Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 17. Eerste stuk

A.J. van der Aa

bron
A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 17. Eerste stuk*. J.J. van Brederode, Haarlem 1874

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/aa__001biog20_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. huygens ing

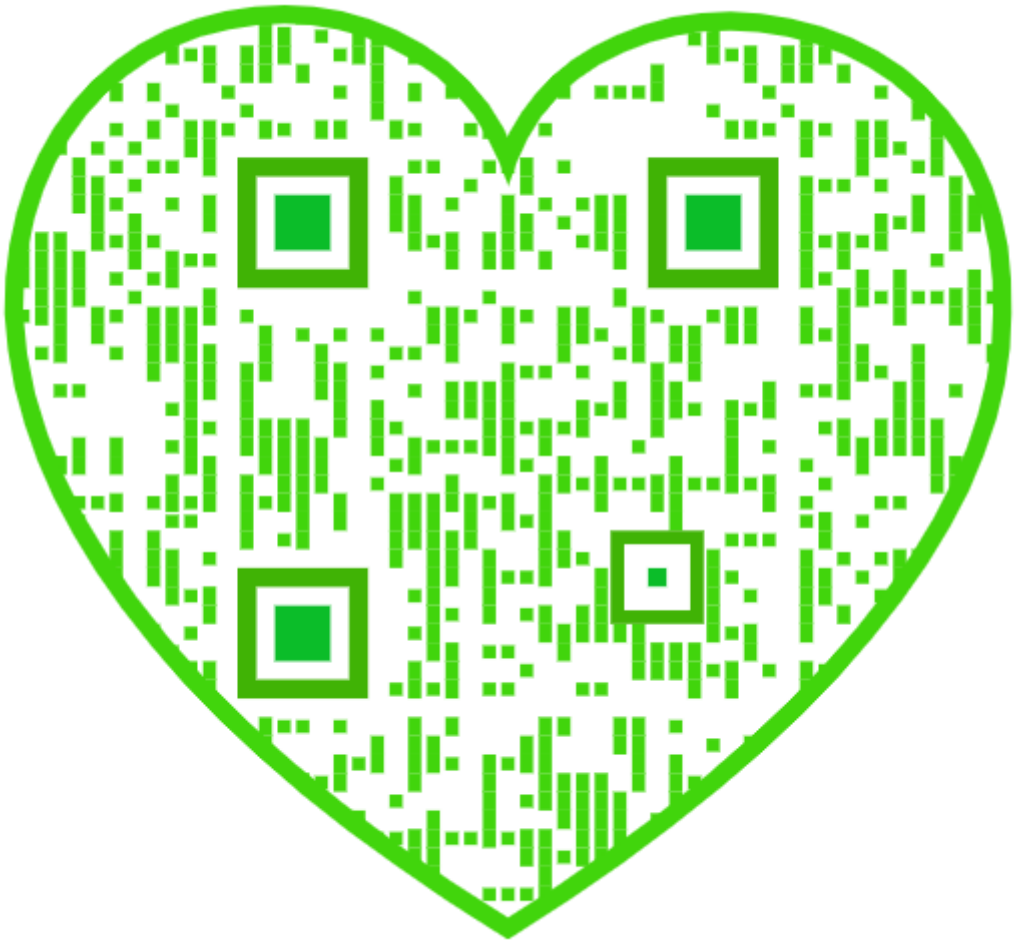

Biographisch woordenboek der Nederlanden.

S.

[Richard Saab]

SAAB (RICHARD), burgerkapitein te Amersfoort, vervulde een grooten rol in de hevige beroerte aldaar, na het overlijden van prins Willem III, over de verkiezing der regeringsleden. Hij drong met andere misnoegden aan, dat die, gelijk vóór 1543, bij loting zou plaats hebben. Zulks geschiedde. De Staten echter handhaafden de afgezette regenten, 't geen tot hevige opschudding aanleiding gaf, die de Staten door krijgsvolk dempten. Tot de gevangenen behoorde Saab. Hij werd naar Utrecht gevoerd, op den huize Hasenbergh gevangen gezet, en den 3 October 1703 te Amersfoort onthoofd.

Zie van Bemmel, *Beschrijv. der stad Amersfoort*, D. II. bl. 977 volgg.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XVII. bl. 144 volgg.; *Sententie van P. van Houten*, *R. Saab en W. Teekman*, 1703.

[Joris van Saan of Saen]

SAAN of SAEN (JORIS VAN), dapper zeekapitein, was in 1639 bij den zeeslag van Duins, en veroverde in dit jaar een Duinkerker. Den 22 Mei 1652 werd hij omtrent Goudstaart door een parlementsfregat aangetast wegens het strijken der vlag. Na een gevecht van ruim anderhalf uur verliet het hem.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op D. XII van Wagenaar's *Vad. Hist.* bl. 99, 100; J.C. de Jonge, *Gesch. v. Ned. Zeew.*, D. II. bl. 108; *Lev. en dad. d. doorl. zeeheld.* D. II. bl. 94, 95.

[Johan Saagius of Sagius]

SAAGIUS of SAGIUS (JOHAN), I. Utr. Dr. te Oosterwijk, bloeide in het midden der 17^{e} eeuw, en maakte zich als dichter bekend door:

De Saakelijke inhoud van Salomons Hoogelied, *ten By-voegsel hebbende eenige Keurpsalmen*, *zoo van den Koninglijken Propheet David*, *als Asaph*, *ende Heman*, *de gemeynte Gods naagelaaten. In rijm-mate ontworpen*. 's Hertogenb. 1745, 4°.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.* en *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 257.

[Willem van der Saan]

SAAN (WILLEM VAN DER). Zie SAEN (WILLEM VAN DER).

[Peter Saanne]

SAANNE (PETER), graveur, leefde in de 17^{e} eeuw in Holland.

Zie Kramm.

[Cornelis Gerritz. van Saanen of Saenen]

SAANEN of SAENEN (CORNELIS GERRITZ. VAN), kapitein ter zee. Ofschoon voor de post van schout bij nacht bestemd, werd bij voorbijgegaan, en die aan M.A. de Ruyter gegeven.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.*, D. I. bl. 541.

[Sabinge]

SABINGE, kapitein ter zee, diende den lande in de eerste helft der 17e eeuw. Hij was o.a. bij het gevecht bij het eiland Elba, onder den commandeur Jan van Galen, 6 September 1652.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Neerl. Zeew.*, D. II. bl. 108.

[Augustinus Sabothius]

SABOTHIUS (AUGUSTINUS), den 14 December 1593 te Antwerpen geboren, trad in de orde der Augustijnen en predikte te Maastricht en elders.

Hij gaf in het licht:

B. Jordani de Saxonia, *Ord. Eremit. S. Augustini*, *de vitis Fratrum eiusdem Ord. libri IV*, *cum notis. Leodii*, 1625, 8°.

Vita B. Clarae de Montefalio.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 95; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 113; Jöcher.

[Hermannus Sachtleven]

SACHTLEVEN (HERMANNUS). Zie SAFTLEVEN (HERM.).

[Isaac Sacrelaire]

SACRELAIRE (ISAAC), omstreeks 1680 te Sedan geboren, verliet Frankrijk, na de herroeping van het edict van Nantes, studeerde in de geneeskunde en was een der redacteurs van het *Journal Littéraire* 1713-37, 24 Vol. in 8°. Hij zette in het Fransch uit het Lat. van Schultens met zijne vrienden Allemand en E. de Joncourt over, *Le Livre de Job*, Leyde 1748, en *Les Proverbes de Salomon*, Leyde 1762 in 4°. De tijd van zijn overlijden is onbekend. Hij was zeer bevriend met Willem van Haren, de dichter van de *Friso*, en was hem ter kwader ure behulpzaam in het versmeden van dit Heldendicht.

Te gelijker tijd verdedigde Jean Sacrelaire te Leyden een dissertatie *de Communibus tegumentis corporis humani*, Lugd. Bat. 1727 in 4°. Andere leden dezer familie bleven te Sedan, den Protestantsche godsdienst belijden. In 1772 huwde Jean Theodore Sacrelaire, in de kapel van den Hollandschen ambassadeur te Parijs, Anne Elisabeth Viard van Châlons.

Zie Haag, *La France Protest.*, i. v; *Het Geslacht der van Harens*, bl. 136, 137.

[Gilles of Aegidius Sadeler]

SADELER (GILLES of AEGIDIUS), uitstekend plaatsnijder, in 1570 te Antwerpen geboren. Bij N a g l e r wordt een uitvoerig overzigt van 231 nommers van zijn graveerwerk gevonden, en bepaaldelijk van zijne portretten, die sierlijk en bevallig gesneden, de werken der andere S a d e l e r s overtreffen. Voor den handel vervaardigde hij ook werk, dat van mindere kunstwaarde is, en waaraan zeker ook andere handen in de prenten fabrieken van dien tijd hebben gewerkt, 't geen

o.a. biijkt uit de *Vestigi della Antichità di Roma*, *Tivoli*, *Pozzuolo e allii Luochi etc. Stampati in Praga da Aegidio Sadeler*, *scultore di essa Ma$_e$*. CIↃIↃCVI *Marco Sadeler excudit*. Hij was ook een goed schilder, en graveerde portretten naar zijn eigen schilderijen. In de galerij te Weenen is een stuk van hem: *St. Sebastiaan aan een boom gebonden*, *met drie pijlen doorschoten; aan zijn voet zijn wapens en wapenrusting*, op koper; een graveerwerk in ivoor, voorstellende den *Parnas*, door Kramm beschreven. Keizer Rudolf II verhief hem tot den adelstand en benoemde hem tot zijn hofschilder.

Hij was niet de neef maar de broeder van Jan en Raphael de Oude (die volgen). Hij overleed in 1629 te Praag. Zijn portret is door Edelinck en P. de Jode gegraveerd.

Zie Ed. Fetis in *Bullet. de l'Acad. Royale des Sçiences*, T. XXI. P. 2 p. 429; van Mander, *Lev. d. Sehild.*, D. II. bl. 146; de Bie; Immerzeel; Kramm.

[H. Sadeler]

SADELER (H.) Op den *Cat.* van de Neufville Brants, Amst. 1824, komt van hem voor, een *Mansportret met zwart krijt en rood aard*.

Zie Kramm.

[Jan Sadeler]

SADELER (JAN) de Oude, uitstekend graveur en teekenaar, werd in 1550 te Brussel geboren. Aanvankelijk opgeleid in het vak van zijn vader, die staal en ijzer damasceerde, begon hij zich eerst op zijn twintigste jaar op de behandeling van het graveerijzer toe te leggen, vertrok naar Antwerpen, en gaf daar eenige prenten in het licht naar Krispijn van den Broeck, die hem eenigen naam verschaften. Hierdoor aangemoedigd, legde hij zich op het graveren toe. Volgens Immerzeel begaf hij zich in 1588, doch volgens de Jongh in 1578, naar Frankfort. Volgens Kramm woonde hij in 1580 te Keulen. Later vestigde hij zich ook te Munchen, waar de hertog hem een gouden keten en medaille schonk. Vervolgens bezocht hij Italie, en zijn verblijf aldaar bragt niet weinig toe om zijne manier te hervormen, die vroeger niet vrij van stijfheid was. Er gaan een groot aantal prenten (portretten, historiele onderwerpen, landschappen) van hem uit. Nagler vermeldt 185 nummers. Tot de zeldzame prenten behooren de 40 stuks voorkomende bij L. Hellesemius, *Sacrarum antiquitatum monumenta patriarcharum*, *regum*, *Prophetarum et virorum illustrium Veteris Testamenti*, *imaginibus et elogiis apparata atque inscripta*, Antv. 1577, 8°. Zijn portret vindt men bij de Bie en van Mander. Hij overleed in 1600 (volgens Heller in 1610) te Venetie.

Zie Ed. Fetis t.a.p.; van Mander; de Bie; Immerzeel; Kramm.

[Marcus Sadeler]

SADELER (MARCUS), vermoedelijk de zoon van Jan Sadeler de Oude, te Munchen geboren, oefende te Praag

den kunsthandel uit. Dat hij ook de graveerkunst beoefende, blijkt o.a. uit 15 stuks prenten, door hem gesneden, (*de passie van Christus*) naar Albrecht Durer. Nagler noemt nog 14 nummers, die, schoon onzeker, voor zijn werk worden gehouden.

Zie Kramm.

[Philippus Sadeler]

SADELER (PHILIPPUS), volgens Nagler een zoon van Gilles of Raphael. Hij arbeidde te Munchen, doch zijn werk is ver beneden dat van den eersten, ofschoon hij zi;ne prenten uitvoerig en met zorg behandelde. Zijn bloeitijd kan opgemaakt worden uit een prent, door hem gesneden naar de teekening van Thomas Hofmann, in het werk: *Infernus damnatorum*, *carcer et rogus eternitatis*, Munchen 1664. Hij behandelde ook het penseel. Op den *Catal.* van Vegelin van Claerbergen, Leeuw. 1846, komt van hem voor een *Mansportret met den hoed op het hoofd*, 1647, van eene delicate penseelbehandeling.

Zie Kramm.

[Rapharl Sadeler]

SADELER (RAPHARL), teekenaar en graveur te Brussel, in 1561 (anderen willen ten onregte in 1555) te Brussel geboren. Hij was een jonger broeder en leerling van Jan. Zij waren gezamentlijk werkzaam en doorreisden gemeenschappelijk Duitschland en Italie. Hij arbeidde veel naar Duitsche meesters, zoo als Jan van Achen, Mathias Kager en anderen uit die school. Zijn beste werken zijn net en uitvoerig, doch wat stijf, ook verstond hij zich goed op het teekenen van het menschenbeeld. Nagler geeft 144 zijner graveer werken op. Zijn portret door Coenr. Woumans gegraveerd, vindt men bij de Bie. Hij overleed in 1616 te Venetie.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Raphael Sadeler]

SADELER (RAPHAEL) de Jonge, zoon van den vorigen, vergezelde steeds zijn vader, en arbeidde zóó in diens stijl, dat hun werk moeijelijk is te onderscheiden, ten zij er senior of junior achter hunne namen staat, zoo als op de prenteu, voorstellende *De daden en mirakelen van onderscheidene Heiligen* in 4°., behoorende tot het werk: *Bavaria sancta etc. coepta*, *descripta eidemque nuncupata Matthaeo Radero de Societate Jesu* CIↃIↃCXV, Monachii A^{o}. LDCCIV, (sic) 3 d. in fol., waarop een vierde volgde, getiteld: *Bavaria pia.* Nagler vermeld 19 nummers, door dezen Sadeler bewerkt. Brulliot wil dat hij 1582 zou geboren zijn.

Zie Kramm.

[Tobias Sadeler]

SADELER (TOBIAS), waarschijnlijk zoon van Gilles, die in 1675 te Weenen werkte. Nagler vermeldt 5 nommers van zijn graveerwerk.

Zie Kramm.

[Justus Sadeler]

SADELER (JUSTUS), zoon van Jan Sadeler den Oude. Volgens Heller, werd hij in 1582 geboren en overleed in 1620 te Venetië. Gandeflini laat hem in dat zelfde jaar trouwen en in 1629 te Amsterdam sterven. De Jonghe vermeldt nog van hem, in een aanteekening op van Mander het volgende. In 1595 trok Jan met de zijnen naar Italië, kwam te Verona, en in 1596 te Venetie, en opende aldaar een kunstwinkel. In 1600 liet hij zijn gezin achter, en begaf hij zich, door zijn zoon Justus vergezeld, naar Rome. Hier bood hij den Paus zijne kunst aan; doch niet vriendelijk behandeld of niet genoegzaam beloond wordende, keerde hij naar Venetie terug, waar hij in hetzelfde jaar (1600) overleed. Justus nam nu het bestuur over zijn vaders winkel op zich, en oefende het beroep van plaatsnijder uit, tot dat hij in 1620 in 't gevolg van den Hollandschen ambassadeur de reis naar Holland aannam. Eerst bezocht hij Amsterdam, vervolgens Leiden, waar hij in 1620 (1629?) overleed.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 354; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1054; J. Sandrart, *Acad. artis Pict.* p. 354; Renouvier, *Des types et des matiéres des maîtres graveurs;* Brulliot, *Dict. des Monogrammes;* Nagler; Huber et Ross, *Manuel;* Hoefer, *Nouvelle Biogr. génér.*, i.v.; *Biogr. Univ.*, i.v.; *Dict. Biogr.* i.v.; *Conversation Lex.* (Leipzig 1854) i.v.; Kramm.

[Johannes Saeckma]

SAECKMA, SAAKMA, SACAMA (JOHANNES), zoon van Sjoerd Saeckma en Fedke Ringia, werd in 1572 te Kollum geboren. Reeds in zijn eerste levensdagen verloor hij zijn vader, terwijl deze om der vrijheids wille balling was, en werd opgevoed door zijn oom Eilardus Reinalda. Na de hoogescholen te Franeker (1588). Heidelberg en Bazel te hebben bezocht, werd hij ter laatstgenoemde plaatse doctor, en na zijne terugkomst spoedig tot ambten geroepen. In 1596 werd hij secretaris van het Collegie ter admiraliteit in Friesland, destijds te Dokkum gevestigd en in 1600 procureur generaal. In deze betrekking bewerkte hij in 1602 met Hillema en Idsaerda de eerste 's Lands ordonnantie. Kort hierna werd hij Raad in den Hove, en ofschoon aan deze bediening niet dan regterlijke werkzaamheden verknocht waren, werd hij echter tot staatkundige geroepen. Zoo werd hij in 1628 als lid ter vergadering der Staten-Generaal afgevaardigd tot regeling der grenzen van dezen Staat aan de oostzijde, later, in 1634, met de zorg omtrent de rekening over 's Lands geldmiddelen belast in de duistere zaak van den ontvanger Bootsma. In 1628 werd hij Curator der Friesche hoogeschool, en na zijn overlijden in 1636 hield Winsemius eene lijkrede op hem. Hij was een man van groote geleerdheid, bevriend met Beza en Casaubonus. Ofschoon hij als regtsgeleerde en oudheidkundige uitmuntte, heeft hij echter geen werken in het licht gegeven. Hij vervolgde de

door Thomas Herbaïus begonnen aanteekeningen tot verklaring der Statuten van Friesland. Huber maakte veelvuldig gebruik van zijne aanteekeningen over het hedendaagsch regt. Hij trok uit de archiven van Gelderland en Buren, al wat tot de geschiedenis van Friesland betrekking had.

Hij was gehuwd met Hylck, dochter van Johannes Boner, die hem verscheidene kinderen schonk. Zijne zonen stierven zonder kinderen, waardoor zijn naam overging in het geslacht van van Wyckel. Een zijner dochters was gehuwd met Hans van Wyckel.

Zie Winsemius, *Orat. fun.*; Huber, *Auspicia domestica*, T. I. p. 50, 136; Vriemoet, *Alhen. Fris.*, p. XLVII; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 237, 617; van Hasselt, *Geld. Oudh.*, D. I. bl. 53; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.*, D. I. bl. 776, D. II. bl. 182; Ferwerda, *Wapenboek* (*Wyckel*)*;* Casauboni *Epp.* 75, 868 et *App. Epist.* 13; Cunaei *Epp.* c. 41; Gabbema, *Epp.* p. 399, 402; Fop. ab Aitzema, *Poëm. Iuv. in fine;* G. de Wal, *de clar. Frisiae Jur.*, p. 37, 122; Kobus en de Rivecourt; *Klivos Kraan*, D. II. bl. 105; Aitsema, droeg hem zijn Lat. overzetting van Psal. III op.; H. Neuhusii *Poëm. Juvenilia*, p. 5, Dez. *Poëm. Extemp.*, p. 131.

[Mr. Suffridus Saeckma]

SAECKMA (Mr. SUFFRIDUS), zoon van den vorige, studeerde te Franeker, werd aldaar doctor in de regten, woonde te Akkerwoude, en werd den 26 December 1630 advokaat voor den Hove, waarna hij den 6 October van het volgende jaar tot Grietman van Dantumadeel werd benoemd. Hij was tevens gecommitteerde ter admiraliteit van Dokkum. Van 1632 tot 1653 was hij lid der Staten van Friesland, en teekende als zoodanig mede het octrooi voor Dokkum, om eenen trekweg van die stad naar Dantumawoude aanteleggen. Als gevolmagtigde van de ingezetenen van Rinsumageest, kreeg hij in dit zelfde jaar, ten voordeele van hunne kerk, octrooi tot het maken van eenen rijweg van genoemd dorp naar Birdaard en Oudkerk. Hij overleed den 8 December 1655. Hij huwde Tika Thomas Oosterbaan, dochter van Thomas Gerritz., burgemeester van Staveren, en liet bij haar geen kinderen na.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. XLIX; *Charterb.*, D, V. bl. 518, 519; Baerdt van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.*, bl. 121, 122; de Wal, *de clar. Fris. Jur.*, p. 123.

[Mr. Theodorus Saeckma]

SAECKMA (Mr. THEODORUS), broeder van den vorige, studeerde te Franeker in de regten, deed vervolgens met den bekenden latijnschen dichter Reinerus Neuhusius een reis door Frankrijk, promoveerde te Orleans in de regten, werd in 1632 advokaat en in 1638 raadsheer in het hof van Friesland. Ook was hij van 1634-1638 secretaris der stad Leeuwarden. Hij was een vermaard regtgeleerde en schreef een commentarius op de statuten van Friesland, nog in handschrift

aanwezig. Hij overleed in 1666. Zijn afbeeldsel is door Wybrant de Geest geschilderd, waarop Gabbema en Bogaerd bijschriften vervaardigden. Deze beide dichters en Neuhusius hebben meermalen ter zijner eere de snaren gespannen.

Zie G. de Wal, *de clar. Fris. Jur.* l.c.; Vriemoet, *Ath. Fris.* l.c.; *Klioos Kraam*, D. I. bl. 38, bl. 349 volgg.; R. Neuhusii *Synops. Etymol.*, p. 434; Dez. *Poëm. juven.*, p. 176, 245, 290; Dez. *Poëm. poster.*, p. 124; *Bibl. J. de Kempenaer*, p. 79.

[Johannes Wopkes Saeckma]

SAECKMA (JOHANNES WOPKES) werd in 1527 bijzitter van de grietenij, en waarschijnlijk in 1536 grietman van Dantumadeel. In 1540 komt hij onder een koopbrief van vergraven land onder Veenwouden en in de procuratie op Sijds Tjaerda en Haring Heringa, in de zaak van Douwe van Burmania, met de Groningers, als Keizerlijke Majesteits grietman voor. In 1545 onderteekende hij, als grietman van Dantumadeel, in naam der eigenerfden en huurslieden van Oostergoo den renversaal-brief, bij welken aan keizer Karel trouw werd beloofd. Hij had in 1550 zitting ten landsdage, toen de akte, nopens den eed en huldiging aan Filips II, in geval van afsterven van zijn vader, werd opgemaakt. Hij was waarschijnlijk gehuwd met Elisabeth Sapsma.

Zie *Charterb. v. Friesl.*, D. II. bl. 536, 788, 868, 873, D. III. bl. 68; Baerdt van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.*, bl. 116, 117.

[Willem van der Saen]

SAEN (WILLEM VAN DER). Zie ZAEN (VAN DER).

[Gilles of Egidius van der Saen]

SAEN (GILLES of EGIDIUS VAN DER), schilder, bloeide in de tweede helft der 16e eeuw. H. Hondius graveerde 5 *landschappen* naar hem, in den trant van Hans Bol.

Zie Kramm.

[Corn. Gerritz. van Saenen]

SAENEN (CORN. GERRITZ. VAN). Zie SAANEN (CORN. GERRITZ. VAN).

[Simon van Saenen of Zaenen]

SAENEN of ZAENEN (SIMON VAN), commandeur van St Jan te Haarlem, van 1514-1542.

Men vindt een hands. van hem bij Römer, *Kloosters en Abdijen van Holland en Zeeland*, D. I. bl. 476 v.

Zie *Hist. Episcop. Foed. Belgii*, T. II. p. 31; Kist en Moll, *Kerkl. Archief*, D. I, bl. 146.

[Gilles Joosten Saeghman]

SAEGHMAN (GILLES JOOSTEN), boekdrukker te Amsterdam, in en na het midden der 17e eeuw, vooral bekend als uitgever van reizen. Zoo als:

Verscheyde Oost-Indische voyagien; Met de Beschrijvingen van Indien. 't Eerste Deel, 4o.

Verscheyde Journalen van Zee- en Landt Reysen; Mitsgaders de Beschrijvingh van de Landen en Volckeren, die gelegen sijn onder den kouden Noordt-Pool, 4o.

Zie T i e l e , *Mém. Bibl. sur les Journ. des Navig. Neerl.* p. 18-20.

[Johannes Saenredam of Zaeredam]

SAENREDAM of ZAEREDAM (JOHANNES) werd in 1565 te Zaandam geboren, verloor vroeg zijne ouders en werd door zijn oom of voogd, schout van Assendelft, op het mandenmaken besteld. Nadat hij zich hier eenigen tijd mede bezig had gehouden, gaf zijn voogd gehoor aan zijn herhaald verzoek om zich in de teekenkunst, waarvoor hij groote neiging had, te mogen oefenen. Hij werd nu ter opleiding aan G o l t z i u s te Haarlem toevertrouwd, vervolgens leerling van J a c o b d e G h e y n, en hij had het aan deze beide leermeesters te danken dat hij zelf een meester in de teeken- en graveerkunst werd. B a r t s c h beschrijft 123 stuks van zijn graveerstift en 4 stuks door tijdgenooten, naar zijne teekeningen vervaardigd. N a g l e r noemt 116 nummers van zijn werk, waarbij 12 stuks naar eigen vinding. Hij zegt dat de overige slechts aan hem worden toegekend. De grootste en schoonste prent, door hem gesneden, is *Jezus aan den maaltijd bij Simon den Pharizeer*.

Zijn portret komt voor in de 8e uitgave van v a n M a n d e r. Hij overleed te Assendelft den 6 April 1607. Op zijn grafsteen leest men *Sepultura Joannis Saenredam Sculptoris celenerrii*.

Zijn prentwerk werd op de auctie van den graaf v o n F r i e s voor *f* 200. - verkocht. Het bestond uit 154 stuks.

Zie *Zaanlandsch Jaarboek*. Jaargang 1846, bl. 58, 1847, bl. 57; I m m e r z e e l; K r a m m; K o b u s en d e R i v e c o u r t.

[Pieter Saenredam of Zaenredam]

SAENREDAM of ZAENREDAM (PIETER), werd den 9 Julij 1597 te Assendelft geboren, ging, na zijns vaders dood, met zijne moeder te Haarlem wonen, en werd in 1612 bij F r a n s P i e t e r s z. d e G r e b b e r als leerling besteld. Tien jaren oefende hij zich met onafgebroken ijver, en trad den 24 April 1628 te Haarlem als meester in het schildersgild.

Hij vervaardigde de teekeningen voor S. A m p z i n g, *Beschryvinghe der stad Haerlem*, Haarlem 1628, en heeft er eenige van zelf geëtst. Ook schilderde en teekende hij een aantal afbeeldingen van kerken en andere openbare gebouwen. Vele dergelijke afbeeldingen vindt men in het stedelijk archief van oudheffen te Utrecht. Het rijks museum te Amsterdam bezit van hem *twee Gezigten in de Groote Kerk te Haarlem*. In het tegenwoordig stadhuis op de O.Z. Voorburgwal wordt van hem bewaard eene *Afbeelding van het oude stadhuis te Amsterdam*. Zijne schilderij, een *Buurtje* voorstellende, gold op de verkooping van J. d e V o s *f* 200.-. Hij overleed in 1666 te Haarlem.

J. v a n C a m p e n teekende zijn portret met zwart krijt. Men vindt het ook bij v a n M a n d e r en I m m e r z e e l.

Zie v a n M a n d e r; A m p z i n g, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 372; I m m e r z e e l; K r a m m; *Zaanl. Jaarb.* Jaarg. 1846, bl. 59, 1847, bl. 58; M u l l e r, *Cat. v. portr*.

[Saey]

SAEY ( ). Van dezen kunstschilder vermeldt K r a m m

een stuk, *verbeeldende de kerk der Paters Jezuiten te Antwerpen*, voorkomende op een Catalogus van 1749.

Zie Kramm.

[J.C.W. of J.W.C. Safft]

SAFFT (J.C.W. of J.W.C.), werd den 1 October 1778 te Amsterdam geboren, aldaar koopman in lakens, en beoefende de teeken- en schilderkunst, zoo in het vak van binnenhuizen, als voornamelijk in dat der landschappen. Ook etste hij eenige prentjes, volgens Kramm, *acht stuks landschappen met stoffagie*. Volgens Immerzeel was P. Barbiers Pz. zijn voornaamste leermeester.

Hij overleed te Amsterdam, en zijne kunstnalatenschap werd in Februarij 1850 in het huis met de hoofden verkocht. Zijn portret is door H.W. Caspari geteekend.

Zie Immerzeel; Kramm; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk*. D. III. bl. 228, *Aant.* bl. 227.

[Cornelis Saftleven]

SAFTLEVEN (CORNELIS) werd volgens sommigen in 1612, doch volgens Immerzeel en Kramm in 1606 te Rotterdam geboren. Hij was de oudere broeder van Herman (die volgt) doch was een minder verdienstelijk schilder dan deze, vooral wegens zijn doorgaans geelachtig koloriet. Evenwel had hij verdiensten in het schilderen van krijgslieden, wachthuizen, boerenbijeenkomsten, met, naar de wijze van Teniers, op de voorgronden geschikte wapentuigen, krijgskleederen en diergelijke voorwerpen van stilleven. Hij groepecrde zijne beelden geestig, en wist in houding en gelaatstrekken met een vast penseel veel uitdrukking te geven.

Op de verkooping van de Vos werd voor een door hem geteekende *Leeuwenkop* met kleuren *f* 62.00 betaald, en voor een dergelijke *f* 40.-.

Kramm vermeldt de volgende etsen van zijne hand:

De vijf zinnen.

Een reeks van 12 bladen, *afzonderlijke figuren*.

Een landschap, *waarin een herder*, *een schaap*, *drie geiten en een hamel*.

Twaalf bladen *verschillende dieren*, als honden, katten, geiten enz., geestig geëtst en zeldzaam.

Achttien bladen met den titel:

Animalia quadrupedia, zonder naam van den meester.

Zes en dertig stuks, voorstellende *Karikaturen*, *de vijf zinnen*, *boeren*, *honden*, *katten*, *vogels*, enz. gold op de verkooping van den Grave von Fries *f* 52.00. Zijn portret, door van Dyck geschilderd, is door Vorsterman in koper gebragt. De teekening er van, door van Dyck, gold op de verkooping der nalatenschap van koning Willem II *f* 300. Kramm vermeldt andere afbeeldingen van hem.

Het jaar van zijn overlijden is onbekend.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Hermannus Saftleven]

SAFTLEVEN (HERMANNUS), jongere broeder van den vorigen, werd in 1609 te Rotterdam geboren, doch heeft nagenoeg altijd te Utrecht gewoond, waar hij den 5 Januarij 1685 gestorven, en in de Buurkerk begraven is. Hij was een leerling van Jan van Goyen, doch vormde voornamelijk zich zelve 'door zich bestendig naar de natuur te oefenen, en zijne Rijn- en andere gezigten en landschappen ten deele stiptelijk naar het leven te volgen, en ten deele met ideale veranderingen te vervaardigen, terwijl hij alle met rijkdom van schepen, figuren enz. uitvoerig en kunstig stoffeerde.' Volgens Immerzeel zijn zijne beste schilderijen kenbaar aan hare dunne en heldere verschieten, wijkende tinten en tusschenluchten, en een zedig koloriet, dat hij later met een bonter verwisselde.

Kramm geeft eene uitvoerige beschrijving van eene door hem en zijn broeder Cornelis vervaardigde schilderij op de ridderhofstad Zuilen te Zuilen, voorstellende een rijk landschap met beelden van dien tijd, eene familie geschiedenis uitmakende en die alle portretten zijn. Men ziet heer *Godard van Rheede van Nederhorst*, later gezant bij den Munsterschen vredehandel, bij het lijk zijner moeder, die, rijk gekleed op een paradebed ligt. Hij is vergezeld van zijne eerste vrouw met acht kinderen, welke vrouw toen reeds was overleden, en van zijne tweede vrouw, die geene kinderen heeft gehad. Immerzeel noemt eene schilderij van hem, *De Neude te Utrecht*, *met ruiters en voetknechten*.

Zij stelt eigenlijk voor: *Het afdanken der waardgelders*, in 1618, op de verkooping van Braamcamp, voor *f* 450.- verkocht. *Een landschap met jagers*, *honden en dood wild*, *en een Rijngezigt*, beide van zijne hand, golden op die verkooping *f* 600.- en *f* 830.-. Het museum van Amsterdam bezit 3 *Rijngezigten* van hem.

Tot zijne merkwaardigste teekeningen behooren die, welke te Utrecht in het stedelijk museum van oudheden worden bewaard. Zij zijn:

Twintig stuks afteekeningen van de *Ruïne van de Doms- en St. Pieterskerk*, na den vreeslijken orkaan van 1 Augustus 1674.

Hij vervaardigde ook een *Platte grondteekening der stad Utrecht*, alsmede op twee zeer lange strooken, gezigten op die stad, om aan het hoofd van dien platten grond te worden geplaatst.

Al zijne etswerken zijn tusschen 1640-1669, dus in zijn besten tijd vervaardigd. Bartsch beschrijft 36, Nagler 39 stuks, onder de laatste 7, die verkeerdelijk hem worden toegekend. Een exemplaar van zijn werk, waaronder bij Bartsch onvermelde prentjes werd, op de verkooping van den Grave von Fries voor *f* 250.- verkocht. Op die van de Vos golden luchtig door hem geteekende landschappen van *f* 25 tot *f* 34.

Op den *Catalogus* van Goll van Frankenstein, in Julij 1833 te Amsterdam verkocht, komen 87 stuks, met den titel: fraaije, door hem geteekende en eigenaardig gekleurde *Afbeeldingen van vele soorteu van bloemen* voor. Zijn portret komt voor bij de Bie, waarnaar dat bij Houbraken en Descamps. Mr. Bodel Nyenhuis vermeldt: *Korte beschrijvinge van het genoeghlyck Amersfoort*, *met eene afb. der stad naar H. Saftleven*, *door H. Specht* (komt na d.j. 1657) een blad fol. Hij heeft ook zijn portret, geëtst naar eene schilderij. 1660. 4°.

Zie van Mander; Houbraken; Jacob Campo Weijerman; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Dodt, *Archief*, D. III; Wap, *Astrea*, D, II. Jaarg. 1850, bl. 44, 83; *Utr. Volks-alman*. 1852 bl. 140; Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibl. der Plaatsb*. bl. 222; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Georgius Sagamus]

SAGAMUS (GEORGIUS). Zie SYLVANUS (GEORGIUS).

[Mr. Jacob Sagarus]

SAGARUS (Mr. JACOB), pensionaris van Middelburg. Toen Alva tegen den 20 Maart 1569 de Staten der Nederlanden te Brussel had bijeengeroepen, ten einde over de invoering van den honderdsten penning van alle goederen, zonder onderscheid te raadplegen, zond Middelburg Willem Pietersz. in Roozenburg en haren secretaris Sagarus derwaarts. Den 21 November 1571 werd hij met den burgemeester Adriaan Jacob Joosz. op nieuw naar Brussel gezonden om Alva te verzoeken, ‘dat hij wilde afstaan van den voet der vorderingen van den 10 en 20 penning, en, in de plaatse daarvan de aangeboden quote van *f* 67500 aan nemen.’ In Jan. 1572 bevond hij zich te Antwerpen, toen hij van staatswege last ontving om met Roosenburg en den secretaris van Campen, voor de derdemaal naar Alva te reizen, ten einde hem het gebrek van leeftocht te vertoonen en spoedige hulp te verzoeken van voorraad, schepen en krijgsknechten, om zoo ter zee als te land tegenstand te kunnen bieden. In 1573 komen hij en Mr. Henr. Zonnius nog als pensionarissen van Middelburg voor.

Zie 's Gravezande, *Tweede eeuwfeest der Middelb. Vrijheid*, bl. 128, 144, 145, 260, 291, 515.

[Benjamin le Sage]

SAGE (BENJAMIN LE) behoorde tot een Zeeuwsch geslacht dat aan het vaderland, gedurende een reeks van jaren gewigtige diensten ter zee bewees. Hij was kapitein ter zee, en een stout zeeman, die als commissievaarder in 1692, den vijand veel nadeel deed.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.*, D. IV. bl. 295 a.

[le Sage]

SAGE (LE) dapper zeeheld, nam als kapitein ter zee deel

aan de roemrijke bedrijven van kapitein A b r a h a m C r y n s s e n om W. Indien in 1666.

Zie J.C. d e J o n g e , *Gesch. v.h. Ned. Zeew.*, D. II b. bl. 392.

[P. le Sage]

SAGE (P. LE), een geboren Franschman, hield zich vele jaren hier te lande, voornamelijk te Amsterdam en te 's Gravenhage op. Hij werd aldaar in 1763 lid der confrèrie kamer en was er nog in 1778 werkzaam, met portretteren in miniatuur, waarin hij zeer ervaren was.

Zie K r a m m .

[Johan Jacob le Sage ten Broek]

SAGE TEN BROEK (JOHAN JACOB LE). Zie BROEK (JOHAN JACOB LE SAGE TEN).

[Joachim George le Sage ten Broek]

SAGE TEN BROEK (JOACHIM GEORGE LE). Zie BROEK (JOACHIM GEORGE LE SAGE TEN).

[Kapitein Sageman]

SAGEMAN (Kapitein), een Fries, dapper krijgsheld, was bij het beleg van Steenwijk in 1592.

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 306.

[A. Sager]

SAGER (A.) schrijver eener *Diss. Med. de liene.*

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.*, p. 309.

[Jacobus le Saige]

SAIGE (JACOBUS LE) geboren te Douai, ridder van Jeruzalem, beschreef zijn reis naar Jeruzalem in 1518 ondernomen en in 9 maanden voleindigd, in zijne moedertaal en gaf die in het licht. Hij overleed te Douai 11 Febr. 1549.

Zie V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 428; F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. II. p. 537.

[Thomas Sailly]

SAILLY (THOMAS) of SAILIUS, omstreeks 1553 te Brussel geboren, omhelsde vroeg den kerkelijke staat, en werd voorzien van een kanonnikaat te Veurne in Vlaanderen en vervolgens in de Cathedrale van Atrecht. Toen hij den ouderdom van 27 jaren had bereikt, ontdeed hij zich van zijne beneficen, trad in de orde der Jusuiten, en

werd aan Antonius Possevin, op last van Paus Gregorius XIII aan den Czaar Jan Basilowitz gezonden, om aan de vereeniging der Grieksche met de Roomsche kerk te arbeiden, toegevoegd. Vermoeid door de ongemakken der reis, werd hij, op raad der geneesheeren, in de Nederlanden teruggeroepen en biechtvader van hertog Alexander van Parma, die hij naar het leger volgde. Toen hij de kranke krijgslieden te Burrich niet ver van Wezel bezocht, werd hij door de pest aangetast. Hij was buitenstaat in 1590 bij het beleg van Parijs, door den hertog van Parma tegenwoordig te zijn, wijl hij genoodzaakt was, in het hospitaal te Quesnoy, tusschen een menigte krijgslieden en bedelaars, zijn bed te houden.

Toen de Graaf van Bucquoi hem in 1595 had geroepen om de soldaten voor Kamerijk de biecht af te nemen, had hij

den moed door een hagelbui van geweerschoten, met een eenvoudig schild gedekt, zich derwaarts te begeven. Een jaar later zond hem de amirant van Arragon naar Duitschland tot keizer Rudolf II en prins Ferdinand, aartshertog van Stiermarken, en naar Polen tot den koning Sigismund.

In 1597 werd hij rector van het Jesuiten collegie te Brussel, en terzelfder tijd hoofd der militaire zending, in welke betrekking hij werkzaam was tot 1603. In 1611 werd hij voor de tweede maal voor vijf jaren tot rector te Brussel benoemd. In 1620 werd hij als zendeling, aan het hoofd der troepen geplaatst, die de markies de Spinola naar de Paltz voerde. Toen hij den 7 Maart 1623 in de kapel der aartshertogin te Brussel ging om de biecht te hooren, biechtte hij zelf bij den Jesuit, die hem vergezelde, 't geen hij nog nimmer had gedaan. Men achtte zulks een voorteeken van zijnen dood. Inderdaad werd hij weinigen uren later door een beroerte getroffen, en overleed den volgenden dag, in het 70ste jaar van zijn leven, en het 43ste na dat hij zich in de orde der Jesuiten had begeven.

Hij schreef:

Litaniae vitae et passionis Domini J.C.; cum officio de passione, *ex Scripturâ sacrâ*, *pro exercitu catholico*. Antv. 1588. 16o. Deze litania zijn vervolgens in verschillende stichtelijke werken opgenomen, o.a. in het *Caeleste Palmetum*.

Instruction et exercises du soldat Chrestien. Anvers 1590. 12o. Ten dienste van het leger van zijne Cathol. Majesteit.

Ad serenissimum Rainutium Parmae et Placentiae Ducem quartum .... Epistola. Mediolani 1595. Ook in *Epitaphius* etc. (zie verder.) Hij geeft in dezen brief aan den prins een verhaal van den dood van zijn vader Alexander Farnese, hertog van Parma, dien hij, in zijn laatste oogenblikken, had bijgestaan.

Narratio expeditionis Belgicae Serenissimi Archiducis Alberti ad Ambianum. Brux. 1597.

Narratio itineris IIImi Domini Francisci de Mendoza, *Almirantii Aragoniae*, *in Legatione suâ ad Sac. Caes. Majestatem: Serenissimi Poloniae Regem: Serenissimum Archiducem Ferdinandum et alios*. Brux. 1598.

Epithaphius in Serenissimum Farnesium Parmae et Placentiae Ducem, *Aurei Velleris Equitem*, *summumque olim Belgicae Praefectum*. Colon. Agripp. 1598. 12o.

Deze verzameling bevat, behalve den gemelden brief *ad R. Parmae Ducem*, Huberti Rudolphi, *Cisterciensis Ordinis Presb. et Abbatis*, *de rebus a Sereniss. Alexandro Farnesiae*, *Parmae et Placentiae Duce in Belgio gestis oratio;* twee lijkredenen op denzelfden prins, een van P. Franc. Bencius, jesuit, een van Vincent-Blaise Garcias van Valentia; Aurelii Ursii *Carmen de bello Belgico;* eene *Elegie*

van P. Bencius, een *Ode* van Nicolaas Phaëllus van Parma, eindelijk *S.P.Q. Romani Epitaphia*, *authore Vincentio Siculo*.

Thesaurus Litaniarum ac Orationum sacer, *cum suis adversus Sectarios Apologiis*. Brux. 1598. 8°. m. pl. Paris 1499. 12°. Brux. 1600. 16°. 1608. 12°. Anv. 1609. 12°. Dit werk is den 7 Aug. 1603 te Rome op den *Index* geplaatst.

Beraedt wat gheloof ende religie men behoort t' aenveerden, *ghemaeckt in 't Latyn door den E.P. Leonardus Lessus ... overghesedt in 't Nederduytsch door den Eerw. p.* Thomas Sailly.... *Tweede editie verbeterd ende vermeerdert met een byvoeghsel*, *waerin dat sommige vraegen aengaende 't selve Beraedt beantwoordt worden*. Antw. 1611. 16°. 1613. 12°.

Traité de la mortification des passions, *traduit du Latin du P. Julius Fatius*, *en Flamand*. Anvers 1600. 12°.

Controverses de la Foi, *traduites du François en Flamand*, *avec un supplément*. Mogelijk *le Catéchisme des controverses du P. Guil. Bail.*

La Maison intérieure. Traité de St. Bernard, *traduit en Flamand*.

Le Catholique véridique. En Flamand. Anvers 1611. 13°. *Augmenté*, *en mis en meillieur ordre*. Brux. 1616. 12°.

Réponse aux Questions qui regardent les matières contestées entre les catholiques. En Flamend. Anvers 1611. 12°.

Dem nieuwen Morghen-wekker, *wysende de nature*, *voortganck*, *vruchten*, *remedien der ketterye; te voorschyn gebrocht tot het welvaert der Geunieerde ende andere Nederlantsche Provincien*. Leuven 1612. 4°. Geschreven naar aanleiding van den *Morghen-wecker der vryer Nederlandtscher Provintien van* G. Baudartius.

Tweederley Anatomien ghedaen door Adriaen van Loo, *t' eerste op eenen Quidam sonder naem: het ander opt beclach Abrahami Costeri Minister t' Ossendrecht ende Woonsdrecht*, *poghende te wederlegghen den catholycken Morgenwekker Thomae Saillie*, *over seven jaeren aen den H.W.E. Heeren de Staten van Hollant*, *Vrieslant etc. toegheygent tot voorderinge der Treve en een eeuige vrede*. Leuven 1619. 4°.

De tweede Anatomie van twee Tractaten Abrahami Costeri Antwerp. Minister van Ossendrecht ende Woonsdrecht, *tot Rotterdam*, *ghedruckt in 't jaer* 1616. *Door Adriaen Loossensis*, *Brusselaer*, *ter oorsaecke der opstandinghe des vleeschs*, *vermeldt in den Catholycken Morgenwecker P.T. Sailly*, *Priester der societyt Jesu*. Leuven 1619. 4°.

La Maison de la concience, *contenant des moyens et des remèdes pour bien vivre et bien mourir. En Flamend*. Brux. 1620. 12°.

Disposition Testamentaire et Codicille, à l'usage des troupes de S.M. Catholique. Brux. 1620. 12°. Leuv. 1622. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 695; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 601; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 114; Paquot, *Mém.* T. I. p. 611; W. van der Heyden, *Verhaal van de verrigtingen der jesuiten in Friesland*, bl. 209; Muller, *Bibl. v. Pamflett.* N°. 859; *Cat. J. Muller.* Amst. 1857. p. 106.

[Isaac Sailmacker]

SAILMACKER (ISAAC), een hollandsch kunstenaar, die bloeide in het midden der 17e eeuw. Hij werd in 1633 geboren, en vestigde zich, onder den protector Oromwell, te Londen. Deze droeg hem op het *Gezigt der vloot voor Maerdyck* te schilderen. Eene andere schilderij van hem, voorstellende *De vereenigde vloot, onder bevel van den admiraal sir George Rooke*, die door de Fransche vloot, onder bevel van den graaf van Toulouse, tot den strijd wordt uitgelokt, werd in 1714 in prent gebragt.

Hij overleed den 28 Junij 1721, in den ouderdom van 88 jaren.

Zie Kramm.

[G. Saint]

SAINT (G.) graveerde prentteekeningen, o.a. *een spinnend vrouwtje*, naar Jan Luyken voor *f* 6, een *vrouwtje zittende op eene hoogte*, naar N. Berchove voor *f* 20,50 verkocht bij van der Marck te Leyden, 1773.

Zie Kramm.

[Tingo Sakes]

SAKES (TINGO) komt voor als grietman van Schoterland en gevolmagtigde wegens Zevenwouden op den landsdag van den 13 Aug. 1539. Den renversaalbrief van den 6 Julij 1545, waarbij de ingezetenen getrouwheid en gehoorzaamheid aan den keizer beloofden, bevestigde hij benevens eenige anderen met zijn zegel. Ook in dit stuk komt hij voor als grietman van Schoterland en Gedeputeerde uit de Staten van Friesland.

Hij overleed den 7 Januarij 1554, en werd te Oudeschoot begraven.

Zie *Charterb. v. Friesland*, D. II. bl. 760, D. III. bl. 69, 423; Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 363, 364.

[Karel Bernard, hertog van Saksen-Weimar-Eisenach]

SAKSEN-WEIMAR-EISENACH (KAREL BERNARD, hertog van), zoon van den groothertog Karel August en van Louise, prinses van Hessen-Darmstadt werd den 30 Mei 1792 te Weimar geboren, ontving een voortreffelijke opvoeding, die hem later in staat stelde ook op letterkundig gebied een eervollen naam te verwerven. Eigene neiging en de loop der gebeurtenissen deed hem reeds vroeg de wapens aangorden. Op veertienjarigen leeftijd was hij als vrijwilliger onder Hohenlohe bij den slag van Jena, en toen zijn vader zich bij het Rijnverbond had aangesloten, trad hij in Saksischen dienst, en hield zich meestal te Dresden op. Hij nam echter, als majoor van den generalen staf, deel aan den veldtogt van 1809 en onderscheidde zich in den slag bij Wagram. Hij nam echter, nadat hij den

5e Julij 1811 tot luitenant-kolonel bevorderd was, noch aan den russischen veldtogt, noch aan de latere veldtogten deel, en eerst, na den slag bij Leipzig, drong hem zijn vaderlandsch gevoel zich weder als kolonel aan het hoofd van zijn regiment te stellen. Sedert nam hij deel aan de krijgsverrigtingen der Saksische troepen, totdat hij in 1815 den Saksischen dienst verliet, en als kolonel, chef van het regement Oranje- Nassau, in Nederlandschen dienst overging.

Hij vond spoedig gelegenheid zich te onderscheiden. Bij de opening van den veldtogt in de Zuidelijke Nederlanden was zijne regiment ingedeeld bij de brigade G ö d e c k e , van de Nederlandsche divisie de Perponcher, en den 12 Junij 1815 te Gemappes gestationeerd. Des namiddags te drie uren van den 15, was, ten gevolge van ontvangen berigten uit het hoofdkwartier van den prins van Oranje te Braine-le-Comte, bevel gegeven, dat de Nederlandsche divisie onder d e P e r p o n c h e r met den meesten spoed onder de wapenen moest komen, en de eerste brigade op den straatweg, de tweede te Quatre-Bras zou bivouacqueren. Tevens kreeg de hertog het bevel over deze laatste brigade, wijl G ö d e c k e , ten gevolge eener been kneuzing, het bevel niet kon blijven voeren. Nog eer de gemelde orde was gekomen, had hij echter reeds vernomen dat de vijand van Charleroi noordelijk oprukte, en zijn heldere krijgsmansblik hem doen besluiten op eigen gezag met zijn regiment naar Quatre-Bras op te rukken. Al spoedig, des avonds omstreeks 8 uren werd zijne voorhoede te Frasnes door de Franschen aangetast en trok, onder een gestadig vuur, maar in volmaakte orde, terug. Om 9 uren zond hij aan P e r p o n c h e r een rapport en deelde hem tevens zijn besluit mede, om stand te houden. Deze zond hem onmiddelijk het bepaalde bevel terug Quatre-Bras tot het uiterste te verdedigen en gaf hem de toezegging van versterkingen, die hij zelf in den loop van den nacht zou aanvoeren.

De hertog bezette het bosch langs den zoom en in de doorgangen, en ontwikkelde aldaar voor den vijand schijnbaar eene sterke magt, hernam zelf met den sabel in den vuist, aan het hoofd van twee compagnien nationale militie, een door den vijand genomen hoek van dit bosch, doch moest eindelijk, te meer daar zijne manschappen al hunne amunitie hadden verloren, en hij vruchteloos om bevelen had gezonden, na heldhaftige tegenweer, voor de overmagt bezwijken. Des avonds stond hij met de overige troepen der devisie aan den weg van Nivelles, terwijl nog twee bataillons zijner brigade deel hadden genomen aan den laatsten aanval der Engelschen en, regts van het bosch van Bossu, den regtervleugel innamen. Den 17 nam het engelsch-nederlandsche leger de terugmarsch aan, en bezette de stelling bij Waterloo. Hier nam de hertog den uitersten linker vleugel in, en bezette het kasteel Frischermont en het

gehucht Smohain. In den gedenkwaardigen slag van den volgenden dag hield hij de aanvallen van v a n d'E r l o n met onbezweken moed tegen. Na den slag volgde hij met zijne brigade het leger naar Frankrijk, en keerde, na het bevel aan G ö d e c k e overgegeven te hebben, naar Nederland terug. Hier werd hem bevel over een infanterie-brigade opgedragen, en den 24 November 1816 werd hij tot generaal-majoor benoemd. In 1818 werd hij provinciaal kommandant van Oost-Vlaanderen, vestigde zich te Gend, en wist aldaar weldra aller harten voor zich te winnen. Hij maakte zich thans de rust, die hem vergund werd, ten nutte, tot voortzetting zijner studiën, en deed van April tot December 1825 een wetenschappelijke reis naar Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Die reis volbragt hij aan boord van Z.M. korvet *Pallas*, onder bevel van den lateren vice-admiraal J.C. R i j k e . In het volgende jaar werd de beschrijving dier reis, naar aanteekeningen van den hertog te Weimar, door den geheimraad L u d e n in het licht gegeven. Een paar jaar later verscheen daarvan eene nederlandsche overzetting. Bij het uitbreken der onlusten in Belgie nam de hertog tot commandant der 2e divisie van het mobile leger, en vervolgens tot luitenant-generaal bevorderd, deel aan alle krijgsverrigtingen, streed bij Lier en bij Merhem, verrigtte den togt naar Maastricht en ontzette deze vesting, bestreed te Antwerpen het oproer, haalde C h a s s é over den hoon, Nederland aangedaan met kracht van wapenen te wreken, en sneed, onbekend met den wapenstilstand, den aftogt aan het geslagen belgische leger af.

Den 6 December 1848 werd hij tot commandant van het leger in Nederlandsch-Oostindie benoemd, en kwam aldaar den 14 April 1849 op Java aan. Naauwelijks eenige weken na zijn aankomst, overleed de generaal M i c h i e l s , opperbevelhebber der derde Balische expeditie en de hertog, nog te kort in Indië om geacclimateerd te zijn, biedt echter aan de expeditie op zich te nemen, hetgeen geschiedde. In den winter van 1849 werd hij tot generaal der infanterie bevorderd, drie jaren later (1852) keerde hij, na vele verbeteringen in het Indisch leger tot stand te hebben gebragt, tot herstel zijner gezondheid, naar Nederland terug; ontving den 5 October 1853 zijn eervol pensioen, kreeg in Mei 1854 zitting in het comité van defensie, en overleed den 31 Julij 1862 te Liebenstein in Thuringen. In 1816 trad hij in het huwelijk met de hertogin I d a v a n S a x e n - M e i n i n g e n , die in 1852 overleed. Behalve zijn reis gaf hij in 1834 te 's Hage *Précis de la campagne de Java avec cartes et plans*, 1811, in het licht. Hij was lid van verschillende geschied- en letterkundige genootschappen, o.a. van de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden.

Meermalen is hij afgebeeld.

Zie V a u d a n c o u r t , *Histoire de la guerre sontenue par les Français en Allemagne en* 1813. Luneb. 1839; C. v o n P l o t h o , *Der Krieg in Deutschland und Frankreich in den Jahren* 1813 *und* 1814. 3 Th. Berlin 1817; Dez. *Der Krieg in verbündeten Europa gegen Frankreich im Jahr* 1815. Berlin 1818; F. K o c h , *Mémoires pour servir à l'Histoire de la campagne de* 1814, 2 vol. Paris 1819; A. d e B e a u c h a m p , *Histoire des campagnes de* 1814 *et de* 1815, *The battle of Waterloo*, *also of Ligny and Quatre-Bras*, *etc.;* Lond. 1817, 2 vol.; C. v o n C l a u s e w i t z , *Den Feldzug von* 1815 *im Frankreich;* v o n G r o l m a n , *Geschichte des Feldzugs von* 1815 *in den Niederlanden und Frankreich*, Berlin 1837-1838, 2 Th.; J. S c h e l t e m a , *De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte*, Amst. 1816; D e l C a m p o , *Leven van Chassé;* B o s s c h a , *Neêrl. heldend. te land*, D. III. bl. 445, 456, volgg.; 487 volgg.; 624, 647, 668, 671, 680, 690 volgg.; *Niederl. Mus.* 1, 2, 1838, 113; *Gedenks. d. Maats. v. Ned. Letterk.* bl. 49; M u l l e r , *Cat. v. portr*.

[Johannes Salanus]

SALANUS (JOHANNES), een geneesheer, die in de 16e eeuw te Atrecht leefde, en volgens S w e e r t i u s in het licht gaf:

Promptuarium rerum omnium in arte medica memorabilium.
Methodus medendi.
Compendium totius artis medicae.
Zie S w e e r t i n s ; J ö c h e r .

[K. van Salbruggen]

SALBRUGGEN (K. VAN). Zie SOLBRUGGEN (K. VAN).

[Guilielmus Antonius Saldenus]

SALDENUS (GUILIELMUS ANTONIUS), in 1627 te Utrecht geboren, studeerde aldaar onder G y s b e r t en P a u l u s V o e t en H o o r n b e e k in de godgeleerdheid, werd in 1669 predikant bij de hervormde gemeente te Renswoude, begaf zich drie jaren later naar Kockengen, in 1655 naar Enkhuizen, in 1664 naar Delft, in 1677 naar 's Gravenhage, waar hij den 8 Febr. 1694 overleed. Hij maakte zich vooral bekend als bestrijder van het tooneel. Overigens was hij een geleerd theologant en tevens nederduitsch dichter. De senaat der Utrechtsche Hoogeschool benoemde hem honoris causa tot Theologiae doctor. Zijn portret bestaat. Men heeft van hem:

Concionator Sacer. Hagae 1678, 12°.
Exercitatio de jure Zelotarum. 1673.
Christiani Liberii Germani βιβλιοφιλία, *sive de libris scribendis*, *legendis et aestimandis exercitatio paraenetica*. Traj. 1681, 12°.
De Libris varioque eorum usu et abusu. Amst. 1688, 8°.
Otia Theologica. Ultraj. 1669. Amst. 1684. 4°.
Ongevoeligheid des herte omtrent de geestelijke zaken, 1861.
Kragt des H. Avondmaals, 1664.
Leeven uyt de doot, 1669.
Leven uit den dood. Utregt 12°.
Van de Conferentie. 12°.
Vrugtelooze biddag. 12°.

Lijkpredikatie op J. Goethals. 12°.
Troost voor een bedroeft Christen. 12°.
Apostolische zegenwensch.
Den zwakken leidsman. 12°.

Weeklagten der Heyligen over Sions ellende. Afscheids- en Intree-predikatien. Utrecht 1665.

Christelijke kinderschool. Utrecht 1668. 12°.

Neerlands tranen. Delft 1692. 12°.

Toetsteen van een Christens oordeel, met een *Voorrede van Prof. Velzen*. Utrecht 1665. Gron. 1728. 12°.

Geestelijk Avondmaal. Utrecht 1745.

Weg des leevens. Utr. 1665, Amst. 1749. 12°.

Geestelijke Honingraatin 16 *predikatien*. Rott. 1695. Amst. 1739.

Droevige staat eens Christens. Utr. 1664. Amst. 1757. In 't Hgd, Bremen 1672, 8°.

Kinderschool. Delft 1673.

Pauli nederigheid.

Eens leeraars hoogste wensch.

Een Christen vallende en opstaande. Utr. 1667.

De overtuygde Dina, *of korte en nodige waarschouwingh tegen 't besien van de hedens-daegsche schouwspelen*, *soo in 't gemeen als wel bysonderlyk in dese bloedige oorloghs-tyden. By maniere van samenspraeck tusschen Apollos*, *een predikant*, *en Dina*, *een jonghe juforouw*. Gron. 1763. 12°.

Aen den Heere vertaelder van het seer nodige Tractaab van Christoffel Sutton, *genaemt Disce Mori*, *of Leert sterven*.

Desiderii Pacii, *zeedig verzoek aan Juffrouw A.M. Schurmans*. Met P. de Witte, Joh. Hoornbekii *Mucellanea sacra*.

Zie Moller, *Isagog. ad Histor. Ducat. pleswic. et Holsat.* T. II. c. V. § ul.; Crenii, *Animidu- Philol. et Histor.* T. VIII. p. 46, 47; van Til, *Bibl. Theol. seleet.* p. 62, 103; Voetius, *de Exercit. Piet.* C. XXXIV, § VIII; Le Long, *Bibl. Saara*, T. II. p. 939; Stollius, *Introd. in Hist. Litter.*, T. I. p. 7; *Acta erudit. Novemb.* 1684, 1686, *Oct.* 1688, p. 100, 101; Placcaeus, *de Script. Pseudon*. p. 418; Marckius, *in Obit. H. Witsii;* Voet, *Dissert. Theol.* T. II. p. 304; Burman, *Traj. erud.* p. 319 seqq.; Glasius, *Godg. Nederl.;* van der Aa, *N.B.A.C. Woord.* Collot d'Escury, *Holl.roem*, D.A. IV. (2) bl. 512, 513; Schotel, *Tilb. Avondst.* bl. 195, 196; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naaml.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 450; Jöcher; van Rheenen *Kerk. reg. van Utrecht*, bl. 85, 179; Soermans, *Kerk. reg.* bl. 37, 129; Veeris, *Kerk. Alphab.* bl. 176; Bayle, i.v.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Lett.* D. II. bl. 153; *Bibl. de Groe*, p. 257. Muller, *Cat. v. portr*.

[Johannes Saliger]

SALIGER (JOHANNES) vertrok met zijne ambtgenooten in 1587 uit Antwerpen, waar hij predikant bij de Luthersche gemeente was geweest. Na zijn vertrek werd hij nog in hetzelfde jaar predikant in de Mariakerk te Lubeck, doch om zijne bijzonder gevoelen over het Avondmaal, 4 Julij 1566 van zijn ambt ontzet, waarmede men echter, naar het oordeel der godgeleerden van Mansveld, in hun schrijven van 15 November 1566, te overhaast was te werk gegaan. Nog in 1568 werd hij predikant in de Nicolaïkerk te Rostok, alwaar hem om dezelfde oorzaak hetzelfde lot wedervoer op 16 October 1569, schoon twee zijner ambtgenooten te Wismar zelfs, in

tegenwoordigheid van Ulrick, hertog van Mecklenburg, deze afzetting in hunne predikatien afkeurden. Omstreeks 1575 werd hij predikant te Woerden, waar men hem reeds voor zijne komst te Antwerpen in 1564 schijnt gekend te hebben. Hier was hij niet minder ijverig dan zijn ambtgenoot Cornelis van der Laer, om in dezen hagchelijken tijd de gemeente tot standvastigheid en getrouwheid aan te sporen. Groot was de ijver van beide leeraars gedurende het beleg dier stad door de Spanjaarden, van 8 September 1575 tot 24 Augustus 1576. Al wat de schrift tot vermaning, vertroosting en bemoediging bevat, werd door hen der gemeente voorgehouden: zij wezen haar op de wonderbare verlossing van Samaria, door Elisa voorspeld II Kon. 7, van Jerusalem op het gebed van koning Hiskia, door Jesaja voorzegd, Jes. 37, II Kon. 19, en op de verlossing van David uit de handen van zijnen vijand Saul, I Sam. 13. Met zulke voorbeelden verbonden zij zoo vele troosterijke spreuken der schrift, om den moed der belegerden op te beuren. Wanneer de vijand hen nu eens dreigde, dan eens vermaande, om in den schoot der Roomsche kerk weder te keeren, dan dankten zij God voor hunne gemeenschap aan het Euangelie van den eersten dag af tot nu toe, en hadden het goede vertrouwen, dat Hij, die in hen begonnen had het goede werk, het ook volbrengen zou tot op den dag van Jezus Christus Filip. 1 vs. 3, 5, 6. Toen in de laatste weken van het beleg, de nood dringender was geworden, zonden de beide leeraren, met toestemming van den bevelhebber en van de regering der stad, op 16 Augustus 1576, aan de belegeraars een brief, ten einde hen, onder welke er waren die uit Duitschland geboortig, Luthers leer beleden, te vermanen om gewetenshalve van dezen oorlog af te zien, en zich niet langer in vijandschap te stellen tegen God en zijn woord, door te strijden tegen de belijdenis van het zuivere Evangelie. Deze brief zag het licht, onder dezen titel: *Copye van den brief der predikanten der Christelycke Gemeente der stad Woerden*, *den* 16 *August anno Domi* 1576 *met andere schriften Dr. M. Lutheri tot vermaening*, *tot boete en waerschuwinge voor schaede*, *gezendt in die Cruysschans aen de Oversten*, *Hopluyden*, *Bevelhebbers en alle de Crygsluyden*, *die hen*, *om die Christelycke gemeente der stad Woerden in Hollant*, *den Augsborgsche confession toegedaan*, *om des Evangelioms Christi wille*, *in zeven schansen*, *en vier legeren ende sommige scheepen te water*, *diezelfde stad uit te hongeren en met gewelt te overvallen*, *gelegert hadden*, *en den XXIII August met verschrikkingen en schande afgethogen zijn* in 8°.

Bij dezen brief, die, blijkens zijn inhoud, reeds in het begin van Augustus, toen Woerden over de 46 weken was belegerd geweest, geschreven was, waren gevoegd eenige uittreksels uit de schriften van Luther en andere Godgeleerden tot

vertroosting der christenen, die om de waarheid vervolgd werden, en tevens tot hunne aanmoediging om geweld met geweld te keer te gaan. Ook deze uittreksels zagen het licht, onder den titel: *Bedenken*, *oordeel en raet Dr. M. Lutheri en andere Hooggeleerde Theologanten met sommigen sluitreden Lutheri in openbare disputen verdedigd anno* 1529, *dat men den Paus en zijn beschermheeren tegen onregten*, *geweld en crijgh wederstant sal doen. Ghedruckt tot onderwijs en troost der Christelycke gemeente der stad Woerden in Holland*, *der ongevolster Augsburgscher confession toegedaen*, *welke daerom met seven schansen van den Albaneschen Papenknegten en kindermoorders tot Oudewater over* 46 *weken beschanst*, *en nu nog daarenboven met vier legchers nevens die seven schansen en met schepen of schuiten te water belegert is in 't jaer ons Heeren* 1576. Deze brief, door de beide predikanten onderteekend, werd den 16 Augustus gezonden aan den vijand in de kruisschans. Men vermoedde toen nog niet, dat de verlossing der stad zoo nabij was. In den morgen van Vrijdag 24 Augustus, tusschen 5 en 6 uren, stak de vijand de Kromwijker en Polerer schansen met de drie daar achter gelegenen legerplaatsen in brand en vertrok. Kort daarop gaf S a l i g e r de geschiedenis van het beleg in het licht, *Historia van der tyt der swaere belegering ende wonderlycke verlossinghe der Christelycke ghemeente der stadt Woerden in Hollant*, *der Angsburchsche confessie toeghedaen. Godt den Heere ter eeren ende alle Christenen tot vruechden*, *ende den vervolghers des heylighen Euangelioms ende den aenhanck des Paus tot boete*, *Kortelyck opgheschreven door Johannes Saligher*, *Prediger aldaer. Ghedruckt by Dierick Mullem*.

Had S a l i g e r zich gedurende het beleg onderscheiden als handhaver van godsdienst en vrijheid; moedig had hij zich reeds vóór het beleg verzet tegen den voorslag van sommige der aanzienlijkste ingezetenen, om liever met den vijand in onderhandeling te treden, dan zijn komst herwaarts af te wachten, en waarschijnlijk zal hij wel de bewerker geweest zijn van zekeren brief aan den bevelhebber en de regering der stad, door prins W i l l e m eigenhandig geschreven en gedagteekend uit Dordrecht 29 Augustus 1575, en in de *Bijdragen tot de Gesch. der Evang. Luth. Gemeenten* medegedeeld. Toen C o r n e l i s v a n d e r L a e r, niet lang na Woerdens beleg, en de pacificatie van Gend, naar Bodegraven vertrokken en door H e n d r i k V r e d e l a n d opgevolgd was, was S a l i g e r ook met dezen voor de belangen der gemeente werkzaam, bleef aan dezelfde gevoelens gehecht, die hij vroeger had omhelsd, en even gestreng in het bestraffen der zedeloosheid bij grooten en kleinen. Deze strengheid berokkende hem vele vijanden, die zich op hem zochten te wreeken, en hem van onregtzinnigheid in het leerstuk der erfzonde, waaromtrent men wist,

dat de gevoelens van andere leeraren der Luthersche kerk van de zijnen (hij stond in het gevoelen van Flacius omtrent dit leerstuk voor) verschilden. Een hunner klaagde hem op den 18 September 1578 bij de overigheid aan, en toen deze zijne beschuldiging niet kon staven, verstoutte hij zich, terwijl Saliger predikte, hem, in het midden der kerk met luider stemmen tegen te spreken, hetgeen een groote ontsteltenis onder de toehoorders verwekte.

Daar Saliger zich opentlijk verzette tegen het schenden der verdragen tusschen der Roomschen en Hervormde gesloten, en zich minder tegen de afzwering van Philips, waarover 's Lands Staten reeds in 1579 begonnen te handelen, wijl, naar zijne meening, niet anders dan eene volkomene zegepraal der Hervormde kerk, met uitsluiting van iedere andere gezindte te wachten stond, zoo meenden zijne vijanden, dat de tijd dáár was hem tot een gewissen val te brengen. Zij klaagden hem bij de Staten van Holland aan, die twee gemagtigden benoemden om te Woerden onderzoek te doen. Hun verslag gehoord hebbende, zonden zij op nieuw gemagtigden naar Woerden, ten einde den predikant zelven te hooren. Deze verdedigde zich moedig, en werd, in weerwil der grootte diensten, die hij bewezen had, van zijn ambt ontzet, waardoor een groote schrede was gedaan tot de invoering der Hervorm de kerkleer te Woerden. In weerwil dat sommige ingezetenen het herstel van Saliger, in den predikdienst verzochten, werd hem de Staten niet alleen het prediken aldaar maar ook elders verboden, en zoo wel Saliger als Vredeland gelast uit stad en land te vertrekken.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVI. fol. 170-175 (145-149); Hooft, *Ned. Hist.*, B. XVI. bl. 686, 687; Brandt, *Hist. der Rej.*, D. I. bl. 662-664; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 331-334;*Resol. v. Holl.* 24 Aug. 1579 bl. 196; 21 Nov. 1579 bl. 284, 285, 4 April 1585 bl. 53; *Kerk. Placaatb.* D. II. bl. 14; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 251; J. Mulleri, *Cimbria litter.* T. I. p. 187; J.A. Fabricii, *Memoria Hamburg.*, Vol. II. p. 805; B. Costerus, *Hist. Verh.* 1737, bl. 42, 43, 167, 168, 244, 287, 288, 407-424; *Belegering van Woerden door de Spanjaarden* (door J.G.H. Reudler), in *Mengelw. der Vaderl. Letteroef.* Dec. 1808, bl. 805, 826; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (2e serie) D. IV. bl. 139, 143; J.C. Schultz Jacobi en F.J. Domela Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Geschied. d. Evangel. Luth. Kerk*, St. III. bl. 62 volgg., Wap, *Astrca* 1855, bl. 445; Glasius, *Godgel. Ncderl.*; Hoogestraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Cat. J. van Voorst, T. I. p. 213.

[Rudolphus Anton de Salis Saglio Myenfeld]

SALIS SAGLIO MYENFELD (RUDOLPHUS ANTON DE)[1)], brigadier en eigenaar van een regiment Grisons van zijnen

1) 'Salis, een oud adelijk geslacht uit Graubunderland, hetwelk vroeger souvereine regten heeft bezeten. Onderscheiden historieschrijvers hebben zich met het zamenstellen van de généalogie van die familie bezig gehouden, en sommige daarvan hebben zelfs gepoogd in de fabelachtige overleveringen van den ouden tijd, stof te vinden tot ontdekking van haren oorsprong.
De eerste, waarvan de geschiedenis met zekerheid melding maakt, is Rodolphus, die in de 10 eeuw woonde op zijnen burg Castellaz nabij het dorp Saglio in de vallei Bregell van het landschap gelegen. Uit een perkament (waarvan het fac-simile te vinden is in het 36 deel der '*Inscriptions et belles lettres de l'Academie Royale de France* p. 159), hetwelk zich thans nog bevindt in handen van den baron de Salis Marschlius, wonende op het kasteel Marschlius in Graubrunderland, voerende de dagteekening van 10 Aug. 913, blijkt, dat genoemde Rodolphus en Andreas, (denkelijk een zijner zonen) den aartsbisschop van Mainz, Hatto, en zijn gevolg, op hun kasteel Castellaz herbergden, en aan hem de regalien betaalden, welke zij aan den keizer Conradius verschuldigd waren voor de

landerijen, welke zij van hem in bezit hadden. Opmerkenswaardig is het ongetwijfeld, dat, dezelfde landerijen, gelegen in de vallei Bregell en op den berg Septuner, alsmede eenige in a^{o}. 1092 bij aankoop verkregen Alpen, liggende op het Juliaansche gebergte, bij voortduring eu nog heden aan de afstammelingen van R o d o l f en A n d r e a s toebehooren. De koopbrieven daarvan bevinden zich nog in originali bij de familie.
Verscheidene leden van dit geslacht bewezen gewigtige diensten aan Nederland en sommige hebben zich daar gevestigd en voortgeplant. Er bestaat dus reden tot eenige uitweiding ten aanzien van oorsprong en verwantschap.
In 1168 was G o u b e r t u s grootmeester der St. Jan orde. Zie B u c e l i n u s .
In 1172 was A n d r e a s kapitein van F r e d e r i k B a r b a r o s s a , en volgde dien in Syrië A^{o}. 1188.
In 1269 teekende J a n voor de stad Como, den vrede tusschen A r n o l d A m a t i (vulgo *von Mütsch*), en de bisschop van Coire. Deze charte bestaat nog.
In het jaar 1323, zonden R o d o l p h u s en H a r t m a n v a n W e r d e n b e r g , graven van Sargans, die verpligtingen hadden aan hunnen oom J a n D o n a t , vrijheer v o n V a t z , en wiens partij zij waren toegedaan; een oorlogs-cartel aan G a u b e r t u s d e S a l i s , wonende op zijn kasteel bij Sagliuo, omdat R u d o l f en S c h w i c h e d e S a l i s , zoon, en neef van genoemde G a u b e r t u s , aanvoerende de hulpbende van de bisschop van Ceine, daarmede strooptogten deden op het grondgebied van J a n D o n a t .
In het jaar 1487 werd G a u b e r t u s , bijgenaamd *de Groote*, tot ridder geslagen, door keizer S i g i s m o n d , en ontving hij die waardigheid voor hem en alle zijne nakomelingen.
In 1516 ontving D i e t e g a n , zijn zoon, de accollade van keizen M a x i m i l i a a n , wegens zijn bij uitstek dapper gedrag in den slag bij Marignan, in welke hij 17 landknechten met zijn strijd-ax ter neder velde.
In 1503 werd H e r c u l e s tot ridder geslagen door F r a n s I, koning van Frankrijk.
In 1563 werd D i e t e g a n d e S a l i s S e e u w i s door keizer F e r d i n a n d benoemd tot baron van het Duitsche rijk voor hem en al zijne nakomelingen.
In 1582 werd R o d o l f d e S a l i s - S a g l i o door keizer M a x i m i l i a a n II benoemd tot baron van het Duitsche rijk.
In 1616 en 1643 werden A n n a M a r i a en M a r i a E l i s a b e t h d e S a l i s - S a g l i o verheven tot abdissen der vorstelijke kloosters van Nieder en Obermunster te Ratisbonne. Zij regeerden, de eerste 36 en de tweede 35 jaren. In de kerken van Nieder en Obermunster vind men de volgende inscriptiën:

1. A.D. MDCCXXXIII Mensis Oct. IV in Coro pie et sancto obdormivit reverendissima et nobillissima D.D. M a r i a E l i s a b e t h , nata Domina de perullustra prosapia Dominorum d e S a l i s , abbatissa imperialis Callegiate Canonissarum in Obermunster Ratisbone, cujus animae sit Deus propitius et eeterna gaudiis eam clementer perfrui concedat. Amen.
2. Die Hochwurdigst Hochwohlgeborne Frau Frau A n n a M a r i a v o n S a l i s , dies keizerlich freyweltl: Reichs Stifts Niedermunster gefürste abbissen, hat hier vorstehende Heil. Crucifix, statt Dero Epitaphii aufrichten lassen; ward erwölht MDCXVI. Regieret XXXVI und ist in Gott seelig entschlaffen MDCLII. Alters LXII jahr.

In 1639 werd H a n s W o l f g a n g d e S a l i s - S a g l i o ridder der Duitsche orde, generaal der kavallerie, benoemd door keizer F e r d i n a n d II tot baron van het Duitsche rijk.
In 1694 werd J o h a n , vrijheer van S a l i s Z i z e r s , door keizer L e o p o l d benoemd tot graaf van het Duitsche rijk, voor hem en al zijne nakomelingen.
In 1748 werd P e t e r d e S a l i s - S a g l i o , gezant aan het hof van Engeland, en in de Nederlanden door keizer F r a n s I benoemd tot graaf van het Duitsche rijk, voor hem en al zijne nakomelingen.
In 1766 werd T h o m a s d e S a l i s - M e y e n f e l d benoemd door keizer J o s e p h tot baron van Haldenstein, zijnde eene heerlijkheid hebbende regt van justitie.
In 1777 werd J o h a n G a u d e u z baron d e S a l i s S e e w i s (grootvader van den vermaarden dichter) door L o d e w i j k XVI, koning van Frankrijk, benoemd tot graaf, met regt van eerstgeboorte.
In 1822 werd R o d u l f A n t o n i d e S a l i s - M e y e n f e l d , directeur der registratie en domeinen in de provincie Zuid-Holland; benoemd door koning W i l l e m I der Nederlanden, tot Nederlandsch baron, met regt van eerstgeboorte.
De leden van dit over oud geslacht ontvingen van de Europesche vorsten een groot aantal decoratiën. Eene zamentrekking daarvan geeft de volgende uitkomsten:

Een grootmeester van St. Jan (Malta) A^{o}. 1168, volgens de geschiedschrijver B u c e l i n u s en meer anderen. In Frankrijk 1 grootkruis en 7 ridders van den Heilige Lodewijk, 1 grootkruis, 1 kommandeur en 4 ridders van de orde van verdiensten, 3 ridders van het legioen van eer. In Oostenrijk 1 ridder van het gulden vlies, 2 van Maria Theresia, 1 der Teutonische, 1 van

naam, in Nederlandschen dienst. Hij onderscheide zich bijzonder bij de veldslagen van Ramelis 1706; te Malplaquet

St. Leopold, 1 van 't ijzeren kruis, 4 van de ster-kruis, (vrouwen-orde, Croix Etoilé). In Beijeren 1 kommandeur van St. Michiel. In Spanje 1 ridder van St. Jan, 1 van St. Jacobus, 3 van St. Stephanus. In Rome 7 rid- ders van de spoor, waarvan 1 erflijk, 1 van St. George. In Hessen-Darmstadt 1 ridder der Lodewijk-orde. In Nederland 2 ridders van de Willems- en 4 van de Leeuwenorde. In Portugal 1 ridder van de toorn en 't zwaard. In Pruissen 2 ridders van de roode adelaar. In Rusland 1 ridder van St. Anna, 2 van Wlademir. In Venetie 2 ridders van St. Marcus. In Savoye 1 ridder van St. Maurice.

Van de vroegste tijden af aan, aan den krijgsdienst gewijd, heeft dit geslacht in den loop der tijden aan Frankrijk, Duitschland, Spanje, Sardinie, Napels, Holland, Rome, Beijeren, Venetie enz. de volgende officieren geleverd: generaals 6, luit.-generaals 8, generaal-majoors en brigadiers 8, kolonels 53, luit.-kolonels 28, majoors 17, kapiteins 127.

Door de groote uitgebreidheid der familie zoo in Graubunderland als in de meeste landen van Europa, is de noodzakelijkheid ontstaan om bij de geslachtsnaam S a l i s , dien der woonplaats te voegen, waar elke tak zijne voornaamste zetel had; van daar de namen van: S a l i s , *Marchlins*, *Bundo*, *Sils*, *Samaden*, *Haldenstein*, *Jenins*, *Meyenfeld*, *Zizers*, *Seewis*, *Grütch*, *Saglio*. Deze laatste benaming behoort echter aan al de thans bestaande leden der familie, als zijnde het dorp Saglio de bakermat van allen geweest.

De leden dezer familie, die zich in de Nederlanden ophielden en zich nog bevinden, behooren tot de takken der S a l i s -*Saglio*, *Meyenfeld*, *Marchlins* en *Jenins*, hebbende de eerste hunner den Nederlandschen bodem betreden in het eind der zeventiende eeuw.'

1709, en sneuvelde roemrijk op het slagveld van Fontenoy 1745; bij welke slag tevens sneuvelde.

[Jean Lucien de Salis Marschlins]

SALIS MARSCHLINS (JEAN LUCIEN DE), majoor in Nederlandschen dienst.

[Rudolphus Dietegan de Salis]

SALIS (RUDOLPHUS DIETEGAN DE), oudste zoon des voorgaande, was generaal-majoor in Nederlandschen dienst.

[Jean Baptiste de Salis]

SALIS (JEAN BAPTISTE DE), tweede zoon des voorgaande, geboren te Breda den 9 Mei 1721, begon zijne militaire loopbaan onder zijn vader als kadet; doorliep alle rangen, en overleed als luitenant-generaal te Breda 1803, na den lande veele goede diensten te hebben bewezen.

[Rudolph Antoni, Baron de Salis]

SALIS (RUDOLPH ANTONI, Baron DE), zoon des voorgaande geboren te Arnhem den 28 December 1761, kadet in het regiment zijns vaders; onder koopman bij de V.O.C. te Batavia 1778; schepen der stad Breda 1784; raad van politie (eerste persoon na den gouverneur) aan de Kaap de Goede Hoop 1802; administrateur der domeinen in Oost-Friesland 1809; directeur der registratie en domeinen te 's Hertogenbosch en te 's Gravenhage, van 1816 tot 1843; ingelijfd in den Nederlandschen adelstand 1817; benoemd tot Nederlandsch baron met regt van eestgeboorie 1822; ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij onderscheide zich bijzonder door beschaving en werkzaamheid. Het is onder zijne leiding, als directeur der registratie en domeinen in de Provincie Zuid-Holland, dat de verfraaijingen in het Haagsche bosch zijn aangelegd en voltooid. Gewillig tot dienstbetoon, ver-

leende hij in het jaar 1819, aan kommissarissen der Litteraire Societeit op 't Plein, vergunning tot het aanleggen en bouwen van eene tent in het Bosch, voor welke vergunning hem door kommissarissen der Societeit, bij missive dd. 15 Junij 1819, namens de gezamenlijke leden, het honorair lidmaatschap als een bewijs van erkentlijkheid werd aangeboden. Algemeen geacht overleed hij in den hoogen ouderdom van 90 jaren, den 24 December 1851. Vier van de vijf zijner zoons, die het vaderland in de Overzeesche bezittingen dienden, en op wiens ondersteuning hij in zijnen hoogen ouderdom regt had te mogen rekenen, werden, ver van zich verwijderd, aan de gevolgen van vermoeinissen en den invloed van het Indisch klimaat hem door den dood ontrukt.

[Jean Baptiste, Jonkheer de Salis]

SALIS (JEAN BAPTISTE, Jonkheer DE), zoon van den voorgaande, geboren ter reede van Batavia, aan boord van het compagnieschip *de Meerenberg*, 1784; begon zijne carrière als aspirant der Marine op de vloot van prins W i l l e m V bij het eiland Whigt. Tot 1815 bekleede hij onderscheidene posten zoo militair als civiel, en vertrok in 1816 naar Java. De Gouverneur-generaal, baron v a n d e r C a p e l l e n , die hem van vroegere dagen kende, ontving hem te Batavia met veel onderscheiding, en droeg hem al dadelijk betrekkingen van vertrouwen op. Als inspecteur en adjunct directeur der houtbosschen bewees hij onder den directeur baron L a w i c k v a n P a b s t , vele en gewigtige diensten. Gedurende den Javaschen oorlog van 1825-1830, was hij meermalen werkdadig te velde. Hij eindigde zijnen loopbaan in 1838 als resident van Rembang, na alvorens de voormalige residentie Banjoewangie te hebben beheerd. Een hartstogtlijk en onverschrokken jager zijnde, verwierf hij zich bij de Inlanders den bijnaam van *Toewan Matjan* (Tijger man Heer), daar hij niet zelden de Kampongs of Dorps bewoonders, die hem hunne ongelukken kwamen mededeelen, en wee roepende over de hun door dit moorddier ontroofde kinderen en vee, van deze lastige naburen verloste. Hoogst beschaafd en talentvol, telde hij vele vrienden zoo onder de Europeanen als onder Inlandsche bevolking. Hij was in 1830 benoemd tot ridder der orde van de Nederlandsche Leeuw.

[Adriaan Mauritius Theodorus, Jonkheer de Salis]

SALIS (ADRIAAN MAURITIUS THEODORUS, Jonkheer DE), broeder van den voorgaanden. Hij werd 1786 te Breda geboren. Kort na de aankomst zijns vaders aan de Kaap de Goede Hoop, in 1802, vertrok hij naar Java, met aanbeveling aan den toenmalige Gouverneur-generaal W i e s e . Met veel aanleg begaafd, werd hij bijzonder onderscheiden door diens opvolger, den Maarschalk D a e n d e l s , die hem tot zijne particulieren secretaris en tot kommies expediteur benoemde. Als zoodanig genoot hij, wegens zijnen helderen blik en ijver in

zaken, het volle vertrouwen van dien zoo uitstekenden landvoogd. Ongetwijfeld zou hij onder diens voortdurend bestuur, spoedig tot de hoogste staats ambten opgeklommen zijn. De verovering van Java door de Engelschen verhinderde zulks, en eerst na het herstelde gezag der Nederlanden in de Oost vond hij weder gelegenheid zijne bijzondere bekwaamheden aan den dag te leggen. Reeds in 1817 vinden wij hem als resident van Soerabaya, en kort daarna als zoodanig aan de hoven van Soerakarta en Djocjokarta. Vroeger, gedurende de expeditie van den maarschalk D a e n d e l s tegen Djocjokarta, welke hij bijwoonde, met den geest van het hof aldaar ten volle bekend, waarschuwde hij het opperbestuur meermalen tegen den tweespalt, die in de Kratons der Javasche vorsten heerschte, en wees op de verbittering der Inlandsche grooten, ontstaan uit de losbandigheid die zich de Europeanen in de Vorstenlanden veroorloofden, en ook voornamelijk tegen den land verhuur aan zoogenaamde industriele ondernemers en pachters. Om een evenwigt daar te stellen tegen het zedenbederf der hovelingen, op het oogenblik van het overlijden van den sultan van Djocjokarta, werden, op zijne aanbeveling, in 1822 de inlandsche vorsten M a n g k o e B o e m i e n D i e p o N e g o r o, beide ooms van den onmondigen vorst, tot voogden en rijksbestuurders benoemd. Dat hij de bekwaamste mannen van het rijk tot die gewigtige betrekkingen had weten te kiezen, kan de oorlog in de jaren 1825-1830 getuigen; toen de laatstgenoemde miskend, getergd, en tot het uitterste gedreven door de geldelijke opofferingen die van de Javasche hoven en bevolking geëischt wierden, eindelijk de oorlogs vaan tegen het Nederlands gezag opstak, en zich gedurende 5 jaren tegen onze niet onaanzienlijke magt en meerdere kennis van strijden wist staande te houden. Bij het uitbreeken van dien oorlog was d e S a l i s in Nederland met verlof, en keerde hij eerst in 1826 naar Java terug. Spoedig na zijne aankomst tot resident van Kadoe waar ook de opstand woedde, benoemd, zag hij zich genoodzaakt, wegens verschil van opinie in de te nemen maatregelen ten aanzien van den oorlog, om zijn ontslag aan te bieden en op nieuw naar Nederland te vertrekken. Koning W i l l e m I zond hem aldra terug als raad van Nederlandsch-Indie. Onder het bestuur van den Gouverneur-generaal v a n d e n B o s c h, bewees hij nog gewigtige diensten, doch hij bezweek in 1834 aan de gevolgen van rhumatisme en verval van krachten. Hij behoorde wat zijne bekwaamheden en kennis van Indische zaken betreft, genoemd te worden onder de uitstekendste mannen van zijnen tijd. Te zeer doordrongen van den stelregel dat het ambtenaren niet past ongeroepen - over zaken te schrijven het oppergezag, onder hetwelk zij dienden of gediend hebben, betreffende; bestaan er van hem voor het publiek geene brochuren noch boekwer-

ken. In de archiven van Neerlands-Indie zijn echter van hem talrijke bewijzen van zijne werkzaamheid en veel omvattende kennis voor handen. Hij deelde, tijdens den Gouverneur Generaal van der Capellen, in de eerste benoemng van ridders der Nederlandsche Leeuwen orde.

[Antoni baron de Salis Haldenstein]

SALIS HALDENSTEIN (ANTONI baron DE), was luit.-gen. in Nederlandschen dienst in 1758, na alvorens met veel luister in Duitschland en Frankrijk te hebben gediend. De Fransche minister, M^{r}. de St. Germain, spreekt in zijne werken met veel lof van hem.

[Prter graaf de Salis-Saglio]

SALIS-SAGLIO (PRTER graaf DE) was afgevaardigde van het landschap Graubunderland bij Anna, koningin van Engeland, en in de Nederlanden, gedurende de vredes-onderhandelingen te Utrecht in 1713. Hij heeft veel bijgedragen tot het tot stand brengen der kapitulatien van de Zwitsersche regimenten in Nederlandschen dienst. De protocollen van het congres kunnen getuigen van zijnen veel omvattende geest en werkzaamheid.

[Baptiste baron de Salis Saglio]

SALIS SAGLIO (BAPTISTE baron DE) werd in 1794 tot luit.-gen. in Nederlandschen dienst benoemd, na bij opvolging alle militaire rangen te hebben doorloopen. Hij was adjudant van prins Willem V; en overleed te 's Gravenhage den 29 April 1797.

[Jean Lucien de Salis Meyenfeld]

SALIS MEYENFELD (JEAN LUCIEN DE), geb. te Rappertwiel den 6 Dec. 1809, was 2e luit. in het regiment Zwitsers, n°. 31, van den generaal von Sprecher in Nederlandschen dienst. Bij de licentiatie van het regiment in 1829, ging hij over bij de nationale armée en behoorde tot het garnizoen der citadel van Antwerpen, tijdens het beleg in 1830. Tijdelijk den dienst hebbende verlaten, reeds 1e luit. zijnde, met vooruitzigt in Napelschen dienst over te gaan als kapitein. In 1834 keerde hij in de Nederlanden terug, en vertrok als onderofficier naar de Oost, alwaar hij door zijnen dienstijver spoedig weder tot officier werd benoemd. Hij woonde de tweede Balische expeditie bij, en werd wegens zijn gehouden gedrag benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde 4^{e} klas. In 1840 wegens zijne verzwakte gezondheid met verlof willende vertrekken, bezweek hij op het onverwachts in het hospitaal te Batavia. Hij had toen reeds den rang van kapitein verkregen, en zou ongetwijfeld nog vele goede diensten aan den lande hebben bewezen. Hij was versierd met de medailles voor het beleg van Antwerpen en de veldtogt van 1830. Zie verder over dit geslacht het *Algemeen Woordenboek der Zamenleving enz.* Amsterdam 1846, aangevuld door familie-mededeelingen.

Familie-berigten.

[Panagius Salius]

SALIUS (PANAGIUS), te St. Omer geboren, een latijnsch dichter, van wien men heeft:

Vedastiados, *in laudem S. Vedasti*, *seu Galliae Christianae libb. V. Carmine heroico*. Duaci 1591. 4°.

Telanthropia sive de fine hominis lib. II Versu heroico.
Elegiarum lib. IV. Silvarum lib. I.
Parodia ad Catulli Epithalamium.
Nassovium Tragoedia.
Orationes Variae.
Hij overleed den 28 Jan. 1595.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 710; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 439; Ol. Borrichius, *de Poët. Dissert.* 5 § 185; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.* p. 87, 88.

[Jean de la Salle]

SALLE (JEAN DE LA), latijnsch dichter, in het eind der 16e eeuw te Veurne geboren, studeerde te Leuven in de regten en godgeleerdheid, en werd baccalaureus in beide faculteiten. Na tot priester gewijd te zijn, werd hij pastoor te Thieldonck (1626). Volgens Foppens overleed hij aldaar in 1658, doch het blijkt uit de registers dier parochie, dat hij tusschen den 15 Augustus en den 18 September zijne betrekking nederlegde.

Hij gaf in het licht:

Poëmata. Lovauii 1633, 8°.

Coufutatio Joannae Papissae. Una cum celeberrimis beatissimae Virginis Mariae laudibus, *juribus*, *et praeoniis. Deque Dei circa Viatores concursu*, *et Militantis Ecclesiae statu. Item Meritorum*, *Purgatorii et Traditionum catholica Analogia. Opus cumprimis p.um et conditum*, *ac versu jam primum in lucem*, *editum*. Lovanii 1633. 12°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 722; Paquot, *Mém.* T. III. p. 612; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Belg.* p. 386.

[Albert Henrik de Sallengre]

SALLENGRE (ALBERT HENRIK DE), zoon van Albert Henrik de Sallengre, ontvanger-generaal der convoijen en licenten van Rijssel, Douai, Doornik, Iperen, enz. en.... Rotgans, eenige zuster van den dichter Rotgans, werd in 1694 te 's Hage geboren. Na het gymnasium bezocht te hebben, werd hij student te Leiden, hoorde aldaar, behalve de hoogleeraren in de regtsgeleerdheid, Pevizonius in de historie en Bernard in de wijsbegeerte, en werd doctor in de beide regten. Reeds in 1713 vereenigde hij zich met eenige letterkundigen te 's Hage tot het schrijven van het *Journal littéraire*, waarin verscheidene stukken van zijn hand voor komen. Ook liet hij omtrent dien tijd een fransch gedicht en een brief, over *de langwijligheid in het preeken* drukken, en verscheen in 1713 zijn *Eloge de l'Ivresse*. Na den vrede te Utrecht reisde hij naar Frankrijk, bleef eenige maanden te Parijs, en ging daar met de abten de Longerue, Fraguier en de heeren Baluze, de la Monnoye, Remond en anderen om. Teruggekeerd in zijn vaderland, gaf hij

l'Histoire de Pierre de Montmaur in het licht. Hier in voegde hij bij al de schimpschriften en gedichten, die door de meeste schrijvers en dichters van dien tijd ‘tegen dien beruchten tafelbezem’ gemaakt waren, zijn leven, sierlijk door hem in het fransch beschreven. In 1717 deed hij eene tweede reis naar Frankrijk, in 1710 eene naar Engeland, waar hij lid der koninklijke societeit van Londen werd. In 1723 bezocht hij zijn schoonbroeder, lord Whitworth, ambassadeur en plenopotentionaris van den koning van Groot-Brittanje op het congres te Kamerijk.

Te 's Hage teruggekeerd, werd hij door de kinderpokjes aangetast en overleed den 17 Julij 1723.

In 1716 werd hij raadsheer der prinses van Oranje-Nassau, en in 1717 commies van de generaliteits-finantie.

Zijne schriften zijn:

Raet van een' vader aan zijn' zoon over de genegenheit, *die hij betuigde te hebben om zich aen den H. Kerkdienst over te geven*, in 't Fransch.

Brief over de langwijligheit in het preeken, in 't Fransch, ook in 't Holl. vert. en in beide talen tweemaal gedrukt.

Eloge de l'Ivresse. La Haye 1714. 12°., meermalen herdrukt. De laatste uitgaaf, *considerablement augmentée* gaf Miger an. VI (1798) 12°. In 't Neêrd. vertaald met den titel: *Bacchus op zijn troon of Nuttigheid des wijns*.

Histoire de Pierre de Montmaur, *Professeur Royal en langue Grecque*. La Haye 1715. 2 vol. 8°.

Mémoires de littérature. La Haye 1715-1717. 4 parties en 2 vol. Gouset en Desmolets hebben een *Continuation des Mémoires de littérature et d'Histoire* gegeven.

Poesies de Lamonnoye de l'Acad. Franç. La Haye 1716. 8°.

Etat présent de l'église Romaine, *dans toutes les parties du monde*, uit het Eng. van Richard Steele, die het uit het Italiaansch van Urbano Cerri vertaald had. 1716. 8°.

Discours sur la vie et les ouvrages de Mezeriac, vóór de

Commentaires sur les Epîtres d'Ovide. 1716. 2 vol. 8°.

Hij trok de verhandeling over het leven en de werken van Mizeriac uit de *Histoire de Bresse* van Guicheron en uit die der *Acad. Franç.*, Bayle en anderen.

Novus thesaurus antiquitatum Romanorum. Hagae Comit. 1716-1719. 3 vol. fol.

Essai d'une histoire des Provinces Unies pour l'année 1621, *ou la trève finit et la guerre recommença avec l'Espagne* (*ouvrage posthume*). La Haye 1728. 4°.

Hij had deel aan het *Journal littéraire de la Haye* 1713 *tot* 1722, door verschillende schrijvers tot 1737 vervolgd en aan *Chef d'oeuvre d'un inconnu* van Saint Hyacinthe.

Hij gaf ook in het licht:

Pièces échappées an feu ou Recueil du diverses pièces en prose et en vers. La Haye 1717. 8°.

Petri Dan. Huetii *Commentarius de rebus ad eum pertinentibus*. Hagae Comit. 1718. 12°. en

Traité de la faiblesse de l'esprit humain van denzelfden schrijver.

Zie *l'Etat présent de la Grande-Bretagne*, T. III. p. 140; *Journal Littér.* T. XII. p. 230-232; (*Mém. de Saint Philippe sur Salengre*); Niceron, *Mém.* T. I; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 227; Stolle, *ad Heumannum*, p. 829; *Cat. Bibl. Bunav.*; Tom. I. Vol. II. p. 1573; P. Burmannus, *Praef. ad Catal. Libr. in Thes. Rom. Gr. Ital. et Siculo occurentium*. Leidae 1725, 8°.; *Act. Erud.* 1719. *Mart.* p. 106, 1720, *Aug.* p. 337; Hoefer, *Nouv. Biogr. gen.* i.v.; *Biogr. Univ.* i.v.; *Dict. Univ.* i.v.; *Mém. de Trevoux*, Avril, Nov. 1716, 1717; *Journal des Sçavans*, *Mars et Avril*, 1716, 1718, 1720; *Bibl. Anc. et Mod.* T. I. 10, 13; *Nouv. de la Républ. des Lett. Jan. Fevr.* 1717; de Wind, *Bibl. van Neerl. Geschieds.* (*Naaml.* bl. 13); Bisschop, *Justus van Effen geschetst in zijn leven en werken*, bl. 45; *Boekzaal* Dec. 1715, 1719 a. bl. 622, 627, 1723 b. bl. 213; *Bibl. Brem.* Cl. VII. p. 110; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher.

[Mathias de Sallaith]

SALLAITH (MATHIAS DE) in 1749 te Praag geboren, begon met platen te slijpen te Weenen bij den plaatsnijder Mansfeld. Aan het graveren geraakt, ging hij naar Parijs, en was aldaar een discipel van den beroemden J.P. le Bas. In 1778 kwam hij naar Holland en vestigde zich te Rotterdam, waar hij spoedig in kennis kwam met den kunstschilder Dirk Langendijk, wiens teekeningen van den *veldslag te Nieuwpoort* en *de onderneming te Chattam* hij meesterlijk graveerde. De eerste plaat mogt hij niet voltooijen, en werd te Parijs afgewerkt. Ook bragt hij de *Hollandsche Zeehavens*, 4 *stroomgezigten* naar schilderijen van Willem van der Velde, in plaat. Voorts graveerde hij het fraaije zeldzame portret van W. Bilderdijk naar Schmidt. Vroeger werkte hij mede aan de prenten in de *Voyage pittoresque de la France* in het *Cabinet de Lebrun*. In het graveren van luchten was hij zeer bekwaam. Hij overleed in 1791 te Rotterdam. Zijn portret is door Aart Schouman, met kleuren naar het leven geteekend.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. I. bl. 369, *Aanh.* bl. 185; Immerzeel; Kramm; *Aanh.* op Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Sallik]

SALLIK. Zie WILVELDE, heer VAN SALLIK (B. VAN).

[A. Salm]

SALM (A.). Deze kunstenaar, wiens levensloop overigens onbekend is, had een geheel eigene manier van schilderen, in navolging van teekeningen met de pen, en bragt het daarin (meldt Immerzeel) zóó ver, dat men bij den eersten opslag teekeningen meende te zien. Doorgaans schilderde hij zee- en havengezigten met steden en dorpen in het verschiet, goed

van omtrek en keurig bewerkt. Immerzeel zag van hem *eene zee met schepen*, fiks en zuiver op een witten grond, in de manier zoo als men die van W. van Velde aantreft. Een diergelijk schilderij hing ook in de atelier van de zeeschilder J.C. Schotel. Hij bloeide waarschijnlijk in de 17e eeuw.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Simon Aertszoon Salm]

SALM (SIMON AERTSZOON) een voornaam burger te Hoorn, werd in September 1619, wegens zijne remonstrantsche gevoelens, voor schout en schepenen geroepen, en beschuldigd Remonstranten in zijn huis te hebben laten prediken, en deswegen in een boete van *f* 450 verwezen.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 320; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl 49 (69).

[Frederik III Veld- en Rhijngraaf van Salm-Salm Kyrburg]

SALM-SALM KYRBURG (FREDERIK III Veld- en Rhijngraaf VAN) werd in 1745 te Limburg geboren. Hij bragt een geruimen tijd te Parijs door, en toen in 1786 in ons vaderland de onlusten uitbraken, was het hof van Versailles in den waan, dat hij een aanzienlijken aanhang in Holland had. De minister Calonne bezorgde hem eene aanstelling als veldmaarschalk met eene jaarwedde van 40.000 franken, waar van hij echter voor een som van 400.000 fr. in eens afstand deed.

Hij speelde in Nederland een dubbelzinnigen rol, evenwel stelden de patriotten zoo veel vertrouwen in hem, dat men hem het opperbevel over Utrecht opdroeg. Aan dit vertrouwen beantwoordde hij niet, daar hij, bij het aanrukken der Pruissen Utrecht zonder slag of stoot aan hen overgaf[1]. Hier nam hij dus den schijn aan, als of hij de volkspartij voor stond, werd aan het hoofd van een bataillon der Nationale garde gesteld, doch zijn weifelend en karakterloos gedrag maakte hem aldaar tot een voorwerp van bespotting en regtstreeksche of zijdelingsche beschuldigingen, en zijn voorgewend demokratische gevoelens, beletten niet dat hij den 25 Julij 1794 werd geguillotineerd. Na den 9 Thermidor kocht de prinses Amelie van Hohenzollern, zijne zuster, het veld, waarin, onder de overblijfsels van 1314 slagtoffers, die van haren broeder vermengd waren, en liet het met een muur omheinen. Zij trachtte te vergeefs de overblijfselen van dezen te herkennen. Deze daad heeft Trenueil aanleiding gegeven tot een gedicht, getiteld: *Amélie, ou l'héroisme de la piété fraternelle*. Paris 1807, 1808. Zijn zoon Frederik IV, 14

1) 'Die scheele Rhijngraaf van Salm, zag er in zijn hussarenmontering recht ijsbaarlijk uit, en ook binnen- en buitenlands was al de hoop voor die partij op hem gevestigd. Doch toen het met Pruissen ernst begon te worden, retireerde hij tijdig, en begaf zich op eens naar buiten 's lands.' Bilderdijk.

Dec. 1789 te Parijs geboren, liet een zoon na, geboren 23 Nov. 1823, hoofdman in de Pruisische armee.

Zie Mr. W.P.Q. Ondaatje, *Bijdragen tot de Geschiedenis der omwenteling in* 1787, Duinkerken 1791, 1792; *Mémoires*, *Correspondance et Manuscrits du Général La Fayette*, *publiés par sa famille*, T. II. p. 210, 211; Bruining, *Historisch verhaal van de omwenteling in Holland*, *enz.* bl. 132; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. XII. bl. 71, 75, bl. 198 volgg.; *Biogr. Univ.* Kobus en de Rivecourt; Mr. J.H. van der Schaaff, *Proeve van vergelijking tusschen Nederland in* 1743 *en Nederland in* 1843. Amst. 1848.

[Abraham Salm]

SALM (ABRAHAM), in 1793 te Amsterdam geboren, was lid der Akademie van beeldende kunsten aldaar en overleed den 20 Aug. 1858, in den ouderdom van ruim 65 jaren in zijne geboortestad.

[Urbain Pierre Salmon]

SALMON (URBAIN PIERRE), een geneesheer, werd in 1767 geboren te Beaufort, een Fransche stad in het Departement Maine. Hij diende als Chirurgus-majoor in het fransche leger en bezocht in die betrekking Italie, Egypte, Holland en andere landen. Hij stierf een geweldadigen dood te Utrecht den 3 Januarij 1805. Als schrijver is hij bekend door het in het licht geven van: 1.) *Mémoire sur un fragment de basalte volcanique*, *tiré de Borghetto*, *Rome* 1800; 2.) *Sur la nature des Monts Euganées et la theorie des laves compactes*. Verona 1801.

Zie Poggendorff, *Handwörtenbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften*.

[Claude Salmasius of Saumaise]

SALMASIUS of SAUMAISE (CLAUDE[1]), werd den 13 April 1588 te Sémur-en-Auxois (Bourgogne) geboren. Zijn vader, Benigne Saumaise, heer van Tailly, Bouze, Saint-Loup, was 'lieutenant particulier' in de kanselarij van Sémur, in welk ambt hij den 15 Mei 1587 zijn vader was opgevolgd. Gedurende de onlusten der Ligue had hij zich onderscheiden door zijne gehechtheid aan de partij des konings. Hendrik IV beloonde hem met een raadsheer-ambt, dat hij 46 jaren bekleedde. Hij was gehuwd met Elisabeth Virot, dochter van Antoine, heer van Tully[2]. De jonge Claudius had geen anderen leermeester dan zijn vader, een geletterd man, blijkens zijne vertaling in Fransche verzen van Dionysius van Alexandrie (Paris 1597. 12°.) Na, onder hem, zich in de letteren geoefend te hebben, werd hij in 1604 naar Parijs gezonden,

1) Volgens La Monnoye zou de oorspronkelijke naam der familie Saumaire zijn, en volgens Philibert de La Mare, in zijn *Vie mss. de Saumaise* was deze familie van adel.
2) Bénigne overleed den 15 Jan. 1649. Hij liet verscheidene kinderen na, onder welke Claude Benigne, gehuwd met Jean-Pierre Polier, heer van Bottens, Marie, vrouw van Théophile Gravièr, heer van Loyer.

waar zijn zeldzame geleerdheid in zoo prille jeugd, hem de vriendschap van verschillende geleerden, o.a. van C a s a u b o n u s verschafte. Zijn smaak viel op de letteren, doch zijn vader bestemde hem voor een regeringspost. Na den cursus der philosophie doorloopen te hebben, verzocht hij, op raad van C a s a u b o n u s, verlof te Heidelberg, waar de beroemde G o d e f r o y hoogleeraar was, zijne studie in de regten te mogen vervolgen. Zijn vader maakte tegenwerpingen, en had liever gewenscht dat zijn zoon naar Toulouse ging. Hij gaf eindelijk toe, en C l a u d e vertrok, in gezelschap van eenige boekhandelaars, die naar de Frankforter misse gingen, in September 1608 naar Zwitserland, met aanbevelingsbrieven van C a s a u b o n u s. Te Heidelberg bragt hij zijn tijd door in de beroemde bibliotheek, aan welke G r u t e r u s het ambt van bibliothecaris waarnam, en vond daar een verzameling van *Epigrammata* van A g a t h i a s. Hij had het plan de onuitgegeven stukken er van aan het licht te brengen[1]. Na een verblijf van drie jaren te Heidelberg, keerde S a l m a s i u s naar zijne familie in Bourgondie terug, en werd den 9 Julij 1610 advocaat bij het parlement te Dijon. Van tijd tot tijd begaf hij zich echter naar Parijs, maakte kennis met vele geleerde mannen, knoopte briefwisseling met hen aan, en hield zich bij voorkeur met letterkundigen arbeid, o.a. met de *Historiae Augustae Scriptores*, bezig. Hij huwde, den 5 Sept. 1623 A n n e M e r c i e r, dochter van den geleerden J o s i a s M e r c i e r, heer van B o r d e s, en betrok met haar het landgoed Grigny bij Parijs, dat zijn schoonvader toebehoorde. Dit huwelijk was zeer ongelukkig, daar zijne huisvrouw een ware Xantippe was[2], en S a u m a i s e hield M i l l e t i e r r e en D i d i e r H e r a u l d, die de voornaamste bewerkers er van geweest waren, voor zijn ergste vijanden. In Augustus 1629 wilde zijn vader ten zijnen behoeve afstand doen van zijn betrekking van raadsheer, doch het verschil van godsdienst (de vader was R.C. de zoon protestant) belette deze dit ambt te bekleeden.

De zegelbewaarder M a r i l l a c, ten minste, van wien het begeven van die post afhing, bleef onverbiddelijk. Sedert gaf S a l m a s i u s zich geheel aan de beoefening der letteren over. In Mei 1630 schreef hij aan G r o t i u s, dat hij zich met ijver op het Hebreeuwsch en Arabisch toelegde. Ook leerde hij, zonder onderwijzer, het Assyrisch, Chaldeeuwsch en Persisch, doch verkreeg waarschijnlijk slechts een middelmatige kennis van

1) Dit werk is in bezit van den baronnet T h o m a s P h i l l i p p s te Middlehill (graafschap Worcester) en getiteld: Cl. S a l m a s i i *Notae in Anthologiam graecam; acced. Epigrammata quaedam ex Anthologiá a Planudo mutilata*, *é mss. restituta*.

2) Cetoit une matrone fort jalouse et fort impérieuse. *Menagiana*, T. II. p. 27.

die talen. Hij verstond ook verscheiden Europesche talen. De Universiteiten van Padua en Bologne begeerden hem te bezitten, doch hij wilde zijne vrijheid niet opofferen en gevoelde geen roeping voor het openbaar onderwijs. Ook sloeg hij de aanbiedingen, die hij uit Engeland ontving af; doch die der Leidsche Universiteit, hem door den ambassadeur van Aerssen gedaan, om aldaar de plaats van Scaliger te vervullen; werd aangenomen, en hij vertrok in 1632 derwaarts op eene jaarwedde van *f* 2000, die later tot *f* 5000 klom, vrije woning en vrijheid van belasting. Hij werd daar, volgens zijn schrijven (Nov. 1632) aan Dupuy, prior van Saint Sauveur, in triomf ontvangen. Doch reeds spoedig geraakte hij in oneenigheid met Daniel Heinsius, die het hem niet vergeven kon dat Curatoren hem voorbij gegaan waren, en werd welhaast zijn onverzoenlijke vijand. Zoo verre liep het dat Heinsius hem de boeken, die hij noodig had, weigerde te leenen, zoo dat deze zijne vrienden moest verzoeken ze voor hem te leen te vragen. Bij deze onaangenaamheden, die hem ook door Heinsius vrienden werden aangedaan, kwam nog de nadeelige invloed der luchtgesteldheid in Holland, waaraan hij zich moeijelijk kon wennen. Omstreeks 1630 begon hij, op verzoek van prins Maurits, aan zijn werk de *Militia Romana* te arbeiden. Dit kostte hem vele nasporingen. In den loop van de maand September 1635 begaf hij zich, na verlof van Curatoren verkregen te hebben, naar Parijs, waar Lodewijk XIII hem het brevet van raadsheer van staat (conseiller d'Etat) gaf. Van daar vertrok hij naar Dijon, waar Henri de Bourbon, gouverneur van Bourgondië vele pogingen aanwendde om hem in Frankrijk te houden. Op dringend aanhouden van dien prins en van zijne vrienden liet hij er zich toe overhalen, onder voorwaarde, dat de koning hem uit Holland zou terugroepen, dat men hem, even als aan Grotius, een inkomen van 13000 livres, hem de twee kwartalen van zijn inkomen te Leiden, die hij nog niet had ontvangen, en transport-kosten zou geven. De prins beloofde hem zulks, doch daar het bij beloven bleef, keerde hij eindelijk naar Holland terug, waar hij in de lente van 1631 aankwam. Omstreeks vier jaren later, keerde hij naar Dijon terug om de erfenis van zijn vader, die den 15 April van dit jaar was gestorven, te aanvaarden. Frederik Hendrik stelde een schip tot zijn dienst en liet hem door de vloot tot Dieppe vergezellen. Nog nooit was een geleerde zulk een eer bewezen. Men wil dat hij gedurende zijn verblijf te Parijs zeer gunstig door den kardinaal de Richelieu werd ontvangen, en dat deze hem tot 12000 livres aanbood, indien hij Holland wilde verlaten. Saumaise zou aan dit voorstel gehoor hebben gegeven, indien de Chavigny, met wien hij over deze zaak in onderhandeling trad, er niet had bijgevoegd, dat hij dan aan

eene geschiedenis van den kardinaal zou moeten arbeiden. Saumaise wilde geen vleijer van den kardinaal zijn, en vervolgde zijn reis naar Dyon, waar zijne zaken hem bezig hielden tot in 1645, toen hij naar Leiden terugkeerde. Men verhaalt dat de koning hem een pensioen gaf van 6000 livres met grooten lof, ‘de son eminente doctrine et de son ancienne et noble race,’ doch volgens Papillon heeft Saumaise nimmer iets van dit pensioen genoten. Vier en een half jaar na zijne terugkomst te Leiden, werd hij door koningin Christina uitgenoodigd om zich naar haar hof te begeven. Na lang aarzelen liet hij zich door zijne vrouw overhalen en hij vertrok in Julij 1650 naar Stokholm, Zijne trotsche en heerschzuchtige vrouw bewoog hem aldaar niet in het eenvoudige gewaad van een geleerde, maar in het gewaad van een hoveling en ridder te verschijnen. De koningin ontving hem minzaam, onderhield zich dikwerf met hem en gaf hem telkens bewijzen van hare hoogachting. In een twist met Isaac Vossius, koos zij opentlijk zijn partij. Bij zijn vertrek gaf hij haar zijn woord in Zweden terug te keeren. Later herinnerde zij hem aan die belofte, (elle ne pouvait vivre contente sans lui) zij zou zorgen dat te Lubeck een schip was, dat hem naar Stokholm overvoerde.

Curatoren gaven hem een verlof van zes maanden, doch daar Christina hem nog een zestal maanden langer bij zich hield, verzochten zij haar in Maart 1653 hem wederom naar Leiden te doen vertrekken. In dezen brief schreven zij o.a. ‘haud difficilius mundum sole, quam Academiam nostram, hoc Musarum sacrario privari.’ Christina voldeed aan hun verlangen, en schonk hem, bij zijn vertrek, hare beeldtenis, door Bourdon geschilderd. Hij nam zijn weg over Denemarken, en had de eer bij koning Frederik III zijne opwachting te maken. Deze ontving hem aan zijn tafel, liet hem, op zijn kosten, tot aan de grenzen zijner staten geleiden, en gaf hem, behalve andere geschenken, zijne afbeelding en die der koningin.

Te Leiden weêrgekeerd, besloot Salmasius, door hevige aanvallen van jicht aangetast, de wateren te Spa te gebruiken. Hier werd hij krank en overleed hij den 3 September 1653. Zijn lijk werd, zonder plegtigheid in de kerk van St. Jan van Maastricht begraven. Te Leiden werd door den hoogleeraar Adolph Vorstius een lijkrede op hem gehouden. Christina liet zulks te Upsal doen, en beloofde zijne weduwe voor de opvoeding van een zijner zonen, die zich aan het hof van Zweden bevond, te zullen zorgen. Hij liet vijf zonen en eene dochter, Elisabeth Bénigne, na. Zijn oudste zoon, Bénigne Isaac, werd in 1655 te Paray in Charlorois gedood door Theophile de Damas, baron van Digoine, de tweede volgt, de derde, Josias, volgde Karel

Gustaaf, koniug van Zweden, naar Polen, en werd in hetzelfde jaar als zijn broeder gedood. Louis werd door Karel II naar Engeland geroepen. Louis Charles werd page van den Paltzgraaf. Volgens Paquot bestonden er in Holland nog afstammelingen van dezen laatsten. Elisabeth Bénigne keerde met hare moeder naar Frankrijk terug. Ofschoon hollandsche van geboorte kon zij echter bij de herroeping van het edict van Nantes geen verlof ontvangen Frankrijk te verlaten dan na vele vervolgingen te hebben ondergaan. Haar moeder, was te Parijs in de eerste maanden van 1657 gestorven. Salmasius is meermalen afgebeeld. Salmasius gaf in het licht:

Nili, *Archiepiscopi Thessalonicensis*, *libri duo de Primatu Papae Romani. Et libri de Purgatorio igne; Graecè et Latinè ex interpretatione Bonaventurae Vulcanii. Item Barlaami monachi liber de Prinatu Papae*, *Graecè et Latinè*, *de interpretatione Joannis Luydii. Omnia ex editione et cum notis* Cl. Salm. Hanoviae 1608, 8°. Heidelb. 1608, 1612, 8°. Lugd. Bat. 1645. Ook met *Libror. de Primatu Papae etc.* (hier achter). Het werk is opgedragen aan Louis Servin advocaat-generaal bij het parlement te Parijs.

Lucii Annaei Flori, *rerum Romanarum libri quatuor: cum notis Jani Gruteri. Nunc primum accesserunt Notae et castigationes Cl. Salm.* Heidelb. 1609, 12°. - *Lucii Annaei Flori rerum Romanarum*, *Editio nova*, *accurante Joanne Freinshemio*. Argentorati, 1638, 8°. - *L. Annaeus Florus. Cl. Salmasius addidit Lucium Ampelium è cod. ms. nunquam ante hoc editum*. L.B. 1638, 24°. - *Cum notis Joannis Stadii*. Oxon. 1638, 12°. L.B. 1648, 12°. en 1653 (*cum plenioribus animadversionibus*) (uitg. van N. Blankaert), L.B. 1655, 12°. De aanteekk. van Salmasius vindt men in de *Editiones Varior*. Amst. 1660, 8°. L.B. 1664, 1672, 1692, 1698, 1702, 8°. Neomagi 1662, 8°. (met Ampelius), Hamburgi 12°. z.j. Franeq. 1690 4°. (gelijk aan de editie van 1668) Traj. Bat. 1680, 12°. ed. J.G. Graevio, Lond. 1715, 8°. Amst. 1702, 8°. 2 voll. Zie over deze verschillende uitgaven, Paquot. Volgens Salmasius arbeidde hij slechts tien dagen aan deze uitgaaf. Wij kennen de *Excerptiones Chronologicae ad L. Florum*. Oxonii 1638, 8°. die Baillet aan Salmasius toeschrijft, niet.

Poëma Iambique in *Défense du Délit commun par Milletot*. Dyon. 1611, 8°. Negen Latijnsche gedichten door Salmasius in het Gr. vertaald vóór Albert Rubens, *de calce Senatorio*, bl. 147 der uitg. van Nilant 1714; 2 grieksche epigrammen uit het latijn vert. vóór den *Herodotus* van J. Gronovius. L.B. 1715. Paquot vermeldt nog andere gedichten en Bayle geeft een proef zijner bekwaamheid als dichter. Volgens Huet had Salm. veel smaak voor de poëzij en zette zeer gelukkig Latijnsche verzen in het Grieksch over:

'mais il faisoit pitiè (schreef V i g n e u l - M a r v i l l e) quand il se mêloit de faire des vers François.'

Duarum inscriptionum veterum, *Herodis Atlici Rhetoris ei Regillae conjugis honori positarum*, *Explicatio. Ejusdem ad Dosiadae Aras*, *Simmiae Rhodii Ovum*, *Alas*, *Securim*, *Theocriti fistulam*, *Notae*. Paris. 1619, 4°. Ook in T h o m a e C r e n i i *Musaeum Philologicum Historicum secundum*. L.B. 1700, 12°.

Amici ad Amicum de Suburbicariis regionibus et Ecclesiis suburbicariis Epistola (gedagt. 1 Jan. 1619) 8°. z. pl. Naauwkeuriger in de *Epistolae Salm.*, door A. C l e m e n t uitgegevenven. Deze brief was gerigt tegen de *Censura conjecturae Anonymi de suburbicariis regionibus et Ecclesiis*. Paris. 1618, 8°., van S i r m o n d , rector van het collegie van C l e r m o n d te Parijs, waartegen ook geschreven had J a q u e s G o d e f r o y , Hoogl. te Genève. *De suburbicariis regionibus et ecclesiis*, *seu de Praefectura et Episcopi urbis Romae Dioecesis*, *Conjecturae*. Francof. 1618, 4°. Tegen deze schreef G o d e f r o y *Vindiciae pro conjecturâ de suburbicariis regionibus*, *et ecclesiis*, *adversus Censuram Jacobi Sirmondi*, *Societatis Jesu*. Genevae, 1619, 4°. en S i r m o n d tegen beide zijne tegenstanders *Adventoria Causidico Divionensi*, *adversus Amici ad Amicum Epistolam de suburbicariis regionibus*, *et ecclesiis cum censurâ Vindiciarum conjecturae alterius Anonymi* Lutet. Paris. 1520, 8°. S a l m a s i u s vervolgde dit geschil door zijne *Eucharisticon*.

Historiae Augustae Scriptores sex: Aelius Spartianus, *Julius Capitolinus*, *Aelius Lampridius*, *Vulcatius Gallicanus*, *Trebellius Pollio*, *Flavius Vopiscus*, *Claudius Salmasius ex veteribus libris recensuit*, *et librum adjecit Notarum ac Emendationum; quibus adjectae sunt Notae ac Emendationes Isaaei Casauboni*, *jam antea editae*. Paris. 1620, fol. Lugd. Bat. 1670-1671, 2 vol. 8°. Deze 2e uitgaaf is beter dan de eerste en bevat ook de noten van G r u t e r u s . C o r n e l i u s S c h r e v e l i u s gaf een uittreksel der aanteekeningen van S a l m a s i u s in zijne uitgaaf van die Romeinsche schrijvers, Lugd. Bat. 1661, 8°. W i l l i a m M u s g r a v e heeft in zijn leven van G e t a (Excester, 1716, 12°.) overgenomen, al wat S a l m a s i u s nopens dien tijran, in zijne aanmerkingen op *Capitolinus* heeft opgeteekend.

Eucharisticon Jacobo Sirmondo, *S.J.P. pro Adventoriâ de regionibus*, *et Ecclesiis suburbicariis*. Paris. 1621, 4°. Dit werk weerlegde S i r m o n d in *Propempticon Claudio Salmasio de suburbicariis regionibus et ecclesiis*, Paris. 1622. J a c q u e s l'E s c h a s s i e r , advocaat bij het Parlement te Parijs, verdedigde het gevoelen van S i r m o n d , in een brochure, getiteld: *De Ecclesiis suburbicariis*, *observatio* (Paris) 1618 4°. Ook met den volgenden titel:

De Vocabulis ad Geographiam Juris Romani pertinentibus, *Observatio*, *Antemurali Sionis serviens; ubi obiter de suburbicariis provinciis quaedam dicuntur*. Francof. 1619, 8°. Jeronimus Aleandre de Jonge, dienaar van den kardinaal Ottavio Bandino, gaf in het licht: *Refulatio Conjecturae Anonymi scriptoris de suburbicariis regionibus et dioecesi Episcopi. Romani Lat.* Paris. 1619, 4°., en Jean Dantis van Cahors, Hoogl. in de regten te Parijs. *De urbicariis et suburbicariis regionibus et ecclesiis Libri III*. Paris, 1620, 12°., waartegen verscheen *De urbicariis et suburbicariis veg. et ecclesiis*, *adversus Joannem Arbisium*, *alias Joannem de Manibus*. Argentorati 1620, 12°. Ook Marcus Antonius Cappelli trad in het krijt en gaf in het licht: *Disputationes duae de Summo Pontificatu B. Petri*, *et de successione Episcopi Romani in eumdem Pontificatum; contra Anonymos duos de Papatu Romano*, *et de suburbicariis regionibus ecclesiis*. Colon. Agrip. 1621. 4°. De twee geschriften, die hij aanvalt zijn die van Marcus Antonius de Dominis, getiteld: *Papatus Romanus*, *deque origine*, *progressu*, *et exstinctione ipsius*. Londini 1617 4°. *et de conjectura* van Jacques Godefroy.

Sept. Florentis Tertulliani liber de Pallio. Cl. Salm. recensuit, *explicavit et notis illustravit*. Paris. 1612, 8°. Ook Cl. Salm. *ante mortem recensuit*, *explicavit*, *notis illustravit; Accedit vera ad vivum ejus effigies*. L.B. 1656. Andreas Frisius, boekhandelaar te Amsterdam, trok uit dit werk 't geen Salmasius over het schoeisel der Ouden had geschreven en voegde het bij de verhandeling van Nigronius, *de caligâ veterum*, 1667, 12°., in 1711 te Leiden herdrukt met den titel: *Julius Nigronius*, *de caligâ veterum. Accedunt Excerpta ejusdem argumenti ex Salmasio et Rubenio; cnm Notis Joannis Frederici Nelant* in 16°. - Petavius schreef tegen het werk van Salmasius: *Antonii Kerkoetii*, *Aremorici*, *Animadversionum liber ad Claudii Salmasii Notas in Tertullianum de Pallio Rhedonis*, *Yvo Halecius*. (Parijs Sebast. Cramoisy) 1622 8°.

Salmasius beantwoordde dit geschrift met:

Confutatio Animadversionum Antonii Kerkoetii ad Cl. Salnasii Notas in Tertullianum de Pallio; autore Francesco Franco J.C. Middelburgi 1623, 8°.

Hiertegen schreef Petavius: *Antonii Kerkoetii*, *Aremorici*, *Masigophorus primus*, *sive Elenchus confutationis*, *quam Cl. Salmasius sub ementito nomine*, *Animadversis Kerkoetianis opposuit*. - *Masigophorus secundus*, *sive Elenchi etc. Pars secunda*. Paris 1623.

Hierop verscheen van Salmasius: *Refutatio utriusque Elenchi Kerco-Petaviani; auctore Francisco Franco*. Middelb. (Paris) 1625. 8°., waarop Petavius liet volgen: *Mastigo-*

phorus tertius, *sive Elencha etc. Pars tertia*. Paris 1623. 8°.

Salmasius bleef hem het antwoord hierop schuldig.

Plinianae Exercitationes in Caii Julii Solini Polyhistoria. Item Caii Julii Polyhistor, *ex veteribus libris emendatus*. Par. 1629. 2 vol. fol. Naauwkeuriger met

Homonyma Hyles Iatricae. Traj. ad Rhen. 1689. 2 vol. fol.

Lucius Ampelius (Zie vroeger).

Epistola ad Johannem Beverovicium in *Joh. Beverovicii*, *de Calculo renum et vesicae*, *Liber singularis*. Lugd. Bat. 1638. 16°.

De usuris Liber. L.B. 1630. 12°. Dit werk werd aangevallen door Cyprianus Reynerus ab Osterga, later hoogleeraar te Utrecht. Lucius Verus (een Pseudoniem), Jan Wessembach, hoogleeraar te Franeker, Jan Cloppenburch, Willem Goesius, schoonzoon van Daniel Heinsius, en door den beroemden regtsgeleerde Charles Annibal Fabrot.

Eenige aanteekeningen op het *Pervigilium Veneris*, in *Dominici Baudii Amores.... Rhapsodo Petro Scriverio*. Amst., Ludov. Elzevirius. Volgens sommige exemplaren L.B. 1638. 12°. Ook in de *Priapeïa* en in den *Petronius*, Utrecht 1654, in den *Petronius*, *cum notis variorum*. Amst. 1669. 8°., en in den *Petronius variorum*, 's Hage 1712. In al deze edities vindt men ook eenige aanteekeningen van Salmasius op de *Cupido cruci affixus* van Ausonius, ook in den *Ausonius Variorum* van Jacobus Tollius. Amst. 1671. 8°.

De modo Usurarum, *liber*. Lugd. Bat. 1639. 12°.

In de voorrede van dit vervelend boek handelt Salm. over de taal der Hellenisten, 't geen aanleiding gaf dat hij met D. Heinsius in onmin raakte.

Dissertatio de foenore Trapezitico, *in tres libros divisa. Cl. Salm. auctore*. L.B. 1640. 12°.

Hiertegen schreef Petavius:

Dissertationum Ecclesiasticarum libri duo; in quibus de Episcoporum dignitate ac potestate, *deque aliis Ecclesiasticis dogmatibus disputatur*. Paris 1641. 8°. Ook het een en ander in zijn *Dogmata Theologica* (Amst. 1700. fol.) T. IV. p. 165 seqq.

Zie Niceron, (of liever François Oudin) *Art. Denis Petau*, T. XXXVII. p. 137, volgg.

Diatriba de Mutuo: Non esse alienationem; adversus Coprianum quendam, *juris doctorem*, *auctore Alexio a Massaliâ*, *Domino de S. Lupo.* L.B. 1640. *Alexis à Massaliâ* (per anagram) *Salmasius ab Alexiâ*, naar *Auxois*, canton van Bourgondie, genoemd naar *Alexia*, *Alise*, oude stad van dat land. Coprianus doctor, is de regtgeleerde Cyprianus Reg-

n e r i , die uitgegeven had *Apologia pro Manibus Petri Cunaei. adversus Claudium Salmasium*.

Hij noemde S a l m a s i u s in de verhandeling die hij tegen dit eerstgemelde werk schreef (P e t r i C u n a e i *Sententia defensa.... Mutuum esse alienationem etc.*) *Sphalmasius*.

Responsio ad calumniatorem Epistolam Johannis Cloppenburgii. L.B. 1640. 12°., tegen *J. Cloppenburg I de Foenore et Usuris brevis Institutio cum ejusdem Ep. ad Cl. Salm.* L.B. 1640. 12°.

Brevis confutatio Notarum larvati cujusdam Theologi in Excerpta Dissertationis de Trapezitis, *Cl. Salm.* 1640. 12°. Ook Hagae Comit. S a l m a s i u s meldde P e t a v i u s , dat hij dit werkje op één morgen had opgesteld. Het is een scherpe satyre tegen D. H e i n s i u s .

Simplicii Commentarius in Enchiridion Epicteti, *ex libris veteribus emendatus: ex versione Hieronymi Wolfii*, *et cum hujusce ac Cl. Salmasii Animadversionibus*, *et notis*, *quibus Philosophia Stoica passim explicatur et illustratur. Accedunt Cebetis Tabula Graecè*, *Latinè*, *Arabicè*, *et aurea Pythagorae Carmina*, *cum Paraphrasi Arabicâ; Auctore Joanne Elichmanno*.

Cum Praef. Cl. Salm. L.B. 1640. 12°. Het *Enchiridion* van E p i c t e t u s met de noten van S a l m a s i u s verscheen op nieuw. Traj. ad Rhen. 1711. 4°., door de zorg van A d r i a n u s R e l a n d u s . Hij voegde er de onuitgegeven noten van M e i b o m i u s bij.

Achillis Tatii, *Alexandrini*, *de Clitophontis et Leucippes amoribus*, *libri octo*, *Graecè et Latinè; cum notis Cl. Salmasii* L.B. 1640. 12°. S a l m a s i u s behield de oude overzetting van C r u c e i u s , ofschoon hij zelf erkent dat zij vol fauten is.

Interpretatio Hippocratei Aphorismi LXIX. sectione IV de Calculo. Additae sunt Epistolae duae Johannis Beverovicii M.D. quibus respondetur. L.B. 1640. 12°.

Wallonis Messalini de Episcopis et Presbyteris contra Petavium Loyolitam, *Dissertatio prima*. L.B. 1641. 12°.

Epistola de vitae termino in *Joh. Beverovicius de vitae termino*. Dordr. 1641.

De Hellenisticâ, *Commentarius*, *controversiam de linguâ Hellenisticâ decîdens: et plenissime pentractans origines et dialectos Graecae linguae*. L.B. 1643. 12°.

Funus Linguae Hellenisticae, *sive confutatio Exercitationis de Hellenistis et Linguâ Hellenisticâ*. L.B. 1643. 12°. Aan het einde: *Ossilegium Hellenisticae*, *sive Appendix ad Confutationem Exercitationis D. Heinsii de Hellenisticâ*.

Drie jaren later verscheen:

Matth. Cotterii de Hellenistis, *et linguâ Hellenisticâ Exercitationes secundariae. Typis Richelianis*. 1646. 24°.

Joannes Simplicii Notae in doctissimi cujusdam viri (G r o t i i)

Commentationem ad caput secundum posterioris ad Thessalonicente Epistolae 1645. 16°.

Epistola ad Andream Colvium super cap. XI primae ad Corinthios Epistolae de caesarie virorum et mulierum comâ. Accessit Gerardi Johannis Vossii Epistola ad Salmasium. L.B. 1644. 12°. Ook in het Nederd.

Ad Aegidium Menagium Epistola super Herode infanticidâ, *viri celeberrimi* (Dan. Heinsii) *Tragoediâ et censurâ Balzacii*. 1644-1648. 12°. Ook achter de *Epistolae Salm.* door Clement uitgegeven.

Epistola aliquot, *cui Sternutamentum veteribus habitum pro Deo. De Platonis loco in Timaeo. Super Plinii loco*, *de aperiendo capite. Super loco Evangelii de Hyssopo. De voce Ramex*, *et gemino Planti loco. Refertur exemplum Calculorum e renibus*. In *Johannis Beverovicii Quaestiones Epistolicae*, *cum Doctorum Responsis*. Roterod. 1644. 12°. Ook in *Doctorum virorum Epistolae et Responsiones*. Ibid. 1665. 8°.

Σπονδογελοιος *de Comâ*, *Dialogus primus: Caesarius et Curtius Interlocutores. Hae nugae seria ducunt*. L(ugd.) B(at.) J(oan M(aire) 1645, 12°. Ook in *Fasciculus nonus Opusculorum*, *quae etc.* van Thomas Crenius. Roterod. 1699. 16°., p. 369-458.

Sommigen willen dat Salmasius ook de schrijver is van een andere zamenspraak over de lange pruiken, getiteld: *Pedis et Pediculi Dialogus* tegen Gijsbertus Voet.

Librorum de primatu Papae Pars prima, *cum Apparatu. Cui accessere Nili et Barlaami de eodem Primata tractatus*, L.B. 1645, 4°. Hier tegen schreef Jean Dartis: *Libri tres de ordinibus et dignitatibus ecclesiassicis*, *in quibus breviter respondetur ad Apparatum et Tractatum Cl. Salnasii de Primatu Papae etc.* Latet. Paris 1648, 4°.

Miscellae defensiones pro Cl. Salmasio de variis observationibus et emendationibus ad Jus Atticum et Romanum pertinentibus. L.B. 1645, 12°.

Disquisitio de Mutuo, *quâ probatur non esse alienationem. Auctore S.D.B.* (Salmasio de Burgundiâ). L.B. 1645, 12°.

Confutatio Diatribae de Mutuo: tribus Disputationibus ventilatae, *auctore et preside Jo. Jacobo Wissembachio*, *I.U.D.*, *eodemque Professore in Academiâ Franekeranâ Frisiorum*. L.B. 1645, 12°., met een *Dedicatio* aan Claude Sarrau, raadsheer bij het Parlement te Parijs. Dit werk wordt van p. 305-359 gevolgd door eene Apologie voor Salmasius, (1644) en getiteld: *Elenchus Expositionis de Mutuo*, *ex Jurisprudentiae Methodicae Partitionibus elementariis*, *Johan Ottonis Tabor*, *I.U.D.*, *Cod. et Feud. placit. Pr. in Universitate Argentoratensi*. Deze Apologie is waarschijnlijk van Salmasius zelven.

Epistola Car. Ann. Fabroti, *Antecessoris Aquisextiensis*, *de Mutuo; cum Responsione Cl. Salmasii ad Aeg. Menagium*, L.B. 1645, 12°.

Simplicii Verini ad Justum Pacium Epistola, *sive Judicium de libro posthumo Grotii*. Hagiopoli, 1640, 8°. Argentorati 1654. Dit werd weêrlegd in *Justi Pacii Revisio Judicii*, *sive Responsoria ad Epistolam Simplicii Verini de libro posthumo Hugonis Grotii. Decaearchiae*, *Cornelius Sebastiani*, 1647, 8°.

De Transsubstantiatione liber: Simplicio Verino auctore, *ad Iustum Pacium*, *contra Hugonem Grotium*. Hagiopoli, *Theodorus Eudoxus* (Leide, *Jean Maire*) 1646, 12°., 1660, 12°. Dit opstel is gerigt tegen het werk van Grotius *Revetiani Apologetici Discussio*.

Thomae Bartholini de Latere Christi aperto. Accedunt Claudii Salmasii Epistolae tres ad Thomam Bartholinum, *de Cruce et Hyssopo. Aliae tres Epistolae de eodem argumento Johannis Beverovicii*, *Adolphi Vorstii et Hieronymi Bardii*. L.B. 1646, 12°.

Praefatio in Orationes Alexandri Mori, *I. Oratio in Calvini laudem. II. de Pace*. Genevae 1647, 4°. L.B. 1694, 4°.

Specimen Confutationis animadversionum Desiderii Heraldi, *sive Tractatus de subscribendis et signandis Testamentis: item de antiquorum et hodiernorum Sigillorum differentiâ. Auctore Cl. S.* L.B. 1648, 12°. Hiertegen schreef H e r a l d u s : *Quaestiones quotidianae et Animadversiones ad Jus Atticem Ronanum* 1650, fol.

De Annis Climactericis et antiquâ Astrologiâ, *Diatribe*. L.B. 1648, 12°.

Defensio Regia pro Carolo I, *ad Sereniss. Magnae Britanniae Regem Carolum II*, *filium natu majorem*, *haeredem et successorem legitimum* (Londini) *sumptibus Regiis*, 1649, 24°, 1650, fol., 1651 12°., 1657, 4°, (met het antwoord van M i l t o n) Ultraj. 1650, 12°. L.B. 1650, 12. Paris. 1650, 12°. Rotamagi 1650, 12°. in 't Fr. (vert. door S a l m a s i u s) *Apologie Royale pour Charles I.*, *Roy d' Angleterre; par Messire Claude de Saumaise*, etc. Paris 1650, 4°. In 't Holl. (*Koninglijke verdediging voor Karel den Eersten*. Rotterd. 1650, 8°.) Volgens M i l t o n ontving Salmasius hiervoor van den koning 100 pistolen (centum Jacobaeos). M i l t o n verdedigde het Parlement in *Joannis Miltoni Angli*, *pro populo Anglicano Defensio*, *contra Claudii Anonymi*, *alias Salmasii*, *Defensionem Regiam*. Londini 1651, 18°. (Deze editie verscheen te Leiden bij de E l z e v i e r s). Eene vrije vertaling van het eerste deel van het geschrift van S a l m a s i u s verscheen in 1691 te Parijs (*Traité de l'Autorité Royale*, *dedié à Louis XIV*).

Men schrijft aan S a l m a s i u s toe de *Dedicatio* van het

werk van P i e r r e d u M o u l i n , getiteld *Clamor regii sanguinis adversus Parricidas Anglos*. Dit boek is tegen M i l t o n , die A l e x a n d e r M o r u s voor den schrijver hield.

Catalogus Graecorum et Latinorum Mss., *qui anno* CIↃ.IↃC.XXII *operâ atque industriâ VV. CC. Nicolai Regaltii*, *Claudii Salmasii*, *et Joannis Hauteni*, *primum perfecti*, *denuo recogniti et aucti fuerunt anno* CIↃ.IↃC.XLV *operâ et studio Claris. Petri et Jacobi Puteanorum* in *Bibliotheca nova Mss.* van P. L a b b e , 1653, 4°.

Cl. Salmasii, *viri Ill.*, *Epistolarum liber primus. Accedunt de laudibus et vitâ ejusdem Prolegomena*, *accurante Antonio Clementino*, L.B. 1656, 4°. Behalve deze brieven zijn er nog vele verspreid in verschillende werken, o.a. in H. G r o t i i *Epistolae ad Gallos. Editio novissima*, *prioribus auctior; cui item addilae sunt erudit. Gallor. Cl. Salmasii et Cl. Sarravii ad Hug. Grotium Epistolae*, *unâ cum indice memoratarum rerum copioso et utili*; Lipsiae 1674, 16°., p. 421-463. In de *Epist. Saravii*, 7 *Epp.* van S a l m . aan dezen, één aan A l e x . M o r u s , een aan J. G o d e f r o i (p. 76, 89, 110, 139, 174, 230, 235, 242) herdr. in de 4°. uitg. v. B u r m a n n u s . 8 *Epp.* van S a l m . onder die van H o f m a n , uitgegeven door G. M e e l i u s , 1700, 4°. 4 *Epp.* van S a l m . aan A r n o l d N e u m a n n , in *Monumenta pietatis et literaria Virorum in republicâ et literariâ illustrium selecta*. Francof. ad Moen. 1701, 4°. P. II. p. 170-176. - *Epistolae tres ad Godofredum Jungermannum*, *ex autographis* in *Monument. inedit. J.F. Felleri Trim.* VII. Jenae 1716. - *Cl. Salmasii aliquot literae*, *quibus*, *quid de Daniele Heinsio quondam senserit*, *apparet;* drie korte *Epp.*, uitgegeven door G. G o e s i u s , achter zijne *Animadversiones in quaedam capitis primi secundi Speciminis Salmasiani*. Hagae Comit. 1657, 12°. - Drie *Epp.* en 4 fragmenten van *Epp. Salmasii* aan G o e s i u s , voor J u s t i K r i e x *Animadversiones de Trapezitis*, 1658 in 4°. De eerste ook in *Clar. Vir. Epp.* van P. B u r m a n , p. 377. - *Epistola ad Sarravium* van 28 Dec. 1643, in *J.F. Gronovius*, *de Sestertiis* 1691, 4°. p. 674. - *Epistola ad Saravium* 20 *Novembris* 1645, in *Thomae Crenii Animadversiones Philologicae et Historicae* 1695, 12°. T.I.S.I. Verg. de l a M o n n o y e , in een aanteek. op *l'Anti-Baillet* (1730 4°.) p. 11. - J.F. G r o n o v i i *Elenchus Anti-Diatribes Mercur. Frondatoris de Usuris centesimis ad P. Papinii Statii Sylvas. Accessit Epistola Cl. Salmasii ad Auctorem*. Paris. 1640. 4°. - *Fragmentum Epistolae ad Gronovium*, in *Notis Gronovii ad Statii Silvas* 1637, p. 157 seqq. - *Fragmentum Epistolae ad Puteanos fratres*, in *Gassendi vita Peirescii* (Hagae 1651) p. 587. - *Fragmentum Epistolae ad Boxhornium* in *M.Z. Boxhornii Apologia adversus Dialogistam pro commentario ad Agricolam Taciti*

1643; p. 6. - *Epistre à Philippe Vincent*, *Theologien de la Rochelle*, *datée du* 28 *Decembre* 1645 in *Colomiés*, *Gallia Orient.* 1709, p. 189-191. - In P e t r . B u r m a n n i *Sylloge Epistol.* T. V. (*Ind.*).

De re Militari Romanorum Liber. Opus posthumum. L.B. 1657. 4°. Ook in de *Antiq. Roman.* van Graevius T. X. p. 1284-1453.

Ad Joannem Miltonem Responsio. Opus posthumum Cl. Salmasii. Divione (1660) 4°. Londen 1660. 12°., uitgegeven door zijn zoon C l a u d i u s S a l m a s i u s en opgedragen aan K a r e l II.

De Saccharo et Manna, *Commentarius*. Met een Praefatio van den uitgever, P h i l i b e r t d e l a M a r e . Paris 1664. 4°. Ook met de *Homonyma Hyles Iatricae*.

Cl. Salmasii Praefatio in Exercitationes de Homonymis Hyles Iatricae. Ejusdem de Plinio Iudicium. Divinione 1668. kl. fol. P h i l i b e r t d e l a M a r e en J e a n B a p t i s t e L a n t i n , 'conseillèrs au Parlement de Dyon' bezorgden de uitgave van dit werk.

Judicium de sanguine vetito in *Thomae Bartholini Disquisitio medica de sanguine vetito.* Francof. 1675. 16°.

Stephanus Byzantinus de Urbibus, *a Salmasio quondam collatus cum Mss. codicibus Palatinis et editis*. In de uitg. van dezen Geograaf, door J. G r o n o v i u s . L.B. 1694. fol.

Censorinus de Die..... cum Spicilegio Annotationum doctissimorum virorum Salmasii, *Scaligeri etc.* Cantabrig 1695. 12°.

Notae in Aristaeneti Epistolas, in *Acta Literaria*, *quibus anecdota Animadversionum Spicilegia*, *et Manuscriptorum quorumdam errata continentur*, *ex Bibliothecâ Henrici Leon. Schurflenschii etc.* Wittebergae 1714. 8°.

Emendationes et variae Lectiones Chronici Eusebiani, *a D. Jeronymo Latinè conversi*, *et Chronici ipsius Graeci e variis fragmentis a J.J. Scaligero contexti; excerptae e Fastis Siculis*, *seu Chronico Alexandrino Joannis Cedreni*, *et Georgio Syncello*. Jenae 1715. 4°.

De Secretariis, *Dissertatio*, *nuno primum edita* in *Thesaurus Antiquitatum* van S a l l e n g r e . T. II. col. 661, 676.

Volgens P a p i l l o n is ook van S a l m a s i u s :

De Ludis Graecorum Joannis Meursii; c. supplemento Salmasii, in *Graevii Antiq. Graec.* T. VIII. Doch in deze Collectio komt dit werk niet voor, maar wel T. VII. col. 941-946. *Joannis Meursii de Ludis Graecorum*, *Liber singularis*, *ad virum Clariss. Petrum Scriverium*.

Onder een menigte andere geschriften tegen S a l m a s i u s , te veel om te vermelden, komen voor:

Christiani Kortholti Exercitatio Anti-Salmasiana de Pane ἐπιουσίῳ, *quem in Oratione Dominica petimus*. Kilonii 1676. 4°.

4°., ook in de *Disquisitiones Anti-Baronianae* van denzelfden schrijver. Lipsiae 1706. 4°.

Josuae Arudii Dissertatio de Erroribus Claudii Salmasii (1651) in de *Elogia Germanorum quorundam Theologorum Saeculi XVI et XVII* van G.H. Goetse. Lubecae 1708. 8°.

Th. Crugerus, *de eo quod justum est circa morem se devovendi pro salute alterius. Seorsim de Antinoo*, *Simone Mago etc. cantra Salmasium*. Wittenbergae 1724. 4°. fig.

Aanteekeningen van S a l m a s i u s op Grieksche schrijvers.

Justini Martyris Apologia prima pro Christianis ad Antoninum Pium; cum notis Roberti et Henrici Stephanorum, *Grotii*, *Salmasii etc.* Oxonii 1699. fol. 1701, 1703, 1715. 8°.

Hesychii Lexicon, *cum variis doctorum virorum notis Junii*, *Scaligeri*, *Salmasii*, *Palmerii*, *Sopingii*, *Cocceii*, *Gronovii*, *Tanaq. Fabri*, *etc. accurante Corn. Schrevelio*, *Accessit Joannis Pricaei Index Auctoram*, *qui ab Hesychio laudantur.* L.B. 1668. 4°.

Strabonis Geographia. Amst. 1707. 2 vol. fol.

Julii Pollucis Onomasticum, *Graecè et Latinè; emendatum*, *suppletum et illustratum. Cum commentariis Gothofredi Jungermanni*, *Joachimi Kuhnii*, *variis lectionibus Isaaci Vossii*, *annotatis Cl. Salmasii et Henr. Valesii*, *notisque Joh. Henr. Lederlini et Tiberii Hemsterhusii*. Amst. 1706. fol. 2 vol.

Carmina et fragmenta carminum familiae Caesareae, *hoc est*, *Caesaris Germanici quae exstant Opera omnia cum Latina*, *tum Graeca; nunc primum conjunctim edita; cum commentariis integris Hugonis Grotii*, *notis Guilielmi Morellii et Claudii Salmasii etc. edente Joanne Conrado Schwartz*. Coburgi 1715, 1716. 8°.

Aanteekeningen van S a l m a s i u s op Latijnsche schrijvers.

Plautus M.Z. Boxhornii. L.B. 1645. 12°.

Virgilius Schrevelii. L.B. 1646, 1652. 8°.

Horatius. L.B. 1656. 8°.

Pervigilium Veneris, *ex editione Petri Pithoei*, *cum ejus et Justi Lipsii notis: itemque ex alio antiquo codice; cum notis Cl. Salmasii*, *et Andreae Rivini Commentario. Ausonii Cupido cruci affixus*, etc. Hagae Comit, 1712, 1717. 8°.

Juvenalis, *et Persius Schrevelii-Martialis*. L.B. 1656. 8°.

Valerius Maximus. L.B. 1670. 8°.

Quintus Curtius; edente D. Snakenburgio, *cum notis variis*. L.B. 1725. 8°.

Suetonius; edente Schildio. Lugd. Bat. 1652, 1662, 1667, 1668. 12°. (de laatste door J. G r o n o v i u s bezorgd).

Sulpicius Severus, *accurante G. Hornio.* Amst. 1647, 1654. 8°.

Vitruvius; cum Joannis Latii, *Cl. Salmasii*, *etc. notis.* Amst. 1649. fol.

Plinius, *cum castigationibus Salmasii*. Amst. 1653, 3 vol. 12°. Roterod. 1609, 3 vol. 12°.

Plinii Epistolae. Amst. 1669, 1675. 8°.

Apicii Caelii, *de obsoniis et condimentis*, *sive de arte coquinariâ. Libri decem*, 1705. 8°. Amsterd. 1709. 8°.

Corpus Juris Civilis. Amst. 1663. fol. 2 vol. L.B. Elzevier.

Arnobii Afri, *adversus Gentes*, *libri septem; cum recensione viri celeberrimi* (Salmasii) L.B. 1651. 4°.

Observationes et emendationes in Codicem Ecclesiae Africanae Justelli, in T. IV. *Joannis Christophori Wolfii*, *Anecdota Graeca*, *sacra et profana*, *nunc primum edita*. Hamburgi 1724. 12°.

Mss. van Salmasius in 1716 bij M. de la Mare te Dyon.

De Poenitentiâ, *et Exomologesi. Vet*. fol.

Adversaria linguae Arabicae. In fol. 200 pp.

De variis Graecorum dialectis. De Mimis et Fabulis, *Varia de Vestibus et Coloribus*, *Vasorum genera varia. Variae lectiones in librum Aldelmi*, *de laudibus Virginum. Varia excerpta ex Luitprando de rebus per Europam gestia. De Cippis*, *et Codicibus. Variae lectiones in* (*Pseudo*) *Abdiam*, *ex vet. Cod. in Historiam S. Clementis. Excerpta ex vet. codice ms.*, *in quo continetur vita S. Johannis Apostoli Dendrophori. Telesmata et Apotelesmatici. Varia*, *de Speculis domus*, *de Scamnis estrigis*, *ad rem militarem pertinentia. De Equuleo. Variae lectiones in Claudianum Mammertum*, *ex vet. cod. Varia ad rem mililarem et taclicam pertinentia. Varia carmina ex Graeco Latinè reddita. Sententiae.* fol.

Excerpta ex Etymologico Suidae, *nondum publicato*, *nobis* (*a Salmasio*) *ex Bibliotheca Palatina conmunicata. Glossae veteres variae. - Glossae Graeco-Latinae. - Glossae usque ad literam B.*, *Excerptae ex vet. Glossis usque ad literam D. - Glossae Graeco-Latinae.* 4°.

Exoticarum Observationum adversaria. 4°.

Notata in varios Authores Graecos et Latinos. fol.

Notata in Authores Finium regundorum. Variae lectiones in Plinium. Glossae Graecae, *seu potius Index Epigrammatum Anthologiae. Glossae Latinae. Notata in Epigrammata Latina. Varia in Festum*, *Isidori Glossas et Excerpta Pithoei e Glossario Latino. De Jure annulorum aureorum. Variae sententiae morales*, *ex ms. cod. Bibliothecae Petri et Jacobi Puteanorum*. 4°.

Fragmenta ex Poëtis Apollonio Grammatico, *ex libro Constantini Porphyrogenetae de virtutibus et vitiis. Excerpta ex Diodoro Siculo. De Tutela navis et Parasemo. Varia addenda Notis ex Plinio. Incertus Author in Cosmographiâ. Varia. Errores Plinii in Graecis. Excerpta ex Geodesiâ. Bulgariae*, *Chartophylacis. Iambici versus de studiis Con-*

stantini Porphyrogenitae. Colores recepti in scutis. Gr. ms. 4°.

Notae in Symmachi Epistolas. 4°,

Glossae Graeco-Latinae. Varia. Glossae Graeco-Latinae. Excerptae ex veteribus Glossis Cl. Puteani, Senatoris Parisiensis. Varia. Glossae. Excerpta ex veteribus Glossis. 4°.

Cl. Salmasii Epistolae Septem ad Christinam reginam, *Ad Elichmannum Epistolae undecim. Ad diversos Epistolae quinquaginta*. 4°.

De Notis vet., *quibus usi sunt veteres Critici in legendis et recensendis libris. De Aureo Justiniano. Notae in libros V et XII. Plinii Historiae Naturalis. Variae lectiones in libros Rhetoricorum ad Herennium. In septem Ovidii loca. In Anacreontem conjecturae et variae lectiones. In Anastasii vitas Pontif. In quaedam capita Pomponii Melae. lib.* I. *c.* 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. *In Macrobium c.* 2 *et seqq. Variae lectiones in Dolabellam et Latinum de Agrorum limitibus*.

Excerpta ex Glossario Medico. Variae lectiones et excerpta in Timothei et Nicomedis Iatro-Sophistae Botanico Lexico et aliis Lexicis similibus. In Canonica Timothei Responsa apud Balsamonem p. 1060 *edita*, *et quadeam S.S. Athanasii et Basilii. Variae lectiones ex vet. cod. in Martialem*. 4°.

De Aciâ et Fibulis Antiquorum; opgedragen aan Jacques du Puys. 4°.

De Militiâ. 4°.

De Caesare Virorum, *et Mulierum comâ*: *Epistola dedicatoria Lectori Caesariato Balavo Dialogi tres* 4°.

De interpretatione Tertulliani, *de differentiâ Presbyterorum et Plebis*. 4°.

Varia in Prisciani librum, *de Ponderibus*, *de Argenteis*, *quae Iudas proditor accepit.* (Zie *Exerc. in Solin.* p. 1143. *Epist.* 49. *Salmasii ad Peiresc.*) *De Instrumentis Musicis. Notata in Juvenalem. Locus Ephraim de Paradiso ex Georgio Syncello*, *Salmasii manu* 1607. *Variae lectiones in Pharnutum et Palaephatum et in Gregorium Nazianzenum*. fol.

Fragmenta de Papillionibus,

Andere werken in hands.

Graeca, *eaque hexametros*, *in primum Davidis Psalmum Metaphrasis*.

Latina, *eaque hexametros*, *in primum caput Threnorum Jeremiae Metaphrasis*.

Pindare traduit en vers Latins.

Traduction de la Liturgie Copte-Arabique, *pour la placer dans la Discipline Ecclesiastique*. Salmasius gewaagt van deze overzetting in *Epist. ad Joannem Dallaeum p.* 72.

Dioscoride, *avec des Commentaires sur chaque Chapitre* Voyer Patin, *Lettre* 23 *à Charles Spon.* T. I. p. 91.

Correctiones ad Hippocrationem.

Notae in Geoponica.

Anthologie (*ou Recueil d'anciennes Epigrammes Grecques*) *copiée par Saumaise sur les mss. de la Bibliothèque Palatine*.

Clement *de vita Salm.* p. XVII. Salmasii *Notat. ad Trebell. Pollionis Claudium* c. v. T. II. p. 261 et ad Tertull. *de Pallio* p. 262. Scaliger, *Ep.* 245 p. 527.

Commentarius de officiis Domûs Augustae.

De ordine monastico.

Quatuor Dialogi: prior inscribitur κομητης *alter* Φνσιόλογος, *tertius* Γραμματικὸς, *ultimas* Σεληνιακὸς.

Explication d'un lieu d'Ammian Marcellin touchant la Gaule par les Sieurs de Saumaise et Damzon (Sanson?)

De Usuris Justinianeis.

Diatriba de vitâ Josuae Merceri.

Notae in antiquas Inscriptiones Graecas. Zie *Menagiana*, 111, 221.

De Notis Graecorum Arithmeticis. Een brief aan den beroemden wiskundige Ismaël Bouillaud.

Traitè de la Milice Romaine ms. in fol. Overzetting van het Latijn.

Apologia contra Miltonem.

De stipendio commentariolus. Salmasius gaf het aan Sorbière, deze aan den bisschop van Vaison, Joseph Suares, die het de bibliotheca Barberina vereerde.

Exercitatio de scriptis Plinianis.

De re vestiariâ.

Ad Suidam notae, weleer door Fabritius in de bibliotheek van Marquard Gudius gezien.

De l'Origine des armories.

Dissertatio de Monetis. Cod. 561. *Mss. Dupuys.*

De Ponderibus et Mensuris Veterum Ibid. Cod. 607.

Menage en Jacques Guyon waren in bezit van vele Dissertatien van Saumaise. Zie *Antt-Baillet*, p. 5.

Epithalamium in nuptias Joannis Cabilavii.

Lettre à Wicquefort sur la Paix de Munster.

Lettre sur un trenblement de terre, *arrivé en Hollande*, *et autres merveilles en* 1640. *Cod.* 550. *Mss. Dupuys.*

Epistolae Cl. Salmasii, *Dan. Heinsii etc. Ibid. Cod.* 583.

Lettres de Saumaise, *parmi celles des grands hommes. Ms. Cod. Biblioth. Hohendorff* p. 256 *der Mss.*

Volgens een brief van Gui Patin aan Charles Spon (T. I. p. 144), verzamelde Daillé van alle zijden Lat. brieven van Salmasius. Ook anderen in Holland hielden er zich mede bezig. De zoon van Sarrau bezat een honderdtal. Sarravius en Salmasius hielden druk correspondentie. Petrus Burman beloofde, in 1697, een verzameling van brieven, die in het licht zou komen, door de zorg van Schalbruggius rector te Amsterdam. Men leest in de

Menagiana, dat eene nicht van M. de Peiresc een kabinet vol brieven van geleerden, onder welke van Salmasius, bezat, waarmede zij het vuur aanstak. De president de Marangue bezat in 1730 45 oorsp. brieven van Salmasius aan Peiresc en 5 aan Dupuys. In de *Miscel. Leibnitiana* n°. 140, leest men: 'Genevae publicabitur volumen Epistolarum, in quibus ultra triginta nuncupantur Salmasianae multum habentes bonae frugis.' Masson spreekt van een *Recueil de Lettres de Saumaise*, die bij een geleerde te Parijs berustte.

Er bestaat ook een brief van Salmasius aan Claude Barthelemi Morisot te Dyon, waarin deze gewaagt van zijn: *Orbis maritimus*, doch deze werd volgens Papillon door Mocrisot 'notamment soupconné de fabriquer la plupart des lettres des savans' verdicht. Volgens Morhoff (*Polyh.* p. 292) waren er vele brieven van Salmasius in de bibliotheek van Gudius. Fra Fulgenzio, leerling van Fra Paolo, gewaagde van brieven tusschen dezen en Salmasius gewisseld in zijn *Vie de Fra Paolo*, *trad. en Franc.* (1646) p. 228. Clement beloofde een tweede en grootere verzameling van brieven van Salmasius uit te geven, die tot 1640 zoude loopen. Bayle schreef hier over aan een geneesheer te Zierikzee, schoonzoon van Clement. Deze antwoordde, dat hij geen mss. van Salmasius bezat, doch dat hij zich tot een predikant te Leiden moest wenden, aan wien de meeste brieven van Salmasius ten deele waren gevallen, doch die ze liet vergaan. Andreas Colvius, predikant der Waalsche gemeente te Dordrecht, en Margaretha Godewyck, hielden briefwisseling met Salmasius. Moyse Amirault schreef in 1649 'Habeo penes me litteras illustr. et incompar. Salmasii' (Colomiés *Gallia Orient.* p. 206).

Menage zond 40 aan hem door Salmasius geschrevene brieven naar Holland, die verloren gingen. Papillon zag bij de la Mare een ms. brief van Huet aan dezen geleerde, gedat. 13 Junij 1674, waarin hij hem meldde, dat hij een groot getal brieven van Salmasius bezat. Op de Leidsche bibliotheek berusten o.a. Epistolae 16 Cl. et B. Salmasiorum. Ook prof. te Water, de predikant J. van Voorst, en de minister van Maanen bezaten Lat. en Fr. brieven van Salmasius.

Bij Paquot t.a.p. wordt een lijst van 63 boekwerken opgegeven, vroeger in bezit van de la Mare, thans in de keizerlijke bibliotheek te Parijs, met mss. aanteekk. van Salmasius. Ook de bibliotheek der Leidsche hoogeschool is in bezit van verschillende handschriften en boeken met notae marginales van Salmasius. Ook deze worden door Paquot vermeld, gelijk ook een lijst der werken, waaraan Salmasius was begonnen en die hij gedeeltelijk voleindigde. Volgens Salma-

sius zelven had hij 600 jaren noodig, om ze te kunnen voltooijen.

Zie Saxe, *Onom. litter.* T. IV. p. 188-193, *Anal.* p. 583; Freheri, *Theatrum*, Part. II. Sect. IV. p. 1122-1127; *Cum Icone.;* Witten, *in Diario ad III Sept.* 1652; *Salmasii*, *viri maximi*, *Epist. Liber primus. Accedunt de laudibus et vitâ ejus Proleg. Auct.* A. Clementio, L.B. 1654. 4°., *cum Icone*, *traduit. en Franç. s.c.t.*, *Harangue funebre etc. par J.N.P.* Leyde 1663. 4°.; A. Vorstii *Orat. funèb. in excessum C.S.;* P. Colomesii *Gallia Orient.* p. 188-217; Dez. *Operum* p. 817 (uitg. van 1709), J. Bodaeus à Stapel, *in Theophrast.* p. 427; Burman, *Praef. ad Epp. Marq. Gudii et Sarravii;* T. Magiri, *Eponym.* i.v.; M. Hanckius, *de Script. Rer. Rom.* C. 90, p. 289-295; Pope Blount, *Cent.* p. 1025-1028; Morhofii I, *Polyh. litter.* C. III. § 29, p. 26, 27; C. VII. § 10, p. 54, 65; C. XV. § 18, p. 155; C. XXI. § 14, p. 239, 240; C. XXIV. § 13, 14, p. 290; L. III. C. V. § 15, p. 583; L. IV. C. XIII. § 1, p. 831; C. XIV. § 4, p. 907; § 10, p. 910; L. V. C. I. § 12, p. 927, C. II. § 9, p. 936; Tom. I. L. I; *Polyh. Philos.* C. XIV. § 51, p. 100; L. II. Part. I. C. II. § 3, p. 151, L. II. Part. II. C. XII. § 9, p. 131; L. III. C. I. § 9, p. 417; *Polyh. pract.* L. V. § 29, p. 549; L. VI. Sect. II. § 4, p. 564; Tom. II; Tabor, *de Suffrag. peric.* 4 n°. 26, *Elem.* p. 3, Sect. 4, § 24, p. 196; Rupertus, I. *Obs. ad Besold*, *hist. universal;* Saldenus, *de Synedr.* L. I. C. X; Crucius, *de Praec.* L. I. C. IV. n°. 27; Grotius, *Append. Comm. de Antichr.* p. 114; Id. *ad Stobaeum*; Id. in *annot. ad Libr. de Verit. Relig. Christ.* (1640), p. 309; *Manes Grotii*, p. 835, 836; Schoock, *Fab. Hamelens.* p. 32; J.A. Bos, *Dissert. Phil. ad* 2 *Timoth. II*, *C. I:*22; Crenii *Animadv. Philol.* Part. I. p. 22, 25; Part. II. p. 82, 85, 86, 93-98; Part. III. p. 154, Part. V. p. 94, 95; Part. VI. p. 47, Part. VII. p. 11, Part. VIII. p. 88; Part. X. p. 15, 19, 20, 174, 177, 302, 303; Part. XI. p. 54, 125, 152-157, 170, 237, 249; Part. XII. p. 5, 6, 158; Part. XIII. p. 168; Part. XIV. p. 2, 3; Part. XV. p. 122, 171, 176; Part. XVII. p. 34, 102, 103, 105; Huber, *Orat. X*, in *Opera minora*, T. I. p. 168, 169, 219; B. Bonifacius, *de Script. Lat.;* J. Rhodius, *de Acia Corn. Celsi;* Bartholinus, *de latere Christi aperta;* A.M. à Schurman, *Opuscula*, p. 144; G.J. Vossii *de Arte Gramm.* Lib. I. C. 6; Almelovenii, *Syllab. Plagiar.* p. 35; Id. *Bibl. prom. et latens*, p. 47; Valesii *Emend.* p. 33 scq. 70, 107, 119, 135, 136, 44, 74; Huetii, *Dissertt.* (1e edit.) T. I. p. 194; Jac. Thomasii, *de plagio liter. A.J.* A. Fabri, *de plagiariis*, § 52; Struvii, *Bibl. Jur. Selecta* p. 27, 177, 197, 217, 490; Jac. Ouzelii, *ad Minuc. Felic.* p. 9, 1652; Id. *de Hist. Lat.* p. 693; Scaliger, *Inst. Poët. Lib. III.* C. 20; Sect. 7; Rutgersii *Var. Lect.* 1, 6; Köningius, *Biblioth.*; G. Voet, *Disput. select.* Part. I. p. 762; Vossius, *de Hist. Graec.* C. 17; Id. *de Idolatr.* L. IV. C. 91; Lud. de Dieu, *Animadvers. ad Act. Apost.* C. VII. Sect. 43; Boecler, *Bibliotheca curiosa*, p. 470; Schurtzfleisch, *Elog. Script. ill.* p. 89-95; J.A. Fabricii *Cent. Plag.* n°. LII. p. 55; J. Fabricii *Hist. Bibl.* P. I. p. 161, 162; N. Heinsii *Advers.* p. 36, 52, 60, 82, 98, 128, 235, 521, 581, 591, 621; Renaudotti, *Liturgiar. Orient.* T. I. p. 306, 307; P. Burman, *ad Syllog. Epist.* T. II. p. 485; G. Krantzius, *ad Conringium*, *Saec.* XVII. C. V. p. 228; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i.v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 185,

187; E. Otto, *Praef. ad Tom. III. Th. Jur.* p. 56; J.M. Gesnerus, *ad Isag.* § 1167, p. 433; Tom. II; Ger. Meerman, in *Praef. ad Thes. nov. Jur.* T. III. p. V, VI; P. Burmanni *Praef. ad Anthol. Lat.* p. XXXIII; A. Haller, *ad Method. Boerhav. Stud. Mel.* T I. p. 54; Leupenii, *Bibl. real. jurid.;* Burman, *Trajerud.* p. 423; J. Ard, *Exercitat. de erroribus Cl. Salm. in Theol.*; Noltenii *Lexicon Anti-Barbar.* T. II. p. 481; O. Ferrarius, *de re vestiar.* (*litt. ad Lect.*); *Elog. Hemsterhusii et vita Ruhnkenii* (ed. Bergmanno), p. 37, 38, 46, 52; *Menagiana*, T. I. p. 136, 137, 174, 262, 280, 297, 350, 356; T. II. p. 135; Fr. Sparaverius, *Ep. ad Magliabechium* in *Ep. ad Clar. Venet. ad eum.* Flor. 1740, T. II. p. 41; Magliabechii *Epp.* (Ind.); Grudii et Sarravii, *Epp.* p. 12, 18, 21, 26, 30, 31, 32, 35, 47, 48, 49, 246; H. Grotii *Epp.* p. 4, 457; Bachneri, *Epp.* T. I. p. 197, 207, 280, 295; J. Scaligeri *Epp.* p. 490, 492; P. Cunaei *Epp*, p. 102, 253, 261, 319, 341, 345, 349; Boxhornii *Epp. et Poëm.* p. 30, 35, 71; Fabricii *Epp.* p. 305-321; Burmanni *Syll. Epist.* T. II. p. 485; Casauboni *Epp.* p. 368, 404, 428, 477, 479, 500, 518, 522, 542, 548, 581, 587, 709, 764; Crucii *Epp.;* Balsaci *Epp.;* Barlaei *Epp.* Id. *Poëm.* (*In effigien Cl. Salm*); R. Neuhusii, *Thalia Alcm.* p. 76; Huetii *Poëmata* (Hagae Comit. 1740), p. 132, 103; *Funus Claudii Salmasii;* Colomiez, *Opera*, p. 317; J. Vossius, *ad Pomp. Melam.* p. 213; Niceron, *Mém.* T. II. p. 381-464; Papillon, *Bibl. des autheurs de Bourgogne*, T. II. p. 242-286; Sam. Soubière, *Discours fait à l'ouverture du college d'Orange en* 1753 (*Eloge funèbre de Saumaise*); Baillet, *Jugem.* T. II. p. 230-235, n°. 511; Id. *Enf. cel.* T. V. p. 70-80, n°. 72; *Emportement de Mr. Baillet*, *contre Mr. Saumaise* in *Anti-Bailleto*, Part. I. n°. II, p. 2; *Falsification de Mr. Baillet*, *d'un passage de la vie de Mr. de Pieresc*, *pour décrier Mr. Saumaise*, T.a.p. n°. 171, p. 16; Gonset, *Bibl. Franc.* T. IV; Paquot, *Mém.* T. III. p. 261; Haag, *La France Protest.;* Vigneul-Marville, *Mélanges* (Paris 1725) T. I. p. 34; G. Patin, *Lettres choissies*, p. 28, 74, 147, 156, 427, 518, *Lettres*, p. 5, 21, 73, 174; P. Bayle, *Lettres*, p. 229, 734; *Lettres de Sorbière*, p. 534; *l'Europe Scavante*, T. XI. p. 41; *Nouv. litt.* T. III. p. 402; Hoeffer, *Nouv. Biogr. Génér.; Biogr. Univ.; Bibl. rais.* T. III. p. 7, T. XIII. p. 348, T. XVI. p. 414, T. XXXIX, p. 83; Le Clerc, *Bib. Choisie*, T. VII. p. 210; *Hist. Crit. de la Républ des Lettres*, T. XI; *Mercure de France*, *Nov.* 1723, p. 975; *Bibl. Botan.* LVII. n°. 471, p. 444, 445, T. I; *Bibl Med. Tract.* T. II. L. VIII. n°. 543, p. 574. 575; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1573, 1574; Vol. III. p. 2182; *Bibl. Emt.* T. II. p. 107, 108; *Bibl. Gronov.* p. p. 93, 97; *Bibl. de Groe*, p. 21, 130, 140, 182, 207, 243; *Cat. Graevii*, p. 135; *Cat. N. Heinsii*, p. 94; *Cat. Francii*, passim; *Cat. Bibl. publ. Acad. L.B*, p 15, 17, 78, 94, 124, 128, 134, 166, 167, 205, 233, 238, 240, 250, 256, 277, 280, 298, 300, 385; 71, 219, 253, 254, 259, 271, 337; *Catal. libr. mss. qui inde ab anno* 1741 *Bibl. Lugd. Bat. accesserunt*, p. 289; *Bibl. te Water;* (mss.) p. 15, 25; J. van Voorst, *Cat. d mss.* p. 200; *Cat. d'une collection remarquable de mss. d'autographes et de quelques imprimés*, Dec. 1862 ('s Hage Nyhoff); Moreri; Bauer; Jöcher; *Convers. Lex.* i. v.; Pars, *Naamr.* bl. 272; *Boekz. d. Gel. wer.* 1719; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 139, 149, 149, 154, 158, 161, 168, 170; D. II. bl. 117; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 86, 87, 134; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned.*

Letterk. D. I. bl. 278, 313; Collot d'Escury, *Holl. roem in kunst. en wetens.* D.A. IV (1), bl. 182, 183, 194, 195, 199; Kist en Royaards, *Kerk. archief* (eerste serie) D. IV. bl. 149, 215, D. V. bl. 152; D. VIII. bl. 327; D. IX. bl. 387, 534, D. X. bl. 74, 77, 80 (tweede serie) D. III. bl. 29, D. V. bl. 262; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 268, 428, 431; Dez. *Geestel. en wereldl. kleederdr.* Dez. *Anna Maria à Schurman*; Hoogestraten, Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; *Woordenb. d. Zamenl.;* Muller, *Cat. v. portr.;* Arrenberg, *Naamr.* bl. 450.

[Claude Salmasius]

SALMASIUS (CLAUDE) heer van Marsant, oudste zoon van den vorige, dien hij voor de studie bestemde. Hij zelf onderwees hem in het latijn en grieksch. De koningin Christina nam hem onder hare bescherming. ‘Pour ce qui est de vostre fils (schreef zij aan zijne moeder), sachez que je pretends d'avoir part à son éducation, et que je veux que vous mesme m'en rendiez comte, puisque je veux contribuer autant qu'il dépendra de moy à le rendre digne fils d'un si grand père.’ Na den afstand der koningin verliet hij Zweden, vestigde zich te Beaune en overleed aldaar den 18 April 1667, in den ouderdom van 34 jaren. Hij gaf het antwoord van zijn vader aan Milton in het licht. De raadsheer Legoux bezat van hem in ms. een *Abrégé de la philosophie de Sextus Empiricus*, een *Recueil de vers françois* en eenige andere werken. Hij vermaakte zijn bibliotheek, die een groot getal mss. en beschreven boeken van zijn vader bevatte, aan twee raadsheeren van het Parlement van Bourgondien, Phil. de la Mare en J.B. Lantin.

Zie Haag, *La France Protest.*; Paquot, *Mem.* l.c.

[Josias Salmasius]

SALMASIUS (JOSIAS) jongere broeder van den vorige, heer van St. Loup, werd door Karel II naar Engeland geroepen. Volgens Papillon was hij in 1688 te Leiden, en gaf in het licht het werk van zijn vader. *De Homonymis Hyles Iatricae*, doch Haag meent dat hij zich bedriegt.

Zie Haag, *La France Protest.*

[Erard de Salmier]

SALMIER (ERARD DE), heer van Melroy, welligt een der bondgenooten in 1566. Hij werd in 1578 door de Algemeene Staten naar Keulen gezonden en gevoegd bij Marnix van Aldegonde. Hij huwde Anna, dochter van Richard van Merode en zuster der twee bondgenooten van Merode.

Zie Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 127; Bondam, *Verzamel. van onuitg. stukken*, D. V. bl. 196, 202; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 556.

[Nicolaas de Salmier]

SALMIER, SALMIERIUS, SALMYR (NICOLAAS DE) teekende in 1577 de Unie van Brussel.

Zie G r a m a y e , *Antiq. de Namur*, p. 61; J.C. d e J o n g e , *Unie van Brussel*, bl. 141.

[Salomon]

SALOMON *de Houtzager*, een der eerste evangeliepredikers te Middelburg in 1566.

Zie *Sententiën van Alva*, bl. 101; G r a v e z a n d e , *Eeuwfeest der Middelb. Vrijheid*, bl. 476.

[Dr. Gottlieb Salomon]

SALOMON (Dr. GOTTLIEB), oudste zoon van een Israëlitisch koopman te Dantzig, werd aldaar den 26^{en} April 1774 geboren. Tot zijn 13^{e} jaar huisonderwijs genoten hebbende, bragt hij een jaar door in het jesuiten-seminarium te Dantzig, welke inrigting hij op 14jarigen leeftijd met de latijnsche school te Königsbergen verwisselde. Na zich drie jaren op de beoefening der oude talen toegelegd te hebben, werd hij, onder het dekanaat van K a n t , als student ingeschreven, wijdde zich, onder de leiding van K a n t , K r a u s e , S c h u l z en M a n g e l s d o r f f , aan de voorbereidende wetenschappen, onder M e t z g e r , E l s n e r , H a g e n en H i r s c h aan zijne medische studien, en werd den 13 Augustus 1797, onder praesidium van J.D. M e t z g e r , na openbare verdediging zijner *Dissertatio de Ostromalucia ejusque casu rariore* tot doctor medicinae bevorderd. Kort na zijne promotie wenschte hij zich in Amerika te vestigen, bezocht op zijne reis derwaarts Holland, waar hij, door zijne aanbevelingsbrieven uit Königsbergen en Berlijn in aanraking kwam met de hoogleeraren G. V r o l i k en R e i n w a r d t te Amsterdam en te Leiden met B r u g m a n s . Laatstgenoemde doorzag het talent van S a l o m o n , en raadde hem den winter te Leiden te blijven en eenige voorlezingen over Anatomie, Physiologie, Pathologie en Obstetrie te houden. Hij volgde dezen raad en bleef vooreerst te Leiden. De gelukkige afloop eener moeijelijke verlossing bewoog hem zich er voor goed te vestigen. In 1804 werd hij de opvolger van Dr. H.A. B a k e als stads vroedmeester en lector voor de vroedvrouwen, welke betrekking hij tot in October 1863 waarnam. Reeds in 1806 had hij het hiermede en met de praktijk zóó volhandig, dat hij voor de benoeming tot lid van de Provinciale Commissie voor Geneeskundig Toevoorzicht moest bedanken. In 1825 schijnt men er over gedacht te hebben S a l o m o n het professoraat in de Obstetrie aan de Leidsche hoogeschool aan te bieden. Men wilde namelijk het onderwijs in Chirurgie en Obstetrie, na den dood van professor D u P u i , splitsen; de Curatoren boden Dr. W a c h t e r den leerstoel in de Chirurgie aan. Daar deze echter die betrekking van de hand wees, kwam toen van de voorgestelde splitsing niets en werd het onderwijs in de beide vakken opgedragen aan den hoogleeraar J.C. B r o e r s , na wiens overlijden in 1847 eerst twee catheders voor die vakken zijn opgerigt. In 1845 legde hij, op 70-jarigen leeftijd, zijne praktijk neder en overleed den 7 Augustus 1864. Hij was lid der Maatschappij van Nederl.

Letterk.[1)], van de Hollandsche Maatschappij te Haarlem, van het Genootschap van de koepokinenting te Rotterdam, van het Genootschap ter bevordering van Genees- en Heelkunde te Amsterdam, van het Prov. Utr. Genootschap, van het Genootschap *vis unita fortior* te Hoorn, van de Société Médico-Chirurgicale te Brugge, van de Société Médicale te Brussel. In Augustus 1847 ontving hij, bij gelegenheid van zijn 50-jarig doctoraat, een vernieuwd Diploma als Medicinae en Chirurgiae doctor met een epistola gratulatoria van de geneeskundige faculteit te Königsbergen en, bij gelegenheid van zijn 50-jarig lidmaatschap van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem een zilveren medaille. In 1824 verklaarde koning Willem I, zonder dat hij daarom gevraagd had, ook zonder brieven van naturalisatie, hem Nederlander. In 1802 was hij tot het kerkgenootschap der Doopsgezinden over gegaan. In dat jaar huwde hij Jeanne Madelaine Huygens, uit welken echt 4 kinderen geboren werden, waarvan drie in jeugdigen leeftijd overleden zijn en alleen is overgebleven een zoon, aan wiens naam die zijner moeder is toegevoegd, mr. G.A. Salomon Huygens, burgemeester van Katwijk. Sedert 1827 weduwenaar, trad Salomon in 1839 andermaal in het huwelijk met Angelique Heykoop.

Salomon zelf ervaren en gelukkig obstetricator, heeft niet alleen voor de praktijk gewerkt door het aangeven van een goede verloskundige tang (1817), die ook nu nog als zeer bruikbaar kan beschouwd worden, en door een verbeterde pelvimeter, maar hij heeft zich ook door een tal van geschriften verdienstelijk gemaakt.

Het werktuigelijke der verlossing verklaard van A. van Solingen, in het Duitsch onder den titel van A. van Solingen, *das Mechantsche der Geburt aus dem Holländischen*. Hanover 1801.

In 1802 stichtte hij met prof. S.J.L. Döring te Herborn, een *Journal für die neueste Hollandische medic. und Natur*, *Hist. Litteratur*, waarvan slechts 4 stukken te Hadamar het licht zagen.

Waarneming aangaande eene zeer aanmerkelijke uitzakking der baarmoeder bij eene zwangere vrouw en derzelver verlossing in *N. Verhand. van het Genootschap: ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam*, dl. I. bl. 173.

1) Toen Dr. Hoffmann van Fallersleben in 1821 naar Leiden gekomen was, waar hij den grooten stoot gaf aan de studie der Oud-Hollandsche Letterkunde, werd hij door Salomon gedurende geruimen tijd geherbergd, even als in 1836 en 1854, toen de geleerde Duitscher nogmaals de rijke bibliotheek van de Maats. van N. Letterk. kwam raadplegen. Dr. Hoffmann gedenkt hieraan met dankbaarheid in zijne *Autobiographie*, D. I. bl. 67.

Berigt aangaande eene Sectio Cesarea met doodelijk gevolg, in *Algem. Konst en Letterb.* 1808, dl. I. bl. 20.

Waarneming nopens eene zwangerheid welke 12 *maanden geduurd heeft*, in *Geneeskundig Magazijn door Stipriaan Luiscius* e.a., dl. V. st. II. afd. I. bl. 1 en in het Duitsch vertaald, ook in H u f e l a n d , *Bibliotheek der Heelkunde*, 1814, XXXI, 261 vlg.

Verhandeling over de nuttigheid der schaambeensnede, *met bepaling der gevallen*, *in welke aan dezelve de voorkeur behoort gegeven te worden boven de keizerlijke sneden*, met platen. Amst. 1813. Ook in D. II. der *Nieuwe Prijs-verhandelingen van het Genootschap van Genees- en Heelkunde te Amsterdam*, die deze verhandeling (*over de Symphysiotomie* bekroond had.

Handleiding tot de Verloskunde. Amst. 1817, 2 dl. m. pl. In 1826 verscheen de *tweede vernieuwde en verbeterde uitgave*.

In 1825 vereenigde hij zich met C. P r u y s v a n d e r H o e v e n , J. L o g g e r en C.G.C. R e i n w a r d t tot de uitgave der *Geneeskundige Bijdragen*, waarin hij schreef:

Over het, *door de kunst*, *vervroegen der verlossing in naauwe bekkens; benevens twee waarnemingen betreffende deze kunstbewerking*, dl. I. st. I. bl. 91, door P l o g g e vertaald in H e c k e r 's *Litterarische Annalen der Heelkunde* VI. 1826. 249.

Opmerkingen over het beveiligend vermogen der koepokken, *ontleend uit de epidemie der kinderziekte*, *welke in het jaar* 1825 *te Leiden geheerscht heeft*. Aldaar dl. I. st. II. bl. 214.

Waarnemingen betreffende de kunstige vroeggeboorte. Ald. dl. II. st. I. bl. 91, door H. V e z i n in het Duitsch overgezet in v. S i e b o l d s *Journ*. IX. 1829. 154-184.

Waarneming eener ziekte in het kraambed, *veroorzaakt door het terugblijven der nageboorte en derzelver genezing door de natuurkrachten*, *door middel van de absorptie der placenta*. Ald. dl. II. st. II. bl. 223, door S e b a s t i a n in het Duitsch vertaald voor de *Heidelberger klinische Annalen;* daarna ook in het Fransch overgezet.

Omkeering der baarmoeder. Ald. dl. III. st. I. bl. 65.

Waarneming eener zwangerheid in de buis van Fallopius, met afb., in *Verhandel. van de* 1ste *kl. van het Kon. Instituut*, D. VII. bl. 201.

Met C. P r u y s v a n d e r H o e v e n en C.W.H. v a n K a a t h o v e n , *Geschiedenis van de Cholera-Epidemie te Leyden in* 1832. Leyden 1832 bij C.C. v a n d e r H o e k .

Zie *Levensschets van Dr. G. Salomon* in *Levensberigten van afgestorvene leden der Maats. van Ned. Letterk.* 1865; H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.* p. 309; *Medic. Chirurg. Zeitung*, 1798. II. 54, 1802. I. 484; *Gött. Gel. Anz.* 1841, S. 1212; *Summar. d. Medic.* I.S. 448 ff.; F.C. K i s t , *Historia crtica Pulvimetrorum; Hall. Allg. Zeit.* 1802. no. 218; M a r t e n s , *Krit. Jahrb.* 1802. I- 373; *Allg. med. Annal.* 1802. 289; K o p p , *Jahrb. d. Staatsarzn.* 1814. VII. 381; S i e-

bold, *Journ. f. Gebürtsh.* I. 1805. 602; Munster, *Magazin der ausland. Heilkunde von Gisson und Julius.* XIII. 1827. 180-207.

[M. Salomon]

SALOMON (M.) schreef:

Geneese Jood Christelijke belijdenis, 8°.
Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 188.

[J. Salomons]

SALOMONS (J.) schreef:
Het boek genaamd de vervulde penne Josephs. Gron. 1787.

[Godfried Salomons]

SALOMONS (GODFRIED) lid van den raad der stad Almelo en der Provinciale Staten van Overijssel, voorzitter van de Kamer van Fabrieken te Almelo, ridder van den Nederlandschen Leeuw en van de Eikenkroon. De belangrijke fabrieken aan het Nijverdal danken aan hem haar ontstaan en uitbreiding; de Overijsselsche kanalen, waarvan hij sedert de oprigting der maatschappij commissaris was, ondervonden steeds zijne werkdadige en geldelijke ondersteuning; de exploitatie der veenen, door die kanalen doorsneden, werd, op uitgebreider schaal, door hem ondernomen, en de spiunerij Almelo-Saltzbergen dankt aan zijne pogingen voor een gedeelte haar ontstaan.

Hij overleed te Zwolle den 23 Julij 1868, in den ouderdom van ongeveer 73 jaren.
Zie *Dagblad van 's Gravenhage* 27 *Julij* 1868.

[Henricus Salomons]

SALOMONS (HENRICUS) kreeg in 1603 verlof van Curatoren der Leidsche hoogeschool, aldaar, op buitengewone dagen lessen te geven over de *ars interpretandi*.

Zie Soermans, *Acad. Reg.* bl. 99; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hooges.* D. II. bl. 267.

[Pieter Salomonsz]

SALOMONSZ. (PIETER) kapitein ter zee, onderscheidde zich vooral in den tweeden Engelschen oorlog van 1665-1667. In dezen brak Tromp, bijgestaan door den Viceadmiraal van der Hulst en de kapiteinen den Haen, van Amstel, Salomonsz. en eenige weinige anderen, met groote stoutmoedigheid, doch misschien onvoorzigtig, zeker zonder bevel van de Ruyter, de linie van den vijand door. Terstond werden zij van alle kanten omsingeld, en het schip van Salomonsz. geraakte in brand en zonk.

Zie Brandt, *Lev. v.d. Ruyter*; J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Nederl. Zeew.* D. II*b* b. 270, 271.

[Nikolaas Salseda]

SALSEDA (NIKOLAAS), zoon van P i e t e r S a l s e d a , op de Parijsche bloedbruiloft, om 't voeren der wapenen tegen die van Guize, omgebragt, werd te Rouaan van het slaan van valsche munt beticht. Op voorbede van den hertog v a n L o t h a r i n g e n , wiens zijde hij, na 't ombrengen zijns vaders, had gekozen, verwierf hij van den koning van Frankrijk vergiffenis. Daarna bood hij den hertog v a n P a r m a , en vervolgens den hertog v a n A n j o u zijn dienst aan, tot het werven van een regiment knechten. A n j o u liet zich met hem in, niet kunnende vermoeden, dat iemand, wiens vader door die van Guize van kant was gehol-

pen, iets, ten voordeele van dit Huis zou willen ondernemen. Marnix van Aldegonde echter kreeg kwaad vermoeden op dien valschen munter, en ontdekte welhaast dat hij verstand had gehouden met Parma, diè hem twee gezellen had toegevoegd, welke hij aanraadde in hechtenis te nemen. Sedert vernam Anjou dat Salseda met die van Lotharingen verzoend was, en liet hem ten hove, in stilte vatten, terwijl zijne makkers Francisco Basa en Nikolaas Hugot, bijgenaamd la Borde, hem buiten stonden te wachten. Toen Salseda niet terug kwam, kregen zij achterdenken en vloden weg. Basa werd echter achterhaald en beleed op de pijnbank, dat zij, ten begeerte van Parma, aangenomen hadden den hertog en den prins van Oranje door vergif of eenig ander middel van kant te helpen. Salseda echter loochende zulks, en beleed alleen zich in Parma's dienst begeven te hebben, op hoop van, met behulp van zijn regiment en eenige anderen, Kamerijk en Duinkerken aan den vijand te zullen kunnen leveren. Deze en andere belijdenissen werden den koning van Frankrijk toegezonden, die Salseda liet halen. In Frankrijk herriep hij zijne belijdenis, doch hij werd nochtans verwezen door vier paarden van een gescheurd te worden. Basa had midderwijl, in de gevangenis zich met een mes het hart afgestoken, zijn lijk werd aan de galg opgeknoopt, met een geschrift aan de beenen, in 't Duitsch en Fransch, meldende dat hij het voornemen had gehad, op last van den prins van Parma, Anjou en den prins van Oranje van kant te helpen.

Lamoraal van Egmond, jongere zoon van den onthalsden graaf, vermoedt men dat kennis van dezen toeleg zou hebben gehad.

Zie Thuanus, *Hist. sui temp.*, Lib. LXXV. p. 560, seqq.; Bor, *Nederl. Oorl.* B. XVII. bl. 29 (331); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII. bl. 459, 460; Groen van Prinsterer, *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VIII. p. 133, 134, 136.

[Ptolemeo Salvarika]

SALVARIKA (PTOLEMEO), door te Water onder de verbondene edelen (1566) genoemd, wiens geslacht en verrigtingen echter onbekend zijn gebleven.

Zie Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III. bl. 283, 284.

[Rients en Klaas Piers Salverda]

SALVERDA (RIENTS en KLAAS PIERS), broeders, woonden omstreeks 1770 te Salwerd, bij Franeker, en muntten uit door vernuft, oordeel en bekwaamheid, vooral in het maken van sterrekundige werktuigen en zonnewijzers. Hun mathematische geest leeft nog voort in de ingenieurs Fynje van Salverda, die van hen afstammen.

Zie Eekhoff, *Leven van Eise Eisinga*, bl. 7.

[Jan Cornelis Pieter Salverda]

SALVERDA (JAN CORNELIS PIETER), werd den 28 Junij 1783 te Bolsward geboren. Reeds zijne eerste jeugd droeg blijken van een groote weetgierigheid en besloot hij zich aan het onderwijs der jeugd te wijden. Op zijn twintigste jaar

werd hij ondermeester te Bolsward, doch al spoedig verliet hij zijne geboorteplaats en ging te Tjerkwerd, een dorpje op een half uur afstands van Bolsward, bij P i e k e P i e k e m a inwonen, aldaar schoolmeester, dien hij behulpzaam was in het waarnemen van zijne school. Hier verbond hij weldra zijn lot aan eene nicht van P i e k e m a. Toen deze vrouw overleden was, begaf hij zich ten tweedenmale in het huwelijk, totdat hij in 1807 als onderwijzer beroepen werd te Wons, een dorpje bij Makkum niet ver van zee gelegen. Hier was het dat hij al zijne gedichten schreef, en deze zijn slechts weinige: men vindt ze bijeen vergaderd in de *Hiljuwns uwren fen J.C.P. Salverda*, *Schoolmaester to Wons. Ljeauwerd by G.T.N. Suringar* 1834. Hier is hij ook gestorven op den 7 Maart 1836 in eenen drie en vijftig jarigen ouderdom en op het kerkhof aldaar begraven. Op dat graf heeft het Friesch genootschap in 1853 een steen laten leggen en bovendien in den muur der kerk er nevens een grooten gedenksteen doen plaatsen ter vereering van dit oorspronkelijk vernuft, welks schoone verzen nog lang door vele Friezen gewaardeerd zullen worden. J.H. H a l b e r t s m a hield een lofrede op hem, welke niet is uitgegeven.

Zie Mr. B.W.A.E. S l o e t t o t O l d h u i s, *Iets over den Vrieschen Dichter J.C.P. Salverda*, in *Kunst- en Letterb.* 1837, bl. 338 volgg.. 354, 370; K o b u s en d e R i v e c o u r t.

[P. Salwechterus]

SALWECHTERUS (P.) schreef:

Manier van procederen, 8°.

Zie A b c o u d e, *Aanh.* bl. 180.

[Engel Sam]

SAM (ENGEL) werd te Rotterdam geboren. Hij schilderde portretten, portretstukken en kabinetstukjes, met bijbelsche en mythologische voorstellingen, die welstandig, krachtig en uitvoerig waren. Inzonderheid bezat hij het talent portretten en beeldjes in crayon te vervaardigen, en teekeningen van Italiaansche en Nederlandsche meesters bedriegelijk te copiëren, zonder van die gave misbruik te maken. Hij beoefende de kunst voor uitspanning, daar hij houtkooper was. Hij overleed in 1769 te Amsterdam, in den ouderdom van 70 jaren. Zijn portret vindt men bij v a n G o o l. K r a m m bezit zijn portret door hem zelven geteekend.

Zie v a n G o o l, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 273; v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. II. bl. 54; K o k; N i e u w e n h u i s; K o b u s en d e R i v e c o u r t; I m m e r z e e l; K r a m m; *Cat. van G. Sanders*, Rotterd. 1767.

[Sam]

SAM (...) volgens N a g l e r een zeeschilder, doch volgens K r a m m dezelfde met A. S a l m.

Zie K r a m m.

[Felix à Sambix]

SAMBIX (FELIX à) omstreeks 1553 te Antwerpen geboren, was een beroemd schoonschrijver. Zijn portret bestaat.

Zie Schotel, *Letter en Oudheidk. Avondst.* bl. 118; Muller, *Cat. v. portr.*

[J. van Sambix]

SAMBIX (J. VAN), schoonschrijver, mogelijk dezelfde met den vorige.

Zie Muller, *Cat. v. portr*.

[F. van Sambrex]

SAMBREX (F. VAN), graveur uit de eerste helft der 17e eeuw. Hij graveerde o.a. het portret van Jacobus Rolandus, door C. van der Voort geschilderd.

Zie Kramm.

[Benjamin Sameling]

SAMELING (BENJAMIN), geb. te Gend in 1520, een der bekwaamste leerlingen van Frans Floris. Hij schilderde historiele ordonnanties in de manier van zijn meester. Zijn portretten waren zeer geacht. De St. Janskerk te Gend bezit vele voortbrengsels van zijn perseel. Hij overleed in 1582.

Zie Immerzeel.

[Henricus Samerius]

SAMERIUS (HENRICUS) of DE SAMREZ, werd omstreeks 1540 te Luxemburg geboren, en trad in 1561 te Keulen in de orde der Jesuiten. Hij was regent van verschillende collegien en gedurende eenige jaren geheim biechtvader van Maria Stuart. Hij werd, als geneesheer vermond, bij haar gebragt, doch moest haar, wijl men zijne betrekking begon te vermoeden, wederom verlaten. Toen de Engelschen zich in 1592 van Steewich meester hadden gemaakt, werd Samerius gevangen genomen en van zware misdaden, o.a. van een aanslag op het leven van koningin Elisabeth, beschuldigd, voor prins Maurits gevoerd, die echter, van zijn ontschuld overtuigd, hem in vrijheid stelde. Hij overleed den 5 Jan 1610 te Luxemburg, in zijn 70e levensjaar. Hij beoefende de gewijde geschiedenis en tijdrekenkunde en gaf in het licht:

Chronologia sacra ab orbe condito usque ad Christum natum. Antv. 1608. fol.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 336; Colmet, *Biblioth. de Lorr.* p. 865, Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. p. 462; Paquot, *Mém.* T. I. p. 176.

[J.G. Samplenius]

SAMPLENIUS (J.G.) schreef:

Kleinood van een goede conscentie. Leeuw. 1677. 12o.

Zie Abcoude, *Naamreg.* bl. 518.

[P.A. Samson]

SAMSON (P.A.) schreef:

Histoire de G u i l l a u m e III, roi d'Angleterre. La Haye 1703, 1704. 3. t. 8°.

De schrijver belooft op den titel 's vorsten levensgeschiedenis te geven, en echter eindigt hij reeds zijn derde deel met den dood van de prinses Douairière van Oranje in September 1675.

The Present State of Holland, Londen 1743, zegt er van (bl. 177):

‘Mr. S a m s o n , who has wrote the first part of King W i l l i a m 's life so well, it is pity he could not find time to finish it. He understood the affairs of Europe and had a good talent of drawing up Memorials; in effect to which he was of use to several foreing Ministers and particularly to some of our own. Mr. H o r a c e W a l p o l e carried S a m s o n with him from the Hague to the congres of Soissons in 1723. By the interest of that Minister he had now a considerable state in England, where he lives.’

Zie *Navorscher* D. IV. bl. 197.

[Samuel de Prince]

SAMUEL DE PRINCE. Zie PRINCE (SAMUEL DE).

[Samuel de Pletter]

SAMUEL DE PLETTER. Zie PLETTER (SAMUEL DE).

[Samuel ben Israel]

SAMUEL BEN ISRAEL, anders SUERUS, zoon van M a n a s s e B e n I s r a e l , in Portugal geboren, begaf zich met zijn vader naar de universiteiten van Oxford en Cambridge. Aan de eerste verwierf hij bij een openbaren redetwist, door zijne buitengewone vaardigheid en scherpzinnigheid zoo veel lof en toejuiching, dat hem de doctorale waardigheid in de wijsbegeerte en geneeskunde met de meeste onderscheiding werd opgedragen (6 Mei 1655), en hij, algemeen geëerd, Engeland verliet en naar Amsterdam terugkeerde.

Hij eindigde, gelijk zijn vader, te Middelburg zijn leven. D e W i n d heeft een beschrijving van zijn grafzerk gegeven in de *Middelb. Courant van den* 11 *April* 1833.

Zie K o e n e n , *Gesch. d. Jod. in Nederl.* bl. 161, 169, 440-444.

[Peter Samuelszoen]

SAMUELSZOEN (PETER), te Dordrecht geboren, leefde in de tweede helft der 15^{e} eeuw. Men heeft van hem:

Een getijden-boek met miniaturen en door goud gedekte bloemranden en voorletters versierd, met een kalender vooraan op pergament, *in 't Latijn en Duytsch*, *geschreven van broeder Peter Samuelszoen van Dordrecht*, *broeder van de orde van Sinte Buxgieten in 't cloester ghehetten Marienowater*, *buyten 's Hertoghen Boss*, *in 't jaer ons her* 1477, *op Sinte Crispyn ende Crespiniaen dach martelaers*, *ende hoert toe die eerbaere joncfrouw Heylnich Duisborch Graefs dochter*, *die welc huisvrou Dircs van Hessel was*, 4°.

Zie S c h o t e l , *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 318, 319.

[Gisbertus Samuels]

SAMUELS (GISBERTUS), waarschijnlijk van 1581-1583 predikant in de Oude- en Nieuwe-Tonge, later te Brouwershaven. Hij schijnt in onmin met zijnen kerkeraad aldaar geweest te zijn. Zijne zaak werd in de synode van Middelburg 1593 behandeld.

Zie T e W a t e r , *Ref. van Zeel.* bl. 237, *Bijl.* bl. 76, 77; S o e r m a n s , *Kerk. Reg.* bl. 125.

[Gerard Xaverius de San]

SAN (GERARD XAVERIUS DE), zoon van P e t r u s d e S a n

en Maria Hostijn, werd den 31 Mei 1754 te Brugge geboren, oefende zich onder Legillon in de teekenkunst aan de akademie. In 1781 vertrok hij over Frankrijk naar Rome, en hield zich daar omstreeks vier jaren bezig met het schilderen van historische onderwerpen. In 1782 behaalde hij de zilveren medaille bij de pausselijke akademie voor het teekenen naar het naakt menschenbeeld, en in 1783 en 1785 bij de akademie van Parma gouden medailjes voor twee schilderijen, voorstellende den *Roof van het Palladium uit den tempel van Troye* en *Samson overgeleverd aan de Philistijnen door Delila*. Juist was hij bezig met het schilderen van *Clelia over den Tiber zwemmende*, toen de ziekte zijner moeder hem naar zijne woonplaats terug deed keeren. Sedert vervaardigde hij verscheidene portretten, die door uitdrukking, koloriet en meesterlijk penseel uitmuntten, en werd in 1790 tot directeur der stads-akademie voor teeken-, schilder- en bouwkunde benoemd. Deze post bekleedde hij tot in 1795, toen de staatsberoeringen hem Vlaanderen deden verlaten. Hij begaf zich naar Groningen, waar een zijner broeders R.C. priester was. In 1798 stichtten eenige kunstliefhebbers aldaar eene akademie, en plaatsten San, die ook daar, door zijne portretten en andere kunstwerken naam had verworven, aan het hoofd van het onderwijs in de teekenkunst. Ook werd hij teekenmeester aan het Instituut voor doofstommen en schilderde verscheidene bijbelsche voorstellingen in de R.K. in de Ebbingestraat. De *Groep van Milo*, die in de kunstzaal der akademie wordt bewaard, strekt ten bewijze dat hij ook in de boetseerkunst ervaren was. Hij overleed te Groningen den 9 Februarij 1430.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk*. D. III. bl. 62 volgg., *Aanh.* bl. 35; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Maximilianus Sandaeus]

SANDAEUS (MAXIMILIANUS) of VAN DER SANDT, werd den 18 April 1578 te Amsterdam geboren. Elf jaren oud, zond men hem naar Groningen, om zich in de beginselen der letterkunde te oefenen. Hij voltooide vervolgens zijne studien te Keulen, in het collegie der drie kroonen, en werd den 3 Maart 1597 onder Koenraad Ratingius, meester in de vrije kunsten. Vervolgens studeerde hij te Pont-à-Mousson in de regtsgeleerdheid. De dood van zijn vader noodzaakte hem naar Keulen terug te keeren, waar hij zijne studie vervolgde, doch reeds in hetzelfde jaar (1597) reisde hij naar Italie om er de beroemdste universiteiten te bezoeken. Hij voltooide zijne studien te Rome, en trad daar in de orde der Jesuiten. Zijn novitiaat geëindigd hebbende, studeerde hij in het collegium romanum, in de godgeleerdheid, waar Mutio Vitelleschi, later generaal der Jesuiten, een zijner leermeesters was. Nadat hij te Petium tot priester was gewijd, zond men hem naar Wurtzburg, waar hij onder Bernardino Rosig-

noli zijn tweede novitiaat intrad. Na in deze stad de philosophie en theologie onderwezen, en de doctorale waardigheid in de laatstgemelde faculteit verkregen te hebben, deed hij in 1615 te Bamberg, de vier geloften zijner orde, en werd hoogleeraar in de H. Schrift te Mentz. Vervolgens bekleedde hij dezelfde betrekking te Wurtzburg, en werd daar ook overste van het bisschoppelijk seminarie. De inval der Zweden aldaar in 1631 zijn verblijf onveilig makende, keerde hij naar Keulen terug, waar hij zich tot zijn dood met studeren, prediken en schrijven onledig hield. Hij werd directeur der congregatie der H. Maagd, en prefect der hoogere studien. In 1646 begaf hij zich nogmaals naar Rome, om in plaats van Vitelleschi, die in het laatst van 1645 gestorven was, een nieuwen generaal zijner orde te helpen kiezen. De keus viel op den Napolitaan Vincent Caraffa.

Te Keulen teruggekeerd, overleed hij er den 21 Junij 1656 in den ouderdom van 78 jaren.

Hij muntte door onvermoeide en veelvuldige werkzaamheden uit en was een ijverig verdediger zijner kerk tegen de protestantsche schrijvers, en schreef niet weinig over de remonstrantsche en contra-remonstrantsche twisten, die toen in zijn vaderland heerschten.

Men heeft van hem:

Opusculum theologicum de omni-praesentiâ essentiali Dei, *factâ hoc tempore litigiosâ inter Calvinistas Hollandiae*. Herbipoli 1616. 12°.

Opusculum theologicum de Libro Vitae, *Mortis*, *Monumenti*, *quorum quilibet celebratur in S. Scripturâ*. Herbipoli. 1616. 12°.

Epistola ad Amicum Italum, *de dissidio Protestantium Hollandorum in negotio Religionis*. Herbipoli 1617. 12°.

Castigatio conscientiae jesuiticae cauteriata, *confectae in Hollandiâ*, *ad principem Orangiae*, *Mauritium*, *comitem Nassoviae*. Herbipoli 1617. 12°. Wederlegging van een werk van Jacobus Laurentius, predikant te Amsterdam.

Demonstratio, *ad controversias Hollandicas prodroma*, *quod in fide Protestantium Hollandorum non sit salus. Ad Ordines Hollandiae*. Heripoli 1618.

Commentatio Academica de donario cordis R^mi et Ill^mi Julii. (Achter de *Mespelbrunn*). *Episcopi Herbipolensis Franciae Orientalis Ducis*, *S.R.I. Principis*, *in funere habita*. Herbipoli 1618. Ook in *Collectio novissima scriptorum et rerum Wirceburgensium* van *S. Ignatius Gropp*, Benedictijn van St. Stephanus van Wurtzburg. Francof. 1741. fol. p. 620-637. Ook in het Hgd. vert.

Dissertatio Theologico-Politica de Rege Romanorum. Herbipoli 1618.

Hydrus Hollandicus, *id est*, *Controversiarum Hollandicarum libri quatuor*. Herbipoli 1618, 1620. 12°.

Thema seculare de fugiendâ Synagogâ Protestanticâ, *contra Thema seculare Davidis Parei de fugiendo Papatu. Motiva explicantur*, *ob quae deserendam probatur Synagogam malignantium sectariorum*. Mogunt. 1619.

Hyperbola et castigatio prodigae Jesuitarum liberalitatis in vocibus universalibus, *confectae in Hollandiâ*. Mogunt. 1619. 12°.

Admonitio de cauteriatâ Jesuitarum conscientiâ; ad Examinatorem Sandaeanae castigationis, *Hollandum calvinistam*. Herbipoli 1619. 12°. Wederlegging van Jacobus Laurentius.

Anacephalaeosis doctrinae de Praedestinatione: de convenientiâ ac differentiâ Catholicorum, *Gomaristarum et Armenianorum seu Calvinistarum Hollandiae*. Herbipoli. 1619.

Liber considerationum XVII, *de Synodi Dordrechtanae*, *anno* ↃIↃ.IↃC.XVIII *in Hollandiâ celebratae*, *emolumentis ad fidem Catholicam stabiliendam: seu utilem fuisse Synodum Contra-Remonstrantium*, *Remonstrantibus*, *Catholicis*. Herbipoli 1620. 12°.

Commutationum Academicarum et Grammaticalium volumen primum; Grammaticus prophanus; in quo de controversiis Fidei ac Sacrae Scripturae, deque vitiis et virtutibus novo modo disputatur. Herbipoli 1721. 4°.

Theologiae pars prima, *scilicet Theologia varia*, *libris quatuor; quibus Theologiae tum profanae*, *tum sacrae ortus*, *progressiones*, *partitio multiplex*, *notiones*, *et utriusque arcana*, *ac imagines disquiruntur*, *et repraesentantur*. Mogunt. 1624. 4°.

De Jubilaeo clericali Canonicorum, *in Germaniâ usitato*. Bambergae 1624.

Plato Christianus, *sive canones de morte*, *libris quatuor; in quibus Symbolae mortis CXLV*, *commentationibus Theologicis ad mores accommodatis illustrantur*. Mogunt 1624.

Theologica symbolica, *libris sex*, *in quibus doctrina de Deo Divinisque*, *Symbolo involuta*, *deindeque explicata traditur: et Symbolica disciplina ad artis methodum revocatur*. Mogunt 1626.

Theologia Mystica, *libris tribus; in quibus doctrina de Deo Divinisque*, *contemplativorum mystica*, *ad artis normam ordine redigitur*. Mogunt 1627. 4°.

Aviarium Marianum Orationes septem ad sodales Beatae Virginis in festivitatibus Deiparae habitae; desumptâ materiâ a sex avibus. Virginis symbolis, *nempe columba*, *lusciniâ*, *cygno*, *gallinâ*, *phoenice*, *pavone; et hac*, *tum in purificatione*, *tum in annunciatione*. Herbipoli 1627. 16°.

Symbola vitae humanae CXXVII notulis theologicis explicata. Francof. 1627. 12°.

Maria, *flos mysticus. Orationes sex ad sodales in festivitatibus Deiparae habitae; desumptâ materiâ a floribus*, *et plantulâ*, *Virginis symbolis*, *nimirum rosâ*, *lilio*, *viola*, *heliotropo*, *hyacintho*, *oleâ*. Mogunt. 1629. 16°.

Theologia Juridica, *sive jurisconsultus Christianus*, *libris sex; in quibus materia omnis de contractibus humanis*, *ex jure tum pontificio*, *tum Caesareo*, *Euangeliis Dominicalibus accommodatur*, *ex iisque similis obligatio in Deum ac hominem ad virtutem colendam stabilitur*. Mogunt 1629.

Maria Patrona. Orationes sex ad sodales in festivitatibus Deiparae habitae, *de Patrocinio Mariano in omni rerum genere; in quibus deseritur de Virgine*, *quatenus est salus infirmorum*, *idea perfectionis*, *vellus Gideonis*, *Patrona viatorum*, *Patrona indigentium*, *condens testamentum omnibus proficuum*, *Advocata universalis*. Mogunt 1630. 16°.

Mundus fallax, *in quo decem commentationibus Theologicis in variâ materiâ Mundi fallacia detegitur*, *et quomodo cavenda sit*, *disseritur*. Mogunt. 1631. 16°.

Maria, *Gemma mystica: Orationes sex*, *sumptâ materiâ à Gemmis*. Mogunt 1631. 16°.

Mariae, *Creaturarum Dominae*, *Mancipium: de modo dedicandi se Deiparae in mancipium*. Colon. 1634. 16°.

Orat. dominica, *multiplici Meditat. serio coronata*. Col. 1634. 16°.

Maria, *Luna mystica. Orationes sex..... desumptâ materiâ a Lunâ*. Colon. 1634. 16°.

Elogium Constantiae Coloniensis in asserendâ Religione Catholicâ, *a S. Materno ad praesentem diem*. Colon. 1635.

Theologia medica, *sive Medicus Christianus*, *libris tribus; in quibus Principis*, *quà Ecclesiastici*, *quà Politici officia*, *exemplo Medici declarantur; et de morbis à Christo; humani generis Archiatro sanatis*, *eorumque remediis*, *ad mores accommodatè disseritur*. Colon. 1635. 4°.

Maria Sol mysticus, *Orationes sex.... desumptâ materiâ a Sole*. Colon. 1636. 16°.

Salutatio Angelica, *multiplici precularum*, *hymnorum*, *endologiarum serio coronata*. Colon. 1637. 16°.

Paedia Academici Christiani, *Palaestra Pietatis eruditae*. Colon. 1638. 12°.

Maria, *Mundus mysticus; Sermones octo*, *desumptâ materiâ a Mundo*. Colon. 1639. 16°.

Maria, *Pacificatrix mundi.* Colon. 1639. 16°.

Artifex Evangelicus, *sive similitudinum ac symbolorum*, *ab Artificibus omnis generis desumptorum sylva.... Item Jubilum Societatis Jesu Saeculare*. Colon. Agr. 1640. 12°.

Clavis Theologiae Mysticae, *sive Onomasticum vocabulorum*, *et Elucidarium locutionum obscurarum*, *quibus Doctores mystici utuntur*. Colon. 1640. 4°.

Maria, *bona fortuna Christianorum*, *homiliis decem exornata*. Colon. 1642. 12°.

Admiranda Purgatorio, *sermonibus sacris delineata; quibus subjungitur Libellus supplex Animarum e Purgatorio ad sodales Marianos*. Colon. 1643. 16°.

De gemitu Animarum Purgatorii.... Colon. 1644. 16°.

Christus crucifixus, *honoratus*. Colon. 1644. 16°.

De Christo crucifixo, *centuria prima Affectuum piorum et operum erga Christi.... Passionem*. Colon. 1644. 24°.

Centuria secunda, *seu Schola Affecluum piorum et operum erga Christum crucifixum*. Ibid. 1645. 24°. - *Centuria tertia*, *seu Gymnasium amantium et colentium peculialiter Christum crucifixum*. Ibid. 1646. 24°. - *Religio S. Francisci*, *amatrix*, *cultrix*, *imitatrix Christi crucifixi; Centuria quarta affectuum piorum ac operum*, *quibus Fideles Christum crucifixum*, *ejusque Passionem*, *Crucem*, *Vulnera honorarunt: Seu modi CXIX*, *pie recolendi Passionem Dominicam exemplis è familiis S. Francisci petitis comprobati. Exercitium Amatoris Crucifixi*. Ibid. 1624. 24°. - *Censura quinta: Societas Jesu*, *amatrix*, *cultrix et imitatrix Christi crucifixi*. Antv. 1647. 24°. - *Centuria sexta: Asceterium amantium*, *colentium*, *imitantium Christium crucifixum*. Ibid. 1647. 24°. - *Centuria septima Palaestra amantium; colentium*, *imitantium Christum crucifixum*. Ibid. 1647. 24°. - *Centuria octava: Paradisus amantium*, *colentium*, *imitantium Christum crucifixum*. Ibid. 1648. 24°. - *Centuria nona: Theatrum amantium*, *colentium*, *imitantium Christum crucifixum*. Ibid. 1648. 24°. - *Centuria decima: Stoa*, *sive Porticus amantium*, *colentium*, *imitantium Christum crucifixum*. Ibid. 1649. 12°.

Maria, *Aquila mystica; Sermonibus septem*, *ad imperatorem Ferdinandum III*. Colon. 1645. 24°.

Maria, *Magnis: et Magnetismus Marianus*, *dissertationibus sex*. Colon. 1645. 24°.

Maria, *Horologium mysticum; seu Dissertationes quatuor de eadem*. Colon. 1648. 24°.

Maria, *Stella mystica*, *seu Sermones duodecim: Analogia inter B. Virginem et Stellam*. Colon. 1650. 24°.

Ecclesia Militaris; seu Militia Christiana, *tomis quatuor disposita*. Colon. 1651. 4°.

Architectura Christiana. Colon. 1652. 12°.

Maria Pentaphylium. Colon. 1653. 24°.

Prolegomena Theologiae Scholasticae. Colon. 1653. 4°.

Historiae Staurophilorum, *libri quinquagenta*, *Christum crucifixum amantium*, *colentium et imitantium*, *ac cruce Domini pie utentium*. Colon. 1653. 4°.

Libelli Thesium diversarum, *ex Philosophiâ et Theologiâ*, meermalen te Wurtzburg en Mentz gedrukt.

S a n d a e u s heeft nog een dertigtal andere werkjes nitgegeven, die men vindt op den *Index librorum R.P. Maximiliani Sandaei*. Colon. 1655. 4°.

De literato Christiano.

Zie V a l e r i u s A n d r e a s , *Bibl. Belg.* p. 665, 666; F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. II. p. 882; S o t e l l u s , p. 603-606; W a g e n a a r ,

Amsterd. D. XI. bl. 280; P a q u o t , *Mém.* T. II. p. 378, volgg.; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*

[Chrysostomus Sanctus]

SANCTUS (CHRYSOSTOMUS) of schoon een Napolitaan, heeft zich omtrent Holland verdienstelijk gemaakt door zijn:

Epistola ad Comitem Nugarolum de silu et moribus Hollandiae, door M a r t i n u s D o r p i u s *Lovanii ap. Theodor. Martinum* in het licht gegeven. Er verschenen latere uitgaven van o.a. *Coloniae*, *cum Historia Batavica Gerardi Geldenhaurii*.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. I. p. 182.

[Matthaeus de Sancto Joanne]

SANCTO JOANNE (MATTHAEUS DE) geb. te Tongeren, was aldaar Regulier Kanunnik en overleed den 26 Mei 1466.

Hij schreef:

Manuale Devotorum in Partes II divisum.

Versus in *Laudem D.V. Mariae per octo figuras*, *Scripturae Sacrae Virginitatem ejusdem denotantes*. Beide in Ms.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. II. p. 866.

[Hugo a Sancto Victore]

SANCTO VICTORE (HUGO A) aldus genoemd naar het klooster St. Victor te Parijs, waarin hij geleefd heeft. Hij was een uitstekend geleerde en volgde den stijl van A u g u s t i n u s zóó na, dat men hem de tong van A u g u s t i n u s (lingua A u g u s t i n i) noemde. De geleerden zijn het niet eens omtrent zijne geboorteplaats. M a b i l l o n en anderen willen dat die bij Iperen was. Hij heeft veel geschreven, zijn *Opera* zijn meermale herdrukt, als: Parisiis 1526, Venetiis 1588, Moguntiae 1617, Rottomagi 1648, 3 vol. fol. met zijn leven, door een der reguliere kanunniken van 8t. Victor te Parijs geschreven. Hij was een tijdgenoot van St. B e r n a r d en overleed in 1142.

Zie A. M i r a e u s , *Bibl. Script. Eccles.* p. 166, 174; M a b i l l o n , *Vet. Anal.* (Paris 1723) p. 133; N a t a l i s A l e x a n d e r , *Hist. Eccles.* T. VI. p. 523; F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. I. p. 496.

[Henricus Sandbeek]

SANDBEEK (HENRICUS) med. dr. te 's Hage, Latijnsch dichter, bloeide in den aanvang der 18^{e} eeuw. Hij gaf aldaar in 1707 zijne *Conamina prima* in het licht. Men vindt er vele ‘obscoena’ onder. In proza schreef hij *de laude Gonorrhaeae*.

Zie H o e u f f t , *Parn. Lat. Belg.* p. 211.

[J.G. Sandberg]

SANDBERG (J.G.). Men heeft van hem:

Animadversiones in placeta recentiorum, *inprimis Goodwini*, *de respirationis utilitate*. Traj. ad Rhen. 1792.

Mededeeling aangaande een middel tegen de gevolgen des beets van dolle honden, in *Geneesk. Magazijn door Stipriaan Luicius en anderen*, 1804. D. III. St. 3. bl. 313.

Waarnemingen omtrent het stadium contagii, *of eerste tijdperk in de kinderziekte*. T.a.p. 1801. D. I. St. 3. bl. 116.

Proeven en waarnemingen over de vereeniging van koortsbast en samentrekkende planten met zoutzuur kwikzilver. T.a.p. 1803. D. II. St. 2. bl. 1.

De gevolgen der onmatigheid in het gebruik van spijs en drank geschetst. Amst. 1809. 8°.

Proeven en waarnemingen over de samentrekkende planten met wijnsteenig zuure zouten vermengd en eenige stellingen daaruit afgeleid, t.a.p. 1803. D. II. St. 1. bl. 28.

Ook zette hij *J.F. Zuckerts genees- en zedek. verhand. over de hartstogten*, in het Ned. over. Harderw. 1794. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 310; *Cat. C.H. à Roy*, T. III p. 1891.

[Rudolph Sandberg]

SANDBERG (RUDOLPH), Lid van het Wetgevend ligchaam, ridder der Kon. Orde der Unie, overleed den 12 Mei 1808.

[S.J. Sandberg]

SANDBERG (S.J.), gedeputeerd naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal, van wege de Provincie Overijssel, gedurende de zittingen van 1817-1819. Hij onderscheidde zich in deze vergadering door zijne schrandere en vrijmoedige redevoeringen, onder welke vooral die hij in de zitting van 1817-1818 uitsprak tegen het wetsontwerp, om de vrijheid der pers te belemmeren. De koning verhief hem tot den adelstand met den titel van Jonkheer.

Zie *Galerie des Contemporains* T. VIII. p. 154.

[Jan van Sande]

SANDE (JAN VAN), verdienstelijk kunstgraveur. Kramm vermeldt van hem eene voorstelling, in den trant van Rubens, *De ontvangenis van de Maagd Maria*, met den Engel, en een glorie van Engelen in de wolken.

Zie Kramm.

[J. van de Sande]

SANDE (J. VAN DE), waarschijnlijk een kunstliefhebber. Een zijner schilderijen, voorstellende *eenige figuren op een Groenmarkt*, is in den stijl van Marten Sorgh of Zorgh.

Zie Kramm.

[Hendrikus van de Sande Bakhuijzen]

SANDE BAKHUIJZEN (HENDRIKUS VAN DE), zoon van G. Bakhuijzen en Jac. van de Sande, werd den 2 Januarij 1795 te 's Gravenhage geboren. J. Heijmans gaf hem onderwijs in het teekenen, vervolgens oefende hij zich naar de natuur zoo in het teekengenootschap, als in het open veld. Hij koos het landschap

met vee en beelden gestoffeerd tot zijn vak, en waartoe zijne reizen, zoo in Belgie (1824) en in Duitschland (1834) dienstbaar aan deze studie. Zijne buitengewone vorderingen werden in de door hem op de tentoonstellingen geexposeerde schilderijen opgemerkt, en zijne keurige zomer- en winter landschappen en veestukken, die zoo van de zijde der naauwkeurige teekening, als de ordonnantie en schildering niets te wenschen overlieten gretig gekocht. In

1821 behaalde hij bij de Maatschappij van Schoone kunsten te Brussel den prijs, benevens een eerepenning wegens een *Boomrijk landschap met vee*, in 1822 werd zijne schilderij, een *Hooibouw* voorstellende, te Antwerpen bekroond, 1839 ontving hij voor zijne *Landschap met vechtende stieren* te 's Gravenhage de zilveren medaille en in 1841 ter zelfde plaatse dezelfden prijs voor zijn *Bergachtig landschap met een drift ossen en ander vee*. Het eerste werd het eigendom van den baron Huyssen van Kattendijke, het laatste van den koning. Het paviljoen te Haarlem bezit van dezen meester 3 landschappen ‘één met *beesten* en een ander met de *bouwvallen van Brederode*.’ Bakhuijzen was ook een verdienstelijk etser. Men heeft van hem:

Een landschap met hutten; in de verte koeijen in de weide: studieblad, zeer zeldzaam.

Een Boschgezigt, regts water, in het midden twee figuren.

Een Landschap met drie koeijen; de drijver aan de regterzijde.

Een landschap, *links in de verte koeijen*, zeer zeldzaam.

Hij was ridder van de orde van den Nederl. leeuw, lid der Koninklijke academie van beeldende kunsten te Amsterdam en van het bestuur der 's Gravenhaagsche teekenacademie, C. Immerzeel, G.G. Verburgh, H. van Hove, J. van Deventer, W. Roelofs behoorden tot zijne leerlingen. Hij was gehuwd met Sophia Wilhelmina Kiehl, en overleed te 's Gravenhage 13 December 1860. Zij portret vindt men bij Immerzeel.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nagler; Muller, *Cat. v. port.;* Kobus en de Rivecourt.

[Michiel van den Sande]

SANDE (MICHIEL VAN DEN). Zie ZANDE (MICHAEL VAN DEN).

[Reyner van den Sande of à Sande]

SANDE of à SANDE (REYNER VAN DEN), voor het midden der XVIIe eeuw uit een aanzienlijk Geldersch geslacht geboren, verkreeg, na voleindigde studien, den titel van licentiaat en doctor in de regten. Hij was eenige tijd burgemeester van Arnhem, vervolgens raad van 't Hof van Gelderland en huwde Catharina, dochter van den geschiedschrijver Everhard van Reyd. Hij overleed omstreeks 1607, in hoogen ouderdom.

Men heeft van hem een pleidooi voor Rodolphus graaf van Diepholt over de opvolging van de heerlijkheid van Borckelo, vroeger in bezit van Joost van Bronckhorst, zonder afstammelingen overleden. Men vindt het onder den titel van *Responsum* in het voornaamste werk van zijn zoon Frederik, p. 36-55 der uitg. van 1674.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 793; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 1061; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 93; D. Heinsii, *Poëm.* 1649 p. 32-35; Paquot, *Mém.* T. III. p. 249.

[Johan van den of à Sande]

SANDE (JOHAN VAN DEN of à), zoon van den vorige. Hij had voortreffelijke leermeesters, zoo in de letteren als regten, o.a. te Wittenberg, den beroemden Petrus Heigius. In het vaderland weêrgekeerd, werd hij doctor in de regten, advocaat te Utrecht en in 1597, toen hij naauwelijks 20 jaren oud was, hoogleeraar in de regten te Franeker (*Professor Pandectarum*), in 1604 raadsheer in het hof van Friesland. Hij vestigde toen zijne woonplaats te Leeuwarden en werd daar ouderling der hervormde kerk. Deze, schijnbaar niet gewigtige betrekking, gaf hem in volgende jaren, een groot aandeel in de godsdienstige staatkundige geschillen, welke vooral omstreeks 1618 met zulke hevige verbittering gevoerd werden. In dat jaar werd hij met de predikanten Joannes Bogernan, Florentius Johannis, Phil. Dan. Eilshemius en twee leden van het hof naar de Synode van Dordrecht afgevaardigd. Hij bleef echter niet gedurende den geheelen tijd dier vergadering: want bij besluit der Staten-generaal van den 20 Febr. werd hij benoemd onder de XX gedelegeerde regters over Oldenbarneveld, de Groot, Hogerbeets en andere staatsgevangenen. Men heeft alle regt het er voor te houden, dat hij zich in deze hoogst gewigtige en moeijelijke betrekking met gematigdheid en regtvaardigheid heeft gedragen. Na den afloop der regtspleging keerde hij naar Leeuwarden terug, waar hij nog een reeks van jaren met luister zijne achtbare bediening bekleedde, en in 1638 als president van het Hof overleed.

Hij was als regtsgeleerde en geschiedschrijver binnen en buiten 's lands beroemd.

Hij gaf in het licht:

Opera omnia Juridica Joannis et Frederici à Sande, *Jurisconsultorum clarissimorum; quorum primus in suprema Frisiorum Curia magna cum laude Praeses*, *alter non impari encomio in civitate Arnhemiensi consul eluxit; cum Additionibus et Elucidationibus Joac. Burgers*, *Lamb. Goris*, *Arnoldi Schotani*, *aliorumque. Omnibus tum in Foro versantibus*, *tum Fisci Patronis utilia et apprimè necessaria. Novâ hactenus vigilantiâ omnibus mendis soluta*, *et inprimis Legibus ac citatis Textibus in aliis editionibus maxime deviantibus*, *ad debitos locos numerosque summo studio revocatis*, *recenter exculta et denuo ornata septem Indicibus copiosissimis*. Antv. 1674. fol.

Bevattende:

Commentarii duo singulares, *quorum primus est de Actionum cessione*, *multo auctius quam ante nunc editus: alter de prohibita rerum Alienatione*, *cujus compendium duabus repetitionibus in Academia Franequerana propositis repraesentatum*, *additum est. Cum indice locupletissimo*. De eerste dezer tractaten verscheen eerst afzonderlijk te Franeker

1623 in 4°., en zeer vermeerderd met het tweede Leovardiae 1633, 4°., een derde druk aldaar 1657 in 4°.

Ad Titulum Digestor. de divers. regulis Juris antiqui Commentarius, *Fori et Academiarum Patronis utilissimus; quo tum Leges solide explicantur; tum affines Quaestiones ex veris Juris principiis evolovuntur: auctus et illustratus*, *ac pluribus in locis emendatus a Clariss. viro D. Bern. Schotano*, *Jur. Profess. primar. in Academia Lugd. Bat.* Met twee korte Voorredenen van B. S c h o t a n u s en van J.J. W i s s e n b a c h , die er de eerste uitgaaf, Leovardiae 1647, 4°. van bezorgde. De tweede, Lugd. Bat. 1652; 24°. was was B e r n a r d . S c h o t a n u s .

Rerum in Supremâ Frisiorum Curia Judicataram Liber primus, *complectens materias ad ordinem Judiciarum pertinentes. - Liber secundus*, *qui est de Jure Personarum. - Liber tertius de Obligationibus*, *Matuo*, *Emptione-Venditione*, *utroque Retractu*, *Locatione et Conductione*, *Emphyteasi*, *Mandato*, *Societate*, *Pignoribus et Hypothecis*, *Usuris*, *Tractibus*, *Compensationibus*, *etc. - Liber quartus complectens successiones*, *tam ex Testamento*, *quam ab Intestato*, *aliaque inde dependentia - Liber quintus: de Donatione*, *Injuriis*, *Praescriptionibus*, *caussis criminatibus etc.* Vroeger uitgegeven Leovard. 1615, 1635 en 1639, 4°. m. verm. Ibid. 1647 en 3 (4°) edit. 1650, 4°., 9e edit. Amst. 1698, 4°. Ook met den titel:

Theatram Practicantuim, *hoc est Decisiones aureae*, *seu rerum in supremâ Frisiae Curiae Judicatarum Libri quinque*, *quorum anteriores tres elegantissimis definitionibus*, *responsis*, *et rebus Judicatis*, *ex praecipuis Doctoribus collectis*, *locupletati cum Joachimi Burgers*, *Lippensis*, *Advocati Coloniensis*. Colon. Agrip. 1663. 4°. 1695. 4°. Ook in het Holl *Gewijsde Saecken*. Leeuw. 1638, 1652, 1682. 4°. Volgens H u b e r '*Quantiris pretii opus*.'

Annotationes et elucidationes ad libros Definitionum Cl. viri Joannis à Sande ex Definitionibus, *Responsis*, *et Rebus Judicatis a praecipius DD. conscriptu collectae curâ Joachimi Burgers J.U.D. Lips*. Deze en de vorige werken zijn in 1681 en 1683 te Groningen in 4°. herdrukt en vermeerderd uitgegeven door den Advokaat D o m i n i c u s à F e e n s t r a .

Frederici a Sande, *J.C. Ducatus Gelriae et Comitatus Zutphaniae quondam Consiliarius et Fisci patroni*, *ac urbis Arnhemiensis consulis; et illustris scholae Gelro-Velavicae curatoris*, *Commentarius in Gelriae et Zutphaniae Consuetudines Feudales*, *nec non de Effestucatione; cum collatione jurium et consuetudinum*, *quae in Gelricae vicinis ditionibus obtinent. Omnibus in foro Feudali versantibus*, *tum Paribus*, *tum causarum Patronis apprimè utilis ac necessarius. Ex ipsius Authoris scriptis recognitus*, *à multis mendis*

quibus scatebat correctus, *et indice locupletissimo adornatus*. Antw. 1674, voorafgegaan door:

Lessus in obitum Frederici Sandii, *J.C. Ducatus Gelriae et Comitatus Zutphanioe consiliarii etc. Hagae Comit. defuncti*, anno CIↃ.IↃ.C.XVII. *Auctore Joh. Isacio Pontano*.

Al de werken der beide broeders zijn herdrukt te Brussel 1721 fol. door de zorg van Libert François Christyn.

Nadat hij met zijne broeder, Frederik van den Sande, in 1626 de *Historie der Nederlandsche oorlogen* van zijn oom, Everart van Reyd, in het licht gegeven had, schijnt hij al vroeg bedacht geweest te zijn om dit werk te vervolgen, gelijk hij ook gedaan heeft en tot kort voor zijnen dood heeft volgehouden. Het werk verscheen eerst in 1650, na zijn dood, in het licht, onder den titel:

Nederlandtsche Historie, *beschreven door wyll: Johan van den Sande*, *oudtste raedt in 't hof provinciaal van Vrieslandt: dienende voor continuatie van de Historie van wijll. Everhard van Reijd. Tot Leeuwarden*, *Anno* 1650, *by Gijsbert. Sybes*, fol.

Deze eerste druk bevat 15 boeken, en loopt van den jare 1566 tot den jare 1641. Aan het hoofd van het 15° boek (bl. 209) leest men: ‘Den Autheur van dit vervolgh der Nederlandtscher Gheschiedenissen, de heer Johan van den Sande, in 1638 overleden zijnde, heeft my niet ongherijmt ghedocht de continuatie derselver van dien tijdt af tot den jare 1641. daer aen te knopen. De Drucker aen den goedtgunstigen leeser.’

Een tweede druk van dit werk is vermeerderd met een bijvoegsel tot den jare 1648, onder den titel:

Kort begrip der Nederlandsche Geschiedenissen, *door den E. Heer Johan van de Sande*, *tot den jare* 1638 *en voorts tot* 1648, *met het sluiten der vrede*. Amst. 1650. 3^{e} uitgave. Utrecht 1651. 12°. Vervolgens is het in het Latijn vertaald, onder den titel:

Belgicarum Historiarum Epitome, *quâ initium*, *progressus*, *et exitus*, *motuum atque discordiarum lucide demonstrantur*, *ab anno* 1566 *ad* 1683. *Auctore nobili viro*, *Domino Johanne van den Sande*, *in Curia Frisiorum*, *Senatore primario. Deinceps vero ad annum* 1648 *cum conclusione atque publicatione pacis*, *desinens*, *Iconibus Gubernatorum omnium in Belgio*, *aëre incisis adornata*, *Novisimè Latinitati ex Belgico sermone donata*, *Editio*, *Ultrajecti Apud Joannem a Waesberge* 1652. 16°. Met zijn portret.

Nog latere uitgaven voeren den volgende titel:

De waeckende Leeu der Nederlanden. Historie, *vertonende 't begin ende voortganck der Nederlandtsche oorlogen*, *ende Beroerten*, *tot den jare* 1648, *door den E. Heer Johan van den*

Sande, *Oudtste Raedt in 't Hoff van Frieslandt. Tot Leeuwarden by Gysbert Sybes*, *Boeck-vercoper in de Clock-straet* 1651. 12°. Amst. by G. van Goedesbergh 1663. 12°. Bij deze uitgave is gevoegd een *tweede deel der Nederlandsche historien*, *ofte een vervolgh op de Heer Johan van der Sande*, *van den jare* 1648 *tot Somermaand des jaars* 1663 *Amsterdam by G. van Goedesbergh* 1663. 12°. Dit vervolg is een tweede en vermeerderde druk van het *Vervolg op v.d. Sande*, *door Petrus de Lange*, uitgegeven in 1661, en vermeld bij Pars.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 557-558; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 722, 723; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 93-97; Saxe, *Onom. litter.* T. IV. p. 320; *Anal.* T. V. p. 556; Pars, *Index Bat.* p. 280, 281; Huber, *Praef. Observ. rer. forens.;* Dez. *Auspis. Domest. Orat. de celebribus Ictis Frisiae*, p. 212; *Act. erud. Lips.* an. 1684, p. 271; Grotii, *Apol.* cap. XV. p. 275; ed. 1640; L. Adama, *Orat. in Obit. Henr. Schotani*, p. 22; *Act. Syn. Dordr. sess.* 2; Struvii, *Bibl. Jur. selecta*, p. 337; Sandbrink, *de Advoca. juribus ac doctrina*, p. 60; L. Aitsema, *Poëm.* p. 13; Vonk, *Voorr.* voor Huigens, *Beschrijv. v. Doesburg*, bl. 72; Wtenbogaard, *Kerk. Hist.* bl. 69; Brandt, *Regtspl. v. Oldenb.* bl. 37, 252; Schotanus, *Beschrijv. van Friesl.* bl. 181; *Naamrol der Raaden 's Hofs van Friesland*, bl. 33; *Alg. Hist. Woordenb.* i.v.; Reyd *Tegenw. staat van Gelderl.* bl. 454; te Water, *Verbond der Edelen*, D. IV. bl. 387; de Wind, *Bibl. der Nederl. Geschieds.* bl. 430 volgg.; Brandt, *Hist. d. Ref.*; Glasius, *Gesch. d. Dortsche Syn.*; Bouman, *Gesch. der Gelders. Hooges.* D. I. bl. 29; D. II. bl. 642; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 341; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 49, 573; D. III. bl. 248; Paquot, *Mém.* T. III. p. 250, volgg.; Jöcher, Bauer; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.; Bibl. Meerm.* T. I. p. 113; Neuhusii *Poëm.* p. 70.

[Frederik van den of à Sande]

SANDE (FREDERIK VAN DEN of à), broeder van den vorige, werd omstreeks 1577 te Arnhem geboren, studeerde zoo binnen als buitenslands en werd te Orleans doctor in de beide regten. Hij werd eerst burgemeester van Arnhem, later (1609) raad en momboir bij den Hove van Gelderland. Ook zag hij zich meer dan ééne buitenlandsche zending opgedragen. Zoo onthield hij zich voor de belangen van den Staat te Lubek, toen Pontanus hem een brief schreef, waaruit de wetenschappelijke betrekking, waarin beide geleerden stonden, blijkt. Ook was hij zeer bevriend met Heinsius en Baudius, met welke hij briefwisseling hield. Hij werd ook aan den hertog van Brunswijk en eenige der Hanzé-steden gezonden. In het jaar 1608 werd hij curator der Kwartierschool, en ten jare 1617 overleed hij, naauwelijks 40 jaren oud. Hij was toen afgevaardigde van Gelderland bij de Staten Generaal, en werd op kosten van Gelderland begraven.

Door zijn huwelijk met Evermoedt van Essen werd hij verwant aan het adelijk geslacht van dien naam.

Hij liet twee dochters na, door wier vroegen dood zijne bezittingen vererfden aan de van Essens. Deze behielden zijne goederen en de beeldtenis zijner echtgenoot, doch zonden die van hem, als niet van adel zijnde, met versmading aan zijne bloedverwanten terug, gelijk blijkt uit het bijschrift op dit portret van G. Coutier van Arnhem, hoogleeraar te Franeker.

Hij gaf in het licht:

Commentarius in Gelriae et Zutphaniae Consuetudines Feudales. Hardervici 1625. 12°. Hij voegde er bij eene *Descriptio Gelriae:* de schets van een veel grooter werk, door zijn broeder Johan van den Sande in het licht gegeven. De Staten van Gelderland, wie hij dit werk toewijdde, vereerde des schrijvers weduwe met een stuk zilverwerk van *f* 400 waarde.

In 1637 verscheen te Arnhem bij Jacobus Bieseur een tweede druk en een 3e met *Commentatio in consuetudinem Gelriae de Effestucatione*, *in quâ de Mancipione*, *sive de transportu rerum immobilium*, *et quae harum naturam Juris interpretatione induunt*, *breviter et dilucide tractatur. Edidit summariis*, *additionibus et capitum*, *quae morte Authoris desiderabantur*, *Supplemento auxit Lambertus Goris. J.C. Syndicus Noviomagensis*. Arnhemi 1638. 12°. Met een opdragt aan Johan à Sande. - *Editio* 2a, *priore auctior et emendatior;* achter de *Adversaria* van Goris. Ibid. 1651. 4°. p. 431-496. Ook in *Opera quae extant Frederici à Sande; quibus adjecta sunt ea*, *quae Cornelius Neostadius scripsit de Poëtis antenaptialibus et Feudiu Hollandici successione*. Ibid. 1658. 4°. Ook met de *Opera J. à Sande*, met wien hij de geschiedenis van van Reyd in het licht gaf.

Zie J.O. Arntzenius, *de meritis Gelr. in Jurisprud.;* Ant. Matthaeus, *de Crim. ad tit. ff. de L. Jul. Maj.* C. I. *Anal.* T. V. p. 997; Sandbrink, *de advoc. jurib.* p. 68; D. Heinsii *Poëm.* (1649) p. 32-35; D. Baudii *Epist.* Cent. III. *Ep.* 41, 50, 55, 60 (edit 2, Amst. 1662); Weidenhagen, *de Rebuspubl. Harseaticis;* Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 93; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 252; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 723; *Lessus in obitum F. Sandii* Hagae Comit. 1617, *auct. J.J. Pontano;* Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 275; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 50, D. II. bl. 642; Slichtenhorst, *Beschr. v. Gelderl.* B. I. St. 159; Vonck, op *Voorred. der Beschrijv. v. Doesburgh van Huygens*, bl. LXXII, LXXIII; Kok; Nieuwenhuis; de Wind, *Bibl. v. Gesch.* bl. 434; Revii, *Overijss. Gez.* bl. 273; Brandt, *Hist. de Ref.* D. II. bl. 691; Paquot, *Mém.* T. III. p. 249, 250; Jöcher.

[Joannes Sande]

SANDE (JOANNES) I.U.D. te Leeuwarden, bloeide in de tweede helft der 17e eeuw, van 1686 tot aan zijn overlijden in 1727 was hij Advokaat te Leeuwarden. In 1699 gaf hij aldaar in

4°. in het licht *Pauli â Ghemmenich*[1] *Carmen Jocoserium*, *in quatuor anni partes digestum*, *cum vers. Belg. Joannis Sande*, *Jcti*, *nec non ejusdem auctoris carmina miscellanea*. Het verscheen bij H e r o N a u t a en bevat *Ver sive pars prima poematis jocoserii in quatuor anni partes; d.i. Lente of eerste deel van Jok en Ernst op de vier getijden des jaars*. Linksch de Latijnsche verzen. Vóór het werk gaat ook in 't Latijn en Hollandsch een vers aan *de braave borsten*, *die Appóllo heeft gesticht uit beter leem; hén wijdt Thalia dit gedicht*.

Van 1700 tot 1702 volgden bij denzelfden uitgever de drie andere deelen *Somer*, *Herfst* en *Winter*. Aan het einde maakt de dichter zijn naam bekend met een berigt aan den lezer. In de *Lente of eerste deel van Jok en Ernst* gispt hij naar verdienste den dwazen bloemhandel, die in der tijd velen tot den bedelstaf bragt. In 1746 verscheen te Leeuwarden een tweede uitgave ook in 4°.

Men heeft ook van hem:

Blijde intrede van J.W. Friso enz. met syne Doorl. Gemalinne, *Princesse Maria Louisa enz.* Leeuw. bij H e r o N a u t a . 1709.

Lijkzang ter rouwstatelijke uitvaart van den Heere Tiaard, *Baron van Aylva*, *Heere van Oldeland*, *Waardenburg*, *Stier en Neerynen*. Leeuw. 1705. 4°.

Ook andere gelegenheidsverzen van hem zijn opgenomen in de *Frisia Nobilis*.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C.W.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 81, 508.

[J.J. van der Sande]

SANDE (J.J. VAN DER) dichter uit het laatst der 18° eeuw. Zijne gedichten zijn verspreid.

Zie v.d. A a , *N.A.B.C.W.*

[B.W. van der Sande]

SANDE (B.W. VAN DER). Men heeft van hem:

Berigt wegens de wrang aan de uijers der koeijen en derzelver geneeswijze, in *Magazijn van Vaderl. Landbouw door Kops*, 1808. D. IV. St. 3 bl. 526.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. chir.* p. 311.

[J.B. van der Sande]

SANDE (J.B. VAN DER) schreef eene

Memorie om op eene min kostbare wijze saam te stellen het zout, *in Engeland bekend en in gebruik*, *onder den naam van sal catharticus novus of nieuw purgeer zout*, in *Verhand. v. het Bat. Genoots. van Proefonderv. Natuurk.* 1790. D. IX. bl. 228.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. chir.* p. 311.

1) Deze P a u l u s v a n G h e m m e n i c h was jur. utr. doct., advocaat voor den hove van Friesland, mede-gecommitteerde ten algemeenen landsdag, minister, commissaris, fiscaal-generaal en bouwmeester van Friesland, den 7 Oct. 1704 te Franeker gestorven en den 17 in de hoofdkerk aldaar begraven. J. S a n d e vervaardigde een lijkdicht op hem, voorkomende t.a.p. bl. 220 volgg.

[Mr. Pieter Alexander Sandelin]

SANDELIN (Mr. PIETER ALEXANDER), werd den 19 Febr. 1777 te Brussel, waar zijn vader, Alexander Sandelin, destijds gevestigd was, geboren. Na volbragte regts-studiën, bekleedde hij reeds spoedig het ambt van vrederegter van het kanton La Hulpe, en was tevens belast met het secretariaat van eenige nabijgelegene meijerijen. In 1807 verwisselde hij die betrekkingen voor den post van eersten commies en kashouder bij de administratie der vereenigde regten te Maastricht, om, vier jaren later, eene meer aan zijne neiging beantwoordende bestemming te erlangen, de gewigtige betrekking van procureur des keizers te Amersfoort. In 1814 werd hij verplaatst naar Brugge, in hoedanigheid van vice-president van de regtbank aldaar. In 1817 werd hij tot de waardigheid van president van diezelfde regtbank bevorderd, en bleef tot 1830 dezelfde betrekking vervullen. Inmiddels was hij in 1829 tot ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd en door de Staten van West-Vlaanderen tot het lidmaatschap der Tweede Kamer der Staten-Generaal gekozen.

Toen in het jaar 1830 de Belgische revolutie was uitgebroken, werd zijn huis te Brugge, door een dolzinnig graauw bestormd, in brand gestoken en met alle zich daarin bevindende wetenschappelijke en kunstzaken aan een totale verwoesting prijs gegeven. Ter naauwernood wist hij zich van lijfsgevaar te redden, door zich met overhaaste vlugt naar Noord-Nederland te begeven. Zich daarop 's Gravenhage tot woonplaats gekozen hebbende, legde hij, na het in 1839 met België gesloten tractaat, de deswege gevorderde verklaring af bij het gemeentebestuur van deze stad, in voldoening aan het bepaalde bij art. 2 van het koninklijk besluit van 24 Augustus van evengemeld jaar. Het verlies van zijne laatst vervulde gewigtige betrekkingen, als gevolg van de Belgische revolutie, bragt te weeg dat Sandelin op wachtgeld en vervolgens op pensioen gesteld werd, met den hem in 1844 nog, tot gedeeltelijke vergoeding van ondergaan leed, geschonken titel van Staatsraad in buitengewonen dienst.

Hij overleed den 21 Junij 1857. Tweemalen is hij gehuwd geweest 1 met Marie Jeanne Bourquet, kinderloos gestorven; 2 met Maria Theresia Adelaïde Servais, die hem een zoon schonk.

In 1830 nam hem de Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leiden onder hare leden op. Zijn portret is door C. Kruseman geschilderd.

Men heeft van hem:

Memorie over de vereischte wijziging in de zamenstelling der hoven van assises. 1817.

Essai sur la législation criminelle. 1817.

Jacob Cats zedelijke en meest bijzondere schoonheden, *bijeenverzameld en op eene alphabetische orde gebragt*. 1822.

Verschillende verslagen en bijdragen in de *Handelingen der Brugsche Maats. van Tael- en Letterkunde*. 1826-1828.

Redevoeringen in de tweede kamer der Staten Generaal. 1829 en 1830.

Considérations sur la situation actuelle de l'industrie, *du commerce et de la législation sur les brevets d'invention*. 1844.

Répertoire général d'économie politique ancienne et moderne. 6 vol. 8°. La Haye 1846-1848.

Zie zijn leven door A. Elink Sterk Jr. in *Levensber. der leden van de Maats. v. Ned. Letterk.* 1858*; Gedenkschr. der Maats. v. Ned. Letterk.* bl. 49; *Amst. Cour.* 24 *Junij* 1857.

[Mr. Joannes Jacobus Sandelijn]

SADELIJN (Mr. JOANNES JACOBUS) geb. te Utrecht, studeerde aldaar en verdedigde in 1756, onder Albert Voget eene Dissertatie:

De Sancti Martini vasallis vulgo St. Maartens Mannen. Ultraj. 1756. 4°.

[Mr. Adriaan Sandelijn]

SANDELIJN (Mr. ADRIAAN), pensionaris van Amsterdam, kwam, na het overlijden van Aert van der Goes (5 Nov. 1560), in aanmerking als 's lands advocaat.

Zie Wagenaar, *Vad. Histr.* D. VI. bl. 60; van Wijn, *Bijv.* op D. VI. bl. 29; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.* D. III. bl. 261.

[C. Sandenbergh Matthiessen]

SANDENBERGH MATTHIESSEN (C.), geboortig uit de Kaap de Goede Hoop, heer van Petten. Toen de Belgische revolutie in 1830 was uitgebroken, wapende en kleedde hij 15 ingezetenen zijner heerlijkheid, nam hij het onderhoud hunner huisgezinnen voor zijne rekening en trok hij zelf als vrijwilliger bij het jagercorps, door den heer Rookmaker opgerigt, te velde.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. III. bl. 678.

[Simon de Sandelroij]

SANDELROIJ (SIMON DE), brigadier en als zoodanig hoofd van de Indische militie in 1799; extraordinair Raad van Indie in 1800. Hij keerde in 1809, op last van Daendels, naar Nederland terug, met den rang van Generaal-Majoor, weldra gevolgd door zijn' schoonzoon, den lateren graaf van den Bosch, stichter van het Javasche cultuur stelsel.

[Mr. P.A. Sander]

SANDER (Mr. P.A.) geb. te Dordrecht, studeerde te Leyden, was een hoogst bekwaam regtsgeleerde, lid der Tweede Kamer voor het kiesdistrict Dordrecht, raadsheer in het Provinciaal geregtshof van Zuid-Holland. Hij verdronk den 22 Maart 1860 te Rotterdam.

Zie *N. Rott. Cour.* 28 *Maart* 1860.

[Johan Conrad Andreas Sander]

SANDER (JOHAN CONRAD ANDREAS) geboren te Beddinge in het Brunswijksche, waar zijn vader, G e o r g H e i n r i c h S a n d e r, predikant was, den 24 Augustus 1717 geboren, studeerde te Halle en daarna te Göttingen, en werd den 23 Nov. 1749 tot den post van tweeden hofprediker bij de her-

togin douarière E l i s a b e t h S o p h i e M a r i a, hertogin van Brunswijk-Lunenburg aangesteld. Van daar werd hij in 1756 tot hoogduitsch predikant bij Luthersche gemeente te 's Hage beroepen. Hij overleed den 7 Augustus 1774 in den ouderdom van 57 jaren, een weduwe met 6 onmondige kinderen nalatende. Ds. v a n d e r H e i d e hield een lijkrede op hem.

Zie F.J. D o m e l a N i e u w e n h u i s. *Gesch. der Evangel. Luth. Gemeente te 's Gravenhage* bl. 85 volgg.

[Carel Philip Sander]

SANDER (CAREL PHILIP), zoon van den vorige, werd in 1754 te Brunswijk geboren. In 1777 werd hij als proponent bij de Luthersche gemeente te Woerden beroepen. Gedurende zijn twee en een halfjarigen dienst in deze gemeente, ontstonden er meer dan eens oneenigheden tusschen den predikant en sommige kerkeraadsleden. Gebrek aan zelfkennis en zelfbeheersching aan de eene, en aan toegevendheid en verdraagzaamheid aan de andere zijde, deed het vuur der tweedragt onderling ontbranden, en daar het den jeugdigen leeraar niet aan moed en fierheid ontbrak, zoo had ook hij zijne vrienden. In 1779 vertrok hij naar Groningen, van waar hij in 1792 naar Rotterdam werd beroepen, waar hij den 14 April 1823 overleed. Hij is door J e r. S n o e k afgebeeld.

Hij gaf in het licht:

Geschied- en oudheidkundige verhaudeling over den oorsprong benamingen, *plegtigheden enz. der zon- en feestdagen*, *die in de Grieksche*, *Latijnsche en Luthersche kerken gevierd worden; en de texten voor dezelve*, *Evangelien en Epistelen genaamd*. Gron. 1787, 1790. 2 dn. 8°.

Zaaklijke inhoud en verdediging eener kerkelijke redevoering over Hebr. 11, 14 *en* 15, *op Zondag* 8 *Julij* 1787, *gehouden in de Luth. O.K. te Amsterdam; als ook aanmerkingen op het antwoord van eenige zich noemende echte Lutheranen*, *ter verdediging van hunne beschuldiging tegen deze redevoering*. Amst. 1787. 8°. Hierop is nog een ander stukje gevolgd ten zelfden jare.

Antwoord aan Rutz, *op zijne Apologetisch-epanorthotisohdidactische Apostrophe*. Rott. 1792. 8°.

Overdenkingen op den dag des Heeren, *ter opheldering der H. Schrift*, *en tot stichting der Nederlandsche Christenen*. 5 d. Rott. 1796-1800. 8°.

De eeuw der rede van Thomas Paine ten toetse gebragt. Rott. 1798. 8°. met S a n d e r s Silhouet op het titelblad.

Iets over het Galvanismus. 1803. 8°.

Redevoering gehouden op den avond van den Bededag, 7 *Maart* 1804, *over Jeremia* 51 *vs.* 13, 14. 1804. 8°.

Verhandeling over de vraag: zouden de Aardsvaders vóór Mozes wel zoo oud zijn geworden, *als men zich gewoonlijk verbeeldt*. Rott. 1811. 8°.

Over de Consubstantiatie tegen Ds. van Berkhuis.

Jezus, *zijnen Apostelen*, *op denzelfden dag zijner verrijzenis in Galilea verscheenen*. Rott. 1814.

Gods Heiligheid verdedigd en Abrahams vroomheid gered, *of de opoffering van Isaac*, *geene ware gebeurtenis*, *maar een droom*. Rott. 1817.

Kerkelijke redevoering, *gehouden ter feestviering van zijnen vervulden* 25*-jarigen dienst in de Luthersche gemeente te Rotterdam*. 1817. 8°.

De Christelijke Geloofsleer, *in vragen en antwoorden*. Rott. 1818. 3e dr.

Voorts verhandelingen over *Abrahams offer*, *Beliams ezel*, en zoo voort.

Zijne predikwijze was krachtig, niet altijd kiesch, soms wel eens plat; zijn exegetische schriften zijn meer zonderling dan beduidend.

Zie R e u d l e r , *Geschied. van Joh. Pistorius enz.* in *Bijdr. van Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis* D. III. bl. 154 verv.; D o m e l a N i e u w e n h u i s , *Gesch. der predikwijze in de Ned. Luih. kerk* in *Bijdr.* D. VII. bl. 114, verv.; Dez. *de leer van het H. Avondm. in de Ned. Luth. kerk*, bl. 112 verv.; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*

[Johannes Conradus Andrras Sander]

SANDER (JOHANNES CONRADUS ANDREAS), zoon van den vorige, werd in September 1776 te Woerden geboren, en predikant bij de Luthersche gemeente te Zaandam, later te Haarlem, waar hij 16 April 1838 plotseling overleed.

Hij was, even als zijn vader, een geleerd man, en paarde een wijsgeerigen geest aan een buitengewonen rijkdom van kennis, zijne predikwijze was in overeenstemming met zijn wijsgeerigen aanleg, maar tevens praktikaal.

Zijn voornaamste geschrift is:

Geschiedenis der Monniken en Monniken-orden. Haarl. 1822. 2 D.

Voorts gaf hij in het licht:

Zedelijke zin en waarheid der Paradijs geschiedenis. Zutphen 1818.

De Bijbel en het menschelijk leven, *elkander ophelderende openbaringen Gods*. Amst. 1821.

Wanklanken dezes levens of de droomen der jeugd beschouwd als afbeeldsels en waarborg van eene hoogere wereld. Koog aan de Zaan. 1824.

Over den invloed der geloofsformulieren in de Protestantsche kerken. Ald. 1825.

Theophania, *God in den Bijbel en het menschelijk leven*. Amst. 1826. 2 D.

De Protestant en de Roomsch Katholijke, *zich vereenigende in de kerk van Christus*. Haarl. 1826.

Levensbeschouwing toegewijd aan de beschaafde vrouwen. Paasch geschenkje voor de jeugd. Ald. en [...]

J.G. Liernur, *Christendom en regtzinnigheid*. 2 St. Arnhem 1829, 1830.

Zie Reudler, t.a.p. bl. 156; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Predikwijze* bl. 152; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Wilhelm van Sander]

SANDER (WILHELM VAN) president van schepenen te Hoorn, dijkgraaf van de Enge-Wormer, zette het treurspel *Thomas Morus* van Puget de Serres uit het fransch in nederd. proza, en, op zijn verzoek, Hendrik Bruno dit treurspel in nederd. dichtmaat over (Hoorn 1661).

[C.A.L. Sander]

SANDER (C.A.L.) med. dr., studeerde te Leiden en verdedigde in 1805 eene *diss. med. de natura febris* (L.B. 1805). Voorts gaf hij:

Over de aanwending van den bella-donna-wortel, *als waarschijnlijk behoedmiddel tegen de scharlaken-koorts*, in *Hippocrates*, *toegewijd aan de Geneeskunde*. D. VII. St. 1. bl. 1.

Waarneming omtrent het nut van het zoete kwik in den croup. Met een afb. T.a.p. D. IV. St. 1. bl. 1.

Iets over de behandeling der venerische liesbuilen. T.a.p. D. I. St. 8. bl. 215.

De stelling van Hippocrates '*de natuur zelve geneest de ziekte*' *kortelijk getoest*. T.a.p. D. I. St. 1. bl. 1.

Over de meerdere zekerheid, *welke de beschouwing der tong boven het onderzoek van den pols den geneesheer verschaft in het juist beoordeelen van sommige ziekten. Eene bijdrage tot de geneeskundige semeotiek*. T.a.p. D. II. St. 3. bl. 231.

Redevoering ten betoge dat de geneeskundige school te Rotterdam te beschouwen zij, *als eene nieuwe bron voor het welzijn des algemeens*. T.a.p. D. VIII. St. 1. bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir*, p. 310.

[C.P. Sander]

SANDER (C.P.), med. dr., gaf in het licht:

Iets over het galvanismus. Rott. 1803. 8°.

De koepok-inenting, *ter verdediging en aanprijzing van dezelve*, *genees- en zedekundig beschouwd*. Rott. 1807. 8°.

Redevoering ter bevordering der koepok-inenting. Als eene bijdrage tot zijne redevoering over de koepok-inenting. Rott. 1808. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 370.

[H. Sander]

SANDER (H.) schreef:

Goedheit en wijsheit Gods in de Natuur. Utr. 1780. 8°.

Het Godlijke en voortreffelijke in de Natuur. Utr. 1781. 2 deelen.

Het boek Job ten algemeen gebruik. Utr. 1783.
Over het schoone en groote in de Natuur. 2 d. 4 st. Sneek 1788. gr. 8°.

Over de Voorzienigheid. Uit het Hoggd. Sneek 1792. 3 st. gr. 8°.

Christelijk handboek, *ter bevordering van ware Godzaligheid*. Uit het Hoogd. 2 st. Amst. 1800. gr. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 651; Brinkman, *Naaml.* bl. 528.

[Sanders]

SANDERS ( ) behoorde tot de zeeofficieren, die in 1703 gehoor gaven aan het aanzoek van den admiraal Cruys om in dienst van Czaar Peter traden. Hij diende den Czaar in den oorlog met Zweden, en werd na den vrede van Nystad tot Schoutbijnacht, verheven.

Zie Scheltema, *Peter de Groote* D. I. bl. 245, D. II. bl. 103; *Rusland en de Nederl.* D. IV. bl. 98.

[Gerard Sanders]

SANDERS (GERARD) werd in 1702 te Wezel geboren. Na dat hij op zijn zevende jaar zijn vader verloren had, hertrouwde zijne moeder met Tobias van Nymegen, die met zijn gezin naar Dusseldorp vertrok. Na zich hier onder de vaderlijke leiding in de keurvorstelijke galerij naar de meesterlijke voorbeelden geoefend te hebben, genoot hij het onderwijs van zijn oom Elias van Nymegen te Rotterdam, wien hij zes jaren de behulpzame hand bood in het schilderen van zaalstukken. Hij huwde zijne ooms dochter (die volgt) en oefende sedert tot eigen voordeel zich in kunstvakken van geschiedenis, landschap en portret. Hij overleed, na ten tweede male gehuwd te zijn geweest, in 1767 met Cornelia van Es, weduwe van Aken, te Rotterdam. Zijn portret komt bij van Gool voor, en zijn geteekend portret op *Catal.* van der Marck te Leyden onder n°. 1810.

Zie van Gool, *Lev. d. Schild.* D. II. bl. 304; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* D. II. bl. 54; Immerzeel; Kramm.

[Johanna Sanders]

SANDERS (JOHANNA) geb. VAN NYMEGEN, eerste vrouw van den vorige, maakte zich verdienstelijk in het borduren, bijzonder van bloemen. Men vindt vermeld, als voortreffelijk kunstwerk, zes door haar met de naald bewerkte stoelbladen met loof- en sieraad werk, als van goud geborduurd en doorvlochten met levensgroote bloemen. Zij overleed te Rotterdam in 1734.

Zie Immerzeel.

[Thomas Sanders]

SANDERS (THOMAS) zoon van den vorige, kunstschilder en graveur, vestigde zich te Londen, en werd aldaar lid der Akademie van kunsten. Hij was aldaar in 1775 nog werkzaam. Men kent hem de prent *The Italian Fisterman* naar Jos. Vernet in gr. fol. toe. De bekwame graveur John Sanders of Saunders, omstreeks 1750 te Londen geboren, was waarschijnlijk zijn zoon.

Zie K r a m m .

[J.P. Sanders]

SANDERS (J.P.) Luth. pred., is, volgens M o u r i k s *Naamrol d. Godgel. schrijv.* schrijver eener *Lijkreeden over Ds. C. Fortman* in 4°.

[Josua Sanderus]

SANDERUS (JOSUA) of SANDERS, zoon van L a m b e r t u s S a n d e r u s, predikant in de Willemstad (1584), Papendrecht (1606), in 1614 gestorven, werd in 1620 predikant te Heerjansdam en Kijfhoek, in 1641 te Schoonhoven, waar hij ook het ambt van rector bekleedde, in 1656 emeritus en door A r n o l d u s M o n t a n u s in beide betrekkingen opgevolgd.

Hij gaf in het licht:

's Weerelds Gods-diensten of vertoog van alle de Religien en Ketterijen in Asia, *Africa*, *America en Europa*, *van 't begin des werelds tot desen teghenwoordigen tijdt toe. In d'Engelsche Tale beschreven door Alexander Ross. En in de Neder-Duytsche Spraek overgeset door* J.S. Uytrecht 1662. Amsterd. 1666. 12°. (*Doorgaans verciert met koperen platen*). Met verzen van J. L y d i u s, L. S a n d e r u s, A. M o n t a n u s, W. v a n P l e y n e n b e r g [1].

Wonderen, *met versen van Arn. Montanus*. Uytr. 1662. 12°.

Berigt nopens den dag des Heeren. Uytr. 1688. 12°.

Beschrijving van 't Serrael. 12°. *Toneel des werelse saaken*. 12°.

Zie S o e r m a n s, *Kerk. Reg.* bl. 7, 29, 30, 69; A b c o u d e, *Aanh.* bl. 188.

[Lambertus Sanderus]

SANDERUS (LAMBERTUS), predikant aan de Bilt, niet onverdienstelijk dichter uit de eerste helft der 17e eeuw. Behalve eenige verspreide gedichten vóór de werken zijner sijtgenooten, vindt men van hem in *Klioos Kraam*, D. I.:

Traanen gestort over het koninklijke lijk van Maria Stuart, en in D. II.

Lijkklagte over Polyander à Kerkhoven.

Helikon in rouw, *over het afsterven van jonckheer Jacob van Eyck*.

Op 't af-sterven van de Weleedle jonckvrouwe van Abraham de Bye.

Ter Bruyloft van de Godzalige, *hooggeleerde Johannes Teekman*, *met de deugtrijke juffrouw Bartha van Steenbergen*.

Ter eeren van Christiaan Edmeston en Bernard Vastenou wanneer hun de hoogste trap in de medicinen werd opgedragen.

Aan Josua Sanderus, *bedienende het Maarschalkampt van Abkoude* ('s dichters broeder).

1) Er bestaat ook eene Fransche overzetting. A. R o s s, *Les Religions du monde*, Amst. 1669. 12°.

Hij huwde Helena Teeckman.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C.W.;* Bruno, *Meng. dicht.* bl. 358.

[P. Sanderus]

SANDERUS (P.), schreef:

Beredeneerd vertoog over de vorderingen van contributie, *op de eigenaars*, *afladers of geconsigneerde van verlorene goederen*, *als Avarye-Grosse*, *over schip en lading; en over de thans daaromtrent plaats hebbende practyk by de Hollandsche Assurantie-kameren*. gr. 8°. Amst. 1812.

Berekening over de opbrengsten en prijswaarde der uitgestelde schuld in het koningrijk der Nederland. Amst. 1816.

[Jan Sanderus of Sanders]

SANDERUS of SANDERS (JAN), ook genoemd Alexandrinus, welligt wijl zijn vader Alexander heette, werd in den aanvang der 16e eeuw te Gend geboren, legde zich op de geneeskunde toe en werd consulteerend geneesheer van Karel V. Hij werd schepen zijner geboortestad, doch omhelsde, na den dood zijner vrouw, Livine van Steelandt, den kerkelijken staat en werd kanunnik van St. Bavo.

Hij liet in hands. na:

Methodus curandarum aegritudinum.

Zijn zoon Leoninus Sanders huwde met Maria de Keyser. Diens zonen Antonius en Levius maakten zich als godgeleerden, dichters, en vooral Antonius als letterkundige en geschiedschrijver beroemd.

Zie Sanderus, *der Gandav.* p. 76; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 725; Paquot, *Mém.* T. I. p. 434; Kok, Over zijn zoon: *A.S.*, *Bull. Ac. R. Br.* VI. I. p. 134; *Mess. Belg.* T. XVI. p. 125.

[Johan Adolf van den Santheuvel]

SANTHEUVEL (JOHAN ADOLF VAN DEN), luitenant-kolonel in 's lands dienst, behoorde tot de dappere verdedigers van Sluis in 1794.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 112.

[Gerard Sandifort]

SANDIFORT (GERARD), zoon van Eduard Sandifort, chirurgijn te Ouddorp, en van Anna, dochter van Pieter Schaap, luitenant bij de infanierie in 's lands dienst en Clara Thein, werd den 14 Nov. 1709 geboren. Naauwelijks den ouderdom van vijf jaren bereikt hebbende, verloor hij zijne ouders, nam hem zijne eenige zuster Hester, met Johannes van Boeymeer, chirurgijn in den Briel gehuwd, onder haar opzigt en gaf hem (1721-1724) aan de leiding van den Brielschen rector Rutgerus Ouwens, en toen deze naar Middelburg vertrokken was, aan die van zijn opvolger Jesaias Rouzel over. Na den dood zijner zuster, vertrok hij naar de latijnsche school te Harderwijk, aan wier hoofd toen Willem

B e r t r a n M i l a e u s stond, en van den jare 1727-1730 bezocht hij de hoogeschool in die

stad, de gehoorzalen van Petrus Ens, Cornelis Sieben, Cornelius van Houten en van Cornelius Sebastiaan Cremer. Van 1730-1734 studeerde hij te Leiden, onder Taco Hajo van den Honert en Franciscus Fabricius en verdedigde den 1 Oct. 1732, onder de laatstgemelde, eene *Dissertatio oratoro-theologica de formulis precum*. Den 29 Junij 1784 werd hij proponent, in 1735 predikant te Oost- en Wester-Blokker, in 1738 te Harderwijk, in hetzelfde jaar te Deventer en in 1740 te Dordrecht. Drie maal bedankte hij voor een beroep naar Haarlem, doch in 1744 nam hij dat van 's Hage aan. Hij overleed aldaar den 31 Dec. 1757. Sandifort was een coccejaan; door zijne tijdgenooten ‘een man alom beroemd,’ een ‘voedsterzoon der wijsheid’ genoemd. Hij heeft, behalve genoemde Dissertatie, niets meer in het licht gegeven, en wilde dat al zijne handschriften na zijn dood verbrand werden. Hij huwde, den 14 September 1735, Geertrui Helena, dochter van Paulus Snellen, burgemeester en vroedschap in den Briel en van Josine van Dijk, die hem de volgende kinderen schonk: Paulus Sandifort, die volgt; Eduard Sandifort, die volgt; Jan Bernard Sandifort, die volgt.

Sandiforts portret bestaat in zwarte kunst door A. Schouman, met een vijfregelig vers van J. Spex er onder.

Zie *Boekzaal* 1758, bl. 89, 90; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 344.

[Paulus Sandifort]

SANDIFORT (PAULUS), zoon van den vorige, geboren te Harderwijk 3 Oct. 1738, studeerde te Leiden, werd in 1760 Jur. Utr. Dr., na het verdedigen eener Dissertatie *de Jure retractus* (L.B. 1760) en vestigde zich te 's Hage.

Zie Schotel, t.a.p.; *Cat. Bibl. G. Sandifort*, p. 288.

[Eduard Sandifort]

SANDIFORT (EDUARD), broeder van de vorige, werd den 14 November 1742 te Dordrecht geboren, studeerde te Leiden in de geneeskunde en werd den 19 December 1763 dr. in de anatomie en chirurgie.

Tot buitengewoon hoogleeraar aan dezelfde hoogeschool benoemd, aanvaardde hij, den 22 Mei 1771, zijn ambt met een *oratio de optimo Anatomico*, die niet is uitgegeven. Tot gewoon hoogleeraar bevorderd, sprak hij, den 25 Mei 1772, *De circumspecto cadaverum examine*, *optimo Med. pract. adminiculo*. Den 12 Junij werd hij prof. in de geneeskunde. Toen hij in 1782 als rector aftrad, sprak hij *de officio Medici perquam difficili a multis pessime neglecto*, welke oratie in 1785 is uitgegeven. In 1802 hield hij bij dezelfde gelegenheid eene redevoering *De Bernardo Siegfried Albino*, *Anatomicorum*, *quotquot elapso floruerant seculo*, *facile principe*, *physiologorum vero sui temporis summo*, niet in het licht verschenen.

Zijne verdiensten zijn door 21 zoo binnen- als buitenl. geleerde genootsch. en akademien, die hem tot lid benoemden, erkend.

S a n d i f o r t was ook een der leermeesters van den erfprins van Oranje, later koning W i l l e m I. Op verzoek van curatoren vervaardigde hij eene beschrijving van het anatomisch kabinet, door afbeeldingen der merkwaardigste voorwerpen opgehelderd. Het kwam in 1792, op openbare kosten, in 2 deelen te voorschijn, onder den titel van *Museum Anatomicum Acad. Lugduno-Batavae*. Curatoren vereerden hem met een aanzienlijk stuks zilvers, met een toepasselijk latijnsch opschrift. Zijne verzameling van heelkundige werktuigen, door curatoren aangekocht, werden bij het ziekenhuis geplaatst. Hij overleed den 12 Febr. 1814. Een gedeelte zijner bibliotheek werd den 17 Julij en volgende dagen te Leiden verkocht.

Hij schreef behalve de gemelde dissertatien en oratiën:

Dissertatio inauguralis, *de Pelvi*, *ejusque in partu delatione*. L.B. 1763. 4°.

Observatio de foetu monstroso, *cujus viscera abdominalia omnia una cum corde extra corpus propendebant* in *Actis Helveticis*. Vol. 7 p. 86.

Observatio de puero monstroso, in *Novis Actis Phys. Med. Acad. Nat. Cur.* T. IV. p. 150.

Descriptio morbi contagiosi, *qui in Belgio A*. 1769 *inter boves saeviit*, in *Suenska Vetensk. Acad. Hardingar. Anno* 1769. S. 325. Ook in het Hoogd.

Observationes de usu ligni Quassiae. Ibid. Anno 1770. S. 168.

Verhandeling over een slagaderbreuk in de groote slagader. 's Gravenh. 1765. 8°. m. pl. Gok in het lat. in *Novis Actis Phys. Med. Acad. Nat. Cur.* T. IV. p. 40.

Natuur- en Geneeskundige Bibliotheek. 's Gravenh. 1765 tot 1775. XI d. 8°.

Thesaurus Dissertationum, *Programmatum*, *aliorumque opusculorum*. L.B. 1768-1778. 5 Vol. 8°.

Observationes Anatomico-Pathologiicae. L.B. 1777-1781. 4 Vol. 4°. C. fig.

Discriptio musculorum hominum. L.B. 1781. 4°.

Tabulae intestini duodeni. L.B. 1781. 4°.

Exercitationes Academicae. L.B. 1783-1785. 4°. I. fig.

Anatome infantis cerebro destituto. L.B. 1784. 4°. I, fig.

Descriptio ossium hominis. L.B. 1785. 4°.

Museum Anatomicum Academiae Lugduno-Batavae. L.B. 1793. 2 Vol. fol.

Hij gaf ook in het licht:

A. V e s a l i i *Tabulae ossium*. L.B. 1791. fol.

C a l d a n i i *Institutiones Physiologicae et Pathologicae*. L.B. 1704. 2 vol. 8°.

G. A r z o g u i d i *Observationes ad uteri constructionem pertinentes*.

J.B. Pallettae *Nova gubernaculi testis Hunleriani et tunicae vaginalis discriptio; ut et observationes de claudicatione congenita*.

J. Brugnoni *Dissertatio de testium in foetu posita; de eorum in scrotum descensu: de tuniearum*, *quibus hi continentur*, *numero et origine*.

Opuscula Anatomica. L.B. 1788. 8°.

Vertalingen.

Th. Dinsdale *Over de inenting der kinderpokjes*. 's Gravenh. 1768. 8°. uit het Engelsch.

O. Acrell *Heelkundige waarnemingen*. 's Gravenh. 1771. 8°. Uit het Zweedsch.

N. Rosen van Rosenstern, *Over de ziekten der kinderen. Uit het Zweedsch vert. en met aanm. verm.* 's Gravenh. eerste druk, 1768, tweede druk 1770. 2 d. 8°.

Inleiding tot de genezing der inwendige ziekten, *door het opperste collegie der geneeskunde te Berlijn*. Leyd. 1788. 8°. uit het Hoogd.

Zie te Water, *Narratio*, p. 110, 111, 133; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 286, 325, 402, D. II. bl. 103 tot 105, D. III. bl. 115, 219, 220, 416; *Oratio* van Kemper in de *Annales der L. Hooges.* p. 143-148; *Oratio* van Mr. S. du Pui, p. 7, (an. *Annales Acad.* 1819-1820; *Kunst- en letterb.* 1817 b bl. 18 volgg.; 1816, bl. 353 a; *Biogr. Contemp.;* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Cat. Bibl. G. Sandifort*, passim; Muller, *Cat. v. portr.*

[Jan Bernard Sandifort]

SANDIFORT (JAN BERNARD), broeder van den vorige, den 12 Febr. 1745 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden, waar hij in 1770 tot med. doct. promoveerde, na het verdedidigen eener *Dissertatio de proverbio medice vivere*, *misere vivere*. L.B. 1770.

In 1803 verscheen te 's Hage *Description de l'usage de la règle à miroir*, *ou essai d'un nouv. instrument à remplucer l'Astrolabe*.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* t.a.p.; *Cat. Bibl. G. Sandifort*, p. 271.

[P.J. Sandifort]

SANDIFORT (P.J.), studeerde te Leiden in de medicijnen.

Men heeft van hem:

Deglutitionis mechanismus verticali sectione narium, *oris et faucibus illustratus*. L.B. 1805.

[Mr. P.E. Sandifort]

SANDIFORT (Mr. P.E.), schreef:

De judiciis Dei, *sive de experim.*, *quibus utebantur veteres ad indagandum reorum innocentiam eorumque culpam probandam*.

Zie *Cat. Bibl. G. Sandifort*, p. 288.

[Gerard Sandifort]

SANDIFORT (GERARD), zoon van den hoogleeraar E d u a r d S a n d i f o r t, werd 31 Januarij 1779 te Leiden geboren. Nog

student zijnde werd hij (8 Februarij 1799) tot prosector en adjuuct van zijn vader benoemd, en kort na zijne promotie in 1801 tot buitengewoon hoogleeraar in de ontleedkunde aangesteld, welk ambt hij den 21 September van dat jaar met eene redevoering *de accuratioris et subtilioris Anatomes studio Medicis et Chirurgis maxime commendando* aanvaardde.

In 1812 kreeg hij eindelijk de verdiende bevordering tot gewoon hoogleeraar der ontleed-, genees- en heelkunde, hem door curatoren, reeds voor verscheidene jaren toegedacht. Bij de nederlegging van het door hen gevoerde rectoraat, op den 8 Februarij 1825, viel hem de eer te beurt het tweehonderd vijftig jarig feest van de oprigting der hoogeschool te vieren. Ook bekleedde hij deze waardigheid (1844-1845) voor de tweede maal.

Twee der belangrijkste vakken werden door hem onderwezen, de physiologie en anatomie. Vooral muntte hij uit door zijn praktisch onderwijs in de ontleedkunde, door zijne demonstratien op het lijk, waarbij niet slechts zijne kennis, maar vooral ook zijne geoefendheid in de behandeling van het ontleedmes, werd bewonderd.

Behalve door zijn onderrigt was hij ook in andere opzigten steeds werkzaam voor de hoogeschool. Hiertoe behoort vooral de rangschikking der voorwerpen uit de onderscheiden verzamelingen, waarmede, gedurende zijn professoraat, het anatomisch kabinet der akademie werd verrijkt. Hij overleed 11 Mei 1848. Hij was ridder van den Ned. Leeuw en lid van verschillende zoo buiten- als binnenlandsche genootschappen. Zijn bibliotheek werd in 1849 te Leiden verkocht.

Zijne schriften zijn:

Tabulae anatomicae situm viscerum thoracicorum et abdominalium, *ab utroque latere*, *ut et a posteriore parte*, *depingentes. Praecedit observatio de aneusrymate anteriae iliacae internae*. L.B. 1801-1809. IV Fasc.

Museum anatomicum Academiae Lugduno-Batavae. L.B. Vol. IIIa. 1827 et Vol. IVa. 1835. *Duo priora volumina ediderat Cl. E. Sandifort*.

Elenchus plantarum, *quae in horto L.-B. colunt*. L.B. 1822.

Ontleedkundige beschrijving der twee hoofdelooze misgeboorten in *Verhand. v.h. Kon. Ned. Inst.* 1^{e} *kl.* Amst. 1820.

Ontleedkundige beschrijving van twee hersenlooze misgeboorten. Ibid. 1823.

Ontleding der spieren van de onderkaak bij eene Felis pardus. Ibid. 1825.

Oratio de prosperis et adversis, *quae huic Academiae post celebratam diem natalem ducentesimam evenerunt: habita Leidae die* 8 *Februarii* 1825. *Zie Ann. Acad. v.d.j.*

Andreae Bonn, *tabulae anatomico-chirurgicae*, *doctrinam herniarum illustrantes*. L.B. 1828.

Aanmerkingen omtrent de breuk van den hals van het dyebeen; in *Nieuwe Verh. van het Ned. Inst.* 1° *kl.* Amst. 1827.

Over de vorming en ontwikkeling der horens van zogende dieren in het algemeen en van die der hertebeesten in het bijzonder. Ibid. 1829.

Bijdragen tot de ontleedkundige kennis der Walvisschen (*Cetacea*). Ibid. 1831.

Beschrijving der onderkaak van een olifant, *welks gedaante van den gewonen vorm afwijkt*. Ibid. 1833.

Beschrijving van het werktuig tot vorming van het geluid bij de simia siniculus. Ibid. 1836.

Ontleedkundige beschrijving van eene in vele deelen misvormde vrucht van zeven maanden. Ibid. 1838.

Beschouwingen van eenige zeldzaam voorkomende misvormingen aan het hoofd van viervoetige dieren. Ibid. 1840.

Tabulae craniorum diversarum Nationum. L.B. 1838.

Ontleedkundige beschouwing van een volwassen Oerang-Oetan van het mannelijk geslacht in *Verhand. over de Nat. Gesch. der Nederl. Overzeesche Bezittingen*. Leiden 1839.

Oratio de Sebaldo Justino Brugmans, *pracelaro naturae interprete*, *habita die* 8 *Februario* 1845 (niet gedrukt.)

Zie J.A. R u t g e r s i i , *Oratio de Acad. Orig. Univ.* in *Ann. Acad.* L.B. 1840-1849; t e W a t e r , *Narratio*, p. 246, 248; H o l t r o p , *Bibl. med. chir.* p. 311; *Proc.-verb. van de Alg. Verg. van het Kon. Ned. Inst.* 1849; S i e g e n b e e k , *Gesch. der Leids. Hooges.* D. I. bl. 368, 369, 416, 441, 442, 443; D. II. bl. 86, 87, 108, 245, 246, 277; *Leidsche Studenten-Almanak voor* 1849, bl. 108, 109; N i e u w e n h u i s ; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Chritophorus, Christophori Sandius]

SANDIUS (CHRITOPHORUS, CHRISTOPHORI) of VON DEN SAND, werd den 12 October 1644 te Koningsbergen, waar zijn vader, raadsheer van den keurvorst van Brandenburg en secretaris van den hoogen raad van bestuur en appel was, omstreeks 1668 wegens Socinianisme werd afgezet, geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding in het ouderlijk huis, en werd van zijne jeugd af in de geloofsbegrippen van zijn vader opgevoed. Hij begon ze eerst in het geheim, vervolgens meer openbaar te verspreiden, en, wijl hierdoor zijne veiligheid gevaar liep, week hij naar Holland, waar hij zich te Amsterdam vestigde. Hier vond hij geen belemmering in het maken van proselyten, terwijl hij als corrector, aan een boekdrukkerij verbonden zijn brood verdiende. Hij overleed den 30 Nov. 1680 in den ouderdom van 36 jaren. Als kerkelijke geschiedschrijver en godgeleerde maakte hij zich bekend door:

Nucleus Historiae Ecclesiasticae: cui praefixus est tractatus de veteribus scriptoribus ecclesiasticis, *Cosmopoli* (Amst.) *Libertus Pacificus*, 1668. 12°.

Hist. Eccles. seu Historia Arianorum; una cum Tractatu,

de veteribus script. ecclesiasticis. Secunda editio, *ab Auctore locupletata et emendata. Colon.* (Amst.) *Joannes Nicolai*, 1676. 4°. Samuel Gardiner, hoogleeraar in de godgeleerdheid en kapellaan van Karel II, koning van Engeland, tastte dit werk aan in twee brieven. Johan Adam Schertzer, hoogleeraar te Leipzig, gaf het aanleiding tot eene apologetische voorrede, die hij liet drukken vóór zijn *Collegium Anti-Socinianum*. Lips. 1684. 4°. Stephanus le Moyne, hoogleeraar te Leiden, verdedigde de christelijke oudheid tegen Sandius, in zijne *Varia Sacra*. De geleerde Bullus wederlegde Sandius in zijn *Défense de la foi de Nicée*.

Centuria Epigrammatum. Amst. 1669. 12°.

Interpretationes paradoxae quatuor Evangeliorum; quibus affixa est Dissertatio πεϱὶ τοῦ λογοῦ*; una cum Appendice. Cosmopoli* (Amst.) *Libertus Pacificus*, 1670. 12°.

Tractatus de origine animae. Cosmopoli, *Libertus Pacificus*. 1671. 12°.

Balthasar Bebelius wederlegde dit tractaat, in een werk in 1675. 12°. te Straasburg verschenen.

Notae et animadversiones in Gerardi Joannis Vossii libros tres de Histoircis Latinis. Amst. 1677. 18°.

Confession de foy, *de Dieu le Père*, *du Fils et du Saint Espril*, *conformement à l'Ecriture. Traduit du Latin*. Leyde. 1678. 16°.

Scriptura S. Trenitatis revelatrix. Goudae (Amst.) 1678. 16°. onder den naam van Herman Cingallus.

Problema paradoxum de Spiritu Sancto: an non per illum Sanctorum Angelorum genus intelligi possit? Colon. (Roterd.) 1678. 12°. Achter aan *Addenda*, *seu refutatio opinionis Socinianorum*, *Spiritum Sanctum personam esse negantes* door F.C. Christ. Wittichius tastte het *Problema* van Sandius aan in *Causa Spiritus Sancti.* L.B. 1678. 12°. waarop verscheen.

Epistola ad Christophoram Wittichium, *quâ gratia ei habentur pro ipsius animadversionibus in Problema de Spiritu Sancto; scripta a socio Autoris Problematis*. Colon. (Amst.) 12°.

Appendix Addiendorum, *confirmandorum et emendandorum ad Nucleum Historiae Ecclesiasticae*. Colon. (Amst.) 1678. 4°. Aan het eind van dezen *Appendix* vindt men 3 brieven, een van Sandius aan Samuel Gardiner, geschreven te Amsterdam den 7 September 1677, bevattende eene Apologie van den *Nucleus*, het antwoord van Gardiner van 30 November v.d.j., een repliek van Sandius, 13 Junij 1673.

Catalogi Patriarcharum et Episcoporum Hierosolymitanorum, *Antiochenorum*, *Alexandrinorum*, *Ephesiorum*, *Smyrnensium*, *Sardensium Syriae*, *Caesariensium Palestinae*, *Tyriorum*, *Byzantinorum*, *Caesariensium Capadociae*, *Romanorum*. Achter de *Slavonia reformata* van A. Wengerscius. Amst. 1679. 4°.

Bibliotheca Anti-Trinitariorum, *sive catalogus scriptorum*, *et succinct narratio de vita eorum Auctorum*, *qui praeterito et hoc seculo*, *vulgo receptum dogma de tribus in unico Deo per omnia aequalibus personis vel impugnarunt*, *vel docuerunt solum Patrem D.N.J. Christi esse illum verum seu altissimum Deum. Opus posthumum Christophori Sandii. Accedunt quaedam scripta.... quae omnia simul juncta Compendium Historiae Ecclesiasticae Unitariorum*, *qui Sociniani vulgo audiunt*, *exhibent*. Freistadii (Amst.) 1684. 12°.

Dit werk bevat: *Bibliotheca Antitrinitariorum; Johannis Stoinii coetûs Racoviensis pastoris*, *Epitome Historiae originis Unitariorum in Polonia; George Schomanni Testamentum ultimae voluntatis*, *continens vitae ipsius*, *nec non variorum Actuum Ecclesiasticorum succinctam historiam; De Typographiis Unitariorum in Polonia et Lithuaniâ; Brevis relatio de Johannis Tyscovicii martyrio; Andreae Wissewatii Narratio compendiosa quomodo in Poloniâ*, *a Trinitariis Reformatis separati sint Christiani Unitarii*.

Una cum Appendice, *historiam de Spiritu*, *Belgâ*, *exhibente; Anonymi Epistola*, *exhibens vitae ac mortis Andreae Wissowatii*, *nec non Ecclesiarum Unitariarum ejus tempore brevem historiam; Vindiciae pro Unitariorum in Poloniâ religionis libertate ab Equite Polono conscripta*.

Problemata nonnulla mathematica.

De restauranda religione, *seu de Monarchiâ Dei liber: auctore Christiano Sophodro Veneto* (anagram van C h r i s t o p h o r u s S a n d i u s Junior).

Hij liet in hands. na:

Quaestiones et problemata quaedam theologica.

Exegeses in varia S. Script. loca, *cum Vet. tum Novi Foederis*.

Argumenta de Dei existentiâ et de ejus attributis.

Confessio de Deo Patre, *Filio ac Spiritu Sancto*, *secundum Scripturas*.

De verkorte Reden-konst.

Contra Andreae Wissowatii objectiones, *de Filio Dei ante mundum creato*, *post incarnato* (1673).

De materiâ mundi, *utrum sit sine ullo initio*, *ac Deo coaeva*, *an vero ab ipso producta*, *cum N.N. disceptatio*.

Rélation sommaire d'une conférence, *que l'Auteur a eut avec Daniel Zwicker*, *sur l'existence de N.S. Jesus-Christ. avant sa naissance* (in 't Holl.)

Notae in Andreae Wissouattii objectiones de filio Dei ante mundum creato, *post incarnato* (1674).

Epistola ad D. Christophorum Wittichium, *S.S. Theol. et Philos. Doctorem*, *illiusque in Academiâ Lugduno-Batavâ Professorem: quâ causam Dei*, *Patris Domini nostri J.C.*, *agens*, *respondet ad librum*, *cui memoratus D. Professor titulum fecit; Causa Spiritus Sancti* (28 April 1679).

Verschillen onder de Christenen, *van Christi en der Apostelen tijden af*, *aangaande Godt den Vader*, *den Sone en den H. Geest*.

Van de conscientie-dwangh.

Epistola ad Varios.

Holl. overzetting der werkjes van Andreas Wissowatius, getiteld:

Stimuli virtutum en *Fraena pectatorum*.

Dialogus inter Christophorum, *pontificem*, *Martinum Lutheranum. Joannem Calvinistum*, *Georgium Calixtinam et Israëlem Judaeum*.

De Simonis Magi opinionibus, *eorumque fautoribus*.

Scriptum M. Jacobo Pollio, *rogatu Ministerialium Tripolitanorum Regiomentanorum*, *oblatum anno* 1668, 24 *Januarii*.

Replica ad refutationem dubii primi in memorato scripto.

Auctarium Operis Vossiani de Historicis Latinis.

Zie Sandii *Bibl. Anti-Trinit.* p. 169-172, 150, 151; J.C. Zeltneri, *Theatr. viror. erud.* p. 482-483; Morhofius, *Polyh. Phil.* L. I. C. VII. § 19 p. 41, 42; L. II. Part. I. C. XI. § 10, p. 213; Part. II. C. XLVII. § 6, p. 446; *Polyh. Pract.* L. IV. § 1, p. 509, § 15, p. 519, Tom. II; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. V. p. 62-65; P. VI. p. 430, 431; *Krantzius ad Conringium Saec.* XVII. C. II. p. 197; J.L. Moshemii, *Instit. Hist. Eccl. Saec.* XVII. Sect. II. P. II. C. VI. § 6; *Cat. Bibl. Bunav.* T. III. Vol. II. o. 1576; Saxe, *Onom.* T. V. p. 156; *Anal.* p. 610; Bayle, *Nouv. de la Rép. des Lettres* 1684, p. 396, 1685 p. 613; Arnold, *Kirchen und Ketzer Hist.* P. I. p. 565; Le P. Anastase, *Hist. du Socinianisme*, p. 525-529; Paquot, *Mém.* T. I. p. 318; Baillet, *Jugem.* T. II. p. 34, 65; Ypey, *Gesch. der Christ. kerk in de* 18 *eeuw*, D. IX. bl. 53 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt, *Stolle ad Heumannum*, p. 339.

[Bernardus Sandyck]

SANDYCK (BERNARDUS), den 26 Augustus 1680 te Amsterdam geboren, werd in 1706 predikant te Dwingeloo. Den 13 Maart 1787 vertrok hij tot 4^{en} predikant naar Arnhem, daar Drost en Gedep., den 2 Maart zijn verzoek om ontslag hadden toegestaan. In 1708 ging hij naar 's Gravenhage, waar hij den 9 Junij 1724 overleed.

Hij gaf in het licht:

Lijkrede op Ds. de Kempenaar, *pred. te 's Hage*, 4°.

Over Jesaias LIII, in 4°.

Verhandeling van de genezing der melaatschen, in 8°.

De bekommerde Christen onderrigt en bemoedigt, *door een schriftmatige Verhandeling van verscheyde texten uit des Heeren Woord*, *tot algemeene stigtinge en bijzonder voor jonge heylsoekende Christenen en swakgelovigen door N.S.v.L.*, *met een Voorreden van den Hr. Bernard Sandyck enz.* Amst. 1722. 8°. 2^{e} dr.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.; Boekzaal* 1623 *a* 513; Romyn, *De Herv. pred. in Drenthe* bl. 171; *Kansel ontluistering* bl. 84-86; *Bibl. Brem.* D. VII. p. 730; Muller, *Cat. v. portr.*

[Nicolaas van Sandyck]

SANDYCK, SANTWYCK, ZANDWYK, ZANDYK (NICOLAAS VAN)

[G. Sandyk]

SANDYK (G.) gaf in het licht:
Diss. med. pract. de empyemate. L.B. 1805.
Zie H o l t r o p , *Bibl. med. chir.* p. 311.

[M. Sando]

SANDO (M.) schrijver van:
Het leven der hedendaagse Aansprekers, *of de Caesars op hun troon*, *blisp.* Amsterdam 1738. kl. 8°.
Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 170.

[Adriaan Jacob Jooss Sandra]

SANDRA (ADRIAAN JACOB JOOSS) mogelijk dezelfde met S a n d r a , die, volgens J. C l a e r b o u t , burgemeester van Middelburg was, gedurende het beleg dier stad in 1574.

Zie 's G r a v e z a n d e , T*weehonderdj. eeuwgetijde* bl. 515.

[Elias Sandra]

SANDRA (ELIAS) was
Men heeft van hem:
Ontwerp en beschryving om het soet water uyt de riviere de Vegt op derderley wyse te brengen binnen de stad Amsterdam. Gepractiseerd door E.S. Amst. 1684. 4°.
Ontwerp om de stad Amsterdam van zoet water te voorzien, *in de XVII Eeuw voorgesteld door El. Sandra*, (met eene kaart) 3e *druk*, *omgewerkt en met een voorrede verm. door Mr. W.J.C. van Hasselt*. Amst. en Gravenh. 1841. 8°.
Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 132.

[Jan Sandra]

SANDRA (JAN), tooneeldichter, bloeide in de 2e helft der 18e eeuw.
Men heeft van hem:
De gestrafte Jesuit, *of Min-zieke Pater*, *klsp.* Amst. 1732. kl. 8°. (onder de zinspreuk: *H.A. Nullus Nullius*).
De Faamroovende Raadsheer, *door list ontdekt*, *kluchtig schimpspel. Gedrukt te Domburgh by Jan de Plug*, *Jac. Hoornzetter en Jac. Loogenblazer*, *in het jaar na het Faamroovend Pasquil*, kl. 8°.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.;* o.h.w. *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. *b.* bl. 169.

[Margaretha Sandra]

SANDRA (MARGARETHA) dichteres, bloeide in de eerste helft der 18e eeuw. Men heeft o.a. van haar een gedicht voor *Sluyter's Landleven*.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Margaretha Sandra]

SANDRA (MARGARETHA) oudste dochter van Jean Sandra en Cornelia van Akkerdyck, werd den 7 Januarij 1629 te Middelburg geboren. Zij huwde 1 Jean Frandenis, 2 Jan Pieter Puys, 3 den 17 Junij 1668 met Pieter Rooman, in 1672 eerste schepen en later burgemeester te Aardenburg. Zij zat gedurende het beleg dezer stad door de Franschen in 1672, met tien jongens onder de luifel op de

stoep harer woning, om de kogels te bekappen, en allerlei ijzertuig tot schroot te verwerken, terwijl voor het huis een vuur brandde, waaraan de lonten ontstoken werden, welke door andere knapen naar den wal werden gebragt. Zij overleed te Aardenburg den 21 Junij 1674 kinderloos.

Zie Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.* D. X. bl. 2; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land* D. II. bl. 82, 83; *Chr. v.h. Hist. Genoots.* D. VI. bl. 362; *Nav.* D. X. bl. 335, D. XII. bl. 37.

[Jacob van Sandrart]

SANDRART (JACOB VAN) neef van Joachim in 1630 te Frankfort a/M geboren, leerde de teeken en graveerkunst bij Cornelis Danckaert te Amsterdam en bij Willem Hondius te 's Gravenhage, vestigde zich 1656 te Neurenberg, waar hij tevens een kunsthandel opende en in 1708 overleed. Nagler vermeldt 90 stuks van zijn graveerwerken.

[Johann Jacob van Sandrart]

SANDRART (JOHANN JACOB VAN) zoon van de vorige, beoefende met lof de graveerkunst.

[Susanna Maria van Sandrart]

SANDRART (SUSANNA MARIA VAN) zuster van de vorige, beoefende met lof de graveerkunt.

Zie Kramm.

[Joachim van Sandrart]

SANDRART (JOACHIM VAN), bijgenaamd van Stockau, zoon van Laurens van Sandrart, die wegens de oorlogen en geloofsvervolgingen Bergen in Henegouwen verlaten en zich te Frankfort gevestigd had, werd aldaar den 11 Mei 1606 geboren. Reeds vroeg openbaarde zich bij hem een sterke neiging voor de teekenkunst en hij begaf zich naar Neurenberg, om zich onder Pieter Iselberg in het plaatsnijden te oefenen. Van daar ging hij, toen 15 jaren oud, naar Praag, waar hij den vermaarden Egidius Sadeler tot leermeester had. Op diens raad liet hij het plaatsnijden varen en wijdde zich geheel aan de schilderkunst, onder de leiding van den beroemden Utrechtschen kunstschilder Gerrit van Hondhorst. Met dezen vertrok hij naar het hof van Karel I, koning van Engeland, die hem zeer begunstigde, doch vooral arbeidde hij voor den hertog van Buckingham, die, slechts 36 jaren oud, schandelijk door zijn eigen luitenant, John Fellon, in zijne slaapkamer vermoord, bij het ontzet van Rochelle, in 1628, hem ontviel. Later verwierf hij de gunst van den graaf van Arundel, voor wien hij, gelijk ook voor vele andere groote heeren belangrijke werken heeft uitgevoerd. Begeerig om zijn kunstvermogen uit te breiden, begaf hij zich naar Italie. Te Rome had hij slechts kort vertoefd en twee stukken vervaardigd, toen hij reeds onder de voornaamste kunstschilders werd gerangschikt. Lieden van den hoogsten rang dongen naar de eer, om vruchten van zijn uitstekend penseel magtig te worden. De markgraaf Vincentius Justiniani stelde hem niet alleen te werk om voor hem schilde-

ren, maar gaf hem ook een verblijf in zijn paleis, en bragt hem in kennis met paus Urbanus VII. Hij sloeg de aanbieding van den koning van Frankrijk, die hem aan zijn hof wilde verbinden af, en bleef in dienst van den markgraaf, voor wien hij de antieke standbeelden zijner beroemde kunstverzameling afteekende. Deze afbeeldingen zijn later in koper gebragt en onder den naam van *Galleria Giustiniana*, Romae 1640. 2 vol. fol. uitgegeven. Intusschen bezocht hij ook Napels, Secilie en Maltha, en na zeven jaren deels te Rome, deels in andere oorden van Italie vertoefd te hebben, keerde hij in 1635 naar zijn vaderland terug, en kwam met groot gevaar in Frankfort, vermits de keizerlijke troepen die stad hadden ingesloten. Niet lang daarna trad hij in den echt met een adelijke Jonkvrouw Johanna van Milkau, dochter en vermoedelijke erfgename van den heer van Stockau bij Ingolstad, in het Paltz-Neuburgsche.

De oorlogen, die ook het gedeelte van Duitschland, waar Sandrart zich bevond, onveilig maakten, noopte hem naar Amsterdam te vertrekken. Hier en elders hield hij zich bezig met het schildere der portretten van voorname mannen van dien tijd. Ook vervaardigde hij een schilderstuk, dat weleer hing in de groote zaal van den kloveniers doelen en later in burgemeesterskamer in het stadhuis. Het stelt voor een korporaalschap van kapitein van Zwieten, gereed om de koninginne moeder van Frankrijk, Maria de Medicis, welken steenen borstbeeld in dit stuk is geschilderd, in te halen. Op een geschilderde rol papier, die verbeeld wordt van de tafel te hangen, plagt men de volgende regels van Vondel, die nog gedeeltelijk kenbaar zijn, te lezen:

> ‘De vaen van Zwieten wacht om Medicis t'onthaelen,
> Maar voor zoo groot een ziel valt Dam en Markt te kleen,
> En 't oog der Burgerij te swak voor zulke stralen,
> Die zon van Christenrijck is vleesch, noch vel noch been,
> Vergeef het dan Sandrart, dat hij haar maalt van steen.’

Gedurende het verblijf van Sandrart te Amsterdam, werd hij erfgenaam van de heerlijkheid Stockau. Hij vertrok dadelijk derwaarts om er bezit van te nemen. Vermits echter dit landgoed door den oorlog veel had geleden, verkocht hij te Amsterdam, voor eene aanmerkelijke som zijn voornaamste kunststukken om die schade te vergoeden. Niet lang genoot hij te Stockau een rustig verblijf. De Franschen in 1641 dit gedeelte van Duitschland overstroomende, pleegden ook op Stockau vele geweldadigheden. Deze liet Sandrart wel herstellen, doch hij vatte tegen dit landgoed een weerzin op, verkocht het, en vestigde zich te Augsburg. Bij gelegenheid van den handel over den algemeene vrede, in 1649, te Neurenburg, werd hij uitgenoodigd derwaarts te komen. Hier schilderde hij niet slechts verscheidene keizerlijke en Zweed-

sche krijgsbevelhebbers, maar ook een zeer uitvoerig stuk, voorstellende *Het vredemaal van den gesloten Westphaalschen vrede*, *op het Raadhuis te Neurenburg*, *geviend in den jare* 1649, naar welke schilderij door F. W a g n e r een plaat is gesncden. De koning van Zweden kocht dit kunststuk en gaf het ten geschenke aan de stad Neurenberg, onder voorwaarde, dat het in de groote zaal van het Raadhuis tot een eeuwige gedachtenis moest blijven hangen. Later ontbood de keizer S a n d r a r t naar Weenen, om er de keizerlijke familie te schilderen. De keizer was zoo over hem voldaan, dat hij hem eerstelijk beloonde, maar hem de vrijheid schonk de keizerlijke kroon boven zijn wapen te mogen voeren. Toen S a n d r a r t den ouderdom van 67 jaren bereikt had, trad hij, daar zijn eerste vrouw overleden was, in tweeden echt met Jonkvrouw E s t h e r B a r b a r a , dochter van W i l h e l m B l o m m a r t s , grootraad van Neurenberg. Niet lang overleefde hij deze echt. Zijn sterfjaar is echter onbekend. De meeste stellen het op 1683; doch B r y a n S t a n l e y voegt er bij ‘dat van zijn werk het deel *Romae antiquae Novum Theatrum* in 1684 is verschenen, en dat geen zijner werken als nagelaten bekend is. ‘Ik heb vrede (schrijft K r a m m) met die opmerking, doch het is de latijnsche vertaling van den beroemden C. R o d i u s ; en ik bezit de eerste uitgave van 1675-1679, die al zijne nog bekende werken bevat, waaruit, volgens zijn daarbij voortkomend levensberigt, door zijne discipelen geschreven, en hetgeen hoogst zeldzaam in dit werk wordt gevonden, als zijnde ter zijner eere in 1675 afzonderlijk uitgegeven, blijkt, dat hij toen nog in leven was. Of de latere uitgave van 1768-1778 dienaangaande iets meder bevat, weet ik niet.’ Volgens de schrijvers der *Biographie Unieverselle* overleed hij den 4 October 1688 te Neurenberg.

Het getal zijner schilderijen is zeer groot. Een er van, voorstellende de twaalf maanden des jaars, door S a n d r a r t voor den keurvorst van Beijeren geschilderd, is in Holland in 't koper gebragt en door V o n d e l en B a r l a e u s bezongen. La posterité plus sevère que ces poëtes (schreef C h . B l a n c) n'a vu dans S a n d r a r t qu'un dessinateur savant mais lourd, et un imitateur indécis, qui tantôt cherche à se rapprocher du Titien, tantôt s'efforce de reproduire R u b e n s , mais en le regardant avec les yeux de Honthorst.’ Overigens is zijn schilderwerk in ons land zeer zeldzaam. Zeer fraai is door hem geschilderd het portret van den beroemden Drost van Muiden, P.C. H o o f t , waarnaar eene gravure door A. S y l v e l t , vóór zijne *Nederlandsche Historie*.

Eene zeldzame prent, waarvoor hij in Italie de teekening vervaardigde is *D'ontsteking en brant des berghs Vesuvij met d'omliggende gelegendheid*, *afgetekent door J. Sandrart*, voorkomende bl. 180 van het *Hist. verhael van Oerlooge in Duitsch-*

land en door Gustavus Adolphus, *coninc van Sweden*. Amst. 1642. fol. Bij N a g l e r vindt men zes stuks door hem vervaardigde prenten beschreven. Zijn portret met het omschrift *Seculi nostri Apelles* is door zijn neef J a c o b S a n d r a r t gegraveerd. Ook R i c h a r d C o l l i n en P. K i l i a n hebben het in koper gebragt. Men vindt het ook in de portretten verzameling te Florence. Zijn spreuk was: *Vivre pour mourir et mourir pour vivre*, zijn wapenschild blaauw met drie druiventrossen. De republiek van Venetie vereerde hem met de ridderorde van St. Marcus.

S a n d r a r t mogt ook op den naam van geleerde aanspraak maken. Zijn werk: *l'Academia della Architectura*, *scoltura e pittura oder Teutsche Academia der Bau- Bild- und Mahlereykünste u.s.w. Nürnburg* 1675-1679, 2 vol. met meer dan 200 portretten in fol., behelst een schat van historische- oudheid- en mythologische kennis. Ook vindt men er een verslag in van het leven der vermaardste nederlandsche schilders met hunne afbeeldingen. Men heeft dit werk lang voor de meest volledige geschiedenis der schilderkunst gehouden. Het is gedeeltelijk in het lat. vertaald met den titel: *Academia nobilissimae artis pictoriae*. Ibid. 1683. fol.

Voorts gaf hij:

Iconologia Deorum oder Abbildung der Goetter der Alten. (in 't Hoogd.) Ibid. 1680. fol. fig.

Admiranda artis statuariae veteris etc. Ibid. 1680. fol. fig.

Romae antiquae et novae Theatrum etc. Ibid. 1684. fol. fig.

Romanorum fontinalia etc. Ibid. 1685. fol. fig.

V o l k m a n n gaf in 1769-1775 te Neurenberg in 8 d. in fol. een nieuwe uitgaaf van S a n d r a r t 's werken.

Zie de Biogr. vóór de *Acad. ant. pict.; Lebenslauff und Kunstwerke J.v. Sandrart's*. Nürnb. 1673. fol.; A. H o u b r a k e n , *Lebensb.* D. II. bl. 23; W a g e n a a r , *Amsterd.* D. VII. bl. 58; K o k ; N i e u w e n h u i s ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; I m m e r z e e l ; K r a m m , *Biogr. Univ.; Nouv. Biogr. génér.;* F o n t e n a i , *Dict. des artistes;* C h . B l a n c , *Hist. des Peintres; Abcodario de* M a r q u e t t e ; H e i n e k e n , *Ideé générale d'un collect. d'Estampes;* B r u l l i o t , *Dict. des monogramnes;* H u b e r et R o s s , *Manuel;* N a g l e r , *Kunstler. Lexik.* J ö c h e r .

[François van Sandwijk]

SANDWIJK (FRANÇOIS VAN), in 1641 of 1642 te 's Gravenhage geboren, was een leerling van N i c o l a a s W i e l i n g en een tijdgenoot van den ouden A u g u s t i n u s T e r w e s t e n . Hij schilderde historien en portretten. Ook was hij lid der 's Gravenhaagsche confrerie-kamer, die een *biddende St. Franciscus* van hem bezat. Later ging hij, een liefhebber van fortificatiën, in staten dienst, en bleef, tot den rang van kapitein-ingenieur opgeklommen, in den oorlog.

Zie K r a m m .

[Gerrit van Sandwijk]

SANDWIJK (GERRIT VAN), leefde omtrent het midden

der XVe eeuw. Hij is bekend door zijn geweldige ontvoering van de dochter van wijlen Gerrit van Delen, uit het huis van Genefaes de Vos, in het kerspel van Heusden, naar het huis te Henmen, ouder begunstiging van Johan van Lienden, heer van Hemmen, die haar in den bloede bestond, en de hand leende tot haar gedwongen huwelijk met van Sandwijk. Ten gevolge zijner bemoeijingen in deze zaak werd Johan van Dolre op den huize Henmen mishandeld. Zijne aanklagt vond men in het archief van Buren.

Zie *Chr. v.h. Hist. Genoots.* D. VII. bl. 386.

[Sanghers]

SANGHERS ( ), dapper zeekapitein, die zich in de verschillende oorlogen, onder Tromp en de Ruyter, onderscheidde; een van die bevelhebbers, welke liever met hunne schepen wilden te gronde gaan, dan zich aan den vijand overgeven.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.* D. IIa. bl. 183.

[Franciscus Ludovicus Sanguessa]

SANGUESSA (FRANCISCUS LUDOVICUS), te Mechelen geboren, doch van Spaanschen afkomst, religieus van de orde der minnebroeders, bisschop van Roermonde, werd door paus Benedictus XIII, in 1727, benoemd tot apostolisch vicaris van het bisdom van 's Hertogenbosch, doch mogt, door tegenstand der hooge regering, zijne bediening als vicaris niet uitoefenen. Hij deed er derhalve afstand van, en overleed den 11 Augustus 1747, in zijn bisdom, in den ouderdom van 79 jaren.

Zie van Gils, *Kath. Meyer. Memorieb.* bl. 116; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v.h. Bisd. van 's Bosch*, D. I. bl. 291; van de Velde, *Syn.* T. II. p. 581; J. Knippenbergh, *Contin. Hist. Eccl. ducat. Gelr.* p. 85.

[Johannes Petri Sannes]

SANNES (JOHANNES PETRI), grietman van Weststellingwerf. Als zoodanig en als gevolmagtigde van die Grietenij, teekende hij in Maart 1578 de procuratie voor Dr. B. Idsarda, Syds Scheltema en Dr. Orck Doyem, om de Unie van Utrecht te ratificeren. Ook was hij hopman, en werd in 1580, door het verraad en de kunstgrepen van Rennenberg, belet, met zijn volk in Steenwijk te trekken en het te verdedigen. Hij begaf zich daarop naar de schans in de Blesse, welke hij in haast te scheep met krijgs- en mondbehoeften liet voorzien. In het volgende jaar kreeg hij met Lieuwe Beijem en Epe van Herema commissie, om bij den overste Norrits vertoogen in te leveren tegen den moedwil en de ongeregeldheden, welke de soldaten in Zevenwouden pleegden, en tevens om hem en de overige bevelhebbers in de krijgszaken met raad bij te staan. Ofschoon zijn opvolger in 1593, en volgens de gedrukte Naamlijst, reeds twee jaren vroeger, grietman was, bleef hij echter den titel voeren en werd

hem zulks den 14 Maart 1600 verboden. Hij schijnt evenwel hieraan niet gehoorzaamd te hebben; want twee jaren later kreeg de procureur-generaal last, hem actie te maken. In 1604 is hij echter weder grietman geworden, en wel van Visvliet, toen aan Friesland behoorende.

Hij beoefende de poëzij, en liet in handschrift na:

Psalmen Davids, *Oevergesettet ende in gesanges Ryemen ghebracht deur Johannem Pet. Sannes*, *Grietman van Stellingswarf Westeynde*. 164 *ff.*

T Claegeliedt des Prophetes Hieremias in Gesang Ryemen op verscheyden Melodien overgesettet deur denz. 27 *ff.*

Index Psalmorum 9 *ff.* in 8°.

Zie *Charterb. v. Friesl.* D. II. bl. 1187; Schotanus, bl. 844, 875; Baerdt van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 400. 401, 407; *Cat. Bibl. J. Le Long*, ms. n°. 74, 8°.; J. Koning, *Cat. mss.* n°. 182; van Voorst, *Cat. mss.* n°. 810.

[Izaak Sannes]

SANNES (IZAAK) werd 1 Jan. 1787 te Molkithwerum waar zijn vader predikant was, geboren, in 1807 predikant te Burum en Munnikezijl in Friesland, in 1808 te Noordlaren, in 1828 te Noorddyk, en eindelijk in 1822 te Veendam, waar hij in 1856 overleed. Hij ontving 23 beroepingen.

Men heeft van hem:

De eerste Brief van den Apostel Petrus, *homiletisch behandeld. Een godsdienstig huisboek*. Gron. 1825.

De opkomst van Veendam; een drietal voorlezingen. Met eenige aanteekeningen. Veendam 1830. 8°.

Munstersche bezweringplaat, 1672, in den *Gron. Volksalm*. 1839. bl. 157.

Zijn zoon Goswijn Willem Sannes in 1808 te Burum geboren, predikant te Kolham (1831), Vries (1838), Oude Pekela (1846), Oostwold in 't Oldambt (1859) is verzamelaar van de *Geschiedenis der Christelijke kerk enz. Naar het Hgd. van W. Leipold*, waarvan in 1856 de zesde dr. verscheen.

Zie Romein, *de Herv. predikanten van Drenthe*, bl. 132, 133; Bodel Nijenhuis, *Bibliogr. der Plaatsb*. n°. 3212, 3347; *Navors.* D. IX. bl. 101, 224, 316; *Boekzaal* 1856, bl.

[P. Sannie]

SANNIE (P.) schreef:

Genezing van een fuugus uteri, in *Verh. d. Holl. Maats. v. Wetens. te Haarlem*. D. IV. 1754. bl. 257.

Waarneeming wegens de geneezingen van een patient met een kogel door de borst en long geschoten. T.a.p. 1755. bl. 467.

Geneezing van twee gekwetste slagaders. Met afb. T.a.p. 1757. bl. 375.

Beschrijving eener Verlossinge van tweelingen, *die met het bovendeel hunner hoofden waren aan één gegroeid. Met* 1 *afb.* T.a.p. 1758. bl. 376.

Een in 't geheel van buiten geslotene Vagina geopend en genezen. T.a.p. 1760. bl. 424.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 311.

[F. Sansom]

SANSOM (F.), tijdgenoot van M. de Sallieth, verdienstelijk graveur te Rotterdam. Kramm vermeldt van zijn graveerwerk:

Een Engelsche adreskaart van het Handelshuis Zimmerman en Lange, *te Savannah*, *eene Engelsche colonie in Georgie*, door Sallieth en Sansom.

Illuminatie en Decoratie van de opregte Vaderlandsche societeit te Rotterdam op 's Prinsen verjaardag 8 *Maart* 1788.

Landschap in klein 4°. in den trant van Berchem.

Zie Kramm.

[Daniel Santbechus]

SANTBECHUS (DANIEL) te Nijmegen geboren, was een uitstekende mathematicus.

Hij gaf uit:

Problematum Astronomicorum et Geometricorum Sectiones VII. Basil. 1561. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 173; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 229; *Nav.* D. XI. bl.

[Wessel van Sandbergen]

SANDBERGEN (WESSEL VAN), afstammeling van een edel Vlaamsch geslacht van dien naam, weleer eigenaar van de heerlijkheid van Sandbergen, vlugtte, volgens een ms. geschiedverhaal, in 1572 ten gevolge der strenge bloedplakaten naar Zutphen en verborg zich vooraf zes weken lang in de rijsmanden langs den IJssel, en gebruikte, bij gebrek van voedsel, niets anders dan den bast van een willigen boom.

Volgens Tadama werd hij eerst in 1588, toen Zutphen in de handen der Spanjaarden was, als burger aangenomen, en was dus waarschijnlijk de Roomsch- en Spaanschgezinde partij toegedaan, een omstandigheid, die daardoor versterkt werdt, dat de nieuwe protestantsche regering het noodzakelijk achtte hem in 1591 den eed van trouw te doen vernieuwen. De laatste afstammeling van dit geslacht, Gerhard van Santbergen overleed te Brummen den 17 Mei 1863 in den ouderdom van 63 jaren.

[Nicolaas of Claes van Santdyck]

SANTDYCK (NICOLAAS of CLAES VAN) uit het aanzienlijk geslacht van dien naam, schout, en vervolgens (1555) baljuw van den Briel. Gedurende zijn ambtsbediening kwam hij herhaalde reizen met de regering dier stad in hooge geschillen over 't aanstellen van schout, over 't verkiezen van een bijzonderen ontfanger over de Landen van Voorne, over de verkiezing van Wethouders en het ter markt brengen van 't koorn in den Briele enz. Uit alles, wat van hem bekend is, blijkt, dat hij stijfhoofdig, netelig en van een woelenden geest was, maar het regt met vlijt handhaafde. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij, ten tijde zijner bediening, de leer der Hervormde niet ongenegen was, alzoo niemand, gedurende zijn bailjuwschap wegens de godsdienst werd gestraft. Hij nam deel aan het Verbond der Edelen, en om die reden en om-

dat hij dit verbond geteekend, twee paarden ten dienste van den heer van Brederode onderhouden had, en de beelden brekers in den Briel bij hun raad en toevlugt gevonden hadden, door den Bloedraad gebannen. Waarheen hij vluchtte is onzeker, zeker dat zijn goederen aangeslagen werden en hij in 1573 nog in leven was.

Hij huwde Elizabeth van Treslong, zuster van Jasper van Treslong, voorheen bailjuw van den Briel, en vader van den bekenden Willem. Waarschijnlijk was Cornelis van Sandijck, wiens zuster Eva, met Mr. Pelgrim van Loon, raad van den heer Brederode, door Alva gebannen, gehuwd was zijn zoon.

Zie *Sententien van Alva*, bl. 155, 157, 158; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1124; te Water, *Verb. d. Edel.* D. III. bl. 402 volgg.

[Herman van Santdorpe]

SANTDORPE (HERMAN VAN), ook van der Steen, de Petrâ of Petra, werd in het midden der 14 eeuw te Santdorp in Vlaanderen geboren, trad in de orde der Karthuizers, werd priester en overste der nonnen zijner orde van het St. Annaklooster te Brugge. Hij kweet zich 29 jaren van dit ambt, en overleed den 23 April 1426. Trithemius moest hem ‘vir divinis scripturis studiosus et eruditus, vitâ et conversatione devotus.’

Hij schreef:

Sermones quinquagenta in Orationem Dominicam. And. 1480 fol. Lovan. 1484 fol.

Sermones de Tempore in 3 boeken.

Sermones de Sanctis in 3 boeken.

De Regimine Monialium liber unus.

Tractatus de immacalatâ conceptione lectissimae virginis Menae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 383; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 707; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 343; Petreii, *Bibl. Cartus.* p. 143; Trithemii, *Script. Eccl.* n°. 752, p. 174; Paquot, *Mém.* T. II. p. 604, 605.

[C.G. van Santen]

SANTEN (C.G. VAN), tooneeldichter uit den aanvang der 17 eeuw.

Men heeft van hem:

Snappende Sytgen, *trsp.* 's Gravenh. 1620, 1624. 4°.

Lichte Wiggers, *trsp.* Amst. 1617, 1639. 4°.

Van 't een op 't aer, *zo word men niet dol. Anders gezegt van den os op den ezel*, 2e. dr. 's Gravenh. 1624. 4°.

Tijdverdrijfjes of Epigrammata. 1626.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 524; D. III. bl. 171.

[Charlotte van Santen]

SANTEN (CHARLOTTE VAN) leefde in de eerste helft der 17e eeuw, sneed zeer kunstig in glas. H u y g e n s vervaardigde

na haar dood een sneldicht op een door haar gesneden vrouwenbeeld.

Zie H u y g e n s , *Korenblomen*, bl. 672; K r a m m .

[Henricus Santen]

SANTEN (HENRICUS). In bezit der Maats. v. Ned. Letterk. te Leiden is:
Die Collacie van den erwerdigen Vad'r, *broeder Henricus van Santen*, *Gardiaen van Mechelen. Gheprint tot Leyden bi mi Jan Zeversen*, *z.j.* m. houtsn. kl. 8°.

Zie *Cat.* D. II. bl. 510.

[Laurens of Louw van Santen]

SANTEN (LAURENS of LOUW VAN) werd den 1 Febr. 1746 te Amsterdam, waar zijn vader een welgesteld koopman was, geboren. Ofschoon deze zijn zoon liever voor den handel had opgeleid, gaf hij echter aan diens neiging voor de studie toe, en liet hem het voorbereidend onderwijs tot den geleerden stand op de latijnsche school zijner geboortestad genieten. Hij verliet haar in 1762, na het houden eener redevoering *en desidiam*, en bezocht sedert de scholen van P. B u r m a n de J o n g e r e , die de oude letteren en van N i c o l a a s d e V r i e s , die de wijsbegeerte onderwees. Buitengewoon snel en voorspoedig waren zijne vorderingen, en inzonderheid ontwikkelden zich reeds vroeg bij hem de zucht en de geschiktheid voor de latijnsche poëzij, in welke hij nimmer een beter leermeester en aanmoediger had kunnen vinden dan den in dit vak uitmuntende B u r m a n . Drie jaren later (1766) verliet hij het Athenaeum, om zich te Leiden op de regten toe te leggen. In 1772 verwierf hij, onder het praesidium van den hoogleeraar V o o r d a , het meesterschap in dat vak, en zette hij zich, daar de handelszaken van zijn vader achteruit waren gegaan, als repetitor te Leiden neder, om in zijn eigen behoeften en die van zijn vader, te kunnen voorzien. Aan de beoefening der regten paarde hij die der oude grieksche en latijnsche letteren, die hij, onder toezigt van R u h m k e n i u s en V a l c k e n a a r , vlijtig had voortgezet, en ging hij, in beider gelukkige vereeniging met de regtstudie zijne jeugdige kweekelingen voor. Hierdoor stichtte hij veel nut, en velen bleef de dankbare herinnering aan zijne verstandige en smaakvolle opleiding nog lange jaren daarna bij. Hem zelve verschafte die, bij een fatsoenlijk middel van bestaan, tevens de gelegenheid zich meer en meer in de kennis van het oude Attische en Romeinsche regt te volmaken. Een aantal akademische Dissertatiën, van 1773 af, gedurende een tijdvak van nagenoeg twintig jaren, aan de Leidsche hoogeschool verdedigd, strekken daarvan ten bewijzen, en doen als zoodanig hunnen steller meer eer aan, dan degenen, wier namen zij dragen. Niet weinige exemplaren daarvan, ook nog naderhand met veelvuldige geschrevene aanteekeningen van zijne hand verrijkt, benevens verscheidene uittreksels van het Attisch en

Mosaïsch regt, aangekocht uit de letterkundige nalatenschap van den hoogleeraar Smallenburg in 1837, worden nog als gedenkteekens van van Santens onvermoeiden ijver en rusteloozen arbeid bewaard.

Ambteloos, maar niet werkeloos, bragt van Santen alzoo zijnen besten levenstijd te Leiden door, veraangenaamd door gezelligen omgang en briefwisseling met mannen als Ruhnkenius, Valckenaer, Wyttenbach, Hier. de Bosch en anderen binnen- en buitenlandsche geleerden. Een en andermaal in zijne uitzigten op een akademischen leerstoel in de letteren of regten en daardoor tevens in die op een gewenschte echtverbindtenis te leur gesteld, sloeg hij vervolgens, om des te beter zijne onafhankelijkheid te bewaren, alle aanbod hem tot het hoogleeraarambt gedaan, vrijwillig af, en leefde alleen voor zijn letteroefeningen. Eerst tegen het einde van zijn leven, na de omwenteling van 1795, besloot hij, die de meest gematigde der volkgezinde partij was toegedaan, een tijd lang het voorzitterschap in de municipalen raad zijner woonplaats waar te nemen. Nadat hij van den hem opgedragen lastpost van representant-plaatsvervanger ter Nationale Vergadering, op zijn verzoek, wegens ligchaams zwakte ontslagen was, werd hij tot eene meer met zijne verdiensten en neiging overeenkomende waardigheid, dien van Curator der Leidsche Hoogeschool bevorderd, en het was door zijn bemoeijingen dat, behalve andere nuttige instellingen, een afzonderlijke leerstoel voor de vaderlandsche taal- en letterkunde aan de hoogeschool werd gesticht. Ook legde hij de grondslag tot het tegenwoordig bloeijende Munt- en Penningkabinet. In zijne laatste levensjaren huwde hij Catharina Bosch, die hem een zoon schonk, Joannes Andreas, en in 1834 overleed. Hij zelf ontsliep den 10 April 1798.

Van Santen was lid der Societas Latina te Jena en stond, wegens zijne uitstekende geleerdheid, in hooge achting bij zijne geleerde tijdgenooten. Burman noemt hem ‘eruditissimus et amicissimus’ en ‘Juvenis optimus, Musarum aeque ac Themidis eruditae amor et Venerum Propertianarum callentissimus Laurentus Santenius’ Ruhmkenius ‘vir elegantissimus.’ Metscherlich, Hoefft, Peerlkamp houden hem voor een der eerste dichters van zijn tijd. Minder gunstig is het oordeel van Lucian Muller over zijn kritischen arbeid. ‘Ausser Santens’ (schrijft hij o.a.) ‘schon früher beurtheilter Ausgabe des Ter. Maur. erwähne ich noch seine kurzen und wenig fruchtenden Noten zu Murets lat. Ged. in Ruhnkens Ausg. IV. 30-32 und die fleissige, aber einen Wust von Varianten wenig geniessbare Ausgabe von Catulls' Elegia ad Manlium. Eine besonders kritisch angelegte Natur was er nicht.’

Hij gaf in het licht:

Carmina Juvenilia Geardi Hooft Junioris, *Laurentii van Santen*, *Henrici Zachariae Couderc*, *Lamberti Schepper*. Amst. 1767.

Carmina Juvenilia Lat. Par. 1775. *Editio tertia*, *Londini apud P. Elmsly*. 1782.

Carmina. Traj. ad Rhen. *ap. Bartholomacum Wild*. 1780.

Sexti Aurelii Propertii Elegiarum Libri IV cum commentario perpetuo Petri Burmanni secundi et multis doctorum notis ineditis. Opus Burmanni morte interruptum L.S.J.C. absol.- vit. Traj. ad Rhen. apud Barth. Wild. 1780. 4°.

Homeri et Callimachi Hymnus in Cererem et alia Carmina minora. L.B. ex officina Koenigiana. 1784. 8°.

Callemachi Hymnas in Jovem etc. ad Corn. van Engelen L.B. ap. Abrah. et Jan. Honkoop. 1768. 8°.

Callimachi Hymnus in Apollinem. Cum emendatíonibus eneditis Ludov. Casp. Valckenaerii et interpret, *Laur. Santenni. L.B. apud S. et L. Luchtmans*. 1788. 8°.

C. Valerii Catulli Elegia ad Manlium. Lectionem constitut. Laur. Santenius. L.B. ap. Abrah. et Joh. Honkoop. 1788. 4°.

Censura Tibulli Heyniani, in *Bibl. Crit.* Vol. V. P. I. p. 7.

Ruuwe proef over het werktuigelijke der dichtkunst. Leid. bij J. v a n T h o i r. 1796.

Hij gaf ook in het licht:

Jani Helvetiae poëmata. L.B. ap. Petr. Pluigers. 1782. Ook plaatste hij in de destijds hier te lande uitgegeven *Nouvelle Bibliothèque Belgique* een goed gesteld Levensberigt van H e l v e t i u s. Later voegde hij bij de *Poëma*, *Anecdota Helvetiana*.

Deliciae Poëticae 8. *Tasciculi*. L.B. 1783-1796. 8°.

Josephi Fassetti, *Patricii Veneti*, *Equitis Baiulivi Hierosymitani Carminum libri duo*. L.B. ap. C.F. K o e n i g. 1785.

In 1788 leverde hij ook een afzonderlijke uitgaaf van M. S e r v i i H o n o r a t i s (een oud latijnsch taalkundige) *Centimetrum ex vet. exempl*. Ook leverde hij onderscheiden bijdragen, zoo in andere Tijdschriften als in de *Bibliotheca criiica* van W y t t e n b a c h. Ware hem langer leven vergund geworden, hij had ongetwijfeld de geleerde wereld met nog vele vruchten van zijn vlijt en studie verrijkt. Behalve de oude latijnsche dichters C a t u l l u s, T i b u l l u s en andere, die hij voornemens was in het vervolg te bewerken, en voor welke hij reeds veel had verzameld, liet hij eene reeds grootendeels afgedrukte nieuwe uitgave na van den latijnschen grammaticus *Terentianus Maurus*, benevens bouwstoffen voor eene van den griekschen dichter *Callimachhus*, met zijne eigene latijnsche vertaling. Beide vertrouwde hij bij uitersten wil toe aan de zorg van twee zijner vrienden, E v. W a s s e n b e r g h te Franeker en P. v a n B r u a m te Dordrecht. Zijn *Terentianus Maurus* werd eerst in 1835 te Utrecht door den Amsterdamschen hoogleeraar D.J. v a n

L e n n e p voltooid uitgegeven (*Terent Maurus. Carmen. de lit teris*, *syllabis*, *pedibus et metris ed. L.S. et Lennepio*. Traj. 1825) maar van zijnen *Callimachus*, door V a l c h e n a e r op *Callimachi Elegiarum fragment.*, uitgegeven door L u z a c . L.B. 1809, herhaaldelijk geprezen is niets verschenen. Waar zijne *Collectaria* berusten is onbekend. In 1801 gaf J.H. H o e u f f t bij J. v a n T h o i r te Leiden in het licht: *L. Santenii carmina*, met een zeer belangrijk levensberigt. De Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leiden bezit van hem *Ettelijke uitgezochte Fransche Woorden en Spreekwijzen*, *eigenhandig* 10 *bladen in* 4°. ms. en *Lijst der Autographen*, *voorkomende in het Album amicorum van L. van Santen*. fol. Dit Album berustte laatstelijk onder Mr. L.C. L u z a c , Curator der Leidsche hoogeschool. Zijn overschot rust te Katwijk aan den Rijn. De plaats waar hij rust is kenbaar door het eenvoudig opschrift: *Laurentius Santenius*.

Zijn portret ziet het licht.

Zie H o e u f f t , *Praefatio*, voor zijn uitgave, *den Carmina Santenii;* S a x e , *Onom.* T. VIII. p. 408, 409, Add. 445; H o e u f f t , *Parn. Lat. Belg.* p. 241; P e e r l k a m p , *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 533, seqq.; L.G. V a l c k e n a i r u s , *ad Callemachi Elegiar. Fragmenta*, p. 60, *et passion alebi;* C.G. M e t s c h e r l i c h , *Praefat. ad Homer. Hymn. en Cererem*, p. XVIII; R u h n k e n i u s , in *Addendis ad Vellerum*, p. 154; B u r m a n n u s , *ad Propert*. L. II. Eleg. XIII. 32, p. 331, *ad* II. Eleg. XVIII. 33, p. 371; II Eleg. XXIII. 5, p. 432-433, II. XXV. 31. p. 467; W y t t e n b a c h i i , *Bibl. Crit.* Vol. II. Part. II. p. 1-25; Vol. III. Part. II. n°. VII. p. 128-130 Vol. V. Part. III. p. 53-58; S c h i p p e r s , *Observ. Critic.* in *Prop*. Libr. IV. Praef. p. 1; A d r . R o y e n i . *Carm.* p. 298; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. IV(1) bl. 46, D.A. IV(1) bl. 266; v a n K a m p e n , *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* D. II. bl. 564, D. III. bl. 238; S i e g e n b e e k , *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 353, 354, 458-361, D. II. bl. 30, 126; N i e u w e n h u i s ; K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; *Algem. Liter. Zeit.* 1800; L. M u l l e r , *Gesch. der kl. Philosophie in den Niederlanden*, S. 100, et passim; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 204; D. III. bl. 503, 506, M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Jan van Santen]

SANTEN (JAN VAN), V a s a n z i o e n l e F l a m m i n g o genoemd, werd te Utrecht geboren, begaf zich naar Italie en vestigde zich te Rome, waar hij zich in den aanvang bezig hield met het vervaardigen van allerlei voorwerpen in ebbenhout en ivoor. Vervolgens legde hij zich met ijver toe op de gronden der architectuur en alles wat op deze kunst betrekking heeft, en liet, naar mate hij daarin vorderingen maakte, zijne vroeger bedrijf varen. De architect F l a m i n i o P o n z i o was hierbij zijn leidsman. In gunst geraakt bij P i g n a t e l l a , later tot kardinaal verheven, werd hij door dezen den kardinaal S c i p i o B o r g h e s e voorgesteld, die hem de *villa Borghesi*, in de nabijheid van Rome, liet bouwen. Na het overlijden van P o n z i o , benoemde paus P a u l u s V hem tot zijn architect, en voltooide hij, als zoodanig, de herbou-

wing van de groote kerk van St. Sebastiaam, buiten de poort Capena, door P o n z i o aangevangen doch niet voltooid, en legde ook de laatste hand aan de *villa Mondragoue* bij Frascati, die paus P a u l u s had doen stichten. Hij versierde ook het Vatikaan met een voorgevel, bragt er nieuwe versierselen aan, en bouwde de villa van *Monte Cavallo*, die eerst aan den kardinaal B o r g h e s e, later aan de familie B e n t i v o g l i o toebehoorde.

Hij overleed in 1623, onder de regering van paus G r e g o r i u s XV. In de kerk van de HH. C o s m u s en D a m i a n u s te Rome, is een grafteeken aanwezig, door v a n S a n t e n, ter nagedachtenis van zijn bloedverwant, den kunstschilder W i l h e l m u s v a n W e d e, uit Utrecht opgerigt.

Zie I m m e r z e e l.

[Anthonie Santvoort]

SANTVOORT (ANTHONIE) bloeide omstreeks 1656 in Nederland, en was een goed graveur.

Men heeft van hem:

De Stad Brussel, met het *portret van Philip IV*, *koning van Spanje* er boven, naar N i c o l a e s v a n d e r H o r s t, bestaande uit negen bladen, om aan elkander te worden gevoegd.

De Belegering van Hulst in 4 bladen en 2 bladen tekst. *Breda chez* A(c r a h a m v a n) S a n t v o o r t. 1645.

The Muses Welcom to the Princes Mary and the Prince William Henry at their Entrie in Breda, geëst door A.S. met engelsch vers van J.v.d. V l i e t.

In den *Bredasche Almanac en Chronyck en Freiske Spreeck woorden*, *door Fobbe Kint*, 1664, komen prenten van hem voor.

Verscheidene prenten in *Flavius Josephus*, bij J. Savry, Dordrecht 1665. fol.

Titels vóór *A. Hulsii*, *Hilda.-Montani*, *Nomenclator Biblicus Hebraco-Latinus*. Bredae 1650. kl. fol. en vóór *Liber Psalmorum Hebraicè*, *Editio nova etc.* in 12°, van denzelfde autheur, een fraai geëtst prentje.

In *Castella et Praetoria Nobilium*, *Brabantiae etc. Ed. J. Le Roy*, L.B.P. v a n d e r A a, 1699 in fol., een uitmuntend prentje in 4°. voorstellende de *Ruïne van het Huis van Stryen in Oosterhout*, in de manier van H. N a e u w i n c x gegraveerd. Hij teekende en etste ook het portret van *Ds. Johannes Hoornbeek*. Ook wordt het portret van den schrijfmeester H e n d. M e u r s hem toegekend.

Zie K r a m m.

[Dirk Santvoort]

SANTVOORT (DIRK) of VAN SANTVOORT, tijdgenoot van den vorige, schilderde goede portretten in den trant van R e m b r a n d t. K r a m m vermeldt van hem het portret van den godgeleerde en dichter *Franciscus Plante*, waarvan de schoone gravure door J. S u y d e r h o e f voorkomt in *F. Plante Mauritiados Libri XII h.e. Rerum ab illustr. Heroë Joa*.

Mauritio, *Comite Nassaviae etc. in Occid. India gestarum descriptio poëtica*. L.B. 1647. fol.

Een Binnenvertrek, *waar in eenige heeren met dames in onderhoud aan een tafel zitten*, meesterlijk geschilderd, in bezit van den raadsheer van der Voort te Utrecht.

Mevrouwen Regentessen van het werkhuis te Amsterdam, *benevens de Moeder*, *haar eennig werk aanbiedende*. In bezit van het werkhuis.

Een Mansportret in d'aloude Hollandsche kleeding om den habs.

Een dito.

Jezus met de Emmausgangers. In de Louvre te Parijs.

Zie Kramm.

[P. Santvoort]

SANTVOORT (P.) of VAN SANTVOORT, een tijdgenoot van den vorige. Kramm vermeldt van hem een *Wintergezigt* met figuren in den stijl van Jan van Aken of Breughel, doch graauw van kleur.

Nagler, die hem Peter van Santvoort noemt, schrijft dat er een door hem gegraveerd portret bij Danckerts is uitgegeven.

Zie Kramm.

[Abraham van Santvoort]

SANTVOORT (ABRAHAM VAN), plaatsnijder te Breda, bloeide in het midden der 17° eeuw. Hij wordt in de *Archives des arts* van Pinchart (Gand 1860 T. I. p. 67) als kunstschilder en plaatsnijder vermeld; doch Kramm meent dat de werken, die op zijn naam gaan, niet aan hem moeten worden toegeschreven, maar waarschijnlijk aan Anthonie.

Zie Kramm.

[S. van Santvoort]

SANTVOORT (S. VAN), een gezelschapschilder, in het midden der XVIIIe eeuw. Hij werkte in den trant van Joh. Horemans.

Zie Kramm.

[Godefridus van Santvoort]

SANTVOORT (GODEFRIDUS VAN), zoon van Dirk Matthijs van Santvoort en van Maria van Coeverincx of van de Coevering, dochter van Peter Gijsbert Coeverinx en van Genoveva van Breugel, werd den 10 Junij 1577 te St. Oederode geboren, en na de volbrenging zijner voorbereidende studien te 's Bosch, in 1606 te Leuven licentiaat in de regten. Omtrent dezen tijd verkreeg hij in de kathedrale kerk te Antwerpen een kanonniksdij, van welke hij echter in 1625 afstand deed. Hij was een zeer godvreezend priester, behalve met zijne moedertaal, met de Latijnsche, Italiaansche, Fransche en Spaansche talen niet onbekend. Zijn sterfjaar wordt niet vermeld. Hij heeft eene Vlaamsche vertaling van de volgende werkjes uitgegeven.

Een verkort levensverhaal van vijf heiligen, welke door Gre-

gorius XV onder het getal der Heiligen zijn gesteld, *als van den H. Isidorus*, *den landman bijgenoemd*, *van den H. Ignatius van Loyolas*, *Franciscus Xaverius*, *Theresia en Philippa Nerius*. Antw. 1624. in 12°.

Den korsten wech tot de hoochste volmaecktheydt, *inhoudende een cort begryp van de Christelycke volmaecktheydt*, *vol allerley schoone*, *hooghe ende geestelycke leeringhen. Ghemaeckt door eene heylegihe ende verlichte Maghet van Milanen in Italien*, *ende nu eerst overghesedt uyt het François in onse Neder-Duytsche tale door H. Godevaert van Santvoort*, *canonneck van Antwerpen*. Antw. 1624. in 16°.

Verhandeling over den vrede van eene Christelijke ziel. Antw. 1626. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 291; Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 293; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 772; Brox, *Aanteek. over de Meijerij*, D. I. bl. 184, ms.; Paquot, *Mém.* T. I. p. 481; van Gils, *Cath. Meijer. Memorib.* bl. 448; van Gils en Coppens, *N. Beschr. v. het. bisdom van 's Bosch*, D. III. bl. 263, 264; Hermans, *Introd.* p. 12; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Cornelius Santvoort]

SANTVOORT (JOHANNES CORNELIUS), secretaris van zijne geboortestad 's Hertogenbosch, gaf in het licht:

Manuaal of Woordenboek, *alleen betrekkelijk tot alle de rekeningen van de steeden*, *vrijheden en dorpen in de vier quartieren vaa den meijerije van 's Hertogenbosch enz.* 's H. bosch. 1741. 8°. De bibliotheek van het Prov. N. Brabantsch Genoots. bezit een exemplaar met aanteekk. van den schrijver.

Zie Sandbrink, *de advoc. jurib. ac doctrina*, p. 130; Hermans, *Introd.* bl. 23; *Cat. v.h. prov. N. Brab. Genoots.* n°. 3071; Mr. Bodel Nijenhuis, *Bibl. d. plaats. beschrijv.* bl. 41.

[C. van Santvoort]

SANTVOORT (C. VAN) tijdgenoot en vriend van Mattheus Gargon, en een zeer middelmatig dichter, blijkens zijn vers voor diens Walchersche Arcadia.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb*.

[Petrus Santvoort]

SANTVOORT (PETRUS) werd omtreeks 1658 te Breda geboren, studeerde aan eene niet gemelde hoogeschool, verwierf er den graad van theologiae candidaat, en werd tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd. Zijne meer vrije en kostbare levenswijs, gevoegd bij grooten overvloed van proponenten, veroorzaakte, dat in het verkrijgen eener standplaats, het geluk hem tegenliep, en hij, bij voortduring zijne ouderen tot last, daarover wel eens bittere verwijtingen van zijne moeder moest hooren. Hier over verdrietig, verliet hij, zonder van zijne bedoelingen of uitzigten iets te laten weten, het ouderlijk huis, en doorreisde in armoede en gebrek Frankrijk, waar hij om de religie werd gevangen genomen, en Italie. Te Rome, waar hij zich door de opzieners der Vatikaansche boe-

kerij deed opmerken, verkreeg hij aan deze een geringe aanstelling, die hem voor gebrek behoedde. Al spoedig maakte hij zich in deze post onmisbaar, en klom, door meer dan eene bevordering, tot aanzienlijker betrekkingen op. Eindelijk, na het overlijden van den onder-bibliothecaris, werd hem zelfs de post van dezen aangeboden, mits hij, den Hervormden godsdienst verzakende, opentlijk tot de R. Kerk overging. Hiertoe kon hij niet besluiten, en keerde, na een uitlandigheid van twee jaren in zijn vaderland terug. Zijn vader, reeds eenige tijd overleden, vond hij niet meer, en het lijk zijner moeder stond boven aarde. De roem zijner geleerdheid, gelijk ook zijne buitengewone lotgevallen bezorgde hem, den predikant uit (1682) Rome, gelijk men hem noemde, al spoedig het beroep in de gemeente van 't Woud bij Delft. Terwijl hij hier de dienst waarnam liet hij zich ofschoon reeds 41 jaren ond, als student te Leiden inschrijven en verwierf reeds den volgenden dag den graad van theol. doctor, na het verdedigen eener *Dissertatio Inauguralis*, *de Angelo Satan colaphisante Paulum*, *ad II Cor. XII:*7, die, aan W i l l e m B e n t i n c k graaf van Portland opgedragen, nog verdient gelezen te worden. Ondertusschen was hij, met eene rijke maar evenmin jeugdige als schoone jufvrouw te Delft in kennis gekomen. Wederzijdsche trouwbeloften werden uitgewisseld, en hij inmidmels door zijne geliefde in staat gesteld om zijne huishouding op meer behoorlijken voet te regelen en nu en dan zijne vrienden te onthalen. Niettemin zijne gedane keus berouwde hem ras, en hij brak zijne betrekking met de Delfsche jufvrouw af. Deze, gebelgd over de haar aangedane beleediging, klaagt hem wegens geschondene trouwbeloften aan, ja weet het zoo ver te brengen, dat de leeraar tot het ontvangen eener openlijke bestraffing en het zitten onder den predikstoel gedurende eenige weken veroordeeld wordt. Juist tegen het einde dezer straf werd hij te Middelburg beroepen. Hij aanvaardde dit beroep, doch had niet lang genot van den gelukkigen keer, die zijn lot scheen te hebben genomen. Toen hij namelijk als jongste predikant geroepen werd, een' veroordeelde misdadiger voor den dood te bereiden en in de laatste ure bij te staan, bragt de wreede strafoefening (de moordenaar werd geradbraakt) op zijn beweeglijk gestel zulk een noodlottigen indruk te weeg dat een plotseling toeval op de plaats zelve (het schavot), aan zijne tragische levensloop een einde maakte. Hij werd den 1 October 1703 begraven[1)]. S a n t v o o r t was een Voetiaansch predikant en was de onderwijzer van den beruchten J a c o b C a m p o W e i j e r m a n.

Zie K i s t en R o y a a r d s, *Nederl. Archief*, D. II. bl. 220, volgg.

1) Men vergelijke echter over zijn dood K i s t en R o y a a r d s, *Kerk. Archief*, D. VII. bl. 400.

401; D. VIII. bl. 190; *Levensb. v. meest. Nederl. mannen en vrouwen*, D. II. bl. 95.

[Dominicus Sapma]

SAPMA (DOMINICUS), bediende in 1614 het predikambt, toen hij, in plaats van den door de regering afgezetten leeraar J o h a n n e s R o g g i u s , om zijne remonstrantschgezinde gevoelens, te Hoorn werd beroepen. Terwijl hij daar predikant was, moest hij in Maart 1616 te Groothuizen, in plaats van den door de Hoornsche regering afgezetten predikant D i r k C h r i s t i a a n s z o o n optreden. Daar men echter van de zijde der aanhangers van deze grooten tegenstand verwachtte, werd S a p m a door den voorzittenden- en een oud burgemeester, den schout en 12 of 13 gewapende manschappen naar den predikstoel geleid. Toen hij twee jaren later voor de synode van Dordrecht, als een van de hoofden der Remonstranten was gedagvaard, aldaar zijn verblijf hield, ontving hij den laatsten Februarij 1619 van zijne hoog zwangere huisvrouw uit Hoorn, het berigt, dat haar, van wege de wethouderschap was aangezegd, binnen den tijd van 8 dagen de predikantswoning te verlaten. Ontsteld over deze tijding, verzocht S a p m a van den raadsheer v a n K a m p e n , toen voorzitter der politieken op de Synode, verlof zich naar Hoorn te mogen begeven, om in deze verlegenheid zijne huisvrouw bij te staan. De president keurde wel (daar S a p m a nog niet veroordeeld was) de voorbarige handelwijs der regering van Hoorn af, doch begeerde dat S a p m a zou vertoeven tot op een volgende vergadering, die over een dergelijk verzoek van twee andere remonstrantsche predikanten, om Dordrecht te mogen verlaten, zou gehouden worden. S a p m a echter drong, daar er juist een schip naar Hoorn gereed lag, en de omstandigheden geen uitstel gedoogden, op zijn vertrek aan, verzocht den president hem bij de overige heeren te verontschuldigen en begaf zich op reis.

Bij zijn aankomst vernam hij dat zijne vrouw reeds verhuisd was en eene ledig staande woning, staande op het Noord, op den hoek van de Kerksteeg had betrokken. Naauwelijks was zijn komst bekend of de wethouderschap beval hem ‘zich niet te verstouten, binnen de stad te prediken, oproer of vergaderingen te maken, op eenige beleide zamenkomsten te verschijnen of eenige kerkelijke diensten te verrigten.’ Toen v a n S a p m a werd gevorderd, dat hij beloven zou aan dit bevel te gehoorzamen, was zijn antwoord ‘dat hij zich, met Gods hulp, van alle oproer zou wachten, doch zich niet verder kon verbinden omtrent hetgeen hij aan God en der gemeente schuldig was.’ Geenszins kon hij echter zijne verwondering ontveinzen over zulk een aanzegging, daar hij nog in dienst der gemeente en niet door de synode veroordeeld was. Niet lang vertoefde S a p m a te Hoorn, spoedig werd hij van hooger hand naar Dordrecht ontboden. Zijn vertrek ging van een geweldige opschudding, die de gansche stad in rep en roer bragt, ver-

gezeld. Volgens V e l i u s was het onvoorzigtig beleid van twee of drie regenten daarvan de oorzaak.

S a p m a , dus luidt het verhaal, huurde een wagen en belastte den voerman hem aan de Westpoort te wachten, daar hij van voornemens was, zich vroeg in den morgen (10 Maart 1619) derwaarts te begeven en stil de stad te verlaten. De genoemde regenten begrepen het echter anders. In weerwil van den raad en de waarschuwing der remonstrantschgezinde ouderlingen, die onaangenaamheden vreesden, deden zij, des morgens te acht ure, den stads wagen voor de woning van den leeraar komen. Dit wekte opzien, en nog meer het bevel, dat de bezetting reeds 's morgens te zes ure in de wapenen moest komen. Welhaast kwam eene menigte volks op de been waar onder vele contra-remonstranten, die men sarrende hoorde roepen: ‘Waar zijn nu de Arminianen? Waarom staan ze nu hunnen valschen leeraar niet bij? Waar zijn ze nu? Wat doen ze nu voor hunnen predikant?’ Deze en dergelijke taal zette de Remonstranten in vuur en vlam. Zij grijpen de paarden bij den toom, snijden de zeelen aan stukken, ligten S a p m a , zijne vrouw en het kraamkind van den wagen en sloopen de wielen. Nu rukken de soldaten aan, doch zonder schieten, 't volk drijft ze terug door het werpen met pannen van de luifels, wijl het uithalen van straatsteenen, daar de grond vastgevroren was, niet doenlijk was. Nu schieten de soldaten met los kruid, en 't gemeen, daardoor verbitterd, rukt met verdubbelde woede aan. De soldaten (Zwitsers) ontvangt last, met scherp onder den hoop te schieten. Kapitein W a l t z d o r f smeekt de regering te vergeefs zulke strenge maatregelen niet te nemen en zachtere middelen aan te wenden tot herstel der rust. Doof voor deze zachtzinnige taal, vraagt zelfs een der regenten uit een der vensteren van het raadhuis aan de soldaten, of ze geen scherp hadden, en beveelt los te branden. Straks slaat de trom alarm, de musketten geven vuur, zes of zeven burgers ontvangen doodelijke, wel veertig min of zware wonden. Thans is er geen houden aan de soldaten. Aangevoerd door de wethouders, meenen ze een goed werk te verrigten, met het gebruik van het schietgeweer tegen allen, die den schijn hadden het met S a p m a te houden.

Een smid staat op zijn stoep, terwijl S a p m a voorbij rijdt, neemt zijn hoed af en roept den leeraar toe: ‘adieu, broeder, adieu.’ Terstond treft hem een gevederde kogel, zoodat hij dood ter aarde valt. Men wil zelfs dat het met S a p m a zou zijn gedaan geweest, indien hij niet door zijn huisvrouw met haar zuigeling en drie andere vrouwen, die op den wagen zaten, beschut was geworden. Nadat het oproer bedaard was, werd S a p m a met zijn gevolg, onder dekking van krijgsvolk de stad uitgeleid. Over Alkmaar, 's Hage en Rotterdam, kwam hij den 13 Maart te Dordrecht aan. Zoodra hij van zijn aankomst

kennis had gegeven, ontboden hem de politieke afgevaardigden, om hem te onderhouden over zijn vertrek, zonder daartoe verlof te hebben ontvangen. Hij ontving daarover een bestraffing, en nu meende S a p m a dat deze zaak een eind had genomen. Het viel echter anders uit. Des anderen daags werd hij op nieuw ontboden, en hield men hem eenige vraagpunten, zijn vertrek uit Dordrecht betreffende, voor, met bevel die staande voets te beantwoorden. S a p m a vroeg er een afschrift van en tijd om zich te bedenken. Men weigerde hem zulks, en S a p m a , om anders dan schriftelijk te antwoorden. Hoog werd dit gedrag van S a p m a opgenomen, zelfs hierover met de Algemeene staten en die van Holland briefwisseling gehouden. Het bleef er echter bij, schoon het gerugt liep, dat S a p m a in verzekering genomen, en gevankelijk naar 's Hage zou gevoerd worden.

Toen S a p m a met de overige Remonstranten was veroordeeld, werd hij met hen voor de Algemeene staten te 's Hage ontboden. Hij weigerde de belofte van stilstand te onderteekenen, werd nu ten eeuwigen dagen uit de Vereenigde Nederlanden gebannen, en op zijn verzoek deed men hem naar Waalwijk brengen. Niet lang vertoefde hij buiten 's lands. Heimelijk keerde hij terug en onthield zich nu hier dan elders om voor de vervolgde gemeente te prediken en ze tot volstandigheid in het geloof op te wekken. Zelfs vinden wij opgeteekend, dat hij, in 1621, nevens nog twee gebannen predikanten, A d r i a n u s B o r r i u s en I s a a k F r e d e r i c u s , werd benoemd tot binnenlandschen directeur der gemeenten, waarvan men de instelling noodig had geoordeeld om de gemeene zaak te handhaven en te zorgen voor het verloop der broederschap. Hij wees echter die betrekking van de hand, doch ging voort, met ouder groot gevaar, hier en daar te prediken. Eindelijk werd hij nog in het genoemde jaar, op de volgende wijze gevangen genomen:

In den laten avond van den 28 Augustus hielden de Remonstranten te Amsterdam een godsdienstige zamenkomst op de Kraanstelger, tusschen de Waal en de Houtbrugge, ten huize van zekeren J a n O l f e r t s z o o n . Ten einde van het gebed, na de leerrede, bemerkte men van binnen dat het huis van buiten was bezet. Drie of vier mannen, van plan naar buiten te gaan, werden tegen gehouden door het geroep van: ‘Staat of het gaat er door.’ Elk zoekt nu een schuilplaats in den kelder, op de daken der belendende huizen of elders. Eindelijk deden twee onderschouten de deur van het huis openen en de namen van eenigen opschrijven. Onder dit alles had S a p m a , die de vergadering niet bijgewoond, doch intusschen vernomen had, dat ze gestoord was, zich naar dien hoek der stad begeven, en stond met I s a a k F r e d e r i c i , weleer predikant te Utrecht, op de Hooftbrug, bij den Schreiers hoek, om van verre te zien hoe de zaak afliep. Tot zijn ongeluk werd hij

door een Hoornsche vrouw, die thans te Amsterdam op de Geldersche kade woonde, en zeer Contra-remontrantsch was, erkend. ‘Daar gaat S a p m a , die ons getrouwd heeft’ zeide zij niet alleen tot haar man, maar ook tot een schuitevoerder, die insgelijks een vijand der Remonstranten was. Deze deelt hetgeen hij gehoord had aan een der onderschouten mede, die naar de brug snelt, waar S a p m a over de leuning lag. F r e d e r i c i ontliep het gevaar, doch S a p m a , die bijziende was, zijn vijand in den mond. Deze grijpt, kluistert en vleugelt hem en brengt hem naar de woning van J a n O l f e r t s z o o n , waar zijn deerlijken toestand diep medelijden wekte. Hij zelf weende bitterlijk, doch zeide: ‘ik ween niet van droefheid omdat ik gevangen ben, maar van blijdschap, omdat ik waardig wordt geacht dit om J e z u s naam te lijden, en ik ben gewillig voor de waarheid mijn bloed te storten al ware het ook op dezen oogenblik.’

In deze toestand zag hem L i j s b e t h d e B i s s c h o p , huisvrouw van R i j m E g b e r t s z . B i s s c h o p , die insgelijks de vergadering had bijgewoond, keerde zich tot een der onderschouten en sprak hem dus aan: ‘Mijnheer, men plagt, ten tijde der paapsche vervolgingen, de officieren te prijzen, die wat beleefd met de luiden, om geloofszaken gevangen, handelden. Hoe hebt gij dezen predikant zoo streng gevleugeld, of hij een dief of moordenaar was. Ik mag dit niet zien, laat hem los maken. Hij zal u niet zoeken te ontloopen, daar blijf ik borg voor.’ Deze voorspraak vond gehoor, men ontbond zijne armen. Thans de handen vrij hebbende, haalde hij, te gelijk met zijn neusdoek, een papier uit den zak, dat een lijst van namen, en eene notitie van penningen, door S a p m a van verscheidene Remonstranten ten behoeve der gebannen predikanten ontvangen, bevatte. Geen gelegenheid hebbende om het te verscheuren of te verbergen, stak hij het behendig onder het kussen, waarop hij zat. Hier vond het later de dienstmaagd en bragt het voorts te regt. Omtrent ten twee ure in den nacht bragt men S a p m a met den ijzeren paternoster om de hand, tusschen twee onderschouten, naar de gevangenis onder het stadhuis, de ‘boeijen’ genaamd. Onder het derwaarts gaan, had een der stoepwachters, die met een groote menigte volks, met pieken, stokken en staven voorzien, achter de gevangenen ging, de onbeschaamdheid zijne makkers toe te roepen: ‘wij gaan hier gelijk de krijgsknechten, die C h r i s t u s hadden gevangen,’ 't welk S a p m a tegen een der onderschouten deed zeggen: ‘hoort mijnheer wel, wat ze zeggen? Hoe onwetende barst de waarheid veeltijds uit!’ Deze schudde hierop het hoofd en trok zijne schouders op. In 't stadhuis sloot men S a p m a in een ellendig gat, na te voren zijne zakken uitgeschud en hem al wat men bij hem vond, weggenomen te hebben.

In een der brieven, waarin S a p m a verslag geeft van hetgeen hem in den kerker wedervoer, verhaalt hij, dat hij vijf malen door schepenen ondervraagd werd, ofschoon in het confessieboek slechts van 't voorgevallene in twee ondervragingen wordt gewag gemaakt.

Het eerste verhoor had reeds daags na zijne gevangeneming plaats voor den schepen A b r a h a m B o o m en den oud schepen K l a a s J a k o b s z . H a r e n k a r s p e l . Op de vraag van B o o m : 'wie hem had verstout, tegen den wil van den magistraat, in de stad te prediken?' antwoorde hij onbeschroomd: 'dat God hem daartoe had verstout, dezelfde God en Heer, die den eersten Hervormden kloekmoedigheid had geschonken, zulks hier te lande tegen den wil van den magistraat te doen; dat de Remonstranten geen oproer maakten, maar zij, die tegen de consicientie en de vrijheid van 't land, daar men goed en bloed bij had opgezet, hem het prediken met geweld zochten te verhinderen.' Toen hij op sommige vragen, die zonder anderen te bezwaren, niet konden beantwoord worden, het stilzwijgen bewaarde, voerde dezelfde schepen hem toe: 'Gij zijt gehouden de Heeren de waarheid te zeggen.' 'Men is, was zijn wederantwoord, niet altijd en van alle zaken gehouden dit te doen en moet dikwijls, gelijk C h r i s t u s en vele martelaren deden, haar verzwijgen.' Schepenen bevreemd over dit antwoord, vroegen hem, of hij dan geloofde, dat C h r i s t u s niet altijd de waarheid had gesproken? waarop S a p m a erkende zulks te gelooven en beriep zich op eenige plaatsen der H.S. Weinige dagen daarna werd S a p m a andermaal in schepenskamer gebragt. Bij het inkomen begroetten hem eenige heeren met het geroep: 'daar is de vogel, een van de voornaamste roervinken en oproermakers.' De eerste vraag, die hem gedaan werd, was: 'Hoe lang hij te Amsterdam was geweest?' Terwijl hij zich een weinig bedacht, zeiden sommigen: 'hij slacht de dieven: nu bedenkt hij zich vast, hoe hij best liegen kan.' 'Neen, mijne heeren (was zijn antwoord) ik bedenk mij opdat ik niet liege.' 'Ja,' hernam daarop een schepen. 'gij gelooft dat men niet altijd gehouden is de waarheid te spreken, en dat C h r i s t u s ze niet altijd heeft gezeid.' 'De heeren,' zei S a p m a hierop, 'verstaan mijne meening kwalijk; want ik heb nooit willen zeggen, dat men wel liegen mag, en dat C h r i s t u s ook heeft gelogen, geensins, daar behoede mij God voor! maar dat men sommige waarheden wel mag zwijgen en dikwijls gehouden is te zwijgen.' Hij weigerde vervolgens de plaatsen te noemen, waar hij gehuisvest was geweest, en wie zijne toehoorders waren geweest. Toen dreigde men hem met de pijnbank. Tweemaal werd hij sedert nog voor de vergadering geroepen en in het gezigt der pijnbank ondervraagd. Later werd hij met meer zachtzinnigheid bejegend, gaven zijne regters niet onduidelijk te kennen dat ze

met hem verlegen waren, en wenschten dat hij honderd mijlen van Amsterdam was. Op zijn verzoek werd hem verlof gegeven met zijne vrouw te spreken, en stelde hij de heeren een vertoog, ‘inhoudende een verdediging van zijn gedrag, alsmede een, op verzoek van den schout, door hem opgesteld geschrift, Catena Salutis; keeten of aaneenschakeling der zaligheid genoemd, ter hand.’

Sedert het inleveren van het vertoog werd den gevangene bescheiden en minzaam door de meesten schepenen behandeld. Hierdoor aangemoedigd liet S a p m a 's huisvrouw G r i e t j e U l b e s geheeten, niets onbeproefd om hem eenige verkwikking in zijn gevangenis te brengen. Ook verzocht hij in een smeekschrift, dat ook zijn naasten verwanten de toegang tot hem mogt geopend zijn. Deze gunst was naauwelijks verworven of S a p m a spitste zijn vernuft, of zij niet tot een middel zoude kunnen dienen om zijne vrijheid te erlangen. Welhaast had hij een plan ontworpen dat hij zijn vrouw en zuster mededeelde en den 22 September volvoerde.

In den namiddag van dien dag kwamen beide vrouwen hem bezoeken. Zij vertoefden tot den avond. Toen verwisselde hij zijne kleeding met die zijner vrouw, en in die vermomming ontsnapte hij. Zeven dagen later werd zijne huisvrouw in vrijheid gesteld.

S a p m a hielp kort daarna G r e v i u s en P r i n c e te Amsterdam uit het tuchthuis ontkomen. In de vergadering in de schuilplaats (1624) werd hij een der provinsionele klassikale gedeputeerden en met W o u t e r C o r n e l i s z . tot de bediening van Friesland gesteld. In 1630 bediende hij Hoorn, bij provisie, met L i e s s e l i u s en L a c h t e r o p , en bleef daar van 1632 tot 1641 in vaste bediening, ook werd hij in dit jaar geassocieerde der Directeuren. Hij gaf in het licht:

Register der schriftuurplaetsen aengetoghen in de Haegsche conferentie, *by den kerckendienaren*, *soo Remonstranten als oock Contra-Remonstranten*. Amst. H e n d r . B a r e n t s z . 1613.

Dit *Register* is gemaakt op de *Schriftelicke Conferentie*, *gehouden te 's Gravenhaghe in den jare* 1611 *tusschen sommighe Kercken-dienaren*, *Aengaende de Godlicke Praedestinatie metten aenderen van dien* (door J. A r n o l d u s C o r v i n u s , pred. te Leiden). *Ter ordonnantie van de... Staten van Hollandt ende W.W. ghedruckt* 's Gravenh. 1612.

Bespreck, *ofte onderhandelinge ghehouden over eenige huydens daechsche kerckelycke verschillen*,.... *tusschen Dominicus Sapma Dienaer des G.W. in de openb. Gheref. Kercke tot Hoorn*, *ende Rippertum Sixti*, *mede Dien. des W. in de afgezonderde vergad. in de Ramen ... Ghedr. tot Hoorn*, *by* J a n J o c h e m s z . B y v a n c k , *Voor Hendrick Gaerman*. 1617.

Provisioneel vertoog. 1616.

Droeve gevanckenisse en blijde uitkomst van Dominicus Sapma,

bedienaer des H. Euangeliums in de Remonstrantsche gemeenten onder 't kruis, *vervat in schone brieven*, *zoo uît de gevangenis als daarnaar geschreven*, *mitsgaders Remonstrantie of supplicitie derzelven gevangene aan de H.H. Burgemeesteren*, *schout en schepenen der Stadt Amsterdam*, *gedrukt anno* 1621. 4°.

Leugestuk.

De Paapsche triumpheerende waarheit. 1626. 8°.

Kort en waaragtig verhaal. 1625.

Brieven aan de Remonstrantsche gemeente en aan N.N. en *Brieven van verscheyde vermaarde en geleerde deser eeuw*. Amst. 1662, bl. 280, 289, 300*b*, 308*b*.

Ook vindt men t.a.p. bl. 312*b* een brief van N.N. aan hem. *Epistola ad Episcopium* p. 423, *der Praest. ac Erudit. vir. Epp.*

Zie B r a n d t , *Hist. der Ref.* D. II. bl. 242, 409, D. III. bl. 45, 188, 201, 211, 245, 246, 247, 251, 283, 472-477, 548, 690, D. IV. bl. 490, 560, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 582; W a g e n a a r , *Amsterd.* D. IV. bl. 332, 334, 336, 337, *Vad. Gesch.* D. X. bl. 384, 412; R e g e n b o o g , *Hist. der Rem.* D. II. bl. 281 volgg.; S a p m a , *Droevige gevangenis*, enz.; B r a n d t , *Dagwijzer der Geschiedenissen* bl. 484; *Hist. Verh. der Nat. Syn.* bl. 8, 63, 81, 123, 124, 177, 179, 182, 223; *Acta Nat. Syn. Dordr.* p. 139, 244, 245, 246, 252; *Acta Syn. Nat. Rem.* p. 102-133; *Epp. Eccl.* p. 528, 533; P o p p i u s , *Aentek.* bl. 14; V e l i u s , *Chr. v. Herv.* bl. 309 en 313; B a u d a r t i u s , *Mem.* B. XI. bl. 26; *Gymnas. Ultraj. edit.* 1638, CXI. p. 103, 105; U i t e n b o g a e r t , *Vrye aenwyzingh tegen de Hist. van F. de Vry* bl. 106; Dez. *Kerk Hist.* pass.; T r i g l a n d , *Kerk. Gesch.* bl. 839, 850, 1143; J. v a n d e r S a n d e , bl. 219; G l a s i u s , *Gesch. d. Syn. te Dordr.* bl.; H o o g s t r a t e n ; K o k ; N i e u w e n h u i s ; K o b u s en de R i v e c o u r t ; R o g g e , *Bibl. der Rem. Geschriften* bl. 129, 164; T i d e m a n , *de Rem. Broederschap* bl. 30, 224, 244, 245, 246; M u l l e r , *Bibl. v. Pamfl.* D. I. bl. 137, 164; A.v. C a t t e n b u r g h , *Bibl. Rem.* p. 125, 126; *Blijliederen op de uitkomste van de pridikanten*, *die om de verkondiging des Evangeliums gevangen waren; gedruktonder 't kruis*, 1621. 4°.; L e i d e k k e r , *Eere van de N.S.* D. I. bl. 80, D. III. bl. 359, 385, 397; K o e c h e r , *Cath. Hist.* bl. 371; J. H o n i g , *Dominicus Sapma in Nederland*. Amst. 1855. 3 aflev.

[Benjamin Sapma]

SAPMA (BENJAMIN), zoon van den vorige, werd in 1619 te Hoorn geboren. Den 25 October 1640 werd hij, toen Remonstrantsch leeraar, te Dokkum gevangen en vervoerd naar Leeuwarden. Van zijne gevangeneming en die van V o r s t i u s en O u w e n s sprekende, schrijft P a s c h i e r d e F i j n e . ‘Dit geschiedde door de groote klagte, die de predikanten ten Hoove maekten over de al te groote vryheydt, die de Remonstranten (hier) tegen haren dank gebruykten. Men bragt die gevagenen predikanten in geen tuchthuysen, nochte op Loevesteyn, gelijkse in de andere Provintien deden, maar alleen tot Leeuwaarden op 't Blokhuys; daar gaf men haer eenen tijd lang de kost, ende lietse also met een bannistement los.’ S a p m a moet echter tot de bediening

zijne gemeente zijn wedergekeerd; want den 6 Junij 1641 werd, op het schrijven van die van Dokkum aan de Directeuren, waarbij zij om continuatie van zijn dienst verzochten, zulks toegestaan, en daarop zijn examen vastgesteld, opdat hij ten spoedigste naar zijne gemeente kon wederkeeren.

Hij werd in 1642 te Zoetermeer beroepen, van daar vertrok hij in 1644 naar Rotterdam, waar hij den 13 Februarij 1647 overleed.

Zijne Bibliotheek werd 2 Sept. 1647 door de Rem. kerk te Rotterdam aangekocht.

De sententie, *van den Hove van Vriesland*, *waarbij B. Sapma gebannen wordt in* 1640, berust in de Bibliotheek der Rem. Gemeente te Amsterdam.

Zie T i d e m a n , *Rem. Broeders.* bl. 41, 52, 176, 207, 366; P a c h i e r d e F i j n e , *Leven* bl. 38; *Cat. d. Bibl. d. Rem. Gem. te Amst.* bl. 23.

[Sappius of Sappo]

SAPPIUS of SAPPO, predikant te Pelsum, ‘een man zeer geacht in Gods kerke.’ Toen in het pestjaar 1559 drie vroome leeraren te Norden waren gestorven, heeft hij, nevens J o h a n n e s S t r a a k h o l d , waarschijnlijk predikant te Hinta en J o h . B i l d e r b e e k , predikant te Zuiderhuizen, den dienst aldaar een tijd lang waargenomen. Den 8 Mei van genoemd jaar werd hij door het consistorie van Embden naar Groningen gezonden om de broeders te troosten.

Zie M e i n e r s , *Oostfr. Kerk. Gesch.* D. I. bl. 396, D. II. bl. 386, 387; *Boekzaal* 1731 *a*, bl. 573, 574.

[Jacobus Sappius]

SAPPIUS (JACOBUS) werd, na drie maanden te Varik en zes en een half jaar te Bommel het leeraarambt bekleed te hebben, in 1691 bij loting tegen N i c o l a a s v a n d e r M e e r , predikant te Wezel, in plaats van O l d e n b u r g , te Dordrecht beroepen en stierf aldaar den 8 Februarij 1695, in den ouderdom van ruim 37 jaren. Den 20 dier maand hield zijn ambtgenoot van G i f f e n des avonds in de Groote Kerk, voor eene ontzettende vergadering een treffende lijkrede op hem, vooral merkwaardig door het omstandig verhaal van 's mans godvruchtig afsterven. Hij was een beminnaar der zangkunst en vervaardigde geestelijke gedichten o.a. voor *Een nieuw Bundeltje uitgekipte Geestelijke gezangen*, *ten dienste aller bonden gunstgenoten van Jehovah*, waarvan in 1744 te Dordrecht een derden druk verscheen. Zijn echtgenoot E l i s a b e t h , dochter van N. d e V e e r en van E l i s a b e t h v a n V a l k e n b o r g , na zijn dood hertrouwd met R o b b e r t M o r g a n , kapitein in 's lands dienst, schonk hem 6 kinderen, zijn zoon J a c o b u s werd predikant te Kokkingen, en de Haar, te Oudbeijerland (1759), emeritus in 1770 en overleed in het volgend jaar.

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.* bl. 1; S c h o t e l , *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 105 volgg., 781; v a n d e W a l l , *Priv. v. Dordr.* bl. 1935;

Den regtvaardigen Habel, *nog sprekende na zijn dood*, *voorgestelt uit Hebr. XI:*4 *aan de dierbare gemeente Jesu Christi*, *binnen Dordrecht ter gelegenheit van het smertelijk afsterven en de opmerkelijke laatsten woorden van den godvrugtigen en hooggeleerden Heer Jacabus Sappius*, afzonderlijk en in Sld v a n G i f f e n's. *werken* bl. 253-296; J. v a n H o o g s t r a t e n , *Gedichten*, D. II. bl. 21-23; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb*.

[Michiel Sappius]

SAPPIUS (MICHIEL), een Zeeuw en dapper zeeheld, nam deel aan de expeditie naar Algiers, onder den Vice-admiraal v a n S o m m e l s d y c k en voerde het bevel over het schip *Veere*. Hij diende als Schout bij Nacht gedurende de oorlog tegen Frankrijk 1746-1748 en hielp mede de Zeeuwsche stroomen verdedigen.

Op 's Rijks archief berust van zijne hand:

Verbaal van den S.-b.-N. Michiel Sappius, *omtrent het gepasseerde in de vloot op de Schelde*, *in de jaren* 1748 *en* 1749.

Zie J.C. d e J o n g e , *Gesch. v.h. Ned. Zeew*. D. V. bl. 43, 135, 178.

[Abraham Isaac Saportas]

SAPORTAS (ABRAHAM ISAAC), secretaris der 4^{e} kiasse van het Kon. Ned. Instituut; lid van den raad van bestuur der Koninklijke Academie van beeldende kunsten te Amsterdam, een man van smaak, kunstkennis en andere bekwaamheden, den 27 April 1836, in den ouderdom van 59 jaren te Amsterdam overleden.

Zie *Aanh. op Nieuwenhuis; Proces-Verbaal v.d.* 29e *Algem. Vergad. van het Kon. Ned. Instit*. bl. 18, 19; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Jacob Saportas]

SAPORTAS (JACOB), een wakker geleerde uit Zalée in de Barbarijsche Staten, was resident van Marocco in Holland, stond te Amsterdam in hoog aanzien en was lid van het Rabbijnsche Collegie. Hij verzette zich met kracht tegen het opkomend Sabatianisme[1)].

Zie K o e n e n , *Geschied. der Joden* bl. 162, 428.

[Adriaas Saravia]

SARAVIA (ADRIAAS) of ZARAVIA, volgens S w e e r t i u s van Spaanschen afkomst, werd omstreeks 1530 te Hesdin in Artois geboren. Waar hij zijn eerste opleiding heeft gehad, is onbekend, doch in den aanvang der regering van E l i s a b e t h ,

1) Er was in het Oosten een valsche Messias opgestaan onder den naam van S a b a t h a i (Z e b e d e u s) Z e v i , een vogelkooper, geboortig van Smyrna, die weldra een vrij sterken aanhang verwierf en te Adrinopel een school voor zijne leerlingen opende. Ook te Amsterdam had hij aanhang.
Zie over hem D e B i e , *Wonderlijke levensloop van den valschen Messias Sabathai Zevi*. Leid. 1739. 8°. T h . C o e n e n , *IJdele verwachtinge der Joden in hunnen Messias S. Zevi*. Amst. 1669.

kwam hij in Engeland, (1559) en werd te Oxford doctor in de godgeleerdheid. Omstreeks 1561 keerde hij naar de Nederlanden terug, werd predikant te Ant-

werpen, en was een der opstellers van de Nederlandsche confessie. In 1566 liet hij er exemplaren den prins van Oranje en den graaf van Egmond aanbieden met een brief aan den koning en 's lands staten ten behoeve der Calvinisten. Saravia was toen gehuwd en had een schoonbroeder die kamerdienaar was bij graaf Lodewijk van Nassau, hem bij dezen inleidde, en hem alzoo gelegenheid schonk hem een menigte exemplaren der confessie aan te bieden, om die onder de edellieden van den eersten rang te verspreiden. Omstreeks denzelfde tijd legde Savaria met Jan van Marnix, heer van Toulouse, broeder van Aldegonde, de grondvesten tot een Waalsche gemeente te Brussel, waartoe in den aanvang eenigen die aan het hof verbonden waren, en burgers die het fransch verstonden, behoorden. In 1582 benoemden Curatoren der jeugdige hoogeschool te Leiden hem tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant bij de Waalsche gemeente. Deze bestond toen uit vlugtelingen uit Luik, Artois, Henegouwen en Brugge die zich met hunnen predikant Jacques de la Drève in Leiden hadden neergezet. De 26 Maart 1581 was de geregelde prediking in de Fransche taal op openbaar gezag aangevangen en den 29 October 1584 werd door de Christelijke Waalsche Synode, onder voorzitting van Saravia, tot oprigting van een Waalschen kerkeraad besloten en den genoemden de la Drève tot predikant bij deze nieuwe gemeente aangesteld. Het schijnt dat Saravia in 1582 slechts voorwaardelijk aan de Leidsche hoogschool verbonden was, wijl Curatoren toen hij in den aanvang van Augustus 1584 voor eenige weken verlof had gevraagd om eene reis naar Engeland te maken, hem ongaarne wilden laten gaan ‘voor ende alleer hij totten dienst van de professie der Theologien in der Universiteyt alhier, daertoe hij sonderlyck bequaem oyck willich (was), aengenomen ende voor sekere jaeren verbouden soude sijn.’ Zij beschouwden dit ‘als eene zake daeraen de voordernisse van der Universiteyt grootelynx gelegen was.’ Daarover werd met Saravia onderhandeld en, ofschoon hij zwarigheden maakte, zich voor een aantal jaren te verbinden, werd hem toch den 13 Augustus 1584 het hoogleeraarschap in de Theologie voor goed opgedragen, met de bepaling, ‘dat alle Sondagen tot meerder oeffeninge ende onderwijs van de studenten eene predicatic in de latijnsche tale sal doen,’ en tevens dat hij ‘voor den tijt van VI of VIII weecken ende soo langen de kercke van Leyden van gheenen anderen dienaar des goddelycken woorts sal sijn voorzien, deselve bedieningen des woorts sal behouden ende daer inne geduerich blijven, ende daernaer oyck somtijden voor de gemeynte sal predicken ende leeren alles sonder daer voeren eenighe belooninghe van der stadt te mogen heysschen of begeeren.’ Tevens werd hem eene jaarwedde van *f* 600 toegelegd, eene voor dien tijd aanzienlijke

som en grooter dan op dit oogenblik de meeste hoogleeraren kregen. In 1586 had Dirck Volhartsz. Coornhert een boekje uitgegeven, getiteld: *Proeve van de Nederlantse Catechismus*, in welks voorrede hij zich tegen den Catechismus had verklaard en tevens bereid had betoond om zijn gevoelen tegen elken voorstander te verdedigen. Dit werkje had hij aan de Staten van Holland opgedragen. Dezen waren met de uitgaave van dat boekje, juist op het oogenblik dat er zoo vele verdeeldheden binnenslands waren, en dus eendrachtige zamenwerking een eerste vereischte was, volstrekt niet ingenomen. Sommige leden stelden dus voor om niet alleen den schrijver, maar ook den drukker, voor het opwerpen van dezen twistappel te straffen. De meerderheid evenwel vond beter om het boek in handen van een lid der Theologische Faculteit te Leiden te stellen, ten einde het te zamen met een of meer predikanten te onderzoeken en desverkiezende te wederleggen. Deze beslissing beviel noch aan Coornhert noch aan de predikanten. Daarop besloten de Staten, na langdurige beraadslagingen, en na ingewonnen advies van Willem I, dat er eenige leden uit de Staten van Holland en uit den Hoogen Raad, benevens een uit het Hof van Holland te zamen zouden komen, voor welke Coornhert als bestrijder, Saravia, van wien een als geleerde en vooral als kanselredenaar een roep door het geheele land ging, als verdediger van den Catechismus zou optreden. Dit dispunt begon den 27 October te 's Hage, ‘int openbaer voor alle den Volcke, die daer met menigte quamen om deselve te aanhoren.’

Zes weken achtereen werd er over het eerste van de vijftig punten gedisputeerd. Daarenboven kwam er vertraging door de ziekte van Coornherts huisvrouw. Wijselijk begrepen de Staten dat hunne afgevaardigden den tijd beter konden besteden en de debatten werden gesloten.

Tot deze tijd was de verhouding tusschen de Leidsche regering en Saravia zeer vriendschappelijk; doch deze nam sedert af, daar Saravia meer en meer zijn engelschgezindheid openbaarde, herhaaldelijk naar Utrecht reisde en grooten invloed bij Leicester verkreeg, ja zelfs verdacht werd van den graaf tot het overbrengen der hoogeschool van Leiden naar Utrecht te hebben aangezet. Hij verontschuldigde zich wel, doch stak zich echter meer en meer in de woelingen der Leicestersche partij te Leiden, wikkelde zich in de bekende zamenzweering en moest, toen deze ontdekt was, door een overhaaste vlugt naar Engeland het gevaar ontkomen om niet in hechtenis te worden genomen. In Engeland wist hij zich door zijne ijver voor de anglicaansche kerk en zijne afkeer van de presbijteriaanschen leer en tucht, een kanunikaat in de hoofdkerk van Kantelberg te verwerven. Aldaar stierf hij den 15 Januarij 1612, in de ouderdom van 81 jaren. Zijn tweede vrouw

Margaretha Wyts, met welke hij in 1605, na den dood zijner eerste vrouw gehuwd was, liet op zijne grafstede een opschrift plaatsen, dat men o.a. bij Paquot leest. Hij gaf in het licht:

De diversis Ministrorum, *Euangelii gradibus*, *sicut a Domino fuerunt instituti*, *et traditi ab Apostolis*, *ae perpetuo omnium Ecclesiarum usu confirmata*, *Liber Unus*. Francof. 1561. Lond. 1590.

Beza schreef hier tegen:

Responsio ad Tractationem de ministrorum Euangelii gradibus 1562. *edit.* 2 (Genevae) 1593. 12°.

Hierop antwoordde Saravia met

De honore qui debetur Ecclesiarum Pastoribus (anders *De honore Praesulibus debito*) *et de sacrilegiis ac sacrilegorum poenis*. Lond. 1590. 4°.

De Imperandi auctoritate et Christianâ obidientiâ Libri Quatuor. Lond. 1593. 4°.

Defensio Tractatûs de diversis Ministrorum Euangelii gradibus, *adversus Theodorum Bezam* (anders *Examen Tractatus D. Bezae de triplici Episcoporum genere*). Francof. 1601. 4°.

Epistola-dilecto Fratri ac Domino Joanni Uytenbogard in *Praest. ac erudit. vir. Epistolae Eccles*. pp. 294-296.

Responsio ad convitia quaedam Gretzeri, *in quibus Hadriani Zaraviae nomine abutitur*.

Alle te zamen te Londen door de Maatschappij der Stationarii in 1611 in fol. uitgegeven met den titel:

Diversi Tractatus Theologici ab Hadriano Saravia editi.

Nog heeft men van hem:

Epistolae duae D.J. Lipsio, *Magnifico Rectori Academiae Leidensis*. in P. Burmannus *Sylloge*, T. I. p. 363-365. Het antwoord van Lipsius vindt men in J. Lipsii *Cent. Misc. Epp.* Ep. XX.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 101, *Alma Acad. Leid.* p. 115; Meursii, *Ath. Belg.* p. 259, 260; Paquot, *Mém.* T. II. p. 533 suiv.; P. Burman, *ad Syllog.* T. I. p. 364; Bor, *Ned. Oort.* D. III. fol. 975-980; Hooft, *Ned. Hist.* fol. 1153, 1154; Siegenbeek, *Gesch. d. Leids. Hooges.* D. I. bl. 48, 50; D. II. bl. 68, 69; Dr. W. Bisschop, *Verhandel. over de Leicestersche partij binnen Leyden;* Schotel, *Studentenoproer te Leiden;* Iterson, *Naamlijst der Pred.* achter de *Orde der Feest- en Lijdensteksten*, bl. 138; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 725; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 137, 153; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 350, 449; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 35; A. Thysius, *Leer en ordonn. der Ned. Kerken*, voorr.; Wtenbogaert, *Kerk. Hist.* bl. 152; *Epp. Eccl. praest. Vir.* p. 563; Kist en Royaards, *Archief*, (2e serie), D. IV. bl. 195, D. VI. bl. 214; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; J.H. de Stoppelaar, *De Leidsche Magistraat*, *Dirk Volkertszoon Coornhert en Professor Adriaan Sarravia; een theologisch dispuut in* 1583, in *Leidsche student. alm.* 1851, bl. 135; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl.

221, 258, 261; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. VII. bl. 62, 143; D. VIII. bl. 13; F.A. Lampe, *Aanh. tot d' Outreins' Gulde Kleinood*, bl. 45; Koecher, *Cath. Hist.* bl. 390, en voorts de *Gideon Florisz.* van Mevrouw Bosboom-Toussaint.

[Cornelius Sarcerius]

SARCERIUS (CORNELIUS), beoefenaar der schilderkunst te Utrecht, in de eerste helft der 17° eeuw.

Zie Kramm.

[Reinerus Sarcerius]

SARCERIUS (REINERUS) werd in 1540 te Zoelmond in het Graafschap Buren geboren, en nam van 1573-1586 het rectoraat aan Hieronymusschool te Utrecht waar. In dat laatstgemelde jaar ontving hij, daar hij aan de R.K. Kerk gehecht bleef, zijn ontslag. Maar zijn naam als docent en rector moet wel algemeen erkend zijn geweest, daar hij in April 1589 van Weesp op nieuw als rector aan dezelfde school werd geplaatst en het ambt tot zijn dood, in 1597, bleef bekleeden. Tot zijne leerlingen behoorden Hendr. en Adr. van der Burch, Herbert Rosweyde en andere geleerde mannen. A.v.d. Burch vervaardigde bij zijn overlijden een latijnsch lijkdicht.

Hij gaf in het licht:

De Amicitia Ode tricolos tristrophos ad Martinalia Hieronymianae scholae auditoribus praecinenda. 1579. 4°.

Elegia scholastica de Cruce, *seu adflictione perferenda*. 1582. 4°.

Elegia scholastica seu commandatio laboris. 1591. 4°.

Laus Aurorae, *qua juventus ad studium matulinum invitatur*. 1593. 4°.

Zie Val. Andeeas, *Bibl. Belg.* p. 790; Burmanni, *Traj. erud.* p. 324-334; Matthaei, *Anal.* T. III. p. 443; Reitzius, *de Orig. Gymnas. Hieron. in addend.*; Sweertius; A. van der Burch, *Funera*, p. 9; Foppens, *Bibl. Belg.*; Ekker, *de Hieronymusschool te Utrecht*, bl. 66 volgg.; Delprat, *Broeders. v.G. Groete*, bl. 137.

[Cornelis Sarcerius]

SARCERIUS (CORNELIS), in 1600 te Utrecht geboren, studeerde aldaar vier en een half jaar in de beschaafde letteren, een half jaar in de praktijk van het burgerlijk regt en boven dien twee en een half jaar in de regten. Den 12 October 1622 werd hij opgenomen in de societijt der jesuiten te Mechelen, legde twee en een half jaar later de gelofte af, studeerde twee jaren te Leuven in de wijsbegeerte, gaf vervolgens te Antwerpen herhalingslessen en te Duinkerken twee jaren onderwijs in de eerste beginselen der spraakkunst en woordvoeging. Na te Leuven vier jaren in de godgeleerdheid gestudeerd te hebben, werd hij in 1632, onder den hoogleeraar Bonen te Mechelen, tot priester gewijd, vertrok in 1633 van wege de Socitijt als missionaris naar Friesland, werd in 1634 te Dokkum in hechtenis genomen, in 1636 naar Holland verroepen, keerde

het volgend jaar weder naar Friesland terug, werd eindelijk op de vloot geplaatst en overleed er in 1639.

Zie van der Heyden, *Verhaal van de verrigtingen der Jesuiten in Friesland*, bl. 118, 119, 142, 147, 150, 168, 302.

[Johannes Sarcerius]

SARCERIUS (JOHANNES) beroemd advocaat te Utrecht, in de eerste helft der 17e eeuw. Men vindt van zijnen arbeid in de *Utrechtsche consultatien en advysen*.

Zie Sandbrink, *de Advoc. jurib. ac doctrina*, p. 64.

[Johan Sarcharson]

SARCHARSON (JOHAN) zette Hug' Broughtons *Concent of scriptures* in het Holl. over, met den titel: *Alghemeene verthooninge der Heilige Schriften*. Amst. 1618. 4o.

Zie Jöcher.

[Antonio Sarda]

SARDA (ANTONIO), wachtmeester, te Groningen. Toen de Algemeene Staten in 1576 Francois Martini Stella van Brussel naar Friesland en Groningerland hadden gezonden, met last om te beproeven of 't krijgsvolk tot het aannemen van de Gentsche pacificatie te bewegen was, deed Gaspar Robles, heer van Billy, bevreesd dat hierdoor zijn bewind in deze streek een einde mogt nemen, Stella te Groningen vatten en pijnigen. Gedurende zijn gevangenisschap wist hij, volgens sommigen zelf, volgens anderen door zijn geneesheer, eenige soldaten, die hem bewaarden, op de zijde der Staten te winnen. Drie vendels namen toen Billy in hechtenis, vervolgens de soldaten, toen de wethouderschap den eed af aan de Algemeene Staten, kozen nieuwe bevelhebbers, wierpen de verdachte hoplieden in den kerker en spijkerden de beeldtenissen van Alva en van Sarda aan de kaak.

Zie Dumbar, *Anal.* T. III. p. 486; Bor, *Auth. stukken*, D. II. bl. 5; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 126.

[Dirk Sardet]

SARDET (DIRK), beroemd tooneelspeler, werd in 1747 te Amsterdam geboren, betrad voor de eerste maal het publiek tooneel in 1770 bij het Vlaamsche tooneelgezelschap, onder directie van den heer Neyts. dat zich toen door het opvoeren van meest uit het Fransch in het Vlaamsch vertaalde zangspelen. Na het afbranden van den Amsterdamschen Schouwburg, in 1772, vertrok hij naar Rotterdam, waar hij in het huwelijk trad met de weduwe Lamberger, geboren Wouters. Na aldaar eenigen tijd met zijne vrouw bij het tooneelgezelschap van mejufvrouw M. de Bruyn te hebben doorgebragt, werd hij benevens zijne vrouw aan den nieuwen Schouwburg te Amsterdam verbonden (1779), waar hij voor de

eerste maal de rol van A r e n d , in V o n d e l s treurspel, *Gijsbrecht van Aemstel* vervulde. Hij had een aangename en smaakvolle voordragt, fijne beschaving en gemanierdheid, die hem tot in

hoogen ouderdom de gunst van het publiek verwierven. Den 1 April 1814 nam hij zijn afscheid van het tooneel, na voor de laatste maal in den rol van van Roest in de *Hoefsmid* te zijn opgetreden, ontving van directeuren van den Schouwburg een jaarwedde van *f* 1000, en overleed te 's Graveland, waar hij zich vestigde, in het 70e jaar zijns ouderdoms.

Zie Nieuwenhuis, (*Aanhangsel*); Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en letterb.* 1814, D. I. bl. 159.

[Jacoba Sardet]

SARDET (JACOBA) geb. WOUTERS, beroemd tooneelspeelster, werd in 1753 te 's Hage geboren. Door de natuur met al datgene begaafd, dat haar een gunstig onthaal op het tooneel verzekerde, ontwikkelde zich hare geestvermogens en bekwaamheden voor de kunst, aldaar beoefend, even snel als haar ligchamelijke bevalligheden. De beroemde Corver werd haar leermeester, en hare vatbaarheid en ijver beantwoordden volkomen aan zijne lessen en onderrigt. Na den dood van haren eersten man, den heer Lamberger, huwde zij met Dirk Sardet (zie boven), bragt eenige tijd met hem aan het tooneelgezelschap, onder directie van mejufvr. M. de Bruin te Rotterdam door, en verbond zich vervolgens met hem aan het Amsterdamsch tooneel. In 1779 trad zij voor het eerst in den Rafaël in Vondels treurspel *Gijsbrecht van Aemstel* en in die van Roosje in de *Bruiloft van Kloris en Roosje* op.

Zij doorleefde aan den Amsterdamschen Schouwburg den tijd van diens grootsten roem en luister, en schitterde aan de zijde van Wattier. Zij overleed te Amsterdam in Febr. 1813, in het 60e van haar ouderdom.

Zie Nieuwenhuis, (*Aanh.*); Kobus en de Rivecourt.

[J. Sarragon]

SARRAGON (J.) graveur in de eerste helft der 17e eeuw. Hij leverde eenige zeer goede portretten.

Zie Kramm.

[Jan Sarrazin]

SARRAZIN (JAN) uit het edele geslacht van dien naam, werd den 20 Julij 1539 te Atrecht geboren. Op aanbeveling van Robert Obry, pastoor der Magdalena kerk aldaar, werd hij, 17 jaren oud, in de beroemde abdij van St. Vaast opgenomen, en na zijn novitiaat voleindigd te hebben, vervolgde hij zijne studien te Parijs en te Leuven, waar hij zulk een naam verwierf, dat men er aan dacht hem tot abt van Vlierbeeck te benoemen. De abt van St. Vaast hiervan verwittigd, riep hem terug. Hij verwierf omtrent dien tijd den graad van licentiaat in de godgeleerdheid; die hij aan de monniken van St. Vaast onderwees. Te gelijker tijd nam hij het predikambt waar en verwierf de achting der regering en burgerij van Atrecht.

Achtereenvolgende werd hij kapellaan van zijn abt, groot prevoost en groot prior zijner abdij; eindelijk vicaris-generaal

van den abt. Nadat hij eenigen tijd deze laatste betrekking had bekleed, nam de abt (Gerard van Hemricourt, daar de Calvinisten de overhand te Atrecht kregen, de vlugt en liet het bewind in handen van Sarrazin. Deze werd door de Calvinisten in een kerker geworpen, waarin hij 14 dagen bleef, en, indien eenige invloedrijke personen hem niet aan hunne woede hadden onttrokken, zouden zij hem zeker ter dood hebben gebragt. Na zijne verlossing uit hunne handen, werd hij in staatszaken gebruikt en na den dood van Thomas de Parenty, den 23 Februarij 1576, tot abt van St. Vaast benoemd. In het einde van 1578 aanvaardde hij deze betrekking en in het volgende werd hij naar den hertog van Parma, die toen Maastricht belegerde, afgevaardigd, om van hem gunstige voorwaarden voor de Waalsche provincien en de partij der Malcontenten te vragen, die hij bezig was met den koning te verzoeken. Hij verkreeg hetgeen hij begeerde. In 1582 werd hij naar Spanje gezonden, om den koning rekenschap te geven van den staat der Belgische provincien en vooral van de getrouwheid van Artois. Kort daarna werd hij lid van den raad van deze provintie en van den raad van state. Eindelijk werd hij in 1596 aartsbisschop van Kamerijk, in plaats van Lucas de Barlaimont. Hij overleed den 3 Maart 1598 te Brussel, in den ouderdom van 58 jaren. Zijn hart werd begraven bij de Capucijnen te Atrecht, en zijn ligchaam te St. Vaast. Guillaume Gabet, vervaardigde zijn grafschrift en de abt Philippe Caveret deed in 1633 een ander op zijn graftombe plaatsen.

Zijn spreuk was *Pietate et Patientiâ*.

Men heeft van hem, behalve eenige leerredenen en aanspraken in het latijn, *Réglemens et statuts*, *que doivent observer les Hermites du diocèse de Cambrai*.

Zie Locrii, *Chron. Belg.* p. 657, 673, 690; Gazet, *Hist. Eccl. du Pays-Bas*, p. 49-53; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 464, 465; Raissii, *Belg. Christ.* p. 191-196; Strada, *de Bello Belg. decad. II. lib. I. edit. Antv.* 1648, T. II. pp. 58, 59, 161-261, 273; Carpentier, *Hist. de Cambrai.* T. I. p. 417, 418; *Gallia Christ.* T. III. p. 55, 56, 390, 391; Paquot, *Mém.* T. III. p. 381 sv.

[Cornelis Sarreau]

SARREAU (CORNELIS). In het archief te Sluis berust:

Een nieuw Spel- ofte Comedie-boeck door Cornelis Sarreau in 1421.

Zie *Nav.* D. III. bl. 92.

[Carel du Sart]

SART (CAREL DU) leefde in 1680, en zou een portret schilder, naar wiens schilderijen gravures bestaan, geweest zijn; doch anderen kennen zijne schilderijen toe aan Du Sart (Cornelis). Zie dit artikel bij Kramm.

[Cornelis du Sart]

SART (CORNELIS DU). Zie DUSART (CORNELIS).

[Franciscus du Sart]

SART (FRANCISCUS DU), beeldhouwer, in Henegouwen geboren, vertrok naar Rome en verwierf er den bentnaam *Wallon*. Hij ging vervolgens over in den dienst van Karel I, koning van Engeland, trok vervolgens van Londen naar 's Hage, waar hij verscheidene standbeelden voor de vorstelijke tuinen, o.a. dat van *Frederik Wilhelm*, *keurvorst van Brandenburg* vervaardigde. Ook vervaardigde hij de afbeeldsels van den heer *Spierinc* en diens *vrouw*, als ook medaljes. Hij zou in 1661 te Londen zijn overleden; doch anderen betwijfelen zulks.

Zie Kramm.

[Isaak du Sart]

SART (ISAAK DU), een Amsterdammer. Hij schilderde schoone bloemen op albast; zijne kunst vond veel bijval in Engeland, waar hij het grootste deel van zijn leven vertoefde. Hij overleed in 1697 in den ouderdom van 67 jaren.

Zie Kramm.

[Johannes du Sart]

SART (JOHANNES DU) beeldhouwer te Nijmegen in de XVIe eeuw.

Zie Kramm.

[Jacobus Sart]

SART (JACOBUS), pastoor te Marsum, bij Leeuwarden, die in 1567, wijl hij de gevoelens der gereformeerden was toegedaan, moest vluchten. Mogelijk was hij dezelfde met Jacobus Sartorius, die in 1578 predikant te Medemblik was, en in 1580 van daar is vertrokken.

Zie Winsemius, *Hist.* Lib. II. p. 88; Schotanus, *Fris. Hist.* p. 741; Greydanus, *Naaml. v. pred. te Franeker*, bl. 142; Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 177.

[M. du Sart]

SART (M. DU) eerste griffier der stad Doornik, teekende de Unie van Brussel 1577.

Zie *Nob. des Pays-Bas*, *Suppl.* T. III. p. 175; J.C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 206.

[J.H. du Sart]

SART (J.H. DU), schreef:

Deugdbevorderende Lettergift. Amst. 1807.

Leesgeschenk, *bestaande in verhalen en gesprekken tot nut en vermaak der jeugd*. Met plat. Amst. 1829.

Het vaderlijk onderhoud, in *Verhalen*. Met plat. Amst. 1832.

[Johannes Sartorius]

SARTORIUS (JOHANNES) werd omstreeks 1500 te Amsterdam geboren, legde zich met ongemeenen ijver op de oude talen en het hebreeuwsch toe, zoodat men hem reeds in jeugdigen leeftijd een gedeelte van het onderwijs op de latijnsche scholen zijner geboortestad toevertrouwde en men hem tevens een vertrek boven de oude waag inruimde, om daar het hebreeuwsch te kunnen onderwijzen. Met de leer der hervormden bekend geraakt, werd hij een harer ijverigste voorstanders en predikers, 't geen ten gevolge had, dat hij, kort na P i s t o r i u s (1525) gevankelijk naar 's Hage werd gevoerd. Hij

ontkwam echter den kerker, en week waarschijnlijk naar den vreemde. In het vaderland weêrgekeerd, stichtte hij een school te Noordwijk, waaruit, volgens J u n i u s , meer geleerden voortkwamen dan helden uit het Trojaansche paard. Doch tevens ging hij voort met de gevoelens der hervorming te verspreiden, en wikkelde zich, als verdediger van L u t h e r 's leer omtrent de zaligheid uit het geloof zonder de werken, in een ernstigen letterstrijd met C o r n e l i u s C r o c u s . Het zij deze twist zijn verblijf hier te lande onveilig maakte, het zij om andere redenen, hij begaf zich naar Basel, waar hij, zich door zijne geleerde werken, vooral door zijn *Paraphrases in quatuor prophetas* (1558) een grooten en duurzamen naam verwierf. In weerwil der dreigende bloedplakaten keerde hij naar zijn vaderland terug, begaf zich opentlijk bij de hervormden en verkondigde het evangelie in Zuid-Holland. Daar ontmoeten wij hem als eersten predikant van Delft (1558) en later (1570) van Noordwijk, waar hij in of omtrent 1570 overleed[1)]. Hij zelf of een zijner vrienden vervaardigden zijn grafschrift, dat men o.a. bij G e r d e s leest. Hij schreef:

Centuria Syntaxeûm, *in decades destincta*, *liber unus.* Antv. 1530.

Grammatica Latina. Antv.

De Fide justificante, *ad Cornelium Crocum*, *liber unus.* Basil. ap. J. Oporinum.

C r o c u s schreef hiertegen een brief, *de Fide et Operibus*. Antv. 1531.

De S. Eucharistiâ.

Observationes in Evangelium Matthaei.

Annotationes Scripturarum.

Assertiones Fidei; liber unus.

Ad Sathanae Satellitium; liber unus. Paraphrases in quatuor Prophetas, *quos Majores vocaut*, *videlicet Esaiam*, *Hieremiam Ezechielem et Danielem*. Basil. 1558. fol. onder den naam van *Joannes Tosarrius Aquilovicanus* (Noordwijker).

Paraphrases in duodecim Prophetas, *quos Minores vocant etc.* Basil. 1558. fol.

Adagia a Joanne Sartorio in Batavicum Sermonem proprie ac eleganter conversa. Antv. 1561. 4°. Ook achter J.S. *Ling. Lat. Phrases etc.* Amst. 1645. (ed. altera) 1660. 12°. *preoribus emendatior*.

Ook onder den titel:

Joannis Sartorii Adagiorum Chiliades tres, *sive sententiae proverbiales Graecae*, *Latinae et Belgicae*, *ex praecipuis. Auctoribus collectae*, *ac brevibus notis illustratae; ex rec. Cornelii Scriverii*. L.B. 1656. 12°. Amst. 1670. 12°.

1) Men is het over het jaar van zijn dood niet eens, sommigen noemen 1566, 1567, 1570, 1575.

Sylvula vocabulorum; seu selectarum orationum ac phrasium. Antv. 1563. 12°.

Zie Gerdes, *Hist. Evang. renovato*, T. III. p. 76 scqq.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 558, 559; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 723; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 465, 466; v. Hardt, *Autogr. Luth.* T. I. p. 364; P. Merula, *Descript. rer. adv. Ang. Merul.* p. 108; Schoock, *de Canonicis*, p. 477, 479, 482, 494; Junii, *Batavia*, p. 396; *Miscell. Gron.* T. III. Fasc. I. p. 45, 50; *Epistolae a Gallene editae*, p. 27, 28; Joh. Js. Pontanus, *Rer. Amstelod.* L. II. pp. 237, 238; Freheri, *Theatr.* p. 1402; Le Long, *Bibl. Sacra* p. 946; Boxhornii, *Theatr.* p. 262, 263; Junii, *Epp.* p. 345; Boxhorn, *Toon. v. Holl.* bl. 247; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 213, 214; A. Paauw, *Europa's Lutherdom*, bl. 366; te Water, *Hist. d. Ref. v. Zeel*. bl. 18; Wagenaar, *Amst.* D. XI. bl. 198; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 35, 57; Bleiswijk, *Beschrijv. v. Delft*, bl. 407; Kist en Royaards, *Archief*, (2e serie) D. II. bl. 13, D. III. bl. 293, D. IV. bl. 321, D. V. bl. 339; Kist en Moll, *Archief*, D. IV. bl. 4, 19, 54; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* D. I. bl. 80; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobusen de Rivecourt; Paquot, *Mém.* T. III. p. 604 suiv.; *Biogr. Univ*.

[Johannes Sartorius]

SARTORIUS (JOHANNES), geboren te Leeuwarden, predikant te Havelte (1609-1613), te Beestserswaag in 1613, in 1615 te Buitenpost en Lutkepost, overleden in 1621. Hij beoefende de lat. poezij blijkens zijn gedicht ter eere van Janus Drusius, achter diens leven door Abrotus Curiander (Hofman).

Mogelijk is bij ook de schrijver van *de Hypocrisi gentilium circa cultum Deorum*, en dezelfde met Johannes Sartorius in 1598 predikant te Breedevoord.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. v. pred. onder de classis van Dokkum*, bl. 35; Engelsma, *Volgl. d. pred. onder de classis van Zevenwouden*, bl. 195; de Jongh, *Naaml. d. pred. in Gelderl.* bl. 409. Romein, *Herv. pred. v. Drenthe*, bl. 180.

[Jacobus Theodartus Sartorius of Cleermaeckers]

SARTORIUS (JACOBUS THEODARTUS), waarschijnlijk zoon van Paulus Cleermaeckers, werd in het midden der 16e eeuw te Bolsward geboren; nam het kerkelijk gewaad aan en werd pastoor, eerst in zijne geboortestad, daarna te Dorsten in Westphalen. Hij bekleedde dit ambt nog in 1602.

Hij gaf in het licht:

R.P. Joannis Osorii Lusitani, *Societatis Jesu*, *concionum epitome. Pars Hyemalis*, *ab Adventu usque ad Pascha*, *operâ ac studio J.T. Sartorii Bolswerdiensis Frisii*, *P*(*astoris*) *D*(*urstensis*.) Colon. Agrip. 1602. 8°.

Pars Aestivalis, *a Dominica Paschalis usque ad Adventum Domini*. Ibid. 1602. 8°.

Concionum Epitome de Sanctis Ecclesiae Dei, *quorum Festa*

per totum annum in Catholicâ Ecclesiâ celebrantur; operâ ac studio Theodori Pauli, *Bolswerdiensis Frisii P.D.* Ibid. 1602. 8°.

De opdragt is geteekend den 6 Febr. 1598.

V a l . A n d r e a s meldt dat S a r t o r i u s een *Epitome Sermonum* van O s o r i u s heeft in het licht gegeven. Gedrukt Col. 1598 en 1613. 8°.

Zie P a q u o t , *Mém.* T. III. p. 352; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*

[George Frederik Sartorius]

SARTORIUS (GEORGE FREDERIK), werd in 1773[1)], te Amsterdam geboren, studeerde bij Ds. T i s s e l , en aan het Athenaeum aldaar, daarna te Göttingen onder S t ä u d l i n , E i c h h o r n en P l a n c k , werd in 1795 proponent, en aanvaardde achtereenvolgenden den predikdienst bij de Evangelisch-Luthersche gemeente te Zwolle (1797), Schiedam (1799), Dordrecht (1803) en te Amsterdam (1814). In 1826 werd hij tot buitengewoon hoogleeraar aan het Evangelisch-Luthersch Seminarie aldaar benoemd, en aanvaardde die betrekking den 31 October 1827 met eene oratie

De multiplici fructu, *quem diuturna in administrandis sains exercitatio adfert ad juvenes S.S. ministerii officia docendos*.

De 20 April 1845 had hij nog met vuur gepredikt, en reeds den daarop volgenden nacht (21 April) werd hij plotseling aan zijne gemeente en het Seminarie ontnomen. Hij was een man van veelzijdige kennis en groote gevatheid, een gemoedelijk prediker en voortreffelijk catecheet. Zijn portret bestaat, naar H.W. C a s p a r i , door D. S l u y t e r , in folio. Behalve de genoemde oratie gaf hij in het licht G.J. P l a n k , *Het geschiedkundig bewijs voor de goddelijkheid des Christendoms*, en *Voorlezingen over de leer van den persoon en het werk van Christus. Uit het Hgd. vert.* Rott. 1830, en de volgende voorlezingen in het *Magazijn voor Wetenschappen*, *Kunsten en Letteren van* v a n K a m p e n .

De troostgronden der ouders bij den dood hunner kinderen. (D. I.)

De waarschijnlijke oorsprong en de algemeene duurzaamheid van het geloof aan waarzegging en voorteekeningen. (D. V.)

De omvang en de zekerheid onzer kennis der natuur, *en den rang*, *welken hij daarom onder de andere wetenschappen verdient*. (D. VI.)

Zie D o m e l a N i e u w e n h u i s , *Gesch. d. Amst. Luth. gem.* bl. 232 volgg.; G l a s i u s , *Godg. Nederl.;* S c h o t e l , *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 229; L e n n e p i i , *Memor. Amst. Ath.* p. 290; *Boekz. voor April* 1845, bl. 647, verv.; *Kunst- en letterb.* 1845. D. I. bl. 322.

[Jan Abrahamsz Sarvaes]

SARVAES (JAN ABRAHAMSZ.) middelmatig dichter, bloeide in 't midden der 18e eeuw.

1) Volgens D. N i e u w e n h u i s . Volgens G l a s i u s 2 April 1775.

Men heeft van hem o.a. een *grafschrift op Ds. Joh. Corn. Chanfleury*, *overl.* 6 *Jan.* 1755.

Zie *Boekz.* 1755 a. bl. 99.

[F. Lucaszoon Sas]

SAS (F. LUCASZOON), in de XVIIe eeuw factor bij de Goudsche rederijkkamer de *Goudsbloem*. Men vindt zijne poezij in de *Schatkist der Philosophen ende Poeten* en in *Vlissinghs Redenr.-Lusthof*. Zijn zinspreuk was: *Gods wet is net*.

Zie v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb*.

[Jan Sas]

SAS (JAN) bloeide omstreeks 1640-1650 in Holland, en schilderde landschappen, met ruime groepen beelden en beesten gestoffeerd.

Zie K r a m m .

[Jan Sas]

SAS (JAN). Men heeft:

Historisch verhaal van de voyagie der Hollanderen met dry schepen, *gedaen naar de Oost-Indien*, *onder het beleydt van de Admorael Steven van der Hagen. In den jare* 1599 *ende volghende. Beschreven door Jan Sas*, *van der Goude*, *enz.* z.j.

Zie P.A. T i e l e , *Mem. Bibl. sur les journ. des Navig. Neerl.* p. 232, 233.

[Jacob Lucasz Sas]

SAS (JACOB LUCASZ.) lid der Goudsche rederijkerskamer de *Goudsbloem* met de spreuk: *Wt Jonsten begrepen*, verscheen op het Mechelsche Peoenfeest, den 3 Mei 1621 met 2 Refereymen. Ook vindt men zijne poëzij in *Vlaerdinghs Rederyckbergh*.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woord*.

[Nicolaas Sas]

SAS (NICOLAAS), dichter, bloeide in het midden der 17^{e} eeuw. Men heeft een gedicht van hem in *Bloemkrans van versch. Gedicht.* Amst. 1659.

[Marten Sas]

SAS (MARTEN), zoon van H u b e r t u s S a s en A n n a L o o m a n , werd den 30 Jan. 1754 te Amsterdam, waar zijn vader een welgezeten burger was, en een aanzienlijken handel dreef, geboren. Zijne ouders vroeg verloren hebbende, kwam hij in dien zijner voogden, en vervolgens bij den heer A. I J p e l a a r , vervaardiger van microscopische voorwerpen. Deze in den jongen S a s eenen werkzamen en onderzoeklievenden aard bespeurende, gaf hem van tijd tot tijd deel aan zijn kunstarbeid. Weldra werkten zij te zamen en besloten hunnen kunstarbeid onder de firma van A. I J p e l a a r e n C o m p ., voort te zetten. Van toen af kreeg hun arbeid meer een geregelde en fabrijkmatige strekking. Hetgeen tot hiertoe stukswijze werd behandeld, werd nu meer systematisch tot klassen en soorten gebragt. Alle

de drie rijken der natuur, werden nu de voorwerpen hunner nasporing en bewerking. Meer dan 20 groote kabinetten werden door hen aan vermogende liefhebbers afgeleverd, ieder eenige honderden voorwerpen (de allergrootste tot 1800 stuks toe) inhoudende, als: *kleine in-*

secten, *de uit- en inwendige deelen van eenige derzelven*, *vischschubbeu*, *houtsneden*, *preparaten van heesters*, *planten*, *bloemen*, *zaden*, *vliezen*, *pluisen en kiemen* (die, door hun ontwikkeld de plant reeds de kiem der zaden aantoonden), *plantdieren*, *zeeschelpeu*, *koraalgewassen*, *sehelpen*, *geheele en doorgesneden hoorntjes*, *steenzwammen*, *zaden*, *delfstoffen*, *als: goud*, *zilver*, *koper*, *ijzer*, *tin eu lood ertsen*, *halve metalen*, *dropsteenen*, *versteeningen enz.*, alle op de keurigste wijze geschikt en ingerigt, om door het miskroskoop, hetzij als ondoorzigtbare of doorzigtbare voorwerpen beschouwd to worden. Zij zonden op de openbare tentoonstelling van kunsten en handwerken, op last van het gouvernement, in 1806 te Utrecht geopend, eenige proeven van hunnen arbeid. Al aanstonds trokken deze de aandacht, inzonderheid een laadje met 36 voorwerpen, die *f* 108 golden, waarvan de meeste voorwerpen met het ongewapend oog niet konden gezien worden, en de glaasjes er zich ledig aan vertoonden. Geen wonder, daar zij o.a. de teeldeelen en bloedvaten van vlieg, mug, luis, vloo enz. bevatten, als ook de oogvliezen der kleinste insecten, waarin het getal der facetjes bewees dat de meesten insecten meer dan 3000 oogen hebben. Na afloop der expositie werd hun een zilveren medaille ter hand gesteld.

Kort daarna kregen zij last voor koning Lodewijk een kabinetje met miskroscopische voorwerpen te vervaardigen, dat in zijne verzameling van natuurlijke historie werd geplaatst.

Bij de door hun van tijd tot tijd vervaardigde Natuurlijke Historie van eenige insecten, als van de *gaasvlieg*, *de gevleugelde en ongevleugelde mier*, *de kakkerlak*, *de walvischluis* en *de menscheluis*, gelukte het hun in 1811 de natuurlijke historie van de vloo, in 22 voorwerpen, daarbij te voegen. Dit en de overige voorwerpen hunner bekwaamheden werden door landgenooten en vreemdelingen bewonderd.

Beide kunstenaars stierven, na eene ziekte van weinige maanden. A b r a h a m I J p e l a a r den 6 Dec. en M a r t e n S a s den 7 Dec. 1812.

Zie *Jaarboeken van den Staat der Kunsten en Wetenschappen in Holland; Konst- en Letterb*. 1812. D. I. bl. 210 volgg.

[Gerard Sas van Bossche]

SAS VAN BOSSCHE (GERARD), raad ter admiraliteit wegens Utrecht, werd in September 1687, wijl hij *f* 5000 voor een Commissie-plaats had getrokken, veroordeeld tot uitkeering dezer som en onbekwaam verklaard eenig ambt te bekleeden.

Zie *Holl. Merc.* 1687, bl. 174; W a g e n a a r , *Vad. Hist.* D. XV. bl. 384.

[Adam Sasbout of Sasboldus]

SASBOUT of SASBOLDUS (ADAM) werd den 21 Decem-1516 te Delft uit een aan zienlijk geslacht geboren. Na het eerste onderwijs in zijn geboortestad genooten te hebben, studeerde hij te Utrecht onder G e o r g i u s M a c r o p e d i n s , met zulk een goed gevolg dat hij, 18 jaren oud, het eerste

boek der Iliaden van Homerus, in latijnsche verzen overzetten en den geheelen Aeneas van Virgilius uit het hoofd, zonder haperen kon opzeggen. Te Leuven oefende hij zich in de wijsbegeerte, en onder R u a r d u s T a p p e r u s en J o h a n n e s H a s s e l i u s de godgeleerdheid. Hij trad in de orde van St. Franciscus en gaf de novitii dezer orde onderwijs in het laatst genoemde vak. Men zegt dat hij in zijn cel geen anderen boeken dan den Bijbel en zijn Breviarium gebruikte. Hij was 9 jaren een sieraad zijner orde en overleed te Leuven den 1 December 1553 in den ouderdom van 36 jaren. Zijn neef V o s m e e r u s beschreef zijn leven en gaf een Apologie zijner schriften. Zie zijne portretten, deels bij M u l l e r I.l.; deels door W i e r i c x en door M i r a e u s . Hij gaf in het licht:

Commentarius in Esaiam Prophetam, voorafgegaan door een *Tractatus de Scripturarum sensibus*.

Commentarius in Paulinas Epistolas et nonnullas aliorum Apostolorum.

Sommigen willen dat hij dezen en andere zijner werken uit die van zijn leermeester H a s s e l i u s heeft getrokken, 't geen echter door V o s m e e r ontkend werdt.

Homiliae Latinae, *variis in locis Lovanii habitae*.

Conciones III super illud Levit. Eritis mihi sancti etc.

Oratio quodlibet. de vera Christi Ecclesia.

Oratio in funere Geldropii, *Collegii Pontificis Praesidis*.

Devote ende seer gheestelycke Sermonen, *enz.* Leyden 1569.

Zijn werken zijn verbeterd en vermeerderd gezamentlijk te Keulen in 1568 en 1575 in fol. uitgegeven. C o r n . M u s i u s heeft zijn grafschrift vervaardigd.

In hs. bestaan van hem:

Dit is een stuck van een sermoen dat broeder Adam Sasbout scrijft van 't Chananeesche vroucken.

S. Bernardus Sermoenen op papier, waarbij eenige sermoenen geschreven door A.S. enz.

Sermoenen in 't Latyn ghemaect, *van Broeder A.S.*, *van Delft*, (in 't Ned. overgezet), op papier, geschrev. in 1574.

Zie S w e e r t i u s , *Ath. Bat.* p. 90; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.* p. 4; F o p p e n s , *Bibl. Belg.* T. I. p. 5; B o x h o r n , *Theatr. Holl.* p. 160; M. D e l r i u s , *Disquis*, *Mag.* l. III. p. 1, Quaest. 3, Sect. 2; F r a n c . L a v a , *Praefat. ad sententiam Hasselii super facto Nectarii circa confess*. C. M u s i i , *Solit.* i.v.; B l e i s w i j c k , *Bes. v. Delft*, bl. 104, 708; *Cat. mss. J. Koning* (1828) n°. 74; *Cat. mss. J.v. Voorst*, bl. 26; *Cat. d.M.v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 41; D. II. bl. 511.

[Mr. Arnout Sasbout]

SASBOUT (Mr. ARNOUT), zoon van Mr. J o o s t S a s b o u t (hier achter), ridder, heer van Spaland, werd in 1543 lid van het Hof van Holland, voorts raad van den koning van Spanje in de Nederlanden en vervolgens opperkanselier van Gelderland. Hij behoorde tot de ijverigste tegenstanders der hervorming. Toen in 1565 te Leiden eenige vervolging van

het geloof begon, trok hij derwaarts om de beschuldigden te doen vatten, doch zij werden meerendeels door de wijsheid en goedheid van Jan van Berendrecht gered. Toen hij naderhand de vonnissen tegen anderen zou doen uitvoeren, ontmoette hij, hoe veel belofte hij ook deed van *non praejudicie*, op nieuw tegenstand van de geheele regering. Welligt was dit de reden, dat hij, na het overlijden van Adriaan (Marius) Nicolai, tot kanselier van Gelderland werd gekozen, welk ambt hij in 1572 verwisselde met dat van voorzitter van den geheimen raad te Brussel, welke bediening Philips II, bij brieven uit Madrid van den 10 Julij 1572, hem opdroeg. In deze betrekking nam hij, na het overlijden van Requesens, zitting in de Raad van State. Hij was in 1575 bij den vredehandel te Breda. De beroerten en oproeren, waarvan hij te Brussel getuigen was, deden hem, volgens sommigen, besluiten zich in den Haag te vestigen. Volgens anderen, zou hij den dienst van den koning van Spanje verlaten en zich aan de zijde der Staten gevoegd hebben.

Hij overleed in 1583 en was gehuwd met Maria van Heermale, die hem verscheidene kinderen schonk.

Zie *Holl. Resol.* 15 Febr. 1575, bl. 49, 59; Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 160; van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1107; Bor, *Ned. Oorl.* B. VIII. bl. 88, c. 597; *Beschrijv. v. Delft* bl. 666; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 30, 90; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Hoogstraten, Kok; Kobus en de Rivecourt; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. VI. p. 48, 117, 272.

[Jan Sasbout]

SASBOUT (JAN), zoon van Sasbout, driemaal burgemeester en Machtelt van der Dussen, werd te Delft geboren en was een man van veel aanzien en gezag in zijne geboortestad. Hij bekleedde 25 maal de burgemeesterlijke waardigheid en overleed in 1573, in het 82^{e} jaar van zijn leven. Hij huwde Elisabeth van der Burg, zuster van Beukel van der Burg, aan welke zijne zuster Catharina was gehuwd, die hem 7 kinderen schonk, onder welken Adam voornoemd.

Zie *Bat. ill.*; Boxhorn, *Theatr. Holl.*; Bleiswijck; Kok.

[Mr. Joost Sasbout]

SASBOUT (Mr. JOOST), oudere broeder van den vorige, ridder, heer van Spaland, werd in 1525 lid van het Hof van Holland, in 1526 van dat Friesland, en na den dood van Willem van der Meer, gezegd van Alkmaar, opperkanselier van Gelderland. Hij overleed te Haarlem in 1546, in den ouderdom van 59 jaren, doch werd te Arnhem begraven. Hij zelf vervaardigde zijn grafschrift, in latijnsch dichtmaat, in een steen in den trans van 't koor der kerk, waarin 's mans overblijfselen rusten, op zijn bevel uitgehouwen. Hij huwde Catharine van der Meer, dochter van Pieter Frankenszoon van der Meer en van Lidewy de Wilt van Bleiswyk, die hem verscheidene kinders schonk.

Zie *Bat. ill.* l. c; Bleiswijck, *Beschrijv. v. Delft* bl. 758; *Beschrijv. v. Delft* bl. 666; Sligtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 97; Scheltema, *Saatk. Nederl.*; Kok; *Chr. v.h. Hist. Genoots.* D. VIII. bl. 279.

[Jakobus Sasbout]

SASBOUT (JAKOBUS), operateur te Middelburg, die zijns gelijken niet had in het steensnijden, volgens de manier van Celsus. Mogelijk dezelfde met den volgende.

Zie C. van den Voorde, *Nieuw licht fakkel der Chir.* bl. 765. 767; Banga, *Gesch. der Geneesk.* D. II. bl. 510, 511.

[Mr. Jacobus Sasbout Souburg]

SASBOUT SOUBURG (Mr. JACOBUS), beroemd stads steensnijder te Dordrecht, bloeide in het laatst der 17° eeuw. Van Gool noemt hem 'een vermaarde operateur en steensnijder.' Zijne dochter huwde den bekenden Arnold Houbraken, die hem in huiskleeding in zeer groot formaat etste; een zeldzaam voorkomend blad. David van Hoogstraten vervaardigde een gedicht op deze zijne afbeelding.

Zie van Gool, *Leven der Kunstschild. enz.* B. I. bl. 133; D.v. Hoogstraten, *Ged.* bl. 282.

[Cornelis Sasbout]

SASBOUT (CORNELIS), beroemd steensnijder en chirurgijn in de 17e eeuw. Tulp noemt hem: 'lithotomus ac chirurgus satis felix qui omnem artatem triverat in exsecandis calculis.'

Zie Tulp, *Observ.* L. III. p. 13; Banga, *Gesch. d. Geneesk*. D. I. bl. 243.

[M. Sasbout]

SASBOUT (M.), schreef:
Dictionaire Francoys-Flameng. très anple et copieux. Anv. 1579.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 114.

[Jan Sasgris]

SASGRIS (JAN). Zie SASKERIDES (JOHANNES).

[Nicolaes Sasius]

SASIUS (NICOLAES), volgens Banga, een geleerd en gemoedelijk prediker te Alkmaar, leermeester van Petrus Forestus. Hij overleed in 1557.

Zie Banga, *Gesch. d. Geneesk.* D. I. bl. 88; P. Forestus. *Opera Omnia* T. I. p. 190, 431, 544.

[Johannes Saskerides]

SASKERIDES (JOHANNES) te Warmenhuysen in Noord-Holland in 1526 geboren, legde zich op de letteren toe in de St. Hieronymus school te Utrecht, studeerde vervolgens te Leuven in de godgeleerdheid, en werd pastoor te Haringkarspel. Na de hervorming omhelsd te hebben, verliet hij Holland, vertrok naar Engeland en van daar naar Duitschland. Te Wittenberg wist hij zich de vriendschap te verwerven van M e l a n c h t o n , die hem C h r i s t i a a n III, koning van Denemarken, aanbeval. Deze gaf hem in 1557 een leerstoel in de Hebreeuwsche taal te Kopenhagen. Daar werd hij Baccacaureus in de godgeleerdheid, vervolgens Artium Magister (1565),

waarna hij ook de godgeleerdheid onderwees. Eindelijk werd hij kanselier der Hoogeschool. Hij overleed te Kopenhagen in 1594, in den ouderdom van 67 of 68 jaren.

Hij gaf in het licht:

Sacrorum Carminum libri novem. Basil. 1557. 8°. Volgens Le Long bevatten de 5 eerste boeken de Psalmen van David in lyrische verzen overgebragt, en het 6° de overige liederen die in de H.S. voorkomen. Mogelijk dezelfde met *Carmina de septem temporibus Sacrae Ecclesiae* in XI boeken. Salomon van Til gaf eene overzetting van dit werk, met den titel: *Van de seven tyden der H. Kercke*, te vinden achter zijn *Inleydinghe tot de Profetische Schriften*. Alkmaar 1682, Dordrecht 1614, en meermalen herdrukt, ook in 1699 in Duitschland.

Epicedion in obitum Chritiani Regis Daniae etc. 1559.

Themata (*Theses*) *pro Magisterii gradu in Philosophia*. Hafn. 1565.

Septem conciones de Passione et Resurrectione Christi 1567.

Carmen gratulatorium ad Fridericum II., *de nato filio* 1577.

Oratio de observando Christi die

De Morte arcanâ.

De mysterio trium Patriarcharum.

De Reyno Christi, *quomodo differat a Regno mundi*.

De Agni, *seu Christi*, *Victoriâ*, *contra Gogum et Magogum*.

Hij liet na in ms.:

Explicatio Grammatica Psalmorum.

Commentarius in Esaïam et XII Prophetas minores.

Zie le Long, *Bibl. S.* p. 946; *Bibl. Acad. Haffn.;* Mollerus, Moreri; Paquot, *Mém.* T. III. p. 601, 602; Niceron, *Nachr.* Th. XVII. S. 189; Budaei, *Isag.* p. 1510; Delprat, *Over de broeders. van G. Groete*, bl. 132, 133; Glasius, *Godg. Ned.;* Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 24.

[Jac. Sasportas, Sexportas of Scheschportes ben Aaron]

SASPORTAS, SEXPORTAS of SCHESCHPORTES (JAC.) BEN AARON, ook Jac. Sprotes genoemd, de voornaamste rabbijn te Livorno, vervolgens bij de Spaansche synagoge te Amsterdam, te Oran in Afrika geboren, te Augsb. gestorven in 1698. Schreef:

Atrium sanctitatis, of een mystiesche en cabbalistische verklaring der joodsche gebeden.

Testimonium in Jacob, of *responsa juridica*.

Generationes Jacobi, een register van schriftuurplaatsen die in den Jeruzal. Talmud verklaard worden.

Zie *Chr. v.h. Hist. Genoots.* D. III. bl. 56; Jöcher.

[Jahacob Saportas]

SAPORTAS (JAHACOB), geleerd rabbi te Amsterdam, bloedverwant van den voorgaande, van wien P. van Gunst in 1697 een zeer schoon en zeldzaam portret sneed in gr. fol.

[J. van Sasse]

SASSE (J. VAN) een kunstgraveur. Hij bragt een platte grond der stad Amsterdam, door C o r n e l i s A n t h o n i s z . in

1536 naar 't leven geschilderd, en in 1544 in druk uitgegeven, op nieuw in 't koper met zulke veranderingen en verbeteringen, dat de grondslag voor de huizen, in de oude kaart, in W a g e n a a r 's *Amsterdam* voorkomende, door hem met huizen is aangevuld.

Ook bestaat er door hem gegraveerd een *Niew Desseyn tot een seer groote stercke en om te hooren heel bequame coupelkerck*, *met een hoogen Tooren*, in gr. fol., *geteekend door Dirk Truer*, in 1736 te Amsterdam.

Ansichten des Schlosses und Garten bei Hanover, 16 bladen, naar de teekeningen van J. M u l l e r.

Zie K r a m m.

[Joost Sasselee]

SASSELEE (JOOST), middelmatig tooneeldichter uit de eerste helft der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

De Ballingschap van Willem de I, *Prins van Oranje*, *trsp.* Amst. 1738. gr. 8o.

De belachelyke Bankroetier, *klsp.* Ald. 1738. m. pl. kl. 8o.

Zie W i t s e n G e y s b e e k, *B.A.C. Woordenb.; Cat. der Maats. v. Nederl. letterk.* D. I *b.* bl. 188.

[Kniertje van Sassem]

SASSEM (KNIERTJE VAN), leverde onder de spreuk *Godt den prijs geheel*, *soeckt na het beste deel*, een dichtstuk: *De ziele gevoelende hare swackheydt*, *sucht tot den Heere om genade en kracht*, *op de wijze van de* 5 *Psalm*, in *Geur van geestelycke speceryen* enz.

v.d. A a, *N.B.A.C. Woordenb.*

[En. Sassen]

SASSEN (ED.), kapitein der artillerie, ridder der militaire Willemsorde, wethouder en plaatsvervangend kantonregter te Haarlem. Sedert hij zich in deze gemeente had gevestigd, was hij er de algemeene vraagbaak, en een man van vele bekwaamheden. Hij overleed te Haarlem 3 December 1855.

Zie *Alg. Handelsblad van* 6 *Dec.* 1855.

[Mr. Joannes Henricus Sassen]

SASSEN (Mr. JOANNES HENRICUS), te 's Hertogenbosch geboren, was een beroemd regtsgeleerde. Hij overleed in 1830 en schreef:

Proeve van een beredeneerd overzigt van het burgerlijk wetboek voor het koningrijk der Nederlanden. 's Bosch 1827.

Brieven over het ontwerp van Wetboek van Strafvordering. 's Bosch 1829. 8o.

Zie H e r m a n s, *Introd.* p. 20; *Cat. d. Bibl. v.N. Brab.* no. 3219.

[Jan Satink]

SATINK (JAN). Bij het uitbreken van den oorlog in Engeland in 1780, zond de prins met staats boden aan de schepen, die nog niet uitgeloopen waren, bevel om te blijven liggen. Voor alle kwam dit tijdig genoeg, behalve voor de twee oorlogschepen *de Prinses Carolina* en *Rotterdam*, van 50 stuk-

ken, gevoerd door Jan Satink en Anthony Johan van Vosbergen, die met het schip der Oostindische Compagnie, *de vrouw Catharina Wilhelmina*, ongelukkig eenige uren vóór de aankomst van den staatsbode te Hellevoetsluis, de Maas uitgezeild waren, zonder bekend te zijn met de vredebreuk. Gelijk te vreezen was, werden deze drie schepen werkelijk een prooi der Britten.

Zie Art. *Vosbergen; Nederl. jaarb.* 1781, bl. 237; Stuart, *Vad. Hist.* D. III. bl. 22; *Ned. Held. ter zee*, Engelbert Gerrits, *Gedenkst. v. Neerl. Heldend. ter zee*, D. II. bl. 360; J.C. de Jonge, *Neerl. zeew.* D. V. bl. 503, 504.

[Joan Satink]

SATINK (JOAN) schreef:

De Traanen van Juda en Jeruzalem op het graft van Hiskias, *of Treur-predikatien over de woorden* 2 *Chroniken XXXII:*33 *toegepast op het zieltreffend overlijden en begraven van Zijne Doorl. Hoogh. den heere W.C.H. Friso*, *Prince van Oranje* enz. Amst. 1752. 4°.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.* bl. 22.

[C. Sauer]

SAUER (C.), tooneelschrijver uit den aanvang dezer eeuw.

Men heeft van hem:

Eugenius Erfprins van Dalmatien; trsp. h. Hgd. van K.F. Hensler vrij gev. Amst. 1800. 8°.

Misdaad en Grootmoedigheid, *of de Inboorling van Batavia*, *trsp. n.h. Hoogd. van J.W. Steinmullier*. Amst. 1803. 8°.

De Schaakmaschine, *blsp. vrij gev. n.h. Hoogd. van H. Beck.* 's Gravenh. 1803. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. I. b. bl. 189.

[M. de Saulx]

SAULX (M. DE). Zie ROELS (CHR.)

[Elie Saurin]

SAURIN (ELIE) werd den 28 Augustus 1639 te Usseau, in de vallei van Pragela, aan de grens van Dauphiné aan de zijde van Pignerol, geboren. Zijn vader Pierre Saurin was toen aldaar predikant en stierf in den dienst der kerk van Grenoble. Elie werd door zijn vader zelven onderwezen, zoo dat hij 18 jaren oud, het academisch onderwijs kon genieten. Hij bezocht achtereenvolgende de hoogescholen te Die, Nismes en Genève, en onderscheidde er zich door gedrag, kundigheden en vooral door zijne scherpzinnigheid in het disputeren met zijne medestudenten, en godgeleerden der R.C. Kerk. In 1661, nam hem de synode van Dauphiné, te Die gehouden, tot proponent aan, en gaf hem aan de kerk te Venterol. Deze bezat hem niet lang, daar hij reeds in het volgend jaar (1662) te Embrun werd beroepen. Terwijl men er aan dacht hem een leerstoel in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Die te geven, was hij, ten gevolge van een vonnis wegens onecrbiedigheid jegens

het H. Sacrament, verpligt Fankrijk te verlaten. Hij begaf zich naar Genève en van daar naar Holland, waar hij tegen het einde van Junij 1664 aankwam.

In Julij 1665 werd hij bij de Waalsche gemeente te Delft tot leeraar aangesteld. Gedurende zijn verblijf aldaar nam hij deel in den twist met L a b a d i e , predikant der Waalsche gemeente te Middelburg. Na L a b a d i e s ontzetting van den dienst, bood de kerkeraad dier gemeente (1669) hem diens plaats aan.

S a u r i n sloeg dit beroep af, doch nam de uitnoodiging van den kerkenraad van Utrecht aan, om W o l z o g e n , naar Amsterdam vertrokken, op te volgen (1671). In Augustus 1673 begeerde hem de gemeente van Dordrecht te bezitten, doch hij bleef te Utrecht, waar hij veel verdriet had van P a y e n , die hem tot hulpprediker was toegevoegd. Deze wenschte zich van S a u r i n onafhankelijk te maken, weigerde, op diens verzoek, te prediken, en stelde zich met hem gelijk. Wel werd hij door den kerkenraad veroordeeld, doch hij wist zich door slinksche middelen in de gemeente staande te houden. In 1691 verklaarde S a u r i n zich tegen J u r i e u , met wien hij vervolgens in een godgeleerden strijd trad, 't geen tot het schrijven van verscheiden twistschriften aan beide zijde aanleiding gaf. Op zijn terugreis van de synode te Kampen in September 1702, werd hij door een hevige ziekte aangetast, die hem op Zondag van Paschen 1703 in het graf sleepte, in het 64e jaar van zijn leven. Hij bleef ongehuwd. C h a u f e p i é legt deze getuigenis van hem af: Mr. S a u r i n avoit un génie vaste et profond, un discernement exquis, le jugiment net et solide, l'imagination belle, la mémoire heureuse, une présence et une vivacité d'esprit admirable, il parloit facilement et bien, n'ayant jamais écrit ses sermons, qu'il meditait jusqu'aux termes' etc.

Hij schreef:

Reflexions sur un Libelle intitulè Information pour Nosseigneurs les Etats, *et Instruction sur ce qui s'est passé au Synode de Ziriczee: pour les Eglises qui doivent composer le synode de Breda*. Utr. *Impr.* 1692.

Examen de la Théologie de Mr. Jurieu, *ou l'on traite de plusieurs points très-importans de la Réligion Chrétienne*, *comme du Principe de la Foi*, *de l'idée de l'Eglise*, *de la justification tion*, *de l'efficace du Batême*, *de la Polygamie*, *de l'Amour du Prochain etc. Et ou l'on fait voir que la doctrine de Mr. Jurieu sur ces Articles est non seulement contraire à ceux des Eglises Reformées*, *mais aussi d'un très-dangereuse conséquence*. La Haye 1694. 2 t. in 8°.

Hiertegen schreef J u r i e u :

Défense de la Doctrine Universelle de l'Eglise et particulièrement de Calvin et des Réformés, *sur le Principe et le Fondement de la Foi contre les imputations et les objections de Mr. Saurin. Divisée en trois Parties*. Rott. 1695. 12°.

Suite de la Réponse de Mr. Jurieu, *Idée des Sentimens de*

Mr. Saurin sur les Mystères de la Trinité et de l'Incarnation. La Réligion du Latitudinaire, *avec l'Apologie pour la Sainte Trinité appellée l'Hérésie des trois Dieux*. Rott. 1696. 8°. (waarin *Histoire de la conduite de Mr. Saurin et de Mr. Jujieu*, *dans l'affaire qui s'agite depuis cinq ans*).

Remonstrances aux Eglises, *qui doivent composer le Synode de Lewaerden*. l'An. 1685. 4°.

Défense de la véritable Doctrine de l'Eglise Reformée sur le Principe de la Foi, *contre le livre de Mr. Jurieu*, *intitulé: Défense de la Doctrine Universelle de l'Eglise*. Utrecht 1697. 8°.

Justification de la Doctrine du Sr. Elie Sauvin, *Pasteur à l'Eglise Wollonne d'Utrecht*, *contre deux Libelles de Mr. Jurieu*, *intitulé: Idées des Sentimiens de Mr. Saurin etc. et l'autre: La Réligion du Latitudinaire*. Utrecht. 1687. 8°.

Suite de la Justification de la Doctrine du Sr. Elie Saurin etc. Utrecht 1697. 8°.

Réflexions sur les Droits de la conscience, *ou l'on fait voir la Différence entre les droits de la conscience éclairéc et ceux de la conscience errante*, *on réfute le commentaire Philosophique*, *et le livre intitulé Droits des deux Souverains*, *et on marque les justes bornes de la Tolerance civile en matiere de Réligion*. Utrecht 1697. 8°.

Traité de l'Amour de Dieu. Utrecht 1701. 2 vol. 8°.

Traité de l'Amour de Prochain. Utrecht 1704. 8°.

Zijn *Traité contre l'Antechrist* gaf hij niet in het licht.

In de Bibliothéque Wallonne te Leiden berusten: *Lettres sur l'affaire de Mr. Elie Saurin*, *en* 1670.

Zie C h a u f e p i é , *Dtct. Hist. et Crit.* i.v.; *La vie et le mort de Mr. Elie Saurin*, achter zijn *Traité de l'Amour du Prochain; Hist. de l'Edit de Nantes*, T. III. P. I. p. 612; *Examen de Théologie de Mr. Jurieu*, p. 1-74; *Nouvelles de la République des Lettres Mai* 1701, Art. IV; *Catal. de la Bibl. Wallonne à Leyde*, p. 8; *Supplém.* p. 7, 9; H a a g , *La France Protest.*; H o e f e r , *Nouv. Biogr. gener.* Id. 43, p. 365; R a b u s , *Boekz. v. Europa*, 1701, bl. 706.

[Jacques Saurin]

SAURIN (JACQUES) werd den 6 Januarij 1677 te Nîsmes uit een aanzienlijk geslacht, dat zich omtrent den staat en de letteren beroemd maakte, geboren. Zijn vader J e a n S a u r i n was er advokaat, en secretaris der koninklijke akademie van Nîsmes: zijne moeder heette H i p p o l y t e T o u r n i e r . De herroeping van het edict van Nantes verpligtte hen Frankrijk te verlaten. Zij vestigden zich te Genève, waar hun zoon zijne letteroefeningen aanving, doch ze staakte en de wapenen opvatten. In 1694 nam hij deel aan een veldtogt als kadet in de compagnie van Mylord G a l l o w a y , en in 1695 had hij een vaandel in het regiment van dien heer, dat in Piemont diende. Toen de hertog van Savoye vrede met Frankrijk had gesloten, keerde de jonge S a u r i n naar Genève terug en vervolgde

zijne studien in de philosophie en theologie onder Alphonse Turretin, Tronchin, Pictet, Leger, Minutoli en Chouet. Reeds voor hij zijn akademische loopbaan geëindigd had, was de roem zijner jeugdige welbespraaktheid verspreid. Zoo uitnemend waren de eerste proeven geslaagd van wat hij later zou worden, dat een ongewone schare zich rondom het gestoelte verdrong, waarop hij de eerste proeven van zijn' schitterenden aanleg zou geven. Eenmaal moest men zelfs de Kathedraal der stad voor hem openen, omdat kleiner lokaal onvoldoende was. In 1700 begaf hij zich naar Engeland, en verkondigde gedurende ruim 4 jaren te Londen met gedurig klimmenden opgang het evangelie. Daar hoorde hij den begaafden predikant Tillotson, en nam zonder verloochening van eigen zelfstandigheid, diens preekmethode ten voorbeeld. Hij trad ook in Engeland in den echt met Catharina Bouton, die hem 2 zonen schonk, Antony en Philippe, die beide hun vader overleefden. Redenen van gezondheid noopten Saurin naar Holland over te steken, waar hij reeds eenmaal op zijne reis naar Londen een korte wijle had vertoefd. Reeds had hij een en andermaal, onder grooten toeloop te 's Hage gepredikt, en was op het punt naar zijn standplaats te Londen weder te keeren, toen hij door eenige aanzienlijke gemeenteleden der hofstad, tegen een vaste bezoldiging werd aangesteld, om zich des voormiddags op den voorlaatsten Zondag van iedere maand te doen hooren. En toen, kort daarna eene plaats was opengevallen, onder de vier predikanten, die uit de menigte van vlugtelingen opzettelijk en uitsluitend geroepen waren tot het houden eener pasgeopende godsdienstoefening aan den avond van iederen rustdag, werd die betrekking aan Saurin aangeboden op 28 jarigen leeftijd, die hij tot op zijn dood toe waardiglijk bekleedde. Al spoedig mogt hij zich in eene populariteit verheugen, zelden geëvenaard en zeker nimmer door één kerkredenaar van zijn tijd overtroffen. Met bijna iedere leerrede die hij uitsprak, stak de faam de loftrompet luider, en weldra klonken hare schelle toonen ver buiten de hofstad. Men noemden hem den beroemden, den weergaloozen Saurin, den Chrysostomus der Protestanten, en met deze laatsten stemden zelfs Roomsch-Katholieken te zamen. Niet zelden verlieten de hevigste kritikasters het vaandel van Aristarchus, om weggesleept door den stroom zijner rede de breede rei zijner bewonderaars te vergrooten. Soms waren reeds veertien dagen te voren, de plaatsen aan den voet van zijne leerstoel besproken, en waar een groot aantal van hen die hem hooren wilden, gedurig onverrigter zaken moest wederkeeren, was men reeds verblijd, als men de sport van een der ladders kon magtig worden, die daar buiten tegen de muur, in de nabijheid van een geopend venster, voor het overtalrijk gehoor waren aan-

gebragt. Het geheim van S a u r i n s meesterschap over de gemoederen scheen, volgens den hoogleeraar v a n O o s t e r z e e, aan wiens verhelderd werk over de kanselwelsprekendheid van S a u r i n wij deze bijzonderheid ontleenen, vooral daarin bestaan te hebben dat hij aan de eene zijde een onuitputtelijk rijke verbeelding, aan den anderen kant een helder denkenden, krachtig ontwikkelden geest bezat. IJverig in zijne betrekking van prediker voor aanzienlijken (hij was als *ministre des nobles* aangesteld), toonde hij zich niet minder gezet op den schoonen rang van vriend en helper der armen. Hij gaf het voorbeeld van onbekrompen weldadigheid en achtte het zich geen last maar een lust om pleitbezorger der behoeftigen bij de rijken en aanzienlijken te zijn.

Hij verdeelde de erfenis hem door zekeren L o u i s L a m b e r t, met hem te Nîsmes geboren en later in Holland gestorven, die hem tot erfgenaam van zijn aanzienlijk vermogen gemaakt had, tusschen de betrekkingen en geloofsgenooten van den gestorvene, ofschoon de eerste hem een proces over deze erfenis hadden aangedaan.

Behalve de vijf bundels leerredenen, die hij zelf ter perse mogt legge (de derde droeg hij, op een ontvangen wenk aan den koning van Groot Brittannien op, die hem begunstigde met een jaarlijksch pensioen, dat hij van 1717 af tot zijne dood genoot) was zijn leven ook aan andere letterkundigen arbeid gewijd, en vervaardigde hij voor den Engelschen prins eene handleiding voor de opvoeding van jeugdige vorsten. In de laatste jaren zijns levens schreef hij, op het voetspoor van B a s n a g e en D u r i e u, brieven aan en ten behoeve van zijn vervolgde geloofsgenooten, die 1725-1727 zijn uitgekomen. Zijn theologisch hoofdschrift is echter de door hem vervaardigde tekst voor een prachtig plaatwerk over de Bijbelsche geschiedenis des Ouden en Nieuwen Testaments. Hij leverde een tekst, evenmin streng wetenschappelijk, als alleen praktikaal, maar door vorm en inhoud geschikt om te voldoen aan de behoeften van hen: ‘die de zekerheid wenschten te weten der dingen waarin zij waren onderwezen geworden’, en toen de hooge prijs de verspreiding der prachtige folio-uitgave in den weg stond, gaf hij later deze Bijbelsche Verhandelingen in gewoon formaat in het licht, met weglating der gravuren. Ten allen tijde scheen er tusschen S a u r i n en de overige Haagsche predikanten, zoo al geen verwijdering, ten minste een zekere afstand bestaan te hebben. Intusschen bleef het bij dezen meestal stilzwijgenden en verborgenen tegenstand niet. Men bragt tegen de genoemde Verhandelingen in, dat hij vele proeven van belezenheid, maar weinig van zelfstandig onderzoek gaf, en wel verschillende gevoelens van anderen over betwiste punten vermeldde, maar zich vaak met de meeste zorgvuldigheid wachtte om beslissend zijne meening te zeg-

gen, en de verkettering van Saurin over een vraagpunt der zedeleer verbitterde zijn laatste levensjaren. Bij de behandeling van Davids zalving door Samuel, beantwoordde hij de bedenking, hoe het mogelijk was, dat de Heer, behoudens de waarheid, aan dezen zijnen dienaar gelasten kon de eigentlijke reden zijner komst te verbergen, en enkel te zeggen, dat hij verscheen om te offeren. Hij lostte die zwarigheid op in een afzonderlijk onderzoek, waarin hij naar het scheen de noodlengen niet onvoorwaardelijk afwees, en opzettelijk aanwees hoe de Allerhoogste, zonder Zijne aanbiddelijke volkomenheden in eenig opzigt te kort te doen, de waarheid in dit geval kon verbloemen. Zijn ambtgenoot Armand de la Chapelle zocht in een tal van fijne sophismen, Saurins verhandeling over den leugen te doen voorkomen als een hoogst ligtzinnig geschrift, dat den godsdienst aan den spot der ongeloovigen blootstelde, en Saurin zelven als een godlasterlijk mensch die God tot een leugenaar maakte. Niet te vreden met deze beschuldiging, wist hij het zoo ver te brengen dat Saurin voor de synode te Kampen en later voor die te 's Hage werd aangeklaagd, en de aangeklaagde gedrongen om wat hij in zijn grooter werk over de noodleugen geschreven had, afzonderlijk uit te geven en in beter daglicht te stellen. Eerst na dat de synode een wenk van hooger hand had ontvangen, om een einde aan dien twist te maken, ontving hij vier maanden voor zijn dood, een schriftelijke eerherstelling. Hij ontsliep den 30 December 1730. Zijn naam werd in lijkredenen en lijkdichten vermeld, schoon tegenover een tal van eervolle geschriften een bijna even groot getal is te plaatsen, ingegeven door een haat, die zelfs de dood niet verzoende. Men vindt verschillende afbeeldsels van Saurin, die door professor van Oosterzee vermeld worden in zijn *Jacques Saurin. Eene bladzijde uit de Geschiedenis der Kanselwelsprekendheid*. Rotterd. 1855. m. portr. 8°

In het Fransch overgezet: *Jaques Saurin. Une page de l'Histoire de l'Eloquence sacrée*, *avec un portrait et un autographe*. Bruxelles 1856. Later gaf de hoogl. *Nog iets over Jacques Saurin*, in de *Jaarboeken voor Wetens. Theologie*. D. XIII. 3 St. 1855, waarop onlangs (1869) een vervolg verscheen.

Hij schreef:

Sermons sur divers textes de l'Ecriture sainte. D. I. 's Hage 1708, D. II. ald. 1712, D. III. 1717, D. IV. 1720, D. V. 1728. Zij hadden zoo veel aftrek, dat elk deel terstond moest herdrukt worden. Van 1721-1725 verscheen van deze 5 deelen bij P. Husson te 's Hage een nieuwe uitgave, die in hetzelfde jaar (1725) te Genève werden nagedrukt. - *Sermons sur divers textes de l'Ecrit. sainte etc.* T. I-III. *cinq. ed. revue et corr. par l'Auteur*. La Haye, P. Husson, 1730,

1731, T. IV-VII. Ibid. 1725, 1732, 1737. Philippe Saurin, zoon van Jaques, voegde er, na zijns vaders dood, nog twee deelen bij. La Haye 1732, 8°. (fort inférieurs aux premiers), benevens *Nouveaux Sermons sur l'Histoire de la Passion de J. Chr.* Rott. 1732. 2 Voll. 8°. Genève 1733. in 8°., in 't Hagd. Leipsig 1734. 8°. Later gaf hij er nog 5 deelen bij, zoodat er in 't geheel 12 het licht zien. Deze zijn sedert herhaalde malen herdrukt, b.v. Rotterdam 1749. 8°. *Sermons etc. et Nouveaux Sermons édition en gros caractères.* Lausanne M.M. Bourquet et Co. 1759-1761. 12 Vol. 8°. *Sermons etc. Nouv. éd. revis. et corr.* La Haye, P. van Thol. Amst. C. van Harrevelt *et* D.J. Changuion 1778-1780. *Neuv. Sermons etc. trois. édit.* Amst. D.J. Changuion, 1776, 12 Vol. 8°. Paris 1829-1835 9 Vol. 8°. (in deze uitgaaf zijn de teksten naar de overzetting van Osterwald, zij wordt voorafgegaan door eene *Notice sur la vie et les écrits du cèlébre orateur.* In 1769 gaf de abt Gauchet, *extracts des sermons de Saurin* 2 Vol. 8°. en in 1854 Weiss, *Sermons choisis de Saurin*, *avec une Notice sur la vie et les écrits de J.S.* Paris 12°. In Engeland verscheen te Cambridge 1775-1796 een Eng. overzetting van eenige leerreden in 6 dln. 8°. In Duitschland zette Rosemberg ze bijna alle over. Leipsig 10 Th. 8°. De 5 eerste deelen zijn door Jacob Schoolhouder in 't Ned. overgezet. Amst. 1713. 8°.

H.J. Caen, *Recueil de Documents relatifs à l'Eglise Française de Voorburg, concernant l'origine et l'état actuel de la dite institution religieuse* (La Haye) 1859 (on y trouve reproduit le sermon de Saurin à l'occasion de la dédicace du nouveau Temple, le 26 Aout 1726, et le portrait de Saurin). Volgens Coquerel werden te Beaucaire in Languedoc in 1735, 225 deelen der preeken van Saurin te gelijk met een menigte Bijbels en Nieuwe Testamenten door de vervolgers der Hugenoten verbrand.

Discours historiques, *critiques*, *théologiques et moraux*, *sur les événements les plus mémorables du Vieux et du Nouveau Testament; par M. Saurin*, *Min. du St. Ev. à la Haye*, *continuéz* (depuis le Ve t.) *par M. Roques*, *Past. de l'Egl. Franç. de Basle*; (depuis le IXe t.) *par Mr.C.S. de Beausobre*, *Past. de l'Egl. Franc. de Berlin.* T. I, 2. Amst. H. du Sauzet, 1720, T. 3 et suiv. La Haye, P. de Hondt, 1730, 1736, 1739, II. V. in 8°. Amst. 1728-1739. 6 Vol. in fol. fig. In alle exemplaren van dit werk vindt men op den titel van het eerste deel, Amsterdam of La Haye 1728; doch dit zelfde deel verscheen het eerst Amsterdam 1720 chez B. Picart. De platen, ten getale van 212 zijn tusschen 1705-1720 gegraveerd. Zij werden stuksgewijze uitgegeven voor men er aan dacht ze in het werk van Saurin

te voegen. Zij verschenen gezamentlijk met den Holl. titel: *Taferelen der voornaamste geschiedenissen van het Oude en Nieuwe Testament*, *enz.* Amst. Fr. Halma, 1718. Bij Crevenne komt een soortgelijke verzameling voor met het adres 's Gravenhàge bij Pieter de Hondt, 1728, ook met den Franschen titel *Les Figures de la Bible*. Amsterdam B. Picart, 1720.

Voor dat de Bijbel van Saurin (zoo werd dit werk genoemd) voltooid was, verschenen dezelfde platen met een korte beschrijving in het Ned. in 3 d. gr. fol. Een *Extrait des Discours sur la Bible* vindt men in de *Bibliothèque raisonnée des Ouvrages des Savans* T. II. p. 177. Verg. J.J. van Oosterzee, *Nog iets over Jacques Saurin* in de *Jaarb. voor Wetens. Theol.* D. XIII. St. 3 1855, en Brunet, *Man. du libraire*, T. III.

Abrégé de la Théologie et de la morale Chrétienne, *en forme de Catéchisme*. Amst. 1722. 8°. In 't Holl. *Kort begrip der Godgeleerdheid*. Amst. 1724. In 't Hgd. *Kurtzer Entwurff der Christlichen Theologie und Sitten-Lehre*, *in form eines Catechismi abgefaszet*, *und wegen seiner fortrefflichkeit aus dem Frantzösischen im Teutsche ubersetzel*, *nebst einer Vorrede Herrn D. Christian Friedrich Boerners*, *auch einigen hier zu dienstlichen Registern von neuen erläutert*. Chemnitz 1723. *Jacob Saurin's Kurtzer Begriff d. Christl. Glaub.-u.-Sittenl. in Form. etc. Aus dem franz übers. von C.F. Gellert*. Chemnitz. 1749, 1750. 8°.

Catéchisme. Amst. 1724. Genève 1725. Leipzig 1778. 8°. In 't Holl. *Catechismus of onderwijzing van de jeugd.* Amst. 1725.

Etat du Christianisme en France. La Haye 1725-1727. 8°. Holl. *Staat des Christendoms in Frankrijk*. Amst. 1725. 8°.

Reponse au Factum du Sieur Vincent Lambert. Rott. 1726. La Haye 1727.

Dissertation sur le mensonge. 2e edit. La Haye 1730. 8°.

Hiertoe behoort:

Lettre circulaire du Consistoire de Leide, *en date du* 14 *Juillet* 1730, *concernant la Dissertation de M. Saurin sur le Mensonge. Extrait du Régistre des Resolutions de la Court de Holl.*, *Vendredi* 27 *Juil.* 1731 *sur la Requête d' Armand de la Chapelle (concernant la même affaire) en Holl. et Franç.* 4°.; *Apologie pour les Synodes et pour Mr. Saurin*, *etc. par Jer. Frescarode*, *Past. et Prof. à Rotterdam*. Rott. J.D. Beman, 1731. *Verded. v.d.W. Syn.* en *v.d. Hr. Saurin enz.* Ald. 1731. *Réflexions sur la Déclaration Mr. Saurin a donnée au dernier Synode; et idée juste qu'on doit avoir de l'Apologie pour ce Pasteur*, *composée par Mr. Jer. Fr.*, *par un des pasteurs de l'Egl. Wal. de Leide*. Leyden 1731.

Traité sur l'éducation des Princes. Onuitg.

Tot de uittreksels, door verschillende geleerden uit de werken van Saurin vervaardigd, behooren o.a.:

J.F. Durand, *l'Esprit de Saurin*. Lausanne. 1767. 2 Vol. 12°.

L'abbé Piction, *Principes de la Réligion et de la morale extraicts des ouvrages de Mr. Saurin*. Paris 1768. 2 vol.

'Une straduction modifiée de l'ouvrage de Durand.'

L'abbé Gauchat, *Extraits de la morale de Mr. Saurin.* Paris. 1769. 2 vol. 8°.

Chenevière, *Chefs d'Oeuvres de Saurin*. Genève 1824. 4 voll. 8°.

Zedenleer. Rott. 1728. 8°.

Schets der Zedenleer. Rott. 1728.

Zie Saxe, *Onom. liter.* T. VI. p. 322, 323; *Anal.* p. 702; G. Stolle *ad Heumannum*, p. 429; Moshemii, *Hist. Eccl. Saec. XIIII*, § XXV; *Cat. Bibl. Bunav.* T. II. Vol. II. p. 1579; *Nov. Act. Erud.* 1740, *Octobri* p. 594-602, A. 1741; *Martii*, P. II. p. 341-348, 1742, *Septemb.*, P. II. p. 534 seq.; *Bibl. Brem.* Cl. III. p. 1097; Cl. V. p. 515, Cl. VII. p. 334; Mosheim, *Dissert. ad Hist. Eccl. pertin.* T. II. p. 417; Chaufepiè, *N. Dict. hist. et crit.* i. v.; Le Long, *Bibl. Hist. de la France*; Ch. Weiss, *Hist. des Réfugées Protest. de France*, T. II. p. 63-76; Coquerel, *Hist. des Eglises du Désert.* T. I. p. 239 suiv.; M. de Sayous, *Hist. de la Litt. Franç. à l'étranger*, T. II. p. 106, 124; *Lettres sérieuses et badines sur les ouvrages des Savans*, T. IV. p. 605; *Bibl. d'un homme de Goût; Biogr. anc. et moderne*, T. XL. p. 461 suiv.; Bernard, *Nouv. de la République des Lettres*, 1708, Févr. p. 191, 192; *La vie et le portrait de Mr. Saurin par l'auteur de la Bibl. dediè a Mr. Chion; Histoire des Saurinistes*, *par l'auteur des lettres badines*, *dedié a Mr. le Comte d'Obdam; Discours sur la charité et l'amour du Prochain*, *dédié a Mr. Huët; Question si un pasteur*, *quelque óloquent*, *qu'il soit*, *peut bien édifier ses ouailles*, *quand on est convaincu qu'il possède lui-même tous les défauts et tous les vices*, *contre lesquels il déclame en chaire*, *par A. de la Chapelle* (de 4 laatste ongedrukt); Maury, *Essai sur l'éloquence de la chaire*, p. 160; du Voisin, *Essai sur les Etudes et l'exercice du St. Ministère*, T. I. p. 311; Haag, *La France Protest.; Notice de l'édit. des Sermons*, Paris 1829; Weiss, *Notice à la tête des Sermons choisis; Biblioth. Franc.* T. XXII. 2e partie; Hoefer, *Nouv. Biogr. Univ.* T. 43, p. 369, suiv.; J.P. Roman, *Essai sur Saurin*, Strasb. 1836, 4°; ook afzonderlijk, *Notice sur la vie et les ouvrages de J. Saurin*, Paris 1854; Saurin, *Sermons*, T. I. p. 12, 16, *du Préf. Disc. hist. et crit.* T. IV. p. 316, 317 (1e edit.); *Bibl. raisonnée*, T. I. p. 400, T. II. p. 176, T. III. p. 278, T. IV. p. 206, 211, T. XXIII. p. 90 suiv.; *Bibl. choisie*, T. XXV. p. 178, 179; *Nouv. de la Rép. de Lett.* Fevr. 1708, p. 191-192; *Bibl. Anc. et mod.* T. XII. p. 241, 247; *Journal Littér.* T. XIV. p. 108, 109; *Bibl. Franc.* T. XXII. P. II. Art. V; Brunet, *Manuel du libraire*, T. III. p. 293; *Sonnets et poësies legères du* 18 *siècle; Catal. de la Bibl. Walonne à Leide*, p. 10, 35, 37; *Supplem.* 18, 33, 46; Moreri; *Litt. et Mém. du baron de Pollnitz*, T. III. p. 281; *Levensb. v. ber. en gel. mann. met hedend. sterfg. en andere merkwaard.*, Amst. 1731, D. IV. bl. 221-260; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 373-375, en

Aanteek.; H.J. Koenen, *Geschiedenis van de vestiging en den invloed der Fransche vlugtelingen in Nederland*, bl. 171-875, 222-225; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Mosheim, *Predikkunde*, D. I. bl. 104-107; Huffell, *het Christ. leeraarsambt*, vert. door J. Busch Keizer, D. I. bl. 200; N.G. van Kampen, *Gesch. d. nieuwere letterk.* D. II. bl. 586; Collot d'Escury, *Holl. roem*, IV. 2 st. bl. 408, 409; P. Nieuwland, *Letter- en oudheidk. verl.* D. I. *Voorr. Konst- en Letterb.* 1855, n°. 2; van Einem, *Kerkel. Gesch.* D. III 2. bl. 492; Ypey, *Gesch. d. Christ. kerk in de* 18 *eeuw*, D. VII. bl. 368 verv.; Kist en Royaards, *Archief*, bl. 291, 296; *Verdediging der Waalsche synode en van den heer Saurin enz. door* J. Frescarode; van Senden, *Verded. van Bijbel en Openb.* D. I. bl. 282 verv.; J. Teissèdre L'Ange, *Lijkrede op* S.F.J. Rau, bl. 90; *Aanteek.* 25; Koecher, *Catech. Hist.* bl. 163-166; Jaques Saurin en Theodore Huet, *Proeve van kerkgeschiedkundige kritiek*, *door* Ch. Busken Huet, Haarlem 1855; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.; Boekz. April*, *Junij*, *Julij* 1722, *Jan.* 1731, bl. 108; Arrenberg, *Naamr.* bl. 452; *Namen der Herv. predikanten te 's Hage*, ('s Hage 1851), bl. 14; Niemeijer, *Predigerbl.* III. S. 238; *Convers. Lex.*; Jöcher; Bauer; *Jenaische gelehrte Zeit.* 1752, S. 326; M. Lilienthal, *Theol. Bibl.* Th. S. 507; *Fortges. Samml.* S. 527; Bened. Born, *Neuer-öfnete Schatz-kammer aller Theol. Wissenschaft*, Th. I. L. 207; G. Stolle, *Analect. z. Hist. d. Theol. Gelahrth.* C. IV. § 10, S. 397; J.G. Walchius, *Cent. in die Catech. Hist.* vóór J.F. Buddeus' *Cat. Theol.* S. 134, in de aangeh. schrijvers bij v. Oosterzee in *Naschrift op J. Saurin* (1669) en *Repert. betreff. de Geschied. en Oudheidk.* bl. 375.

[Philippe Saurin]

SAURIN (PHILIPPE), zoon van den vorige, gaf, na den dood zijns vaders, diens leerredenen in het licht. In de Bibliothèque Walonne te Leiden berust: *Mémoire présenté au véner. Synode Wallon des Provinces-Unies assemblé à Flessingue le* 31 *May* 1736, *par Phil. Saurin*, *fils de feu Mr. Jaq. Saurin etc.* 4°. Deze *Mémoire* is, volgens Marchand, niet ingediend; maar wel een ander '*présenté par C.G. de Perag*, *F. Martin et P. Saurin*, *contre les calomnies de Mr. de la Chapelle inserées dans le Babillard*. T. II. Art. 34.

Zie *Vorig artikel; Cat. de la Bibl. Wal. à Leide*, *Suppl.* p. 10.

[Pierre Saurin]

SAURIN (PIERRE), waarschijnlijk zoon van Daniel Saurin, werd in 1680, predikant bij de Waalsche gemeente te 's Hertogenbosch. In 1686 (volgens Haag in 1697) legde hij aldaar zijn ambt neder om met Dalbus en Fauvalque de wilden in Hollandsch Guiana te gaan bekeeren.

Zie Haag, *La France Protest.; Past. de l'Egl. Wall. des Pays-Bas.* ms.

[J.G.Ch. de la Saussaye]

SAUSSAYE (J.G.CH. DE LA), hofkapellaan van koning Willem I, predikant bij de Waalsche gemeente te 's Hage en aldaar gestorven. Hij was ridder van den Ned. Leeuw en schreef:

Sermon sur l'insensibilité aux châtimens de Dieu et ses causes, *prononêe le* 14 *Avril* 1784, *jour de jeûne dans l'Eglise Wal. de la Haye*. La Haye 1784. 8°.

Sermons sur divers textes de l'Ecrit. Sainte. Amst. 1810, 8°.
Sermons sur divers textes de l'Ecrit. Sainte. Amst. 1813.
Sermons par feu etc. La Haye et Amst. 1817 avec portr. 8°.

Zie *Cat. de la Bibl. Wal. à Leide*, p. 38; *Suppl.* p. 50; *Konst- en Letterb.* 1813; *Tijdschrift voor kunsten en wetenschappen voor het dep. van de Zuiderzee*, N°. 4.

[J.R.C.S. de la Saussaye]

SAUSSAYE (J.R.C.S. DE LA) schreef:
Woordeboek voor den artillerist. Fransch en Nederd. en *Nederd. en Fransch.* 's Hage 1817. kl. 8°.

[C.C. de la Saussaye]

SAUSSAYE (C.C. DE LA) med. dr. schreef:
Dissertatio Therap. medica Inaug. sistens aetiologiam generalem morborum aetatum. L.B. 1805.
Zie Holtrop, *Bibl. med. ac chir.* p. 312.

[Gillis Sautain of Sautyn]

SAUTAIN of SAUTYN (GILLIS), afstammeling van het oudadelijk geslacht der baronnen van Frith in 't graafschap Valenciennes, leefde in het midden der 16e eeuw in Henegouwen. De opkomende Nederlandsche beroerten bewogen hem zich naar Brabant te begeven. Hij vestigde zich te Antwerpen en bekleedde er aanzienlijke ambten. Hier werd hem van stadswege den last opgedragen met Marnix van St. Aldegonde naar Parma te gaan en een verdrag met hem te sluiten. Na het overgaan der stad vertrok Sautain naar Holland en vestigde zich te Amsterdam. Hij huwde jonkvr. Petronella Wagtmans, die hem 9 kinderen schonk.
Zie Carpentier, *Hist. de Cambrais.*, p. 85; Kok; *Chr. v.h. Hist. Genoots*. D. VIII. bl. 28.

[Gilles Sautain of Sautyn]

SAUTAIN (GILLES) of SAUTYN, raad der stad Amsterdam, lid van het gezantschap, in 1674 tot het sluiten van een verbond van koophandel tusschen Groot-Brittannie en de Algemeene Staten naar Engeland vertrokken.
Zie *Tweehonderdj. Gesch.* bl. 176, 197; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 338; Kok.

[Mr. Nikolaas Sautain]

SAUTAIN (Mr. NIKOLAAS), zoon van Willem Sautain en Theodora van Bamberk, was schepen en raad van Amsterdam, fiskaal van het collegie ter Admiraliteit en vervolgens bewindhebber der O.I. Maatschappij aldaar. Hij huwde in 1702 Clara Decquer, die hem 4 kinderen schonk.
Zie Kok.

[Jacob Sautain of Sautyn]

SAUTAIN of SAUTYN (JACOB), zoon van Jacob Sautain en Ursula Hazel, werd den 1 Oct. 1648 te Middelburg geboren, maakte zich met zijn broeder, Johan Sautain, zeer vermaard door het uitrusten van commissievaarders of kaperschepen in de oorlogen met Frankrijk van 1689-1697 en 1702-1713. Zij bragten in zee voor eigen rekening 36 commissievaarders, gewapend met 1206 stukken, zoo metaal als ijzer geschut, bemand met 8520 koppen, die, gedurende de gemelde oorlogen meer dan 500

kruistogten deden, terwijl de kosten, hier aan uit eigen kas besteed, een som van 31 miljoen, een honderd en elf duizend gulden beliepen. Deze fregatten of commissievaarders voerden de gewone vlag van den Staat, alleen met dit onderscheid, dat ze, ten bewijze van bijzonderen eigendom, en uitsluiting van alle verdere rederijen, op den middenstreep beschilderd waren met het familiewapen der S a u t a i n s [1]. Ook was dit wapen uitgehouwen achter aan de spiegels, aan de campagnes of zonnedekken der fregatten en op de hakkeboorden der sloepen. Tevens pronkten de kleppen van de mutsen der sloeproeijers met dit wapen, als ook het jagt der eigenaren. Deze regt vaderlandsche onderneming werd door een gewenschten uitslag bekroond en deed de eigenaren van hunne kostbare uitrustingen, welverdiende vruchten plukken. Toen in 1691 een aanzienlijke en zeer rijke nederlandsch-smirnasche vloot, uit 36 schepen bestaande, den steven naar het vaderland gekeerd had, staken vijf zware koningsschepen van linre, onder het opperbevel van den ridder d e T o u r v i l l e uit de haven van Toulon in zee met plan om zich van dien vetten buit meester te maken. De fransche ridder werd, op de hoogte van kaap Bonne, door verscheidene schepen der heeren S a u t a i n ontmoet. Deze leverden hem slag, en bestreden hem zoo manmoedig, dat hij met verlies van 300 dooden, een groot aantal gekwetsen en zwaar beschadigde schepen, genoodzaakt was de haven van Toulon wederom op te zoeken. Intusschen was de smirnasche vloot de baai van Kinsale in Ierland binnengeloopen, en werd van daar door de gemelde commissievaarders in Texel behouden binnen gebragt. - Van geen minder belang was de dienst, door de fregatten der heeren S a u t a i n , eenigen tijd daarna aan het vaderland bewezen. Ter gelegenheid dat 's lands vloot, in de Noordzee, een neêrlaag had geleden, ontwierp de befaamde ridder J a n B a r t het plan eene landing op het eiland Walcheren, 't welk zonder bezetting en van de meeste inwoners verlaten was, te beproeven, een plan, dat indien het gelukt ware, geheel Zeeland in 's vijands magt zou hebben doen vallen. 't Waren de kapiteinen der commissievaarders

1) Een rood schild, waarop een zilveren helm rust, waaruit spruiten twee vlerken of vleugels, rood van grond met zilveren ruiten, tusschen beiden een vergulde maan. Dit wapenschild is gegeven in 1487, door Hertog P h i l i p s v a n B o u r g o n d i ë aan J a q u e s S a u t a i n en zijn echtgenoot E l i z a b e t h v a n P o r t u g a l , zoo als blijkt uit een echt geschrift van P.A. d e L a u n a y , ridder, heer van Oisseul, lieutenant-gouverneur en kapitein-generaal van Brabant, de Nederlanden en Bourgondien, als heraut van wapenen van 't hertogdom Brabant, gedagteekend Brussel den 23 September 1619, uit de acte van legalisatie, er onder gesteld: door burgemeesteren en schepenen der stad Brussel, van dezelfde dagteekening, en uit de wapenkaarten van Henegouwen.

dier heeren die dit ontwerp verijdelden, althans de volbrenging er van deden mislukken. Van grooten dienst waren ook de fregatten, in de beide zeeslagen op den 28 Mei en 1 Junij 1692 tusschen de vereenigde engelsche en nederlandsche en de fransche vloten, op de hoogte van Kaap la Hogue, waar de onttroonde koning Jacobus II zich toen bevond, het gevecht van verre aanschouwde en aan den koning van Frankrijk kennis gaf van de nederlaag zijner vloot. Een der fregatten der Sautains, de *Zeven Provincien* genoemd, onder bevel van kapitein Evert de Liefde, een kloek en weerbaar vaartuig, voerende 46 stukken geschut en met 409 koppen bemand, was zóó deerlijk gehavend dat het naar Plymouth moest worden opgezonden. Op een anderen tijd redden eenige commissievaarders der Sautains een rijk geladen O.I. retourschip, na het reeds een en andermaal tegen vijandelijk geweld behoed te hebben, voor de derde maal, voor de haven van Duinkerken, uit een zóó dreigend gevaar, dat men op dit schip, niets anders dacht, of men zou zich binnen weinige oogenblikken hebben moeten overgeeven. De dappere kaperkapiteinen voorkwamen die ramp, en bragten het rijkgeladen kompagnieschip op de reede van Rammekens ten anker.

Vooral verdient vermelding het kloek bedrijf van twee fregatten der Sautains. De *Zeven Provincien*, gevoerd door den gezaghebber Gerardt van der Port, en de *Koningin Maria*, onder bevel van kapitein Andries Meyster, beide kloeke en welbemande schepen, door de eigenaars voorbedachtelijk uitgerust, om op te huiskomende fransche en spaansche zilvervloot te kruissen, ontdekten op de hoogte van St. André drie fransche oorlogschepen. Terstond maakten zij er jagt op, en na ze onder het bereik van hun geschut te hebben gekregen, deden zij den aanval met zulk een woede dat een der vijandelijke vaartuigen *l'Indiscret*, door den baron de Confernac gevoerd, na een hevig gevecht zich moest overgeven. Van dezen vernamen onze beide moedige kaperkapiteinen dat de spaansche en fransche zilvervloot, op de hoogte der Terreneufsche banken, door storm en mist was verstrooid, en zich in een zwaar gehavenden staat bevond. Met deze gewigtige ontdekking, en het veroverde Fransche schip onder de vlag, begaf zich kapitein van der Port naar Engeland en deelde zijne ingewonnen berigten ten hove mede, waarop de koningin aan kapitein van der Port bevel liet geven, om de vereenigde engelsche en hollandsche vloot op te zoeken, en haar van zijn kondschap verslag te geven. Hij slaagde hierin gelukkig, bragt de zaak ter kennisse van den admiraal Rooke, met last der koningin, om, zonder eenig tijdverzuim, den steven naar Vigos aan de kust van Gallicie te wenden, waar de zilvervloot inmiddels was aangekomen. Onder begunstiging van een zware mist, en zonder van den vijand gezien te

worden, kwam de vloot den 22 November 1702 in de baai ten anker. Des anderen daags deed de admiraal Rooke 2500 man aan wal gaan, die straks een aanval deden op het kasteel, het bemagtigden en de vereenigde engelsche en nederlandsche vloot gelegenheid gaven om den vetten buit, die op 26 miljoenen werd geschat, te vermeesteren. Geen geringe eer legden de Sautains hierbij in.

Geen kleine diensten bewezen ook de fregatten der Sautains aan het vaderland door hunne kruistogten op de fransche Groenlandsvaarders. Op zekeren tijd ontmoetten zij vier fransche oorlogschepen, die het oog op de nederlandsche Groenlandvaarders hadden, leverden ze slag en gaven alzoo den onzen gelegenheid, het gevaar, dat hun dreigde, te ontvlieden en onze vaderlandsche havens behouden binnen te loopen.

Het getal der door de Sautains uitgeruste commissievaarders in den grond geschotene, gerantsoeneerde of in de nederlandsche havens opgebragte fransche schepen wordt op 80 begroot. ‘Duizende matroozen kwamen hierdoor aan een bestaan, 's lands gemeene middelen werden er door bevoordeeld, verscheidenen handwerken en neringen bloeiden er door.’

Jacob Sautain huwde den 19 December 1674 Aplonia Cortgenet, en verwekte o.a. bij haar Abraham Sautain, den 17 Augustus 1706 gehuwd met Vrouwtje Elias, dochter van Mr. Jacob Elias, raad der stad Amsterdam en bewindhebber der O.I. Maatschappij ter kamer der genoemde stad. Jacobs broeder Johan Sautain werd den 13 October 1650 geboren, trad 30 Maart 1677 in den echt met Catharina Snouck en verwekte bij haar verscheidene kinderen.

Zie van Wijn, *Aanmerkingen en Bijvoegselen op Wagenaar*, D. XVI. bl. 60, 61; J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. Zeew.* D. IV_a. bl. 293, D. IV^b. bl. 468; Kok.

[Johan Sautain of Sautyn]

SAUTAIN of SAUTYN (JOHAN), zoon van Johan Santyn en Catharina Snouck, geboren 27 November 1694, begaf zich naar Neêrlands Indie en bekleedde aldaar zeer aanzienlijke posten, zoo als die van fiskaal van Samarang, opperhoofd van Sourabaije en Bantam, raad van justitie te Batavia, gouverneur van Madegaskar en raad-fiskaal van Indië. Hij trad te Batavia in den echt met vrouwe A.J. Dubbelcop, die hem twee dochters schonk, Maria Jacoba Sautain, die huwde met 1 Machiel Westphalen, 2 Jan Hendrik Cooitsen; Elisabeth Catharina Sautain, die te Batavia Mr. Frans van Beeftingh huwde en in 1750 met dezen naar het vaderland terugkeerde.

Zie Kok.

[Mr. Jan Sautain of Sautyn]

SAUTAIN of SAUTYN (Mr. JAN), geb. 1680, burgemeester van Amsterdam, werd in 1748 uit het bewind ontzet, en overleed 21 Mei 1750 in den ouderdom van omstreeks 70 jaren.

Zijn portret door Houbraken ziet het licht.

Zie Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. XX. bl. 288; *Nederl. Jaarb.* D. IV. bl. 719; Kok.

[Mr. Willem Sautain of Sautyn]

SAUTAIN of SAUTYN (Mr. WILLEM), zoon van Willem Sautain en Theodora van Bamberk. Hij werd in 1703 thesaurier, in 1707 bewindhebber der O.I. compagnie, in 1720 kolonel der burgerij te Amsterdam, huwde Wendula Raal of Reael, dochter van Mr. Pieter Hendrik Raal of Reael, heer van Nigtevegt en vrouwe Eleonora Huydecoper van Maarseveen, die hem 3 dochters schonk. Hij overleed in Nov. 1731.

Zie *Levensbeschr. van beroemde mannen*, D. IV. bl. 523, 524; Kok.

[Jean of Johannes Sauvage]

SAUVAGE, SAUVAIGE, SANTVAGE, SYLVAGIUS (JEAN of JOHANNES), heer van Escaubecq, Itterbeeck, Bierbeeck enz., in den aanvang van 1455 in Bourgogne geboren, studeerde te Leuven, en werd er den 9 October 1478 licentiaat in de regten. Sommigen willen dat hij aan deze hoogeschool openbare lessen in de regtsgeleerdheid heeft gegeven, doch anderen ontkennen zulks, wijl zijn naam niet op de lijst der hoogleeraren voorkomt. Sauvage werd in 1503 president van den provinciale raad van Vlaanderen, doch in 1509 verwisselde hij die betrekking met die van kanselier van den raad van Brabant, in 1514 werd hij groot kanselier van Bourgogne en Spanje, en in 1515 wegens prins Karel gevolmagtigd om de heerlijkheid van Friesland over te nemen. Eindelijk werd hij in 1517 meester der rekesten (maître des requêtes) van den bijzonderen raad door Karel ingesteld, om, gedurende zijne afwezigheid, de Nederlanden te besturen, en in hetzelfde jaar werd hij naar Spanje gezonden om het bestuur met Ximenes te deelen. Hij overleed den 7 Junij 1518 en werd in de St. Gedula te Brussel begraven. Hij huwde Antoinete d'Ongnies, dochter van François d'Ongnies en van Marie d'Hérines. Zijn zoon Jean Sauvage, heer van Escaubecq en Bierbeeck, was kanselier van Brabant, groot kanselier van Karel V, en stierf te Saragossa in 1569. Zijne dochter Francoise huwde Engelbert van Daele, ridder, heer van Leefdaal en Weldre, kanselier van Brabant. Sauvage was zeer bevriend met Erasmus, die hem grooten lof toezwaaide.

Hij schreef:

Epistola ad Erasmum, ged. Brux. 8 Julii 1516, voorkomende in *Opera Erasmi*, T. III. P. II. col. 1561. Een brief van Erasmus aan Sauvage, uit Antw. 1 Junij 1515, vindt men t.a.p. P. I. col. 155.

Traité du Chancelier de Bourgongne sur les prétentions et différens, qui sont entre les Maisons de France et de Bourgongne ou d'Austriche, touchant plusieurs grandes terres et Seigneuries; fait du temps de Maximilien I. in *Mantissa*

Codicis Juris Gentium diplomatici van Leibnitz. Honov. 1700. P.I. 1-6.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 475; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 739; Paquot, *Mém.* T. III. p. 51; Christijn, *Tomb. des hommes ill. du cons. privé* (1674) p. 8, 9; Fléchier, *Hist. du Card. Ximenes* (Brux. 1712), p. 520, 521; van Gestel, *Hist. Mechl.* T. II. p. 3; *Supplem. aux Trophèes de Brabant de Butkens*, T. I. p. 171; *Basilica Bruxel.* P. I. p. 47, 80, 81; Erasmi *Opera*, T. III. Col. 179, 180, 214, 215, 252, 268, 270, 1625; Hopperus, *Recueil des troubles des Pays-Bas*, P. IV. Ch. 4, p. 102; J. d'Hollander, *Mémoires*, p. 379; Le Carpentier, *Hist. de Cambrai*, P. III. p. 234, 644, 1004, 1005, 1089; Boxhorn, *op Reigensbergh*, *Chr. v. Zeel.* D. II. bl. 385; te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 286; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. II. p. 59, 62, 64, 162; Du Rieu, *Intred. v. Karel V te Dordr.* bl. 138.

[Jan le Sauvage]

SAUVAGE (JAN LE), heer van Escaubeck, was onder de gevolmagtigden der Verbonden Edelen, om 't verdrag met de landvoogdesse te sluiten, en zag zich genoodzaakt de Nederlanden te verlaten. Terwijl hij uitlandig was, besloot Alva hem als schuldig aan de misdaad van gekwetste majesteit te houden, en uit dien hoofde zijn lijf en goed verbeurd te verklaren.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.* R. III. bl. 49; te Water, *Verb. d. Edel.* D. I. bl. 433; D. III. bl. 284; D. IV. bl. 424.

[Savery, Savry, Savre, Savary of Saverius Saverinus]

SAVERY, SAVRY, SAVRE, SAVARY of SAVERIUS SAVERINUS. Zie SAVERY.

[Jaques of Jacob Savery]

SAVERY (JAQUES of JACOB), broeder van Roeland Savery. Men is het niet eens wanneer hij te Kortrijk geboren is, sommigen willen in 1545, anderen in 1570. Hij was een der beste leerlingen van Jan Rol en, volgens van Mander een ‘vlijtig, net, oplettend en onvermoeid schilder.’ Van zijne kunst komt weinig voor.

Een *Boerenkermis*, vol figuren, in waterverw werd in 1743 met *f* 51 betaald en een dito vol gewoel voor *f* 50. Er zijn 4 stuks *landschappen* naar of door hem zelven gegraveerd.

Zie v. Mander, *Levensb. der schild.* D. I. bl. 325; G. Hoet, *Cat.* D. II. bl. 111; *Cat. door P. Terwesten*, bl. 351; Immerzeel; Kramm.

[Jacobus Savery]

SAVERY (JACOBUS), mogelijk een zoon van den vorige, zeker althans aan die familie verwant. Hij was plaatsnijder en boekverkooper te Dordrecht, uitgever der *Historien der Martelaren enz. Gedruckt te Dordrecht*, *by Jacob Braat*, *voor Jacobus Savry*, *woonende in 't kasteel van Gendt*, *in 't jaer* 1657 in fol.; of hij deel had aan het aantal in dit werk voorkomende platen, door de graveerstift der Savery's bewerkt, is onbekend. Hij werd den 2 Junij 1665 als krankzinnige opgesloten.

Zie Kramm; Abcoude, *Naamr.* bl. 320.

[Jan of Hans Savery]

SAVERY (JAN of HANS), neef van R o e l a n d S a v e r y , werd volgens deze in 1590, volgens geene in 1597 te Kort-

rijk geboren. Hij vestigde zich te Utrecht, waar zijn oom R o e l a n d woonde, en komt van 1629-1638 als lid van het St. Lucas gild, aldaar voor. Volgens sommigen is hij er in 1655, volgens anderen in dat jaar in Engeland overleden. Hij schilderde in 1651 te Oxford *een zeer groote nooit gecopieerde dodo - afbeeldsel op het Tradiscant-Ashmolesche Museum*. Hij schilderde *Landschappen*, in den stijl van zijn oom R o e l a n d . 13 meerendeels door hem geëtste en zeldzaam voorkomende prenten worden door N a g l e r beschreven.

Zie *Konst- en letterb.* 1849 N°. 8; K r a m m .

[Roeland Savery]

SAVERY (ROELAND), broeder van J a c q u e s S a v e r y , werd in 1576 te Kortrijk geboren en door dezen in het schilderen van vogels en viervoetige dieren onderwezen. Ook legde hij zich op het afbeelden van landschappen, bergpartijen en watervallen toe. Keizer R u d o l f zag zijne kunst, vond er smaak in, nam hem in zijnen dienst en bevorderde zijn vertrek naar Tyrol, waar hij zich, verder naar de natuur bekwaamde. Twee jaren later keerde hij met een schat van teekeningen, waarvan hij zich bij het componeren zijner landschappen bediende, terug. In de galerij te Praag schilderde hij verscheidene Boheemsche en Tyrolsche landgezigten, die door G i l l e s S a d e l e r en anderen in het koper werden gebragt. Na den dood van keizer R u d o l f , in 1612, keerde hij naar Utrecht terug en overleed in 1639. I m m e r z e e l schrijft: ‘hij had den uitvoerigen schildertrant van P a u l u s B r i l en J a n B r e u g h e l . In sommige zijner stukjes is de toets niet vrij van stijfheid en het koloriet wat blaauw; doch zijne ordonnanties zijn vindingrijk en gevarieerd en veelal aangenaam van toon en effect. De beelden en dieren, die hij er in te pas bragt, zijn fraai van teekening en geestig van penseelbehandeling. K r a m m deelt een *Extract uit het Register van de Resolutien der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde 's lands van Utrecht*, *Jovis den* 21 *December* 1626 mede, waaruit blijkt hoe hoog zijn kunst gedurende zijn leven werd gewaardeerd. Zijn portret gaat uit.

Het Haagsche Museum bezit van hem het door H o u b r a k e n met lof vermelde stuk *Orpheus de dieren tot zich lokhende*. Voorts zijn zijne schilderijen in de voornaamste kabinetten aanwezig, vele zijn er van in plaat gebragt. Hij zelf etste in N i e u l a n t 's trant een zeldzaam voorkomende plaat, voorstellende *een klein boschachtig landschap* met een grooten ouden boom op den voorgrond, op den achtergrond links, een houten brug, bij het water twee mannen en eene vrouw met een kind, door K r a m m beschreven. Zijn portret is door P. M o r e e l s e geschilderd en door G e e r t r u y R o g h m a n s gegraveerd, met een bijschrift tot zijn lof van H e n d r . L a m b . R o g h m a n , a^{o}. 1647.

Zie van Mander, *Levens der Schild.*; Houbraken; J.C. Weyerman; de Bie; van Gool; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Salomon Savary]

SAVARY (SALOMON), (niet Sebastiaan, gelijk van Eynden en van der Willigen en Immerzeel willen) neef van Roeland en Jacques Savary, werd in 1594, mogelijk te Amsterdam (niet gelijk Basan schrijft in 1651 in Zeeland) geboren. Hij was daar een bekwaam teekenaar en plaatsnijder, en huwde er den 2 Januarij 1616 Mayke Pantin.

Hij graveerde vele prenten en boekplaten, zoo wel naar eigen teekeningen, als naar Rembrandt, Cuijp, Quast en anderen. Die waarin kleine figuurtjes voorkomen, zijn vooral lief en geestig geëtst, en trekken op de kunstnaald van Callot.

Men heeft van hem:

Koning Karel I van Engeland, *naar A.v. Dyck.* fol.
A. Colvius, *naar A. Cuyp*, 1646. ov. in fol.
D.R. Camphuysen, *naar J. Castellijn*, in fol.
R.W. Wybma, *kniestuk*, *naar J. de Backer*, in fol.
C. van Haesdonck, *naar Lievens*, 1640. in fol.
R. Anslo, *naar Rembrandt*.
Advocaat Tolling, als voren.
P.P. Rubbens, ov. in fol.
Claude Saumaise, ov. in fol.
Isaac Saalius, *past. v. Zierikzee*, in fol.
S. Episcopius, in fol.
Adr. Leeghwater, *naar Ph. de Keyser*, in 4°.
Een man met een breeden hoed, *naar C. Honthorst*, in fol.
Jong Officier, *borststuk*, *Rem. S. Savry exc.*
Oud Officier met korten baard, *kopij naar Rembrandt*, 8°.
Een idem, *rijk gekleed*, *naar Rembrandt*, gr. 8°.
Christus drijft de koopers en verkoopers uit den tempel, *naar Rembrandt*.
Christus voor Pilatus, *als voren*.
De Schatpenning, *vergroote kopij naar idem*.
St. Hieronymus, in 4°.
Idem, *kopij naar Rembrant*, in gr. fol.
De barmhartige Samaritaan, *naar idem*.
Zes stuks in *de Blijde inkomst van Maria de Medicis te Amsterdam*, gr. fol.

Zes bladen, om aan elkaar te hechten, bij het werk *Discessus Hispanici Praesidis Trajecti ad Mosam*, *anno* 1623, *die* 23 *Augusti*, door sommigen aan J.v. Velde toegeschreven.

Zes bladen voorstellend een *Ridderlijke optogt in een Nederlandsche stad*.
Drie bladen, *de huwelijken*, *naar J. Saenredam*.
Een Spanjaard voor eene zittende Dame, in fol.
Zestien bladen, *boerengezelschappen*, in fol.

Een en vijftig stuks in J. van der Veens' Adams appel, Amst. 1642. 4°.

Zeventien voorstellingen uit Ovidius (?)

Zes bladen boerengezelschappen.

Zestien kleine bladen, *voorstellende Hollandsche gebruiken en zeden*.

Zes stuks vrouwen in rijke Holl. kleederdragt, in 8°.

Twaalf stuks Hollandsche boeren en andere figuren, *naar P. Quast* in 8°., waarvan copijen bestaan.

De vijf zinnen naar denzelfden, in 8°.

Zes bladen met groteske figuren, getiteld Jan-liagels (Janhagels?) Camfique, 1638 zeldz.

Zestien bladen met verschillende Dieren, getiteld: *Warande der Beesten*, in 4°.

Zes bladen met verschillende schepen, in gr. 4°.

Een landschap met koeijen in de weide, *naar Potter*, in 4°. Sommigen schrijven die blad aan J. Visscher toe.

Eenige platen bij het groote werk van Thibault, *Académie de l'Epée* enz.

Zie van den Eynden en van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Letterk.* D. I. bl. 153; Immerzeel; Kramm.

[Karel van Savoyen]

SAVOYEN (KAREL VAN) werd in 1629 te Antwerpen geboren, was een leerling van Sebastian Stoffkopf, werd in 1635 lid van het St. Lucas gild, vestigde zich te Amsterdam, doch overleed niet in 1669 te Antwerpen, in den ouderdom van 50 jaren, wijl het blijkt dat hij in 1680 nog leefde. Hij schilderde kleine, meest naakte beeldjes uit de mythologie, en bezat een grootere bedrevenheid in het koloriet dan in het juist teekenen der omtrekken. Dat hij ook levensgroote historiele stukken heeft vervaardigd blijkt uit zijne *Diana wordt Adonis door Venus ontschaakt*, ten tijde van Jan Vos, die deze schilderij bezong, in bezit van Mr. Willem Blaauw te Amsterdam. Kramm vermeld nog van hem:

Venus en Cupido, levensgroote beelden.

Joseph in de gevangenis.

Een Muziek van drie aangename portretten.

Een Altaarstuk voor de kerk op de Nieuwe Voorburgwal te Amsterdam (1656).

Een afneming van het kruis voor die op de Nieuwe-Zijds-Achterburgwal aldaar.

Mogelijk zijn de geëtste prentjes *De vlugt in Egypte*, 12 kl. bladen met soldaten en officieren, en 6 kl. idem *Kleederdragten van den Franschen adel onder Lodewijk XIII*, ook van hem.

Zie van den Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Vos, *Ged.* D. I. bl. 389; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. II. bl. 113, 116.

[Sebastian Savry]

SAVRY (SEBASTIAN). Zie SAVERY (SALOMON).

[Jean François du Sauzet]

SAUZET (JEAN FRANÇOIS DU), tooneeldichter, bloeide in het midden der 18e eeuw.
Hij schreef:

Thelamorus, *trsp. gevolgd n.h. Fr.* Amst. 1743, 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. b. bl. 189.

[Christiaan Saz]

SAZ (CHRISTIAAN), tooneeldichter, van wien bekend, doch zonder jaartal uitgegeven zijn:

De gewaande zeedigheidt betrapt, *klsp*. 's Gravenh. z.j.

Arlekijn door liefde, *klsp.* Ald. z.j.m. pl. k. 8o.

Zie Witsen Geysbeeek, t.a.p.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, t.a.p.

[Christophorus Saxe]

SAXE, SAXIUS, SACHSIUS (CHRISTOPHORUS), werd den 13 Januarij 1714 te Eppendorf in Saksen geboren, en begaf zich in 1735 naar Leipzig, waar hij zich, op raad van Fredericus Otto Menckenius, onder Joh. Fredericus Christ en Joh. Aug. Ernesti op de oude letteren toelegde, en in 1788 philosophiae magister werd. Van dien tijd af tot 1746 gaf hij verschillende beoordeelingen zoo in de *Acta Lipsiensia diurna* als in de *Nova Acta Eruditorum*, en hield zich onledig met het geven van privaat onderwijs aan eenige jongelieden van aanzienlijken huize. Juist had hij het voornemen zich te Leipzig als magister nêer te zetten en onder dezen titel openlijke lessen voor de aldaar studerende jeugd te houden, toen hij door J. de Back werd uitgenoodigd, zich naar 's Hage over te komen, en de geleerde opvoeding zijner zonen op zich te nemen. Het gevolg hiervan was dat Saxe als geleerde ook hier te lande meer bekend werd en in 1752 te Utrecht tot buitengewoon, en in 1755 tot gewoon hoogleeraar in de oudheden en fraaije letteren werd aangesteld: sedert werd hem van tijd tot tijd het onderwijs in nieuwe vakken der oude letteren en geschiedenis opgedragen.

Schoon Saxe de oude letterkunde in haren geheelen omvang beoefende, zoo waren het echter vooral de historia literaria en oudheidkunde, waarin hij bijzonder uitmuntte. Zijn hoofdwerk is zijn *Onomasticum literarium*, dat nog zijn waarde niet heeft verloren en door geen beter is vervangen. In 1757 geraakte hij in een letterkundigen strijd met Petrus Burmannus Secundus, vroeger voerde hij er een met Beaufort. De eerste vooral werd aan beide zijde met hevigheid gevoerd. Zijn hoogen ouderdom belette hem het *Eponymologicum* van Reinesius, gelijk hij gewenscht had, in het licht te geven.

Hij overleed den 3 Mei 1806 in den hoogen ouderdom van ruim 92 jaren en werd den 6 daaraanvolgenden plegtig in de Luthersche kerk te Utrecht ter aarde besteld. Saxe was lid

van verschiflende geleerde genootschappen zoo als te Jena, Vlissingen, Haarlem en Utrecht. Zijn portret, fraai gegraveerd, staat voor 't laatste deel van zijn *Onomasticon*.

Hij schreef:

Vindiciae secundum libertatem pro Maronis Aeneide, *cui manum Johan. Harduinus*, *nuperus assertor*, *iniecerat*. Lipsiae, 1737, 4°.

Beoordeeling van B e a u f o r t s Rom. geschiedenis gedurende de 5 eerste eeuwen, in *Nov. Acta erud. mense Junii* 1741, *Epicris. Phil.* in *Miscell. Lips. Novis* 1742, 8°. Vol. I. Part. I. p. 40-79, Vol. II. Part. III. p. 400-495, Part. IV. p. 620-712, Vol. III. Part. II. p. 235-329 *e*n Part. IV. p. 743-749. Hiertegen schreef B e a u f o r t *Remarques sur la Critique d'un certain Allemand*, achter zijn werk, *sur l'incertitude de l'Histoire Romaine*. La Haye 1750.

Beoordeeling van *Julii Pontederae Antiq. Latin. Graecarumque enarrationes*. Patavii 1740. 4°. in *Nov. Erud. Act*. 1743, *mense Aprili* p. 196, *mense Majo* p. 274-286.

Apologia pro celeberrimo Rusticorum Latinorum editore (*h.e. Jo. Matthia Gesnero*).

Commentarius de Henrico Eppendorpio. Lipsiae 1745. 4°.

Lapidum Vetustorum Epigrammata et Periculum Animadversionum ad aliquot classica Marmorum Συνταγματα. Lipsiae. 1746. 4°. - S e b a s t i a n u s D o n a t u s in T.I. *Supplem. ad Nov. Thes. Inscriptionum*. Lucae 1765. fol. a.p. 541-624 ‘totum librum typorum formulis renovavit.’

Ad Leg. 2. *Cod. de aedificiis privatis*. L.B. 1751. 4°.

Oratio pro Antiquitatis scientia. Traj. ad Rhen. 1753. 4°.

Disputatio de Jure rei Monetariae apud Batavos. Traj. ad Rhen. 1754. 4°.

Oratio aditialis de artium Graecarum Romanarumque iudicio hodie regundo. Traj. ad. Rhen. 1755. 4°.

In 't Nederd. *Redevoering over de noodzakelijke verbeteringen des hedendaags heerschenden smaaks in de konsten*, *naar dien der Grieken en Romeinen*. Utrecht. 1755. 4°.

Diptychon Magni Consulis, *nunc primum luce publica donatum*, *animadversonibusque illustratum*. Hagae Comit. 1757. fol.

Observationes Antiquario-Philologicae ad vetus Chirographum Thesauri Muratoriani, *mancipationis formulam continens*. Traj. ad Rhen. 1757. 4°.

Prof. Christoph. Saxens Antwort auf des Herrn D. Christ. Wilhelm. Kästners Schreiben an den Herr ausgeber der Unpartheyischen Critiek. in *Unp. Crit.* Vol. VI. P. V. p. 392-404.

Praefatio ad Joh. Alstorphii de Hastis veterum, *opus posthumum*, *nunc primum in lucem editum cum multis tabularum aenearum iconibus*. Amst. et Lips. 1757. 4°.

Onomasticon Literarium, *sive Nomenclator praestantissimorum omnis aevi scriptorum*, *praecipue Graecorum et Latinorum*

verisimilibus, *quantum fieri potuit temporum notis et scholis domesticis accommodatus*. Traj. ad Rhen. 1759. 8°.

Christophorus Saxe Lectori aequo et humano salutem et officia! Traj. ad Rhen. 1761. d. XV Januarii. 't Geen ook tot titel had kunnen voeren: *Elenchus censurae*, *quam Fr. Barmannas orationi funebri in obitum Guilielmi Irhovii* (Traj. ad Rhen. 1760) *inserere ausus erat*, *eaque deinceps charta versioni Batavae Depulsionis adiecta est*.

Oratio in Septem Artium Liberalium Magistros. Traj. ad Rhen. 1761.

Christoph. Saxi Justa Depulsio immanis calumniarum atrocitatis, *qua in se ab aliquot annis*, *inprimis scripta ad fratrem theologam Epistola grassatus est Petrus Burman minor*, *alias secundus*, *mansuetudinis olim disciplinae indocilis tiro*, *nunc literarum humaniorum professor*. Traj. Batav. 1761. 4°. In 't Nederd *Rechtmatige Afkeering der verregaande lasteringen op hem zedert eenige jaren uitgespogen etc. met eenige ter waarheid dienende Stukken en Aantekeningen vermeerdert te Utrecht en Amsterdam*. 1762. 4°.

Epistola ad Baronem Santhorstianum, *hoc est*, *Petrum Burmannum minorem*. Traj. Bat. 1762. 4°.

Nodige Aanmerkingen van C h r i s t o p h . S a x e - *op de wijdlopige Dedactie der zoogenaamde verdediginge van Meester* P i e t e r B u r m a n , *Professor te Amsterdam*. Utrecht 1764.

Tom V. Virgilii Maronis Operum, *sive Monumentorum per totum opus sparsorum Index. Aere et sumtibus Guilielmi Iustice*, *Henrici f.* Roter. et Hagae Comit. 1764. 4°. en 8°.

Diatribe Academica de dea Angerona. Traj. Bat. 1766. 4°.

Quaesitiones Literariae ex bonarum artium, *Historiae potissimum universae*, *Rhetorices*, *Poëtices*, *Antiquitatis Graecae et Romanae*, *item Critices Latifundiis selectae*, *et in usum colloquiis dialecticis certantium*, *viae et rationis quadam formula degestae*. Traj. Bat. 1767. 8°.

Aanteekeningen op de Ned. overzetting van S j a w 's reizen. Utr. 1773. 4°.

Epistola ad Vir. ampliss. Henr. van Wyn, *Jctum etc. de Veteris Medici ocularii gemma Sphragide prope Trajectum ad Mosam nuper eruta*. Traj. ad Rhen. 1774. 8°. cum fig.

Onomasticon Literarium, *sive Nomenclator Historico-criticus praestantissimorum omnis aetatis*, *populi*, *artiumque Formulae Scriptorum*, *item monumentorum maxime illustrium ab orbe condito usque ad Saeculi*, *quod vivimus*, *tempora digestus*, *et veresimilibus*, *quantum fieri potuit*, *annorum notis accommodatus. E recognatione longe auctiori*, *et emendatiori*, *ita ut non tam editio altera*, *quam novus omnino Liber censeri debeat*. P.I. Traj. ad Rhen. 1775. 8°. P. II. 1777. 8°. P. III. 1780. P. IV. 1782. P. V. 1783. P. VI. 1786. P. VII. 1790. P. VIII. 1793. 8°.

J.L.E. P u t t m a n n u s heeft in *Miscell. Libro.* Lips. 1793. 8°. CXL p. 399, eenige *Anamadversiones* op Tom. VII gegeven.

Oratio de Veteris et Medii aevi Historia in Academiis potissimum discenda, *docendaque*. Traj. ad Rhen. 1776. 4°.

Dionysii Catonis Disticha; melius digesta et ad communem quorundam locorum, *vitaeque humanae disciplinam accomnodata in usum Gymn. Hieron.* Traj. ad Rhen. 1778. 8°.

De *Ara Romana in meditullio urbis Rheno-Traj.*, *haud ita pridem effossa* in *Verhandel. uitgegev. d.d. Holl. Maats. d. Wetens. te Haarlem.* 1780. D. XIX. St. 2, 3, bl. 143-174.

Anamadversiones in veteris cujusdam Medici opthalmici gemmam Sphragidem numero vicesimam, necdum editam, in *Verhandel. uitgeg. door het Zeeuwsch Genoots. d. Wetens. te Vlissingen*. D. IX. 1782. bl. 275-299.

Museum Numarium Milano-Viscontianum, *hoc est*, *quod vir illustris Gisbertus Franco de Milaan Visconti etc. apparatum servavit et locupletavit*. Traj. ad Rhen. 1782. 8 mai. Alleen de *Praefatio* en het eerste gedeelte, behelzende de oude Gr. en Rom. munten, zijn van S a x e , het overige van prof. B o n d a m .

Tabulae Genealogicae, *sive Stemmata Deorum*, *Regum*, *Principum*, *virorum illustrium*, *qui per id tempus*, *quod Varroni Mythicum dicitur*, *vel vixisse*, *vel populis*, *a se nominatis*, *ortum dedisse*, *vulgo creduntur*, *ad fidem Hesiodi*, *Apollodori*, *Hygini*, *et aliorum*, *sic contexta*, *ut pervetus rerum memoria*, *civitatum diversarum*, *inprimis Graecarum propagines*, *Scriptorumque Annales et Poëtarum carmina probabiliter intelligi possint*. Traj. ad Rhen. fol. mai. *Tabulii XXVII Epil. et Ind. elem.*

Monogrammata Historiae Batavae a vetustissimis inde temporibus usque ad saeculi, *quod vivimus*, *annum tertium decimum etc. adambrata*, *cura et stilo C.S.* Traj. ad Rhen. 1784. 8°. mai.

Jac. van Vaassen, *Icti*, *Anamadversionum Historico-criticarum ad Fastos Romanorum sacros Fragmenta etc. ad fidem superstitum charturum digessit et nonnulla scitu necessaria cum de Auctoris harum observationum vita*, *tum de triplicis Fastorum generis Monumentis*, *Picturis et Interpretibus praefatus est*. Trajecti ad Rhen. 1735. 4°.

Series lectionum quotidianarum Gymnasii Hieronymiani. Traj. ad Rhen. 1776. 4°.

Laudatio Caroli Andreae Dukeri, *in solenni hominum eruditorum Panegyri peracta. Onomastici Literarii Partis sexti Corollarium esto*.

Onomastici Literarii Epitome, *tam Historiae universae quam reliquarum artium fidei aestimandae rectrix*, *sive Fasti scriptorum veteris et medii aevi*, *verisimilibus*, *quantum fieri poterat*, *accuratioribusque subinde*, *quam in prima editioue temporum notis*, *nec non paulo maiori numero digesti*. Traj. ad Rhen. 1792. 8 Mai.

Scholia Literario-critica ad L.A. Muratorii Novum Thesaurum Inscript. Missus primus, *in Actis Liter. Societ. Rheno-Traj.* 1793. p. 1-72.

Nuncius et Admonitio de Richardi Bentleii Epistola, *qua Chishulliana Inscriptionis*, *ut vulgo dicitur*, *Sigeae interpretatio expenditur* l. c. T. II. 1795. p. 1-18.

Scholia Literario-critica ad Muratorium Missus secundus Ibid. p. 169-290.

Oratio honoraria in Legis Regiae Patronos, *habita die XXVIII Martii* 1793. *cum Magistratu Academico se quartum abdicaret*. Traj. Bat. 1798. 4°.

Christ. Saxi et Jo. Luzac, *Orationes Academicae duae*, *quarum prior est in Leges Regiae Patronos*, *posterior de Socrate cive. Accedunt censurae Germanice scriptae. Editio repetita et aucta curante Henr. Carol. Abrah. Eichstadio*. Lepsiae 8°.

Scholia Literario-critica, *in Murat. Thes. una cum Analect. quibusdam ad duos superiores Missus*. In *Act. Lat. cit.* T. III. p. 1-110

Zie S a x e , *Onom. litter.* T. VIII. p. 24 seq.; *Add.* p. 443; H e y n i u s , in *Add. et corrig. ad Tom. I*, *Virgilii*, p. 196, ed. *Primae;* P. B u r m a n n u s S e c . *ad Virgilium*, *Stell.* 5, *fol.* 3, en *ad Anthol. Vet. Epigramm. L.I. Epigr.* C. XI. p. 91; J.F. N o l t e n i i , *Lex. Amibarb.* p. 886 et 1847; J a c . P h i l . d'O r v i l l i u s , *in Jo. Ludov. Vhllii Sylloge Nova Epistol*. Vol. I. p. 92; Dez. *ad Charit.* p. 646; F a b r i c i i , *Bibl. Lat.* L. I. XII. p. 307, ed. E r n e s t i ; H a g e n b a c h i u s , *Observ. Miscell. nov.* p. 369; Dez. in *Epist. ad Jo. Ern. Emm. Walchium in Persecut. Christian. Neron. in Hispania uberiori Explan*. p. 34, en in *Diptycho Brixiano Boethii*, p. 68; F.C. H a r l e s i u s , *De vitis phil. nostra aëtate clar.* Vol. I. p. 211-243; *Hambergero-Meusiliana Germ. erud*. P. VII. p. 43-45; ed. V^{eca}. S e b . R a v i i , *Orat. Pan. in natal. CL. Acad. Traj. Ser. Profess.* LXXXV; C o r n . V a l . V o n c k , in *Praef. ad Faleti Bell. Sicambric.* Noviom. 1749; K l o t z i u s , in *Anti-Burmanno*, p. 7; W y t e n b a c h i i , *Vita Ruhnkenii*, p. 288; K l o t z i i , *Acta Liter.* Vol. I. P. IV. p. 386; Vol. IV. P. I. p. 98 seqq., Vol. VII. P. IV. p. 407-414, 419-422; *Bibl. Crit.* Vol. II. P. I. p. 132, Vol. II. P. III. p. 94, P. VIII. p. 130-133; F.O. M e n c k e n i u s , in *Miscell. Lips. Nov.* Vol. VI. Part. III. p. 572: *Bibl. Univ. Theod. Berol.* T. LI. p. 285-287, 1781, T. LVI. P. I. p. 255, 256; *Exerp. ex Ephem.* 1794, n°. 128, p. 150; *Nova Gotting.* 1745, *sul.* n°. LX. p. 503, 504, 1747, *Jan.* p. 7 757, p. 118 scq.; num. 130 p. 1233, seqq., 1766, P. 91, p. 7,26, 1775, P. 95, p. 812-815, 1777. p. 62, 1747, P. 62, p. 575, 1778, P. 65, p. 526-528, 1799, N°. 23; *Nova Lipsiens.* 1747 *Januar.* p. 39, 40, 1753, *Jan.* p. 435, 1756 *April*, p. 249, 1757 *Octobr.* p. 721, 1760, *April*, p. 297, 1761, *Octobr.* p. 659, 1775 n°. LVII p. 449-453, 1776, 84, p. 683, 1778, 37, p. 289-291; N i c . B a r k e y , in *Symb. Hag.* Cl. I. Fasc. I. p. 229, Cl. II. Fasc. II. p. 409, 410; *Alg. Deutsche Bibl. Anhang. zu den* XXV-XXXVI Th. p. 3288-3289, B. LXXIX. St. II. 1788, p. 522-556; *Neue alg. deut. Bibl.* T. XII. P. I. p. 96-99; *Alq. Lit. Zett.* 1794, N°. 40, S. 313; *Jen. alg. lit. Zeit.* 1799, *April* N°. 126; *Nova acta erud.* 1749, *Dec.* p. 703, 1753, *Oct.* p. 609;

1758, *Febr.* p. 49-51, 1758, *Mars* p. 253, 1760, *Mart* P. I. p. 137; *Junio*, P. II. S. 281-284, 1761, *Decemb.* p. 561 scq. 1769, *Junio*, p. 241, 1773, *Sept.* p. 429-436, 1775, *Junio* p. 272-281; *Bibl. Philol.* T. III. P. IV. p. 281-295; Ferd. Stoschii, *Neue gelehrte Europa*, Th. XV. p. 709; *Bibl. der Philos. u. Litter.* B. II. St. I. p. 206, 207; *Neuer Buchersaal der schönen Wissens. u. freijen Künste*, Leipz. 1745, p. 233-252; *Unpartheyische Critick über Iuristische schriften*, V. VI. P. II. S. 162-169; *Erlangische gelehrte Anm. u. Nachricht.* St. XLII. 1761, S. 337, 1064, St. XLVIII. S. 381; *Erfurth. gelehrte Nachrichten* 1762, IX B. St. 21, 22; 1799, St. 7, S. 53-55; Heynemeyer, *Dict. de tous les Auteurs vivans et morts de la Republiq. Bat.; Galerie Histor. des contemporains; Gazette d'Utrecht de Mr. Limiers* 1766, *Nov.* N°. XCII.; *Bibl. des sciences et des beaux arts*, T. XLI. P. I. A°. 1774, p. 244-246, T. XLV. P. II. 1776 *Mars-Juin* p. 523, 525, T. XLVI. P. I. *Juil-Sept.* p. 150-160, 1778, *Jul-Sept.* p. 178-186; *Journal des Savans*, T. LXXXIV. *Oct.* 1775, 1776, *Oct.* T. VI. V. II. p. 310-320; *Bibl. Univ.; Phil. Bibl. Gotting*. P. III. St. VII. n°. IV. p. 726, 728; *N. Phil. Bibl.* P. I. St. I. N°. 5, p. 172, 173; *l'Esprit des journaux* 1776, T. XII. *Dec.* p. 109-115; *Nouv. Bibl. Belg.*, La Haye 1784, T. VI. P. II. p. 241-246; van Kampen, *Bekn. gesch. d. Ned. Letteren en Wet.* D. II. bl. 232; Kist en Royaards, *Archief* (eerste serie) D. III. bl. 90, (tweede serie) D. II. bl. 14; Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV (1), p. 163, 164; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 209; D. II. bl. 642; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Kunst en letterb.* 1806, D. I. bl. 289, 338; C. Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 86, 103, 145, 176; D. II. bl. 26; *Ned. Letter cour.* 1759, *Oct.* bl. 515, 1761, XCIVe stuk bl. 374, 1762, XCV stuk, bl. 342; *Hedend. Vad. Letteroef.* D. V. bl. 272, 273; *Alg. Vaderl. Letteroef.* 1789, D. IV. N°. 3, bl. 105-111, 179, N°. 8, bl. 360; *Nederl. Bibl.* D. IV. bl. 261, D. VI. bl. 485-487; *N. Ned. Bibl. v. wetens. kunst en smaak*, D. III. (1799) N°. 5, bl. 25-27; *Vaderl. Bibl. v. wetens. kunst en smaak*, D. I. N°. 1, 1789, bl. 48; *De Rec.* 1790, N°. VII. bl. 324-330, N°. VIII. bl. 105-111, N°. XI. bl. 323-330, N°. XIII. bl. 125, 126; *Geschichte des H.C. Saxe* in *N. Gel. Europa*, Th. XV. S. 709; D. Wyttenbach, *de obitu Saxii et Hanae* in *Bibl. Crit.* T. XII. p. 94, *Opusc.* T. II. p. 214, *Bibl. Crit.* P. V. p. 132, P. VII. p. 94, P. VIII. p. 130.

[Fredericus Saxe]

SAXE (FREDERICUS), zoon van den vorige, werd den 26 September 1759 te Utrecht geboren. Hij studeerde aldaar onder zijn vader, Segaar en van Goens in de oude talen, algemeene geschiedenis en oudheidkunde, onder Hennert en Rossyn in de mathesis en philosophie, onder Rau in de oostersche talen en Hebreeuwsche oudheden, onder Bonnet in de Godgeleerdheid en vooral onder Tydeman en Bondam in de regten. Na den 21 October 1784 in het openbaar eene *dissertatio de ordine iudiciorum publicorum apud Romanos* verdedigd te hebben, werd hij den 28 dier maand more majorum tot Juris utriusque doctor gepromoveerd. Den 18 September 1786 werd hij tot Juris utriusque lector, en den 22 Jan. 1787 daaraanvolgenden tot Juris civilis professor extraordinarius benoemd, en aanvaardde zijn ambt den 21 Mei met eene rede *de utilitate et iucunditate historiae Juris*

civilis, doch de oude regering in September van dat jaar hersteld zijnde, werd zijne aanstelling vervallen verklaard. Den 25 Junij 1789 benoemden Curatoren van het Athenaeum te Deventer hem tot professor Juris civilis. In die betrekking was hij werkzaam tot 1795, wanneer hij, ten gevolge der veranderde staatsgesteldheid, ambteloos werd. Den 19 October noodigden Curatoren der Utrechtsche hoogeschool hem uit zijne vorige betrekking aldaar weder te hervatten, doch hij sloeg zulks af. In het volgend jaar werd hij aangesteld tot raadsheer bij het Provinciaal geregtshof van Utrecht. Dit hof, na de inlijving van ons vaderland in het Fransche keizerrijk, ten jare 1811 vernietigd zijnde, werd hij den 15 Februarij 1815 vrederegter te Apeldoorn in Gelderland en den 25 October regter van instructie te Amersfoort. In 1823 kreeg hij zijn eervol ontslag en den 3 Maart 1830 eindigde hij te Amersfoort zijn wisselend leven.

Zie Heringa, *de Auditorio*, bl. 27, 154, 219, 220; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 520, 521; *Kunst en letterb.* 1830, D. I. bl. 164.

[Saxmundus en Ulemarus]

SAXMUNDUS en ULEMARUS, ULMARUS, VULEMARUS of WILLEMARUS. Het is onzeker wanneer zij geleefd hebben. Herold wil, dat ze bijvoegsels tot de oudste Friesche wetten hebben geschreven. Schwartzenberg gist, dat zij tijdgenooten zijn geweest van Karel den Grooten. Suffridus Petri meent echter, dat ze geleefd hebben in 1264.

Zie Schwartzenberg, *Voorrede tot het Gr. Plakaat en Charterb. van Vriesland;* Suffr. Petri *de Script. Frisiae*, p. 63; Siccama, *ad antiquas Frisior. Leges*, p. 109, *ed. Gaertneri;* de Wal, *de clar. Fris. Jurec.* (annot) p. 2; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1091; von Richthoven, *Lex Frisionum*, Leov. 1866, XLV.

[Saxo Finia]

SAXO FINIA, een Fries, bloeide omtrent 1614. Hij beoefende de latijnsche poëzij niet ongelukkig. Een proeve er van vindt men bij Gruterus, *Del.* T. II. p. 413.

Zie Hoffman Peerlkamp, *de Poëtis Latin. Neerl.* p. 243.

[Dierick Scabaelje]

SCABAELJE (DIERICK). Zie SCHABAELJE (DIERICK).

[Joseph Justus Scaliger]

SCALIGER (JOSEPH JUSTUS) werd 5 Augustus 1540 te Agen in Guyenne geboren. Zijn vader Julius Caesar Scaliger, die algemeen voor een afstammeling der della Scula, vorsten van Verona gehouden werd, oefende aldaar de geneeskunde uit en was in 1549, toen hij reeds 44 jaren oud was, gehuwd met Andiette de Roques Lobieca, die hem 15 kinderen, tien dochters en vijf zonen, schonk. Joseph was het tiende kind, de derde zoon. In 1551 werd hij met zijne broeders Leonard en Jean Constant naar de latijnsche school te Bordeaux, waar toen Muretus en Buchananus, twee boezemvrienden van den ouden Scaliger, aan het aquitanisch Gymnasium geplaatst waren, gezonden. Na

een driejarig verblijf keerde de zonen, daar de pest te Bordeaux was uitgebroken, naar Agen terug, waar J o s e p h het onderwijs van zijn vader tot diens dood (1558) genoot. Dit onderwijs bestond in niet veel meer dan het dagelijksch vervaardigen van een klein opstel, terwijl zijn vader van zijn pen gebruik maakte om zijne gedichten op papier te brengen. J o s e p h kreeg daardoor een grondige kennis van de regelen van den versbouw, en vervaardigde op 17 jarige leeftijd een latijnsch Treurspel (Oedipus), waarover hij zelfs in hoogen ouderdom niet behoefde te bloozen. Het dagelijksch verkeer met zijn vader, die voor een uitstekend beoefenaar der natuurkunde werd gehouden en als arts een uitgebreide praktijk had, ontwikkelde ook zijne neiging voor de anatomie en botaniek.

Na den dood zijns vaders, begaf zich de toen 19 jarige knaap naar Parijs, om zich onder A d r i a n u s T u r n e b u s voornamelijk op het grieksch toe te leggen. Toen hij, na een paar maanden diens lessen te hebben bijgewoond, geen noemenswaardige vorderingen had gemaakt, besloot hij zijn eigen leermeester te worden, las Homerus met behulp eener latijnsche overzetting, in weinige weken door, en stelde zelf een grieksche grammatica op, de eenige, die hij immer gebruikt heeft. In vier maanden las hij vervolgens alle grieksche dichters, die toen te verkrijgen waren en binnen twee jaren had hij een zoo ver mogelijk volmaakte kennis van het grieksch verworven. Nu begon hij ook de oostersche talen te beoefenen, en, op raad van den beroemden oosterling G u i l i e l m u s P o s t e l l u s, met het hebreeuwsch en de daaraan verwante dialekten: ook werd hij, die gedurende zijn verblijf te Parijs de godsdienstoefeningen der protestanten had bijgewoond, in 1562 (hij was toen 22 jaren oud) lid van dit kerkgenootschap. In het volgende jaar (1568) kwam bij in kennis met de familie d e l a R o c h e p o z a y, en toen de vader van zijn kweekeling, H e n r i L o u i s C h a s t a i g n e r d e l a R o c h e p o z a y, in 1565 als gezant naar Rome vertrok, vergezelde S c a l i g e r hem derwaarts. Tweemaal bezocht S c a l i g e r in dit jaar deze stad en vernieuwde daar zijne kennis met M u r e t u s. Op de reizen, die hij vervolgens door Italie deed, bezocht hij te Verona de graven zijner vaderen, en leerde te Venetië ‘de roovers van zijn erfland’ kennen, maar niet lief hebben. Op deze reizen bragt hij een groot aantal opschriften uit Italie bijeen, de kern der later zoo zeer vermeerderde en eindelijk ter uitgave aan G r u t e r u s toevertrouwde verzameling. Op zijn terugreis (1566) bezocht hij Groot-Brittannie, en in Frankrijk teruggekeerd, vond hij het in den tweede godsdienst-krijg (1567-1568) gewikkeld. Hij nam deel aan den derden (1569-1570) en streed in de gelederen der Hugenoten. Gedurende dien tijd verloor hij alles wat hij nog bezat, en zag ook zijne

meeste vrienden in de moordadige gevechten, die toe geleverd werden, vallen. Omstreeks 1570 begaf hij zich naar Valence (Dauphiné) om daar onder den beroemden Jacobus Cujacius zich in het Romeinsche regt te oefenen, en maakte ook hier in zulke vorderingen dat Cujacius hem aanbood zijn ambtgenoot in de regtsgeleerdheid te worden. Beide mannen, door innige vriendschap vereenigd, beoefenden ook gezaamlijk de philologie, en Scaligers roem steeg van dag tot dag, ja bereikte zulk een hoogte, dat men toe reeds zeide ‘doctissimus Scaliger, a quo pudet dissentire.’ Het was ook te Valence, dat hij de Thou leerde kennen, en ook met dezen trad hij in naauwe vriendschaps verbintenis. Kort voor het aanbreken van den Bartholomeus nacht, had Scaliger, op aanbeveling van Cujacius, deelgenomen aan eene diplomatische zending door Catharina de Medicis aan Jean Monluc, bisschop van Valence, opgedragen, om den toenmaligen hertog van Anjou, later Hendrik III, den toen vacerenden troon van Polen te doen erlangen. Den 21 Augustus ontving Scaliger, die zich voor korten tijd naar Agen had begeven om voor de uitgave zijner *Catalecta* te zorgen, het bevel naar Straatsburg te reizen en daar den bisschop op te wachten. Toen deze daar aankwam, vond hij Scaliger niet meer. Deze was, bij het vernemen der moordtoonelen te Parijs aangerigt, naar Genève gevloden. Daar werd hem een professoraat in de philosophie aangeboden, doch hij oordeelde zich ongeschikt voor dit ambt, en verbond zich slechts een jaar voorlezingen te houden over Aristotele's *Organa* en Cicero *de Finibus*. Hem ontbrak echter lust en talent om opentlijke voordragten te houden. Gedurende zijn vrijwillige ballingschap in Zwitserland voleindigde hij zijne *Lectiones Ausonianae*, en het grootste deel van zijn arbeid over *Festus*, want nadat slechts weinige maanden sedert zijn vertrek uit Genève verloopen waren, den 1 October 1574, droeg hij uit een kasteel der familie Rochepozay dit werk aan den bisschop Monluc op. De twintig volle jaren, die hij nu nog in Frankrijk bleef, bragt hij deels op de sloten zijner vrienden de la Rochepozay, deels met reizen door het zuiden van Frankrijk door. Een overblijfsel der moederlijke nalatenschap en de geschenken zijner vrienden voorzagen in zijne behoeften. Het pensioen van 2000 franken, hem door Hendrik III voor de opdragt van zijn Manilius geschonken, werd hem in 1594, toen Scaliger reeds te Leiden was, nog niet uitbetaald.

In 1590 verkreeg Justus Lipsius, die gedurende twaalf jaren het professoraat in de Romeinsche geschiedenis en antiquiteiten te Leiden bekleed had, verlof om naar Spa te reizen, ten einde daar van zijne leverziekte genezen te worden. Ieder zag vooruit dat hij niet terug zou keeren, en

welhaast vernam men dat hij zich met de vaders jesuiten, de leermeesters zijner jeugd, in betrekking had gesteld en tot de R.C. kerk was weêrgekeerd. Curatoren wenschten zijn plaats door een andere celebriteit vervuld te zien. Zij lieten het oog vallen op Scaliger, en zonden den hoogleeraar Tuningius naar Zeeland, ‘om van D. Dominicus Baudius (die Scaliger kende) te verstaen ofte eenige hoope zou zijn, dat, indien Scaliger, in de plaetse D. Lipsii totter professien te Leiden werd beroepen, zulks bij hem zou worden aengenomen.’ Het antwoord was gunstig, en Baudius, die met Tuningius naar Leiden gekomen was, stelde Curatoren voor, hen in 't beroep van Scaliger behulpzaam te zijn, daer hij van meeninge was in Vrankrijk te blijven en indien zij zulks goed vonden, er nog een ander bij te voegen.’ Curatoren zonden nu Baudius en Tuningius met brieven naar Hendrik IV en Scaliger, en beloofden Baudius, zoo hij de zaak tot een goed einde bragt, ‘boven zijn reis en teerkosten, eenige vereering.’ ‘Zoo Tuningius of zijn dienstknecht eenig ongelyk aan persoon of goederen mogt overkomen, zouden zij hem daervan vryen, ontheffen ende schadeloos houden, en sulx ook zijne verlossinge rantsoen betalen, waartoe zij de goederen der Universiteyt verbonden.’ Tuningius trof den koning in het leger voor Rouaan aan, en overhandigden hem ook brieven van Maurits en der Staten-Generaal, die het verzoek van Curatoren ondersteunden. De Koning willigde het verzoek in en gaf Tuningius een koninglijk paspoort naar Touraine, waar Scaliger te Previlli op een landgoed der familie Rochepozay vertoefde. De koninklijke vrijgeleide brief beletten niet dat de gezanten door soldaten der legers geplunderd en van hunne papieren beroofd werden, zoo dat zij Scaliger slechts mondeling het verlangen van Curatoren konden mededeelen. Het antwoord was niets beslissend, doch zoo, dat het beide partijen gelegenheid aanbood in nadere communicatie te treden. Acht maanden lang bleef de zaak te Leiden rusten, terwijl in Frankrijk alle pogingen werden aangewend om hem daar te houden. In het eind van 1592 vertrok Tuningius weder naar Frankrijk met brieven, waarin aan Scaliger geen professoraat werd aangeboden, gelijk in de vorige, maar waarin alleen zijne aanwezendheid te Leiden werd verlangd, om daar zijner letteroefeningen voort te zetten. Het was hun genoeg, ‘zoo zijn persoon te Leiden was, om alzoo de Universiteit tot eere te verstrekken.’ Nu aarzelde Scaliger niet langer en begaf zich met zijn kweekeling, den jongen de la Rochepozay op reis.

Te Leiden werd hij, met groote eerbewijzingen ontvangen. Welhaast stond hij met de eerste staatslieden, Oldenbarneveld en van der Myle, op den besten voet; in het gezin van Dousa was hij als in zijn eigen; Louise de

Coligny, weduwe van Willem I, achtte hem hoog, prins Maurits behandelde hem met onderscheiding, plaatste hem aan tafel boven zijn vorstelijke neven, en verlangde van hem ('t geen Scaliger hoogst aangenaam was) geen tijdroovende en geregelde opwachtingen. In den Franschen afgezant de Buzanval vond hij een opregten vriend, die hem op de hoogte der staatkundige gebeurtenissen van zijn vaderland hield.

Uit alle oorden stroomden de aanzienlijkste en uitstekendste jongelingen naar Leiden, om zijn omgang te genieten, of zijn raad en voorlichting bij hunne studien te erlangen, en onder deze een Janus Dousa de zoon, Hugo Grotius, Daniel Heinsius, Janus Rutgersius, Meursius en Cunaeus. Met de voortreffelijkste geleerden hield hij briefwisseling, de beroemdste mannen raadpleegden hem over de uitgave hunner werken, aan lofredenaars en dichters, die ter zijner eere de snaren spanden, ontbrak het hem niet, en de roem zijner geleerdheid breidde zich allengskens over de geheele beschaafde wereld uit, en algemeen werd hij voor den eersten geleerde der gansche wereld gehouden. Het ontbrak hem echter ook niet aan vijanden, die aan zijn roem knaagden, en onder deze Scioppius; ook beschuldigde men hem van trotschheid en pedanterie.

Alhoewel de letterkunde en geschiedenis zijne hoofdstudien waren, schijnt hij echter ook veel werk van de wiskunde gemaakt te hebben; want op het einde der 16^{e} eeuw meende hij de quadratuur des cirkels gevonden te hebben, en maakte zijne vermeende ontdekking bekend in een werk, getiteld: *Nova Cyclometria*, 1592 in folio, hetwelk echter spoedig door onderscheidene van zijne geleerde tijdgenooten werd aangevallen en wederlegd. De hoogleeraar Chr. Clavius te Rome toonde aan, dat volgens deze quadratuur de omtrek van den ingeschreven twaalfhoek grooter was dan de omtrek des cirkels. Scaliger werd ook wederlegd door François Vieta, die het eerst den omtrek in eene reeks uitdrukte, en voorts bevond dat, de middellijn voor eenheid nemende, de omtrek gelijk was aan 3,1415926535, zijnde deze breuk nog in de laatste decimaal naauwkeurig. Scaliger werd mede wederlegd door Adrianus Romanus van Leuven, die met een buitengewoon geduld de zijde eens ingeschreven veelhoeks van 107374824 zijden berekende en daar door den omtrek des cirkels tot 15 decimalen naauwkeurig bepaalde. Hoezeer deze oordeelvellingen niet voor 's mans wiskundige kennis pleitte, was hij des niet te min een sieraad der Leidsche hoogeschool, aan welke hij ongehuwd op den 21 of 24 Januarij 1609 door den dood ontviel. Zijne vrienden noemden hem ‘een oceaan van wetenschap en het meesterstuk der natuur.’ Zijne werken, meestal verklaringen der oude schrijvers, zijn talrijk en van

groote waarde; zijn werk over de tijdrekenkunde, getiteld: *Opus de emendatione temporum etc.* Parijs 1583, Leiden 1598, Genàve 1609, stelt men op hoogen prijs. N i e b u h r zegt van S c a l i g e r: 'Hij stond op het toppunt van algemeene taalgeleerdheid, en zoo hoog in de wetenschappen van allerlei aard, dat hij met zijn eigen oordeel, al wat hem voorkwam, kon bevatten, gebruiken en beoordeelen.'

Hij gaf in het licht:

Coniectanea in M. Terentium Varronem de lingua Latina ad Nobilissimum et eruditissimum iuvenem Ludovicum Castanaeum Rupipozaeum. Parisiis ex Officina Rob. Stephani, typographi Regii MDLXV. 8°. Cum privilegio Regis.

M. Terentii Varronîs opera quae supersunt. In Lib. de Ling. Lat. Coniectanea Josephi Scaligeri, recognita et appendice aucta. In libros de Re Rust. Notae eiusdem Jos. Scal. non antea editae. His adiuncti fuerunt Adr. Turn. Comment. in lib. De lingua Latina: cum emendationibus Ant. Augustini. Item P. Victorii Castigationes in lib. De re rustica. Anno M.D.LXXIII, *Excudebat Henr. Stephanus.* 8°.

M. Terentii Varronis opera quae supersunt. In Lib. De Ling. Lat. Coniectanea Josephi Scaligeri. In Lib. de Re Rust. Notae eiusdem. Alia in Eundem Scriptorem trium aliorum Turn. Vict. August. Editio Tertia, Recognita et aucta. Anno M.D.LXXXI. 8°.

Lycophronis Chalcidensis Alexandrae sive Cassandrae versiones duae: una ad verbum a Guilielmo Cantero: altera carmine expressa per Josephum Scaligerum Julii F. - Annotationes etc. - Basileae per Joannem Oporinum et Petrum Pernam. MDLXVI *mense Maio.* 4°.

Lycophronis Alexandra. Poëma obscurum. Joannes Meursius Recensuit, et Librum commentario illustravit. Accessit Iosephi Scaligeri Jul. Caes. F. versio centum locis emendatior. Ex officina Ludovici Elsevirii. Anno CIↃ.IↃ.XCVII. 8°.

Publii Virgilii Maronis Appendix, cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum Poematum veterum poëtarum. Josephi Scaligeri In Eandem Appendicem commentarii et castigationes. Ad clarissimum virum Jacobum Cuiacium, Juriscons. nostrae aetatis facile Principem. Lugduni. Apud Guliel. Rovillium, MDLXXIII *cum Privilegio Regis.* 8°.

P. Virgilii Maronis Appendix cum Josephi Scaligeri commentariis et castigationibus. Ad Olariss. virum Jacobum Cuiacium Juriscons. nostrae aetatis facile principem. Antverpiae Ex officina Christophori Plantini Architypographi Regii. MDLXXV *fol.*

Pub. Virgilii Maronis Appendix, Cum supplemento multorum antehac nunquam excusorum Poëmatum veterum Poëtarum. Josephi Scaligeri Jul. Caes. Fil. In eandem Appendicem Castigationes et Commentarii multis in locis aucti. ourante edente-

que Frederico Lindenbruch: cuius et Notae additae. Lugd. Batav., *Ex officina Plantiniana*, *apud Franciscum Raphelengium*, CIↃ.IↃ.XCV. 8°.

(Met een nieuw titelblad). *Catalecta Virgilii et aliorum Poetarum Latinorum veterum Poëmata. Cum Commentariis Josephi Scaligeri Jul. Caes. Fil.* Lugd. Bat. apud J o a n n e m M a i r e. 1617. 8°.

In Homeri Vitam ex Herodoto Josephi Scaligeri notae. In Matronis Parodiarum fragmentum (*Athen.* IV, p. 134) *notae eiusdem Jos. Scaligeri*, (achter) Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγωυ. *Homeri et Hesiodi certamen. Nunc primum luce donatum etc. Anno* M.D.LXXIII, *excudebat Henricus Stephanus*. 8°. (De noten van S c a l i g e r p. 177-179.)

In Empedoclis et Aliorum carmina notae Josephi Scaligeri achter Ποίησις ΦιλόσοΦ;ος. *Poesis philosophica etc. Anno* MDLXXIII, *excudebat Henricus Stephanus*. 8°. (De noten van S c a l i g e r p. 216-219).

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Ausonianarum Lectionum Libri Duo. Ad optimum et eruditissimum virum Eliam Vinetum Santonem. Lugduni apud Ant. Gryphium MDLXXIIII.

Achter *D. Magni Ausonii Burdigalensis*, *viri consularis*, *Augustorum praeceptoris opera in meliorem ordinem digesta. Recognita sunt a Josepho Scaligero Julii Caes. F. et infinitis locis emendata. Eiusdem Josephi Scaligeri Ausonianarum lectionum libri duo ad Eliam Vinetum Santonem: in quibus Castigationum rationes redduntur et difficiliores loci Ausoniani explicantur. Lugduni*, *apud Ant. Gryphium.* MDLXXV.

Van deze eerste uitgaaf bestaat een afdruk: *Josephi Scaligeri Julii Caes. F. Ausonianarum lectionum libri duo ad optimum et eruditissimum virum Eliam Vinetum Satonem* (*sic*). *Heidelbergae* CIↃ.IↃ.LXXXVIII. Ook is er een nadruk van J a c o b S t o e r.

Josephi Scaligeri Julii Caes. F. Ausonianarum Lectionum Libri Duo. Ad optimum et eruditissimum virum Eliam Vinetum Santonem. Omnia ab auctore recognita et emendata hac postrema editione. Burdigalae. Apud S. Millangium Typographum Regium CIↃ.IↃ.LXXXX. achter *Ausonii Burdigalensis viri consularis omnia*, *quae adhuc in veteribus bibliothecis inveniri potuerunt*, *opera. Adhaec Symmachi et Pontii Paulini litterae ad Ausonium scriptae*, *tum Ciceronis*, *Sulpiciae*, *aliorumque quorundam veterum carmina nonnulla. Cuncta ad varia vetera novaque exemplaria hac secunda editione emendata commentariisque auctioribus illustrata per Eliam Vinetum Santonem*, *Josephum Scaligerum et alios etc..... Burdigalae*, *Apud S. Millangium Typographum Regium.* MDXC. 4°.

Sophocles Aiax Lorarius, *Stylo Tragico a Josepho Scaligero Julii F. translatus. Eiusdem Epigrammata quaedam tum Graeca tum Latina cum aliquot ex Graeco translatis. Anno* MDLXXIIII.

8 s.l. Op bijzonder gepagineerde bladzijden achter *Julii Caesaris Scaligeri Viri Clarissimi Poemata in duo partes divisa. Anno* M.D.LXXIIII. s.l.

Mercurii Trismegisti Pimandras utraque lingua restitutus, *D. Francisci Flussatis Candalae industria. Ad Maximilianum Caesarem eius nominis quartum. Burdigalae*, *Apud Simonem Millangium Burdigalensem Typographum via Jacobaea*, 1574, *cum privilegio Regis* kl. fol.

M. Verrii Flacci Quae Extant. Et Sex. Pompei Festi De Verborum Significatione Libri XX. Josephi Scaligeri Julii Caesaris F. In Eosdem Libros Castigationes, *Recognitae et auctae. Lutetiae Apud Mamertum Patissonium*, *in officina Roberti Stephani* MDLXXVI.

Een vroegere uitgaaf verscheen in 1575. S c a l i g e r 's *Castigationes* zijn afgedrukt in de uitgaaf van Festus, *apud Petrum Santandreanum* MDXCIIII. 8°.

Catulli, *Tibulli*, *Propertii Nova editio. Josephus Scaliger Jul. Caesaris F. recensuit. Eiusdem Castigationum Liber. Ad Cl. Puteanum Consiliarium Regium in Suprema Curia Parisiensi*, *Lutetiae*, *Apud Mamertum Patissonium in officina Rob. Stephani* MD.LXXVII. *Cum Privilegio Regis*.

Catulli, *Tibulli*, *Propertii Nova editio*, *Josephus Scaliger Jul. Caesaris F. recensuit. Eiusdem in eosdem Castigationum Liber auctus et recognitus ab ipso auctore. Ad amplissimum Virum Cl. Puteanum Consiliarium Regium in Suprema Curia Parisiensi. In Bibliopolio Commeliano*. 1600. 8°.

Hippocratis Coi de capitis vulneribus Liber Latinitate donatus a Francisco Vertuniano. Eiusdem Fr. Vertuniani commentarius in eundem. Eiusdem Hippocratis textus Graecus a Josepho Scaligero Jul. Caes. F. castigatus, *cum ipsius Scaligeri castigationum suarum explicatione. Lutetiae ex officina Roberti Stephani*. 1578. 8°.

Nicolai Vincentii Pictaviensis Chirurgi epistola ad Stephanum Naudinum Bersuriensem. Ad dictata Jo. Martini in librum Hippocratis de Vulneribus capitis. Coloniae apud Sebastianum Faucherum. 1578. 8°.

Volgens C o l o m e s i u s (*opera* T. III. p. 179) is S c a l i g e r de auteur van dit werk, 't geen ook blijkt uit den titel van het tegenschrift van M a r t i n u s . '*Joannis Martini Parisiensis*, *doctoris medici ad Josephi Scaligeri ac Francisci Vertuniani Pseudovincentiorum epistolam responsio.' Parisiis.* 1578. 8°.

M. Manilii Astronomicwn Libri quinque. Josephus Scaliger Jul. Caes. F. recensuit ac pristino ordini suo restituit. Eius-Jos. Scaligeri Commentarius in eosdem libros et Castigationum explicationes. Lutetiae, *Apud Mamertum Patissonium Typographum Regium*, *in officina Rob. Stephani* M.D.LXXXIX. *Cum Privilegio Regis* 8°.

M. Manilii Astronomicon a Josepho Scaligero ex vetusto Codice Gemblacensi infinitis mendis repurgatum. Eiusdem Josephi Scaligeri Notae, *Quibus auctoris prisca astrologia explicatur*, *castigationum caussae redduntur*, *portentosae transpositiones in eo auctore antiquitus commissae indicantur. Ex officina Plantiniana*, *Apud Christophorum Raphelengium*, *Academiae Lugduno-Batavae Typographum* CIↃ.IↃ.C. *Cum Privilegiis*. 4°.

M. Manilii Astronomicon indicantur. Nunc primum e codice Scaligeri, *quem sua manu ad Tertiam editionem praeparaverat plurimisque accessionibus suarum curarum locupletaverat*, *post longas moras latebrasque in lucem publicum cum auctario tam nobili restitutae. Accesserunt quaedam Clarissimorum Virorum Thomae Renesii et Ismaelis Bullialdi animadversiones. Argentorati*, *Sumptibus Joannis Joachimi Bockenhofferi*, CIↃIↃCLV. 4°.

Scaliger, *Jos. Just.*, *Epistola adversus barbarum*, *ineptum et indoctum poema Insulani patroniclientis Lucani. Lutet.*, *Patisson.* 1582. 8°. tegen *Mathematica pro Lucano Apologia*, *autore Insulano Parisino procuratore. Parisiis* 1582.

Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus Novum De Emendatione Temporum In Octo Libros Tributum - Stoici: χρόνος ἐστιν ἐπανόρθωσις πραγμάτων καὶ τήρησις. *Tatianus:* παρ' οἷς ἀσυνάρτητος ἐστιν ἡ τῶν χρόνων ἀναγραΦὴ, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δύναται. *Lutetiae*, *Apud Sebastianum Nivellium*, *sub Ciconiis via Jacobaea* M.D. LXXXIII. *Cum Privilegio*. fol.

Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus De Emendatione Temporum. Castigatum et multis partibus auctius, *ut novum videri possit. Item Veterum Graecorum Fragmenta Selecta*, *quibus loci aliquot obscurissimi Chronologiae sacrae et Bibliorum illustrantur*, *cum Notis eiusdem Scaligeri. Lugduni Batavorum*, *Ex officina Plantiniana Francisci Raphelengii* CIↃ.IↃ.IIC. fol.

Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus De Emendatione Temporum. Hac postrema Editione ex Auctoris ipsius manuscripto emendatius, *magnaque accessione auctius. Addita Veterum Graecorum Fragmenta Selecta*, *quibus loci aliquot obscurissimi chronologiae sacrae et Bibliorum illustrantur: cum Notis einsdem Scaligeri. Coloniae Allobrogum*, *Typis Roverianis* MDCXXIX. *Cum Privilegio Sacrae Caesareae Maiestatis et Illustrissimorum ordinum foederati Belgii*. fol.

Yvonis Villiomari Aremorici In locos Controversos Roberti Titii Animadversorum Liber. Ad nobilissimum Virum Andream Oessentum Quinpentonii et Burentelli dominum, *Maecenatem suum. Lutetiae ap. Mamertum Patissonium Typographum Regium. In officina Henrici Stephani*. 1586. 8°. - *In bibliopolio Hieronymi Commelini*. 1597.

Gerigt tegen:

Roberti Titii Burgensis (d.i. uit *Borgo San Sepulcro in Toscanen*) *Locorum controversorum Libri decem. In quibus plurimi Veterum scriptorum loci conferuntur*, *explicantur et emendantur*, *multo aliter quam hactenus a quoquam factum sit. Cum duplice indice. Ad Franciscum Mugghionium Virum integerrimum. Florentiae*. 1583.

In 1587 liet O p s o p ö u s , S c a l i g e r s aanteekeningen op H i p p o c r a t e s drukken in *Hippocratis Coi*, *Medicorum principis Jusiurandum. Aphorismorum sectiones VIII. Prognostica. Prorrheticorum lib. II. Coaca praesagia. Graecus et Latinus textus accurate renovatus*, *lectionum varietate et Corn. Celsi versione calci subdita: studio Joannis Opsopoei Bretiani. Francofurdi Apud heredes Andreae Wecheli Claudium Marnium et Joann. Aubrium*. MDLXXXVII. 12°. De aanmerkingen van S c a l i g e r vindt men p. 595, 617, 685.

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Cyclometrica elementa duo. Ad Illustres, *Nobiliss. Ampliss. Hollandiae*, *Westfrisiae et Zeelandiae Ordines. Lugd. Bat.*, *ex officina Plantiniana*, *Apud Franciscum Raphelengium*. CIↃ.IↃ.XCIV. fol.

Als 2de deel met bijzondere paginering:

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Mesolabium. Ad Nobiles Academiae Lugd. Batav. Curatores Et Magnif. eiusd. civit. Consules. Lugduni Batavorum, *ex offic. Plant.*, *Apud Franc. Raph.* CIↃ.IↃ.XCIV.

Josephi Scaligeri Jul. Caes. F. Epistola De Vetustate et Splendore Gentis Scaligerae et Jul. Caes. Scaligeri Vita. Jul. Caes. Scaligeri Oratio in luctu filioli Andecti. - Item Testimonia de Gente Scaligera et Jul. Caes. Scaligero. Lugd. Bat. Ex officina Plantineana, *Apud Franc. Raph.* CIↃ.IↃ.XCIV.

[Hapoimiai Emmetpoi]

HAPOIMIAI EMMETPOI. *Proverbiales Graecorum versus Jos. Jul. Scaliger etc. pridem collegit*, *composuit*, *digessit. Lutetiae*, *Ap. Fed. Morellium Typogr. Regium*, *via Jacoboea*, *ad insigne Fontis*. M.D.XCIIII. 8°. Volgens E b e r t verscheen de 2de uitg. L.B. 1600. Haar veel vermeerderde en veranderde tekst is door S c h o t t u s , L a b b a e u s en in de uitg. der *Poëmata Graeca* van S c a l i g e r door S c r i v e r i u s uitgegeven.

Hippolyti episcopi Canon paschalis, *cum Josephi Scaligeri commentario. Excerpta ex computo Graeco Isaaci Argyri de correctione Paschatis. Josephi Scaligeri Elenchus et castigatio anni Gregoriani. Ad Nobiliss. et Ampliss. Virum Johannem ab Oldenbarnevelt J.C. Clmum Holl. et Westfr. primarium consiliarium et advocatum. Lugd. Bat. ex offic. Plant. apud Raph*. 1595. 4°. Ook in de *Emend. temp.* p. 721-731 ed. sent.

Emendationes in Theocritum ap. Commel. 1596. Ook in de uitg. van R e i s k e Vl. II. p. 42-50.

Publi Syri Mimi Selectae Sententiae. Dionysii Catonis Disticha de Moribus: Cum versione Graeca Planudis paribus

versibus. Sententiae Publianae totidem versibus Graecis, *et quaedam Catonis Disticha*, *Graece a Josepho Scaligero reddita. Cum Notis eiusdem. Lugd. Bat.*, *Ex offic. Plant*.

L. Annaei Senecae et P. Syri Mimi, *forsan etiam aliorum*, *Singulares Sententiae*, *Centum aliquot versibus ex Cod. Pall. et Frising.*, *auctae et correctae*, *Studio et opera Jani Gruteri. Cum Notis Eiusdem recognitis et castigatis. Accedunt Eiusdem Notae Posthumae; ut et Nova Versio Graeca Jos. Scal. Jul. Caes. F. Nunc primum ex utriusque autographis editae. Lugd. Bat. ap. Henrici Teering.* 1627. 8°.

In 1599 verscheen voor het eerst *Astrampsychi Oneirocriticon a Jos. Scal. dig. et cast.* als aanhangsel der *Oracula metrica*, *ab opsopoeo collecta. Parisiis*. M.D.XCIX. 8°. p. 113. 'Doctissimus J o s . S c a l i g e r Ὀνειροκριτικὸν istud emendavit, digessit et suo auctori Astrampsycho vindicavit, perperam Nicephori patriarchae Constantinopolitani nomine olim editum.'

Ook in R i g a l t i u s s ' uitgaaf van A r t e m i d o r u s is de *Astrampsychus*, naar S c a l i g e r s recensie, opgenomen.

De lue pestifera Leydae et in exercitu. 1599.

De Commelino lue pestilenti mortuo.

L. Apulei Madaurensis opera omnia quae exstant. In quibus post omnes omnium editiones hoc praestitum est, *ut iam demum*, *Auctor Ipse Ope Cod. Mss. auctus locis infinitis*, *interpolatus*, *et genuino nitori suo restitutus prodeat*, *per Bon. Vulcanium Brugensem. Ex offic. Plant.*, *Apud Christ. Rapheleng. Acad. Lugd. Bat. Typogr.* CIↃ.IↃC. 12°.

S c a l i g e r heeft dezen tekst bezorgd. Zie R u h n k e n i i *Praef. in Apul. Oud.* p. VII. *ad Mureti Opp*. I. 15.

Indices ad Gruteri collectiones Inscriptionum.

Ook vindt men Bijdragen van S c a l i g e r p. 122, 123 der in 1603 verschenen uitgave van *Firmicus Maternus de errore profanarum religionum* van W o u w e r i u s .

Josephi Scaligeri cet. Elenchus Trihaeresii Nicolai Serarii. Eius in ipsum Scaligerum animadversiones confutatae. Eiusdem delirium fanaticum et impudentissimum mendacium, *quo Essenos Monachos Christianos fuisse contendit*, *validissimis argumentis elusum. Franekerae excudebat Aegidius Radaeus Ordinum Frisiae Typographus* MDCV. J a e . T r i g l a n d i *Trium Scriptorum Illustrium de tribus Judaeorum Sectis Syntagma*. Delphis 1709. 4°.

Jos. Scaligeri etc. Opuscula diversa Graeca et Latina partim nunquam hactenus edita, *passim auctore recensita et aucta. Cum notis in aliquot veteres scriptores. Omnium Catalogum proxima pagina Lector inveniet. Parisiis apud Hadrianum Beys via Jacobaea*. CIↃ.IↃ.CV. 8°. (door C a r o l u s L a b b a e u s bezorgd).

Deze collectie bevat:

Dionysii Catonis Graeca Metaphrasis en *Notae in eumdem auctorem*.

De versibus Ennii et aliorum a Gaza conversis in libro Gice-

rones de Senectute. Publii Syri selectae sententiae Graece expressae.

Notae in easdem.

Στρωματεὺς παροιμιῶν ἐμμέτρων *recens digestus et auctus*.

Ἀστραμψὺχον Ὀνειροκριτικόν.

Gedichten op den dood van Cl. P u t e a n u s , C h r i s t o p h . en J o h . T h u a n u s .

In *Caroli Clusii Atrebatis Exoticoram libri decem Ex. off. Plant. Raph. fol.* komen p. 243-252 voor, *Perutiles quaedam in aromatum Garciae historiam notae*, volgens C a s a u b o n u s (*Epp.* p. 1605 *ed. Almel.*) van S c a l i g e r .

Thesaurus Temporum. Eusebii Pamphili Caesareae Palestinae Episcopi Chronicorum Canonum omnimodae historiae libri duo, *interprete Hieronymo*, *et fide vetustissimorum Codicum castigati. Item auctores omnes derelicta ab Eusebio et Hieronymo continuantes. Eiusdem*, *Eusebii Utriusque partis Chronicorum Canonum reliquiae Graecae*, *quae colligi potuerunt*, *antehac non editae. Opera ac studio Josephi Justi Scaligeri Julii Caesaris a Burden filii. Eiusdem Josephi Scaligeri Notae et Castigationes in Latinam Hieronymi interpretationem et Graeca Eusebii. Eiusdem Josephi Scaligeri Isagogicorum Chronologiae canonum libri tres ad Eusebii Chronica et doctrinam de temporibus admodum necessarii. Lugd. Bat. Excudebat Thomas Basson Sumptibus Commelinorum* CIↃ.IↃ.CVI. *Cum privilegio Christianissimi regis fol. - Editio altera; In qua Eiusdem Josephi Scaligeri tertia fere parte auctiores Notae et Castigationes in Latinam Hieronymi interpretationem et Graeca Eusebii suprema Autoris cura emendatae. Einsdem Josephi Scaligeri Isagogicorum Chronologiae Canonum libri tres ad Eusebii Chronica et doctrinam de temporibus admodum necessarii. Cum duobus Indicibus Rerum et Autorum. Amstelod. Apud Joh. Janssonium*. CIↃ.IↃ.CLVIII. fol.

S c a l i g e r bezorgde in 1606 bij R a p h e l e n g i u s een verbeterde tekst van *Caesar*. J u n g e r m a n n heeft hem in zijne editie van dien schrijver getrouwelijk overgenomen.

Florilegium Epigrammatum Martialis. Josephus Scaliger cet, *vertit Graece. Ad Isacium Casaubonum. Lutetiae Ex Typogr. Rob. Stephani*. MDCVII. 8°.

Josephi Scaligeri, *Iambi gnomici nunc primum editi a Dn. Heinsio.* L.B. H a e s t e n s . 1607. 8°. Ook p. 113-125 der *Poëm*. door S c r i v e r i u s uitgegeven.

Josephi Scaligeri Jul. Caes. a Burden F. Elenchus ntriusque orationis Chronologicae D. Davidis Parei: Quarum secunda operis calci, *addita: Prior vero Commentariis auctoris in Hoseam Heidelbergae excusis prostat. Lugduni Bat. Ex officina Henrici Ludovici ab Haestens. Impensis Ludovici Elsevirii*, *Anno* 1607. 4°.

Epicedium J. Dousae en *Carmina in J. Dousae Poëm. ed. P. Scriverio*. L.B. 1609. 8°.

Hercules Tuam Fidem, *sive Munsterus Hypobolimaeus id est*, *Satira Menippea de vita*, *origine et moribus Gasparis Scioppii Franci. Editio secunda*, *altera parte auctior*, *et emendata. Accessit huic accurata Fabulae Burdoniae confutatio. Lugduni Batavorum*, *Ex officina Joannis Patii*, *Acad. Typograph*. An. CIↃ.IↃ.CVIII. 12°.

Ook in 1609 12°, niet gelijk J. Bernays wil, de tweede maar de derde druk. Waarschijnlijk is Heinsius de auteur der *Satira Menippea*, doch de *Confutatio stultissimae Burdonum fabulae*, *Auctore J.R. Batavo*, *Juris Studioso*, van p. 145-411: is niet van Janus Rutgersius, maar van Scaliger. Zie Scaligeri *Epp.* p. 624. Men vindt haar ook in de 2de afd. der *Opuscula Scaligeri* te Frankfort uitgegeven.

Twee jaren na Scaligers dood komt in *Operini Grubinii Amphotides Scioppinae. Parisiis* 1611, o.a. voor *Responsio ad confutationem fabulae Burdonum*. Het later verschijnen van dit antwoord, blijkt uit den titel, waarop deze woorden voorkomen: *Dolo Calvinistarum suppressa est et nunc demum in lucem edita*. Zie *Huëtiana*. C. V. p. 8 suiv.

Biogr. Univ. T. 41, p. 289 suiv. J.J. *Scaliger von Jacob Bernays*, S. 87, 214.

Opuscula varia antehac non edita. Omnium catalogum post Praefationem Lector inveniet. Paris. 1610. 4°. *Multis partibus aucta*. Francof. 1612. 8°.

Diatriba de aequinoctiorum anticipatione. Paris. Drouart. 1613. 4°.

Proverbiorum Arabicorum centuriae duo ab anonymo quodam Arabe collectae et explicatae cum Interpretatione Latina et Scholiis Josephi Scaligeri I. Caes. fil. et Thomae Erpenii. Leidae in officina Raphelingiorum. 1614. 4°.

Jos. Scaligeri Jul. Caes. F. Poëmata Omnia. Ex museio Petri Scriverii. Ex officina Plantiniana Raphel. MDCXV.

Diatribe Critica, *qua Theodori Marcilii Commentarius Notaeque in Epigrammata de Caesaris Amphitheatro et Venationibus ordine expunguntur*, *Autorque pluribus locis illustratur. Ex Musaeo Petri Scriverii*, in Scriverius uitgaaf van *Martialis. L.B. Apud Joannem Maire*. 1619. 12°. p. 139-166.

De re nummaria dissertatio, *liber posthumus. Ex Bibl. Acad. Lugd. Bat. Ex offic. Plant. Raphel.* 1618. 8°.

Aristophanis Comoediae, *undecim*, *Graecè et Latinè cum Indice Paroemiarum selectiorum*, *et emendationibus virorum doctorum praecipuè Josephi Scaligeri. Accesserunt praeterea Fragmenta Ejusdem ineditarum Comoediarum Aristophanis. Lugd. Bat. Ex officina Joannis Mair*. 1624. 12°. Z. Brunet, *Man. du libr. I*. 105.

Illustr. Viri Jos. Scaligeri Julii Caes. A Burden F. Epistolae omnes quae reperiri potuerunt nunc primum collectae ac

editae. Ceteris praefixa est ea quae est de Gente Scaligera, *in qua de autoris vita: et sub finem Danielis Heinsii de morte eius altera. Lugd. Bat.*, *ex offic. Bonav. et Abrah. Elsevir. Acad. Typog.* CIↃ.IↃ.C.XXVII. *Cum Privil.* 12°. Francof. 1628.

De verzamelaar is D a n . H e i n s i u s . Zie S c h u r z f l e i s c h , *Acta litter*. Vitenb. 1714, 8°. p. 22.

Behalve in de verzameling van H e i n s i u s komen nog de volgende brieven voor:

Vijftien brieven aan J. L i p s i u s in B u r m a n n i *Syll. I.* p. 237-252.

Twee brieven aan R a n z o w , één aan S a l m a s i u s , twee aan S c i p i o G e n t i l i s in G u d i i *Epp.* p. 152-154, 355-357.

Vier brieven aan S i b r a n d u s L u b b e r t u s in G a b b e m a , *Ill. et clar. vir. Epp.* Harl. 1669. p. 385-392.

Een brief aan L a u r e n t i u s J o u b e r t u s in L. J o u b e r t i *Opera*. Lugd. 1582. fol. Vol. II. p. 312.

Een brief aan R i t t e r s h u s i u s in H u m m e l , *Clar. vir. epistolae ineditae LX*. Norenb. 1777. 8°. p. 124.

Twee Fransche brieven aan B o n g a r s i u s in B o n g a r s i i *et* L i n g e l s h e m i i *Epp. Argent.* 1669. p. 338.

Fragmenten van twee brieven aan J u n g e r m a n n , in diens voorrede voor zijne uitgave van Caesar, en bij C r e n i u s , *Animadvers. V.* 14.

Een lat. brief aan D e s i d e r i u s H e r a l d u s en acht fransche aan D a l e c a m p i u s , bij B e r n a y s l.c. bl. 308 volgg.

J. Scaligeri, *Ep. de parentibus Scaligeri Hypobolimaei; Tych. Brahaei*, *Elegia de exilio suo*, *ex Bibl. J. Morsi*. Halae Saxon. 1613, 4°. Cat. J. M e e r m a n . T. II. p. 43.

In 1664 zijn sommige dezer brieven als onuitgegeven met andere werkjes van J. S c a l i g e r uitgegeven.

Epistolae 43 *ad diversos* in *Opuscula varia*. Paris. 1610. 4°.

Lettres Francoises des Personnages illustres et doctes à Monsr. Joseph Juste de la Scale, *mises en lumière par Jaques de Reves*. Harderwijk 1624. De brieven loopen van 1591-25 April 1600.

Aqathiae Epigrammata, *Latinè versa a Jos. Scaligero et Jano Dousa*, achter *Agathias de imperio et rebus gestis Justiniani*. L.B. 1594 in 4°.

Theocriti Idyllia et Epigrammata; Moschi, *Bionis*, *Simmii quae extant: Graecè et Latinè. Cum Annotationibus Jos. Scaligeri et Is. Casauboni*. Heidelb. 1596. 8°. 1604. 4°. ook in een nieuwe uitg. der Gr. Idyllen van H e i n s i u s .

Tumulus et Elegia Claudii Puteani, *autoribus Papirio Massone et Jos. Scaligero*. Parie. 1607. 4°.

Scazon in urbem Romam. Francof. 1609. 4°.

Conjectanea in Nonni Dionysiaca ad editionem Plantini et Wecheli en achter de *Observationes* op denzelfden schrijver, ook van P. C u n a e u s . L.B. 1610. 8°.

De arte criticâ diatriba nunc primum edita ex musaeo Joach. Morsii. L.B. 1619 in 4°.

Loci cujusdam Galeni difficillimi explicatio. Achter het vorige.

Defensio J. Buxtorfii adv. Lud. Cappellum et Exercitatio brevis ad obscurum Zaharis locum illustrandum, achter *Capelli Diatribe de veris et antiquis Ebraeorum litteris adv. Buxtorfium*. Amst. 1645. 12°.

Leges Atticae cum Commenlario (niet uitgegeven).

Notae in Plinii Historiam naturalem. Ultraj. 1699. 8°.

Notae in Euripidem. Cantabridg. 1694 in fol.

Annotationes in Irenaeum contra haereses. Oxoniae 1702. fol.

Notae in Suetonium. Ultraj. 1703 in fol.

Volgens G u y P a t i n heeft S c a l i g e r nog een werk zaamgesteld; *de insolubilibus scripturae* en eene Aardrijkskunde der H.S. die hij vernietigd heeft. Waarschijnlijk heeft zijne verhandeling *de asse* hetzelfde lot ondergaan.

Scaligerana (*secunda*) *sive Excerpta ex ore Jos. Scaligeri per F.F.P.P.* (*fratres Pithoeos*) *Genevae ap. Petr. Columesium* 1666. - 2e *edit. auctior et emendatior*, *Hagae Comit.* 1666 in 8°. *edit. altera*, *ad verum exemplar restitula etc. Coloniae* (Rouen?) 1667 in 4°. Deze laatste uitgaaf wordt toegeschreven aan J e a n D a i l l é .

Prima Scaligerana nusquam antehac edita (*cum Praef. et Notis Tanaquilli Fabri*), *Groningae* (Saumur?) 1669. *Ultraj.* 1670. 8°. *Coloniae* (Amst.) 1695 in 12°. '*Le second et le premier ont été confondus*, *plutôt que réunis*, *dans l'édition suivante*.'

Scaligerana, *ou Bon Mots*, *Rencontres agréables et Remarques judicieuses et scavantes de Jos. Scaliger*, *avec des notes de M. le Fèvre et de M. de Colomiès*, *le tout disposé par ordre alphab. en cette nouvelle édition. Cologne* (Amst.) 1695. 12°. *tandisque dans l'édit. de Maizeaux 'la meilleure de toutes*, *ils ont été placés à la suite l'un de l'autre*.' H a a g , *La France Protest*. T. VII. i.v. Zie: *L'Escale; Noltenii Lexic. antib.* T. II. p. 404; S e p p , Iets over de *Scaligerana* Leiden 1868, ook in *Godgel. Bijdr.* voor 1868. St. I.

Een lijst der *mss.* van S c a l i g e r vindt men bij H a a g l.c. p. 23, 24.

De handss. die hij aan de Leidsch. bibliotheek heeft vermaakt in de verschillende uitgaven van den *Cat. bibl. publ. L.B.* Op de Bibl. te Göttingen berust een Arabisch Woordenboek, door S c a l i g e r tot eigen gebruik vervaardigd in hands. en in de keizerlijke bibliotheek te Parijs een Lat. Woordenboek van zijne hand.

Zie *Illustris Academia Lugduno Batava*, *id est Clarissim. Virorum Icones etc.* m. portr. *Alma Acad. Bat.* m. portr., M e u r s i i *Ath. Bat.* p. 168-171 m. portr.; H e i n s i i *in obitum V. IR. J. Scaligeri Jul*.

Jul. Caes. a Burden F. erudit. princip. Orationes Accedunt Epicedia ejusdem et aliorum: Effigies item ac monumentorum Scaligeri et Principum Veronensium aeri incisa. Ex officina Plantin. Rapheleng. 1609 4°. De *orationes* vindt men ook in D. Heinsii *Orationes* L.B. 1615. 8°. Dan. Heinsii *Epistola de morte J. Scaligeri*, achter S. Casauboni *Epistolae*, *edit. sec.* Magdeb. et Helmstad, 1656 p. 1050 seqq. en in *Vitae select. aliquot virorum*. Londini 1681 p. 417; *Oratio funebris dicta honori et memoriae maxime Virorum*, *Josephi Justi Scaligeri Auctore D. Baudio J.C. etc. L.B. Prostant ap. Lud. Elzevir et Andr. Cloucquium;* Leutscher, *Histor. Scaliger.* Wittenb. 1695 4°; Maizeaux, *Hist. des Scalig.* Amst. 1740, 2 T.; Josua Arndt, *Geneal. Scaliger.* Hafn. 1650 8°.; J. Scaliger, *Epist ad J. Dousam de vetust. gentis Scalig.* in Scal. *Epp.* L. I. *Ep.* I. p. 23, 26 Ed. *Francf.* 1628.; Brucker, *Hist. crit. Philos.* T. IV. P. II. p. 88, 89; Saxe, *Onom.* T. III. p. 351, *Anal.* p. 644; Vossius, *de Scientiis Mathem.* C. 41 p. 334; Scaevola Sammarthanus *Elog.* L. I. C. 27 p. 56, 57; Colomesii *Gallia Orient.* p. 112-144; Conringius *ad Saec.* XVI. C. 5 p. 175 c.n. Krantzii (65); Tob. Magirus *Eponym.*, Pope Blount, *Cens. cel. auth.* p. 808-811; Morhofii *Polyh. Liter.* C. XV. § 57, p. 168, C. XVI. § 57-59, p. 182, C. XXIII. § 71, p. 285 et L.V.C.I. § 8, p. 925; Jo. Molleri *Homonym*. Sect. II. C. VII. § 40, p. 702; Crenii *Animadvers. Philolog.* P.I.C. 6, § 1, p. 91, 92, P. IV. 206-209, P.V. p. 32-34, 128-132, P. VI. p. 18-20, p. 113-119, P.X. p. 95-98, 102, 103, 160, P. XII. p. 9-18; Schurtzfleischii *Elogia* p. 81-85; Jo. Fabricii *Hist. Bibl.* P. I. p. 322, P. II. p. 375-378, 380-382, P. VI. p. 310, 311, 345, 346; Fred. Gotl. Freytag, *Anal. Liter.* p. 817-822; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 774, 775; Vogt, *Cat. libr. rar.* p. 521; *Cat. Bibl. Bonav.* T. I. Vol. II. p. 1581-1583; P. Burman, *Anthol. Lat. Praef.* p. XXXI, XXXII; Crucii *Mercurius* p. 163; Paravicinus, *Singul. de viris erud. claris* p. 139; Vossii *Epist. Select.* p. 27; Cujacius, *Paratitl. in Digesta* 47, 3; Thuanus, *de Vita Sua* Vol. I. p. 1283, (ed. Francof. 8) *Hist. sui temp.* L. XXI. p. 999, L. LIII. p. 1085; Huet, *Comment. de rebus ad eum pertin*. p. 38, Lipsii *Cent. II Miscell. epist.* 60; Vossii, *Inst. Orat.* L. V. C. 3, Sect. 1, C. 5, Sect. 2, L. IV. C. 1, Sect. 3, L. V. C. 13, Sect, 1; Id., *de Vitiis Sermonis* L. I. C. 28; Id., *de Idololatr.* L. III. C. 59, 180; Id., *de Hist. Lat.* p. 676; Meibomii *Maecenas* C. 4; Lipsii, *de recta pron. Ling. Lat.* C. 7; Borrichius, *de Poët.* p. 106; *Perroniana* p. 294, 295; Barth, *Advers.* Lib. 43, C. 5; G. Naudaeus, *de Stud. milit.* T. I. p. 185; Possevin, *Bibl. Select.*; J.F. Noltenii, *Lexicon Lat. Ling. Antib.* T. II. p. 403, 404; Matthaei *Analect.* T. I. p. 577; Maffei, *Verona ill.;* H. Grotii *Manes Vindicati* p. 10, 15, 27, *Elog. Tib. Hemsterhusii etc.* (ed. Bergman) p. 16, 19, 20, 80, 86, 88, 175, 273, 293; Wyttenbachii *Oper.* T. I. p. 785, T. II. p. 263-266; *Miscell. Gron.* T. III. p. 190; J.A. Fabricius, *Syll. opuscul. Historico-Critico-Liter.* p. 226, 227, *Monumenta Belgii Foederi* p. 116; J. Burchardi, *Bibl. Vir. mil. etc. ill.* p. 420; J. Brouckhusii *Notae ad Sannaz. Carmina* p. 124, *edit. Vlaming*; Schelhornii *Amoenitates* T. II. p. 382 seq., T. VII. p. 130; Jonsius, *de Script. hist. phil.* I. 12, 4, III. 15, III. 26, 5; Grotii *Poëm.* p. 207, 208, 237, 247, 248, 358, 359; Heinsii *Poëm.* (1610); Baudii *Poëm.* passim; J. Dousae *Poëm.* passim; C. Kinschotii *Poëm.* p. 24; Boxhornii *Epp.* p. 32, N. Heinsii *Advers.* (Index); Rutgersii *Var. lect.* (Index) Wouweri

Epp. LII; Niceron, *Mémoires*, T. XXXII. p. 272-316; Baillet, *Jugemens* T. II. p. 82, n°. 233, p. 202-206, n°. 446, p. 415, n°. 899, T. IV. p. 70, n°. 1295; *Enfans célébres*, T. V., p. 1660, n°. 58, n°. 88, § 11, p. 122, 123, *Méprises de mr. Baillet au sujet des vers de Muret*, *pris par Scaliger pour ceux d'un ancien comique etc.* in *Ant. Bailleto* T. VII. P. I. n°. XXXIII. Chaufepié, *N. Dict.* T. IV. v. *Mémoires de l'estat de France sous Charles IX* T. I. p. 690; *Mém. et Corresp. de Duplessis Mornay* (Paris 1824) T. V. p. 523, *Journal des Dèbats* 30 Oct. 1852; *Journal des Savants*, Mai 1865 p. 312; Nisard, *Triumvirat litér. au XVI Siècle*, *Juste Lipse*, *J. Scaliger et Isaac Casaubon*, Par. 1852 8°.; Haag, *La France Protestante; Dict. Biogr.; Biogr. Univ.; Nouv. Bibl. Gènèr.*; Moreri; Guy Patin, *Lettres* p. 121, 388; *Huettana* p. 11, *Patiniana* p. 44, 45; *Menagiana* T. IV. p. 97-101; R. Simon, *Lett. Choisies* T. III., *Lett.* 21, 132 seqq., Brunet, *Man. du Libr.* T. IV; Gundlings *Leben* n°. 2664, 4230, 4403; J.A. Bernhard, *Kurzgef. kur. Hist*. S. 623; Z.L. Wienbarg, *Holland in den Jahren* 1831 *und* 1832, Th. I. S. 158; Poggendorff, *Handwörtenb. zur Geschichte der exacten Wissenschaften* Th.. S. 767; Jacob Bernays, *Joseph Justus Scaliger*, Berlin 1855, 8°; Böch, *Manetho und die Hundstern* S. 9, 11; Bauer; Jöcher; *Convers. Lex.*; Gibbon, *Life*, *by Milman* p. 96, *ed. Bauldry; Biographical Memoir of Joh. Just. Scaliqer* in *Mus. Crit. Cantabrig.* I. 1814, p. 312; *Elogium J. Scaligeri* in *Miscell. Gron.* II. 1, 2; Witten, *Memor. Philosoph. Dec.* I. p. 29; J. Machly, *R. Bentley*, Leip. 1868, S. 15, (Nemo in arte metrica Scaligero potior); Ritschl, *Plaut*, p. 13 (recentioris quam veteris artis poëticae peritior). Id. *Porcii Licini Vers*. p. 153; Bentley, *Menandr*. p. 67. Id. *Opera ed. Lips.* p. 155, (Scal. a very great poët); Muller, *Geschichte d. Klassischen Philol. in d. Niederlanden* (Leipzig 1869) S. 35 en passim; *Les éloges des Hommes scavans*, *tirez de l'histoire de M. de Thou*, *avec des additions*, *contenant l'abrégé de leur vie*, *le jugement et le catalogue de leur ouvrages*, *par Antoine Teissier*, *conseiller et Historiographe etc.*, Utr. 1696; Matthaeus, *Alciati ep. et Syll. epp.* p. 88; Valckenaer, *Oratt.* p. 301; J. Dallaei, *de scriptis quae sub Dionysii Arcopagitae et Ignatii Antiocheni nominibus circumferuntur*, T. I. C. 28. Het testament van Scal. berust op de *Acad. Bibl. te Leyden*. Een uittreksel er van vindt men bij Schotel, *Gesch. d. Leidsche Bibl.* Over zijn legaat t.a.p. Zijn portret hangt in de senaatskamer en op de bibliotheek te Leiden, en komt voor bij Foppens, Meursius, Baudius, Bernays, in de *Icones vir. ill.* van J.J. Boissard; Muller, *Cat. v. portr.*; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.* D. I. bl. 57, 58, 86-83, 223; D. II. bl. 10, 12, 19; T. en B. bl. 79, 80; Kist, *Bijdr. tot de Geschied. en den bloei der Hooges. te Leiden* bl. 93; van Kampen, *Geschied. der Lett. en Wetens.* D. I. bl. 257, 258; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.; Woordenb. der Zamenleving*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Engelberts Gerrits, *Biogr. Handwoordenboek; Vaderlandsche Letteroefeningen* 1834, D. II. bl. 734, 735; *Nederl. Zeereizen*, D. II. bl. 78; Rabus, *Boekz. v. Europa* 1696 *a*, bl. 141, 142; Collot d'Escury, *Holl. roem*, (Register) Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 262; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie) D. IV. bl. 182, 191, D. V. bl. 7, 13, 50, D. IX. bl. 387.

[Occo Scarlensis]

SCARLENSIS (Occo). Zie OCCO.

[Mr. Nikolaas Scavart]

SCAVART (Mr. NIKOLAAS), beroemd geneesmeester te Dordrecht in de eerste helft der 17$_e$ eeuw, bevriend met dr. J o h a n v a n B e v e r w y c k.

Zie J.v. B e v e r w y c k, *Over 't bladschuit*, bl. 15.

[Johan Scavart]

SCAVART (JOHAN), zoon van den vorige, beroemd geneesheer te Dordrecht. V a n S o m e r e n '*storte Lijcktranen over zijn afsterven*.'

Zie *Uitspanning d. Vernuften*, bl. 180.

[Jacobus Sceperus]

SCEPERUS (JACOBUS) te Amsterdam geboren, werd in 1633 predikant te Oostzaan en in 1638 te Gouda, waar hij in 1678 stierf. In 1665 meende hij met vele ingezetenen dezer landen, dat 's lands zaken niet voorspoedig konden gaan, ten zij men den prins van Oranje tot de waardigheden zijner voorouderen verhief. Hij deelde zijne meening opentlijk van den predikstoel mede, op eenen bededag door 's lands Staten, weinige dagen nadat de vloot, onder den admiraal d e R u i t e r was in zee geloopen, uitgeschreven. De hatelijke bewoordingen en vergelijkingen, welke hij zich bij die gelegenheid liet ontvallen, werden door de regering van Gouda zoo euvel opgenomen, dat zij, om haar ongenoegen te toonen, te rade werd, den onbezonnen kerkleeraar te straffen met het tijdelijk inhouden der bezoldiging, die hij van de stad trok. Hij was een vurig ijveraar tegen de Remonstranten. Dit blijkt ook uit de volgende regels uit een gedicht van zijn ambtgenoot B e r n h a r d i n u s M o o r, door A. M o n t a n u s in het latijn vertolkt:

'Die onlanx dwers door 't spits der Remonstrantse vonden
Te midden door het breyn van tArmijaens beleyd,
Zoo moedigh heenen streefd', dat wie sich onderwonden
Te twisten met dees helt, met dese schranderheyt,
Sich haest vermeestert sach, en overwonnen.'

Zijn zoon J a c o b u s S c e p e r u s, in 1678 predikant te Reewijk, werd in 1685 afgezet.

Hij schreef:

Verbaesde verwonderingh der Castilianen, *en danckbare vreughde der Vereen. Nederlanders over het innemen van ... Hulst en desselfs .. sterckten .. door .. Frederik Henrick. Int korte voorgestelt op* .. 22 *Nov.* 1645 *in de danckzegginge .. Door J. Sceperus .. uyt de woorden van den* 126 *Psalm vs.* 3, 4. *Ter Goude* 1646. 8°. Met opdragt aan den prins en een lat. gedicht.

Nederlands geheugenis over de eeuwigdurende vreede, uit Deuter. IV. v. 9. Amst. 1650. 8°.

Manasse tegen Ephraim, *d.i. Engelandt teegen Hollandt*, *matig oogensalve voor hun beyden. Uytgeg. door J.S.A.P.G. Den tweeden druck .. vermeerdert*. Amst. 1653. 4°. *Den derden druck* .. 1653. 4°.

De netten der vleijers ontdeckt. Amst. 8°.

Den laetsten steen ofte sluytsteen aan de Nederlandse Republiek. Ter Goude 1655. 8°.

Ephraim met Juda, *d.i. Engelant met Hollant*, *toonende dat de Vereeniginge van alle evangel ... vorsten*, *staten en kercken*, *een middel is om tot niet te maecken het moortverbond der Papisten*. 1655.

Geschenck op geseyde St. Nicolaes avont aen alle ingesetenen van Gouda, *welcke Godts woort in waerheyt nevens haer zaelicheyt lieffhebben en betrachten. Gegeven door J.S.* Gouda 1658.

Afscheyd predicatie van Oost-Zaanen. 8°.

Pilatus bloedbad. 8°.

Tegen de articulen der Remonstranten. 8°.

Chrysopolerotus d.i. Goutsche vraeger over de vijff articulen der Remonstraten, *beantwoort door Poimaenius*, *op aenleydinge van Philaletes*, *te saemen gestelt door J.S.* Amst. 1661. 8°. Hiertegen schreef van Limborch eene *Korte Wederlegginge* enz.

Chrysopolipoimeen d.i. Goutsche herder, *verdedigende Chrysopolerotum d.i. Goutsche vrager*, *tegen de drijvingen van Phil van Limburgh etc. Tsamengesteld door J.S.* Amst. 1662. 8°.

Bacchus. Der ouden en huydendaegschen dronckeman: ontdeckt uyt de Heydensche Historien; onderricht uyt de Heylige Schriften. Gouda 1663. 8°.

De Chaldeen en Babyloniers onder den voet van den Koning aller Koningen. Amst. 1673. 4°.

Schatbocck voor kranckbesoekers. Amst. 1671. 4°.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. V. bl. 483; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 155; Loosjes, *Zaanl. dorpen*, bl. 52; Rogge, *Bibl. der Contrarem. geschriften*, bl. 91; *Navorscher*, D. XV. bl. 72, 116, 135, 165; Muller; *Godgel. boeken*, bl. 106, n°. 984; Abcoude, *Naamr.* D. I. bl. 321; Kok; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 65; De Paauw en Veeris, *Kerkel. Alphabeth*, bl. 178.

[Carolus Schaaf]

SCHAAF (CAROLUS) werd den 28 Augustus 1646 te Nuys geboren. Zijn vader Henrik Schaaf, dien hij op achtjarigen leeftijd verloor, was majoor in het leger van den landgraaf van Hessen Kassel. In zijne jeugd begat hij zich met zijne moeder naar Duisburg en ontving het onderwijs van Schalbrugh en Hendrik Trentz in de grieksche en latijnsche, van Pieter van Mastricht in de oostersche talen, van Clauberge in de philosophie en van Jan Herman Hugenpot en Christophel Frederik Crellius in de theologie. Hij was van plan den kerkelijken stand te omhelzen, toen Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg hem, op verzoek der studenten in de godgeleerdheid in 1677 tot doctor in de oostersche talen aan de hoogeschool van Duisburg benoemde. In 1679 noodigden hem

eenige hoogleeraren der Leidsche Universiteit uit om aldaar onderwijs in de oostersche talen te komen geven. Hij gaf aan hun verlangen gehoor en ontving in 1680 van Curatoren verlof tot het geven van onderwijs in de hebreeuwsche en andere oostersche talen. Zijne jaarwedde was eerst zeer gering, doch werd van tijd tot tijd verhoogd. Ook ontving hij van hen een aanmerkelijke som tot bevordering zijner uitgave van zijn *Opus Aramaeum:* doch aan zijn dikwerf geuit verlangen, om tot den rang van hoogleeraar verheven te worden, maakten zij telkens zwarigheid te voldoen. Eindelijk benoemden zij hem in 1720 tot buitengewoon hoogleeraar in de oostersche talen, welke waardigheid hij den 27 Mei aanvaarde met eene oratie *de linguarum orientalium scientia suo modo cuivis Christiano praecipue autem Theologo intelligenda* (L.B. 1720. 4°.).

Negen jaren te voren (1711) hielp hij, op last van Curatoren, den hoogleeraar J o h a n n e s H e y m a n, de oostersche boeken en handschriften catalogiseren. Hij vertolkte een Syrischen brief van den bisschop M a r T h o m a s uit Malabar aan den patriarch van Antiochie geschreven, in het latijn, en gaf een door hem zelven geschreven Syrischen brief aan dien bisschop, gevolgd door een historisch verhaal (1714 4°.) in het licht. Sedert schreven S c h a a f, of zijn zoon in zijn naam, verscheidene brieven in het Syrisch aan denzelfden bisschop, en ontving er achtien, onder welke van vier ellen lang; terug. Deze brieven bevatten veel belangrijks nopens den godsdienst der bewoners van Malabar en hunne bekeering tot het christendom door den apostel St. Thomas, het getal hunner kerken enz. en veel, dat de bisschop wilde, dat aan de O.I. Compagnie werd medegedeeld. S c h a a f voldeed aan dit verlangen en bood zich aan al wat men den bisschop wenschte mede te deelen uit het Hollandsch in het Syrisch over te zetten. Mr. N i c o l a a s W i t z e n, burgemeester van Amsterdam en directeur der O.I. Compagnie, en na diens dood Mr. J a n T r i p burgemeester te Amsterdam en curator der Leidsche hoogeschool, bevorderden deze briefwisseling, die in het archief der O.I. Compagnie bewaard werd.

Uit zijn eerste huwelijk in 1693, verkreeg hij 3 zonen, van welke de tweede, apotheker te Amsterdam, hem overleefde en eene dochter. Uit zijn tweede huwelijk werden 4 zonen en 2 dochters geboren. De oudste J a n H e n d r i k, volgt, de tweede A n t o n i e W i l l e m, in 1714 geboren, studeerde in 1729 nog te Leiden. S c h a a f overleed den 4 November 1729 aan een beroerte. Men heeft van hem:

Opus Aramaeum, *complectens grammaticam Chaldaico-Syriacam cum versione Latina*. L.B. 1686. 8°.

Novum Testamentum Syriacum cum versione Latina Joh. Leusden et Car. Schaaf et C. Schaaf - Lexicon Syriacum Concordantiale ad N.T. Lugduni Batavorum. 1717. 4°.

Beide zijn afzonderlijk uitgegeven. L.B. 1708. 4°. Het laatste is ook uitgegeven en vermeld door Joh. Frid. Hirtsius in zijne *Biblioth. Orient. et Exegetic.* Part. II. p. 323-326.

Epitome Grammaticae Hebraicae. L.B. 1716. 8°.
Correctio 2 *Carm. Hebraic. Nuper edit.* L.B. 1727.
Noods. Teegen-berigt teegen Eman. Vicira. Leyd. 1727.

Zie Saxe, *Onom.* T.V. p. 350, 351; Te Water, *Narratio* p. 209, 210; *Mémoire sur le vie et les ouvrages de Mr.* Ch. Schaaf, *in Bibliothèque Germanique*, T. XXII. p. 88 suiv.; *vie de C. Schaaf* in Niceron, *Mém.* T. XXXIX. p. 141; *Nachricht von C. Schaafs Leben und Schriften* in *Deutsche Acta Erud.* Th. XIV. S. 170, 346, *Catal. Bibl. Bunav.*, T.I. Vol. II. p. 1563; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 112, 118; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 237, D. II. bl. 182, 183, 274; Schotel, *de Bibl. d. Leidsche Hooges.*, bl. 24, 25; *Cat. J.v. Voorst*, (Theol.) p. 290; Jöcher; Kobns en de Rivecourt.

[Jan Hendrik Schaaf]

SCHAAF (JAN HENDRIK), zoon van den vorige, in 1701 te Leiden geboren, studeerde onder zijn vader in de Oostersche talen, en hielp hem later bij zijnen letterkundigen arbeid. Hij vervolgde de briefwisseling met den bisschop van Malabar, en na zijns vaders dood gaf hij privaat lessen in het oostersch.

Zie *Bibl. Germ.* l.c. p. 102, 103.

[C. Schaaf]

SCHAAF (C.). Hij schreef:

Leven en sterven van D°. J. Peregrinus. 'sGravenh. 1734. 4°.
Verheffing van zijne Doorl. Hoogheid, *den Heere Prince van Oranje en Nassauw enz. tot Stadhouder enz. der Vereenigde Nederl. toegezonden aan den weledelgest. Heer A. van der Mieden.* 's Gravenh. 1747. 4°. Hij is waarschijnlijk dezelfde met den volgende.

Zie Abcoude, *Naamr.* (*Aanh.*) bl. 189, 134 (2de *Aanh.*).

[Christiaan Schaaf]

SCHAAF (CHRISTIAAN) dichter te 's Hage, vervaardigde met W. Frise, gedurende het tijdvak 1733-1772, een aantal tal tooneelstukken onder de zinspreuk: *Ars superat fortunam*.

De belachelijke Minnaer of Devote Serenade, *klsp.* 's Gravenh. 1737. m. pl.
Het Levendig Orgel, *klsp.* Ald. 1742.
De Inënting, *klsp.* Ald. 1768.
De Electriciteit; of Pefroen met het schaeps-hoofd geëlectriseerd, *klsp.* Ald. 1746.
Ook *verscheidene Gedichten*, alle door het kunstgenootschap, *Ars superat fortunam* te 's Hage uitgegeven. Hij is ook de uitgever van *Samuel Sylvius*, *historische Tafereelen*, *dienende tot uitlegginge op de Heidensche heele en halve Goden*, *Godinnen en outheden enz.* 's Hage bij Nicolaes Pieter Blommendal, boekverkoper in het gedempte Raemtje 1734 op blaauw papier gedrukt.

Zie Witzen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.; Werken van het*

Kunstgenootschap o.d. zinspr.: Ars enz., 3 dn. kl. 8°., J. van der Mark, *Naamrol der Tooneelspelers*, n°. 1306; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 189, 190; *Navorscher*, 1869. bl. 350.

[Jacobus Hendrik van der Schaaff]

SCHAAFF (JACOBUS HENDRIK VAN DER) werd den 16 October 1767 uit een oud Amsterdamsch geslacht geboren. Zijn vader was Jacobus Van der Schaaff Jr. een geacht koopman te dier stede, en zijne moeder M.L.P. Renard, eene dochter van den Engelschen consul D. Renard, die uit het Boergoensche geslacht van dien naam, waaruit vooral de ambassadeur Simon Renard, eerst een vriend en later een vijand van den kardinaal Granvelle, bekend is geworden, afstamde.

Van der Schaaff bezocht eerst de latijnsche school te Amsterdam, maar verliet die nog in 1783 om met zijn medescholier Clarisse met wien hij zeer bevriend was en die later als hoogleeraar bekend is geworden, naar die van Schiedam over te gaan, van welke hij in 1785, na eene *Oratio pro concordia* gehouden te hebben, tot de academische lessen bevorderd werd.

In hetzelfde jaar vertrok hij naar de academie te Utrecht en liet zich voor de regtsgeleerdheid inschrijven, doch behalve de colleges van Saxe, Bondam, e.a. die hij daar hoorde, hadden ook de onrustige tijdsomstandigheden op den student invloed, die aan de burgerwapeningen dier dagen deelnam en er zelfs kapitein bij werd. De twintigjarige student was geheel in een militair herschapen toen hij met zijne compagnie op 10 Mei 1787 in de bekende actie aan de Vaart bij Jutphaas dapper medevocht.

Deze wel vreemde toestand duurde zoo voort tot den herfst van dat jaar, toen de bekende rijngraaf Van Salm, die te Utrecht bevel voerde, eensklaps die stad ontruimde, die toen door de Pruisen bezet werd, waardoor ook Van der Schaaff genoodzaakt was haar te verlaten.

Het was de Leidsche Alma Mater waar de krijgszuchtige student zich toen heen begaf, die hem, na nog een jaar de lessen van den vermaarden Voorda te hebben bijgewoond, 6 December 1788 het doctoraat in de rechten verleende, na verdediging eener *Dissertatio de judice*.

Mr. Van der Schaaff lei nu den eed bij het Hof van Holland af, en vestigde zich in 1789 als advocaat in zijne geboortestad Amsterdam, waar hij tot 1795, naar het gebruik dier dagen, onder het patronaat der vermaarde advocaten Caré, Kessler en Ploos van Amstel gedurig pleitende, de advocatie gelukkig uitoefende.

In laatstgenoemd jaar verbond hij zich in den echt met mejufvrouw M. Noijon, dochter van J. Noijon, burgemeester van Sneek, wiens geslacht uit Picardie afkomstig, om den godsdienst Frankrijk had moeten verlaten, en onder de refu-

giés naar Holland gekomen, zich sedert in Friesland had nedergezet.

Mr. Van der Schaaff vestigde zich met zijne jeugdige vrouw te Heerenveen, waar hij minder aan de advocatie deed, dan wel voor zijn genoegen de letteren, waar hij veel liefde voor bezat, beoefende. Zoo richtte hij b.v. aldaar in 1795 met den predikant Eelco Tinga, later hoogleeraar te Groningen, eene afdeeling der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen op, welke Mr. Van der Schaaff met eene redevoering in den trant dier dagen (te Leeuwarden in het volgende jaar gedrukt) plechtig opende.

Na het overlijden van zijn schoonvader en wegens de, ten gevolge van de politieke onlusten dier dagen, in hechtenisneming van zijn aanverwant, den bekenden schrijver en rechtsgeleerde Mr. J. Munniks, om wiens nabijheid hij zich vooral in Friesland had nedergezet, verhuisde Mr. Van der Schaaff in 1797 naar Utrecht, alwaar hij als bezitter eener praebende in het Domkapittel, als kapittelheer of kanunnik in dat college zitting had.

Op nieuw vestigde hij zich als advocaat en had er tot 1807 een zeer uitgebreiden werkkring, in welk jaar hij zich naar Amsterdam verplaatste, om ook daar weer de advocatie uit te oefenen. Door ongesteldheid genoodzaakt zijne drukke praktijk neder te leggen, verliet Mr. Van der Schaaff in 1815 de hoofdstad, vestigde zich voorloopig te 's Gravenhage, doch vertrok in 1817 naar Gelderland, in welke provincie hij tot 1831 achtereenvolgens te Zutten, Arnhem en op een landgoed bij Velp, wel is waar buiten betrekking, doch in de beoefening der letteren, woonde.

Nadat Mr. Van der Schaaff in laatstgenoemd jaar andermaal naar Utrecht vertrokken was, zag hij zich reeds in 1832 door zijne benoeming tot rechter in de rechtbank van eersten aanleg te Amsterdam verplicht wederom naar zijne geboortestad te verhuizen, waar hij én in deze betrekking, én sedert 1838 als lid van de Criminele Rechtbank in Holland, én sedert 1841 als raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland, uit welk ambt hij in 1845 eervol ontslagen werd, tot zijn dood toe, die op 11 Juli 1852 voorviel, gewoond heeft.

Wat nu Mr. Van der Schaaff gedurende meer dan eene halve eeuw voor de Nederlandsche rechtspraak geweest is, kan uit de verschillende rechterlijke betrekkingen die hij bekleed heeft blijken. Als de handhaver van recht en billijkheid en de beschermer der onschuld was hij in zijne betrekkingen steeds streng rechtvaardig en onvermoeid werkzaam.

Zijn werkzame aard liet echter niet toe zich alleen bij zijne betrekking te bepalen, maar in den tijd die hem van eene nauwgezette vervulling zijner ambtsplichten overbleef, schreef hij over verschillende onderwerpen. En al moge ook het te-

genwoordig geslacht over veel thans andere ideën hebben, zoo moet men bij het beoordeelen zijner geschriften billijk zijn, en er het bekende: il faut juger les écrits d'après leurs dates, op toepassen. Doch is thans ook veel veranderd en verouderd, bij zijne drukke ambtsbezigheden staan zijne geschriften daar als een monument van groote vlijt en werkzaamheid, welke hem tot in zijn hoogen ouderdom zijn bijgebleven.

Van de geschriften door Mr. V a n d e r S c h a a f f van tijd tot tijd in het licht gegeven, zullen wij de voornaamste kortelijk opnoemen.

Onder de juridische mag wel genoemd worden zijn in 1829 te Utrecht uitgegeven *Aanhangsel op den waren pleiter van Mr. J. Van der Linden*, welk boek eene nadere ontwikkeling van de theorie der welsprekendheid voor de balie inhoudt, en dat die ontwikkeling juist en geschikt is, mag men opmaken uit hetgeen Mr. P.S. S c h u l l in zijn *Karakteristiek der welsprekendheid*, van het geschrift zegt, dat het namelijk in handen van elken advocaat behoort te zijn.

Van minder algemeen belang zijn een paar andere juridische geschriften, *Proeve van een geregtelijk geneeskundig onderzoek*. Amsterdam, 1838; *Proeve van onderzoek naar den echten zin en bedoeling van art.* 342 *B.W.*, *naar aanleiding der dissertatie van G.J.A. Goll van Franckenstein*. 's Gravenhage en Amsterdam, 1843, en *Proeve van onderzoek over het verschil tusschen den voormaligen en hedendaagschen vorm van procederen met betrekking tot de leer van het bewijs der misdrijven*. Amsterdam, 1845, de beide laatste zonder naam van den schrijver uitgekomen.

Behalve de rechtsgeleerdheid waren vooral de geschiedenis en letteren het veld waar Mr. V a n d e r S c h a a f f zich gaarne op bewoog. Had hij dit reeds getoond door kort na zijne promotie een boekje uit te geven waarin de merkwaardigste lotgevallen van ons vaderland vermeld waren, de troebele tijden die hij als student had doorleefd en waaraan hij zelf een zoo werkzaam aandeel genomen had, brachten hem er later toe om vooral die tijden naar de herinnering en aanteekeningen die hij er van had, en verder uit bladen, geschriften en meer zeldzaam geworden stukken dier dagen te beschrijven.

Dat werk dat dus vooral voor de tijden der omwentelingen van 1787 en 1795 belangrijk is, kwam in 1848 te Amsterdam uit onder den titel van *Proeve van vergelijking tusschen Nederland*, *als gemeenebest in* 1743, *en Nederland*, *als koningrijk in* 1843, en werd om den belangrijken inhoud, die algemeen door de beoordeelaars, o.a. prof. T i j d e m a n , erkend werd, gunstig ontvangen.

Het door Mr. V a n d e r S c h a a f f in 1836 bijgewoonde tweede eeuwfeest der Utrechtsche academie, waaraan hij zooals wij zagen zijne studiën begonnen was, en waar hij onder de

oud studenten van het eerste tijdvak (van vóór 1786) behoorde, gaf hem *Mijne herinneringen aan de feest-viering van het tweede eeuwgetij der Utrechtsche academie;* Utrecht, 1836, in de pen, welk boekje onder de gelegenheidsgeschriften dier gebeurtenis niet de minste plaats bekleedt.

En even als die herinneringen had hij twee jaren vroeger te Amsterdam *Mijne herinneringen bij*, *en na de feestviering van het vijftigjarig bestaan der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, uitgegeven, aan welke Maatschappij hij sedert vele jaren verbonden was. Want zagen wij dat Mr. V a n d e r S c h a a f f in 1795 een departement er van te Heerenveen oprichtte, nog als student te Utrecht was hij reeds in 1787 in commissie afgevaardigd om de belangen der toen opgerichte Utrechtsche afdeeling op de algemeene vergadering der Maatschappij te Amsterdam voor te staan.

Behalve nog een onderhoudend geschreven werkje, *Levensschetsen van eenige voorname mannen van Haarlem*, aldaar in 1844 uitgekomen, en een plan om eene beschrijving van Zutfen uit te geven, waarvan echter maar het *Berigt van inteekening op eene beschrijving der stad Zutfen*, verspreid - doch verder niets gekomen is, behooren tot deze rubriek ook eenige opstellen en verhandelingen welke Mr. V a n d e r S c h a a f f hier en daar las, en die óf afzonderlijk, óf in tijdschriften zijn gedrukt geworden.

Wij noemen daarvan op eene *Verhandeling over het nut der boekdrukkunst*, en eene *Verhandeling over het leven en de verdiensten van J. Van den Vondel*, beide te Amsterdam in 1823 en 1827 verschenen, verder eene *Verhandeling over de broederschap*, *bekend onder den naam van: Fratres vitae communis*, in V a n K a m p e n s *Magazijn voor wetenschappen*, *kunsten en letteren*, deel X, geplaatst en eene *Verhandeling over den oorsprong en de geschiedenis der voormalige Kamers der rederijkers in ons vaderland*, welk lezenswaardig opstel in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, jaargang 1848, geplaatst is geworden.

Zoo vertaalde hij ook de *Memoria Kemperi* van S i e g e n b e e k , welke *Hulde der gedachtenis van J.M. Kemper*, opgenomen werd in de *Mnemosyne* der T i j d e m a n s , (deel V) in welk tijdschrift Mr. V a n d e r S c h a a f f mede een paar verhandelingen van den voormaligen Franeker hoogleeraar Mr. J.F. S c h e i d i u s uitgaf. In deel VII n.l. eene *Verhandeling over den dood van Papinianus*, met geleidenden brief van Mr. V a n d e r S c h a a f f aan prof. H.W. T y d e m a n , en in deel VIII eene *Verhandeling over eenige burgerlijke wetten van Moses*.

Als politicus maakte Mr. V a n d e r S c h a a f f zich vooral van 1830-1840 bekend, door het uitgeven van vier historisch-politische stukjes, waar hij de toenmalige staatsgesteld-

heid, de politiek dier dagen, den opstand, enz. in besprak en die onder den naam van Anonymus Gelrus uitkwamen.

Drie er van hebben den gelijken titel van *Waarschuwingen*, *opmerkingen en wenken*, *met betrekking tot den tegenwoordigen toestand van ons vaderland*, en kwamen te Amsterdam in 1830 en 1840 uit, terwijl het vierde te Utrecht in 1832 onder den titel van *Het ware nut en voordeel der beschaving*, verschenen was.

Eenige andere geschriften, *Proeve eener verhandeling over de antipathie*, Amsterdam, 1832; *Proeve eener verhandeling over de philanthropie*, Amsterdam, 1846; *Proeve van een juridisch theologisch onderzoek*, *naar de veroordeeling van Jezus Christus*, Amsterdam, 1849, enz.; welke geschriften bewijzen zijn van zijne belezenheid, meer algemeene kennis en rusteloozen arbeid, gaan wij liever voorbij, daar de er in geuitte gevoelens en denkbeelden, hoe geldig ook in den tijd toen zij geschreven werden, thans als verouderd moeten beschouwd worden.

Behalve het genoemde schreef en recenseerde Mr. V a n d e r S c h a a f f in verschillende tijdschriften, van welke wij mede een paar zullen opnoemen. Vooreerst in de bekende *Algemeene Konst- en Letterbode*, waar vele stukken en recensiën van zijne hand in voorkomen, van welke wij alleen willen opgeven, *Iets aangaande den persoon en het openbaar leven van Mr. J.D. Meyer* (jaargang 1835).

Vervolgens in het *Letterkundig Magazijn van wetenschap*, *kunst en smaak*, (Amsterdam bij G. v a n D y k) waarin Mr. V a n d e r S c h a a f f, o.a. onder den naam Philaletes een zeer uitvoerig stuk schreef, *Gedachten van Philaletes*, *over de bezwaren van Mr. I. Da Costa tegen den geest der eeuw*, *toegelicht door Mr. W. Bilderdyk;* (jaargang 1824, deel II) en zonder naam een *Vlugtig overzigt van den zedelijken en politieken toestand onzer natie*, *gedurende de laatste anderhalve eeuw*, (jaargang 1825), welk opstel met den naam des schrijvers voorzien ook afzonderlijk verscheen.

Eindelijk willen wij nog noemen het *Algemeen letterlievend maandschrift*, waar Mr. V a n d e r S c h a a f f o.a. in den jaargang voor 1835 een *Uittreksel van een dagverhaal uit mijne aanteekeningen op een reisje naar Bentheim*, *Steinfurth en Munster*, in plaatste.

Voor het *Algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen*, van N i e u w e n h u i s, bewerkte Mr. V a n d e r S c h a a f f ook onderscheidene artikelen.

Dr. J.T. B e r g m a n, de bekende Leidsche geleerde, sints jaren met Mr. V a n d e r S c h a a f f bevriend, schreef een levens bericht van hem in den *Algem. Konst- en Letterbode*, voor 1853, waar natuurlijk een en ander uitvoeriger beschreven is, en over wien wij dus ook heen kunnen verwijzen.

Zie *Algemeene Konst- en Letterbode*, 1853. n°. 45, 46, 47; H. B o u m a n, *Memoria Joannis Clarisse*, Tr. ad Rh. 1850. bl. 12;

Boekzaal der geleerde waereld, voor Aug. 1785. bl. 194; *Nieuwe Algemeene Konst- en Letterbode*, 4 Dec. 1795. n°. 101, Bodel Nijenhuis, *Topographische lijst der plaatsbeschrijvingen*, Amsterdam, 1862. bl. 75; *Particuliere berichten*.

[D. van de Schaaf]

SCHAAF (D. VAN DER) prediker te Minnertsga, gaf in het licht: *Nederlands verpligting tot dankbaarheid aan God*, *voor de verlossing van de Slaaverny en uit Gevaren*, *voorgesteld in eene Leerrede over Psalm CXXIV. Bij gelegenheid van deszelfs Herstelling en tot het Leeraarampt te Minnertsga*, *op den* 14 *van wintermaand* 1795. Franeker 1795. Zijn dichtstuk *Eensgezindheid* zag bij den boekhandelaar Uylenbroek te Amsterdam het licht.

Zie Heringa, *Lijst v. dichters*, bl. 74.

[Willem Schaak of Schaeck]

SCHAAK of SCHAECK (WILLEM) teeken aar en graveur, een tijdgenoot van Jan Gole. Hij arbeidde even als deze in mezzo tinto. Zijn werk is niet fraai. Kramm vermeldt van hem:

De vier elementen. 'curieus door dames van zijn tijd voorgesteld' in fol.
De vijf zinnen, als boven, in fol.
Een geestelijke bij wien eene dame biecht, in fol.
Hagar bij eene rots zittende, *met den Engel en Ismael*.

Zie Kramm.

[Jer. van Schaaf]

SCHAAK (JER. VAN) zeer bekwaam graveur in mezzo tinto, leefde in het midden der 17e eeuw. Men heeft o.a. van hem de portretten van D°. Cornelis van Aken en van D°. Nicolaas Ruymveld.

Zie Kramm.

[Pieter Schaak]

SCHAAK (PIETER), tooneeldichter, bloeide in het midden der 17e eeuw. Men heeft van hem:

Steyl-oor, *of de Schijnheylige Bedrieger*, *waar in is nagevolgt de Tartuffe van J.B.P. de Molière*, Amst. 1674. 2e dr. *van verscheyde fouten gesuyvert*. Ald. 1677 m. pl.

Ariodant en Polites, *of verloste onnoselheyt*. Amst. 1664. kl. 8°. Zijn zinspreuk was: A.V.B. *Al Verr 't Best*.

Zie Witzen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 190.

[Petrus Schaak]

SCHAAK (PETRUS) werd in 1654 als proponent beroepen te Bovenkarspel, in 1658 te Edam, in 1660 te Alkmaar, in 1667 te Amsterdam, waar hij den 17 September 1678, in den ouderdom van 54 jaren overleed. Hij was een man van buitengewone geleerdheid en welsprekend leeraar, en een der leermeesters van den hoogleeraar Salomon van Til. Zijn portret bestaat.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D. VII. bl. 489; Veeris en Paauw, *Verv. Kerk. Alphab.* bl. 178; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 25, 26.

[W. Schaap]

SCHAAP (W.), zeeschilder, die zich te Utrecht neêrzette, en in 1806 lid van het schilderscollegie aldaar werd. Hij

oefende het beroep van kamerbehanger en rijtuigschilder uit, en vertrok in 1820 naar Amsterdam, waar hij van zijn werk op de Tentoonstellingen leverde.

[Schaap]

SCHAAP. Zie SCHAEP.

[Adriaan Schaarberg]

SCHAARBERG (ADRIAAN) te 's Hage geboren, bloeide in het midden der 18e eeuw. Hij schilderde landschappen, portretten en miniaturen.

Zie K r a m m .

[Simon Schaarberg]

SCHAARBERG (SIMON) zoon van den vorige, bloeide in het laatst der vorige eeuw, schilderde gelijk zijn vader, landschappen, portretten em miniaturen.

Zie K r a m m .

[A. Schaarschmidt]

SCHAARSCHMIDT (A.) gaf in het licht:

Ontleedkundige tafelen. Tweede en verbeterde druk; verrijkt met uitvoerige bladwijzer en aanhaalingen der plaatsen van B. Eustachius. Amst. 1802. 8o.

[Diderick Schabaelje of Scabaelje]

SCHABAELJE of SCABAELJE (DIDERICK), zoon van P i e t e r S c a b a e l j e , een molenaar van beroep, werd den 1 Julij 1602 in de vereenigde of zoogenaamde waterlandsche doopsgezinden te Amsterdam bij den toren gedoopt. Hij beoefende de nederduitsche poëzij blijkens zijn:

Spel des gheschils tot Athenen, *ghenomen uyt het* 17e *capittel van de Handelinghen der Apostelen*, *ende in Rym ghesteldt*. Amst. 1607. 4o.

Zie W i t z e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I b. bl. 169.

[Jan Philipsen Schabaelje]

SCHABAELJE (JAN PHILIPSEN), leeraar bij de Mennonieten, in de eerste helft der 17e eeuw, te Alkmaar. Hij was een geleerd man en een ernstig schrijver, wiens werken zeer gezocht waren. Ook beoefende hij de nederlandsche poëzij. Hij vertrok van Alkmaar naar Amsterdam en dreef daar den boekhandel.

Hij gaf in het licht:

Vereeniging van de principale Articulen des Geloofs eeniger Doopsgezinde gemeenten, *die men noemt Waterlanders*, *Vlamingen en Duitschen*, *getrocken uit hunne uitgegevene confessien*. Amst. 1640. 8o.

In 1739 herdrukt te Rotterdam bij P i e t e r v a n G i l s t, te gelijk met en bij de *Algemeene Belijdenissen der Vereenigde Vlaamsche*, *Vriesche en Hoogduitsche Doopsgezinde Gemeente Gods*, in 8°.

Historische Beschrijving van het Leeven onses Heeren Jesu Christi, *en de omstandigheden van dien*, *getrocken uit de vier Euangelisten*, *met leerzame aanmerkingen en beschrijvingen der landen*, *steeden*, *plaatsen*, *bergen*, *revieren en wateren verrijkt*,

alles gesteld na ordre des tijds, *en in acht deelen verdeeld*, 3de dr. Leeuw. 1707. met koperen platen. 4o. Amst. 1716 m. pl. 4o.

Sommarium, *of Korte Inhoud des Bijbels*, *vervattende de voornaamste geschiedenissen en spreuken der gansche H. Schrift*. Amst. 1629. 8o. Haarlem 1654. 12o. Achter volgt een *Historie-lied van het leeven onses Heeren Jesu Christi*, *een Gebed tot Christus en een Lofzang van den aart*, *kracht*, *en werkinge des Heiligen Geests*.

Aanmerkingen, *of gulden Annotatien*, *uit de daaden en spreuken der aloude koningeu*, *wijsgeeren en andere geleerden*, *bijeen vergadert* 'volgens den bevalligen trant van Franciscus Heermans, en hier in zijn begrepen *Drie hondert en zestig Aanteekeningen*.' Hooru 1641. 12o.

Lusthof des Gemoeds, *inhoudende verscheidene Geestelyke oeffeningen; met noch Drie collatien of zaamenspraaken der wandelende Ziele met Adam*, *Noach en Simeon Cleophas*.

Dit algemeen gelezen, en volgens Maatschoen op Schijn 'nooit genoeg volprezen boekje' werd zeer dikwerf en met verscheidene veranderingen bij 's mans leven, en ook na zijn dood herdrukt. De eerste druk verscheen te Alkmaar in 1635. Deze bestond alleenlijk uit den *Lusthof des Gemoeds*, met *Twee Collatien der Wandelende Ziele met Adam en Noach*. In 1638 voegde hij er de *Collatie met Simeon Cleophas* en een *Nieuwe Voorrede* bij. In 1656 gaf hij, nadat het boekske meermalen herdrukt was, een nieuwe uitgaaf, 'waarin de geschiedenisse van Jacob en Joseph wel met 20 bladen zijn vermeerderd.' 'Deze druk is vol koperen platen en wordt zeer weinig gevonden, heeft ook door de verscheidene soorten van platen, die vervolgens weg geraakt zijn, zoo niet kunnen herdrukt worden.' In 1706 verscheen het met de laatste vermeerdering op nieuw met nieuwe platen van Jan Luiken die onder elke plaat een versje van zijn eigen maaksel had gesteld. In 1724 en 1742 werd deze uitgaaf, en sedert nog meermalen herdrukt, zoodat er in 1744 een veertig of vijftig drukken van bestonden.

Harmonia of eendragtige vertellinge der vier Evangelisten, 1624. 8o.

Tegen de *Pausselijke Successie* ''t welk hij voornamelijk tegen den cardinaal Caesar Baronius heeft geschreven.' 1633. 8o.

Dialogus of zaamenspraak van den Corinthischen twist en andere gebreken derzelver gemeente, *tusschen Paulus en Achaicus. Verstreckende met eene Korte Paraphrasis* (*of omschrijvende ophelderingen*) *over den Eersten Zendbrief tot den Corinthen; en op deesen onzen tijd gepast*. Hoorn 1640. 12o.

Metamorphosis, *of Transformatie onzes tijds*, *waar in Poëtischer wijze beweezen word de groote*, *en wonderbaarelyke veranderinge der Menschen uit hunne waare scheppinge: gesteld*

by maniere van Zaamensprekinge tusschen eenen welbeleezen Historicus, *en eenen Pelgrim*. Alkmaar 1657. 12°.

Stichtelijke Gezangen in sommige Liederboeken als in het *Geestelyk Kruid-Hofke*, en den *Lusthof der Zielen* of *Claas Stapels Liedeboek*.

Korte inhoud des Bijbels. Amst. 1739. 12°.

'Nog heeft S c h a b a e l j e gemaakt en uitgegeven *Historische Aantekeningen* over tweederhande *Prenteboeken*, in langw. folio. Het een is genaamd: *de Prenten* van eenen Piscator, en van onzen schrijver met *Aantekeningen* over de voornaamste Geschiedenissen des geheelen Bibels, zoo des Ouden als des Nieuwen Testaments, voorzien en uitgegeeven, gedrukt te Alkmaar, 1646. Het andere boek is genaamd eene *Continuatie op de Plaaten van Petrus van den Burg*, ende is mede van onsen schrijver met Aantekeningen voorzien over veele voornaame geschiedenissen van den geheelen Bibel.'

Zie S c h i j n , *Gesch. d. Mennon.* D. III. bl. 42, 43, 64, 65, 78, 80, 91, 92, 581 volgg.; D a v i d B r a m e n , *Rechte Leere der waare Mystiken*, bl. 66; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*; S e p p , *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 95. Abcoude, *Naamr.* bl. 321, *Aanh.* bl. 189.

[Christiaan Paulus Schacht]

SCHACHT (CHRISTIAAN PAULUS), zoon van den hoogleeraar J o h . H e r m . S c h a c h t , werd den 15 September 1767 te Harderwijk geboren, den 31 Augustus 1782 als student aan de hoogeschool aldaar ingeschreven; bezocht, zes jaren later, ook de hoogescholen te Leiden en Göttingen, en werd den 5 October 1789 in zijne geboortestad met grooten lof tot doctor in de geneeskunde verheven. Hoe ijverig hij zich ook op den ganschen omvang van zijn vak toelegde, zoo bekoorde hem toch steeds bij voorkeur de Kruidkunde en Natuurlijke Historie. Aan die studien zocht hij de geleerde reizen dienstbaar te maken, bij welke hij met zijn boezemvriend S.J. v a n G e u n s een groot gedeelte van Duitschland en Zwitserland bezocht. Na een kortstondige praktijk te Amsterdam, aanvaardde hij de post van hoogleeraar in de geneeskunde te Harderwijk (1791), doch werd bijna den geheelen tijd van zijn professoraat, door een slepende borstziekte verhinderd de hem opgelegde taak naar wensch te vervullen. Zoo werd hij ook in 1795, na de bekleeding van het rectoraat 'wegens toenemende ligchaams zwakheid' van het houden eener plegtige redevoering ververschoond. In het volgende jaar zag hij zich genoodzaakt van het onderwijzen der schei- en kruidkunde tijdelijk ontslag te verzoeken.

Hij overleed den 31 Januarij 1800, in den ouderdom van ruim 32 jaren.

Hij gaf in het licht:

Diss. inaug. de modo, *quo agant medicamenta adstringentia*, *praecipue martialia*, *in corpus hum.* Hard. 1789. 4°.

Orat. inaug. de utili ac pernecessariâ Hist. Nat. cum reliquis, *disciplinae medicae partibus conjunctione et vinculo arctissimo*. Hard. 1793. 4°.

Over de bederfwerende kracht van het zilversalpeter (*Nigras argenti*) in *Konst- en letterb.* 1791. n°. 153.

Brief wegens eenige proefnemingen omtrent het Galvanismus; ald. 1792.

De nieuwe denkbeelden van Gritanner te Göttingen over de prikkelbaarheid der bewerktuigde natuur, *voorgesteld met aanmerkk*.; ald. 1795. n°. 75.

Verslag eener Reize naar de Alpen enz. in het *Alg. Magaz. van Wetenschap*, *Kunst en Smaak.* 1791. D. V. n°. 5.

Proeve eener verdediging der oude Empirische geneesk. school en haare leerstellingen, *benevens eene aanwijzing van den nuttigen invloed*, *welke zij op de geheele wetenschap heeft uitgeoefend* in het *N. Alg. Magaz. van Wetens. Kunst en Sm.* 1799. D. V. n°. 5.

Iets over het Eenhoorn in de *Vad. Bibl.* 1793. D. V. n°. 5. bl. 216.

Wordt er water in de dierl. ligchamen, *even als bij de planten*, *ontbonden?* in P. v a n W e r k h o v e n , *Chem. en Physoefeningen*. 1793. D. I. St. 3.

Brief aan van Marum; behelzende eenige nagevolgde proefnemingen omtrent de dierlijke electriciteit in *Konst- en letterb.* 1792. D. II. 201 *b*.

Zie B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 505, 506, 606, 630; H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.* p. 313.

[Godefridus Johannes Schacht]

SCHACHT (GODEFRIDUS JOHANNES), zoon van den hoogleeraar J o h a n n e s H e r m a n n u s S c h a c h t , werd den 8 October 1764 te Harderwijk geboren. Hier genoot hij, onder toezigt van zijn' vader zijne eerste opleiding, en oefende zich later onder diens geleide en dat van andere beroemde mannen aan de akademie aldaar. Van daar begaf hij zich naar Leiden, waar hij den 17 September 1788 als student werd ingeschreven. Na in het volgende jaar te Amsterdam tot den predikdienst bevoegd te zijn verklaard, ontving hij in 1790 van de regering te Nijmegen de collatie van Hees, Nederbosch en Weert. In 1794 vertrok hij naar Geertuidenberg, drie jaren later naar Delfshaven, in 1800 naar Dordrecht, in 1810 naar Leiden, waar hij in 1835 emeritus werd, en den 27 Augustus 1846, in bijna 82 jarigen ouderdom op zijn buitenverblijf onder Soeterwoude overleed. Men heeft van hem een *opwekkingsrede over den invloed van het Evangelie op de godsdienstige verlichting en daaruit voorvloeijende maatschappelijke beschaving der Heidenen*, den 13 Augustus des jaars 1807, op de algemeene vergadering van het Zendelingsgenootschap te Rotterdam gehouden.

In 1810 vatte hij, van meer dan eene zijde daartoe aange-

zocht, het voornemen op, om de aanteekeningen van wijlen zijn geleerden vader op het handboek van C o n r a d u s I k e n i u s over de hebreeuwsche oudheden algemeen verkrijgbaar te stellen. Het eerste deel dier aanteekeningen, voorafgegaan door een woord aan den lezer van zijne hand, zag te Utrecht het licht (J.H. S c h a c h t i i , *Animadversiones ad C. Ikenii antiquitates Hebraicas*, Ultraj. 1810. 8°. major), doch eene onbillijke beoordeeling er van in de toenmalige *Bibliotheek van Theol. letterkunde*, ofschoon ook door den hoogleeraar J. C l a r i s s e in de *Recensent der Recensenten* wederlegd, deed hem dien arbeid voor altijd staken. Het ontbrak hem aan geen uiterlijke eerbewijzen. Nog te Dordrecht zijnde, werd hij door den Senaat der Harderwijksche hoogeschool, *honoris causa*, tot de waardigheid van Theologiae doctor verheven, en in 1844 tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw benoemd. Ook was hij lid der Maats. v. Ned. Letterk.

Hij was gehuwd met A n n a M a r i a v a n d e r M e u l e n , die drie weken voor hem overleed.

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.* bl. 4; *Naamlijst van Leidsche pred.*; S c h o t e l , *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 704; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; S i e g e n b e e k , in *Handel. v. de Jaarl. Vergad. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1847; B o u m a n , *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II. bl. 531; Dez. *Memoria Clarissii* p. 50; S e p p , *Proeve eener Gesch. d. Pragm. Theol. in Nederl.* bl. 51.

[Johannes Hermannus Schacht]

SCHACHT (JOHANNES HERMANNUS), vader van den vorige, werd den 6 April 1725 te Bremen geboren, waar hij door den geleerden C o r n . I k e n voor zijne bestemming als godgeleerde werd voorbereid. Van daar bezocht hij de hoogeschool te Utrecht en vervolgde zijne studien onder A. V o g e t . Na door de classis van Amsterdam tot proponent te zijn aangenomen, werd hij predikant in het Stichtsche dorp Ter Aa, waar hij van 25 Junij 1752 tot 17 Julij 1763 het leeraarambt bekleedde. Hier gaf hij het merkelijk door hem vermeerderde werk van I k e n over de lijdensgeschiedenis, en zijne belangrijke uitlegkundige verhandelingen over uitgezochte plaatsen van Mattheus en Marcus, die groote ervarenheid in de oude classische literatuur aan den dag leiden, in het licht. Ook legde hij zich met vrucht op de destijds door velen al te zeer verwaarloosde *beoefenende* Godgeleerheid toe. Een vrucht van die studie was zijn voortreffelijk werk ‘over de noodzakelijkheid eener spoedige bekeering.’ In 1763 verwisselde hij die standplaats met Harderwijk, waar hij tot gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid en ook der typische, profetische en gewijde oudheden, alsmede tot doctor in de godgeleerdheid werd benoemd. Den 2 October hield hij als akademieprediker zijne eerste leerrede over *Spreuken* VIII:31-36 en den 14 Junij 1764 aanvaardde hij zijn hoogleeraarambt met eene *Or. inaug. de causis*, *cur religio Christiana plures*

hodie, *quam olim experiatur obtrectatores* (Hard. 1764. 4°.) Niet minder meldingswaardig was zijne twee jaren later gehouden *Or.*, *quâ demonstratur rationem sanam haud intercedere quominus religionis Christianae mysteriis fidem habeamus* (Traj. ad Rhen. 1766); een stuk dat van zoo veel waarde geoordeeld werd dat een bijzonder besluit der akademische bestuurders in de kosten der uitgave er van voorzag. Ook sprak hij nog twee rectorale redevoeringen uit; *De insignioribus*, *quae Theologum formant et commendant*, *virtutibus*, en *De Christ. relig. veritate ex historiâ Paulli*, *ab ipso ad eam vocati J.C. maxime conspicuâ*, beide onuitgegeven.

In 1766 werd hij, in plaats van zijn vriend N i c . B a r k e y , naar den Haag vertrokken, tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en predikant bij de St. Stephanus gemeente te Bremen beroepen. Hij sloeg echter dit beroep, gelijk ook dat van Franeker, in 1787, af, nam in de lente van 1804 zijn emeritaat en overleed in Februarij 1805. Hij was gehuwd met H e l e n a M a r i a G i l d e m e e s t e r .

S c h a c h t was zeer verdraagzaam en gematigd in zijne theologische rigting, gaf uitmuntende lessen over de joodsche oudheden en behandelde in zijne encyclopaedische lessen de godgeleerdheid in haren geheelen omvang.

Hij gaf in het licht:

C. Ikenii Harm. hist. perpess. Servatoris nostri recudi curavit, *Harmoniam vero hist. J.C. resurrectionis*, *notis illustratam*, *addidit J.H.S.* Traj. ad Rhen. 1758. 4°.

Zie *Gött. gel. Anzeig.* 1759, St. 135, S. 1175 en *Eslangsche gel. Zeit.* 1759, S. 777.

C. Ikenii dissertt. philol. theoll. in diversa S. Cod. utriusque Instrum. loca. Collegit ac recensuit J.H.S. Traj. ad Rhen. 1770. Vol. IIdam. 40.

I k e n had zelf ten jare 1749 het eerste deel uitgegeven.

Zie E r n e s t i , *neueste Theol. Bibl.* I. 472; F r o r i e p , *Bibl. der Theol. Wis.* B. I. 535 II en b. 728.

Uitlegk. verhandelingen over uitgezochte plaatsen van Matthaeus en Marcus Evangelie in *Bibl. Brem. nova. Cl. I. Fasc.* 2. p. 237. en *Cl. II. Fasc.* 3. p. 479.

De noodzakelijkheid van eene spoedige bekeering, *ter waarschuwing tegen het uitstel van dezelve*, *aangedrongen*. Amst. 1762, verm. ald. 1777. 8°. in het Hgd. *Die Nothwendigkeit einer schleunigen Bekehrung u.s.w. Mit einem Anhange von G.G. Otterbein*. Franckf. u Leipsig. 1788.

Zie B a r k e y , *Bibl. Brem.* nev. II. 393.

Over de noodzakelijkheid van den Heer te zoeken enz. in *Schatkamer der geleerden en Ned. Letter-verlustiging*. Amst. 1762. D. II. n°. 1.

Over de oorzaak waarom de Christ. godsdienst tegenwoordig meer bestrijders dan voorheen ontmoet. Utr. 1761. 8°.

Ned. overzetting der *Oratio de caussis*. Over deze redev. en die *Quâ demonstratur rationem etc.*

Zie *Boekz.* 1765, I. 483, 1767, I. 519 en over de laatste E r n e s t i , *n. Theol. Bibl.* VIII. 187; *Bibliothèque der Sciences* XXVIII. I. 253; *Commentar. de libris minor.* Vol. II. 66.

Voorredenen (of liever uitgewerkte verhandeling) voor de Ned. overz. van R. M i l l a r , *Historie van de voortplanting van den Christ. Godsdienst en van den ondergang des Heidendoms*, 2e uitg. Utr. en Amst. 1764. 2 d. 4°. en van W. B a t e s , *De overeenstemming der goddelijke eigenschappen in het beramen van 's menschen verlossing*, *door E. Nooteboom*, ald. 1777. 8°.

Zie M. F o r s t e n , *Nagedachtenis van J.H. Schacht*, Harderw. 1803; *Konst- en Letterb.* voor 1805, I. n°. 30; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 317, 325, D. II. bl. 290, 402, 461, 490, 605, 610, 612, 656; C l a r i s s e , *Encyclop. Theol. epitome*, *praef.* p. XII. seqq. ed. alt. p. 30 seqq.; Dez., *Mem. J. Clarissii*; R o t e r m u n d , *Brem.* II. CVIIII.; M e u s e l , *gel. Teutsch*, VIII. 547, X. 544; Y p e y , *Kerk. gesch. der XVIIIe eeuw*, D. VIII. bl. 357; *Bibl. Hag.* T. IV. p. 627; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; S e p p , *Proeve eener pragm. gesch. der Theol. in Nederl.*, bl. 68; Dez. *Stinstra en zijn tijd*, D. II. bl. 5; *Vad. Letteroef.* Amst. 1762, D. II. n°. 1, *Rec. o.d. Recens.* D. VI. 1 462 volgg.; A r r e n b e r g , *Naamr.* bl. 453; N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Lucas Schacht]

SCHACHT (LUCAS), zoon van J o a c h i m S c h a c h t en C a t h a r i n a d e B o s s i u s , werd 18 Januarij 1634 te Amsterdam geboren, volbragt zijne akademische studien te Leiden, en werd in 1653, op 19 jarigen leeftijd, tot S.S. ministerii candidaat bevorderd. Niet te min besloot hij toen nog van studievak te veranderen en zich voortaan op de beoefening van de natuur- en geneeskundige wetenschappen toe te leggen. In de bespiegelende wijsbegeerte genoot hij het uitnemend onderwijs van A d r i a n u s H e e r e b o o r d , die als een scherpzinnig geleerde en als een grondig kenner der oudere wijsbegeerte bekend stond. Inzonderheid waren het de lessen van dien hoogleeraar over de redeneer- en zedekunde die door S c h a c h t werden bijgewoond. Van zijne daarin gemaakte vorderingen gaf hij loffelijke blijken door op den 6 Februarij 1668 eene *Disputatio philosoph.*, *continens Positiones ex universa philosophia desumtas* (L.B. 1660. 4°.) te verdedigen.

In het volgende jaar voltooide hij ingelijks zijne medische studien, en werd na het verdedigen eener *Dissertatio*, *mulieris artuum contortione ac rigiditate laborantis historiam et curam describens* (L.B. 1661. 4°.) tot med. dr. bevorderd. Hij vestigde zich nu als geneesheer te Leiden, en werd reeds in 1663 door Curatoren gemagtigd, om op dagen, buiten die der openbare lessen vallende, over de wijsbegeerte of eenig deel der geneeskunde voorlezingen te houden. Zes jaren later, den

29 Januarij 1670 werd hij tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde aangesteld, aanvaarde den 8 Mei dit ambt met eene *oratio de medicinae ortu atque progressu*, en maakte zich, zoowel door zijn theoretisch als praktisch onderwijs, zeer verdienstelijk.

'Hij was,' schreef Boerhaave, 'een man van ongelooflijke vlijt en bekwaamheid, te regt beroemd om zijne geleerdheid en veeljarige geneeskundige praktijk. In die kunst had hij bijna het hoogste toppunt bereikt, en wat de medische wetenschap betreft, volgde hij een geheel anderen weg dan Theodorus Craanen. Hij toch was gewoon de studenten zelf naar het ziekehuis te geleiden, hen bij de lijders, die onderzocht moesten worden, te brengen, hun de ziekten uit de verschijnselen te leeren kennen, onderscheiden en behandelen, terwijl hij hun tevens bij het doen der lijkopeningen, de verborgenste ziekte-oorzaken aanwees. Daarom heeft Bernhard Albinas dikwijls met opgetogenheid gesproken over de groote en vele verpligtingen, die hij had aan de trouwe toespraken, vermaningen en opmerkingen van dezen bescheidenen en zachtmoedigen man en aan zijn voortreffelijk, door de uitkomst gedurig bevestigd, voorbeeld.' Als schrijver heeft hij zich niet anders bekend gemaakt dan door de genoemde geschriften en een kort verhaal van de epidemische in 1678 en 1679 geheerscht hebbende ziekte (Christ. Love Morley, *De morbo epidem. tam hujus quam superioris anni* (1678 et 1679) *narratio et* Lucae Schacht, *de eodem morbo epistolica narratio. Londini* 1680. 8°.

Een brief van de Graaf (d.d. 30 Mei 1671) aan hem gerigt, vóór den *Tractatus de mulierum organis cet* afgedrukt, strekt ten bewijze dat Schacht, behalve in de praktische geneeskunst, ook in de wetenschappelijke behandeling van anatomische en physiologische onderwerpen groot belang stelde. Zijn *Oratio funebris in obitum Franc. de le Boe Sylvii* vindt men ook voor de *Opera Sylvii*.

Hij verloor zijne vrouw den 25 Junij 1686, en overleed zelf den 10 Maart 1689. Zijne lijkrede werd door de Volder uitgesproken. Zijn portret is door A. van Zijlvelt in plaat gebragt.

Zie Burcheri de Volder, *Oratio habita in funere Cl. viri Lucae Schacht*, *Med. Dr. et Profess.*, L.B. 1689, 4°.; Boerhaave, *Oratio academica de vita et obitu viri Cl. Bernh. Albini cet.*, L.B. 1721, 4°. p. 21, ook onder zijne *Opuscula omnia*, p. 47, 48; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 57; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hooges.*, D. II. bl. 153, D. II. bl. 111, 112, J. en B. bl. 142, 271; G.C.B. Suringar, *Invloed der Cartes. wijsbeg. op het Natuur- en Geneesk. onderwijs aan de L.H.*, bl. 25, 33; *De Medische Faculteit te Leiden op het einde der zeventiende en in het begin der achttiende eeuw. Lucas Schacht en diens ambtgenooten* enz.; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Jöcher.

[Nicolaas Augustus Schacht]

SCHACHT (NICOLAAS AUGUSTUS) te Meppel geboren, trad den 11 Junij 1786 als proponent te Borger in dienst. Hij werd in 1787 wegens zijn oproerig gedrag in zijn dienst geschorst, en hem door Ridd. en Eigener. den 15 Jan. opgelegd om op den eerstkomenden Landdag eene boetpreek over Ezra IX:13 en 14 te Assen te houden, waar na hij van zijne schorsing zou ontheven en wederom hersteld zijn. Hij vertrok naar Peperga c.a. in Dec. 1791 en overleed daar den 24 September 1807, in den ouderdom van 50 jaar.

Zie *Vaderl. Historie*, D. XXI. bl. 330; R o m e i n , *de Herv. predik. van Drenthe*, bl. 263.

[Bernhare Schacklock]

SCHACKLOCK (BERNHARE) omtrent 1540 in Engeland geboren, studeerde te Cambridge in de philosophie, en verkreeg er den graad van magister artium.

De vervolgingen der Catholijken onder E l i s a b e t h drongen hem maar Leuven, de gewone wijkplaats der vervolgde Catholijken te vluchten. Hier vervolgde hij zijne studien en legde zich vooral op het kanonieke regt toe, waarin hij ook den graad van magister verwierf.

Hij gaf in het licht:

An Epistle of the reverend father in God, *Hieronimus Osorius*, *Bishop of Arcoburge in Portugale*, *to the most Excellent Princesse Elisabeth*, *by the grace of God Quene of England*, *Fraunce and Ireland etc. translated out of Latten*, *in to Englishe by Richard Schacklock*, *M. of Arts and student in the civil Lawes in Lovaine. At Antwerp*, *by John Latius*. 1565. 12°.

Cardinal Hosius against Heresies; a translation from the Latin, *which he entitles: The Hatchet of Haeresies*. Als voren, 1565; eene vertaling der *Confessio Catholicae fidei Christiana*, *Petricoviensis Synodi nomine a R.D. Stanislao Hosio*, *Cardinale*, *Episcipo Varniensi conscripta*.

Zie D o d , *Church History of England*, T. II. p. 131; P a q u o t , *Mém*, T. III. p. 231.

[Johan Hendrik Schadd]

SCHADD (JOHAN HENDRIK) werd den 3 Mei 1776 te Hoorn als predikant beroepen, in 1787 wegens zijn oproerig gedrag geschorst, doch in 1788, na het voorlezen eener schriftelijke verklaring van den predikstoel, hersteld. Hij werd emeritus in 1801 en overleed in 1811.

Zie *Vaderl. Hist.*, D. XXI. bl. 89; *Verzam. bij de Chalmot*, D. X. bl. 121-130; A b b i n g , *Gesch. der stad Hoorn*, *Bijl.* bl. 92.

[Andreas Schade van Westrum]

SCHADE VAN WESTRUM (ANDREAS) beoefende, in het midden der 17^{e} eeuw, de Nederduitsche en Latijnsche poëzij. Men vindt een proeve van zijn talent voor A. v a n S l i c h t e n h o r s t , *XIV boeken van de Geldersche Geschiedenissen*.

Zie v.d. A a , *N.B.A.C. Wb.*

[P. of C. of S. Schaeck]

SCHAECK (P. of C. of S.), verdienstelijk kunstenaar in

het laatst der 17e eeuw, te Rotterdam. Kramm vermeldt van hem:
Een Binnenhuis, *waarin een zittend vrouwtje*, *met een deken op haar schoot en verder bijwerk*, in den geest van Brekelenkamp.
Een Boerengezelschap, op Cat. Hoek *f* 12.50.
Een Boerenhuisje, *waarin ze met de kaart spelen*, als boven *f* 40.50.
Een oud man, *zittende met een kan en een pijp in de hand*.

Zie Kramm.

[Wilhelmus Schaecken]

SCHAECKEN (WILHELMUS) werd in 1754 te Weerd geboren, en legde zich onder Johannes Borrekens te Antwerpen op de schilderkunst toe. Na zich twaalf jaren aldaar geoefend en bij de Akademie verschillende medailjes behaald te hebben, vertrok hij naar Italie, waar hij zich twee jaren ophield. Na zijne terugkomst vestigde hij zich te Antwerpen en bekleedde aldaar gedurende vijf en twintig jaren het professoraat aan de Academie. Hij is vooral gunstig bekend in het historiële vak; eene door hem geschilderde *H. Maagd* en het *Lijk van Christus liggende in een grot* werden zeer geprezen. Hij schilderde ook wel eens in het graauw. De schilders Bedaff en Turken behoorden tot zijn leerlingen. Hij overleed den 28 December 1830.

Zie Immerzeel.

[Schaef]

SCHAEF ( ) kapitein in het Staatsche leger onder Maurits, onderscheidde zich door zijne dapperheid bij het beleg van Koevorden (1592) en Rijnbeek (1597) betoond, zoo dat prins Maurits hem tot bevelhebber der laatstgenoemde vesting benoemde.
Zie Bor; Meteren; Reydt; Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. I. bl. 110, 335.

[C. Schaef]

SCHAEF (C.). Zie SCHAAF (C.).

[Chr. van Schaegen]

SCHAEGEN (CHR. VAN). Zie SCHAGEN (CHR. VAN).

[Guiljam Schaelkens]

SCHAELKENS (GUILJAM), zwager van den predikant Grevinkhoven, te Rotterdam, remonstrantsch gezind, werd in 1622 aldaar met de klok ingeklept, wijl hij beschuldigd werd van met Wittius groote gemeenschap en briefwisseling gehouden te hebben. Hij nam de vlugt naar Holstein en Frederikstad.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 712.

[Albert Schaep of Schaap]

SCHAEP of SCHAAP (ALBERT) zeilde, in den nazomer 1724, als bevelvoerder van een koopvaardijschip, een kloek vaartuig met 28 of 30 stukken gewapend, naar Smirna uit. Den 8 Nov. ontmoette hij in de Middellandsche zee, twee Algerijnsche oorlogschepen, ‘voor de grootste en voornaamste der barbarijsche roofvloot gehouden, en zeer sterk bemand.’ Naau-

welijks waren zij in elkanders nabijheid, of er ontstond een hardnekkig gevecht, 't geen eerst met den avond een einde nam. S c h a e p , in stede van den nacht tot ontvlugting te baat te nemen, toonde zich des anderen daags bereid het gevecht te hervatten. Hij tastte ze zoo hardnekkig aan, dat ze, van wege de schade aan schepen, touwen en zeilen, zich genoodzaakt zagen den strijd op te geven en een haven op te zoeken. Niettegenstaande de groote schade die ook hij had geleden, bleef S c h a e p post houden. Op den derden dag ontdekte hij een ander Algerijnsch oorlogschip voerende 50 stukken. Terstond raakten de beide schepen aan elkander, en weerde zich S c h a e p zóó dapper dat de Algerijn genoodzaakt was af te houden. 's Anderendaags werd het gevecht hervat; doch naauwelijks had S c h a e p zijnen vijand de tweede laag gegeven of er sloeg brand in zijn buskruid, met dit gevolg dat het schip met volk en al in de lucht sprong. De dappere en kloekmoedige S c h a e p vond zijn graf in de golven.

Zie W a g e n a a r , *Amsterd.*, D. VI. bl. 282; *Europ. Merc.*, 1723; K o k ; J.C. d e J o n g e , *Gesch. v.h. Neêrl. zeewezen*, D. V. bl. 43.

[Aernout Dirksz. Schaep]

SCHAEP (AERNOUT DIRKSZ.), te Beverwijk, beoefende de poëzij, blijkens een ms. verzameling zijner gedichten 1715-1740, in twaalf afdeelingen, weleer in bezit van Ds. v a n V o o r s t .

Zie *Cat. mss. v. Voorst*, bl. 131.

[Dirk Schaep of Schaap]

SCHAEP of SCHAAP (DIRK) dapper zeeheld. Hij veroverde in 1677 een straatvaarder, *Constantinopel* genaamd, van 32 stukken. Toen de vijandelijke opperbevelhebber in dit jaar het plan had om de sterkst gewapende schepen onzer vloot het allereerst te vermeesteren en de Fransche vice-commandeur met een medehelper regtstreeks koers zette naar den commandeur K i n d t , die aan het hoofd der nederlandsche linie was, werd hij door S c h a e p , zóó ontvangen, dat hij zeer beschadigd werd en met zijn medehelper afdeinsde. In Julij 1700 behoorde hij tot de vloot voor Koppenhagen, toen hij als kapitein op het fregat *de Beschutter* bevel voerde, onder het opperbevel van den vice-admiraal G e l e y n E v e r t s e n . Hij overleed in 1713 en ligt te Woerden, onder een marmeren tombe, begraven.

Zie J.C. d e J o n g e , *Gesch. v.h. Nederl. zeew.*, D. III. bl. 281, 282, D. IV. bl. 172; *Nav.*, D. IV. bl. 12, 252.

[Dirk Schaep of Schaap]

SCHAEP of SCHAAP (DIRK), zoon van G e r r i t S i m o n s z . S c h a e p (die volgt) werd in 1627 te Amsterdam geboren, studeerde in de regten en werd in 1655 secretaris zijner geboortestad. Hij bekleedde dit ambt in de zorgelijke tijden, die hij beleefde, vooral in 1672 met veel omzigtigheid. Zulks bewoog de Algemeene Staten hem in 1673 te benoemen tot gezant naar Zweden, ten einde den koning tot gunstige gedachten jegens

den Staat en tot bemiddeling van den vrede te bewegen. Hij verwierf daardoor de goedkeuring zijner meesters en ook dien van den vorst, die hem tot den Zweedschen adelstand verhief en zijn wapen vermeerderde. Na 42 jaren het secretarisschap bekleed te hebben, legde hij, ten gevolge van eenig misnoegen, zijn ambt neder, en leefde sedert stil en ambteloos, tot dat hij in 1702 overleed. Hij was kanunnik ten Dom te Utrecht. Zijne vrouw Philippina van der Geer, uit het adelijk geslacht der van Swietens gesproten, schonk hem 16 kinderen, van welke eenige zonen en dochters hem overleefden.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. XI. bl. 271; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Dr. Gerard Schaep of Schaap]

SCHAEP of SCHAAP (Dr. GERARD), heer van Kortenhoef, zoon van Simon Schaep en Elisabeth Burgh, in 1594 te Amsterdam geboren, werd in 1624 tot raad in de vroedschap zijner geboortestad verkozen, en nam in dat zelfde jaar zitting in de schepenbank. Sedert zat hij aldaar nog 4 onderscheidene reizen (1626, 1629, 1634, 1635) om vervolgens in 1637 de burgemeesterlijke waardigheid te bekleeden. Tien maal bekleedde hij hierna deze waardigheid (1641, 1644, 1646, 1648, 1652, 1657, 1658, 1661, 1664, 1665). Gedurende de jaren 1654, 1655 en 1656, had hij zitting in het collegie der gecommitteerde raden van Holland en Westfriesland, van 1631-1633 in de rekenkamer van Holland, in 1649, 1650, 1651 in den Raad van State. In 1644 vertrok hij met Albert Souck, oud-burgemeester en hoofdschout der stad Hoorn en Joachim van Andrée, eersten en voorzittenden raad in den Hove van Friesland in gezantschap naar Denemarken, om een vrede tusschen dat koningrijk en Zweden te bemiddelen en tevens bij den Deenschen koning aan te houden op de herstelling der bezwaren over het verhoogen der Sondsche tollen, overeenkomstig met een verdrag honderd jaren te voren daaromtrent aangegaan. In 1655 was hij lid van de gewigtige commissie tot het herstel der geldmiddelen, die het belangrijk rapport bewerkte, dat door Mr. van Wijn onder de bijlagen van Deel II der Naleezingen is bekend geworden. Hij was sedert 1641 Curator der Leidsche Hoogeschool en overleed in 1666 en liet bij zijn vrouw Maria Spiegel geen kinderen na.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. II. bl. 947-950; Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 11; Dez., *Vaderl. Hist.*, D. XI. bl. 382; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Hoogstraten; Kok; Kobus ende Rivecourt; Schotel, *Geschied. en Letterk. Uitsp.*, bl. 81; J. Vos, *Gedichten*, D. II. bl. 254; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 14.

[Mr. Gerard Schaep]

SCHAEP (Mr. GERARD) zoon van Pieter Schaep en

M a r g a r e t h a H a l l i n g, werd in 1599 te Amsterdam geboren. Hij vestigde zich te Dordrecht, waar hij door zijne moeder aan de aanzienlijkste geslachten vermaagschapt was, en werd aldaar in 1627 en 1628 vroedschap en schepen. Hij keerde echter na zijne geboortestad terug, waar hij in 1638 met dezelfde waardigheden bekleed werd, die hem te Dordrecht waren opgedragen. In datzelfde jaar kreeg hij, in plaats van zijn vader, in dit jaar overleden, zitting in het collegie der admiraliteit. Hij zat in dit collegie tot in 1647, waarna hij (1649) lid der rekenkamer van Holland werd. Ten tijde dat C r o m w e l l de teugels van het bewind in Engeland had overweldigd, en de regering van Amsterdam in 1650 het belang inzag om het goed verstand met hem en het Parlement te onderhouden, werd S c h a e p door de Staten van Holland naar Engeland gezonden, met den rang van commissaris en met last om de regering te erkennen, het Parlement met zulke titels te vereeren als aan dit het aangenaamste zoude zijn, en de belangen van Holland bijzonder te bevorderen. Dit vermeerderde de verwijdering tusschen de Staten en de Stadhouder en tusschen de gewesten. Zijne handelingen hadden geensints het gewenschte gevolg; de verwijdering nam toe en S c h a e p keerde in 1651 terug. Later werd het zenden van een buitengewoon statelijk gezantschap noodig geoordeeld, S c h a e p werd op nieuw benoemd, nevens C a t s en v a n d e P e r r e. C r o m w e l l zocht den oorlog, moest aan het volk afleiding en hoop op buit geven en alzoo was alles vergeefs. De verdeeldheid onder de ambassadeurs zelf bragt misschien veel toe om hunne pogingen te doen mislukken. De Engelschen noemden hen ‘de onvereenigde ambassadeurs der Vereenigde Nederlanden.’

S c h a e p verdient niet slechts als staatsman maar ook als geleerde vermeld te worden. Hij had zeer veel verzameld betreffende de geschiedenis van Amsterdam, die hij het voornemen had te beschrijven. W a g e n a a r heeft van die verzameling veel dienst gehad. Ook bezorgde hij de eerste uitgaaf van het Nederlantsche Placaetboek (Amst. 1644 in 2 dl.). Ook besteedde hij veel zorg en ijver voor de bewaring en schatting van 'slands charters bij den Hove van Holland bewaard gebleven, en waarvan hij, volgens v a n W i j n, een lijst heeft vervaardigd. Ook als dichter en penningkundige heeft hij zich verdienstelijk gemaakt. Hij huwde J o h a n n a d e V i s s c h e r e, dochter van J o h a n d e V i s s c h e r e, burgemeester van Zevenbergen en C o r n e l i a P y l l. Hij overleed in 1654. Zijn afbeeldsel, en dat zijner vrouw hing op het slot Develstein bij Dordrecht.

Men heeft in handschrift van hem:

Papieren van Gerard Schaep Pietersz., *Commissaris van wegen de Staten in Engeland*, *in* 1650 *en extraord. Ambassadeur daarheen in* 1651. 1650-1680 fol.

Zijne gedichten zijn verspreid b.v. voor de *Handvesten van J. van Eyck*. Ook bezit men van hem: *Zabynaja*, *of vermomde Loosheid; potsspel*, *uit het Spaens door G. Schaep Pz. vertaelt*, *en in Neder-duitse vaersen door J*(*an*) *Z*(*oet*) *gerijmd. Met een uit-koomst vermeerderd en op vele plaatsen verbetert*. Amst. 1648. kl. 8°.

Zie Wagenaar, *Amdsterdam*, D. V. bl. 73, D. XI. bl. 285-290; Dez., *Vad. Hist.*, D. XII. bl. 206, 207, 213; van Wijn, *Nalez. op de Vad. Hist. van Wagenaar*, D. II. bl. 158; *Act. publ. Angl.*, T. IX. p. 141, 142; Thurloe, *Papers*, Vol. I. p. 133; Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. III. bl. 70, *Res. Holl.* 20 April 1651, bl. 194, 20 Mei, 15 Junij, 20 Julij 1651, bl. 257, 289, 400; van Leeuwen, *Bat. Ill*, bl. 1081; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 334, 335, 969, 1073; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 360; Corn. Cau, *Voorb. voor het Groot-Placaatboek*; Schotel, *Gesch. Let. en Oudheidk. Uitspan.*, bl. 110, 205 volgg; van Loon, *Hedend. Penningk.*, bl. 131; Bizot, *Medal. Hist. d. Repub.v. Holl.*, Amst. 1699, (voorr.) Visscher, *Hist. Tijds.*, D. II. bl. 73 volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl. Cat. van Voorst ms.*, p. 73; *Cat. d. Maats. v. Ned. Lett.*, D. I. *b.* bl. 196; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 231; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Pieter Jacobszoon Schaep]

SCHAEP (Mr. PIETER JACOBSZOON), een der voorouders van den laatsten, werd op 22 April 1569 gebannen ‘omdat hij de preek der hervormden gestadig had bijgewoond,’ en onder dezen en ook wel aan de huizen aalmoezen had verzameld; omdat hij door kwaadspreken van de wethouderschap het volk tot oproer had aangezet; tegenwoordig was geweest in de vergaderingen van die van den nieuwen godsdienst, in welke een verzoekschrift aan den prins van Oranje, om vrije oefening van den godsdienst, in de Minderbroederskerk, ontworpen was; omdat hij zelfs eenige goede Roomsch-Katholijken had zoeken te bewegen, om onder dit verzoekschrift hun hand te teekenen; eindelijk omdat hij zeer gemeenzame verkeering had gehouden met Dirk Volckertsz. Koornhert, eenen der voornaamste voorstanderen van den nieuwen godsdienst, ten wiens huize de bijeenkomsten der Sektarissen of scheurmakers gehouden werden.’ Nevens andere voorname ballingen zal hij veelligt, zich naar Emden of Hamburg begeven hebben, en na 1578 te Amsterdam zijn wedergekeerd. Op de regeringslijsten van die stad ontmoeten wij op 1583 en 1586 Jacob Schaep Pieterszoon, waarschijnlijk zijn zoon. Zijn portret berust in teekening bij Mr. Bodel Nyenhuis.

Weleer was in bezit van J. Valckenaer, vervolgens in die van J. Koning, en eindelijk in die van J. van Voorst eene *Verzameling van stukken betreffende het begin van den opstand der Nederlanders tegen Spanje in* 1595-1597 *bijzonder de onlusten in Amsterdam*, *afkomstig vau P.J. Schaep een uitgeweken Amsterdammer*, 40 *stukken in portef*.

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. III. bl. 221, 290; *Sententiën van Alva*, bl. 76; Kok; *Cat. mss. J.v. Voorst*, p. 83.

[Mr. Pieter Schaep]

SCHAEP (Mr. PIETER), zoon van den burgemeester Dr. Gerard Schaep, legde benevens Gerbrand Pancras, Jacob de Graaf en Sybrant Valckenier, 28 Oct. 1648 den eersten steen van het stadhuis te Amsterdam. In 1666 werd hij raad, en nam tevens zitting in schepen gestoelte, welke post hij ook in 1670 en 1671 bekleedde. Hij was een ijverig voorstander der stadhouderlooze regering en werd als zoodanig in een vinnig schimpschrift ten toon gesteld. Schaep werd echter, even als vele anderen gelasterde regenten, tot gewigtige bezendingen tot behoud van vaderland en stad gebruikt. Zich te 's Hage bevindende, terwijl de Algemeene Staten van hunne afgevaardigden te velde een brief ontvingen, den inval der Franschen in de Over-Betuwe meldende, vertrok hij nog dienzelfden dag met een afschrift van dien brief naar Amsterdam om te bewerken, dat de Vroedschap op de beveiliging der stad de noodige maatregelen mogt beramen.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D. VII. bl. 11; Kok.

[A. Schaep]

SCHAEP (A.), middelmatig dichter, wiens Eeuwgetijde van den Munsterschen vrede, in de *Dichtk. Lauwerbladen* D. II. bl. 300 is opgenomen. Zijn zinspreuk was: *Conor melius*.

Zie Heringa, *Lijst v. dichters*, bl. 74.

[Claes Jansz. Schaep]

SCHAEP (CLAES JANSZ.) een boer aan de Zaan, van wien vijf vloeijende gedichten gedrukt zijn achter het *Bloementuyntje* (Amst. 1697) van zijn zoon.

Zie Heringa, t.a.p.

[Jan Claesz. Schaep]

SCHAEP (JAN CLAESZ.), zoon van den vorigen, werd den 12 Junij 1640 te Wormerveer geboren, en was een goed dichter blijkens zijn *Bloementuyntje*, voor het eerst te Amsterdam in 1660 en sedert verscheidene malen gedrukt. Hij werd den Wormerveerschen Cats genoemd.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, *Bloementuyntje*, (1660) bl. 137, *Zaanl. Jaarb.* 1852, bl. 61-62.

[Dirk Cornelisz. Schaep]

SCHAEP (DIRK CORNELISZ.) sedert 1590 baljuw en schout van Gouda, werd in 1622 met twee andere baljuwen door de Staten afgezet.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 295-297; C.J. de Lange van Wijngaerden, *Gesch. en Beschrijv. der stad Gouda*, D. II. bl. 215.

[David Schaep]

SCHAEP (DAVID) schilder en tevens tapissier, bloeide in het midden der 17^{e} eeuw te Gouda. Hij ontving 25 Maart 1649 octrooi van de Staten-Generaal om het door hem geinventeerde ‘tapytwerck te maecken van Turksche ofte kemelshaire stoffe.’

Zie K r a m m .

[Johannes Diderik Gerardus Schaep of Schaap]

SCHAEP (JOHANNES DIDERIK GERARDUS) of SCHAAP, secretaris der Indische regering, geboren op Ceilon, was doorkneed

in de kennis der hoog Maleische taal en medearbeider van een woordenboek daarvan. Hij overleed in nog jeugdigen leeftijd, omstreek 1845 te Buitenzorg.
Part. berigt.

[M. Schaep]

SCHAEP (M.) verdienstelijk plaatetser. Hij gaf in het licht:
Gebouwen met figuren naar B. Breenbergh met den titel:
Diversa antiquitatis vestigia, *quorum inventor B. Breenbergh. Facta a M. Schaep. Anno* 1648. 12 bladen in 8°. oblong;
M. Schaep fec. et excud. 8°.
De Galeislaven naar C. de Wael.
Zie Kramm.

[Mr. W. van Schaep]

SCHAEP (Mr. W. VAN). Van dezen heeft men de volgende overzettingen:
De Spreekkunst van Aristoteles aan Alexander den Groote, *uit het Griecks in het Nederd. vertaelt*. Leyd. 1677. 24°.
Van het Lachen, *uit M. Fabius Quinctilianus van de spreekkunstige onderwysinge*, *uyt het Latijn vert.* Leyd. 1677. 24°.
M. Fab. Quinctilianus, *van 't Onthouden*, - (*en*) *van het Lachen*. Leyd. 1677. 12°.
Zie *Cat. d.M.v.N. Letterk.*, D. I. bl. 192, 201, D. III. bl. 63, 66.

[Jonkheer Schaep]

SCHAEP (Jonkheer) edelman van prins Willem III. In 1672 viel niet ver van Turnhout tusschen een voorwacht van 240 Staatsche ruiters en 400 Franschen, die zich in eene hinderlaag hadden gesteld, een gevecht voor, waarin de eerstgemelde en onder hem een graaf van Stirum en jonkheer Schaep groote eer behaalden.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. II. bl. 113.

[Ritmeester Schaep]

SCHAEP (Ritmeester) onderscheidde zich door zijne manhaftige taal, over de overgave van Deventer aan de Franschen in 1672.

Bosscha, t.a.p. bl. 70.

[Cornelis Schaey of Schay]

SCHAEY of SCHAY (CORNELIS), zoon van Gerard Schaey, bevelhebber te Delfzijl en van Elsabe Louwens, door bloedverwantschap aan de meeste aanzienlijke gedeelten te Groningen verbonden, werd in 1656 geboren. In 1681 kwam hij in die stad in het bewind en sedert werden de voornaamste stads en staatsambten door hem bekleed, en voerde hij het voornaamste bewind. Aan zijn beleid wordt het toegeschreven dat Gosling a slaagde in zijn oogmerk om Willem IV in 1718 tot stadhouder van Groningen te doen verheffen. Hij was curator der

Groninger hoogeschool en overleed in 1739. De hoogleeraar N i c o l a a s T i l b u r g vereerde zijne nagedachtenis met een programma. Hij huwde in 1681 A n n e M u n t i n g h e , die den 22 Maart 1739 te gelijk met hem,

overleed. Al zijne kinderen waren voor hem in het graf gedaald.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 196; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Jan van Schaffelaar]

SCHAFFELAAR (JAN VAN), een ruiter in dienst van David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, die met de stad van dien naam en Amersfoort over hoop lag. Den 17 Julij 1482 nam hij met 18 of 19 ruiters den toren en de kerk van Barneveld in. Bij het vernemen hiervan trokken die van Amersfoort en de ruiters van Nijkerk met bussen naar de kerk, beschoten den toren en doodden vier of vijf man. De belegerden wenschten een verdrag te sluiten, waarbij zij zich gevangen gaven, doch die van Amersfoort antwoordden ‘dat syse niet in handen nemen en wilden, sy en mosten enen geheten Jan van Scaffelaar te galmgaten uytwerpen van den thoern.’ De belegerden weigerden zulks. Toen sprak Jan van Schaffelaar: ‘Lieve gesellen, ic moet ummer sterven, ic en wil u in geenen last brenghen.’ ‘Ende (zoo vervolgt de Chronijkschrijver) ginck boven op die tynnen van den toren staen, ende setten syne handen in syn syde, ende spranck van boven neder, mer hij en viel niet doot, mer doe hij lach, doe wirt hij dootgeslagen, als voorsz. staet, als mij gezegt is.’ Zoo luidt het verhaal bij den onbekenden schrijver der *Annales rerum in Hollandia et dioecesi Ultrajectinorum gestarum Anno* CIↃ.CCCC.LXXXI *et duobus seqq.*, te vinden in de *Analecta Medii aevi* van A. Matthaeus, T. I. p. 475. Het geval is meermalen in plaat gebragt.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 247, Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. I. bl. 245; Kok.

[Bernard Schaffer]

SCHAFFER (BERNARD), heer van Losdorp, van de vier Buren enz., zoon van Claas Schaffer en van Beele Entens, werd in 1595 te Groningen geboren, ontving onderwijs van Ubbo Emmius, studeerde vervolgens te Steinfurt en Heidelberg, steeg, na zijn wederkomst, spoedig tot hooge ambten, en bediende de meeste aanzienlijkste stads- en staatscommissien. Hij was beroemd door zijne kunde en geschiktheid tot behandeling van strafzaken en een scherp handhaver der kerkelijke regtzinnigheid.

Zijn echtgenoot Johanna Hillebrands, kleindochter van den ongelukkigen burgervader bij het Rennenbergsch verraad gesneuveld, schonk hem vele kinderen. Zij en zeven kinderen stierven aan de pest. Hij overleed den 7 Mei 1648.

Abdias Widmanus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Groningen, vereerde zijne nagedachtenis met een programma.

Zie Scheltema *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

[Goozen Schaffer]

SCHAFFER (GOOZEN), heer tot Uithuizen en Meeden, zoon van Dirk Schaffer, door Rennenberg bij het verraad

gevangen genomen; en van Lyse Alberda, werd te Groningen geboren. Hij was in 1618 raadsheer, toen hij afgevaardigd werd tot de Staten-Generaal. Hij voegde zich ten eersten aan de zijde van prins Maurits, had een voornaam deel in het vatten der staatsgevangenen en werd later tot regter gesteld. Sedert bleef hij lid der vergadering van de Staten-Generaal en werd door haar tot gewigtige bezendingen en onderhandelingen gebruikt. Zoo werd hij in 1621 tot de handel met Engeland en Denemarken naar Bremen, in 1623 met Muys van Holy naar Oostfriesland gezonden. Twee jaren later handelde hij te Emmerik over het krijgswezen in het land van Mark. In 1629 werd hij, na den inval van het Spaansch keizerlijk leger, naar den Haag geroepen, en in het volgende jaar trok hij naar Friesland om de Staten in het bijdragen in de algemeene lasten te nopen. In 1633 bekleedde hij met van Beveren en Oetgens van Waveren een gezantschap naar Denemarken, om een verdrag van koophandel te sluiten, dat niet tot stand kwam. Ook later toonde hij zijne bekwaamheid.

Hoe zijn gedrag in 1629 als gedelegeerd regter was blijkt niet, doch in 1630 toonde hij eenige gematigdheid jegens de gevangene Remonstrantsche predikanten.

Hij huwde N. Weetering en overleed in 1637.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. II. bl.; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 341; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. X. bl. 309; *Verh. van Arnoeld Geesteranum* in *Schouwburg* 1805, n°. 2; Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Dirk Schaffer]

SCHAFFER (DIRK), burgemeester van Groningen, werd door Rennenberg 2 April 1585 toen hij zich meester van Groningen maakte, gevangen genomen.

Zie R. Fresinga, *Mémor.*, bl. 206; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XIV. bl. 186 (168); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII. bl. 237.

[J.C. Schaeffer]

SCHAEFFER (J.C.) schreef eene

Verhandeling over de botten of zuigslakken in het leder der schapen. Amst. 1782.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 453.

[J.C. Schaffers]

SCHAFFERS (J.C.) gaf eene

Beschrijving van eene gemaklijke waschmaschine. Amst. 1766. 4°. m. pl.

Beschrijving en Monsterbladen om papier te maken zonder lompen. Amst. 1772. 2 dl.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 453.

[Dominicus Schaft]

SCHAFT (DOMINICUS) schilderde eerst beelden en portretten, naderhand werd hij waaijer schilder. Hij had te Rome den bentnaam van *Wel te vreden*.

Zie Kramm.

[Lutgaerd Schaft]

SCHAFT (LUTGAERD) dochter van Dirk Hoogerbeets, vrouw van Gerbrand Jansz. Schaft, in 1601 en 1604 schepen te Hoorn, zuster van R. Hoogerbeets. Zij was eene moedige vrouw, de zaak en partij der Remonstranten toegedaan, van wie nog een menigte brieven van haren broeder uit Loevestein voor handen en achter de uitgave der *Gedichten van Mr. J. Beets*, Hoorn 1669, gedrukt zijn.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 590; Abbing, *Verv. op Velius Jul.*, bl. 61, *Bijl.* bl. 106; M. Siegenbeek, *Redev. en Verhand.*, bl. 299.

[Willem van Schagen]

SCHAGEN (WILLEM VAN), natuurlijke zoon van Aalbregt van Beijeren, graaf van Holland, en van Maria van Bronkhorst, was eerste heer van Schagen in Noord-Holland, werd ridder geslagen in den oorlog tegen de Turken, admiraal van Holland, kastelein van Medemblik, kamerheer van hertog Philips van Bourgondie, die hem deed legitimeren. Hij deed te Schagen een slot bouwen, reisde tweemaal naar Jeruzalem en overleed in 1473 in hoogen ouderdom. Hij huwde 1. Alijd van Hodenpyl, dochter van Jan van Hodenpyl, ridder, en van N. van der Made, 2. Maria van Polanen. De eerste schonk hem een zoon Aalbert, die volgt.

Zie *Aant. tot de Nederl. Oudhed. v.L. Smids*, bl. 284, *Bat. Ill.*, bl. 1071; Kok; Joann. a Leidis, Libr. XXXI. C. 64, Libr. XXXII. C. 22; D.B.v. Schoorel, *Kron. v. Schagen*, bl. 42. Belangrijke bijdragen voor dit geslacht vindt men in de *Opgave van stukken en bescheiden aangaande de heeren en heerlijke goederen van Schagen* in *Kron. v.h. Hist. Genoots.*, D. IX; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III. bl. 353.

[Aalbert van Schagen]

SCHAGEN (AALBERT VAN), zoon van den vorigen, werd door Karel van Bourgondie, in den Luikschen oorlog, in 1467, ridder geslagen. Hij werd, ten gevolge van zijn laakbaar gedrag omtrent zijn halve broeders Jan en Willem van Schagen, wien hij het hunne onthield en jegens wie hij geweld pleegde, geregtelijk gedagvaard en gevonnisd. Hij lachtte met dit vonnis en bleef in zijn slot, in 1440 (volgens anderen in 1394) door zijn vader gebouwd. Zulks had ten gevolge dat Wolferd heer van Ter Veere enz. stadhouder van Holland, Philip van Wassenaar, heer van Voorburg, Jan van Kreuningen, heer van Pamelen en andere edelen, vergezeld van vele gewapende burgers uit Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn en Medemblik, en eenige krijgsbenden te Egmond en Schoorel in Kennemerland bijeenkwamen, tegen den winter van 1477 naar Schagen trokken, het slot belegerden, dat zich aan den stadhouder overgaf. Deze liet Aalbert naar 's Hage voeren en in gijzeling zetten tot dat hij zijne schuldeischers voldaan zou hebben. In 't volgend jaar werd hij naar het kasteel van Medemblik vervoerd,

waar hij tot zijnen dood (op St. Bartholomeus dag van 1480) bleef. Zijn lijk werd naar 's Hage gebragt en aldaar begraven. Hij liet na bij Adriana van Nyenrode, dochter van Gijsbert van Nyenrode van Velzen en van Geertruid Uyttenham, eene erfdochter Josina van Schagen, die huwde (7 Julij 1485) 1. Wouter van Egmond, heer van Benthuisen, zoon van Willem van Egmond, heer van Soetermeer en van Johanna van Eemskerk. 2. Joost van Borselen, bastaard van Adriaan van Brigdam.

Zie *Aant. tot de Nederl. Oudh. v.L. Smids*, bl. 284; *Bat. Ill.*, bl. 1077; van Schoorel, *Chr. van Schagen*, bl. 42, 106; Eikelenberg en Boomkamp, *Alkmaar en deszelfs geschied.*, D. II. bl. 30.

[Willem van Schagen]

SCHAGEN (WILLEM VAN), halve broeder van Aalbert van Schagen, werd in 1475 bij de belegering van Nuyts ridder geslagen. Zijne dochter Johanna van Schagen huwde in 1501 Floris van den Boukhorst, zoon van Adriaan van den Boukhorst en van Catharina van Swieten, Gijsbregtsdochter. Zij stierf in 1567 als weduwe in de Beverwijk, in den ouderdom van 84 jaren. In 1542 voerde zij een proees over de heerlijkheid Schagen. Deze heerlijkheid was door Josine van Schagen 'behoudens de lijftogt haar leven lang duurende,' opgedragen aan haren neef Jan van Schagen, heer van Burghorn, ouderen broeder van Willem van Schagen, haren neef, die daarmede 15 Dec. 1535 verlijd is. Deze Jan van Schagen was ridder en huwde 1. Anna de Vriese van den Oestende. 2. Aafje van Berkenrode Gijsbrechts dr.

Zie Schoorel, *Chr. v. Schagen*, bl. 108; van Leeuwen, *Bat. Ill.*, bl. 1077.

[Jan van Schagen]

SCHAGEN (JAN VAN), zoon van Jan van Schagen en Aafje van Berkenrode, was een dapper krijgsheld. Hij nam deel aan den vermaarden slag van Monthelery in Frankrijk in 1465, voerde een groot proces over de heerlijkheid Schagen in 1542 met Johanna van Schagen, en overleed in dat jaar meer dan 90 jaren oud. Hij leefde, even als zijn grootvader onder de regering van vijf graven en huwde Catharina van Schengen, dochter van Lodewijk van Schengen en van Johanna van Rommerswael van Lodike.

Zie *Bat. Ill.*, p. 1077; Schoorel, t.a.p. bl 45, 108.

[Christoffel van Schagen]

SCHAGEN (CHRISTOFFEL VAN), zoon van den vorigen. Hij was lid der regering van Haarlem en werd, gedurende het beleg van Haarlem, in 1572, met Dirk de Vries, oudburgemeester en Adriaan van Assendelft, pensionaris van Haarlem, naar Don Frederik te Amsterdam gezonden, om met hem te handelen. Teruggekeerd werd hij en Assen-

delft (de Vries was te Amsterdam gebleven) gevat en naar Delft gevoerd. Assendelft werd onthalst en Schagen, zwaar gepijnigd, stierf in den kerker. Hij huwde Hadewij van Spaarwoude.

Zie *Bat. Ill.*, bl. 1077; Schoorel, t.a.p. bl. 45; Ampzing, *Beschrijv. v. Haarl.*, bl. 177; van Meteren; Bor; Schrevelius, *Harlemias*; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 411, 412; Kok, *Vad. Woordenb.*; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. IV. p. 35.

[Jonker Gerrit van Schagen]

SCHAGEN (Jonker GERRIT VAN), broeder van den vorigen, was bij het beleg van Haarlem. Hij werd den 28 April 1573 door de Spanjaarden bij de Catharijnen brug doodgeschoten, te Haarlem in de Groote kerk aan de noordzijde van de Schagersche kapel begraven en liet geen kinderen na.

Zie *Bat. Ill.*, p. 1078; Schoorel, t.a.p. bl. 45; *Nederl. en Kleefsche Oudh.*, D. I. bl. 89, 90.

[Jan van Schagen]

SCHAGEN (JAN VAN), zoon van Willem van Schagen en Elisabeth van Bronkhorst, in 1544 geboren, werd in 1587, benevens eenige aanzienlijke staatsleden benoemd tot een buitengewoon gezantschap naar Engeland, om Elisabeth de hooge overigheid der zeven vereenigde Gewesten aan te bieden en op te dragen. Hij wees echter die eerepost van de hand. Gedurende de oneenigheden en verschillende inzigten tusschen prins Maurits en Oldenbarneveld, hield hij de zijde van den laatste, die bewerkte dat hij, nevens den heer van Warmond tot lid van Ridderschap en Edelen der provincie Holland beschreven werd. 't Zij dankbaarheid voor bewezen gunstbewijzen of uit overtuiging van onschuld, zocht hij, toen de advocaat in hechtenis was genomen, diens ontslag te bewerken. Nevens den heer van Asperen, insgelijks in de Hollandsche ridderschap beschreven, op den dag der gevangenneming van den advokaat, doorgedrongen zijnde tot in de kamer, in welke hij in verzekering werd gehouden, begeerde hij van de wachten dat men hem zou loslaten. Dit veroorzaakte eenig gerucht, 't welk door Maurits, die zich in een naburig vertrek bevond, vernomen zijnde, zoo beval deze, van Schagen en van Asperen hun zijdgeweer af te nemen en hen beide in bewaring te houden, tot dat men het goedvinden der Algemeene Staten zou vernomen hebben. Hij liet er echter onmiddelijk op volgen, dat men, zijns bedunkens, de beide heeren met eene bestraffing over hunne onderneming en onder handtasting, zou mogen ontslaan, 't geen ook geschiedde.

Hij huwde Anna van Assendelft, dochter van Dirk van Assendelft, heer van Kralingen, Besoyen en Heinenoort, en overleed den 22 Februarij 1618 kinderen nalatende.

Zie *Bat. Ill.*, bl. 1078; Schoorel, t.a.p. bl. 47; Hooft,

N.H., B. XXV. bl. 1125; Bor, *N.O.*, B. XXII. bl. 70; *Resol. Holl.* 2 Aug. 1618, bl. 214; Brandt, *Regtspl. v. Oldenb.*, D. II. bl. 842; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VIII. bl. 192; D. X. bl. 258, 282; Kok.

[Jan van Schagen]

SCHAGEN (JAN VAN) werd in 1650, in plaats van den heer van Mathenesse, door de Algemeene Staten, met andere heeren naar den prins en naar Amsterdam gezonden.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm. op Wagenaar*, D. XII. bl. 56, 58.

[Pieter Jansz. Schagen]

SCHAGEN (PIETER JANSZ.), zoon van Jan Pieterz. Schagen, behoorde tot de in 1618 door prins Maurits nieuw benoemde vroedschappen te Alkmaar, hoewel hij reeds in vorige jaren daartoe verkozen was. Hij werd benoemd tot een der 21 regters over Oldenbarneveld en andere staatsgevangenen. Later liet hij zich aldus uit: Niemand zal mijne kinderen met waarheid kunnen verwijten, dat ik den advokaat ter dood verwezen heb, want dit heb ik niet gedaan.

In November 1627 werd hij schout, ook was hij raad, rekenmeester in de generaliteits rekenkamer en afgevaardigde in den raad van State en der Staten-Generaal, en overleed den 28 April 1635. Hij huwde den 27 Junij 1597 met Maretgen dochter van Mr. Gelis. Achter de meeste uitgaven der *Kronijk* van Alkmaar door C. van der Woude komt P.J. Schagens *Alcmaars belegh* voor, een berijmd verhaal, opgedragen aan de 'Achtbare, wijze, voorsienige heeren, mijne heeren de Burghemeesteren, der stadt Alcmaar,' ook afzonderlijk uitgegeven.

Zie Brandt, *Hist. v.d. regtspl. van Oldenb.* (1723 4°.), bl. 248; Wagenaar *H.V.*, D. X. bl. 341; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; *Nav.*, D. VI. bl. 170, 348; Kok.

[Gilles Schagen]

SCHAGEN (GILLES), zoon van den vorige, werd den 24 Junij 1616 te Alkmaar geboren, legde zich eerst onder Salomon van Ravestein, later onder Pieter Verbeek, op de schilderkunst toe. In 1637 begaf hij zich naar Dantzig, en van daar naar Elbingen, om den vermaarden Strobel, kunstschilder van den keizer van Duitschland, en later van Stanislaus, koning van Polen, te ontmoeten. Hij werd door dezen gunstig ontvangen en schilderde er diens afbeelding. Van Elbingen keerde hij naar Dantzig terug, stortte er in eene zware ziekte en keerde na zijn herstelling naar Alkmaar terug. Van daar begaf hij zich in een oorlogschip naar Dieppe in Frankrijk, vervolgens naar Parijs en Orleans. In beide steden vervaardigde hij de afbeeldingen van verschillende personen van den hoogsten rang, en werd door den heer Bally, heer van Jovy, raad van den koning uitgenoodigd om de afbeeldingen zijner kinderen te vervaardigen. Ook schilderde hij voor dezen een stuk, naar Michel Angelo, verbeeldende St. Jan komende bij Christus en een

dooden Christus in de schoot van Maria liggende, naar Paulus Rubbens. In October 1639 stak Schagen naar Engeland over, omtrent ten zelfden tijd dat Marten Harpertsz. Tromp gereed lag om Don Antonio d'Oquendo slag te leveren. Hij gaf een bezoek aan den admiraal, die hem minzaam ontving, en een jagt aanbood tot het kiezen van een voordeelig oogpunt om de Nederlandsche vloot af te teekenen. Schagen was ooggetuige van den zeeslag die kort daarop werd geleverd, zag echter van zijn plan om een teekening van de vloot te vervaardigen af, en nam de gelegenheid waar, om met een Nederlandsch vaartuig naar de Maas te zeilen.

Sedert nam hij zijn vast verblijf te Alkmaar, waar hij in groot aanzien was en met lieden van rang en vermogen verkeerde. Na het sluiten van den vrede met Spanje deed hij een reis door Brabant, in gezelschap van den admiraal van Dorp en van den Cornput van Dordrecht. In 1651 bezocht hij met Paffenrode en den fiskaal van den Broek, Luik en Keulen. Viermaal bekleedde hij in zijn geboortestad de post van fabrijkmeester of bouwheer. Hij was weesmeester, toen hij in 1668 van zijn jongste ziekte werd overvallen, die hem den 18 Junij van dat jaar, in den ouderdom van bijna 52 jaar, in het graf sleepte.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Gerrit van Schagen]

SCHAGEN (GERRIT VAN). Kramm gist dat hij een zoon was van den vorige, die echter alleen Schagen genoemd wordt. Hij was een kunstgraveur en graveerde prenten naar A. van Ostade en N. Berchem. Kramm vermeld 8 stuks, met een adres op een fontein geplaatst. Berchem delin. G^{r}. van Schagen fecit et excud. op de Haarlemmerdijk (te Amsterdam) zonder jaartal. Hij zou op het laatst der 17^{e} eeuw gebloeid hebben.

Zie Kramm.

[J. van Schagen]

SCHAGEN (J. VAN). Abcoude vermeldt van hem:

Zegewensch op Ds. J. Patyn. Middelburg 1736. 4°.

Zie *Aanh.*, bl. 189.

[Albrecht Nicolaas baron van Schagen]

SCHAGEN (ALBRECHT NICOLAAS baron VAN), heer van Goudriaan, werd den 1 September 1723 door de Ridderschap van Holland tot Curator der Leidsche hoogeschool benoemd. Hij overleed in de eerste helft van 1728.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. II. bl. 20.

[Mr. Adriaan Schagen]

SCHAGEN (Mr. ADRIAAN) werd, na het verdedigen eener *Dissertatio de jure emphyteutico*, in 1651 tot meester in de regten bevorderd. Reinerus

N e u h u s i u s zong ter zijner eere en ter eere van zijn bloedverwant A e g i d i u s S c h a g e n .

Zie N e u h u s i i *Poëm. Juv.*, p. 30, *Poëm. potsh.* p. 70.

[Cornelis Schagen]

SCHAGEN (CORNELIS) J.U. en Med. Dr., pensionaris van Alkmaar, werd, benevens zijn zoon C o r n e l i s Med. stud. in de Rhone verdronken, door N e u h u s i u s bezongen.

Zie *Poëm. posth.*, p. 107, 231.

[Gerrit Pietersz Schagen]

SCHAGEN (GERRIT PIETERSZ.), neef van P i e t e r J a n s z . S c h a g e n , werd den 1 November 1573, drie weken na 't ontzet van Alkmaar, te Schagen geboren. Hij kwam in zijn jeugd te Alkmaar wonen, bezocht aldaar geen scholen en leerde zelf het latijn schrijven en verstaan. Hij verstond tien talen en 7 vrije kunsten. Ook was hij Theologant, Jurist, Ingenieur en ervaren in andere wetenschappen. Hij was een vriend van D r e b b e l en overleed den 18 Junij 1642 in den ouderdom van ruim 42 jaren. Zijn lof komt voor in C.P. S c h a g e n s *Alcmaer; Lofdicht.* Amst. en Alk. 1744, ook achter de *Kronijk van Alkmaar* van v.d. W o u d e , *Alkm.* 1645. 8°. p. 122 volgg. Alkm. en Amst. 1743. 's Gravenh. 1745, 1746.

Zie *Nav.* D. III. bl. 192, D. IV. bl. 169; v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[Cornelis Pietersz Schagen]

SCHAGEN (CORNELIS PIETERSZ.) leefde in het midden der 17^{e} eeuw en gaf in het licht een *Lofdicht op Alkmaar*, 4°.

Zie het vorig nummer en A b c o u d e , *Naaml.*, bl. 321; v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[Marten Schagen]

SCHAGEN (MARTEN) werd in 1699 te Alkmaar geboren, bezocht in zijne jeugd de latijnsche scholen, doch moest deze verlaten, om zich aan den boekhandel te wijden. Hij zette evenwel des nachts zijne taalstudie voort, maakte zich alzoo het latijn, grieksch en de beginselen van het hebreeuwsch eigen, en oefende zich, onder den Alkmaarschen leeraar D. K e e r e n , in de godgeleerdheid. In 1718 verwisselde hij Alkmaar met Amsterdam, waar hij zich verder in den boekhandel bekwaamde, en begon die in 1723 voor eigen rekening te drijven. Hij zette echter zijne godgeleerde studien voort, met het gevolg, dat hij met de Collegianten in betrekking staande en tot de Zonnistische rigting behoorende, in 1727 het leeraarsambt bij de Friesche gemeente te Amsterdam in de arke Noachs aanvaardde. In 1738 werd hij predikant te Alkmaar, sloeg twee beroepen, naar Rotterdam en Utrecht, af, doch nam een derde beroep naar laatstgemelde plaats aan. Hier genoot hij den omgang van M e i n a r d T y d e m a n , Mr. C.A. W a c h e n d o r f en M.A. v a n A s c h v a n W y k , rigtte met hen het taal-, oudheid en dichtkundig genootschap *Dulces ante omnia Musae* op, en was een der eerste leden van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde, waarvan hij ook een der stichters was. S c h a g e n was een

verdraagzaam en ongemeen werkzaam godgeleerde, en gaf vele vertalingen van Engelsche,

Fransche en Duitsche Schrijvers (Stevens, Hannay, Hervey, Pearsall, Witherspoon, Bennet, Doddridge, Green). Ook zette hij uit het latijn van Werenfels en Rau over, en de zoogenaamde vertaling van Flavius Josephus, aan Haverkamp toegeschreven, is ook van hem en van de doopsgezinde leeraars A. Loosjes en J. Lynsz Rogge. Ook heeft hij zich nopens zijn kerkgenootschap en de vaderlandsche taal- en letterkunde verdienstelijk gemaakt. Hij was inzonderheid bevriend met den geleerden beoefenaar der nederlandsche taal Lambert ten Kate. Schagen overleed den 20 October 1770, en werd op het kerkhof aan de Bildt begraven. Abraham Perrenot vervaardigde een grafschrift op hem.

Men heeft van hem:

Boetstoffen en Bedestonden. Utr. 1715. 8°.

Vermakelijkheden of uitgelezene keurstoffen over allerlei onderwerpen. Amst. 1732-1740. 5 dl. 8°.

Predikatien over den kruisdag en de kruisiging des Zaligmakers. Haarl. 1739. 8°. 3e dr.

Historie der Waldenzen in de eerste twaalf eeuwen, m. pl. Amst. 1732. Haarl. 1765.

Zie *Boekz.* 1765 *b*, bl. 72.

Kerkrede over het oude geloof en 't goede geweten, de merktekens der waere kerke, uitgesproken te Utrecht 9 *Dec.* 1742.

De Reformatie der Nederl. Doopsgezinden en deselve tegen alle bezwaaring verdedigt in twee Leerredenen over 2 Cor. VI:8, 9 en 1 Tim. I:19. Haarl. 1744. 8°.

De kerk der Nederl. Doopsgez. en derz. Reform. Haarl. 1743.

S.F. Rues, den tegenwoordige staet der Doopsgezinden in de vereenigde Nederlanden. Amst. 1745.

Het eerste Capittel van Joëls Prophetie, in IV Leerredenen overwogen, met een Aanhangsel van Boet-stoffen en Bedestonden, ter gelegenheid van de tegenwoordige vee-sterfte enz. waar in Egyptens vee-pest uyt Jona's derde Hooftdeel verhandelt werd. Haarl. 1747. 8°.

Heilige Alleenspraken van een godvruchtige ziel met haaren God, mitsgaders Gebeden en overdenkingen ter oeffeninge van Godsaligheid en doormengt met stigtelijke vaersen en gezangen, door George Willem graaf van Kniphuysen Nieuoort, uyt het Fransch vertaalt door M.S. Alkmaar 1747. 8°.

B. Bennet, Godsvruchtige bespiegelingen of overdenkingen voor plegtige en bijzondere dagen des jaars, en op Christelijke Feestdagen uyt het Engels overgebragt en met toepasselijke Gezangen verrijkt, door M.S., gr. 8°. m. pl. Haarl. 1751.

Korte schriftuurlijke stellingen tot onderwijs van Doopsgezinde geloofs leerlingen, Haarl. 1752. 8°.

J.J. Burlamaqui, Beginselen van het Burgelijke Regt,

waar in de Oorsprong en Aart der Burgerlijke Maatschappye en des oppergebieds, *nevens de beste Regeeringsvorm*, *de pligten der Overheeden en der onderdaanen*, *de magt van wetten te geven*, *den Godsdienst te reguleren en te handthaven*, *straffen op te leggen*, *cyns te heffen enz.*, *uyt het Frans vert. door M.S.* Haarl. 1752. 8°.

Dat Schagen ook de Ned. poëzij beoefende blijkt o.a. ook uit zijn *Lijkdicht op D. van Mollem*.

Zie J. Caperus, *Lijkrede op M. Schagen*, Utr. en Amst. 1770; Schijn, *Gesch. d. Mennoniten*, D. II. bl. 328, 386; Kist en Rooyaards, *Kerk. Archief* (tweede serie), D. VI. bl. 123; Blaupot ten Cate, *Gesch. d. Doopsgezinden in Holland* enz., D. II. bl. 118 verv; Glasius, *Godgel. Nederl.;* C. Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D. I. bl. 75, 139, 215, D. II. bl. 99; A. Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, bl. 547; Schotel, *de meritis B. Huydecoperi in ling. litterasq Belg.*, p. 17; Ten Brink, *Levensb. van v. Goens*, bl. 12; *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1778, bl. 7; Bergman, *Gedenksch. d.M.v.N.L.*, bl. 49; Abcoude, *Naamr. Aanh.*, bl. 189; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 454; *Nav.* D. X. bl. 34.

[Petrus Schagen]

SCHAGEN (PETRUS), zoon van den vorige, leeraar bij de Doopsgezinden te Westzanen op 't Zuid van 1751-1753. Zijn vader gaf na zijn dood in het licht:

De Natuur en Zalige gevolgen van 't ware christelijk leven, *met het grote zielsgevaar van 't na en byna Christendom*, *in vyff leerredenen*, *agter komt deszelfs levens en stervens gedagtenis*, *in een leerreden den* 16 *December* 1753 *over Mattheus XXV vs.* 23, *door desselfs vader M. Schagen.* Haarl. 1755. 4°.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.;* Abcoude, *vierde Aanh.*, bl. 88.

[Joannes Schagen]

SCHAGEN (JOANNES), predikant te Monnikendam, gaf in het licht:

God onder de lofzangen en speeltuigen van Israël verheerlijkt, *vervat in eene leerrede over* 2 *Chr. V*:12, 13, *uitgesproken bij de plegtige inwyeng van het nieuwe orgel*. Monnikendam 1781. 8°.

Zie *Boekzaal* 1781 *b*, bl. 739, 740.

[Meynand Merens Schagen]

SCHAGEN (MEYNAND MERENS), zoon van Mr. Joan Schagen, ond schepen en bewindhebber van de W.I. Compagnie[1)] en Antonetta Merens[2)] werd in 1698 te Hoorn

1) De grootvader van Meynand Merens Schagen was Gerard Schagen, Raad en Burgemeester van Hoorn, Bewindhebber van de W.I. Compagnie, gehuwd met de weduwe van den Viceadmiraal Pieter Florisz., gesneuveld in een zeestrijd tegen de Zweden in de Sond, op den 8 van Slagtmaand 1658.
2) Zij was de dochter van Meynand Merens, Raad en tweemaal Burgemeester te Hoorn, van 1667-1672 gecommitteerd in de Generaliteits collegiën, in 1672 door Willem III in de regering gecontinueerd en wegens de Algem. Staten in bezending aan den Koning van Zweden.

geboren, klom tot den rang van luitenant-generaal en kolonel van een regiment paarden ten dienste van dezen lande. Hij diende het land met roem en overleed in zijne geboortestad den 4 October 1749. Zijn lijk werd plegtig ter aarde besteld.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1749 2 bl. 918-923; Abbing, *verv. op Velius*, D. II. bl. 309; Dez., *Bekn. Gesch. v. Hoorn*, bl. 111.

[N. van Schagen]

SCHAGEN (N. VAN) was met de heeren Rinnenoort en van Heemskerk gedeputeerde te velde in de veldtogten van 1704 en 1705.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 370.

[Jan van Schaghen]

SCHAGHEN (JAN VAN) vervaardigde een zeldzaam voorkomend tooneelstuk, getiteld: *Voyagie van Alleran van Saxen ende Adelasie*. 1632.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*

[Andreas Schagensteyn]

SCHAGENSTEYN (ANDREAS), Jur. Utr. doctor en schepen te Alkmaar, beoefenaar der latijn poëzij, vriend van Reinerus Neuhüsius, die zijn huwelijk met Maria Molenvliet (1651) bezong, ook andere verzen aan hem wijdde en zijn dood (10 Dec. 1658) betreurde in een lijkzang.

Zie *Thalia Alcm.*, p. 86, 136, 249.

[L. Schagt]

SCHAGT (L.) schreef:

Medicinale Collegie of Practyck der Medicynen. Amst. 1721. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 321.

[Jacobus Schagen-Hoochlandt]

SCHAGEN-HOOCHLANDT (JACOBUS), burgemeester van Alkmaar, bevriend met en bezongen door Reinerus Neuhusius. Deze vervaardigde ook een loidicht op zijn zoon Cornelis Schagen-Hoochlandt, toen deze in 1655 te Leiden med. dr. werd, en met Anna Spiegels huwde in 1656.

Zie *Thalia Alcm.* p. 106, 221, 260, 261.

[Willem van Schaick]

SCHAICK (WILLEM VAN), te Utrecht geboren, verdedigde den 12 en 13 Julij 1688 philosophische stellingen aan de hoogeschool te Leuven.

Zie Vermeulen, *Tijds.*, D. III. bl. 90.

[Antonius van Schayck]

SCHAYCK (ANTONIUS VAN) gaf als SS. Th. stud. *Begroetenisse aan - Wilhelm de III op zijn blijde In-komste tot Utrecht*, den 7 Jan. 1672. Utr. 1672.

Zie *Cat. v. Pamflet*, D. II. bl. 231.

[Otto Rijers Schayck]

SCHAYCK (OTTO RIJERS), beeldhouwer te 's Hage, bloeide in het midden der 17e eeuw. Den 15 Februarij 1648 ontving hij octrooi om te ‘venten ende vercoopen seeckere syne nieuwe inventie van houtvormen tot allerley schoone verheven wercken ende beelden van potaerde te backen, omme binnen ende buyten 's huys boven deurcasynen als andersints tot sonderlinge ciersel van de huisen, gestelt ende gemetselt te worden.

Zie K r a m m .

[H Schaink]

SCHAINK (H). Abcoude noemt hem de schrijver van:
Buismans Rustpoosen op de nering. Enckhuizen 1733.
Zie *Naaml.* bl. 32.

[Daniel Schaink]

SCHAINK (DANIEL), leermeester der wis- en sterrekunst te Amsterdam, gaf in 1745 een:

Eeuwigdurende wiskundige en Astronomische Almanak. Amst. 8°.

Zie *Boekzaal* 1745 *b* bl. 477.

[Urb. Schakberger]

SCHAKBERGER (URB.), secretaris der gouvernante Margaretha van Parma, stond in hooge achting bij Viglius.

Zie Groen van Prinsterer, *Archives*, T. I. p. 114, T. III. p. 91, suiv. T. IV. p. 146.

[Jilles Schakel]

SCHAKEL (JILLES), een Fries, dapper krijgsheld, onder Maurits. Hij klom op tot den rang van kapitein, en sneuvelde voor Steenwijk in 1592.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. I. bl. 301.

[Johannes Theodorus Schalbruch]

SCHALBRUCH (JOHANNES THEODORUS) werd te Duisburg aan de Rhoer geboren, studeerde in de godgeleerdheid, eerst te Leiden en vervolgens te Dordrecht onder Salomon van Til, die hem in de voorrede zijner uitgave der *Opera analytico-practica* van Adrianus Junius zeer prijst. Na het rectoraat te Briele te hebben waargenomen, werd hij in 1689, in plaats van H. Neuspitser, tot rector aan de latijnsche school te Dordrecht beroepen. In 1693 werd hij door den hoogleeraar Joannes Meijer gepolst, 'of hij het rectoraat en de extraordinaire professie van de grieksche en latijnsche talen te Harderwijk wilde aannemen.' Op verzoek van Curatoren, die zijne jaarwedde met 100 rijksdaalders verhoogden, bleef hij, doch in het volgende jaar vertrok hij als rector naar Amsterdam. In 1697 werd hij hoogleeraar in de logica, op eene wedde van *f* 300, een eer, die Tiberius Hemsterhuis, en, volgens velen, te regt toekwam en bij dezen hevig misnoegen verwekte. In het volgende jaar verhief hem de Geldersche hoogeschool tot doctor in de wijsbegeerte, en in 1704 volgde hij Petrus Francius, als hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid aan het Athenaeum op. Geschriften van zijne pen zijn ons onbekend. Wij zagen alleen de door hem uitgegeven *Opera philosophica* Johannis Claubergi, Amst. 1694. 4°. Zijne letterkundige vrienden waren velen, o.a. Janus Brouckhusius, Johannes Tangierius en David van Hoogstraten, prorector aan het gymnasium te Amsterdam, die eenige

latijnsche gedichten, o.a. een bij het afsterven van zijn eenigen zoon en naamgenoot, aan hem wijdde. In 1722 werd hij emeritus en opgevolgd door den conrector I s a a c V e r b u r g , wiens plaats door Mr. A b r a h a m W i e l i n g , later professor en rector te

Rotterdam werd vervuld. Hij stierf in 1723, in welk jaar ook zijn rijke boekverzameling, waarvan de catalogus drie deelen 8°. uitmaakt, opentlijk geveild werd. Zijne dochter Catharina huwde (1718) met Frederik Wilkens, suikerrafinadeur te Dordrecht, welk huwelijk door Johannes Mauricius werd bezongen.

Zie d'Orville, *Orat. in centes. Ath. natal.* p. 55; van Lennep, in *altera Ath. saec.* p. 181, in *annott. ad d'Orvillii orat* p. 167; Hoogstraten, *Poëm.* p. 342, 343; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 114; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 40; Dez., *Ill. School*, bl. 93, 94; Hemsterhuis, *Praef. ad Pollucem*, p. 43; Mauricius, *Dichtk. Uitsp.*, bl. 92; Rabus, *Boekz. v. Europa* 1695, bl. 338; *A. Junii Oper. anal. practic Tom. singul.*, (Dordr. 1685) *Praef.;* Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.*, bl. 366, 367.

[Schalcke]

SCHALCKE ( ) bloeide in de 17e eeuw en schilderde verdienstelijke landschappen met beesten en figuren. Bryan Stanley zag een rivier gezigt van hem, waarin de geestige en vrije behandeling als van Teniers en het effect van licht naar Rembrandt. Het tafereel wordt verlevendigd door menschen, majers en schuiten, die allen in werking zijn, terwijl het vee midden in het stuk staat. Er is een lithographische prent naar een zeestuk van zijn penseel in de galerij te Praag.

Zie Kramm.

[Jan Jacob Schalyk of Schalik]

SCHALYK of SCHALIK (JAN JACOB) bloeide in het tweede gedeelte der 18e eeuw te 's Hage. Hij schilderde fraaije landschappen met paarden, ook vervaardigde hij teekeningen met O.I. inkt opgewasschen, en beoefende de etskunst

Daar hij geen genoegzaam bestaan voor zijn gezin kon vinden, keerde hij naar zijne geboorteplaats Schaffhausen in Zwitserland terug, waar hij in 1770 overleed.

Zie Kramm.

[Cornelius Schalcken]

SCHALCKEN (CORNELIUS) was predikant te Etten en Drongelen (1635) en sedert 1643 te Drimmelen en Made, toen hij in 1654 Johannes Rampius, als rectoraan de latijnsche school te Dort opvolgde.

Jacobus Lydius droeg hem, zijn neef, 1657, zijn *Agonistica Sacra* op, prees zijne kennis van de oude ook oostersche talen, en ‘zijne uitleggingen van het Evangelium aan de schooljeugd.’ Twintig jaren stond hij aan het hoofd der school en werd in 1674 door Petrus Surendonck opgevolgd.

Zie Schotel, *Ill. School*, bl. 90; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.*, bl. 366; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 11, 101.

[Godfried Schalcken]

SCHALCKEN (GODFRIED), zoon van den vorige, werd in 1643 te Dordrecht geboren, aanvankelijk voor de studie opgeleid, doch had meer neiging voor de schilderkunst. Zijne leermeesters waren Samuel van Hoogstraaten en Gerard Dou,

in wiens stijl hij moderne binnenhuizen bij kaarslicht schilderde. Ofschoon hij dien meester noch in juistheid

van teekening, noch in bevalligheid van beeldjes, harmonieus effect en in schildering nabij kwam, en het te bejammeren is, dat het hem aan genoegzame smaak haperde om altijd goede modellen met eenen dichterlijken geest na te volgen, zoo verdient hij echter onder de kaarsslicht-schilders der 17e eeuw een der voornaamste plaatsen. Zijne tafereelen zijn behagelijk, verheven en natuurlijk van toon. Hij vervaardigde een menigte portretten en historische onderwerpen en maakte veel opgang in zijne kunst: zijne werken werden ook buitenlands bekend. Onder de regering van Willem III begaf hij zich naar Londen. Ook daar ontbrak het hem aan geen gelegenheid zijn roem te handhaven, en schilderde er het portret van den koning bij kaarslicht. Ook schilderde hij portretten in 't groot, doch stond daarin achter bij Kneller, en keerde na enkele mislukte proeven tot zijn vroegeren trant op kleiner schaal weder. In Holland teruggekeerd, zette hij zich te 's Hage neder en overleed aldaar in 1706.

In de kunstverzameling van J. van der Marck te Leiden, in 1773 te Amsterdam verkocht, komen 2 geschilderde portretten van Schalcken voor; ook gaat zijn afbeelding in prent uit, naar zijne schilderij, zwarte kunst door J. Smith 1694 kl. fol. Kramm vermeldt nog andere.

Tot zijne meest beroemde werken behooren:

De verloochening van Petrus, *waar de deurwaarster hem het licht in het aangezigt laat schijnen*, met 5 à 6 beelden, door Houbraken geprezen.

Het koninklijk kabinet te 's Hage bezit van hem:

Eene dame voor haar toilet bij kaarslicht.

De vruchtelooze voorzorg.

De geneesheer een urineglas beschouwende.

Venus met de duiven.

Het portret van Willem III.

Het Rijksmuseum te Amsterdam bezit van hem:

Een portret van Willem III bij kaarslicht.

Eene vrouw, *die een kaars in een landtaren zet*.

Een jonkman, *die een pijp rookt*.

Jongens, *die pap en eijeren eeten*, naar het spreekwoord op den rand: *every one his fancy* (elk zijn meug).

Een jongeling die tabaksrook uit zijn mond blaast.

Op de verkooping van van der Linden van Slingeland waren verscheidene schilderijen van dezen meester, o.a.

Een lagchende jongen met eene kaars in de ééne hand, *terwijl hij de andere om den hals van een bevallig meisje houdt*. Voor deze schilderij werd *f* 870 betaald. Eene dergelijke som gold een *Muziseerend gezelschap* op de verkooping van Gildemeester.

Een zijner beroemdste stukken, voorstellende *eene coquette*,

die een gordijn wegschuift, *om haar schoon gelaat te vertoonen bij het licht eener kaars*, *die zij in de hand houdt*, was weleer in de collectie van den koning van Sardinie, en werd in 1819, op de verkooping van lord Charles Townshead, gekocht voor koning George voor 255 guinjes of ruim *f* 3000. Ook ‘beschilderde hij, op order van het collegie ter Admiraliteyt, op de Maese, derzelver Raedcamer met verscheiden portraeten, soo van syn jegenwoordige Majesteit als van deszelfs voorouderen.’ Hij kreeg op zijn verzoek verlof de potretten in de vergaderzaal der Staten-Generaal te mogen copiëren.

Immerzeel vermeldt van hem 3 stuks etsen, zijnde een *Mans- en Vrouwenbeeld*, met de overdrukken, benevens de portretten van *C. van den Broek*, *Cornelis van Beveren* en *G. Dou.* Kramm voegt er bij die van *Balthazar Lydius*, predikant te Dordrecht, met een vierregelig vers van Cats en van *M. van den Broeck*, als ook *een lagchend man*, borststuk, links gewend, met een ronden hoed op, door sommigen aan C. du Sart toegeschreven.

Zie Houbraken; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.; Nouv. biogr. génér.; Conv. Lex.*

[Jacobus Schalcken]

SCHALCKEN (JACOBUS), neef en leerling van den vorige, in 1683 of 1684 in het Overmaasche geboren, schilderde in zijn ooms manier fraaije portretten en moderne stukjes, die soms voor het werk van den laatsten zijn gehouden. Hij is in 1721 of 1722 overleden.

Zie Kramm.

[Maria Schalcken]

SCHALCKEN (MARIA), zuster en leerlinge van Godfried Schalken. Zij schilderde binnenhuisjes, die zeer uitvoerig zijn. Haar portret, door haar zelve geteekend, komt bij van Eynden en van der Willigen *plaat* C N.I. voor.

Zie aldaar D. I. bl. 185, 186; *Cat. van Hoet en Ter Westen*, D. III. bl. 684; Immerzeel; Kramm.

[Cornelis Jans Schalk]

SCHALK (CORNELIS JANS) bekleedde den rang van kapitein, toen hij de 200 Hollanders van het 7de regiment aanvoerde, die de wacht hadden in de loopgraven te Kolberg aan de Oostzee, en de aanvallers met nadruk terug wierpen in den nacht van 16 Julij 1807.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 258; L. Bonaparte, *Gesch. Gedenkst.*, D. II. bl. 99, waar hij Schaler wordt genoemd.

[Schalk]

SCHALK ( ) verdienstelijk krijgsman, klom op tot den rang van kapitein en diende onder M a u r i t s . Hij sneuvelde, gelijk ook de dappere H e l t , bij het mislukken van den aanslag van M a u r i t s op Venlo in 1579.

Zie B o s s c h a , *Nederl. Heldend. te land*, D. I. bl. 533.

[Bertold en Hendrik van Schalkwyk]

SCHALKWYK (BERTOLD en HENDRIK VAN) leefden in het

laatst der 13e en in den aanvang der 14e eeuw. Zij sneuvelden den 15 Augustus 1304 op een uiterwaard in de Lek tegen over Kuilenburg, in den strijd met Jan van Beusighem, heer van Kuilenburg.

Zie Zweder de Culenborch, *Orig. Culemb.*, p. 593; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III. bl. 180.

[Willem van Schalkwyk]

SCHALKWYK (WILLEM VAN), even als de vorigen, een stichtsch edelman, onderteekende in 1365 mede het verdrag tusschen Utrecht, Holland, Gelder en Kleef over het beletten van de overstroomingen des Rijns, door bemiddeling van keizer Frederik gesloten.

Zie *Diploma Freder. I. apud Hedam*, p. 181; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 247.

[Gheen Huygen Schapenham]

SCHAPENHAM (GHEEN HUYGEN), vice-admiraal onder den admiraal l' Hermite.

Men vindt zijne verrigtingen aan de kusten van Peru opgeteekend in *Verhael van 't ghene den Admirael l'Hermite in zijne reysen naer de custen van Peru verricht, en oock wat schepen hij ghenomen ende verbrandt heeft, tot den* 1 *Julij* 1624 *toe enz.* Tot Amsterdam Anno 1625. 4o.

Zie Tiele, *Mém. Bibliogr. sur les journ. des Navig. Neerl.* p. 73.

[Peter Schaphiroff]

SCHAPHIROFF (PETER). Toen Czaar Peter zich te Amsterdam bevond, trok een knaap uit de joodsche natie, door zijn schrander oog en geestige antwoorden zijn aandacht. Hij werd in Rusland behoorlijk onderwezen en bekwam van den Czaar, als getuige bij zijn doop, den naam van Peter Schaphiroff. Bij de staatskanselarij geplaatst, verhief een ijverig gebruik van zijne zeldzame bekwaamheden, door Peter op hare waarde geschat, hem spoedig tot aanzienlijke ambten. Hij vergezelde den Czaar in den ongelukkigen Turkschen oorlog, en aan de wijsheid van hem en van Osterman, zoo wel als aan hunne kloekmoedigheid en die van Catharina werd de wonderbare redding van Peter uit de grootste gevaren toegeschreven. Schaphiroff bleef gijzelaar te Constantinopel voor de uitvoering van het traktaat van Hushy, toen hij aan het Russische rijk de grootste diensten bewees. Sedert steeg hij zoo wel in vertrouwen bij den Czaar als tot de voornaamste eerambten. Hij werd baron en vice-kanselier van het rijk en bleef verscheidene jaren 's vorsten voornaamste minister. Hij verdiende alle deze bevorderingen en onderscheidingen door standvastigen ijver voor het waar belang van zijn meester, vooral door eene uitgestrekte kunde in buitenlandsche zaken en alles wat den koophandel betrof. Naar mate hij in de achting van Peter klom, rees echter ook de nijd van Menzikoff en andere grooten. Na jaren worsteling moest Schaphiroff het onderspit delven. Hij werd beschuldigd, voor eene buitengewone regtbank gevoerd, en ter dood veroordeeld. De Czaar

schonk hem, op het schavot, het leven; doch hij werd van Petersburg verwijderd en niet als door Catharina teruggeroepen.

Zie Scheltema, *Peter de Groote keizer van Rusland*, D. I. bl. 250, 251; Kist en Royaards, *N.A.*, D. I. bl. 17.

[Mr. Gerrit Schapschoen]

SCHAPSCHOEN (Mr. GERRIT). Hertog Karel van Gelder stelde in 1529 te Groningen twee huiskapellanen aan, Mr. Lubbers Boemhouwer en Mr. Gerrit Schapschoen, 'aangezien zij zich aldaar vromelijk en eerlijk tegen de Lutheriaanschen hielden, en dat met prediking en leering bewezen.' Zij ontvingen daarenboven elk 'seven goede ellen roode doek tot een tabbert.

Zie van Hasselt, *Geld. Maandw.* D. I. bl. 10, 11; Kist en Moll, *Kerkh. Archief*, D. I. bl. 28.

[A. Scharbach]

SCHARBACH (A.), lector te Harderwijk ten jare 1688.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I. bl. 523.

[Petrus Johannes Schardam]

SCHARDAM (PETRUS JOHANNES) verdedigde in 1776 te Leiden onder Ruhukenius eene *dissert. phil. de vita scriptis Longini*.

Zie *Symb. Litt. Hag. Cl. I F.I.* p. 226.

[Margaretha Tecla Schardam]

SCHARDAM (MARGARETHA TECLA) bloeide in het midden der 18^{e} eeuw als dichteres.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 309; van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Diderik Scharf]

SCHARF (DIDERIK), burgemeester van Deventer, werd in 15 .. te Deventer geboren, kwam in 1534 aldaar in bestuur en bleef er in tot zijn dood. Hij had den roem van een wijs, voorzigtig en ervaren regent te zijn. Hij was welwillend en bemind, stond de waarheid en den vrede voor en behandelde de stads en landszaken met ijver en trouw. Geen wonder dat hij, zoo wegens het gewest als de stad, in zeer gewigtige onderhandelingen werd gebruikt. Hij stierf, zonder de laatste kerkgeregten, hetzij dat hij ze niet begeerde, hetzij dat hij plotseling overleed, ontvangen te hebben. Dien ten gevolgen kwam er, toen men hem in de Groote-kerk wilde begraven, een bevel van Mondragon, destijds bevelhebber der Walen en aldaar in bezetting, zijn lijk in ongewijden grond ter aarde te brengen. Deze smaad mishaagde aan de burgerij, bij wien hij in hooge achting stond; doch werd door de Spanjaardenen de Spaanschgezinden toegejuichd. De verbittering klom niet weinig toen de inquisiteur Quarre de verbeurtverklaring eischte der goederen van den overledene. In weerwil van de moedige houding van het bestuur moesten de aanhangers van Scharf

het onderspit delven, en begonnen de vervolgingen die door R e v i u s in zijn *Dav. ill.* p. 400 seqq. zijn geboekt.

Zie S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.*

[Mevrouw M.C. Scharff]

SCHARFF (Mevrouw M.C.), geboren v a n R o s s u m , wordt door K r a m m als schilderes vermeld. Zij zond op de tentoonstelling te Amsterdam in 1820 en 1822 *Een winter bij Maneschijn* en *Een gezigt tusschen Rhenen en de Grebbe*.

Zie K r a m m .

[Scharff]

SCHARFF ( ). Men heeft van hem:

J.A. Turretin, *verklaring der XI eerste hoofddeelen van Panlus Brief aan den Romeynen*, *vertaald en met eene uytlegging van de V overige hoofdstukken vermeerderd door Ds. Schaff.* Haarl. 1749. 4°.

Zie A b c o u d e , *Tweede Aanh.* bl. 150.

[Jan Scharp]

SCHARP (JAN) uit een Britsch geslacht dat, tijdens de regering van J a c o b u s II, Engeland verliet, gesproten, werd den 16 Aug. 1756 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden in de godgeleerdheid, en werd den 2 Febr. 1778 tot proponent aangenomen. Reeds den 16 Aug. van dit jaar werd hij tot predikant van St. Annaland in Zeeland bevestigd, bedankte voor een beroep naar Poortvliet, doch nam dat naar Axel in 1780 aan. Hier was hij met vrucht werkzaam, niet slechts onder de krijgslieden, die tot het garnizoen behoorde, maar ook in het in de nabijheid zamengetrokken kamp. Terwijl hij daar stond, vervaardigde hij een grafschrift op J o h a n n e s v a n d e r W a l l e n , Roomsch Katholiek priester te Bosch-Kapelle, waarin hij den lof van dien geestelijke bezong, en hem een waardig lid der algemeene kerk noemde. Zulks werd hem door niet weinigen euvel geduid, een smid te Zaamslag schreef er in kreupelrijm eene *raadvraging* tegen, maar terwijl S c h a r p dezen beantwoordde, kwam de zaak voor de classis van Walcheren. Zij berokkende hem veel moeijelijkheden; doch eindigde evenwel met eene uitspraak der classis, dat hij haar door zijne verklaringen voldaan, en zich aan gene afwijking van de zuivere leer had schuldig gemaakt. Hij bedankte voor een beroep naar Baarland en Sas van Gend, maar nam dat van Noordwijk-Binnen aan. Hier bedankte hij voor Deventer doch niet voor Rotterdam, waar hij den 7 Julij 1789 werd bevestigd.

In die noodlottige dagen van partijwoede was S c h a r p een vurig aanhanger der partij van Willem V, ten wiens eere hij meermalen de snaren spande, en toen in 1796 van de predikanten de belofte werd gevorderd van onderwerping aan de bestaande en nader te regelen regeringsvorm, alsmede om ‘nimmer met woorden of daden te zullen medewerken tot herstelling van het vernietigd aristocratisch en stadhouderlijk bewind,’ was hij de eenige zijner ambtgenooteu die deze belofte onbepaald weigerde af te leggen, 't geen ten gevolge had, dat hem (20 Junij 1796) de waarneming zijner bediening werd verboden. Met de verklaring van zijne kerkelijk - wettige betrekking

op de Rotterdamsche gemeente niet te willen verbreken, maar voort te zullen gaan om, met hulp van den kerkeraad, die alle pogingen had aangewend om de uitspraak van het provinciaal committé van Holland te doen veranderen, zijn goed regt te handhaven, besloot hij het beroep naar Loga in Oost-Friesland te aanvaarden. Hier werd hij den 24 Julij 1798 bevestigd, ‘genoot bij hooge achting, en stichtte veel nut onder de uitgewekene Oranje-gezinde krijgslieden en officieren. Zijn vrije omgang werd wel door sommigen gelaakt, doch het was juist deze, die hem in staat stelde jeugdigen overmoed te breidelen en den heilzaamsten invloed uit te oefenen. Hier sloeg hij het beroep naar Emden af, doch genoot de eer dat de akademie van Duisburg hem tot theologiae doctor benoemde, waarop hij eene dissertatie in het licht gaf, die hij, in de gevangenis schreef, waarin hij den 3 September 1798, naar Rotterdam op reis zijnde, op bevel van het committé van waarzaamheid en binnenlandsche correspondentie, te Groningen geworpen, doch eerlang op den eisch van het Pruisisch bewind ontslagen werd, Zij bevat eene belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van hetgeen Joden, Heidenen, Mahomedanen, Deisten en anderen ten nadeele van het Christendom geschreven hebben, en wat toen ten voordeele van de leer des Christendoms gediend had. In September 1800 herstelde hem het Vertegenwoordigend ligchaam der Bataafsche Republiek in zijne bediening, den 28 October nam hij afscheid van Loga en den 29 November verbond hij zich op nieuw aan zijne gemeente te Rotterdam. Van nu af bleef S c h a r p aldaar werkzaam en stichtte er een gezelschap van jeugdige godsdienstvrienden onder de zinspreuk: ‘Bijbel en geschicdenis zijn de eenige bronnen van ware orthodoxie,’ dat tot zijn dood bloeide. In alles wat den godsdienst aanging stelde hij het hoogste belang; liet zich de benoeming van wege de Zuid-Hollandsche synode tot lid en scriba der commissie, tot bijeenbrenging van den bundel gezangen voor de Nederduitsch-Hervormden gemeente, en tot medebestuurder der Nederlandsche Zendelingen Bijbelgenootschappen welgevallen.

S c h a r p was een man, die ofschoon zijne eigenaardigheden niet aller goedkeuring wegdroegen, echter wegens grondige geleerdheid en waarachtige braafheid op elks achting aanspraak had. Hij had uitstekende redenaars-talenten, en werd zoowel in godsdienstige als letterkundige vereenigingen met toejuiching gehoord. Zijn kanselwerk getuigt van uitgebreide kennis, groot verstand, een edel en gevoelig hart.

Onder al zijne Leerredenen en Redevoeringen, waarvan enkele met geschied- en letterkundige aanteekeningen zijn vermeerderd, is er echter geen die zoo veel opgang maakte als zijne *Omwerking der Kerspreek zonder r*, waarmede S c h a r p echter meer dan eene aardigheid bedoelde. Hij meende, na-

melijk, dat juist het zonderlinge, hen, die anders geene leerrede opsloegen, tot het lezen van dit gemoedelijk stuk zou dringen. Niet onbelangrijk zijn ook zijne geschriften ter verdediging van den Christelijken godsdienst, vooral verdienen zijne *Historische Brieven* over M e i j e r de aandacht. Hier in spreide hij grondige theologische kennis, vernuft en groote belezenheid ten toon. Ook als geschiedkundige en letterkundige heeft hij zich door zijne geschiedenis van Axel, zijne oudheid- en geschiedk. verhandeling over de beffen, en zijne redevoering over de Letterkundige genootschappen onderscheiden; meer echter nog als dichter. Zijn dichtader vloeide bij elke gelegenheid die zich daartoe aanbood, en niet gering is het aantal zijner zoo afzonderlijk uitgegeven als verspreide verzen. Onder deze zijn er, vooral onder die van vroegeren tijd, die gelijk *Jona onder den verdorden wonderboom* en het *Prieel*, in de *Poëtische Mengelstoffen van kunstliefde spaart geen vlijt*, een kunstgenootschappelijken geest ademen; doch zijn dichtstuk *De onzienlijke zichtbaar* maakte te regt grooten naam en verdient nog gelezen te worden. Het komt in D. X. bl. 126 van de genoemde *Mengelstoffen* voor. Jammer dat het van verregaande gerektheid niet is vrij te spreken. Ook zijn bekroond dichtstuk op de huwelijksvereeniging van W i l l e m I met de prinses van Pruissen en zijn *Lierzang*, *November* 1813 maken op groote verdiensten aanspraak, ook verdienen de door hem in den bundel der Evangelische gezangen geleverde bijdragen onderscheiding. Men noemde hem te Rotterdam ‘den vorst der Maasdichters,’ den ‘hoogepriester van het Rotterdamsche zangerenkoor,’ en T o l l e n s sprak hem in eene vergadering der Bataafsche Maatschappij dus aan:

> ‘Dierbre S c h a r p , de ziel en 't leven
> Van ons heilig dichtrenkoor,
> Pronksteen van ons kunst trezoor.’

S c h a r p was lid van verschillinde dicht- en letterkundige genootschappen, zoo als van *Kunstliefde spaart geen vlijt*, lid van verdienste en voorzitter van *Verscheidenheid en overeenstemming*, van de *Zeeuwsche- en Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*, van de *Maatschappij v. Nederl. Letterkunde*, van het *Kon. Inst. van wetenschappen*, *Letteren en Kunsten*, der *Maats. van Schoone Kunsten te Gend*, corresp. lid. v.h. *Haagsch Genoods.* en van de *Zeistervereeniging ter uitbreid. v.h. Evangelie onder de Heidenen*. Ook was hij voorzitter der Stedelijke schoolcommissie, curator der latijnsche school te Rotterdam en ridder van den Nederlandschen leeuw. Den 1 Januarij 1826 werd hij emeritus, en den 25 April nam hij op den kansel afscheid van zijne gemeente en van een acht en veertigjarige Evangeliebediening. Hij overleed in den vroegen morgen van den 2 Maart 1828.

Hij huwde met 1. A n n a C a t h a r i n a E n g e l c k e en 2. met de weduwe v a n D u s s e l e n , geboren V o n k . Zijn afbeelding gaat in prent uit.

Hij gaf in het licht:

Neanias Hageophilus S(*tudiosus*) *L*(*ugduno-B*(*atavus*). *Vijftal oordeelkundige brieven over het eten van bloed enz. ook onder het N.T. verboden*. Leid. 1776.

Leerrede tea inwijding der nieuwe Psalmberijming in de Gemeente van St. Anna-land.

Twee Veldpredikatien in het kamp bij Axel.

Kerkel. Redevoering in den veegen nood des Vaderlands op den vast- en bed. dag des jaars 1787.

Geschiedenis en Costumen van Axel, 3 *stukken* m. pl. Middelb. 1788. 8°.

Aanspraak bij de eerste weekelijksche bedestond, *na het overlijden van mijn vierde zoontje enz.* Rotterd. 1790. 8°.

Plegtige leerrede op 8 *Maart* 1791. 8°

Aan mijne medeburgers ter gelegenheid van de tweede verjaring der blijde omkeering van de zaken in het lieve vaderland, *den* 20 *Sept.* 1789, *of Leerrede over Spreuk.* XXVI:27. Waarvan in 1790 een tweede druk verscheen.

Leerrede op de verjaring der omwenteling in het vaderland, *benevens de Bijvoegselen*, 2° dr. Rotterd. 1790.

Gewigtige vraag of Leerrede op den eersten dag des jaars 1790.

Godgel. Hist. verhandel. over de gevoelens, *de gronden*, *het gewigtige*, *den voortgang en tegenstand der verlichting en godsdienst bestrijding*. Rotterd. 1793. 8°.

Godgeleerd Historische verhand. over de gevoelens, *de gronden*, *het gewigtige voor de eeuwigheid en burgermaatschappijen*, *den voortgang*, *en den tegenstand der hedendaagsche*, *zoogenoemde verlichting in godsdienst bestrijders*. Rotterd. 1793.

Lierzang bij den oorlog van 1793.

Voorrede voor Christocratie of de heerlijkheid van Jezus Christus als middelaar, *uit het Engelsch*. Leid. en Rott. 1796.

Historische Brieven over den zich noemenden Frederik Gerard Meijer, *Geëxecuteerden binnen Rotterdam*, *den* 26 *Meij* 1796. *Behelzende deszelfs Character*, *zeldzame Levensgeschiedenis*, *Gesprekken*, *Brieven*, *Gevoelens en Dood. Doormengd met veele wetenswaardigheden*, *betreffende de Godgeleerdheid*, *Rechtsgeleerdheid en Wijsbegeerte. Met het portr. van F.G. Meijer.* Rotterd. 1796. 8°. 3^{e} dr.

Deze brieven gaven aanleiding tot de volgende twistschriften:

G. B r u i n i n g , *J. Scharps redelooze bitterheid tegen de Bestrijders der Formulieren*, *uit deszelfs Brieven over Meijer aangetoond*. Rotterd. 1797. 8°. *en*

De redelooze bitterheid van den Remonstrantschen Leeraar

Gesb. Bruining, *tegen den Gereformeerden predikant Jan Scharp*, *aangetoond door Philalethus*. Rotterd. 1797. 8°.

Leerredenen en verhandelingen ter verdediging van de Christelijke godsdienst. Rotterd. 1797. 8°.

Gedachten op mijn veertigsten verjaardag, *den Achtienden van mijnen Evangelie dienst*, 16 *Augustus* 1796. Rotterdam 1796.

Slotvaers op zijne laatste Leerrede. Rotterd. 1796. 8°.

De Lierzang aan mijne Landgenooten in den oorlog van 1793, *door J. Scharp*, *Pred. te Rott. en bij J. Hofhout en Zoon*, *uitgegev. Op nieuw uitgeg. met een Tegen-Lierzang*, *schertsend afgemaald door Batavus den Hekeldichter*. Rott. 1796. 8°. - *De eer van D°. J. Scharp*, *verdedigd* (*niet door zich zelven maar door een zijner vrienden*,) *of mijne Gedachten op het infaam en lasterlijk libel*, *genaamd Tegen-Lierzang enz.* Rott. 1796. 8°.

Leerredenen en Verhandelingen ter verdeediging van den Christelijken. Evangelischen Godsdienst tegen deszelfs hedend. bestrijders 1e *D.* 1e *St.*, *behelzende eene Leerr. over de grootheid van Jezus uit Luc. I:*32a. Rott. 1797.

De pligt v. Christ. Leeraren. Opgedr. aan Stolker. Rott. 1797.

In 1796 verscheen *Missive van Sincerus Philantropos over het in het oog loopend verschil tusschen het gedrag van Elf Rott. predikanten in het doen der gerequireerde belofte*, *volgens het decreet van het Provinc. Bestuur in dato* 5 *April* 1796, *en tusschen het gedrag van Vijftien Amsterdamsche*, *Drie Haarlemsche*, *Een Rotterdamsche en eenige andere Predikanten*, *die deze Belofte*, *onder benefice van latere declaratoiren hebben afgelegd*, *en ingevolge daarvan in hunnen dienst gesuspendeerd of gedemitteerd zijn enz.* Hier tegen gaf S c h a r p , *Bericht van Ds. J. Scharp aan den zich noemenden Sincerus Philantropos over deszelfs Missive*, *rakende het verschillend gedrag der Rotterdamsche en andere Predikanten in het doen der bekende Belofte*, Rott. 1796. 8°. waartegen verscheen: *Sincerus Philantropos aan het geëerd Publiek of Antwoord op het Bericht van Ds. J. Scharp*. Rott. 1796. 8°, en hierop gaf S c h a r p *Afscheid van Ds. Scharp van den zich noemenden Sincerus Philantropos*. Rott. 1796. 8°.

Deductie aan de Weleerw. Groote Vergadering der Ned. Geref. Gem. derzelver stad (Rott.) *aangaande deszelfs Politieke Remotie*, *over en ter zaake van zeeker Declaratoir*, *bij het afleggen der Belofte*, *gevorderd door het Prov. Bestuur van Holland*, *waarin alle stukken*, *daartoe specterende*, *zijn geconsereerd*. Rott. 1797. 8°.

Ter gelegenheid van den 50-*jaarigen Predikdienst van P. Hofstede*, *S.S. Theol. Doct. en Prof. en Pred. te Rotterdam.* Rott. 1799.

Feestzang ter 59ste *verjaring van den Hoogeerw. Hooggel. Hr. J.J. le Sage ten Broek enz.* Rott. 1801. 8o.

J. Scharp en J.G. ten Broek, *Gezangen*, *ter plechtige viering van den vervulden* 25*-jarigen predikdienst van D.W. Smits*, *Prof. en Pred. te Rotterdam. Gevierd* 31 *van Lentemaand* 1801. Rott. 1801. 8o.

Feestzang, *bij den hervatten Predikdienst van J.W. Bussingh*, *op den* 23 *van Bloeimaand* 1902. Rott. 1802. 8o.

J. Scharp en J.G. ten Broek, *Gezangen aan den Weleerw. Heer Th. Hoog*, *toen Zijn Eerw. zich*, *na een beroep in de gemeente van 's Hage*, *op nieuw aan die van Rotterdam verbond op Zondag* 19 *Julij* 1801. Rott. 1801. 8o.

Historisch Berigt van het voorgevallene in de zaak der Politieke Remotie van den Predikant J. Scharp te Rotterdam; sedert het inleveren zijner Deductie aan den grooten Kerkenraad der Nederd. Geref. Gem. aldaar, *op den* 18 *Januarij* 1797 *tot den dag van heden toe. En zijn vertrek naar de Gereformeerde Gemeente te Loga in Oostfriesland*, *met deszelfs provisioneel afscheid van de Gemeente te Rotterdam. Dienende tot een vervolg op deszelfs te vooren uitgegevene Deductie waarmede deze geheele Geschiedenis compleet is*, *doormengd met alle authentieke stukken*. Rott. 1798. 8o.

Bij deze gelegenheid verscheen:

J.G. Volckhardt, *Zang tot uitgeleide van J. Scharp*, *nog onlangs verdienstvolle prediker bij de Hervormde Gemeente te Rotterdam*, *thans naar Loga in Oostfriesland beroepen*, *en zich derwaarts begevende*. Rott. 1798. 8o.

Kerkelijke Redevoering over 2 *Tim. II:*9*b*, *na het bedanken voor de beroeping naar Embden; gehouden te Loga in Pruisisch Oost-Friesland*, *den* 2 *Maart* 1800. *Gedrukt* te Leer, bij H. v a n Z w o l, in de Hoog- en Nederd. taal, 1800. 8o.

Dissertatio inauguralis, *de veterum et recentiorum obtrectationibus*, *veritatem Religionis Christianae non labefactantibus immo conservantibus*. Gron. 1800. 8o.

Dichtmatige Redevoering op het Kersfeest van 1801.

Kerkelijke Redevoering over 2 *Cor. XI:*30, *ter* 25sten *verjaaring van den vervulden Evangeliedienst in verschillende gemeenten*, *gehouden te Rotterdam den* 16 *van Oogstmaand* 1803. *Met eenige bijgevoegde*, *vooral Historische Aanteekeningen*, 8o. *met het Silhouet van den Autheur*. Rott. 1803.

Aanspraken en Gebeden, *bij de viering van 's Heilands geboorte*, *en den uitgang van het jaar door het Christen Zang-Genootschap in 's Hage*, *den* 28e *van Wintermaand* 1804, *uitgespr. in de Nieuwe Kerk aldaar*. Rott. 1805.

Oudheid- en geschiedkund. Verhand. over de beffen en halskragen. Rott. 1806.

Bij het overlijden van D.W. Smits, *Prof. en Pred. te Rotterdam den* 12 *van Louwmaand* 1806. 8o.

Inwijding der gehoorzaal van het Letterk. Genootschap Verscheidenheid en Overeenstemming, *te Rotterdam*, met een plaat. Rott. 1807.

Aanspraken en Gebeden, *bij gelegenheid der plegtige Zangoefening van het Genootschap: Tot Gods Eer*, *gehouden den* 16 *Maart* 1807, *ten voordeele der ongelukkigen te Leyden; waar de geheele Cantate op dit onderwerp door den Heer van der Hulst vervaardigd is uitgevoerd*. Rott. 1807. 8°.

Herziening en uitbreiding der drie laatste Leerredenen van D.W. Smits.

November 1813, *Lierzang*. Rott. 1814. 8°.

Voorlezingen over den Vriend, *die als uwe ziel is*. Rott. 1815.

Redevoering op de eerste algem. Vergad. v.h. Bijbelgenootschap 21 *Dec.* 1815.

November 1813*; Lierzang*, *met aanteekeningen en portretten*. Amsterd. 1815, 8°.

Aanspraken, *rapport en redevoering op de eerste algem. vergad. v.h. Rotterd. Bijbelgenoots*. Rott. 1816. 8°.

Gedenkzuil v.d. Nederl. krijgsroem in Junij 1815. m. pl. Amst. 1817.

Leerreden op het Henvormingsfeest. Rott. 1817.

Redevoering op de zesde algemeene Vergadering van het Bijbelgenootschap, 19 *Oct.* 1820.

Leerrede ter vijfentwintigste verjaring van zijn Evangeliedienst te Rotterdam.

Redevoer. op de jaarl. alg. vergad. v.h. Nederl. Zendeling Genoots. te Rotterdam. Rott. 1821. 8°.

Omwerking der Kerspreek zonder letter r.

De ouderdom, *eene Leerrede*.

Afscheid van de openbare Evangeliedienst.

Een woord uit het hart eene ouden dienaars van J.C., geplaatst voor P. Meuniers *Kort begrip van de Bijbelsche Geschiedenis en van die der Christelijke kerk*, *uit het Fransch.* Rott. 1823.

Ernstige gedachten in de laatste dagen van mijn leven. 's Hage 1829. 2e dr.

Vertaling der Hoogduitsche Leerrede: Jezus zegent de kinderen.

Zijn *Grafschrift op Joh. van der Walle* leest men bij Dr. J.P. Sprenger van Eyk, *Redev. ter naged. van wijlen J. Scharp* en in *Navorscher* D. VI. bl. 13. - Hij vertaalde Gezang 39 naar Zimmerman, met Pieter Leonard van de Kasteele Gezang 161 naar een onbekende, en met Ahazuerus van den Berg Gezang 163 uit het Bremisch Luthersch Gezangboek, met Abraham Rutgers en Ahazuerus van den Berg vervaardigde hij Gezang 72 en hij zelf Gezang 21, 25, 38, 52, 61, 78, 123, 155 en 173.

Zie *Levensbeschrijv. en bloemlezing uit de Geschriften van den Hoog-Eerw. heer J. Scharp*, Rott. 1828; J.P. Sprenger van Eyk, *Redev. ter naged. van wijlen J. Scharp;* R.H. van Someren, *Hulde aan de naged. van J.S.;* N.v.d. Hulst, als boven; L.v.d. Broek, *Lijkzang;* Harderwijk, *Naaml. en Levensbijz. der Predikk. te Rotterdam*, bl. 103 volgg.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 52, 53; Glasius, *Godgel. Nederl.; Afscheid v.d. Openb. Evangelie dienst*, bl. 106; M. Siegenbeek, *Aanspraak bij het openen van de jaarl. vergad. der Maats. v. Nederl. Letterk. te Leyden* 1828; *Jaarl. Verslag d. Algem. Verg. v.h. Kon. Ned. Inst.* 1828; Schotel, *Tollens en zijn Tijd*, bl. 24 volgg.; *Geestel. en Wereldl. Kleederdr.* St. I; *Mengeldichten bij bijzondere gelegenheden door de Rotterd. Afdeel. d. Holl. Maats. van Fr. Kunsten en Wetensch.. Gedr. voor de leden* 1807, U. I. bl. 174, 220; *Kunst en Letterb.* 1828, D. I. bl. 161; van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.;* Wap, *Astrea* 1856, bl. 136, 137; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunsten en Wetens.*, D. IV. (2) bl. 410, 411, 413, A. IV. (2) bl. 433, IV. (2) bl. 209, 210; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 278; P. Scheltema, *Leven enz. van mr. Jac. Scheltema*, bl. 105; *Aant. op* Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *Navorscher*, D. V. bl. 271, D. VI. bl. 53; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 60, 87; *Woordenb. der Zamenl.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 270, 331, D. III. bl. 99, 269, 301, 349.

[Mr. J.C. Scharp]

SCHARP (Mr. J.C.), zoon van de vorige, te Axel geboren, studeerde te Groningen en werd Jur. Utr. Dr. na het verdedigen van een *Specimen Juridicum de vi et effectu conditionum*, *ultimae voluntati adectarum*, *quae libertatem Matrimonii vel impediant vel restringant*. Gron. 1804.

[Jacobus Scharp]

SCHARP (JACOBUS), broeder van den vorige, dapper krijgsheld, nam als luitenant deel aan den togt naar Rusland, klom op tot den rang van majoor, werd ridder van het Legioen van Eer, en overleed den 15 Aug. 1858 te Zwolle.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 395.

[Dr. J.A. Schatz]

SCHATZ (Dr. J.A.) waarschijnlijk een aangenomen naam, Bilderdijk schrijft: (*Gesch. des Vaderl.* D. XII. bl. 150) ‘Deze (Reinier 't Hoen) heeft mij gezegd, dat de Staatkundige Tooneelstukken (dramaas in proza) omstreeks 1788, onder den naam van J.A. Schatz, Med. Doct. in het licht verschenen, en om het bijvoegsel van Med. Doct. door velen aan den beroemden geestigen Doctor van Woensel toegeschreven, van zijn vader P. 't Hoen zijn.’

Onder dien naam zijn bekend:

Het Engelsche en Amerikaansche kaartspel. Utrecht 1778.

(Vooraan: *Zinnebeeldige en Schertzende Tytel-plaat*, *verbeeldende alle de Tooneelspelers uit het* (voornoemde) en *volgende Tooneelstukken door J.A.S.*, *benevens Verklaring en Uitlegging*). Langw. 4°.

Kritieke vertooning van de Tooneelspelers van Dr. Schatz, in pl. met uitlegging, zonder naam, pl. of j. Langw. 4°.

De verdrukte Wildeman, *zijnde een vervolg op het* (voorgaande stuk). Ald. 1778.

De Misrekening, *zijnde een tweede vervolg* (daar) *op*. Ald. 1778.

Het Verdrag, *zijnde een derde vervolg* (daar) *op*. Ald. 1778 m. pl.

De Geplaagde Hollander, *of de lastige Nabuur* (Trsp.) Ald. 1779. *Toevoegsel op de voorgaande stukken*.

Dervant, *of de Zegepraal der Liefde* (Trsp.). Ald. 1779.

Jurjen Lankbein, *of de Mof*, *Commis door bedrog* (Trsp,). Ald. 1779.

De Mof Koopman, *of Zamenspraak tusschen een Rentenier*, *een Hollander*, *een Vries en drie Vreemdelingen*, *ovèr het verval der Binnenlandsche Koophandel of Winkelneering; opgedragen aan de Heeren Directeuren en Leeden van de Occonomische tak*, *door Petrus Stads*, *Naneef van J.A. Schatz. M.D.* Ald. 1780.

De Geest van Doctor Schatz in de Kerk, *in de Raadzaal en in de Kroeg*, *Klugtig blsp.* In den Haage 1796. 8°.

Lucifer en Beëlsebub, *of het Drommelsche Committé van Raadgeeving*, *klugtig blsp.* Ald. 1796.

De Kwakzalver aan Staat, *of de dood van Hansworst*, *klugtig blsp.* Ald. 1796.

Lucifer en Beëlzebub, *cum soc. of het Committé van Geheime Correspondentie*, *behelzende de helsche geheimen*, *waardoor de beste Maatschappij verlooren gaat; Staatk. Satire.* Ald. z.j. (1798).

Crispijn; of de Geremoveerde Staatsraad, *Staatk. klsp.* Ald. z.j. (1798).

Nieuwe Patriotische werken, *Geschreeven in Frankrijk*. Dordr. 1795, 8°.

Het Committé van vier en twintigen en de Geest van Wm. de V in zijn geweezen Eetzaal op het Binnenhof, *in den Haag*, *klugtige opera*, 1796. 8°.

J.A. Schatz (*in leven M.D.*). *Het Staatspook*, *of de eene Duivel er uit*, *en de andere in zijn plaats*, *klugtspel*. 's Hage 1798.

Zie *Navorscher*, D. II. bl. 311, D. V. bl. 135; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. *b* bl. 196, D. III. bl. 171.

[A. La Schatz]

SCHATZ (A. LA) gaf in het licht:

De vrede, *of het dubbel Huwelijk door een Nieuwstijding*, *vrolijk blsp.* Z. p. 1802. kl. 8°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I*b* bl. 191.

[Pieter Schattemate]

SCHATTEMATE (PIETER), een rederijker, in 1574 te Antwerpen ter dood gebragt, 'omdat hij eene ballade gemaakt had van eenige stucken door minnebroeders bedreven.'

Zie v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[C. Schattenkerk]

SCHATTENKERK (C.) med. dr. schreef:
Diss. med. de usu medico aquae marinae. Lugd. Bat. 1829.
Waarneming eener weeënzwakte (*adynamia dolorum*), *ontstaan door overgroote uitzetting der baarmoeder en gevolgd door eene bloedstorting uit verlamming* (*haemorrhagia paralytica* in *Praktisch Tijdschrift voor de Geneeskunde in al haren omvang*, 1835, St. 3 bl. 226.
Waarneming eener zelfwending. Ald. 1839, St. 3 bl. 232.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*, p. 314, 315.

[J. Schauberg]

SCHAUBERG (J.). Kramm vermeldt hem als graveur van boekprenten.

[Pieter Schaubroek]

SCHAUBROEK (PIETER), in 1542 te Antwerpen geboren, was een leerling en navolger van Jan Breughel, doch bereikte nimmer de hoogte van zijn meester. Hij leefde in 1576 te Antwerpen.
Zie Immerzeel.

[Cornelis Schay]

SCHAY (CORNELIS, burgemeester van Groningen. Reeds in 1713 arbeidde hij met Sicco van Goslinga, Lewe van Aduwart, dengraafvan Kniphuizen en anderen om den jongen prins van Oranje en Nassau tot Stadhouder van Groningen te verheffen, en in 1718 was hij 'de voorname of eenige oorzaak van het besluit van de provincie om den prins, toen 7 jaren oud, tot die waardigheid te benoemen.'
Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 195, 196.

[Adriaan Jansz. van Schayck]

SCHAYCK (ADRIAAN JANSZ. VAN), glasschilder te Utrecht, in de eerste helft der 17e eeuw. Hij ontving in 1635 voor het schilderen van het wapen der stad Utrecht in de Nieuwe kerk te Montfoort *f* 180 en voor een in de kerk te Harmelen *f* 100.
Zie Kramm.

[Evert van Schayck]

SCHAYCK (EVERT VAN), kunstschilder en kaartmaker te Utrecht in het midden der 16e eeuw. Hij bloeide 1538-1563. In 1572 was hij overleden.
Zie Dodt, D. III en VI. bl. 338.

[Geert van Schayck]

SCHAYCK (GEERT VAN), kunstschilder te Utrecht. Komt als zoodanig 1582-1583 voor.

Zie K r a m m .

[P. Sazerac]

SAZERAC (P.) gaf in het licht:

Alphabeth François pratique, *par le moyen duquel on peut apprendre à lire aux enfants en bien peu de leçons*. Amst. 1811. 8°.

Principes de Grammaire Française absolument nécessaires, *avec au recueil de thêmes hollandais*, *pour les jeunes gens qui commencent à traduire*, *Ouvrage in dispensable dans les écoles*. 8°.

Notions simples de Géographie. Amst. 1806.

[Schedemake]

SCHEDEMAKE ( ), hoofd van een aanhang der doopsgezinden te Emden, die zich naar hem *Schedemakers* noemden, bij gelegenheid der scheuring ontstaan door verschil van gevoelens omtrent den ban en de echtscheiding.

Zie B r a n d t , *Hist. d. Ref.*, D. I. bl. 180.

[Radboud Herman Scheels]

SCHEELS (RADBOUD HERMAN). Zie SCHELIUS (RADBOUD HERMAN).

[H. Scheenhuysen]

SCHEENHUYSEN (H.). Zie SCHEVENHUIZEN (HENRICUS).

[J.B. Scheepen]

SCHEEPEN (J.B.) dichter uit de 18^{e} eeuw. Hij gaf zonder naam van plaats en jaar in het licht:

Overvloedigen Oogst van Geestelijke Gezangen door het geheele jaar, *met noten*. Amst. bij T. C r a i j e n s c h o t .

Zie v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[Willem Bastiaansz. Scheppers]

SCHEPPERS (WILLEM BASTIAANSZ.). Zie SCHEPERS (WILLEM BASTIAANSZ.).

[Abraham Scheerenberg]

SCHEERENBERG (ABRAHAM), kapitein van een Burgercompagnie te Amsterdam, komt voor in de geschiedenis van het oproer aldaar in 1747.

Zie W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. XX. bl. 141.

[J. Fred. Scheer de Lionastre]

SCHEER DE LIONASTRE (J. FRED.), luitenant kolonel van de artillerie, in dienst van koning W i l l e m I enz.

Hij gaf in het licht:

Théorie balistique, *orné de* 3 *plans et de* 16 *tabl.* Gend 1827. 8°.

Zie Q u é r a r d , *La France Litter.*, T. VIII. p. 512.

[Hendricus Joannes Scheeres]

SCHEERES (HENDRICUS JOANNES) werd den 2 Augustus 1829 te 's Gravenhage geboren, elf jaren oud een leerling van V a n H o v e B z n ., en schilderde meest

stukjes van kleinen omvang, interieurs met figuren uit de XVIIe eeuw voorstelleude. Hij volgde doorgaans de keus van zijn leermeester. In 1839 exposeerde hij te 's Hage het eerst een *Bezoek in een Meubelmagazijn in de* 18^{e} *eeuw;* in 1851 *Het schaftuur*, in bezit van den baron v a n B r i e n e n , en *den Hellebardier*, door den heer V ö l c k e r e r aangekocht. In 1861 zag men van hem op de tentoonstelling te 's Hage:

Het plunderen van een wapensmids winkel; Rembrandt in zijn Atelier; een Guitaarspeler en *Aan het venster*. Zij muntten door bevallig koloriet en pikant licht-effect uit. Vooral behooren zijne smidsen tot de beste soort zijner werken.

In 1863 waren op de tentoonstelling aldaar van hem: *Een koopman in Oudheden; een Linnenwinkel; een Smid*.

Hij overleed den 12 Januarij 1864 in zijne geboortestad.

Zie *Spectator* 1864; K r a m m , *Aanh.*

[P.S. Scheers]

SCHEERS (P.S.) med. dr. schreef:
Diss. med. de Sulphuris indole et usu in morbis catarrhalibus passivis. L.B. 1815.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 314.

[Jan Scheffer of Schoeffer]

SCHEFFER of SCHOEFFER (JAN), kleinzoon van Petrus Scheffer, schoonzoon van Johannes Fust of Faust, zoo men meent in 1502 of 1503 overleden, zoon van Johannes Scheffer, beide boekdrukkers te Mentz, schijnt in 1541 de drukkerij van Gerard van den Hatart te 's Hertogenbosch te hebben overgenomen en zich in hetzelfde huis de *Vergulde Missael*, in de Kerkstraat aldaar te hebben gevestigd. In dit huis is door Jan Scheffer en zijn nakomelingschap tot 1790 onafgebroken de boekdrukkunst uitgeoefend. Jan Scheffers overleed den 12 Maart 1565, en werd met zijne huisvrouw Anna, dochter van Jan Bottelmans, den 14 Maart 1587 gestorven, begraven in de St. Jans kerk, alwaar zij een familie graf hadden. Tegen over de begraafplaats pleeg een wapenkastje te hangen met dubbelde deuren, op een van welke Jan Scheffer knielend was afgebeeld, met een sprekend wapen, zijnde drie zilveren schapen op een veld van sinople en twee herderschoppen, en sautoir de gueules op een veld van zilver. Ook kwamen er familie aanteekeningen op voor, waarvan Marchand en Hermans gebruik gemaakt hebben. Bij de overgave der stad in 1629 werd deze wapenkas aan de familie teruggegeven, die haar nog in 1740 bezat.

[Jan Scheffer of Schoeffer]

SCHEFFER of SCHOEFFER (JAN) volgde zijn vader in 1565 als boekdrukker op. Hij werd, op verzoek der regering zijner geboorteplaats, bij octrooi van den hertog van Parma, van den 1 April 1580, en bij een dergelijk van den 24 December 1587, door den Raad van Brabant, bevoorregt met het drukken van alle plakaten, die van wege Zijne Majesteit in de stad 's Hertogenbosch zouden gezonden worden. Hij huwde Elisabeth van den Hoeck, en overleed hoog bejaard, den 23 Junij 1614, en liet drie zonen na, Antonie, Gerard en Jan Scheffer.

[Jan Janszoon Scheffer]

SCHEFFER (JAN JANSZOON), die zich ook Jan Scheffer de Jonge noemde, begon in 1616 te drukken, woonde in den *Goeden herder* en schijnt gehuwd geweest te zijn met Magdalena van der Stappen, die hij zonder kinderen naliet. Na 1624 blijkt het niet dat hij eenig boekwerk van de drukkerij zond.

[Anthoni Scheffer]

SCHEFFER (ANTHONI), broeder van den vorige, huwde den 26 Febr. 1612 met Sophia van Someren en vestigde eene drukkerij in een afzonderlijk huis, waar de *X. Geboden* uithingen, doch in 1614 drukte hij reeds in het ouderlijk

stamhuis. Hij en zijne vrouw stierven, waarschijnlijk in 1635, aan de pest, die toen hevig te 's Hertogenbosch woedde. Hij werd opgevolgd door zijn zoon.

[Jan Scheffers]

SCHEFFERS (JAN), den 20 Augustus 1617 geboren, in 1637 met Levina van Roy, den 1 Mei 1643 met Maria de Gulikker gehuwd. Hij liet bij de laatste drie zonen en eene dochter na. Omtrent 1670 kwam een zijner bloedverwanten uit Mentz hem zijne 23-jarige dochter ten huwelijk vragen, om aldaar het geslacht voort te planten, doch de moeder kon daartoe geene toestemming geven.

[Jan Scheffers]

SCHEFFERS (JAN), de oudste zoon des voorgaande, werd den 6 Mei 1644 geboren, en huwde den 26 Mei 1675 met Helena de Wys, die hem drie zonen en even zoo vele dochters schonk.

[Petrus Scheffer]

SCHEFFER (PETRUS) den 9 Februarij 1684 geboren, en den 11 November 1711 gehuwd met Livina Henrica Cuyper, bij welke hij o.a. twee zonen en eene dochter verwekte. Tot deze vervoegde zich Marchand, om bouwstoffen te verzamelen voor zijne *Histoire de l'Imprimerie*, in 1740 te 's Hage uitgekomen. In 1717 verscheen het eerste boek van zijn pers.

[Jacobus Scheffers]

SCHEFFERS (JACOBUS) werd den 2 Junij 1720 geboren en huwde den 7 Februarij 1751 Catharina van Rhyn. Hij bleef in het huis zijner voorouders boekdrukker tot zijnen dood, den 17 December 1796. Met hem stierf zijn geslacht uit.

Zie Ackersdyck, in *Vaderl. Letteroef.* voor 1817; *Mengelw.* n°. VI., overgenomen in het *Provinciaal Blad van Noord-Braband voor Vrijdag den* 20 *Junij* 1817 n°. 49, en met aanteekeningen van J.L.C. Jacob in het *Jaarboekje voor den Boekhandel van* 1842-1843, bl. 86-94; *Dict. bibliogr. du* 15e *Siècle par Serna Santander*, T. I. p. 119; Panzer, *Ann. Typogr.*, T. IV. p. 540; Marchand, *Hist. de l'Impr.*, p. 51; Hermans, *Geschiedk. Overzigt der Boekdrukkers in Noord-Braband*, in *Bijdragen tot de Gesch.*, *Oudh.*, *Letter.*, *Statist. en Beeld. Kunst. der Prov. Noord-Brab.*, D. II. bl. 329 volgg.

[Petrus Scheffer]

SCHEFFER (PETRUS), dichter uit het laatst der vorige eeuw. Hij plaatste o.a. een *Lijkdicht* vóór de *Lijk- en Lofreden ter gedachtenis van P. Curtenius*, *Theol. Prof. te Amsterdam*, *door deszelfs ambtgenoot J. van Nuys Klinkenburg*, *uit het Lat. vert. door M. Jongeneel.* Amst. 1790.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[J.F. Scheffer]

SCHEFFER (J.F.) is schrijver van:

De verhevenheid van het Evangelie. Rott. 1801. 8°.

[Jan Baptiste Scheffer]

SCHEFFER (JAN BAPTISTE) werd niet in 1773 te Kessel, gelijk de *Astrea* meldt, waar hij met J a n B e r n a r d S c h e f f e r verward wordt, maar veel vroeger te Mannheim geboren. Hij

was een discipel van Thesbein, woonde reeds in 1788 te Utrecht, en was aldaar bij het handelhuis Blydesteyn, waaraan hij door een ander van Dordrecht was aanbevolen. In 1808 behaalde hij in het historiele vak den uitgeloofden prijs van 3000 francs met de voorstelling van *Jacob Simonsz. de Ryk*, *weigerende zijn ontslag uit den kerker*, *die hem door de Spanjaarden werd aangeboden*, berustende in het koninklijk kabinet te 's Hage. In dat jaar waren van hem op de tentoonstelling te Amsterdam twee portretten, dat van hem en van zijne vrouw. In het Museum Boymans berustte van hem *Een Binnenhuis met drie beelden*.

Jan Blydesteyn, oud domheer van het kapittel van St. Maarten te Utrecht, bezit van hem een *Familiestuk*, voorstellende den heer Blydesteyn, zijn echtgenoot en vier kinderen in een kamer, ten voeten uit, in 1788 door hem geschilderd. Hij was hofschilder van koning Lodewijk en overleed te Amsterdam in 1809, bij welke gelegenheid Bilderdijk een gedicht vervaardigde, waarin hij zijne weduwe de toekomende grootheid van haar zoon Arij profeteerde. Hij huwde te Dordrecht Cornelia, dochter van den kunstschilder Ary Lamme, welke hem drie kinderen schonk, van welke Ary en Henri (die volgen) de schilderkunst beoefend hebben.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel en Kramm, *Arie Scheffer et sa famille* in *Astrea*, D. I.

[Cornelia Scheffer geboren Lamme]

SCHEFFER geboren LAMME (CORNELIA), echtgenoot van den vorige, werd, daar zij, gelijk in de *Astrea* wordt opgegeven, in 1837, 68 jaren oud was, in 1769 te Dordrecht geboren. Zij woonde in 1810, na den dood van haar man, te Amsterdam op de Prinsengracht tusschen de Leidsche en Spiegelstraat, en vestigde zich in 1811 te Parijs, waar zij in 1839 overleed. Haar zoon Ary heeft haar in marmer vereeuwigd, en hield haar beeld steeds als zijn gezelschap bij zich. Zij was een verstandige en rijk begaafde vrouw, die zeer veel heeft bijgedragen tot de vorming en ontwikkeling der uitstekende talenten van dezen zoon. Zij beoefende zelve de teekenkunst en heeft ook geëtst. Op de tentoonstelling te Amsterdam, in 1810, was van haar een teekening, voorstellende *een oud man met een langen baard*. Haar portret vindt men bij Immerzeel.

Zie *Arie Scheffer et sa famille* in *Astrea*, D. I., van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

[Ary Scheffer]

SCHEFFER (ARY), oudste zoon der beide vorigen, werd den 10 Februarij 1795 te Dordrecht geboren. Reeds in kinderlijken leeftijd onderscheidde hij zich door buitengemeene vatbaarheid, onleschbaren dorst naar kennis, zeldzame vlugheid van begrip en een onbegrijpelijke gemakkelijkheid in het aanleeren der levende talen, en ‘schrijft Immerzeel,’ een aan het wonderbare grenzende ontwikkeling van zijn grooten aanleg

voor de schilderkunst. Na den dood van zijn vader (1809), zijn eerste leermeester in de kunst, bestelde zijne moeder hem te Rijssel, en in 1810 zag men reeds van haren zoon op de tentoonstelling te Amsterdam een portret, dat men aan het penseel van een gevormden meester toeschreef. Twee jaren later begaf zich de moeder met hare drie veelbelovende zoons naar Parijs en daar ontwikkelde en volmaakte zich zijn talent meer en meer onder de leiding van Pierre Guerin, een der vier voornaamste discipelen uit de school van David.

In 1816 behaalde hij op eene te Amsterdam uitgeschreven prijsvraag, ten onderwerp hebbende het *Bezoek der Engelen bij Abraham*, de premie van 800 francs, in 1817 zond hij op de tentoonstelling te Parijs twee tafereelen, voorstellende het *Doodbed van St. Louis*, het een en ander aan den dichter Ossian ontleend, en een paar jaar later *St. Louis de pestzieken bezoekende* en *Sl. Thomas in den storm*. Tot hiertoe had hij in zijne kunstwerken den stijl zijner meesters gevolgd, doch in 1820 den moed om met Géricault, Herrent en La Crux een eigen weg te kiezen.

'Ary Scheffer (schreef een zijner biografisten) sensit lui même qu'il ferait mieux de tourner ses vues d'un autre côté et c'est alors qu'il demanda à Goëthe et à Byron ses compositions.' Van dien oogenblik af trad hij een nieuw tijdperk van zijn kunstleven in, en vermeerderde bij elk tafereel, dat hij exposeerde, zijn roem. In zijne *weduwe van den soldaat* in 1822 in de Louvre tentoongesteld, bewonderde men niet slechts den man van genie maar ook den man van diep gevoel. Zijne in 1829 aldaar geexposeerde *Sûlliotische vrouwen* achtte men waardig naast de *Moord van Silo* van La Croix geplaatst te worden. Hij ontving het ridderkruis van het legioen van eer en zijn schilderij een plaats in het Luxemburg, onder de voortbrengselen van het genie van Frankrijks eerste meesters. Wij kunnen niet alle voortbrengsels van zijn penseel vermelden die sedert dien tijd zijn atelier verlieten, en noemen slechts *de zuster van barmhartigheid*, *de kinderlijke dans*, *de wandeling in den tuin*, *les Mignons* (1836), *le Larmoyeur*, zijne tafereelen aan Burger en Göthe, vooral aan diens Faust ontleend en vooral zijn *Francisca de Rimini*. 'N'eut iljamais,' schreef Vitet, 'fait autre chose, l'auteur d'un tel tableau échapperait à l'oubli. Scheffer a pu trouver quelquefois des beautés d'un ordre suprème; il n'a rien produit d'aussi lumineux, d'aussi complet, sans perdre ses qualités propres, et semble en emprunter ici qui lui sont étrangères, c'est une ampleur de Style, une souplesse, une purété de lignes, une rondeur de modelé, que ses poëtes de Nord ne lui inspiraient pas. Ce tableau - voegt hij er bij - fut la dernière manifestation des tendances purement poëtiques du talent de Ary Scheffer ....' Sedert schilderde hij meestal

religieuse onderwerpen, zoo als *le Christ consolateur* (1836). *Le Christ remunerateur*, *de verkondiging aan de Herders*, *de Doop*, *Magdalena in verrukking* (begonnen), *de verschijning aan Maria Magdalena*, *de Drie Koningen hunne geschenken aanbiedende*, *Christus in Gethsemané*, *Christus zijn kruis dragende*, *Christus begraven* (1845), *de Heilige Augustinus en zijn moeder de Heilige Monica*.

In 1859 werd er te Parijs eene tentoonstelling van al de bekende te zaam gebragte werken van S c h e f f e r gehouden, die een netto ontvangst van 70,000 francs opbragt. Van deze meesterstukken werd de *Christus Consolator*, welke voorstelling in prent door gansch Europa, ja tot zelfs in Amerika, is uitgegeven, in 1853 uit de galerij van Orleans, voor 52,000 francs aangekocht door J.C. F o d o r , te Amsterdam. Nopens *Jezus in Gethsemané*, in 1856 op de tentoonstelling te Rotterdam, las men in het *Handelsblad* van 21 Mei 1856. ‘Dergelijke stukken plaatsen den kunstenaar als op gelijke lijn met R a f a e l en v a n D y c k , zonder zijne originaliteit in het minst te krenken, want S c h e f f e r s naar het grijs min of meer koel hellend koloriet, is ook-hem alleen maar eigen.’ Zijn *Augustinus en Monica* hing steeds aan de bedsponde der Koningin M a r i e A m e l i e , wier door hem geschilderd portret een der schoonste van zijn penseel is. Zijne schilderijen zijn alle naar tijdsorde opgegeven achter het werk van mevrouw G r o t e , welke lijst echter, volgens K r a m m , nog niet volledig is.

S c h e f f e r heeft slechts ééne ets gemaakt, *Margaretha biddende in de kerk*, en eenige lithographiën, als *de Oude Herder*, *De Declaratie*, *Le Vergeur*, *Het verhagelde veld*, *Het begraven van den jongen visscher* (uit W a l t e r S c o t t 's *Antiquary*); *Morton*, tafereel der puriteinen in Schotland.

Het heeft S c h e f f e r aan geen eer ontbroken. Hij was officier der Leopolds-orde, kommandeur van die der Eikenkroon en van de Witte Valk (Weimar), ridder en officier van het Legioen van Eer. Na den gedenkwaardigen strijd in Junij 1848, waaraan hij als chef de bataillou, niet alleen zijn beleid aan den dag legde, maar waarin men ook zijn koenen moed opmerkte, bood C h a n g a r n i e r , die toen het bevel over de nationale garde van Parijs voerde, hem het kommandeurs kruis aan. Hij antwoordde: ‘wanneer mij die vereerende onderscheiding als kunstenaar ware te beurt gevallen, en als eene erkenning van de verdiensten mijner werken, zoo zou ik ze met eerbied en voldoening aangenomen hebben. Maar om eene decoratie te dragen die mij slechts de afgrijselijkheden van een burgerkrijg herinnert, dat is iets, waarin ik niet kan bewilligen.’

Reeds in 1826 was hij in het *Paleis Royal*, en de leermeester der Vorstelijke kinderen, later zelfs van den graaf van Parijs, en door alle leden van het koninklijk geslacht werd

hij als hun vriend geëerd, ofschoon hij met de staatkundige gevoelens van Lodewijk Philips niet bijzonder was ingenomen. Dat hij geen gedwee hoveling was; maar ook aan het hof zijn onafhankelijkheid wist te handhaven, bleek o.a. toen hij de teekening voor het monument, in de kleine kapel, opgericht voor de nagedachtenis van den hertog van Orleans, den koning aanbood, en deze wenschte dat Pradier het zoude vervaardigen. Scheffer weigerde zulks, en de koning moest toegeven. De geniale kunstenaar en beeldhouwer, baron H. du Triqueti volvoerde het naar Scheffers ontwerp; de *Engel*, die daarbij voorkomt, is van de hand van prinses Maria van Orleans.

Meermalen bezocht hij zijn Vaderland, en de stad zijner geboorte. In 1829, deels om met de uitstekendste kunstwerken der schilders uit de 17° eeuw en bijzonder met den stijl van den grooten Rembrandt meer van nabij bekend te worden, en dat deze studie zijn talent ten nutte verstrekte, meent men aan zijne latere schilderstukken te hebben kunnen bespeuren, zonder dat hij daarbij te kort deed aan de oorspronkelijkheid van zijn eigen genie. Ook in 1854 bezocht hij zijn vaderland en Dordrecht, waar hij even hartelijk als feestelijk werd onthaald.

Reeds in 1856 bespeurde men in Scheffer en zijne werken eene droefgeestigheid, waarvan hij zich niet heeft kunnen herstellen, niettegenstaande zijne uitstappen. Zoo deed hij in 1857 met zijne dochter Cornelia en zijn broeders zoon Ary een uitstap naar de tentoonstelling te Manchester, en bezocht bij die gelegenheid Clarmont om de beeldtenis vau koningin Maria Amelia te vervaardigen. Vervolgens bezocht hij met zijn schoonzoon zijne vriendin, mevrouw Salis Schwabe aan den oever van de Mendistraat op het eiland Anglesea (North Wales). Nog in datzelfde jaar werd hij ernstig krank, doch herstelde langzaam. Hij hervatte zijn arbeid, en voleindigde onder andere stukken in den winter van 1857-1858 *Faust met den beker*, in bezit van graaf Cucheleff, en ontwierp *De Engel*, *de opstanding van Jezus aankondigende*. Terwijl hij daarmede bezig was, ontving hij, in het begin van Mei 1858, onverwacht de tijding van het overlijden der hertogin van Orleans. In weerwil hem zulks zijne vrienden en geneesheeren afraadden, vertrok hij dadelijk van zijne dochter vergezeld, naar Londen, en woonde de lijkplegtigheid in de Orleans-kapel bij Weybridge bij. De aandoening veroorzaakte eene ongesteldheid, die te Londen zoo verergerde, dat men zijn schoonzoon, de geneesheer René Marjolin moest ontbieden, die hem met den geneesheer der hertogin van Orleans, dr. Mussy in zoo ver herstelde, dat hij vooreerst te Londen moest verblijven. Hij verlangde echter naar Frankrijk weder te keeren, de reis werd langzamerhand voortgezet, en

na eene afwezenheid van een maand, kwam hij op zijn buitenverblijf *le Pavillon Roquelaure* te Argenteuil, een paar uren afstands van Parijs, verzwakt terug. Hij hield zich hier verscheiden dagen bezig met aan den *Engel der Opstanding* te schilderen, doch de zwakker geworden organen, die met het hart in betrekking staan, werden dagelijks minder, en den 15 Junij 1858 blies de groote en deugdzame man den laatsten adem uit. Zijn lijk werd in de grafstede, op het kerkhof Montmartre, bij Parijs, nevens dat zijner moeder begraven.

In 1850 begaf S c h e f f e r zich in den echt met F r a n c e s L o u i s a S o p h i a L a u z u n M a r a n, weduwe van zijn vriend den generaal B a u d r a n d: zij overleed den 1 Julij 1856 te Parijs.

Zijne eenige dochter C o r n e l i a huwde in 1845 met den zoon van den heer M a r j o l i n, zijn huisarts, die mede in dit vak veel naam heeft gemaakt. Hij zelf schilderde in 1838 zijn eigen portret, dat van zijne *moeder*, *haar beide kleindochters zegende*, een idem (van 1835-1839) en (volgens K r a m m) nog eenmaal, na haar overlijden, *lezende in den Bijbel*, zijn meesterstuk; dat van zijne dochter, mevrouw C. M a r j o l i n S c h e f f e r (1840) en van haar echtgenoot R e n é M a r j o l i n, (1839).

Nadat te Dordrecht een kunstmuseum gesticht was, schonk hij het eene groote schilderij en eenige teekeningen van zijn hand, en aan het Harmoniegezelschap *Euterpe* aldaar een heerlijk door hem op porselein geschilderd beeld dier Muse, om aan de banier te worden gehecht. Op den 12 Julij 1858 werd het met floers overdekt en op het orchest geplaatst, bij de uitvoering eener *Marche funèbre*, ter zijner nagedaehtenis, door den heer B ö h m e vervaardigd.

Op den eersten Zondag na zijn dood heischte het in 1854 te Dordrecht vervaardigd en naar hem genoemde Fregatschip, in het Oosterdok te Amsterdam liggende de vlag halfstoks. Aan het bovengemelde museum vermaakte hij het *portret van Jozua Reynolds*, beroemd Engelsch graveur, door hem geschilderd; een door hem geschilderde *liggende hond* (Turk) levensgroot, een kopij naar zijn *Christus Remunerator*, karton in kleuren, van de grootte als het in Engeland berustende origineel, eene kopij van den *Christus Consolator*, karton in kleuren, van de grootte als het te Amsterdam, in de verzameling van Fodor aanwezige; een levensgroot liggend pleisterbeeld, de *moeder* van S c h e f f e r voorstellende; een buste in pleister *dezelfde* voorstellende, alle door S c h e f f e r vervaardigd; eene buste in pleister *Ary Scheffer* zelven voorstellende, door zijne dochter mevr. C o r n e l i a M a r j o l i n; de *Maagd Maria* en het kind, in pleister vervaardigd door dezelfde. Bij dit geschenk werd de uitdrukkelijke bepaling gevoegd, dat later bij het overlijden van mevr. M a r j o l i n, de marmeren heelden,

(waarvan de genoemde pleisterbeelden afgietsels zijn) zelve aan het Dortsche museum moeten komen, en alsdan de pleisterbeelden gebroken en vernietigd worden.

Den 8 Mei 1862 werd zijn standbeeld, door zijn leerling M e z a r a ontworpen, en door de heeren E c k en D u r a n d vervaardigd, te Dordrecht op het beursplein plegtig onthuld. Bij die gelegenheid werd door den heer J. P h . v a n d e r K e l l e n te Utrecht een fraaije medalje vervaardigd. De heer M.O. d e V r i e s vervaardigde er een in 1855.

Zie *Notice* vóór *l'Oeuvre de Ary Scheffer réproduit* en *photographie par Bingham*, Paris 1860 in fol.; E t e x , *Ary Scheffer* 1859; *Magasin Pittoresque*, *Mars* 1863; Mme G r o t e , *Life of Ary Scheffer*, Lond. 1860. 8°; *Ary Scheffers Leven*, *naar het Engelsch*, door H. *Met eene Opgave van Scheffers werken*, *naar tijdsorde*, *door Mr. G. Vosmaer; Nouv. biogr. génér.; Revue des Deux Mondes*, *Oct*. 1858, door M.L. V i t e t . *de l'Académie Française; Les Artistes contemporains*, *par Ch. Lenormant*, Paris 1833, T. II. p. 35, 40; Dr. W a p , *Arie Scheffer et sa famille* in *Astrea*, T.I; T. v a n W e s t h r e e n e , *Leven van A.S.* in *Letterb*. 1853, bl. 210; *Nederl. Kunstspiegel*, bl. 6 der Fransche Afdeeling voor het jaar 1844 en bl. 33 der Holl. Afd. voor het jaar 1846; *Tijdspiegel*, Aug. 1858, 1862; *Kunstkronijk* 1862; *Europa* 1842, 1862; J. d e V r i e s , *Vergel. van Arie Scheffer* en *Bilderdijk*, in *Magdal.* 1859, bl. 122; W a p , *Mijne reis naar Rome*, D. I. bl. 44; *Volksbeschaving*, *Volksheil*, Afl. I; *Meppeler Courant* 11 en 18 Maart 1848; *Onze Tijd* voor Nov. 1854; *Navorscher*, D. IV. bl. 127, D. V. bl. 9; v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n , *Gesch. d. Vad. Schilderk.*, D. III. bl. 303; G.D.J. S c h o t e l , *Leven van J.C. Schotel*, bl. 66; Dez., *Leven van P.J. Schotel*, bl. 16; N i e u w e n h u i s , (uitg. S y t h o f f); I m m e r z e e l ; K r a m m en *Aanhangsel;* K o b u s en d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.; Convers. Lex*.

[Hendrik Scheffer]

SCHEFFER (HENDRIK), broeder van den vorige, werd den 25 September 1798 te 's Gravenhage geboren, vergezelde, na den dood van zijn vader, zijne moeder naar Parijs, en werd een leerling van G u e r i n . Later legde hij zelf een schilderschool aan, en onderscheidde zich als historie-, portret- en genre schilder. Veel naam maakte hij door zijne schilderij, *Charlotte Corday* voorstellende. Zij werd, even als een tooneel uit eene *overstrooming*, in het Musée du Luxembourg geplaatst. Zijne genre stukken, van een aangenaam koloriet en vleijend penseel, werden zeer gezocht. Zijne werken komen echter, wat diepte van gedachten, juistheid van uitdrukking en historische volkomenheid betreft, op verre na die van A r y niet nabij. Zijne portretten, schoon naauwgezet geteekend en delicaat gepenseeld, hebben iets kouds en gelikts. Voor historie schilder had hij geen energie genoeg. In de historische galerij van Versailles vindt men van hem *de slag bij Kassel*, een zeer levendig rijk gegroepeerd schilderij. Onder zijne historie schilderijen verdienen nog vermelding, *Jeanne d' Arc*, *Orleans binnentrekkende; De droom van Karel IX in den St.*

Bartholomeus-nacht vooral *de herroeping van het edict van Nantes*. Willem I bezat van hem: *Hugo de Groot op het oogenblik*, *dat hij zich voorbereidt*, *om uit Loevestein te vlugten*, in 1850 voor *f* 800, door den heer A. Lamme te Rotterdam aangekocht. De heer Noteboohm te Rotterdam bezat van hem *La Prèche protestante pendant les dragonnades*. De voornaamste mannen van Frankrijk zijn door hem op doek gebragt, (Louis Philippe, Arago, Armand Carrel, Augustin Thirry, Casimir de la Vigne, H. de Bailly enz.)

Ook is er veel naar zijn werk gegraveerd, o.a. *de slag bij Cassel*, door Pigeot, *Charlotte Corday*, door Sezteniers enz. Louis Philippe schonk hem het ridderkruis van het Legioen van Eer. Hij overleed te Parijs den 15 Maart 1862. Zijne dochter is gehuwd met den bekenden hoogleeraar Ernest Renan.

Zijn portret komt bij Immerzeel voor.

Zie van der Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm, ook in het *Aanh.;* Nieuwenhuis (uitg. Sythoff): Kobus en de Rivecourt.

[Karel Arnold Scheffer]

SCHEFFER (KAREL ARNOLD), broeder van den vorige, werd den 5 Mei 1796 te Dordrecht geboren en begaf zich met zijne moeder naar Parijs. Hij was medewerker der *Globe* en *Nationaal* en heeft eenige vertalingen uit het Engelsch en historische werken, onder de restauratie in het licht gegeven. In 1847 werd hij ridder van het Legioen van Eer, en overleed ten huize van zijn broeder Ary, den 11 December 1853. Deze broeder nam zijn eenig kind Ary, geboren 1849, dat ook zijne moeder verloren had, tot zich.

Hij gaf in het licht:

Histoire d' Allemagne sous le règne de l'empereur Henri IV et le pontificat de Gregoire VII, *Tom. I. de* (1056 *à* 1077) Paris 1828. 8°. niet verder verschenen.

Histoire des Etats-Unis de l' Amérique Septentrionale. Paris 1825. 12°. (in de *Bibliothèque du XIX Siècle*).

Précis de l'Histoire générale de la compagnie de Jesus; suivi des '*Monita Secreta*.' Paris 1824. 8°.

Resumé de l'Histoire de Flandre et d' Artoirs (*Nord*, *Pas-de-Calais-Lys. et Escaut*). Paris 1825. 18°.

Resumé de l'Histoire de la Bavière. Paris 1828. in 18°.

Resumê de l'Histoire de la Hollande. Paris 1824. in 18°.

Resumé de l' Histoire de l'*empire germanique*. Paris 1824. in 8°. 3e *edit.* Paris 1827. in 18°.

Memoire du duc de Revigo, *sur la mort de Pichegru précéd. d'une Notice sur l'auteur trad. de l'Anglais*. 1825. in 8°.

M. Demanne noemt Scheffer (N. 1557 van zijn *Nouv. Recueil d'ouvrages anonymes*) schrijver van *L'Introduction historique sur la guerre des Camisards*, van den roman, in 1828

gedrukt, onder den titel van *La Protestante*, *ou les Cevennes au commencement du XVIII siècle*, door D e m a n n e aan T i e r s toegeschreven; doch de roman zelve is van een geestrijke vrouw de introduction van M. A m b r. S e n t y v a n A i x.

Zie *Secrets des Salons*, T. VIII. p. 513; Q u é r a r d, *France litter. Nouv. Biogr. génér.;* K r a m m op A r y S c h e f f e r; *Handelsblad* 19 *Dec.* 1853.

[Karel Antoni Scheffer]

SCHEFFER (KAREL ANTONI), in 1794 te Dordrecht geboren, oefende zich te Parijs onder G u é r i n in de schilderkunst.

In 1817 gaf hij in het licht:

L'Etat de la liberté en France.

Dien ten gevolge werd hij door de regtbank der correctioneele politie, den 2 Jan. 1818, tot drie maanden gevangenis, 200 francs boete, 1000 francs cautionement verwezen, en een jaar onder surveillance gesteld. Hij kwam in hooger beroep doch het hof verwees hem tot een jaar gevangenis en 5000 francs boete, terwijl hij drie jaren van zijn burgerregt beroofd en 5 jaren onder surveillance der politie gesteld werd, onder cautionnement van 3000 francs. S c h e f f e r vertrok oogenblikkelijk naar Brussel, waar hij bevel ontving zich naar Dordrecht te begeven.

Hij gaf sedert in het licht:

Observations rélatives au projet de loi sur le recrutement. Paris 1818.

d' Allemagne et la Révolution, *traduit de l' Allemand*. 1819.

Annales statistiques des Etats Unis, *traduites de l' Anglais*. 1821.

Nog schreef hij anoniem verschillende brochures.

Zie Q u é r a r d, *La France littér.* T. VIII. p. 513; *Galerie des Contemporains*, T. VIII. p. 171; *Plaidoyer prononcé par M. Merilhon*, *avocat à l'audience du tribunal de police correctionelle de Paris le 7 Janvier* 1818 *pour M.Ch. Ant. Scheffer*, *auteur de l'ouvrage intitulé: De l'Etat de la liberté en France*, *prévenu d'écrits seditieux*, *suivi de la Défense prononcée par l'accusé*. Paris 1818. 8°; M. E s n e a u x, *Réflexions sur le Procès de M. Scheffer*. Paris 1820.

[Paulus Scheffer]

SCHEFFER (PAULUS). D o m e n i c i noemt hem een Nederlandsch of Duitsch schilder. Omstreeks 1560 versierde hij de gewelven der kerk van St. Severinus te Napels met goede schilderijen.

Zie K r a m m.

[W. Scheffer]

SCHEFFER (W.). Op *Catalogus van Reydon*, Amst. 1827, komt van hem voor:

Een oud man bij een lamp, *die door eene vrouw wordt vastgehouden*, *goud wegende*, *fraai van uitdrukking*, en

Eene naaister bij kaarslicht.

[N. Scheffers]

SCHEFFERS (N.). Volgens W e y e r m a n een historie

schilder van Utrecht, stak in den aanvang der 18e eeuw naar Engeland over, kwam in kennis met den Italiaan V e r r i o , hofschilder van Koningin A n n a , en werd onder diens leiding en in diens dienst een goed schilder.

Zie K r a m m .

[N. Schegman]

SCHEGMAN (N.), een bekwaam teekenaar. Op *Cat. van W.P. Kops*, Amst. 1808 bl. 62 no 37 komt van hem voor:

Een bosch met een rivier doorsneden, *meesterlijk met zw. kr. en O.I. inkt*.

Zie K r a m m .

[Everard Scheidius]

SCHEIDIUS (EVERARD), kleinzoon van J o h . H e r m . S c h e i d i u s , uit een aanzienlijk Hessisch geslacht gesproten, opziener der jagt (Oberforster) in het graafschap Neuwied, zoon van J a n P h i l i p s S c h e i d i u s , predikant te Otterlo, later te Wageningen, waar hij d. 20 Nov. 1768 overleed, werd d. 24 December 1742 te Arnhem geboren. Hij was tot het leeraarambt bestemd, maar zijn lust en aanleg voerde hem bijzonder tot Oostersche taalstudie. Beide zijne leermeesters S c h r o e d e r te Groningen en J.J. S c h u l t e n s , getuigden eenstemmig: ‘dat hij geboren was om van de laatstgenoemde letterkunde een sieraad te worden.’ Onder voorzitting van den eerste verdedigde hij den 15 Junij 1763, een proeve ter opheldering van onderscheidene plaatsen des O.T. en twee jaren was hij vervolgens huisgenoot van S c h u l t e n s , en bewerkte onder diens leiding de verklaring van H i s k i a 's lied, welke hij in 1765 ter verkrijging van den titel van doctor in de Godgeleerdheid opentlijk te Leiden verdedigde. Ofschoon den 4 Maart 1765 proponent geworden, bleek het weldra dat S c h e i d i u s eene andere werkkring wachtte. Curatoren der Geldersche hoogeschool, bij wie hij, nog student te Leiden zijnde, reeds voor het literarische professoraat was in aanmerking gekomen, benoemden hem, Junij 1765, tot buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche talen, doch eerst een jaar later hield hij zijne intreê-rede: *de abusu dialect. Oriental. in solida codic. Hebr. interpretatione non admittenda*. Kort hierop tot gewoon hoogleeraar benoemd zijnde, aanvaardde hij, in 1767, die betrekking met eene *oratio de fontibus lit. Arabicae in usum disciplinarum*.

Twee jaren later (1769) hield hij eene rectorale redevoering *de eo quod jucundum est liberali cod. Hebr. cultori in studio dialect. Orient*. Dien zelfden dag benoemden hem Curatoren tot *Professor der philologisch-exegetische godgeleerdheid van het O.T.* Elf jaren werd deze ambtstitel in diervoege uitgebreid, dat hij het onderwijzen van de *godgeleerdheid des N.T.* zich almede uitdrukkelijk opgedragen zag. Dit gaf hem denkelijk aanleiding om, toen hij in 1782 andermaal het akademische

rectoraat neêrleide, den godgeleerde ter navolging aan te prijzen, die te gelijk een nederig leerling is van den Heere J.C. als den hoogsten leeraar der kerk. (*Pro theologo grammatico*, *Jesu Christi*, *supremae ecclesiae doctoris*, *modesto distipulo*).

Doch zijne eigentlijke hoofdvakken waren het alleen niet, door welker onderwijs hij de akademie diende. Tweemaal, eerst tijdelijk, na T o l l i u s vertrek, later duurzaam, toen men te rade geworden was d e R h o e r daarvan te ontheffen, werd hem de waarneming van het professoraat in het Grleksch opgedragen. En hoe bevoegd hij hiertoe was toonden zijne aanmerkingen op de *Minerva* van S a n c t i u s en het *Etymologicon* van v a n L e n n e p . Zij doen hem ‘als een ijverig en doorgeleerd voorstander kennen van het etymologische en analogische stelsel, waarin de groote H e m s t e r h u i s den sleutel ter opening van al de schatten der overrijke Grieksche spraak gevonden meende te hebben.’

Hoe hoog men zijne taalkennis in het algemeen schatte, bleek, toen de maatschappij van Nederl. letterkunde hem, bij het einde zijns levens, het vervaardigen van een Nederduitsch Woordenboek en van eene Spraakkunst opdroeg, doch de dood belette hem dit plan ten uitvoer te brengen.

In 1793 werd hij tot opvolger van S c h u l t e n s te Leiden beroepen, waar hij den 19 October van dat jaar zijn ambt aanvaardde met een rede *de eo*, *quod Schultensii*, *post immortalia erga literas Orientales merita*, *posteris agendum reliquerint*. Intusschen was de nieuwe betrekking te zwaar voor hem, die reeds zoo ver in jaren was gevorderd en nu nog het Turksch moest leeren en de brieven der Barbarysche vorsten, aan 's lands hooge regering gerigt, vertalen. Hij spande zich met zooveel ijver in dat zijne gezondheid er onder leed. De dood ontrukte hem den 27 April 1794 aan de hoogeschool en de wetenschap. Zijn portret is door L. S p r i n g e r in steendruk gebragt.

Hij gaf in het licht:

Ad quaedam V.T. loca. Gron. 1764. 4°., ook in *Sylloge Dissertationum sub Praeside A. Schultensii*, *J.J. Schultensii et N.G. Schroederi defens*. Lugd. Bat. et Leov. 1772, 1775.

Ad Canticum Hiskiae. L.B. 1765. 4°.

Orat. de abusu Dialectorum Orientalium in solida Codicis Hebraei interpretatione non committendo. Harder. 1766. 4°.

Orat. de fontibus literaturae Arabicae apertis in usum disciplinarum latius multo recludendis. Hard. 1767. 4°.

Deze beide redevoeringen maken met de rectorale van 1769 de *tres orationes* uit, gevoegd bij zijne *Dissert. phil. exeg. ad Canticum Hiskiae*, de tweede komt ook voor in O e l r i c h i i *Belg. lit. Opusc.* I. P. 77 seqq.

Abu Becri Muhammedis Ibn Hoseini Ibn Doreidi Azdaansi Poëmation. Harderovici 1768. 4°.

Dissertatio Theologico-Exegetica ad Canticum Hiskiae, *Jesaiae XXXVIII*. 9-20. *Accesserunt Specimen Observationum ad quaedam loca V.T. et tres orationes Academicae Lugdun. Batav.* 1769. 8°.

Zie *Nova Act. erud.* 1770. *Decembri* p. 529-542. *Theses philol. ad Cod. S.V.T.* Harderovici 1765-1768.

Schediasmata phillol. ad linguae Hebr. sacraque cod. V.T. promovenda studia. Harderovici 1771.

Abu Nasri Ismaelis Ebn Hammad Al Giaubari Tarabiensis purioris sermonis Arabici Thesaurus, *sive Lexicon Arabicum Particula I.e Codicibus* Msc. *summa fide editum*, *et versione latina instructum*. *Harderovici*, 1774-76. 4°. (*Nov. Act. Erud.* 1776. *Julio* p. 325-341).

Observationis Etymologicae Linguae Hebraeae stirpes quibus primaevae strictim explicantur. Hard. 1772. 4°.

Selecta ex Sententiis Proverbiisque Arab. ab Erpenio olim editis. L.B. 1779. 4°.

A. Schultens, *Historia Ioctanidarum ex Abulfeda*, *Hansa Ispahanensi*, *Nuwenio* etc. *Arabice et Latine*, *cum Praefatione Scheidii*. 4°.

Primae lineae institutionis Arabicae. Lug. Bat. 1779.

Specimen Hermeneuticum exhibens Libri Geneseos Cap. IV. 1-12 *ad fidem Codicum Msctorum versionumque antiquarum emendavit*. Harderovici 1783. 4°.

Jo Christophori Struchtmeyeri Rudimenta linguae Graecae maximam partem excerpta ex Joannis Verweyi nova via docendi graeca, *ad Systema Analogiae a Tiberio Hemsterhusio primum inventae*, *ab eruditissimis vero summi huius viri discipulis latius deinceps explicatae effinxit et passim emendavit Ever. Scheidius. Accessit etiam Everardi Lubini Clavis Linguae Graecae*. Zutphaniae. 1784. 8°. min.

Ebn Doreidi Katsyda, *sive Idyllium Arabicum*, *Arabice et Latine*, *cum Scholiis*. Harderovici. 1786. 4°.

*Specimina Hermeneut. exhibentia Genes. I-V:*12; idem *Jes. I. et II*. ibid. 1780-1783.

Opusculorum de ratione studii Pars prima et altera, *cura Everardi Scheidii*. Traiecti et Harderovici 1786 et 1790.

Pars posterior. Lugdun. Batavor. 1792. 8°. mai.

L.C. Valckenaerii Observationes Academicae, *quibus via munitur ad Origines graecas investigandas*, *Lexicorumque defectus resarciendos: et Jo. Daniel a Lennep Praelectiones Academicae de Analogia Linguae Graecae*, *sive rationum Analogicarum Linguae Graecae Expositio*, *ad exempla Mss. recensuit*, *suasque animadversionibus adjecit Everard. Scheidius*. Trai. ad Rhen. 1790. 8°. mai.

Jo. Daniel. a Lennep Etymologicum Linguae Graecae, *sive Observationes ad singulas verborum nominumque stirpes secundum ordinem Lexici compilati olim a Joanne Scapula. Editio-*

nem curavit, *atque Animadversiones cum aliorum*, *tum suas adjecit Everard. Scheidius*, *cuius praemissa sunt quoque Prolegomena de Lingua Latina*, *ope Linguae Graecae illustranda*, *adiectusque est index Etymologicus praecipuaram vocum latinarum Pars prior et posterior*. Traj. ad Rhen. 1790. 8°. (W y t t e n b a c c h i i *Bibl. Crit.* Vol. III. P. II. p. 123-128).

De ratione studii commentationes Joachimi Fortii Ringelbergii, *Desid. Erasmi*, *M.A. Mureti*, *G.J. Vossii*, *C. Barlaei etc. cum Dav. Ruhnkenii Elogio Tib. Hemsterhusii Pars* I. II. III. Harderovici et Lugd. Bat. 1786-1792. 8°.

Franc. Sanctii Brocensis Minerva, *seu de causis Linguae Latinae Commentarius post G. Scioppium et Jac. Perizonium perpetuis uberrimisque Animadversionibus ab Ever. Scheidio illustratus*. Traj. ad Rhen. 1795. 8°., met voorrede van C h . S a x e . Zie Art. P e r i z o n i u s .

Oratio de eo, *quod Schultensii post immortalia erga literas orientales merita*, *posteris agenda reliquerint*. Lugduni Batav. 1794. 4°.

Het boek Genesis met de gewone Ned. vertaling - met bijgevoegde aanteekeningen opgehelderd. n°. 1 en 2. Haarl. 1787, 1780.

W. G r e e n , *Dichtstukken van het O.T. met aanteekeningen van E. Scheidius* I^ste D. Utr. 1787.

Zijn Hebreeuwsch woordenboek tot het laatste gedeelte der letter ג door hem bewerkt, is door J.J. G r o e n e w o u d uitgegeven, onder den titel: *Lexicon Hebr. et Chald. manuale in Cod. s.V.T.* 2 *Tom*. Traj. ad Rhen. 1805, 1810. 4°.

Zie *Galerie Contemp.* T. VIII. p. 171; S a x e , *Onom.*, T. VIII. p. 220-223; *Bibl. Hag.*, T. II. p. 641, 1639; W i l l m e t , *orat. inaug. Hard. et Amstel.* a°. 1794, 1804; J.G. t e W a t e r , *Narratio de rebus Acad. L.B. sec. et adv*. p. 27 en in *Appendix Narrat*. p. 157, N. LXXXIX; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. I. bl. 328, 424, D. II. bl. 236, 237; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 234, 307, 318, 402, 417, 482, 630; T e W a t e r , *Aanspraak bij de M.v.N.L.* t.j. 1794; M u n t i n g h e , *Taalk. Aanteekk. over de Psalmen* ('s Hage 2821) *voorr*. J.D. M i c h a e l i s , *n. Theol. Bibl.*, II. 56, IV. 51, *Suppl. ad Lex. Hebr.*, II. 408; *Allg. Litt. Anz.*, 1799, N. 174, S. 1729, 1800, N. 34, S. 535; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1765, 2. 224, 1765. 1. 382, 383, 1766. 2. 604, 724; B o u m a n , in *Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godgel. wetens.* (1822) X. 2. 771 volgg; *Lett. Hist. en Boekbeschouw.*, II. 483; *Alg. Vad. Letteroef.*, 1791. bl. 178, 1701. I. 193; *N. Alg. Vad. Letteroeff.*, III. I. 45, IV. I. 129; *Rec. v.d. Recc.* VI. I. 453; v a n K a m p e n , *Bekn. Geschied. d. Kunst. en Wetens.*, D. II. bl. 280, 569, D. III. bl. 173, 174, 177, 178, 248; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. Roem*, D. V. bl. 176; S c h o t e l , *Leidsche Bibliotheek;* G l a s i u s , *Godgel. Nederl*. N i e u w e n h u i s ; K o b u s en de R i v e c o u r t .

[Jacobus Scheidius]

SCHEIDIUS (JACOBUS), broeder van den vorige, geb. 1754, studeerde te Harderwijk, onder zijns broeders leiding, van den 17 November 1766 tot in den loop van 1771 of 1772. In 1776

werd hij Fransch predikant te Nijmegen en kwam toen (1780) voor den godgeleerden katheder in aanmerking, vervolgens diende hij de Waalsche gemeente te Delft in 1801 toen hij overleed. Hij heeft zich bekend gemaakt door een *Glossarium Arabico-Lat. manuale*, L.B. 1769, 1787. 4°., en het eerste deel van een *Bijbelsch Huisboek*, bevattende de 5 eerste boeken van Mozes, na zijn overlijden vervolgd en voleindigd door Carl Willem Stronk, predikant te Dordrecht. Hij is door Fonquet geteekend en door Crétien in physionotrace gegraveerd.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 378, 419; Stronck, *Voorr. v.h. Bijbelsch Huisboek*, D. II; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Clarisse, in *Rec. v.d. Recc.*, I. 557 volgg.; *Bibl. Hag.*, T. II. p. 641; *Alg. Vaderl. Letteroef.*, 1801. bl. 420; Schotel, *Leven van Stronck*.

[Joannes Philippus Scheidius]

SCHEIDIUS (JOANNES PHILIPPUS), oudste zoon van den hoogleeraar E. Scheidius, in 1767 te Harderwijk geboren, werd den 15 Augustus 1780 als student in de regtsgeleerdheid ingeschreven, na verdediging eeniger theses aldaar den 25 September 1789 in dit vak gepromoveerd, en zette zich te Arnhem als pleitbezorger neder. Hij aanvaarde in 1791 het hoogleeraarambt in de regten aan de hoogeschool te Franeker, met eene rede *de eloquentia Fori*, (Franeq. 1792). Eene roeping tot den Harderwijker regtskatheder wees hij af; maar misnoegen over de omwenteling van 1795 noopte hem zijn post neêr te leggen en naar Arnhem weêr te keeren. Hier nam hij de praktijk wederom op. In 1811 werd hij secretaris generaal der prefecture van het departement des Boven-IJssels, en, na de omwenteling van 1813, griffier der staten van Gelderland.

Hij overleed den 11 Jan. 1821 te Arnhem.

Men kent hem toe: *Diss. de damno, quod germano Juris Civ. Rom. studio ex reliquarum Jurisprud. partium contemtu inferri solet*. Fran. 1794.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 428, 520, 521; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Letterbode*, 1792 n°. 205.

[Willem Peiffers Scheidius]

SCHEIDIUS (WILLEM PEIFFERS), broeder van den vorige, studeerde sedert 1783 aan de Veluwsche school in de geneeskunde, en promoveerde in 1792 aldaar, na het doen eener buitenlandsche reis, op: *Observatt. medico-chirurgicae*, (Hard. 1792).

Men heeft van hem:

Aanmerklijk voorbeeld eener been versterving (*necrosis*) *van het scheen- en kuitbeen door de kunstbewerking gelukkig genezen*, in *Kunst- en Letterb.* 1793. D. I. bl. 656.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 318; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 429.

[C.J.R. Scheidler]

SCHEIDLER (C.J.R.), med. dr., plaatste eenige bijzondere waarnemingen en proeven, omtrent de kinderziekte, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1791. D. I. st. 2. bl. 595. Zie later over hem *het Nederlands Lancet*. Utr. alwaar (1840) zijn portret in steendruk door P.M.v.d. Weijer.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 314.

[Mathias Scheits of Scheitz]

SCHEITS of SCHEITZ (MATHIAS) werd in 1640 of 1646 te Hamburg geboren, begaf zich naar Holland, waar hij een leerling werd van Philip Wouwerman. Hij schilderde aldaar in den stijl van zijn leermeester, doch later in dien van David Teniers. Hij schilderde ook portretten, b.v. dat van Stanislaus de Lubienietz, leeraar der Socinianen, die zich ook eenigen tijd in Holland ophield, door Lambert in koper gebragt, en voor Lubienietz werken (Amst. 1685) geplaatst. Later keerde hij naar zijn geboortestad terug, waar hij zich bezig hield met het vervaardigen van teekeningen voor zijn: *Bilderbibel. Biblia*, *das ist*: *die gantze H. Schrift*, *Alten und Neuen Testaments*, *Deutsch*, *d. Martin Luther etc*. Lunenburg. 1672. in f°.

Deze teekeningen zijn door J. de Visscher, A. Blotelingh, G.A. Wolfgang, Ph. en B. Kilian, in koper gebragt. Ook werkte hij voor meer bijbeluitgaven of men heeft de gemelde teekeningen gebruikt en verkleind voor eene 4° uitgaaf, b.v. voor *La Sainte Bible*, *traduite sur la vulgate par M. le Maistre de Saci*, *A. Mons*. 1713. 2 vol.

Hij heeft ook geëtst o.a.:

De vier jaargetijden, door kinderspelen voorgesteld (1671).

Twee landschappen met dansende en zich vermakende figuren.

Een oud man op de viool spelende waarbij eene zingende vrouw, voor de deur van een boerenwoning.

Een marskramer enz.

Op de verkooping van Jacob de Vos (Amst. 1833) gold zijne teekening *twee stuks boeren gezelschappen f* 18.

Zie Nagler; Kramm.

[Bauduin van der Schelden]

SCHELDEN (BAUDUIN VAN DER), zoon van den beeldhouwer Paulus van der Schelden, werd waarschijnlijk te Oudenaarden geboren. Hij oefende het bedrijf uit van zijn vader, en komt van 1553-1570 in de gemelde stad als beeldhouwer voor.

Zie *Annales de l'Académie d' Archéologie de Belgique* (Anvers 1853) T. X. p. 401; Kramm.

[Jan van der Schelden]

SCHELDEN (JAN VAN DER) had waarschijnlijk een kunstschool te Oudenaarden. Hij was een antieksnijder. In 1499 vervaardigde hij voor de kapel van het kramers gild

in de St. Walburgs kerk stalen of gestoelten van eikenhout, versierd met onderscheiden paneelen, uitgesneden met beeldhouwwerk

en lijsten, voorstellende takken, bladen, druivetrossen, rozen en andere ornamenten, voor welk werk hij de vrijheid had, alles zoodanig te versieren, als zijn talent zulks vermogt uit te voeren. Hij ontving, volgens overeenkomst van den 24 Jan. 1499, 28 stuivers de voet. Hij overleed omtrent 1514, bij zijne vrouw Maria Vranex, twee kinderen nalatende, Paulus en Walturge.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, p. 393; Kramm.

[Paulus van der Schelden]

SCHELDEN (PAULUS VAN DER), zoon van den vorige, werd te Oudenaarden geboren. De werken door hem (volgens Kramm) voor het stadhuis aldaar vervaardigd, kenmerken zich door een karakter van overgang in dat kunstvak, namelijk van den Gothischen in den Renaissance stijl, waarbij hij al den rijkdom van gedachten, in hooge mate wist te behouden en met genie ten uitvoer heeft gebragt.

De afbeelding van het *Portaal der schepenkamer* en *het stadhuis te Audenaerde* vindt men keurig uitgevoerd in de *Monuments anciens*, *receuillis en Belgique*, *lithographiés d'après Louis Hadge de Tournai*, *Dessinateur de sa Majesté la Reine d'Angleterre etc. Brux. et Leipzig* 1845 plano plaat 10.

Kramm deelt de Acte bij de aanbesteding van genoemd werk gemaakt mede. Dit meesterstuk werd in 1534 voltooid. In 1542 vervaardigde hij een Christusbeeld voor de kerk van Avelghem. Na dien tijd komt bij niet meer voor. Hij zou den leeftijd van 42 jaren bereikt hebben.

De bovengemelde Baudouin van der Schelden was een zijner zonen.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, T. X. p. 399; Immerzeel; Kramm.

[Radboud Schele]

SCHELE (RADBOUD. Zie SCHELIUS RADBODUS).

[Radbodus Hermannus Schelius]

SCHELIUS (RADBODUS HERMANNUS), heer van Veenbrugge en Welberg, drost van IJsselmuiden, werd in 1622 uit een aanzienlijk geslacht geboren. Zijn vader, Zweder Schele tot Weleveld en Welberg, die van wegen de ridderschap der provincie Overijssel in 1619 in de vergadering der Algemeene Staten had gezeten, overleed terwijl zijn zoon aan de hoogeschool studeerde. Na volbragte studie deed deze een buitenlandsche reis, om de reeds verkregene kundigheden te vermeerderen, menschen te leeren kennen, en de regeringsvorm, geaardheid, zeden en gewoonten van andere volkeren van nabij te beschouwen. Eerst nam hij zijn weg naar Frankrijk, vervolgens naar Italië, waar hij zich vooral op de krijgskunde toelegde. Om zich in den wapenhandel te oefenen, en van het kiezen van legerplaatsen, het schikken van slagorden, het belegeren van steden en de verdere deelen der krijgsmanskunst,

juister denkbeelden te vormen, nam hij dienst in het leger van den groothertog van Toskanen. Vooral maakte hij werk van eene naauwkeurige vergelijking der toenmalige en oude wijze van oorlog voeren, met het oogmerk, om, bij zijne wederkomst, zijn vaderland, dat toen nog met Spanje in oorlog was, van dienst te zijn. Zijne verdiensten bleven niet onopgemerkt.

De groothertog gaf hem een aanzienlijke plaats onder zijne lijfbende, die uit de aanzienlijkste hofgrooten en Italiaansche edellieden was opgerigt. Van hier dat, toen hij door zijne moeder te huis werd ontboden, hij niet dan met veel moeite, zijn ontslag verkreeg. Zelfs zocht men hem, door de streelendste beloften, nadat hij een keer naar zijn vaderland zou gedaan hebben, tot terugkeer te bewegen. Doch kinderpligt, gesterkt door de zucht om den krijgsdienst met dien der zanggodinnen te verwisselen, zegepraalde in zijn gemoed over de vorstelijke aanbiedingen. Dit deed den geleerden J o a n n e s P i e r s o n zingen:

> ‘S c h e l i u s , Etruscii modo principis arma sequutus,
> Maluit Aeonidum castra quieta sequi.’

Na eene vierjarige uitlandigheid nam S c h e l e zijn verblijf op het voorouderlijk huis Welberg, niet ver van Steinfurt gelegen. In stille eenzaamheid besteedde hij hier zijn tijd met het lezen en beoefenen van de schriften der oude historieschrijvers, dichters, redenaars en der beste christen kerkvaderen. De vrucht dezer studie waren zijne aanteekeningen over de krijgskunde der Romeinen, hunne legeringen, slagorden enz. Zijn oogmerk was de hedendaagsche bevelhebbers te doen zien, hoe zij, door vergelijking van de oude met de toenmalige wijze van oorlogvoering, hunne kundigheden konden vermeerderen of verbeteren en alzoo met de voorbeelden van zijne voorgaande tijden hun voordeel doen. Zóó gemeenzaam behandelde hij die onderwerpen als of hij met Scipio, Fabricius, Fabius, Caesar en andere doorluchtige krijgslieden, in hunne legerplaatsen een gemeenzamen omgang had gehouden.

Van geen langen duur was de rust, die men hem, in de piaats zijner afzondering liet. Overijssel werd thans door binnenlandsche twisten beroerd. Om deze tot bedaren te brengen, zoo niet geheel te stillen, oordeelde men geen beter toevlugt te kunnen nemen dan tot den raad, den mond en de pen van den geleerden ridder. Gelukkig slaagde hij in 't volbrengen der opgelegde taak en gedroeg zich als een ijverig voorstander der regten en vrijheden van zijn vaderland. Na deze eerste proeve zijner bekwaamheid tot het afdoen van zaken ten nutte van zijn vaderland, werd hij tot nog gewigtiger werk geroepen.

In 1651 verscheen hij, van wegen de ridderschap van Overijssel, op de groote vergadering, aangelegd om, na het sluiten van den vrede met Spanje, 's lands regeringsvorm op

een vasten voet te brengen. Als een blijk van zijn edelmoedigheid vinden wij aangeteekend, dat hij, om 's lands kas te sparen, de kosten, uoodig ter goedmaking van de waardigheid des persoons, dien hij aldaar vertegenwoordigde, uit zijn eigen middelen droeg en, 't geen hem deswegen van 's lands wegen werd toegeleid, grootmoedig van de hand wees. Ook zou hij eveneens gehandeld hebben, zoo vaak hij van wegen zijn gewest, in de hooge vergaderingen te 's Hage zitting nam of met eenige andere eerepost werd bekleed. Hierdoor verwierf hij de achting en het vertrouwen zijner landgenooten en werd hem het drostambt van IJsselmuiden, en de aanzienlijkste en voordeeligste waardigheden in Overijssel, met eenparigheid van stemmen opgedragen.

Niet lang overleefde hij deze verheffing. Twee maanden later (16 Junij 1662) ontrukte hem een brandende koorts aan zijne vrienden en vaderland, in den ouderdom van nog geen 40 jaren. Zijn lijk werd te Borne, een dorp in Twente ter aarde besteld, de hoogleeraar Johannes Georgius Graevius hield een lijkrede op hem. N. Heinsius, Th. Hogersius, Casp. Kinschot betreurde hem in lijkdichten Zijn afbeelding vindt men met een Lat. vers van Petrus Burmannus Secundus vóór diens *Anal. Belg.* P. II. Hij gaat in portret uit.

Hij schreef:

Hygini et Polybii Megalopolitani, *de Castrametatione Romanorum quae extant*, *cum notis et animadversionibus R.H. Schelii*, *ejusdemque Dissertationibus de re militari Populi Romani*. Amst. 1660. 4°.

Schele gaf dit werk anoniem met zijn voorletters H.R.S. uit. Graevius heeft het in T.X. van zijn *Thes. Antiq. Rom.* opgenomen.

De libertate publica liber posthumus; accedit Theophili Hogersii Oratio, *C. Julium Caesarem tyrannum fuisse*, *in qua cives adhortatur et monet*, *de libertate tuenda*. Amst. 1666. 12°. in 't Holl. (*Algemeene Vrijheid*, *voorgedragen door Radbod Herman Scheels; mitsgaders een Redevoering van Theophilus Hogers*, *etc. uyt het Latyn*. Rotterd. 1666). Ook in het Hoogd.

Protrepticon de Pace et causis Belli Anglici primi. Daventriae. 1668. 12°.

Reeds op 24 jarigen leeftijd had Schele dit werkje onder den Pseudoniem van Publius Demophilus in het licht gegeven.

De jure imperii liber posthumus, *editus curâ Theophili Hogersii*. Amst. 1671. 16°.

In 1772 gaf Petrus Burmannus Secundus in het 2de deel zijner *Analecta Belgica* de drie laatste werkjes, de genoemde oratie en andere oratiën van Hogers en *J.G. Graevii*, *oratio in funere Schelii*, *Th. Hogersii Threnus in ejusdem*, *N. Heinsii Elegia in obitum* en *duae Elegiae*

in obitum, *S.E.H. Schelii et N. Heinsii Epistolae mutuae* en *J.G. Graevii Epistolae ineditae ad J. Schultingium de obitu et meritis Schelii*.

Hij was ook van plan een nieuwe uitgaaf van Tacitus te bezorgen en liet *De artibus bellicis Romanorum Libri duo* na.

Zie Saxe, *Onom.* T. V. p. 76; J.G. Graevius, *Oratt. quas Ultrajecti habuit*, Lug. Bat. 1617. 12°. *Orat.* 11; Dez. *Epistolae ad Fabricium* Ep. 63. *Praef.* ad T. X. *Antiq. Rom. Lib. II ad Fam. Ep. XVII*, *ad Suet. Aug. C.* 38 in *notis ad Cicer.* en *notis ad Cic. pro Quint. C. XV.* p. 62; Hogersii Praefat. vóór *de Jure imperii* Burmanni, Praef. voor *Anal. Belg.* p. 8; *Sylloge Epist.* T. II. p. 612, 715, T. IV. p. 35, 41, T. V. p. 46; Fabretti, *Syntagm. Inscript. Vet.*, p. 355; Schefferi, *Notae ad Mauricii Tact.*, p. 411; Vinc. Placcii *Theatr. Anonym*, p. 65, 363; Heumannus, *de Anonym. et Pseudon.*, P. II. C. II. § 48, 147; J.H. Heideggerus, *Hist. Vitae*, § LXIII; Th. Crenius, P. XIII, *Animadr. Philol. et Hist.*, p. 253 seqq., P. VIII. p. 51; Dez., *ad G. Naudaei Bibliogr. Milit. in libro de Erud. compar.*, p. 518; Struvii, *Act. Lit.*, Fasc. VI. p. 31, Fasc. VII. p. 71; Christ. Gryphius, *de Script* sec. XVII. C. 6 p. 399; P. Burmanni, *Orat. in obitum Bronckhusii*, p. 163; Konigii, *Bibl. vet et nova*, voc.; Morhofius, *Polyh. Practic.*, Lib. I. § 20, p. 503, L. IV. § 9, 514, T. II; Jo. Fr. Foppers, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1051; *Cat. Bibl. Bun.*, T. I. vol. II. p. 1586; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 140-143; *Levensbeschrijv. van eenige Voorname Mannen*, D. X. bl. 261-278; Wagenaar, *Vad. Gesch.*, D. XIII. bl. 406; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 768; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, Dez. in *Mengelwerk der Vad. Letteroef.* 1797. bl. 503; Matthys Temminck in *Mnem.* VIII. 10; *Lofrede op S.*, niet uitgegeven; Muller, *Cat. v. port.* De oorspronkelijke schilderij berustte bij A.C.W. van Haarsolte tot den Doorn en Zuithem; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. XII. bl. 154; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Nouv. Biogr. Génér.*, *Biogr. Univ.*

[Hector Schelkens]

SCHELKENS (HECTOR), grootvader van den volgende, vlugtte met zijn familie om den godsdienst uit Vlaanderen naar Frankfort, verkreeg met zijne drie broeders in 1598 brieven van adeldom van keizer Rudolf II en was het hoofd der Vlaamsche vluchtelingen, die de stad Hanau stichtten in 1609.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 577; Huber, *Orat. fun. in Seb. Schelkens*, p. 23; Rhenferdius noemt hem in zijn *Biograf.;* Hieronymus; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 640.

[Sebastiaan Schelkens]

SCHELKENS (SEBASTIAAN), zoon van Abraham Schelkens, heer van New-Hahn, Alten-Hahn en Schneidheim, resident der staten generaal te Frankfort, en van Marie de Nenfville, dochter van N. de Neufville, een koopman die om de godsdienst uit Vlaanderen naar deze stad gevlucht was, werd den 20 Mei 1634 te Frankfort geboren. Toen hij den ouderdom van 10 jaren bereikt had, werd hij gesteld onder opzigt van N. Spina, vermaagschapt aan zijn moederlijken

oom, en weleer geneesheer van het huis van Oranje. Toen hij den ouderdom van 14 of 15 jaren had bereikt, zond men hem naar Herborn, waar hij onder Cyriacus Lentulus, vervolgens naar Heidelberg, waar hij onder de regtsgeleerden Hendrik David Chuno en Luneschorsius studeerde.

In 1655 begon hij te reizen, en na terloops de hoogescholen van Marburg en Straatsburg bezocht te hebben, vertoefde hij twee jaren te Bazel, ten huize van Jan Buxtorf de zoon, en ging daar voort zich op de regtsgeleerdheid en letteren toe te leggen. Van daar ging hij naar Italië, bezocht tweemaal Rome, Napels, Florence en andere steden en kwam over Weenen en Augsburg in zijn vaderstad, waar hij in Julij 1658 de krooning van keizer Leopold bijwoonde. Ook wilde hij Frankrijk zien en vertoefde een geruimen tijd te Parijs, waar hij zich in de Fransche taal oefende, en na verschillende provinciën van dat rijk bezocht te hebben, scheepte hij zich naar Engeland in en keerde over Duitschland naar Holland terug. Kort daarop werd hij advokaat te Spiers. In Holland weêrgekeerd, werd hij in 1663 hoogleeraar in de regten te 's Bosch, in het volgende jaar ook in de philosophia moralis. De oorlog van 1672 noodzaakte hem met zijn gezin naar Holland de wijk te nemen. Daar bleef hij zes jaren, toen curatoren der hoogeschool te Franeker hem, op voorspraak van Albertine van Nassau, den leerstoel van Silvester Jacobus Danckelmann, naar Spiers beroepen, aanboden.

Hij aanvaardde zijn post den 19 Februarij 1678 en werd den 27 Februarij in het volgende jaar doctor in de beide regten. In 1682, 1687 en 1696 bekleedde hij het rectoraat en overleed plotseling den 15 Mei 1700. Zijn ambtgenoot Zacharias Huber hield eene lijkrede op hem. In October 1661 huwde hij te 's Bosch Maria van Callenburg, die in 1670 overleed en hem 9 kinderen schonk, van welke alleen een dochter Catharina overbleef. Deze huwde in 1697 Jean Lemonon, geboren te Pont de-Oèle in Bresse, die, na te Brieg, in Silesië, te Cracow, Frankfort aan den Oder, Berlijn, Hamburg en Franeker gestudeerd te hebben, in 1686 in de laatstgemelde stad predikant der Fransche vluchtelingen, in 1688 buitengewoon hoogleeraar in de Fransche taal, in 1693 leermeester van Jan Willem Friso van Nassau werd, en den 16 Januarij 1716 in den ouderdom van 62 jaren overleed. In 1671 hertrouwde hij met Elisabeth Kijper, dochter van Albert Kijper. Ook deze schonk hem 9 kinderen, van welke Cornelia Geertruida, aan een dorpsleeraar gehuwd en Sebastiaan Jan, die zich op de wiskunde toelegde, hem overleefden. Zijn portret is naar en door J. Luyken gegraveerd.

Hij gaf in het licht:

Speculum Juridicum Historico-Politicum, *exhibens Explanationem Prooemii*, *et tituli I. Institutionum* 1677.

Elementa Jurisprudentiae Romanae: accessit liber de Successione ab intestato, *ex Novellâ* CXVIII. Franeq. 1681. 4°.

Paratitia Pandectarum. Franeq. 1681. 12°.

Dissertatio, *Universi Juris Feodalis delineationem exhibens*. Franeq. 1693. 8°. (Theses verdedigd door den beroemden B i j n k e r s h o e k).

Disputationes Juridicae ad libros Institutionum, *anno* CIↃ.IↃC.XCIX *domesticas exercitus ventilari coepit*. Franeq. 1699 seqq.

Zie H u b e r , *Orat. funeb.*; R h e i n f e i d , *Progr. funeb.*; V r i e m o e t , *Ath. Fris*, p. 575, 582, 689-691. Add. p. 13.

[J.W. Schele]

SCHELE (J.W.).

Men heeft:

Verzamelde Mengelstoffen, *verscheide Geschicht- en Geslagtkundige Aanmerkingen in kopere platen verbeeld een Liefhebber der geschiedenissen*, *wijlen den Heere J.W. Schele*, *uitgegeven in folio te Haarlem* 1753 *bij Joan. Mantiom*.

Zie A b c o u d e , *Derde Aanh.* bl. 41.

[Joseph Schell]

SCHELL (JOSEPH), schilder, leefde in het midden der 18e eeuw. K r a m m vermeldt van hem: *Le Chevalier Dominiques Juana agé de* 79 *ans* 4°. door P. Tanjé in koper gebragt.

Zie K r a m m .

[Johannes van Schelle]

SCHELLE (JOHANNES VAN), den 5 November 1723 te Rotterdam geboren, werd den 4 Mei 1749 predikant bij de Hervormde gemeente te Bergen in Noord-Holland, vertrok van hier naar Edam, en werd in 1757 naar Amsterdam beroepen. Kort daarop beriepen hem curatoren tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Leiden, waar hij den 16 October 1758 zijn ambt aanvaardde met eene *Oratio de feliciori extremis Euangelii temporibus reservato Ecclesiae christianae statu*. Hij overleed den 24 Julij 1762. Een fraai portret van hem heeft H o u b r a k e n naar de teekening van T. R e g t e r s geleverd.

Men heeft van hem:

Glori kroon in den Tempel der Godvrugt, *toegerigt aan den Hoog Eerw. en Hoog. Geleerde Heer Johan van den Honert* T.H.Z. *ter gelegenheid van zijn Ed.* XXV *Jaerige Predikdienst.* Leid. 1743-44.

De vorstelijke Zonne op den Levens middag ondergaande, *of plegtige nagedagtenis van een onverwagten en treurenswaardigen Dood van Zijne Doorlugtige Hoogheid*, *den Heere W.C.H. Friso*, *Prince van Oranje en Nassauw*,

Erfstadhouder enz. *voorgesteld in eene Lijkreden op den* 5 *Decemb.* 1751, over A m o s VIII. vs. 9 en 11. Alkmaar 1752. 4°.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. I. bl. 282. II. *Toevoegs.*

en Bijl., bl. 206; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 497; Veeris en Pauw, *Kerk. Alphab.*, bl. 180; Abcoude, *Naamr. Derde Aanh.* bl. 23; van Maurik, *Naamr.;* Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Gheleynsen van Schelle]

SCHELLE (GHELEYNSEN VAN), rederijker uit het begin der 17e eeuw, lid der Violaeren te Antwerpen, woonde het Eeuwfeest den 3 Mei 1620 te Mechelen bij. Hij vervaardigde er een referein voor, behelzende een compendium der stelsels van de oude wijsgeeren, waarin o.a. deze les:

> 'Wordt ghy somtijds van uwen Vriend gebeden
> Om gheldt te leenen, het zijn mans of vrouwen,
> Sulx te doene meughen wy wel schouwen,
> Want ghy verliest vrient en ghelt met verseeren.'

Zie *Schatkamer der Philos. ende Poëten*, bl. 28; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*

[G. van Schelle]

SCHELLE (G. VAN), dichter, leefde op de helft der 18e eeuw. Zijn verzen zijn verspreid. Men vindt er o.a. een voor J. Barueth, *de predikende en wonderdoende Christus*. Amst. 1752.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.*, bl. 74.

[Pieter van Schelle]

SCHELLE (PIETER VAN) werd den 16 Julij 1749 te Rotterdam geboren, studeerde te Leiden in de geneeskunde, vestigde zich aldaar als med. dr. en was er de Maccenas van Bilderdijk en andere jeugdige dichters. In 1772 verscheen van hem een vers op Prins Willem Frederik, (*Neêrlands Heil*, *bij de geb. van Willem Frederik*, *Prins van Oranje en Nassau*, *den* 21 *van Oogstwaand* 1772. Leyd. 1772. 8o.). Na zijn overlijden verzamelde G.J.G. Bacot zijne liederen en gaf ze achter eenige zijner prozastukjes uit, met den titel van *Nagelatene opwakkeringen tot vaderlandsche moed en vrijheidsliefde*. In 1825 bezorgde Bilderdijk zijne *Heldinnebrieven*. Hij was geen onverdienstelijk dichter, en ervaren in de levende en doode talen. Tijdens de staatsberoeringen onderscheidde hij zich als een ijverig patriot, waardoor hij in 1787 het vaderland ontweek. Hij is den 28 Februarij 1792 te Duinkerken overleden.

Behalve de gemelde dichtstukken gaf hij nog *Leyden van het beleg der Spanjaarden verlost*, *gevolgt naar het Latyn van den Heer en Mr. C.A. de Wetstein*. Leiden 1772. 8o.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenboek;* Collot d'Esqury, *Holl. Roem*, D. IV (2) bl. 722-724; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 264; D. III. bl. 95.

[Jan David van Schelle]

SCHELLE (JAN DAVID VAN), zoon van den vorige en C h a r l o t t e P a s t e u r , werd in 1782 te Leyden geboren, en den 4 Dec. 1798 kadet bij het 2de bataljon 1ste brigade, vervolgens kadet bombardier bij de 2de brigade, den 31 Aug. 1799 architect adjunct bij den generaal D a e n d e l s , was den

27 Aug. 1799 bij de affaire van Oud-Carspel enz. Den 6 November 1799 kwam hij op de artillerieschool te 's Gravenhage en werd met den luit. kolon. L e f e v r e d e M o n t i g n y geemployeerd tot het opnemen en kaarteren der kaart van de landing en der Zijpe. Den 10 Augustus 1802 werd hij extraordinair en den 7 December 1806 geographisch ingenienr, den 8 Aug. 1808 eerste luitenant bij de staf van 't corps artillerie en genie. Als zoodanig werd hij geemployeerd bij den luit. kol. K r a y e n h o f f en den oud-kapitein d e M a n tot de triangulatie en meting van de groote kaart van Holland. In 1808 en 1809 diende hij in Spanje, onder den generaal majoor C h a s s é , was den 31 October 1808 bij de affaire te Zomosa en den 17 Maart 1809 te Messas d'Hon, en werd den 18 Maart bij de affaire van Val de Cañas gewond.

In October 1809 ontmoeten wij hem als directeur der landelijke telegraphische berekeningen, en den 4 Dec. 1810 werd hij kapitein bij het corps der genie. In 1810 scheepte hij zich in naar Java, werd aide de camp van den luit. generaal J a n s e n s , gouverneur generaal der etablissementen benoorden Ile de France (7 Dec. 1810), en directeur van het depot generaal van oorlog op Java (9 Junij 1811). Bij de overgave van Java aan de Engelschen werd hij (20 Aug. 1811) in het geretrancheerd kamp van Meester Cornelis krijgsgevangen gemaakt.

In het vaderland weêrgekeerd werd hij provisioneel aide de camp en later adjudant van den luitenant generaal K r a y e n h o f f en eerste kapitein ingenieur (16 Maart 1814).

Den 29 October 1815 vertrok hij als aide de camp van den gouverneur generaal v a n d e r C a p e l l e n , met Z.M. fregat *Amsterdam*, voor de tweedemaal naar O. Indië, kwam den 14 Mei 1816 te Batavia en werd den 21 Augustus van dit jaar bevorderd tot luitenant kolonel, en den 1 April 1817 benoemd tot sous-chef bij den algemeenen staf van het Indisch leger. In het jaar 1819 werd hij bevorderd tot kolonel en chef en daarna (in Februarij 1821) benoemd tot gouverneur en commandant van Makasser.

Over zijn verblijf op Makasser tot in 1824 komen bijzonderheden voor in de *Reizen en lotgevallen van Roorda van Eysinga in Oost-Indië*. D. I. en II. (1830, 1832), en omtrent zijn gewigtig aandeel in de politieke gebeurtenissen aldaar leze men de *Kronyk van Nederl*, *Indië*, 1816-1820 van Mr. P. M e y e r , in het *Tijdschrift voor Nederl. Indië*, als ook J.C. v a n R i j n e v e l d , *Veldtogt der Nederlanders op Celebes* in 1824 en 1825.

Hij overleed, als gepensioneerd generaal der genie en oudgouverneur van Makasser, op zijn terugreis naar het vaderland aan boord van het schip *de Gezusters* den 1 Dec. 1825. Hij

was den 3 Maart 1817 te Batavia gehuwd met Dorothea Jeannetta Amalia Anting, dochter van den luitenant generaal Anting, destijds kommanderende het leger in Indië. Zij overleed den 11 Februarij 1837 te Dresden, nalatende twee zoons, waarvan de een in hooge betrekking te Batavia geplaatst, de andere overleden is, en eene dochter, gehuwd met den predikant D. Chantepie de la Saussaye.

Part. berigt.

[B. van Schellebeek]

SCHELLEBEEK (B. VAN), med. dr. te Dordrecht, schreef:

Theses de foetu in utero viventi et exinde prodeunte. Traj. ad Rhen. 1753.

Zie *Cat. Bibl. Med. C.H. à Roy*, T. I. p. 459.

[Willem Schellincks of Schellinkx]

SCHELLINCKS of SCHELLINKX (WILLEM) werd omtrent 1632 te Amsterdam geboren. Hij vergezelde in 1661 Jacob Thierry, de Jonge, op eene reis die 4 jaren duurde. Hij bezocht achtereenvolgenden Engeland, Frankrijk, Italië, Sicilië, Maltha, Duitschland en Zwitserland. Hij maakte op reis vele aanteekeningen, schetsen en studies, van het merkwaardigste dat zij in de voornaamste steden aantroffen, en van een menigte plaatselijke bijzonderheden, van welke hij, te Amsterdam wedergekeerd, zich bediende in de zamenstelling zijner landschappen met stoffaadje van beelden, paarden, muilezels en andere dieren, die hij met een fraai koloriet en een breed penseel uitvoerig en bijzonder welstandig schilderde. Hij was doorgaans rijk in zijne ordonnantiës. Houbraken vermeldt van hem een kapitaal stuk, voorstellende het *Scheepgaan van Karel II*, op het Hollandsche strand, om naar Engeland over te steken. Het was gestoffeerd met ontelbare beeldjes, die geestig en oordeelkundig gegroepeerd waren, voorts met koetsen en andere rijtuigen en paarden. Een zijner beroemdste schilderijen *Het verbranden van de Engelsche Vloot bij Chattam* 1667, is in de beroemde verzameling van Jonkh. J.P. Six te Amsterdam. In eenige zijner schilderijen vindt men eenen naar Karel du Jardin en Lengelbach. Er komen ook schilderijen voor, door hem en Philip Wouwermans vervaardigd, b.v. een *Vorstelijke Jagtpartij* op de verkooping van Kronenburg werd een *Landschap met paarden* van hem voor *f* 200 verkocht, en bij Molkenboer een *Heuvelachtig Landschap*, geteekend met O.I. voor *f* 35. De vermaarde prent van de doorbraak van den St. Antony-dam 1651 door P. Nolpe, zijn naar zijne teekeningen vervaardigd. Hij overleed in 1678 te Amsterdam.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen, *Lev. d. Schilders;* Immerzeel; Kramm.

[Daniel Schellincks]

SCHELLINCKS (DANIEL), broeder van den vorige, een goed landschap schilder, overleed in 1700.

Zie Immerzeel.

[W. Schellincks]

SCHELLINCKS (W.); bijschrift- en gelegenheids dichter uit de 17e eeuw, mogelijk wel dezelfde met den voorgemelden schilder. Hij was ten minste zijn tijdgenoot. Men vindt zijne poezij in *Klioos kraam vol verscheiden gedichten. De tweede opening*. Leeuw. 1657, en in de *Amsterdamsche vreughdestroom*.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Juliana van der Schelling]

SCHELLING (JULIANA VAN DER), echtgenoote van Alewijn Ghijzen. Zij bragt de *Tristia* en de *Ars amatoria* van Ovidius in Nederd. rijm over, doch gaf ze waarschijnlijk niet in het licht. K. Lescailje vervaardigde bij haar huwelijk een bruiloftsdicht.

Zie K. Lescailje, *Mengelpoezij*, D. II. bl. 148; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Mr. Pieter van der Schelling]

SCHELLING (Mr. PIETER VAN DER), werd in 1692 te Rotterdam geboren, studeerde te Amsterdam, werd in 1712 predikant bij de Remonstrantsche broederschap, in 1713 predikant te Gorinchem, in 1714 te Gouda.

In 1724 legde hij zijn dienst neder, maar vervulde de bediening tot 22 April 1725. Hij behield de facultas docendi en werd in 1737, op zijn herhaald verzoek, beroepbaar verklaard. Hij ontving echter geen beroep, maar bleef te Rotterdam zich met zijn schoonvader Cornelis van Alkemade, met wiens dochter hij gehuwd was, op de vaderlandsche geschied-, oudheid- en letterkunde toeleggen.

Terwijl hij te Gouda het predikambt bekleedde, liet hij zich den 18 April 1721 (hij was toen 29 jaren oud) als student te Leiden inschrijven en verdedigde nog in hetzelfde jaar onder Vitriarius een *Diatribe theoretico-practica inauguralis de Lege Rhodia de jactu*, aan zijn schoonvader Cornelis van Alkemade en den hoogleeraar Gerard Noodt opgedragen. Onder de handss. van van der Schelling nagelaten was een hs. van deze dissertatie *cum animadversionibus viri doctissimi Abrahami Wieling Hammonensis*, *Prorectoris Goudani*.

Meest al de werken, die hij heeft in het licht gegeven, bearbeidde hij met zijn schoonvader of met behulp der door dezen zamengestelde of verzamelde handschriften. Hij zelf heeft eenige werken voor de pers gereed gemaakt, die in handschrift zijn gebleven. Hij was met de voornaamste geschied-, oudheid- en letterkundigen van zijn tijd in briefwisseling en ging met de meesten vertrouwelijk om. Aan Mr. Cornelis van Bijnkershoek, president van den hoogen raad in Holland, droeg hij zijn *Hollands Tiendregt* op, en noemde hem ‘zijn ouden hooggeachten en bijzonderen vriend.’ Hij stond in naauwe vriendschapsbetrekkingen met

de hoogleeraren Haverkamp te Leiden en met Christiaan Hendrik Trotz te Franeker. Petrus Burman vereerde hem met zijn onderregt en ‘vriendschap’; vaak wisselde hij brieven met Eikelenberg, Boomkamp, Pars, Boon van Engeland, Abraham Wieling, G.R.C. van Kinschot, Fr. Hesselius, J. de Haes en anderen. Met Gerard van Loon, voerde hij een hevigen pennestrijd over de uitgaaf van Klaas Kolijn en de leenroerigheid van Holland. Hij was een ervaren regtsgeleerde en kenner van verschillende zoo oude als nieuwe talen, beoefende, behalve de geschied- en oudheidkunde, ook de wapen-, penning- en dichtkunde en was de mede-verzamelaar der bekende verzameling getiteld: *Nederduitse en Latynse Keurdigten. Bij een verzamelt door de Liefhebberen der oude Hollandse Vryheit. Op nieuws overzien en wel met een derde vermeerderd*[1]. Hij overleed te Rotterdam 1750 of 1751. In mei van het laatstgemelde jaar werd een gedeelte van zijne bibliotheek en die van zijn schoonvader door P. Lozel en Joh. Daniel te Rotterdam, het andere gedeelte, door Uffenbach en Kluiten Schotel beschreven, in 1848 in het Huis met de Hoofden te Amsterdam verkocht. Zijn afbeelding wordt bij zijn familie bewaard.

Men heeft van hem:

Behandeling van 't Kampregt; d'aaloude en opperste Regtsvorderinge voor den Hove van Holland, onder de eerste Graven door Kornelis van Alkemade. De derde druk, meer dan de helft vermeerdert, met plaaten. Mitsgaders de oorsprong, voortgang en 't einde van 't kampen en duelleeren, door Mr. P. van der Schelling. Rotterdam 1740. 8°. De eerste uitgaven 1699 en 1702 te Delft.

Hollands Tiend-regt, of Verhandeling van het Regt tot de Tienden, toekomende aan de Graafelijkheid en de Heerlijkheden van Holland en West-Friesland, door Mr. P. van der Schelling. Rott. 1727. 2 d. 8°.

Beschrijving der stad Briele, en den Landen van Voorn, te samen gesteld en met eenige Hoofddeelen, Bijvoegselen en Aanteekeningen vermeerdert door Mr. P. van der Schelling. Rott. 1729. 2 d. fol. m. pl.

Nederlands displegtigheden, vertoonende de plegtige gebruiken aan den Dis, en het houden van Maaltijden en het drinken der Gezondheden, onder de oude Batavieren en Vorsten, Graaven, Edelen en andere ingezeten der Nederlanden, weleer gebruikelijk, nevens den oorsprongh dezer Gewoontens en derzelver overeenkomst met die van andere Volken, door K. van Alkemade en P. van der Schelling. Rott. 1732-1735. 3 d.m. pl. 8°.

De Aloude Vrijheid, Staatsregeering en Wetten der Bata-

1) De eerste bundel verscheen te Rotterdam 1710 bij Pieter van der Goes. 8°. Later volgden hierop nog tien vervolgen.

vieren, *vergeleeken met die van andere tijden enz. Door Mr. P.v.d. Schelling*. Rotterd. 1746. 8°.

Catti, *Aborigines Batavorum*, *dat is: De Katten*, *de Voorouders der Batavieren*, *ofte de twee Katwijken*, *enz. door Adrianus Pars*, *met Aanteekeningen ënz. van Mr. P. van der Schelling*. Leiden en Amsterd. 1745. 8°. m. pl.

Histori van het Notarisschap, *behelzende den Oorsprong*, *'t Begin en den Voortgang van het Notarisschap*, *Kancellierschap*, *Sekretarisschap*, *Graffierschap enz. bijzonder in de Nederlanden enz. Mitsgaders de Engelsche Praktijk enz.*, *door Mr. P. van der Schelling* Rotterdam, 1745. 8°.

Codex Batavùs, *waariń het algemeen Kerk-*, *Publyk-*, *en Burgerlijk-Recht van Holland*, *Zeeland en het Ressort der Generaliteit*, *kortelijk is begrepen. Getrokken uit alle de Edicten*, *Ordonnuntien*, *Placaten en Resolutien*, *voor en na de oprichting der Republyk*, *en wel byzonder der Staats-besturen van Holland en West-Vriesland*, *eerst in het jaar* 1710, *en zedert tot* 1724. *respective ingesloten*, *gemaakt*, *nader verklaard*, *uitgebreid en behandeld*, *volgens de Roomse en Hedendaegse Rechten*, *door Eduard van Zurck: met een vervolg der Placaten*, *Resol.*, *Aanmerkingen en andere vermeerderingen*, *van Mr. P. van der Schelling. De vierde druk*, *op nieuws nagezien*, *van veele fouten gezuiperd*, *en met eenige Byvoegselen vermeerderd*. Leyden 1764. 4°.

De overige drukken verschenen: Delft 1711, Rotterd. 1737 of 1738, 1757.

Nederlandse Praktyk en oefening der Notarissen, *en andere gemeene schrijf- en regtvorderaars; waarin by vraagswijs ondersoek verhandelt word wat een Notaris*, *Secretaris*, *Deurwaarder en Geregt-Bode*, *so in de grond der Regts-saaken*, *als in de Instelliuge van allerhande Instrumenteu*, *Actens*, *Gewysden ende uytvoeringe van dien*, *heeft aan te merken. Door Mr. S. van Leeuwen. R.G. De laatste druk*, *althans vermeerderd met Bijvoegselen en Aanteekeningen; als ook met* 30 *Consoltatien en Advysen van denzelfden Autenr*, *en andere voornaame Regtsgeleerden in Holland*, *volgens Handschriften*, *berustende in de Boekerij van Mr. P. van der Schelling; nooit voor dezen gedrukt* 12 *Deelen*. Rotterdam 1743.

Nutheid der Natuurkunde, *en gelukkige vrijheid van filosoferen in Holland*. Amst. 1744.

Historie, *en nut*, *- en noodzaakelijk-heid van het Roomsche Regt in deeze Landen*, *ter gelegenheid van de Inwydings Oratie van Mr. H.G. van Vryhoff*. Amst. 1744.

Voorbereiding tot den waaren Godsdienst, *vry van gewetens dwang. In dichtmaat*. Leid. 1739.

Lof der Bijbelpoezye aan Natura et arte.

Nasporinge van Hollandsch heil en rampen, *benevens 't berigt van 's Lands ongeval*. Amsterd. 8°.

Omstanaig en naeukeurig Verhael van al de plechtigheden, *vreugdebedrijven*, *plichtpleegingen*, *redevoeringen enz. Zoo ter gelegenheid van het honderd jaerig feest der Utrechtsche Akademie als van de promotie met de kap*. Utr. z.j. (1736) 4°.

Men vindt ook van zijne poëzij in het *Dichtk. Praaltooneel van Neerl. wonderen*, vóór B o o m k a m p s *Beschrijv. v. Alkmaar* en andere werken van dien tijd.

Zie S a x e , *Onom.*, T. VII. bl. 27, *Anal.*, p. 267; G.D.J. S c h o t e l , *Leven*, *gedrukte werken en Handschriften van C.v. Alkemade en P. van der Schelling*, Breda, 1833; Dez., *Brief aan Prof. G.W. Vreede over eene ber. verzameling Hss.*, 's Hertogenb., 1847. 8°.; Dez., *Abdij van Rijnsburg*, laatste Hoofdstuk; v.d. A a , *N.B.A.C. Woordenb*, D. III. bl. 122-124; J.C. v o n U f f e n b a c h , *Reisen durch Niedersachsen*, *Holland und England*, Th. III. S. 267-271, 317-331; T i d e m a n , *de Rem. broederschap*, bl. 70, 214, 371; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 127, D. III. bl. 27, 124, 292, 296, 300, 324, 422, 484; N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Garbrand Gabesz. van der Schelling]

SCHELLING (GARBRAND GABESZ. VAN DER) werd 16 April 1540, omdat hij zich tot de secte der doopsgezinden had begeven, te Alkmaar gedood.

Zie v a n E i k e l e n b e r g en B o o m k a m p , *Alkmaar en zijne geschiedenissen*, bl. 96.

[Sibert van der Schelling]

SCHELLING (SIBERT VAN DER), een beroemd verzamelaar van schilderijen en zeldzaamheden te Amsterdam, wiens kabinet door U f f e n b a c h bezocht en beschreven is.

Zie U f f e n b a c h , *Reise*, Th. III. S. 646, 647; S c h o t e l , *Lev. v.C.v. Alkemade*, bl. 49.

[G.W. Schelling]

SCHELLING (G.W.) schreef:

Verhandeling over de Melaatsheid. Utrecht. 1771.

Zie A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 456.

[Cornelis Schellinger]

SCHELLINGER (CORNELIS), op het eiland ter Schelling geboren, werd eerst predikant te Ameland, vervolgens in 1683 te Winsum, Baard en Huins, waar hij den 18 Maart 1720 overleed.

Hij heeft zich als Latijnsch en Nederduitsch dichter bekend gemaakt.

Behalve verspreide Latijnsche verzen heeft men van hem: *Canticum Salomonis et Mosis carmine paraphrastico*, 1697. Hij breidde *Het Hooglied Salomons naar de vertaling van den zeer vermaarden heer Johan Coccejus in vaarzen uit*, en die uitbreiding kwam met zijne *Dichtkundige uitbreiding van Mozes Lofzang*, *Deut.* 32, te Franeker bij J. G i j z e l a a r in het licht.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenboek;* Greydanus, *Predd. in de Cl. v. Franeker*, bl. 122.

[Willem Schellinger]

SCHELLINGER (WILLEM), Nederduitsch dichter, geboren in het midden der 18de eeuw.

Men heeft van hem:

Het volmaekt ende toe-geruste schip, *bestaende: in fraeye Gedichten en aerdige Liedekens*, *verrijkt met schoone nieuwe voysen nut ende dienstig voor alle Lief-hebbers der grote Zeevaert*. Amst. 1791. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. III bl. 14, 130.

[Schellinghout of Schellinkhout]

SCHELLINGHOUT of SCHELLINKHOUT ( ). Op *Cat. D. Potter* ('s Hage 1723) komt van dezen kunstschilder voor een *landschap*, dat *f* 10 gold.

Zie K r a m m .

[P.F. Schellinx]

SCHELLINX (P.F.), med. dr., schreef eene *Diss. med. de phthisi pulmoniali*. L.B. 1816.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.*, p. 314.

[Theodorus van Schelluine]

SCHELLUINE (THEODORUS VAN), den 23 December 1692 te 's Gravenhage geboren, werd in 1715 predikant te Schelluine, in 1716 te Heemstede, in 1717 te Zalt-Bommel, bedankte voor Schoonhoven, doch nam het beroep naar Amsterdam aan en werd er den 23 Februarij 1728 bevestigd. Hij overleed er in 1775 in hoogen ouderdom.

S c h e l l u i n e was in zijn tijd een gevierd leeraar, zeer in achting bij R u t g e r S c h u t t e , die hem *Amstels Guldemond* noemde. Hij liet zich op 81-jarigen leeftijd door het penseel van J.M. Q u i n c k h a r d afbeelden. R. V i n k e l e s vervaardigde naar deze schilderij eene gravure, waaronder een vierregelig vers van S c h e l l u i n e zelven. Hij heeft nog andere meest gelegenheids gedichten vervaardigd, die in de *Boekzalen* en voor de werken zijner vrienden en tijdgenooten verstrooid zijn. Ook heeft hij zijne *Bespiegelingen van een Christen* Amst. 1774, met zijne verzen doormengd. Zijn dichterlijk talent was niet uitstekend.

Hij gaf in het licht:

Nagedachtenis van D°. W. Snabelius en D°. P. Boudaan over Joh. V. vs. 35 *en* 2 *Kon. XI. vs.* 11 *en* 12. Amst. 1739.

Lijkrede op J. Covyn.

De bedachtzame torenbouwer.

De kloekzinnige vredemaker.

De geloofsbedrijven van twee stervende aartsvaderen in Egypte, *vertoont in eene leerrede over Hebr. XI:*21, 22. *Uitgesproken in de Westerkerk te Amsterdam*, *den* 7 *April* 1765, *ter gedagtenis van eenen vervulden vijftig jarigen dienst*. Amst. 1765. 4°. Zie *Boekzaal* 1765 *a*. bl. 767.

Aanspraak bij gelegenheid der invoering der Nieuwe Psalmen. (1772).

A b c o u d e vemeldt nog:

Antiparrhasiur ofte verdediging van Parrhasius, *schrijver an de vrijheid op den throon*, *waarin de beschuldigingen van*

Theodorus van Schelluine ter toets gebragt en bondig wederlegt worden, *door een voorstander van vrijheid op waarheid en godsdienst gegrond*. Amst. 1747. 8°.

Zie *N. Gel. Europa*, Th. V. S. 75; Glasius, *Godg. Nederl.;* Veeris en Pauw, *Kerk. Alph.*, bl. 180; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 494; van Maurik, *Naaml. v. Godgel. Bock.;* Abcoude, *Naamr.* 2 *Aanh.*, bl. 20; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 456; v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.; Boekz.* 1727 *b*, bl. 233 *b*, 265, 624, 1728, bl. 244, 251, 1753 *a*, bl. 220; Muller, *Cat. v. portr.*; R. Schutte, *Bundel v. plegt. leerred.*, bl. 285; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 357; Kobus en de Rivecourt.

[Junius Brutus Schelta]

SCHELTA (JUNIUS BRUTUS) gaf een Latijnsch werk in het licht, hetwelk door Frans Coornhert verkort en in het Holl. overgezet is met den titel:

Cort onderwijs eens Liefhebbers des welstandts deser Nederlanden, *waerinne.... bewesen wort*, *dat het wel gheoorlooft is tegen te staen een Coning ofte Here van de Landen enz*. Op 't einde: *Ghedr. tot Amstelred.*, *by Corn. Claeszoon*, *op 't Water by d' Oude Brugghe*, *in 't Schrijfboeck*. Hij droeg het op aan Burgem. v. Amsterdam. Met Privilegie van Leycester, in d. 28 Mrt.

Zie over dit werkje Bor II. 707; Muller vermeldt het *Cat. v. Pampfl.* I. 39.

[Dirk Schelte]

SCHELTE (DIRK) werd den 2 Oct. 1639 te Amsterdam geboren, was aldaar juwelierhouder van de bank van leening, en een venmogend man, wien eens *f* 60,000 werd ontvreemd, waarvan de dief door den bekenden W. Vleertman te Lunteren achterhaald werd. Hij gaf in 1714, dat is zijn 75ste jaar, in het licht:

De Rijmwerken van Dirk Schelte, *in venscheide verdeelingen geschikt. Te Amsterdam bij H. Schelte* (zijn zoon) 1714 *met het portret des dichters*, door van Gunst. 4°. Witsen Geysbeek nam eenige zijner calembourgs op in zijne *Epigrammatische Anthologie*, bl. 93. Ook vindt men ze in de *Euphonia*.

Vroeger verschenen van hem:

Aardige Caracteren van 100 *personen of Geestelijke uytbeelding*. *Amst.* 1705. 8.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 112; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 480. (De Maats. bezit een exemplaar zijnen *Rijmwerken* in gr. fol.); Abcoude, *Naamr.*, bl. 322; *Aanh.*, bl. 188; Kobus en de Rivecourt.

[Feije van Scheltema]

SCHELTEMA (FEIJE VAN), zoon van Frans van Scheltema en Rixt van Roorda, was in zijn jeugd kornet in den krijgsdienst, werd in 1653 grietman van Kollumerland. Van 1659 tot in het laatst van 1664, was hij onafgebroken lid der Staten van Friesland, en dus in die vergadering tegenwoordig, toen in laatstgenoemd jaar aan Barthold van

Douma en anderen octrooi werd verleend tot het aanleggen van een trekweg van Hallum naar den reeds bestaanden trekweg van Leeuwarden naar Dokkum, alsmede toen in dit jaar consent werd gegeven tot het maken van een rijdweg van Dantumawoude naar Dokkum en een trekweg van Bolsward naar Stavoren. Hij was in 1650 gehuwd met Lucia, dochter van Douwe van Aylva en Luts van Meckama. Zij woonden op de state Clant te Lutkewonde. Hij overleed den 11 November 1666 en werd te Bornwerd begraven. Zijne weduwe hertrouwde met zijn opvolger als Grietman Epo van Aylva.

Zie te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 285, 286, Vriemoet, *Ath. Fris.* XLV; *Charterb.*, D. V. bl. 724, 728, 729; Upc. v. Burm., *Tab. Gen.;* Baerdt van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm*, bl. 99, 100.

[Menno of Minne Scheltema]

SCHELTEMA (MENNO of MINNE), zoon van Gabbe, Scheltema, oorspronkelijk uit hetzelfde oud en edel geslacht, dat weleer in Friesland zeer bloeide, nam deel aan het verbond der edelen, werd, om zijne vrijheidlievende gevoelens verpligt, Friesland te verlaten, eenige maanden later (1568) door Alva verbannen, en zijn naam, op last van 't Hof van Friesland, door den Magistraat van Leeuwarden openlijk aangeplakt, ter waarschuwing voor elk, om geen gemeenschap met hem te houden. Hij huwde Tieth Feitsma, weduwe van Hajo Rinia. Zij testeerde den 6 Aug. 1576. Hij overleed te Hallum in 1597.

Zie Winsemius, *Histor.*, Lib. II. p. 90, 115; *Charterboek van Friesland*, D. III. bl. 753; van Meteren, B. III. bl. 49; te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 285, 286; P. Scheltema, *Leven van J. Scheltema*, bl. 11.

[Sibeth of Syds Scheltema]

SCHELTEMA (SIBETH of SYDS), broeder van den vorige. Nadat hij zich bij de bondgenooten had gevoegd, bleef hij hun getrouw en toonde moeds genoeg te bezitten, om zich tegen alle tegenstrevende ondernemingen van den stadhouder, den graaf van Aremberg, te verzetten. Op den laatsten van Januarij 1567 liet hij met eenige andere Friesche bondgenooten, plegtig in de vergadering der Staten verklaren ‘dat hij, op begeerte van Aremberg, van 't bondgenootschap niet zou afzien, maar zich hield aan het verdrag met de hertogin in Oogstmaand des voorgaande jaars gesloten; wijders, dat hij en de overige verbonden Edelen nooit iets tegen den koning en Friesland ondernomen hadden of nog wilden ondernemen, ook nooit eenig geld aan krijgsvolk gegeven hadden, om hunne verdediging te zoeken, ten nadeele van den koning en van deze landen, wier welvaart zij als goede en getrouwe onderdanen begeerden te bevorderen, alleenlijk verzoekende, dat zij in vrede en ruste in hun vaderland, voor 't welk zij groote genegenheid hadden, leven mogten;’ eindelijk verklaarde Schel-

t e m a , ‘dat uit een afschrift van 't verbond genoegzaam blijken zou, dat de Bondgenooten niet anders gezocht hadden, of alsnog zochten, dan Gods eere en het welvaren van den koning en deze landen. Kort daarna ontweek hij het gevaar en verliet zijn vaderland. Het is twijfelachtig of hij derwaarts is wedergekeerd. Hij was getrouwd met T j e m c k A y l v a , van Bornwerd, bij wie hij zes kinderen had.

Zijn broeder was:

[Sippe Scheltema]

SCHELTEMA (SIPPE), offerde zich insgelijks voor de zaak der vrijheid op, vlugtte en gaf ook buiten 's lands bewijzen van zijne goede gezindheid. Hij voegde zich bij zijne landgenooten om met Prins W i l l e m in onderhandeling te treden, ter herstelling der getrapte vrijheid in Friesland. Hij vergaderde een hoop volks, riep de vrijbuiters uit Ameland ter hulpe en nam de stad Dokkum in; doch geen meester kunnende worden van den toren der abdy, op welke de Spaansche krijgsknechten gevlucht waren, werd hij er wederom door 't volk van B i l l y met groot verlies van zijn manschap uit geslagen. Later, 1579, teekende ook hij het Request aan R e n n e n b e r g om de Unie van Utrecht te bevorderen (*Chartb.* IV. 41). Hij liet bij zijne vrouw B a n c k D o u m a vier kinderen na.

Zie T e W a t e r , *Verbond d. Edelen*, D. I. bl. 440-444, D. III. bl. 286-289; *Charterb. v. Friesland*, D. I. bl. 517; D. III. bl. 707, 708; W i n s e m i u s , *Hist.*, Lib. I. p. 72-83, 90, 139; Dez., *Chronyk*, B. XVII. bl. 565-568; J. C a r o l u s , *de reb. Bil.*, Lib. II. p. 85-89; P. S c h e l t e m a , *Leven van J. Scheltema*, bl. 11. K o b u s en d e R i v e c o u r t ; *Stamboek van den Frieschen Adel*, I. 318, II. 214.

[Mr. Jacobus Scheltema]

SCHELTEMA (Mr. JACOBUS), jongste zoon van Mr. C o r n e l i s S c h e l t e m a , advocaat en stads secretaris te Franeker, en van H i l t j e A l t e n a , werd den 14 Maart 1767 te gemelde plaatse geboren. In 1779 kwam hij, na het onderwijs van den conrector E. D r a b b e en van den praeceptor A. v a n D u i d e n genoten te hebben, op de school van den rector H e r m a n u s B o s s c h a , en vond in dezen een voortreffelijken leermeester. Toen B o s s c h a in het volgende jaar naar Deventer vertrokken was, zette S c h e l t e m a zijne studie in de oude talen, onder diens opvolger H e n d r i k W a a r d e n b u r g voort, verliet in 1781 het gymnasium, waarna hij, voor hij naar de akademie vertrok, nog een jaar het onderwijs van P. N o t a , predikant te Berlikum genoot. In 1782 liet hij zich als student aan de akademie te Franeker inschrijven, werd den 4 September 1786, na het verdedigen van eenige regtsgeleerde stellingen, doctor in de beide regten en legde kort daarop den eed af, als advocaat voor den Hove van Friesland, zette zich als advokaat te Franeker neder, en bekleedde tevens de betrekking van ontvanger der boedelgoederen. Hij nam

deel aan de staatkundige twisten van die dagen en zag zich in 1787, bij de onstaatkundige vervolging in Friesland, genoodzaakt deze provincie met velen zijner stadgenooten te verlaten en ging naar St. Omer, welke plaats hij echter spoedig verwisselde met Burg-Steinfurt, waar hij, onder opzigt van den hoogleeraar v a n d e r M a r c k, die mede zich onder de uitgewekenen in die stad zijn verblijf had, zijne studie in de regten voortzette.

In 1789 naar het vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te Amsterdam en trad in den koophandel. Daar echter dit bedrijf minder geschikt voor hem scheen, deed hij zijne zaak over. Den 6 Februarij 1795 werden de ballingen naar Friesland teruggeroepen. S c h e l t e m a begaf zich terstond naar Franeker, en reeds den volgenden dag na zijne aankomst, bekwam hij eene benoeming tot lid van het provinciaal comité van revolutie te Leeuwarden, waar hem en den heer L. F o c k e n s de taak werd opgedragen om te Hindelopen en Stavoren de regering te veranderen en de provinciale omwenteling te doen goedkeuren. Nadat de provinciale revolutie tot stand was gebragt, waarbij hij zich door zijne gematigdheid onderscheidde, keerde hij naar Amsterdam terug, en werkte hij in de wijkvergadering N°. IV, waar de opgewondenheid zeer groot was, met den meesten ijver tot bezadigdheid, en stelde zich hierbij zelfs wel eens in gevaar. Ook werd hij lid van de algemeene wijkvergadering en had de stoutheid om aan de drift der zoogenaamden clubisten het hoofd te bieden, zoodat zijne onverschrokkenheid de aandacht van velen trok. Steunende op de beloften hem in Friesland gedaan, keerde hij derwaarts terug, doch de beste ambten waren vervuld en de gemoederen verdeeld. Op het punt van naar Amsterdam terug te keeren, werd hij lid van het Comité tot de zaken van het Bondgenootschap te Lande, dat te 's Hage den Raad van State verving, en als zoodanig vervolgens aan het Departement van Finantiën toegevoegd. Bij het vervullen van deze betrekking zag hij spoedig de waarheid in van H o o f t s gezegde, dat het ambt den man leert kennen, zoo in zijne bescheidenheid als gematigdheid. Begrijpende dat hevigheid nergens minder past dan in zaken van bewind, voegde hij zich steeds bij de gematigde partij, en heeft ten allen tijde zich verzet tegen elke poging, die zweemde naar vervolging wegens politieke gevoelens. Ook werkte hij, toen het Comité om den rustigen gang van zaken in opspraak kwam bij de heethoofden, krachtig mede tot regtvaardiging harer handelingen. De Memorie, daarover bij de Nationale Vergadering ingediend, was grootendeels van hem afkomstig. Hij was toen in de kracht van zijn leven, en in staat het Comité, zoo in het Departement van Financiën als in de algemeene vergadering vele diensten te bewijzen. Verscheidene bijzondere kommissiën nam

hij waar, en eenige zeer breedvoerige Rapporten en Memoriën bewerkte hij. Toen A p p e l i u s in 1825, in zijne betrekking van Minister van Financiën, iets in de Minuut-Notulen van het Comité moest nazien verwonderde hij zich over 's mans buitengewone bedrijvigheid in 1796 en 1797, waarvan eene menigte stukken van zijne hand, daarin voorkomende, ten bewijze strekten. Groot aandeel had hij in de pogingen, om aan de wreede vervolging van de oude Regenten in Friesland, na het oproer te Kollum in April en Mei 1797, paal en perk te stellen.

Ook verzette hij zich ten zelfde tijde met stoutmoedigheid tegen een onregtvaardig besluit, genomen door de toenmalige gewestelijke regering van Friesland, dat de schade, door de vervolging in 1787 geleden, uit de bijzondere eigendommen der voormalige regenten van de slagtoffers der omwenteling zou vergoed worden. Als lid der tweede nationale vergadering ontving hij in Januarij 1798 eerst stads-arrest en werd vervolgens met andere staatsgevangenen naar het *Huis in het Bosch* vervoerd, waar hem en Mr. G.W. v a n M a r l e één vertrek ter bewoning werd aangewezen. Eerst na eene gevangenschap van 23 weken werd hij ontslagen. Kort na zijne bevrijding, ontving S c h e l t e m a de verzekering spoedig met een voor hem geschikt ambt bekleed te zullen worden. Intusschen gebruikte het uitvoerend bewind zijne pen tot de ontwikkeling van een geheime en zeer gewigtige zaak en voegde later hem tijdelijk toe aan den Directeur der militaire financiën, tot vereffening der onafgedane zaken van het Comité te Lande, in welke betrekking vele belangrijke advijzen, waarvan sommige duistere punten van het staatsregt, door hem gegeven zijn. Eindelijk verkreeg hij een plaats in het nieuw op te rigten departementaal geregtshof te Kampen, doch keerde, toen men besloten had die nieuwe inrigting der regterlijke magt, wegens het naderend gevaar, niet in werking te brengen, naar 's Hage terug. Eerst den 1 October 1799 trad hij te Kampen in functie. In Maart 1802 verwisselde hij deze betrekking met het lidmaatschap van den Zeeraad te 's Hage, aan welk collegie destijds gewigtige bemoeijingen werden toevertrouwd. Als zoodanig behoorde hij tot de Commissie om met den Raad van buitenlandsche zaken te handelen, die zich de belangen van het fabriekwezen in het bijzonder aantrok en eenige van de belastingen, die om en door den oorlog waren ingevoerd, tot groot nadeel van den koophandel, wilde behouden. Ook werd hij in de commissie tot verbetering der wetten op het loodswezen, het zee- en strandregt benoemd.

Nadat de Zeeraad ontbonden en het hoofdbestuur aan den Secretaris of Minister van Finantiën met toevoeging van zes raden, drie voor de konvoijen en licenten en drie voor de gewone middelen (welke zes personen den raad van judicature

over 's rijks middelen te water en te lande uitmaakten), werd S c h e l t e m a , ten gevolge zijner breedvoerige Memorie over de wijze om de wetten voor de konvoijen en licenten te verbeteren, aan S c h i m m e l p e n n i n c k , buiten zijn weten, ter hand gegesteld, een der raden van den eerste. In deze moeijelijke werkkring bleef S c h e l t e m a tot het einde van 1806 te 's Hage, toen koning L o d e w i j k hem benoemde tot kommies-generaal der konvoijen en licenten te Amsterdam, aan welke bediening, ten allen tijde zorgvol, vooral vele zwarigheden verbonden waren, wegens de gestadige verandering van wetten en maatregelen. Hij bekleedde deze betrekking tot dat in Julij 1810 het vaderland door Frankrijk werd ingezwolgen, waarna hij vrederegter te Zaandam werd. Deze betrekking behield hij tot den 13 Januarij 1814, toen hij het berigt zijner benoeming tot Griffier van het Hoog Geregtshof van Financiën en Zeezaken te 's Hage ontving. Hij bekleedde deze betrekking tot den aanvang van 1820, toen dit Hof gesupprimeerd werd. Had hij vroeger de betrekking van Hoogleeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde te Utrecht afgeslagen, thans gaf hij geen gehoor aan het aanzoek van een der Burgemeesteren om redacteur te worden van het Haagsche dagblad, doch aanvaardde, na het overlijden van C.A. M o l l e r u s , de betrekking van Griffier van het Hoog Militaire Geregtshof te Utrecht. Hij bekleedde dit ambt tot zijn dood.

Meer dan door zijne staatkundige bemoeijingen onderscheidde zich S c h e l t e m a door zijne letterkundige verdiensten; hierin bestond eigentlijk de voortreffelijkheid, waardoor hij zich een blijvenden naam verzekerd heeft. In de oude talen geoefend, en aan eene akademie verder gevormd en ontwikkeld, had hij in zijne jeugd vaste gronden gelegd voor eene wetenschappelijke studie.

Al zijne letteroefeningen, hoe uitgebreid ook, betroffen ons vaderland, 't geen als het ware het brandpunt was, waarin het licht zijner verzamelde kennis te zamen vloeide.

Behalve vele bijdragen in onderscheidene Tijdschriften, bevatten zijne werken meer dan dertig boekdeelen, terwijl er nog veel door hem is geschreven, dat nimmer het licht zag. Alle hadden voornamelijk betrekking tot de geschiedenis en oudheidkunde van Nederland. De beoefening van beide was zoo naauw bij hem verbonden, en geschiedde met zulken gelukkigen uitslag, dat het moeijelijk is te beslissen of hij meer als geschiedkundige dan als oudheidkenner heeft uitgemunt. ‘Al wat het vaderland goeds en groots had voortgebragt of bezeten, oordeelde bij zijne opmerkzaamheid ten hoogste waardig. Zorgvuldig ging hij de zeden en gewoonten, gebruiken en instellingen onzer voorouderen na en verplaatste hij zich met zijne verbeelding in vorige tijden. Hij leefde als het ware in het verledene, zonder evenwel het tegenwoordige daarbij te

vergeten: want dan eerst was de kennis der oudheid in zijn oog nuttig en belangrijk, wanneer hij daaruit wenken en waarschuwingen tot leering van zijn tijdgenooten kon ontleenen. Wij ontleenden deze korte schets aan het uitvoerig werk van P. S c h e l t e m a , *over het leven en de letterkundige verrigtingen van de geschiedschrijver Mr. J. Scheltema*, die hem gekend en naar waarde geschetst heeft. Wij voegen er alleen bij dat hij van meer dan 20 binnen- en buitenlandsche geleerde genootschappen en o.a. van de tweede klasse van het Koninklijk Nederl. Instituut lid was, en dat hij bij de stichting der orde het ridderkruis van den Nederl. Leeuw ontving. Zijn afbeelding vindt men voor het gemelde werk van P. S c h e l t e m a . Hij overleed te Utrecht den 25 October 1835, één zoon nalatende.

Behalve een reeks van stukken in dagbladen en grootere en kleindere verhandelingen en periodieke werken[1)], gaf hij in het licht:

Nauwkeurig bericht van het Volks-feest te Franeker, *op den* 5 *Maart* 1795, *bij gelegenheid van het verbreken der ketenen en het herstellen der poorten aldaar; voorafgegaan door een Kort Betoog van de Redenen*, *welke de ingezetenen van Franeker bewogen*, *om hunne blijdschap over de gewichtige verandering van zaaken op eene bijzondere wijze aan den dag te leggen. Met alle Aanspraaken*, *Zangen en Dichtstukken bij die gelegenheid*. Franeker 1795. 8°.

Dit stuk had zoo veel aftrek, dat er in weinige dagen drie oplagen, bevattende bijna 2000 exemplaren, van verkocht werden.

Rapport nopens de Karos van Staat, in P. S c h e l t e m a , *Oud en Nieuw*, D. I. bl. 199, 133.

Ontwerp aangaande de betaling der kerkelijke inrigtingen, *waarbij de Staat*, *zonder zich met de nieuwe lasten te bezwaren*, *zich zoude verzekeren van de instandhouding van de openbare Godsdienst in alle plaatsen van de Republiek*, *met inachtneming eener billijke gelijkheid jegens alle Christen gezindheden*. 1801.

Twee redevoeringen over Balthazar Bekker. 1804.

Overzigt der Staat- en Letterk. Geschiedenis van de 18de *eeuw*, in *Mengelw. der Letteroef*. van 1804.

P.C. Hooft, *geschetst met zijne eigene woorden of Redevoering over de brieven van denzelven*, in *Geschied- en Letterk. Mengelw.* II. 1.

1) B.v. in de *Republikeinsche* en *Leeuwarder Couranten*, *Herakliet en Demokriet*, *de Nationale Schildwacht*, *Magazijn* van d e B r u y n , *Le Spectateur du Nord*, *de Arke Noachs*, *Sem*, *Cham en Japhet*, weekblad *de Spiegel*, *de Star*, *de Schowburg*, *Recensent*, *Het Vaderland en de Franschen*, door hem uitgegeven, waarvan 17 stukjes zijn verschenen, in de *Staatscourant* 1818, *Utrechtsche Studenten-Almanak*, waarvan hij in 1823 en 1824 de redactie had, *Euphrosyne*, enz.

Over Rabo Herman Schele, *als leeraar der ware vrijheid*, in *Mengelw. d. Letteroef.* 1797.

Jan Lambertus Huber aan het volk van Nederland.

Paruiken, in *Mengelw. d.V.L.* 1799.

Het beste Grafschrift. Zeldzame beslissing van eene felle twist. Zamenspraak tusschen den ouden Heer Lordag en den burger Decadi, in *Mengelw. d.V.L.* 1798, 1799.

Levensschets van Simon Styl. Amst. 1804. 8°. Ook in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 1.

Staatkundig Nederland. Amst. 1806. 2 d. 8°. Met een kaart. Een werk van veel verdienste, doch niet altijd even onpartijdig.

Iets over Anna Maria Schuurman en haar lijk, *alsmede over het verblijf der Labadisten te Wiewerd in Vriesland*, in *Mengelw. d. Letteroef.* van 1804.

Over de rouw-advertentiën in de Couranten. Ald.

Contrasten of *Oud en Nieuw*. 1806.

Redevoering over de Brieven van Hooft. Amst. 1807. 8°.

Over de volharding der Amsterdammers in weldadigheid, *vooral ten opzigte der stads armenscholen*, in *Gesch. en Letterk. Mengelw*. I. 3.

Hulde aan de teekenkunst voor de Vaderl. Geschiedenis, in *Letteroef*. 1809, en *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 3.

Verhand. over L. Reael. Ald. I. 2.

Mr. Johan van Heemskerk, *voornamelijk als dichter*. Ald. I. 3.

Iets over de inhaling en inhuldiging van Philips de tweede te Antwerpen in 1549.

Het Vonnis van den Raad van Inquisitie tegen Galilei, in *Mengelw. d. Letteroef*. 1810.

Over den Leonidas van Willem van Haren, in *Gesch. en Letterk. Mengelw*. I. 1.

Over het miskennen der historische waarheid. Ald. 5. 2.

Anna en Maria Tesselschade, *de dochters van Roemer Visscher*, m. pl. Amst. 1809. 8°.

Vergelijking van de afschudding van het Spaansche juk in 1572, *met dat van het Fransche in* 1813. Amst. 1814. 8°. Dit stuk is meermalen afzonderlijk gedrukt, en daarna met een voorberigt geplaatst in het *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 2.

Verhandeling over het oude Volkslied Wilhelmus van Nassouwen, in *Mengelw. d. Vad. Letteroef*. 1814, en *Geschied en Letterk. Mengelw.* III. 3.

Peter de Groote, *Czaar en Keizer van Rusland in Holland en te Zaandam in* 1697 *en* 1717, 2 d. Amst. 1814, met een plaat. 8°.

Over het lot en de verrigtingen van Erasmus in zijne kindschheid en jeugd, in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* I. 1.

Geschiedenis van Erasmus standbeeld te Rotterdam. Ald. I. 3.

Redevoering over den lof der Zotheid. Ald. II. 3.

Alexander, *Keizer van Rusland in Holland en te Zaandam in* 1814. Amst. 1815. met een plaat. 8°.

Bemoediging der Nederlanders bij de landing van Bonaparte. Amst. 1815. 8°.

Wat willen, *wat zullen nu de Franschen. Wat moeten wij doen?* Amst. 1815. 8°.

Het Vaderland en de Franschen. Amst. 1815. 8°.

Toespraak aan de Nederlanders, *gedurende het tweede deel van het leven van Napoleon Buonaparte*. Hierin komen verscheidene stukjes voor, vroeger geplaatst in zijn weekblad *Het Vaderland en de Franschen*.

De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte, met eene kaart. Amst. 1816. 8°.

Reisje naar het slagveld van Waterloo in September 1815, in *Mengelw. der Vad. Letteroef*. 1815.

Over den geest van het algemeene Plakaat van 1725 (anoniem).

Rusland en de Nederlanden, *beschouwd in derzelver wederkeerige betrekkingen tot op den jare* 1724. 4 d. Amst. 1819. 8°. en portr. van S c h e l t e m a , na een schilderij van v a n d e r K o o i door M a r c u s . Zie *Kunst- en Letterb.* 11 Maart. 1836.

Geschied- en Letterk. Mengelwerk, in 6 deelen 17 stukken. Het laatste stuk is, na S c h e l t e m a 's overlijden, door den Hoogleeraar B e r g s m a uitgegeven met een Register.

Verhand. bij de prijsuitdeeling bij de Maats. Felix Meritis. in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* I. 1816-1836.

Over de Burlesque Notulen der Staten van Zeeland door Michiel Michielzoon. Ald. II. 2.

Verbaal aangaande de regtspleging van Karel den Stouten enz. Ald. II. 2.

Berigt over het werk van van der Vynckt, *Troubles des Pays-Bas.* Ald. II. 1.

Over Huibert Duifhuis. Ald. I. 2.

Willem Swinnas en deszelfs vergetene geschriften. Ald. I. 3.

Levènsschets van Eise Eisinga, *den uitvinder en vervaardiger van het beroemde Planetarium te Franeker*. Ald. II. 2.

Beschrijving van de schilderij van den Heer J.W. Pieneman, *voorstellende den Prins van Oranje in den slag bij Quatre-Bras.* Ald. IV. 2.

Pleidooi van Mr. Simon van Middelgeest voor Mr. Pieter de Groot. Ald. II. 3.

Redevoering over den oorsprong, *het lot*, *de diensten*, *den toestand en de vooruitzigten der Confrèrie en Academie van Pictura te 's Gravenhage*, *uitgesproken bij de plegtige uitdeeling der eereprijzen aan de mèest verdienstelijke kweekelingen op* 6 *Julij* 1819. 's Hage 1819. Ook ald. III. 1.

Lettres à M.M. les redacteurs de la Galerie historique des

Contemporains sur la nécessité de rectifier et compléter l'article concernant Mr. J. Koning. La Haye, *de l'imprimerie Belgique* 1820.

Verhandeling over de Dordsche Dichtschool voor den jare 1672. Ald. III. 3.

Over de verdiensten van Daniel Joncktijs. Ald. III. 1.

Jacob Cats aan Neêrlands Jufferschap. Dordr. 1819.

Over het belang der Geschiedenis van Utrecht en het nadeel van het gemis eener goede plaats-beschrijving en bijzondere geschiedenis der stad. Ald. III. 1.

Over de sporen der groote veranderingen in den bodem van de Provincie en de stad Utrecht. Ald. IV. 2.

Over de uitzetting, *verbetering en verfraaijing der stad Utrecht*. Utr. 1828. 8°. Ook in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, *Oudheden en Statistiek van Utrecht*.

Levensschets van Mr. Jan Hinlópen, in *Gesch. en Letterk. Mengelw*. III. 1.

De runderpest in de jaren 1813 *en* 1814 *te Utrecht ontstaan en gestuit*. Ald. III. 2.

Proeve van eene Geschiedenis der Zuiderzee. Ald. VI. 2.

Onderzoek naar de groote veranderingen in de kusten en stranden van den Noordzee, *tusschen Schelde en Eems*. Ald. VI. 2.

Geschrift van A. Schoemaker. Ald. IV. 1.

Oratie van Marnix, *Heer van St. Aldegonde op den Rijksdag te Worms gehouden*. Ald. IV. 1.

De wet op het dorschen van het kool- of raapzaad te Achlum. Ald. III. 2.

Uittreksels uit het bijzonder verhaal nopens de Deputatie en Ambassade, *daarop gevolgd*, *in Engeland ten jare* 1689, *gehouden door Mr. Nikolaas Witsen*. Ald. III. 2.

Iets over en van Petrus Francius, *als schrijver in de Nederduitsche taal*. Ald. III. 2.

Iets over beroemde Opdragten van Boeken. Ald. III. 3.

Iets over de pligten van eenen Leeraar. Ald. III. 3.

Levensschets van Jan van der Bildt. Ald. IV. 3.

De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke vloot van Philips II. Haarl. 1825; met vignet van J.C. S c h o t e l , 8°.

Toevoegsels tot hetzelve. Ald. 1828. 8°.

Johannes Wier, *de ijsbreker tegen de leer der vooroordeelen wegens den duivel*, *de duivelskunsten*, *tooverijen en heksenprocessen*, in *Geschied en Letterk. Mengelw*. IV. 1.

Berigt aangaande een merkwaardig werk over de Heksenprocessen van Herman Loher. Ald. IV. 2.

J.S. en J. Koning vier brieven gewisseld over de laatste tegenspraak van het regt van Haarlem op de uitvinding der drukkunst. Haarl. 1823. 8°.

Geschiedenis der Heksen-processen. Haarl. 1828. 8°.

Verdediging der eer van Siegenbeek, *tegen Bilderdijk*, in *Kunst- en Letterb*. 1827.

Reintje de Vos van Hendrik van Alkmaar, *naar den Lubekschen druk van* 1498. *Vertaald en uitgegeven door Mr. J.S.* Haarl. 1826. 8°.

Verhandeling over het bewerken van de Geschiedenis der Nederlanden. Haarlem 1830. 8°.

Verhandeling over Wiltenburg, *de leger- en wapenplaats der Romeinen bij Vechten onder Bunnik en de begonnen vergravingen in den jare* 1829, in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* IV 2.

Over den grooten steen, *gelijkende naar een Hunebed of oud altaar*. Ald. V. 2.

Geschiedenis van de dagelijksche kost in de Burger-huishoudingen. Ald. IV. 2.

Geschiedenis van het keukenzout. Ald. V. 1.

Iets over het oproer en den opstand te Brussel en Luik, *en tot bemoediging onzer landgenooten*. Utrecht 1830. 8°.

Memorie van Mr. Rombout Hogerbeets, *ter gedachtenis voor zijne kinderen in den jare* 1619 *op Loevestein gesteld*, in *Geschied. en Letterk. Mengelw*. IV. 2.

Over de Volksgebruiken der Nederlanders bij het vrijen en trouwen. Ald. IV. 3. Ook met vele bijvoegsels en aanteekeningen. Utrecht 1832. 8°.

Frisiaca, in het *Friesch Jierboeckjen* en *Mengelw*. VI. 1.

Bijschriften op de afbeelding van den luitenant generaal Chassé en op het Graf van den Luitenant ter Zee J.C.J. van Speyk. Ald. V. 3.

Over de negotiatiën der Jesuiten, in *Kist en Royaards*, *Archief der Kerk. Gesch. inzonderh. voor Nederl.*, D. III. bl. 397.

Aanspraak ter opening der Algemeene Vergad. v.h. Prov. Utr. Genoots. 1832. Ook in *Gesch. en Letterk. Mengelw.* V. 2.

Iets over het Huis de Krakeling te Utrecht en den stichter van hetzelve Everard Meyster. Ald.

Over de Amersfoortsche Kei. Ald. V. 3.

Overzigt van het werk van Bartholomeus den Engelschman over de proprieteiten der dingen. Ald. V. 3.

Berigt betreffende der Bienboek en de Dialogen der Creaturen, *beide in* 1488 *uitgegeven*. Ald. VI. 1.

Berigt en beoordeeling der Verhand. van J. Koning over de uitvinding, *verbetering en volmaking der Boekdrukkunst*. Ald. I. 2.

Berigt en beoordeeling van het werk van Mr. O.A. Schaab, *getiteld: De geschiedenis en uitvinding der Boekdrukkunst door Johann Gensfleisch*, *genaamd Guttenberg*, *te Mentz*. Utrecht 1832. Ook in *Geschied. en Letterk. Mengelw.* V. 1. Ook in het Hoogd. *met aanteekening en aanhangsel van den auteur*. Amst. 1833. 8°.

Eenige Toevoegselen, *gegeven aan het Berigt en de beoordeeling van het werk van Mr. C.A. Schaab*, *bij de vertaling van hetzelve in het Hgd.* in *Geschied. en Letterk. Mengelw*. V. 3.

Iets over het vroegere verschil tusschen C. Dahl en C.A. Schaab aangaande de verdiensten van Peter Scheffer jegens de boekdrukkunst, *en over de latere geschriften*, *deswege tusschen C.A. Schaab en P.H. Külb gewisseld*. Ald.

Berigt aangaande eene merkwaardige recensie van het werk van Mr. C.A. Schaab, *voorkomende in de Jenaische Algemeine Litteratur Zeitung van Julij* 1833. Ald.

Iets over de werkjes van den Hoogleeraar Friedrich Lehne en derzelver naaste gevolgen. Ald.

Iets over den Donaat in klein quarto met zeven en twintig regels, *welke te Mentz met Haarlemmer letters gedrukt is*. Ald. VI. 1.

Aanhangsel over het gebeurde tusschen 1439 *en* 1478, *in betrekking tot de oudste drukkerij te Haarlem en eene korte Narede*. Ald. V. 3.

Iets over de honderd acht en twintig jaren en het verhaal van Junius, *of over de mogelijkheid en geloofwaardigheid van berigten uit de tweede hand*, *zelfs bij nog langer tijdsverloop*. Ald.

Nalezingen op de levens-schets van Lourens Janszoon Koster. Ald.

Berigt aangaande het stuk van Dr. G.O. Braun, *Professor te Mentz*, *getiteld: Narede op Scheltema's Narede over de contrasten tusschen de Eeuw-feesten*, *te Haarlem in* 1823 *en te Mentz in* 1836, *met de beantwoording*. Ald. D. IV. 2.

Zie P. S c h e l t e m a , *het leven en de letterkundige verrigtingen van den geschiedschrijver Mr. Jacobus Scheltema*. Amst. 1849 8°; J. K o p s , *Hulde aan de letterk. verdiensten van Mr. Jacobus Scheltema; Tijdschrift voor Geschiedenis*, *Oudheden en Statistiek van Utrecht*, voor 1835, n°. 18 bl. 451-463, waar men ook een lijst zijner werken ontmoet; *Mengelwerk der N. Vaderl. Letteroef.*, voor 1834, n°. 11; *Handel. der Jaarl. Vergad. van de Maats. v. Nederl. Letterk. te Leiden;* van het *Kon. Ned. Inst.* (1836); van het *Prov. Utr. Genoots.* (1836); *Kunst- en Letterb.* 1806, D. I. bl. 146, 1835, D. II. bl. 305, 1836, D. I. bl. 178; *Briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met den Hoogleeraren M. en H.W. Tydeman*, D. I. bl. 139, 167, 175, 198, 210, 232, 271, 272, D. II. bl. 53, 56, 132, 135, 139; *Galerie des Contemporains*, T. VIII. p. 171 suiv.; v a n K a m p e n , *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. II. bl. 541, 542-544, D. III. bl. 231; *Chr. v.h. Hist. Genoots.*, D. V. bl. 251, 326, D. VI. bl. 22, 359, D. VII. bl. 122; G.D.J. S c h o t e l , *Lev. v.J.C. Schotel*, bl. 53; N i e u w e n h u i s , *Woordenb. d. Zamenlev.;* K o b u s e n d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. port*.

[B.P. Scheltema]

SCHELTEMA (B.P.) schreef:

Waarneming van de uitwerking der wrijvingen met sneeuw, *ter opwekking van het leven*, *in een verkleumd en*, *na het*

vrugteloos aanwenden van andere prikkelende middelen, *voor dood gehouden mensch*, in *Alg. Konst- en Letterb*. 1803. D. I. bl. 163.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.* p. 314.

[Paulus Cornelis Scheltema]

SCHELTEMA (PAULUS CORNELIS), oudere broeder van Mr. J a c o b u s S c h e l t e m a , werd den 14 December 1752 te Franeker geboren. Hij was bestemd om zijn vader als secretaris van die stad op te volgen. Hij doorliep de Latijnsche scholen, doch voldeed niet aan deze bestemming, daar hij zich liever aan den landbouw wilde wijden en in 1775 landbouwer werd op Doijem, een gehucht onder zijne geboortestad. In 1796 werd hij, ten gevolge der staatsomwenteling, benoemd tot secretaris van Wijmbritseradeel en notaris te Sneek. Na deze betrekking acht jaren vervuld te hebben, werd hij tot commissaris der verponding, en daarna tot ontvanger der directe belastingen van verschillende gemeenten en eindelijk te Franeker aangesteld.

Bij de voldoening aan zijne neiging voor den landbouw had S c h e l t e m a zich echter niet alleen op de praktische beoefening en verbetering van dezen belangrijken tak van volksnijverheid toegelegd, maar ook zijne denkbeelden en raadgevingen te dezen aanzien, bij wijze van antwoorden op voorgestelde prijsvragen, medegedeeld; waarvan de verhandelingen der Maatschappij van Landbouw te Amsterdam en der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, waarvan hij lang corresponderend lid was, kunnen getuigen. Vanhier, dat hij tweemalen met de gouden, verscheidene malen met de zilveren medaille en in het geheel 10 of 12 malen door verschillende maatschappijen bekroond is en door het Koninklijk Nederlandsch Instituut, voor eene niet uitgegeven Verhandeling, met een zilveren schenkblad vereerd is.

Nadat hij afstand van zijne ambts-betrekkingen had gedaan, hield hij zich bij voorkeur bezig met de Friesche geschiedenis, en bijzonder met het verzamelen van Friesche spreekwoorden en zegswijzen, waaraan hij tot bijna aan zijn overlijden arbeidde.

Hij overleed te Franeker in Julij 1835, in ruim tachtigjarigen ouderdom.

Tot zijne uitgegeven geschriften behooren:

Over de verbastering van het inlandsche rundvee, in *Verhandel. v.d. Maats. ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam opgerigt*, D. XV.

Over het ras van het inlandsche rundvee, Amst. 1809. 8°.

Mededeeling omtrent de oorzaak van het zoogenaamde venijn, *eene ziekte*, *welke in Friesland meermalen plaats heeft*, in het *Veeartzenijk. Mag. van Numan*, 1829. D. II. st. I. bl. 93.

Verzameling van spreekwoorden, *gezegden en anekdoten; benevens geschied- en oudheidkundige aanteekeningen*, *meerendeels Vriesland en de Vriezen betreffende*. Franeker 1826 en Leeuw. 1831, 2 st. 8°.

De Maatschappij van Ned. Letterk. te Leiden bezit *Vriesche spreekwoorden*, *verklaard door P.C. Scheltema te Franeker*, 50 *bladen*, *met twee eigenhandige brieven aan Mr. J.H. Hoeufft te Breda van den j.* 1811 in hands.

Taalkundige aanteekeningen, *bestaande in uittreksels*, *alphabetisch geordend*, 5 bl. kl. 8°. hands.

Zie P. Scheltema, *Leven enz. van J. Scheltema*, bl. 12; *Kunsten Letterbode* 1836, D. I. bl. 68; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 314; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 483, 539, D. III. bl. 9.

[Taco Scheltema]

SCHELTEMA (TACO) werd den 16 Augustus 1766 te Harlingen geboren. Na korten tijd te Amsterdam onderwijs in de gronden der teeken- en schilderkunst te hebben genoten van den landschap- en portretschilder P. Piers, in 1784 gestorven, bestudeerde hij de natuur en de goede modellen in de galerij te Dusseldorp. Nu reisde hij door Saksen en hield zich beurtelings te Rotterdam en te Amsterdam op. In de eerstgenoemde stad schilderde hij o.a. in 1794 de grondleggers van het Bataafsch Genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte, in een der zalen boven de beurs gevestigd.

Hij vervaardigde meest familiestukken voor onderscheidene aanzienlijke lieden met levensgroote beelden, zoowel kniestukken als ten voeten uit in welgekozene groepen, veeltijds in landschappen. Ook teekende hij beelden met wit en zwart krijt en gekleurde landschappen.

Een geruimen tijd beoefende hij de kunst tot uitspanning op zijn buitenverblijf *Landzigt* in de nabijheid van Arnhem, waar hij den 7 September 1837 overleed. Hij huwde Jacomine van Nijmegen en vervaardigde de portretten van zijn oom G. van Nijmegen, van zijn vader D. van Nijmegen en van een menigte anderen. Zijn portret vindt men bij van Eynden en van der Willigen.

Zie *Konst- en Letterb.* 1837, D. II. bl. 177; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; G. Bruining, *Herinn. en Levensb.* bl. 63.

[Cornelis van Scheltinga]

SCHELTINGA (CORNELIS VAN), zoon van Arent Cornelis van Scheltinga en Jetske Wiskia van Viersen, werd den 2 Januarij 1743 geboren, in 1763 grietman te Idaarderadeel, doch in 1795 even als zijn ambtgenooten afgezet. Sedert was hij in geen andere betrekking dan in die

van lid van het departementaal bestuur (1804 en 1805) van Friesland. Hij huwde Aletta Aurelia, dochter van Hans Hendrik van Haersma, en van Isabella Boreel, en had vijf kinderen. Hij woonde op Friesma-state te Idaard en overleed in 1812, zijne vrouw in 1810.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 7; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 158.

[Daniel de Blocq van Scheltinga]

SCHELTINGA (DANIEL DE BLOCQ VAN), zoon van Livius van Scheltinga, Secretaris van de Staten van Friesland, en van Anna de Blocq, werd de 21 December 1621 geboren. Na zijne studiën zoo te Franeker als elders volbragt te hebben, promoveerde hij den 26 September 1642 te Angers, in Frankrijk, in de regten, en deed vervolgens een reis van twee jaren door Frankrijk. Italië, Zwitserland en Duitschland, waarna hij, den 3 December 1644 te huis teruggekomen, tien dagen later ontvanger-generaal der provincie werd. Omtrent twee jaren daarna (13 Aug. 1647) werd hij tot Grietman van Schoterland verkozen en bekleedde sedert, zoo binnen- als buiten het gewest, de voornaamste commissiën. Ook was hij mede gecommitteerde tot de groote vergadering der Staten-Generaal in 1650. Den 19 Julij 1606 werd hij, in plaats van Johannes Rhala, Curator der Franeker Akademie. Hij deed in 1692 afstand van de Grietenij aan zijn zoon en overleed den 27 Januarij 1703. Hij werd te Heerenveen begraven. Hij huwde den 21 September 1645 Martha, dochter van den Raadsheer Cornelis Kinnema en Romkjen Fockens, den 3 October 1629 geboren, die hem elf kinderen schonk. Zij overleed den 7 Januarij 1708.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 4; Vriemoet, *Ath. Fris.* LXXXVI. en van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 365, 366.

[Gajus van Scheltinga]

SCHELTINGA (GAJUS VAN), zoon van Martinus van Scheltinga, Grietman van Aengwirden, studeerde in de regten, werd den 10 December 1705 als advokaat ingeschreven, den 30 November 1714, in de plaats van zijn vader, Raad in het Hof van Friesland en den 17 Augustus 1725 Grietman van Kollumerland. Hij overleed ongehuwd te Buitenpost den 19 Januarij 1730.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 6; *Naamr. d. Rad.*, bl. 52; van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 102.

[Johannes van Scheltinga]

SCHELTINGA (JOHANNES VAN), zoon van Johannes van Scheltinga, Raadsheer in het Hof van Friesland, en Fokeltje Faatsma, was eerst lands-advokaat, werd den 4 Junij 1659 Grietman van Gaasterland en in 1662 gedeputeerde. Hij huwde den 17 November 1661 te Lekkum Maria, dochter van Aulus van Haersma, in 1637 Grietman van Smallingerlaud.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 4; *Haersma*, Gen. 5; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 381.

[Livius van Scheltinga]

SCHELTINGA (LIVIUS VAN) zoon van Livius van Scheltinga, Secretaris van de Staten van Friesland en Curator van de Academie te Franeker, en van Anna de Blocq, werd in 1632 geboren. Den 5 Maart 1653 werd hij Grietman van Achtkarspelen, en nam nog in hetzelfde jaar zitting in de Staten van Friesland. In 1657 werd hij uit deze met nog zeven andere leden gecommitteerd tot het opmaken van eene Instructie voor de Curatoren der Akademie.

Hij huwde Wiskjen, dochter van den Raadsheer Cornelis Kinnema en Romkjen Fockens. Zij overleed 9 October 1668, hij 16 Junij 1670.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 4, *Charterb.*, D. V. bl. 565; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 109, 110.

[Livius van Scheltinga]

SCHELTINGA (LIVIUS VAN), zoon van Dirck Lieuwes van Scheltinga en van Catharina Tiara, studeerde in de regten, werd in 1620 lid der rekenkamer en was sedert den 11 Novemb. 1637 Secretaris der Staten van Friesland. In 1640 werd hij Curator der Akademie van Franeker en overleed den 17 December 1650, bij zijne huisvrouw Anna de Blocq, met welke hij den 11 Maart 1617 te Leeuwarden gehuwd was, verscheidene kinderen nalatende, vermeld bij Vriemoet, *Ath. Fris.* p. LVII.

[Martinus van Scheltinga]

SCHELTINGA (MARTINUS VAN), jongste zoon van Daniel de Blocq van Scheltinga en Martha Kinnema, werd den 19 Februarij 1666 geboren.

Na volbragte studiën reisde hij door Frankrijk en werd bij zijne terugkomst in 1689 Grietman van Lemsterland. In 1692 deed hij afstand van deze grietenij, ten behoeve van zijn neef Regnerus van Andringa en volgde toen zijn vader in Schoterland op. Deze grietenij nam hij waar tot in 1715, toen hij ze overdroeg aan zijn oudsten zoon, Menno Coehoorn van Scheltinga. Onafgebroken bekleedde hij zoo in den Haag als te Leeuwarden de voornaamste staats-betrekkingen, en had een groot deel aan het gewestelijk en algemeen bestuur, vooral door invloed op de volmagten in de kamer van Zevewouden. In 1703 werd hij, in plaats van zijn overleden vader, Curator der Hoogeschool te Franeker. Hij huwde, 1 in 1700 Amelia, dochter van den beroemden Menno Baron van Coehoorn en Margaretha van Scheltinga, en na haar overlijden, den 21 Maart 1708, 2 den 10 October 1713 Wiskjen, dochter van Livius van Scheltinga en Wia Catharina Broersma. Bij de eene vrouw had hij zes, bij de tweede twee kinderen. Hij overleed den 11 December 1742. Ter zijner gedachtenis is een monument opgerigt in de kerk te Heerenveen, 't geen is weggenomen geworden, om

het te beveiligen voor den wapenstorm van 1795. Zijne weduwe overleed den 8 Maart 1760.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 5; Vriemoet, *Ath. Fris.* XCIII.; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 291; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 366, 367; Kobus en de Rivecourt.

[Martinus van Scheltinga]

SCHELTINGA (MARTINUS VAN), zoon van Livius van Scheltinga, Grietman van Achtkerspelen, werd in 1679 Raadsheer in het Hof van Friesland, verkreeg, na het overlijden van zijn schoonzoon, (Jacobus van Bouricius, gehuwd met Wiskjen van Scheltinga) den 9 Januarij 1715 de grietenij van Aengwirden, deed daarvan in 1721 wederom afstand aan zijn kleinzoon (Martinus van Bouricius), doch bleef haar, daar deze nog minderjarig was, als substitant besturen.

Hij huwde Jetske Wiskia van Broersma, die hem vijf kinderen schonk.

Zie *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 5, *Wapenb. Bouricius*, Gen. 6; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 340.

[Mrtinus van Scheltinga]

SCHELTINGA (MARTINUS VAN), zoon van Cornelis van Scheltinga en Cecilia Johanna van Eysinga, werd den 21 Mei 1744 geboren. Hij werd den 7 December 1773 Raadsheer in het Hof van Friesland, doch verwisselde die waardigheid in November 1775 met die van Grietman van Kollumerland. Zoo lang hij Grietman was, woonde hij te Kollum, doch was veel in commissie te 'sHage. In 1795 werd hij met zijne ambtgenooten afgezet, verliet Friesland en begaf zich eerst naar den Huize Weerselo, en vervolgens op den Huize Weldam, beide in Overijssel, van waar hij in 1813 terugkeerde. Als Grietman van Kollumerland weder benoemd kunnende worden, hedankte hij evenwel daarvoor, doch werd lid van de Staten van Friesland. Hij huwde den 8 Junij 1800 met Catharina Louisa Anna Antoinetta, dochter van David Constantijn Baron du Tour, Kolonel, en van G.E.E. Baronesse van Bellinchave, die hem twee dochters schonk. Hij overleed den 18 April 1820.

Zie *Verward Friesl.*, bijl. n°. 4; *Wapenb. Scheltinga*, Gen. 7; van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 103.

[Martinus van Scheltinga]

SCHELTINGA (MARTINUS VAN), zoon van Daniel de Blocq van Scheltinga, Secretaris van Schoterland en naderhand burgemeester van IJlst, en van Aletta Catharina Lycklama à Nijeholt, werd den 28 October 1736 geboren, promoveerde in 1759 te Utrecht in de regten. Hij werd in 1777 Grietman van Schoterland, woonde te Heerenveen, werd in 1795 met zijne ambtgenooten afgezet en overleed niet lang daarna. Hij huwde Wiskje, dochter van Cornelius Livius van Bouricius, Luitenant bij de Kavallerie, en

Elske van Vierssen, die, den 9 September 1742 geboren, hem 9 kinderen schonk.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 368.

[Menno Coehoorn van Scheltinga]

SCHELTINGA (MENNO COEHOORN VAN), oudste zoon van Martinus van Scheltinga en van Amelia van Coehoorn, den 30 Mei 1701 geboren, werd den 30 October 1715, door afstand van zijn vader, Grietman van Schoterland, naderhand tevens Meesterknaap in het Jagtgeregt in Friesland, en in 1760 lid van Gedeputeerden. Hij huwde den 13 Mei 1725 met Martha Kinnema, dochter van den Kolonel Cornelis van Scheltinga en diens derde vrouw Houkjen van Haersma en overleed kinderloos, den 28 April 1777.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 367.

[Schelte Scheltinga van Huizum]

SCHELTINGA van Huizum (SCHELTE), was de zoon van Sytze Scheltinga (waarna hij ook genoemd wordt Schelte Sythian of Sytzes) en van Syts Odsma. Hij huwde Rinsck, dochter van Worp Tjaerda van Rinsumageest en Jouck van Martena, weduwe van Syds Botnia. Later nam hij den naam zijner vrouw aan en werd alzoo ook genoemd Schelte Tjaerda op de Geest (van Rinsumageest). In 1500 bekleedde hij te gelijk de waardigheid van Grietman van Kollumerland, Achtkarspelen en Dantumadeel, doch waarschijnlijk niet van Nieuw-Kruisland. In dat jaar werd hij, als Grietman van Achtkarspelen en Dantumadeel, met Frans Minnema, Olderman van Leeuwarden, en Otto van Roden, gecommitteerd tot het koopen van en doen leggen van een nieuwe zijl in de Ee bij Dokkum.

Hij was een groot aanhanger van den hertog van Saksen en nam in 1498 met Take van Heemstra en anderen van die partij de stinsen van Rienk Jaarla te Eestrum en van Auke Jaarla te Wetsens, de eerste stormenderhand en de laatste, door het vluchten der bezetting, in. Toen Hertog Albert met zijn zoon Hendrik in den aanvang van 1499 te Harlingen kwam, was hij een van de gecommitteerden uit Oostergoo, die hem kwamen verwelkomen en als Erfheer van Friesland huldigen. De hertog benoemde hem, tot belooning voor zijnen ijver voor zijne belangen, tot lid van den in dit gewest opgerigten raad. De stadhouder, Graat Hugo van Leisenich, gelastte hem in April van dit jaar met al zijne weerbare manschap uit zijne drie grietenijen naar het huis van Popke Mockema te trekken en het te belegeren. Weinige dagen later gaf het de bezetting, na met een zwaar stuk geschut beschoten te zijn geworden, over. Hij was in 1504 een der eerste onderteekenaars van den renversaal-brief voor den Hertog van Saksen, en werd in hetzelfde jaar met Aesge van Hoxwier tot bevelhebber

over de Friesche hulptroepen, die aan Graaf Edzard van Oostfriesland tegen de Groningers gezonden werden, benoemd. Op de, op bevel van Hertog George in 1505 opgemaakte lijst van Edelen, komt hij als Edelman van Dantumadeel voor. Daar hij standvastig de partij der Saksers bleef aankleven, namen de Gelderschen in 1515 zijn slot te Rinsumageest met geweld in. In 1545 verzette hij zich, als lid der Friesche Staten, tegen 's Keizers inbrenk op 's lands privilegiën en voorregten. Hij voerde het wapen van Idsinga te Huizum, wijl zijn grootmoeder afkomstig was uit die familie.

Hij had één zoon.

Zie *Wapenb. Tjaarda van Starckenborg*, Gen. 4, Occo v. Scharl, bl. 343, 347, 349, 365, 395; Winsemius, *C.v. Fr.*, bl. 392, 400, 402, 514; *Naaml. d. Rad.*, bl. 2; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 88-90.

[Theodorus Scheltinga]

SCHELTINGA (THEODORUS), zoon van Eko Scheltinga, advokaat te Leeuwarden, van 1728 tot aan zijn dood 1746 met onderscheidene regeringsposten bekleed, werd te Leeuwarden geboren, studeerde te Franeker en verdedigde er in 1730 eene *Diss. de ingressu Pontif. in adytum ejusque mysterio*, en werd aan het einde van het volgende jaar Predikant te Oostermeer en Eestrum, onder de classis zijner geboortestad. In 1740 vertrok hij naar Arum onder de classis van Bolsward, en in Julij 1743 naar Arnhem. In 1750 beriepen hem Curatoren der Geldersche hoogeschool tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid, kerkhistorie en oostersche talen, en wel op dezelfde wedde, die hij te Arnhem had genoten (*f* 1150). Na door zijn ambtgenoot, B.S. Cremer, weinige dagen voor diens dood, eershalve tot doctor in de godgeleerheid bevorderd te zijn, aanvaardde hij den 9 Junij 1751 zijne betrekking met eene *Orat. de promovendâ sacri Hebr. Cod. majestate externâ*, *ope et auxilio diall. OO.*, *officio gennini Theologi*. (Hard. 1751. 4°.). Die rede kenmerkte hem als een hoogst vredelievend godgeleerde en een warm voorstander van grondige geleerdheid. Op denzelfden dag werd hij tot *professor primarius* aangesteld. Driemaal achtereenvolgende (in 1752-1753, in 1761-1762, in 1774-1775) werd hij met het bestuur der akademie belast, en sprak bij het nederleggen er van: over het onderzoeken aller dingen en het behouden van het goede; over den vasten grondslag onzer zekerheid, dat wij in het bezit der ware godsdienstleer zijn en den waren weg van redelijke godsvereering volgen; en over de duidelijkheid, waarmede de canonische H.S. den weg des heils ieder, die er ernstig op letten wil, aanwijst, met wederlegging eener algemeene bedenking van de tegenstanders des Bijbels. Waarschijnlijk zijn deze Oraties niet in het licht gegeven.

In 1765 verzocht hij van het professoraat in het oostersch ontslagen te worden, en bekwam hij Everardus Scheidius

tot opvolger. Van zijne taalkennis gaf hij blijk in zijne *Commentatio* in *Habacucum*, L.B. 1747 en *De Fato Nadabi et Abihu*, *ad locum Levit. XVI seqq.* Haarl. 1742.

In zijne dogmatiek koos hij den middelweg tusschen de Voetianen en Coccejanen. In den twist over den Zwolschen Kerkleeraar van den Os was hij gemengd. Bij de Arnhemsche uitgave van Vitringa's *Doctrina religionis christianae*, door Mart. Vitringa bezorgd, voegde hij eene *Analysis*.

Hij huwde Odilia Suffrida Poutsma en overleed den 24 Febr. 1786.

Zie Stosch, *Neue Gelehrte Europa*, Wolfenbuttel, 1759. 8°. Th. XIV. S. 417-434; Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 4; H. Muntinghe, *Oratio de Sapientia et bonitate Divina*, *in antiquissima religionis patefactione conspicua*. (Harder. 1781) p. 7; de Wal, *de Fris. Jurisconsult.* p. 365, 454; Ypey, *Kerk. Gesch. der* 18 *eeuw*, D. VII. bl. 376-394, D. VIII. bl. 138 volgg.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk.*, D. III. bl. 463 volgg.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 325, D. II. bl. 149, 257, 318, 389, 402, 605, 610, 612; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. I. bl. 313, D. III. bl. 37, bl. 289, 290; *Boekzaal der gel. wereld*, 1753, I. bl. 203, 314, 552, 562.

[Gerlacus of Gerloff Scheltinga]

SCHELTINGA (GERLACUS of GERLOFF), broeder van den vorige, in den aanvang van 1708 te Leeuwarden geboren, werd in 1724 student te Franeker, waar hij de lessen van Hemsterhuis, Wesseling, Heineccius, Voorda en Wieling bijwoonde. Onder den laatsten verdedigde hij in 1728 het eerste deel eener dissertatio *de emancipationibus*.

Hierop vertrok hij naar Leiden, waar hij de collegien, zoo van anderen, als van Schulting bezocht.

In Friesland weergekeerd, verdedigde hij den 3 Junij 1731 het andere deel zijner dissertatio *de emancipationibus*, en verkreeg daarop de waardigheid van doctor in de beide regten. Nog had hij de akademie niet verlaten, toen hij tot hoogleeraar in de regten te Deventer werd beroepen. In 1738 verwisselde hij deze standplaats met Leiden, waar hij tweemaal de rectorale waardigheid bekleedde en den 9 Februarij 1765 overleed. David Ruhnkenius noemde hem een uitstekend man, evenzeer in de Grieksche en Latijnsche talen als in de regtsgeleerdheid bedreven. Over de regtsgeleerde verdiensten van G. Scheltinga schreef Mr. U.A. Evertz, lid van den Hoogen Raad, in 1859 een opstel in een tijdschrift geplaatst. Hij is door L. Springer in steendruk uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

Dissertationes duae de Emancipationibus. Fran. 1730, 1731. 4°. ook in Tom. II. *Jurisprudentiae antiquae*, door Dan. Fellenberg (Bernae 1761) uitgegeven.

Oratio de summa edicti praetoris in Romana republica utilitate. Daventriae 1732. 4°.

Oratio pro Jurisprudentiâ et Jurisconsultis. L.B. 1738. 4°.

Oratio de proprio Magistratus munere, *ad locum Ciceronis I de officiis*, 34. L.B. 1746. 4°.

Oratio de Jure Civili Romano, *Jurisconsulto non sufficiente quidem*, *sed tamen necessario*. L.B. 1761. 4°.

Emendationes et interpretationes ad Commentarios Thalelaei aliorumque Jurisconsultorum Graecorum in Titulos D. et Cod. de Postulando sive de Advocatis et de Praetoribus et Defensoribus in T. III. et T. V. *Thesauri Meermanniani*.

Zie Saxe, *Onom. liter.*, T. VIII. p. 4 sq.; te Water, *de rebus acad. Lugduno-Bat.*, p. 217 sq.; Scheltinga, *de Edicti praetorii utilitate* p. 27 en *Pro jurisprud.* p. 3; *Praefatio ad Thalelaei commentarios* in *Thesauro novo Meermanni*, T. III. *init. notae* p. 1, 28, 36; G. de Wal, *de claris Frisiae Jurec.*, p. 365 seqq.; Struvii *Biblioth. Jur.* C. 7 § 26 p. 181; J. Cannegieter, *ad Utpiani Fragm. Tit.* 10, § 1; Haubold, *Instit. Liter.*, p. 202; Stosch, *das neue gelehrte Europa*, T. XIV. p. 418; Hugo, *Geschichte des Römischen Rechts seit Justinian*, § 373, p. 422; *Bibliothèque des sciences et des arts*, T. XXIII. § I. p. 267; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 193; Kobus en de Rivecourt.

[Nikolaas Scheltius]

SCHELTIUS (NIKOLAAS). Toen de Amsterdamsche Wethouders het getal der Onroomsche burgers in 1566 hand over hand zagen toenemen, meenden zij eenige toegeeflijkheid te moeten gebruiken door het vergunnen van meerdere vrijheid van openbare godsdienstoefening. De hoofden dier gezindheid besloten thans naar een bekwaam leeraar om te zien. Hierop begaven zich Reinier Kant en Laurens Jakobszoon Reael naar St. Maarten bij de Zijpe, tot Nicolaas Scheltius, die aldaar bij de Roomschgezinden het pastoorsambt bekleedde. Deze was bekend met Jan Arendszoon, die de eerste openbare preek voor de Hervormden buiten Amsterdam gedaan had ‘als iemand, welken het hart over de meer gezuiverde leerbegrippen hing, en die niet ongenegen zijn zou zich tot de onroomschen te begeven, indien zekere hinderpalen, welke dien overgang beletten, uit den weg konden worden geruimd.’ De gezanten vonden Scheltius in de pastorij in geestelijk gewaad, ofschoon hij getrouwd was, en bij zijne echtgenoot zes levende kinderen had. Zij gaven hem te kennen ‘hoe Jan Arendszoon, hun leeraar, van hem getuigd had, hoe hij, hebbende volkomen kennis van de waarheid, menigmaal met hem in beraad geleid had, om het pausdom te verlaten; doch dat hij hierin werd terug gehouden, alzoo hij met den last eener huisvrouw en van verscheiden kinderen was bezwaard.’ Zij voegden er bij: ‘dat deze hindernis thans geweerd was, nadien God een middel verschafte, om hem en zijn huisgezin van het noodige te verzorgen door de Hervormde gemeente te Amsterdam.’ - ‘De tijd was nu gekomen, om meerder dienst te kunnen doen. Hij behoorde het licht dat in hem was niet uit te blusschen, maar in dezen veegen tijd aan de gemeente mede te deelen. Deed hij 't niet,

aan God den Heer zou hij van dit verzuim rekenschap moeten geven.' Op deze rede antwoordde Scheltius, 'met beweeglijke aandoeningen van weemoedigheid, dat hij dus lang om de belemmeringen van tijdelijke omstandigheden, zijn geweten geweld had moeten aandoen, doch nu hem deze gelegenheid voorkwam en de Heer hem uit den gruwel van het pausdom scheen te willen trekken, 't geen hij ook zelf gevoelde, zoo wilde hij naar Embden reizen en zich met zijn ouden vriend Kornelis Kooltuin beraden.' Kort daarna begaf Scheltius zich derwaarts, na alvorens aan Reael en Kant, bij handtasting beloofd te hebben, in geval hij openlijk tot de Hervormden over ging, zijnen dienst aan geen andere kerk dan die van Amsterdam te zullen toezeggen. Kooltuin raadde hem aan de beroeping te aanvaarden en welhaast hield hij zijne eerste leerrede over de gelijkenis van het mostaardzaad, buiten de St. Anthonis poort, in het zieken of leproozen kerkje, waar, volgens het verdrag met de wethouderschap van 27 Aug. 1566, de onroomschen, bij regenachtig weer, hare openbare godsdienstoefening verrigtten. Niet lang mogt de Amsterdamsche gemeente zijn dienst genieten, daar de hervatte vervolgingen hem en zijne beide ambtgenooten Jan Arendszoon en Peter Gabriel en een menigte welgestelde burgers noodzaakten buiten 's lands een schuilplaats te zoeken.

Hij begaf zich naar Embden, waar hij door de Amsterdamsche broeders werd onderhouden, onder belofte van, zoo zulks veilig kon geschieden, zich op nieuw aan de gemeente te Amsterdam te verbinden. Met toestemming der Amsterdamsche, diende hij intusschen de gemeente van Embden, bij wijze van leening. Hij overleed in 1568 aan de pest, die toen Oostfriesland ontvolkte. Scheltius te Warmenhuizen in Noordholland geboren, was een man van groote geleerdheid, bekend met de Hebreeuwsche, Grieksche en vooral met de Latijnsche talen. De laatste sprak en schreef hij zuiver. Behalven de beste oude ongewijde schrijvers, had hij ook de schriften der kerkvaders vlijtig gelezen. Tot prediken bezat hij, zelfs volgens zijne vijanden, de monniken, ongemeene begaafdheden, overigens was hij bescheiden en verdraagzaam.

Zie Brandt, *Historie der Reformatie*, D. I. bl. 378, 459; *Brief* achter het werk van Saskerides *van de zeven tijden*, door van Til uitgegeven bl. 42; Meiners, *Oostfr. Kerk. Gesch.*, D. I. bl. 418-420; Wagenaar, *Amsterd.* D. III. bl. 186, 204, 260; Kok; Paauw en Veeris, *Naaml. van Predik.*, bl. 181.

[Mr. Isaac Scheltus]

SCHELTUS (Mr. ISAAC). In 1658 en 1664 bezorgde Mr. Cornelis Cau een verzameling der Nederlandsche plakaten, loopende tot 1664. Simon van Leeuwen vervolgde dit werk tot 1682, Mr. Jacobus Scheltus tot 1700, Mr. Paulus Scheltus tot 1720, Mr. Isaac Scheltus tot

1750; terwijl later door Mr. Didericus Lulius en Mr. Johan van der Linden er een achtste en door den laatste een negende deel is bijgevoegd, zoodat dit werk nu negen deelen in folio beslaat. De Maats. van Nederl. Letterk. te Leiden bezit:

Groot Placaet-Boeck, *vervattende de placaten*, *ordonnantiën ende edicten van de HH. Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden en van de HH. Staten van Hollandt en West-Vrieslandt en van Zeelandt*, *bijeengebracht door Mr. C. Cau en Is. Scheltus*, *'s Gravenhage* 1658-1770. *Amsterdam* 1795, 1796. 9 dn. fol. *Met het generaal Register van alle de placc. enz. in de vier deelen van dit werk*, *'s Gravenh. P. Scheltus*, 1706. fol., *als mede met het gen. Reg. over de negen deelen*, - *aangevult en verbeterd door Mr. Jo. van der Linden*, *Amst. Jo. Allart*, 1797. fol.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 294. Dit woordenboek op *Cau* (*Mr. Cornelis*).

[Petrus Scheltus]

SCHELTUS (PETRUS) omstreeks 1700 te 's Hage geboren, was aldaar boekhandelaar en maakte zich ook als dichter bekend door:

De Natuur vergeestelijkt enz. mitsgaders geestelijke mengelstoffen, 's Gravenh. 1730. 8°.

Godverheerlijkende ziel of geestlijke Christen, 's Hage 8°.

Hij gaf met N. Wiltens het *Kerkelijk Plakkaatboek*, 's Hage 1723. 2 d. 4°. in het licht.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 86; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 456, 578.

[Jacobus Schelvisvanger]

SCHELVISVANGER (JACOBUS) werd in 1748 als proponent, te Ouddorp, en 1757 te Serooskerken beroepen.

Hij schreef:

Over de Prophetie van Micha, Utrecht 1777. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 456; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 139.

[Daniel Schemeringius]

SCHEMERINGIUS (DANIEL), zoon van Tobias Schemeringius, Rector der Latijnsche school te Vlissingen, stelde nog geen 15 jaren oud een Latijnsch dichtwerkje op, waarin hij op bevalligen trant, en een vloeijenden, zeer zuiveren en den besten dichteren ontleenden stijl, de drie scheepstogten in 1594, 1595 en 1596 om 't Noorden naar China ondernomen, beschreef. Zijn vader gaf het na zijn vroege dood, in het licht, onder dezen titel:

Nova Zemla, *sive Descriptio contracta Navigationum trium admirandarum*, *a Belgis*, *per mare Hyperboreum in Chinam et Indiam Orientalem iter affectantibus*, *annis supra sesquimillesimum nonagesimo quarto*, *quinto*, *sexto*, *irrito couatu tentatarum. Auctore Daniele Schemeringio*, *Flissingano. Fliss. ex officina S. Versterrii* 1631. 4°.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 227, 228.

[Schenck]

SCHENCK. Zie SCHENK.

[Bernard Schendel]

SCHENDEL (BERNARD) werd, volgens Immerzeel, in 1649 te Haarlem, volgens anderen in 1634 geboren. Ook verschilt men te aanzien van zijn sterftijd, volgens sommigen 1693, volgens anderen 1716. Hij schilderde landschappen met dorpsgezigten, waarin de stoffagie hoofdzaak is, en andere boerenhuiselijke tafereelen in den stijl van Jan Molenaar. Zijn stukken zijn vindingrijk en meestal bewerkt in de manier van Brouwer en Ostade, doch bleef verre beneden die talenten.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Jacobus Schendel]

SCHENDEL (JACOBUS), te Utrecht geboren, werd in 1649 doctor in de godgeleerdheid, vervolgens pastoor te Hazerswoude en omliggende dorpen, later van de Buurkerk te Utrecht. Hij vergezelde Jacobus de la Torre in 1637 naar Rome. ‘Hij was een man, die om zijnen ijver en godvruchtigheid een onsterfelijken naam verdiende.’

Hij overleed te Utrecht 13 Oct. 1650. Zijn afbeelding bestaat.

Zie *Batavia Sacra*, T. II. p. 74.

[Adrianus Cornelis Schenk]

SCHENK (ADRIANUS CORNELIS), zoon van Johannes Schenk en hester Spragge, werd den 11 Maart 1775 te Delft geboren. Na de school verlaten te hebben, werd hij klerk op een kantoor, en oefende zich in zijne tusschenuren in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen. In 1795 te 's Gravenhage als klerk op het bureau van oorlog geplaatst, was hij vervolgens op onderscheidene administrative bureaux aldaar werkzaam, tot dat hij in 1812 tot ontvanger te Charlois werd aangesteld, van welken post hij in 1835 gepensioneerd werd. Den tijd, die hem van zijn ambt overbleef, besteedde hij aan letteroefeningen en teekenkunst, waarin hij mede door eigen oefening, een zekere hoogte bereikte.

Zijn voornaamste werk was de voortreffelijke vertaling van Young's *Nightthoughts*, waarvan de drie eerste zangen in 1805 verschenen, de vierde en vijfde in 1807, de zesde, zevende en achtste in 1819, en de negende of laatste in 1823 het licht zag. In 1829 verscheen bij J. Immerzeel Jr. te 's Hage een tweede druk in kl. 8°. van deze *Nachtgedachten*.

Reeds vroeger in 1798, had hij met Barend Nieuwenhuizen te Amsterdam, bij Uylenbroek eenen dichtbundel uitgegeven, onder den titel van *Keur van Dichtbloemen*, bestaande uit vertalingen van Hoogduitsche dichtstukjes, welke alle van de uitstekende bekwaamheid des vertalers getuigden. Ook gaf hij een Lierzang

Bij het opsteken der Hollandsche vlag in November 1813 en een *Lofdicht op Mr. J. Meerman*

1819; een twaalftal dichtstukjes en *Lektuur voor Vrouwen in den beschaafden stand*, bl. 98-132 (1820 8°.) en vele andere in de twaalf eerste jaargangen van den *Muzen-Almanak*.

Hij huwde in 1799 met Maria Vrijdag, die den 6 Junij 1849 overleed.

Hij zelf overleed den 17 Julij 1855. Zijn uitmuntend gelijkend portret, door Philippus Velijn gegraveerd, vindt men in den *Muzen-Almanak* van 1822. Sedert 1830 was hij lid der Maats. v. Ned. Letterk.

Zie A.J. van der Aa, *Levensberigt* van Schenk, achter de *Handel. d. Jaarl. Vergad. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1857; van Kampen, *Beknopte Gesch. d. Letteren en Wetens.* D. III. bl. 242; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 228, 546, D. III. bl. 101; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Jan Schenk]

SCHENK (JAN), kunstgraveur, bloeide in het midden der 18de eeuw. Hij sneed platen voor verschillende werken, zooals het *Theatrum machinarum* van J. van Zijl (Amst. 1731), *de Groote waterwerken* van T.v.d. Horst, onderscheidene titels, en twee plano-bladen, voorstellende de *Korenbeurs* van Amsterdam, van verschillende zijden genomen, en de *Groenmarkt*, vol gewoel met beelden enz., naar de teekening van Ad. van der Laan.

Zie Kramm.

[D. Schenk Jansz.]

SCHENK JANSZ. (D.), graveur, bloeide in de tweede helft der 18de eeuw. Hij sneed al de kaarten voor den waterstaat van Waal en Rijn tot het jaar 1793, voorkomende in de *Verzameling van Rapporten*, *Verbalen enz.*, *uitgegeven op last van het Provinciaal Comité van Holland*, 's Hage 1798. 2 d. fol. in atlas.

Van hem is de gelegenheidsprent, *Platte grond van het Groote Dooppark*, *voor den plegtigen doop van Frederica Louisa Wilhelmina*, *erf-princesse van Oranje enz.*, *die geschieden zal in de Groote- of St. Jacobs Kerk te 's Hage*, *op Woensdag den* 19 *December* 1776.

Zie Kramm.

[Leonardus Schenk]

SCHENK (LEONARDUS), graveur, bloeide in de eerste helft der 18de eeuw. Hij sneed vooral landkaarten, doch men heeft ook ander graveerwerk van zijne hand, zooals de afbeelding van den beruchten Actionist Jean Law ten voeten uit, in het *Toneel der Dwaasheid*, Amst. 1720. in fol.; *Lodewijk XV* als jongeling in 1715 voorgesteld in 8°.; *De Jagt van Atalante* naar C. le Brun, gr. fol., een en twintig stuks platen in fol. oblong naar A. Rademaker in C. van der Woude, *Kronijk van Alkmaar*, 2 dr., 's Hage 1746. 4°.

Zie Kramm.

[Petrus Schenk of Schenck]

SCHENK of SCHENCK (PETRUS) werd in 1645 te Elberfeld geboren, doch leerde het teekenen te Amsterdam. Hij opende, volgens Kramm, zijn loopbaan met topographisch werk, bijgestaan door Gerard Valck, daarna beoefende hij de kunst in mezzo-tinto. In 1683-1684 kreeg hij aandeel in den kunstwinkel van J. Jansen, dien hij na zijn dood kocht, waarbij hij toen zijne eigene werken voegde en de nog loopende zaken heeft uitgegeven, zoodat het moeijelijk is te onderscheiden, welke werken door hem alleen zijn uitgegeven, te midden van zoo vele, die toen nog uit dien winkel werden verkocht. Augustus II, Koning van Polen en Keurvorst van Saksen, benoemde hem tot zijn hofgraveur. Hij overleed in 1715 te Amsterdam.

Ofschoon Schenk geen uitmuntend graveur is geweest, was hij echter een onvermoeid kunstenaar. Zijn Catalogus bevat eenige honderden prenten naar Uchtervelt, Netscher, Toorenvliet, van Dyck, Kneller, Lely, Terburg, Schalcken, Lairesse enz.

Nagler doet eene opgave van 119 bij en door Schenk uitgegevene en gegraveerde prenten, Kramm vermeldt de volgende:

Petr. Schenck, *Oogelust*, *sive ejus Paradisus oculorum* etc. *Amstelaedami*, *apud Petr. Schenck*, *penes quem virorum illustrium Icones*, *Mappae geographicae ac Urbium Locorumque amoeniores conspectus venduntur in Ponto*, *vulgo de Beurs-sluys*, 1702. 2 d. in fol. obl. 200 platen. *Petri Schenckii Hecatompolis*, *sive totius orbis Terrarum oppida nobiliora centum*, *exquisite collecta atque eleganter depicta*. Amst. 1702. in fol.

Roma aeterna Petri Schenckii, *sive ipsius Aedificiorum Romanorum integrorum collapsorumque conspectus duplex*. 100 pl. in kl. fol.

Villae regiae Risvicanae conspectus elegantes, *curâ Petri Schenck*, 14 bladen in fol.

Gezigten der stad Amsterdam en derzelver voornaamste gebouwen, *door P. Schenk*, 100 bl. in fol.

Admirandorum quadruplex spectaculum, *delectum*, *pictum et aeri incisum per Joannem van Call*, *P. Schenk fec. et excad*. Amst. 71 bladen.

Ruinae Bruxellensis crudilitatis Gallicae triste monumentum. Juxta prototypum Aug. Coppens, *P. Schenk fec. et exc.* 12 bl. in kl. fol.

De twaalf Apostelen.

Onder zijne prenten is er één, de afbeelding voorstellende van de *Zeven Bisschoppen*, op bevel van Jacobus II, Koning van Engeland, naar den Tower gevoerd. De beste prent, die Kramm van hem zag, stelde voor: *De Tyd*, *Amor de vleugels afsnijdende*, in fol.

Schenk vervaardigde ook portretten naar het leven, b.v. Petrus de Wolff, Petr. Fil., in een herderachtig jagercostuum, een jagthond, Erasmus, P. Francius, Nic. Witsen, M. van Reverhorst, Gerar. van Leeuwen, enz. Kramm geeft een lijst van de portretten van den graveur zelven.

Er bestaat een penning, die ter zijner eer gemaakt is, aan de voorzijde zijn borstbeeld, met het omschrift *Petrus Schenck sculptor Amsteldamensis*. De keerzijde vertoont de graveerkunst, zittende met haar stift eene kunstplaat te bewerken in eene kamer met een tapijt belegd. Vóór haar eene kunstkas, met drie borstbeelden daarboven. Rondom in het veld van den penning leest men: *Delecta merito et lucro sibi aliisque*, en op den buitenrand: *Quaevis terra alit artem*.

Zijne zinspreuk was: *Illi*, *quibus invidetur*, *rem habent*.

Zijn album was in bezit van wijlen den hoogleeraar van der Chijs te Leiden; later bij Mr. Bodel Nijenhuis, aldaar.

Hij huwde Agatha Valck, dochter van Gerard Valck en overleed in 1715 te Amsterdam.

Zie Nagler; Füssli; Immerzeel; Kramm; *Cat. J. van der Marck*, N°. 454; *Navorscher*, D. VII. bl. 167; Muller, *Cat. v. portr.;* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[J. Schenk]

SCHENK (J.), dichter uit het midden der 18de eeuw. Men vindt zijne poëzij in het *Dichtk. Praalt*. D. III. bl. 162.

Zie Heringa, *Lijst v. Dichters*.

[George Schenk of Schenck]

SCHENK of SCHENCK (GEORGE), vrijheer van Toutenburg, heer van Wennissenbach, stamde af uit het geslacht Schenk, aan hetwelk Toutenburg behoorde[1]. Zijn vader was Willem Schenk der alter, vrijheer van Toutenburg ende Wendischen Eschenbach, en van Kunigunda van Tettauw[2].

1) Toutenburg was een baronnie en oud bergslot, midden in het bosch van dien naam, in Thuringen, in Saksen. Het slot zou door Rudolph Schenk II in 1233 gebouwd zijn. Nadat de linie der Schenken geheel was uitgestorven, werden de Heeren von Werther Dòring en Taube er door Keurvorst Johan George I mede begiftigd; onder Keurvorst Johan George II is het, bij deeling gekomen aan het Huis van Zeitz, in 1711 in het Keur-Saksische Huis. Meer dan 15 dorpen behoorden tot deze Baronie. Toutenburg, in het Schoutambt Vollenhove, roerende aan de stad Vollenhove, werd in den aanvang der 16de eeuw door George Schenk gesticht en in 1533 geheel voltooid. Zie *Overijss. Alm.* 1847. bl. 214, 215.
2) Paquot noemt hem zoon van Maarten Schenk en van Walburg of Valburg van Gennep, kleinzoon van N. Schenk, Stadhouder van Groningen, en van Margaretha von Holtmulen; Scheltema, van Johan Schenk, een der voornaamste edelen die met Albert van Saksen in Friesland kwam, aldaar in hoog gezag raakte en zich wegens zijne wreedheid weinig bemind maakte, en van Ludimilia von Schleiwitz.

In 1496 kwam hij als edelman van Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, hier te lande, en ontving in 1502 van dezen zijnen heer het Scholtambt later genoemd Drostambt, van Vollenhoven. Altijd stond hij in hooge gunst bij de bisschoppen Frederik van Baden, Philips van Bourgondië en Hendrik van Beijeren. Bij den overgang van het wereldlijk gebied van het Utrechtsche bisdom aan Karel V, werd hij, door den keizer, in het laatst van Maart 1521, met het stadhouderschap van Friesland, in plaats van Willem van Roggendorp, begiftigd. Hierdoor kreeg hij vele vaste goederen in dit gewest, o.a. in de Grietenij van Tietjerksteradeel. Hij werd in dit jaar als Drost van Vollenhoven opgevolgd door Herman van IJsselmuiden. Kort daarna benoemde hem de keizer tot Ridder van het Gulden Vlies, Rijkskamerling en eersten Stadhouder van Overijssel, Groningen en Drenthe. Voorts tot Drost van Drenthe en Kastelein van Koeverden en Overste of bevelhebber van het kasteel van Genemuiden, en schonk hem daarbij de Heerlijkheid Wedde, een Overijsselsch leen.

Als gemagtigde des keizers kwam hij den 31 Maart 1528 te Zwol, waar hij heerlijk werd ontvangen, en plegtig door de burgerij ingehaald. De stad deed den keizer hulde; de stadhouder zwoer, in naam des keizers, de weduwen en weezen te zullen beschermen en de regering in alle regten te zullen handhaven. Vervolgens ging hij naar de St. Michielskerk, waar hij, onder den lofzang: Heere, wij loven U! op het koor voor het hooge altaar knielde. De magistraat onthaalde hem met vele voorname vrouwen des middags in het stads-wijnhuis op een prachtigen maaltijd. Hij ontving, behalve andere vereeringen, een schoon paard.

Schenk bewees den keizer menigvuldige diensten in het beoorloogen der Gelderschen. In 1522 kreeg hij bevel de sterkte Corfhuizen bij Hasselt te veroveren, die hij, na ze ingenomen te hebben, deed slechten. Hierop sloot hij Genemuiden zoo in het naauw, dat er geen hoop op ontzet was. De Gouverneur van Genemuiden, Casper van Merwick, een onvervaard en geslepen krijgsman, ging de zijnen wapenen, en keerde met eene aanzienlijke magt naar Zwolle terug. Hertog Karel vervoegde zich zelf bij deze bende en verschalkte Schenk, die zijn leger gesmaldeeld hebbende, de legerplaats moest verlaten en zich te naauwernood binnen Hasselt bergde. Een ongemeene buit, tien vaandelen, 2400 krijgsknechten en 130 ruiters vielen de Gelderschen in handen. Door dat geluk kreeg Karel van Gelder vervolgens Coevorden en Diepenheim in handen en werd hij meester van een groot gedeelte van Overijssel.

In 1528 voegde Schenk zich bij Floris van Egmond, om het beleg voor Hattem te slaan. Hier bleef zijn broeder

Willem (volgens anderen Ernst) Schenk, benevens Geert van Langen, Drost van Salland. In 1536 werd Schenk als Stadhouder van Groningen gehuldigd; daarna nam hij met geweld de sterkten Delfzijl, Appingedam, Coevorden, en Diepenheim.

Toen zich in 1535 de wederdoopers, onder aanvoering van Jan van Gilen, van het oude-klooster, in Friesland, ten oosten van Bolsward, meester gemaakt, de monniken verjaagd en de kerksieraden vernield hadden, trok Schenk tegen hen op en deed alles wat zich tegen hem verzette over den kling springen. Die het gevaar door de vlucht ontkwamen, werden naar Leeuwarden gevoerd, met het zwaard of de koord gestraft of in het water versmoord. Hij overleed aan de gevolgen van een kwetsuur; hem door een musketkogel in het beleg van Genemuiden toegebragt, op den 2 Februarij 1540 op zijn huis te Toutenburg. Hij was, volgens Scheltema, bij sommige van 's lands grooten weinig gezien. Jancke Dounema beschuldigde hem heftig, doch hij wist zich staande te houden, en bewerkte de gevangenis van zijnen tegenstrever. Anderen roemen zijne zedelijke hoedanigheden, vooral zijne gulheid.

Reeds vóór 1496 was Schenk gehuwd met Anna de Vos van Steenwijk ‘een edele juffer en eenige erfdochter,’ dochter van Coenraad Vos van Steenwijk, heer van Batingen, Ansen enz., overl. 1481 en ... Mulert. Haar oom van vaderszijde was Roelof de Vos van Steenwijk, Huismaarschalk van de Bisschoppen van Utrecht, gehuwd met Jutte Mulert en in 1492 overleden.

Anna de Vos van Steenwijk overleed op den huize Toutenburg in of omstreeks 1526. Uit dezen echt werden geboren George Schenk, Maria, abdisse van Rijnsburg, (die volgt) Lodewijk, jong en ongehuwd overleden en Frederik aartsbisschop van Utrecht (die volgt).

In 1526 begaf Schenk zich ten tweeden male in den echt met Johanna, dochter van Jan I, Graaf van Egmond en van Maria Magdalena, Gravin van Wederberg. Uit dezen echt werd geboren Carel, die volgt. Over het bestaan van nog eenen zoon uit dit tweede huwelijk, Johan genaamd, is later een proces gevoerd tusschen den tak van het geslacht Boetselaer genaamd tot Toutenburg, die zich in bezit der Heerlijkheid van Schenk had gesteld, en drie broeders Mangelaer, gezegd Schenk, naar hun voorgeven kleinzonen van dezen Johan. Dit proces is zeer merkwaardig. De *Deductie* van de laatsten (met een appendix. Leiden 1677) is zeer belangrijk. De ample Memorie der Boetselaers, in 1669 in het licht verschenen, voert tot titel: *Solide en Waerachtige Demonstratie*, *dat enz. dienende tot straffe van seeckere fameuse ende caldmniante deductie - op den naem van*

eenige Vagebonden ende Bedriegers, *sich noemende Mangelaers*, *met den toenaem van Schenck*. Zwolle 1669.

Zie W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 442, 479, 493, D. V. bl. 91, 115, 119; v a n W i j n , *Bijv.* D. V. bl. 37; J.B. M a u r i c e , *Blason des Chevaliers de la Toison d'or*, p. 207; S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.;* F.A. E b b i n g e W u b b e n , *Beschrijving van de Havezaten in Overijssel* in *Overijss. Volks-Alm.* 1847; *Besch. v. Gron.* bl. 48; *Gron. Volks-Alm.* 1843, bl. 185; *Matth. Anal.*, T. IV. p. 687; K o k ; K o b u s en de R i v e c o u r t .

[Frederik Schenk van Toutenburg]

SCHENK VAN TOUTENBURG (FREDERIK), zoon van den vorige, in het eind van 1503 geboren. Na zich op de voorbereidende wetenschappen te hebben toegelegd, beoefende hij de regtsgeleerdheid waarin hij op 16 of 17 jarigen leeftijd den graad van doctor verwierf. Vijf jaren later (1526) benoemde K a r e l V hem tot zijnen geheimen raad, vervolgens tot raadsheer van het keizerlijk huis te Spiers, waar hij V i g l i u s v a n A y t t a , met wien hij zich door vriendschap verbond, en met wien hij later briefwisseling hield, tot ambtgenoot had. Ofschoon hij tot de waardigheid van president dezer kamer opklom, besloot hij echter dit alles te laten varen en zich aan den geestelijken stand te wijden. Reeds in 1528 treffen wij hem als deken, en weinige maanden later als proost van het kapittel van St. Pieter te Utrecht aan. Bovendien bekleedde hij nog andere kerkelijke betrekkingen, was kanunnik van St. Maarten te Utrecht en proost van het kapittel te Oldenzaal, terwijl hij tevens met de geestelijke zorg voor de abdij van Rijnsburg belast was. Hij was op het punt van tot coadjutor van Rembert van Kerssemburch, bisschop van Paterborn, benoemd te worden, toen hij, na den dood van G e o r g e v a n E g m o n d (26 September 1559) tot het bekleeden van den zetel van Utrecht, door P i u s IV den 11 Maart 1560 tot een aartsbisdom verheven, werd aangesteld. Hoeveel ook op het bijzonder leven van dezen kerkvoogd is aan te merken, was het hem echter ernst alles te beproeven, wat den zedelijken toestand der hem onderhoorige geestelijken kon verbeteren. Dit doel stond hem voor oogen, toen hij, op last van P h i l i p s II, de besluiten der kerkvergadering te Trente ten uitvoer wilde brengen. Reeds had hij het beproefd op eene kleine synode, door hem in 1562 gehouden, maar nog ernstiger trachtte hij dit door te zetten op de provinciale kerkvergadering van 1565. Hoezeer de geestelijkheid eene hervorming behoefde en wat de aartsbisschop daartoe deed besluiten, lezen wij in de *Acta eoncilii Provincialis Trajectensis*, *per reverendissimum dominum*, *Fredericum*, *Dei et apostolicae Sedis gratia Archiepiscopum Trajectensem praesentibus reverendissimis Episcopis comprovincialibus*, *Abbalibus et Praelatis*, *in civitate Trajectensi et insigni ecclesia metropolitana*, *indicti et celebrati anno Domini* 1565, te vin-

den in v a n H e u s s e n 's *Batavia Sacra*, Latijnsche uitg. II. p. 25 seqq. Hollandsche vert. bl. 376 verv. 'De omstandigheden (schrijft G l a s i u s) onder welke de aartsbisschop aan het hoofd van het sticht stond, waren voor hem geenszins gunstig. De heldere stralen der Hervorming hadden ook te Utrecht den eeuwen lang geeerbiedigden glans der Roomsche kerk doen verbleeken. S c h e n k was de laatste vertegenwoordiger van het wegkwijnend Roomsche beginsel.' Hij bleef de schaduw zijner waardigheid tot zijn dood genieten, die den 25 Augustus 1580 te Wijk bij Duurstede plaats had. Hij werd te Utrecht begraven. Volgens H o o f t hieven eenige aanschouwers op zijne begraafplaats den 130sten Psalm aan en volzongen dien tegen wil en dank der geestelijkheid.

Zijne beeldtenis gaat in plaat uit en is onder anderen in de *Batavia Sacra* te vinden. Hij wordt door velen geroemd als een verdienstelijk regtsgeleerde en zeer ervaren in geestelijke zaken. Anderen beschuldigen hem van gierigheid en heerschzucht. Zijn rijkdom blijkt uit zijne nalatenschap en bezittingen. De Staten van Utrecht, zijn vermogen kennende, hielden bij hem om penningen aan, en toen zij deze niet vrijwillig konden verkrijgen, lieten zij tegen wil en dank een koffer openen en ligtten daaruit veertig duizend en naderhand nog twintig duizend gulden aan zilver. Toen de gemagtigden der Staten weggingen, zoude S c h e n c k gezegd hebben: 'daar gaan zij nu henen met den drek, maar den gouden berg hebben zij niet aangeroerd.'

Wat zijn zedelijk gedrag betreft, daarop valt niet te roemen. Hij liet onechte kinderen na bij onderscheidene vrouwen. Twee van deze worden zelfs met name genoemd, blijkens de zoogenaamde Bisschopsproeven; uit zijne nagelatene goederen gefundeerd.

Zijne schriften zijn:

Trias Forensis, *in qua de tribus Fori personis*, *Judice. Actore et Reo*, *disseratur: quidque unicuique secundum Cesarea et Pontificia jura congruat*, *multo compendio tractatur*. Antverpiae 1528. 12°.

Progymnasmata Fori, *sive de iis*, *qui in judicio versantur*, *et de Actis civilium Judiciorum*, *libri duo. Accessit Veridiarium conclusionum Juris*. Halae Suevorum 1537 fol. Coloniae 1589. 8°.

Het *Vinariarium* verscheen afzonderlijk. Francof. 1601. 8°.

Interpretatio in tres libros usuum Feudorum. Colon. 1555 fol. Heydelb. 1584 fol. Ook in *Tractatus magni universi Juris*. Venetiis 1584 in fol. Tomo X. p. 11 p. 123 seqq.

De vetustissimo sacrarum Imaginum usu in Ecclesiâ Christi Catholicâ Liber. Antv. 1567. 12°.

Tractatus de Testibus met anderen over dezelfde stoffe, Coloniae 1577 fol. Ook in *Tractatus magni universi Juris* T. IV. p. 77 seqq.

In deze verzameling vindt men nog van hem:
De in jure vocando T. III. p. 11 f. 57.
De satisdationibus, *quae in judicio praestantur*. Ibid. f. 135.
De Expensis in Judicio factis. Ibid. f. 397.
De Probationibus T. IV. f. 2°.
De Sententia, *et re judicata* T. V. f. 2.
De Executione rei judicatae. Ib. f. 38.
De Appellationibus. Ib. f. 55.
Dialogus contra Tumulentos. Antv. 12°.
Enchiridion veri Praesulis, *sive de officio Episcopali*. Antv. 12°.
In de *Centuria prima Epistolarum* van Andreas van de Schuur komt pp. 340, 341 een brief van Schenk aan den president Viglius en p. 341-347 een aan den hertog van Alba voor. Een brief van hem aan Jan van Hooghelande, deken van O.L.V. van Utrecht, in de verzameling van Gabbema, p. 262, 263. en niet weinige mss. onuitgegeven brieven in het archief der Graven 's Heerenberg, te 's Heerenberg, (volgens verzekering van Dr. L.J.F. Janssen.)

Zie Suffridus Petri, *Appendix ad Becam*, edit. ult. p. 6; Bockenbergii, *Catal. Pontif.*, Ultraj. p. 48; Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 262; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 251; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I p. 123; Gabr. Bucelini, *Germania Tipo-chronostemmatographica* P. III, in *Probationibus*, p. 73; van Heussen, *Bat. Sacra*, P. II. p. 14-41; Dez., *Hist. Episcop. Ultraj.*, pp. 40, 41; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.*, T. III. P. I. p. 233, 234, 243; Struvii, *Bibl. Jur. Select.*, p. 205, 382, 413; de Wal, *de Clar. Fris. Jurec.*, p. 121; J.B. Maurice, *Blason des Chevaliers de la Toison d'or*, p. 207; Gazet, *Hist. Eccles. des Pays Bas*, p. 451, 452; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 372. suiv.; Hugo, *Geschichte des Rom. Recht*, *für Justinian*, p. 263; Glasius, *Nederl. Kerkgesch. vóór de Herv.*, D. III. bl. 254 verv., 258 verv., 263 verv., 519; Dez., *Godgel. Nederl.*, *Overijss. Volks Alm.* 1847, bl. 233; Hopperus, *Mém. Livr. I.* Ch. IV. p. 51, Ch. V. p. 28; Boxhorn, *op Reiqersb. Chr. v. Zeel.*, D. II. bl. 155; *Repert. van Plac.*, bl. 103; Hooft, *Ned. Hist.* bl.; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XV. bl. 221; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. I. bl.; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 65, 70, 114, D. VII. bl. 330; *Gron. Bisdom*, bl. 9, 11, 16, 17, 18, 31, 32, 40, 48; *Inventaris des Boedels van Frederik Schenck van Tautenburch* in *Hist. Gen. Kronyk*, 12 jg. bl. 35; *Het sterfhuis en nalatenschap van den aartsbisschop van Utrecht*, *Fred. Schenck van Tautenburg in* 1580, in Dodt, *Archief*, D. II. bl. 248; J.J. Dodt van Flensburg, *over den Utrechtschen arts Petrus Memmius den Delftschen drukker Herman Schinckel en den aartsbisschop Fred. Schenck van Tautenburch* in v.d. Monde, *Tijds.* 2 S. 11, 75; Schotel, *Abdy van Rijnsb.*, bl.; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, 2e Serie, D. V. bl. 365, D. VI. bl. 249; Kist en Moll, *Kerk. Hist. Archief*, D. IV. bl. 407; M.G. Du Pac de Bellegarde, *Histoire abregée de l'eglise metropol. d'Utrecht*, p. 34; *Kron. v.h. Hist. Genoots.* (Reg.); Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr. Archiven de la m. d'Or.* par M. Groen v. Prinsterer, 1re Serie. T. I. 285, VI. 625, VII. 365.

[Maria Schenk van Toutenburg]

SCHENK VAN TOUTENBURG (MARIA), zuster van den vorige, werd den 14 April 1535 abdisse van Rijnsburg, in plaats van Adriana van Botland. Toen keizer Karel V in 1537 van Haarlem naar 's Hage reed, werd hij te Oegstgeest door Maria, aan het hoofd harer geestelijke dochters, opgewacht. Zoodra hij haar zag, steeg hij uit zijn wagen, ging haar te gemoet, viel op zijne knieen ter aarde, en noemde haar: ‘mijne gebiedende vrouwe van Rijnsburg.’

Potgieter heeft deze scène bezongen. Zij overleed den 13 December 1552. Onder haar bestuur werd de abdij tot een collegie van Chanoinessen verheven.

Zie Schotel, *Abdy van Rijnsburg*, bl. 98, 201, 202; *Overijss. Almanak* 1847, bl. 217.

[Carel Schenk van Toutenburg]

SCHENK VAN TOUTENBURG (CAREL), halve broeder van de vorige. De goederen van George Schenk gingen bijna alle op dezen zoon over, ook was hij heer van Wedde, welke heerlijkheid hij in 1561, met toestemming des konings, verkocht aan Johan van Ligne, Graaf van Arenberg. Hij leidde een afgezonderd leven op zijn huis Toutenburg en onttrok zich eenige jaren voor zijnen dood geheel aan het gezelschap der wereld, waardoor hij, aan melankolie onderhevig, in een vlaag van toorn, zijn eigen knecht doorstak. Om voor dezen moord pardon te erlangen, moest hij eenen voetval voor de koningin landvoogdesse doen.

Hij overleed in Januarij 1570 op den huize Toutenburg, een onechten zoon, jonker Lodewijk genaamd, die in 1637 overleed, nalatende.

Zie *Overijss. Alm.* 1847, bl. 230, 234.

[Maarten Schenk van Nideggen]

SCHENK VAN NIDEGGEN (MAARTEN), heer van Afferden en Blijenbeek, van adelijken geslachte in Gelderland geboren, afstammeling van Otto Schenk van Nideggen, ridder, heer van Walbek, drost te Wachtendonk. Ofschoon edel van geboorte, was hij gering van staat, en schaars met tijdelijke goederen bedeeld. Van zijne jeugd af omhelsde hij het krijgsleven, diende eerst kapitein Enkhuizen en vervolgens den heer van IJsselstein, als jongen, en begaf zich later met twee paarden in dienst van den prins van Oranje. Na de pacificatie van Gend maakte hij zich meester van het huis te Blijenbeek, aan de Maas, dat zijn neef toebehoorde en waarop hij aanspraak meende te hebben. Zulks werd hem geweigerd, en dien ten gevolge, en wijl hij een stichtschen vendrig had doorstoken, begaf hij zich in dienst van den hertog van Parma, brandschatte het geheele land van Gelder en maakte zelfs de stroomen onveilig. Toen daarop de staten onder kapitein Heegeman, het huis te Blijenbeek belegerde, kwam hij, tot ontzet van het slot met een deel paarden en

weinige voetknechten, belegerde de belegeraars, dwong ze door hongersnood, tot een verdrag te komen, en deed, dit onaangezien, een hunner hoplieden, H a r m a n H o e k e s genaamd, om het leven brengen. Door dit en meer andere bedrijven vervulde hij dat oord met de schrik van zijnen naam. In 1579 veroverde hij door list de stad Deutekom, doch een andere dergelijke aanslag, mislukte, want met nog zeven zijner kapiteinen door S i g i s m u n d K r u i t s b a c h omringd, en zeer gevaarlijk gewond, werd hij gevangen genomen. Het gelukte hem echter zijne vijanden te ontsnappen. S c h e n k , er steeds op uit den Stichsten alle mogelijke nadeel toe te brengen, besloot in 1580 het door B a r t h o l d E n t e s , in naam des prinsen van Oranje, belegerde Groningen, te hulp te komen. Hij trok met 14 vendels, waarover de heer v a n B i l l y kolonel was, derwaarts op weg. De gemagtigden der nadere vereeniging gaven den graaf van Hohenlo bevel S c h e n k te gemoet te trekken, doch deze, zijn togt naar Groningen opgevende, wendde het naar Zwolle, werwaarts H o h e u l o hem volgde. Te Zwol had men de stichsche bezetting geweigerd, en de wethouderschap meende genoeg verzekerd te zijn, met het uitzetten eeniger verdachte personen. Doch de afgezette regenten hadden om S c h e n k gezonden, na, door ettelijke roomschgezinde boeren bijgestaan, de wapens te hebben opgevat. Ook de staatsgezinden waren op de been gekomen, bezetten de markt, ontvingen eenige versterking van volk, joegen de spaanschgezinden op de vlugt en namen toen een hollandsch vendel in. Ondertusschen was S c h e n k op weg naar Zwol, doch vernemende dat de staatsgezinden aldaar de overhand hadden, hield hij stil bij Hardenberg, vier mijlen van de stad. Hier ontmoette hij, den 17 Junij 1580, den graaf van Hohenlo, die van Zwol terugkeerde. De beide legers raakten handgemeen. Groot was het verlies aan de zijde der staatsgezinden, al hun grof geschut bleef in den loop, en zij verloren daarenboven wel 1500 man, en onder deze verscheidene bevelhebbers, dewijl van S c h e n k 's volk geen 60 sneuvelden.

Het gerucht dezer nederlaag verspreidde zich schielijk door het gansche land en zij, die het gevaar door de vlugt waren ontkomen, bragten er de tijding van te Koevorden, werwaarts S c h e n k hen 's anderen daags volgde. Hij vond de plaats door de Staatschen verlaten, en veroverde haar dus, zonder eenigen tegenstand. Ook in het leger der Groningers ontving men berigt van de nederlaag, en de belegeraars braken, uit vrees dat S c h e n k hen op 't lijf mogt vallen, het beleg op, zochten een goed heênkomen en wierpen zich hier en daar in bezetting.

Hierop trok S c h e n k naar Groningen, waar hij met groote toejuiching werd ontvangen. Twee dagen later (20 Junij 1580)

verliet hij wederom de stad en trok met den graaf van Rennenberg naar Delfzijl, 't welk hij terstond belegerde. Terwijl daf beleg werd voortgezet, rukte hij voor den Opslag, eene schans in dien oord, met eenige vendels, die voor Groningen gelegen hadden, bezet, die spoedig bij verdrag overging. Kort te voren hadden Rennenberg en Schenk met voordeel gevochten tegen eenige vendelen, door de Staten van Friesland, onder bevel van jonkheer Gerard van Renes. ‘Eenen aerd van dartele wreedheid (schrijft Hooft) toonde Schenk aan de gevangenen. Want nadat hij hen, door wel voedren en verbandt hunner wonden, met hoop en smaak aan 't leeven vervuld had, deed hij hen, bedaardes moeds, ombrengen, in 't aenzicht van Renes, die, zich beroepende op toezeg van behoudenis, hem gedaan als hij zich overgaf, ter naeuwernoodt, nevens vier andere, verbeeden werd.’ Delfzijl viel kort daarna Rennenberg en Schenk in handen.

Na den dood van Joris van Lalaing, graaf van Rennenberg, in 1581 te Groningen, droeg Parma diens zeer aanzienlijke ambten aan François Verdugo, een Spanjaard, die weleer stalknecht geweest was van den graaf van Mansfeldt, naderhand met diens natuurlijke dochter gehuwd en door bescheidenheid en krijgskunde vermaard was geworden, op. Schenk, die staat had gemaakt, Rennenberg te zullen opvolgen, vond zich teleurgesteld, en niet onwaarschijnlijk is het, dat hij nu reeds dacht om van partij te verwisselen, hoewel hij, in schijn, den Spanjaard getrouw bleef dienen. Nog in hetzelfde jaar toonde hij zijn heldenmoed bij de verrassing van Breda, doch in het volgend (1582), toen hij zich van Xanten in Kleefsland op weg begaf, om zich naar Gelderland of elders te begeven, werd hij (4 April) door de staatsche bezetting van Gelder gevangen genomen, en verkreeg eerst, na het betalen van een groot losgeld, zijn vrijheid. Na zijn ontslag trad hij met den graaf van Nieuwenaar, stadhouder van Gelderland, in heimelijke onderhandeling om van partij te wisselen en zich wederom in staatschen dienst te begeven. Een uur na middernacht van den 20 Mei 1585 kwam hij binnen Gelder, waar de koop met den gemelden graaf werd gesloten, onder voorwaarde, dat Schenk zijn slot Blijenbeek en zekere schans daaromtrent aan de staatschen zou overleveren; dat de algemeene staten hem van een veldmaarschalks-plaats of eenig ander krijgsambt zouden voorzien, en hij een behoorlijke wedde (*f* 1250 per maand) zou genieten. Men zou hem het verlies van Blijenbeek en zijn inkomsten, op *f* 4000 's jaars geschat, vergoeden, met een huis en inkomsten van gelijke waarde in Holland of Zeeland.

Op deze voorwaarden beloofde Schenk de zijde der Staten te zullen houden, 't welk ook getrouw door hem volbragt werd.

Na het sluiten van het verdrag, keerde hij bij nacht naar Blijenbeek, ruimde het slot, bemagtigde nog, voor het einde van die maand, het slot te Overasselt bij de stad Grave. Diende hem het geluk niet bij het treffen tusschen zijne ruiterij en die van Tassis, in het volgende jaar (1586) diende het hem beter, toen hij, vernomen hebbende dat het klooster Beeterswaard door eenige Spaansche soldaten was ingenomen, met eenig volk te voet en te paard uit Venlo derwaarts trok, de Spanjaarden overviel, ze versloeg, tien of twaalf gevangen nam en het klooster in brand stak. Ook was het hem te voren gelukt den kornet van Appio Conti te slaan.

Weinige weken daarna, in den aanvang van lentemaand, besloot hij en H e r m a n K l o e t , overste van Nuis, op lastbrief van den verdreven keurvorst van Keulen, een aanslag op de stad Werle in Westphalen te ondernemen. Deze gelukte, en na de stad leeg geplunderd en verlaten te hebben, kwam hij met 30 der rijkste van den raad, nevens eenige welgestelde burgers, te Beek aan. Van daar vervoegde hij zich tot L e i c e s t e r , die over zijn bedrijf zóó voldaan was, dat hij hem tot ridder sloeg en met een gouden keeten, ter waarde van *f* 2000, beschonk. Dit geluk werd eenigzins vergald door het nadeel dat hem in hetzelfde jaar 1586 trof. Eer de stad Venlo door de Spanjaarden was ingesloten, had S c h e n k zich naar buiten begeven, om op zekere plaats een schans te stichten, met achterlating zijner gemalin nevens hare zuster. Toen het te laat was, zocht hij zich door het vijandelijk leger te slaan, zijne vrouw te verlossen en tevens de stad te ontzetten. Hij drong tot aan het verblijf van P a r m a door, doch het gansche leger in beweging ziende, was hij genoodzaakt af te trekken, en bragt het niet zonder verlies te Wagtendonk. De bezetting, op den moed van S c h e n k en dat hij zijne huisvrouw en gezin niet in den loop zou laten vertrouwende, gedroeg zich dapper; doch moest eindelijk voor de overmagt der burgerij, die haar met de wapens in de vuist, noodzaakte, de stad aan P a r m a over te geven zwichten. Bij 't verdrag werd de vrije uittogt voor S c h e n k 's gemalin en schoonzuster bedongen, die er echter veel geld moesten laten.

Terwijl het beleg van Venlo werd voortgezet, voltooide S c h e n k de door hem begonnen schans, die sedert zijn naam (Schenkeschans) heeft gevoerd. Nog in hetzelfde jaar ondernam S c h e n k met eenige Engelschen en Hoog- en Nederduitschen een vruchtelooze aanslag op Nijmegen. Het stedeke Roeroort, in Januarij 1587 door hem veroverd, moest hij in April weder verlaten. Het gelukte hem ook, den 23 December van dat jaar, de stad Bonn aan den Rijn bij verrassing in te nemen. Niet lang had hij haar echter in zijne magt of de Spaanschen sloegen het beleg er voor. Zes maanden duurden het; S c h e n k hield sterk bij de staten aan om ontzet

doch, daar 's lands gereedste middelen ten dezen tijde, tot den oorlog te water moesten besteed worden, vond men zich buiten staat hem behoorlijk te hulp te komen, zoodat S c h e n k eindelijk moest besluiten den bevelhebber der stad te bevelen zich op de best mogelijke wijze met den vijand te verdragen, 't geen den 19 September 1588 geschiedde. Na het overgaan der stad besloot P a r m a het beleg van Rijnbeek, dat voor twee jaren was aangevangen, voort te zetten. S c h e n k , wien de zorg voor deze stad was aanbevolen, had zich, na het verlies van Bonn, die men, zijns oordeels, had behooren te ontzetten, zeer misnoegd getoond op de staten, tot zoo ver zelfs dat men hem te 's Hage van heimelijke aanslagen verdacht hield. Ook was zijn volk zeer muitziek, zoodat men van het behoud van Rijnbeek zich weinig beloofde. Zelfs liet hij zich verluiden dat hij den dienst der staten wilde verlaten, 't welk dezen voor Rijnbeek zeer bekommerd maakten. Hij verleende nogtans eenige hulp tot spijziging der benaauwde stad, en een weinig later werd hij in zoo verre tevreden gesteld dat hij, reeds gestoord op de Spaanschen, wegens het bemagtigen van zijn huis te Blijenbeek, zich andermaal bewegen liet om voorraad binnen Rijnbeek te brengen, 't geen in Julij 1589 gelukte. Met den aanvang van dit jaar smeedde hij andermaal een aanslag op Nijmegen, waartoe hem het heimelijk verstand, dat hij met eenige burgers dier stad hield, aanmoedigde. Gebrek aan volk en hoog water in de Waal waren oorzaak dat de onderneming geen voortgang had. In Augustus hervatte hij den aanslag en kwam, den tienden dier maand, in 't holle van den nacht, met 20 schepen en 5 pleiten, gepropt met krijgsvolk van 's Gravenwaard of Schenkerschans de Waal afzakken tot voor de stad. De St. Anthoni poort werd opengebroken, ook deed hij de ijzeren traliën uit een huis, waardoor hij op de markt meende te komen, breken. Het ongeluk wilde dat men hier juist bruiloft hield en op de been was. De toeleg kon derhalven niet verholen blijven. In een oogenblik raakte burgerij en bezetting in de weer, het ingenomen huis werd beschoten en overweldigd, en S c h e n k s volk er uit en naar de poort verdreven. Eenige vaartuigen werden zoo sterk met volk overladen dat ze zonken of omsloegen. S c h e n k , die zwaar gewapend in een schuit was gesprongen, raakte, door 't omslaan er van, in 't water en zonk. Toen die van Nijmegen naderhand zijn lijk vonden, stelden zij het hoofd en vier deelen op en omtrent de St. Anthonis poort. S c h e n k soldaten namen er wraak over, op de Nijmeegsche gevangenen, waarop de markies v a n V a o z o b o n de stukken deed afnemen en in een kist begraven. Toen de stad, twee jaren later, aan de Staatschen was overgegaan, deed prins M a u r i t s het lijk met groote pracht in de begraafplaats der hertogen van Gelder bijzetten. Zoo deerlijk een einde had M a a r t e n S c h e n k

van Nideggen, toen hij slechts het veertigste jaar zijns levens bereikt had[1].

Na zijnen overgang tot de zijde der staatsgezinden had hij zich, door zijne stoute ondernemingen, zóó gevierd gemaakt bij de Spanjaarden, dat de Spaansche schrijvers verhalen dat zijn ligchaam, nadat het uit het water was opgevischt, hen, die het aanzagen, nog schrik aanjaagde. Zoo gevreesd als hij van zijne vijanden was, zoo bemind was hij bij zijne vrienden en soldaten, die zijn onvermoeiden ijver, zijn kloekmoedigheid, zijne geschiktheid en andere hoedanigheden hoog waardeerden. Men wil echter, dat het hem wel nimmer aan moed, soms aan beleid en voorzigtigheid ontbrak. Drie dagen vóór zijn dood had hij op de Lipperheide, nog een hoop Spaanschen, die naar Friesland togen, geslagen. Hij had in huwelijk gehad de vrouwe van Afferden, of hij bij haar kinderen verwekte is onbekend. Hij moet aanzienlijke goederen bezeten hebben, wijl zijn volk, terstond na zijn dood aan 't muiten sloeg en volle betaling der achterstallige bezolding van zijne weduwe eischte.

Zie Bor; van Meteren; Hooft; Bentivoglio; Strada; Cerisier; Wagenaar; Kok; Bilderdijk; Arend; *Levensbeschrijving van eenige voorname meest Nederlandsche mannen en vrouwen*, tweede deel; van Kampen, *Karakterkunde der Vaderl. Geschiedenis*, D. I. bl. 488-490; Bosscha, *Nederl. Heldendaden te land*, D. I. bl. 189, 266, 288; *Chr. v.h. Hist. Genoots.*, D. VI. bl. 40 (zijn epitaphium) D. IV. bl. 134; *Overijsselsche Volks-Almanak* 1847, bl. 189; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Hubert Schenk van Culemborg]

SCHENK VAN CULEMBORG (HUBERT), ridder, leefde in de eerste helft der 14 eeuw, was heer van Culemborg en een zeer vermogend man. In het *Chronicon auctius* van Beka uitgegeven door Antonius Matthaeus p. 239 leest men: ‘In den selven jaer, te weten 1346, vocht Bisschop Jan op Sinte Ceçilien dach met Heer Hubrecht van Culenborg, Heer Robrecht van Arkel, Heer Jacob van Nyevelt t'Utrecht op die plaetse tegen die Guntlingen, die se verwonnen ende verdreven uten stadt ende daer was omtrent ses hondert.’

Hij sneuvelde in 1347 op St. Praxidis dag omtrent Hasselt tegen de Luikerwalen. In dezen strijd kregen die van Luik toen dapper de nederlaag. Er bleven, meldt de Chronyk, 32000 man van de Luiksche zijde. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jan.

Zie *Origines Culemb.;* Voet van Oudheusden, *Beschrijv. v. Culenb.*, D. I. bl. 31.

1) Het geslacht Schenk van Nideggen heeft tot in onze dagen voortgeduurd. Een regter van dien naam zat omstreeks 1840 nog in de regtbank te Nijmegen.

[Mr. Pieter Schenk of Schenck]

SCHENK of SCHENCK (Mr. PIETER), med. dr. en alchymist te Amsterdam in de 2de helft der 17 eeuw. Blijkens 3 actens gepasseerd voor den notaris M i c h a e l B o c k z te Amsterdam, verstond hij de kunst van goud maken, 'had hij gezonden en verzond hij nog in 1694, van goudt, 't geene selfs gemaeckt hadde en dagelijckx quam te maecken, veele groote en merckelijcke sommen; hadde gegeven aen sijn Hoogheyt tot subsidie van den oerlog, als anders tot onderhout van den Staet; dat hy S c h e n c k hier door sier hoogh en waert bij zijn Hoogheyt was geacht; dat (hij) dagelijckx, wanneer (hij) maer begeerde daer omme bij sijn Hoogheyt quam en van den selven alles kreeg en obtineerde, wat (hij) begeerde, verthoonende op verscheyde tijden brieven, die hij syde van zijn Hoogheyt ontfangen te hebben, enz.'

Zie *Chronyk v.h. Hist. Genoots.*, D. X. bl. 30 volgg.

[Dominicus Schenckelius of Schenckels]

SCHENCKELIUS of SCHENCKELS (DOMINICUS), omstreeks 1520 geboren te 's Hertogenbosch, waarnaar hij den bijnaam van S y l v i n s aannam.

Na in de geneeskunde te hebben gestudeerd, vestigde hij zich als doctor in zijn geboortestad, en werd tevens, onder J o h a n n e s N e m i u s, die omtrent 1554 rector der latijnsche school aldaar werd, praeceptor der lagere klassen aan die school. V a l. A n d r e a s noemt hem: 'Vir de politiori literatura optime meritus.'

Behalve eenige afzonderlijk uitgegeven Latijnsche gedichten (*carmina aliquot*) gaf hij in het licht:

Orationes Terentianae; cum Gramanica interpretatione. Sylvae Ducis 1557. 8o.

Zie V a l. A n d r e a s, *Bibl. Belg.*, p. 194; F o p p e n s, *Bibl. Belg.* T. I. p. 249; P a q u o t, *Mém.*, T. III. p. 135; H e r m a n s, *Conspect. Onom. Cat.* p. 6.

[Lambert Thomas Schenckelius of Schenckels]

SCHENCKELIUS of SCHENCKELS (LAMBERT THOMAS), zoon van den vorige, den 7 Maart 1547 te 's Hertogenbosch geboren. Zeventien jaren oud vertrok hij naar Leuven, en Keulen (1565), waar hij zich in de letteren oefende, vervolgens werd hij onderwijzer te Elten, Tirlemont, Antwerpen en Mechelen. In 1576, toen hij slechts 29 jaren oud was, bekleedde hij reeds het ambt van rector der openbare school ter laatstgemelde plaatse. Omtrent dien tijd begon hij de kunst om het geheugen te oefenen te onderwijzen, welk onderwijs hij veertig jaren lang, eerst in de Nederlanden, vervolgens in Duitschland, Frankrijk (waar hij 12 jaren woonde) ja tot in Bohemen voortzette. In 1593 ontmoet men hem te Douay, in 1595 te Luik, in 1602 te Marburg in Hessen, in 1606 te Parijs, in 1609 te Toulouse, in 1610 te Castres, in 1616 te Praag, in 1620 te Fryburg; ook onderwees hij te Rouaan en elders. Hij leefde nog in 1624, 76 jaren oud.

Hij schreef vele werken, ook beoefende hij de dichtkunst. Zijn *Descriptio brevis praelii in Frisia* etc. is nog een ongebruikte bron.

Men heeft van hem:

Tabulae publicae scholae Mechliniensis, *summam rei scholasticae complectens*, *auctore Lamberto Schenkelio*, *Dusilvio*, *ejusdem scholae Rectore*. Antv. 1576. 12°.

Gratulatio in adventum Joannis Austriaci in urbem Mechlinensem. Lovanii 1577. 8°.

Gratulatio in adventum Alexandri Parmae Principis, *aliorumque Regi Catholico militantium*. Antv. 1578. 8°.

Grammaticae Latinae Praeceptiones, *libris tribus*. Antv. 1592. 4°.

Apologia Antithetica pro Rege Catholico. Antv. 1589. 8°.

Descriptio brevis Praelii in Frisiâ initi anno CIↃIↃLXVIII *maii*, *quo cecidit Joannes Ligny*, *Comes Arenbergius*, *Frisiae Gubernator*. Brux. 1590.

Preces aliquot de Natali Christi. Antv. 1592. 12°.

De Memoriâ, *libri duo*: *in quorum primo*, *ex Auctoribus fide dignis*, *tractatur quam illa in quibusdam fuerit admorabilis*, *quas utilitates*, *et quam paene incredibiles*, *artificio adjuta*, *producat effectus. In secundo est Ars Memoriae*, *ex ipsis Thomâ Aquinate*, *Doctore Angelico*, *Aristotele*, *M.T. Cicerone*, *Fabio Quinctiliano*, *Philosophorum et Oratorum principibus*, *ac hujus etiam Artis fontibus*, *aliisque compendiose absoluteque et collecta et latiore explicatione illustrata*. Duaci 1593. 2 Vol. 8°. Waarschijnlijk ook in *Variorum de arte Memoriae Tractatus*. Francof. 1678. 8°. Ook in 't Fr. '*Traité de la Mèmoire avec l'art de la Mémoire*. Arras 1593. 12°. *Magasin des sciences*, *on le vray Art de Mémoire descouvert par Lambert Thomas Schenckelius; traduit et augmenté de l'Alphabet de Trothemius*, *par Adrian de Cuirot*. Paris. 1625. 12°.

Rhetorica Cornelii Valerii Ultrajectini per interrogationes et responsiones digesta. Antv. 1592. 12°.

Flores et Sententiae insigniores, *ex Philippo Cominaeo*, *Joanne Froissardo*, *ex Lipsii libris Politiorum et de Constantiâ*, *et M.T. Cicerone selecti*. Paris. 1606. 12°. Colon. 1615. 12°.

Elegiarum et Epigrammatum liber. Tolosae. 1609. 12°.

Lamentatio in obitum Henrici IV, *et Gratulatio in proclamationem Ludovici XIII. Regum Galliae*. Castresii. 1610.

Jovinianus Imperator, *sive Historia fortunae adversae: cum Elegiis aliquot etc.* Pragae 1617.

Methodus, *sive Declaratio*, *quomodo Latina lingua sex mensium spatio doceri possit: accessit ejusdem Tractatus de utilitatibus et effectibus Artis Memoriae*. Argentorati 1619. 12°.

Gazophylacium Artis Memoriae, *in quo duobus libris omnia*

et singula ea, *quae ad absolutam hujus cognitionem inserviant*, *recondita habentur*. 1°. *de admirabili utilitate*, *et stupendis Memoriae artificio adjutae effectibus in quibusdam viris praestantissimis*, *ex Auctoribus fide dignissimis;* 2°. *de ipsa Memoriae Arte inquirendâ*, *fundamentis*, *methodo et praxi ejusdem*, *ex Philosophorum et Oratorum principibus*, *et aliis Auctoribus conpendiose absoluteque et collectum et illustratum*. Rostichii 1619. 12°. Venetiis 1619. 12°. *His accesserunt de eâdem Arte Memoriae adhuc quinque Opuscula*, *quorum primum Johannis Austriaci: secundum Hieronymi Marafioti: tertium Johannis* Spangenbergi: *quartum*, *Francisci Martini Ravillini: quintum Johannis Willissi*. Francof et Lipsiae 1678. 8°.

Ἔπαινος, *sive Praeconium Matthiae Caesaris et Ferdinandi*, *coronati Rege Bohemiae et Hungariae*. Tubergi Brisgoiae 1620.

Tabula Prosodiae Latinae. Colon. 12°.

Schenckelius detectus; seu Memoria artificialis hactenus occultata, *ac a multis quamdiu desiderata*, *nunc primum in gratiam optimorum Artium ac sapientiae studiosorum luce donata a J.A.P.G.S.P.D. Hanc artem Principes et alii Nobiles*, *cum ecclesiastici*, *tum seculares addidiscerant*, *exercuerunt*, *et mirifice probarunt*, *ut ex sequentibus notum fiet*, *Tantum sumas*, *quantum memoria tenentur*. Lugd. Bat. 1617. 16°.

Val. Andreas houdt Joannis Papius Galbaceus voor den schrijver.

Zie de *Praefatio* van *Schenckelius detectus;* Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 509; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 615; 616; Paquot, *Mémoires*, T. III. p. 235 suiv.; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 101; Hoeufft, *Parn Lat. Belg.*, p. 70, 71; De Wiud, *Bibl. v. Nederl. Geschieds.*, bl. 232; Hermans, *Conspect. Onom. Lat.*, p. 12; Kobus en de Rivecourt.

[Petrus Schenkelius of Schenckelius]

SCHENKELIUS of SCHENCKELIUS (PETRUS), zoon van Antonius Schenkelius, een geneesheer te 's Hage, werd S.Th. Doctor te Douay, nam in Aalst het monniksgewaad aan, en trad te Gend in de orde der Augustijnen. Hij was een vroom man en een beroemd prediker.

Men heeft van hem:

Directorium Juris Pontificii et Explanatio terminorum Juris in Toleto occurrentium. Antv. 1628. 8°. achter *Summa casuum conscientiae*, *Francisco Toleto auctore*.

Elucidationes locorum difficiliorum Senecae et Horatii.

Conciones Dominicales. Antv. 1654, 1657. 12°.

Philomela mystica, *sive Canticum Ecclesasticum: Benedicite*. 1660. Brux. in 12°.

Zie Val. Andreas; Sweertius; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1008; Jöcher.

[Kapitein Schep]

SCHEP (Kapitein). In *Le mémorable siège d'Ostende*,

décrit et divisé en douze livres par Christophe de Bonours, *du Conseil de guerre et capitaine entretenu par sa Majesté*. Bruxel. 1628, wordt onder hen die zich in het beleg van Ostende (5 Julij 1601 tot 20 Sept. 1604) onderscheidden, gewond werden of sneuvelden, met anderen ook deze S c h e p genoemd.

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, *Bijv. en Verb.*, bl. 12.

[Willem Schep]

SCHEP (WILLEM), te Amsterdam geboren, studeerde te Leuwen in de godgeleerdheid, en verkreeg den rang van Licentiaat in deze faculteit. Na den dood van H e n d r i k B l e i s i u s , pastooor der parochie der Westerkerk te Amsterdam (8 April 1673), volgde hij dezen op. Ook werd hij vicaris generaal van het kapittel van Haarlem. J a n v a n N i e u c a s s e l , apostolisch vicaris van Holland, benoemde hem tot zijn pro-vicarius. Hij deed echter afstand van deze betrekking, om zich op de godgeleerdheid in zijne moedertaal toe te leggen. Hij overleed te Amsterdam den 12 Mei 1702.

P a q u o t vermeldt van hem: *Uytlegging van het Catholyck Gheloof*. Amst. 1694. 12°.

Zie *Batavia Sacra*, T. II. p. 407, 408; P a q u o t , *Mém.*, T. II. p. 68; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*

[E.B.H. Schepens]

SCHEPENS (E.B.H.), med. dr. schrijver van eene *Diss. med. de haemophysi*. L.B. 1818.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.*, p. 315.

[J.L.E. Schepern]

SCHEPERN (J.L.E.), van Saxe-Gotha, kolonel kommandant, fungeerde als grootmajoor onder de orders van den gouverneur v a n B o e t s e l a e r , gedurende het beleg van de Willemstad in Maart 1793.

Zie P. v a n O l d e n b o r g h , *De belegering en verdediging van de Willemstad*, bl. 139, waar ook zijn afbeelding voorkomt; B o s s c h a , *Neerl. heldend. te land.*, D. III. bl. 32.

[Willem Bastiaansz Schepers]

SCHEPERS (WILLEM BASTIAANSZ.), schreef zich gewoonlijk W i l l e m B a s t i a a n s z ., want S c h e p e r s schijnt een bijnaam te zijn geweest, misschien wel, omdat zijn vader scheepsbouwmeester was. Zijne nakomelingen voerden den naam van S c h e p e r s als familienaam. Hij werd in 1620 te Rotterdam geboren en was aan zeer aanzienlijke geslachten verbonden, zoo als aan dat van v a n d e r D u s s e n en S a x , gelijk blijkt uit F e r w e r d a . In een hands. van E. v a n W e l s e n e s wordt hij genoemd: ‘een zeer notabel reeder en coopman, wiens gelijk nooyt in onse landen is geweest, die 13 groenlandvaarders, verscheiden galjoenen

op Frankrijk en een aantal haringbuizen in zee had, die vele gebouwen, huizen en pakhuizen te Rotterdam stichtte en wonder veel heeft toegebracht tot de welvaart der stad.'

Hij behoorde tot hen, die zich bij het oproer in 1672 te Rotterdam, opwierpen tot hoofden der burgerij, om uit naam

van deze met de regering in onderhandeling te treden. Menigmaal vervoegde ook hij zich ten stadshuize om aan de wethouders nu deze dan geene voorslagen te doen; alle evenwel daar henen strekkende, om de verheffing van Willem III tot stadhouder te bewerken. Zijn ijver bleef niet onbeloond. Bij de buitengewone verandering der regering, die, niet lang daarna te Rotterdam voorviel, las men ook zijn naam op de nominatie van nieuwe vroedschappen door de burgerij, of wel door twaalf der voornaamsten er uit gemaakt, en vervolgens den prins overhandigd. Ofschoon hij nooit in 's lands dienst ten oorlog had gevaren, benoemde hem Willem III in 1673 tot luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland bij het admiraliteits-collegie van het noorderkwartier. Na de verheffing van C. Tromp tot luit.-admiraal-generaal, bij dat van Amsterdam, eindelijk, na het overlijden van den luit.-admiraal Aert Jansse van Nes, bij dat van de Maze.

Hij diende in 1674 en voerde in 1677 het bevel over een eskader, gezonden om de Deenen tegen de Zweden bij te staan. Even voor zijn aankomst, behaalde de Deensche zeemagt twee luisterrijke overwinningen op de Zweden. Te Kronenburg ontving hij de tijding te laat om er deel aan te nemen. Hij leende echter de hand tot het bemagtigen en vernielen van drie der beste schepen van de Zweedsche vloot. Later beproefden hij en Tromp te vergeefs de Zweedsche oorlogschepen te Calmar te vernielen, verwoestte de omstreken van Calmar en het eiland Oland te vuur en te zwaard, begunstigde de landing op het eiland Rugen en bevorderde aldaar de belangen van Denernarken. Kort voor zijn vertrek uit Denemarken, werd hij ten hove ontboden en door den koning in eigen persoon, onder vele verpligtende bewoordingen van dankzegging voor zijne met 's lands schepen bewezene diensten, tot den adelstand verheven en in eigen persoon met de ridderorde van de Dannebrog omhangen. Eerst weigerde hij die orde, ‘omdat hij zich die eere niet waardig keurde en zoodanige onderscheiding strijdig met de voorouderlijke eenvoudigheid en de begrippen van zijne landgenooten oordeelde.’

Eerst toen de koning hem eigenhandig met dezelve in zijne binnenkamer versierde, liet hij zich tot het aannemen bewegen, ‘omdat hij dezelve met geen fatsoen in zoo eene actie kon weigeren.’

In 1676 had hij het bevel over een eskader tegen de Duinkerkers, dat gewigtige diensten aan den koophandel en zeevaart bewees. Een tweede togt naar het noorden deed de luitenant-admiraal Schepers, in den jare 1683, als bevelhebber eener vloot van vier en twintig oorlogschepen. Hij verscheen met deze voor Gothenburg, doch vertoefde er slechts kort, zonder iets merkwaardigs te verrigten. In 't wederkeeren naar het vaderland en terwijl hij het gat van Texel bijna bereikt had,

bejegende hem een zware ramp. Hij werd van zulk een geweldigen storm beloopen, dat 7 of 8 zijner schepen verongelukten; sommige met verlies van al het volk, andere met behoud van weinig manschappen. Dat hij in hooge gunst stond bij W i l l e m III en deze groot vertrouwen in hem stelde, blijkt uit de eer hem aangedaan bij 's prinsen overtogt naar dat land om de kroon van Engeland te aanvaarden (1688). Nevens den vice-admiraal v a n S t y r u m trad hij met zijne hoogheid aan boord van het fregatschip, dat, onder bevel van kapitein v a n E s c h, den prins zou overvoeren.

Hij nam ook deel aan den zeeslag bij la Hogue en de overige krijgsverrigtingen in 1692. Bij gelegenheid der zware toerusting te Duinkerken, om J a c o b u s op den troon van Engeland te herstellen, kreeg hij van de algemeene staten last om 15 trausportschepen te Rotterdam aan te nemen (1696). In 1690 werd hij door de regering gelast een oproer te Rotterdam te bedaren.

Hij overleed in 1704 te Rotterdam.

Er is een portret van S c h e p e r s, namelijk: eene steendruk van I.D. S t e u e r w a l d, naar eene teekening in de verzameling van Mr. J.C. d e J o n g e, folio. Zie die ook in 't *Nêerl. Held. t. Zee*.

Zie *Verhaal der Muiterye te Rotterdam*, ms.; V a l c k e n i e r, *Verw. Europa*, bl. 751 volgg.; *Holl. Merc. v.* 1677, bl. 163-179, 1688, bl. 286; W a g e n a a r. *Vad. Hist.*, D. XIV. bl. 76, 194, 443, D. XV. bl. 127, 476, D. XVI. bl. 113; S c h e l t e m a, *Staatk. Nederl.;* d e V r i e s en d e J o n g e, *Penningk*,, D. II; d e J o n g e, *Ned. Zeew.*, D. III. *a*. bl. 324, 456, *b*. bl. 11, 72-75, 87-93, 255, 394, 441, D. IV. *a*. bl. 23, 305, *b*. bl. 35; *Negoçiations du Comte d'Avaux*, T. I. p. 366, T. II. p. 1; *Chronyk v.h. Hist. Genoots.*, D. V. bl. 64, 66, 67; (Brief van hem); K o k; N i e u w e n h u i s; K o b u s en d e R i v e c o u r t.

[Abraham Schepmoes]

SCHEPMOES (ABRAHAM), Amsterdamsch schipper. Op den 27 April 1673 ontdekte die zeeman op de Noorweegsche kust een Schotschen kaper, gewapend met 14 stukken en ruim voorzien van manschappen. Terstond nam hij de noodige maatregelen tot verdediging, alhoewel zijn schip, *de Kroon*, slechts tien stukken en vijftien man voerde. Straks poogde het vijandelijke schip hem aan boord te leggen, maar werd zoodanig tot driemaal toe door S c h e p m o e s ontvangen, dat het zich gedwongen zag, af te houden. De kaper beproefde dit op nieuw aan bakboord, maar met gelijken uitslag. Eindelijk bereikte hij, na lang schieten, zijn oogmerk, entert aan stuurboord, en maakte zich met dertig man meester van den bak, wijkende de stuurman van S c h e p m o e s naar de hut, die hij eenigen tijd alleen mannelijk verdedigde. Inmiddels ging S c h e p m o e s zelf voort hevig met het benedenste geschut te vuren en maakte het den vijand zóó bang, dat hij moest afwijken.

Onder de verwarring, hieruit ontstaan kreeg de stuurman bijstand. Nu werd uit twee stukken geschut, met dubbel scherp geladen, op de overgekomene Schotten onophoudelijk geschoten, die zoo wel getroffen werden, dat zij, met achterlating van twee dooden, eenige wapenen en een vlag, den Nederlandschen bodem met overhaasting moesten ontruimen. De kaper, die gansch reddeloos geschoten was, en niet minder dan 15 dooden, waaronder de kapitein, luitenant en 30 gekwetsten telde, verliet kort daarna, den kloeken S c h e p m o e s , die behouden het vaderland bereikte.

Zie *Holl. Merc.*, Mei 1673; *Ontroerd Nederl.*, D. II. bl. 95; J.C. d e J o n g e , *Gesch. v. Neerl. Zeew.*, D. III. *a*. bl. 384, 385.

[J.C. Schepp]

SCHEPP (J.C.). K r a m m zag van dezen kunstenaar een in was geboetseerd hout-relief, in een kastje, met glas, ongeveer h. 3, br. 4 palm Ned., voorstellende *het Gehoor en het Gevoel*, door boeren-figuren, in den trant van T e n i e r s , vooral wat de hoofden betreft, vrij goed uitgevoerd.

Zie K r a m m .

[S.J.H. Schepp]

SCHEPP (S.J.H.), hofgraveur van prins W i l l e m V te 's Hage.

Men heeft van hem:

Medalje op het II^{de} jubile der verlossing van den Briel en van Vlissingen (1772).

Eerepenning der Maatschappij van Landbouw te Amsterdam (1776).

Medaljepenning, om te dragen, op den *Slag van Doggersbank* 5 Aug. 1781. Zij gaat in prent uit.

De groote gouden Medailje, waar op het *Borstbeeld*, met omschrift: *Carol. Wilhelm. Fred. Duc. Brunsvic. Borus. exercit. imperator*, op de keerzijde, *drie kronen*, *door elkâar gevlochten*, met dit omschrift: *Avitae libertatis asseriori. ord. Holl.* etc. 11 Nov. 1787.

Hij heeft ook in edelgesteente gesneden en portretten in basrelief van de vorstelijke familie geboetseerd, die in pleister gegoten, destijds algemeen waren, als ook van bijzondere personen, als van *Petrus Camper*, *J. Lublink de Jonge*, *J. Hop* en *H. Vosmaer*.

Zie K r a m m ; W a p , *Astrea* 1855, bl. 405; *Praaltooneel der gezegende omwenteling enz.*, bl. 186.

[G. Scheppen]

SCHEPPEN (G.), dichter uit de 2de helft der 17de eeuw. Men viudt twee gedichten van hem vóór L a m b r e c h t , *Vlaemsche Vredevreucht*, 's Hage 1659. Zijn sprenk ms. *Bemint uwen Schepper*.

Zie H e r i n g a , *Naaml. v. dichters*, bl. 75.

[Lambertus Schepper]

SCHEPPER (LAMBERTUS), Latijnsch dichter in het laatst der vorige eeuw, uit de school van P. B u r m a n n u s S e c u n d u s .

Men heeft van hem:
Carmina Juvenilia Gerardi Hooft Junioris, *Laurentii van Santen*, *Henrici Zachariae Couderc*, *Lamberti Schepper. Amstel. apud viduam et filium C. van Tongerlo. Anno* 17.

Zie Hoefft, *Parn. Lat. Belg.* p. 242.

[Emilius Josinus de Schepper]

SCHEPPER (EMILIUS JOSINUS DE), jongste zoon van Barthold de Schepper, luitenant-kolonel van een regiment infanterie en van Henrika Maria Verhoeff, werd den 27 Mei 1736 geboren te Deventer. Op den 22 Mei 1770 werd hij aangesteld tot Grietman van Ferwerderadeel. Behalve dat was hij Volmagt ten Landsdage, Lid ter Admiraliteit van Friesland en Meesterknaap in het Jagtgeregt. Voor zijne komst in Friesland was hij kommandant van een oorlogsvaartuig geweest. Hij woonde als Grietman op Harsta state te Hoogebeintum, en overleed den 10 Aug. 1790.

Hij huwde den 13 Junij 1762 te Heerenveen met Amelia Coehoorn, dochter van Daniel de Blocq van Scheltinga, burgemeester van IJlst, en van Aletta Catharina Lycklama à Nyeholt. Zij schonk hem vier kinderen, twee zoons en twee dochters.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 58.

[Isaäk de Schepper]

SCHEPPER (ISAÄK DE), doctor in de regten, werd secretaris van de Staten van Friesland en den 10 Aug. 1677 Grietman van Achtkarspelen. Hij was een goed dichter en vervaardigde een fraai vers ter eere van Simon Abbes Gabbema, historieschrijver van Friesland, toen deze de werken van Gijsbert Japiks uitgaf. Hij had het eerst zitting in de Staten, toen in 1678 de erfstadhouder tot rector magnificentissimus van de hoogeschool te Franeker werd benoemd. In 1686 was hij commissaris politiek bij de synode te Franeker. Hij overleed den 9 Mei 1688. Hij huwde Hilck of Helena, dochter van Aulus van Haersma, Grietman van Smallingerland, bij welke hij geene kinderen had.

Zie *Wapenb. Haersma*, Gen. 5; G. Japiks, *Friesche Rijmlerij*, Leuw. 1681; *Chartb.*, D. V. bl. 1134; van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.*, bl. 111; *Stamboek van vroegeren en lateren Frieschen Adel*, bl. 335 en *Aanteek*. bl. 224.

[Jan de Schepper]

SCHEPPER (JAN DE), vice-admiraal van Vlaanderen, beroemd door het deel dat hij nam aan de zeeslagen, onder Philips de Schoone tegen de Engelschen en den hertog van Glochester. Ook streed hij te land tegen de Franschen. Hij huwde P. Winnoe.

Zie M. 1e Bon de Saint-Genois et G.A. IJssel de Schepper, *Missions diplomatiques de Corneille*, *Duplicius de Schepper dit Schepperus*, p. 22.

[Cornelis Duplicius de Schepper of Scheppers]

SCHEPPER of SCHEPPERS (CORNELIS DUPLICIUS DE), klein-

zoon van den vorige, zoon van Jan of Jacob de Schepper, burgemeester van Duinkerken (1511-1518) en van Gislaine de Severin, werd te Nieuwpoort geboren. Zijn eerste opvoeding genoot hij van zijn oom L. de Schepper, pastoor van Ekelsbeke, in de kasselany van Kassel. Vervolgens bezocht hij de hoogeschool te Parijs en studeerde in de dialectica en physica zóó, dat hij den *gradus primus in promotione* verwierf, zoo als de geneesheer Iheremias Thriverus Brachelius (de Brakele), die hem zijn *Paradoxa de vento*, *aere*, *aqua et igni* (Antv. 1545 8°) opdroeg, meldt. De jonge doctor bleef nog eenigen tijd in Frankrijk, om zich in het Fransch en de oude talen te oefenen, en zich vooral op de geschiedenis, arithmetica en astronomie toe te leggen. Van Parijs begaf hij zich naar Leuven, waar hij nog eenigen tijd de akademische lessen bijwoonde, blijkens zijne *Quidlibetica*. Volgens getuigenis zijner tijdgenooten muntte hij in de geschiedenis en wiskunde uit, en had een buitengewone taalkennis. 'Scepperus,' schreef Erasmus, 'praeterquam quod in omni disciplinarum genere versatus est, pari facilitate, et solutam orationem texit et carmina.' Zijn verblijf was echter te Leuven kort van duur. Reeds in 1520 ontmoeten wij hem te Brugge gehuwd met Elizabeth Donche uit een der aanzienlijkste geslachten van Vlaanderen. Kort daarna trad hij in dienst van Christiaan II, koning van Denemarken, toen deze naar de Nederlanden de wijk had genomen (1523). Op zijn last nam Schepper 's konings verdediging op zich tegen de schimpschriften van diens oom, Leopold van Holstein. De door hem geschreven Apologien verschaften hem grooten roem. Zij zijn gerigt tegen de beschuldigingen van de Lubekkers en tegen Frederik van Holstein. In 1524 zond Christiaan hem als zijn gezant naar Spanje om het huwelijksgift van Isabella, zuster van Karel V, met welke hij gehuwd was, te vorderen, den keizer te verzoeken Frederik, hertog van Holstein, in den rijksban te doen, en hulp aan den ridder Sebastiaan Norby, zijn dapperen verdediger, die nog het eiland Gothland voor hem in bezit hield, te verleenen.

Te vergeefs poogde Schepper zijn last te volvoeren en keerde in Junij 1525 in de Nederlanden terug, na voor den Deenschen koning een brief van Karel te hebben verkregen, waarin hij der gouvernante Margaretha beval toe te staan, dat Christiaan eene vloot uitrustte en soldaten wierf voor zijne expeditie naar Denemarken, als ook brieven aan alle Duitsche vorsten, om ze uit te noodigen aan Christiaan hulp te verleenen en zich van alle tusschenkomst ten gunste van den hertog van Holstein te onthouden. Margaretha weigerde Christiaan's plannen te begunstigen, doch de koning rustte echter een kleine vloot uit. De onderneming

mislukte. Christiaan hier over woedend, beval zijnen kanselier een memorie op te stellen tegen Joachim Wullenwever, een raadsheer te Hamburg, die in den senaat gestemd had voor de doodstraf der aanhangers van den koning van Denemarken, in zijne expeditie, tegen den zin van Margaretha ondernomen, krijgsgevangen gemaakt. Het factum, door de Schepper uitgegeven voert tot titel: *Actie von coningliche Ma^{as} ende kungliche werde van Dennemarcken tegen Joachim Wullenwever*.

Den 19 Junij 1526 (n. st.) was de Schepper, de koning en diens getrouwe secretaris tegenwoordig bij het sterven der koningin Isabelle, op het kasteel van den abt van St. Pieter te Zwijnaerde bij Gend.

Toen Christiaan zich verpligt zag zich van zijne officieren en dienaars te ontslaan, zond Margaretha, die groote achting voor de Schepper had, hem naar Spanje, en beval hem den keizer aan, in geval deze hem kon gebruiken. Ofschoon niet meer in dienst van Christiaan, ging de Schepper echter voort diens belangen, waar hij kon, te behartigen. Christiaan beloonde de gehechtheid van zijnen vice-kanselier door hem in 1528 tot heer van Yaemtland te benoemen.

Karel V benoemde hem tot zijn raad en secretaris van staat, hetgeen de jalouzij der hovelingen opwekte, waarover de Schepper zich in een brief uit Burgos van 24 Januarij 1528 aan Christiaan bitter beklaagt. In dit zelfde jaar zond de keizer hem naar Schotland om de hulp van dat koningrijk tegen Engeland in te roepen, vervolgens moest hij zich naar Polen begeven om koning Sigismond te bedanken, dat hij de partij van zijn schoonbroeder Jan Zapolya tegen Ferdinand van Oostenrijk in de Hongaarsche zaak niet had omhelsd.

In Spanje teruggekeerd, hervatte hij zijn ambt van secretaris van staat, en in deze betrekking volgde hij in 1530 den keizer naar Bologne, was bij diens krooning tegenwoordig, en ging met hem naar den beroemden rijksdag te Augsburg.

In Mei 1531 zond hem de keizer naar de Staten van Hongarije, om een verdrag te sluiten tusschen den Roomschkoning en Jan Zapolya, waywode van Transilvanie, diens mededinger naar de kroon van dit koningrijk, doch nog vooraf naar den kardinaal-aartsbisschop van Mentz en Frederik keurvorst van de Paltz, om zich met de zaak der Lutherschen, die Karel boven alles ter harte ging, bezig te houden. Toen hij zich van de laatste zending tot genoegen van zijnen zender had gekweten, kreeg hij bevel, voor hij naar Hongarijen vertrok zich naar de katholieke kantons van Zwitserland te begeven, en hen van de hulp van den keizer te verzekeren, zoo zij in hunne worsteling met de protestantsche

kantons volhardden. In 1532 begaf hij zich naar het hof van Ferdinand, doch was niet tegenwoordig te Altenburg, waar den 7 Februarij de conferentiën tusschen den roomschen keizer en den waywode geopend zouden worden, daar Ferdinand hem naar Konstantinopel zond om over de voorwaarden van een duurzamen vrede te handelen. Den 12 April 1533 verliet hij Weenen, vereenigde zich te Fiume met zijn ambtgenoot Verpasiaan de Zara, ook als gezant derwaarts gezonden, en kwam den 20 Mei te Czegmege, in de nabijheid van Konstantinopel. Door zijn voorzigtigheid en bekwaamheid mogt hij daar, waar reeds vier ambassadeurs schipbreuk hadden geleden, slagen, en de grondslagen leggen tot een duurzamen vrede met den sultan, en alzoo een der moeijelijkste negotiatiën, waarvan de geschiedenis der 16de eeuw melding maakt, ten einde brengen. Den 16 Julij van dat jaar verliet hij Konstantinopel en kwam in September te Weenen terug. Van Weenen ging hij naar de Nederlanden, doch in December kreeg hij bevel zich naar Monzone in Spanje te begeven, waar zich Karel bevond. Deze was hoogst voldaan over zijne verrigtingen in Turkye en belastte hem met een nieuwe zending derwaarts.

Ofschoon hij thans niet mogt slagen, was Karel echter hoogst tevreden over hetgeen hij hem mededeelde nopens den toestand van het Turksche rijk, benoemde hem tot lid van zijn geheimen raad der Nederlanden, met den titel van meester der requesten en gaf hem verlof naar de zijnen terug te keeren, om van zijne vermoeijenissen uit te rusten, hij moest zich echter gereed houden, naar Duitschland te vertrekken, om te beletten dat de Duitsche vorsten zich door de intrigues van den koning van Frankrijk niet lieten verleiden. Kort na zijne aankomst zond de gouvernante hem naar den landdag (diète) te Lunenburg om de belangen van den Nederlandschen koophandel te behartigen, en naar den Paltzgraaf Frederik om bijstand, ten einde Christiaan op zijn troon te herstellen en gaf hem, aan Godschalck Eriksen, en Maximiliaan van Bourgondie het bevel over de vloot, die naar Koppenhagen was bestemd. Terwijl men zich bezig hield met het toerusten dier vloot, gaf Koppenhagen zich, na een beleg van meer dan een jaar, over, en was de zaak van Christiaan voor altijd verloren. Toen de oorlog met Frankrijk in den aanvang van 1536 op nieuw was ontvlamd, wenschte de keizer de protestantsche vorsten aan zich te verbinden. Het was wederom de Schepper die daartoe door hem werd gebruikt. In Februarij 1537 werd hij door de gouvernante gelast zich met haren secretaris Matthijs Strick naar Aken te begeven, om er met de gezanten van den aartsbisschop van Keulen te handelen over de praeliminaires van een of- en defensief tractaat tusschen de Nederlanden en het keurvorstendom

van Keulen te sluiten; een tractaat dat de keizer en de gouvernante begeerden, om zich tegen hun onverzoenlijken vijand, den hertog van Gelder te waarborgen. In Maart daaraanvolgenden zond hem M a r i a naar Smalkalde om de belangen van den keizer bij de protestantsche vorsten te handhaven. Tevens moest hij zich naar den graaf van Neuenaar, den aartsbisschop van Keulen en den hertog van Saksen begeven, om over de Deensche zaken te handelen. Ten gevolge hiervan werd den 4 Mei 1535 te Brussel een verbond gesloten, dat zeer gunstig voor den Nederlandschen koophandel in het noorden was. Hierop werd d e S c h e p p e r naar Gend gezonden om die stad te bewegen haar contingent te geven tot de buitengewone subsidie van twaalf honderd duizend gulden voor oorlogskosten tegen de Franschen. Daar Gend tot de betaling niet kon besluiten, wist de gouvernante, na zich heimelijk met hare zuster E l e o n o r a , koningin van Frankrijk, verstaan te hebben, te Therouane een wapenstilstand met Frankrijk te sluiten, waarna zij d e S c h e p p e r naar den keizer in Spanje zond, om deze wapenstilstand te ratificeren en hem tevens de weigering van Gend tot betaling mede te deelen.

In korten tijd legde hij den weg af, en naauwelijks te Brussel teruggekeerd, vertrok hij (20 December 1537) met P h i l i p s d e C r o y , hertog van Aerschot en L o d e w i j k S c h o r r e , president van den geheimen raad, op nieuw naar Spanje om den keizer over de Gendsche zaak te onderhouden, en hem de voorwaarden van een vrede met Frankrijk voor te leggen. In 1538 ontmoeten wij hem op de bijeenkomsten te Nice en Villefranche tot het sluiten van dien vrede. De keizer benoemde hem hierop tot raad van state. Bij gelegenheid van het oproer te Gend, in 1539, zond de keizer d e S c h e p p e r met een brief derwaarts. Hij overhaudigde hem, doch trachtte te vergeefs de stad tot gehoorzaamheid te brengen. De overkomst van den keizer werd nu noodzakelijk, en d e S c h e p p e r vertrok naar Frankrijk om, daar de keizer door dit land zou reizen, alles daartoe in gereedheid te brengen. Hij ontmoette K a r e l te Basalz, en nam deel aan de prachtige feesten, te Parijs bij gelegenheid zijner komst aldaar gegeven, en vergezelde hem naar de Nederlanden (1 Jan. 1540). Ondertusschen waren er nieuwe beroeringen in Hongarijen ontstaan. F e r d i n a n d werd door de oproerige magnaten uitgenoodigd om zich van dat gedeelte van het koningrijk meester te maken, dat aan J a n Z a p o l y a , gedurende zijn leven verzekerd was. De Roomsch koning wilde echter niets zonder medeweten van zijn broeder ondernemen. Deze wantrouwig en voorzigtig, wilde zich eerst van den waren toestand der zaken in Hongarije vergewissen, en zond d e S c h e p p e r derwaarts.

Na deze taak, tot genoegen van zijn zender volbragt te hebben, werd hij, in weerwil zijner klimmende jaren, met nieuwe zendingen belast. De gouvernante zond hem in 1541 naar Frankrijk, waar op nieuw tusschen Frans I en den keizer vijandelijkheden waren uitgebroken. Naauwelijks was hij uit Frankrijk, waar hij den koning had overgehaald niets voor dat de keizer uit Algiers was weergekeerd, te zullen ondernemen, teruggekeerd of hij werd naar Duitschland gezonden om den landgraaf van Hessen te bewegen in den oorlog tegen Frankrijk, zoo al den koning geen hulp te verleenen, ten minste onzijdig te blijven. In 1542 zond Maria hem naar den landdag te Spiers, om de staten van het rijk tegen de bedriegelijke streken en intrigues der Franschen te waarschuwen. Ook had hij last verscheidene beroemde veldoversten in keizerlijken dienst te nemen.

Ondertusschen was de oorlog met Frankrijk en den hertog van Kleef uitgebroken, de hertog van Orleans in Luxemburg en Maarten van Rossum, maarschalk van Gelderland, in Brabant gevallen. De gouvernante bevreesd dat de protestantsche vorsten, vooral de aartsbisschop van Keulen en de landgraaf van Hessen, den laatsten mogten bijstaan, haastte zich de Schepper naar die vorsten te zenden. Ook hier in slaagde hij. De gouvernante die niets liever wilde dan tijd winnen, tot de wederkomst van den keizer uit Algiers, poogde, op raad van den landgraaf Philips, een wapenstilstand met hertog Willem van Kleef te sluiten. Men kwam wel daartoe te Aken bijeen, doch zonder gevolg. Na de terugkomst van den keizer zond hem de gouvernante naar Bremen om deze stad te bewegen op geen landen, die met den keizer in oorlog waren, te varen (en dus ook niet op Denemarken) en naar Oldenburg, om graaf Christophel te verzoeken troepen tegen Holstein te werven.

Ondertusschen was de Schepper benoemd tot tresorier-generaal der spaarkast (trésorier général de l'éparque) en klom zijn invloed bij den keizer tot zulk eene hoogte, dat Viglius zich zelve hem aanbeval om een gunst van den keizer te verwerven. Niet minder stond hij bij de koningin Maria in aanzien. ‘Il est homme de reputacion et de savoir, lesquels sont tant par tout lieu cher semés,’ schreef zij aan haren broeder Ferdinand. De Schepper onderscheidde zich vooral door onvermoeidde werkzaamheid, waarvan hij nieuwe proeven gedurende deze oorlog met Frankrijk gaf. Na het einde van den oorlog (1544) mogt hij eenigen tijd van zijn schier onafgebroken reizen rusten en zich aan zijne betrekkingen van raadsheer van staat en tresorier-generaal wijden.

In 1545 zond de gouvernante hem als buitengewoon gezan naar den koning van Engeland, om hem eene wapenstilstand voor te stellen, ten einde gedurende deze over den vrede te

handelen. De Schepper mogt in zijne zending gelukkig slagen. In het volgende jaar werd hij op nieuw naar Engeland gezonden en met Adriaan de Croy, heer van Reulx, Maximiliaan van Bourgondië, heer van Beveren, naar Zeeland, ‘om in Walcheren sommige sterckten en forteressen te doen maken.’

Ook ontving hij last van de gouvernante naar Karel V te vertrekken om dezen voor de dreigende houding, die de koning van Frankrijk nam, te waarschuwen en hem aan te raden, of omtrent de Duitsche vorsten toegeeflijker te zijn of met Frankrijk een overeenkomst te sluiten, ten einde een nieuwen oorlog te voorkomen.

Dit was zijn laatste gezantschap. In Nederland teruggekeerd, hernam hij zijne post van raad van state en werd op nieuw met al hetgeen de verdediging des lands en de openbare werken betrof, belast.

Hij overleed te Antwerpen den 28 Maart 1555 (n. st.) in den ouderdom van ruim 52 jaren. Hij huwde 1. Elizabeth Donche, den 20 Aug. 1549 gestorven, 2. Margaretha Loonis.

Hij liet geen mannelijke kinderen na. Zijn eenige dochter Anna huwde Cornelis van Corenhuuse, die in 1616 in den ouderdom van 95 jaren overleed. Zijn overschot rust in de parochiale kerk van Eecke, in de nabijheid van Gend, waar men nog heden zijn graftombe vindt.

Hij schreef:

Assertionis Fidei adversus Astrologos, *sive de significationibus conjunctionum superiorem Planetarum anni millisimi quingentesimi vicesimi quarti*, *ad R*^{mum} *Cardinalem dominum Erhardum à Marka*, *Archiepiscopum Valentinum*, *Episcopum Leodiensem - Cornelio Sceppero*, *Neoportuensi Philosopho*, *authore libri sex*. Antv. 1523 in fol. Colon. 1547 in fol.

Apologeticum pro jure ac defensione Principis sui Christierni, *Daniae regis*, *in Belgium profugi*. 1524. 4°.

Elegia in mortem Serenissimae Principis Isabellae, *Daniae*, *Suetiae ac Norvegae Reginae*, gegraveerd op een koperen plaat in de abdij-kerk van Mont-Blandin te Gend, ook gedrukt te Antwerpen bij Joan Graphaeus 1523, ook achter *Rerum Belgicarum libri XV* van Pontus Heuterus, in de *Deliciae orbis Christiani* van Fr. Sweertius en in de *Flandria illustr*. vau Sanderus (edit. III. p. 257).

Ook is hij waarschijnlijk de uitgever van:

Rerum a Carolo V, *Caesare Augusto*, *in Africâ bello gestarum commentarii*, *elegantissimis iconibus ad Historiam accommodis illustrati*. Antv. 1555. kl. 12°.

Paquot geeft den inhoud van dezen bundel op.

Orationes Quodlibeticae habitae Lovanii.

Recueil du Voyage du Sr *Corneille Duplex Schepperus au grand*

Turck, *descrit par luy mesme*, hands. weleer in bezit van den ridder C a m b e r l i j n , uitgegeven met den titel: *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper*, *dit Schepperus*, *Ambassadeur de Christiern II*, *de Charles V*, *de Ferdinand I et de Marie*, *Reine de Hongrie*, *Gouvernante des Pays-Bas de* 1523 *à* 1553, *par M. le Bon de Saint-Genois*, *Professeur-Bibliothecaire à l'Universitê et échevin de la ville de Gand*, *et G.A. Yssel de Schepper*, *Membre des États de la Proaince d'Overyssel* (Pays-Bas), Bruxelles 1856. 4°.

Zie *Marchantius Flandria*, *Comment. lib. V descripta*. Antv. 1548, p. 57; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 208; S a n d e r u s , *Flandria illustr.*, T. III. p. 338; F o p p e n s , *Bibl. Belg.;* S w e e r t i i , *Ath. Belg.*, p. 184; B r a c h e l i u s , opdr. van zijn *Paradoxa de aento*, *aere et igui*; D. E r a s m i , *Opera Omnia*, T. I. p. 1042 (Lugd. Bat. 1703 fol.); A l l e n , *Comment. de rebus Christiani secundi exsulis* (Hafniae 1844) p. 41; P a u l i J o v i i , *Elogia vir. literis illustr.* (Bas. 1577) p. 145; H o y n c k v a n P a p e n d r e c h t , *Anal. Belg.*; D e S t . G e n o i s , *Voyageurs Belges*, T. I. p. 43-46; *Messager des Sciences hist. en Belgique*, L. XXIV. Année 1850, p. 153, 1857, p. 1-27. *De Saint Genois*, *Recherches sur le veritable nom*, *le lieu de naissance*, *la famille et les annonces*, *la sepulture et les écrits de Corneille de Scepper*, *dit Scepperus* in *Messager des Scienc. Belgiq*. 1856; F a u l c o n n i e r , *Hist. de Dunkerque*, T. I. p. 46; P a q u o t , *Mém.*, T. XII. p. 301; d e S m e t , *Bulletins de l'Acad. royale de Bruxelles* 1843, T. X. 2. p. 67; *Trésor national*, (article de M. A l t m e i j e r) 1, 301; A l t m e i j e r , *Rélations*, p. 136; *Annales de la Société d'Emulation*, p. 354, 358-360; H e n n e et W a u t e r s , *Hist. de Bruxelles*, T. III. p. 515; C h r i s t i j n , *Tombeaux des hommes ill. du Cons. Privé*, 2 edit. pp. 33-34; A. d e G e v a y , *Actenstücke zur Geschichte der Verhälltnisse zwischen Oistenreich*, *Ungern und der Pforte im XVI und XVII Jahrhunderte aus Archiven und Bibliotheken*, T. II; L a n z , *Staats. Papiere* etc. p. 41, I. 416, 455, 456; R e y g e r s b e r g h , *Chr. v. Zeel.*, D. II. bl. 482; *Belg. Museum*, D. II. bl. 223 volgg.; W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. V. bl. 400; C e r i s i e r , *Hist. des Provinces unies*, T. II. p. 597.

[Cornelis de Schepper]

SCHEPPER (CORNELIS DE), neef van den vorige, die een niet onbelangrijke rol speelde in de geschiedenis der onlusten, en in 1566 het smeekschrift der Edelen teekende.

Zie *Messager des Sçiences* 1856; *Missions diplomatiques du conseiller Duplicius de Schepper*, p. 105.

[Gerard Antoni IJssel de Schepper]

SCHEPPER (GERARD ANTONI IJSSEL DE), zoon van J a n W o l t e r J a c o b I J s s e l d e S c h e p p e r , en W i l h e l m i n a H e n r i e t t e V i j f h u i s , werd den 30 Mei 1810 te Deventer, waar zijn vader burgemeester was, geboren. Na de gewone scholen doorloopen te hebben, bezocht hij de Latijnsche scholen, aan de leiding van dr. J. B r o w n toevertrouwd, begon vervolgens onder den hoogleeraar D u y m a e r v a n T w i s t aan het Deventer Athenaeum zijne juridische studiën, zette die, na met de Leidsche studenten den tiendaagschen veldtogt mede te hebben gemaakt, te Leiden voort en promoveerde

aldaar den 14 Julij 1834, na openbare verdediging eener dissertatie *de causa in conventionibus secundum jus Romanum et Francicum*. Van de universiteit teruggekeerd, vestigde hij zich te Olst, waar hij in October 1836 tot notaris was benoemd, en den 16 November 1837 in den echt trad met M a r g a r e t h a B u d d e . Aldaar werd hij lid van den gemeenteraad en vervolgens lid der provinciale staten van Overijssel, in welker vergadering hij, met uitzondering van korte tusschenruimte, tot aan zijn dood zitting behield. Niet alleen bepaalde hij zich daarbij tot de eigenlijke werkzaamheden aan die betrekking verbonden, maar hij nam er dikwijls aanleiding uit, om in kleine geschriften punten van administratie te bespreken en toe te lichten.

Zoo verscheen van hem in 1842 een boekje, getiteld: *Vlugtige beschouwingen omtrent het verkiezingstelsel en proeve van eene nieuwe wet op de oefening van het stemregt ter verkiezing van de provinciale staten*, waarin de leemten werden aangetoond van de pogingen, om na de grondwets-herziening van 1840 ons kiesstelsel le verbeteren. Eene nieuwe aanleiding tot onderzoek en werkzaamheid gaven hen de moeijelijkheden bij de staten van Overijssel gerezen over de bekostiging der havenwerken te Blokzijl. Een nieuw punt van onderzoek deed zich voor hem op, bij gelegenheid van het verschil van gevoelen tusschen de regering en de staten van Overijssel, omtrent de vraag, op wien de last rust van het onderhoud der publieke wegen. Bij eene afzonderlijke nota ontwikkelde hij de gronden, waarop de staten hunne zienswijs moesten handhaven, volgens welke die onderhoudslast op de gemeente zoude rusten. Die nota verscheen eerst in 1859 te Zwolle, onder den titel: *Betoog van de verpligting der gemeenten tot onderhoud van de publieke wegen op hun grondgebied* enz., en werd later met enkele bijvoegingen overgedrukt in de *Bijdragen tot de kennis van het staats-*, *provinciaal-*, *en gemeentebestuur van Nederland*, v a n B e t z , d e B o e r en H u b r e c h t .

Ook het aandeel door d e S c h e p p e r genomen in het bestuur zijner woonplaats gaf hem evenzoo menigvuldige aanleiding om zijne aandacht te wijden aan vele en gewigtige algemeene belangen. Hoe grondig en scherpzinnig zijne beschouwingen waren, getuigde onder andere het geschrift, dat hij in 1861 in het licht zond, onder den titel: *Het onregtmatige*, *ondoeltreffende en hoogst nadeelige der armenwet in hare bepalingen omtrent het domicilie van onderstand*. Bij zooveel lust en geschiktheid tot maatschappelijke werkzaamheid kan het niet bevreemden, dat d e S c h e p p e r , toen hij in April 1814 tot lid van de tweede kamer der staten-generaal werd gekozen, die keuze aannam. Niettegenstaande de vele belemmeringen, die zijn zeer uitgebreid notariaat en andere betrekkingen medebragten, nam hij een ijverig deel aan den

arbeid, die aan zijnen nieuwen werkkring was verbonden. Slechts omstreeks 2½ jaar bleef hij lid der staten-generaal. Als der conservatieve rigting toegedaan, was hij in die vergadering gebragt. Allengs echter, zoo oordeelde men, had hij zich van die rigting losgemaakt, en toen nú de bekende motie K e u c h e n i u s , waarvoor ook d e S c h e p p e r had gestemd, door eene ontbinding der tweede kamer werd gevolgd, ontviel hem de steun, die hem vroeger in die vergadering had gebragt, en had zijne herkiezing niet plaats.

Sedert hield hij zich met zijne maatschappelijke werkzaamheden, de beoefening der publiek- en privaat-regterlijke wetenschappen en der geschiedenis bezig, nam ook als lid en medebestuurder, een ijverig deel aan de oprigting der vereeniging tot beoefening van het Overijsselsch regt en geschiedenis, en hielp den baron d e S a i n t G e n o i s bij de zamenstelling van de in 1859 te Brussel verschenen *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius*, *dit Scepperus*.

Hij overleed te Olst den 22 October 1868. Sedert 1859 was hij lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde.

Zie verder zijn Levensberigt door mr. J.C. B i j s t e r b o s , in *Levensberigten der afgestorven medeleden van de Maats. van Ned. Letterk.* 1869; J.M.E. D e r c k s e n , in *Jaarb. voor het Notaris-Ambt*, 4 *Jaarg*.

[T. Scheppard of Schepart]

SCHEPPARD of SCHEPART (T.), gaf in het licht:

Gezonde geloovigen. Dordr. 1721, 1730, 1745.

Over de ware bekeering. Dordr. 1740, 1750.

Over de gelijkenis der tien maagden. Leid. 1742. 2 d.

Zie A r r e n b e r g ; *Naamr.*, bl. 456; *Cat. T. de Groe*, bl. 265, 273.

[R. Scherenberg]

SCHERENBERG (R.), gaf in het licht:

Bedenkingen over de armoede, *en door welke middelen het aantal der armen in Nederland zoude kunnen worden verminderd*. 's Hage 1816. gr. 8°.

En schreef met H.W. T y d e m a n *over de oorzaken der armoede in Europa*. Haarlem 1820.

Zijne *Verhandeling over de vereischten*, *die bij het oprichten eener Fabriek gevordert worden enz.*, werd door de *Holl. Huishoud. Maats.* te Haarlem met goud bekroond. Haarl. 1807.

[H. Scherenberg]

SCHERENBERG (H.) leefde in het laatst der vorige eeuw. Op *Cat. J. de Bruyn*, bl. 28, komt van hem voor:

Een bevallig vrouwen portrait, *fraai in crayon*.

Zie K r a m m .

[Laurens Scherm]

SCHERM (LAURENS) bloeide te Amsterdam in den aanvang der 18de eeuw. Hij was een bekwaam teekenaar en graveur. K r a m m vermeldt van hem den *Hoofd-titel* vóór het prachtig werk *Hofstede genaamt Clingendaal* enz. in gr. fol.; de *Titel*

vóór het IV deel van *De Republiek der Hebreën*. Amst. 1701 12°; een aantal kleine prentjes met fraaije figuren door hem *get. en geëtst; De Feestelijke optogt te Jisp*, *bij gelegenheid van den vrede van Rijswijk* 1697, *Gezigten van gebouwen te Rome*, enz.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

[Lucas Schermer]

SCHERMER (LUCAS), zoon van Adriaan Schermer en Hester van der Heiden, ruim bemiddelde lieden uit deftigen geslachte, werd den 5 September 1688 te Haarlem geboren. Hij vertoonde reeds vroeg een sterke neiging voor de wetenschappen, en zoo spoedig was hij de Grieksche en Latijnsche taal magtig, dat hij in 1703, en dus 15 jaren oud, als student aan de hoogeschool te Leiden werd ingeschreven. Een smartelijke steenkwaal, die hem bijna van zijne geboorte af had gefolterd, noodzaakte hem eerlang naar de ouderlijke woning terug te keeren. Te Leiden teruggekeerd verwisselde hij de godgeleerde studie met de regtsgeleerde. Op het punt het meesterschap in dit vak te erlangen overleed hij 10 Febr. 1711.

Als dichter bekleedt hij een aanzienlijke plaats in de geschiedenis onzer letterkunde. Men vergelijkt hem met Rotgans en Antonides. Tweemaal werden zijne *Poëzij*, in 1711 voor het eerst door zijn vriend P. Vlaming uitgegeven, herdrukt.

Hij bezong in heerlijke heldenzangen de roemrijke veldtogten van 1702, 1706, 1708, 1709.

Zijne *belegering en inneming van Doornik* en zijn heldendichtstuk *de Tempel van Saturnus* onderscheide zich door kracht en levendigheid van voorstelling, stoute beelden, juiste gelijkenissen en echt poëtische schildering.

Zijne bruilofts- en lijkdichten, in de gedaante van allerbevalligste herders- en visscherszangen voorgedragen, zijn in den echten Theocritischen geest.

Zijne overzettingen zijn los en vrij, gelijk blijkt uit de dichtstukken *Het Haarlemmerhout* en *Het Sparen* uit het latijn van Jan de Witt, secretaris van Amsterdam, en der *Batro machiomachia* van Homerus.

Men heeft van hem:

Poezij. Haarlem 1702 m. pl. Amst. 1730. Rott. 1743 8°.

Tempel van Saturnus of oorlogsroem van 't jare 1709. Haarl. 1710 4°.

Meleager en Atalante trsp. ook in zijne *Poezij*.

Atalante in den hof van Kalidon trsp. Amst. 1711, kl. 8°.

Zie P. Vlaming, Voorw. vóór Schermers *Poëzij;* Siegenbeek, *Geschied. d. Ned. Dichtk.*, bl. 237; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letteren*, D. I. bl. 375; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 33; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V.

bl. 212 volgg.; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunsten en Wetens.*, D. IV. (2) bl. 192; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 186, 187; Abcoude, *Naamr.*, bl. 323; *Aanh.*, bl. 190; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Edzert Scherpbier]

SCHERPBIER (EDZERT), een dwerg te Oude-Pekel-Aa was groot 1 N. el zwaar 16 halve Ned. ℔, bijzonder teeder gevormd en bezat een goede gezondheid.

Den vorigen avond nog welvarend te bed gegaan vond men hem des morgens van den 23 Februarij 1859 dood.

Zie *Handelsblad*, *Zondags editie*, 27 Febr. 1859; *Kamper Courant* 3 Maart 1859.

[van Scherpenhuizen]

SCHERPENHUIZEN (VAN) volgde Aerssens van Sommelsdijk als gouverneur van Suriname op, en werd in 1669 vervangen door Paulus van der Veen. Gedurende zijn bestuur had de mislukte onderneming der Franschen op Suriname plaats en was er spanning tusschen hem en de Israëlitische bevolking, zoodat ze door tusschenkomst van den baron de Belmonte en Samuel Nassy te Amsterdam, zijne terugroeping wisten te bewerken.

Zie van Kampen, *Gesch. d. Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 290; Koenen, *Gesch. d. Joden.* bl. 293, 295.

[Johannes Scherpenzelius]

SCHERPENZELIUS JOHANNES), te Utrecht geboren, studeerde te Utrecht, werd, als Nuberus opvolger, d. 8 Januarij 1696 tot rector van het Veluwsche gymnasium aangesteld, en bleef in die betrekking tot dat hij d. 7 Februarij 1707 overleed. Hij schreef in 1701 *Dedicatio Man. Moschopuli Byzantini Scholiorum ad Homeri Iliadem* I *et* II, en zond dle aan zijn leermeester Johannes Graevius. Zij zijn eerst te Utrecht 1719 8°. in het licht gekomen Op *Catal. van Alkemade* etc. komen 19 brieven van hem aan Fr. Hesselius voor, en op *Cat. Bibl. Gronov pars reliqua* etc. L.B. 1785 p. 68.

Man. Moschopulus ad Homeri Iliados Lib. 1 *et* 2 *cum not. J. Scherpenzelii et comm. J. Camerarii*. Traj. ad. Rh. 1719 *c. not. mss.*

Zie Saxe *Onom.* T. V. p. 37. *Anal.* 816. Bonman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 38; *Cat.* C. van Alkemade en P. van der Schelling. bl. 64^{5}.

[Elias Scherpzwaard]

SCHERPZWAARD (ELIAS), kunstwerker in goud en zilver in de 2de helft der 14de eeuw te Utrecht.

Hij vervaardigde o.a. voor Jan Graaf van Blois een *Sculpe om zout in te doen*, *als men rijn water maakt*.

Zie De Lange van Wijngaerden, *Gesch. des Heeren van der Goude*. D. I. bl. 663; Kramm.

[Gaspar Schetz]

SCHETZ (GASPAR), baron van Wesemaele en heer van Grobbendonck, werd hoogstwaarschijnlijk 20 Julij 1514 te Antwerpen geboren. Zijn vader E r a s m u s S c h e t z van Maastricht, vestigde zich te Antwerpen, waar hij, den 27

Julij 1511, Ida van Rechtugem, vrouw van Bernsbeeck huwde. Hij dreef aldra koophandel en beoefende tevens de letterkunde, ook was hij een boezemvriend van Erasmus van Rotterdam. Gaspar werd, nadat hij te Erfurt, of onder Ebanus Hessus te Marburg gestudeerd had, even als zijn vader koopman, doch bleef zich tevens op de letteren toeleggen en beoefende even als zijne broeders Melchior en Balthasar de penningkunde. Ook was hij met de voornaamste letterkundigen in briefwisseling. Philips II stelde hem den 25 November 1555 tot zijn facteur aan. Deze betrekking en zijn handel verschafte hem groote rijkdommen. Hij kocht van Charles de Brimeu, ridder van het gulde vlies, de heerlijkheid van Wesemaele die haar eigenaar den titel van erfmaarschalk van Brabant gaf. In 1564 benoemde hem de koning tot zijn tresorier-generaal. In weerwil dier gunst koos Schetz de zijde der misnoegde edelen, vooral van den prins van Oranje, nam deel aan hunne bijeenkomsten, doch bleef een getrouw aanhanger der R.K. kerk. Onder Alva behield hij zijn ambt, doch verzette zich tegen de heffing van den tienden penning. Na 1576 werd hij lid der algemeene staten, en werkte krachtig mede tot het sluiten der pacificatie van Gend. Hij werd in de voornaamste en moeijelijkste staatszaken gebruikt, onder anderen in de onderhandeling der algemeene staten met Don Jan van Oostenrijk, nadat deze zich den 24 Julij 1577, bij verrassing van het kasteel van Namen had meester gemaakt. Hij zelve stelde hetgeen hieromtrent voorviel en van wederzijde verhandeld werd, in de latijnsche taal te boek, met eene geschiedkundige inleiding over de oorzaken en de beginselen der Nederlandsche onlusten. Dit geschrift is in den jare 1772 door den hoogleeraar Petrus Burmannus Secundus in 't licht gegeven, vergezeld van eene breedvoerige en zeer lezenswaardige voorrede, waarin dit opstel vergeleken wordt met de opgave der overige geschiedschrijvers van dit tijdvak, en het voorgevallene over het algemeen in een juister daglicht wordt gesteld. Onder het bewind van Matthias behield Schetz zijn ambten, doch zijn invloed verminderde van dag tot dag. Hij deelde in het lot van alle tegenstanders van dezen vorst.

De algemeene staten zonden hem naar de onderhandeling te Keulen. Teruggekeerd trad hij van het staatsbestuur af en stierf den 9 November 1581 te Bergen, waar zich de hertog van Parma bevond. Hij huwde 1 Margaretha van de Brugge, 2. Catharina dochter van Lancelot van Ursel. Dit huwelijk werd door Nicolaas Grudius en Janus Secundus bezongen. Zijn portret vindt men bij Goethals en op een penning die bij Burman staat afgebeeld. Hij voerde den bijnaam van *Corvinus*, de reden is echter onbekend.

Hij gaf in het licht.

Viri pietate, *moderatione doctrinâque clarissimi dialogus de Pace. Rationes*, *quibus belgici tumultus*, *inter Philippum serenissimum et potentissimum Hispaniae regem*, *et subditos*, *hoc rerum statu*, *componi possint*, *explicans. Contenta brevibus versa pagina summariis explicantur*. Antverp. 1579 in 8°., en in de *Analecta Belgica* van P. B u r m a n n u s (Leiden 1772 tom. I. p. 115-224. Ook in het Vlaamsch:

Gronaelijcke onderrichtinge aen de gemeene inghesetenen van Nederland, *van 't gemack dat te verwachten staet*, *soo men den peys aenneemt of aflaet*. Keulen 1579 in 12°.

Succincta Naratio earum rerum quae inter ser. Joannem Austriacum, *ab eo tempore quo in arcem Namurci se recepit*, *quod fuit XXIV Julii MDLXXVII et ordines Belgie*, *donec ad arma ventum est*, *acta sunt*. Bij Burman t.a. p. 1-144. Er bestaan Fransche handschriften, die welligt het oorspronkelijk verhaal, dat in zijn rapport aan de algemeene staten voorkomt, bevatten.

Het geschrift van H. G a m e r i u s of v a n G a m e r e n , een aanhanger van D o n J u a n , te gelijk in het Fransch, Latijn en Vlaamsch uitgegeven. *Véritable récit des Choses pasées au Pays-Bas depuis la Venue de Jehan d'Aartriche etc.* Luxembourg 1577 4°. lokte hem tot het schrijven zijner *Grondelijcke onderrichtinge* uit. De staten antwoordden v a n G a m e r e n in *Sommier discours der faites causes*, *etc.:* Luxembourg 1577 4°. Hierop gaf de verdediger van D o n J a n een tweede uitgaaf van het *Veritable recit*, met *Solution des objets contenus au discours non veritable des Etats des dicts Pays*. Lourain 1578 in 8°., in het Vlaamsch ald. 1578 in 8°., en in het Latijn: *Vera et simplex Narratio eorum quae ab adventu D. Joannis Austriaci in Belgio etc. gesta sunt: in qua falsae a Generalibus ejusdem. Belgii Statibus objectiones etc. confutantur*. Luxemb. 1578 4°. De 2de edit. bevat verschillende stukken van G r o b b e n d o n c k .

In de *Analecta* van B u r m a n , komen voor, Latijnsche gedichten, van S c h e t s , E o b a n u s H e s s u s , en G u i c c i a r d y n . Ook komen er van S c h e t s gedichten voor in *Deliciae Poëtarum Belgicorum* T. IV. voorts: '*Copie d'une lettre du seigneau de Grobbendonck au cardinal Granvelle de Cologne ce XXVI de Juing* 1580. *Literae Gasparis Schenck ad Praesidem Fockium en Translation des lettres de Gaspar Schenck au president Fonck*. Ook vindt men een brief van hem aan den prins van Oranje in de *Archives de la Maison d'Orange Nassau* van Mr. G r o e n v a n P r i n s t e r e r , en bij G o e t h a l s . Voorts heeft men: *Intruchon pour messire Gaspar Schetz envoyé de la par de son Alteses vers les Etats Generaux*. Io. Geropius Becanus droeg hem en zijne broeders het VII boek zijner *Origines* op.

Zie de *Praefatio* van Petrus Burmanus vóór de *Analecta Belgica;* Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 251; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 329; Franc. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 256; *Monum. Sepuler. Brabant.*, p. 20; Gruterus, *Praef.* ad P. II. *Delic. Poët. Belgic.;* Eob. Hessi, *Eleg.* vóór *Homeri Iliasa*, p. 250; *Poëm.* (Francof. 1564) Lib. VII. Sylv. I. p. 298; J. Lipsii, *Quaest. Epist.*, Lib. II Ep. 14.; J. Bapt. Tassius, *Comment*, Lib. III. p. 206; J.G. Becani, *Origines*, p. 567, 568; Gramaye, *Antverpia*, Lib. III. Cap. ult. p. 35; Christinaeus, *Jurispr. Heroica*, p. 389, 390; J. de Roy, *Brab. ill.* p. 15; Miraei, *Dipl.* L. I. C. 128, p. 278; Nic. Grudius, *Poëm.* Lib. III. Eleg. I. p. 32-35, ed. Bon. Vulcanii *Duo Marii Carm.*, p. 76, 78; *Basilica Bruxellensis*, *sive Monumenta antiqua etc.*, p. 102, 103; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 125, 260, *Supplem.* L. VIII. p. 363; *Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I. p. 127, 130, 136; Le Carpentier, *Hist. de Cambrag*, T. III. p. 950: Goethals, *Histoire des Lettres*, *des Sciences et des Arts* en *Belgique*, T. IV. p 48 suiv.; Mich. ab Isselt, *Hist. sui temporis*, p. 714; Guicciardini, *Descript Belg.*, p. 310; Fr. Haraeus, *Ann. Brab.*, p. 24; Strada, *De bello Belg.*, Dec. I. Lib. IV. p. 132; *Chron. Flandr. Belg.*, T. III. P. I. D. XIII. p. 278; Saxe, *Onom*, T. III. p. 229; Hoefft, *Parm. Lat. Belg.*, p. 38; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 129; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belgica*, T. I. p. 40, 185, 301, 302 etc.; De Wind, *Bibl. d. Ned. Geschieds.*, bl. 273 volgg.; van Loon, *Nederl. Historiepenn.*, D. I. bl. 61, 62; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Carolus Schets]

SCHETS (JOHANNES CAROLUS), zoon van den vorige, was licentiaat in de regten, protonotarus apostolicus, kannunik van St. Lambert te Luik, sedert 1578 kerkelijk raadsheer in het hooge geregtshof te Mechelen, twee jaren later in dezelfde betrekking door Philippus II in Spanje geplaatst, in 1588 kanselier der orde van het gulden vlies, den 4 Januarij 1595 gestorven. Hij beoefende de Latijnsche poëzij. Lucas Torrius bezat een boekdeel met zijne gedichten.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 604.

[H. Scheurleer]

SCHEURLEER (H.), graveur, bloeide in het midden der 18de eeuw. Men heeft van hem o.a. 24 *gezigten in en om 's Gravenhage*, in pl. oblong.; *een gezigt in de kerk van Gouda*, in fol. (1760).

Zie *Catal. de dessins de Ch. van Hulthem*, Gouda 1846, p. 431; Kramm.

[S. Scheurer]

SCHEURER (S.) gaf in het licht:

Land Theologie. Amst. 1723. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 326.

[Dirk Schey]

SCHEY (DIRK), stamvader van het geslacht der S c h e y 's, in 1581 te Arnhem geboren. Deze, een eenvoudige schipper, maakte zich in 1626 beroemd, door van Keulen eene daartoe door hem ingerigte ark, met eene zeer aanzienlijke, voor de

Spaansche bezettelingen der habijliggende steden bestemde som gelds, en eene menigte andere kostbaarheden, met den Spaanschen betaalmeester, onder veelvuldige gevaren, door beradenheid, lust en verregaande stoutheid langs de vijandelijke steden den Rijn af te voeren en behouden in deze gewesten binnen te brengen; voor welke buitengewone daad hij en zijne vier medgezellen door den stadhouder Frederik Hendrik met den veroverden buit beschonken, en hij, als aanlegger en uitvoerder der onderneming, bovendien tot scheepskapitein bij de admiraliteit van Amsterdam verheven werd. Later hielp deze moedige krijgsman Schenkenschans veroveren, en stierf in hoogen ouderdom. Een groote en hoogst belangrijke zilveren beker, waarop Schey en zijne medgezellen dezen gevaarlijken togt hebben doen graveren, berust in het koninklijk kabinet van zeldzaamheden op het Mauritshuis te 's Hage. Uit zijn huwelijk met Nella Harwarde zijn 22 kinderen gesproten.

Zie *Vervolg op Reyd*, *Hist. der Ned. Oorlogen*, bl. 123; Commelijn, *Leven van Frederih Hendrik*, D. I. bl. 17 en verv.; de Lange, *Batavisch Romein*, bl. 186; R.P. van de Kasteele, *Handl. tot bezigtiging van het kon. kab.*, bl. 121-123; J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Neerl. zeew.*, D. IV. *a.* bl. 310, 311.

[Dirk Schey]

SCHEY (DIRK), oudste zoon van den vorige, geb. 1614. Vroeg in zijne jeugd, onder de leiding van zijnen vader in de zeedienst getreden, werd hij, bij het uitbreken van den eersten Engelschen oorlog tot kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd, woonde de meeste groote zeeslagen van dien krijg bij, en werd in een dier gevechten, dapper strijdende, gevangen genomen, doch ontvlugtte. Vervolgens was hij tegenwoordig bij het innemen van Funen, onder de Ruyter, en deed verschillende togten naar de Middelandsche zee, gedurende een van welke hij een Turksch roofschip hielp veroveren. Na het uitbreken van den tweeden Engelschen oorlog, nam hij deel aan al de zware zeegevechten, welke daarin plaats hadden, en onderscheidde zich reeds door kunde en dapperheid. In 1673 had hij het geluk, onder veelvuldige gevaren, een rijke koopvaardijvloot uit Cadix herwaarts in veiligheid te brengen, woonde in 1674 den togt van den Luit.-Admiraal Cornelis Tromp naar Bel-vile en Noirmoutiers bij, en overleed in den ouderdom van bijkans 65 jaren, na nog onderscheidene andere togten gedaan te hebben, in October 1679 te Amsterdam, waar hij in de Oude-kerk begraven werd. Zijn dood werd algemeen betreurd als van een man, die gedurende een reeks van jaren gewigtige diensten aan het vaderland bewezen had, en die de algemeene achting in hooge mate genoot, waarvan ten bewijze strekt, dat hij door groot en klein met den vereerenden naam van *Vader* Schey bestempeld werd.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Neerl. zeew.*, D. II *a.* bl. 303, D. III *a.* bl. 22, 347, 415, D. IV *b.* bl. 234, D. IV *a.* bl. 312.

[Dirk Schey]

SCHEY (DIRK), de jonge, zoon van den vorige, klom tot den rang van buitengewoon kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam op, na eerst als adelborst en vervolgens als luitenant, een zeer geruimen tijd met zijn vader gevaren te hebben en daarna tot commandeur van een schip van oorlog te zijn benoemd. De laatste togt door hem bijgewoond, was die van prins Willem III, wanneer hij het bevel voerde over een fregat van 34 stukken. Kort daarna schijnt hij gestorven te zijn, ruim 30 jaren oud.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. zeew.*, D. IV *a.* bl. 318.

[Jan Schey]

SCHEY (JAN), broeder van den vorige, trad ook in zeedienst, en werd als luitenant geplaatst op een der schepen, die den beroemden togt naar Guinea onder de Ruyter volbragten, en woonde als commandeur of bevelhebber der buitengewone uitgeruste schepen, de gevechten van den tweeden Engelschen oorlog bij.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v.h. Ned. zeew.*, D. IV *a.* bl. 313.

[Gilles Schey]

SCHEY (GILLES), de oudste der 12 kinderen van den boven gemelden Dirk Schey, werd te Arnhem in 1644 geboren, trad, nog geen twaalf jaren oud, bij zijn vader als adelborst of appointé in dienst, werd vervolgens tot commandeur van de soldaten bevorderd, en nam als zoodanig deel aan de inneming van Funen, werd op zijn zeventiende jaar tot tweede en daarna tot eersten luitenant ter zee benoemd. Hij gaf in die jaren meermalen blijken van zijn uitstekenden aanleg en koelbloedige dapperheid, bijzonder in het enteren en veroveren van eenen Turk, en bij de vermeestering van het eenige Engelsche schip, dat in den ongelukkigen zeeslag van 1665 veroverd werd. Vier jaren daarna werd hij tot buitengewoon, en zes jaren later tot gewoon kapitein, bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd. Inmiddels was hij tegenwoordig geweest bij al de groote veldslagen van den tweeden Engelschen oorlog en bij den togt naar Chattam. Ook had hij krachtdadig medegewerkt tot de vernieling der zes kloeke Algerijnsche roovers, welke in 1670 door het smaldeel van den luit.-admiraal van Ghent met even veel beleid als moed op de Afrikaansche kust gedreven en verbrand werden, en waarvoor hij met een gouden ketting en penning begiftigd werd. Gedurende den derden Engelschen krijg nam hij deel aan de drie zware gevechten, welke in 1673 door 's lands vloot aan de vereenigde zeemagt van Groot-Brittanje en Frankrijk geleverd werden, waarbij hij eene zeldzame dapperheid betoonde, en hielp het volgende jaar onder den luit.-admiraal Tromp den togt naar Bel-Isle en Noirmoutiers uitvoeren.

Spoedig daarna werd hij met de Ruyter naar de Middelandsche zee gezonden, waar hij den zeeslag bij Stromboli,

vervolgens dien bij den Etna, en eindelijk het wanhopend gevecht in de baai van Palermo bijwoonde. In beide eerste zeeslagen kweet S c h e y zich met weergalooze dapperheid van zijn pligt, wordende zijn schip in den eersten strijd zoo doornageld, dat het kort daarna zonk, en een ander, waarover hem het bevel werd opgedragen, in den tweeden zeeslag gansch reddeloos geschoten. In het derde gevecht handhaafde hij mannelijk de eer van 's lands vlag. Te huis terug gekeerd, vertrok hij met den vice-admiraal E v e r t s e n op nieuw naar de Middelandsche zee, op welken togt echter niets van eenig aanbelang voorviel. De naastvolgende jaren werden door hem met het begeleiden van koopvaarders doorgebragt, doch in 1683 trof hem een zware ramp, daar zijn schip in dien geweldigen storm, door welken zoo vele van 's lands schepen vernield werden, in het zeegat van Texel te gronde ging, en hij en zijn volk niet dan met moeite gered werd.

Tegen het einde van dat voor hem zoo treurige jaar, werd G i l l e s S c h e y door Prins W i l l e m III, als een der oudste kapiteinen, en tot belooning van zijne veelvuldige en trouwe diensten, tot schout-bij-nacht van de Amsterdamsche admiraliteit verheven. Na het volbrengen van eenige konvooireizen, werd de togt naar Engeland in 1688 door hem bijgewoond. In den daaruit voortspruitenden oorlog met Frankrijk, gedroeg hij zich met dezelfde dapperheid. Bij den rampzaligen zeeslag van Bevezier, streed hij op de prinses Maria van 92 stukken, het grootste dat nog immer uit de haven van het gemeenebest was uitgeloopen, met hardnekkigen moed. Mannelijk was zijn gedrag bij het regtsgeding van Torrington, en zijn vaderlandslievend gemoed werd door verontwaardiging ontgloeid, toen de Britten zijn heldhaftige krijgsmakkers van laf hartigheid durfden verdenken. Door deze en andere treffelijke daden, won hij meer en meer de achting en genegenheid van koning W i l l e m , die hem in 1692 met de waardigheid van vice-admiraal bij de admiraliteit van Amsterdam bekleedde. Hij overleed te Amsterdam den 15 Junij 1703 in den ouderdom van 59 jaren, en werd even als zijn vader, in de Oude-kerk begraven. Zijn zinnebeeld en spreuk waren een rots, staande te midden van een woeste zee, en door hevige winden van alle zijden, doch te vergeefs geteisterd, met het omschrift *Undique frustra*. Er bestaan van hem twee in plaat gebragte afbeeldingen, eene kleindere en een grootere, welke beide hem als vice-admiraal voorstellen. De eerste is door P. S c h e n c k , de tweede door A. v a n H a l e n vervaardigd.

Zie J.C. d e J o n g e , *Gesch. v.h. Ned. zeew.*, D. III *a.* bl. 24, III *b.* bl. 124, 132, 175, 234, 402, 411, 452, IV *a.* bl. 183, 193, 310-317, 419, IV *b.* bl. 147, 215, 500.

[Ernest Schick]

SCHICK (ERNEST), zoon van een dansmeester van dien naam te Amsterdam, in 1756 te 's Hage geboren, werd door

Kreutzer, Esser en Lolli onderwezen, en verkreeg kort daarna de plaats van eerste viool in de koninklijke kapel te Berlijn. Hij heeft in 1783 vele *concertos pour violon et orchestre*, in het licht gegeven, huwde in 1791 de beroemde zangeres mejuffrouw Louise Hamel. In 1782 reisde hij met den violoncellist Trikler door Duitschland, en werd overal bewonderd door het vuur en de uitdrukking van zijn spel. Hij overleed in Duitschland tusschen 1815 en 1820.

Zie Gregoir, *Biogr. des Artistes-Musiciens Neerlandais*, p. 157.

[Franciscus van Schie]

SCHIE (FRANCISCUS VAN), S.S. min. cand. praeceptor aan het gymnasium te Dordrecht van 1722-1757, wanneer hij stierf, maakte zich verdienstelijk door het schrijven en uitgeven van een *Catalogus Bibliothecae Dordracenae*. Zijn afbeelding is door N. Verkolje naar A. Houbraken gegraveerd met vierregelig vers.

Zie Schotel, *Ill. school*, bl. 162; Muller, *Cat. v. portr.*

[Maria van Schie]

SCHIE (MARIA VAN), dochter van Roeland van Schie, liefhebber der poezij te Delft, trad den 24 Nov. 1776 in het huwelijk met Gerrit Paape, en hanteerde even als deze de Nederduitsche lier, blijkens haar *Boetzang aan Nederland ter gelegenheid van Gods oordeelen over hetzelve*. Delft 1776.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.;* ms. *Paape* (*G.*).

[Roeland van Schie]

SCHIE (ROELAND VAN) schreef:

De wrevel der Godloosheid onder schijn van Rechtmatigheid, van schout en poldermeesteren van Nootdorp. Delft 1748. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 134.

[W. van Schie]

SCHIE (W. VAN) gaf in het licht:

Manasse in zijn goddeloosheid en bekeering. Delft 1714. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 321.

[Gerrit van Schiedam]

SCHIEDAM (GERRIT VAN), te Schiedam geboren, trad in de Carthuiser orde, en bekleedde achtereenvolgende den rang van prior van Bois St. Martin bij Gheeraertsbergen, van Maria te Geertruidenberg en eindelijk van het Karthuizer klooster der 12 Apostelen bij Luik, waar hij in 1443 overleed.

Te Leiden werden in het laatst der 16e eeuw het meerendeel der volgende hss. van hem bewaard.

De cura Pastorali, *liber unus*.
De septem sacramentis, *liber unus*.
Dialogus de virtutibus, *liber unus*.
Dialogus de vitiis, *liber unus*.
Sermones de tempore et sanctis.
De decem Praeceptis, *liber unus*.
Speculum Religiosorum, *liber unus*.

Zie T r i t h e m i u s , *de Script. Eccl.* C. 796, *ult. ed.* p. 185; P e -

treius, *Biblioth. Cartus*, p. 104, 105; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 286; *Rassii Origines;* Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 360; Kobus en de Rivecourt.

[Jan van Schiedam Gerritsz.]

SCHIEDAM Gerritsz. (JAN VAN), werd in 1389 collator praebendarii en kanunnik van de groote of lieve Vrouwenkerk te Dordrecht, alwaar hij als zoodanig overleed.

[Martinus van Schiedam]

SCHIEDAM (MARTINUS VAN), was prior in het Karthuizer klooster bij Utrecht en overleed omtrent 1400. Hij schreef een godgeleerd tractaat, *de Spiritualibus Ascensionibus*, waarvan het onuitgegeven handschrift op de Utrechtsche bibliotheek berust.

Zie Fappens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 858; *Jaarboekje voor de stad en het kanton Schiedam*, bl. 6.

[J.H. Schiefbaan]

SCHIEFBAAN (J.H.), Roomsch priester te Dordrecht, hield *Leerredenen op den algemeenen dank- vast- en bededag den* 18 *van Sprokkelmaand* 1778, die door een der toehoorders werden uitgegeven. Dordrecht 1778. 8°.

Zie *Boekzaal der gel. wereld* 1778. *b.* bl. 608.

[Nicolaas Schiere]

SCHIERE (NICOLAAS), in 1670 te Harlingen geboren, studeerde te Franeker, werd in 1691 proponent en achtereenvolgend predikant te Morrha en Lioessens (1698), Hallum (1703), en Bolsward (1707). Hij overleed den 28 Maart 1729.

Zijn zoon, Nicolaas Schiere werd predikant te Franeker.

Hij gaf verschillende godgeleerde geschriften in het licht, o.a.

Doctrina Test. Foederumque Divinorum. Franeq. 1718.

Genadestroom der Goddelijke waerheden, *vervattende het merg van de geheele H. godgeleerdheid in XVI Leerredenen voorgesteld met de noodige betrachtingen*. Amst. 1720. 8°.

De gekruiste en opgewekte Christus, *na een veertigdaegsche omwandeling op aerde*, *na de opstanding verzekert door elf verscheiningen*, *als Hogepriester met zijn eige bloet*, *gaende door het Heilige*, *de Kerk*, *in het Heilige der Heilige*, *den Hemel*. Amst. 1725. 4°.

Ware godzaligkeid voor de opregte Fijnen. Leiden 1727. 8°.

De brief van Paulus aan de Galatiers, *in zijn samenhang*, *kracht van redenering*, *betekenis van woorden en spreekwijzen*, *vertoont en schriftmatig betoogt*, *met een noodzakelijke voorstoffe over de wet en een register voorzien*. Leid. en Amst. 1730. 4°.

Zie *Bibl. Brem.*, T. VII. p. 722; *Boekzaal der gel. wereld* 1725 *b.* bl. 127, 1729 *a.* bl. 503, *b.* bl. 241-244, 1730 *b.* bl. 666; Columba en Dreas, *Naaml. der predikanten*

onder Dokkum, bl. 142; H e n r i c . G r e v e n s t e i n , *Bolswarder Naamlijst*, bl. 9; G r e y d a n u s , *Naamlijst der predikanten in de clasis van Franeker*, bl. 38; A b c o u d e , *Naaml.* bl. 324; A r r e n b e r g , *Naaml.* bl.

[Johannes Hendrik Schierhuit Jr.]

SCHIERHUIT Jr. (JOHANNES HENDRIK), organist bij de hervormde gemeente te Amsterdam, als organist en componist

gunstig bekend, overleed te Amsterdam den 17 Julij 1852 in den ouderdom van 35 jaren, bij zijne huisvrouw A.H. Meijer, een kind nalatende.

[Justus Schietspoel]

SCHIETSPOEL (JUSTUS), van hem bestaat:

Aanspraak van den eersamen Justus Schietspoel aan *de leden van de Haarlemsche Reedenkamer*, *onder de zinspreuk*: *Trouw moet blijken*, *gedaan bij zijne wederkomst van het jubilé der Hoogeschool van Leyden*, *op den* 13 *van Sprokkelmaand* 1775. Haarl. 1775. 8°.

De naam Schietspoel is waarschijnlijk de pseudoniem van de Francq van Berkhey, die onder dien naam heeft geschreven.

Zie *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.*, D. III. bl. 417; van Doornik, *Pseud. en Anom.* n°. 2368.

[Mr. J.U. Schiff]

SCHIFF (Mr. J.U.) bekleedde de betrekking van wethouder van Arnhem, lid der provinciale staten van Gelderland. was in 1848 lid der dubbele kamer, en voorzittend meester der vrijmetselaarsloge te Arnhem.

Hij overleed in 1857.

[Johannes Philippus de Schiffart]

SCHIFFART (JOHANNES PHILIPPUS DE), zoon van Johannes de Schiffart, predikant te Ferwert, kwam als S.M. candidaat in 1746 te Engelum, vertrok van daar in 1749 naar Wanswert en Jeslum en in 1754 naar Rismageest en Sibrandahuis.

Men heeft van hem:

Afscheids- en intree-predicatien.

Tractaat over de stelling van een algemeen en bezonder besluit Gods Taylor ontdekt.

''t Geen aanleiding gaf tot supprimering van diens gevaarlijk geschrift, ondermijnende den waren godsdienst der Christenen.'

Sestal leerredenen over eenige stoffen der H. Schrift, *beneffens een aanhangsel*, *rakende het algemeen en byzonder besluit*, *de voortplantinge der verdorvenheid na de ziele*, *de verzegelende kragt des H. Avondmaals*. Leeuw. 1759.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. der predd. onder de cl. Dokkum*, bl. 179, 196; *Boekz.* 1746 *a.* bl. 735, *b.* bl. 119, 1749 *b.* bl. 472, 730, 1754 *a.* bl. 709, *b.* bl. 694, 1780 *b.* bl. 18; Arrenberg *Naamr.* bl. 450.

[G.W. Schiffart]

SCHIFFART (G.W.) schreef:

Geneeskundige verhandeling van eene in Europa bijna onbekende ziekte, *bij de Amerikanen Jaws genoemd*. Middelb. 1770.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 458.

[Johannes Schild of Schildius]

SCHILD of SCHILDIUS (JOHANNES), werd te Bremen geboren. Zijn vader was J o h a n n e s S c h i l d , eerst hoogleeraar in de geschiedenis en grieksche taal, later in de godgeleerdheid, predikant en kanunnik bij de St. Stephanus-kerk te Bre-

men, den 3 Dec. 1667 gestorven. Hij volgde Abraham Beeckman als rector der latijnsche school te Vlissingen op. Hij komt het eerst aldaar voor in 1647. In 1649 gaf hij zijn boek uit *de Oaucis*, *nobilissimo veteris Germaniae populo*. L.B. 8°. opgedragen aan den magistraat van Bremen. Hij vereerde ook dit werk aan de bibliotheek te Vlissingen, waar ook zijne *Animadversiones in Suetonium*. 4 dr. 1656 te vinden zijn. Het toen bekende werk, *de Coalitione populorum*, *Hagae Comit*. Anno 1661, wordt door Jöcher aan den vader, door Vrolijkhert aan den zoon toegeschreven.

Aan het einde der opdragt van dit laatste werk schreef hij, dat hij dit te Antwerpen schreef, na een zeer zware en doodelijke ziekte, die hem te Leuven was aangekomen. In 1651 liet hij eene *Beschrijving der stad Vlissingen* drukken, waartoe de stad hem *f* 50 à *f* 150 tot eene vereering schonk. Nicolaas Hoornbeek, zoon van Johannes Hoornbeek, toen predikant te Vlissingen, noemt hem in zijn regtsgeleerd dispuut, 30 Maart 1661 te Utrecht, onder den hoogleeraar Wijckersloot verdedigd: ‘zeer ervaren in de wijshegeerte, geschiedenissen en allerlei beschaafde letteren.’ In de opdragt van zijn boek *De coalitione populorum* zegt hij zelf, ‘dat hij onderhandelingen en briefwisseling hield met vorstelijke gezanten en overheden der volkeren.’ Hij vervaardigde ook latijnsche gedichten, b.v. onder de beeldtenissen des keizers in zijn *Suetonius*, op *Mr. Jacob van Laren* (*Geletterd Zeeland*, bl. 257.) Ook gaf hij in het licht *Exercitationes in C. Taciti Annales XV*, *ubi extrema Senecae describuuntur*. L.B. 1645, met een gedicht van N. Heinsius, ook door Jöcher en Saxe, in navolging van H. Witte, ten onregte aan den vader toegeschreven. In 1671 werd hij als rector door Johannes Franciscus Gymmenich van Duisburg opgevolgd.

Zie H. Witte, *Diar. biogr.* op 1667; C. Iken, *de ill. Brem. scholâ*, p. 134; Hasaeus, *Bibl. Brem.* Cl. VII. p. 329, 499; Morhoff, *Polyh.*, T. III. L. II. C. I. p. 502; N. Heinsii, *Poëm.* p. 48; Fabricii, *Bibl. Lat.*, L. II. C. 9, p. 496. T. II. f. ed. Lipsiens. T. II. proz. L. II. T. I. L. II. C. 24, p. 498; Jo. Fabrlcii, *Hist. Bibl.*, P. V. p. 224; Konigii, *Bibl. Oct. et Nov.* voc.; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 458; Jocher; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, p. 340-342; Kobus en de Rivecourt.

[Richard Schilders]

SCHILDERS (RICHARD), boekhandelaar te Middelburg in den aanvang der 17 eeuw, ook als overzetter bekend van

Der Catholycken supplicatie aen de Con. Maj. tot Toelatinghe van de Catholycke Religie in Engeland, *met meynigte ende corte aenwysinghen op de canten ghestelt. Waer by noch ghevoecht is... een supplicerende Tegen-ghewichte ghedaen by de Protestanten aen de selve Con. Maj. enz.... tot den Engh*... Midd. Rich. Schilders.

Het *Supplicerende Teghen-ghewichte* en de *Aenwysinghen* schijnen het werk te zijn van zekeren G a b r i e l P o w e l.

Placaet van den Con. van Vrankryck. Henricus IV. ghepubl. d. 3 *Nov. Inhoud. de impositie van Dertich ten honderde*, *te betalen op alle coopmans. ende manuf. die wt Vranckryck naer Spaengien souden moghen ghevoert worden: Mitsg. op de Landen staende onder 't ghebiedt des Eertshertoghen in d.* 5 *Nov. Overgeset uyt den Franc.* Middelb. 1603.

Zie T h i e l e, *Cat. v. Pamfletten*, D. I. bl. 68, 69.

[Evert Schilderup]

SCHILDERUP (EVERT). Bij gelegenheid van het springen van het schip met buskruit te Leiden trad deze jeugdige dichter met een stouten lierzang op, getiteld: *Leidens ramp geene Godstraf. Ten voordeele der ongelukkige Leydenaaren*. Amst. 1807. 8°. 2 dr. *door den schrijver herzien*, *met een voorberigt en opdracht aan dezelfde stad*. Ald. gr. 8°.

Deze stelling noch de toon van den lierzang was naar den smaak van velen. De predikant D.C. v a n V o o r s t te Amsterdam drong hem bij herhaling ofschoon vruchteloos tot een mondgesprek. (*Zijn alle de christen-geestelijken huichelaars*, *of uitnoodiging tot een mondgesprek aan den Maaker van den lierzang*, *getit. Leidens ramp enz.* Amst. 1807. 8°.)

Het regende, volgens W i t s e n G e y s b e e k, tegenschriften, grootendeels om het tegendeel te betoogen of die stelling als goddeloos te doen voorkomen. (*Panakeion aan E.S. Dichter van den Lierzang Leydens ramp*, *en N.N. zijn alle de christengeestelijken huichelaars*. Amst. gr. 8°. *Leidens ramp geen toeval*, *of weerklank op een lierzang van E.S. Leydens ramp enz.* Haarl. 1807. 8°. *Iets van een' onpartijdigen protest. leek aan den dichter van den lierzang enz.* Amst. 1807 enz.)

De geheele twist geraakte ondertusschen weldra in vergetelheid en S c h i l d e r u p handhaafde zijn verkregen roem als dichter, door nog eenige zeer fraaije dichtstukken. Hij overleed in 1808, nog geen 20 jaren oud.

Zie W i t s e n G e y s b e e k, *B.A.C. Woordenboek*, D. V. bl. 228, 229.

[Boudewijn van Hoey Schildhouwer van Oostée]

SCHILDHOUWER VAN OOSTÉE (BOUDEWIJN VAN HOEY) werd den 19 November 1798 te Lingen, waar zijn vader, de generaal der artillerie van dien naam, tijdens de Fransche overheersching, uitgeweken was, geboren. Van zijne jeugd af toonde hij aanleg voor de militaire loopbaan, waarvoor hij werd opgeleid. Door onvermoeide vlijt en het bestuderen van het wetenschappelijk gedeelte der artillerie, had hij reeds aanvankelijk vorderingen daarin gemaakt, toen wij door de gelukkige omwenteling van 1813 van het Fransche juk verlost werden, zoo dat hij den 11 Junij 1814 benoemd werd tot 2^{den} luitenant bij de artillerie, doch bleef, niettegenstaande hij officier was, de lessen op de militaire school te Delft bij-

wonen. Opvolgend klom hij tot kapitein bij hetzelfde wapen op, in welke betrekking hij, gedurende de onlusten, de krijgsoperatiën op de citadel van Antwerpen heeft bijgestaan, zoowel bij het bombardement van die stad in 1830, als tijdens de beroemde verdediging dier sterkte in 1832, bij welke eerste epoque hij voor zijn buitengewonen moed, zijn beleid en trouw tot ridder der 4de klasse der Militaire Willemsorde werd benoemd. Den 13 December 1832, werd hij, terwijl hij aldaar de krijgsverrigtingen op het Bastion No. 2 bestuurde, door het vijandelijk vuur zwaar gewond, en overleed eenige oogenblikken daarna.

Zie *Milit. Spect.*, D. II. bl. 255, 256.

[Theodorus Schilperoord de Jonge]

SCHILPEROORD DE JONGE (THEODORUS), dichter uit de 18de eeuw. Men vindt een *Weeklage* van hem in de *Dichtk. cypressenbladen*, bl. 249.

Zie v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[Thomas Olivier Schilperoort]

SCHILPEROORT (THOMAS OLIVIER), zoon van N.N. S c h i l p e r o o r t , die zich in het laatst der 18de eeuw door de uitgave van verschillende antipatriottische geschriften onderscheidde, werd te Utrecht geboren, leeraar aan de Hontholredijksche militaire school, later regent van het Athenaeum te Luxemburg. Hij was een hevig tegenstander van het liberalismus, en, ofschoon afhankelijk van zijn pen, zou hij voor geen goud zelfs ooit één letter tegen zijne streng behoudende politieke overtuiging geschreven hebben. Hij was een bijzonder onderhoudend, en in den gezelligen kring zeer fijn beschaafd man. B i l d e r d i j k , v a n M a a n e n , W i s e l i u s , K i n k e r , L u l o f s en vele andere zijner tijdgenooten, achtten zijne scherpzinnigheid op het veld van taal-, letterkunde, geschiedenis en wetenschap in het algemeen hoog en vereerden in hem een Nederlander van buitengewonen stempel. Ook onze regerende vorsten hebben hem meermalen blijken gegeven dat zij zijne trouw en bekwaamheden met welgevallen gade sloegen en te waardeeren wisten. Hij redigeerde het tijdschrift *Irene*, waarvan echter te Deventer bij R o b i j n s slechts drie nummers het licht zagen, als ook in 1830 te Breda, bij O u k o o p , een Dagblad, onder den naam van *Janus*, ter bestrijding der revolutie van dat tijdvak; gelijk hij hetzelfde gedaan heeft in vele Belgische, Fransche en Duitsche en Engelsche bladen, wier conservatief-monarchale correspondent hij was, en in al welke vreemde talen hij met groot gemak en goed schreef. Aan de *Lans van Achilles*, eene politieke Ephemeride uit de dagen der Belgische omwenteling, had hij, zoo geen uitsluitend dan toch werkzaam deel, gelijk aan nog meer politieke vlugschriften of periodieke bladen van toen en van later tijd, omstreeks 1840 en nog verder.

Hij was een zeer vruchtbaar schrijver blijken de volgende door hem uitgegeven werken.

Tafereel der gebeurtenissen van Europe. 's Hage 1804, 4°.

Volledige beschrijving van alle kunsten, *Ambachten*, *Handwerken*, *Fabrieken*, *Trafrieken enz. XVIII stuks behelz. De Azijnmaaker*, *of volledige beschrijving van de Nuttigheid en den aart des Azijns*, *met de kunst van derzelver verschillende soorten te bereiden*, *met* 3 *pl.* Dordr. 1803. 8°.

Proeve van nieuwe Taalkunde, *op de Nederd. spraakl. toegepast*. Gron. 1806. 8°.

Premier cours de Grammaire Anglaise à l'usage der Ecoles. Gron. 1806. 8°.

Eerste beginselen der Werkundige Aardrijksbeschrijving. Dordrecht 1810.

Aurora, *Wijsgeerig Staatkundig Jaarboekje over* 1815. Deventer 1806.

Algemeen beoordeelend verslag van het over en weergeschrevene betrekkelijk Le Sage ten Broeks: 'Voortreffelijkheid enz. Deventer 1816.

Levensschets van Willem Frederik, *Erfprins van Oranje*, *naar Arnoldi*, *met bijvoegselen*, *opgedragen aan H.K.H. de Vorstinne Moeder*. Zutphen 1818.

Proeve over de uitgangen der Fransche Naamwoorden. 's Hage 1818.

Proeve van beoordeelende tooneel-dichtkunde, *op het treurspel Montigni toegepast*. Amst. Sept. 1822. 8°.

Onpartijdige beschouwing van het beiderzijds geschrevene over den Geest der Eeuw. Amst. 1825.

Lord Byron, *als Mensch en Dichter beschouwd*. Delft 1826.

Voorts eene kleine *Vaderlandsche* en *Algemeene geschiedenis*, beide te Rotterdam bij M e n s i n g en v a n W e s t r e e n e n , en eene *Beknopte Taalleer*, *Algemeene Taalregelen. Deventer* 1818, boekjes die verdiensten hebben.

Proeve van beoordeeling in de Taalkunde toegepast op Bilderdijks spraakleer en Kinkers Beoordeeling van dat werk; een boek, dat door laatstgenoemden hoogleeraar op hoogen prijs werd gesteld.

Kort begrip van het zamenstel onzer taal, *na inzage van Mr. W. Bilderdijks Spraakkunst*, *benevens een reeks van achtereenvolgende woorden*, *als voorbeeld eener mogelijke behandeling van een taalkundig woordenboek*. Amst. 1827. 8°.

Zeer vele vertalingen zijn door deze werkzame pen geleverd, waaronder nog die der *Destinées futures de l'Europe*, van d'H e r t i g n y , te Brussel in 1829 bij B r e s t v a n K e m p e n verschenen.

Aan de Duitsche *Conversations-Lexicons* leverde hij menig goed artikel over Hollandsche aangelegenheden. Hij overleed in het laatst van September 1851 in kommerlijke omstandigheden in ruim zeventigjarigen ouderdom.

Zie W a p , *Astrea* 1851. bl. 250 volgg.; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 128, 130, *b.* bl. 5, D. III. bl. 269; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[A.B. Schilperoort]

SCHILPEROORT (A.B.) wed. v a n M e e r t e n .

Zie M e e r t e n .

[Alferdus Gerhardus Schilthuis Jz.]

SCHILTHUIS JZ. (ALFERDUS GERHARDUS), werd den 6 Junij 1799 te Groningen geboreu. Zijn vader, die den graanhandel uitoefende, werd hem reeds in 1807 door den dood ontrukt, en in 1814 zag hij ook zijne moeder ten grave dalen. Inmiddels was de jeugdige S c h i l t h u i s reeds bij een zijner bloedverwanten in een tabaksaffaire geplaatst; doch deze nijverheid boezemde hem minder belangstelling in dan de handel in granen, waarop hij zich eerlang met goed gevolg toelegde. De aanvankelijke gunstige uitslag zijner handelsondernemingen bevredigde echter die veelomvattenden en rusteloozen geest van S c h i l t h u i s niet. Hij dorste naar een ruimer werkkring, waarin hij de plannen tot bevordering der welvaart van zijne provincie en van het vaderland kon verwezenlijken, die telkens in zijn vruchtbaar hoofd oprezen.

Daartoe ontbraken hem echter grondige statistische en staathuishoudkundige kennis, en de kunst om zijne gedachten duidelijk en in aangenamen vorm uit te drukken.

Naauwelijks was het hem duidelijk geworden, wat hem ontbrak, of hij wijdde al zijn vrijen tijd aan de beoefening van wetenschap en letteren. Spoedig bleek het dat hij geen nutteloozen arbeid had verrigt, meer en meer begon men ook in hooger beschaafden en meer wetenschappelijken kring zijn onderhoud en omgang te zoeken en zijne medewerking op prijs te stellen. Onderscheidene eervolle benoemingen gaven daarvan weldra het bewijs. Toen in 1829 te Groningen een kamer van koophandel en fabrieken werd opgerigt, behoorde S c h i l t h u i s onder de eerste leden. In 1832 werd hij consulair agent van Groot-Brittannië, voor welke betrekkiug hij in 1845 bedankte, tengevolge eener ministeriële resolutie, waarbij de betrekking van lid eener kamer van koophandel en fabrieken onvereenigbaar werd verklaard met die van handelsagent eener buitenlandsche mogendheid.

In 1837 werd hij benoemd tot regter-plaatsvervanger in de regtbank van koophandel te Groningen; en bij gelegenheid der vrijwillige leening werd hij met W.J. M e u r s W i c h e r s aangesteld tot lid der commissie van eind onderzoek voor het tweede gedeelte der wet van 6 Maart 1844, die gelukkig hare hoogst onaangename taak niet heeft behoeven te vervullen. Inmiddels was zijne belangstelling voor alles, wat de nijverheid betrof, niet slechts binnen maar ook buiten de provincie Groningen bekend geworden.

In 1836 werd hij corresponderend lid van het Friesch genootschap van proefondervindelijken landbouw, en in 1837

directeur van het genootschap van nijverheid, gevestigd te Onderdendam. In September 1844 boden hem eenige landbouwers in het Oldambt een gouden korenschaal aan, tot bewijs van erkentelijkhefd voor de sedert verscheidene jaren en in vele opzigten aangewende pogingen om de belangen van den landbouw te bevorderen.

Reeds was S c h i l t h u i s destijds ook als redenaar en schrijver opgetreden. In September 1839 hield hij te Onderdendam, bij gelegenheid eener algemeene vergadering des genootschaps eene (onuitgegeven) redevoering over den landbouw van Denemarken en Mecklenburg,

In 1840 plaatste hij in den *Konst- en Letterbode* eene beoordeeling van D i e d e r i c h 's *Woordenboek van handel en nijverheid*, betrekkelijk het artikel *Groningen*. Drie jaren later hield hij te Onderdendam eene voorlezing onder den titel: *Iets over den oorsprong en het wezen van het Duitsche tolverbond en deszelfs invloed op de nijverheid*, in 1844 te Groningen uitgegeven. In 1850 verscheen een ander geschrift, getiteld: *Vereenigingen tot weldadigheid en inrigtingen ter bevordering van volksopvoeding en algemeen welzijn*, *bijzonder voor den minvermogenden stand den* 1 *September* 1850 *te Groningen bestaande*.

Zoo was S c h i l t h u i s reeds jaren lang in onderscheidene betrekkingen tot bevordering van het welzijn zijner provincie werkzaam geweest, toen hij in 1850 tot lid der provincialeen twee jaren later tot lid der gedeputeerde staten benoemd werd. Deze nieuwe en belangrijke werkkring was volkomen voor een man van zijne veelzijdige vermogens en zijnen rusteloozen ijver berekend; en daar zijne handelszaken in den laatsten tijd eene minder voordeelige wending hadden genomen, hield hij zich sedert dien tijd bijna uitsluitend met de vervulling zijner ambtspligten en letterarbeid bezig.

In 1852 werd zijne prijsverhandeling over de *Verhouding van den landbouw tot den bodem en de bevolking*, *den toestand van de landbouwende klasse in Nederland en de verbetering daarin mogelijk en wenschelijk*, door de Hollandsche maatschappij te Haarlem met goud bekroond. In 1854 verscheen zijne *Redevoering over eene algemeene verbetering der scheepvaartkanalen in de provincie Groningen*, en in 1859 zijne *Toelichting van de belangrijkheid en de rigting der Noordelijke spoorwegen in Nederland*. Bovendien leverde hij in *Bijdragen tot de kennis van den tegenwoordigen staat der provincie Groningen;* uitgegeven door de commissie voor de statistische beschrijving der provincie, waarvan hij bij de oprigting in 1854 lid was geworden, eene zeer belangrijke *Statistiek van de ambachtsen fabrieksnijverheid in de provincie Groningen*, geplaatst in het 11^{e} deel (1860) bl. 199-228. Hij was lid van het prov. Utr. Genoots. van kunsten en wetenschappen (1854), van de

koninklijke academie van landbouw van Zweden te Stokholm (1856), der vereenigde statistiek, gevestigd te Amsterdam (1858) en der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden. Hij huwde in 1822 Cenradina Catharina van Delden en overleed den 19 September 1859.

Zie zijne biografie door O. van Rees, in de Levensbeschrijvingen der gestorvene leden der Maats. van Ned. Letterk. te Leiden 1860.

[Hendrik Schim]

SCHIM (HENDRIK), zoon van Pieter Schim (die volgt), werd in 1695 te Maassluis geboren en overleed aldaar in 1742. Hij gaf meestal stichtelijke gedichten in het licht, die veel fraais, krachtig en vernuftigs behelzen, vooral zijn zijne *Bijbelzangen* zeer schoon. Het *Zalige Lantleven*, en de *Hofdichten Koningsrust* en *Havezicht*, doen hem ook als een voortreffelijk zanger kennen:

Men heeft van hem:

De Heerlijkheid van Kristus en de kerk. Delft 1731. 4°.

Bijbel- en Zededichten. Delft 1736. 4°.

Dichttafereelen, *bestaande in Hofdichten*, *Zinnebeelden en Zedezangen*. Maassluis 1737. 4°.

In het *Pan Poëticum* van Arnoud van Halen vindt men van hem: *De Dichtkunst verheerlijkt in het Pan Poëticum Batavum van den heere Michiel de Roode*.

Arnold Hoogvliet en Adriaan van der Vliet vervaardigde gedichten op zijne afbeelding.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 247, 248; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 104. 183-185; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 126; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. IV. (2) 422; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.* D. V. bl. 230 volgg.; *Pan Poët*, bl. 87, 165, 208; Abcoude, *Naamr.*, bl. 324; Kobus en de Rivecourt.

[Jacob Schim]

SCHIM (JACOB), broeder van den vorige, den 8 October te Maassluis geboren, en overleden in 1762, vervaardigde lofdichten op de werken zijner tijdgenooten. Zijne poezy is veel minder dan die van zijn broeder. In het *Heilig gebruik des orgels*, *vertoont in eene leerreden over Psalm CI vers* 3-6, van Aegidius Francken, Delft 1734, vindt men van hem, gelijk ook van zijn broeder Hendrik en vader Pieter uitvoerige gedichten op de inwijding van het orgel te Maassluis.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Pieter Schim]

SCHIM (PIETER), vader der beide vorige, werd den 17 Jan. 1672 te Maassluis geboren, en overleed den 17 Julij 1737. Ook zijne poezy wordt verre door die van zijn zoon Hendrik overtroffen.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Alphert Schimmelpenninck]

SCHIMMELPENNINCK (ALPHERT), afstammeling van een oud adelijk geldersch geslacht, was de zoon van Jakob Schimmelpenninck en Jutte Yseren. Hij was een man van

groot aanzien in zijne geboortestad en aan het Hertogelijk hof. De eerste was Zutphen, waar hij in 1449 en volgende jaren het ambt van Schultes bekleedde, en van 1454-1460 in de Schepensbank zat. In 1465 hernieuwde de hertog, om zijn ijver en trouw in dit ambt betoond, zijn lastbrief als overste rentmeester, en schonk hem bovendien het voorregt ‘om met dienaars en vier paarden, en *haver*, *rouvoeder en beslag tot de paarden*, ten hertogelijken hove aangenomen en als een ridder behandeld te worden.’ Hij moet toen een zeer vermogend edelman zijn geweest, daar hij den hertog van tijd tot tijd geld voorschoot, ter somme van 38,000 rijnsche gulden, waarvoor deze hem de inkomsten der stad Grave, en van het land van Kuik, benevens het rentambt van 't graafschap Zutphen en het koornambt der Veluwe schonk. Toen hertog Arnold in 1465 door zijn zoon Adolf te Grave werd gevangen genomen, moest hij de beide laatstgemelde afstaan, ten behoeve van zijn behuwdbroeder Johan van Steenbergen en zijne eigene broeders Sander en Andries Schimmelpenninck. Toen hertog Karel van Bourgendië in 1473 het land van Gelder vermeesterd, en alle hertogelijke inkomsten zich toegeeigend had, zag Schimmelpenninck zich genoodzaakt den procureur-generaal van den hertog in regten te betrekken. In den loop van dit regtsgeding werd hij met den titel van: *honneste gentilhomme*, in dien tijd een eerenaam van hoogen rang, begiftigd. Het liep aan tot in 1486, eer het geschil, ten nadeele van den Procureur, geeindigd werd. Keizer Maximiliaan herstelde den rentmeester in het bezit van het rent- en koornambt. In 1496 noodzaakte Karel zijn nakomelingen tot het aangaan van een nieuw verdrag dat echter niet langer stand hield dan tot den jare 1532, wanneer zijne nakomelingen door Karel, opgestookt door de vijanden der Schimmelpennincks, tegen alle reden uit het bezit er van werd gestooten, waarin zij, eerst vele jaren later, na groote moeilijkheden en een langwijlig pleidooi, met groote schade en onherstelbare verliezen zijn hersteld.

Hij huwde Soete N.N. bij wie hij 5 kinderen naliet, die bij Kok vermeld staan.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Jacob Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JACOB), zoon van Sander Schimmelpenninck, broeder van den vorige, van 1451-1476 vermeld onder de riddermatigen op het adelijk gerigt van de Veluwe, in 1484 overleden, en van Elsebe, dochter van Evert van der Oye. Uit zeker plakaat van hertog Karel van Gelder van 1505 blijkt dat hij naaste leenhouder en bezitter was van het 't Huis te Wilp op de Veluwe, en dat dit Huis door zekeren Lubbert van Keppel werd geplunderd, waardoor niet alleen vele huisgeraden en kostbaarheden, maar ook het archief der Schimmelpennincks

verloren ging. In 1498, 1499, 1500 en 1502 verscheen hij, nevens andere riddermatigen op het adelijk gerigt der Veluwe. In 1484 werd hij, als zijns vaders erfgenaam met het goed te Heyinck en vijf jaren later met Selsham beleend.

Hij trad in 1496 in het huwelijk met Adriana van Luir, die hem 6 kinderen schonk. Hij overleed in 1520.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Jakob Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JAKOB), zoon van Sander Schimmelpenninck van der Oye, kleinzoon van den genoemden Jakob en Agnes van Twickelo, werd na zijns vaders dood, 19 April 1560, met het goed Heijinck beleend en in 't volgende jaar met Selsham. Na verscheidene malen onder de ridderschap der Veluwe, op de lands- en kwartier dagen te zijn verschenen, nam hij in 1581 zitting in schepenbank te Zutphen. In 't volgende jaar, van zijn eed aan de stad gedaan ontslagen, werd hij werderom onder de riddermatige landjonkers toegelaten. In 1584 werd hij door den kanselier en raden verschreven, met vier paarden, nevens andere ridders den graaf van Nieuwenaar en Meurs te gemoet te rijden, hem naar Arnhem te geleiden en als stadhouder van dit gewest statig in te halen. Op aanschrijven van denzelfden kanselier en raden van het vorstendom Gelder en van het graafschap Zutphen, was hij, in 1591 tegenwoordig bij de plegtige opdragt van het stadhouderschap aan prins Maurits. Nog in hetzelfde jaar begaf hij zich van zijn Huis Engelenburg, waar hij zijn gewoon verblijf hield, naar het leger van dien prins voor Zutphen, en werd er, na de overgaaf door den prins tot burgemeester aangesteld, ‘als zijnde daar gebrek van getrouwe opregte Patriotten en liefhebbers van het Vaderland.’ Hij overleed in 1605. Hij is tweemaal gehuwd geweest, in 1570 met Margaretha van der Kapelle, dochter van Hendrik van der Kapelle en van Jutte Slindewater, die hem twee, en in 1576 met Walraven van Haaften, dochter van Alert van Haaften, heere van Verwoolde en Ophemert, en van Kunna van Keppel, die hem acht kinderen schonk.

Zie Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Sander Schimmelpenninck van der Oyen]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYEN (SANDER), zoon van den vorige en Margaretha van der Kapelle, in 1573 geboren, was een krijgsman en vertrok in 1601 als luitenant, onder graaf Philips van Solms, naar Hongarije. Hij vestigde zich in 1602 in Pruissen en trad aldaar in het huwelijk met N.N. van Meereken, bij welke hij 2 zonen verwekte.

In het laatst der 18de eeuw bloeide zijn geslacht in het Bisdom Ermeland.

[Alexander Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (ALEXANDER), zoon van Alexander Schimmelpenninck van der Oye, burgemeester van Zutphen, kommissaris der monsteringe, in 1670 gestorven en Anna van Appelthorn, heer van den Engelenburg, tot Rees en Oye, en na 't overlijden van zijn broeder Assucer, heer van Kel, werd in 1642 geboren, was burgemeester van Zutphen, afgevaardigde ter vergadering van hunne Hoog. Mog. de staten generaal der Vereenigde Nederlanden, hoofdschout en dijkgraaf der stad en meijerije van 's Hertogenbosch. Hij werd, na de komst van Willem III tot den troon van Engeland, als buitengewoon gezant der staten naar Londen gezonden met Witsen, van Odijk, van Citters en van Dijkveld en was de eerste van dit statelijke gezantschap, waarvan het oogmerk was een beschadigend en verdedigend verbond te treffen, hetwelk volgde, zeer ten nadeele van den staat, welks lot hier door te veel met Engeland vereenigd werd.

Schimmelpenninck was, volgens het schrijven van Witsen, te gemakkelijk om van de stelling: *vrij schip*, *vrij goed* af te gaan. Hij huwde Isabella-Bentink, abdis te Hunnep, dochter van Bernard Bentink, heer van Diepenheim en proost van Deventer en van Anna van Bloemendaal. Alexander overleed in 1694 en werd te Zutphen begraven, geen kinderen nalatende. Zijne echtgenoot kwam in 's Hage, door het hollen der paarden harer koets ellendig om het leven.

Zie Ferwerda, *Geslachtr.*, D. III; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kok; Kobus en de Rivecoert.

[Jakob Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JAKOB), broeder van den vorige, in 1632 geboren, werd kapitein en sergeant-majoor van het Geldersche regiment voetvolk. Hij nam deel aan de veldslag op Funen (1659) tegen de Zweden, en werd te Zutphen door eenige dronken ruiters op straat doorschoten.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 16; Kok.

[Jacob Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JACOB), zoon van Herman Schimmelpenninck van der Oye, butgemeester van Zutphen en algemeen ontvanger van het graafschap en Stephance van Brienen, dochter van Hendrik van Brienen tot Mussenberg en van Beatrix van Lynden, in 1658 gestorven, werd in 1629 geboren, was heer van de Clouse en Langen, beschreven in de ridderschap en algemeen ontvanger van het graafschap Zutphen, Schultes van Lochem, kommissaris van het graafschap, afgevaardigde in de vergadering van den raad van state, en, vanwege Hare Hoog Mog. de Algemeene Staten verscheidene jaren afgevaardigde te velde bij Willem III, koning van

Engeland. In 1689 werd hij Schultes buiten en binnen Zutphen en later landdrost van het graafschap van dien naam. Hij had veel gezag in Gelderland en was zeer gezien bij Willem III. Hij overleed den 13 Januarij 1702, bij zijne echtgenoot, Jacoba Emilia van Westerholt, heer tot Scherpenzeel, Hakfort en Peursum en van Aletta van Scherpenzeel, vrouw tot Scherpenzeel 4 kinderen verwekt hebbende.

Zie Scheltema; Ferwerda; Kok.

[Jan Pillegrom Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JAN PILLEGROM), zoon van den vorige, heer van Clouse en Langen, ritmeester en majoor van het Geldersche regiment ruiterij, ridder der Duitsche orde, en kommandeur der Balie van Utrecht. Hij huwde Dorothca van Lintelo, die hem 2 kinderen schonk.

Zie Ferwerda; Kok.

[Schimmelpenninck van der Oye tot Voorstonden]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE TOT VOORSTONDEN, zoon van Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye, verwalter des Schultampts Zutphen en algemeen ontvanger van het Graafschap, in 1621 gestorven en van Margaretha ter Brugge, zat in 1604 in de Schepensbank te Zutphen, en was vervolgens eerste raad en rekenmeester van het Vorstendom Gelder en Graafschap Zutphen. Reeds in 1606 verscheen hij onder de riddermatigen op alle land- en koorntiendagen en op de adelijke gerigten van het Veluwen-kwartier. Voorts werd hij in de hoedanigheid van riddermatige, afgevaardigd tot het Hooge Appellations-gerigt van ridders en knechten aan Engelanderholt in 1626 te Nieuwkerk gehouden. Ook heeft hij verscheidene malen als verwalter der regters van Arnhem en van Veluwen-zoom het geregt aldaar gespannen. In 1605 trad hij in het huwelijk met Anna van der Wisch, die hem elf kinderen schonk. Hij overleed in 1666.

Zie Kok.

[Andries Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (ANDRIES), zoon van den vorige, heer van Voorstonden, in 1614 geboren, was kapitein en luitenant kolonel, ridder der Duitsche orde en kommandeur van Maaslandssluis. Hij sneuvelde in 1672 in een gevecht tegen de Franschen bij Woerden.

Zie Kok.

[Jacob Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (JACOB), broeder van den vorige, heer van Holthuisen en Voorstonden, in 1608 geboren, diende eerst den staat als luitenant te lande, verliet den krijgsdienst, en nam in 1637 zitting in de Schepensbank te Zutphen, werd in 1642 majoor dier stad, daarna landrentmeester van het graafschap,

kreeg zitting in de generaliteitsrekenkamer, en verscheen als afgevaardigde der provincie Gelderland, in de vergadering der Algemeene Staten.

Hij huwde 1. in 1630 Anna Catharina van Kerken; dochter van Sweer van Kerken tot Houthulsen, 2. (1639) Woltera van Brienen, dochter van Hendrik van Brienen tot den Musschenberg, rekenmeester te Gelderland, en 3. (1651) Agatha van Oudshoorn, dochter van Dirk van Oudshoorn, heer tot Oudshoorn en Gnephoek, de laatste schonk hem 3 kinderen. Hij overleed 17 September 1677.

Zie Kok.

[Hadriaan Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (HADRIAAN), zoon van den vorige, reisde in zijne jeugd naar Batavia, bezocht de hoofdstad van het Chineesche keizerrijk, en werd kommandeur van Malakka. Na zijne wederkomst in het vaderland, werd hij ridder der Duitsche orde, balie van Utrecht, kommandeur van Leiden, en in 1672 luitenant-kolonel, en eindelijk burgemeester van Zutphen.

Zie Kok.

[Assueer Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE (ASSUEER), heer van Holthuisen broeder van den vorige, had zucht om vreemde gewesten te bezoeken, deed een reis naar het Oosten en bezocht vooral het H. Land. Na zijne terugkomst werd hij in 1659 beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen, en in 1667 landrentmeester van het graafschap. Daarenboven werd hij kommissaris der monstering. Hij huwde in 1668 Assuera Kreynk, dochter van Gerhard Kreynk, heer van Beele, burgemeester van Zutphen enz.

Hij overleed den 10 Februarij 1673, 2 zonen nalatende o.a. Gerrit Jurrieu, burgemeester van Zutphen en curator der Hoogeschool van Gelderland.

Zie Kok; Ferwerda; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 16, 211.

[Schimmelpenninck van der Oye]

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, tot de beide Pollen (ANDRIES Baron), zoon van Gerrit Jan Schimmelpenninck van der Oye en Cornelia Constantia van Middachten, den 9 Oct. 1105 geboren, nam in 1730 zitting in de ridderschap. Sedert bekleedde hij de meeste en voornaamste betrekkingen, zooals die van landdrost van het kwartier van Zutphen, voorzitter van het collegie der Ed. Mog. Staten van dit kwartier, wegens de provincie van Gelderland, gewoon gecommitteerde ter beneficiering van den Nederrijn en IJssel, landrentmeester generaal van dit furstendom Gelre en graafschap Zutphen, curator der academie te Harderwijk, drossaard der hooge en vrije heerlijkheid van Loo enz. Hij had grooten invloed in Gelderland, vooral na 1748. Hij zou ook het laatste additioneel artikel van het regerings reglement, volgens hetwelk aan den stadhouder de magt werd verleend, om dat

reglement te veranderen en te vermeerderen. hebben weten te bewerken. Hij was zeer geacht bij de gouvernante Anna, die hem tot voogd over haren minderjarigen zoon benoemde. Hij huwde Woltera Geertruid van Wijnbergen, die hem verscheidene kinderen schonk.

Hij overleed te Arnhem den 18 November 1776.

Zie *Nederl. Jaarb* 1776, bl. 1425, 1426; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kok; Ferwerda; Bouman, D. II. bl. 218; Kobus en de Rivecourt.

[Mevrouw Mary Schimmelpenninck]

SCHIMMELPENNINCK (Mevrouw MARY), overleed in 1856 te Bristol, in hoogen oderdom, en schreef:

Theory on the classification of beauty and deformity and their correspondance with physiognomic expression. London 1815. 4°. in pl.

Memoirs of Port Royal.

Zie *Trésor de Livres rares et précieux*, T. VI. p. 305; *N. Amst. Cour.* 1856. n°. 7720.

[Mr. Rutger Jan Schimmelpenninck]

SCHIMMELPENNINCK (Mr. RUTGER JAN), zoon van Gerrit Schimmelpenninck en Hermanna Koolhaas, werd den 30 October 1765 te Deventer geboren, bezocht aldaar de Latijnsche school, maar ontving ook onderwijs van den achtingswaardigen, doch zonderlingen Simon de Vries, die hem met de Fransche en Engelsche letterkunde en met de voortreffelijke staatkundige en wijsgeerige werken, in die talen geschreven, eene lectuur, die van grooten invloed op zijn volgend leven was, bekend maakte, terwijl de omgang met den generaal Dundas, die aan het hoofd van een der regimenten van de Schotsche brigade te Deventer in garnizoen lag, en een huisvriend van den vader van Rutger Jan was, niet weinig medewerkte om hem in het spreken van het Engelsch te oefenen. Na de lessen der hoogleeraren aan het athenaeum te hebben bijgewoond, vervolgde hij zijne regtsgelerde studiën te Leiden, onder Pestel en van der Keessel en sloot naauwe vriendschapsbetrekkingen met de beste en kundigste jongelieden die toen aan de hoogeschool waren onder welke Farjon, Hoynck van Papendrecht, Reuvens, H. Fagel, Hugo Gevers, Poelman, Arriens en later Cuperus.

Na de verdediging eener dissertatie de *Imperio Populari rite temperato*, begaf hij zich naar Amsterdam, ‘het groote tooneel, waar, voor de ontwikkeling van alle begaafdheden, eene ruime baan geopend stond, en waar hij konde hopen zijne verkregene regtskennis met vrucht te zullen toepassen.’ De naam door Schimmelpenninck te Leiden verkregen, en die tot Amsterdam was doorgedrougen, bereidde hem aldaar het gunstigst onthaal en zijne werkzaamheden verkregen

in een bijna ongeloofelijken korten tijd, eene belangrijke uitgebreidheid, ook bekleede hij, in praktijk en naam, onder de voornaamste zijner collega's een eersten rang. Ontelbaar zijn de pleitzaken door hem in zijn werkzame loopbaan als advokaat met gelukkig gevolg behandeld en nog veel talrijker de geschillen in der minne door hem geslecht en afgedaan. De beoefening der letteren werd door zijne veelvuldige bezigheden niet afgebroken, en zelfs nog eenige oogenblikken aan de poezy gewijd. Ook onttrok hij zich niet aan geleerde bijeenkomsten aan voorlezingen, en er bestaat nog van hem een vertoog over M a c h i a v e l , waarin hij den, volgens zijn oordeel, te onregt veroordeelden vrijheidsvriend verdedigt, en van de beschuldiging, een leermeester der tiranny te zijn, vrijspreekt. In een maalstroom van bezigheden gewikkeld, kon hij, hoezeer de grondstellingen der bezadigde vrijheidsgezinden hartelijk toegedaan, en daarvoor bij alle gelegenheden uitkomende, geen werkdadig aandeel nemen in die burgertwisten, welke den Pruisischen inval van 1787 voorafgingen, hetgeen hem de vervolgingen spaarde, waaraan vele van zijne partij bloot stonden.

Harer belangen trok hij zich inmiddels op het zeerst en veelal met een gelukkig gevolg aan, en zijne voortreffelijke pleitredenen, droegen blijken van de onbeschroomdheid, waarmede hij de zegevierende partij het hoofd bood.

Standvastig onthield zich S c h i m m e l p e n n i n c k - hoezeer ook het gebruik door de bovendrijvende partij van hare zege in 1787 gemaakt afkeurende, - van alle kuiperijen met de uitgewekenen of buitenlandsche vijanden van den staat, en wees steeds alle aanzoeken daartoe van de hand. Hij voorzag op welken duren prijs eene nieuwe hulp van vreemden ons zoude te staan komen, en hetgeen hij, bij gelegenheid van een vlugtig bezoek, wegens beroepsbezigheden, aan Parijs gegeven, van den gang en de strekking der Fransche omwenteling gezien had, was niet geschikt om hem gerust te stellen. Zoodra echter de aannadering der vijanden of, naar de meening van anderen, bevrijdende krijgsbenden tot de omwenteling van 1795 aanleiding gaf, zag hij zich, bij eene requisitie, waartegen geene overzetting gelden mogt, aan zijne rust onttogen. Onder de vertegenwoordigers benoemd, die met het voorloopig bewind van Amsterdam belast werden, en tot haren voorzitter gekozen, zocht hij zijnen medeleden van het bestuur al dadelijk het gewigt te doen gevoelen van de pligten, die op dit hagchelijk tijdstip op hen rustten, 't geen ten gevolge had, dat aan de teweeggebrachte omwenteling te Amsterdam de zachtste wending werden gegeven.

Welhaast begon echter de zamenspanning der Ultraomwentelingsgezinden het hoofd zoo op te steken, dat de regering daardoor merkelijk bemoeijelijkt werd. Deze heethoofden had-

den in S c h i m m e l p e n n i n c k eenen vijand, die de kunst verstond om hen, gedurende den tijd, dat hij in het bestuur bleef, met onwankelbare standvastigheid, doch soms op zeer koddige wijze te bestrijden. De heethoofden hoezeer in hunne geliefkoosde oogmerken gedwarsboomd, waren hierdoor niet te ontmoedigen, en hun invloed op het tijdelijke hoofdbestuur te 's Gravenhage werd maar al te kennelijk, toen dit bestuur zich op het zeerst gekrenkt gevoelde, door het besluit der Amsterdamsche regering om hare medewerking te weigeren, tot het afvorderen van eenen eed, dien men aan regters, ambtenaren, geestelijken enz. wilde opleggen, waarbij S c h i m m e l p e n n i n c k zich op eene wijze betrokken zag, die hem gelegenheid gaf zijn vast en edel karakter te doen uikomen. Al spoedig zag hij zich bij het daarstellen eener eerste nationale vergadering door zijne medeburgers tot afgevaardigde benoemd en naar 's Hage opgeroepen. Nadat de het ontwerp der staatsregeling des volks in de grondvergadering voorgesteld verworpen was, eindigde de eerste nationale vergadering, en daar S c h i m m e l p e n n i n c k voorzag, dat het vruchteloos zou zijn zich voor te stellen, op dit tijdstip, iets dat op een gematigden voet geschoeid was, te vestigen, wilde hij niet langer aan een vruchteloozen arbeid deel nemen, en toen hij bij eene tweede nationale vergadering gekozen werd, wier hoofdwerk moest zijn het ontwerp eener staatsregeling, op meer democratische beginselen rustende, achtte hij zich ongehouden dien lastpost te bekleeden.

Niet lang kon S c h i m m e l p e n n i n c k zich aan zijne beroepsbezigheden wijden, daar hij, wiens kracht van overreding, wiens verzoenend en levens vast karakter zoo zeer bij onderscheidene gelegenheden gebleken was, door de partij, die na de omwenteling van den 12 van Zomermaand 1798, de overhand had, naar Parijs werd gezonden, om het Fransche bestuur de oorzaken en de noodzakelijkheid der jongste omwenteling te doen inzien. Hij kweet zich voortreffelijk van zijn last, en in Holland gevoelde men volkomen wat men hem verschuldigd was, en het intermediair uitvoerend bewind hulde doende aan zijne groote diensten wenschte dat hij bestendig den post als minister van onze- bij de Fransche republiek bestendig bleef waarnemen. Slechts kortstondig voldeed hij aan dezen wensch, en na zijne terugkomst kon alleen de komst van L o m b a r d vergezeld door eenige van de gevaarlijkste aanhangers van het vernietigde schrikbewind, en eene oproeping van het uitvoerend bewind, in naam des vaderlands, hem bewegen, zich naar Parijs te begeven, en zijne krachten te wijden ter redding van het vaderland uit den vegen toestand waarin het zich bevond.

Zijne aankomst te Parijs had onmiddellijk ten gevolge de gevaarlijke woelingen der Hollandsche onruststokers te Parijs te sluiten. Het was echter tijd dat hij aldaar gekomen

was ‘de zaken verliepen, verkoelden, verwarden, de anarchisten waren actief geweest als Beëlzebub, doch nu kropen zij in de schulp’.

Ous bestek veroorlooft niet hij de belangrijke diensten die S c h i m m e l p e n n i n c k gedurende zijn verblijf in Frankrijk aan de republiek bewees stil te staan, noch van zijne verrigtingen *op het vredes-congres* te Amiens als afgevaardigde onzer republiek, dat hij op uitgedrukt verlangen van den eersten consul der Fransche republiek bijwoonde, te spreken. In al hetgeen hij verrigtte straalde de warmste vaderlandsliefde door en hij verwierf zich de achting van de braafste en kundigste leden van het Fransch en Nederlandsch bestuur. Daar hij te Amiens het Fransche bestuur gedwongen had verpligtingen op zich te nemen, waarvan de voldoening het ten hoogste tegenstond, overtuigde hij het staatsbestuur te 's Hage, dat zijn aanwezen te Parijs voor 's lands belangen ondienstig werd, 't geen ten gevolge had, dat het hem vergund werd de Fransche zending met de Engelsche te verwisselen. Zijn gedrag te Amiens en de naam, door hem bij de vredesonderhandeling verworven, hadden hem in Engeland's hoofdstad het gunstigste onthaal voorhereid; terwijl het Britsche gouvernement zelfs die zaken welke op zich zelve onaangenaam waren, behandelde, het tegenovergestelde van voorkomendheid van hetgeen hij, vooral gedurende de laatste tijden zijns verblijfs te Parijs, van het Fransche bestuur had ondervonden. Zeer kort was echter zijn verblijf in Engeland. Na de nieuwe uitbarsting van den oorlog (waarin hij reeds van de Engelsche regeering eene voor ons heilzame onzijdigheid bedongen had, doch tot welke hij van de onverzettelijke hardnekkigheid van Buonaparte de vereischte toestemming niet verwerven kon) keerde hij naar het vaderland terug. Hier hoopte hij voor altoos tot het ambteloos leven te zullen terugkeeren, toen hij onverwijld bij den eersten consul te Brussel ontboden werd, en vervolgens opnieuw de Parijsche missie aanvaardde, wijl de verhouding van ons staatsbewind tot het Fransche bestuur, zoodra bij uit Parijs afwezig was, onaangenamer werd en ons bewind, bij de eindelooze kwellingen, waaronder het zuchtte, van de tusschenkomst van onzen staatsman alleen eenige gunstige verandering durfde hopen. Alleen de ontwijfelbare overtuiging, dat enkel door dat middel het Nederlandsche volkshestaan, althans voor eenigen tijd nog gerekt kon worden, deed hem in 1805, op een tijd toen de beginselen van die treurige verzwakking des gezigts, die, na een kort tijdsverloop tot een ongeneeslijke blindheid overging, hem meer dan ooit naar de stilte der afzondering moesten doen verlangen, besluiten, met echt vaderlandsche trouw en moed, het roer van Neerlandsch deerlijk geschokte staatshulk onder den titel van raadpensionaris in handen te nemen. Onweerstaanbare omstandigheden van buiten, gevoegd bij het droevig ge-

mis van het dierbaarste zintuig, dwongen hem, na verloop van een jaar zijn post neêr te leggen, om hem door een vreemdeling, onder den titel van koning, te zien opvatten. Hij verliet met waardigheid en het volle behoud van zijn vroeger verworven roem den post, dien hij met tegenzin aanvaard, en op eene wijze bekleed had, waardoor hij de kroon op zijne vorige staatkundige vermaardheid, op zijne lof van onkreukbare eerlijkheid en even onbaatzuchtige, als verlichte vaderlandsliefde zette.

Kort na de aankomst te 's Hage ontving S c h i m m e l p e n n i n c k per courier een brief van den koning, waarbij deze hem uitnoodigde, om de door de nieuwe grondwet hem toegekende betrekking van levenslangen president van hunne hoog mogenden te aanvaarden. Hij beantwoordde deze uitnoodiging met eene beleefde weigering en alzoo zag de keizer zich in zijne hoop bedrogen om hem, op de eene of andere wijze, ter vestiging van de nienw ingestelde regering te doen medewerken.

Ofschoon L o d e w i j k , die hem tot een mondgesprek bad uitgenoodigd, niet in zijne beschouwingen, wegens de gesteldheid, behoeften en middelen van ons land, deelde, koesterde hij echter de hoogste achting voor hem, en vereerde hem bij de instelling zijner ridderorde van de Unie daarvan het Grootkruis.

Ondertusschen hield zich de gewezen raadpensionaris op zijn landgoed Nijenhuis met het verzamelen en schiften van een gedeelte zijner talrijke papiereu, met behulp van zijn gewezen geheim sceretaris en blijvenden vriend d e M e y v a n S t r e e f k e r k , onledig, terwijl hij den overigen tijd aan het gezellig verkeer, briefwisseling en lectuur wijdde. Doch zijn gezigt verminderde onder dit alles, en ontaardde allengskens in blindheid; doch naarmate zijn ongeluk zekerder werd, scheen zijne zielskalmte en berusting toe te nemen. Na het vertrek van L o d e w i j k werd S c h i m m e l p e n n i n c k door N a p o l e o n tot groot-thesaurier der onlangs ingestelde doch nimmer uitgereikte orde van de drie gulde vliezen, senator en graaf van het Fransche keizerrijk benoemd. Liefde voor het vaderland, de behartiging van welks belangen hij boven alles stelde, overwon zijn weerzin om op nieuw, in zijnen toestand, het staatstooneel te betreden. Hij begaf zich wederom naar Parijs, waar N a p o l e o n hem met de meeste onderscheiding ontving. Hem achtte de keizer hoog, en meermalen pleeg hij te herhalen: ‘Monsieur S c h i m m e l p e n n i n c k est trop vertueux pour le siècle dans lequel nous vivons.’ Ook T a l l e y r a n d , destijds tot prins v a n B e n e v e n t verheven, betoonde hem de meeste voorkomenheid. Zooveel hij vermogt, was hij te Parijs zijn vaderland van nut en leide hij bij meer dan eene gewigtige gelegenheid ten duidelijkste aan den dag, dat, hoezeer ook het oog zijns ligchaams was verduisterd, dat zijner ziel nog zijn

volle helderheid behouden had, en boezemde zijn ambtgenooten eerbied voor zijne wijsheid en rondborstigheid in.

Na den val van N a p o l e o n keerde hij naar het vaderland terug, waar W i l l e m I hem het grootkruis van de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw schonk en tot lid van de eerste kamer der Staten-Generaal benoemde.

Zonder smert, zonder lijden scheidde S c h i m m e l p e n n i n c k den 25 Maart 1825 uit dit leven, en dezelfde verheven ernst, dezelfde rustige onderwerping, welke zijn gemoed in de laatste oogenblikken vervulde, bleven nog, na zijn overlijden, in zijne gelaatstrekken geteekend. In stilte werden zijne stoffelijke overblijfselen in de Nieuwe kerk te Amsterdam bijgezet, en eene eenvoudige, onopgemerkte zerk, dekt de assche van den man, die in de gewigtigste en hoogste betrekkingen, die aan het hoofd van den staat zooveel voor het welzijn van zijn vaderland heeft verrigt.

Hij huwde C a t h a r i n a N a h u y s , oudste dochter van P.C. N a h u y s te Amsterdam, die hem eene dochter en een zoon schonk. De eerste huwde met jonkheer S. D e d e l , die ons vaderland aan onderscheidene hoven heeft vertegenwoordigd, de laatste, die volgt, G. graaf S c h i m m e l p e n n i n c k , minister van staat, heeft zijn vader een blijvende eerzuil gesticht door zijn uitstekend werk:

Rutger Jan Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijn tijd, *2 deelen 's Hage* 1845, *met portret en fac simile*.

Zie verder J.R T h o r b e c k e , *R.J. Schimmelpenninck* en *S.J. Wiselius*, *Gids*, *Boekbeoordeel*. X. 413; *Hist. schets*, bl. 97; J.R. T h o r b e c k e , *K.H. Ver Huell* en *R.J. Schimmelpenninck*, *Gids*, N.R.I. *a*. I, *Hist. schets*, 135; *Konst- en Letterb.* 1825 n^{o}.; S i e g e n b e e k ' in *Handel. v.d. Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Letterk. te Leyden* 1825; C o l l o t d'E s c u r y , *Hollands roem*, A. III. 114, 115; S t u a r t , *Jaarb. van het kon. der Nederl.; Geschiedk. gedenkstukken enz. door Lodewijk Bonaparte;* v a n K a m p e n , *Karakterk. d. vad. gesch.*, D. II. bl. 773; Dez., *Fransche heerschappij in Europa*, D. III. bl. 487, 488, D. IV. bl. 250-256, *Bijvoegs*.; bl. 490, 491, *Bijlage*, bl. 495-559; H. B o s s c h a , *Gesch. d. Nederl. staatsomwenteling*, D. I. bl. 31, 33, 40, 49, 51; M.C. v a n H a l l , *R.J. Schimmelpenninck*, *voornamelijk als Bataafsch afgezant op het vrede-congres te Amiens in* 1802. *Bydrage tot zijn leven en karakter*. Amst. 1847. 8°.; *Biog. Hist. des Contemporains*, T. VIII. p. 178-181; R a b b e , *Biogr. Univ. et portr. des Contemp.; Moniteur Univ.;* E. R e g n a r d , in *Nouv. Biog. univ*, T. XLIII. p 539; J. C h a s , *Coup. d'oeil rapide sur M. Schimmelpenninck*, *grand pensionnaire de la Republique Batave*. Paris 1805. 8°.; K o e n e n , *Gesch. der Joden*, bl. 376, 377; B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 250; H o e f e r ; *Convers. Lexicon;* N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr*.

[Gerrit Graaf Schimmelpenninck]

SCHIMMELPENNINCK (GERRIT Graaf), zoon van den vorige, werd te Amsterdam geboren, genoot te 's Hage het

godsdienstig onderwijs van den predikant D e r m o u t, en dat in onderscheidene vakken van B e e k m a n, hoofdonderwijzer van de school der Haagsche afdeeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Door zijn verblijf te Parijs en te Londen, was hij al spelende met de Engelsche en Fransche talen bijzonder gemeenzaam geworden, en viel het hem niet moeijelijk deze grondig aan te leeren. Toen zijn vader als raadpensionaris was afgetreden, volgde hij hem naar het Nijenhuis in Overijssel en daar werd zijne opvoeding, bij het licht der beschaving van Griekenland en Rome, onder het oog van zijnen vader, opgedragen aan H. W i j n b e e k, later inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs, en toen hij in 1812, onder geleide van W i j n b e e k, de Leidsche hoogeschool bezocht om de gehoorzalen der hoogleeraren in de regten te bezoeken, was hij zeer gemeenzaam met het Grieksch, kon hij vele Oden van H o r a t i u s voor de vuist opzeggen en viel hem het schrijven en spreken in het Latijn even gemakkelijk als van het Fransch en Engelsch. Te Leiden beoefende hij, vooral het Romeinsche regt onder den hoogleeraar D.G. v a n d e r K e e s s e l, doch reeds in 1813 werd hij naar het Nijenhuis geroepen, om dáár, bij het oprukken der legers van de verbondene mogendheden voor de bezittingen van zijnen blinden vader te waken. Hij keerde niet naar Leiden terug. Zijn vader liet hem zijne studiën niet voleindigen, maar stelde hem voor zich op den handel toe te leggen. Een zijner bloedverwanten G. S c h i m m e l p e n n i n c k stond aan het hoofd van het toen zeer hoog geachte handelshuis van N. en J. en R. v a n S t a p h o r s t te Amsterdam, en verklaarde zich bereid hem op die baan tot gids te verstrekken. De onbegrensde hoogachting en liefde voor zijnen vader noopten hem diens raad op te volgen. Hij vestigde zich te Amsterdam, maar werd aanvankelijk meermalen van daar naar het Nijenhuis geroepen, waar zijn vader zijnen bijstand, als mede ter oorzake van zijn huwelijk dat hij, den 28 September 1815 sloot met H e n r i e t t a E u p h e m i a J o h a n n a S t u l e n, dochter van den predikant van dien naam te Almelo, die hij weinige maanden daarna door den dood verloor. Van dat tijdstip af bleef hij geregeld werkzaam op het voormelde kantoor en slaagde daarin zoo gelukkig, dat de genoemde bloedverwant, toen het eenig hoofd van dat handelshuis, niet aarzelde hem als zijnen vennoot in die firma op te nemen. Als zoodanig trad hij, met den 1 Januarij 1818 op, en werd weldra een voorname steun van dat handelshuis. Op den 28 Mei 1819 verbond hij zich door het huwelijk met J o h a n n a P h i l i p p i n a F r e d e r i k a C a r o l i n a C o n s t a n t i n a Baronesse v o n K n o b e l s d o r f f, dochter van den Pruissischen generaal F r i e d r i c h W i l h e l m E r n s t baron v o n K n o b e l s d o r f f, gezant van het hof te Berlijn. In 1820 treffen

wij hem reeds als lid der kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam aan. Hij heeft eenige zijner adviezen, in die kamer uitgebragt, nagelaten, en daaruit is te zien, dat hij in de staathuishoudkunde geen vreemdeling was; dat hij de geschiedenis van den vaderlandschen handel naauwlettend had onderzocht; dat hij de oorzaken van den vroegeren bloei en van het later verval van den zenuw van den staat juist wist aan te wijzen en niet schroomde de middelen aan te duiden, die alleen geschikt en bekwaam waren om herstel mogelijk te maken.

In 1824 werd de Nederlandsche handel-maatschappij opgerigt en S c h i m m e l p e n n i n c k door 's konings besluit den 24 Augustus van dit jaar tot een harer vijf directeuren benoemd. Hij aanvaardde die betrekking, verliet zijn handelshuis te Amsterdam, en nam zijn vaste woonplaats te 's Gravenhage, waar de directie gevestigd was. Zijn ijver en zijne bekwaamheden bij onderscheidene gelegenheden aan den dag gelegd, bragten hem al spoedig op den voorgrond, en den 4 November 1827 werd hij door den koning tot voorzitter benoemd. Het lidmaatschap der regtbank van koophandel te 's Hage, hem den 12 September van dat jaar aangeboden, sloeg hij af, wijl hij zich onverdeeld aan de belangen der handel-maatschappij wenschte te wijden, hetgeen hij met voorbeeldeloozen ijver deed tot in 1832, toen hij, ten gevolge der ongesteldheid van geheel zijn gezin, zijn ontslag bij den koning indiende.

In datzelfde jaar was hij aangezocht, om zich eene verkiezing tot lid der tweede kamer te laten welgevallen, doch destijds weder in Amsterdam gevestigd, en zijne tijdelijke verwijderingen van daar, voor de behartiging der belangen van de Nederlandsche handel-maatschappij nadeelig achtende, verzocht hij destijds niet in aanmerking te komen. Van 's konings zijde verwierf hij een blijk van H.D. goedkeuring, door zijne benoeming tot staatsraad in buitengewonen dienst, nadat H.D. hem in Julij 1829 het ridderkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw had vereerd. Toen in 1833 de toenmalige minister van financiën v a n T e t s , het oogenblik van het sluiten van een scheidings tractaat met België zag naderen, was hij bedacht op een middel, om de geldelijke ongelegenheden van het rijk te overwinnen; den geest van eensgezindheid bij de Natie levendig te houden, de nijverheid aan te wakkeren; en de betrekkingen met de overzeesche bezittingen ruchtbaarder te maken. Hij deed daartoe aan de koning het voorstel, om de staatsschuld nog te vermeerderen en wel des noods met veertig millioenen 's jaars, werkelijk kapitaal, gedurende vijf jaren, en schetste in een uitvoerige memorie op staatkundige, financieele en staathuishoudkundige gronden de voordeelen van de uitvoering van dat plan in te oogsten. Deze memorie

werd van 's koningswege aan S c h i m m e l p e n n i n c k toegezonden, met verzoek om zijn gevoelen daaromtrent mede te deelen. Deze voldeed aan die uitnoodiging en betoogde insgelijks op diezelfde gronden dat het voorstel op dwaalbegrippen rustte, dat het zou blijken onuitvoerbaar te zijn, en, zoo die uitvoering al slaagde, nadeelen in plaats van voordeelen zou aanbrengen.

Met den aanvang van 1834 van alle banden ontslagen, bragt hij zijn huisgezin, tot herstel van aller gezondheid, weer naar het Nijenhuis.

In datzelfde jaar verleende hem de koning den titel van Nederlandschen Graaf met het regt van eerstgeboorte overgaande op zijne mannelijke afstammelingen. In het volgend jaar werd hij, in plaats van den heer J. H u y d e k o p e r , geroepen als 's konings commissaris bij de Nederlandsche handel-maatschappij te waken voor 's konings belangen als deelhebber en garant van de jaarlijksche renten. De inbreuk, die deze benoeming maakte op de rust, die hij op het Nijenhuis genoot, werd in datzelfde jaar door erger gevolgd. Z.M. verlangde namelijk dat hij als minister-secretaris van staat den heer d e M e y zou opvolgen. Hij voldeed aan dit verlangen, en werd (26 Febr. 1836) als 's konings commissaris bij de handel-maatschappij ontslagen. Ten gevolge der werkzaamheden aan die betrekking verbonden, leed zijne gezondheid zoo dat hij het water te Swalbach moest gaan gebruiken. Van daar teruggekomen nam hij het gareel weder op, doch moest weldra zijn ontslag vragen. Dit werd hem gegeven met toekenning van den rang en titel van minister van staat. Diezelfde dag benoemde hem de koning tot lid der eerste kamer van de Staten-Generaal. Hij verliet 's Gravenhage en keerde naar het Nijenhuis terug en werd door de ingezetenen van Diepenheim tot lid van den gemeenteraad en tot voorzittend kerkvoogd der Hervormde gemeente aldaar verkozen. Den 24 Juni 1837 benoemde hem de koning tot buitengewoon gezant en gevolmagtigd minister bij het hof van Rusland, en hij vertrok met zijne vrouw en al zijne kinderen naar Petersburg. In 1840 keerde hij naar het vaderland terug, waar hij koning W i l l e m I den scepter zag neêrleggen om dien aan W i l l e m II over te geven. Ook bij deze vorst stond hij in hooge achting, die hem daarvan al dadelijk een bewijs gaf door hem ter gelegenheid van zijne huldiging, als een der Rijks aanzienlijken bij den plegtigen optogt het dragen der koninklijke kroon toe te vertrouwen, en hem met een bijzondere zending te belasten, om aan de hoven van Weenen, Munchen, Stuttgard en Wiesbaden het berigt van zijne troonsbeklimming over te brengen, ook ontving hij in dat jaar het ridder grootkruis der koninklijke Frederiks-orde, hem door den koning van Wurtemberg geschonken. Daarna voor goed op

het Nijenhuis gevestigd, schreef hij het levensberigt van zijn vader, dat in twee deelen te 's Gravenhage bij de gebroeders van Cleeff in het licht verscheen. In 1846 benoemde de Maats. van Nederl. letterkunde hem tot lid; bij de oprigting der Rijn-spoor-maatschappij werd hij als voorzitter van commissarissen aan haar hoofd geplaatst, ook werd hij in datzelfde jaar (1846) aan het hoofd geplaatst der commissie, bestaande uit de staatsraden Piepers en Netscher, en de hoogleeraren den Tex en Cock, belast met het afnemen van een examen van de aspiranten naar de betrekking van attaché bij het departement van buitenlandschsche zaken. Ook nam hij in dit tijdvak (1840-1846) geregeld zitting in de vergaderingen der eerste kamer van de Staten-Generaal en ijverig deel aan hare beraadslagingen.

Den 31 October 1846 benoemde hem de koning tot opvolger van zijn zwager, den baron Dedel, Nederlandsch gezant aan het Britsche hof, en verwierf hij te Londen de persoonlijke genegenheid van Lord Palmerston en van den hertog van Bedford. In October 1847 naar 's Hage overgestoken, om de opening der kamers van de Staten-Generaal bij te wonen, werd hij benoemd tot lid der commissie, belast met het in en uitleiden van zijne Majesteit. In 1848, tot het aanvaarden der portefeuille van buitenlandsche zaken, vóór de benoeming van den baron Huyssen van Kattendyke, uitgenoodigd. aanvaardde hij die echter niet, wijl hij onder het toen bestaande stelsel, geen ministerie kon aannemen. Twee jaren later werd dit aanbod herhaald, maar om dezelfde reden afgewezen.

Den 16 Maart 1848 ontving hij te Londen 's konings last om onmiddelijk naar 's Hage te komen, ten einde geraadpleegd te worden over de keur van nieuwe ministers en zelf de portefeuille van binnenlandsche zaken te aanvaarden. Den 25 dier maand trad hij aan het hoofd van dat ministerie in de vergadering der tweede kamer van de Staten-Generaal op, doch reeds den 12 Mei verzocht en verkreeg hij zijn eervol ontslag en vertrok weder naar Londen, om zijn gezantschap weder op te nemen, dat hij in 1852 neerlegde, waarop hij zich wederom op het Nijenhuis vestigde in de hoop in den schoot zijns gezins genoegelijke dagen te slijten. Dat genoegen kon hij slechts kort genieten; nog in dat jaar moest hij zijne echtgenoote afstaan, en zag zich gedrongen, na het aftreden van het ministerie Thorbecke, in 1853 het lidmaatschap der tweede kamer, hem door de hoofdstad aangeboden te aanvaarden. Met het zittingsjaar liep ook de lastgeving ten einde, die de kiezers der Amstelstad hem hadden opgedragen. Hij verlangde geen vernieuwing, en op nieuw op het Nijenhuis gevestigd, sloot hij, in September 1855, een derde huwelijk met Louise Charlotte Jeannette van Schuylen-

b ü r g , douairière van wijlen zijn zwager den baron A.F.G.G.O. v o n K n o b e l s d o r f f .

In de herfst van 1863 werd hij te Arnhem zijnde ziek, en overleed aldaar den 4 October. Zijn lijk werd naar het Nijenhuis overgebragt, om daar in het familie-graf te worden bijgezet.

Zie zijn levensberigt door J.M. d e K e m p e n a e r , in de *Levensberigten der Maats. v. Nederl. Letterk.* 1864.

[G. Schimmelpenning]

SCHIMMELPENNING (G.), bloedverwant van den vorige, koopman en kunstverzamelaar te Amsterdam, zelf beoefenaar der schilderkunst. K r a m m vermeldt van hem:

Een vrolijk boeren gezelschap dat voor een tafel ham en bier zit te gebruiken.

Zie K r a m m ; v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n , *Levens der Nederl. Kunstsch.*, D. III. bl. 70.

[Johannes Schimmelpenninck]

SCHIMMELPENNINCK (JOHANNES), geb. te Enschedé, waar zijn vader J.A.S., die later te Harderwijk stond, predikant was, studeerde sints den 17 van Herfstmaand 1748, aldaar, werd den 4 van Zomermaand 1753 phil. dr. na het verdedigen van een dissert. *over de ziel en haar wezen*, kwam later voor het professoraat in de philosophie en theologie in aanmerking, doch bleef, predikant, eerst te Voorst, later, sedert 17[...]3 te Harderwijk. Hij overleed in het begin dezer eeuw.

Zie B o u m a n , t.a.p. D. II. bl. 293, 300, 411.

[Herman Schinckel]

SCHINCKEL (HERMAN). Zie SCHINKEL (Mr. HERMAN).

[George Hendrik van Schindel of Scheyndel]

SCHINDEL of SCHEYNDEL (GEORGE HENDRIK VAN), een bekwaam graveur in de eerste helft der 17 eeuw.

K r a m m vermeldt van hem:

De begrafenis van Prins Maurits. (16 Sept. 1625) in 4 bladen, breed f.

De Graftombe van Willem I, *N. Visscher*. 1626 exc.

J.J. Starters, *Nieuwe Cuyper*, *Zinneprent naar D. Hals met gedrukt vers*. Haarlem in gr. f. (1628).

12 bladen *Playsante Landschappen*. 1624 kl. 4°.

N a g l e r beschrijft 20 nommers van zijn graveerwerk.

Hij vestigde zich in 1635 te Rotterdam en leefde nog in 1664.

Volgens I m m e r z e e l zijn zijne kleine etsen in den trant van C a l l o t , geestig en net behandeld. Zijne kleine landschappen met goed geteekende figuurtjes gestoffeerd, zijn bijzonder gezocht.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Hendrik Petrus Schindelaar]

SCHINDELAAR (HENDRIK PETRUS), te 's Hage geboren, bloeide in 1770. Hij schilderde bevallig bloemen, vruchten en ornamenten.

Zie K r a m m .

[R. Schindler]

SCHINDLER (R.) onderscheidde zich als kapitein door zijne dapperheid in Spanje (1809). Bosscha vermeldt een loffelijk wapenfeit van hem.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 354, 379.

[H. van Schingen]

SCHINGEN (H. VAN), Friesch regtsgeleerde in de eerste helft der 17 eeuw.
Hij schreef:

Kort begryp van 't Corpus Juris. Leiden 1635. 8°.

De Procurator. Ib. 1635. 8°.

Zie de Wal, *de clar. jurisc. Fris.*, p. 167; Abcoude, *Naamr. Aanh.*, bl. 194.

[Johan Schinkel]

SCHINKEL (JOHAN), zeeheld in het midden der 17 eeuw. Hij behoorde tot die zeelieden, welke het Nederlandsche zeewezen hadden verlaten om in dienst van Denemarken fortuin te zoeken. Hij commandeerde in 1677 een der schepen, waaruit de Deensche vloot was zamengesteld.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. zeew.*, D. III *b*. bl. 83.

[Adrianus David Schinkel]

SCHINKEL (ADRIANUS DAVID), zoon van Adriaan Schinkel en Johanna Maria Schreuder, werd den 17 December 1784 te 's Hage geboren. Na en in zijne geboorteplaats en op een kostschool te Aalst het noodige onderrigt te hebben ontvangen, keerde hij naar het ouderlijke huis terug werd hij aldaar tot drukker opgeleid, en ontving als leerlingzetter het eerste onderrigt bij mr. Willem Karel Vosmaer, die vroeger advocaat- en procureur-generaal geweest, doch tengevolge der toen ter tijde bestaande partijschappen uit zijne betrekking ontslagen was, de drukkerij van zijn schoonvader mr. Isaäc Scheltus, vroeger lands drukker op het Bleijenburg gevestigd, voortgezet had. Later ging Schinkel over naar de inrigting van den boekdrukker Susan, en werd daarna bij die van Teecklenbergh, op de Paviljoensgracht, geplaatst. Op zijn 20ste jaar werd hij deelgenoot in deze zaak, en nam ze na Teecklenberghs overlijden (1823) over. Tot 1845 bleef hij als drukker werkzaam, en deed toen zijne onderneming over aan de firma Belinfante, en overleed den 25 April 1864, in den ouderdom van 79 jaren. Hij liet bij zijn echtgenoot Maria Anna van der Lugt geen kinderen na.

Schinkel had een bijzondere voorliefde voor de kennis zijner voorzaten, en liet juiste nasporingen doen in het rijksarchief te 's Hage, naar den bekenden Herman Schinkel, te Delft (die volgt), omdat deze hetzelfde bedrijf had uitgeoefend, en beijverde zich om de werken door dezen, diens weduwe, zoon en verdere afstammelingen uitgegeven te verzamelen. De begeerte om te weten ging allengs bij hem gepaard met het verlangen om ook zooveel mogelijk datgene te bezitten, waardoor hij zijne kennis

kon vermeerderen, een trek, die hem tot in zijn ouderdom is bijgebleven. Zoo bragt hij langzamerhand vele kostbare zaken bijeen, met oogmerk om die tot een soort van museum te vormen, welk voornemen hij op hoogst gelukkige wijze heeft kunnen verwezenlijken. Zoo verzamelde hij een derde halfhonderd handschriften behoorende tot de 13 en latere eeuwen, rakende godgeleerdheid, kerkelijke geschiedenis, regtsgeleerdheid, wijsbegeerte, natuurkunde, krijgswezen, kunsten, letter- en dichtkunde, geschiedenis, penning-, wapen-, en geslachtkunde. Ook had hij een rijke collectie van incunabelen, een verzameling van ongeveer 600 stuks eigenhandige geschrevene en onderteekende brieven van leden van het Huis van Oranje, keizers, koningen, geleerden enz., een niet minder uitgebreide verzameling van portretten, van ongeveer duizend gouden, zilveren en bronzen gedenkpenningen, een kleine doch kostbare verzameling schilderijen, en oudheidkundige stukken, onder welke verscheidene voorwerpen gedreven van zilver, en vervaardigd van ivoor, hout, marmer, brons, koper en lood, alsmede glas- en aardewerk en antieke meubelen. Als drukker verwierf hij een welgevestigden naam, en durfde soms veel op zich te nemen, zoo als in 1830 de uitgave van het *Journal de la Haye*. In 1837 vormde hij het plan een reeks van Latijnsche klassieke schrijvers (tekstuitgaven) uit te geven, en dat wel, bewerkt door jongelieden in zijne drukkerij opgeleid. Als proeve gaf hij *C. Cornelii Taciti et C. Plinii Caecilii opuscula*, een uitgave van welke slechts honderd afdrukken bestaan. De proef slaagde echter niet.

In het volgende jaar gaf hij uit Palaephatus, *de Incredibilibus*, en in 1839 een herdruk van het *Staatsblad van Nederlandsch Indië* van 1816-1831. Vooral was hij zeer ingenomen met al wat L a u r e n s J a n s z o o n C o s t e r en de uitvinding der boekdrukkunst betrof, en stelde zijne pers op een onbekrompene wijze dienstbaar aan de door A. d e V r i e s en N o o r d z i e k geschrevene werken, waarvan hij als zeldzaamheden enkele afdrukken in quarto- en folio-formaat trekken liet. Ook nam hij zelf de pen op, om zijne denkbeelden betrekkelijk de uitvinding dier kunst te doen kennen, betoogde o.a. de mogelijkheid om boeken te drukken, met in hout gesneden beweegbare letters, en gaf den uitslag van zijn onderzoek op omtrent drie fragmenten van den *Donatus*, in 1844 op de koninklijke bibliotheek gevonden. In 1853 bragt hij de zaak op nieuw ter sprake, door mededeeling te doen van den inhoud van een fragment van een brief van C. v a n A l k e m a d e aan de regering der stad Haarlem van 3 Julij 1699, waarbij deze meldde, ‘voornemens te zijn den weg te banen tot een werk, ten einde door behulp van echte en onwedersprekelijke stukken te bewijzen, dat Haarlem alleen aanspraak had op de eer der uitvinding der boekdrukkunst.’

Zijne bemoeijingen met dit onderwerp had ten gevolge dat hij tot ridder der orde van de Eikenkroon en later van den Nederlanschen Leeuw werd benoemd. In 1838 nam hij vrijwillig op zich de *Aanteekeningen van wijlen den Archivaris* v a n W i j n *op den slag van Woeringen* door J a n v a n H e e l u uit te geven. Streelend was het voor zijn gevoel, dat hem in April 1841 de regering hem dientengevolge een gouden medaille van de vierde grootte, ten bewijze van erkentelijkheid op plegtstatige wijze liet uitreiken. In hetzelfde jaar kwam nog bij hem uit het derde boek van den *Spiegel Historiael* van L o d e w i j k v a n V e l t h e m , in 1842 *die Dietsche Doctrinale*, terwijl hij in 1845 de grondslagen legde voor de uitgave van de roman van *Lancelot*. Ongetwijfeld zou S c h i n k e l zijn voortgegaan met dit deel der wetenschap bevorderlijk te zijn, indien hij eigenaar der drukkerij ware gebleven.

S c h i n k e l was lid van meest alle vaderlandschen maatschappijen van kunsten en wetenschappen, ook van de Maats. van Ned. letterk. te Leiden, van het *Thüringsch-Sächsisch-Verein*, en der *Société Archéologique d'Athénes*.

Hij gaf in het licht:

Handleiding tot het corrigeren van drukproeven, *benevens eene aanwijzing der meest gebruikelijke lettersoorten met derzelver Hollandsche benamingen*. 's Gravenh. ter drukkerij van A.D. S c h i n k e l 1838. 8°.

Aanteekeningen van Frans van Mieris, *op zijne beschrijving der bisschoplijke munten en zegelen*, *van Utrecht in 't bijzonder. Met twee muntafbeeldingen*. Ald. 1838. 8°.

Albert Durer's Dagverhaal zijner Nederlandsche reize in 1520-1521, *met aanteekeningen*. Ald. 1840. 8°.

Opgave der handschriften van Constantijn en Christiaan Huygens, *benevens die handschriften*, *welke tot hen betrekkelijk zijn en voor weinige jaren onder derzelver nakomelingen nog berustende waren*. Ald. 1840. 8°.

Beschrijving van het handschrift der Batavia van Hadrianus Junius op de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage berustende, *uit de nagelaten papieren van Mr. G. van Lennep*, *met facsimilés*. Ald. 1840. 8°.

Niet in den handel.

Iets over Gerard Schaep, *en over zijne verdienste omtrent de penningkunde*, *en die van Nederland in het bijzonder*. Ald. 8°.

Over eenige Nederlandsche, *of in Nederland werkzaam geweest zijnde medailleurs*, *gedurende de* 17 *eeuw*. 8°.

Bijdrage tot het karakter van Constantijn Huygens, *ontleend uit aanteekeningen wegens het beheer zijner goederen*. Ald. 1842.

Tweetal bijdragen, *betrekkelijk de Boekdrukkunst*. Ald. 1844. 8°.

Beschrijving van een Triptykon en een Diptykon. Ald. 1845. 8°.

Niet in den handel.

Bijdragen tot de oude Nederlandsche Letterkunde uit de verzameling van A.D.S. (in *Verslagen en Berigten der Vereeniging ter Bevordering der oude Nederl. Letterk.* 1849. bl. 27-39).

Oudheidkundige Bijdragen. Beschrijving van merkwaardige drinkglazen en bekers, *onder welke uitmunten die van Anna Roemers en Maria Tesselschade*. Ald. 1848. gr. 8°.

Niet in den handel.

Brief van Bellamy, in *Algemeene Konst- en Letterb. van* 1848. n°. 42.

Brief en dichtjen van Bellamy. Als voren.

Geschied- en Letterkundige Bijdragen, *medegedeeld door A.D.S.* Ald. 1850. 8°.

Verbaal wegens het openen van het Testament van Willem III. Naar het origineel handschrift, *berustende in de verzameling van A.D.S.* in *Kronyk v.h. Hist. Genoots*. VII. 1851, en afzonderlijk uitgegeven aldaar 1851. 8°.

Nadere bijzonderheden betrekkelijk Constantyn Huygens en zijne familie, *alsmede eenige door hem vervaardigde dichtstukjes*, *medegedeeld door A.D.S.* Ald. 1851. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) werden 125 exemplaren getrokken.

Handschriften en oude drukken (*incunabelen*), *deel uitmakende van de kunst- en letterverzamelingen van A.D.S.* 1853. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) bestaan 150 exemplaren.

Drijfkunst en kunstdrijvers in Nederland: 'Gedachtenis-beker voor Mr. M. Emants,' medegedeeld door A.D.S.

Honderd christelijke zinnebeelden naar Georgette de Montenay, *staatsdame van Jeanne d'Albret*, *de moeder van Hendrik IV*, *door Anna Roemer Visscher*, *uitgegeven naar het oorspronkelijk handschrift door A.D.S.* 1854. 8°.

Niet in den handel. Er werden slechts 125 exemplaren van gedrukt.

Nadere bijzonderheden betrekkelijk Constantyn Huygens en zijne familie, *medegedeeld door A.D.S. tweede stuk*. Ald. 1856. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) zijn slechts 125 exemplaren afgedrukt.

Een onuitgegeven brief van Tollens aan A.D.S. in *Algem. Konst- en Letterb.* van 1856, n°. 46.

Nog iets over 's Gravenhaagsche dagbladen, in *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* 1856, n°. 78.

Vervolg van de handschriften en oude drukken (*incunabelen*)

enz. deeluitmakende van de kunst- en letterverzamelingen door A.D.S. 1857. 8°.

Van deze uitgave (niet in den handel) bestaan 150 exemplaren.

Koningskroon van Hollands Grave Willem de Tweede in *Almanak voor Nederl. katholieken*. Afzonderlijk. Amst. 1859. 8°.

In 1864 zijn zijne handschriften, boeken en kunstverzameling bij W.P. van Stockum te 's Hage verkocht. De eatalogus is in 3 deelen in 8°. uitgegeven.

Zie *Levensb der Maats. van Nederl. Letterk.* 1865; J.H.L. van der Schaaff, *Korte Biogr. notitie omtrent Mr. Gerrit van Lennep.* (Niet in den handel) bl. 9.

[Hebman Schinkel]

SCHINKEL (HEBMAN), stamde af van een aanzienlijk Delftsch geslacht, dat zich in Noord-Brabant, België, en welligt ook in Duitschland en Zwitserland verspreid heeft. Hij werd in 1535 of 1536 te Delft geboren. Welke betrekking zijn vader bekleed, wie zijne moeder was, is niet bekend, doch zijn grootvader Herman was waarschijnlijk in de eerste helft der 15de eeuw raad der veertigen der stad Delft. Tijdens dat Herman boekdrukker was te Delft, woonde zijne ouders te Montfoort. Waarschijnlijk begon hij in 1563 den boekhandel, waartoe hem den 22 September van dat jaar octrooi werd verleend. Slechts 4 der met zijn naam gedrukte werken zijn bekend.

Placcaet ordinantie ende edict der Co. Maj. tot extirpatie der Secten; ende constructie van onsen ouden oprechten ghelove ende catholyxsche religie in zijne erfnederlanden. Ghedruct tot Delft bij Herman Schenckel, bij die oude kercke, op den hoeck van de Schoolsteech in 4°. 8 blz.

Placcaet ende Ordonnancie der Co. Maj. beroerende de continuatie van der Munten van den voorgaende jare LXIII, tot Sint Jans misse. Ao. LXV. Ghedruckt tot Delft bij H. Schenckel 4°.

Van den oprechten Godsdienst der Heyligher Misse, waerdelick ende bequamelyck te hooren. Door Willem Damasi Lindanum, Bisschop tot Roermondt. kl. 8°. groot 78 pag.

Een cort beregtsel, ende lichte maniere om Christelick te Biechten. Door denzelfden kl. 8°. 30 pag.

Zonder zijn naam verschenen:

Bekentenisse des Christelicken geloofs, na de Heylige Schrift, achtereenvolghende de wtlegginge der oude vaderen, der eerster kercken etc. door Theodorum Bezam eerstelick in latyn gheschreven: ende nieuwelick in Nederlandtsche spraecke overgheset. Met een register der voornaemster Hooftstucken.

In deze uitgave komt insgelijks voor:

Eene andere korte bekentenisse des gheloofs uit de voorgaende ghenomen, door den selven autheur. (fol. 155-163). Vermoe-

delijk bestaat er een afzonderlijke uitgave van dit boeksken. T h e o d . V e r b u r g gaf er een herdruk van achter zijnen *Delftschen Martelaer*. Delft 1652, ook bestaat er eene uitgave van 1571. 8°. Zonder naam van plaats of drukker.

De Psalmen Davids: ende andere lofzangen wt den Fransoyschen dichte, *in Nederlantschen overghesedt door Petrum Dathenum*. Ao. MDLXVII kl. 8°. zonder paginatie, maar met signatuur A tot Z. en Aa tot Ccb. Hierop volgt: de *Catechismus oft onderwysinghe in de Christelycke Leere* (met paginatie) groot 126 bl. en register.

Deze uitgave, met noten, is gevolgt naar die *Ghedruckt buyten Londen*, *by my Merten Wendelen Ao*. 1566, *die* 2 *dach November*, 231 folio's in iets grooter formaat dan de uitgave van 1567.

J a c o b hield met meer waarschijnlijkheid voor eene uitgave van H e r m a n S c h i n c k e l :

Die Psalmen des Coninckklijken propheten Davids en ander lofsangen, *wt den fransoyschen dichte ghemaect door Clement Marot ende Theodore de Beze*, *in Nederlandische sprake overgesedt door Petrum Dathenum. Ende door denselven*, *ten derdenmael oversien ende verbetert*.

Mitsgaders den Christelijcken Catechismus, *Ceremonien ende Ghebeden*. Ao. 1566, kl. 8°. Met noten 192 folio's of 384 pag. met nog 8 fol. voorwerk:

Vóór deze uitgaaf vindt men:

Eenen kalengier historiael met de jaermercten van diuersche landen, *steden ende vrijheden* (1567) 16 pag., geheel gevolgd naar *le calendrier historial et lunaire*, staande insgelijks voor *Les CL Pseaumes de David*, *mis en rime Françoise par Clement Marot et Theodore de Beze*. Paris par Pierre Haultin 1567 in 12°.

Behalve de hierboven vermelde *Bekentenisse des Geloofs van Beza*, en het *Psalmboek van Datheen*, gaf Schinkel ook in het licht:

Een claer bewiis van het Heylighe Auontmael onzes Heeren Jezu Christi, *wt de eendrachtighe leere der H. Schriftuere der ouder rechtgeloouender christelicker kercken ende oock der confessie van Augsburg. Door de doctoren der H. Schrift en der Universiteit van Heidelberch wt de Hoochduytsche in Nederlandscher spraeke ghetrouwelijken overghesedt*. Ao. 1567. kl 8°.

Het was naar aanleiding van de vier laatste werken, dat S c h i n k e l in regten vervolgd werd, en als het slagtoffer der onregtvaardigste beschuldiging viel. Na vijftien weken zittens werd hij door schepenen van Delft ten zwaarde verwezen. Twee of drie uren voor zijn sterven schreef hij nog een goed getal Latijnsche dichtregels aan zijne vrienden P e t r u s F o r e s t u s van Alkmaar en C o r n e l i s V e r h e y d e n van Leiden toegeeigend, en toen hij naar de geregtsplaats ging gaf hij den geleerden H a d r i a n u s J u n i u s eene verbetering aan de hand, rakende de leezing van zeker woord in een van

Senecas treurspelen. In de plaats van *Tanais*, in den 42sten dichtregel van de *Octavia*, moest men, meende hij *Thamesis* lezen. 's Daags voor zijn dood, gelijk ook nog op zijn sterfdag (23 Julij 1568) schreef hij aan zijn huisvrouw en nam afscheid van haar, met woorden, die een gerust geweten en standvastige huwelijksliefde ademen. Ook gedacht hij aan zijne kinderen, en zond ze brieven om bij dezelve, wanneer ze tot rijpen ouderdom zouden zijn opgegroeid, aan hunnen vader te gedenken en de raadgevingen daarin vermeld, ten hunnen voordeele aan te wenden. Alle deze brieven zijn bewaard gebleven en uitgegeven. Behalve de doodstraf, vermeldde het vonnis, dat de boeken zouden verbrand en zijne goederen verbeurd verklaard worden. Hij bereikte slechts den ouderdom van 32 jaren.

Hij behoorde tot de geleerden van zijn tijd, gelijk blijkt uit het hier onder vermelde werkje der *Delfschen Martelaer*. Er bestond van hem een portret, in de kleeding van dien tijd, met het werk *de Lingua* van Erasmus in de hand houdende. Zijn geslachtswapen was een schild van goud en keel, beladen met een band van sinople.

Hij liet de volgende kinderen na:

1. Bruyn Hermansz. Schinkel, geb. 7 Maart 1567, die zijn vader als boekdrukker opvolgde, in 1610 raad der veertigen en regent van het nieuwe gasthuis te Delft, in 1611 kerkmeester der Oude- en Nieuwe-kerk, in 1615 binnenhavenmeester, en in 1618 andermaal raad der veertigen, was den 19 Dec. 1625 te Delft overleden.

2. Catharina, geb. 19 October 1562, getrouwd met Pieter Ivestensse van Ruyven, in 1605 regentes van het oude gasthuis te Delft. Zij overleed den 16 Nov. 1620.

3. Josine of Justa, geb. 20 Dec. 1564.

Zie Mr. Theodorus Verburg, *den Delfschen Martelaer*. Delft 1632; Orlers, *Beschrijv. v. Leid.*, bl. 253 (1614 4°) 340 (1641 4°); Oudaen, *Roomsche Mogentheyt*, bl. 146; Brandt, *Gesch. d. Ref.*, D. I. bl. 482-484; *Beschrijv. v. Delft*, fol. uitg. bl. 634; van Bleyswyck, *Beschrijv. v. Delft*, bl. 428-431; J.L.C. Jacob, *Aanteekeningen over het geslacht en de drukwerken van den Delftschen boekdrukker Hermanus Schinckel*, 's Gravenhage; Kok.

[H. Schiphorst]

SCHIPHORST (H.).

Men heeft van hem:

Verhandelingen van de Geesten in 't Ligchaam. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

[J. Schiphorst]

SCHIPHORST (J.) onderscheidde zich als kapitein bij het beleg van de Willemstad door de Franschen in 1792.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 32; Oldenborg, *Beleg van de Willemstad*, bl.

[Jak. Herm. Schiphorst]

SCHIPHORST (JAK. HERM.) kapitein, onderscheidde zich in het gevecht bij Pasewalk.

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 257.

[J. Schipper]

SCHIPPER (J.).
Gaf in het licht:
Historie der Martelaren. fol. m. pl.
Kragt der Liefde. 12°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 190.

[Jan Jansz Schipper]

SCHIPPER (JAN JANSZ.), Amsterdamsch boekdrukker en dichter uit de eerste helft der 17 eeuw. Zijne poëzij is verspreid voor de werken zijner tijdgenooten. Voor het tooneel vervaardigde hij:
Ariane, *trsp. op d'Aemsteld. Schouwb. in 't Jaer* 1644 *vertoont*. (met de spr.):
Die naer zijn welstant staet, *en onheil zoekt 't ontvlien*, *Moet*, *daar de nyd hem dreygt*, *met duyzent oogen zien*. Amst. 1644.
Onvergelijkelijke Ariane, *of verloste kuysheyt uyt Romen*, *vertoond* (als boven) 1655 (45?). Ald. 1646.
Hetzelfde stuk als het vorige, gewijzigd. Beide met 's dichters portret. 1641. Oud 23 jaar.
Onvergelijkelijke Ariane in Thessalien, *vertoont*. Ald. 1656.
Thomas Morus den grooten kanselier van Engeland met 't verstooten der koningin Katryne; trsp. gesp. Ald. 1659.
Verovering van Rhodes, *met de onnozele Bloed-schande; trsp.* Ald. 1741.
In *Bloemkrans van verscheidene gedichten*. Amst. 1659 gaf hij twee gedichten:
Opwekking der stad Amsterdam tot het inhalen der koninginne van Groot Brittanje en *de Nieuwe Antichrist*.
Hij vertaalde uit het Fransch:
De kracht der liefde betoond aan de schoone Olimpia, *kuysche Sylvia*, *en deugdelyke Melindo*, *en getrouwe Argens*. T'Amst. 1641, met titelpl. van A. v a n d e r V e n n e .
Hij is meer als uitgever der werken van J. C a t s , dan door zijn eigen geschriften bekend.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.* D. V. bl. 236; *Cat. der Tooneelspelen van W. Henskens*. N°. 60; *Cat. der Bibl. v.d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I *b.* bl. 191, D. II. bl. 555.

[A. Schippers]

SCHIPPERS (A.) leefde en dichtte in de 2de helft der 18de eeuw.
Hij gaf in het licht:

De Belachlijke Zieken, *kluchtig blsp. geschikt om als een Schimmespel gespeeld te worden*, *tusschen de Min int Lazarus*, *blsp.* z. pl. of j. gr. 8°.

De Ontrouwe Koningin, *of de Dood van Martinus en Nico-*

laas; treur- en tusschensp. om te vertoonen, *bij de Min in 't Lazarushuys*. Amst. 1784.

B. Ruloffs, *Gezangen in Arlequin*, *Herbergier en Taartjesbakker. Pantomine door A.S.* Amst. (1785) gr. en kl. 8°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. I *b.* bl. 191, 192.

[P. Schippers]

SCHIPPERS (P.), weinig bekend en weinig beteekenend dichter uit het laatst der 18 eeuw, lijkzanger van Krom.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*, D. III. bl. 128.

[A.W. Brans Schippers]

SCHIPPERS (A.W. BRANS) schreef:

Over een bijzondere uitwerking van de oculi cancrorum (*kreef tenoogen*) *in de Witte vloed* in *Werken van het Genoots. Servandis Civibus* IX. 1792, bl. 166.

Zie Holtrop, *Bibl. med.*, p. 315.

[H. Schippers]

SCHIPPERS (H.) schreef:

Over het schadelijk gebruik der dotten of zuigpoppetjens voor jonge kinderen, in *Hedend. Bibl. van wetens. kunst en smaak*. 1805. D. I. st. 2, bl. 230.

Zie Holtrop, t.a.p.

[Sytze Willem Schippers]

SCHIPPERS (SYTZE WILLEM), Fries, was rector te Bolsward, waar hij in 1823 overleed.

Hij schreef:

Specimen lit. inaug. exhibens Observationes criticas in Propertii librum quartum. Gron. 1818, 93 bl. 8°. met opdragt, ook aan zijn leermeester Val. Slothouwer, rector van het Leeuwarder gymnasium, en lofvers van den student S. Rienstra Slothouwer.

[M. Schlatter]

SCHLATTER (M.), predikant te Philadelphia, schreef:

Getrouw verhaal van den waren toestand der meest herderlooze gemeentens in Pensylvanien enz. Voorgesteld en opgedragen aan de Hoog Eerw. Christel. Synodus van Nederland, *en voorts aan alle weldadige Christenen*. Amst. 1741. 4°.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.*, bl. 23.

[Jacobus van der Schley]

SCHLEY (JACOBUS VAN DER), in 1715 te Amsterdam geboren, een verdienstelijk graveur uit de leerschool van R. P i c a r t , wiens onderwijs hij sedert zijn twaalfde jaar ontving. Na den dood zijns meesters voltooide hij diens onafgewerkt geblevene kunstplaten. Hij is vooral door zijn boekprenten en vignetten bekend. Tot zijn uitstekendste werken behoort het portret van *A.B. Prevot*, *Aumonier du Prince de Conti.* 1740 in fol. Hij overleed te Amsterdam in 1775.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Philippus van der Schley]

SCHLEY (PHILIPPUS VAN DER), broeder van den vorige, werd in 1724 te Amsterdam geboren, en leerde de graveer-

kunst van zijn broeder, dien hij veertien jaren in zijne kunstwerkzaamheid behulpzaam was. Hij hield zich ook eenigen tijd bezig met het geven van onderwijs, en werd later makelaar in kunstwerken. Tot zijn dood toe beoefende hij de teekenkunst. Hij overleed den 29 October 1817.

Zie I m m e r z e e l .

[Schlicher]

SCHLICHER ( ) schreef: *Aanspraak en antwoord aan de advocaten en procureurs*. 's Hage 1737. 4°.

Zie A b c o u d e , *Derde Aanh.*, bl. 23.

[Arend van Schlichtenhorst]

SCHLICHTENHORST (AREND VAN). Zie SLIGTENHORST.

[G.L. Slichter]

SLICHTER (G.L.), gaf in het licht:
Academische Verhandelingen. 8°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 190.

[Schligting]

SCHLIGTING schreef:
Over het beginsel of 1*ste Cap. van het Evangely van Johannes*. 4°.
Over eenige schriftuurplaatsen. 4°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 190.

[Jan Schlimmer]

SCHLIMMER (JAN), dichter uit het laatst der 18de eeuw. Hij behoorde onder de Lijkzangers op R. S c h u t t e 1784.

Zie v a n der A a , *N.B.A.C. Woordenb.*, D. III. bl. 128.

[J. Schlimmer]

SCHLIMMER (J.) BZN. gaf in het licht:
Prijsverhandeling over den aard, den oorsprong en de waarde van den volksgeest. Rotterd. 1826. gr. 8°.

[J.S. Schlissel]

SCHLISSEL (J.S.) luitenant, behoorde tot de verdedigers der Willemstad in 1792.

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 32; *Bijv. en Verb.*, bl. 35; O l d e n b o r g , *Beleg van de Willemstad*, bl.

[H. Schluters]

SCHLUTERS (H.) schreef:

Kenteekenen der wedergeboorte. Amst. 1670. 8°.

Brief aan seker persoon over den staat harer kerke. 8°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 122.

[Geertruid Schluiter]

SCHLUITER (GEERTRUID). Zie SLUITER (GEERTRUID).

[J. Chr. Schmellentin]

SCHMELLENTIN (J. CHR.) Men heeft:

Nieuwe ontleed- en heelkundige verhandelingen, *met aanmerkingen van* J. Chr. S c h m e l l e n t i n . Amst. 1746. 8°.

Zie A b c o n d e , *Naamv.*, bl. 122.

[Joseph Adolph Schmetterling]

SCHMETTERLING (JOSEPH ADOLPH), geboren te Weenen, vestigde zich als miniatuurschilder en kunsthaarwerker te

Amsterdam, en overleed aldaar in Augustus 1828 in den ouderdom van 77 jaren.

Zie I m m e r z e e l .

[Christina Schmetterling]

SCHMETTERLING (CHRISTINA), dochter van den vorige, werd den 19 December 1796 te Amsterdam geboren, teekende bloemen en vruchen in sapverwen, gaf aldaar onderwijs en overleed aldaar den 18 Maart 1840.

Zie I m m e r z e e l .

[Elizabeth Schmetterling]

SCHMETTERLING (ELIZABETH), zuster der vorige, werd den 30 Nov. 1804 te Amsterdam geboren, legde zich reeds vroegtijdig op het graveren toe, en gaf van 1820-1829 geen onverdienstelijke proeven in dit kunstvak o.a. in den *Nederlandschen Muzen-Almanak*. Later legde zij zich meer toe op het miniatuur-schilderen, en gaf tevens onderrigt in het teekenen.

Zie I m m e r z e e l .

[L. Schmid]

SCHMID (L.), luitenant, onderscheidde zich in den slag bij Talavera in Spanje (1809).

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 354.

[Philippe Henry Schmid]

SCHMID (PHILIPPE HENRY), luitenant-kolonel, heeft in 1709 Geertruidenberg tegen de Franschen verdedigd.

Zie B o s s c h a , t.a.p. D. III. bl. 25.

[N. Schmid]

SCHMID (N.) gaf in het licht:
De beschouwing van het weereldgestel, *gemakkelijk gemaakt ter verkrijging van eene algemeene kennis der groote werken aan God.* Haarl. 1774.

Zie A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 458.

[Isak Jacob Scmidt]

SCHMIDT (ISAK JACOB), werd den 14 October 1779 te Amsterdam geboren. Zijn vader was koopman in die rijke handelstad, en bevorderde op alle wijze de opvoeding van zijnen zoon. Toen in het jaar 1795, bij de verovering der Nederlanden door het leger der Fransche republiek, zijn vermogen verminderd was, bewilligde hij in het besluit van S c h m i d t , om zijne verkregene kennis ver van het vaderland aan te

wenden. Zoo kwam de 19jarige jongeling in 1798 in Rusland en in een handelshuis, welks zaken hem gelegenheid gaven tot het meermaals bezoeken van die stammen der Kalmukken, welke tusschen de Wolga en den Don tot aan den voet van den Kaukasus rondzwerven. Drie jaren, welke hij onder die volken doorbragt, waren voor den jongen koopman genoeg, om grondige kennis van hunne taal, letterkunde, godsdienst en zeden te verkrijgen. Reeds toen vatte hij het voornemen op, die ten beste der wetenschap aan te wenden. In het begin van het jaar 1811, vestigde S c h m i d t zich te Moskou, doch reeds in het volgende jaar dwong het naderen der Fran-

sche legers hem deze woonplaats te verlaten, en met haar alles, wat hij als de vrucht van 13jarigen arbeid bezat. Daaronder behoorde ook eene reeds aanzienlijke verzameling, welke door de vlammen en de plundering spoorloos verloren ging. In Petersburg gekomen, bekleedde S c h m i d t , bij zijne handelszaken, de betrekking van penningmeester bij het bijbelgenootschap, dat onder bescherming van keizer Alexander opgerigt was. Het genootschap droeg hem de vertaling op van het Nieuwe Testament in de Mongoolsche en Kalmuksche talen, en daar de vrijgevigheid des keizers zijn levensonderhoud verzekerde, zoo zeide hij in 1819 den handel voor uitsluitend letterkundige werkzaamheden vaarwel.

De beide vertalingen van het Nieuwe Testament, welk in 1827 verschenen, een onderzoek over het verband der Gnostische leer met het Buddhismus, waarvoor de universiteit te Rostock hem de doctorale waardigheid schonk, en vooral zijne geschiedenis der Oostelijke Mongolen, naar de berigten van S a n a n g S e t z e n , bevalen hem aan bij de academie, welke hem in 1829 tot adjunct voor de Oostersche letter- en oudheidkunde verkoos. Ofschoon reeds 50 jaren oud, ontwikkelde S c h m i d t van dien tijd af eene merkwaardige werkzaamheid. Behalve verscheidene verhandelingen over de Buddhistische leerstellingen, in hare godsdienstige en wijsgeerige beteekenis, gaf hij in het licht: de eerste Mongoolsche spraakkunst, in het Russisch en het Duitsch, een Mongoolsch-Duitsch-Russisch woordenboek, en de daden van G h e s s e r-k h a n , een beroemd Mongoolsch beldendicht, dat hij tevens in het Duitsch vertaalde. Spoedig volgden eene spraakkunst en twee woordendenboeken der Thibetsche taal en daarna een uitgebreid Thibetsch werk, uit den Gandjur genomen, en eveneens met eene Duitsche vertaling voorzien. Deze geschriften zijn de sleutels tot twee Aziatische letterkunden, waartoe den Europischen Orientalist nog geen weg gebaand was, en wanneer thans velen in Duitschland, Frankrijk en Engeland dit gebied der wetenschap betreden, dan is er onder hen stellig geen, die niet gaarne erkent, dat hij een leerling is van S c h m i d t . In het jaar 1842, na het ten einde brengen van deze werken, ontwaarde S c h m i d t eene verzwakking van het gezicht, welke met onrustharende snelheid toenam, en welke men spoedig verklaren moest voor de staar, welke zijne beide oogen bedreigde. Hij droeg zijn ongeluk met waardige onderwerping en was zeer verheugd, toen eene gelukte operatie hem eene gedeeltelijke herstelling verschafte. Zij was ongelukkig van korten duur, daar hij reeds den 27 Angustus van het volgende jaar bezweek aan eene toevallig gekregene wond aan den eenen voet, welke ontstoken was geworden.

De Allgemeine Deutsche Real-Encyklopädie, 9de uitg. wijdt een zeer lofsprekend artikel aan S c h m i d t . Zijne geboorte-

plaats wordt niet opgegeven. Het is dan te voorzien, dat hij voor een Duitscher zal gehouden worden, of werkelijk reeds wordt.

Zie *Algemeene Konst- en Letterbode*, van 9 Nov. 1849 en daarin overgenomen uit: *Compte rendu des travaux de 'l Academie Imperiale des Sciences de St.-Petersbourg*, *pour l'anneé* 1847, par F u s s , *sécrétaire perpetuel*, in *Archiv fur Wissenschaftliche Kundc von Rusland*, *van* A. E r m a n , D. VII. bl. 354.

[Geobge Adam Schmidt]

SCHMIDT (GEOBGE ADAM), zoon van J a n F r e d e r i k S c h m i d t en M a r i a v a n A n r o y e n werd den 17 Mei 1791 te Dordrecht geboren en door P i e t e r H o f f m a n in de teeken- en schilderkunst opgeleid. Zeventien jaren oud behaalde hij den eersten prijs van het gekleed model op het teekengenootschap Pictura, en, zooveel het zijne beroepsbezigheden gedoogde (hij bestierde een sieraad- en schilderwinkel) hield hij zich bezig met het schilderen en teekenen van huisselijke tafereelen, veelal uit een boerenstand genomen en het vervaardigen van portretten, zoo in het groot als miniatuur. Hij zond de voortbrengselen van zijn penseel, die zich onderscheidden door aangename en natuurlijke voorstelling en uitvoerige behandeling naar verschillende tentoonstellingen. Op het Pavilioen te Haarlem vindt men van hem een *oud man en een lezendmeisje.* Hij was lid van de koninklijke Academie van Beeldende Kunsten en correspondent van het koninklijk Nederlandsch Instituut, en overleed te Dordrecht den 23 Maart 1844, oud bijna 54 jaren. Zijn portret is door hem zelven geschilderd, en door J. v a n d e n K e r c k h o v e n gelithographeerd in fol. Ook komt het voor in de *Galerie des Peintres* etc., uitgegeven bij d e W a s m e te Brussel met eene van steen geteekende plaat. J o h a n n e s R u t t e n was zijn leerling.

Zie v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n , *Leven der Schilders*, D. III. bl. 297; I m m e r z e e l ; K r a m m ; *Jubelfeest van Pictura*,

[Izaäk Schmidt]

SCHMIDT (IZAäK) werd den 11 Juni 1748 te Amsterdam geboren, ontving eenige lessen van J a n v a n H u y s u m , doch werd later leerling van den portretschilder Quinchardt. Na zich zes jaren in het portretschilderen geoefend te hebhen, legde hij zich op het landschap schilderen toe, en ondernam met J u r r i a a n A n d r i e s s e n een behangselfabriek. In den aanvang slaagden zij gelukkig doch spoedig werden zij door den veranderden smaak dier dagen gedwarsboomd. In 1775 deed hij met zijnen vriend R. V i n k e l e s een reis door Brabant en begon, na zijn huwelijk, in 1772 onderwijs te geven. Ook beoefende hij de letteren en toonkunst. Zijn voornaamste letterarbeid is de levensschets van P.P. R u b b e n s , die hij uit het Fransch van J.F. M i c h e l (Brussel 1771 8°.) vertaalde, en in 1774 te Amsterdam in het licht gaf, 't geen den uitgever, L.J. d e C o r t , van den druk in 1840 te Antwerpen verschenen, onbekend bleef. Deze uitgaaf is met vele zeer belangrijke aanteekeningen en toevoegselen van V i c t o r C.

van Grimbergen voorzien. In 1780 verscheen van hem een eigen geëtst werkje, bestaande uit *zes Nederlandsche gezigten*. Kramm vermeldt van hem een meer luchtig bewerkte ets, voorstellende een *Arkadisch landschap* en het naar de schilderij van Schmidt door J.F. Bause te Leipzig gegraveerd portret van mr. O.W. Visscher, pensionaris van Amsterdam. Hij was in 1759 medeoprigter der stads-teekenacademie te Amsterdam, en bleef tot zijn dood medebestuurder en hield de redevoeringen bij prijsuitdeelingen. Ook was hij de grondlegger van het muzykgenootschap *Harmonica*. Hij overleed in zijne geboorteplaats den 17 Mei 1818. Zijn portret komt voor op ééne plaat met dat van J. Andriessen en R. Vinkeles, en in het prentwerk van Marcus.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 5; Immerzeel; Kramm.

[Izaäk Riewert Schmidt]

SCHMIDT (IZAäK RIEWERT), zoon van den vorige, werd door A. de Lelie tot portretschilder opgeleid, doch legde zich later op de wiskundige wetenschappen toe, werd onderwijzer aan de artillerie en genie school te Delft en overleed aldaar den 26 Januarlj 1826, in den ouderdom van 44 jaren.

Hij gaf in het licht:

Beginselen der hoogere meetkunst, *bevattende de toepassing van de stelkunst op bepaalde meetkunstige vraagstukken*. 's Hage 1822. m. pl.

Differentiaal en Integraal rekening. 's Hage en Amsterd. 1822. m. pl.

Statica. 2 D. m. pl. 's Hage 1825.

Dynamica. 's Hage en Amsterd. 1825.

Nagelaten wiskundige verhandelingen. 's Hage 1826. 8°.

De la Croix, *nagelaten wiskundige verhandelingen*. 's Hage en Amsterd. 1826. gr. 8°.

Hij vertaalde uit het Fransch:

La Croix, *beginselen der stelkunst*, *met pl*. 's Hage en Amsterd. 1824. 2 dr.

Dez. *Meetkunst*. Ald. 1825.

Dez. *Grondbeginselen der beschrijvende meetkuust*. Ald. 1821.

Dez. *Beginselen der goneometrie en trigonometrie.*. Ald. 1825.

Zie Gebr. van Cleef, *Alph. Naaml. van boeken*, bl. 123, 541; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[J.W. Schmidt]

SCHMIDT (J.W.) Zie SCHMIDT (WILLEM HENDRIK).

[Michael Johannes Schmidt]

SCHMIDT (MICHAEL JOHANNES), bouwmeester te Rotterdam, trad in dienst van Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, en bleef te Berlijn werkzaam. Men heeft den bouw van de torenklokken der Mariakerk aldaar, in 1663 begonnen, aan hem toegeschreven. Hij overleed in 1692 te Berlijn, in den ouderdom van 66 jaren.

Zie K r a m m .

[Willem Hendrik Schmidt]

SCHMIDT (WILLEM HENDRIK), den 12 April 1809 te Rotterdam geboren, genoot in zijn jeugd het onderwijs van G. de Meyer, doch ontwikkelde hoofdzakelijk zich zelven. Opgeleid in den handel zijns vaders, winkelier in bedden en matrassen, kon hij aanvankelijk zich alleen bij tusschenpozen aan zijn geliefdkoosd vak wijden en besteedde den uitgewoekerden tijd aan de studie der natuur, en in het Rotterdamsch teeken-collegie *Hierdoor tot Hooger*, waar zijne teekeningen herhaaldelijk bekroond werden. Twee jaren na zijn huwelijk (1835) begon hij zich uitsluitend op de kunst (genre historique) toe te leggen en zijne elkander opvolgende binnenhuizen en portretten ware bewijzen van zijnen uitmuntenden aanleg. Zijne stukken werden op verschillende tentoonstellingen, zoo als te Antwerpen en te 's Hage, met medailles bekroond. In 1840 deed hij een belangrijke kunstreis tot verdere ontwikkeling van zijn talent en bestudeerde de verschillende scholen in de museums te Dusseldorp, Frankfort, Berlijn, Leipzig, Dresden, Praag, Weenen, Munchen, en op de Rotterdamsche tentoonstelling van 1838 zag men 3 schilderijen van zijn penseel, die in ware verdiensten om de kroon wedijverden. Het ééne was een portretten groep van drie meisjes uit den deftigen stand ten voeten uit, het tweede (*Rijkdom en armoede*) eene rijke compositie van onderscheidene figuren, het derde (*Het huwelijks contract*) stelde een prachtige binnenkamer voor, in welke een notaris zich bezig houdt met het maken eener huwelijks-overeenkomst, terwijl hij met aandacht luistert naar hetgeen de vader der verloofde hem met ernst en nadruk schijnt te beduiden, tegenover de vader zit, aan deze zijde der tafel zijne gade, die met ingespannen oplettendheid acht geeft op zijne woorden; ter regterzijde staan de verloofden in genoegelijk gesprek.

Immerzeel vermeldt nog van hem: *een monnik*, *brood brengende aan eene zieke vrouw* (1839), een *kraamkind* (1839) een *kinderschool*, eene *Beaarding* (in sapverw), *de Biecht* (1841) op de Haagsche tentoonstelling in dit jaar met zilver bekroond, en *de laatste oogenblikken van een kloostervoogd*, op de tentoonstelling te Brussel in 1842, eene compositie van 17 verschillende hoofden, allen verschillend in houding en karakter en toch allen een en dezelfde gedachte uitdrukkende. Op de tentoonstellingen in 1844 te Rotterdam en Amsterdam zag men van hem eene uitmuntende schilderij, voorstellende *Oldenbarneveld wordt het doodvonnis aangekondigd*. In 1848 was op de tentoonstelling te Keulen eene sehilderij van onzen kunstenaar, voorstellende *de opwekking van het dochtertje van Jaïrus*, 't geen in de *Kölnische Zeitung* het *eerste*, de schilderij *Adam en Eva bij het tijk van Abel* het tweede voornaamste schilderij dezer expositie noemde. Schmidt had een fiksch en een breed penseel, zuiver en krachtig koloriet bij een welge-

kozen effekt, terwijl de teekening en groepering zijner beelden geestig en verdienstelijk was. Bij de zamenstelling zijner stukken getroostte hij zich de niet geringe kosten al de benoodigde costumes en accessoires, als ook de navolgingswaardigste modellen zich aan te schaffen, ten einde in al zijne voorstellingen, zelfs in de kleinste bijzonderheden niet aan de waarheid te kort te doen.

Hij schilderde het portret van J. van Harderwijk Rz. door J.P. Lange in staal gebragt, dat verkeerdelijk J.W. Schmidt, in plaats van W.H. Schmidt geteekend is.

Toen hij zich in 1842 te Delft ter woon vestigde, betrok hij, onwetende, het huis in de werkplaats van Michiel Miereveld. Den 28 December van dat jaar benoemde hem de koning tot leeraar in het handteekenkunde bij de koninklijke academie tot opleiding van burgerlijke ingenieurs aldaar, G. van der Ven en C. Neurdenburg zijn zijne leerlingen. Schmidt was lid der koninklijke Akademie van beeldende kunsten te Amsterdam, van Arti Sacrum te Rotterdam. der vierde klasse van het kon. Ned. instituut en ridder van de Eikekroon. Hij overleed den 1 Junij 1849 in den ouderdom van slechts 40 jaren. Zijne begrafenis werd door meer dan 200 personen bijgewoond. Zijn portret bestaat.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, D. III. bl. 254; Immerzeel; Kramm; *Verslag van het Kon. Ned. Inst.; Europa*, *Verzameling van In- en Uitl. Lettervruchten*, n°. 7. bl. 38; (*Lofrede op Schmidt*); *Herinnering aan Willem Hendrik Schmidt door J. van Harderwijk; Utrechtsche Courant* 1849, n°. 68; *Konsten Letterb.* 1844, n°. 42, bl. 337; *Nederl. Kunstkronijk* 19 Febr. 1844; Kobus en de Rivecourt; Nieuwenhuis; Muller; *Cat. v. portr.*

[C.J. Schmidt]

SCHMIDT (C.J.) schreef:

Proeve eener beredeneerde zwemkunst, 2 dr. met een plaat. Amst. 1806.

Beknopte verhandeling over den aard en de eigenschappen van het menschenhaar, *behelzende een onderzoek naar de oorzaken van deszelfs kleur*, *wasdom*, *voeding*, *sterkte*, *ziekte enz.*, *benevens eene nadrukkelijke aanbeveling der thans zoo met roem bekende macasser-olie ter bevordering der gezondheid en het uiterlijke schoon van het menschelijk hoofd*. Amst. 1815. 8°.

De stoom-spijs-ketel, *in haar geheelen omvang en gebruik*, met gekleurde platen. Amst. 1823. 8°.

Proeve eener historische en ontledende verhandeling over de lampsoorten, met gekl. platen. Amst. 1811. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. Med.*, p. 316.

[C F. Schmidt]

SCHMIDT (C F.) vertaalde:

Timour de Tartaar, *groot melodrama* (in 3 bedr.) *het Eng. vrij gev.* Amst. 1814. kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I *b.* bl. 192.

[E.L.E. Schmidt]

SCHMIDT (E.L.E.) schreef:
Waarneming eener doodelijke verzweering in de lies, als gevolg van die der linker nier, in *Verhandel. van het genootschap ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam*. (Nieuwe) D. XIX. 1813. D. II. bl. 1.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med.*, p. 316.

[Izaäk Schmidt]

SCHMIDT (IZAäK). Van dezen verdienstelijken dichter bestaan drie oorspronkelijke tooneelstukken:
Lucas en Clarisse, *trsp.* Amst. 1769.
Agatha, *trsp.* Ald. 1785.
De Zuider haaks, *trsp.* Ald. 1786.
Geen dezer stukken mogt de eer der vertooning op den Amsterdamschen schouwburg genieten; het eerste en beste werd den dichter door de regenten teruggegeven, onder betuiging dat het spel niet in hunnen smaak viel.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 238; *Lucas en Clarisse*, *Voorr.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I *b.* bl. 192.

[Johann Schmidt]

SCHMIDT (JOHANN) of, gelijk R o t e r m u n d hem noemt, S m i d t , was achtereenvolgens kweekeling der Groninger en Utrechtsche akademie, predikant te Putten op de Veluwe en legerpreker bij de Hollandsche krijgsmagt. Sedert 1760 wijdde hij zijn dienst aan de Stephani-kerk te Bremen en leefde nog in 1796. Eershalve werd hem door de hoogeschool te Harderwijk het doctoraat in de godgeleerdheid opgedragen. Zijne dissertatie inauguralis te Harderwijk verdedigd was *de Psalmo XXXII*.

Zie R o t e r m u n d , *Brem.*, T. I. p. 187; B o u m a n , *Gesch. der Geld. Hooges.*, D. II. bl. 418, 419.

[Johan Christiaan Schmidt]

SCHMIDT (JOHAN CHRISTIAAN), luitenant-generaal, diende aan de Sambre.

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 94.

[Wilhelm Schmidt]

SCHMIDT (WILHELM) diende als luitenant in Rusland.

Zie B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 395.

[J.O. van Schmidt auf Aenstadt]

SCHMIDT AUF AENSTADT (J.O. VAN).
Schreef:
Dissert. chir. de laesione cerebri in suppurationem abeunte.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med.*, p. 316.

[Johann George Otto Stuart von Schmidt auf Altenstadt]

SCHMIDT AUF ALTENSTADT (JOHANN GEORGE OTTO STUART VON), ridder der orde van den Ned. Leeuw, der Milit. Willems-orde, met de ster van de Eikenkroon, was in zijn leven gouverneur van Suriname. Hij overleed 7 Aug. 1857 op de buitenplaats *het kleine Loo*, nabij 's Gravenhage, in den ouderdom van 51 jaren.

Zie *Haarl. Cour.* 11 Aug. 1857.

[W.M. von Schmidt]

SCHMIDT (W.M. VON)
Schreef:
Mijne krijgsgevangenschap in Frankrijk onder het schrikbewind van Robespierre. Haarl. 1828.

Zie *Alphab. Naaml. van boeken*, bl. 542.

[Nicolaas Schmidt]

SCHMIDT (NICOLAAS), eerst professor in de theologie en philosophie bij de roomschen, vervolgens proponent onder de classis van Schieland, overleed te Dordrecht den 5 December 1783. Na zijn dood gaf ds. van den Breugel van hem in 't licht: *Zestal van zeer stichtelijke Leerredenen*, *nagelaten door den eerw. heer Nic. Schmidt*. Dordr. 1784. 8°. Ook beoefende hij de Latijnsche poëzij.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 447; *Boekz.* Nov. 1784, bl. 552.

[Nicolaas Schmidt]

SCHMIDT (NICOLAAS) beoefende in het laatst der vorige eeuw de Nederduitsche poëzij.

Zie *Cat. v.d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 309.

[Carel Joseph Schmitt]

SCHMITT (CAREL JOSEPH), uitstekend musicus, omstreeks 1760 te Mainz geboren, vestigde zich in 1795 te Amsterdam, en werd in het volgend jaar orchestmeester van het orchest van het Hoogduitsche tooneel. Later verkreeg hij de directie van het Zondagsche concert: *Eruditio musica* (in 1811 ontbonden) en van de Hollandsche manège. Omstreeks 1802 vertrok hij naar Frankfort, om eenige talentrijke kunstenaars te engageren. Het schijnt dat hij aldaar de betrekking van orchestmeester heeft bekleed, en tusschen 1808 en 1810 is gestorven.

Onder zijn leiding werd het eerst opgevoerd het oratorium *de Schepping* van J. Haydn in de Nieuwe kerk. Tijdens zijn verblijf te Amsterdam had hij de directie van het orchest op het koor der R.C. Mozes en Aarons kerk, waar hij mede tot verbetering van het kerkmuzyk veel heeft bijgedragen, en waar in de bibliotheek eenige zijner compositiën in manuscript zijn gebleven, als 4 vierstemmige *Missen* met groot orchest, 4 *Tantum ergo's* (idem), 1 *Miserere* (idem), 1 *Sopraan-Aria* en verscheidene andere gelegenheidsstukken. Voor het tooneel van den Amsterdamschen schouwhurg vervaardigde hij de muzyk voor de koren in de *Watergeuzen*, en voor de koren en optogten in het tooneelspel *De dood van Rolla*.

Zie Gregoir, *Musiciens Neerl.*, p.; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[J.D. Schmittman]

SCHMITTMAN (J.D.) schreef:

Zwanenzang, *een levensverhaal met een voorreede en kerkreeden op de dood van den Hooggeleerde Éerwaarde heer A. van Alphen*, *in zijn leven Prof. op 's lands Universiteyt te Utreeht*, door A. V o g e t , Prof. aldaar. *Uytr.* 1646. 4°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 136.

[Johannes Andreas Schmitz]

SCHMITZ (JOHANNES ANDREAS), zoon van Johann Schmitz en Susanna Nies, te Soest, eene aanzienlijke stad in het graafschap Mark, waar zijn vader grootregter was, geboren, ontving waarschijnlijk zijne vroegere opleiding aan de aldaar gevestigde Illustre school, en werd later lijfarts van Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg. Op den landdag in 1648 te Nijmegen gehouden, werd hij tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde en archiater te Harderwijk aangesteld.

Hij werd ten jare 1650 tot derden rector der academie benoemd, en overleed 2 Oct. 1652. Hij was gehuwd met Geertruid van Kumpsthoffs.

Hij schreef:

Medicinae practicae compendium. Hard. 1653, Leipzig 1688, vermeerderd door Christ. Rumpf.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. I. bl. 184, 316, 319, 327, 433, D. II. bl. 607, 651; Jöcher; Kobus en de Rivecourt; à Roy, *Cat.* D. II. bl. 910, D. V. bl. 2070.

[Johan Joseph Schmitz]

SCHMITZ (JOHAN JOSEPH), in 1784 te Hanover geboren, legde zich onder B. Wolff te Amsterdam op het teekenen toe van beelden, historiele ordonnanties en landschappen. In het laatst van 1816 vertrok hij naar Java (daartoe door den gouverneur uitgenoodigd), hetwelk ten dienste van kunsten en wetenschappen, bij het in bezit nemen van dit eiland, ettelijke schilders en teekenaars behoefde.

Zijn portret is door Caspari geteekend.

Zie Immerzeel; Kramm.

[J.L. Schmucker]

SCHMUCKER (J.L.), schreef:

Heelkundige waarnemingen. Leiden 1775. 2 dr. m. pl.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 459.

[N.N. Schneider]

SCHNEIDER (N.N.), een Brabander van geboorte, vestigde zich eerst te 's Hage, later te Amsterdam. Hij schilderde landschappen met wild en tam gevogelte. Hij was in 1753 lid der Confreriekamer Pictura te 's Hage.

Zie Kramm.

[Andries Schoemaker]

SCHOEMAKER (ANDRIES), den 9 October 1660 te Amsterdam geboren, was een zonderling liefhebber en groot verzamelaar van 's lands historie penningen, aan

wien v a n L o o n het IV^{de} deel zijner *Nederlandsche Historie penningen* opdroeg. Ten zijne eere is een groote gedenkpenning geslagen. Ook teekende hij penningen, wapens en kasteelen. Hij overleed te Amsterdam den 23 December 1723. Zijn portret bestaat. Zijn wapen was een veld van azuur, waarop, in overhoeksche rigting een anker van zilver. S c h e l t e m a deelt in zijn

Gesch. en Letterk. Mengelw., D. IV. St. 1, een merkwaardige brief mede door Andries Schoemaker aan zijn zoon Gerard geschreven.

Op *Cat. mss. van J. van Voorst*, bl. 50, 70 komen voor:

Andries Schoemaker, *Historie der Pausen*, *met portr.* in 4°. 514 bladz.

Schouburg der Nederlandsche gedenk- en leg-penningen mitsg. de Noodmunten, *beginn. met de trouw van Philips van Burgundiën tot* 1555. *Vertonende een bloote aantekeninge der penningen. Historis verhaal der Nederlandse gedenck- en leg-penningen mitsg. de Noodmunten van* 1535 *tot* 1714, *beschreven door Ger. van Loon*, *en de penningen bijeenverzameld door A.S.* in gr. 4°. 6 D. 3 vol.

Nederlandsche leg- geld- of rekenpenningen in afteekeningen vertoont (*van Philips van Bourgondie tot het jaar* 1700) 352 pag. in 4°.

Nederlandsche leg-penningen (*afgebeeld en beschreven*, *van Philips van Bourgondie tot het jaar* 1704). In gr. 4°. 696 pag.

Zie P. Scheltema, *Het leven van mr. Jacobus Scheltema*, bl. 132; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. A. bl. 190; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Gerrit Schoemaker]

SCHOEMAKER (GERRIT), zoon van den vorige, den 5 September 1692 te Amsterdam geboren, was makelaar en beoefende tevens de teekenkunst. Zijne nagelatene verzameling vaderlandsche monumenten en kasteelen, eigenhandig door hem naar de natuur en andere meesters geteekend, is in bezit der koninklijke bibliotheek te 's Hage, en van graaf Nahuys te Utrecht. Deze bezit ook zijn portret en vele familie-papieren dit geslacht betreffende. Hij verrijkte de *Noordhollandsche Arcadia van Claas Bruin met aanteekeningen*. Amst. 1732.

Hij overleed te Amsterdam den 18 October 1732.

Zie Kramm.

[Jacobus Schoemaker]

SCHOEMAKER (JACOBUS), te Breda geboren, verkreeg in 1719 het meesterschap in de confrerie-kamer der beeldhouwers te 's Hage. Hij was een bekwaam meester, en overleed in 1739 of 1740.

Zie Kramm.

[Hermannus de Schoenmaker]

SCHOENMAKER (HERMANNUS DE), wederdooper in Groningen op 't Zand in 1535. Hij gaf zich voor den Messias, ja voor God den Vader uit. Muller vermeldt een portret van hem.

Zie *Cat. van portr.* bl. 66. Emmius, *Hist. Fris.* p. 884, 885; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I. bl. 129.

[Johannes Schoenmakers Pietersz.]

SCHOENMAKERS PIETERSZ. (JOHANNES), werd den 1 November 1755 te Dordrecht geboren. Tot goud- en zilversmid bestemd, achtte hij te regt de teekenkunst voor zich

van veel belang, en legde hij er zich ijverig op toe. Dit evenwel was hem niet genoeg, maar hij nam ook, in de tusschenuren, die hem van zijne beroepsbezigheden overschoten, het etsen bij de hand, en heeft daarvan in vroeger jaren verscheidene zulke fraaije proeven geleverd, dat men daaruit kon opmaken, dat, indien hij daarbij gebleven was, hij een waardfg opvolger van den Belgischen S c h m i d t zou kunnen geworden zijn. K r a m m vermeldt van hem de volgende etsen: *Twee landschappen; een gezicht in den Haarlemmerhout; een zeetje met zeilende schepen; het afloopen van het oorlogschip de Hercules*, *gebouwd door den scheepstimmerman J. Spaan*, *op de nieuwe werf buiten Dordrecht*, *den* 12 *April* 1782. *J. van Strij ad viv. del.*, *J.S. sculp*, in fol. oblong, een *Pennesnijder* naar d e K o n i n g , en eenige *vignetten* in de *Gedichten* van D i r k K u y p e r s .

In kennis gekomen met de heeren v a n S t r y , V e r s t e e g , H o f f m a n en anderen, beproefde hij op hunnen raad ook het schilderen, tot onderwerp kiezende, stadsgezigten. Hij slaagde hierin gelukkig en zijne kunst, vond een plaats in de kabinetten o.a. van de heeren v a n Z u y l e n v a n N i j e v e l t en O n d e r w a t e r v a n P u t t e r s h o e k te Dordrecht, van den baron S t e e n g r a c h t te 's Hage, en van den hertog v a n U r s e l te Brussel. Hij zond ook fraaije stukken op de tentoonstellingen, o.a. te Dordrecht in 1819 4 stadsgezichten onder welke één met beelden en schepen, gestoffeerd door J.C. S c h o t e l . In 1824 prijkte op het jubelfeest van Pictura te Dordrecht in de gehoorzaal zijn keurig *Gezicht op de Groote kerk van Dordrecht* en een *fraai stadsgezicht langs eene gracht*, *gestoffeerd door J.C. Schotel*. Op de *Lijst der kunstwerken ter verloting ingezonden*, *ten behoeve van het vaderland* 1831 komt van hem voor een *achterbuurtje*. Het museum te Dordrecht bezit van hem een *stadsgezicht binnen Dordrecht* met J.C. S c h o t e l geschilderd. Hij was een braaf en eenvoudig man, mede-directeur van het genootschap Pictura, honorair-lid der academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Hij overleed te Dordrecht in 1842.

Zie v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n , *Leven der Schilders*, D. III. bl. 76, 77; I m m e z e e l ; K r a m m ; *Feestviering van Pictura*, bl. 72.

[P Schoenmakers]

SCHOENMAKERS (P) leefde in het laatst der vorige eeuw. K r a m m vermeldt van hem een prent in gr. plano, voorstellende *de eerste steen gelegd den* 16 *Junij* 1784 *aan het Maagdenhuis te Amsterdam*, waarop met sierlijke letters *Psalm XL vers* 1, te gelijk als tijdvers, met andere zinspelende ornamenten, door B. d e B a k k e r *fecit*, 1788, naar zijne teekening.

Zie K r a m m .

[Wilhem Schoenius]

SCHOENIUS (WILHEM), Hollands priester, gaf in het licht:

De Weg der Suyverheyt van d' Hollandse Maegden. Antw. 1685. kl. 8°.

Zie M u l l e r , *Cat. v. Godgel. Boeken*, bl. 107.

[C. Schoevaerdts of Schovaerts]

SCHOEVAERDTS of SCHOVAERTS (C(HRIST. of C(ORNELIS?). Volgens K r a m m vindt men van zijn penseel verscheidene schilderijen, in denzelfden trant als van M a r t e n S c h o e v a e r d t s , bewerkt, op de Catalogussen van H o e t en t e r W e s t e n , waaronder er van A s s e l y n voorkomen, door C h r i s t . gestoffeerd, doch in zijn register zegt hij C o r n e l i s .

Zie K r a m m .

[Marten of Mrchael Schoevaerdts of Schovaerts]

SCHOEVAERDTS of SCHOVAERTS (MARTEN of MRCHAEL), volgens sommigen een Hollander, volgens anderen een Duitscher. Zijn werk behoort tot de Hollandsche of Vlaamsche school, doch draagt weinig, zoo als velen meenen, het kenmerk van die van T e n i e r s . Als etser is hij o.a. bekend door *lustige boeren in een herberg*, en een *vertrek met vechtende boeren*. Naar twee zijner schilderijen zijn prenten gegraveerd, onder den titel: *Fête campagne de Hollandais* en *Retour de la Fête Hollandaise*. Op de Louvre te Parijs zijn van hem *Twee Landschappen* met figuren en beesten gestoffeerd.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[D. Schol]

SCHOL (D.), gaf in het licht:

Spelende Kieshemel. Delft 1699. 4°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*

[Ysbrand Dirkszoon Schol]

SCHOL (YSBRAND DIRKSZOON), een der eerste martelaren hier te lande, bekleedde omtrent 1530 of een weinig later het priester-ambt te Amsterdam. Verdacht van de gevoelens van L u t h e r te zijn toegedaan en de nieuwe leer aan te hangen, werd hij een en andermaal door de wethouderschap der stad ontboden en ondervraagd doch telkens vrijgesproken en losgelaten. Toen men hem echter in 1534 van nieuws in verzekering nam, moest hij zijn standvastigheid in 't geloof met een harden dood betalen. Men voerde hem gevangelijk naar Brabant, wierp hem te Vilvoorden in den kerker, en voerde hem, na een geruimen tijd gezeten te hebben naar Brussel, waar men hem in het gemelde jaar verbrandde. Allen die van S c h o l gewagen, vermelden hem als een persoon van goeden huize, in verscheidene takken van geleerdheid

niet onbedreven, voorts zeer welsprekend en van eenen vromen en godzaligen wandel.

Zie P o n t a n u s , *Beschrijv. van Amsterd.*; W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amsterd.*

[Pieter Scholier of Petrus Scholierius]

SCHOLIER (PIETER) of SCHOLIERIUS (PETRUS), uit een edel Neurenburgsch geslacht (S c h u l l e r) in 1582 te Antwerpen geboren, studeerde te Leuven in de philosophie, doch zonder vrucht. Toen hij 30 jaren oud was, keerde hij derwaarts terug, en verkreeg in 1612 den graad van licentiaat in de beide regten.

De hertog van Aarschot nam hem met zich op een reis naar Italië, waar hij de zeden en oudheden bestudeerde. Zes jaren later in zijn vaderland weêrgekeerd, huwde hij A n n a L a m b r e c h t s , eene vrouw van groote schoonheid, en vestigde zich te Leuven, waar hij zich geheel aan de beoefening der fraaije letteren wijdde, en naauwe vriendschap sloot met E r y c i u s P u t e a n u s en dr. G e r a r d C o r s e l l u s . Eindelijk keerde hij naar Antwerpen terug, waar hij dikwerf het schepenambt bekleedde. Hij overleed den 16 Nov. 1635.

Hij schreef:

Koock-Boeck, *oft familieren Keucken-Boeck*, *leerende hoe dat men alderhande vleesch*, *vogelen*, *wildtbraedt ende visch koken zal*, *ende wanneer alderhande spyse ende wyn op haer beste is. Oock alle manieren van Salaet te maken. Ghemaeckt* Leuven 12°. Verb. Antw. 1655. 16°.

Sermones familiares. Antv. 1623. 4°. Ook met den titel: *Diogenes Cynicus*, *sive Sermonum familiarium Lib. III*. Antv. 1635. 12°., 1683. 4°. (*Commentariis illustr. ed. Albertus le Roy*).

Zie S w e e r t i i , *Athen. Belg.*, p. 633; V a l e r i u s A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 759, 760; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*; P a q u o t , *Mém.*, T. I. p. 66, 67; *Acta Erud. Lips.*, 1684. p. 262, 263; B o r r i c h i u s , *de poët. Dissert.* 5 § 185; H o e u f f t , *Parn. Lat. Belg.*, p. 135; 136; B a i l l e t , *Jugem. des Sav.*, § 1426.

[Adriaan Scholiers of Hadrianus Scholasticus]

SCHOLIERS (ADRIAAN) of SCHOLASTICUS (HADRIANUS), waarschijnlijk te Antwerpen geboren, waar hij in het midden der 16 eeuw onderwijzer der jeugd was. Hij huwde C a t h a r i n a M a e s , die aldaar den 17 Julij 1563, in den ouderdom van 34 jaren overleed. Zij werd in de abdy-kerk van St. Michiel begraven. Hij vervaardigde haar grafschrift, dat men vindt bij P a q u o t .

Hij liet na:

Carmina Saturnalitia S.P.Q.A. benevol. et obseq. ergo Kal. Jan. D.D. Adriano Scholastico-auctore. Antverp. Chr. P l a n t i n 1566. 4°.

Zie S w e e r t i i , *Ath. Belg.*, p. 101; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 16; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I. p. 18; P a q u o t , *Mém.*, T. I. p. 66.

[D. Scholl]

SCHOLL (D.), schreef:

Berigt van eene afscheiding van bijkans het gansche elleboogs-

been, *met behoud van een genoegzame beweging des onderarms* in *Verh. v.h. Bat. Genoots. der Proefondervind. Wijsbegeerte*. 1779. D. IV. bl. 285.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med.*, p. 318.

[Dirk Scholl]

SCHOLL (DIRK), eerst organist en klokkenist te Arnhem, vervolgens te Delft (1665). Hij is in 1699 afgebeeld in zw. kunst naar en door T.v.d. W i l t 4°.

Zie M u l l e r , *Cat. van portr.*, bl. 230.

[Cornelis Scholl van Egmond]

SCHOLL VAN EGMOND (CORNELIS), conrector aan de Lat. school te Haarlem, later rector te Delft, overleed te Nijmegen. Hij beoefende de poezy en gaf in het licht:

Redevoering ter gedachtenis van J. Nieuwenhuyzen, *met de gezangen en dichtstukken bij deszelfs lijkfeest te Haarlem gevierd*. Haarlem 1806. gr. 8°.

Gedachten bij de overstrooming van Januarij 1820. Delft (1820). 8°.

Aan mijnen vriend M.C.J.v.d. Kerckhoven, *v. Groenedyck*, *bij zijne bevordering tot dr. in de geneesk*. Leyd. 1826.

Zie C. K o n i n g , *Tafer. v. Haarlem*, D. III. bl. 529; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 278, 298.

[Hendrik Peter Scholte]

SCHOLTE (HENDRIK PETER) in 1805 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden, en werd predikant te Doveren, Genderen en Gansoyen. Hij kon zich met de destijds flauwe wijze van prediken in de herv. kerk geenzins vereenigen en plaatste zich aan het hoofd van hen, die zich van de Hervormde kerk afscheidden, vertrok in 1846 naar de Vereenigde Staten, en vestigde zich in den staat Jowa, waar hij de stichter werd van eene bloeijende Hollandsche kolonie, later de stad Pella. Hij bepaalde zich aldaar niet tot het leeraarsambt, maar oefende ook andere betrekkingen uit en was notaris, regtsgeleerde landagent, redacteur en bankier. Het door hem uitgegeven blad *Pella's Weekblad* beleefde 7 jaargangen (1868). Het werd in het Hollandsch uitgegeven, deelde wekelijks de meest belangrijke gebeurtenissen uit Nederland mede, en was voor 't overige gewijd aan Amerikaansche kerkelijke en meer plaatselijke belangen. Hij overleed in 1868. Zijn portret is in een groote niet fraaije zwarte kunstplaat uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

Merkwaardig voorbeeld van hedendaagsche verdraagzaamheid van het Nederlandsch Hervormd kerkbestuur, *ten opzigte der gereformeerde gemeente van Doveren enz. en derzelver herder en leeraar*. 's Hage 1835 8°.

Vervolg der liefdelooze handelingen enz. ten opzigte der geref. gemeente van Doveren enz. benevens derzelver herder en leeraar, *met de daarop gegevene antwoorden en verdere aanmerkingen enz.* Ald. 1835 8°.

Laatste getuigenis tegen de liefdelooze handelingen enz. benevens eene opwekking aan den geloovigen tot afzondering van eene dank- vast- en bededag. Ald. 1835. 8°.

Verdediging van conscientie- en godsdienstvrijheid, *pleitrede*. gr. 8°. 's Hage 1836. 8°.

Kort begrip der Christelijke religie, *voor hen welke zich willen begeven tot des Heeren Heilig Avondmaal enz.* Ald. 1836. kl. 8°.

Verdediging van conscientie- en godsdienstvrijheid, *pleitrede*, *uitgesproken voor de regtbank van Eersten Aanleg*, *te Middelburg*. Ald. 1836. gr. 8°.

Verbonds vernieuwing. Predikatie over Nehemia IX vs. 38, *ter voorbereiding van den dank- vast- en bededag op den* 20 *Sept.* 1837. gr. 8°. Amst. 1837.

Verbonds-bevestiging. Predikatie over Deut. XXVI vs. 17, 18, *ter sluiting van den dank-*, *vast- en bededag door de gemeente Jesu Christi den Heere geheiligd op den* 20 *September* 1837. gr. 8°. Ald. 1837.

*Het Koninklijk Besluit. Predicatie over Lucas XII:*32. gr. 8°. Amst. 1838.

*Waarschuwing tegen geveinsdheid in de Godsdienst. Predicatie over Lucas XII:*1. gr. 8°. Amst. 1838.

Memorie, *ingeleverd aan den hoogen raad der Nederlanden*, *ter zake van godsdienstoefening*. Amst. 1840. 8°.

Aanmerkingen betreffende een geschrift, *getiteld: Verslag van de Synode der Afgescheidene gereformeerde gemeente in Nederland*, *gehouden van den* 17 *November tot den* 3 *December* 1840 *te Amsterdam*, *uitgegeven ter inlichting der onderscheidene Christelijk Afgescheidene gemeenten in Nederlaud*. Amsterd. 1840. gr. 8°.

De Heilige Doop, *of het teeken in het vleesch*, *ook voor de kleine kinderen der geloovigen*, *ter verzegeling van het eeuwige verbond*. Ald. 1845. gr. 8°.

Nieuwejaars geschenk aan Nederland, *een ernstig woord aan Vorst en volk*. Ald. 1846. 8°.

Een stem uit Pella. Amst. 1848. gr. 8°.

Hij was ook redacteur van het tijdschrift *de Reformatie*. Amst. bij H ö v e k e r , 1836-1844, twee seriën, 8 en 17 deelen.

Zie *stukken betrekkelijk de afscheiding der gereformeerde gemeenten van Doeveren*, *Genderen en Gansoyen*, *van het Nederlandsch hervormde kerkbestuur*. 's Hage 1835; C.W. P a p e , (*Scriba van het bestuur en predikant te Heusden*) *Handelingen van het klassikaal bestuur van Heusden omtrent den gewezen predikant H.P. Scholte en zijne aanhangers*, 2 stukken, 's Hage 1836; G l a s i u s , *Gesch. der Ned. Christ. kerk*, *na de hervorming*, D. III. bl. 228, J.C.L. G r e s s l e r , *Kirchen geschichte der Neue Zeit*. S. 287; Herzog. *Real Encycl.*

[C.W.R. Scholten]

SCHOLTEN (C.W.R.), schreef:

Overdenkingen en alleenspraken over verscheidene gewigtige onderwerpen, *met bijgevoegde gebeden*. Zutphen 1767. 8°.

Uitgezogte genees- en heelkundige waarnemingen, *verzameld uit de schriften van thans levende beroemde mannen*. Haarlem 1737. 8°.

*Wijsgeerige brieven aan den baron G*** over de Duitsche schriften*. Amst. 1779.

Zie A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 459.

[Godfried Scholten]

SCHOLTEN (GODFRIED), gaf in het licht:

Nieuwbereysde waereld 4°. m. pl.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*

[Hermanus Scholten]

SCHOLTEN (HERMANUS) werd den 28 Mei te Haaksbergen geboren, studeerde te Harderwijk en werd in 1747 prononent en predikant te Diepenheim. In 1763 droegen curatoren der Leidsche Hoogeschool hem het professoraat in de godgeleerdheid op, dat hij den 18 Juni van dat jaar aanvaardde met eene *oratio de hominis peccatoris propter sola* Θεανθρώπου *Jesu Christi merita coram Deo justificatione*, *olim festo expiationis die et intimis tabernaculi Mosaici aditis ab ipso Deo elegantissime depicta*.

Bij het nederleggen van het rectoraat in 1772 sprak hij: *de Paulo Apostolo*, *perfecta doctoris Evangelii forma*. Hij overleed den 10 October 1786. Zijn geschilderd portret is op de senaatkamer te Leiden.

Zie T e W a t e r , *de reb. etc. L.D. p.* 228*;* S i e g e n b e e k , *Geschied. d.L.H.*, D. II. Toel. en bijl., bl. 212, 213; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 200; G l a s i u s , *Godgel.* Nederl;

[Jacobus Justus Scholten]

SCHOLTEN (JACOBUS JUSTUS) werd in 1781 te Hoorn geboren, den 19 Junij 1805 theol. dr., na het verdedigen eener *Dissertatio de diversis significationibus vocis* ἀἀρις *N.T.* Hij bediende achtereenvolgens het predikambt te Op-Hemert, Breda en Haarlem, waar hij den 4 Julij 1821 overleed. G l a s i u s gewaagt van hem als van een man van wetenschappelijke kennis en van een krachtig, ernstig en rijk begaafd handhaven van het Protestantismus. Zoo gaf hij in 1816 te Breda, toen de bekende J.G. l e S a g e t e n B r o e k , notaris te Naaldwijk, tot de roomsche kerk overgegaan zijnde, na dien veel gerucht makenden overgang een boekje *over de voortreffelijkheid van de leer der Roomsch-katholyke kerk* (Amst. 1816) had geschreven, in het licht: *De voortreffelijkheid van de leer der R.K. geschetst*, *door J.G. le Sage ten Broek*, *getoest*.

Dit werkje beleefde nog in hetzelfde jaar een derde uitgaaf, en in hetzelfde jaar (Breda 1816) voegde de schrijver er eene *Narede* toe.

Hierop vatte de roomsch-katholieke pastoor J. B r a m e r de

pen op en gaf twee geschriften in het licht: *Het kerkbestuur door J.J. Scholten voorgesteld*, *beoordeeld en wederlegd*. Dev. 1817, *en de R.K. kerk verdedigd tegen de beschuldigingen van* J.J. Scholten. Ald. 1818, terwijl hij later *M. Luther*, *ten onregte als Hervormer voorgedragen*, 2 D. Amst. 1819, liet volgen. Scholten zette zich aan den arbeid om zich en de leer van het Protestantisme te verdedigen; doch hij mogt de uitgave van zijn geschrift niet beleven. De geleerde E.M. Dorper voltooide zijn werk, en gaf in 1823 te Haarlem, in 2 St., in het licht: *Handhaving der waarheid tegen de bedenking van den heer J. Bramer*. Hierin toonde Scholten dat hij als apologist van het reine Evangelie aan mannelijken ernst, zachte bescheidenheid wist te paren. Proeve zijner predikwijze gaf hij in *Tweetal leerredenen op de Hervorming en Leerredenen*. Amst. 1822.

Scholten heeft zich insgelijks jegens de Nederlandsche hervormde kerk verdienstelijk gemaakt bij deze nieuwe organisatie in 1816, en was lid van het daarop gevolgde bestuur. Hij was de eerste president van het provinciaal kerkbestuur van Noord-Brabant en in 1816 lid der Synode. Hij gaat in portret uit.

Zie Glasius, *Godgel Nederl. Hand. d. Chr. Syn. d. Ned. Herv. kerk* voor 1816 bl. 69, voor 1818 bl. 83, 109; Van den Vijver, *Geschiedk. beschrijv. v. Amsterd.* D. IV. bl. 252, 253; Kobus en de Rivecourt; van der Aa, *N.A.B.C. Woordenb.*

[Isaac Scholten]

SCHOLTEN (ISAAC) werd in 1744 te Amsterdam geboren en door ds. Hageman tot de studie voorbereid. Na haar aan een Duitsche hoogeschool te hebben voortgezet, werd hij in 1765 proponent en in hetzelfde jaar predikant bij de Evangelisch-Luthersche gemeente te Amersfoort, in 1766 te Hoorn, waar door zijn ijver een nieuwe kerk en pastorie zijn gebouwd, en in 1778 te Rotterdam. In 1794 aanvaardde hij den dienst bij de Herstelde Lutherschen te Amsterdam en den 1 September 1793 wijdde hij de nieuw gebouwde kerk in met een leerrede, getiteld: *de Kerk des Nieuwen Verbonds*, *als een sterk*, *duurzaaw en uitmuntend heerlijk gebouw*, *ja als een voorwerp van Gods bijzondere teedere liefde beschouwd en voorgesteld in eene leerrede over Ps. LXXXVII:*1-3, *ter inwijding van de kerk der herstelde gemeente*, 1793.

Hij werd in 1816 emeritus en overleed in 1818.

Zie Ypey, *de Christ. kerk in de* 18e *eeuw*, D. IV. bl. 418; Domela Nieuwenhuis, *de Luthersche gemeente te Amersfoort*, in *Bijdragen* van Schultz Jacobi en D.N., D. II. bl. 106 verv.; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. d. Amsterd. Luth. gem.*, bl. 249; Glasius, *Godgel. Nederland;* Kobus en de Rivecourt.

[Wessel Scholten]

SCHOLTEN (WESSEL), zoon van Wessel Scholten en Hendrika van Zalingen, werd den 8 Mei 1785 te

Amsterdam geboren, waar hij, na goed voorbereid te zijn door lager- en middelbaar onderwijs, de Latijnsche school bezocht, aan wier hoofd destijds de rector H. H a n a stond. Na aldaar in 1796, op den leeftijd van elf jaar, den eersten prijs behaald te hebben, moest hij met zijne ouders, voorstanders van het Huis van Oranje, die stad verlaten en zich met hen buiten Emmerik ter woon begeven. Te Emmerik zette hij zijne letteroefeningen onder den rector K ö l s voort, en leerde er de Duitsche taal zóó, dat hij later ze met gemak spreken en schrijven en zijn geest met de beste voortbrengsels van Duitschlands theologie en literatuur kon verrijken. Terzelfder tijd had zich, onder den invloed der politieke gebeurtenissen, naar Emmerik ter woon begeven de heer en mevrouw J u n i u s v a n H e m e r t met hun zoon, laatst procureur-generaal bij het hof van Zuid-Holland. De goede naam, die S c h o l t e n zich meer en meer door zijne uitnemende vorderingen verwierf, was oorzaak, dat die familie zijn omgang voor hun zoon begeerde en hem aan haar huis voor het bijzonder onderwijs van dien zoon verbond. Den 18 September 1804 liet S c h o l t e n zich te Utrecht als student in de godgeleerdheid inschrijven en gaf omstreeks vijf jaren later een schitterende proeve zijner bedrevenheid in de exegese door het schrijven en (14 Junij 1809) openlijk verdedigen van zijn academisch *specimen de appellatione* τοῦ ὑιου τοῦ ἄνθρωπου, *quâ Jesus se Messiam professus est*. In hetzelfde jaar werd hij proponent bij de classis van Utrecht, ontving de collatie van Vleuten van het kapittel van oud-Munster en verbond zich door het huwelijk met mejufvrouw A.C. v a n H e u s d e , zuster van den Utrechtschen hoogleeraar van dien naam.

In 1816 werd hij in het nieuw gevestigde kerkbestuur tot lid en scriba van het klassikaal bestuur van Utrecht benoemd, doch sloeg de beroeping naar Burg op het eiland Schouwen in Zeeland, de collatie van Meerkerk, als ook de officieuse aanbieding eener standplaats in Belgie van de hand, doch nam in 1817 het beroep naar Harderwijk aan. Hier werd hij in 1819 benoemd tot lid der plaatselijke school-commissie, in welke betrekking hij zich vooral door het invoeren der leerwijze van P r i n s e n op de stads-scholen zeer verdienstelijk maakte: ook trok hij zich inzonderheid de godsdienstige belangen der koloniale troepen aan en nam met ijver deel aan het bestuur van de maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en van de maatschappij van Weldadigheid. Te Harderwijk bleef S c h o l t e n als predikant en ook als scriba van het klassikaal bestuur werkzaam tot 1822, in welk jaar hij beroepen werd naar de Gasthuis-kerk te Delft.

Het was hier dat hij, behalve vele andere geschriften, zijn hoofdwerk de *Parabolis J.C.* in het licht gaf en zijn *Specolegium animadversionum in Ciceronis de Oratore libros* schreef,

waarvan het eerste gedeelte in de Latijnsche werken van het Genootschap het licht zag. In 1847 vierde hij zijn vijfentwintig-jarige evangelie-bediening te Delft. In 1851 verzocht en verkreeg hij zijn emeritaat en vestigde hij zich te Leiden, waar hij den 5 December 1856 overleed. S c h o l t e n was honorair lid van de maatschappij Diligentia te 's Hage, lid van 't Prov. Utr. Genootschap en der Maats. van Nederl. Letterk. te Leiden.

Behalve het genoemde *Specimen* gaf hij in het licht:

Leerrede over Jes. XXXIII. vs. 1 *en* 2, *gehouden den* 13 *Jan.* 1814, *op den algemeenen dank-*, *vast- en bededag*, *uitgeschreven door Z.K.H. den Heere Prins van Oranje*, *Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden*. Utrecht 1814.

Hulde aan God ter plegtige viering van het feest der eerste verjaring van de afschudding van het Fransche juk, *tevens het feest der verjaring van H.K.H. Mevronw Frederika Louisa Wilhelmina*, *geliefde gemalin van Z.K.H. den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden*, 18 *November*, *in eene Leerrede*, *naar aanleiding van Ps. XLVIII. vs.* 16. Utrecht 1814.

Over de onderdrukking en weder bevrijding van Engeland, *door Anselm von Feuerbach. Uit het Hoogduitsch vertaald*. Utrecht 1814.

Leerrede over Joh. I. vs. 48^{b}, *gehouden ter gelegenheid der plegtige inlijving van een Israëlitisch huisgezin door den H. Doop in de Christelijke kerk*, 13 *Januarij* 1822. Zutphen 1822.

Leerrede ter aanleiding van Gen. VII. vs. 19-21, *ter aanbeveling van de ongelukkigen door de watersnood*, *gehouden te Delft* 21 *Febr.* 1825. Delft 1825.

Diatribe de parabolis J.C. Delph. et L.B. 1827.

Zestal leerredenen. Delft 1827.

Lijkrede gehouden op het afsterven van den weleerw. zeer gel. heer C.J. van Noorden, *in leven predikant bij de Gasthuis-kerk te Delft den* 26 *October* 1828 *overleden*, *uitgesproken den* 2 *November* 1828. Delft 1828.

Specilegium Animadversionum in Ciceronis de Oratore libros. Part. 1. *Traj. ad Rhen.* 1829.

Wesselii Scholten Epistola ad Joh. Henr. Scholten. Fil. de Jodoco Heringa Elis. fil. dum erat in vivis Theol. Dre et Prof. ordin. in Acad. Rhen. Traj., *vita functo* 18 *Jan.* 1840. Traj. ad Rhen. 1840.

Redevoering gedaan in de Waalsche kerk 21 *October* 1841, *ter gelegenheid van het jaarlijksch verslag der Delftsche afdeeling van het Nederlandsche bijbelgenootschap*. Delft 1841.

Gedachten over het ter sprake zijnde sluiten van een concordaat met den pausel. stoel door Christophilus. Amst. 1841.

Geschiedkundige verdediging der reformatie in de 16 *eeuw door J. Ellendorf*, *uit het Hoogduitsch vertaald door Hiezur cheich thros*. Amst. 1842.

Iets over gemengde huwelijken en de godsdienstige opvoeding der kinderen uit dezelve en over de noodzakelijkheid dat ook door de Nederl. wetgeving hierin voorzien worde. Amst. 1843.

Toespraak aan de R. kath. priesterschap der Nederlandsche zending door Anti-Romanus. Amst. 1845.

Leerrede over Hand. IX vs. 36, *uitgesproken op den* 25 *Januarij* 1846, *den eersten Zondog na de verjaring van Neêrlands geëerbiedigde koningin*. Delft 1846.

Wat staat Europa, *wat staat Nederland te doen*, *bij de gebeurtenissen van Frankrijk?* 's Gravenh. 1848.

Leerrede over Marc. IV vs. 26-29, *gehouden den* 9 *December* 1849 *ter bevestiging van zijn zoon B.W. Scholten in de Evangelie Bediening aan de Lage-Zwaluwe*. Delft 1850.

Gasthuis-kerk en Gasthuis-predikant te Delft; kort geschiedkundig overzigt. Leyden 1853.

Verhandeling over de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, *beschouwd als een krachtdadig werkend middel waardoor in oud-Nederland gehechtheid aan orde en wet is bevorderd geworden en nog bevorderd wordt*.

Verhandelingen in het Tijdschrift *de Vriend des Vaderlands*.

Verhandeling over de zelfvoldoening, *de schoonste belooning eener edele daad. Eerste jaargang*, n°. 7. 1827.

Redevoering ter aanprijzing van deelneming aan het genootschap ter zedeiijke verbetering der gevangenen. Tweede jaargang, n°. 12. 1828.

Verhandelingen in het Tijdschrift: *de Fakkel*, uitgegeven door J.P. S p r e n g e r v a n E y k.

Verhandeling over den waren aard der verlichting. D. VII.

Verhandeling over de verpligting, *welke de mensch aan zijne moeder heeft*. D. VIII.

Verhandeling over de onsterfelijkheid der ziel, *naar de eerste Tusculaaansche onderzoeking von Cicero*. D. IX.

Verhandeling over het levensgeluk naar Seneca. D. XI.

M.T. Cicero's verhandeling over den ouderdom. Dl. XIII.

Verhandeling over de hedendaagsche wijze van opvoeding van de menschen in het beschaafde Europa. Dl. XIII.

Zie C h r . K r a b b e in *Levensb. der afgest. leden der Maats. van Ned. Letterk.* 1857.

[Mr. G. Scholten]

SCHOLTEN (Mr. G.), studeerde te Leiden in de regten, en schreef eene *Diss.*, *principia naturalia circa doctrinam de probatione per testes ex Jure Romano et patrio illustrata*. L.B. 1772.

Zie *Register der Acad. Orat. en Dissert.* N°. 902.

[Mr. Cornelis Antony Fannius Scholten]

SCHOLTEN (Mr. CORNELIS ANTONY FANNIUS) werd uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam in 1767 geboren, zette zich, na de voltooijing zijner regtsgeleerde studiën aan de Leidsche Hoogeschool, tot oefening van de praktijk der regten in

's Gravenhage neder, en verliet eerst onder koning Lodewijk, voor een korten tijd die loopbaan ter bekleeding van den post van algemeenen secretaris van den Raad der Jagt. Na het vertrek van dezen vorst tot het ambteloos leven teruggekeerd, scheidde hij daarvan niet voor November 1813, toen hij zich onder de edele en kloekmoedige herstellers van een onafhankelijk volksbestaan schaarde. Tot loon van het gewigtig deel, 't welk hij aan de gelukkig tot stand gebragte verlossing van het vaderland had, werd hij later tot den adelstand en de waardigheid van kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, en bovendien tot president van den raad der Domeinen en tot staatstaad in buitengewonen dienst benoemd, in welke betrekking hij tot zijn overlijden werkzaam bleef. Hij was lid der Maats. van Ned. Letterk. en overleed den 16 Augustus 1832. Zijn portret door M a r c u s gegraveerd, komt voor in het werk van mr. H. B o s s c h a , *over de omwenteling van Nederland*.

Zie M. S i e g e n b e e k , *Handel. der jaarl. vergadering van de Maats. der Nederl. Letterk.* 1833.

[Benjamin Petrus van Wesele Scholten]

SCHOLTEN (BENJAMIN PETRUS VAN WESELE), werd den 23 September 1763 uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam geboren en legde reeds vroeg een uitstekenden aanleg voor de beoefening der fraaije letteren aan den dag, die door W y t t e n b a c h toen hoogleeraar in de Grieksche en Latijnsche talen te Amsterdam, werd aangekweekt. Hij wist de genegenheid en achting van deze zóó te gewinnen, dat deze hem in 1781, nevens twee andere zijner leerlingen met zich nam op een reis naar Zwitserland, het land zijner geboorte. Ook mogt hij te Amsterdam het voorregt van den omgang met P. N i e u w l a n d en J. d e B o s c h genieten. Uit de school van W y t t e n b a c h ging S c h o l t e n over in die van den hoogleeraar C r a s , een der kundigste, wijsgeerigste en bevalligste regtsgeleerden van dien tijd. Van zijne vorderingen gaf hij een schitterend bewijs in de verdediging eener regtsgeleerde verhandeling ‘over het verbond te Madrid gesloten tusschen keizer K a r e l V, en den gevangenen Franschen koning F r a n s 1,’ waarop hij, bij zijne bevordering tot leeraar in de beide regten aan de Hoogeschool te Leiden, in 1785 nog eene tweede verhandeling liet volgen. In 1783 had hij zich reeds als kundig beoefenaar der oude wijsbegeerte en letterkunde bekend gemaakt door eene Latijnsche verhandeling over ‘Cicero's wijsgeerige denkbeelden aangaande de Godheid.’ In 1787 benoemde Schiedam hem tot haren pensionaris, later werd hem door Delft dezelfde betrekking opgedragen, waarin hij tot 1795 werkzaam bleef, toen de staatsomwenteling hem van alle openbare bedieningen verwijderde. Sedert leefde hij te Delft als ambteloos burger, tot kalmer tijden hem in 1802 op nieuw vergunden deel te nemen

aan de regering dezer stad. In 1807 benoemde koning L o d e w i j k hem tot raadsheer van het departementaal geregtshof te 's Hage en plaatste hem later in de commissie voor het publiek onderwijs, en die tot vervaardiging der wetboeken van het koninkrijk Holland, en schonk hem de ridderorde der Unie. Na de herstelling van Nederlandsch volksbestaan liet ook W i l l e m I aan zijne bekwaamheden en groote verdiensten regt weêr varen door hem tot lid en kamerpresident van het hoog geregtshof, ridder van den Nederlandschen Leeuw en curator der Leidsche Hoogeschool te benoemen. Sedert 1803 was hij directeur der Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem en lid der Maats. van Nederl. Letterk. Hij overleed den 26 April 1829. Zijne rijke boekverzameling werd verkocht. S a c h l i , dien hij gelijk ook L a v a t e r in Zwitserland had leeren kennen, droeg hem een wijsgeerig gedicht *les causes finales el la direction du mal op*.

Men heeft van hem:

Dissert. philosophico-critica de philosophico Ciceronis loco, *qui est de divina natura*. Amst. 1762.

Dissert. juridica de foedere madritano, *quod Franciscus rex cum Carolo. Imp. captivus fecit*. 1774.

Dissert. Jurid. inaugur. ad fragm. Scaevolae quod exstat in Leg. CII de solut. et liberat. Amst. 1785.

De bibliotheek van Nederl. Letterkunde is in bezit van

'*Vijftien meerendeels eigenhandige brieven*, 13 *van Salvius*, *één van Smalcius*, *en één van J. de la Gardie*, *allen Zweedsche staatsdienaars*, *aan Hugo Grotius*, *Zweedsch ambassadeur aan het hof aan Frankrijk*, *de meeste uit Hamburg geschreven tusschen de jaren* 1637 *en* 1642*; benevens inhoudsopgave van meer andere brieven van Salvius aan de Groot*, *op drie na*, *onder de voorgaande niet begrepen; met toelichting van mr. B.P. van Wesele Scholten*, 1827 *en andere aanteekeningen. Alles in portef.* fol.

Deze brieven zijn door toedoen van Mr. J.T. B o d e l N i j e n h u i s gedrukt in de handd. van gemelde maatschappij voor 1862. bl. 91.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1830, D. I. bl. 195-200, S i e g e n b e e k , Gesch. d.L.H. D. II, bl. 41, 42. *Verslag der openb. verg. v. de Maats. v. Ned. Letterk* 1829. *Hulde aan de nagedachtenis van B. P. van Wesele Scholten*, in *Magazijn van wetenschappen*, *kunsten en letteren* van N.G. v a n K a m p e n , D. IX. St. 3. bl. 427-446; N i e u w e n h u i s (*Aanh*); K o b u s en d e R i v e c o u r t ; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. III. bl.

[Scholten]

SCHOLTEN ( ) is schrijver van:

Wegwijzer ten eeuwigen leven.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 325.

[J. Scholten]

SCHOLTEN (J.), vervaardiger van een dichtstuk, getiteld:

Ten Bruilofte van Arn. Ameshoff en Christ. Lamb. Hoogenberg, *d.* 2, *v. Wiedem*. 1750. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 199.

[J.A. Scholten Hz.]

SCHOLTEN Hz. (J.A.), Landmeter van het hoogheemraadschap van Schieland, te Rotterdam, gaf in het licht:

Beschouwing van de Schie, *in derzelver betrekking als boezem voor de ontlasting van de polderlanden; met vier tabellen*. Rotterd. 1834. 8°.

Statistieke opgave en beschrijving van den Alblasserwaard en de Vijf-Heeren landen, *in de nienwe werken van het Bat. gen.* 10de deel, Rotterdam 1850. 4°.

Eene kaart van het hoogheemr. van Schieland, verschenen kort vóór d.j. 1830, een blad in folio.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 126.

[W. Scholten]

SCHOLTEN (W.).

Men heeft van hem:

'*Ter goudene Bruilofte van Jo. Agges Scholten van A. Schat*, *en Petron. Hoogenberg*, *d.* 20 *v. Winterm*. 1761 *door of uit naam van Christ. Scholten v.A.*, *Joh. Cath. van Wesele*, *J.B. du Peyron en Soph. Petr. Scholten enz. met uylegging der tafreels van het Liefdens-Reukwerk*, *door W. Scholten*, *en verklaring van de afbeelding der goude penningen*, *door N. van Frankendaal*. 4°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 299.

[Petrus Scholten]

SCHOLTEN (PETRUS) wordt door A b c o u d e de schrijver van den *Romeinsche Adelaar* genoemd.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 325.

[Petrus Nikolaas Scholten]

SCHOLTEN (PETRUS NIKOLAAS) werd den 29 Julij 1805 te 's Hage geboren, door W e s t e n b e r g in de schilderkunst onderwezen, en schilderde, op hoogst verdienstelijke wijze bloemen, dood wild, enz. Hij was een voornaam logementhouder te Amsterdam.

Zie I m m e r z e e l .

[W.A. Scholten]

SCHOLTEN (W.A.), zoon van J.A. Scholten, zeer verdienstelijk bouwmeester en directeur der gemeentewerken te Rotterdam, ridder van de orde van de Eikekroon. Hij overleed 30 April 1861, in den ouderdom van 42 jaren aldaar.

Zie Kramm.

[Mr. Christiaan Jacobus Scholten van oud Haarlem]

SCHOLTEN (Mr. CHRISTIAAN JACOBUS) VAN OUD HAARLEM, zoon van mr. Willem Scholten van oud Haarlem, raadsheer in den hoogen raad van Nederland en later president van de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam, en van Charlotta Elise von Scholten, geboren te 's Gravenhage 1 Julij 1794.

Hij volbragt zijne studiën aan het athenaeum te Amsterdam en promoveerde in de regten te Leiden, den 29 November 1811, waarna hij den 2 December van dat jaar als advocaat beëedigd werd voor het keizerlijk geregtshof te 's Gravenhage. Den 6 Januarij 1812 werd hij aangesteld als beëedigd translateur in het arrondissement Amsterdam en den 26 Augustus van dat jaar beëedigd als advocaat voor het hoog geregtshof te 's Gravenhage. Het jaar 1813 bragt hij in Parijs door, ter voortzetting zijner studiën. Vervolgens was hij werkzaam als surnumerair bij de registratie te Amsterdam en werd als zoodanig op zijn verzoek eervol ontslagen den 16 December 1814, uithoofde zijner aanstelling, den 9 Februarij 1815, tot ambtenaar der derde klasse voor de dienst in Nederlandsch Indië. Den 10 Januarij 1816 werd die aanstelling echter, op zijn verzoek, weder ingetrokken en den 11 December 1816 volgde daarop zijne aanstelling tot substituut officier bij de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam. Scholten van oud Haarlem had dan nu, op twee en twintig jarigen leeftijd, eene vaste plaats ingenomen onder het korps regterlijke ambtenaren in Nederland. Zeven jaren later, 11 Januarij 1824, werd hij benoemd tot substituut van den procureur-generaal bij het hoog geregtshof te 's Gravenhage en den 27 Julij 1833 aangesteld tot lid van dat geregtshof.

Weldra opende zich voor hem een veel omvattender werkkring in Nederlandsch Indië. De president van het hoog geregtshof aldaar, mr. G.C. Hageman, (den 3 Julij 1855 op zijne buitenplaats *Brittenrust* bij Alphen, in 65-jarigen ouderdom overleden) stond naar het moederland terug te keeren. Op voordragt van den minister van koloniën van den Bosch, werd hij opgevolgd door den heer Scholten, daartoe door den koning benoemd, bij besluit van den 23 November 1836. In den loop van het jaar 1837 kwam hij op Java aan, tijdens het bestuur van den gouverneur-generaal de Eerens.

Hij was alleen benoemd tot voorzitter der beide hoven, zonder dat daarbij van eenige lastgeving tot de Indische wetgeving werd gewaagd. Na de aanvaarding zijner Indische bedieningen werd hij echter weldra overtuigd van het hoogst wenschelijke, zoo wel voor Indië, als voor het moederland, om, in afwachting van het wel naderend, doch toen nog zeer onzeker tijdstip van de invoering der nieuwe wetgeving in Nederland, terstond door eenige partiëele bepalingen te voorzien in de meest belangrijke leemten der zoogenoemde Indische wetgeving; onder welke leemten te rangschikken was het volkomen gemis van eenige bruikbare verordeningen omtrent het handelsregt, een gemis, hetwelk, door de aanhoudende uitbreiding der nijverheid van dag tot dag zwaarder drukte.

Hij achtte zich, hoezeer daartoe, bij zijne aanstelling niet uitdrukkelijk geroepen, verpligt, den gouverneur-generaal de

E e r e n s , zijne beschouwingen over dit gewigtig onderwerp, onder de oogen te brengen en voor te dragen: het instellen eener commissie, belast met de onverwijlde vervaardiging van ontwerpen van voorloopig in te voeren meest dringend gevorderde wettelijke verordeningen, in afwachting van meer algemeene en definitieve beschikkingen, door het opperbestuur in Nederland te nemen. Overeenkomstig dit voorstel werd, bij besluit van den 31 October 1837, zulk eene commissie benoemd: de heer S c h o l t e n v a n o u d H a a r l e m , als president der hoven, tot voorzitter, en tot leden de heeren mrs. A.A. v a n V l o t e n en P. M i j e r , respectivelijk raad in en griffier bij het hoog geregtshof.

In een betrekkelijk klein tijdperk heeft deze commissie aan den gouverneur-generaal ingediend: ontwerpen van voorloopige wettelijke bepalingen op den staat en de verpligtingen van kooplieden, het wisselregt, de faillissementen, de enkele en bedriegelijke bankbreuk, en eene provisionele procedure in zaken van koophandel. Deze poging tot het ten minste aanbrengen van eenige partiëele verbeteringen, welke inzonderheid door de handelaren en belanghebbenden in onderwerpen van landbouw en fabrieken allervurigst werden verlangd, heeft echter niet mogen slagen.

S c h o l t e n v a n o u d H a a r l e m werd door zijne zeer geschokte gezondheid genoodzaakt tot een vervroegd vertrek uit Indië in den aanvang van 1839. En nu werd door den gouverneur-generaal d e E e r e n s , bij kabinetschrijven van den 18 Januarij 1839, aan het departement van koloniën voorgesteld, om zich het tijdelijk verblijf in het moederland van S c h o l t e n ten nutte te maken; en door dezen, bijgestaan door eenige ervaren mannen, met vroeger in Indië verkregen kennis en ondervinding toegerust, te doen ontwerpen een reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie voor Nederlandsch Indië, geschoeid op de Nederlandsche organieke wet; en voorts, van dien grondslag uitgaande, de toepassing op Indië, van de overige deelen der Nederlandsche wetgeving voor te bereiden.

Het was naar aanleiding van dit voorstel, op voordragt van den toenmaligen minister wan koloniën v a n d e n B o s c h , dat bij koninklijk besluit van 15 Augustus 1839, n°. 102, ingesteld werd eene commissie, bestaande uit de heeren mr. C.J., S c h o l t e n v a n o u d H a a r l e m , Mr. J. S c h n e i t h e r , vroeger secretaris der hooge Indische regering, later lid in het hoog geregtshof van Nederlandsch Indië, toen raadsheer in het provinciaal geregtshof van Gelderland en mr. J.F.W. v a n N e s , toen laatstelijk resident van Pasoeroean, vroeger raad in het hoog geregtshof van Nederlandsch Indië; waarbij in 1841 nog gedurende eenige maanden werkzaam was de heer mr. B.G. R i n i a v a n N a u t a , laatstelijk omgaand

regter op Java, vroeger raad in het hoog geregtshof van Nederlandsch Indië.

De taak der commissie was alzoo niet, het scheppen van eene oorspronkelijke wetgeving voor Indië en nog veel minder eene beoordeeling van de wezenlijke waarde der Nederlandsche wetboeken, met het doel om, waar dit, ook voor Nederland, noodig scheen, verbeteringen voor te stellen; - maar uitsluitend om, in het algemeen aannemende de deugdelijkheid der Nederlandsche wetgeving, derzelver bepalingen, zoo veel doenlijk onveranderd voor Indië over te nemen, en alleen daarvan af te wijken, wanneer de plaatselijke gesteldheid en de aangelegenheden van Indië dringend geboden het aanbrengen van wijzigingen, of wel de vervanging van oorspronkelijke bepalingen door andere, voor Indië meer geschikt. Indien de gesteldheid of aangelegenheden van Indië geene zoodanige afwijkingen hadden gevorderd, zou de Nederlandsche wetgeving onveranderd aldaar zijn overgeplant.

De laatste werkzaamheden voor de Indische wetgeving zijn hier te lande, nadat de in 1839 ingestelde commissie, bij koninklijk besluit van 15 December 1845, n°. 68, was ontbonden, ingevolge 's konings bevelen, volbragt door den staatsraad jonkheer mr. H.L. W i c h e r s , in gemeen overleg met den heer mr. S c h o l t e n , die na de vervulling der taak hem, hier te lande, bij voormeld besluit in 1839 opgegeven, zich, uit hoofde van den zeer verzwakten staat zijner gezondheid, had verpligt gevonden, zijn ontslag te verzoeken uit zijne Indische bedieningen, hetwelk hem, op de meest eervolle wijze, is verleend, bij besluit van 13 December 1845, n°. 85, onder toekenning van den titel van Staatsraad. Reeds vroeger, Julij 1839, was hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Ten gevolge van dit ontslag wierd bepaald, dat de heer W i c h e r s , met behoud zijner betrekking van lid van den raad van state, zich in zending zou begeven naar Nederlandsch Indië, met het tweeledig doel: om gedurende zijn verblijf aldaar, het voorzitterschap te bekleeden der beide Indische hooge geregtshoven, - en om den gouverneur-generaal bij te staan in het invoeren der nieuwe wetboeken voor Nederlandsch Indië.

De heer W i c h e r s is op den 23 Mei 1846, ter vervulling van de hem toevertrouwde eervolle en gewigtige zending, naar Indië vertrokken, en heeft zich daar van zijnen last uitmuntend gekweten.

De taak van den heer S c h o l t e n v a n o u d H a a r l e m , hem in het belang van Nederlandsch Indië opgelegd, was nu afgeloopen. Hij volbragt die taak op een voorbeeldeloos ijverige wijze, en het mag als ontwijfelbaar zeker gesteld worden, dat de herziening der Indische wetgeving, zouder hem, nog lang tot de vrome wenschen behoord zou hebben. De schets die

wij hier gegeven hebben, over de werkzaamheden welke aan den heer Scholten waren toevertrouwd, is grootendeels afkomstig van hem zelf, en is te vinden in een der nummers van het Utrechtsche tijdschrift dat van 1844-1847 bestond onder den titel van: '*Bijdragen tot vermeerdering der kennis van de Nederlandsche en vreemde koloniën*.' De heer Scholten van oud Haarlem overleed den 5 Julij 1849 te 's Gravenhage, met nalating uit zijn huwelijk met vrouwe Petronella Jeanne Henriette Scholten van Aschat, van eene dochter, welke gehuwd is met den heer mr. S.J.A. van Walch'ren. Hij was lid van onderscheidene geleerde genootschappen, onder anderen van La Société Royale des antiquaires du Nord, van la Société d'Afrique en van het Bataviaasch genootschap van kunsten en wetenschappen. Zijn karakter was open, rondborstig en vriendschaphoudend, zijn omgang zeer gezellig; zijne denkbeelden omtrent pligt en pligtsbetrachting zeer positief. Zijn naam zal leven in de geschiedenis der Nederlandsch Indische wetgeving; zijne nagedachtenis zal geëerd blijven bij tijdgenoot en nakomeling.

Part. berigt.

[Mr. Joost Schomaker]

SCHOMAKER (Mr. JOOST), zoon van Wilhelmus Schomaker, predikant te Lochem[1)], werd aldaar in 1685 geboren.

Hij werd advocaat en beroemd als regtsgeleerde. Verscheidene werken zijn in dit vak door hem geschreven, voornamelijk zijn zijne *Consultatiën* en *advyzen* algemeen geacht. Hij wordt door mr. Cornelis Waraven Vonck, den zeer geleerden heer Schomaker, genoemd, en ook anderen hebben hulde aan zijne verdiensten gedaan. Hij bekleedde de betrekking van stadhouder van het landdrost-ambt van de graafschap Zutphen, en van advocaat-fiskaal van de finantiën der graafschap Zutphen. Ook was hij ouderling te Zutphen, en meermalen

1) Proponent zijnde in 1652 tot predikant beroepen, emeritus in 1696, overleden in 1697, nalatende drie zoons; 1. Henricus Gerardus, te Lochem geboren, werd in 1706 predikant te Winterswijk, huwde met Joanna van Sonsveld, en overleed 14 Januarij 1736, in het 30ste jaar van zijn dienst, nalatende een zoon Wilhelm David, geb. te Winterswijk 21 April 1711. Deze zijne school en academische studiën te Zutphen, Utrecht en Groningen voltooid hebbende, is hij den 5 Julij 1735 in de laatste stad tot den predikdienst toegelaten en aan hem op vrijwilligen afstand van zijn vader, de collatie van Winterswijk verleend. Hij overleed 31 Jan. 1741 kinderloos. *Boekz.* 1741 *a.* bl. 211. 2. Wilhelmus Godefridus geb. te Lochem, predikant te Almen, bevestigd door zijn vader den 2 Oct. 1687, emerit. 1736, overl. 1737, nalatende één zoon, Wilhelmus Govert Schomaker, in 1718 beroepen te Almen tot assistent van zijn vader, in 1723 te Groenouwe, 1725 te Haaksbergen, in 1732 ongehuwd overleden.

lid van de Geldersche synoden. Hij was gehuwd met Margaretha van Banye, die hem verscheidene kinderen schonk. P.C. Schomaker, fiscaal van Lochem, secretaris der stad Zutphen, Herman (die volgt), Anna Helena, gehuwd met mr. Jan Andries Hultman, advocaat-fiscaal van het graafschap Zutphen en controleur van den 25 en 50 penning. Hij overleed voor 1780. Hunne dochter Charlotte Maria was gehuwd met den heer Stedman, in Geertruidenberg; Richolde Abigail Schomaker, gehuwd met den majoor van de Graeff. Zij overleed na haren man 7 Sept. 1807; Hendrik Jacob Schomaker (die volgt), Joost Schomaker overleed in 1767 op zijn buitenverblijf bij Zutphen.

Hij gaf in het licht:

Jodoci Schomakeri J.C.U. Selecta consilia et Responsa Juris enz. Dat is: *Uitgelezene Instructoire en Decisoire consultatiën en advisen*. Nijmegen en Amst. 4°. 1738. Zutphen 1752. 6 D. 4°. *Bz.* 1738 *a* 585, 1752 *a* 656.

Zie eene aankondiging van dat werk in *Bz.* 1739 *a.* 192 en volgg. 1740 *b.* 415 en volgg. Bladz. 194 van die aankondiging lezen wij:

‘Dank hebbe eindelijk de heer S. welke sedert eene lange reeks van jaren openbare blijken van eene welgeoefende kennis en net gepast gebruik van 's lands wetten tot voorvallende zaken heeft gegeven, en als daarin door een eigen beproefde ondervinding en dagelijksche praktijk meer en meer bevestigt, zich wel de moeite heeft willen geven aan het gemeenebest der rechtsgeleerden mede te deelen - de voortreffelijkste en uitgezochtste Advysen en Sententiën bij zijn Ed. voor 't grootste gedeelte en andere vermaarde Constumieren ingestelt, waarvan wij met veel genoegen dit eerste deel hebben doorbladerd. enz. en bl. 203. Wij zullen, 't werk zich zelfs in alle deelen laten prijzende en den regtzinnigen lezer daer henen wijzende, hiervan afscheid nemen en den welgeoefenden en tevens arbeidzame Heer S. tijd en gezondheid toewenschen, ten einde zijn Wel-Ed. 's lands bedieninge van Advocaat Fiscaal boven andere posten bezet zijnde, moge lust hebben om volgens zijn verklaart voornemen en beloften de overige V deelen ten algemeenen dienste van het Republyk der Rechtoeffenaers aan het licht te brengen.’

Geldersche Consultatiën en Advysen. Zutphen 6 d. 4°.

Rechtkundige Aanmerkingen over de Ordonnantie van den 25*sten en* 50*sten Penning: zoo van Collaterale Successiën*, *Verkopingen*, *Vermangelingen*, *Verpandingen en Alienatien van onroerende erffenissen en goederen*. Zutphen 1762. 4°.

Deductie van Zutphen. 1754.

Recht staatkundig vertoog over 's lands schattingen. Ald.

Zie *Boekz.* 1762 *a* 468; Vonck, *Beschrijv. v. Doesburg*, Voorr.; van Kampen, *Geschied. der Nederl. Letterk.*, D. III. bl. 184; Sand-

brink, *de Advocatis; Boekzaal der gel. Wereld* 1727 *b* 353, 1733 *b* 488; Abcoude, *Naamreg.;* Arrenberg, *Naamr.*, bl. 459; Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Jan Willem Schomaker Joostz.]

SCHOMAKER Joostz. (Mr. JAN WILLEM), zoon van den vorige.

Hij gaf in het licht:

Bekendmaking aan het Publicq van Jan Willem Schomaker Joostz. der beide Rechten Doctor en Capitain by de troupes van den Staat der Vereenigde Nederlanden, bevattende eene aandrang tot inteekening op zijn werk, getiteld volledig zamenstel der krijgskunde en krijgs-rechtkunde uit de beste bekende schrijveren, zoo wel die der Grieksche en Romeinsche Natiën in deze noodzakelijke wetenschappen onderwezen, als die welke in latere en zelfs in deze tijden zich daartoe verledigt hebben en in onze Hollandsche taal niet zijn overgezet enz.

Dit werk verkeerdelijk aan zijn vader toegeschreven, verscheen te Utrecht in 1762. 8°.

Ontwerp eener drieledige Burgerkrijgs-instelling of eener opvoeding voor de jongelingen in ons vrije Nederland. Amst. 1786. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld* 1756 *b.* bl. 330-340; Arrenberg *Naamr.*, bl. 459.

[Mr. Herman Schomaker]

SCHOMAKER (Mr. HERMAN), broeder van den vorige, werd in 1745 te Franeker meester in de beide regten, na het verdedigen eener Dissertatio *de sponso refractario*. Later werd hij raad en secretaris der stad en van het graafschap Zutphen. Hij is de schrijver van *Zutphania Erudita* (nog ongedrukt). Hij overleed in 1782.

Zie Saxe. *Onom.*, T. VII. p. 223; H. Cannegieter, in *Praef. ad* Henrici Harii, *Libr. Trist.*, p. 16, 17; L. Santenii, *Carm. Juvenil.* p. 27; *Navorscher*, D. V. bl. 159, D. VI. bl. 63, 288; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1745 *a* bl. 687, 1778 *a* bl. 51.

[Mr. Hendrik Jacob Schomaker]

SCHOMAKER (Mr. HENDRIK JACOB), broeder van den vorige, promoveerde als advocaat na verdediging eener *Diss. de Jure cloacarum*, en werd later geheimraad van den koning van Pruissen en diens resident, mitsgaders gevolmagtigde van het hertogdom Kleef, van het vorstendom Meurs en het graafschap Marck, bij de regering te Amsterdam. Hij huwde 28 December 1766 met de eenig overgeblevene dochter van Jan van Herzeele en Johanna Maria van Riel, heer en vrouw van 't Laer en Middelwyck, in 1746 geboren. Hij overleed in 1782, acht kinderen nalatende.

Zie de adviezen van hem en zijn vader in de *Deducta van de rechten en gerechtigheden van de Heerlijkheid Almelo, gedaan door den Hooggeb. Heere Adolf Philip Zeger, Graaf van Rechteren, Heer van Almelo*, 1749, bl. 505 volgg.; *Ms. Geneal.;* Blaupot ten Cate, *Gesch. d. Doopsgez. in Overijssel en Oostfriesl.*, D. II. bl. 76, 77; *Regist. van Orat. en Dissert.* n°. 855.

[Mr. Philips Carel Schomaker]

SCHOMAKER (Mr. PHILIPS CAREL), raad des vorstendoms Gelre in graafschap Zutphen. P. N i j h o f f schreef een inventaris van eenige door hem (Sch.) nagelaten hdss.

Zie *Nieuwe Bijdragen voor Regtsgel. en wetgeving*, D. XII. p. 695.

[Timon Gerard Schomaker]

SCHOMAKER (TIMON GERARD), zoon van den vorige, geb. 21 Mei 1780, studeerde in de godgeleerdheid, werd predikant te Hoogwoud, daarna te Zuidzijpe en te Avereest, overleed als emeritus predikant te Zwolle den 7 Junij 1853. Hij huwde 1 Junij 1803 te Zwolle R e b e k k a v a n R i e l, die hem drie kinderen schonk, welke alle zijn gestorven. Hij maakte zich als dichter bekend door *Dicht- en Zangproeve*. Zwolle 1810.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. III. bl. 102.

[J. Schollevanger]

SCHOLLEVANGER (J.). Men vindt van zijne poëzij in *Dichtk. Lauwerblad*, D. II. bl. 27, en in *Gedichten van voor en tegen van Haren* 3*de vervolg* bl. 35.

Zie H e r i n g a, *Naaml. v. Dichters*.

[Frederik Herman von Schomberg]

SCHOMBERG (FREDERIK HERMAN VON), beroemd veldoverste in de 17 eeuw, in 1616 te Heidelberg geboren, diende eerst in het leger van F r e d e r i k H e n d r i k, prins van Oranje en zijn zoon W i l l e m. Reeds met roem bekend, trad hij in 1650 in Franschen dienst. In 1661 begaf hij zich, op last van L o d e w i j k XIV, naar Portugal en slaagde hier zoo gelukkig dat Spanje in 1668 tot vrede en erkenning van het huis Braganza werd uitgenoodigd. Voor dergelijke uitstekende diensten in Cataloniën (1672) verwierf hij, schoon hij protestant was, in 1675, na het innemen van Bellegarde den Maarschalkstaf. In 1676 ontzette hij Maastricht. Na de opheffing van het Edict van Nantes (1685) verliet hij Frankrijk en trad in dienst van den keurvorst van Brandenburg, die hem tot gouverneur van Pruissen, generalissimus van zijn leger en minister van staat aanstelde. Later trad hij in Portugeeschen dienst en werd tot graaf van Mertola en grande van Portugal benoemd. Eindelijk trad hij weder in Hollandsche dienst en vergezelde W i l l e m III naar Engeland, volgde hem in 1689 naar Ierland, trok aan de spits zijner ruiterij over de Boyne (11 Julij), doch werd aldaar zwaar gewond en stierf.

Hij huwde zijne nicht J e a n n e E l i s a b e t h v o n S c h o m b e r g, die hem 5 kinderen schonk. Hij is, daar hij bij zoo vele natiën in dienst was, herhaaldelijk in plaat gebragt.

Zie B e a u c h a t e a u, *Abrégé de la vie de Fred. de Schomberg*, Amst. 1690. in 12°.; K a z n e r, *Leben Fred. von Schomberg*, Manheim, 1789. 2 vol. in 8°., *Mémoires du Comte de Dohna; Journal de Dangeau*, *Juillet* 1690; M i g n e t, *Success*,

d'Espagne; R o u s s e t , *Hist. de Louvois;* M a c a u l y , *Hist. de Jacques II et de Guillaume III;* E u g e n e A s s e , in *Nouv. Biogr. Gener.; Bibl. Hist.; Bibl. Biogr.;* V e h s e , *Gesch. d. Pruiss. Hofs*, p. 124; *Convers. Lex.* i.v.;

W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. XV. bl. 245, 455, D. XVI. bl. 48, 114; 116; S c h u u r , *Nederl. Gebeurt.*, D. I; B ö s s c h a , *Neerl. Held. te land*, D. II. bl. 220.

[Willebrord van Schomburg of Schaumburg]

SCHOMBURG of SCHAUMBURG (WILLEBRORD VAN), stadhouder van Friesland namens den hertog van Saxen. Hij werd in 1498 door dezen vooruitgezonden naar Friesland, ten einde aldaar diens belangen te bevorderen. Later ontving hij in Westergo, te Sneek, Franeker en elders, de hulde voor zijnen meester. Hij betrok te Franeker het sterk kasteel van Sjaardema en na zich aldaar gevestigd te hebben, zocht hij zulks ook in andere steden te doen, doch hier en daar stootte hij het hoofd.

Hij was gelukkig ten opzigte van den twist met de Zeven wouden; doch vorderde minder tegen die Oostergo, belegerde tweemaal Leeuwarden en bekwam die stad bij verdrag, waar hij begon een blokhuis te bouwen, om haar beter in bedwang te hebben. In 1499 kwam de hertog zelf in Friesland en hield S c h o m b u r g s gezag op. Van zijne verdere lotgevallen is niets bekend als dat hij met 1500 man aan zijn opvolger werd toegevoegd.

Zie S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.;* E e k h o f f , *Géschiedk. Beschrijv. v. Leeuw.*, D. I. bl. 105; Dez., *Geschied. v. Friesland*, bl. 130, 492; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Cornelis Schonaeus of Schoon]

SCHONAEUS (CORNELIS) of SCHOON, in 1540 te Gouda geboren. Hij schijnt van eene deftige familie geweest te zijn. Te Gouda in de oude talen onderwezen zijnde begaf hij zich naar Leuven, om zich daar op de wijsbegeerte toe te leggen, doch de lust tot de studie der oude schrijvers was sterker, dan tot de schoolsche vormen der wijsbegeerte van die dagen. Niettegenstaande den herhaalden aandrang van zijne leermeester J a n u s B e v e r u s verliet hij de ingeslage baan en wijdde zich aan de beoefening der oude letteren toe. Hij had een bijzonderen neiging voor de dichtkunst en dit gedeelte der oude letteren trok hun vooral aan. Het eerste wat hij, ten blijke van zijne beoefening der Latijnsche poezie het licht deed zien, was een bundel gedichten (*carminum libellus*) en een blijspel *Tobaeus* getiteld (beiden te Antw. bij P l a n t i j n 1570. 8°.) Dit blijspel was uit de gewijde geschiedenis genomen. Het was toen ter tijd reeds niet geheel zonder voorbeeld dat men soortgelijke stukken maakte. Men oordeelde dat de blijspelen van T e r e n t i u s minder geschikt waren voor jongelieden. P l a u t u s keurde men om zijne onkieschheid geheel en al af en ofschoon T e r e n t i u s beschaafder van taal en minder beleedigend voor het gevoel is, stootte men zich toch aan den aard der onderwerpen die daarin voorkwamen; maar vermits voor de kennis der taal die schrijvers bijna onmisbaar waren, en de verminkingen ten dien einde aan sommige plaatsen tot bevordering der goede zeden toegebragt, niet voldeden, hadden enkelen reeds gepoogd stukken in den stijl van T e r e n -

t i u s te maken, doch door te weinig bekendheid met taal en stijl slecht werk geleverd. S c h o n a e u s, geheel in den geest van T e r e n t i u s ingedrongen, door gezette en aanhoudende beoefening en geleid door zijn vernuft, gaf in de *Tobaeus* eene proeve die algemeen bijval vond. Eene tweede proeve van denzelfden aard als het eerste stuk was: *Nehemia of het hersteld Jerusalem*. Weldra werd dit gevolgd door *Saulus*. De ervarenheid in de oude talen en braafheid van S c h o n a e u s, die hieruit duidelijk bleken, gaven aanleiding dat hij omtrent 1575 als rector der Latijnsche school te Haarlem beroepen werd. De meeste scholieren waren toen verstrooid, maar de krachtige geest en het kloek verstand van S c h o n a e u s kwamen alles te boven en herstelden de school in haren vorigen bloei, waarin zij vroeger had verkeerd, voor dat de Spanjaarden in 1572 het beleg vóór Haarlem hadden geslagen. Hij vervaardigde tijdens zijn rectoraat nog de tooneelstukken: *Naäman*, *Josephus* en *Juditha* en op vele scholen vervingen deze stukken toen de blijspelen van T e r e n t i u s. De 6 reeds verschenen stukkea zijn in 1595 te Keulen in één bundel uitgegeven onder den naam van T e r e n t i u s C h r i s t i a n u s. Toen het S c h o n a e u s ter oore kwam dat men zijne stukken onder dien wijdschen titel had uitgegeven, was dit niet zeer naar zijn zin, zoowel om dat hij nederig van aard was, als omdat men zich daarin veranderingen veroorloofd had.

De staten van Holland en West-Friesland droegen hem op een Latijnsche grammatica in de manier van die van V a l e r i u s te zamen te stellen. Haarlem 12°. Deze vond echter minder bijval dan zijne blijspelen en zelfs bij velen nog al tegenkanting.

In 1600 leverde S c h o n a e u s een tweede zestal blijspelen, *Susanna*, *Daniel*, *Triumphus Christi*, *Tijphlus*, *Pentecoste* en *Ananias*, en 3 jaren later (1603) een derde bundel, opgedragen aan T i l m a n v a n W o u, commandeur van de ridder van St. Jan te Haarlem. Deze bundel bevat: de *Baptistas* (tragicocomoedia), *Dijscoli*, *Pseudostratiotae*, *curae* en *Vitulus* (kluchten of zotte kluiten). De 3 laatste had hij reeds vroeger opgesteld, de 2 eerste kort te voren gedurende eene slepende ongesteldheid welke hem geene inspanning of ernstige bezigheden toeliet.

Het *Elegiarum liber* achter den 3de bundel der Amsterdamsche uitgave van S c h o n a e u s gedichten (1645) is waarschijnlijk eene vermeerderde 2^{e} uitgave van het *carminum libellus*.

Nog bestaat er eene verzameling puntdichten en andere korte stukjes aan zijn vriend E u g e n i u s P e e r e b o o m van Gouda opgedragen, meest het werk van vroegere studiën.

Toen de last des ouderdoms en verzwakking S c h o n a e u s begonnen te kwellen, kreeg hij zijn ontslag, hetgeen hem eervol en met behoud van zijn volle tractement door de Haar-

lemsche regering gegeven werd in 1600. Theodorus Schrevelius die hem reeds eenigen tijd vroeger tot zijne hulp in het onderwijs was toegevoegd volgde hem op.

Den 23 November 1611 overleed Schonaeus in den ouderdom van 71 jaren. Schrevelius, eenmaal zijn leerling, maakte op hem het volgende grafschrift.

> Rector juventae musici ductor gregis
> Schonaeus egi fabulam fictam prius;
> Veram peregi; summus hic actus mihi
> Scenam relinquo, vos valete et plaudite.

Schrevelius noemt hem: *een wonderbaarlijk bouwman van kloeke verstanden* en *zijnen meester wiens geheugenis hij niet dan met zijn leven zal afleggen*.

Petrus Scriverius spreekt bij meer dan eene gelegenheid van hem als van een verdienstelijk man aan wien hij zijn eerste vorming en opleiding en zijn smaak van de Latijnsche dichtkunst te danken had.

Hij genoot in hooge mate de achting van alle geleerden van zijn tijd.

Hij was gehuwd en had kinderen. Een daarvan heette Balthasar Schonaeus, die een reis naar Frankrijk in Italië deed.

Er bestaat eene afbeelding van Schonaeus.

De *Terentius Christianus* verscheen ook Antv. 1589. Colon. 1614. Amst. 1629, 1646. Antv. ap. Plant. 1581, 1548, Colon. 1599. 8°. De *Saulus*. Antv. 1581, 1599. Men vindt vindt ook gedichten van hem in *Deliciae Poët. Belg.* T. IV, p. 68, 87. De uitgaaf te Parijs 1779. 8°. bevat slechts de *Naäman*, *Tobaeus*, *Pseudostriatiota* en *Vitulus*. P. van Godewyck volgde de *Dyscoli* in zijne *Wittebroodskinderen* na.

Zie Saxe, *Onom*, T. III. p, 462; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* in *Curis Secundis*, p. 163, 860; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 195; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 218; Theod. Scriverii *Harlemum*, p. 268, 269; P. Scriverii, *Poëm.*, p. 117; Hegenitii, *Itiner*, p. 18; *Bat. S.*, T. II. p. 490, 491; Morhofius, VII. *Polyhist. Literar.*, C. III. 916, p. 1069; Franc. Dionys. Camusatus ad *Ciaconii Bibliothecam*, p. 150, 951; Philel. Timaretis, *Collectio Monum*, p. 33; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 62; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p, 226; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 462; Quérard, *Hist. Lat. de France*, T. VIII. p. 545; *Traité des Etudes.* T. I. p. 473; *Dict. des Anonym.* 2 edit. n°. 21536; *Biogr. Univ.*, T. XLI. c. V. Moreri, i. v.; *Konst- en Letterb.*, 1841 n°. 39, n°. 49 1843 n°. 32; C. de Koning, *Tafereel der stad Haarlem*, D. IV. bl. 17; *Constthoon. juweel der stad Haarlem;* Schotel, *Wittebroodskinderen van P. v. Godewyck*, voorrede, van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.;* Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. port.*; mr. J.H. van der Schaaff, *Levensschetsen van voorname mannen van Haarlem*, bl. 55. volgg.

[Adamus Christianus Schonck]

SCHONCK (ADAMUS CHRISTIANUS), werd in 1731 geboren. Als twee en twintig jarig jongeling gaf hij in het licht:

Herders- en visscherszangen, *Brieven*, *Klink- en Mengeldichten*. Arnhem 1755.

In het volgend jaar gaf hij:

Het begin van Babels val of de Goddelijke Almagt, *en regtvaarde wraak in het omgekeerde Lissabon*. Arnhem 1750. 4°.

Hij overleed in 1775, en ligt te Teteringen begraven. Op zijn grafzerk leest men:

A.C. SCHONCK
vir. integerrimus.
Hic. sepultus. est.
Quia. sic. voluit.
MDCLXXV.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.* D. V. bl. 237; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 260, D. III. bl. 123.

[Mr. Everhard Jan Benjamin Schonck]

SCHONCK (Mr. EVERHARD JAN BENJAMIN) werd in 1745 geboren, studeerde te Franeker, stond van 1760-81 te Gorcum aan het hoofd der Latijnsche school, werd vervolgens rector aan de apostolische school te Nijmegen, waar hij den 21 Jan. 1781 eene inaugurale oratie hield, waarin hij betoogde, *literas reipublicae optimum esse fulcrum*, welke rede aan den raad opgedragen en op stads kosten gedrukt werd. Hij was een man, die door zijne groote belezenheid in oude en nieuwe schrijvers zijne oorspronkelijkheid niet had ingeboet, en die warsch van alle vertoon en geleerde pralerij, den philologen van zijn tijd, bijna zonder onderscheid eigen, ook de vaderlandsche letterkunde wilde verrijken met de vruchten van zijne studie. Geest en vernuft zijn hem niet te ontzeggen. Beide openbaarden zich vooral in het door hem in 1775 te Utrecht uitgegeven boekje, onder den naam van *Eibesius;* E.J.B. S c h o n c k , *vermakelijke Slatuintjes*. Het bevat den tekst van 9 Amsterdamsche straatdeuntjes met een oud-hollandsche letter gedrukt. Op iedere bladzijde komen gewoonlijk slechts 3 regels tekst voor, en aan den voet staat een poel van allergeleerdste aanteekeningen, in den trant van die van B r o e k h u i z e n op Tibullus en Propertius en M i t s c h e r l i c h op Horatius. In die noten worden weinige kreupele rijmen als 't ware verdronken.

Het meest bekende zijner talrijke schriften waren, behalve eene latijnsche *rudimenta* de *Fabelen en vertelsels*, in 1779 voor het eerst te Nijmegen verschenen. Het werk bestaat uit drie deelen, en bevat zoowel oorspronkelijke fabelen als navolgingen, vooral van G e l l e r t : onder het koorn loopt veel kaf.

Voorts heeft men van hem:

De bonheurs uit de mode, *Heldendicht*, in den smaak van P o p e 's *Rap of the Lock*. Haarlem. L o o s j e s . 1792.

Dichterlijk tafereel der lotgevallen van Nijmegens burgt, *gezegt het Valkhof*. Nijmegen. V a n G o o r . 1805.

Lotgevallen van Nijmeegsch burgt, *gezigt het Valkhof*.

Nijmeegsch alzigt op den hofberg: *van ouds het Valkhof genaamd*. Nijmegen 1818.

Nieuwe gedichten voor kinderen, met plaatjes.

Het masker der wereld naar het hedendaagsch tooneel geschetst. Allen bij Vieweg en Zoon.

Proeve van zangstukken op de geboorte, *het lijden*, *en de verheerlijking van Jezus*. Amsterdam. Uilenbroek. 1807.

Treurzang op het rampspoedig lot der stad Leyden, *van den* 12 *Januarij* 1807. Nijmegen 1807. 8°.

St. Nikolaas-vreugd aan de Ned. jeugd. C.J. van Goor en Zoon.

St. Nikolaas-geschenk aan de jeugd. Amsterdam. W. Brave.

Dankoffer aan den God van Nederland voor de verlossing van het juk der Fransche dwingelandij. Wed. Vieweg en Zoon.

De dood van Abel, *naar 't Hoogd. van S. Gessner* (1783), 2de druk m. pl. Haarl. z.j. 8°.

Schets van Nederl. rampen door de overstrooming der dijken, *veroorzaakt in Lentemaand* 1784.

Ook leverde hij bijdragen tot de *Kleine dichterlijke handschrijften* in de *Dichtvruchten van den vriendenkring Kunst: door vriendschap volmaakter*.

Hij vertaalde uit het Hgd. C.F. Gellerts, *Toneel-Poezij*. Gorinch. 1777. kl. 8°.

Hij overleed 13 Junij 1821, na een rusttijd van ongeveer 5 jaren.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb. Geld. Volksalm.* 1851; mr. J.B. Kan, *het* 325 *bestaan van de Apost. School*, *thans het Gymnasium te Nijmegen*, bl. 42, 43; *Vaderl. Letteroef.* 1794, bl. 657, volgg.

[Jacobus Schonck]

SCHONCK (JACOBUS), schreef:

Oratio in laudem Noviomagi, *publ. habita*, *V Id. Febr.* 1787. Noviomagi. 1787. 4°.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 309.

[T.P. Schonck]

SCHONCK (T.P.), med. dr. schreef:

Bedenkingen op het eenvoudig toestel van den heer W. van Barneveld, *om in scheikundige distillatiën*, *alle de voortbrengzels der ligchaamen te verzamelen* in *Algem. Vad. Letteroef.* 1789. D. VII. St. 2. bl. 371.

Antwoord op den brief over den eenvoudigen toestel om in scheikundige distillatie alle de voortbrengsels der ligchamen te verzamelen aan W. van Barneveld, in *N. Alg. Vad. Letteroef.* 1786. D. I. St. 2. bl. 97.

P.J. Castelijn, *verhandeling over de vraag: welke zijn de eigenlijke oorzaken*, *waarom de Letterkunde bij onze nabuuren*, *en vooral bij de Duitschers*, *in meer aanzien en algemeener oefe-*

ning is dan in ons Vaderland? enz. in *Verh. v.h. Prov. Utr. Genoots*. 1822. bl. 86, 102, 119.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med.*, p. 318.

[Cornelis Schonenborch]

SCHONENBORCH (CORNELIS) schreef:

Oratio funebris nob. ampl. viri consulis optimi D. Frederici Coenders V. non. Maji. Gron. 1618. Achter N. M u l e r i : *Oratio in obitum Fred. Coenders ab Helpen Domini*, *Toparchae in Fraem et Husinga*, *cons. civit. Gron. Curat. vigil. Ibid.* 1618.

[Martinus Schoockius of Schoock]

SCHOOCKIUS of SCHOOCK (MARTINUS) werd den 1 April 1614 te Utrecht geboren. Zijn vader G i j s b e r t was de zoon van A r n o l d S c h o o c k , die vele jaren burgemeester was van Bommel. Ook zijne moeder, J o h a n n a v a n V o o r s t , was van deftigen afkomst. Hij heette M a r t i n u s of M a a r t e n naar zijn moederlijke overgrootvader M a a r t e n S c h i p p e r , die in 1603 te Utrecht stierf, na er vijftig jaren als geneesheer gepraktiseerd te hebben. Zijn moederlijke grootvader, A n t o n y v a n V o o r s t leerde hem de beginselen der Latijnsche taal. Vervolgens bezocht hij de Hieronymus school te Utrecht, waar hij eenigen tijd onder A n t o n i u s A e m i l i u s , later hoogleeraar aan de hoogeschool aldaar, studeerde. In 1629 zond men hem naar Franeker, waar hij de lessen van J o h a n n i s H a c h t i n g i u s in de wijsbegeerte en die van A d r i a n u s M e t i u s in de wiskunde bijwoonde. Zijn ouders, de partij van A r m i n i u s toegedaan, wenschten dat hij in de godgeleerdheid studeerde en hij oefende er zich eenigen tijd in onder G u i l i e l m u s A m e s i u s , J o h a n n e s M a c c o v i u s en M e n a r d u s S c h o t a n u s bijwoonde. Daar de lucht te Franeker voor zijne gezondheid nadeelig was, ging hij op raad zijner vrienden naar Leiden (1632), waar hij het onderwijs van B u r g e r s d y c k i u s in de wijsbegeerte en van A n t o n i u s W a l a e u s in de theologie genoot. Niet lang daarna keerde hij naar Utrecht terug, waar hij privaat-docent van eenige aanzienlijke jongelingen in die beide wetenschappen werd. In 1635 werd hem het onderwijs in de rhetorica aan het aldaar gevestigde gymnasium opgedragen, en toen dit eenigen tijd daarna in eene hoogeschool was veranderd, was S c h o o c k i u s de eerste die er tot meester in de vrije kunsten aan werd bevorderd. In 1638 werd hij hoogleeraar in de fraaije letteren aan deze school, doch in hetzelfde jaar begaf hij zich naar Deventer, waar hem, door invloed van V i d e l i u s , een leerstoel in de geschiedenis was opgedragen en hij ook het grieksch en de aardrijkskunde onderwees, doch reeds in 1640 verwisselde hij deze stad met Groningen waar hij, na M e y v a r t s dood, tot hoogleeraar in de logica en physica was benoemd, en hield er den 14 April 1641 zijne inaugurale oratie.

Hij was een groot ijveraar voor de Aristotelische wijsbe-

geerte en leende zijn naam tot een hevigen aanval op D e s c a r t e s , vervat in de *philosophia cartesicana*, *sive admiranda methodus novae philosophiae Renati Descartes*. Traj. 1643. D e s c a r t e s beklaagde zich over hem bij den akademischen senaat, ten gevolge waarvan S c h o o c k in het naauw gebragt, zijn leermeester V o e t i u s als de eigenlijken schrijver van dit werk bekend maakte. Ten gevolge hiervan ontstond er verwijdering tusschen beide vrienden, doch uit vrees voor meer schandaal werd deze zaak nog tijdig bijgelegd. Ook in andere opzigten bewandelde hij niet altoos den regten weg, getuige eene ernstige vermaning, waartoe zijn gedrag als inspector bursae en zijne dronkenschap den academischen senaat, den 10 Mei 1659, aanleiding gaven. Gelijktijdig ontving hij eene berisping wegens het doceren van de *philosophia practica*, waarmede hij niet was belast en over behandeling van theologische en juridische zaken in zijne dissertatiën. S c h o o c k was namelijk iemand die in alle mogelijke onderwerpen te huis meende te zijn; hij wist onbetwistbaar ook veel, maar een goed oordeel ontbrak hem. Van daar dat het overgroot aantal werkjes, welke zijn naam dragen, de meest uit een loopende onderwerpen betreffen; het pausdom zoowel als eijeren, haring, boter, kaas, den Munsterschen vrede enz. Onder deze monographiën, waarin niet zelden zeer ten onpas, eene groote geleerdheid, of liever belezenheid was ten toon gespreid, zijn er, die hij door zijne leerlingen eerst had laten verdedigen. voor ze van de pers gingen; weshalve de aanleiding tot de vermelde berisping niet ver is te zoeken. Een zijner beste en bruikbaarste werken was zijn *Liber de bonis vulgo ecclesiasticis dictis*, *cui acc. de Canonicis speciatim Ultrajectinis*. Gron. 1651. De aanleiding tot de uitgave was de bekende twist over de vraag of de Utrechtsche kapittelen als eene wereldlijke instelling behouden dan wel opgeheven en hare inkomsten op eene andere wijze *ad pios usus* besteed moesten worden. Tegen het behoud der kapittelen ijverde V o e t i u s met alle kracht. S c h o o c k en M a r e s i u s traden daarentegen, onder anderen, als ijverige verdedigers van hun voortdurend bestaan op.

Hoe groote vlijt S c h o o c k i u s ook aan den dag legde, hij genoot geen persoonlijke achting. Groot was dan ook zijn verlangen naar een andere standplaats. Welligt is de oorzaak van een en ander voor een groot deel aan huiselijke omstandigheden en andere oorzaken toe te schrijven. Hij had namelijk een talrijk gezin, 6 zoons en 4 dochters, van welke, tijdens den dood zijner huisvrouw A n g e l i c a v a n M e r c k , 4 Maart 1664 nog 8 in leven waren. Achteruitgang zijner zaken was welligt hiervan het gevolg en dit weder de oorzaak dat hij zich dikwerf te buiten ging. Daarbij kwam het huwelijk met eene weduwe, welke hij rijk meende te

zijn, en die het niet was, en de schuldeischers werden toen meer en meer dringend; dit zal de oorzaak zijn geweest dat hij zonder afscheid van zijn ambtgenooten te nemen in 1666 het vaderland verliet. Den 3 Julij daarvan kwam het berigt van curatoren in de vergadering van den senaat, dat S c h o o c k i u s niet terug kwam. Hij werd hoogleeraar in de geschiedenis en historiograaph van den keurvorst van Brandenburg te Frankfort aan den Oder, waar hij in 1669 overleed.

Men wil dat hij zeer satyriek was. V o s s i u s noemt hem 'impudentissima bestia.'

Hij schreef:

Claere en oprechte ontdekkinge. Utrecht 1634.

Vorstius redevivus, *seu examen vindiciaram Casparis Barlaei quas analysi Epigrammatis sui in R. Manassis Ben-Israël librum de Creatione opposuit*. Harlemi 1636 4°.

S c h o o c k verbergt zich in dit werk onder den pseudoniem van P h i l i p p u s F a b e r. Hij neemt de handschoen voor V e d e l i u s tegen B a r l a e u s hierin op.

Desperatissima causa papatûs, *nuper misere prodita*, *nunc turpiter deserta a Cornelio Jansenio*, *Episcopo Iprensi; et postremo magno auctario locupletata a Liberto Fromondo: auctore M. Schoockio*. Amst. 1638. 4°.

Dit werk is gerigt tegen de *Causae desperatae Gisb. Voetii crisis ostensa* van F r o i d m o n t, doctor van Leuven, die hem antwoordde in *Sycophanta*: *Epistola ad Gisbertnm Voetium*. Lovanii 1640. 4°. S c h o o c k i u s, die hierin scherp werd doorgehaald, antwoordde eerst vijf jaren later met: *Auctarium ad desperatissimam causam Papatûs*, *seu Responsio ad Epistolam Fromondi*. Ultraj. 1645. 4°.

Dissertatio de naturâ soni et Echûs, achter *Lusus imaginis jocosae*, *sive Echûs*, *vâriis poëetis*, *variis linguis et numeris exculti. Ex bibliothecâ Theod. Douzae I.F.* Ultraj. 1638. 8°.

Voorrede voor *Voet*, *de Termino vitae*. 2de edit. Ultraj. 1642. 12°.

Dissertatio de ovo et pullo. Ultraj. 1643. 16°.

De *Hellenistis et linguâ Hellenisticâ dissertatio*. Ultraj. 1641.

S c h o o c k i u s gaf dit werk anoniem, ten gunste van D a n i e l H e i n s i u s tegen Cl. S a l m a s i u s in het licht:

Philisophia Cartesiana sive admiranda methodus novae Philisophiae Renati Discartes. Ultraj. 1635. 4°.

Deductio causae Cartesiano-Voetianae. Gron. 1646. 12°.

Disputatio historica, *exhibens C. Octavium Caesarem Augustum*. Gron. 1647. 13°.

Dissertatio historica, *ex rerum gestarum luce expendens justitiam belli Belgici*, *occurrensque iis*, *quae ab aliis contra eam sunt mota*. Groning. 1647. 12°. Amst. 1652. 12°.

Dissertatio oratoria de calamitatibus Eruditorum remediisque adversus illas. Gron. 1669. 4°.

Dissertatio de Harengis, *vulgo Italecibus dietis*. Gron. 1669. 12°.

De sternutatione tractatus. Amst. 1649. 16°.

Tractatus coposius, *omnia ad illam pertinentia*, *juxtu recentia inventa*, *complectens*. Ed. 2de. Amst. 1664. 16°.

Tractatus de Pace: speciatim de pace perpetua, *quae foederatis Belgis contigit*. Amst. 1650. 16°. Gron. 1651. 4°.

De Bonis, *vulgo Ecclesiasticis dictis*, *liber*, *in quo agitur de Canonicis in genere*, *itemque speciatim de Canonicis Ultrajectinis*, *nec non de officiis ministrorum Ecclesiae adversus magistratum*. Gron. 1651. 4°.

Orationum et Dissertationum variarum decades duae. Daventr. 1650. 8°.

Dissertatio de Bonis, *vulgo Ecclesiasticis dictis*, *sive apologia pro persona Martini Schoockii*, *ejusque libro.* Gron. 1651. 12°.

Tegen deze Apologia schreef men:

Schooki de Bonis Ecclesiasticis cum theses, *tum hypotheses notatae*, *confutatae*, *auctore S.C.* Ultraj. 1651. 12°.

Status Reipublicae foederatae Belgii, *dissertationibus IX excessus*. Gron. 1651.

De scepticismo libri IV., *quibus qua antiquorum*, *qua recentiorum scepticorum deliria*, *et suis principiis discutiantur*. Gron. 1652. 12°.

Oratio in obitum Joannis Borgesii, *professoris Groningani*. Gron. 1652. 4°.

Belgium foederatum, *sive destincta discriptio Reipublicae foederati Belgii.* Amst. 1652. 16°. 1664. 12°. Harderov. 1671. 12°.

Tractatus de inundationibus, *iis maxime quae Belgium concernant*. Gron. 1652. 12°.

Esistola ad reverendum clarissimumque virum, *dominum Joannem Hoornbeeck*, *S. Theol. Doctorem et Professorem ce leberrimum in Academia Ultrajectina*, *quâ vindicat ab hujus censura acri suam et variorum orthodoxorum theologorum sententiam de Bonis*, *vulgo Ecclesiasticis dictis*. Gron. 1653. 16°.

Oratio funebris in obitum Joannis Steenbergii in Academia Groningana Antecessoris primarii. Gron. 1653. 4°.

Imperium maritimum, *ita explicatum*, *ut non solum ejus ostenduntur praerogativae*, *verum etiam cuique genti*, *maxime Belgis foederatis*, *suus vindicetur honos*, *addito consilio*, *quod*, *si ab his observetur*, *per Dei gratiam* (*quae imploranda suadetur*) *antiqua et gentilis existimatio sarta tecta servabitur*. Amst. 1654. 16*mo*.

Ook in *De dominio seu imperio Maris*, *Julii Pacis*, *Hugonis*

Grotii, *Jacobi Gothofredi*, *Mart. Schoockii et aliorum Dissertationes*. Francf. 1669. 12°.

Exercitationes sacrae XIX, *quibus excutiuntur varii conscientiae casus; et multa scripturae loca illustrantur*. Gron. 1657. 12°.

Collegium Logicae. Gron. 1658. 12°.

De anima Belluarum. Gron. 1658. 4°.

Tractatus de Turffis, *seu de cespitibus bituminosis*. Gron. 1658, 1660. 16°.

Exercitatio Academica, *sive dratriba de aversatione casei*, *qua accurate expenditur vexatum illud problema: cur plurimi homines caseum*, *ut cibum*, *non modo aversentur*, *verum parum quin execrentur*. Gron. 1658. 12°.

Tractatus de Praecisitate vera, *oppositus pseudo-praecicismo*, *pro vindiciis genuinae praxeos pietatis*. Gron. 1658, tegen V o e t i u s , *Dissert. de Praecisitate*.

Disquisitio Physica de Signaturis Fatûs, *in qua mutti rari casus et proponuntur et examinantur*. Gron. 1659. 12°.

Fabula Hamelensis, *sive Disquisitio Historica*, *qua praemissa generali Dissertatione de Historiae veritate*, *ostenditur*, *commenti rationem habere*, *quae vulgo circumferuntur de infausto exitu Puerorum Hamelensium: simal examinantur contrariae M. Erichii rationes*. Gron. 1659. 12°.

Editio 2 *priori auctior et emendatior*. Gron. 1662. 12°.

Diatriba de jure naturali; item de Libero Arbitrio. Gron. 1659. 4°.

De Majestate. Gron. 1659. 4°.

Physica generalis. Gron. 1660. 12°.

Disquisitio circa Decalogum, *speciatim quartum praeceptum de Sabbatho*, *ejusque moralitate*. Gron. 1660. 12°.

Tractatus de Ciconiis. Gron. 1660. 12°.

It. editio altera, *priori auctior et emendatior*. Amst. 1661. 12°.

Tractatus de Butyro. Gron. 1661. 12°. Ed. 2de. Hid. 1664. 12°.

De Ecstasi. Gron. 1661. 4°.

De figmento legis Regiae, *epistola*. Gron. 1661. 16°.

Liber de cerevisia, *quo omnia ad illam pertinentia plenissime discutiuntur*. Gron. 1661. 12°.

Responsio adversus geminam ἀντιζηγήσιν *Jani Frederici Gronovii de Foenore unciario. Colon. Brandinburgicae*. 1616. 16°.

G r o n o v i u s antwoordde met een stukje achter zijn verh. *de Sesterciis*. L.B. 1691. 4°.

Tractatus philosophicus de Nihilo; accedunt ejusdem argumenti libellus Caroli Bovilli atque Joannis Passeratii accuratissimum Poëma de Nihilo, *cum annotationibus ejusdem Schoockii*. Gron. 1661. 8°.

Deluvium Noachi universale sive vindiciae communis sententiae, *quos Diluvium Noachi cum universae terrae incuburit*, *ad-*

virum quemdam celeberrimum. Die *vir celeberrimus* is, volgens den een V o s s i u s , volgens den ander A b r a h a m u s M y l i u s , die antwoordde met eene *Dissertatio de Diluvii Universalibus*. Genev. 1667. 12°.

Physica coelestis, *in qua omnia*, *quae de coelo sidereo occurrunt*, *copiose describuntur*, *non modo juxta antiquorum placita*, *verum etiam recentium Astronomorum accuratiores observationes*. Amst. 1662. 8°.

De Fermento et Fermentatione, *liber conplectens multa singularia*, *speciatim rationem coctionis cibi in ventriculo*. Gron. 1663. 16°.

Exercitationes variae de diversis materiis, *quae hac editione novâ tum auctae*, *tum locupletatae et vindicatae*, *Editio nova*. Ultraj. 1663. 4°.

De Adiaphoris, *sive indifferentibus; de Scandalo; de Bonis pseudo-sacris; An cum Pontificiis colludant*, *qui agnoscuntur e titulis in Papatu receptis? Citra collusionem cum Papatu*, *Reformatus aliquis designare potest Templum secundum nomen quod in Dedicatione accepit. An cives heterodoxi*, *caeteroquin publice honesti*, *licité recipiantur in eadem collegia*, *privilegiis suis gaudentia*, *cum il[l]is qui Reformatam profitentur Religionem et agnoscuntur Membra Ecclesiae? An illud*, *quod ex Bonis Pseudo-sacris superesse videtur*, *impendendum sit conversioni gentilium? Quando incipiat Sanctificatio Diei Dominici? a quibus operibus sit abstinendum? Item an liceat illo die vacare honestis recreationibus*, *speccitim etiam*, *interesse convivio? An die Dominico omnes cauponae claudi debeant?*

An dies Festi omnes, *speciatim quinque solemnes*, *debeant abrogari*, *nec fas sit iis coenam dominicam administrare? De ritu in precibus*; *Non est insurgendum in Ecclesias orthodoxas*, *si alio*, *quam Presbyteri regimine gaudeant; Quinam sint Asiarchae apud Lucam*, *Actor. XIX*:31*; de Excelsis*; *de Encaenis; An liceat Martinalibus anserem comedere; De jure patronatus; An Ministri Ecclesiae*, *salvo munere suo*, *vacare queant aut exercitio artis Mechanicae aut agriculturae*, *aut etiam medicinae? An Pastor Ecclesiae possit interesse conviviis? De poculis votivis*, *vulgo santeis dictis; Quomodo vere fidelis circa licita*, *quibus aliquod peccatum saepe adjungi solet se gerere debeat; de Choreis et tripudiis*; *de modo alendi comam et barbam simul de fucis; de denudatione colli partiumque vicinarum; de poena simplicis furti; de usura Trapezitica; de comicis et tragicis Spectaculis; de musica organica*, *de Reformatione quasi intensiva; An homini Jus Naturale dictet sacrificandum esse? Esus carnium quando a Deo fuerit concessus?*

De meeste dezer tractaten zijn tegen G i j s b e r t V o e t i u s . L e o n a r d R e y s s e n i u s tastte de eerste uitgaaf aan onder den pseudoniem van A r n o l d R e y n e s s i u s . S c h o o c k i u s antwoordde hem met veel bitterheid in deze uitgaaf, die ook

verscheen onder den titel van: *Martinii Themidis Exercitationes miscellaneae sacrae et profanae*. Amst. 1686. 4°. Alleen de voorrede is hier weggelaten en de titel veranderd.

De seditionibus seu discordiis domesticis, *libri tres*. Gron. 1664. 12°. (een zijner beste werken).

Achaïa vetus, *juxta suum fatum*, *in usum praesentis seculi delincata* in de *Antiq. Graec.* van Gronovius T.V. Col. 2142-2208.

Stillieidium sacri fontis, *seu observationes practicae de sacris scripturis*. Amst. 1664. 12°.

Politicus pius. Gron. 1664. 12°.

De Inediâ, *sive de Medicamento universali negativo*. Gron. 1664. 12°.

De lino. Gron. 1604. 14°.

Commentarius in Clapmarium, *de Arcanis Politicis*, *una cum suis Appendicibus*. Francof. 1668. 12°. Arnold Clapmar, geboren te Bremen, hoogleeraar te Altorf, gest. 1 Junij 1604, had uitgegeven: *Arcana Rerum publicarum* in 6 boeken.

Sophistica Zuickero-Sociniana: sive ignorantia Danielis Zuickeri detecta circa irritam oppugnationem aeternae et verae Dcitatis D. Jesu Christi. Gron. 1664. 8°.

Tractatus de quadruplici Lege Regia. Francof. ad Oderum. 1668. 12°.

Exercitationes XII, *quibus Severini de Monzambano tractatus de statu Imperii Germanici ad modum Promulsidis discutitur*, *et quaedam chresimo*, *plura obelo notantur cies Veronam*, *apud severum Misoycophantam*. Ci. 1668. 12°.

Encomium Surditatis. Ook in *Admiranda rerum admirabilium*

Encomia. 1677. 16°.

Encomium fumi.

Epistola ad D. Heinsium. In *Syllago Burmanni*. T. II. p. 463.

Historia novorum et antiquorum Enthusiastarum (onuitg.)

Een Hollandsch werk tegen de beide schriften van Voet over de kapittel goederen. (*Praef. Exercit. Variar.*).

Niet uitgegeven, even min als zijn:

Historiae Naturalis Vestibulum reseratum.

De origine Animae.

De ardente Vesuvio.

De Tulippis.

Remonstrantico-Libertinus.

Morhoff schrijft hem nog toe:

Commentarius in Grotium de jure belli ac pacis.

De werken van Schoock zijn den 22 December 1700 te Rome verboden.

Zie Saxe, *Onom. liter.*, T. IV. p. 409, *Anal.* p. 599; Revii, *Daventria illustrata*, p. 710-712; Freheri, *Theatrum*, p. 1552; Magyri, *Eponym.*, *Vitae Prof. Groning.;* Brandt, *Clar. Vir.*

Epist., p. 65 et seq.; Jac. Thurmius, Tom. IX. *Amoenit. Liter.*, p. 278, 297; Burman, *Traj. erud.*, p. 324-342; M. Schoockii, *Praef. Exercit. Var. et Exercit.*, I. § VI. § VIII, XXI. § IV, XXVII. § 7; Voetii, *Disput. Theol.*, T. II. p. 286, 291; Saldenus, *Libr. Leg. lib. II.* C. III. § 11, 12; Vossii, *Appendix Curdian*, p. 329, *Epist. praest. viror.* 547; Aschpan, *Superstit. Erudit.* C. III. § 6; Struvii, *Acta Liter. Fasc.* VII. p. 61; *Bibl. Jur.* C. VI. § LXII; Burman, *Syll. Epist.*, T. II. p. 463 seqq. 468, T. III. p. 462, T. IX. p. 13, 69; Teisserus, *Auct. Catal. Auctoret Biblioth.*, p. 199; Patinus, *Epist.*, CLXV; Le Long, *Bibl. Sac.*, p. 953; Morhovii, *Polyh. Liter.*, L. VI § 3, § 4; p. 977, T. I. *Polyt. phil.*, LII. p. II, CXXII. § 6, p. 375; *Polyt. Praet.*, L. II. § 17. p. 502, L. VI. Sect. I. § 5, p. 559, Tom. II, *Pars. Ind. Batav.*, p. 107, 118 m. portr.; Vossii, *Epist.*, CCCCLIV; Placcaeus, *de Script. Anonym.* n°. 247, p. 38. n°. 1473, p. 451; Crenii, *Anim. Philol. et Histor.*, T. VI. p. 118. 175, 176, Part. XIX. p 33, P. XVI. p. 78 seqq., T. XVII. p. 74; *Exerc. de Libr. script. optim.* § XI; Baillet, *Vita Cartesii*, Lib. VI. C. XI. Lib. VII. C IV; *Sorberiana*, p. 67; Lipenii, *Bibl. Jurid.*, p. 44; *Bibl. Theol.*, p. 178; A. Matthaeus, *Fundat. Eccles.*, L.I. p. 74; Gryphius, *de Script. Sicul.*, XVIII. C. VI, § IV, *Acta erud. Lips.* 1688. p. 395; Imbonatus, *Append. Bibl. Lat. Hebr.*, p. 436, Fabricius, *Histor. Bibl.*, p 487; *Conringiana*, p. 49, 240, 261; 277, 370; Witte, *Diarium Biogr. ad. an.* 1669; Oct. Ferrarii, *Epp.*, P. III. p. CIV; Konigii, *Bibl. Vet.*, *Nov.* in V; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p 858-861*; Cat. Bibl. Puris*, T. I. Vol. II. p. 1592; Niceron, *Mém.*, T. XII. p. 364 suiv.; Bayle, *Dict.*, L. V.; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 304 seq.; Moreri, *Dict.. Hist.* 1740. VII. C. V.; *Progr. inaug.* van 1641; *Biogr. Univ.; Nouv. Biogr. génér.*; L. Patin, *Lettres Chois.*, p. 452; Baur, *Handwb.;* Poggendorff, *Handw.*; Jöcher; Brucherus, *Gedenkboek van stad en lande*, bl. 334, 335; *Gedenkboek der Hooges. te Groning.* (Levensb.) bl. 25; Collot d'Escury, *Hollands Roem*, D. IV (2) bl. 650-658; van Kampen, *Gesch. der Kunst. en Wetens.*, D. I. bl. 333, D. II. bl 50; Kok; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus ende Rivecourt; Muller, *Cat v. port.;* Mr. J.G. van der Schaaff, *De canonicis Rheno-Trajectinis*. Leid. 1825, op verschillende plaatsen; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Izaak Schoock]

SCHOOCK (IZAAK), zoon van den vorige, te Deventer in 1651 geboren, studeerde aldaar, en werd buitengewoon hoogleeraar in de natuurlijke historie te Frankfort aan den Oder, waar hij den 30 Junij 1681, in den ouderdom van 31 jaren overleed.

Hij schreef:

Dissertatio de Sale.
Disquisitiones hist. pol. XXV ad Nic. Machiavelli lib. VII historiae Florentinae.
Dissert. de Legibus vestiariis ad locum Taciti Lib. II. Annal. C. 33.
Dissert. de Nive et meteoris aqueis.
De Cometis.
Idea politicae.
Ideae Philos. natunalis.

Collegii ethici Francofurtani Dissert. XVIII.
Disquisitiones hist. pol. medicae curiosae. XI.
De capite humano.
De Principis justitia ex Taciti Annal. libr. XII. C. II.
De honore.
Centuria rariorum problematum historico-medico Physicorum, *Oratio de admiratione etc.*

Zie Jöcher.

[Aletta Maria Schoock]

SCHOOCK (ALETTA MARIA) leefde in het midden der 18de eeuw, en maakte zich als dichteres door gedichten in *Dichtkundige Lauwerbladen*, (D. I. bl. 135), *Eeuwgetijde der vrijheid* (bl. 15), *Olijfkrans der vrede* (bl. 32) bekend.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 241.

[P.H. Schoock]

SCHOOCK (P.H.), waarschijnlijk broeder van den vorige, beoefende mede de poezy, blijkens zijn lofdicht voor de *Stichtelijke gedichten* van J.E. Voet. Dordr. 1755.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Hendrik Schoock]

SCHOOCK (HENDRIK), te Utrecht geboren, was de zesde zoon van Gysbert Schoock, schilder, geboortig van Bommel, een burgemeesterszoon aldaar, en van Johanna van Voorst. Hij beoefende de schilderkunst. Op catal. van Johan van der Hulk, burgem. van Dordrecht, verkocht 23 April 1720, komt van hem voor: *Een kapitaal Fruit- en Bloemstuk*, uitvoerig geschilderd.

Zie Kramm.

[Gerard Schoof]

SCHOOF (GERARD), kunstschilder te Antwerpen, trad in 1581 in het St. Lucas Gild.

Zie Kramm.

[Rudolf Schoof]

SCHOOF (RUDOLF), zoon van den vorige, leerling van zijn vader, die zich omstreeks 1615 te Parijs vestigde en tot hofschilder van Lodewijk XIII werd benoemd. Adriaen de Bie was zijn leerling.

Zie Kramm.

[H Schoof]

SCHOOF (H) schreef:
Informatorium of *verklaarboek over het Theatrum Grammaticale*. Amst. 1678, 1761. 8°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 325; A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 459; J ö c h e r .

[Schoof]

SCHOOF (.) vervaardigde een treurspel *Joseph* getiteld.

Zie F o k k e S i m o n s z , *Boertige reis door Europa*, D. III. bl. 48; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[Jacob Schoolhouder]

SCHOOLHOUDER (JACOB) schreef:
Het oeffenschool der Notarissen, *geopent voor alle leerlingen*, *die begeerig zijn hen in dezelve konst te oeffenen*, *ook allerhande*

ontwerpen over pleitzaken, *'t ontfangen van den XL en XX. Penning*, *Zegellijst*, *'t Trouw en Versterfregt*, *en een beknopt woordeboekje*, *de regtskunde betreffende*, *door Jacob Schoolhouder*, derde druk, 8°. 4de dr. Dordr. 1785. 4°. De eerste druk verscheen Amst. 1722.

Nieuwe Oeffenschoole der Notarissen of de Notariale Practijcq in hare grondregelen en exercitie gemakkelijker gemaakt. Bevattende allerhande formulieren van notariele acten en instrumenten, *mitsgaders zeer notable observatiën*, *rakende het ampt en de onderscheiden plichten van een notaris*, *alles bevestigd door voorbeelden en rechtpassagiën*, *dienende tot een vervolg van 't oeffenschool der notarissen*, *weleer ontworpen door Jacob Schoolhouder*. In een beknopte zamenhang beschreven, door Mr. F. Lievens Kersteman professor-honorair en practiserend advocaat. Te Dordrecht bij Abraham Blussé 1766.

Olipodrigo. Amsterd. 1736. 2 d. 8°.

Ook vertaalde hij:

Judas de aertsschelm ten nntte voor alle eerlijke luiden, *of een naeuwkeurigh ontwerp van de leevens beschrijvinge des booswigts Iskarioth enz.* door Pater Abraham van Sint Klara. 2 d. 1716.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* Julij 1716. bl. 61.

Johan Huber, *kort begryp der Heilige Geographie.* Amst. 1715. gr. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1716. bl. 86.

De bedorve werelt, *zijnde een vervolg op de verstandige Hekelaer*. Amst 1715. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1716. bl. 635.

Joh. Balth Schuppius, *de bedorve werelt*, *bestaande in verscheide redevoeringen enz.* 2 d.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1717. bl. 300.

Jean de le Placette, *de dood der Rechtvaardigen of middel om wel te sterven*. Amst. 1714, en vele andere.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 150; Arrenberg, *Naamr.* bl. 460.

[Jan Adriaensz. Schoon]

SCHOON (JAN ADRIAENSZ.), niet onverdienstelijk dichter, schatmeester der Goudsche rederijk-kamer *Wt jonste begrepen.* Hij was den 3 Mei 1620 met een refereyn op het Peoenfeest te Mechelen.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 241; *Schatkiste der Philos. ende Poëten*, bl. 277.

[Theodorus Schoon]

SCHOON (THEODORUS), med. dr. te 's Hage, gaf in het licht:

Ware oeffening der planten, *handelende van haren oorspronk; antledinge; wijze vau groeijinge; voorteelinge*, *chymnische ontbindinghe; kragt; werkinge; gebruik*, *misbruik*, *byzondere eigenschappen*, *en eyndelijk hare ziektens en sterven*, *alsmede een*

nette ontvouwinge van alle datgene, *dat zig*, *zoo in de lugt*, *hemelskring*, *en aardkloot vertoond*, *en 't welk tot groeijinge*, *en voorteelinge der planten contribueert. Hier nevens werd ter nedergesteld*, *de culture ofte voortqueekinge van de tabak*, *haar gebruik*, *misbruik*, *kragt en werkinge*, *tot een generale wederlegginge van dat buitensporige boekje*, *tabaks verhandelinge*, *genaamt*, *en door Beintema a Peyma uitgegeven. Alsmede een klaar vertoog van de grove dwalinge en onkunde der Galenische scholen en haar kruidbeschrijvers*, *zoo in 't genezen der zieken*, *als in de kruiden*, *hare kracht en werkinge te beschrijven. Dit alles op een ware natuurkunde gebouwd*, *uitgehaald*, *en op vaste bewijzen ter neder gesteld. Met kopere platen vercierd*. 's Grav. 1692. 8°.

Nog heeft men van hem:

Neêrlands Rouklagten, *uitgegalmd door digters deser Eeuwe op de dood van de Grootmagtigste Vorstinne Maria*, *Koningin van Groot-Britannie*, *versamelt door Th. Schoon*. 's Gravenh. 1695 2 d. 4°. m.p. Deze bundel bevat 111 gedichten.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 248; P. R a b u s , *Boekz. v. Europa* 1693 *a.* bl. 467-468; A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 45.

[Johannes Nicolaas Schoonbeek]

SCHOONBEEK (JOHANNES NICOLAAS) werd den 6 Debember 1778 te Groningen geboren, ontving aldaar zijne opleiding in de schilderkunst van de gebroeders H. en G. W i e r i n g a , en begaf zich vervolgens tot zijne verdere bekwaming naar Parijs, waar hij van 1802-1806 bleef, en eenigen tijd in het atelier van D a v i d werkzaam was.

Hij schilderde landschappen en portretten. In 1824 behaalde hij een accessit bij het genootschap Minerva te Groningen en drie jaren later de prijs van 10 dukaten, beide in het vak van landschap.

Zie I m m e r z e e l .

[Adriaan Schoonebeek]

SCHOONEBEEK (ADRIAAN) werd omtrent 1660 geboren en was een leerling van R o m e i n d e H o o g h e in de etskunst (1676-1679). Hij vestigde zich toen in de Kalverstraat te Amsterdam. Hij etste voor D[r]. M u l l e r te Leyden prentjes onder den titel van *Ars memoriae localis*, ook voor *Ars magna et admirabilis - qui Pandectarum tituli - ope figurarum emblemat. - memoriae imprimi - possunt*. Lugd. Bat. 1695. 8°, en werd omgekocht tot het vervaardigen en verspreiden van het eerstgenoemde boekske en van *Arelyns dwalende hoer*, onder den titel van *Uylenspiegel op Noten* enz.

Behalve de werken *Historie van alle Ridders en krijgsorders*. Amst. 1697 2 d.m. pl. en *Nette Afbeeldingen der Eygene dragten van alle Geestelyke Vrouwen en Nonnen-orders*. Amst. 1691, gaf hij vroeger nog die *Der eyge dragten van alle geestelyke Mannen-orders* enz. Amst. 1688. 8°. Het eerstgenoemde

werk is ook in 1699 in het Fransch overgezet. Tot zijne voornaamste etswerken behooren:

De krooning van Joseph, *koning van Hongarye*, *keizer van Duitschland* in 1690, 2 bl. fol.

De titel van het *Lexicon Philosophicum Stephani Cauvini*. Rott. 1792. gr. fol.

De Aankomst van de Gevolmagtigden op den vrede bij Rijswijk, 1697 in fol.

Numismata Imperatorum Romanorum etc. *of de voornaamste Medaljes sedert Julius Caesar tot aan Posthumus en de Tirannen*, *met Lat. tekst van Jan Vaillant*. Parijs 1694 2 d. 3^{e} dr.

De portretten van *Domin. Golzius*, *Leeraar te Hindelopen* en van *Fredericus Wilhelmus D.G. Marchio-Brandenburgicus*, *Leopold I te paard*.

Volgens F ü s l i vertrok hij met Czaar P e t e r naar Rusland en zou hij in 1714 te Moscou overleden zijn.

In S c h e l t e m a 's *Mengelw.*, D. IV. st. 11, ziet men een plaat door den Czaar zelven geëtst en onder het opzigt van S c h o o n e b e e k bewerkt.

Zie v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n, *Gesch. d. Vad. Schilderk.*, D. I. bl. 250 en *Aanh.*, bl. 127; *Navors.*, D. II. bl. 312, D. III. bl. 359; I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Franciscus van Schoonenberg]

SCHOONENBERG (FRANCISCUS VAN), een Portugeesche Jood van afkomst, en buitengewoon gezant van den koning van Engeland aan het Spaansche hof. Na het overlijden van B a t t i e r , sedert 1686 de opvolger van den heer v a n H e e m s k e r k , nam hij ook aldaar de zaken van onzen staat waar. Hij gebruikte bij gelegenheid dat zijn secretaris om schuld was vastgezet eenige uitdrukkingen die men strijdig achtte met den eerbied die hij aan den koning verschuldigd was, waarop men hem gelastte binnen zes dagen Madrid te ruimen, zelfs werd hij kort daarna op 's konings bevel ter stad uitgeleid. De staten waren ontevreden over deze behandeling en besloten geene geschriften van eenigen Spaanschen gezant te ontvangen, noch op eenig voorstel, dat hij doen mogt te raadplegen. Volgens sommigen werd S c h o o n e n b e r g wederom te Madrid toegelaten, mits men hem terstond naar huis ontbood, 't geen echter niet geschiedde, daar hij zich nog lange jaren na deze in Spanje, maar slechts eenigen tijd buiten Madrid ophield als geauthoriseerd tot het waarnemen der zaken van den staal.

In deze betrekking deed hij gewigtige diensten en berigtte zijne meesters voortreffelijk van den stand der zaken, toen het waarschijnlijk scheen, dat K a r e l II kinderloos zou sterven, en de meeste vorsten pogingen in het werk stelden ter erlanging van de erfenis. Hij bleef onafgebroken in dien werkkring, doch werd eens gebruikt als envoyé in Portugal, verkreeg in 1710, op zijn verzoek, den titel en rang van buitengewoon

gezant in Spanje, vertrok nog eenmaal naar Portugal en overleed in 1717 te Lissabon aan eene beroerte. Als jood was zijn naam Belmonte, en was hij voorvader van wijlen Mevr. Da Costa, Belmonte, gestorven 1868.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVI. bl. 298, D. XVII, bl. 23, 38, 47; van Wijn, *Bijv. op* D. XVI. bl. 62, 98, D. XVII. bl. 18; *Nalez.*, D. II. bl. 304; Bijnckershoek, *du juge compent. des Ambass. trad. par Barbeyrac*, Ch. XIX. § III. p. 229; *Mèmoir. et Negociat. secret. du comte d'Harrach*, T. I. p. 286 suiv.; Lamberti, *Mémoir.*, T, I. p. 21, 23, 26; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt.

[Mr. Eilaert Schooneveld]

SCHOONEVELD (MR. EILAERT), een Dominikaan, in 1404 van wege paus Bonifacius door het Duitsche rijk, bijzonder ook door deze Nederlanden afgezonden, om het gedrag der kloosterlingen en de gevoelens der ingezetenen te onderzoeken. De toenmalige landsheer, hertog Albrecht van Beijeren, nam hem en zijne onder-inquisiteurs niet alleen in zijne bescherming, maar beval en gebood alle landzaten, hoog en laag, geestelijk en wereldlijk, op verbeurte van zijn gunst, ja van alles, 't geen men hem verbeuren konde, en dus van lijf en goed, den voornoemde Eilaert met de zijnen, ‘rustelic te laten ondersoeken en corrigieren’, zoo zelts, dat zij hem in alles bijstand moesten bieden, de gevangenissen elk in zijn bedrijf, voor hem openen, en zorg dragen, dat zijn gevangenen wel bewaard waren.

Zie *Vaderl. Kronyk*, bl. 582 en volgg.; van Wijn, *Nalez. op* Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 11, 12.

[Mr. P.C. Schooneveld]

SCHOONEVELD (Mr. P.C.), oud lid van de tweede kamer der staten-generaal, overleed te 's Hage den 18 Mei 1853 in den ouderdom van 65 jaren, waarvan hij 13 als advocaat bij het hoog geregtshof en later bij den hoogen raad, heeft gepractiseerd. Sedert 1828 was hij, met onderscheiden tusschenpoozen, volksvertegenwoordiger. Een sieraad van de balie, zich bijzonder kenschetsende door grondigheid van kennis, vlugheid van oordeel, en welsprekende voordragt, voegde hij daarbij een onafhankelijken blik en zelfstandigheid, en men heeft van hem onderscheiden geschriften, waarvan men zich zeker nog dat van 1827 over de *Zamenstelling der regterlijke magt* herinnert.

Zie *Algem. Handelsblad* van den 20 Mei 1853.

[Aniaan van Schoonhoven of Anianus a Schonaviâ]

SCHOONHOVEN (ANIAAN VAN) of ANIANUS A SCHONAVIâ, predikheer, geboren te Schoonhoven, leefde in de 12de eeuw. Zijn kennis en vroomheid deed hem zoo in de achting van prins Eduard, oudste zoon van Hendrik III koning van Engeland stijgen, dat hij hem tot zijn biechtvader benoemde. Vervolgens werd hij bisschop van St. Asaph en in October 1268 gewijd.

In hetzelfde jaar vergezelde hij Eduard op een kruistogt, kwam in 1270 te Tunis aan, en keerde in 1273 door Sicilië en Italië naar het H. Land terug. Met den prins in Engeland, reeds het vorige jaar als koning erkend, aangekomen, keerde hij naar zijn bisdom terug en hield zich tot zijn dood met het onderwijs en het bestuur er van bezig. Hij overleed in 1292.

Jan Baleus schrijft hem een werk toe, getiteld: *Commentum ad Fabulas Poëtarum*, weleer in de bibliotheek der Cathedraal te Glascow in Schotland. Hij werd in het Engelsch van zijn tijd Y brawd o Nanni (de broeder Nannius) genoemd.

Zie Godwini, *Praesules Angliae*, p. 658; Val, Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 60; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 701; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 398.

[Dirk Jacobszoon Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (DIRK JACOBSZOON), gekommitteerde raad, kreeg in Julij 1618, van wege de vergadering van Holland, last om met Vrank van Torenburg, burgemeester, en Rombout Hogerbeets, pensionaris van Leiden, benevens Hugo de Groot, naar Utrecht te gaan, om het nemen van een eenparig besluit op 't stuk der waardgelders te bewerken.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. X. bl. 119 volgg.

[George van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (GEORGE VAN), een afstammeling van het adelijk geslacht van dien naam, schildknaap, in 1562 burgemeester, schepen en raad van Leuven. Het is onzeker of hij het is, die met dezen naam op de lijst der geconfedereerde edelen in 1566 staat; zoo ja, dan moet zulks zeer geheim zijn gehouden, daar hij in hetzelfde jaar in de regering der stad bleef. Mogelijk was het George van Schoohoven, die heer van Nienrode wordt genoemd. Hij was getrouwd met Josine van Bronchorst en overleed in 1604.

Zie L'Espinoy, *Recherches de la Noblesse de Flandre*, p. 761; Butkens, *Troph. de Brabant*, T. I. p. 670, T. II. p. 40, 41; *Quartiers Génóal.*. T. I. p. 121, 186, 223, 331; P. Divaeus, *Annal. Lovan.*, p. 84-87; Le Carpentier. *Hist. de Cambray et de Cambresis*, P. III. p. 902, 903; te Water, *Verb. d. Edelen*, T. III. p. 289, 290.

[Jan van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (JAN VAN), zoon van Dirk van Schoonhoven, te Schoonhoven geboren, nam het kleed der reguliere kanunniken te Groenendael bij Brussel aan tegen het eind der 15de eeuw. Men bewaart eene redevoering van hem in 1413 gehouden in het kapittel te Windesheim toen Groenendael en al de overige huizen der regulieren kanunniken van Brabant zich met dit klooster vereenigden.

Dat zijn naam nog heden door de geschiedschrijvers soms genoemd wordt, heeft hij vooral te danken aan een goed gesteld en bezadigd strijdschrift, waarin hij de regtzinnigheid en mystieke

theoriën van Ruysbroeck tegen Johannes Gerson met de ernstigste overtuiging verdedigde. Hij overleed in zijn convent 1431.

Men heeft van hem:

Libellus fratris Joannis de Schoenhavia, *qui nititur defendere quaedum dicta fratris Joannis Ruysbroeck*, *contra Magistrum Joannem de Gerson cancellarium Pariense* in de *Gerson* van *Dupin*. T. I. Col. 63-78.

In handss.

Tractatus de Passione Jesu Christi.

Epistola confortatoria.

De cursu Monachi.

De profectu Monachi.

Epistola de contemptu mundi.

Conclusiones super Sermone de monte aureo.

Sermo de spirituali ambulatione claustralium.

Sermo an. 1413 *habitus in capitulo generali Willdesemensi*.

Een der kapittel-precken, door hem, in twee algemeene kapittel-vergaderingen te Windesheim gehouden.

De *Epist. Coufort.* is mogelijk dezelfde met het *Exhortatorium spirituale*, door Valerius Andreas vermeld, en door den autheur aan zijn neef Simon, regulier kanunnik te Eemstein gerigt.

Al deze handss. werden in het klooster der Regulierekanoniken van St. Maarten te Leuven en in de abdij van Tongerloo bewaard. De laatste had nog:

Joannis de Schoonhovia Epistolarum et Collationum Volumen. in fol.

Sweertius schrijft hem nog toe: *Chronicon ordinis Canonicorum Cisterciensis*.

In de bibliotheek der stad Deventer komen 2 handschriften voor, waarin stukken, getiteld: *epistelen van Emesteynt*, en *die ander ende die derde epistel van Eymesteyn*. De *Epistelen van Eemsteyn* zijn de vertaling der in het *Chronicon Windesimense* p. 175 vermeldde *Epistolae missae ad nepotem suum* (*Simonem regularem in Eemsteyn*) van Joh. v. Schoonhoven. De oorspronkelijke *Epistolae* worden voor een deel bewaard in een codex in de universiteits bibliotheek te Utrecht (*Aev. med. script.* N. 393). In Duitschland komen zij echter meermalen voor. Een brok van een zijner vertaalde sermoenen vindt men in de *verzameling van Nederl. Prozastukken* van van Vloten.

Onder de incunabels, vroeger in de boekerij van J.J. van Voorst wordt aangetroffen, komen voor *Joh. de Sevenhoven*, *van onser liever vrouwe Croon*. De Maats. van Ned. Letterk. bezit van hem *drie sermoenen*, vertalingen van Latijnsche sermoenen. Prof. Moll te Amsterdam is bezitter van een *Devote epistel*, *geschreven to enen Karthuser by Uthrecht* van *der pas-*

sie unses Heren, eene overzetting (in Noord-Duitsch dialekt) der *Epistola de passione Domini ad Guilielmum Vryman*, *nepotem suum Cartusiani ordinis prope Trajectum*.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 467; Val. Andreas, B*ibl. Belg.*, p. 560; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 708; Sanderus, *Bibl. Belg. mss.*, T. II. p. 192; Martelini, *Necrol. Viridis Vallis*, p. 160, 161, Paquot, *Mém.*, T. I. p. 395; Schwab, *Joh. Gerson*, S. 357 ff.; Uhlmann, *Reform. vor der Ref.*, Th. II. S. 54; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Kist en Moll, *Kerkel. Archief*, D. IV. bl. 262, 263; Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.*, D. II. bl. 398, 399, 1368; Schmidts, *Antiq. Verzeichniss*, N. LXXXII. S. 345, 346; *Cat. Davertr.*, p. 239; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 38; van Berkum, *Beschrijv. v. Schoonh.*, bl. 454; Jöcher; Kok; Kobus en de Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Simon van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (SIMON VAN), neef van den vorige, regulier kanonik, vervolgens praepositus (1387-1388) in het klooster Eemstein bij Dordrecht. Er bestaan onuitgegevene brieven van Jan van Schoonhoven aan hem, die voorkomen in de Bourg. bibliotheek te Brussel N. 20068 en in de universiteits boekerij te Utrecht.

Zie Sanderi, *Bibl Belg. ms.*, T. II. p. 249; Foppens, *Hist. episcop. Sylvaeduc.*, p. 269; Moll, *Kerkhist. archief*, D. IV. bl. 262; Dez., *Kerkel. gesch. v. Nederland*. D. II. bl. 409; Römer, *Kloost. en abd. van v. Holl. en Zeel*, D. I. bl. 149; Joh. Busch, *Chron. Windes.*, p. 175; *Cat. Med. aevi script. eccl.* (te Utrecht) N. 393; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 342; Matthaei, *Anal. vet. Aevi.* T. III. p. 511; van Heussen, *Hist. Episcopat-ultraj.*, p. 317; van Leeuwen, *Bat. illustr.*, p. 1322.

[Antonius van Schoonhoven of Schoonhovius]

SCHOONHOVEN of SCHOONHOVIUS (ANTONIUS VAN), kanunnik te Brugge, beoefenaar der oudheidkunde en poezy, gaf in het licht:

Eutropii Historiae Romanae libb. X. Basil. 1546, 1552. 8°. Bij de laatste editie is gevoegd: *de dignitatibus utriusque Imperii orientis atque occidentis ac Provinciarum Romanarum*.

De origine Francorum Dissertatio.

Men vindt zijne *Epitaphia* bij Gruterus. Tom. IV, *Del.* p. 87-88.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 52; Peerlkamp de *Poët. Neerl.*, p. 59. Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 96.

[Arnold van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (ARNOLD VAN) Wieroos zoon, wordt genoemd ‘onder die mannen, wier namen, of door hunne eigene schriften, of door de pen van Thomas à Kempis aan de nakomelingschap met roem werden overgebragt.’ Thomas à Kempis die zijn leven beschreef, had met hem, te Deventer bijna een jaar lang dezelfde kamer en bed. In zijn jeugd ging hij naar die stad om het onderwijs van Floris Radewijns van Leerdam te genieten. Deze nam hem later onder de Fraters aan. Toen deze den 22 April 1426 uit de

stad naar Zutphen geweken waren, dewijl hun Deventer, dat het met bisschop Rudolf van Diepholt hield tegen bisschop Zweder van Cuylenburg, ontzegd was, wijl zij gehoorzaam waren aan 's pausen bevel, den kerkdienst in Deventer niet wilden verrigten, werd Arnold in hetzelfde jaar weder naar Deventer gezonden om het Huis te bewaren. In het jaar 1430 reisde hij van Deventer naar Schoonhoven, om de goederen hem, door den dood van zijn vader ten deel gevallen, te halen. Te Zutphen, waarover hij zijn reis nam, werd hij 2 Mei ziek, overleed den 9 daaraanvolgende en werd op het vrouwen kerkhof aldaar begraven.

Zie Moll en Kist, *Kerk. Hist. Archief*, D. II. bl. 152; van Berkum, *Beschrijv. van Schoonh.;* Dumbar, *Kerk.* en *Wereld. Dev.*, bl. 456.

[Floris van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (FLORIS VAN), abt van Middelburg, liet in 1546 in de kerk zijner abdy ‘de seer schoone ende ryckelycke tombe ende sepulture’ oprigten, over het stoffelijk overschot van graaf Willem II.

Zie Reigersbergh, *Chr. v. Zeel.*, bl. 92; Meerman, *Graaf Willem*, D. I. bl. 294; Römer, *Gesch. der abd. en kloost. van Holl. en Zeel.*, D. I. bl. 461, D. II. bl. 56.

[Florens Schoonhoven of Schoonhovius]

SCHOONHOVEN of SCHOONHOVIUS (FLORENS), zoon van Dirk Jacobsz. Schoonhoven, in 1612 burgemeester van Gouda en raad der admiraliteit, en van Nisje Verharst, dochter van Florens Verharst, schepen (1569) en burgemeester (1579) van Gouda, werd aldaar omstreeks 1594 geboren[1]. Hij ontving het onderwijs op de Latijnsche school zijner geboortestad, onder leiding van den rector Willem Traudenius bij wien hij in de kost was. Vervolgens bezocht hij de hoogeschool te Leiden, waar hij in de regten studeerde en verkreeg aldaar in 1618 de titel van doctor. Zijn portret verscheen zonder naam van graveur, voor eenen zijner dichtbundels.

De kerkelijke twisten bewogen hem tot de R.C. kerk over te gaan. Hij overleed te Gouda omtrent 1648.

Hij beoefende de Latijnsche poëzij en gaf in het licht:

Poëmata antehac non edita. Lugd. Bat. 1613. 12°.

Emblemata partim Moralia, *partim etiam civilia; cum latiori eorumdem ejusdem Auctoris interpretatione. Accedunt et alia*

1) Zijn moederlijke oudoom was Hendrik Jansz. Thardt, en Simon Gerritz. Schoonhoven, burgemeester van Gouda (1555) behoorde tot zijne voorvaders. Aemilius van Roosendael, raadsheer te 's Hage, en diens broeder Jacob (beide van Gouda), Adriaan Langius, de beroemde Willebrord Snellius en Adriaan Cool of Cools, regtsgeleerde, schepen te Gouda (1613) behoorden tot zijne bloedverwanten.

quaedam Poëmata suorum libris non contenta. Gouda 1618. 4°. L.B. 1626. 4°.

Zie Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, D. I. bl. 312, 313; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 237; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 219; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 279; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 258; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 152; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*, p. 347; Borrichius, *de Poët.*, p. 75; Morhof, *Polyh.*, T. I. p. 1062; Hoogstraten; Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Muller, *Cat. v. portr.*

[Gerard van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (GERARD VAN). Bij mr. Bodel Nijenhuis is een portret zoo van Gerardus van Schoonhoven, uit Antwerpen, als van zijne vrouw Anna Monachia (de Munnik), uit Vlaamsch Nieuwpoort. Beide in 1628 fraai en krachtig gegraveerd door den Nederlandschen plaatsnijder W.J. Delff, en beide naar de schilderij van M. Mierevelt, in 4°. Bijzonderheden omtrent hem weten wij niet; op beide portretten is het onderste deel, waar meestal een lofvers staat, alsnog blank gelaten. Dus een proefdruk.

[Jacob van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (JACOB VAN), prior der karmelieters te Schoonhoven, werd in 1477 door mevrouw van Brederode tot Reinold van Broekhuizen gezonden, ‘om dagen te maken tusschen hem luden om alle ding ten besten te voegen,’ en maecte vijf jaar later als bemiddelaar tusschen den stadhouder van Holland en de stad Utrecht ‘veel arbeyts ende reysde dick over ende weder over, also dat hij dat also vervolgden, dat daer een dachvaert tot Woerden gehouden wert.’

Zie Matthaei, *Vet. aevi Analect.* T. p. 469, 727; Römer, *Gent d. ald plevit.* D. II. bl. 116.

[Jan Maarten van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (JAN MAARTEN VAN). Van Berkum vermeldt deze onder de beroemde Schoonhovenaren. Wij weten niets van hem, als dat hij deken van St. Barbara kapittel en pastoor van Kuilenburg was, en dat hij aldaar op zijn knieën biddende in 1557 overleed. Hij stichtte in dat jaar twee beurzen aan de Hoogeschool te Leuven, een van 25 rijnsche gulden in de philosophie en een van *f* 36 in de godgeleerdheid.

Zie van Berkum, *Beschr. van Schoonh.*, bl. 455, 458.

[Johan Dignus van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (JOHAN DIGNUS VAN) wordt door van Berkum onder de beroemde Schoonhovenaars gerekend. Hij leefde in 1400 en was Carmelieter monnik en prior of overste in het Carmelieter klooster te Mechelen.

Zie van Berkum, *Beschrijv. van Schoonhoven*, bl. 453.

[Joost of Justus van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (JOOST of JUSTUS VAN) te Gouda geboren, was een leerling van den beroemden M a c r o p e d i u s ,

en had de wetenschappen lief. Hij werd priester en monnik in het Carthuiser klooster van den heiligen Bartholemeus in Jeruzalem bij Delft. Hij werd op St. Pietersdag in Augustus 1571, op last van den graaf van der Marck, heer van Lumei, naar Brielle vervoerd en daar opgehangen. Hij stierf als martelaar voor zijne onwankelbare getrouwheid aan de verpligtingen die hij met het Carthuiser kleed op zich nam. Hij had den ouderdom van 40 jaren bereikt. Zijn beeltenis vindt men bij van Bleiswyck. *Beschrijv. van Delft* (*Salige Joost*).

Zie ald. bl. 357; Walvis, *Beschrijv. v. Gouda*, D. II. bl. 190; Römer, *Geschiedk. Overzicht van de kloosters en abdijen* enz., D. I. bl. 498, 499.

[Nicolaas van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (NICOLAAS VAN), werd den 16 November 1495 te Schoonhoven geboren, studeerde te Leuven, waar hij in 1526 licentiaat in de regten werd. Vervolgens werd hij bestuurder der koorkinderen (choraalmeester) in den Dom te Utrecht. Hij bekleedde dit moeijelijk ambt tot 1545. Ook was hij bewaarder der oude brieven der Utrechtsche kerk.

Volgens Valerius Andreas vertaalde hij uit het Hollandsch en het Latijn: *Epilome sanctae cathedralis Ecclesiae Ultrajectensis*.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 696; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 919; Paquot, *Mém.* T. II. p. 100; van Berkum, *Beschrijv. van Schoonhouen*, bl. 455.

[Nicolaas van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (NICOLAAS VAN), kanunnik van St. Donatiaan te Brugge, was een geletterd man, had een rijke bibliotheek en schreef eenige Latijnsche redevoeringen, door Hardouen genoemd. Hij bloeide omtrent 1550.

Zie Sanderus, *de Brugensib.*, p. 63; Paquot, *Mém.* T. II. p. 101.

[Nicolaas van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (NICOLAAS VAN), hoogleeraar in de godgeleerdheid te Parijs, later broeder van het gemeene leven te Windesheim. Ten gevolge der overdreve ascese werd hij krankzinnig.

Zie *Chron. Windes.*; p. 276, 277; Moll en Kist, *Kerk. Hist. Archief*, D. II. bl. 164.

[Pieter van Schoonhoven]

SCHOONHOVEN (PIETER VAN), lieve vrouwe broeder terminarius te Dordrecht van 1455-1491. Hij liet in hs. na:

Verhael van 't heylig hout, uitgegeven door G.D.J. Schotel in *Letter- en oudheidk. Avondstonden*. Dordrecht 1841.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 147; Moll en Kist, *Kerk. Hist. Archief*, D. IV. bl. 282.

[Anthonie Schoonjans]

SCHOONJANS (ANTHONIE), in 1650 te Amsterdam geboren, begaf zich naar Rome, waar hij zich reeds in 1674, met het bestuderen der groote Italiaansche voorbeelden bezig hield,

en zich loffelijk als historie- en portretschilder bekend maakte. Vervolgens werd hij hofschilder van keizer Leopold te Weenen, en vervaardigde er portretten van leden van het keizerlijk geslacht. Van Weenen begaf hij zich naar Holland, woonde beurtelings te 's Hage en Amsterdam, en hield er zich voornamelijk bezig met het schilderen van portretten, en nù en dan van altaar stukken. Op vergevorderden ouderdom trok hij naar Dusseldorp waar hij in dienst trad van den keurvorst van de Paltz Johan Wilhelm tot diens overlijden. Het jaar van zijn overlijden is onzeker. Volgens den een overleed hij in 1726 te Weenen, volgens den ander in 1717 te Dusseldorp. Hij leefde daar nog in 1716. Hij heeft zich zelve met een gouden keten om den hals geschilderd. Ook is zijn portret in de galerij te Florence.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

[Maarten van Schoonenburg of Schonenburg]

SCHOONENBURG of SCHONENBURG (MAARTEN VAN), zoon van Sebastiaan van Schoonenburg, Grietman van Kollumerland. Hij behoorde mede onder de onderteekenaars van het rekwest aan Rennenberg om toe te treden tot de Unie van Utrecht. In 1587 teekende hij als volmagt uit Oostergoo mede de instructie, waarnaar de afgezanten aan de koningin van Engeland zich zouden hebben te gedragen. In 1582 werd hij grietman van Dantumadeel en huwde met Eelk, dochter van Sjoerd van Heemstra en Popk Itsma.

Zie Winsemius, *Kron.* bl. 629, 781; *Charterb.*, D. IV, bl. 500, 503; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. II. bl. 378; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 121.

[Sebastiaan van Schoonenburg of Schonenburg]

SCHOONENBURG of SCHONENBURG (SEBASTIAAN VAN), vader van den vorige, een Duitscher van geboorte, vestigde zich in 1527 te Franeker, en werd met eenige aldaar wonende heerschappen tegen een bepaalde som gelds door burgemeesteren en schepenen van de jaarlijksche schattingen ontheven. Hij werd in 1538 grietman van Kollumerland. In 1550 was, bij zijne afwezigheid of ziekte, Tjepke Hessels substituut grietman en als zoodanig gevolmagtigde op den landsdag van Januarij 1550, waar gehandeld werd over den eed en huldiging aan Philips II, in geval van aflijvigheid van den keizer. In 1552 beklaagden zich de abt en verdere kloosterlingen van Gerkesklooster, dat hij, onder voorwendsel dat zijn voorganger Ballinck Phaesma zulks ook had, zich de jurisdictie over het kerspel Burum aanmatigde, welke zij pretendeerden hun toe te komen. Hij huwde At, dochter van Bocko van Herema en Sitke van Camstra, bij welke hij twee kinderen had, namelijk Marten (die voorgaat) en Anna, echtgenoot van Pieter van Eemskerk, griffier van het hof van Friesland.

Zie *Wapenb. Herema Gen.* 6; *Chartb.* D. II. bl. 537: D. III. bl. 302; v a n S m i n i a , *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 91, 92.

[Lucas Schoor]

SCHOOR (LUCAS), in 1566 te Antwerpen geboren, vertrok naar Italië, en schijnt aldaar de schilderkunst tot zijn dood beoefend te hebben. Men schrijft hem eene *Kruisiging van Christus* in de kerk *St. Maria Maggiore* te Bergamo toe. Hij overleed in 1610.

Zie K r a m m .

[Hendrik van Schoor]

SCHOOR (HENDRIK VAN) van Roermond, mogelijk een David-Jorist, M o s h e i m deelt een brief van hem mede, waarin hij uit een handschrift van N i c o l a a s B l e s d i j k , schoonzoon van D. J o r i s , sommige wangevoelens van D. J o r i s aan Ds. J o h a n n e s J u n g i u s mededeelt. Deze brief is geteekend 3 April 1559.

Zie M o s h e i m , *Gesch. van Mich. Servetus*, bl. 426; K i s t en R o y a a r d s , *Nederl. Archief voor Kerk. Gesch.*, D. V. bl. 135.

[J. van Schoor]

SCHOOR (J. VAN), raad van Nederlandsch Indië en als zoodanig in 1841 te Batavia overleden. Kort na de komst op Java van den gouverneur-generaal v a n d e r C a p e l l e n , kwam hij uit Nederland, werd in 1822 hoofdkommies en in 1824 chef der algemeene gouvernements secretarie te Batavia. In dat jaar werd hij als secretaris toegevoegd aan eene commissie tot onderzoek der finantieële gesteldheid van Nederlandsch Indië. Vijftien jaren later (1839) was hij onder het toen werkende stelsel van bestuur, op nieuw in eene dusdanige commissie werkzaam, doch nu als lid der regering. Nadat hij in 1825 secretaris der regering geworden was, werd hem verlof naar Nederland verleend. In 1830 kwam hij van daar terug, te gelijk met den benoemden gouverneur-generaal v a n d e n B o s c h . Deze benoemde hem tot algemeenen secretaris en hij bleef die functiën bekleeden tot dat hij in den aanvang van 1834 op nieuw naar Nederland vertrok. In 1837 keerde hij als raad van Indië terug. Hij huwde te Buitenzorg den 21 Febr. 1831 A d r i a n a v a n d e n B o s c h , dochter van den gouverneur-generaal, die echter spoedig bezweek.

Part. berigt.

[Theophylactus van der Schoor]

SCHOOR (THEOPHYLACTUS VAN DER), te Middelburg geboren, werd den 23 September 1680 in den ouderdom van 22 jaren als student in de godgeleerdheid te Leiden ingeschreven, sloot zich aldaar aan J a c o b V e r s c h o o r , geboortig van Vlissingen, lid van de waalsche gemeente aldaar, doch wegens wangedrag gecensureerd, en hield met eenige andere studenten conventiculen. Hij werd voor den kerkeraad geciteerd, waar hij zich o.a. verantwoordde door te zeggen: ‘dat er toen verschillende soorten van conventiculen plaats hadden (vermoedelijk van de Socinianen, Kwakers, Labadisten en Rijnsburgers), dat

zij ze er niet gemaakt maar gevonden hadden.' Hij verkreeg er een grooten aanhang (Schoristen genoemd), beroemde zich van de Coccejaansche partij te zijn, en genoot van dien kant dus eenige verschooning, terwijl de Voetianen hem en zijn aanhang vervolgden, die onder den naam van Hebreën bekend is. Terwijl V e r s c h o o r in Walcheren werkzaam was, waren v a n d e r S c h o o r en anderen weêr werkzaam in Holland, inzonderheid te Leiden, den Haag, Sassenheim, Maassluis en ook te Utrecht.

Den 1 Sept. 1694 betuigde hij voor den kerkeraad te Leiden 'dat het beter was dat men eerst de H. Schrift verstond en daarna tot de behandeling van den Catechismus en andere stukken overging,' 'zijne conventiculen hadden het regt verstand der H. Schriften ten doel.' 'Het leeren van den Catechismus was geheel doelloos, onregelmatig en geschikt om de menschen van den Bijbel af te trekken.' Zijne conventiculen werden verboden, waarop hij de stad verliet.

Zie K i s t en R o y a a r d s , *Ned. Archief van Kerk. Geschied.*, D. VIII. bl. 67, 73, 79.

[Dirk Burger Schoorel]

SCHOOREL (DIRK BURGER). Zie BURGER VAN SCHOOREL (DIRK).

[Joan Schoorl]

SCHOORL (JOAN) in 1493 te Schoorl, een Noord-Hollandsch dorp, geboren, verloor vroeg zijne ouders en werd door zijne vrienden ter opkweeking naar Alkmaar gezonden. Voorspoedig ontwikkelde zich zijne geestvermogens, en reeds op zijn veertiende jaar had hij groote vorderingen gemaakt in het latijn. Zijne zucht tot de teekenkunst was echter zóó groot dat zijne vrienden hem daarin lieten onderwijzen, eerst te Haarlem door W i l l e m C o r n e l i s z ., en vervolgens te Amsterdam door J a c o b C o r n e l i s z . Bovendien verlangde S c h o o r l zich verder in de kunst te bekwamen in de leerschool van J o h a n n e s d e M a b u s e , toen in dienst van P h i l i p s v a n B o u r g o n d i ë . De ongeregelde levenswijs van zijn meester deed hem besluiten zijn verblijf aldaar te verkorten, en hij vertrok over Keulen naar Spiers, waar hij zich in de bouw- en doorzigtkunde oefende. Van daar begaf hij zich naar Neurenberg, om zijne studie onder den vermaarden A l b e r t D u r e r voort te zetten. Ongetwijfeld had hij hier langer vertoefd zoo D u r e r de leer van L u t h e r minder ware toegedaan geweest. Hij vertrok dus naar Italië en vond te Venetië een goede gelegenheid naar het H. Land over te steken. Hiervan maakte hij gebruik, en teekende onder weg te scheep portretten van zijne reisgenooten, en op Candia, Cyprus en elders eenige fraaije gezigten van landen, steden, kasteelen enz. Te Jeruzalem geraakte hij in kennis met den gardiaan van het klooster Sion, en bezocht in diens gezelschap de omstreken en boorden der Jordaan. Later zond hij dien gees-

telijke tot erkentenis, een door hem vervaardigd tafereel, voorstellende: *St. Thomas*, *zijn vinger in de zijde van den Zaligmaker leggende*.

Op een ander tafereel stelde hij de *stad Jeruzalem* voor met het *graf van den Verlosser* en vele figuren, waaronder ook dat van hem zelven en die van eenige Jeruzalemsehe ridders of reizigers. In 1520 bezooht hij, op zijn terugreis van Jeruzalem, Rhodus, waar hem de grootmeester der Duitsche orde, die later zijn verblijf op Maltha hield, goed onthaalde. Hier schilderde hij de stad en omstreken, en te Venetië weergekeerd, volvoerde hij zijn vroeger plan, en bezocht hij de overige deelen van Italië. Te Rome bestudeerde en copieerde hij de schilderijen van R a p h a e l , M i c h e l A n g e l o en andere beroemde meesters. A d r i a a n VI, die, terwijl v a n S c h o o r l te Rome was, tot paus werd verheven, gaf hem het opzigt over Belvedère. Ook schilderde hij eenige stukken voor hem, en zijn portret, dat later in het door dien paus gesticht collegie te Leuven is gezien. Te Utrecht weergekeerd, vervaardigde hij, zoo in olie als in waterverw, voor den deken van Oudmunster v a n L o k h o r s t , o.a. het *Inrijden van Christus te Jeruzalem* met veel gewoel van volk. De onlusten tusschen de bisschopsgezinden en de aanhangers van den hertog v a n G e l r e bewogen hem Utrecht te verlaten en zich te Haarlem neder te zetten, waar hij de *doop van Johannes* in de manier van *Raphael*, en een *Christus aan het kruis* voor het hoog altaar der Oude-kerk te Amsterdam schilderde. Later schilderde hij een kapitaal altaarstuk voor Utrecht, waarvoor hem ter belooning de eerst openvallende prebende in het kapittel van Utrecht werd beloofd. Ook komt hij op de lijst der kanoniken van de St. Maria kerk te Utrecht in 1545 voor.

Toen hij uit Italië kwam, wees hij het aanzoek van F r a n s I, om in zijn dienst te treden af, en van koning G u s t a a f I van Zweden ontving hij, voor een door hem aan dezen vorst aangeboden Maria beeld, een fraaijen ring, kostbaren mantel en met meer een Zweedsche kaas, die 200 ponden woog.

Vele schilderijen werden aan van S c h o o r l toegeschreven, die niet van hem zijn, maar tot de Keulsche school behooren. K r a m m , die een uitvoerig verslag van dezen schilder geeft, vermeldt nog een reeks van schilderijen, door hem vervaardigd.

In het museum te Amsterdam worden twee schilderijen van deze meester gevonden, de eene, eene *Schreiende Maydalene*, nederziende op een doodshoofd, dat zij in de hand houdt, de andere eene zinnebeeldige vrouw, *de dochter Sions* voorstellende, fraai, in den trant van R a p h a e l , behandeld. Op het stadhuis te Utrecht zijn van hem eene *Madonna* en 2 andere stukken, 24 abten voorstellende, die eene pelgrimaadje naar Jeruzalem deden. Op het stadhuis te Haarlem noemt men van zijne hand: *Een plegtige optogt der St. Jans Heeren*, *te Haar-*

lem; 23 *portretten der Commandeurs van St. Jans Heeren te Haarlem;* de *Jeruzalemsgangers; Johannes den dooper aan den Jordaan*. In het museum Boymans was van hem: *Christus door Johannes gedoopt in de Jordaan*. Onder de schilderijen in de St. Jans kerk te 's Hertogenbosch komt een stuk van zijn penseel voor, met dit onderschrift:

Insignis pictura de cruce depositionis Salvatoris altari St. Petri et Pauli Adriano Schorelio Canonico Ultrajectino auctore.

Van zijne teekeningen, die uiterst zeldzaam voorkomen, worden vermeld: *De opwekking van Lazarus; Jezus door Judas verraden;* een *Ecce homo*. Hij was bevriend met vele geleerden, o.a. met Janus Secundus, kende vijf talen, beoefende de poezy en toonkunst, en overleed 6 December 1562.

Zie van Mander; Houbraken; Jacob Campo Weyerman; Immerzeel; Kramm; Nägler; Füssli; van Rhijn en van Heussen, *Bat. Sacra*, T. II. p. 58 in fol.; D. I. bl. 223 in 8°. *Beschrijv. der stad Delft*, bl. 258; Schrassert, *Beschrijv. v. Harderw.*, bl. 28; *Tijdschrift voor Gesch.*, *Oudh.* en *Statist. van Utrecht*, 6de jaarg. 1840 bl. 212; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.; Messager de Gand*, 1841 p. 334; Fiorillo, *Einleit*, T. III. LXXIX; *Catal. du Marquis de Lagoy*, Paris 1834, N°. 157, *Kunstblatt*, 1841, S. 50; Saxe, *Onom.* T. III. p. 97; *Append.* V. p. 539; Burman, *Traj. erud.*, p. 342; Opmeer, *Chron.*, p 466; *Delic. poët. Belg.*, p. 241, 243, 441; J. Dousa, *Epod.* I. IX. p. 237; Nagler, *Künstler Lexicon*, Th. XV. S. 503-515.

[Adriaan Schoorl of Schorelius]

SCHOORL of SCHORELIUS (ADRIAAN) werd in 1530 te Schoorl geboren, legde zich op de fraaije letteren, en bijzonder op de latijnsche poezy toe, en vertrok na volbragte studiën naar Rome, waar de luchtgesteldheid en een losbandig leven zijne gezondheid ondermijnde Op zijn terugreis naar Holland, hield hij zich eenigen tijd in Frankrijk op, en dacht zijn gezondheid in zijne geboorteplaats te herstellen, door tot diep in den nacht te drinken, maar verkortte daardoor zijn leven. Hij overleed in 1559.

Na zijn dood verschenen zijne dichtstukken onder den titel van *Poëmata posthuma*. Antv. 1566. Zij bestaan uit *Elegia*, *Ecloga*, *Epigrammata* en 2 stukken van C. Valerius, hoogl te Leuven, op de komst van Karel V te Utrecht in 1540 en 1546.

In de *Deliciae poët. Belgarum* IV. 124 seqq. worden ook eenige zijner dichtstukken gevonden.

Zie Adr. Junii, *Batavia*, C. XVI; J. Foppens. *Bibl Belg.*, T. I. p. 22; Val. Andraes. *Bibl. Belg.*, p. 17; Sweertii. *Ath. Belg.*. p. 101, 102; Burman. *Traj. erud.* p. 344; *Theatr. funeb.*, p. 397; Hoefft, *Parn. Lat. Belg*, p. 43; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 65; Paquot, *Mém*, T. III p. 237; *Chr. van Alkmaar*.

[Schooten]

SCHOOTEN ( ) gaf in het licht:

Godzalig leven. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 190.

[Mr. Frans van Schooten]

SCHOOTEN (Mr. FRANS VAN) werd in 1581 te Leiden geboren, en in 1615, onder den titel van hoogleeraar benoemd, om. volgens de instelling van prins Maurits, in het Nederduitsch de wiskunde, bijzonder ten nutte van ingenieurs te onderwijzen, nadat hij dit onderwijs reeds eenige jaren achtereen, (sedert het overlijden van van Keulen tegen het einde van 1610) op een onzekeren voet gegeven had. Ook was hij ingenieur in dienst van den staat, en volgde het leger, zoo vaak zulks vereischt werd, te velde; ten welker einde hij in den zomer van het houden van lessen verschoond werd. Hij bekleedde zijn post met grooten lof tot zijn overlijden den 11 December 1646, in den ouderdom van 65 jaren. Hij gaf in licht: *Tabulae sinuum Tangentium et Secantium*. Amst. 1627.

Ook in het Ned. *Sinus Tafelen met het gebruyk derselve in regtlinische Triangelen*. Amst. 1627. 8°.

Ook wordt hem toegeschreven *Roosekrans*. Dordr. 1623. 4°.

Zijn portret bestaat.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 104; van Kampen, *Beknopte geschiedenis der Letteren en Wetens. in de Nederl.*, D. III. bl. 130, 131; Soermans, *Acad. Regist.*, bl. 94; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecours; Poggendorff, *Biogr. Liter.;* Bauer, *Handwörterb.;* Kramm; Abcoude, *Naamr*.

[Frans van Schooten]

SCHOOTEN (FRANS VAN), zoon van den vorige, volgde zijn vader in 1646 als buitengewoon hoogleeraar op, en overleed in 1661. Hij was de leermeester van Johan de Witt en Christiaan Huygens. Descartes had een geheele herschepping in de behandeling der wiskundige wetenschappen te weeg gebragt, doch niet aan alle deelen zijner algebraische geometrie, die ontwikkeling gegeven, welke eene zoo geheel nieuwe wijze van behandeling voor vele wiskundigen toegankelijk maakt. Van Schooten nam de taak op zich door het schrijven van eenen *Commentarius op de Geometrie* van Descartes, door het uitgeven der aanteekeningen van Erasmus Bartholinus, van Beaume op dezelve, als ook van de schriften van de Witt, Hudde en van Heuraet, de leerwijs van Descartes meer algemeen bekend te doen worden, waarin hij uitnemend slaagde. Montucla geeft aan van Schooten den lof, dat men in zijnen *Commentarius* al datgene vindt, dat tot regt verstand van Descartes noodig is, zonder de lastige wijdloopigheid, die veelal het lezen van Commentatoren vervelend maakt.

Hij gaf, behalve de genoemde werken waarbij men voege kan het berigt *ad lectorum* voor het geschrift van Huygens *de ratiociniis in ludo aleae* (1657), in het licht:

De organica conicarum sectionum in plano descriptione. L.B. Ook opgenomen in zijne *Exerc. Math.*, waarvan deze verhandeling het vierde boek uitmaakt.

Mathematische oeffeningen. Amst. 1655. 4°.

Exercitationum Mathematicarum libri quinque (Lib. III bevat *Apollonii Pergaei plana restituta*) 1657.

Principia Matheseos universalis. 1651.

Hij beoefende even als zijn vader de ets- en schilderkunst. Zijn vader etste o.a. het portret van Descartes, waaronder een zesregelig vers van Const. Huygens. Op de hoeken der prent zelven staat *Franciscus a Schooten pr. Mat. ad vivum delineavit et fecit Anno* 1644, en behoort in Renatus Descartes, *Opera philosophica*. Amst. 1656. 4°., en in Ed. 2ª. 1698 in 4°. De oude van Schooten vervaardigde ook het portret van *Johannes Pechlin van Rostock*, *Predicant te Leyden*, oud 60 jaar. Ook bezit het rijks museum te Amsterdam van hem het *Portret van een Man met een grooten hoed op*. Van den zoon bestaan *Fruyten* en een *Schut* van 8 *deuren*, *extra ordinair hoog*, door. F.v.S. geschilderd en door Moucheron gestoffeerd.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leids. Hooges.*, bl. 126; van Kampen, *Gesch. der Letteren*, enz t.a.p.; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Poggendorff; Kramm; J. de Parival., *Vermaeckel. van Holland*, bl. 119; *Catal. van G. Hoet*, D. I. bl. 181; Muller, *Cat. v. portr.*; Abcoude, *Naamr.*

[Petrus van Schooten]

SCHOOTEN (PETRUS VAN), broeder van den vorige, werd 22 Febr. 1634 te Leiden geboren, en volgde in 1661 zijn vader op. In 1669 werd hem vrijheid gegeven om de wiskunde, op dagen niet tot het houden der lessen bestemd, ook in het Latijn te geven. Hij overleed den 30 November 1679. Hij gaf in het licht de verhandeling door zijn broeder nagelaten: *De concinnandis demonstrationibus Geometricis ex calculo Algebraico*. L.B. 1661 aan curatoren opgedragen.

Zie Siegenbeek t.a.p. bl. 138; Nieuwenhuis; Poggendorff.

[Joris of George van Schooten]

SCHOOTEN (JORIS of GEORGE VAN), in 1587 te Leiden geboren, leerling van Koenraad van der Maas, was een zeer bekwaam historie- en portretschilder en leermeester van Rembrand van Rijn en Jan Lievensz. Hij was een der onderteekenaars van het rekwest in 1610 aan den magistraat der stad Leiden overgegeven, waarbij zij verzochten een schilder- of St. Lucas-gild te mogen oprigten.

Zijn portret is door Franciscus a Schooten, den oude, geëtst.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Orlers, *Beschrijv. v. Leiden*; S. van Leeuwen, *Korte Beschrijv. v. Leiden*, bl. 189; A. Houssaye, *La Vie et Oeuvres de Rembrandt*, Paris 1847.

[Maria van Schooten]

SCHOOTEN (MARIA VAN), uit het edel geslacht van dien

naam gesproten, dochter van Jan van Schooten en Cornelia van Egmond, eene heldhaftige vrouw, die waarschijnlijk tot de bende van vrijheidlievende vrouwen behoorde, door Kenau Hasselaar verzameld, om de stad tegen de Spanjaarden te verdedigen. Zij stierf ten gevolge der wonden, in 1573, bij het beleg bekomen. Beide hare beenen werden afgeschoten.

Zie Kok.

[Antonius van Schore of Schorus]

SCHORE of SCHORUS (ANTONIUS VAN), in den aanvang der 16de eeuw te Hoogstraten geboren, legde zich op de letteren toe, onderwees ze te Straatsburg onder Johannes Sturmius, en vervolgens te Heidelberg. Het was hier dat hij zijne huisleerlingen in het geheim een comedie liet vertoonen, getiteld: *Eusebia sive Religio*, waarin de godsdienst, na te vergeefs huisvesting bij de grooten gezocht te hebben, ze eindelijk bij het landvolk en het gemeen vond. Dit spel maakte veel gerucht, men sprak er over met den keizer, en men wilde den schrijver ter dood brengen. Eenige studenten werden op bevel van den rector gevangen gezet, doch Schore nam de vlucht en begaf zich naar Lausanne, waar hij in 1552 in geen gevorderden leeftijd stierf.

Behalve de genoemde comedie, gaf hij in het licht:

Thesaurus verborum linguae latinae Ciceronianus. Argent. 1570. 4o. 1580 [...]o. De S. geeft hier een uittreksel van de werken van Robert Stephanus en Marius Nizolius over de Lat. taal. Later heeft Joh. Verwey er gebruik van gemaakt voor zijn *Thesaurus cultae Latinitatis*. Goudae 1701. 4o.

Phrases linguae latinae, *ratiogue observandorum eorum ex auctoribus legendis*, *quae praecipuam ac singularem vim aut usum habent*. Basel. 1550 8o. Colon. 1573 8o. It., *Accessit Dialogus de ratione populariter tractandarum quaestionum* Lugd. 1574. 8o. Ook met den titel: *Ant. Schori Phrases linguae Latinae*, *in germanicum sermonem conversae; Accessit Dialogus..... Cum indice Germanico in usum compositionis ciceronianae adornato*, *ut vicem sustinere possit Lexici Ciceroniani Latino-Germanici; operâ Salamonis Pfisteri*. Tubingae 1726. 8o.

De *Dialogus* verscheen afzonderlijk te Lausanne 1573 12o. Hieruit blijkt dat hij den hervormden godsdienst had omhelsd.

Ratio discendae docendaeque linguae Latinae et Graecae Libris duobus. Argentorati 1549. 8o. 1557, 1561, 1596. 8o.

It. *Accedunt ob argumenti similitudinem et usum ejusdem dissertatio de ratione observandi*, *et Joannis Rivi Attendoriensis libellus de ratione docendi*. Leov. 1695. 8o.

Hij beloofde nog uit te geven.

Liber de arte jungendae orationis.

De differentiis.

De particulis. ‘Eius libellus de Particulis L.L. intercidisse dicitur, quem deinde alicunde acceptum suo nomine Horatium Tursellinum adnotat Moneta.’

De lingua latina.

Zie Hub. Thomae. *Annal. Frederici II*, LXIII. p. 269; Frisii, *Epit. Gesneri*, p. 67; Sweertii, *Ath Belg.*, p. 138; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p 76; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 91; Prosper Marchand, *Dict.*, T. II. p. 193; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 365; Baile, *Dict. hist. crit;* Morhofius, *Polyhist. Liter.* CVI. § 11. p 782, CIX. § 12 en 21 p. 824 en 828, T. I; Saxe, *Onom.*, *Liter.*, T. III. p. 239, *Anal.*. p. 627; Schoock, *Exercit.* XXIX. p. 507; Rabus, *Boekz. v. Europa* 1695, p. 511; Kobus en de Rivecourt.

[Hendrik van Schore of Schorus]

SCHORE of SCHORUS (HENDRIK VAN), waarschijnlijk de zoon van den laatste, wordt door Johannes Walkius een verlicht en oprecht man genoemd, en schijnt onderwijzer der jeugd te Zabern geweest te zijn. Hij overleed omstreeks 1590.

Hij gaf in het licht:

Specimen in forma tradendi sermonis et rationis disciplinas, *ex Petri Rami scriptis collecta*, *et Tabernensi scholae accommodata per Henr. Schorum. Accessit ejusdem epistola de linguarum usu et utulitate*, *cum Praefatione Joannes Sturmii*. Argentorati. 1572. 8°.

De analysi et genesi grammaticâ, *Dialogi in usum puerorum conscripti*, *ubi obiter Grammaticae Germanicae fundamenta adumbrantur* 1574.

Speciales Universitatis disciplinarum Tabulae, *ex Ramo excerptae*. Argentor 1578.

Breviarium Romanorum Pontificum, *qui Romanam rexerunt Ecclesiam*, *abbreviatore Henr. Schore.* S.P. Argent. 1588. 4°.

Vita Erasmi Lymburgici, *Argentinensis Episcopi*, *adjecta in fine Inscriptio ejus sepulchralis*.

Electio Joannis Comitis a Manderscheyd et Blanckenheym.

Beide laatste in de bibliotheek van den geleerden graaf von Uffenbach, in 1734 te Frankfort gestorven.

Zie Marchand, *Dict.*, T. II. p. 192; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 365.

[Lodewijk van Schore]

SCHORE (LODEWIJK VAN), zoon van Lodewijk van Schore, secretaris van Leuven en van Elizabeth, dochter van Elie Halvermijlen, werd in het laatst der 15 eeuw aldaar geboren. Na zich op de regtsgeleerheid toegelegd te hebben, volgde hij Pieter van Thienen als buitengewoon hooglectaar in het kanonieke regt en als kanonik van den tweeden rang in de St. Pieters kerk (2 Jan. 1519) op. In 1520 werd hij de opvolger van Pieter van Maagdenburg als gewoon hoogleeraar in het burgerlijk regt.

In hetzelve jaar werd hij doctor in de regten en nam hij

zitting in den senaat der academie, waarvan hij in September 1521 rector was. In 1524 verliet hij Leuven en werd door keizer Karel V raadsheer in den grooten raad van Mechelen benoemd.

In 1535 werd hij lid van den raad van state en geheimraad te Brussel. Drie jaren later ontbood hem de keizer naar Spanje, en gelastte hem het oproer te Gend te stillen, ook zond hem deze tweemaal als gezant naar Frans I. Eindelijk volgde hij in 1540, na zijn ambten te hebben neêrgelegd, Jan Carondelet, aartsbisschop van Palermo, op, en overleed den 25 December 1548. Hij liet bij zijn tweede vrouw, Anna van der Noot, dochter van Adolph van der Noot, kanselier van Brabant, den laatsten Mei 1590 te Luik gestorven, één zoon na, Erard van Schore, ridder, die zonder kinderen den 26 Februarij 1610 overleed, na driemaal de burgemeesterlijke waardigheid te Leuven bekleed te hebben. Zijn devies was: *Sustineat Shore*.

Hij gaf in het licht:

Consilium super viribus matrimonii inter Henricum VIII. Anglorum regem et Cathrinam Austriacam. Lov. 1534.

Zie Viglius, *de Vitá sua* bij *Hoynck van Papendrecht*, *Anal. Belg.*, T. I. p. 28, 164, Jean d'Hollander, ald. T. III. part. II. p. 321; Suffr. Petri, *de Script. Fris. ed.* 1699, p 336; P. Divaei, *Rer. Lovan.*, L. II. p. 31, 32; Sacchini, *Hist. S.J.*, L. IV. n. 93, p. 130; Val. Andreas, *Fast. Acad.*, p. 182-184; Chrispijn, *Tombe des hom. ill.*, ed. 1673, p. 11-13; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 364.

[Mr. Assuerus van der Putte Schorer]

SCHORER (Mr. ASSUERUS VAN DER PUTTE) schreef eene dissertatie de *Compensationibus*. L.B. 1754.

Zie *Cat. der Bibl. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 224.

[F. Schorer]

SCHORER (F.). Op den *Inventaris van Hss. van het Zeeuwsch Genoots. der Wetenschappen te Middelburg*, door J.P. van Visvliet, Middelb. 1861, komt, behalve aanteekeningen nopens het geslacht Schorer, voor een *Brief van F. Schorer aan N.C. Lambrechtsen over een artikel in de Haagsche Courant*, *betrekkelijk het vinden*, *ten jare* 1768, *onder de puinen van een oud huis te Londen*, *van een oud handschrift van den natuurlijken zoon van Richard III*, *koning van Engeland*.

Zie *Inv.* bl. 3, 35.

[Izaak Schorer]

SCHORER (IZAAK) was predikant te Vrouwenpolder, vervolgens predikant en hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis te Middelburg, waar hij in den ouderdom vnn ruim 53 jaren, den 19 Nov. 1750 overleed. Den 29 daaraanvolgenden hield zijn ambtgenoot Jacobus Willemsen eene lijkrede op hem naar aanleiding van 1 Koningen XI:43. Na zijn dood verschenen

zijne *Uitgelezen Leerredenen*, *met eene voorrede van Prof. J. Willemsen*. Middelb. 1763.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1751 *a*, bl. 73 volgg.; A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 460.

[Mr. Jacob Hendrik Schorer]

SCHORER (Mr. JACOB HENDRIK), zoon van J o h a n G u i l i e l m u s S c h o r e r , gecommitteerde raad en raad der admiraliteit van Zeeland, werd den 5 Februarij 1760 te Middelburg geboren, studeerde te Utrecht, en verkreeg den 20 April 1781 den titel van doctor in de rechten, na verdediging eener dissertatie *de eo quod circa exhereditationes liberorum tam iure antiquo, quam iure novo obtinet*. Pas in 't vaderlijk huis wedergekeerd, werd hij tot gewichtige ambten geroepen en aangesteld, in Nov. 1781 tot tweeden, en in April 1786 tot eersten pensionaris zijner vaderstad. Na de groote veranderingen der regeringsvorm in deze landen ten jare 1795, hield hij op pensionaris te zijn, doch werd in andere bezigheden gewikkeld.

Bij de staatsregeling van 1798 waren vastgesteld de afschaffing der tienden en ambachtheerlijke regten en de scheiding van kerk en staat. De groote moeite door hem en anderen aan het eerste punt besteed, bleef ‘zoo ver de tienden betrof,’ niet geheel vruchteloos. In de commissie van zes leden tot nut van den eeredienst der Hervormde gemeente in 1799 benoemd, liet hij zich den lastigen post van voorzitter welgevallen, en was daarin met ijver werkzaam. Ook ging hem het belang van Zeeland en vooral van Middelburg bij het behoud der O.I. Compagnie, toen men in 1795 een nadeelige verandering in 't bestunr wilde maken, zeer ter harte. In Januarij van dat jaar werd hij met twee andere heeren door de staten van Zeeland afgevaardigd, om met den Franschen generaal M i c h a u d te Breskens in onderhandeling te treden over eene capitulatie van Zecland, welke tot stand kwam, en waarop men zich naderhand met eenige vrucht kon beroepen. In de volgende maand liet hij zich bewegen om den post van provisioneel pensionaris van Middelburg aan te nemen, doch reeds in Mei ontving hij zijn ontslag. Van toen af verkoos hij ambteloos te leven, wees in 1796 het aanzoek om representant van Zeeland te Zierikzee te worden van de hand en was in 1801 ongezind zich te voegen bij de door het staatsbewind benoemde commissie tot het ontwerp van de wijze, waarop het bestuur van Zeeland in 't vervolg zou kunnen ingerigt worden.

In 1802 werd hij lid, in 't volgende jaar president van den raad, en in 1808 burgemeester van Middelburg. In 1806 benoemde L o d e w i j k N a p o l e o n hem tot staatsraad, behandelde hem in Mei 1809, bij zijne komst te Middelburg met onderscheiding, en beloofde ook op zijn raad en voor-

lichting aanzienlijke voordeelen aan het gewest en de hoofdstad. Sedert de landing der Engelschen in Walcheren kwam een groot deel van 't bestuur des Eilands weder op den Middelburgschen burgemeester, die zich uitstekend van zijn pligt kweet. Weinige dagen na het verlaten van Walcheren door de Engelschen, verklaarde de Fransche generaal G i l l y , 31 Dec. 1809, dat het eiland Walcheren een gedeelte van 't groote keizerrijk zou zijn. Dit bragt den burgemeester in eene moeijelijke omstandigheid. Er kwamen vlak strijdige bevelen van dien generaal en van den Hollandschen koning L o d e w i j k . De burgemeester wilde getrouw aan pligt en eer blijven, en zich schikken naar 's konings besluiten; maar hij werd op eene geweldadige wijze, door eene sterke militaire executie ten zijnen huize, gedwongen den wil des keizers te volgen. Toen B o n a p a r t e in 1810 te Middelburg kwam, werd hij door dezen bij wien hij ten onregte van deze en gene misdaden beschuldigd was, zeer onheusch en schandelijk behandeld. De geheele stad belgde zich zoo over deze beleediging, dat de geweldenaar naauwelijks eenige blijken van beleefdheid, integendeel van verachting in 't openbaar ontving. S c h o r e r schroomde in 't minst niet den keizer met edele fierheid onder de oogen te zien, en hem met voorbeeldige standvastigheid van geest en zeldzame rondborstigheid, in 't bijzijn der regeering, zoo aan te spreken, dat de aanwezende Fransche officieren, ja zelfs de keizer daarover schenen verbaasd te zijn. De generaal D u r o c betuigde daarna, dat hij den keizer dus nooit had hooren aanspreken. Nu begon den keizer den waardigen man met meerdere bescheidenheid en onderscheiding te bejegenen, gaf bij het afscheid nemen der regering zijne tevredenheid te kennen, en beloofde ten bewijze hiervan, Zeeland tot een departement des rijks, en Middelburg tot de hoofdstad er van te zullen verklaren.

Na de omwenteling van 1813 werd S c h o r e r (11 April 1814) benoemd tot commissaris-generaal over Zeeland, en weinige dagen later (11 Mei) tot gouverneur der provincie.

In 1807 benoemde koning L o d e w i j k hem tot ridder van de orde der Unie, in 1812 N a p o l e o n tot ridder der Unie, W i l l e m I schonk hem in 1817 het kommandeurkruis der orde van den Nederl. Leeuw en gaf hem en al zijne afstammelingen in 1816 rang onder den Nederl. adel. In 1816 werd hij curator der Leidsche hoogeschool. Ook was hij sedert 1816 lid der maats. v. Nederl. Letterk.

Hij huwde 1. (1786) J o h a n n a C o r n e l i a T h i b a u t , en 2. (1794) J o h a n n a M a r i a baronesse v a n d e n B r a n d e . Na den 18 Sept. 1817 zijn eervol ontslag als gouverneur van Zeeland verkregen te hebben, overleed hij 22 Jan. 1822.

Zie J. d e K a n t e r , *Lofrede op mr. J.H.S.*, Middelb. 1822 J. C l a r i s s e , *Annales Acad. L.B.*, p. 22, 42, 45; J. t e W a t e r ,

Aanspraak op de Alg. Verg. d. Maats. v. Ned. Letterk. 1322; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 40, 41; *Kunst- en Letterb.* 1823, D. I. bl. 200; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Johan Schorer]

SCHORER (JOHAN), regtsgeleerde, eerst secretaris, daarna pensionaris zijner geboortestad Middelburg. Hij had zich op de hoogeschool ook in de godgeleerdheid en de Grieksche taal toegelegd, zoo dat hij in deze briefwisseling met zijne geleerde vrienden kon houden. Een zijner Latijnsche gedichten vindt men vóór het eerste deel der *Uitlegging van den eersten brief aan de Galaten* van zijn schoonvader J. Steengracht. Hij overleed den 25 Mei 1705. Petrus Pettenius, toen geplaatst aan de latijnsche school te Middelburg, later rector aan die van Zierikzee, vervaardigde een lijkdicht op hem.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 90, 91.

[Joachim Assuerus Schorer]

SCHORER (JOACHIM ASSUERUS) schreef eene dissertatie:
De Interdictis Tr. ad. Rh. 1769.

Zie *Cat. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 224.

[Joh. Gul. Schorer]

SCHORER (JOH. GUL.) schreef eene dissertatie
De Injuriis. L.B. 1753.

Zie *Cat. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 224.

[Willem Schorer]

SCHORER (WILLEM) gaf in het licht: *Vertoog over de ongerijmdheid onzer hedendaagsche rechtsgeleerdheit en Praktijk*. Amst. 1777. 8°.
Het oppergebied der regeerders en des volks, *beoordeeld en bepaald*. Middelburg 1784.
Over tweegevechten (*Verh. Zeeuwsch Genoots*. 1775).
Inleiding tot de hedendaagsche rechtsgeleerdheid.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 460.

[Mr. Petrus Gulielmus Schorer]

SCHORER (Mr. PETRUS GULIELMUS), studeerde te Utrecht en werd meester in de regten na verdediging eener dissertatie, *de sententiis carumque effectibus*. Tr. ad Rhen. 1770.
Hij werd raad en secretaris van Vlissingen, lid der staten van Zeeland, president der rechtbank van koophandel te Middelburg, directeur van het Zeeuwsch

genootschap, overleed op zijne terugreis van Amsterdam naar Middelburg, den 1 Oct. 1817, in den ouderdom van 67 jaren en ruim 8 maanden.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1817, D. 2. bl. 258; *Cat. v.h. Zeeuwsch Genoots.*, bl. 225.

[Joh. Petr. Schorer]

SCHORER (JOH. PETR.) schreef:
Eene *Dissertatio de obligationibus quae ex delicta nascuntur*. Tr. ad. Rh. 1767.

Zie *Cat. v.h. Zeeuwsch Genoots.* bl. 224.

[L.F. Schorer]

SCHORER (L.F.), gelegenheidsdichter uit het midden der

18de eeuw b.v. voor den tweeden druk van P. de la Rue's *Geletterd Zeeland*.

Zie van der Aa, *N.A.B.C. Woordenb.*

[K Schorteldoek]

SCHORTELDOEK (K), een Rotterdamsch dichter uit het laatst der 18de eeuw, van wien slechts gelegenheids-gedichten bestaan, o.a. en den *Bundel lijkzangen op P. Hofstede*, bl. 73.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Wilhelmus Schortinghuis]

SCHORTINGHUIS (WILHELMUS), zoon van E. Jurjen Willems Schortinghuis en Trijntje Sikkes Schietkamp, werd den 23 Febr. 1708 te Winschoten geboren, ontving aldaar het onderwijs der praeceptoren van Alten en van Leurs, studeerde te Grouingen, werd in 1723 predikant te Weender, en in 1734 te Midwolda in Groningerland.

In 1740 gaf hij een werk uit dat groote onrust en betreurenswaardige gevolgen in de Nederlandsche Hervormde kerk heeft verwekt. Het verscheen te Groningen onder den titel: *Het innige Christendom*, *tot overtuiging van onbegenadigde*, *besturing eu opwekking van begenadigde*, *in deszelfs allerinnigste en wezenlijkste deelen gedeeltelijk en bevindelijk voorgesteld in zamenspraken*. Dit geschrift, waarin *geoefenden*, *begenadigden*, *kleingeloovigen* en *onbegenadigden* als sprekers voorkomen, grondde de beoefenings leer op de volgende hoofdpunten: dat een verstandelijke bijbelkennis bij onbekeerden, niets meer dan een bloote letterkennis is, zonder invloed op het hart, ja zelfs van nadeeligen invloed op het innige christendom; dat er ter bekeering alleen eene geestelijke kennis noodig is, die onmiddelijk van God komt, welke, geheel afgezonderd van bijbelkennis, door een aantal hartstogtelijke bevindingen den mensch bijna tot vertwijfeling brengt, maar eindelijk, wanneer het wettisch werk in eigene kracht ophoudt, en de ziel tot bedaren is gebragt, een zuiver inzien in het Evangelie schenkt, zich met de bijbelkennis vereenigt; - dat de mensch zonder die onmiddelijk, zonder die van God uitgaande kennis ter bevordering van zijn tijdelijk en eeuwig geluk volstrekt onmagtig, onkundig, onwillig en van al, wat goed is, ontbloot en ondeugend is. De mensch *wil niet*, *kan niet*, *weet niet*, *heeft niet*, *deugt niet*. Deze *dierbre vijf nieten*, gelijk Schortinghuis ze noemde, moesten door eigene bevinding gekend worden, en maakten het eigenlijke wezen des innigen Christendoms uit. Hierbij bezigde de schrijver uitdrukkingen, die allezins geschikt waren om aan zinnelijke gemoederen te behagen, doch tevens tot de wanstaltigste denkbeelden en de grofste misbruiken aanleiding konden geven. Zoo sprak hij van ‘het zinken en smelten in den gloed der uitnemende liefde van Christus’, van ‘weg te zinken in den afgrond van eigene nietigheid, zich in de volle bloedzee van Jezus wonden te begeven.’ Dit werk maakte in een tijd, waarin het Voetiaan-

sche stelsel tot mysticisme overhelde, en het Lampeaansche stelsel met zijne leer van bevindingen en gestalten velen welgevallen was, veel opgang, en werd door de theologische faculteit te Groningen goedgekeurd, doch met waarschuwing het met voorzigtigheid te gebruiken. Wel hadden de beide Coccejaansche hoogleeraren Driessen en Gerdes zwarigheid gemaakt, doch de beide Voetiaansche professoren Verbrugge en van Velsen, ofschoon geen mystieken, hadden het den Voetiaanschen Schortinghuis mogelijk gemaakt, nadat hij bij de faculteit eene regtzinnige verklaring van sommige plaatsen uit zijn geschrift, die hem waren voorgelegd, had gegeven. Weldra volgde een tweede uitgaaf met goedkeuring der classis van het Oldambt. Doch in weerwil van dit alles verhief de synode van stad en lande zich tegen het boek, dat de regering van Groningen verbood te verkoopen. Thans vond Schortinghuis bescherming bij de provinciale staten, die de synode bevolen zich van alle verdere inmenging te onthouden. Ofschoon nu buiten kerkelijke regtspraak gebragt, bleef het boek niet buiten het onderzoek van hen, die de waarheid liefhebben, die openlijk er tegen opstonden, zoo ter wederlegging er van, als ter waarschuwing van het gemeen er tegen.

In Groningerland verledigde zich daartoe Hermannus Stegnerus, predikant te Noordbroek, door de uitgave van *eenige gemoedelijke en vrijmoedige vraagen van bezwaarnis*. In Overijssel gordde zich daartoe met moed aan de, zoo wegens zijne geleerdheid, als regtzinnigheid bij het volk in een goeden reuk staande Zwolsche predikant, Nicolaas Hartman, die eenige *Aanmerkingen* uitgaf betrekkelijk den voor de gemeene christenheid aller schadelijksten inhoud van het boek van Schortinghuis; aanmerkingen, die allerbelangrijkst en op zeer goede gronden gebound waren.

Schortinghuis verdedigde zich tegen Hartman in zijn geschrift *de Regtzinnigheid van het innigste Kristendom* (1742), maar zijne krachten bleken niet geevenredigd te zijn aan 't geen hij had ondernomen. Doch eensklaps ontving hij (1742) hulp van buiten. Vier hervormde predikanten van Emden met name H.G. Swartte, E. Meiners, G. Swartte en J.C. Brucherus gaven in het licht eene *zedige voorspraak voor de regtzinnige waarheid*, en bragten de hervormde kerk van ons vaderland in beweging. Mannelijk was het antwoord van Hartman in zijne *Bekendmaaking*, *betreklijk het Boekjen*, *genaamd de Voorspraak voor de regtzinnige waarheid*. Hier trad oogenblikkelijk bij de genoemde Stegnerus in zijne *korte aanmerkingen op de zedige voorspraak enz.* Verscheiden anderen trokken mede het harnas aan, o.a. Arnoldus van Gennep, predikant te Ethen, in het land van Heusden, in zijn *Onpartijdig opstel over de zamenkomsten en*

oefeningen der particuliere lidmaten (bl. 73-75). Inzonderheid werden de Emdensche predikanten bedremmeld door den ongemeenen moed der Overijsselsche synode, die het (1743-1744) bij de Overijsselsche staten zoo verre wisten te brengen dat deze het openbaar verkoopen van het boek, op zware geldboeten verboden, ‘als vele zaken in zich behelzende, die met de leer van den Bijbel en met die der formulieren van eenigheid niet overeen kwamen.’ Zulks verwekte bij velen opzien en ergernis, die Jacobus Immink, predikant te Enschedé, trachtte weg te nemen, door verscheidene gewigtige aanmerkingen tegen het boek van Schortinghuis onder het oog van het publiek te brengen (*Theologische*, *ontleedende*, *oordeelkundige tegenbemerkingen over het boek van Schortinghuis* enz.).

Schortinghuis zelf, door een Nederlandsche synode openlijk onregtzinnig verklaard, kon nu, behoudens zijne eer, niet zwijgen, te meer daar zijne persoonlijke waardigheid door de Groninger synode was ongemoeid gebleven. Hij verdedigde dus, in 1745, zijne gevoelens, zoo goed hij konde, als gegrond op het oud geloof der Dortsche vaderen, (*Het oude*, *regtzinnige gereformeerde*, *geloof en leer enz.*)

Nu vatte Dionysius van der Keessel, predikant te Deventer, uit naam der Overijsselsche synode, de pen op, om haar gedrag te regtvaardigen en de pogingen van Schortinghuis, ter zijner zuivering aangewend, te ontzenuwen, en schreef: *Noodig berigt enz.* Hierbij is het gebleven.

De Overijsselsche synode drong wel bij de overige synoden van ons vaderland aan, om hare voetstappen na te volgen, maar deze konden daartoe niet worden overgehaald. Hij bleef ongemoeid werkzaam in zijn post tot zijn dood, den 20 November 1750.

Behalve de gemelde werken gaf hij nog in het licht:

Zeedig antwoord op het Historisch Verhaal van de Theol. Facult. van Gron. over het innigste Christendom. Gron. 1740. 4°.

Noodige waarheden in het herte van een Christen tot dienst van zijne zeer toevertrouwde gemeente. Gron. 1738. 8°.

De geborene Christus of geestelijke Bedenkingen over de verborgentheid der Godzaligheid die groot is enz. Gron. 1741, 1746.

Ook als dichter maakte hij zich bekend door:

Geestelijke Gezangen tot ontdekkinge, *overtuiginge*, *bestieringe en opwekkinge van allerley soorten van menschen*, *so onbekeerden als bekeerden. Alsmede enige beknopte Gezangen over de voornaamste waarheden*. Gron. 1733, 17[...]0. Van dit rijmwerk verscheen de vierde druk en in 1745 de 8ste druk van zijn *Bevindelijke Gesangen*, *vertonenden een uytverkoren sondaar:* I. *Zijne Natuurstaat*. II. *An sig selfs ontdekt* en III. *Geheyligt*. Gron. 1733.

Voorts gaf hij:

Lijktranen uitgestort over het zeer droevig, ontijdig, dog salig overlijden van de eerz. Mevrouwe A.C. Siccama, geboren Hora enz. Gron. 1730 4°. en

Lijktranen uitgestort over het onverwayt, zeer smertelijk, doch salig overlijden van eerz. Johan Hora, Raadsheer in Groningen. Gron. 1744. 4°.

Hij huwde Aletta Burz, die hem 4 zonen en eene dochter schonk. Zijn zoon Gerardus was predikant te Rottevalle.

Zie Ypey, *Gesch. der Chr. Kerk in de* 18 *eeuw*, D. VII. bl. 327 verv., D. X. bl. 426 verv; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 326 verv. in de aant. D. IV. bl. 7, 28 in de aant.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* van den Honert, *Mensch en Christus.* H XIV; *Kort berigt van het gene in het christelijk synode van Stad en lande, dezes jaars* 1742 *beslooten is wegens het boek van W. Schortinghuis enz.;* D.v.d. Keessel, *Nodig Berigt van hetgene voor gevallen is in den jaare* 1740-1745 *omtrent het Boek van W. Schortinghuis* enz. *Examen van het ontwerp van Tolerantie in de Voorrede voor de achtste zamenspr.* bl. 31; D.v.d. Keessel, *de vastgestelde leer en praktijk van Neerlands kerk*. Deventer 1750; Strodtman, *Neue Gelehrte Europa.* Th.. S. 359-377; van Velzen, *Introd. in Hist. Eccl.*, T. III. p. 842; van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.;* Abcoude, *Naamr.*, bl. 325; *Aanh.*, bl. 191, *Tweede Aanh.*, bl. 136; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 460; *Boekz.*, 1750 *b.* bl. 374 volgg.; H. van Berkum, *Schortinghuis en de vijf nieten;* Muller, *Cat. v. portr.*

[H. Schortinghuis]

SCHORTINGHUIS (H.) schreef:

Kort opstel der Goddelijke waarheden. Middelb. 1769.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 461.

[Francois Schot]

SCHOT (FRANCOIS), bouwmeester te Antwerpen, in de tweede helft der 16 eeuw. Hem, Pauwels Luydincx en Jan Daems werd van wegen den magistraat dier stad belast het (1583) verbrande beursgebouw weder te hernieuwen.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. XVIII. bl. 7; Kramm.

[Schot]

SCHOT ( ) schreef:

Christelijk leven. Rott. 1735

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 325.

[Meinardus Schotanus]

SCHOTANUS (MEINARDUS) werd den 13 October 1593 te Franeker geboren, en ontving dáár het onderwijs in de Latijnsche en Grieksche talen van Simon Bernard en Johan Fungerus en in de beginselen van het Hebreeuwsch van zekeren Johannes Halichius.

Nog vóór hij de lessen in de godgeleerdheid aan de Friesche hoogeschool bijwoonde, verdedigde hij eene *Dissertatio de anima*. Hij bezocht daarop de gehoorzalen van Sibrandus Lubbertus en Johannes Maccovius, zonder aan hunne onderlinge twisten deel te nemen. Zijne voorliefde voor de Hebreeuwsche taal was zóó groot, dat hij het geheelen woordenboek van Buxtorf van buiten leerde. Sommigen vreesden dat hij de rigting der Arminianen zou toegedaan zijn, doch

het tegendeel bleek, toen hij den 7 November 1616 bij de klassis van Franeker tot proponent werd aangenomen. Kort hierop werd hij predikant bij de Hervormde gemeente te Britsum, doch in 1620 boden curatoren hem een hoogleeraarsstoel in de godgeleerdheid aan de hoogeschool zijner geboortestad aan. Hij aanvaardde zijn ambt met eene *Oratio de dignitate ministri*. Ook was hem het ambt van academie-prediker opgedragen en vier jaren later voegde men hem ook dat van bibliothecaris toe. In 1630 beriep men hem, schoon vruchteloos, te 's Hertogenbosch; gelukkiger was men in 1632 te Leeuwarden, doch reeds in 1636 keerde hij op nieuw naar Franeker terug, trad daar weder als hoogleeraar en bibliothecaris op, en werd in hetzelfde jaar honoris causa tot doctor in de theologie bevorderd. Thans was echter zijn verblijf te Franeker zeer kort, want reeds in het voorjaar van 1637 werd hem het theologisch professoraat te Utrecht aangeboden, en aanvaardde hij het met eene *Oratio de Verbo Dei*. Hier werd hij met toegenegenheid ontvangen en bejegend, en algemeene eerbied droeg men zijne vroomheid, ijver en geleerdheid toe. Elke Dingsdag hield hij buiten de Weerd een kerkelijke rede, met het gevolg, dat hij daardoor menige roomschgezinde bewoog tot het protestantisme over te gaan. Hij was zeer gezien bij zijne ambtgenooten, Voetius en de Maets, en overleed den 6 April 1644. Hij was tweemaal gehuwd met Dodonea Schotanus, dochter van Johannes Schotanus, predikant te Goutum, die hem eene dochter schonk, Geertruida, gehuwd met Aegidius Radaeus Revius. Inspector Bursae, kleinzoon van Aegidius Radaeus, boekdrukker te Antwerpen, in 1585 naar Franeker geroepen als academie-drukker. Zijne tweede vrouw was Mensia Winters.

Hij gaf in het licht:

Oratio in obitum clariss. Sextini Amamae. Franeq. 1630. 4°.

Analysis et Commentaria in Epistolam Pauli ad Philippenses. Franeq. 1637. 4°.

Conciones in Epistolam primam Petri. Franeq. 1637, 1644. 4°. Geplaatst vóór aan zijne *Oratio de dignitate Ministri*, bij gelegenheid der inwijding der hoogeschool te Franeker.

Systema concionum, *quibus doctrina christiana*, *praxis fidei et verae religionis traditur*. Traj. 1640. 4°. Franeq. 1644. 4°.

Dissertationes de animâ, *de theologiâ*, *de religione*, *de secessione ab Eccl. Romana etc.*

Zie Drakenborch, *Series Profess.*, n°. 8; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 246 seqq.; Burman, *Traj. erud.*, p. 347, 348; Antonius Aemilius, *Orationes*, p. 393, 417; Schoockius, *Exercit.* XIII, §. I; Essenii *Orat. in obit. Gisb. Voetii*, p. 38; Lipenius, *Bibl. Theol.*, p. 382, 385, 387; Le Long. *Bibl. Sacr*, T. II. p. 954; Witte, *Diar. Biogr.*, ad an. 1644; Mollerus, *Homosymicopia*, C. VII. § 119, p. 720; Voet, *Disput. Theol.*, p. 462;

N. Blancardi *Paneg. pro festo saec. Acad. an.* 1685, p. 18; G. Voet, *Orat. parent.;* Rein. Neuhusii *Cent.* III, *Ep.* 53; J. Heringa, *Oratio de Auditorio*, p. 106, 135; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 573; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Jöcher.

[Bernardus Schotanus]

SCHOTANUS (BERNARDUS), broeder van den vorige, den 7 October 1598 te Franeker geboren, werd den 29 Mei 1614 als student aan de Friesche hoogeschool ingeschreven.

Hij oefende zich eerst in de philosophie en wiskunde en werd artium magister, vervolgens in de regtsgeleerdheid onder Timaeus Faber, voor wien hij bijzondere vriendschap koesterde. Hierop ging hij naar Leiden, waar hij de lessen van Johannes Lindershusius, Cornelius Sylvius, Petrus Cunaeus, en vooral die van Cornelis Swanenburch bijwoonde. Na den doctorschoed uit handen van Hector Bouricius (12 April 1622) ontvangen te hebben, vestigde hij zich als advocaat te Leeuwarden.

Drie jaren later werd hem de stoel van Faber, die gestorven was, nadat Johannes Goeddaeus, hoogleeraar te Marburg, hem had afgeslagen, aangeboden. Hij aanvaardde dien in 1624 en bekleedde hem elf jaren, gedurende welke hem nog andere betrekkingen werden opgedragen, zoo als die van voogd van 't weeshuis, ouderling der gemeente en van pensionaris van Franeker, doch hij moest van deze betrekking, gelijk ook van vroedschap van die stad, in hetzelfde jaar afstand doen, wijl men die betrekkingen niet overeenkomstig achtte met de rectorale waardigheid, waarmede hij in dit jaar werd bekleed. Den 17 Maart 1632 werd hem, na het overlijden van Justus Reiffenberg, de eerste leerstoel in de regten aangeboden. Hij aanvaardde hem den 7 Mei, doch vertrok reeds in 1635 naar Utrecht, waar hij eerste hoogleeraar in de regten werd op eene wedde van *f* 1500; doch tevens werd hem het geven van onderwijs in de wiskunde, 't geen driemaal 's weeks geschiedde, vergund. Hij aanvaardde zijne betrekking den 3 November van dit jaar met eene plegtige redevoering en was de eerste rector magnificus aan deze hoogeschool. Hij bekleedde deze waardigheid tot 1641 toen hij, in plaats van Petrus Cunaeus tot hoogleeraar in de regten te Leiden werd benoemd. Ook hier handhaafde hij zijnen verkregen roem en overleed den 5 October 1652.

Arnold Vinnius sprak een lijkrede over hem uit. Zijn lijk werd naar Franeker gevoerd en, volgens Paquot, in de kerk van St. Maarten, volgens de Wal te Leiden, begraven. Zijn grafschrift leest men in de *Mouum. Belg.*

Hij huwde 1. Maria Schotana, dochter van zijn oom Johannes Schotanus (1620); 2. Anna Catharina,

dochter van J o h a n n e s A l t h u s i u s, vroeger hoogleeraar in de regten te Herborn, toen pensionaris van Emden en van M a r g a r e t h a N a u r a t h (1627). De eerste schonk hem een zoon, die hem overleefde, burgemeester werd van Franeker en lid der staten generaal. Hij is door P. P h i l i p p e, C. d e P a s jr. en in de *Effigies* bij v a n d e r A a in plaat gebragt. Onder zijn afbeelding leest men eenige dichtregelen van P e t r u s S t r a t e n u s.

Hij gaf in het licht:

Fundamenteele onderwijzinge van de Sterre-konst en Beschrijving der Aerde, *door het gebruyek der hemelsche en aerdsche Globen. Mitsgaders onderrechtinghe van de Konst der Zeevaart; met nieuw gepractiseerde instrumenten en regelen*. Franeker 1614. 4°. (Eene overzetting van A d r i a n u s M e t i u s, *de gemino usu utriusque Globi*).

Disputationes juridicae XXIII. Franeq. 1635. 8°.

Προσφώνησις (Allocutio) in *Academiae Ultrajectinae Inauguratione*. Ultraj. 1636.

Oratio inauguralis de Scholarum ἐυταξίᾳ, *habita Ultrajecti in majori auditorio*, *III. non. novembr.* 1635, *cum professionem Juris ac Matheseos capesseret*. Ultraj. 1638. 4°.

Examen juridicum, *quo fundamenta jurisprudentiae secundum seriem Digestorum*, *subjectis suis locis titulis codicis*, *explicantur*. Ultraj. 1639. 16°.

It. Recognitum atque alterâ fere parte locupletatum. Ibid. 1645. 12°.

It. Recognitum et alterâ fere parte locupletatum. Lugd. Bat. 1657. 24°.

It. Cum Annotationibus practicis ab Auctore quondam dictatis. Amst. 1662. 16°.

It. Ibid. 1669, 1702. 16°.

It. cum dissertationibus Joannis Schmidelii (hoogl. te Erfurt) Jenae 1667. 4°. Dit werk werd door S. opgedragen aan de regering te Utrecht, die hem *f* 250 vereerde.

Collegium Quaestionum ad Institutiones Juris Civilis. Amst. 1640. 16°.

Imperatoris Justiniani Institutiones cum analysi nunc primum ad latus positâ, *selectisquenotis*, *ac indicibus Julii Pacii*, *JO*^{ti} *celeberrimi; ex recensione viri Cl. D. Bernardi Schotani. Addita sunt ab eodem Erotemata ad singulos paragraphos*, *et eorumdem versiculos*, *quorum adjumento sese quilibet possit ex textu examinare*, *nec non Argumenta ac Axiomata nonnulla; praefixâ singulis libris ad usum studiosorum Anacephalaeosi novâ*, *collectore Arn. S.* Lugd. Bat. 1647. 12°.

Ook met dezen titel: *Julii Pacii Analysis ad instituta*, *nunc primum V. Cl. D. Bernardi Schotani*, *Jur. primarii Professoris in Academiâ Lugduno-Batavâ*, *Erotematibus*, *Argumentis*, *et Axiomatibus nonnullis*, *quorum adjumento sive quilibet possit ex textu examinare*, *illustrata. Accedunt Selecta;*

cum indicibus locupletissimis, *praefixâ singulis libris Anacephalaeosi novâ*. L.B. 1649. 12°.

Disputationes anniversariae ad Instituta. L.B. 1649. 16°.

It. cum Supplementis Joannis Schmidelii. Jenae 1667. 4°.

It. cum revisionibus Jonathanis Clerici. Berolini 1671.

Hij gaf ook vermeerderingen en verbeteringen op den Commentarius van Johannes à Sande, *de diversis Regulis Juris antiqui.* Leor. 1647, L.B. 1652.

Processus Judicialis, *sive Methodus procedendi judicialiter*. L.B. 1653. 16°. Hannoviae 1653. 16°. 1662. 12°.

Disputationes juridicae ad seriem materiae Pandectarum conscripta, *quibus fundamenta juris per rationes decidendi ac disputandi explicantur. Accedit Oratio funebris in exequias Auctoris*, *recitata ab Arnoldo Vinnio*, *Doctori Juris et Ordinario Professore*. Amst. 1653. 12°.

Fundamenta Juris. L.B. 1653. 16°.

Disputationes de Praesumptionibus et conjecturis circa ultimas voluntates.

Zie A. Vinnii, *Orat. funeb.*, Blancardi, *Paneg. pro festo seculari Acad. Franeq.*, p. 85; Drackenborch, *Series Profess. Ultraj.* n°. 6; Burmanni, *Traj. erud.*, p. 345-347; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 226-232; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 138; Strateni, *Carmina*, p. 158; Morhofii, *Polyhist. Pract.*, L. VI. Sect. VII. § 6, p. 584, Tom. II; G. Krantzius, *ad Conringium Saec.* XVII. C. III. p. 206; *Cat. Bibl. Bonav*, T. I. V. II. p. 1593; Witte, *Diar. Biograph. ad an.* MDLII; Struvius, *Biblioth. Juris*, C. VII. § XVI; Huber. *Praelect. ad Tit. ff. ad Sct. Trebell.*, n°. 11; R. Neuhusii, *Poëmat. Juven.*, p. 66, 81; Gisb. Voetii, *Orat. funeb.*, M. Schotani; Zach. Huber, *Dissert. Jurid. et Philos.*, T. I. D. I. C. IV.; Id., *Ausp. Domest. Orat.*, VI. p. 221; Heringa, *de Auditorio*, p. 134; G. de Wal, *Oratio de Claris Frisiae Jure Consultis*, p. 47, 219-228, 443; Paquot, *Mém.*, T. VI. p. 69, 76; M. Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. I. bl. 151, 212, D. II. bl. 123, 124; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Letter.*, D. II. bl. 255; Soerman, *Akad. Reg.;* Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Hugo, *Gesch. des Rom. Rechtsseit. Justin.*, § 316; *Collect. Monum. Belg.*, p. 415; *Fr. Volks Alm.*, 1849, bl. 60, 1851, bl. 3 (over de Schotanussen).

[Christianus Schotanus a Sterringa]

SCHOTANUS a STERRINGA (CHRISTIANUS), zoon van Bernardus Schotanus, eerst predikant te Hantum, vervolgens te Schingen en Slappeterp, eindelijk te Britswerd (1608) waar hij den 19 Februarij 1633, in den onderdom van 57 jaren overleed, en van Alethea Wilsing [1)], werd den 10 Augustus 1603 te Schingen geboren.

1) Bernardus was de zoon van Gellius Schotanus, weleer pastoor van Oldehove te Leeuwarden, in 1589 predikant, in 1598 te Mijnsheerenland, in 1592 te Beusechem, in 1595 te Schelluynen en de Haer, in hetzelfde jaar te Wons en Engweir, eindelijk te Goutum en Zwickum. Zijn zoon Johannes Gellii Schotanus, predikant te Longerhouw, volgde hem in 1606 te Goutum op.

Hij ontving het onderwijs aan de Latijnsche school te Leeuwarden van Edo Neuhusius, en werd den 14 Mei 1621 student te Franeker, waar hij zich onder Sixtinus Amama en Sixtus Arcerius in de talen, onder Arnold Verhel in de philosophie en onder Sibrandus Lubbertus, Johannes Maccovius, Guilielmus Amesius en Meinardus Schotanus in de godgeleerdheid oefende. Den 14 Maart 1627 werd hij predikant in zijn geboorteplaats, die hij in 't laatst van 1629 of den aanvang 1630 met Kornjum verwisselde.

Hier bleef hij tot den 15 Maart 1639, toen curatoren der hoogeschool te Franeker hem het onderwijs der Grieksche taal, in plaats van den overleden George Pasor opdroegen. In 1644 werd hij ook tot buitengewoon hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis aangesteld, en volgde hij nog in hetzelfde jaar den overledenen Johannes Maccovius als gewoon hoogleeraar op. De gemeente van Franeker, die hem tot ouderling benoemde, en meermalen naar de synode gedeputeerd had, wenschte hem in 1655 als leeraar te bezitten.

Schotanus voldeed aan dien wensch, legde zijne akademische waardigheden neder, doch nam in het volgende jaar op zich tweemaal in de week collegie te geven. In 1644 was hij rector der hoogeschool, later den 1 Mei 1657, sloeg hij, in weerwil der pogingen om hem tot de aanvaarding van die betrekking te bewegen, haar af, 't geen hij ook in 1671, ofschoon hij toen weder geheel aan de hoogeschool behoorde, deed.

Den 24 Julij 1657 werd hij doctor in de godgeleerdheid; in 1668 legde hij zijne evangelie-bediening neder, en den 12 November 1671 overleed hij. Zijn lijk werd te Britswerd bijgezet, en Nikolaas Arnoldi, hoogleeraar in de godgeleerdheid sprak een lijkrede over hem uit. Hij is driemaal gehuwd geweest: 1. met Aletta, dochter van Joh. Culenburg, predikant te Mantgum, en broeder van een ander van denzelfden naam, burgemeester van Leeuwarden en gedeputeerde bij de staten van Friesland, 2. met Essea van Coehoorn, weduwe van Tammo van Oosterzee, predikant te Aalsum en Wetsens, 3. met Hilkje Herons van Felsum, weduwe van Obbe Sjoerds, burgemeester van Franeker, die hem overleefde. Schotanus had bij zijne eerste vrouw twee dochters, Aletta en Catharina, van welke de eerste Barthold Wiarda, predikant van Workum, en de laatste Theodorus Grotius, predikant van Winsum huwde. Nog had hij 4 zonen, Gellius, student in de theologie, op zeventienjarigen leeftijd overleden, Bernardus med. dr., Johannes (die volgt), Hobbe, die den 14 December 1673 doctor in de regten werd.

Hij schreef:

Praeconium doctae sodalitatis.

Dissertationes duae de vero sensu Articuli: Descendit ad inferna. Subjungitur Tractatus de Literatione Graecorum, *praecipue de Accentu*. Franeq. 1644. 12°.

Notae ad Evangelia et Epistolas dierum dominicalium. Leovard. 1647. 12°.

Onbeweeglijke vastigheid van den kinderdoop. Franck. 1649. 12°.

Nomenclator Eliae Levitae, *in ordinem alphabeticum redactus*, *et Graecis vocibus auctus a Joh. Drusio*, *filio; cum censura et Commentario Joh. Drusii patris: editus a Chr. Schotano*. Franek. 1652. 12°.

Catechesis, *sive Elementa Theologica*. Franeq. 1653. 12°.

Voorrede voor *Joannes Cloppenburgii Exercitationes ad locos communes Theologicos*, *collegium Miscellanaeorum Theologicorum*. Franeq. 1654. 12°.

Beschryving end Chronyk van Friesland, *tusschen 't Flie end de Lauwers*. Franeker 1655. 4°.

Voorlooper van zijne Cronyk en van zijne:

Beschryvinge van de Heerlykheyd van Frieslandt tusschen 't Flie en de Lauwers, *met nieuwe Caerten van 't Landschap als mede der Grietenien end Steden* enz. (1664) folio.

Genethlia et Pascha. Franeq. 1656. 16°.

Continuatio historiae sacrae Sulpitii Severi. Franeq. 1656. 12°.

Heptaemeron, *sive Historiae sacrae Apparatus et Vestibulum*, *ad principium Historiae Sulpitii Severi*. Franeq. 1658. 4°.

Voorrede voor *Nath. Eatori de origine Sabbathi*, *et Die Dominico*, *ex mente Guil. Amesii*. Franeq. 1658. 16°.

Kerckelycke en wereldlycke Geschiedenissen van Oost- en West-Friesland tot het jaar 1583. Franeker 1658. fol. met platen.

Scholarum Theologicarum in librum primum Medullae Theologiae Guilielmi Amesii. Amst. 1659. 4°.

Tetralogia, *sive quatuor Dissertationum de Divinis Revelationibus*, *de errore Chiliastarum*, *de voto Jephte*, *et de origine Mahammedismi*. Franeq. 1662. 4°.

Bibliotheca Historiae sacrae Veteris Testamenti, *sive Exercitationes sacrae in Historiam sacram Sulpitii Severi et Josephi*. Franeq. 1662-1666. 2 vol. fol.

Diatribe de authoritate versionis Graecae, *quae dicitur LXX Interpretum; cui praemissa Defensio pro veritate et calculo Hebraei hodierni codicis*, *adversus Isaacum Vossium. Item Expositio sententiae Augustini de canonicâ anthoritate dictae versionis*. Franeq. 1663. 4°.

Triumphus Christianae veritatis. Franeq. 1664. 16°.

De Ethnicismo Aristotelis, *contra Fortunatum Licetum*. Franeq. 1664. 12°.

Hectas Disputationum Theologicarum. Franeq. 1664. 4°.

Partitiones Theologicae. Franeq. 1665. 8°.

Triumphi S. Scripturae adversus Infideles. Franeq. 1667. 8°.

Progymnasmata Scholarum Judaicarum, *id est*, *Vindiciae Christ. veritatis contra Judaeos*. Franeq. 1668. 4°.

Exercitationes Historico-Theologicae de Baptismo. Franeq. 1669. 4°.

Van de gronden der Mennisterye, *ofte Waarschouwinge over 't Bloed-Toneel der Doopsgezinden van Tileman Jansz. van Braght*. Leeuw. 1671. 12°.

Diatribe de Octo Sacramentis Veteris et Novi Testamenti. Franeq. 1680. 12°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 336-346; Arnoldi, *Orat. funeb.;* L. Adamae, *Orat. funeb. in mem. Henr. Schotani;* Cocceias, in *Delin. Vitae*, p. 5; N. Blancardus, *Orat. paneg. pro Jubil. Acad.*, p. 19; Buddeus, *Isagog. hist. theol.*, T. II. p. 872; Schotani, *Descriptio Frisiae*, p. 181; Soermans, *Kerk. reg.*, bl. 18, 146; Grevestein, *Naaml. d. Cl. v. Bolswerd*, bl. 77; Reinalda, *Naaml. p. Cl. v. Sneek*, bl. 4; Laurman, *Naaml. d. Cl. v. Leeuw.*, bl. 92, 103; Columba en Dreas, *Naaml. d. Cl. v. Dokkum*, bl. 108; Jac. Engelsma, *Volgl. d. Cl. v. Zevenwouden*, bl. 101, 136; Glasius, *Godgel. Nederl;* de Wind, *Naamlijst*, bl. 3; mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, n°. 2587, 2588, 2636; Kok; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

[Hendrik Schotanus]

SCHOTANUS (HENDRIK), aldus genoemd naar het dorp Oudeschoot, werd den 1 Mei 1549 of 1550 geboren. Hij voerde den bijnaam a Sterringa, naar een zijner voorouders. Zijn vader Barend of Beernke van Schoot, een landbouwer, was de zoon van een kapitein, die men, wegens zijne lengte, de groote Gabe noemde. Zijne moeder heette Johanna van Ruynen. Hij verloor vroeg zijn vader, en schoon slechts 7 of 8 jaren werd hij door zijn voogd Barre Lieuwes tot leermeester zijner kinderen, die reeds meerdere jaren hadden, aangesteld. Doch spoedig vertrok hij naar Groningen, waar zijne moeder hem naar de St. Maartens school zond, daar hij het onderwijs van Martinus N., een geleerd en welsprekend man, later hoogleeraar te Marburg, genoot.

Vervolgens bekleedde hij eenige jaren de betrekking van onderwijzer bij de familie Jargers, en werd daarna gouverneur van een jong edelman, Johannes Coenders, met wien hij hooge scholen in den vreemde ging bezoeken. Eerst bezocht hij Leuven, waar hij den graad van Baccalaureus verwierf en deken werd der Friesche studenten, die aldaar vertoefden.

Na een verblijf van drie jaren, ging hij met zijn kweekeling naar Douay, waar hij zijne studie in de regten vervolgde onder de hoogleeraren Boëtius Epo landgenoot en Wybrand Broustin. Te Orleans verkreeg hij den graad van licentiaat in de regten. Op zijn terugreis naar Friesland, vertoefde hij te Parijs, waar de beroemde Cujacius hem aanbood hem een professoraat te Bourdeaux te verschaffen.

Het is onzeker of hij dit aanbod aannam, doch wij weten dat hij op zee, niet verre van Calais, door zeeroovers van al wat hij bezat, werd beroofd. Hij was nu genoodzaakt zich naar Antwerpen te begeven, waar hij corrector werd op de drukkerij van Plantyn, en waar hij verscheidene letterkundigen, o.a. Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde, leerde kennen. In 't volgende jaar vertrok hij naar Leeuwarden, en liet zich onder het getal der advoeaten bij den hoogen raad van Friesland aannemen, en gaf, in de zomer-vacantiën openbare lessen over de instituten in het dominikaner-klooster. Toen de akademie van Franeker den 29 Julij 1585 geopend werd, was hij een der 7 eerste hoogleeraren, die men er aanstelde, en onderwees er gedurende elf jaren het regt, zonder ambtgenoot. In 1596 werd zulks Julius Beyma en achtereenvolgende Johannes à Sande en Marcus Lyclama. Hij sloeg een raadsheers plaats te Leeuwarden af, en overleed den 22 Januarij 1605, in den ouderdom van 54 of 55 jaren.

Lollius Adama, doctor in de regten en hoogleeraar in de wijsbegeerte, hield eene lijkrede op hem. In 1587 en 1595 bekleedde hij het rectoraat. Zijne vrouw Geertrui Poll, dochter van Meinard Poll, oud schepen en burgemeester van Leeuwarden, overleefde hem 15 jaren. Zij overleed den 15 Maart 1620, in den ouderdom van 60 jaren. Zij schonk hem 6 kinderen Meinard en Bernard Schotanus (zie hier voor) en Margaretha Schotanus, die O. Sixti predikant te Bezum huwde.

Hij gaf in het licht:

Disputationes Juridicae. Franeq. 1598. 4°.

Schotanus redivivus, *sive Commentarius Erotematicus aut Paratitla in tres priores libros Codicis*. Franeq. 1610. 12°. Uitgegeven door Timaeus Faber. Dit boek werd den 17 Febr. 1623 op den Codex geplaatst.

Zie L. Adama, *Orat. funcb.;* Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 36-42; Nic. Arnoldus. *Orat. in ob. Christ. Schotan.*, p. 5; Blancardus, *Panegyr*, p. 13; Huber, *Auspic. domest.*, p. 207, 209, 210, 211; Mare. Lyclama, *Membran*, L. VII. *Eclog.* 42, p. 353; G. Voetius, *Or. in ob. Mein. Schotani*, p. 8; Arn. Vinnius, *Or. in ob. Bern. Schotani*, p. 7; Val. Andrcas, *Bibl. Belg.*, p. 368; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 403; Paquot, *Mém.*, T. I. p. de Wal, *de clar. Fris. Jurec.*, p. 20, 63, 425; Hoogstraten, Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Schotanus]

SCHOTANUS (JOHANNES), zoon van Christianus Schotanus en Aletta Culenburg, werd omstreeks 1643 te Franeker geboren, aldaar den 30 April 1659 student, studeerde onder Arnold Verhel en Johannes Greidanus in de philosophie, en werd den 21 November 1664 magister artium. Zijne godgeleerde studiën voleindigd hebbende,

werd hij proponent, doch voor hij tot het leeraarambt bevorderd werd, aanvaardde hij, omstreeks 1670, het rectoraat aan de Latijnsche school te Franeker. Den 10 Januarij 1678 boden curatoren der hoogeschool aldaar hem den leerstoel in de wijsbegeerte aan, dien hij 20 jaren met eere vervulde. Hij was in 1684 rector, en overleed den 5 Mei 1699. B e r n h a r d F u l l e n i u s, hoogleeraar in de wiskunde, hield eene lijkrede op hem. Hij was een navolger van C a r t e s i u s, en beoefende ook de latijnsche poezy.

Hij huwde tweemaal, doch liet geen kinderen na. Zijne tweede vrouw heette I m k e T j e r k s B o s m a.

Hij gaf in het licht:

Disputatio philosophica inauguralis ad Theses aliquot ex variis Philosophiae partibus selectas. Franeq. 1664. 8°.

Exercitationes Philosophicae, *argumenti Logici praecipue et Metaphysici. Auctore et respondente Johanne Schotano*. Franeq. 1664. 8°.

Manes Nassaovii, *in obitum Principis Guilielmi Frederici*. Franeq. 1665 fol. (in verzen).

Oratio inaug. de defectu Philosophiae Gentilium, *praesertim Peripateticorum*, *Pythagoraeorum*, *Stoicorum et Epicuraeorum*. Franeq. 1678. fol.

Frisia Triumphans. Franeq. 1678 (in verzen).

Oratio funebris in obitum Abrahami Gulichii, *Philosophiae Professoris*. Franeq. 1686. fol.

Oratio de veritate et orthodoxiâ Philosophiae Novae prae caeteris Philosophantium sectis, *habita..... an*. 1684 *quum Recturam Academiae adgrederetur*. Franeq. 1684. fol.

Exegesis in primam et secundam meditationem R. Cartesii; et Quaestiones (VII) *Metaphysicae*, *in quibus Methodus Cartesiî asseritur*. Franeq. 1687. 4°.

It. Praefixa est Joannis Gaveri Dissertatio de viribus Rationis. Franeq. 1702. 4°. De S. geeft deze paraphrasen in dichtmaat.

Exercitationes Academicae ad primam genesim rerum. Franeq. 1689. 12°.

Analysis exegetica in sex Meditationes Renati Cartesii. Franeq. 1688. 4°.

Oratio in expeditionem Brittannicam ..... Principis Arausiaci, *habita III. Id. April*. 1687. Franeq. 1689. fol.

Exstasis Censurae, *quâ Petrus Daniel Huëtius*, *designatus Episcopus Suessionensis*, *Philosophiam Cartesianam inique vexavit*. Franeq. 1591. 12°. Tegen de *Censura philosophiae Cartesianae* van H u ë t.

Paraphrasis poëtica primae philosophiae, *quam Metaphysicam appellant in sex partes distributae*. Franeq. 1694. 12°.

Votum pacis. Carmen. Franeq. 1694. fol.

Belgium exultans ob detectas insidias Guilielmo III Regi structas. Franeq. 1696. fol.

Gregorii Cyprii, *Maris*, *sive universae naturae Laudatio*, *Graece et Latine*, *opera Joh. Schotani*. Franeq. 1697.

Physica coelestis et terrestris. Franeq. 1700. 12°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 583; N. Arnoldi, *Orat. funeb. Christ. Schotani*, p. 11; Paquot, *Mém.*, T. VI. p. Hoefft, *Parn Lat. Belg.*, p. 190, 191; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*, p. 444; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Huët, *Lettre* voor D. II der *Poësies van P. Commere*, Paris 1715. 12°; Rabus, *Boekz. v. Eur.* 1694, bl. 172.

[Wilhelmus Schotanus a Hinckema]

SCHOTANUS a HINCKEMA (WILHELMUS) werd in 1615 predikant te Wons, in 1621 te Sexbierum, in 1628 te Sneek, in 1645 te Amsterdam, in 1664 emeritus en overleed den 15 December 1666 in Friesland. Hij werd in 1642 mede door de synode van Noord-Holland verzocht de nagelaten papieren van Bogerman te Franeker te onderzoeken en 'de oratiën, predikatiën enz. in de Nationale synode van Dordrecht, over de bekende verschilpunten gedaan, te bekomen.'

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. V. bl. 173; Greydanus, *Naaml. der Predikant. te Franeker*, bl. 31, 103; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. VII. bl. 487.

[Petrus Schotanus a Sterringa]

SCHOTANUS a STERRINGA (PETRUS), was een Fries., Phil. et Med. dr. schreef:

Speculum luis pestiferae. De causis, *signis et curatione pestis*. Holmiae Sueccram. 1621. 8°.

Compendium ex Galeni libris de locis affectis. Franeq. 1616. 16°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 760; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1009.

[Petrus Schotanus]

SCHOTANUS (PETRUS), geboren te Britswerd, zoon van Ds. Bernardus en broeder van prof. Christianus, was een verdienstelijk schilder te Leeuwarden, waar hij in 1638 burger werd, en later overleed. Hij schilderde stillevens. Het adelijk geslacht van Harinxma thoe Slooten, te Holwerd, bezit van hem *een Boerenkermis*.

Zie Kramm; Eekhoff, *de vrouw van Rembrandt*, bl. 43.

[Christina Petronella Schotel]

SCHOTEL (CHRISTINA PETRONELLA), dochter van Johannes Christianus Schotel en Petronella Elizabeth van Steenbergen, werd den 26 Februarij 1818 te Dordrecht geboren. Zij ontving het onderwijs in de teeken- en schilderkunst van haren vader, en, na diens overlijden, van haren broeder, Petrus

J o h a n n e s S c h o t e l (die volgt) te Medemblik. Zij copieerde in den aanvang ‘in een eigenaardigen trant’ stillevens naar beroemde meesters, doch legde

zich later op het schilderen van bloemen en vruchten toe. K r a m m roemt haar talent, en noemt hare kunstwerken, van welke vele nog bij hare bloedverwanten berusten, ‘flink geschilderd.’ Zij speelde ook meesterlijk op de piano, en had een voortreffelijke altstem. Zij huwde den 30 Mei 1849 te Medemblik met H. B r o e s e , doopsgezind leeraar aldaar, en later te Aardenburg, waar zij den 7 Julij 1854 kinderloos overleed.

Zie K r a m m ; G.D.J. S c h o t e l , *Leven van J.C. Schotel* en van *P.J. Schotel*.

[Johannes Christianus Schotel]

SCHOTEL (JOHANNES CHRISTIANUS) werd den 11 November 1787 te Dordrecht geboren. Zijn vader, G i l l e s S c h o t e l J a n s z ., was een deftig koopman aldaar, en zijne moeder heette D i o n y s i a S a r a M e u l s . Ofschoon van zijne jeugd af voor den handel opgeieid, had hij echter eene overhellende neiging tot het zeewezen, en het was alleen het geschenk van een boeijer, die hem kon doen besluiten aan den wensch van zijn vader te voldoen, en zich aan den handel te wijden. Hij legde zich tevens op de Fransche en Engelsche talen, maar vooral op de zang- en toonkunst, waarin beide hij later een meester werd, en ook, onder den schilder A. M e u l e m a n s , op de teekenkunst toe. Zijne teekeningen onderscheidden zich echter toen niet van die van andere kinderen van zijn leeftijd, en toen hij zich later aan de kunst wijdde, had hij veel moeite het van M e u l e m a n s geleerde wederom af te leeren.

Allengkens kreeg het vaartuig, eerst aan uitspanning en vermaak toegewijd, een edeler bestemming, het werd de oefenplaats waarin hij de natuur bestudeerde, en hij, hetgeen zijn oog en gevoel trof, op het papier trachtte weêr te geven. In de stuurstoel gezeten, had hij steeds studieboek en potloot in de hand, en schetste hij beeldjes, watergezigten en schepen, welke laatste hij toen reeds uitmuntend teekende, en die verre de voorkeur verdienen boven zijne beelden van dien tijd.

Reeds vroeg werd hij eerst honorair en vervolgens werkend lid van het genootschap Pictura, en teekende aldaar naar het gekleed en naakt model: later woonde hij de anatomische lessen van den lector H a v e r D r o e s e bij, en droegen zijne beelden blijken van kennis van het zamenstel des natuurlijken ligchaams en de werking der spieren. In 1806 nam hij de geheele zorg der fabrijk op zich, die echter, na het ophouden der handelsbetrekkingen met Engeland en den oorlog met Spanje, begon te kwijnen, zoodat hij zich langzamerhand aan den handel onttrok, en eindelijk zich geheel aan de kunst, waarin hij ondertusschen meer en meer vorderingen had gemaakt, begon te wijden. Zijne gewone voor- en najaarsreizen voor het kantoor, zijne betrekking als kapitein der stedelijke garde d'honneur (marine) en het beschieten en de terugtogt der Franschen van Dordrecht, gaven hem gelegenheid tot het vervaar-

digen van belangrijke studiën, die hem vooral naderhand, bij het schilderen, zeer te stade kwamen. In 1811 waagde hij het zijne eerste teekeningen (twee stille watergezigten) op de tentoonstelling te 's Hage, aan het oordeel van het publiek te onderwerpen. Reeds eenige jaren vroeger had hij echter, op raad der heeren v a n S t r i j en van den boekhandelaar P i e t e r v a n B r a a m, zich aan het schilderen begeven, nadat hij in de penseels-behandeling en de menging van verwen door den verdienstelijken zeeschilder M. S c h o u m a n onderwezen was, en in 1817 schilderde hij met zijn leermeester *het overvaren van kommandant Beelaerts naar Papendrecht*, *in den nacht van den* 21 *op den* 22 *November* 1813, *bij het onverwacht verschijnen der Franschen aldaar*, *en het vijandelijk beschieten der stad Dordrecht*.

Ook vervaardigde hij met den heer S c h o u m a n een pendant, voorstellende *het beschieten der stad Dordrecht door de Franschen*, in bezit van het te Dordrecht voormalige letterkundig genootschap *Diversa Sed Una*. Tot zijne latere historiële voorstellingen behoort de in 1816 geschilderde *attaque op Algiers*, *door de gecombineerde Engelsche en Hollandsche eskaders* in den jare 1816, ‘door rijkdom van ordonnantie, keurigheid van teekening en krachtige en uitvoerige penseelsbehandeling uitmuntende,’ door den Dortschen burgemeester v a n P o e l i en v a n N u l a n d aan het Invalidenhuis vereerd. Ook vervaardigde hij een schoorsteenstuk voor de vergaderplaats der diakenen, voorstellende een *schipbreuk*, *bij een rotsachtige kust*, *met eene ter hulp snellende reddingboot op den voorgrond*. In de boot bevinden zich elf mannen, waarmede de schilder het elftal diakenen (waarvan hij er toen een was) bedoelde. De geleerde B.F. T y d e m a n plaatste er deze regels onder:

‘Redt moed en deugd den mensch, trots zee, orkaan en dood, Hier zorgt het armbestuur voor d'armen in hun nood.’

Algemeen werd in 1821 zijne schilderij, voorstellende eèn *fluitschip*, *dat bij hevigen storm schipbreuk lijdt*, *en waarheen een Blankenezer visscher*, *ter redding heen zeilt*, bewonderd.

‘La grande marine de monsieur S c h o t e l, (schreef men in het *Journal de Bruxelles*) est la production la plus capitale du salon, la perfection de cet ouvrage frappe d'étonnement, les artistes autant que le public.’

In het volgend jaar exposeerde hij te Amsterdam een zijner beste schilderijen, uit dit tijdvak, voorstellende *een hevigen storm op de Zeeuwsche stroomen*. Volgens een bevoegd beoordeelaar ‘overtrof dit stuk alles, wat van dezen meester bestond,’ hij noemde het ‘het volkomenste stuk der geheele expositie.’ In 1823 werd *zijne stille zee bij doorbrekend zonnelicht* te Gend met goud bekroond, en schilderde hij o.a. *het stranden der Delphine*, *in 't gezigt van Zantvoort*, berustende bij de familie d e V o o g t te Dordrecht.

Een zeegezigt met een' opkomenden storm, en een *strandgezigt aan de Zeeuwsche kust*, op de tentoonstelling te Amsterdam van 1824, stelden hem (volgens het *Rapport der* 4de *kl. v.h. kon. Ned. Inst.*) aan het hoofd der zeeschilders, en herinnerde aan onze oude meesters. In 1825 werd zijne *uit de haven zeilende Arnemuidsche hoogaarts* te Rijssel met het zilveren eeremetaal bekroond, doch meer trok de aandacht een *opkomende storm*, *waarvoor een scholschuit haar zeil strijkt met een ter anker komend fregat*, later in het paleis van Z.K.H. den prins van Oranje (later koning Willem I) te Brussel geplaatst, in de omwenteling van 1830 verschoond, en met het pendant een *stil water bij morgenstond*, *met een groot kaagschip* door O.J. Nieuwenhuis beschreven. In 1828 behaalde *een door den wind zeilend gaffelschip bij onstuimig weder*, later in het kabinet van den heer van der Hoop te Amsterdam, de groote gouden medaille te Parijs, en schilderde hij voor den keizer van Rusland, vier[1)] kapitale zeegezigten, die de goedkeuring van dezen zóó wegdroegen, dat hij hem door den secretaris der russische legatie een fraai bewerkte gouden met edelgesteenten rijk bezette snuifdoos liet aanbieden. Meermalen had de zeeschilder reeds togtjes langs de vaderlandsche stranden en kunstreizen door België gedaan, toen hij in het laatst van genoemd jaar met zijne leerlingen Parijs bezocht, waar hij o.a. met de beroemden A. Scheffer, zijn stad- en landgenoot, de oude kennis hernieuwde. Had deze reis ten doel om de kunst in galerijen en tempels verzameld te zien, die van het volgende jaar diende om de natuur te bestuderen. Wederom door zijne leerlingen vergezeld bezocht hij toen de Fransche kusten. Deze reis verschafte hem niet slechts een reeks van studiën, maar oefende een onmiskenbaren invloed op zijne penseelsbehandeling uit. Reeds merkte men warmer koloriet en grootschere voorstelling in het nog dit jaar geschilderde *stille watergezigt bij Boulogne sur mer* en andere op.

In dit jaar schilderde hij, op last van koning Willem I, voor het paviljoen te Scheveningen, het omliggende strand, door den oceaan besproeid en voor Teylers stichting, dat reeds een *woelend water* van zijn penseel bezat, een *stil water*.

In 1830 werden twee kapitale stukken voor den keizer van Rusland aangevangen en schilderde bij voor prins Dolgorouki Wolkonsky, vorst Galizin, graaf Fersen en andere russische grooten, en vervaardigde hij, zoo voor de beide heeren Fagel, ambassadeurs van het Engelsche- en Fransche hof, lord Granville ambassadeur van Engeland bij het Fransche hof, lord

1) Onder deze *het gevecht*, *den* 14 *Mei* 1829, *op de Zwarte Zee tusschen de Russische brik den Mercurius*, *onder bevel van den kapiteinluitenant Rozarsky en twee Turksche schepen geleverd*.

Peel, mr. Wellsof Redleaf, mr. Smith, sir Charles Bagot en anderen min of meer uitvoerige schilderijen, en versierde de vaderlandsche tentoonstellingen van 1832, 1833 en 1834 met kunststukken, die toen algemeen bewonderd werden: vooral werden zulks de beide voor de toen malige prinses van Oranje geschilderde tafereelen: *een woelend water gezigt op de stad Dordrecht en het Zwijndrechts veer* en *een zeegezigt met een zeilenden gaffelaar*, *bij frissche koelte*, *met een aantal schepen gestoffeerd*. Had hij reeds vroeger het kabinet schilderijen van de koningen van Pruissen en Beijeren met zijne kunst verrijkt, sedert 1835 ontving hij bestellingen uit Weenen, Berlijn, Munchen, Mannheim, Hamburg, Aken, Keulen en andere plaatsen, en noodigde hem de akademie te Berlijn uit eenige zijner voortbrengsels naar de expositie aldaar te zenden. 'Votre superiorité (dus eindigde de brief) pour les sujets de marine est si reconnue, que dans ce genre on vous assigne la première place, et que vous n'aurez pas à y craindre de rival.' Later exposeerde hij te Dusseldorp, Hanover en weinige maanden na zijn dood (1839) oogsten nog zijne te Keulen geexposeerde zeestukken grooten roem in.

In 1835 bezocht Schotel Duitschland en hield zich eenige weken te Aken tot herstelling zijner gezondheid op. Teruggekeerd, schilderde hij o.a. een kapitaal stuk, voorstellende *een storm op de Fransche kust met schepen gestoffeerd*, voor prins Frederik der Nederlanden, die het prins Wolkonsky, toen minister van staat te Petersburg vereerde, en een der schoonste voortbrengsels van zijn penseel *een stormachtige zee vol gewoel van schepen*, dat op de tentoonstelling te Brussel werd bewonderd, door Alvin beschreven is en de groote gouden medaille verwierf.

In 1837 ondernam Schotel op nieuw een reis langs de Fransche kusten en in 1838 eene derde langs dezelfde kusten en die van Engeland. Hij hield zich toen o.a. eenigen tijd te Guernsey, Yersey en Londen op. Van deze reis teruggekeerd nam zijne gezondheid af. Als of hij een voorgevoel had, dat hij ze voor het laatst zou ontmoeten, vereenigde hij al zijne kinderen en kindskinderen rondom zich te Bennebroek, waar zijne vrouw, gedurende zijn verblijf in Engeland, een optrek had, en overleed eenige maanden daarna 21 Dec. 1838 in zijne geboorte stad. Zijn overschot werd plegtig ter aarde besteld[1)] en een jaar later werd een monument ter zijner eere gesticht in de Groote kerk ingewijd. De dichter Hoeffut vervaardigde de volgende opschriften voor dit monument:

1) Bij deze gelegenheid zijn o.a. gedichten uitgesproken door J. Schouten en A. Kist, beide afzonderlijk uitgegeven. Dat van den eerstgemelde is ook opgenomen in *Avondbode* 30 Dec. 1839 en *Musen-Almanak* voor 1840.

Schotelii in tabulis dum conspicit aequora Nereus,
Sceptra per hunc. inquit, *sunt mihi demta Sali.*
'*Neptuun zag Schotel's kunst natuur op zijde komen;*
Hij zag 't, *en sprak*, *deez' heeft den drietand mij ontnomen*.'

En voor zijn grafzerk:

Adsta. Viator. pulverem. calcas. sacrum
M.
Johannis. Christiani. Schotel.
qui.
Dordracum. patriam.
Laudis. theatrum. terrarum. orbem.
habuit.
Et. turbatos. non. minus. ac. quietos. fluctus.
pingendo.
pares. perpaucos.
superiorem. reliquit. neminem.
Artifici. meritissimo.
obsequii. et. grati. animi. monumentum.
aere. collato. L.F.C.
cultores. ac. discipuli.
Natus est. 1787.
obiit. 1838.

Schotels nagelaten kunst, meest uit schetsen zijner schilderijen bestaande, werd in hetzelfde jaar verkocht, en bragt eene aanmerkelijke som op.

In zijne school zijn o.a. de kunstschilders Wagner te Munchen, P.J. Schotel, C.L.W. Dreibholtz, F.J. van den Blijk, C.F.B. de Florimond en H. van den Helm gevormd.

Hij was ridder van den Nederlandsche Leeuw, lid der 4de klasse van het kon. Ned. instituut, der kon. acad. te Berlijn, lid der academie van beeld. kunst. te Amsterdam, directeur van het genoots. Pictura te Dordrecht; voorts was hij lid der academiën van Brussel, Antwerpen, Rijssel, en van alle vaderlandsche kunstvereenigingen. Ook had hij de zilveren medaille, na het verdedigen van Dordrecht tegen de Franschen (1813) uitgereikt. Hij was een uitstekend beoefenaar der zang en toonkunst, waarvan hij meermalen in het openbaar bewijzen gaf. Ook was hij medeoprigter en werkend lid der maatschappij ter bevordering der toonkunst, afdeeling Dordrecht, G. de Vries en W. Ochsendorff droegen hem elk drie door hen geconposeerde Polonaises op. Hij is meermalen afgebeeld, doch het portret voor de levensbeschrijving van zijn zoon is het eenige dat goed gelijkende is. Hij huwde Petronella Elizabeth van Steenbergen, dochter van den notaris en procureur Petrus Johannes van Steenbergen (die volgt), geb. te Dordrecht, 2 Julij 1781,

een vrouw die zelf uitmuntend teekende, en aan wier oordeel hij zijne kunst steeds onderwierp. Deze schonk hem 4 zonen en 2 dochters[1].

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven der Vaderl. Schilders*, D. III. bl. 280, Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Volks Encyclopaedie* o.h.w.; G.D.J. Schotel, *Leven van den zeeschilder J.C. Schotel*, Haarlem 1840; van der Aa, *Aardrijksk. Woordenboek*, (Dordrecht); Dez., *N.B.A.C. Woordenb.* o.h.w.; *Feestviering van het vijftigjarig bestaan van het Genootschap Pictura te Dordrecht op den* 17 *Aug.* 1824 *door A. Kist Ez. en B.F. Tijdeman*, Voor. bl. 5, bl. 61, 71; *Verslag der Jaarl. Vcrgad. v.h. Kon. Ned. Instit.* 1839, *Aanteek. van C. Kruseman*, *betrekkelijk deszelfs kunstreis in Italië*, bl. 4; Scheltema, *Onoverwinnel. vloot*, (Voorr.); J.C. Beyer, *Gedenkb. van Nederl.*, *Watervloed* (Voorr.); dr. Wapp; *Reis naar Rome*, D. I. bl. 4; A.W. Cramer, *Kunstreis door Frankrijk*, bl. 148; Meyer. *Vaderl. Gevoel.; Adres-briet naar de tentoonstelling te Brussel v.h. onnavolgb*, *zeegezigt v.d. heer J.C. Schotel;* Bosson, *Feestzang*, bl. 5; J. van Harderwijk, *Gedachtenis offer; Jaarboekje van Dordrecht* 1840, bl. 27; dr. Wapp. *Astrea; Kunstkronijk;* Muller, *Cat. v. portr. Konsten Letterb.* 1835 n°. 48-50, 1836 n°. 15 en 16, 1838 II. 467, 1839 I. 77, 1840 I. 50; A. des Amorie van der Hoeven, *Redev.*, bl. 337; *Notit. der schilderijen van het kon. kab. te 's Hage*, bl. 47 n°. 204; *Vad. Letteroeff. voor* 1822, 1823, 1839 n°. 2; *Rapport der* 4*de kl. v.h. Kon. Ned. Inst. wegens de tentoonstelling* 1824; *Magazijn van Schilder- en Toonkunst*, st. I. bl. 40; *Dagblad van 's Hage* 5 *Oct.* 1827; *Holl. Merc.* 5 *Nov.* 1828 n°. 9; *Beoord. overzigt van de tentoonstelling van schilderijen enz. in* 1834 *te Parijs gehouden; Handelsblad* 13 *April* 1837, 7 *Oct.* 1837; *Journal de Bruxelles* 14 *Oct.* 1822 n°. 287; *Disstribution des prix accordés par la société des siences à Lille*, p. 7; C.J. Nieuwenhuis, *Description de la collection des tableaux qui ornent le Palais de S.A.R. le Prince d'Orange à Bruxelles*, p. 100; *Journal de la Haye*, *Jan.* 1831; Royer, in *Revue Univers* 4 *Année T. II. Livrais VI.* p. 192; *Messager de Gand* 22 *Janv.* 1837; L. Alvin, in *Compte-rendu du salon d'Exposition de Brux.*, Brux. 1836 p. 190; *Mercure Belge*, 28 Sept. 1836; *Catalogue d'une superbe collection de dessins et d'esquises exécutés par feu mr. Schotel*, Dordr. 1839. Ook in het Nederd. *Verklaring der Bouwkundige afbeelding van het Gedenkteeken opgerigt voor den beroemden zeeschilder J.C.S.*, Dordr. 1840; *Compte rendu d.l. Commis Royale d'Hist.* T. VI. p. 309; *Kunstblatt* 11 *Jan.* 1818, bl. 16, 19 *Febr.* 1827 n°. 15, 17 *Jan.* 1828 n°. 5, 19 *Dec.* 1839 n°. 102; *Conversat. Lexicon* 1837 9 B. S. 439; dr. Franz Kugler, *Handbuch der Geschichte der Malerei in Deutschland*, *der Niederlande*, *Spanien*, *Frankreich und Engeland*, Berlin 1837 2 B.S. 246; L. Lax, *Bilder aus den Niederlände;* Nägler, *Kunst. Lexik.*, Th. XV. S. 219; Muller, *Cat. van portr.*

1) Dr. G.D.J. Schotel, P.J. Schotel (die volgt), J.C. Schotel, officier ter zee, te Loschwitch gestorven, Jan Willem van Steenbergen Schotel, chir. en obstr., lid van 't N. Brab. genoots. te Dordrecht, Christina Petronella (zie het vorige art. Catharina Elizabeth, gehuwd met den zeeofficier Huisman.

[Johannes Christianus Schotel]

SCHOTEL (JOHANNES CHRISTIANUS), zoon van Petrus Johannes Schotel, (die volgt) en van Marie Victoire de Veye, werd den 4 December 1838 te Medemblik geboren, ontving zijne eerste opleiding voor zijn toekomstig vak, marine, aldaar, vervolgens te Kampen, en voltooide zijne studiën te Breda. Van den 5-8 September 1864 commandeerde hij, toen tweede luitenant aan boord van Z.M. schroefstoomschip het *Metalen Kruis* (kapitein ter zee J.E. de Man), de artillerie, tegenover het vijandelijke vuur van de batterijen van den vorst van Negato, en behaalde er veel roem. In 1869 commandeerde hij als 1ste officier de Cycloop, en onderscheidde zich in den oorlog tegen de Balineezen, gelijk hij zulks vroeger in de wateren van Japan had gedaan. In de nieuwspapieren las men het volgende:

'Banjouwangie 28 November 1868. Woensdag namiddag is Ina Modeh Rahi door den controleur van der Schalk aan boord der Bromo gebragt. Hij verklaart dat de grootste verwarring is aangerigt door de puntgranaten van de Cycloop, gerigt door den eersten officier J.C. Schotel, geheele huisgezinnen zijn daardoor vernietigd'. De koning benoemde hem tot eersten luitenant, en gewis ware hem grootere onderscheiding ten deel gevallen, indien hij, in Julij 1869, op zijne terugreis naar het vaderland, tusschen Soerabaya en Batavia op het compagnieschip Fop Smit, niet overleden was. Hij werd plegtig op het eilandje Purmerend bij Batavia begraven.

Zijn portret bestaat.

Zie G.D.J. Schotel, *Leven van P.J. Schotel*, bl. 38, *Bijv. v.d. Rotterd. Cour.*, 3 Jan. 1869.

[Petrus Johannes Schotel]

SCHOTEL (PETRUS JOHANNES), zoon van Johannes Christianus Schotel en Petronella Elizabeth van Steenbergen, werd den 17 Augustus 1808 te Dordrecht geboren. Hij ontving aldaar het onderwijs van Otto Schrenders en Reinier van der Pijl in de hollandsche, fransche, duitsche en engelsche talen, en van den bekwamen pianist Leemschot in de muzyk, waarin hij, even als zijn vader, eene hooge mate van ervarenheid verkreeg. Daar hij veel genegenheid en aanleg voor de schilderkunst had, werd hij eerst door Martinus Schouman en later door zljn vader in de teekenen schilderkunst opgeleid, terwijl hij des winters de lessen eerst in het teekenen naar pleister, vervolgens naar het gekleed en naakt model in Pictura bijwoonde. Hier behaalde hij in 1827 den eersten prijs. In het laatst van dit jaar vergezelde hij zijn vader naar Parijs, om aldaar de tentoonstelling van schilderijen te zien, en van nabij met de zoo hoog geroemde romantische en sentimentele rigting in de kunst, die het rationalisme der school van David in Frankrijk vervangen had, bekend te worden. Ook maakte hij daar kennis met Gudin, Gerard, Scheffer en andere meesters. In het volgende

jaar vergezelde hij zijn vader op een reis langs de stranden der Noordzee, en in 1829 langs de kusten van Frankrijk.

Reeds had hij zich door eenige gelukkige voortbrengselen van zijn penseel bekend gemaakt, zijne *Stille zee aan den Helder bij avondstond* te Gend het gouden eermetaal verworven, en vooral zijn *Gezigt op de Fransche kust bij avondstond* op de Haagsche tentoonstelling van 1830 algemeenen lof ingeoogst, toen hij door Z.M. tot onderwijzer in de teekenkunst aan het marine-instituut te Medemblik werd benoemd. Niet lang was hij aldaar werkzaam, toen hij van prins F r e d e r i k d e r N e d e r l a n d e n het bevel ontving, zich naar de flotille voor Antwerpen te begeven, en twee schilderijen van het springen der boot van v a n S p e y k te vervaardigen.

De beide schilderijen, die hij naar de aldaar gemaakte schetsen vervaardigde, stellen den dood van v a n S p e y k voor, op het oogenblik van den vijandelijken aanval der Belgen, en het in de lucht springen der kanonneerboot, en werden aan het marine-instituut, waaraan hij als leeraar verbonden was, vereerd[1]. De onderscheiding, hem door de opdragt van het heldenfeit van v a n S p e y k, ook door zijn penseel te vereeuwigen, ten deele gevallen, en de goede uitslag die zijn werk bekroonde, bragten niet weinig toe tot vestiging van zijn naam als kunstschilder. Niet weinig waren dan ook de voortbrengselen van zijn penseel en teekenpen tusschen de jaren 1831 en 1838. Geen vaderlandsche tentoonstelling, die niet op meer dan eene schilderij van den jeugdigen kunstenaar mogt roemen en de lof, dien hij steeds mogt inoogsten, was hem telkens een nieuwen prikkel tot vooruitgang. Niet lang bleef ook zijn naam binnen de grenzen van het vaderland; de kunst, die hij naar de expositiën te Hamburg, Keulen en Hanover zond, en in den vreemde verkocht, maakte hem ook gunstig daar buiten bekend. *Arti Sacrum* te Rotterdam, *de Koninklijke Maatschappij van beeldende kunsten*, en *Felix Meritis* te Amsterdam benoemden hem tot lid, en hij zag zijn *stil water bij maneschijn*, eene teekening met O.I. inkt, met den dubbelen zilveren en zijn schilderij *een storm op zee* voorstellende (1838) met den gouden eereprijs door het laatste bekroond.

Tot de beste voortbrengselen door hem te Medemblik vervaardigd, behoorde inzonderheid de door P o r t m a n en hem geschilderde voorstellingen der *Geheime prediking van Pieter Pietersz. Belje op het IJ*, uit een aantal stukken, ‘een bloemlezing der tentoonstelling te Hanover in 1839,’ benevens de door Felix bekroonde schilderij, door de koningin van Hanover aangekocht: *een opkomende storm uit zee*, *waardoor een loods-*

1) Naar deze schilderijen zijn lithographiën vervaardigd, door hem en zijn vader.

boot voor den wind afhoudt, *en een fregat met gestreken bramstenger*, *zijn grootzeil geijende*, *voortzeilt*, in 1838 op de Amsterdamsche tentoonstelling, later het eigendom van den heer O n d e r m e u l e n , wethouder van Amsterdam; *Z.M. schip de Zeeuw*, *aan boord hebbende zijne kon. hoogh. prins Hendrik*, *begeleid door Z.M. brik de Snelheid*, *in de Noordzee*, *op reis naar Rusland*, *voorgesteld op het oogenblik*, *dat bij storm* (12 Mei 1834) *van de Zeeuw een man was over boord gevallen*, *en de Snelheid afhield*, *om hem zoo mogelijk te redden*, op de tentoonstelling te 's Hage, 1839, het eigendom der prinses v a n O r a n j e . Een studiereis op de Noordzee, aan boord van Z.M. brik de *Koerier*, behoorende tot het exereitie-eskader, gaf hem aanleiding tot het schilderen van *Een gedeelte van Z.M. exercitie-eskader*, *in het jaar* 1840, *in de Noordzee met storm bijleggende*, *wordt door het vlaggeschip geseind*, *om af te brassen*, *en de brik de Koerier bij den wind zeilende*. In 1843 nam hij, op verzoek van en met prins H e n d r i k , aan boord van het fregat *de Rijn*, deel aan een kruistogt van het exercitie-eskader op de Middelandsche Zee.

Na zijne terugkomst, schilderde hij o.a. *Het eskader onder bevel van Z.K.H. prins Hendrik der Nederlanden*, *voor stormweder in het kanaal bijleggende*, *der* 11 *Oct.* 1843, *op het oogenblik dat Z.M. fregat de Rijn bijsteekt*, *het voor marszeil beslaat*, *de bezaan reeft en de bramraas afneemt*, en de *komst van Z.M. den koning*, *aan boord van het stoomjacht de Leeuw*, *ter inspektie vau het eskader*. Deze beide werden het eigendom van prins H e n d r i k , die den schilder in zijn atelier, te Medemblik bezocht, en hem een kostbaren doekspeld vereerde. Nog was hij te Medemblik, toen hij het portret van een zijner beste vrienden, den kapitein-luitenant ter zee, directeur van het marine-instituut P i l a a r , dat door J.W. K a i s e r gegraveerd, en bij B u f f a en Z o n e n te Amsterdam uitgegeven werd. De opbrengst diende ter oprigting van een monument, ter nagedachtenis van den wakkeren zeeman (1851).

Bij de opheffing van het marine-instituut te Medemblik, verkreeg hij, op zijn verzoek, wachtgeld, en begaf zich ter woon naar Kampen. Ook hier nam hij, gelijk te Medemblik, deel aan al wat tot bevordering van verlichting en beschaving kon verstrekken, hij wist er tevens liefde voor de schoone kunst, en vooral belangstelling in de schilderkunst op te wekken, en het was door zijne bemoeijing, dat er (2-31 Aug. 1852) eene tentoonstelling van kunstwerken werd gehouden. Onder de schilderijen, die ten toon waren gesteld, zag men *twee zeegezigten* van zijn penseel. ‘Beide waren schoon, geen water was zoo doorschijnend en vloeijend als het zijne, geene wolken zóó rond en dun als die van hem. De verdeeling van het licht in het woelend water mogt meesterlijk heeten.’ Alles

‘wat hij voorstelde was natuur, schoone natuur, vol poezy en kracht.’ In dat jaar vervaardigde hij, behalve een menigte teekeningen, studiën, schetsen, 24 schilderijen, terwijl het getal van alle der door hem te Kampen voltooide 88 beliep, van welke er door de commissiën der tentoonstellingen te Groningen, Parijs, Amsterdam, Maagdenburg, Lubeck, Leipzig, Dusseldorp, waar zij geexposeerd waren, werden aangekocht.

In 1855 bezocht hij Parijs, waar hij de gast was van A r i e S c h e f f e r .

Kort daarna vestigde hij zich te Dusseldorp, en de acht jaren die hij aldaar doorbracht, waren zeker de belangrijkste van zijn kunstleven. Naauwelijks was hij er gevestigd of reeds bewonderde men op de aldaar gehoudene tentoonstelling für Rheinlaade und Westphalen zijn *zeilend schip langs de kust van Zeeland* en exposeerde hij te Londen een *oorlogsfregat*, *digt bij de Engelsche kust*, *dat bij digt gereefde marszeils koelte en buijig weder een loods vraagt*, *en in het volle licht een voor de bui oploevende sloep*.

Dagelijks werden de bestellingen overvloediger, de voortbrengselen van zijn penseel meer en meer over den geheelen aardbodem verspreid, en zoo wel in de West- en de Oost-Indiën als in Europa gezien. Zij versierden keizerlijke, koninklijke, vorstelijke kabinetten en galerijen te Besançon, Berlijn, Breslau, Dresden, Elburg, Edenburg, Frankfort, Hamburg, New-York, Greifswalde, Londen, Lion, Leipzig, Losewitz, Petersburg, Parijs, Philadelphia.

In 1861 bezocht hij de tentoonstelling te Middelburg, waar een zijner schilderijen was geexposeerd, deed een kunstreis door Zeeland, schilderde te Ouddorp en op Walcheren naar de natuur, en maakte studiën op de Tien Gemeten. Het was bij die gelegenheid, dat hij voor de laatste maal zijn geboortestad bezocht.

In 1862 bezocht hij de tentoonstelling te Keulen, waar zijne schilderij, naast die van A c h e n b a c h , de eerste plaats bekleedde, en vervolgens het congres te Antwerpen. Te Dusseldorp weêrgekeerd, werd hij door zijn kunstbroeders plegtstatig ontvangen, en vervaardigde hij, onder vele anderen, de tweemaal door hem geschilderde *Schipbreuk op de St. Paulus klippen*, een tooneel door de poezy vereeuwigd, en den *ondergang van den Monitor* (1863). In 1863 vergezelde hij zijn zoon J o a n n e s C h r i s t i a n u s naar het Nieuwe Diep, toen deze gereed was als luitenant tweede klasse op *het Metalen Kruis* naar Japan te vertrekken. Het was toen dat deze den laatsten handdruk van zijn vader ontving. Kort na zijne terugkomst te Dusseldorp, verloor hij zijne dochter C h a r l o t t e , in den bloeijenden leeftijd van 30 jaren, na eerst zijn kleinzoon ten grave te hebben zien dalen. De dood van deze dochter trof hem diep, en sedert dien tijd namen zijne

krachten af, en werd hij door een harten-kwaal aangetast. In hetzelfde jaar besloot hij Dusseldorp te verlaten, en zijn overige dagen te Dresden, waar een zijner dochters gehuwd en zijn zoon gevestigd was, door te brengen.

Hier schilderde hij nog *een invallende bui bij kaap Noss; een gezigt op Texel en de reede bij stilte*, een *schipbreuk* een *baai bij morgenstond* en *twee gezigten op Vlissingen*. De beide laatste werden nog door hem op de in dit jaar te Dresden gehouden tentoonstelling geexposeerd en allergunstigst beoordeeld. Al deze schilderijen werden bij afnemende ligchaamskrachten voltooid, doch het stranden van *het wrak en het strand bij Scheveningen* mogt hij niet meer voleindigen. Na een onuitsprekelijk lijden, gaf hij in den nacht van den 23 Julij 1865 den geest. Zijn dood werd algemeen betreurd, zijne vereerders rigtten een monument op zijn graf op. S c h o t e l was niet alleen een der uitstekendste zeeschilders van zijn tijd, maar tevens een voortreffelijk beoefenaar der muzyk en ook der vaderlandsche geschiedenis. Hiervan heeft hij o.a. bewijs gegeven in zijn bij B u f f a en Z o n e n te Amsterdam uitgekomen, en op last van den keizer van Rusland in het Fransch vertaald en aan Z.M. den koning opgedragen, werk getiteld: *Heldendaden der Nederlauders ter zee*, *van de vroegste tijden tot op heden*, *uaar aanleiding van de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen door mr. J.C. de Jonge*, *ontworpen*, *op steen geteekend en met een ophelderenden tekst voorzien door P.J. Schotel* in 15 affeveringen, in groot folio, elk met 3 platen. Volgens bevoegden ‘doen hem deze platen als een uitstekend teekenaar kennen, vindt men aan deze voortbrengselen eenheid met verscheidenheid gepaard, eene waarheid van voorstelling, waardoor hij zich ook als schilder onderscheidt boven zoo vele kunstgenooten, die hun talent aan den wansmaak dezer eeuw ten offer brengen, en waarover de tijd zal oordeelen, eene juistheid van teekening die kenners, eene naauwkeurigheid in détails, die mannen in het zeevak, het maken van aanmerkingen onmogelijk maakt.’

‘De tekst is te beschouwen als een noodzakelijk deel van het geheel, en hij doet zich daarin kennen, als een zelfstandig ouderzoeker der historie; zijne beschrijvingen getuigen van studie. Wij vinden er bijzonderheden in, die wij vruchteloos in het werk van d e J o n g e zoeken, die eerst regt zijn werk aanvangt met het tijdvak van den Munsterschen vrede. Wat er van de vroegste tijden tot de vrede gebeurd is, behandelt hij minder uitvoerig dan het vervolg, doch S c h o t e l , heeft juist dat tijdvak met uitvoerigheid en kennis van zaken behandelt, en ons de daarin geleverde zeeslagen zoo naauwkeurig en aanschouwelijk voorgesteld dat wij niet weten wat daaraan zou kunnen toegevoegd worden. In de voorstelling der latere zeeslagen wijkt hij niet zelden van vroegere geschiedschrijvers

af, en toont, daartoe door zijne grondige kennis van de zeevaart en zeetaktiek der verschillende eeuwen in staat gesteld, de feiten aan, die zijne voorgangers, welke in die wetenschappen niet ervaren waren, begingen[1].'

Behalve dit werk gaf Schotel nog in het licht:

Feestviering op den 27sten *Augustus* 1850 *ter gedachtenis aan het beschieten der stad Algiers op den* 27 *Augustus* 1806.

In de nieuwe uitgave van het woordenboek van Nieuwenhuis zijn in de eerste deelen meest alle artikelen over kunst door hem bewerkt, en het door hem bewerkte artikel *Bouwkunst* afzonderlijk gedrukt.

Het heeft Schotel aan geen eerbewijzen ontbroken. Behalve de reeds genoemde medailles, werd hij door Willem I en Louis Philippe met goud, door Leopold met zilver bekroond, en benoemde hem Willem II tot Officier der Eikenkroon. Ook was hij, behalve van gemelde maatschappijen, lid van Kunst zij ons doel, te Haarlem, van het Kunstlievend genootschap ter aanmoediging en bevordering van teeken- en schilderkunst, onder den naam van Pictura, de Akademie van beeldende kunsten en wetenschappen te Rotterdam en verschillende Duitsche kunstgenootschappen.

Hij huwde Marie Victoire de Vije, die hem 9 kinderen schonk.

Zijn kunst-nalatenschap werd den 13 Maart 1866 te Amsterdam verkocht.

Zie G.D.J. Schotel, *de zeeschilder P.J. Schotel*, Utrecht 1866 (ook in *Vad. Letteroef.* van dit jaar) met gelijkend portret; Dez., leven van G. Süs, in *Tijdstroom*, D.. bl.; Immerzeel (met portret, doch niet gelijkend); Kramm; *Kunst- en Letterbode* 1849 no. 40; *Astrea* 1852, bl. 238 volgg.; *Album voor schoone kunsten* 1852; *Middelb. Cour.* 25 Julij 1861; *Conversations Lexicon;* Nagler; Kugler; *Deutsches Kunstbladt* 11 Mei 1854 no. 19; *Rheinische Zeitung* 9 Aug. 1865; *Düsseldorfer Anzeiger* 2 Aug. 1865; *Elberfelder Zeitung* 3 Aug. 1865; *Préface* voor de *Catalogue des Tableaux dessins et esquiseis délaissés*, *par feu P.J. Schotel à Dresden*.

[Bouwen van Schoten]

SCHOTEN (BOUWEN VAN), goudsmid te Haarlem, komt voor in de *Thesauriers-rekeningen* dezer stad ao. 1453 als graveur.

Zie Kramm.

[Ghijsbert van Schoten]

SCHOTEN (GHIJSBERT VAN) werd den 7 Februarij 1517

1) Onder zijne nagelaten kunst zijn twee portefeuilles met de origineele teekeningen en verschillende afdrukken der platen, der eigenhandig door hem geschreven tekst en de supellex van teekeningen, platen, zeldzame geschriften, pamfletten tot de zamenstelling van zijn werk gebruikt. Te bejammeren dat deze belangrijke collectie niet in ons vaderland is kunnen verkocht worden, en in bezit van vreemdelingen zal komen.

van 's keizers wege benoemd tot grietman van Doniawarstal en Oosterzeetland (een gedeelte van Lemsterland).

Zie *Charterb.*, D. II. bl. 344; van Sminia, *N. Naaml. der Grietm.*, bl. 342.

[Johannes Schotenus]

SCHOTENUS (JOHANNES) ook Van of Verschoten, werd in 1619 als Remonstrantsch-gezind predikant te Hazerswoude, eerst geschorst en daarna afgezet en ingedaagd. Hij bleef in het land en bediende in 1624 Leiden en de Overrijnsche dorpen Warmond en Noordwijk met Borrius, Huttenus en Loedingius; in 1630 Zwammerdam, Aarlanderveen en Oudewetering, en werd in 1632 niet als vaste leeraar aan eene gemeente toegevoegd, maar met Pollio in reserve gehouden.

Zie Soermans, *Kerkel. Reg.*, Tideman, *Rem. Broeders.*, bl. 184.

[Johannes Schottenes of Scotter]

SCHOTTENES of SCOTTER (JOHANNES), in 1617 als predikant te Kampen beroepen, werd wegens remonstrantsche gevoelens voor de synode te Dordrecht geciteerd, geschorst en afgezet (1619). Na met vrouw en vijf kinderen groote kommer en gebrek doorworsteld te hebben en tien weken gevangenis te Oldenzaal, verzoende hij zich met de kerk (17 Dec. 1623).

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 494; Tideman, *de Rem. Broederschap*, bl. 306, 307; J. Moulin, *de Remonstranten te Kampen*, Kampen 1853.

[C. Schott Jaz.]

SCHOTT Jaz. (C.), dichter uit de 2de helft der 18de eeuw, o.a. in den *Bundel Lijkzangen op P. Hofstede*, bl. 45.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[G.A. Schotsman]

SCHOTSMAN (G.A.) schreef:
Tien zielroerende Leerredenen.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 198.

[Nicolaas Schotsman]

SCHOTSMAN (NICOLAAS), den 1 November 1754 te Purmerend uit den burgerstand geboren, werd tot apotheker opgeleid. Ofschoon 25 jaren oud en gehuwd, begaf hij zich naar Leiden, om, naar den wensch van zijn hart, dien hij reeds in zijn jeugd had gekoesterd, voor het predikambt te worden opgeleid. Vier jaren genoot hij, na zich reeds twee jaren elders in de talen geoefend te hebben, het onderwijs van Ruhnkenius, Valckenaer, Schultens en van de Wijnpersse in de

voorbereidende wetenschappen, en van de toenmalige hoogleeraren in de godgeleerdheid. Na door den hoogleeraar t e W a t e r voor de classis van Leiden onderzocht te zijn, werd hij in 1787 tot de bediening toegelaten, en kort daarna te Spanbroek en Opmeer in Noord-Holland beroepen. Een jaar later verwisselde hij deze plaats met Ouds-

hoorn, twee jaren later vertrok hij naar Schoonhoven, van waar hij, na verloop van 3 jaren, in 1793, naar Leiden werd beroepen.

Hier was hij drie jaren werkzaam geweest, toen hij in 1796, wegens zijne gehechtheid aan 's lands wettige regering en het huis van Oranje werd afgezet. Zestien maanden daarna werd hij predikant te Molenaarsgraaf, vervolgens te Sloten, in 1798 te Sneek, doch in 1801 werd hij door de regering van Leiden verzocht zich weder aldaar te vestigen en zijn predikambt te hervatten, dat hij tot zijn dood, in 1822, met grooten lof bekleedde. In al wat S c h o t s m a n sprak en schreef toonde hij zich een ijverig voorstander der regtzinnigheid. Hij prees de werken der oudere godgeleerden, vooral die van F r u y t i e r, ten sterkste aan en zag in alles, wat van de oude kerkleer dreigde af te wijken, een aanranding van het christendom. De meer vrijzinnige denkbeelden, die dagelijks veld wonnen en de milde verdraagzaamheid, die men, vooral na onze vereeniging met Belgie, predikte, stuitten den waarlijk vromen man tegen de borst.

Hartelijk ergerde hij zich aan een werk, dat onder den titel: *Christendom en Hervorming vergeleken met den Protestantschen kerkstaat*, *bijzonder in de Nederlanden*, in 1815 te Groningen het licht zag en waarin de schrijver niet alleen met verachting van de Formulieren van eenheid sprak, maar ook de tusschenkomst des konings inriep om de Dordsche kluisters te verbreken. Hij gevoelde zich opgewekt om de pen daar tegen op te nemen. S c h o t s m a n moest, wegens zijn ingenomenheid met het oude, menig hard woord hooren, maar dit belette niet dat de godvruchtige man algemeene achting genoot, die zich onverholen in den vadernaam, die men hem gaf, openbaarde. Hij had na zijn overlijden een warme lofredenares in vrouw K.W. B i l d e r d i j k.

Hij gaf in het licht:

Herinnering aan de voornaamste lotgevallen van kerk en vaderland, *geduurende de Agttiende Eeuw*, *by derzelver uitgang*, *in een Dank- en Biduur*, *in de Nieuwe Eeuw geopent met eene Leerrede over onzen thans bedenkelijken toestand; uitgesproken te Sneek*, *en uitgegeven volgens kerken-orde*. Sneek 1800.

*Leerredenen over Joh. XXI:*15-17 *en Gen. XXXII:*9 *en* 10. *Uitgespr. bij deszelfs Intreede*, *op den* 2 *Sept.* 1798, en *Afscheid*, *op den* 12 *Julij* 1801 *als pred. der Geref. Gemeente van Sneek*. Sneek 1801.

Vernieuwing der verbintenis eenes Leeraars aan zijne Gemeente, *of Kerk-rede*, *naar Thess. III:*9-15. *Uitgespr. bij gelegenheid van deszelfs wederkomst te Leiden*, *en ter hervatting van zijn dienstwerk als predikant in de Gereform. Gemeente aldaar*. Leiden 1801.

Godsdienstige Herinnering aan Leidensramp, *in drie Leerredenen ter voorbereiding*, *ter viering en ter nabetrachting van den onlangs aldaar gehouden Dank- en Bededag*. Leyden 1808.

De Godsdienstige Veldheer, *Leerrede over* 2 *Chron. XVII*:16. Leiden 1814.

Kunstgrepen, *waarvan het hedendaagsch ongeloof zich bedient om de godsdienst door den bijbel*, *en den bijbel door de godsdienst te bestrijden*, *uit het Hgd*. Leid. 1816. Reeds stukswijze voorkomende in de *Nederl. Bibliotheek* voor 1785.

Eerezuil ter gedachtenis aan de te Dordrecht gehoudene Nationale Synode. Amst. 1819. Waarvan nog in hetzelfde jaar een tweede druk verscheen.

Hij bezorgde de uitgaaf van:

D. Pareus, *Akademische redevoering over de nationale synode van Dordrecht uitgesproken te Heidelberg den* 1 *Febr.* 1619, *uit het Latijn vertaald door A.O.Z.* Amst. 1819.

A. Bost, *Het godsdienstig Geneve*, *in Maart* 1819, *uit het Fr.* Leid. 1821.

H. Asher, *de afval der Christelijke kerk in onze dagen*, *uit het Fr. vert.* Leid. 1822.

Na zijn dood verscheen:

Stukken betrekkelijk de afzetting van den leeraar Malan van zijn ambt als regent van het collegie der stad Geneve, *uit het Fr. vert.* Leid. 1822.

Zie *Aanh. van Nieuwenhuis*, *Woordenb.*, D. VII. bl. 124 verv., Glasius, *Godgel. Nederl.;* Kobus en de Rivecourt; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 25, 53, 72, 157; mr. W. Bilderdijk, *ter uitvaart van den Wel-Eerw. Heere Nicolaas Schotsman in leven predikant te Leyden*. Leyden 1822. Ook in *Krekelzangen*, D. III. bl. 137; Dez., *ter nagedachtenis van den waardigen leeraar N.S.* Leyd. 1822; Dez., *Krekelzangen*, D. II. bl. 140; Dez., *Eerezuil ter gedachtenis van de voor tweeh. jar. te Dordrecht enz.*, 2 dr. Leyden 1819; Muller, *Cat. v. portr.*

[Apollonius Schotte of Scotte]

SCHOTTE of SCOTTE (APOLLONIUS), uit een aanzienlijk Zeeuwsch geslacht, zoon van Jacob Schotte (die volgt), werd te Middelburg geboren, studeerde en vergezelde in 1599 Antonius Walacus op eene reis. Teruggekeerd, werd hij bevorderd tot pensionaris zijner geboorstestad en daarna raadsheer in den hoogen raad. Hij overleed 1 Nov. 1639.

Schotte was een groot voorstander der geleerdheid, met de uitstekendste mannen van zijn tijd, zoo als de Groot, Dousa, Cunaeus, Heinsius, Barlaeus en Hooft hield hij briefwisseling. Ook was hij zelf een uitstekend regtsgeleerde. A. Vorstius noemt hem: ‘sidus fulgentissimus, omniumque eruditorum fautor aestimatorque eruditissimus,’ en J. Fr. Gronovius, ‘Vir doctrina et virtutitus prorsus incomparabilis, ac eo major, quo id magis tegit.’ Hugo Grotius

wijdde hem een lofdicht. Hij beoefende de latijnsche poezy, en zette o.a. *Salomons Prediker of Ecclesiastes* in latijnsche verzen over. Ook is een lat. gedicht van hem op den dood van een zoontje van Grotius uitgegeven. Als Nederlandsch dichter is hij bekend door eenige gedichten in den *Zeeuwsche Nachtegaal*.

Zijn *Tractatus de Jure Dominii* is niet uitgegeven, doch zijne brieven aan Petrus Cunaeus vindt men onder diens *Epistolae* in 1752 door P. Burman in het licht gegeven. Ook berusten er brieven van hem in de Bibliotheek der remonstrantsche gemeente te Amsterdam.

Nog heeft men van hem in

Journael ende verhael van alle hetghene dat ghesien ende voorgevallen is op de reyse gedaen door den E. ende gestrengen Pieter Willemsz. Verhoeven (1627). p. 107-116. '*Discours van den seer vermaerden Apoloni Schot tot Middelburch en Zelant aengaende de Molucquis*,' p. 116-125. '*Volcht nu des voorn. Apoloni* (*sic*) *Schots verhael wegens syn voyagie gedaen van Bantam*, *nae Botton*, *Solor ende Tymor*, *ghelyck hy sulex geschreven heeft aan Mattys Couteel tot Battan*, *van dato den* 5 Julij 1613. p. 175, 176.

Zie De la Rue, *Gelett. Zeeland*, bl. 92, 249; A. Vorstius, *Orat. funeb. in obitum Walaei; Vita A. Wolaei*, p. 605; Hoefft, *Lev.* bl. 12, *Briev.* 90; Barlaei, *Poem.*, p. 103; Heinsii, *Poem.* p. 117; Cunaei, *Epp.*, 2-33; Grotius, *Poëm.*, p. 263, 280; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 167; *Zeeuwsche Nachtegaal*, Boxhorn, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 463; M. Smalleganger; *Chron. v. Zeeland*, D. I. bl. 479; Vollenhoven en Schotel, *Brieven van M. v. Reigersb.*. bl. 49, 50; Witsen Geysbeek, *B.A.C.W.*, D. V. bl. 242, *Lijst d. Magistr. v. Middelb.;* Niewenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Bibl. der Rem. Gem. te Amsterd.*, bl. 11; Tiele, p. 175, 176; *Leven van P.C. Hooft*, bl. 12.

[Jacob Schotte of Scotte]

SCHOTTE of SCOTTE (JACOB), zoon van Simon Laureyssen Schotte en Neeltje Pieterse, vader van den vorige, te Middelburg geboren, was een manhaftig hopman, die de Spanjaarden in 1574 sloeg buiten Middelburg, niet verre van Brigdamme, thans het *Spanjaards putje* geheeten. Naderhand werd hij burgemeester van Middelburg, en nog later rekenmeester der generaliteits rekenkamer in den Haag. Uit twee vrouwen (Leentje van Thoor, Apollonia Gillissen) heeft hij gehad drie vermaarde zonen, Simon (die volgt), Apollonius (die voorgaat), Jacob (die volgt). Hij was de overgrootvader der tweede vrouw van den vermaarden Gilbert Burnet, bisschop van Salisbury, met welke deze, ten tijde van zijn verblijf in Holland huwde. Zijn portret bestaat.

Zie M. Smalleganger, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 479, *Memoires* de G. Burnet, T. VI. p. 453; de le Rue, *Heldh. Zeel.*, bl. 255;

Getett. Zeel., bl. 93; 's Gravesande, *Tweede Eeuwfeest der Middelb. vrijheid*, bl. 369, 513; J. Willemsen, *Lijkr. op J. Schorer*, bl. 67; Gargon, *Walch. Arcadia*, D. I. bl. 17.

[Jacob Schotte of Scotte]

SCHOTTE of SCOTTE (JACOB), jongste zoon van den vorige bij M. van Thoor, werd te Middelburg geboren. In 1612 werd hij aldaar raad, vervolgens schepen en meermalen burgemeester, en den 26 April 1617 door de staten van Zeeland tot bewindhebber der O.I. compagnie benoemd.

Sedert bekleedde hij verscheidene voorname staatscommissiën. In 1613 werd hij naar Utrecht gezonden over de zaak der waardgelders, en in 1619 was hij een der gedelegeerde regters over 's lands advokaat Johan van Oldenbarneveld. Uit 's Hage in Zeeland teruggekeerd, gaf hij aan de staten van Zeeland een omstandig verslag van deze regtspleging, werd bedankt en ontving een geschenk ter waarde van *f* 200. In 1620 werd hij met jhr. Jacob van Wijngaarden, mr. Jacob Comerling, Albert Souck, Albert Bruininx en jr. Frederik van Ferwon in ambassade naar Engeland gezonden over de zaken van Bohemen. In 't volgende jaar keerde hij terug, na door koning Jacobus ridder geslagen, en met 1500 ons verguld zilverwerk beschonken te zijn. Na den dood van prins Maurits, in 1625, was hij de eerste in de commissie, die, wegens Zeeland, het stadhouderschap aan Frederik Hendrik opdroeg. Ook woonde hij, in die betrekking 's prinsen introductie als stadhouder in t' hof provinciaal bij. Ook stond hij in 1627, wegens Zeeland, met Adr. v. Manmaker over den doop van een zoon van den koning van Bohemen.

Hij overleed in 1641. Zijn beeldtenis is door C. de Plas in plaat gebragt met een Holl. gedicht van C. Boyus.

Zie de la Rue, *Staatk. Zeel.*, bl. 20; Smallegange, *Chr. v. Zeel.*, D. I. bl. 779; *Lijst d. Magistr. v. Zeel.;* Aitzema, *Saken v. staat en oorl.*, D. I. bl. 26, 32; Brandt, *Hist. d. Rechtspleg.*, bl. 135, 136; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. V. bl. 341; Wagenaar, *Vad. Hist.*, bl. 27; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. portr.*

[Simon Schotte of Scotte]

SCHOTTE of SCOTTE (SIMON), broeder van den vorige, te Middelburg geboren, was een man van groote bekwaamheid. In 1599 werd hij tweede en in 1611 eerste secretaris zijner geboortestad. Gedurende het bekleeden van dit ambt is hij in twee buitengewone commissiën geweest, namelijk in 1616 en 1617 was hij van stadswege in deputatie naar Engeland, ter vernieuwing van de concordaten en over andere zaken, rakende de Engelsche Court of stapel, die toen te Middelburg bloeide. Bij zijn terugkomst werd hij mildelijk vereerd, en in 1618 met den gecommitteerden raad J. Campe, wegens Zeeland gezonden naar de synode nationaal te Dordrecht. Eindelijk werd hij in 1627 raad van state, en ontving bij zijn afscheid

van de heeren van Middelburg, een zilveren vergulden kop of schaal voor zijne getrouwe diensten.

Hij huwde Cornelia van der Hooge Jansdr., die hem 7 kinderen schonk, waarvan de jongste Jacoba Schotte, huwde kapitein Thomas Butler.

Zie de la Rue, *Staatk. Zeel.*, bl. 827; 's Gravesande, *Tweede eeuwfeest*, bl. 513; *Hand. der Syn. van Dordr.*, bl. 9; Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV; Glasius, *Gesch. d. Syn. te Dordr.*; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 341, 427; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt, *Lijst der Magistr. van Middelb.*

[Andreas Schottus]

SCHOTTUS (ANDREAS), zoon van Franciscius Schottus, jezuit, in 1552 te Antwerpen geboren, legde zich als jongeling te Leuven op de peripatretische wijsbegeerte toe, en gaf daar vervolgens onderwijs in de rhetorica, o.a. aan Petrus Pantinus, die hem later naar Douay, Parijs en Spanje vergezelde, en ging vriendschappelijk om met de hoogleeraren Cornelius Valerius, Theodoricus Langius, gelijk ook met Justus Lipsius, Lud. Carrio, Suffridus Petrus, de gebroeders Fopmans, Guilielmus en Theodorus Canterus en anderen. Van alles beroofd kwam hij in 1567 uit Antwerpen te Douay, en verkeerde daar vriendschappelijk met Philippe de Lannoy, heer van Turquoi, aan wien J. Lipsius zijn bekenden brief *de peregrinatione utiliter instituendâ* schreef, en wien Scottus zelf zijn uitgaaf van *Sex. Aurelius Victor de viris illustribus* opdroeg. Ook was hij zeer bevriend met Augerus Busbequius, weleer gezant van Ferdinand en Maximiliaan II bij den sultan Soliman. Te gelijk met hem studeerden te Douay Claudius Puteanus, Jos. Scaliger, de broeders Petrus en Franciscus Puthaeus, Joannes Passeratius en anderen. Na twee jaren te Douay vertoefd te hebben, vertrok hij naar Spanje, en hield zich te Madrid, aan het hof te Seville, Barcelona, Salamanca en Toledo op, knoopte overal met beroemde en geleerde mannen betrekkingen aan, en werd in de laatstgemelde plaats hoogleeraar. Vervolgens trad hij in dienst bij Caspar Quiroga, aartsbisschop van Toledo, en gaf te gelijk onderwijs in de Grieksche letterkunde. Drie jaren later werd hij hoogleeraar in de Rhetoriea en de Grieksche letterkunde aan de pas gestichte hoogeschool van Caesar Augustana. Hier trad hij in de orde der jezuiten, en vertrok, op bevel zijner oversten, naar Rome, waar hij in plaats van Franciscus Bencius tot hoogleeraar in de welsprekendheid werd benoemd. Drie jaren later keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij overleed.

Hij gaf in het licht:

Notae uberiores in Scriptorem deviris illustraus. Duaei 1577. 4°.
In Lex. Aurelii Vectoris Historia Augusta, *a se primo*

erutam et editamque; et in ejusdem Epitomen. Typis Plantinianus. 1579. 8°.

In Aemilium Probum. sive Corn. Nepotem de vita Impp. Graecorum. Francof. apud Marnium, 1600. fol.

In Pomponium Melam de situ orbis; additis et Parallelis eorum, *Mela ex Herodoto descripsit*, *Typis Plantino*. 1582. 4°.

In Senecae Rhetoris Controversias et Suasorias, *Graecis lacunis expletis. Typis Commel.* 1603 *et Paris*. 1606. fol.

In Valerii Flacci Argonautica. Colon. Aldobrogum 1617. 8°.

Vitae comparatae Aristotelis et Demosthenis, *Olympiadibus ac Praeturis Atheniensium digestae. Augustae Vindel. Typis Christoph. Mangi* 1603. 4°.

Laudatio funebris V. Cl. Ant. Augustini, *Archiepisc. Tarracinens. Typis Raphelengii*. 4°.

Vita Jacobi Laynes, *Societ. Jesu Praepositi Generalis II.* Item.

De Vita et Scriptis Alphonsi Salmeronis: ex Hispanico Petri Ribadeneirae. Coloniae apud Mylium. 1604. 12°.

Vita Franc. Borgiae, *S.I. Praepositi Generalis III. ex Hispanico ejusdem Ribadeneirae. Ibid.* 1603. 12°. *Antv. typis Trognaesii in* 8 *cum Ratione concionandi*, *Borgia authore*, *Schotio interprete*.

De bono silentii Religiosorum et Saecularium libb. II. 1619. 12°.

De sacris et catholicis S. Scripturae interpretibus. Col. 1618. 4°.

Adagialia sacra Novi Testamenti. Antv. 1626. 4°.

Literae Iaponicae an. 1610, 1611 *ex lingua Etrusca Latinè reddita* 1615. 8°.

Tullianarum Quaestionum. De instauranda Ciceronis imitatione libb. IV. typis Plantin. 1610. 8°. *quibus quintus postea accessit*, *hoc titulo: Cicero a calumniis vindicatus*.

Observationum humanarum libri V.

Nodi ciceroniani variorumque libris IV inodati.

In Procli Chrestomathiam Poëticam. Interprete et Scholiaste Schotto. Augustae Vindel. 1606 et Lugd. 1611. fol.

Zenobius, *Diogenianus*, *Suidas*, *Paraemiographi*, *similiter e Graeco versu cum Scholiis parallelis*, *typis Plantin*. 1611. 4°.

S. Basilii Magni Opera, *Epistolis et Notis aucta* 1616 *fol. apud Belleros fratres*.

S. Cyrilli Comment. in Pentateuchum, *Graeco-Lat*.

S. Isidori Pelusiotae Epistolae prope sexcentae, *e Bibliotheca Vaticana erutae; Graece typis Nutii Antv.* 1625, *Latine Schotto interprete*, *Romae* 1629, *typis Franc. Corbelletti*.

Gasparis Barrerii, *Lusitani*, *Censura de Pseudo-Beroso*, *Manethone*, *Aegyptio*, *aliisque a Joan. Annio Viterbiensi editis*, *e Lusitanica lingna Latine reddita. Exstat Tomo II Bibliothecae Hispanicae; a Schotto adornatae et a Marnio Francofurti* 1508 4°. *editae. In qua etiam vitae sunt Ferdinandi Nonii Pontiani*, *Petri Ciacconii aliorumque ab eodem Schotto*.

Hij verzamelde ook verschillende Spaansche schrijvers, die met den titel *Hispaniae illustratae* in 3 deelen en fol. door Marnius te Frankfort zijn uitgegeven. Tot deze behoorde *Isidorus Hispal. Episc. De viris illustribus*, waarbij hij *notae* voegde.

Hij gaf ook in het licht:

B. Ennodii Ticinensis Episc. Opera e Mss. emendata. Tornaci 1610. 8°.

Favonii Eulogii Carthag. in Somnium Scipionis Cicer. Disputatio. Antv. 1613. 8°.

Steph. Vinandi Pighii Annalium Rom. seu Fastorum Tom. II et III demandata ea cura ab auctore ultimis tabb. eodem Schotto. Typis Plantin. 1615. fol.

Hub. Goltzii Sicilia Magna Graecia et Insulae, *cum Notis Schotti*, *itemque Fasti Siculi*, *ad Capitolinos emendati*. Ibid. 1617, 1618.

Ant. Augustini Antiquitatum, *Rom. Hispanarumque in Nummis veterum Dialogi XI Latio donati*, *auctique duodecimo Schotti*, *De prisca religione ac Diis Gentium*. Ibid. 1617. fol.

Philothei Angli de mundi contemptu libellus aureus a Schotto primum editus. Ibid. 12°.

Claudiani Mamerci de statu animae libb. III Notis aucti: et Pontius Paulinus castigatus. Ibid. 1618 in *Bibl. Patrum*.

Joan. Rosini Antiquitates capitibus III auctae, *videl. De familiis Roman.*, *de tribubus*, *deque festis diebus ac ludis e calendario*.

Scottus stierf in 1629, in het 77ste jaar van zijn leven. Hij zelf heeft kort voor zijn dood met eigen handen zijn leven beschreven 't geen door Casp. Gevartius, regtsgeleerde te Antwerpen is uitgegeven.

Zie Valerias Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 54 seqq.; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 125-127; Vossius, *de Sientiis Malhem.*, C. LXX. § 29, p. 418; Magyri, *Eponymol. v. Schottus;* Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 58. 59; J.A. Fabricius, in *Centuria Plagiar.*, n°. 4. p. 53; F.G. Freytag, *Anal. Litter.*, p. 827; Mart. Hanckius, *de Script. rerum Roman.*, C. 87, p. 282-285, L. II. P. II. C. 87, p. 404; Morhof, *Polyhist. I Polyh. Liter.* C. XVIII. § 31 p. 203, C. XXI. § 85, p. 252, L.V.C.I. § 10, p. 925, Tom. I; Crenii *Animadv. Philolog.*, P.I. § 6, p. 119, Part. IV. p. 26, § VIII. p. 32-34, Part. VI. p. 155, Part. IX. p. 20, Part. XVI. p. 226-228, XVIII. § 6, 96-99; Anselm. Banduri, *Bibl. Numism.*, ad n°. XIX. p. 21, 22, n°. XLVI. p. 56, 47; Gott. Krantzius, *ad Conringium saec* XVII. C. 5, p. 227 (II); *Catal*, *Bibl. Bunav.*, T. I. vol. II. p. 1593; Saxe, *Onom.*, T. III. p. 499, 500; Baillet, *Jugem.*, T. II. p. 43, 220, n°. 485, p. 418, n°. 911.

[Franciscus Schottus]

SCHOTTUS (FRANCISCUS), zoon van Franciscus Scottus en broeder van Andreas, te Antwerpen in 1548 geboren, beoefende de regtsgeleerdheid en bekleedde de waardigheid

van burgemeester en raadsheer in zijne geboortestad. Hij overleed aldaar den 17 Maart 1622.

Men heeft van hem:

Itinerarium Italiae, *Rerumque Romanarum lib. III ex priscis novisque Scriptoribus*, *Antv. apud Plantin*. 1600, 1625. 12°. *quos Vincentiae*, *Scriptis Tabulisque auctos*, *dedit Hieron. de Capugnano. Dominicanus Bunoniensis*. De S. voegde er later vier boeken bij, behelzende zijne reizen door *Germania*, *Gallia* en *Hispania*. (Coloniae 1620. 12°).

Epistola ad Joan. Miraeum, *Episc. Antverpiensem*. In Tom. IV. der *Hispania illustrata*.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 129; Scaliger, *Scalig. Secund.;* Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 253; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 241; Is. Fabricii, *Histor. Biblioth.*, P. V. p. 498, 499; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 308, 309; *Chr. v.h. Hist. Genoots.*, D. II. bl. 173.

[Franciscus Schottus]

SCHOTTUS (FRANCISCUS), zoon van Jacobus Schottus, neef der beide vorige. Na Italië doorreisd en Rome bezocht te hebben, trad hij in de orde der Norbertijnen, en werd kanunnik bij de kerk van St. Michael. Hij bekleedde het priesterambt te Borsbeeck bij Antwerpen, en vervolgens te Neerockerseel bij Leuven. Hij overleed in 1617, in den onderdom van 38 jaren.

Hij gaf in het licht:

Thesaurus Exemplorum e Graecis Latinisque scriptoribus, *centuriis* IV *distinctum*. Duaci. 1607. 82°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 241.

[Hubertus Schottus]

SCHOTTUS (HUBERTUS) volgde zijn oom Johannes als prior van het genoemde klooster op, maakte zich door zijn geleerdheid en welsprekendheid bekend, en zette eenige boekjes van St. Bernardus, Augustinus en anderen in zijn moedertaal over.

Hij overleed in 1575 in den ouderdom van 68, na een bestuur van 27 jaren.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 726.

[Johannes Schottus]

SCHOTTUS (JOHANNES), geboren te Kamerijk, prior van het Augustijner klooster bij Nivelle, kanselier van de orde van 't gulden vlies, hij was zeer in aanzien aan 't hof van Karel I.

Hij overleed in 1531, in den ouderdom van 65 jaren. Zijn grafschrift leest men bij Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 726.

[Sydracus Schotus of Scotus]

SCHOTUS of SCOTUS (SYDRACUS) van Enghien (A n g i a n u s), rector der school te Arnhem, gaf o.a. in het licht:

Carmen Martinianum, *sive Militis Christiani querimonia*. Davertriae 1577.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1113.

[Johannes Petrus Schouberg]

SCHOUBERG (JOHANNES PETRUS), zoon van J o h a n n e s S c h o u b e r g , eerste graveur van 's rijks zegel te 's Gravenhage, en graveur van H.M. de koningin, werd den 10 Januarij 1798 te 's Hage geboren, en weidde zich reeds vroeg, onder de leiding van zijn vader, aan de behandeling van het graveer ijzer, zoodat hij reeds op vijftienjarigen leeftijd als graveur bij 's rijks zegel werkzaam kon zijn, en zes jaren daarna tot muntgraveur te Utrecht werd aangesteld. Hij verwierf een grooten naam in zijn vak, waarin hij vele bewijzen van bekwaamheid heeft gegeven. In 1839 werden verschillende proeven van zijne bekwaamheid op de tentoonstelling te 's Hage met zilver bekroond. Hij vervaardigde (1827), den *Eerepenning ter bevordering van beschaving onder de Israeliten*, *een Gedenkpenning op den tiendaagschen veldtogt*, *de medaille ter gedachtenis van het eeuwgetijde der vestiging van de vrijmetselaarsorde in deze gemeente*, *de gedachtenispenning van het in* 1835 *op de verjaardag der Leidsche Hoogeschool gevierde feest*, *de medaille op den dood van Z.M. koning Willem I*, *op het huwelijk van prinses Wilhelmina F.A.A.L. met den kroonprins van Zweden* enz.

In 1852 legde hij zijn ambt aan 's rijks munt neder, en vestigde zich te Driebergen. Hij was ridder van de Eikenkroon, de Zweedsche Wasa-orde en had de orde van burgerlijke verdiensten van Hanover, ontving gouden medailjen van de koningen van Pruissen en Wurtemburg en een kostbaren ring van den keizer van Rusland. Hij overleed te Utrecht 6 Januarij 1864.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m , *Chr. v.h. Hist. Genoots.*, D. IV. bl. 122.

[Aart Schouman of Schouwman]

SCHOUMAN of SCHOUWMAN (AART) werd den 4 Maart 1710 te Dordrecht geboren, legde zich aldaar, onder A d r i a a n v a n d e r B u r g h , op de teeken- en schilderkunst toe, vestigde zich in den ouderdom van 26 jaren te 's Hage, waar hij tot zijn dood (den 5 Julij 1792) spaarzaam, maar arbeidzaam leefde, en sedert 1750 de betrekkingen bekleedde van regent der teeken-akademie en hoofdman der broederschap van Pictura. Hij was een goed portretschilder, en vervaardigde een menigte portretten, onder welke de beeldtenissen der elf heeren van de munt te Dordrecht. Ook teekende hij op uitstekende wijze portretten, die voor de graveurs moesten dienen, en van welke eenige door K r a m m worden vermeld. Behalve portretten, schilderde hij, naar den smaak dier dagen, behangsels en andere zaalversierselen, die zich door vlugheid van behandeling en fraai koloriet onderscheidden. Diergelijke kunst vindt men ook van de gebroeders v a n S t r y en andere voorname meesters. Ook bestaan er van hem een menigte teekeningen naar de schilderijen der

eerste meesters uit de 17e eeuw, die hem goed betaald werden, doch waarin hij de stijl dier meesters welligt te veel met zijn eigen stijl vereenigde. Zijn hoofdvak was echter het schilderen en teekenen van pluimgedierte. Bijzondere studie had hij gemaakt van de natuurlijke historie van vogelen, en op het kleine Loo en in het vorstelijk kabinet te 's Hage een schat van voorwerpen ter navolging gevonden. Volgens Immerzeel ‘is zijn gevogelte onberispelijk van teekening, bevallig en eigenaardig van houdingen en bewegingen, donzig, fluweelachtig, zwierig of bont van vederen, naar eisch der soorten. Zijn koloriet vooral in paauwen, faizanten, papegaaijen en dergelijke evenaart schier in schitterende kleurenpracht de natuur zelve. Daarmede vereenigde hij tevens eene gemakkelijkheid van uitvoering, die getuigenis gaf van de zekerheid, met welke penseel en teekenpen door hem gehanteerd werden.’ Een groot aantal vogelen en pluimgedierte, door hem op zulke onnavolgbare wijze, schilderachtig, in waterverwen, naar de natuur geteekend, is uit de nalatenschap van G.J. van Klinkenberg, te Utrecht, in 1841 voor *f* 1000 door H. de Kat van Barendrecht te Dordrecht aangekocht. In de kunstverzameling van Ploos van Amstel, die eene levensschets van Aart Schouman, als schilder beschouwd, heeft geschreven, kwamen een aantal teekeningen van dezen meester voor, die op openbare verkoopingen tot goede prijzen werden verkocht.

Teekeningen met vogelen golden bij het paar van *f* 50 tot boven de *f* 80, terwijl de copijen naar van Huysum, Potter, Cuip, Adriaan en Willem van der Velde, Rembrandt, Dou en Jan Steen van *f* 50 tot *f* 120 het stuk verkocht werden.

Op het stedelijk archief te Utrecht berusten zijne portretten van het huis Oranje-Nassau, alle verwonderlijk vast en gemakkelijk geteekend, afkomstig uit den boedel van Isaak Timon, in 1769 te Amsterdam verkocht. Kramm bezit van hem het geteekend *Portret van Otto van Veen en familie* in kleuren. Ook graveerde Schouman in mezzo-tinto.

Nagler vermeldt als door hem gegraveerd:

G. Dou, *in het venster van zijn schilderkamer rokende*, *naar G. Dou*. gr. 4o.

Een man met baard, *grooten hoed en lubbekraag*, *naar Fr. Hals.* kl. 4o.

Een idem met korten baard, *witten halsdoek en ronden hoed*, in 4o. (zeer zeldzaam).

Een oosterling met langen baard, *buste regts gewend*. 12o. (zeldzaam).

St. Franciscus.

Een zittend man met glas en flesch bij eene lamp in 4o.

De modezuchtige vrouw, *naar G. Schalken* in 8o. en andere die ook door Kramm vermeld worden.

Zijn portret bestaat in schilderij en in gravure. Ook komt het voor bij van Gool.

Zie van Gool; Immerzeel; Kramm; Nagler; van Eynden en van der Willigen; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Cornelis Schouman]

SCHOUMAN (CORNELIS), broeder van den vorige, beoefende de schilderkunst en schilderde ‘aangename stukken van onderscheiden aard.’

Zie van Eynden en van der Willigen, *Leven d. Kunsts.*, D. II. bl. 218; Kramm.

[G. Schouman]

SCHOUMAN (G.). Van dezen kunstenaar vermeldt Kramm *Een gezigt op de stad Middelburg*, door hem geteekend en gestoffeerd, door J.C. Philips gegraveerd, in fol. oblong., voorkomende in de *Tegenwoord. staat van Zeeland*.

Zie Kramm.

[Martinus Schouman]

SCHOUMAN (MARTINUS) werd den 29 Januarij 1770 te Dordrecht geboren. Reeds in 1789 werd hij in den Haag, waar hij zich destijds tot zijne vorming in de schilderkunst ophield bij zijnen oud-oom, den beroemden kunstschilder Aart Schouman, met den tweeden zilveren eerepenning bekroond bij de Haagsche teeken-akademie, wegens zijn teekenen naar het naakt model. Na drie jaren te 's Hage doorgebragt te hebben, keerde hij naar Dordrecht terug, omdat hij, naardien zich zijne keus tot het schilderen van schepen, zee- en watergezigten bepaald had, de natuur aldaar beter dan elders kon bestuderen, en sedert is hij als een eerste meester in dit vak beroemd geworden.

In het jaar 1808 werd een zijner schilderijen, dat op de eerste tentoonstelling te Amsterdam veel lof ingeoogst had, door koning Lodewijk voor een goede som gekocht. In 1810 werd een zijner teekeningen, door de Maatschappij Felix Meritis met den uitgeloofden gouden eerepenning bekroond, en hij daarenboven met een getuigschrift van verdiensten vereerd. Van zijne werken, zoo teekeningen als schilderijen, in groot en klein bestek, krachtig en uitvoerig behandeld, vindt men er verscheidene in binnen- en buitenlandsche kunstverzamelingen.

Van zijne schilderijen *de overhaaste aftogt der Franschen*, *na hunnen vergeefschen aanval op Dordrecht*, *in het begin van* 1814, en het *bombardement van Algiers op den* 31 *Augustus* 1816, met zijn leerling J.C. Schotel bewerkt, werd reeds in diens biografie melding gemaakt.

Het kabinet op het paviljoen bij Haarlem bezit verschillende schoone voortbrengselen van zijn penseel.

Schouman was correspondent van de 4de klasse van het kon. Ned. inst., lid van de koninklijke schilder-akademie te Brussel, van de koninklijke akademie van beeldende kunsten

te Amsterdam, lid van verdiensten van het genootschap *Pictura* te Dordrecht, buitengewoon honorair lid der Amsterdamsche maatschappij *Arti et Amicitiae*.

Schouman overleed te Breda, waar hij zich in 1839 gevestigd had, den 30 October 1848, in den ouderdom van 78 jaren. Zijne weduwe M. de Haan stierf te Dordrecht, in 1853. Nog leeft hun zoon Isaak, die van 1838 tot 1865 leeraar in het handteekenen aan de militaire akademie te Breda geweest, en als portretschilder bekend is.

Zijn portret vindt men bij van Eynden en van der Willigen, en bij Immerzeel, doch, gelijk meest alle portretten in dit werk, niet gelijkende.

Zie van Eynden en van der Willigen, D. II. bl. 151-154; Immerzeel; Kramm; *Feestv. v. Pictura* 1824, bl. 75-77; Nagler; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Wap, *Kunstnalatenschap van den zeeschilder M. Schouwman*, *verloting in Nov.* 1853.

[Johannes Schout]

SCHOUT (JOHANNES), rederijker uit de 17 eeuw, wiens poëzij men vindt in *Vlaerdinghs Rederykbergh*, *Der Rederyckers stichtige Samenkomst te Schiedam enz.*

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 242.

[Pt. Jacobsz. Schout]

SCHOUT (Pt. JACOBSZ.), burgemeester van Haarlem in 1614 enz. Zijn voortreffelijk portret komt voor bij Muller, *Cat. v. portr.*

[Petrus Schout]

SCHOUT (PETRUS), heer van Hagestein, kanunnik van Utrecht, aldaar den 14 October 1640 geboren, den 29 Mei 1690 overleden, beroemd regtsgeleerde. Zijn portret door A. Blooteling gesneden in fol. vindt men bij Muller t.a.p.

[Allert Schouten]

SCHOUTEN (ALLERT), deelgenoot van den togt van den admiraal Willekens, naar de kust van Brasilië in 1623. Hij tastte met 1200 soldaten en 200 matrozen de stad St. Salvador aan, die hij innam. Hem en zijn broeder Willem werd vervolgens het bevel over die stad en de Allerheilige baai opgedragen, doch beide, inzonderheid de laatste, verwaarloosden de behoorlijke versterking der plaats, en verspilden daarenboven een groot deel van den buit, die hun in handen viel, in ongebondenheid. De laatste werd kort daarna toen don Frederik de Toledo St. Salvador belegerde, door de bezetting afgezet.

Zie J. de Laet, *Verh. v. West-Ind.* bl. 10-54; Aitzema, *Saken van Staat en Oorl.*, D. I. bl. 336-343; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XI. bl. 12, 13. Van Kampen, *O.I.* D. I. bl. 302, 303, 305.

[K. Schouten]

SCHOUTEN (K.) gaf in het licht:
Eenige Caracterschetsen. Alkmaar 1795.

Zie *Naaml. van Boeken*, Amst. bij A.B. S a a k e s .

[Hubert Schoute of Schouten]

SCHOUTE of SCHOUTEN (HUBERT), bloeide in het midden der 18 eeuw als graveur en etser te Amsterdam, en graveerde o.a. vele *gezigten van Amsterdam* met zijn zoon (die volgt). K r a m m

vermeldt twee prentjes van dezen meester, *een gebaard schoenlapper*, zeer naff voorgesteld, en *een man met een mand groenten aan zijn arm*.

Volgens Immerzeel graveerde hij ook met J.E. Gravé 20 hollandsche dorpsgezigten.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Hubert Pieter Schoute of Schouten]

SCHOUTE of SCHOUTEN (HUBERT PIETER), zoon van den vorige, werd in 1747 te Amsterdam geboren. Hij werd door zijn vader in hetzelfde kunstvak, dat deze beoefende, opgeleid. Paul van Liender en Ploos van Amstel bevorderden door hunne lessen en belangstelling de ontwikkeling van zijn talent. Hij hielp zijn vader in het graveren van de 95 stuks stadsgezigten te Amsterdam, door Fouquet uitgegeven, waaronder 59, door hun beiden, naar hunne eigene teekeningen gegraveerd.

Later hield hij zich bij voorkeur bezig met het vervaardigen van uitvoerige teekeningen van dergelijke gezigten, in den smaak van Jan van der Heyde en J.H. Prins. Ook vervaardigde hij teekeningen naar fraaije schilderijen, die op de verkooping van Ploos van Amstel *f* 80 à *f* 81 golden. Zijne teekeningen werden met *f* 40 en *f* 50 betaald. Hij overleed te Haarlem in 1822.

Zie Immerzeel; Kramm.

[J. Schoute]

SCHOUTE (J.), teekenaar en graveur, bloeide omstreeks 1750 te Amsterdam. Kramm bezit van hem:

Boeren-kermis-vreugd, *geinventeerd en geteekend door Aartman* en *in 't koper gebragt* door J. Schoute.

Zie Kramm.

[J. Gijsbert Schoute of Schouten]

SCHOUTE of SCHOUTEN (J. GIJSBERT), waarschijnlijk een Amsterdammer. Hij vervaardigde eenige platen in Lairesse's *Schilderboek*, en de meeste portretten in Le Vassor's *Geschiedenis van Lodewijk XIII*. Kramm bezit van hem *de vier stonden van den dag*, beteekend Gilb. Schoute *sculp.* in gr. fol. oblong.

Hij teekende ook portretten b.v. dat van *Pasquier Quesnel*, Gilb. Schoute *ad vivum faciebat Amstelod*. 1717 in fol.

Zie Nagler; Füsszli; Immerzeel; Kramm.

[Jan Schouten]

SCHOUTEN (JAN), geboren te Dordrecht den 5 Januarij 1787, was een zoon vaa Jan Schouten, scheepsbouwmeester en houthandelaar aldaar. De vader den wensch koesterende, dat zijn zoon Jan zijn opvolger mogt worden, gaf hem dienovereenkomstig eene opleiding; zorgende vooral dat theorie en praktijk zijnen kweekeling in het vak eigen werden, waartoe hij eene bijzondere gelegenheid vond

op de werf der marine te Rotterdam, aangezien de vermaarde constructeur P. G l a v i m a n s aldaar de leiding des jongelings voor zijne rekening

nam en zoo gelukkig voltooide, dat Jan Schouten in verderen leeftijd, onder de eerste scheepsbouwmeesters onzes lands werd geteld, welk geluk hij erkende verschuldigd te zijn aan zijn vaderlijken vriend en leermeester P. Glavimans. Overigens deed zijn vader hem onderwijzen overeenkomstig zijnen stand en de middelen, door noesten vlijt en Gods zegen verkregen; waardoor de vernuftige en leergierige knaap - die soms heimelijk des nachts, bij 't flaauwe nachtlicht, zijn leeslust voedde - in volwassen leeftijd zich als een wetenschappelijk mensch onderscheidde; ja, zelfs de verwachting zijns vaders overtrof, die alzoo bij het einde zijns werkzamen levens een waardigen opvolger achter liet.

Onze Jan Schouten die inmiddels de voornaamste buitenlandsche steden van Europa had bezocht, eensdeels tot vermeerdering van kennis en anderdeels tot uitspanning, was in meer dan een opzigt opvolger van zijn vader. Eerstelijk als voortreffelijk scheepsbouwmeester en belangrijk houthandelaar; en ten andere, als verzorger en beschermer van hulp- en raadbehoevende stad- en landgenooten.

Tijdelijke middelen, hem ten deel gevallen, waren niet alleen eene bron van welvaart voor Dordrechts werklieden, die den scheepsbouw hanteren, en doorgaans ten getale van vijftig op zijn werf het brood verdienden, maar ook voor vele leveranciers, groot en klein.

Het werk des vaders werd door den zoon al meer en meer uitgebreid, zoo, dat het afloopen van een koopvaardijschip meestal dadelijk werd achtervolgd door het op stapel zetten van een ander, al ware het ook, dat daartoe geene bestelling was gedaan, alleen uit zorg voor het werkvolk, dat niet ledig mogt loopen. Immer was hij bedacht tot voortzetting en uitbreiding van zijn vak. Reeds in 1826 bouwde hij de stoomboot (destijds, in evenredigheid van kracht de snelst loopende) die de stoomvaart tusschen Dordrecht en Rotterdam opende, en tot den huidigen dag (1853) in de vaart is. Ook was hij, met de heeren G. Maurits en J.B. 't Hooft, zijne bloedverwanten, oprigter der eerste Oost-Indische reederij te Dordrecht.

Zooals wij zeiden: zijn werk stond niet stil, evenmin zijn geest tot volmaking van dat werk. Zijne nagelaten verzameling van scheeps- en andere modellen en van scheepsteekeningen, zoowel bouwkundige als andere, getuigen van zijn' onverflaauwden ijver in het verzamelen der bronnen, waardoor hij de volmaking in zijn vak zoo nabij wist te komen. Voegt men hierbij zijne betrachting van liefdadigheid, - ja wel in navolging van zijn geslacht, dat daarvoor bij Dordrechts armen in zegenend aandenken blijft - maar ook uit eigen aandrift, zoo zal men bevroeden, dat Jan Schouten te Dordrecht een beduidenden invloed had, ook dan, wanneer politieke gebeurtenissen den geest van den minderen stand

tot verkeerdheden zouden hebben kunnen doen overhellen. Bij zulke gelegenheden wist J a n S c h o u t e n zijn werkvolk en velen, die des winters en in kommervolle tijden door hem en zijne familie werden beweldadigd, ten goede te leiden; ja, dienstbaar te maken tot handhaving van orde en wet, tot bescherming van have en goed, van bejaarden en kinderen. Immers, dat ondervond Dordrechts goede gemeente, ten jare 1813, 1830 en in verdere gewigtige en hagchelijke jaren. De redding des vaderlands, de herstelling van de dynastie van Oranje was zijn zucht, zijn verlangen en doel. Daartoe werden geene gevaren overwogen, geene opofferingen afgemeten.

Het was alzoo geen wonder, dat J a n S c h o u t e n , ten jare 1813, lid werd van Dordrechts stedelijk bestuur. Rondborstigheid en onafhankelijkheid, gepaard met veelzijdige kennis en vergevorderde ervarenheid en ondervinding, zoowel met betrekking tot de zaken in het algemeen als tot die, welke zijn vak in het afgetrokkene betroffen, maakten hem nuttig en noodzakelijk niet alleen voor de stad zijner geboorte, maar tegelijk voor ons vaderland. Vandaar, dat hij als blijk van vertrouwen en hoogschatting, tot lid der provinciale staten van Zuid-Holland werd benoemd en in die betrekking werkzaam was, nadat vroeger zijn verdienste was gehuldigd door den koning, die hem tot ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw had benoemd.

Was S c h o u t e n dikwijls van den vroegen morgen tot den laten avond werkzaam in zijn beroep en verdere betrekkingen, niettemin wist hij den tijd te vinden tot voldoening aan eenen lust, hem van der jeugd eigen, te weten, het hanteren van het speeltuig der dichters. Zijn bundel gedichten, bij I. I m m e r z e e l J z . uitgegeven, prijst zich door dichterlijk schoon, verheven gevoel en reinen kunstzin aan. Zijne opwekking ten strijd in April 1815 getuigt niet minder van zijne vaderlandsliefde, als van zijn krachtigen greep en welluidenden toon bij het bespelen der lier. Zijn lierzang op de overwinning te Algiers in 1816, bevat in stoute trekken het verhaal van deze groote gebeurtenis, gepaard met de herinnering: ‘wat Neêrlands waterhelden in vroegere eeuwen bestonden, en den wenk voor hunne naneven, om Neêrlandsch glorie ter zee bij vernieuwing aan den dag te leggen.’

S c h o u t e n muntte daarenboven uit als beoefenaar der letterkunde en geschiedenis. Hij had zich, door veeljarige studie, eene oudheidkennis eigen gemaakt, wier beoefening lang zoo meer tot zijne uitspanning behoorde, en gevoed werd door overvloed van middelen, om in het bezit te komen van klassieke schrijvers en zeldzame tractaten over de geschiedenis des vaderlands; van uiterst zeldzame biographiën, autographen, boekwerken en kronieken; van de uitgaven der oude Nederlandsche

dichters, van historische leg- en gedenkpenningen, plaatwerken, portretten, teekeningen, facsimilés, stamboomen, hekelschriften, spotprenten, anniversariën, en hetgeen verder tot de kennis der geschiedenis des vaderlands, tot de letterkunde in het algemeen, en de oudheidkennis in het bijzonder behoort.

Bij dit alles was S c h o u t e n een ijverig voorstander der Dordsche vereenigingen, tot verbroedering des menschdoms, tot nut en beschaving, tot beoefening van wetenschappen en schoone kunsten, tot welzijn van behoeftigen, en tevens een trouwe bezoeker der plaatsen aan inspanning en vermaak gewijd.

De vereeniging tot verbroedering des menschdoms, met andere woorden, de orde der vrijmetselaren, was zijn troetelkind. Daarom stichtte hij, ten jare 1814 te Dordrecht, met eenige zijner medebroeders de loge: la Flamboiante, een der bloeijendste en weldadigste in ons vaderland, welke loge, S c h o u t e n tot aan zijn dood als achtbaren meester huldigde, vereerde en vierde.

Het was in 1817, dat hij zijne bekende - in later tijd in verscheidene talen overgezette - Vrijmetselarij in drie zangen in het licht gaf: waarin hij de leer, het doel, de uitwerking en zijne verknochtheid aan deze wereldburgerlijke instelling ontwikkelde. Dat J a n S c h o u t e n als groot dignitaris in het groot Oosten van Nederland ten jare 1824 zitting nam, en in 1840 door zijn hoog eerwaarde, den groot-meesternationaal voor de symbolieke graden werd benoemd, was het gevolg van verdienste, trouw, vastberadenheid, hulpvaardigheid, verdraagzaamheid en menschlievendheid, waardoor hij zich, levenslang en als lid der maatschappij, en als lid der orde onderscheidde. Hij overleed 23 April 1852 in den ouderdom van 65 jaren.

Hij gaf in het licht:

De vrijmetselarij, *in drie zangen*. 's Hage 1817. 8°.

Gedichten en gezangen, *met muziekpl*. Rott. 1819. 8°.

Dichtoffer aan zijne Majesteit den koning der Nederlanden, *op deszelfs vijftigste verjaring*. 's Hage 1822.

B.F. T y d e m a n , J. K i s s e l i u s en J. S c h o u t e n . *Hulde aan de nagedachtenis van Ewaldus Kist; toegewijd aan het Dordrechts genootschap: Diversa Sed Una.* Dordr. 1823. m. portr. 8°.

De eer der vrijmetselarij gehandhaafd; lierzang. 'sHage 1823.

Dichthulde aan hare Maj. de koningin der Nederlanden, *op derzelver vijftigste verjaardag*. 's Hage 1824. 8°.

Lijkzang op mijne moeder Maria Schouten, *geboren Boet*, *overleden te Dordrecht den* 30 *Maart* 1831.

Bij het graf van J.C. Schotel (Dordr. 1838) 8°.

Daarenboven zijn er vele zijner gedichten verspreid in den *Muzen-Almanak*, het *Jaarb. der Vrijmetselaars* en andere jaarboekjes. Zijne rijke bibliotheek is in 1853 te Amsterdam door C. Weddepohl verkocht. Hij is meermalen afgebeeld.

Part. berigt, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Joost Schouten]

SCHOUTEN (JOOST), directeur der O.I. comp. Hij resideerde te Siam 1624-1629 en stelde in 1636 het volgende verhaal op:

Beschijvinge van de Regeeringe, *Macht*, *Religie*, *Costuymen*, *Trafycquen*, *ende andere remarcquable Saecken*, *der Coningrijcks Siam. Gestelt in den jaere* 1636 *door Joost Schouten en een Verhael van de Reyze gedaen in de meeste deelen van de Oost-Indiën*, *door den Oppercoopman Hendrick Hagenaer*, *Uytgevaeren in den jaere* 1631 *ende weder-gekeert A.* 1638. *Herdrukt in Françoys Caron*, *Beschrijvinghe van het Machtigh Coninckrycke Japan*. Amsterd. 1648. 4°.

Afzonderlijk. Amst. 1651. 4°.

Zie Tiele, *Memoire sur les Voyages Neerlandais*, p. 255, 257, 260, 261, 270; *Naamreg. v. Abcoude*, bl. 36.

[Willem Cornelisz. Schouten]

SCHOUTEN (WILLEM CORNELISZ.), geboren te Hoorn, was kapitein gedurende een reis rondom de wereld onder het bestuur van Jacob le Maire. Ook nam hij deel aan de expeditie onder Wolffhart Harmansen naar de O.I. in 1601, 1602, 1603. Hij overleed in 1625 in de baai van Antongi op zijne terugreis naar het vaderland met Bontekoe.

Vondel bezong in een klinkdicht, niet vrij van valsch vernuft, den *Lof van Willem Cornelisz. Schouten*, *die eerst de Straet le Maire ontdeckte*.

Hij schreef:

Journal ofte beschrijving van de wonderlicke reyse, *ghedaen door Willem Cornelisz. Schouten van Hoorn*, *in de jaren* 1615, 1616 en 1617. *Hoe hij bezuyden de Strate van Magel-lanes een nieuwe Passagie tot in de groote Zuydzee ontdeckt*, *en voort den gheheelen Aerd-kloot omgheseylt heeft. Wat Eylanden*, *vreemde volcken en wonderlicke avontuere hem ontmoet zijn. 't Amsterdam by Willem Jansz. op 't Water in de Sonnewijzer* 1618. 4°. met pl. en kaart. Arnhem 1618. 4°. Amsterdam *voor Jan Jansz. Boekverkooper in de Paskaert*. 1618. 4°. Amsterdam 1619. 4°, 1624. 4°, 1632. 4°. Rotterd. 1637. 4°. Amst. 1644. 4°, 1648. 4°. Hoorn 1648. 4°. Dokkum 1649. 4°, 1651. 4°. Amst. 1655. 4°. Amst. 1661. 4°, 1663. 4°, 1664. 4°. Amst. (omstreeks) 1690. 4°, 1716. 4°. Z.j. *bij de weduwe van Gijsbert de Groot* 1766. 4°. enz.

In 't Fransch Amst. *Guillaume Janson* s.a. 4°. 9 *planches et cartes* (twee uitgaven in één jaar). Amst. 1619. 4°. *chez Jan Jansson* (twee uitgaven). Ibid. 1619. 4°. *chez Pierre du Heere.* In 't Latijn Amst. 1619. 4°. En in 't Duitsch Arnheim Anno 1618. 4°.

Zie Velius, *Chron. v. Hoorn*, bl. 522, 555; Abbing, *Aant.*

op Velius, bl. 122, 123-126, 130, 131; T i e l e , *Mém. sur les voyages Neerl.*, p. 40-54, 59, 60, 63, 204, 216; B o n t e k o e , *Journaal*, bl. 57, 73.

[Wouter Schouten]

SCHOUTEN (WOUTER), in 1638 te Haarlem geboren, legde zich op de heelkunst toe en werd na een streng examen te Amsterdam bevorderd tot heelmeester, en tot onder-chirurgijn aangesteld op een der schepen der O.I. compagnie. Later bevorderd tot opper-chirurgijn, bleef hij zeven en een half jaar in dienst, en woonde in de Molukken, zoo ter zee als te land, vele ernstige gevechten bij. In zijn vaderland weêr gekeerd (1665), vestigde hij zich in zijne geboorteplaats en schijnt toen zijne *Oost-Indische voyagien* opgesteld en uitgegeven te hebben, die mèt zóóveel graagte gelezen werden, dat in 1740 een derde druk te Amsterdam het licht zag. O.Z. v a n H a r e n getuigde van deze reisbeschrijving dat weinige reizen een aangenamer lektuur opleverden. Jaren lang hield hij te Haarlem een scheerwinkel, onderwees vele leerlingen, kreeg een uitgebreide praktijk en genoot de algemeene achting.

Sedert 1544 bestond te Haarlem een chirurgijns-gild, zamengesteld uit een deken twee vinders, twee oud-vinders en een stads-doctor, die echter alleen over de theorie en niet over handwerk ondervroeg, want de heeren doctoren van het collegium verachtten de chirurgijns en waren hen weinig behulpzaam in de kunst. Toen S c h o u t e n tot het vindersschap gekozen was, zag hij hoe gebrekkig die proefnemers waren, en trachtte zulks te verbeteren door grondig onderwijs in de kunst en achtte het zijn pligt, als een proef een klein gedeelte zijner kunstoefening, gedurende zijn diensttijd onder het gedruisch der wapenen en later als heelmeester en praktizijn te Haarlem mede te deelen.

In 1694 heeft hij uitgegeven: *Het gewond hooft of korte verhandeling van de opperhooftwonden en bekkeneelsbreuken*, *en van de wonden des aangezigts en der hals*, herdrukt Rotterdam 1720.

Hij was zeer ingenomen met zijn vak stelde het verre boven de inwendige geneeskunst, die meermalen omtrent innerlijke kwalen onzeker, duister en twijfelachtig is, waardoor vele verdeeldheden van gevoelen plaats had. Als een rond en vrijmoedig zeeman bestreed hij de denkbeelden van B l a n k a a r t , B o n t e k o e , O v e r k a m p en v a n d e r S t e r r e . Hij betreurde het, dat men de oude schrijvers verachtte en allerlei vreemde stellingen en leeringen in eene menigte van boeken trachtte smakelijk te maken.

Een ander geschrift door hem opgedragen aan zijn neef R u y s c h bleef na zijn dood eenigen tijd berusten bij zijne weduwe en is in 1727 te Rotterdam gedrukt, getiteld:

Verhandeling van de tegennatuurlijke gezwellen, *op reden en ondervinding door een vijftigjarige kunstoefening bevestigd*.

S c h o u t e n beoefende ook de Nederduitsche poëzij, blijkens zijn gedicht in 1700 te Amsterdam in het licht gekomen en getiteld:

God verheerlijkt in zijne Heerlijkheid, *Regtvaardiqheid*, *Barmhartigheid en onuitsprekelijke liefde*, *tot troost der Heiligen en de bespiegeling van de goddelijke waarheid*, *digtkundig verklaard*.

Hij overleed in 1704.

Zie B a n g a , *Gesch. d. Geneesk.*, bl.; v a n K a m p e n , *Gesch. d. Ned. Letter. en Wetens*, D. II. bl. 77; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*, K o b u s en d e R i v e c o u r t ; R a b u s , *Boekz. v. Europa* 1701, bl. 109 en volgg.; *Boekz. der Gel. Wereld* 1762 *a* 472, 473; A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl.; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Petrus Schouten]

SCHOUTEN (PETRUS), R.C. priester te Oegstgeest (1782) vervolgens (1790) te Alkmaar, aldaar overleden 16 October 1805.

Hij schreef:

Het heilig verlangen naar den Messias. Amst. 1793. 8°.

Overgang van Frans Voorhout, *uit de gemeenschap der gereformeerden tot die van de roomsch cath. kerk*, *door zijne openbaare belijdenis van derzelver leere*, *gedaan te Alkmaar*, *op Zondag den* 10 Sept. 1797, *voorgesteld naar aanleiding der woorden*: Hand. IX:21. Amst. 1797. gr. 8°.

De overgang van Frans Voorhout, *uit de gemeenschap der gereformeerden tot die van de roomsch katholijke kerk verdedigd; ter beantwoording van een geschrift*, *genaamd: De overgang van Frans Voorhout enz. getoetst*.

Alsmede. Een kort doch genoegzaam antwoord op een ander: De beschuldiging van den pastoor P. Schouten wederlegd, enz. Amst. en Alkm. 1799-1800. 4 st.

De ware godsdienst: nieuwe uitgaaf, *door M. van Steenwijk*, *m. pl. en portr.* Rotterd. 1828. 8°.

Beantwoording der vraag: welke bewijzen leveren natuur en rede op, *voor het bestaan van de godsdienst? en welke bewijzen zijn er voor het bestaan eener onfeilbare kerk?* Amsterd. 1802. 8°.

Godvruchtige bedenkingen over het onze vader. Amst. 1808. 8°.

Uitbreiding van het onderwijs der roomsch katholijke jeugd wegens het H. Sacrament. Rotterd. 12°.

Vredewensch aan de roomsch-catholijke gemeente te Obdam, *den* 10 *October* 1803, *bij gelegenheid der inwijding van het door dezelve verkregen kerkgebouw*, *naar aanleiding dezer woorden: Vrede zij dezen huize*. Matth. X:21. gr. 8°. Amst. 1803.

Bijvoegsel tot den vredewensch, *aan de roomsch cathol. gemeente te Obdam; ter verantwoording van het gezegde in dezen*, *wegens de herkomst van het door dezelve verkreegen kerkgebouw; welk gezegde Ds. H. van Bork*, *pred. bij de hervormden te Wognum en Wadwai*, *in zijne redevoering*, *den* 6 *Novemb. l.l. of aan onkunde*, *of aan moedwilligheid heeft toegeschreven*. Amst. 1804. Hierbij hoort *H. van Bork*, *toets der redenen van den eerw. heer P. Schouten*, *R.P. en pastoor te Alk-*

maar, *door zijn E. bijgebragt in zijn bijvoegsel tot den vredewensch*, enz. Hoorn 1804.

Predicatie over de zorg der ouders voor het welzijn hunner kinderen, *naar aanleiding van het gebed eener oversten der synagoge aan Jezus*, *voor de behoudenis van zijn twaalfjarig dochtertje*, Matth. IX. vs. 18. Amst. 1804.

Zijue verh. *over het bestaan van God*, werd door 't Nut van 't Algem. bekroond. Ook gaf hij een kerkboek in 't Itcht dat zeer gezocht is.

Zijn portret bestaat.

Zie *Naaml. der Nederd. boeken uitgegev. bij A.B. Saakes;* M u l l e r , *Cat. v. portr. Part. Berigt*.

[H.J. Schouten]

SCHOUTEN (H.J.), med. dr. te Amsterdam,

schreef:

Verhandeling over de oorzaken, *waarom drenkelingen*, *verstikten en verhangenen*, *dikwerf een prooi van den dood worden*. Amst. 1822. gr. 8°.

Ernstige waarschuwing of nood- en hulpboekje voor allen welke in de liefde of door zelfbevlekking buitensporig zijn geweest. op nieuw verbeterd door H.J. Schouten. Amst. 1829.

Onderzoekingen aangaande den aard en de geneeswijze van den cholera-morbus of braakloop. Amst. 1832.

Pathologisch en physiek betoog, *dat de Aziatische eene besmettelijke ziekte is*. Amst. 1833. 8°.

Ontleed-, *natuur- en ziektekundige onderzoeken*, *aangaande den aard en de geneeswijze van de cholera-morbus in het algemeen en van de Aziatische in het bijzonder*.

Over de oorzaken, *waarom de uitbarsting der toevallen bij sommige hoofdwonden*, *zoo lang vertraagd wordt*, *benevens de behandeling welke*, *zoowel ter voorkoming*, *als ter bestrijding dezer toevallen gevorderd wordt in N. Prijsverhand. v.h. Genoots. ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam* 1820. D. V. bl. 1.

Geschied- en ziektekundige bedenkingen en aanwijzingen omtrent de koepok-inënting (*vaccinatie*). Amst. 1836. 8°.

Brief aan Vitringa Coulon, *aangaande deszelfs betoog over de noodzakelijkheid*, *om*, *tegenwoordig dadelijk gepaste en krachtdadige middelen te gebruiken*, *wanneer men door loop*, *gepaard met brakingen en buikpijn*, *wordt aangevallen*, *en men niet terstond geneeskundige hulp kan bekomen*. Amst. 1832.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. ac Chir.* p. 319.

[M. Schouten]

SCHOUTEN (M.).

Men heeft:

H. Bezoet en M. Schouten, *waarneming van een zonderling ongemak aan het onderste gedeelte van den ruggegraat. Met afbeeld. in Verhandel. v.h. Bataafsch Genoots. van Proefonderv. Wijsbeg.* 1775. D. II. bl. 92.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. Chir.* p. 32.

[W.J. ter Schouw]

SCHOUW (W.J. TER), med. dr. schrijver van: *Diss. chir. capita theoriae et praxeos ulcusculorum artificjalium sistens*. Gron. 1810.

Zie H o l t r o p , *Bibl. Med. et Chir.* p. 319.

[Graaf Joost H van Schouwenburg]

SCHOUWENBURG (Graaf JOOST H VAN), heer van Ghemen, zoon van Graaf J o o s t werd omstreeks 1525 geboren.

Hij was aan verscheidene Nederlandsche geslachten vermaagschapt, en oom der echtgenoote van H e n d r i k v a n B r e d e r o d e . W i l l e m I noemt hem in zijn lastbrief tot 's konings stadhouder van Friesland van 15 Julij 1572 ‘onze vriendlijke lieve neve.’ Wij ontmoeten hem in 1568 als bevelhebber onder W i l l e m I, ten tijde van den slag bij Heiligerlee. De prins zond hem derwaarts met een versterking van Hoogduitsche knechten en ruiterij. Vier jaar later werd hij door dezen tot stadhouder van Groningen en Friesland aangesteld. Hij nam zijn verblijf in Franeker op Sjaardemahuis, en daar de benden, waarmede hij in Friesland was gekomen, uit alle volken waren zaamgeraapt, had zulks ten gevolge dat en de stad en ook zijn goede naam veel leden. Hij bragt daardoor teweeg, dat de burgers, na zijn vertrek, weder den koning toevielen en zich met diens stadhouder R o b l e s verzoenden.

Toen D i e d e r i c k v a n B r o n c k h o r s t e n B a t e n b u r g , heer van Nedermurmpter, ook een gedeelte van het stadhouderschap op naam van W i l l e m I uitoefende, gaf dit aanleiding tot twist tusschen beide stadhouders, die echter gelukkig door D u c o M a r t e n a werd bijgelegd. S c h o u w e n b e r g bleef stadhouder en B a t e n b u r g werd kolonel over eenige vaandels knechten, ‘Bitter en vernielend (schrijft S c h e l t e m a) was toen de kleine oorlog in Friesland; de ingezetenen leden evenveel van den vriend als van den vijand, vooral ook door de slechte betaling van allen. De graaf moest het Oldeklooster bij Bolsward prijs geven, om de naar geld roependen van den hals te schuiven.’ S c h o u w e n b u r g stelde te Franeker, daar het hof te Leeuwarden nog de zijde des konings hield, een geregtshof in, doch nog in hetzelfde jaar vlood hij naar Duitschland, zooveel geld als hij kon medevoerende. Vele geschiedschrijvers roemen zijn gedrag in den vrijheidskamp, doch hij was eigenlijk, gelijk de schrijver van A n d r i e s B o u r l e t t e opmerkte, een zwakhoofd, die weinig goeds heeft gedaan.

Welk een man hij was, blijkt o.a. ook uit de volgende woorden, ontleend aan een brief van den prins van Oranje aan graaf L o d e w i j k : ‘Au reste les affaires se portent bien. Je vous envoye icy joincte la liste de mes gens de guerre oultre lesquels le comte Joos de Schouwnburg lequel desjà avoit prins son serment à l'évesque de Colongne pour le due

d'Alve, s'est tourné de mon costé, estant content de moy servir. J'espère encoire aujourd'huy traiter avec luy, pour laquelle affaire je l'ay mandé vers moy.'

Hij huwde in 1562 Elizabeth van Pallant, zuster van Floris van Pallant, graaf van Culemborg. In het Culenborgsch archief berusten nog brieven van graaf Joost en freule Elizabeth aan Floris I (1565-1570). Hij overleed 1581.

Zie Hooft, Bor, van Meteren, Strada; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 274, 369, 401; te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 490; Winsemius, *Hist.* I. 12. bl. 153; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 16 (aant.); Groen van Prinsterer, *Archives* (1e série), T. II. p. 24, T. III. p. 171; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.*, D. VI. bl. 135; Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Bosscha, *Nederl. heldend. te land*, D. I. bl. 198; *Gids* 1844 no. 3, bl. 131, no. 4, bl. 187, no. 5, bl. 230; Nieuwenhuis; Kok; Kobus en de Rivecourt.

[Schouwenburg]

SCHOUWENBURG ( ) was schrijver van

Sigismund Prince van Poolen of 't leven is een droom. Tooneelspel. Amst. 1647, 1654. Brussel 1668. Amst. 1705.

Zie v. Doornik, *Bibl. van Anonym. en Pseudon.*, bl. 427.

[A. Schouwman]

SCHOUWMAN (A.) schreef:

Waarneming eener buikzwangerheid, in *N. Verhand. v.h. Genoots. ter bevord. d. Geneesk.* 1825. D. IV. st. I. bl. 178.

Waarneming eens achtergeblevene moederkoeks, *vergezeld van eenen hevigen vloed*, *stuipen*, *werkeloosheid der baarmoeder enz.* Ald. bl. 181.

Over de vasthechting der placenta op den mond van den uterus, *welke een abortus ten gevolge had*. Ald. bl. 180.

Waarneming eener geslotene schede, *waardoor de verlossing belet werd*. Ald. bl. 179.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* bl. 319.

[F. Schouwman]

SCHOUWMAN (F.).

Men heeft:

J. van Iperen en F. Schouwman, *Beschrijving van de Wou-Wouwen*, in *Verh. v.d. Maats. ter bevord. v.d. landbouw* 1780. D. II. bl. 383.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 161.

[Simon Schovel]

SCHOVEL (SIMON), rentmeester van den Briel, den 18 Aug. 1573 te Schoten onthalsd. Op *Catal. C. van Alkemade* en *P.v.d. Schelling* n°. 92 der mss. in fol. (Amst. 1848) komt voor:

Attestatiën en informatiën van den hove van Holland in de zaak van Jonkh. Johan van Duvenvoorde, *bailliu*, *dijkgraaf en rentm. gen. van den lande van Voorne in de overgave van Haarlem door de Spanjaarden gevangen*, *eerst op 't stadhuis*, *daarna op de hofstede van den burgemeester Nicolaas van der Laan*, *alwaar de graaf v. Bossu gelogeerd was*, *gelegd*, *tot Schoten*

gebragt, *en eindelijk nevens de HH. Lancelot van Brederode*, *Rossigny en Simon Schovel*, *op den* 18 *Aug.* 1573 *voor den noen aldaar onthoofd en in een kuil begraven*.

Van Meteren schrijft (*Nederl. Hist.* D. II. bl. 156) dat zulks den 20 van hooimaand geschiedde. 'Den 20 van hooimaand werden Jonker Lancelot van Brederode, Rosony en den rentmeester van den Briel te Schoten onthalsd.'

Zie *Chr. v.h. Hist. Genoots.*, D. V. bl. 133, 134.

[Egbertus Schrader]

SCHRADER (EGBERTUS), predikant te Tjamsweer (1734), Landsmeer (1738), leefde nog in 1777, en schreef:

De weg der gereytigheid en het midden van de paden des regts, *waarop de Opperste Wijsheid doet wandelen*, *volgens Spreuk. VIII:*20. Amst. 1762. 8°.

Boekz. 1762 *b*, bl. 546-567.

Vereischte hoedanigheden en verscheide deugden, *die in eenen getrouwen dienaar des N.T. behoorden gevonden te worden*, *voorgesteld in drie Bevestigings-Predicatiën over I Tim. III:*1, 2, *Jer. XV:*19, *I Petr. IV:*10, 11, *en vele andere texten tot hetzelve einde uitgebreid*, *benevens de pligten der Gemeente omtrent hunne leeraren*, *zijnde dit het derde stuk van den weg der geregtigheid enz.* Amst. 1765. 8°.

Boekz. 1765 *a* bl. 554-559.

Over den Catechismus. Amst. 1777. 5de dr.

Klaar en zaaklijk onderwijs in de gronden der Christelijke Religie. Amst. z.j. 3de dr. 8°.

Fundamentele waarheden. Amst. 8°.

Het Euangelie der Zaligheit en deszelfs troostrijke benamingen voorgesteld. Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 400, 401; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1738 *b* bl. 369, 532.

[Johannes Henricus Schrader]

SCHRADER (JOHANNES HENRICUS), geboren te Steinfurt, werd in 1719 predikant te Morra en Lioessens, in 1720 te Ternaard, in 1732 te Leeuwarden, waar hij overleed. Hij was vader van Johannes Schrader, (die volgt), Ernestus Wilhelmus Schrader, pred. te Marsum, vervolgens te Sneek, en Ludovicus Schrader, predikant te Idaard, IJsselstein en Vlissingen.

Hij schreef:

*Lijkrede over Openb. XIV:*13, *ter gelegenheid van het afsterven van haare D.H. Maria Louise*, *Landgravin van Hessel-Cassel*, *Vorstin Douairiere van Oranje en Nassau enz. den* 14 *Junij 's daags na de plegtige lijkstatie van Hooggem. Vorstin in de Jacobijnerkerk uitgesproken*. Leeuw. 1765. 8°.

Boekz. 1765 *b* bl. 76.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. der predd. v. Dokkum*, bl. 143, 186; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1725 *a* bl. 493, 615.

[Johannes Schrader]

SCHRADER (JOHANNES), zoon van den vorige, werd in 1722 te Ternaard geboren, begon zijne letteroefeningen te Leeuwarden en bezocht vervolgens de akademie te Franeker, met plan zich voor het leeraarambt voor te bereiden. Hij had hier de beroemde H e m s t e r h u i s en B u r m a n , later V a l c k e n a e r , ook V r i e m o e t , en, toen hij zijn godgeleerde studie aanving, vooral V e n e m a tot leermeesters. Hij had vooral aanleg voor de kritiek, waarop hij zich zóó toelegde, dat hij op zijn 19 jaar reeds zijne schoone uitgaat van M u s a e u s voor den druk gereed had. Den 4 Maart 1744 werd hij tot praelector in de welsprekendheid en geschiedenis aan die hoogeschool aangesteld, waarop in 1748 zijn benoeming tot gewoon hoogleeraar volgde. Hij aanvaardde den 1 Mei 1749 zijn ambt met een oratie: *de poëtis praecipue recentioribus qui Latine scripserunt*. Den 4 Februarij 1752 hield hij op last van curatoren een lijkrede op W i l l e m IV in Latijnsche verzen. In 1764 werd hij Professor Poëseos.

Volgens getuigenis van W i j t t e n b a c h was S c h r a d e r een uitstekend oordeelkundige, die door voorbeeld, leer en uitgegeven schriften uitmuntte, waarvan zijne *Observationes* en *Emendationes* op Latijnsche dichters bewijzen zijn. Hij had het oogmerk ook het aardrijkskandig werk van A v i e n u s uit te geven, doch werd daarin verhinderd door den dood. Hij had ook zijne menschelijke zwakheden. Na den dood van O u d e n d o r p wenschte hij, gelijk B u r m a n II, dezen te Leiden op te volgen, in welks nabijheid beide een buitengoed hadden, en hij nam het zeer euvel, dat men aan R u h n k e n i u s boven hem de voorkeur gaf. Hij vormde voortreftelijke leerlingen en was een goed Latijnsch dichter. Hij overleed den 26 November 1783 in den ouderdom van 62 jaren.

Hij gaf in het licht:

Specimen sextum Adnotationum philolog. ad dicta classica V.T. Franeq. 1740.

Musaei Grammatici de Herone et Leandro carmen, *cum conjecturis ineditis P. Francii; Schraderique Var. Lect.*, *Notis*, *et Animadversionum libro*. Leov. 1742. 8°.

Epicedium Celsiss. et Ser. Araus. et Nassaviae Principi, *Guil. Carolo Henrico Frisoni*, *auctoritate publica dictum d. IV Febr.* 1752. Franeq. 1752. fol.

Epicedion Regiae Britanniarum Principi Annae, *auctoritate publica dictum*. Franeq. 1759. fol.

Carmen Natalicium filio Caroli Christiani Principis Nassovio Weilburgici et Carolinae in lucem edito 1760. 4°.

Epicedion Mariae Ludovicae, *Hasso-Cassellanae Principi dictum*. Franequerae 1765. fol.

Panegyricum carmen Arausionis et Nassaviae Principi Gulielmi V dictum. Ibidem 1766. fol.

Observationum liber. Franeq. 1761. 4°.

Specimen Observat., *dissertationis Academicae causa propositum*. Franeq. 1772. 4°.

Epistola critica ad Petrum Burmannum de variis Epigrammatibus Anthologiae Latinae. Tomo II Amsteld. 1775. 4°, praemissi.

Liber emendationum. Leov. 1776. 4°.

Carmina. Leov. 1786. 8°.

Zie Saxe, *Onom.* T. VII. p. 52, 53; *Anal.* 271; Aonii Olari, *monumenta triumphi etc.;* Pierson, *Verisimilia*, p. 7; Wassenberghii *Laud. funeb. J. Schraderi* in *Panegyr. dicta Franeq.* 1784. 4°.; Wijttenbacchii, *Elogium* in *Bibl. Crit.*, P. VIII. p. 142-144 en in *Opusc.*, T. I. p. 182, 183, 606; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 856; *Nova Phil. Bibl.*, T. IV. P. I. p. 19-34; *Bibl. Hag.*, Cl. V. p. 649; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 224; Peerlkamp, *de Poèt. Lat. Neerl.*. p. 519; *Elogium Tib. Hemsterhusii et Vita Ruhnkenii* (ed. Bergman), p. 130, 140, 197, 198, 206, 270; *Neue Gelehrte Europa*, Th. IX. S. 209; Hirsching, *Hist. Liter. Handbuch*, c.V. *Neue philol. Biblioth.*, B. IV. Th. I. S. 19-34; *Golling. Gel. Anz.* 1778, S. 343-351; Baur; Jöcher; L. Muller, *Geschichte der klass. Philologie in di Niederlanden*, S. 68; *Boekz. der Gel. Wereld* 1765 *a*, bl. 789, 1761 *a*, bl. 658; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. (I) 35, A. IV. (I) 217, 218, 265; van Kampen, *Beknopte Geschied. der Nederl. lett.*, D. II. bl. 259, 260, D. III. bl. 168; Nieuwenhuis; Kobus, en de Rivecourt.

[Johanner Schrader]

SCHRADER (JOHANNER), apotheker te Franeker, in de 2de helft der 18 eeuw, beoefende de Nederduitsche poëzij.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[A. Schrage]

SCHRAGE (A.) schreef:

Verhanâeling over de drenkelingen, *met aanwijzing der gereedste*, *vaardigste*, *veiligste en zekerste redmiddelen*. Amst. 1778. 8°.

Zie C.H. à Roy, *Cat. Bibl. med.* T. IV. p. 1978.

[Pouwels Scraderijn]

SCRADERIJN (POUWELS), een burger van Utrecht koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemde en werd diens volgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen, doch toen bisschop David in Augustus van dat jaar de overhand kreeg, werd hem weder vrijheid gegeven om weder in de stad te komen, mits behoorlijk oiroede doende.

Zie Burman, *Utrechts Jaarb.*, D. II. bl. 313, 332.

[Volckaerd Adriaenzen Schramm]

SCHRAMM (VOLCKAERD ADRIAENZEN), te Enkhuizen omstreeks 1620 geboren, hielp in 1656 de O. Ind. compagnie in het veroveren van Columbo op het eiland Ceylon, en onderscheidde zich als schout bij nacht in den eersten Engelschen oorlog. In 1665 volgde hij C o u r t S i v e r t s z A d e l a e r als admiraal in dienst van den koning van Denemarken op. In den derden engelschen

oorlog diende hij den lande als vice-admiraal van West-Friesland in 't noorder kwartier en ontving in een bloedigen zeeslag tegen de Engelschen een zware wond aan den regterarm, die hem dit jaar buiten dienst stelde. Beschuldigd door den schout bij nacht, Jan de Haen, dat hij zich in den zeeslag van 7 Junij 1672 niet wel van zijn pligt had gekweten, werd hij bij naauwkeurig onderzoek door den krijgsraad, waar de Ruiter voorzat, vrijgesproken. Hij was een man wiens moed en beleid bij vele gelegenheden proefondervindelijk bleek.

Hij sneuvelde in den slag op Schooneveld 1673. Zijn lijk werd met dat van den ook gesneuvelden schout bij nacht met groote plegtigheid te Enkhuizen begraven, maar geen praalgraf voor hem opgerigt.

Zijn afbeelding vindt men door J. Veenhuysen in folio in Brandts *Enkhuizen*.

Zie Brandt, *Beschijv. v. Enkhuizen* D. II. bl. 54. *Vervolg*, bl. 359; *Leven v. de Ruiter*, bl. 378, 739, 756, 804; de Jonge, *Gesch. v. Ned. zeew.*, D. II*b* bl. 104, D. III*a* bl. 124, 243; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Johannes Matthias Schrant]

SCHRANT (JOHANNES MATTHIAS) werd den 24 Maart 1783 te Amsterdam geboren, oefende zich aldaar onder het rectoraat van H. Hana aan het. gymnasium in de oude talen. Na het houden eener oratie *in laudem Apostoli Pauli* 10 September 1801, verliet hij het gymnasium, werd medeburger van het athenaeum, en hoorde aldaar de lessen van D.J. van Lennep over de Grieksche en Latijnsche taal en letterkunde, van J.H. van Swinden over de redeneer-, natuur- en boven-natuurkunde, van den lector H. de Hartog over de wisen meetkunde, terwijl hij zich, onder de leiding van den praeceptor Bakker, in de kennis van het Hebreeuwsch oefende. Aldus voorbereid, werd hij tot zijne bestemming opgeleid aan het seminarium van Roomsch-Catholijke geestelijken te Warmond, waar hij, gedurende ruim drie jaren het onderwijs genoot van de hoogleeraren J.H. Lexius, J. van Banning en J.M. Ghedeville.

In 1806 tot priester gewijd, werd hij als kapellaan toegevoegd aan de kerk, genaamd *de Pool*, onder den pastoor Beukman. In 1811 werd hij aangesteld tot pastoor te Bovenkarspel bij Enkhuizen. Na zes jarigen kerkdienst, werd hem van wege de hooge regering de leerstoel van vaderlandsche taal- en lerterkunde aan de hoogeschool te Gend aangeboden. Hij aanvaardde deze betrekking den 3 Januarij 1818 met eene *rede over het aanbevelingswaardige der Nederlandsche taal*, *zoo om haar zelve*, *als om hare voortbrengselen*. Tusschen 1820 en 1821 bekleedde hij, op zijn beurt het rectoraat, en sprak, bij zijn aftreden, op den 4 October des laatstgenoemden jaars, een oratie *de patrii sermonis studio juris consultis quam maxime commendando*, Gend 1821, die in

het Ned. vertaald en uitgegeven (Gend 1821): ook later in zijne *Redevoeringen en Verhandelingen* (D. I. bl. 69-92) opgenomen.

Behalve het akademisch onderwijs, zag hij zich sedert 1824 bovendien belast met het lidmaatschap en secretariaat van de provinciale commissie tot regeling van het lager onderwijs in Oost-Vlaanderen.

Na twaalf jaren het professoraat bekleed te hebben dreef de Belgische opstand hem in 1830 van daar.

Na een halfjarig verhlijf te 's Hage, werd hij met zijne drie Gentsche ambtgenooten Mahne, van Breda en Thorbecke toegevoegd aan de Leidsche Hoogeschool, waar hij op den 3^{den} Junij 1831 zijn aanstaanden werkkring aanvaardde met eene openbare les *over de hulpmiddelen tot welsprekendheid bij de Oude en Nieuwe Volkeren* (*Redev. en Verh.* Dl. II bl. 1-32).

Gedurende het Akademie-jaar 1843-1844 bekleedde hij de waardigheid van rector magnificus, die hij nederlegde met eene *Oratio de Arminio Cheruscorum et de Claudio Civili*, *Batavorum ducibus inter se comparatis* L.B. 1844, vrij vert. in zijne *Redev. en Verh.* D. II bl. 205-250. Nadat de hoogleeraar M. Siegenbeek zijn emeritaat verkregen had, volgde Schrant hem als gewoon hoogleeraar op, en bleef dien leerstoel bekleeden tot in Maart 1853, toen ook hij emeritus werd verklaard, en den 13 Maart 1866 op zijn buitenverblijf Vreêwijk, nabij Leiden, overleed.

Schrant was als godgeleerde even verdraagzaam als geleerd, waarvan zijn *Leven van Jezus*, zijne bewerking van het guldenboekske van Thomas à Kempus *over de navolging van J.C.* en zijne *Verhandelingen over den Bijbel*. Rotterd. 1823, die hem ook als een te gelijk krachtig en gematigd handhaver en verdediger van de leer zijner kerk doen kennen, en vele andere werken getuigen. Ook hield hij zich tot zijne laatste levensjaren onledig met eene nieuwe vertaling van het N.T. Zijn *Leven van Jezus*, hevig aangevallen, maar krachtig verdedigd, werd ook door Protestanten met stichting gelezen. Als beoefenaar der Nederl. geschiedenis, taal- en letterkunde verwierf hij grooten roem. Vele en verschillend zijn de proeven daarvan gegeven. Zijne Lofredenen op Godfried van Bouillon, op Alfred de Groote, *het oproer te Antiochie*, zijne *vergelijking van* Herman en Claudius Civilis, en bovenal zijne doorwrochte bewerking van Tacitus *Germania* hebben een blijvende waarde. Hij was doctor in de letteren, ridder van de Nederlandsche Leeuw, en lid van de meeste Noord- en Zuid-Nederlandsche letterkundige genootschappen, waarbij hij redevoeringen hield, die gedeeltelijk zijn overgenomen in de beide bundels zijner *Redevoeringen en Verhandelingen*.

Op zijn tachtigste feestdag, den 24 Maart 1863, vereerde Schrant aan zijne naaste betrekkingen en vertrouwde vrienden een in brons en zilver en een verguld zilveren gedenkpenning,

met zijn welgelijkend borstbeeld op de voorzijde en opschrift op de keerzijde: *Propinquis et anicis octogenarins*. Hij is meermalen afgebeeld.

Hij gaf in het licht:

Reis naar Frankrijk, *door zijne Heiligheid Pius VII*, *bij gelegenheid van de plegtige zitting en krooning hunner keizerlijke Majesteiten. Uit het Fransch vrij vertaald*, *en met Aanteekeningen vermeerderd*. Amst. 1807.

Leven van Jesus, *een geschenk voor de jeugd*. Amst. 1808 m. pl. en een kaartje van 't H. Land. 3de verb. dr. 1824.

Gebed des Heeren voor kinderen in hunne taal en naar hunne bevatting. Amst. 1809. 3de verb. dr.

Verkort Lees- en Gebedenboek voor katholijke Christenen. Amst. 1810. 2de dr. onder den titel van *Klein Gebedenboek* enz. Zalt-Bommel 1825.

De Navolging van Jesus Christus in vier boeken, *uit het Latijn op nieuw vertaald*, *met inleidingen*, *aanteekeningen en gebeden vermeerderd*. Amst. 1811.

De gelukkige verlossing van zijne Heiligheid Pius VII, *godsdienstig gevierd in eene Leerrede*, *uitgesproken binnen 's Gravenhage*, *den* 19*den van Zomermaand* 1814. 's Gravenh. 1814. *De waardige herder geschetst*, *naar aanleiding van Coloss. IV:*12, 13. *Leerrede* enz. Amst. 1816.

Uitgelezene Gedachten, *bijeenverzameld uit het werk*, *de Navolging van J.C.* Amst. 1814.

Gezondheidslessen en regelen voor den kinderlijken leeftijd. Leid. 1816. Ook in het Fr. vert., door de Maats. tot Nut van 't Algem. met goud bekroond.

Fénélons Gesprekken over de welsprekendheid in het algemeen, *en over die van den kansel in het bijzonder; gevolgd van een uittreksel uit deszelfs brief aan de Fransche Hoogeschool tot hetzelfde onderwerp betrekkelijk. Uit het Fr. met Aanteekeningen*. Amst. en Zalt-Bommel 1817, 2de dr. (*op nieuw overzien en verbeterd*). Zalt-Bommel 1829.

Aan de bewoners van Zuidelijk Frankrijk (in het Fr.) 's Hage 1816.

Redev. over het aanbevelingswaardige der Nederl. Taal enz. Gend 1818. Ook in zijne *Redevoer. en Verhand*. Dl. I bl. 1-41.

Hulde aan J.H. Hellebaut, in zijne *Redev. en Verhand.* Dl. I bl. 153-177.

Ontdekking van het Graf van den Graaf van Egmond, *uit het Fr.* Gend 1819.

Hartelijke uitboezemingen tot Jezus Christus. Gend 1819. 2de dr. Zalt-Bommel 1827.

Devotions envers Jesus Christ. Gand 1819.

Zedekundige schoonheden, *getrokken uit het Boek*: *de navolging vun J.G.* Gend, 1818 2de dr. Zalt-Bommel, 1827.

Reflexions d'Ire. Cathn. Gand 1821.

Kort overzicht van de Geschiedenis der Nederlanden, Gend 1823 een en *andermaal herdrukt* en in het Fr. vert.

Sailers Overdenkingen over het lijden en sterven van Jezus Christus, *zijne opstanding*, *hemelvaart en het pinksterfeest*. Zalt-Bommel 1825.

Bijzonderheden uit het Leven van Jezus. Schoolboek. Zalt-Bommel 1825. 2de dr. 1837.

Beknopte natuur- en staatk. beschrijving der Nederlanden. Gend 1826.

Beautés morales, *tirées du Livre de l'Imitation*. Zalt-Bommel 1827.

Bloemkorfje voor jonge lieden. Gend 1828.

Hierbij behoort: *Aanmerkingen op het werkje* enz. naamloos schotschrift, waar tegen S c h r a n t schreef: *Het Leven van Jesus verdedigd tegen de zoogenaamde aanmerkingen eenes naamloozen schotschrijvers*. Amst. 1809. - *Antwoord van den schrijver der Aanmerk. op de verdediging v.d. Heer J.M.S.* waarop van de zijde van S. volgde: *Een woordje op zijnen tijd van J.H. Lexius aan den schrijver der Aanmerkingen op het werkje: Het leven* enz. *Antwoord van J.M.S. aan den schrijver v.d. Aanmerkk. op het Leven van J.C. geplaatst in den Courier de la Flandre* N°. 80 en 88. Gend 1825 2 stukjes.

Lofrede op Godfried van Bouillon met Aanteekeningen, *Bijlagen en Platen*. Gend 1826. gr. 8°. Ook als prachtwerk in fol., herdr. met beknopte aanwijzing der bronnen in *Redev. en Verh.* 1829. bl. 179-223.

Het oproer te Antiochie en deszelfs afloop, *of het vermogen van de Godsdienst*. Gend 1829, ook in *Redev. en Verh.* D. II bl. 173-204.

Verhandeling op het niet achten der moederlijke taal in de Nederlanden, *door een Brusselsch advocaet* (V e r l o o). In 1829 te Gent door S. op nieuw met een kort voorberigt en enkele aanteekeningen uitgegeven. Het oorspronkelijke verscheen in 1788.

De Gramschap, *in drie boeken*, *een Latijnsch en Vlaamsch Lierdicht door Livinus de Meijer*, *op nieuw uitgegeven met Aanteekeningen*. Gend 1827.

Proeven van Nederlandsche Dichtkunde en van Nederl. Prozastijl. Gend 1827-1829. 2 dn.

Redevoeringen en Verhandelingen 2 d. Gend 1829. Leiden 1845.

Uitgelezene Dichtstukken van Justus de Harduyn (*op nieuw uitgegeven*) *met Aanteekeningen*. Zalt-Bommel 1830.

De opstand en afval der Belgen, *getoetst aan den geest des Christendoms door een R.C. Priester*. Leiden 1831.

Redevoering over den waren volksroem. Leiden 1834.

Brief van Prof. J.M. Schrant, *betrekkelijk de Recensie voorkomende in den Recensent ook der Recensenten* Dl. XXVII. 's Gravenh. 1835.

Bloemlezing uit de Christel. Oudheid. Leiden 1836. (alleen D. I. St. I).

Joannes de Boetgezant, *door J. van den Vondel; met Aanteekeningen* enz. Leyden 1840.

Over de voordragt des Redenaars of over de uitspraak en het gebaar naar het Fr. met Aanteekeningen. Leiden 1845. Oorspronkelijk *Traité de l' Action de l'orateur ou de la Prononciation et du geste*, toegeschreven aan Michel le Faucheur Paris 1657, meermalen hier te land herdrukt, en te zamen met een stukje uit het Latijn van Francius, vert. door S. van Zanten. Amst. 1741.

Zedespiegel. Zalt-Bommel 1841.

Le Livre des Rois et des Grands, *extrait de Massillon*. Leiden 1841.

Le Livre d'Or, *extrait du Livre de l'Imitation*. Leide 1842.

Regelen betrekkelijk de Voordragt des Redenaars. Leiden 1845.

Keur van Paarlen, *verzameld bij J. van den Vondel*, *met ophelderingen*. Leiden 1846.

Uittreksels uit Hoofts Nederlandsche Historien. Leiden 1846.

Geschiedenis des Vaderlands voor de scholen. Dordr. 1848.

Kanselredenen over de Gelijkenis van den Verloren Zoon. Leid. 1849.

Hoofdregelen betreffende stijl en welsprekendheid. Leiden 1849. 2de dr. 1856.

De Kimbren en hunne lotgevallen. Leiden 1850.

Oud-Nederlandsch Rijm en Onrijm. Leiden 1851.

De waarheid van het Christendom, *betoogd uit de bekeering van den Apostel Paulus*, *door George Lord Lyksleton*, *Lid van het Britsche Parlement*, *op nieuw uitgegeven*. Leiden 1852. S. volgde de nederd. vert. van P.A. Verwer. Amst. 1750.

J. van Vondels Gijsbrecht van Aemstel, *treurspel; met Aanteekeningen*. Leiden 1851.

J. van Vondel's Lucifer, *treurspel; met Aanteekeningen* enz. Dordr. 1856.

Caji Cornelii Taciti Germania. Leid. 1855, met beeldtenis van Tacitus en Kaartje van Oud-Germanie.

Athanasia, *of de gronden van mijn geloof aan eene voortduring na dit leven*. Leiden 1857.

Bloemlezing uit de Schriften des Nieuwen Verbonds. Leiden 1865.

Zie *Levensberigt van J.M.S.*, door J.T. Bergman, in *Handel. der Maats. v. Ned. Letterk*. 1866; Dez., in *Handel*. enz. 1869; ook gaf Dr. Wap een *Levensberigt van J.M. Schrant*; Muller, *Cat. v. portr*.

[Joannes Matthias Schrant]

SCHRANT (JOANNES MATTHIAS), neef van den vorige, zoon van Nicolaas Schrant en Maria Everard te 's Hage, waar zijn vader solliciteur was, den 13 Januarij 1823 geboren. Na van zijn twaalfde tot zijn vijftiende jaar

de Latijnsche school aldaar doorloopen te hebben, vertrokken zijne ouders naar de O. Indiën, doch bleef S c h r a n t bij zijn oom te Leiden, waar de hoogleeraar W.L. M a h n e, bij privaat les het onderwijs in de oude talen met hem voortzette, totdat hij den 9 Mei 1840 als student aan de Leidsche Hoogeschool werd ingeschreven, met plan zich aan de geneeskunde te wijden. In September of October 1844 werd hij door de medische faculteit *magna cum laude* tot candidaat bevorderd, legde in Mei 1846 zijn doctoraal examen af, en werd den 17 November daaraanvolgenden tot Medicinae doctor bevorderd, na verdediging eener *Dissertatio*, *continens Specimen Physiologiae pathologicae de Mechanismo congestionis et de inflammationis notione* (L.B. 1846). Op zijne promotie in de medische wetenschap volgde den 28sten Junij 1847 die in de obstretrie, en den 19^{den} Julij 1848, die in de chirurgie, beide als naar gewoonte op theses.

Onmiddelijk na zijne promotie begaf zich S c h r a n t, ter verdere aanleering en uitoefening van de praktijk naar het buiten-gasthuis te Amsterdam, als eerste adsistent geneeskundige, waarbij hij, na ook in de verlos- en heelkunde het doctoraat bekomen te hebben, op den 6 Dec. 1848 uit een door HH. regenten voorgedragen drietal door den raad der stad met algemeene stemmen tot tweeden geneesheer aangesteld werd. Hij beoefende er, behalve de gewone praktijk, vooral de pathologische anatomie, auscultatie, histologie, en nam deel in de drie eerste jaren aan de psychiatrische praktijk over 189 krankzinnigen onder de leiding van Prof. V o o r h e l m S c h n e e v o o g t. Te midden zijner dagelijksche bezigheden nam S c h r a n t ijverig deel aan onderscheidene wetenschappelijke ondernemingen en inrigtingen, en was in 1848 medeoprigter van de Amsterdamsche afdeeling der Nederl. maats. ter bevordering der geneeskunde, en nam deel aan het bestuur der vereeniging. In 1850 rigtte hij met Dr. T i l a n u s de vereeniging voor pathologische anatomie op. Hij was gedurende drie achtereenvolgende jaren voorzitter van dat genootschap. Van zijne talrijke op de veertiendaagsche vergaderingen gehoudene voordragten bevinden zich de verslagen in het *Nederlandsche Weekblad voor geneeskunde*. In 1852 was hij secretaris van het genootschap tot bevordering van genees- en heelkunde te Amsterdam, en arbeidde aan de reorganisatie van dit genootschap, welke door zijne vereeniging met dat der pathologische anatomie tot stand kwam.

Na zes jaren aan het Amsterdamsche buiten-gasthuis verbonden te zijn, maakte S c h r a n t zich in 1853 uit die betrekking los, en vestigde zich als gewoon doctor te Leiden, en mogt zich binnen zeer korten tijd in een uitgebreide praktijk verheugen. Van 1857 tot 1862 gaf hij, op uitnoodiging van den hoogleeraar P r u y s v a n d e r H o e v e n, aan het academisch

ziekenhuis aldaar collegie over de physische diagnostiek aan het ziekbed, en in het laatstgemelde jaar werd hij in diens plaats tot hoogleeraar in de medische faculteit aan de hoogeschool benoemd.

Den 17 October hield hij zijne intree-rede *Over de empirische ontwikkeling van het ziekte begrip*, doch reeds den 18 Maart 1864 overleed hij. Hij werd plegtig teraardebesteld en op zijn graf door zijn bijzondere vrienden een gedenkteeken opgerigt, dat den 27 Oct. v.d.j. plegtig door Dr. C. t e r L a a g , geneesheer te Leiden werd ingewijd.

S c h r a n t was lid van vele genees- en letterkundige genootschappen o.a. ook van de maats. v. Ned. Letterk.

Hij huwde den 1 Julij 1856 J o a n n a H e l e n e F r a n c i s c a G a b r i e l l e v a n d e r M o n d e , die hem twee kinderen, beide zoontjes, schonk.

Hij schreef:

Het Mikroskoop in de praktische geneeskunde (in den vorm eener beoordeeling van P. H a r t i n g , *Het Mikroskoop enz. Handboek voor Natuur- en Geneeskundigen*, Utrecht 1848 2 dr.) In Gids voor 1849 D. I bl. 504-517.

Iets over de vrijwillige genezing van den kanker met pl. in *Nederl. Lancet* 1849, bl. 225-248.

Drie waarnemingen van Darmbeknelling.

Proeven gedaan met de Syringine, *een nieuw koortsmiddel*.

Aankondigingen van de Geschriften van W. Berlin, *F.W. Beneke*, *J.L. Dusseau en G. Gluge* in *Geneesk. Courant* 1850. N°. 12, 27, 44, 49.

Aetiologie en semiotiek van den versterkten tweeden toon der Arteria pulmonalis in *Bijblad*, bl. 17-24.

Ontleedkundige studien over de aderlijke Bloedvaten in den gezonden toestand, m. pl. in *Tijds. d. Maats. tot bevordering der Geneeskunst*. D. I. Afl. 2 bl. 125-162.

Beschouwingen over de onderkenning en de pathologie der acute Tuberculosis. Ald. bl. 339-367.

Over den oorsprong van het Colloïd, *beschouwd in verband met dien van het slijm en van de Synovia*. Ald. D. III bl. 3-45 (in het Hgd. vert. door W e b e r , in het *Arch. f. physiol. Heilk. XI*).

De Colloïd metamorphose der cel. Ald. bl. 253-256.

Over Anaemie en Hydrops door verminderd eiwitgehalte van het bloed, in *Nederl. Weekblad voor Geneesk.* 1851. bl. 16.

Lijkverstijving. bl. 77.

Iets over Sarcoma. bl. 150.

Spiervezelen van het Darmkanaal. bl. 151, 235.

Gezwellen binnen het Strottenhoofd. bl. 256 en v.

Waarnemingen over Diabetes millitus enz. bl. 279-283.

Waarde der verschillende geneesmiddelen tegen den kanker. bl. 323.

Is de kanker bij sommige dieren eene gemakkelijk te genezen ziekte. bl. 395.
Roode kristallen in het bloed. bl. 405, 406.
Over de vorming van het Bindweefsel. 3 St. 464, 465; 487, 488; 511-513.
Spoelwormen als oorzaak van den dood der verstikking. Ald. 1852. bl. 6, 7.
Arcus senilis of Gerontoxon. bl. 107, 108.
Arveolaire gelei- of colloïd-gezwellen, *Colloïd-kanker*. bl. 146-148.
Haren-, *tanden en huidbevattende kysten*. bl. 116, 117.
De uitsluiting tusschen Tuberculosis en Emphysema. bl. 121-125.
Bijdrage tot de Statistiek der kankers. bl. 191, 192, 275, 410.
Oorsprong der bloedligchaampjes bij den mensch. bl. 254, 255.
Bijdrage tot de kennis van de oorzaken en van de gevolgen van hardnekkige stoelverstopping. bl. 425-429.
Oorzaken van de Amblyopie en Amaurosis. bl. 522-524.
Over het involutie-proces van den Akephalokystenzak 1853. bl. 99-103.
De Colloïdgroep. bl. 424, 425, 434-437.
Waarneming van een aangeboren en Middelrifsbreuk bij een vijftienjarigen jongen. bl. 113-117, 123-128.
Pneumathaemie. bl. 264-266.
Welk begrip moet men aan het woord Tuberkel hechten. bl. 465-470, 497-503, 509-513.
Het vraagstuk van den kanker vóór de Académie de Médicine te *Parijs* 1855. bl. 111-115, 121-125, 131-135, 141-145.
Aankondigingen en Recensien.
Beschouwingen over de Colloïdgroep in *Ned. Tijds. voor Geneesk*. 1857. bl. 81-87.
Cellen met verdikte wanden in het dierlijk ligchaam. bl. 347.
Stippelkanalen in de ulvliesjes. bl. 348.
Over kraakbeencellen. bl. 348.
De groei van den kanker teruggebragt tot eene weelderige ontwikkeling der Bindweefsel-ligchaampjes. bl. 661. en v.
Elastieke Vezels. bl. 672.
Stippelkanalen in dierlijke cellen. bl. 672.
Eenige opmerkingen aangaande het Tympanitische geluid. 1858. bl. 500-502, 661, 564.
Over Auenbruggers en Cersons Percussie-stellingen 1860. bl. 132-134.
Over de volheid van het geluid. bl. 529-533.
De Gehoormeter of Acuometer. 1861. bl. 508.
Over de helderheid van het Geluid in verband beschouwd met het Tympanitische. bl. 657-661.
De Consonanceleer van Skoda besproken, 1862. bl. 481-488.

Over ziektebegrip, *Diagnostiek en Terminologie*, 1863. bl. 293-298.
(Tegen een paar opstellen van dr. C. Gobée en dr. P.L. de Boer, ald. bl. 161-165, 209-211).
Nog iets over het begrip van leven en van ziekte. bl. 529-534.
(Insgelijks tegen Prof. W. Koster en dr. de Boer, ald. bl. 337-340 en 378-380. Eerstgenoemde rigtte daarop nog *Een laatst woord aan Prof. Schrant* ald. bl. 630, 631, waarop deze niet heeft geantwoord.

Zie *Leven van Schrant*, *door* dr. J.T. Bergman in *Levensberigten der Afgestorv. medeleden der Maats. v. Ned. Letterk.* 1864.

[Johan Schrassert]

SCHRASSERT (JOHAN), beroemd regtsgeleerde, werd te Arnhem geboren en liet zich den 7 September 1702 als student te Harderwijk inschrijven. Bijna vier jaar (5 Aug. 1706) later verdedigde hij zijne belangrijke verhandeling *de rebus*, *natura*, *facto et tempore nullius*, waarop hij doctor in de regten werd. Hij vestigde zich te Harderwijk, en bleef vele jaren raad en secretaris dier stad.
Hij gaf in het licht:
Commentatio ad Reformationem Velaviae. Harderov. 1727. 4°.

Zie *Boekz. d. Gel.*, 1727 *a.* bl. 539.

Harderricum antiquum ofte Beschrijving van Harderwijk. Harderwijk, 1730. 4°. 1732. 2 d. 4°.
Codex Gelro-Zutphanicus of Handboek nevens de stukken en Documenten, *behorende tot den Codex Gelro-Zutphanicus*. Harderwijk 1740. 3 d. 4°.
Gereformeerde willekeuren en stadsrechten van Harderwijk. Harderw. 1734. 4°.
Kortbondig ondersoek en berigt dienende tot een regtelijk bewijs, *dat de hedendaagsche samenkomsten ende oeffeningen van de zoogenaamde feynen*, *ongeoorlooft zijn*. Harderwijk 8°. 3de druk. Amst. 1741. 8°.

Zie Bouman, *Gesch. d. Gel. d. Hooges.*, D. II. bl. 195; J.J. van Hasselt, *Praef. Dissert. Jurid. de muliere praegnante mortua*, p. 112; Sandbrink, *de advocat. juribus ac doctrina*, p. 90, 98, 124; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.*, bl. 326, *Aanh.*, bl. 261; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 73.

[Johannes Schrassert]

SCHRASSERT (JOHANNES), dichter uit het midden der 18 eeuw. Hij gaf in 1751 bij gelegenheid van het overlijden van W.K.H. Friso een *Weergalm op Neêrlands vreugdebedrijven* in het licht.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[R. Schrassert]

SCHRASSERT (R.) dichter uit de 18 eeuw, van wien men een vers vindt achter de Gedichten van *Henrica van Koolwerf*.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Andries Schraver]

SCHRAVER (ANDRIES) werd den 27 Februarij 1754 te

Brouwershaven uit burgerlieden geboren. Reeds vroeg verloor hij zijne moeder, en toen zijn vader een tweede huwelijk aanging, vond hij in diens vrouw geene moeder terug, en hierdoor zou zijne opvoeding geheel verwaarloosd zijn geworden, indien de toenmalige onderwijzer van Zonnemaire (werwaarts zijne ouders verhuisd waren), Barend Hokke, die in den jongen leergierigheid en vlugheid bespeurde, hem zich zijner niet had aangetrokken, en hem om niet onderwijs had gegeven, waartoe zijne ouders onvermogend of ongezind waren. Met weerzin volbragt hij den geheel werktuigelijken en onzelfstandigen arbeid, die zijn ouders van hem vorderden, en de harde behandeling zijner stiefmoeder moede, besloot hij, op tienjarigen leeftijd het ouderlijke huis te verlaten, en te beproeven zich zelven door de wereld te helpen. De weggeloopen knaap, na door bekenden, bij wie hij zijnen dienst aanbood, afgewezen te zijn, dwaalde eindelijk na Zierikzee af, en werd kajuitsjongen bij kapitein Nicolaas Lette, die hem in de stuurmanskunst onderwees. Weinige maanden later werd hij, op aanbeveling van den kapitein van den vice-admiraal van Kinsbergen door dezen als kadet bij de Russische marine geplaatst. In deze betrekking woonde hij, den 7 Julij 1770, den beroemden zeeslag der Russen onder Orloff tegen de Turken bij Tschesmé bij, waarbij de vloot der laatsten geheel vernield werd. Na zijne demissie genomen te hebken, vervoegde hij zich wederom bij zijnen ouden kapitein, met wien hij als stuurmans-leerling en stuurman verscheidene reizen naar de Levant, en eene naar Archangel deed, waarop hij vele opmerking maakte, die hem naderhand te stade kwamen. Een schipbreuk op de Engelsche kust en een breuk van zijn borstbeen noodzaakten hem zich bij iets anders te bepalen. Hij ging in dienst bij een metselaar te Zierikzee, Cornelis Lookman genaamd, die als aannemer van groote werken en wegens wetenschappelijke kennis van zijn vak, de geschikte man scheen om hem, die reeds meer dan gewone theorie van rekenen en mathesis in zijne beide vorige betrekkingen opgedaan had, op te leiden. Weldra werd hij bekwaam geacht om baas te zijn, en, volgens de toenmalige gewoonte, met de betrekking van metselaar te Oosterland in 1776, op twee en twintig jarigen leeftijd, begiftigd. Hier sloot hij zich aan den landbouwer Huibregtse van der Stolpe, die zich dermate in het rekenen had geoefend, dat hij zelfs vraagstukken, door genootschappen opgegeven, oplostte, en legde zich vervolgens, geheel uit liefhebberij, toe op de kennis en constructie van sluizen en op de uitwateringen, tot dat hij, op verzoek der ingelanden van vrije polders, in deze werkzaam werd. Dat hij hiertoe de vereischte kunde bezat, bleek, toen er, niet verre van de plaats zijner woning, een groot werk werd gemaakt, in hetwelk, door hem met naauwkeurig-

heid opgenomen, vele gebreken ontdekt werden, die hij ontwikkelde en voor zich zelve op het papier stelde. Dit gaf hem ook aanleiding om te denken over de schadelijke uitwerkselen van zoogenaamde schermhoofden in het kanaal *Zijpe*, welke denkbeelden hij mede in schrift ontwikkelde en aan anderen mededeelde. Dit een en ander kwam in handen van den heer F. E r m e r i n s , die de overtuiging kreeg, dat de metselaar van Oosterland een man van buitengewone kundigheden was, die verdiende in hoogere betrekking geplaatst te worden. Op aanbeveling van dezen, werd hij, op voordragt van 's lands architect K a y s e r , in 1788, door het collegie ter admiraliteit van Middelburg, tot opzigter over de admiraliteitsgebouwen aan de Zijpe benoemd.

In 1795, ten tijde der Bataafsche Republiek, werd hij representant van Zeeland, het volgende jaar adjunct-commies bij de zeewerken te Schouwen, waarvoor hij zijne betrekking als metselaar van Oosterland varen liet. Onder deze en andere titels, als van inspecteur en commissaris inspecteur bij den Zeeuwschen waterstaat, bewees hij het land zijne goede diensten. Twee verhandelingen bij 't Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, de eene ten jare 1799, de andere in 1804 bekroond, getuigen van zijne werkzaamheid en kennis.

Toen onder koning L o d e w i j k in 1807 de waterstaat weer tot een geheel vereenigd werd, onder den titel van 's Rijks waterstaat, fungeerde S c h r a v e r daarbij als inspecteur. Veel had hij, in die betrekking, te kampen met de directie, door welke hij zich telkens in de uitvoering van noodzakelijke plannen, die spoed vereischten, belemmerd zag.

Groote diensten bewees hij bij gelegenheid van den watervloed van den 15 Jan. 1808, 't geen de opmerking van den koning zóó trok, dat hij hem een gratificatie van *f* 1000 schonk.

In 1810 ontbood N a p o l e o n hem naar Parijs, om, in den grooten raad van oorlog, in tegenwoordigheid van het gansche Fransche corps der militaire genie, zijn advies uit te brengen over het groot ontwerp, dat, na de landing der Engelschen in Walcheren, den geest van Napoleon bezig hield, de vereeniging van Walcheren en Zuid-Beveland met het vaste land. Bij zijn komst verkreeg hij dadelijk ter erkentenis zijner verdiensten den rang van ingenieur en chef bij het keizerlijk corps van bruggen en wegen. Bij de verlossing van ons land van de Franschen en de komst van Oranje op den troon, werd hij dadelijk in zijn rang bevestigd, en bewees tot in 1829, niettegenstaande zijne klimmende jaren, met den meesten ijver de gewigtigste diensten. Nog in 1822 gaf hij in een geschrift, getiteld *een Blik op Zeeland* zijn meening te kennen over de gedachte, of men niet beter zou doen aan Zeelands behoud niet meer zooveel op te offeren, en het alzoo liever een prooi der golven te laten: een meening, waartegen hij

zich met kracht en vuur verhief. Zeventig jaren bereikt hebbende legde de koning hem een buitengewoon pensioen toe. Twee jaren rustte hij van zijn werkzaam leven uit.

Hij overleed den 17 Junij 1827 te Brouwershaven. Hij huwde 1. Maria Verschuere, 2. Sara de Vos, den 19 April 1828 overleden. Hij liet een zoon na in hetzelfde vak werkzaam.

Zie zijn leven en portret in *Zeeuwsche Volks-almanak voor* 1849, bl. 97 volgg.; *Navorscher*, D. II. bl. 150, D. III bl. 125; Muller, *Cat. v. portr.*

[G. Schrawen]

SCHRAWEN (G.). In 1820 gaf de onderwijzer G. Schrawen te Gilse, eene *verzameling van brieven*, *opstellen en redeoefeningen door zijne leerlingen vervaardigd* ('s Bosch). In 1828 werkte hij dat boekje om, verzamelde wat Gilse topographisch en historisch merkwaardigs oplevert, en gaf het in het licht met den titel:

Beschrijving van het dorp Gilse, *ten nutte der inwonende jeugd beantwoord*. 's Bosch 1828. 12°.

Zie Hermans, *Mengelw.*, D. bl. 234, 314.

[Adrianus Schreyardus]

SCHREYARDUS (ADRIANUS), een Amsterdammer van geboorte, genoot het onderwijs in de teeken- en schilderkunst van Jan Maurits Quinckhard. Hij vestigde zich ter woon te 's Hage, en vertrok van daar naar Naarden, waar hij in 1776 nog werkzaam was. Zijn kunst is van minder waarde dan die van zijn meester. Hij schijnt ook de etsnaald behandeld te hebben.

Zie Kramm.

[B. Schreuder]

SCHREUDER (B.) arbeidde, onder Ploos van Amstel, aan diens *Prentteekeningen*.

Zie Kramm.

[Izks Schreuder]

SCHREUDER (IZKS), nederduitsch dichter uit de tweede helft der 18 eeuw, gaf in 1779 *vriendschapstranen bij het onverwacht afsterven van Dr. Lucas Reeder;* ook vervaardigde hij lofverzen op de *Zedepoezy van Maria Bosch en Agatha Deken* en op de *Bespiegelingen van I.P. Broekhof*.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Jan Julius Schreuder]

SCHREUDER (JAN JULIUS), geb. te Hamburg 12 Februarij 1704, stierf te Batavia 16 Januarij 1764. Hij was *raad van Ned. Indiën*, *gouverneur en directeur van Ceylon en Souratte* en *ontvanger-generaal*. Hij huwde te Batavia C l a r a G e e r t r u i d a d e l a H a y e , geb. te Batavia 15 November 1729, aldaar gestorven 6 October 1769. Zij lieten kinderen na.

Part. berigt.

[Bernard Schreuder]

SCHREUDER (BERNARD) werd den 14 Augustus 1787 te Maastricht geboren. Van zijne jeugd af voor het vak van onderwijs opgeleid, werd hij den 17 van Hooimaand 1811 be-

voegd verklaard, naar een school van den hoogsten rang te staan, en vestigde zich als onderwijzer te Baarne. Toen er bij koninklijk besluit van 31 Mei 1816 twee rijkskweekscholen voor onderwijzers der lagere scholen, een voor de Noordelijkeeen voor de Zuidelijke gewesten, werden opgerigt, stelde de regeering, op aanbeveling van mr. Johan Melchior Kemper, Schreuder tot directeur der laatste, te Lier aan. In 1818 werden, door zijn zorg stadsburger- en armenscholen opgerigt, en onder het toezigt eener plaatelijke schoolcommissie gesteld, in welke scholen de kweekelingen der normaalschool gelegenheid gegeven werd zich in het praktisch gedeelte hunner aanstaande betrekking te oefenen. In ditzelfde jaar had hij tevens een schoolonderwijzers-gezelschap, het eerste in Belgie, tot stand gebragt, dat tot voorbeeld en aansporing diende der menigte inrigtingen van gelijken aard, die zich van lieverlede elders vestigden en krachtig bijdroegen om de gevolgde leerwijze door het gansche land wortel te doen schieten. In 1821 werd Schreuder tot schoolopziener van het vijfde schooldistrict der provincie Antwerpen, dat is Lier en zijne omstreken aangesteld, terwijl hem later de tijdelijke waarneming van nog een aangrenzend schooldistrict werd toevertrouwd. Ook benoemde hem de regering van Lier tot mede-curator der Latijnsche school en werd hij tot lid der commissie van onderwijs voor de rijks lagere scholen te Antwerpen, Mechelen enz. aangesteld. De revolutie dreef Schreuder in 1830 uit de zuidelijke gewesten, en den 3 Oct. 1831 werd hij aangesteld tot schoolopziener der eerste afdeeling van het derde schooldistrict van Z. Holland, ook werd hij in 't volgende jaar met de tijdelijke waarneming belast der schoolopzienersplaats van het 4de schooldistrict van Zuid-Holland.

In 1837 werd aan Schreuder door de regeering de regeling van het onderwijs in Limburg opgedragen, onder den titel van adviseur, belast met de inspectie van het onderwijs aldaar, doch deze betrekking werd bij Z.M. besluit van 17 Julij 1849 ingetrokken, en Schreuder tijdelijk uit 's rijks dienst ontslagen. Sedert wijdde hij zich aan de redactie der *Nieuwe Bijdragen tot bevordering der opvoeding en van het onderwijs*, en het bezoeken zijner paedegogische vrienden. In 1858 werd Schreuder tot inspecteur van het onderwijs in Limburg aangesteld. Hij overleed den 20 Sept. 1862. Schreuder was ridder van de Ned. Leeuw en lid der maats. v. Ned. Letterk. Hij huwde Theresia Ernestina Charlotte Emilie Bergmann, die hem den 17 Nov. 1843 naar betere gewesten was voorgegaan.

Zie zijn leven door F.J.E. van Zinnicq Bergmann, in *Levensschetsen* door de *Maats. v. Ned. Letterk.* te Leiden 1864.

[Johannes Christianus Albrecht Schreuder]

SCHREUDER (JOHANNES CHRISTIANUS ALBRECHT), in 1773

te Maastricht geboren, diende eerst als officier bij een Hollandsch regiment; doch wijdde zich later aan de schilderkunst, en zette zijne studiën te Berlijn en Dresden voort. Volgens N a g l e r benoemde hem de koning van Saksen tot hoogleeraar in de schilderkunst. Hij muntte als portretschilder, en was tevens een goed miniatuur-schilder. Er zijn een aantal miniaturen, zoo naar de natunr als naar groote meesters van hem bekend.

Zie K r a m m .

[Cornelis Schrevel of Schrevelius]

SCHREVEL of SCHREVELIUS (CORNELIS), zoon van T h e o d o r n s S c h r e v e l i u s , (die volgt), werd den 25 Maart 1608 te Leiden geboren, ontving het onderwijs van zijn vader, studeerde te Leiden, werd den 26 October 1631 med. dr. in Frankrijk, vestigde zich als med. doctor te 's Hage, en werd den 16 April 1642 rector der Latijnsche school te Leiden, waar zijne wedde telkens werd verhoogd, en hij meermalen het professoraat in de medicijnen weigerde. Hij huwde den 3 Junij 1636 T h e o d o r a v a n G r o e n e n d y c k , geb. den 11 Maart 1615, dochter van J a n R i p p e r t s z v a n G r o e n e n d y c k , veertig en burgemeester te Leiden en A d r i a n a v a n V e s a n e v e l d t . Hij overleed den 26 October 1664 en zij den 5 November 1669. Zijn portret berust in olieverw bij een zijner afstammelingen, mejufvrouw Dutihl te Leiden, en bestaat ook in gravure.

Hij gaf in het licht:

D. Junii Juvenalis Satyrae: cum veteris Scholiastae, *et variorum commentariis*. L.B. 1648. 8°. 1658. 8°. (met de Satyren van P e r s i u s) 4de uitg. Amst. et Roterod. 1664. 8°.

Hesiodi Opera quae extant omnia Graecè et Latinè, *cum notis selectissimis variorum. Accessit Georgii Pasoris Index auctior et castigatior*, *studio* C.S.L.B. 1650. 8°. *Accessit Lamb. Barlaei comment. in Theogoniam*. Ibid. 1658. 8°.

Pub. Terentii Comoediae sex, *emendatae; accedunt Aelii Donati Commentarius integer*, *cum selectissimis Variorum notis tum castigatis tum multo auctioribus: item indices locupletiores accur*. C.S.L.B. 1651. 8°. 1669.

Virgilii Maronis Opera; cum notis selectissimis Variorum, *Servii*, *Donati*, *Pontani*, *Farnabii*, *etc.: item indice rerum et verborum*, *opera* C.S. Roter. 1666. 8°.

Horatii Flacci Opera; cum Commentariis selectissimis Variorum (van T o r r e n t i u s , C r u q u i u s etc.) *et Scholiis integris Johannis Bond*, *accur*. C.S.L.B. 1653, 1663 8°. Ibid. et Roterd. 1670. 8°.

Lexicon Manuale Graeco-Latinum et Latino-Graecum. L.B. 1654. 8°. 2da *editio auctior et emendatior* 1657. 8°.; *a Josepho Hillio aliquot vocum millibus locupletatum*, Lond. 1663. 8°., 1670. 4°. L.B. et Rot. 1664. 8°. 5da edit. L.B. 1670. 8°.; *Hac ultima editione multo auctius*, *etc.* Amst. 1682. 8°.;

Utrumque hac ultimâ editione multo auctius, *praesertim quod ad Dialectos et Etymologicas Thematum investigationes attinet: ut et vocabulorum Latinorum copiam. Ad calcem adjectae sunt sententiae Graeco-Latinae*, *quibus omnia*, *primitiva Graeea comprehenduntur: item Tractatus duo*, *alter de Resolutione verborum*, *alter de Articulis*, *uterque perutilis*. Amst. 1685. 8°. Cantabrigiae 1685. 8°., Amst. 1700 en 1709. 8°. Budae 1702. 8°. Ed. noviss. auctior Lutet. Paris. 1705. 8°.; *Juxta edit. Cantabrig. anni* 1685, *opera Josephi Hill edit.* Ibid 1718. 8°.; Dresdae 1707. 8°. Ook met dezen titel: *C.S. Lexicon a Jos. Hillio aliquot vocum millibus locupletatum hac ultima vero editione a quamplurimis mendis quae in priores editiones et praecipue in Cantabrigiensem irrepserunt*, *purgatum*, *opera et studio H Ludolphi Holzkampii. Ad calcem adjecta sunt Lexicon Latino-Graecum Balthasaris Garthii. Item Sententiae Graeco-Latinae*, *quibus omnia primitiva Graeca compretenduntur. Nec non Tractatus duo*, *alter de Articulis*. Amst. 1710. 8°.; *Edit. novissima superioribus Batavicis*, *Anglicanis Parisinisque editionibus locupletior*. Lut. et Paris. 1752. 8°. Dresdae 1762. 8°.

Lut. Par. *Vidua le Mercier* 8°. 1734, 1752. *Curante Joh. Vauvilliers*, 1767 (*edit. emendatior et auctior Cur. Ph. Den. Pierres*) 1779 (*edit. noviss. et emendatior*). Brocas 8°. 1806 Aug. Delatain gr. 8°. pp. VIII en 1251, vermeerderd met 2000 woorden uit het woordenb. van Ernesti (*in studiosae juventutis gratiam cum ab ipso auctore*, *tum ab aliis eruditis viris*, *saepe jam excusum. Editio novissisna*, *superioribus Batavicis*, *Anglicanis*, *Parisinisque editionibus completior et emendatior J.Ph. Jannet*, *bibliopolâ* 1829) 8°. (*Batavius*, *Anglicanis*, *Parisnisque editionibus collatis*, *ab innumeris*, *quibus scatebat*, *mendis ab Henrici Stephani normam expurgavit*, *vocabularium Latino-Graecum*, *fontem Graecarum radicum*, *nec non gnomonologium Graeco-Latinum triplicis instar mantissae edidit Floridus Lecluse*. Paris. 1829. 8°., *est justement préfèrce*).

In de kon. bibl. te Parijs, berust een exemplaar der uitgaaf van 1734 met aanteekeningen van d'Ansse de Villoisson.

Desiderii Erasmi colloquia; *cum notis variorum*, *tertia parte auctioribus*; *accurante* C.S.L.B. 1653. 8°. *Des. Erasmi colloquia*, *cum notis selectis variorum*, *addito Indice novo accur*. C.S.L.B. en Roterod. 1664. 8°. Amst. 1693. 8°. vroeger verscheen *Erasmi Colloquia nunc emendatiora; cum omnium Notis*. Amst. 1650. 24°.

Homeri Ilias et Odyssea, *Graecè*, *cum Latina versione. Accessere scholia*, *sive Interpretatio Graeca Didymi; cum Indice Graeco locupletissima rerum ac variarum lectionum; accur*. C.S. Amst. 1656. 2 vol. 4°.

Zie over deze editie: *De nupera Homeri editione Lugduno-Batavicâ Hackianâ*, *cum Latina versione et Didymi Scholiis*,

sed et Eustathio, et locis aliquot insignioribus ad Odysseiam pertinentibus; itam super loco Homerico dubia apud Antiquos interpretationes, quo Dei in hominum tam mentes, quam fortunas, imperium asseritur, binae dissertationes. Lond. 1659. 8°. van E. C a s a u b o n u s, met de brieven van I s a a c C a s a u b o n u s op nieuw uitgegeven door A l m e l o v e n i u s. Roterod. 1709. fol.

M. Valerii Martialis Epigrammata, cum Notis Thomae Farnabii et aliorum; accurante P.S. L.B. 1656 8°. 1670. 8°

Joannis Sartorii Adagiorum Chiliades tres, sive sententiae Proverbiales, Graecae, Latinae et Belgicae, ex praecipuis Auctoribus collectae, ac brevibus notis illustratae; ex recens. C.S.L.B. 1656. 12°. Amst. 1670. 8°.

M. Annaei Luciani Pharsalia, sive de Bello Civili; cum Hugonis Grotii, et Thomae Earnabii notis integris, et Variorum selectissimis; accur. C.S. Amst. 1658. 8°., 1669. 8°., L.B. 1670. 8°.

Q. Curtii Rufi Historia Alexandri Magni, cum Notis selectissimis variorum, Raderi, Freinshemii, Loccenii, Blancardi etc. Editio accuratissima, accur. C.S.M.D.L.B. 1658. 8°. Amst. 1664. Francof. 1668. 8°. Amst. 1672. 1684. 8°.

Justinus, cum notis selectissimis variorum, Berneggeri, Bongarsii, Vossii, Thysii etc. *editio accuratissima, accur. S.D.M.C.* (voor C.S.M.D.) Amst. 1659. 8°., 1669. 8°.

M. Tullii Ciceronis opera omnia, cum Jani Gruteri et selectis Variorum notis et Indicibus: ex edit. C.S. Amst. 1661. 4°. 2 vol.

Pub. Ovidii Opera, ex recens. Nicolai Heinsii, cum notis Variorum, accur. C.S.L.B. 3 vol. 8°.

S c r e v e l i u s gaf omstreeks 1662 een nieuwe editie van het Gr. Lexicon van J. Scapula.

Joannis Rosini Antiquitatum Romanorum Corpus absolutissimum, cum notis doctissimis Thomae Dempsteri J.C. Huic postremae Editioni accuratissimae accesserunt Pauli Manutii Libri II de Legibus et de Senatu; cum Andreae Schotti selectis: de priscis Romanorum gentibus ac familiis. II de Tribubus Roman. XXXV. Rustiois atque Urbanis. III de Ludis Festisque Romanorum, ex Kalendario vetere, cum indice locuplet, renum ac verborum, et aeneis figuris accuratissimis Urbis etc. accur. C.S.L.B. 1663. 4°.

Cl. Claudiani quae extant. Nic. Heinsius recensuit ac notas addidit alterâ fere parte nunc auctiores: accesserunt selecta Variorum Commentaria, accurante. C.S. Amst. 1665. 8°.

Publii Ovidii Nasonis Tristium libri V., et de Ponto libri IV, et Consolatio ad Liviam, etc. cum notis selectissimis Variorum, accur. C.S.L.B. 1666. 8°.

Hesychii Lexicon, cum variis doct. viror. notis, Hadx. Junii, Jos. Scaligeri, Cl. Salmasii, Jacobi Palmerii, Franc. Guieti,

Godefr. Sopingii, *Joan. Cocceii*, *Fred. Gronovii*, *Tanaquilli Fabri*, *alior. Accur. C.S. Acc. Joan. Pricaei. Index Auctor. qui ab Hesychio laudantur*. L.B. 1638. 4°.

Zie Saxe, *Onom*, T. IV. p. 390, 391, *Anal.* p. 398; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 218; J. Fabricii, *Hist. Biblioth.* T. VI. p. 296, 297; Morhofius, IV. *Polyhist. Liter.* C. VIII, § 10, p. 812, Tom. I; Crenii, *Animadv. Philos.* T. X. p. 76; Burmannus I, *Praef. ad Quinctil.*, Stell. 4 pl. 1-3, *ad Ovidium*, Stell. 2; Burmannus II, *Praef. ad Claudianum*, p. XVIII; Kok; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Schonaeus*, *Schrevelius*, in *Alg. Konst- en Letterb.*, 1843 N°. 32; van Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.*, D. I. bl. 276, D. III. bl. 89; Paquot, *Mém.*, T. XVI. p. 271-285; Baillet, *Jugemens*, T. II. p. 243, n°. 533; Querard, *La France litt.* T. VIII. p. 547, 548; *Biogr. Univ.*, T. XLI.

[Ewaldus Schrevelius]

SCHREVELIUS (EWALDUS) werd in 1575 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden, en werd aldaar tot med. dr. gepromoveerd. Tot in 1624 oefende hij de praktijk te 's Hage, van waar hij, ongeveer vijftig jaren oud, tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden, en in 1625 te gelijk met A. Vorstius, aan wien toen het onderwijs in de kruidkunde was opgedragen, tot gewoon hoogleeraar beroepen werd. Van Beverwijck noemt hem zijn vriend, en vroeg zijn oordeel over de quaestie *de vitae termino*, waarop hij openhartig antwoordde: ‘supra ingenii mei vires et captum, ea res abibat. An terminum vitae aegrotantium prolongemus nos medici, hoc nescimus.’ Zelden beklom hij den leerstoel, zonder Beverwyck's boekje *Idea medicinae veterum* te hebben geraadpleegd. In 1636 werd hij benevens Heurnius belast met de beurtelingsche waarneming der praktijk in het opgerigt collegium medicumpracticum. Walaeus prijst hem als een kundig geneesheer: ook maakt zijn leerling J. van Diemerbroek met grooten lof melding van hem.

Hij overleed 5 Mei 1646 te Leiden. Zijn portret komt voor in de *Effligies Proff. Acad. L.B.*, bij P. van der Aa en elders.

Zie Meursii, *Ath. Bat.*, p. 349; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 55; Paquot, *Mêm.*, T. III. p. 403; De Riemer, *Beschrijv. v. 's Gravenhage*, D. II. bl. 122; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 116; Banga, *Gesch. der Geneesk.*, D. I. bl. 226, 327, D. V. bl. 447; Beverovicii, *Exercit.*, p. 185; *De Vitae Term.*, T. II. p. 430; Walaei *Ep. de motuchyli*, achter Bartholinus, *Anat. renovata* L.B. 1673, p. 199; Diemerbroeck, *de Peste*, p. 112; *Opera omnia* Ultraj. 1685; Vollenhoven en Schotel, *Brieven van Maria van Reigersb.*; Siegenbeek, *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 110, 114; Witte, *Diar. ad an.* 1647; *Phileleuth. Timarctis col. Monum.* p. 99, 100; G.J. Vossii, *Epist.*, LI. p. 106; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; *Biogr. Univ.*, *Bibl. gén. med.*; Suringar, *Geschied. d. Geneesk. a.d.L. Hoogeschool*.

[Theodorus Schrevel of Schrevelius]

SCHREVEL of SCHREVELIUS (THEODORUS) werd in 1572 te Haarlem geboren, ontving aldaar onderwijs in de oude talen

van den beroemden Cornelius Schonaeus, toen rector der Latijnsche school aldaar, werd zelf conrector aan die school, en nadat Schonaeus van zijn ambt afstand had gedaan, rector. Na dit ambt 24 jaren met lof bekleed te hebben, werd hij, verdacht van de remonstrantsche gevoelens te zijn toegedaan, afgezet, en begaf hij zich naar Leiden, waar hij privaat-onderwijzer der zonen van de heeren Obdam en Schagen werd. Intusschen wenschte men te Haarlem wederom met hem te verzoenen, en Schrevelius zou op nieuw naar Haarlem zijn vertrokken, indien het rectoraat te Leiden, door de afzetting van *Lettingius* vacant geworden, hem niet was aangeboden. Hij bekleedde het tot zijn overlijden 2 December 1649. Hij huwde Maria van Teilingen, geb. in 1570, overleden 20 Julij 1652. Schrevelius was een zeer geleerd man, en beoefende ook de Latijnsche en Nederduitsche poezy, gelijk wijlen zijn leermeester C. Schonaeus. Hij schreef o.a. *Het beleg en overgaan van den Bosch*, en *De gruwelijke pest te Leiden in* 1635 en anderen.

Voorts heeft men van hem:

Ode in gratiam ing. et doct. adolesc. S. de Beaumont etc. L.B. 1594.

Trophaeum Pelusiacum, *quo Harlemo Batavos ob res in Pelusii obsidione anno* M.C. LXXXVIII *feliciter gestas donavit Fredericus I Imperator*. Harlemi 1598 4°. Herdrukt in zijn *Harlemum* 1647. (Holl. vert.)

Triumph van Damiaten op sich selven, *anders verhandelt*, *gelyck die in de glasen op de groote zale der H. Vroedschappen*, *der stadt Haerlem*, *van Jan Bouchorst*, *geschreven staet. Harlemum* etc. L.B. 1647. 12°.

A'λεξίκακον, *sive de Patientia libri IV*, *malorum omnium averrunci.* L.B. 1623. 8°.

Palaemon, *s. de oeconomia et laudibus scholarum. Accessit ejus orat. select. syntagma.* L.B. 1626. 12°. ap. Elsevirios.

Eucharisticon ad Deum opt. max. ob res feliciter gestas Principis Frederici Henrici.

Harlemum, *s. urbis Harlemensis incunabula* L.B. 1647, door hem zelven in het Nederd. vertaald, onder den titel van Dirk Schrevel, *Harlemias*, *of de eerste stichtinghe van Haarlem*. Ald. 1648. 4°. *Herdrukt en vermeerd. met histt. aantt.* tot 1750 m. pl. 1754, en *nieuwe uitg.* Amst. 1765 4°.

Lijkrede op M. Harpertsz. Tromp. (vert. uit het latijn van A. Thysius).

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 831, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1128; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 399, 400; Leven van C.S. vóór zijn *Harlemias* (Ned. Overz.) J. Crucii, *Orationes*, a. 1693, Antv. p. 511; C. Barlaei, *Epp.*, p. 96; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 93, *Anal.*, p. 575; Morhofii, *Polyh. Liter*, T. I. p. 336; Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 193-195; C. de Koning, *Tafereel der stad Haarlem*, D. IV. bl. 22, 23; van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; mr. Bodel Nijenhuis, *Biogr.*

Naaml. der Plaatsb., bl. 129; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Borrichius, *de Poëtis Dissert.*, V. § 185; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 105; Peerlkamp, *de Poëtis. Lat. Neerl.* p. 183; *Over. Alm.*, 1844 bl. 239; Art. *v.d. Schuere* (*J.*); Muller, *Cat. v. portr.*

[Mr. Theodorus Schrevelius]

SCHREVELIUS (Mr. THEODORUS), zoon van Cornelius Schrevelius, werd den 16 December 1643 te Leiden geboren, studeerde in de regten, trad in zeedienst en woonde een zeeslag bij, werd later te Leiden veertig, schepen en burgemeester, welke laatste waardigheid hij acht maal bekleedde, werd meermalen afgevaardigd naar de vergadering der Staten-Generaal, was lid der admiraliteit te Amsterdam, en overleed te Leiden den 12 Januarij 1704. Hij huwde den 19 October 1677 Elisabeth van Peene, dochter van Pieter van Peene, koopman te Leiden, en Emerentia de Vroede.

Zij was in 1653 geboren, en liet 2 zonen en 5 dochters na.

Part. berigt.

[Cornelius Schrevelius]

SCHREVELIUS (CORNELIUS) komt bij Witsen Geysbeck als dichter van een kluchtspel voor, getiteld:

De klugtige schoenlapper of nieuwe Hondeslager. 1702.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C.W.*, D. V. bl. 242.

[Cornelius Schrijver]

SCHRIJVER (CORNELIUS), of Corn. Seribonius of Graphaeus, werd in 1482 te Aalst geboren, studeerde te Antwerpen in de fraaije letteren en oefende zich vooral in de poëzy en rhetorica. Zijne verdiensten verwierven hem het burgerregt van Antwerpen en de betrekking van griffier of secretaris dezer stad, die hij waarschijnlijk in 1535, na den dood van Pieter Gilles, aanvaardde. Toen de gevoelens van Luther omstreeks 1520 te Antwerpen bekend werden, omhelsde hij ze, doch hij herriep ze opentlijk den 6 Mei 1522, toen ook de schriften van Luther verbrand werden. Hij bleef tot zijn dood toe de letterkunde, poezy en toonkunst beoefenen. Zijne vrouw Adriana Philips, met welke hij in 1515 gehuwd was, overleed den 19 Augustus 1550, en hij den 19 December 1558, in den onderdom van 76 jaren. Hij werd in de Cathedrale kerk te Antwerpen begraven. Zijn portret komt voor bij Foppens.

Hij gaf in het licht:

Exprobratio in Diocletianum, *pro Divo Pancratio*. Lovan. 1515.

Conjugandi et declinandi regulae. Antv. 1529. 12°.

Conflagratio Templi D. Mrarae Antverpiensis. Antv. 1534. 4°., ook in de *Monumenta sepulchralia* van Franc. Sweertius. (Antv. 1613. 12°.) p. 49-53.

Ex P. Terentii Comoediis Latinissimi Colloquiorum flosculi, *ordine selecti; una cum ejusdem Poëtae insignioribus sententiis*. Paris. 1533. 12°.

Jam denuo recognitis, *atque recenti auctario illustratis*. Antv. 1535 16°. 1551. 12°.

Monstrum Anabaptisticum, *rei Christianae pernicies. Carmen heroicum*. Antv. 1535. 12°.

Sacrorum Bucolicorum Eclogae tres. Antv. 1536. 12°.

Pacis inter Carolum V., *Imp. Caes. Aug.*, *et Franciscum I regem Christianissimum*, *ad Aquas Mortuas in agro Narbonis initae Descriptio per Corn. Seribonium Graphaeum. Ejusdem ob Caesareum ex Hispaniis iter per medias Gnllias in patriam*, *ac praecipae in suae Majest. urbem Antverpiam Gralulatio. His accessere alia haud iujucunda*. Antv. 1540. 4°.

Enchiridion Principis ac Magistratus Christiani, *sive Praeceptiones quaedam ad docendos Principes ac Magistratus*, *e Veterum libris*. Colon. 1541. 4°.

Descriptio Senatus Antverpiani, *a Carolo V instituti*. Antv. 1541. 4°.

Querela proditi Christi per novos hujus temporis Ischariotas Turco-Christianos. Antv. 1543. 4°.

Paraphrasis Psalmi C. XXIII, *in turpissimum scelestissimi cujusdam praedonis Martini a Roshem Gelro-Galli latrocinium*. 1549. 12°.

Spectaculorum in susceptione Philippi, *Hispaniarum Principis*, *Caroli V. Imp. filii*, *anno M.D. XLIX. Antverpiae aeditorum mirificus apparatus descriptus per Corn. Scrib. Graphaeum*. Antv. 1550 fol. In 't Fr. *La très agréable*, *très magnifique et triumphante Entrée du Prince Philipes d'Espaigne; ensemble la vraye Description des Spectacles*, *Théatres*, *Archs triumphaux*, *etc. lesquels ont été faictz en sa reception en la ville d'Anvers*. 1549. Antv. 1550. fol. Ook in 't Vl. *De seer wonderlijcke*, *schoone*, *triumphelijcke incompst van den hoogmogenden Prince Philips*, *Prince van Spaegnen*, *Caroli des vijfden Keysers sone*, *in de stadt van Antwerpen. Anno M. CCCCC. XLIX; deur Grapheum der selver stadt secretaris warachtelijck in 't Latijn beschreven*. Antw. 1550. fol.

Historia de Gentibus septentrionalibus, *auctore Olao Magno*, *Gotho*, *Archiepiscopo Upsalensi*, *Suetiae et Gothiae Primate; a Cornelio Scribonio Graphaco .... sic in epitomen redacta*, *ut non minus clare quam breviter quicquid apud septentrionales dignum est*, *complectatur*. Antv. Jean Baillet. 1562. 12°. met slechte houtsneden. Er bestaat een andere editie bij Christ. Plantyn in 12°.

Argumenta vóór de *Christiades* van Hier. Vida. Harlemi. 1562. 12°.

De nativitate Christi carmen pastorale. - Antverpiae Encomium.

Andere gedichten in de *Deliciae Poët. Belg. T. II*.

Cornelii Graphei, *captivi*, *ad Deum Opt. Max. guaerimonia*, *in carceris angustia non sine lacrymis effusa. Ex autographo Gerhardi Noviomagi Gildenhaurii ededit L.J. Janssen*, in Kist en Roijaards, *Kerk. Archief*, D. VI. bl. 151 volgg.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 195, 196, *Monum. sepulor*, p. 33; *Antw. Chron.* (1743 4°.) p. 20; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 150, 151; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 218; Paquot, *Mém.*, p. 603, suiv. Niceron, *Mém.*, T. XL. p. 260-264; Saxe, *Onom.* T. III. p. 123, *Anal.* p. 600; *Catal. Bibl. Bunas.* T. I. vol. II. p. 1599; Dan. Gerdes, *Hist. Evang. Renovati*, § VI. ad p. 20; Freytag, *Anal. Litter.*, p. 396; Hoefft, *Parnas. Lat. Belg.*, p. 9, 10; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 61, seqq.; *Archives Philol.*, N°. 5, p. 204; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. VI. p. 153-167; Thuanus, *Hist. sui temp.* L. VI. F. *Edit. Genev.*, 1626 (*C.G. Antv. revocatio et abjuratio* 1521); Gerdesii, *Serin. Antiq.*, T. VI. § 1. p. 496; *Plakaetboek van Vlaenderen*, bl. 89 volgg.; Brandt, *Gesch. d. Ref.* D I. bl. 71; *Bibl. Univ.*; *Bibl. mod. gen.*, Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus ende Rivecourt; Jöcher; Rotermund.

[Alexander Schrijver]

SCHRIJVER (ALEXANDER) of Grapheus, zoon van den vorige, te Antwerpen geboren, legde zich ook op de letteren toe, en werd even als zijn vader secretaris zijner geboortestad. Hij genoot den omgang met Lodewijk Guichardin en Abraham Ortelius, en overleed vóór 1585. Hij beoefende gelijk zijn vader de latijnsche poezy.

Men heeft van hem:

Alexandri Graphei, a secretis amplissimae Reipubl. Antverpianae in Orbis terrarum civitates colloquium. Interloquutores Thaumastes, Panoptes, vóór de *Civitates Orbis terrarum* van Georg Bruin. Colon. Agripp. 1572. fol.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p.; Foppens, *Bibl. Belg.*, T.. p.; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 606; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 104.

[Abraham Schrijver]

SCHRIJVER (ABRAHAM), kapitein ter zee, die zich in verscheidene zeeslagen, in het laatst der 17de eeuw roem verwierf.

Zie J.C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeewezén*, D. IV *a.* bl. 522.

[Cornelis Schrijver]

SCHRIJVER (CORNELIS), zoon van Philip Schrijver, (die volgt) werd in 1688 te Amsterdam geboren. Naauwelijks tien jaren oud begaf hij zich, onder leiding van zijn vader, in zeedienst, en werd op zijn 16de jaar tot luitenant, en op zijn 25ste tot kapitein bevorderd. Zeer waarschijnlijk woonde hij, op het schip van zijn vader, den aanslag tegen Cadix, de overwinning in de baai van Vigos, het innemen van Gibraltar en de hevige zeeslag bij Malaga bij. Het voorbeeld en de lessen van dien bekwamen zeeman en van den kundigen vice-admiraal Jan Gerrit van Wassenaar, wiens gedachtenis tot in zijnen hoogsten ouderdom bij hem in groote eere bleef, zullen hem dien standvastigen moed ingeboezemd en die grondige kennis verleend hebben, waardoor hij zich boven de meeste zijner tijdgenooten onderscheidde.

Hij was een dapper en kundig maar stijfhoofdig zee-officier, die hoogelijk met zijn eigen denkbeelden ingenomen was, en dikwerf met minachting op anderen nederzag. Wegens de aanhoudende kaperijen der Algerijnen, en de daaruit voortvloeijende

belemmering van de Nederlandsche zeevaart, zonden 's lands staten in 1724 den schout bij nacht C a r e l G o d i n derwaarts om over den vrede te handelen. Vermits echter de vredehandel geen voortgang had, besloten de onzen tot weerwraak op de roofzieke stoorders van den handel. Den 11 Junij 1724 ontmoette kapitein S c h r i j v e r, tusschen kaap Vincent en Lagos, een Algierschen kaper van 36 stukken geschut, dien hij aantastte en vermeesterde. Zijne dapperheid bleef niet onbeloond. Hunne Hoog Mog. kenden hem eene belooning toe, en de admiraliteit van Amsterdam begiftigde hem met een gouden kop. De zaak der belooning bleef echter lang achter, en eerst, bij resol. van den 24 Febr. 1731 besloot men hem voor het gemelde bedrijf en het later veroveren van een Saleesch roofschip in eens de som van *f* 8000 toe te leggen.

Nog in October van hetzelfde jaar 1724 maakte hij jagt op een anderen kaper. Doch deze ontkwam hem door hard zeilen, zóó nogtans, dat hij 't bij Tetuan moest op strand zetten, waar hij den brand in zijn eigen schip stak. Twee jaren later werd de vrede met Algiers gesloten. Gedurende den oorlog hadden de roovers een menigte matrozen en andere schepelingen van de Nederlandsche schepen genomen en tot slaven gemaakt. 't Liep aan tot 1729 eer 's lands staten middelen te werk stelden, om deze ongelukkigen te lossen, en eenige nieuw gerezen geschillen bij te leggen. Toen zonden zij kapitein S c h r i j v e r met 6 schepen naar Algiers. Zijne zending gelukte, doch nog was hij niet teruggekeerd, toen men hier te lande het berigt ontving, dat op nieuw vier Nederlandsche koopvaarders door de kapers van dien Roofstaat genomen en opgebragt waren. Hierop vertrok S c h r i j v e r op nieuw naar Algerie, waar hij den 24 Mei 1724 met zijn smaldeel aankwam. Terwijl hij zich daar bevond werden twee Nederlandsche O.I. schepen te Algiers opgebragt. Hier uit ontstonden ernstige bezwaren, doch die door hem werden uit den weg geruimd. Hij toonde hier door zijn onverschrokkenheid en beleid, een waardigen zoon te zijn van dien dapperen Nederlandschen bevelhebber, aan wien, na de heldhaftige verdediging van zijn schip, de beroemde T o u r v i l l e de vraag deed of hij een duivel of een mensch was? Na Algiers verlaten te hebben, kruiste hij op de Marocaansche schepen. Hij vervolgde een Marocaanschen kaper tot op de reede van Salée, waar hij hem noodzaakte over de baar te loopen, op welke het roofschip zooveel schade leed, dat het voortaan onbruikbaar was. Acht dagen later, bij het aanbreken van den dag, ontdekte S c h r i j v e r een tweeden kaper, dertig mijlen westwaarts van Salée. Terstond zette hij hem achter na, hernam weinige uren daarop een door dien kaper veroverden Hollandschen koopvaarder, joeg het roofschip den geheelen dag tot aan den avond, wanneer hij het eindelijk achterhaalde en des avonds

ten 10 ure de vlag deed strijken. Hij ontving tot belooning van deze heldendaden van Hunne Hoog Mog. geld en van den raad der admiraliteit van Amsterdam een zilver koelvat. Na de vermeestering van dit schip begaf zich kapitein S c h r i j v e r naar Cadix en vervolgens naar het vaderland. Hoe welgevallig het door S c h r i j v e r te Algiers gehouden gedrag aan 's lands overheden was, blijkt daaruit, dat hij door de algemeene staten in 1731 benoemd werd om als bevelhebber van een smaldeel ten derdenmale zich naar dien Roofstaat te begeven, om de onafgedane geschillen met den Dey te vereffenen, en de nog overig zijnde slaven te lossen, als ook om de Spaansche troepen, die, volgens het verdrag van Seville, naar Italie, ter verzekering van de opvolging door D o n C a r l o s in Toskane, Parma en Piazenza, behoorden over gebragt te worden, derwaarts te helpen vervoeren. Bij zijn aankomst te Algiers, in Junij 1731, vond S c h r i j v e r den toestand van zaken niet nadeeliger dan hij ze bij zijn vertrek in het vorig jaar gelaten had. De Dey ontving hem met vriendelijkheid, waartoe de geschenken, die S c h r i j v e r had medegebragt, krachtig medewerkten. Terstond werden de onderhandelingen aangevangen, waarin S c h r i j v e r, ofschoon met niet weinig moeite, boven verwachting slaagde. De gerezene bezwaren wist hij uit den weg te ruimen, en bovendien eenige zeer belangrijke wijzingen te verwerven in het vredestraktaat, die voornamelijk tot strekking hadden, om de O.I. vaarders te vrijwaren tegen ongevallen, als aan twee derzelve in het vorig jaar waren overgekomen. Daarenboven slaagde hij er in, om op nieuw een vijftigtal slaven te lossen. Met het een en ander verliepen er bijkans 7 weken, waarna hij een plegtig afscheid van den Dey nam, en onder de gewone eerbewijzen uit de baai van Algiers naar Alicante en vervolgens naar Malaga zeilde. Te dezer plaatse gekomen, ontving hij bevelen van den Nederlandschen gezant aan het hof van Madrid, om zich met zijn smaldeel gereed te houden, ten einde met een Engelsch en Spaansch eskader de bewuste Spaansche troepen naar Italië over te brengen. Deze zaak bleef echter zonder gevolg, zoodat S c h r i j v e r, na eerst te Malaga en vervolgens te Cadix ettelijke weken op nadere bevelen gewacht te hebben, eindelijk naar het vaderland terug keerde. In 1738 benoemden hem de staten van Holland tot vice-admiraal bij de admirahteit van Amsterdam, en vervolgens tot luitenant-admiraal. Hem komt de eere toe, dat hij het eerst 's lands overheid en zijne landgenooten oplettend maakte op het diep verval der krijgstucht, van den dienst en van den krijgsmansgeest bij de zeemagt van den staat, en de middelen aanwees om die te herstellen, en door eigen voorbeeld aantoonde, op hoedanige wijze men behoort te werk te gaan, om dat te bereiken. Zijne stroeve en ligt geraakte inborst, waardoor hij zich vele vijanden maakte,

en zijne te ver gedrevene gestrengheid, deden nogtans zijne pogingen grootendeels mislukken.

Sprekende bewijzen heeft S c h r i j v e r van zijne kundigheden nagelaten zoo als twee geschriften handelende *over den scheepsbouw van 's lands oorlogschepen*, waarvan het eerste gedrukt is in de *Boekzaal* van Junij 1755, en het ander alleen in hands. Voorts schreef hij:

Omstandige brief of memorie aan Z.D.H. den Prins van Oranje (Willem IV) *stadhouder enz. over de redenen van het groote verval van 's lands zeemagt*.

Twee voorname Articulen, *om te dienen tot redres in de vervallen zeedienst van de republiek en particulier in 's lands zeemagt*, *tot maintien van de goede ordres*, *overgegeven in Febr.* 1755 *aan H.K.H. mevrouw de Princesse gouvernante*.

Memorie betreffende een tafereel van de cruelle behandeling. A^{o}. 1766.

Verdediging van C. Schrijver A^{o}. 1767, *behelzende onderscheidene stukken en memorien omtrent den vervallen toestand van 's lands zeemagt en nopens de miskenning hem luit.-admiraal aangedaan*.

Een uitgewerkt plan tot versterking van het eiland Curaçao met daarbij behoorende teekeningen, *waarvoor hem door H.H. Mog. den 7 Sept.* 1745 *een geschenk van* 1000 *rijksdaalders werd toegekend*, en andere kleine geschriften van minder belang.

Op den *Cat. der handss. van J. van Voorst* bl. 77 n°. 443 komt voor: *Copie extracten getrocken uit het verhaal van den luitenant-admiraal Corn. Schrijver wegens eenige principaale enorme behandelingen in de procedure gehouden over Capitain Anthony Livinus Haak aang. zijn zonder exempel onkundig verzeilen 's lands schip van oorlog. In Amsterdam den* 1 *Febr.* 1768. In fol.

Hij huwde M a r i a I e P l a t , bij wie hij drie dochters had, van welke bij zijn afsterven nog slechts een overig was, die huwde met J.P. d'O r v i l l e , schepen en raad van Amsterdam. Hij overleed den 16 Mei 1768.

Zie *Europ. Mercur.*, A^{o}. 1724. St. I, bl. 291-295, St. II. bl. 55, 58, 229; A^{o}. 1730. St. II. bl. 47-49, 104-106. A^{o}. 1731. St. II. bl. 115-118; W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 509; *Ned. Jaarb. Mei* 1768, bl. 567; J.C. d e J o n g e , *Gesch. v. Neerl. Zeew.*; D. IV *a.* bl. 116; D. V. bl. 35-41, 62, 64, 67-75, 106-112, 156, D. VI *a.* bl. 338, K o k ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.; Cat. v. Aerssen*, (mss.) p. 6.

[Jan Frederik Schrijver]

SCHRIJVER (JAN FREDERIK), gezagvoerder van het schip der Oost-Indische compagnie *Ruiskestein*, verdedigde zich, 7 Dec. 1756, mannelijk tegen een kloek Engelsch schip van oorlog en noodzaakte het hem met onverrigter zake te verlaten.

Zie dit voorval breedvoerig beschreven bij K o k , *Vad. Woordenb.*, *Bijvoegs.*) N*ed. Jaarb.;* A°. 1757, bl. 766 verv., W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. I. bl. 278; J.C. d e J o n g e , *Gesch. van Neerl. zeew.*, D. V. bl. 326.

[Petrus Schrijver]

SCHRIJVER (PETRUS) was doopsgezind predikant te Haarlem. Hij overleed in 1743 en schreef:

Evangelische Genadeleer in XX Predicatiën. Gron. 1709. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 465; M u l l e r , *Cat. v. portr.*

[Philip Schrijver]

SCHRIJVER (PHILIP), vader van den vice-admiraal C o r n e l i s S c h r i j v e r . Omtrent zijn afkomst en geboortejaar is niets bekend. Misschien was hij een bloedverwant of zoon van A b r a h a m S c h r i j v e r , die hij den zeeslag van Solebay voorkomt. Het eerst komt hij voor in den rang van kapiteinluitenant bij den schout-bij-nacht, graaf v a n S t i r u m in 1679, zoo dat wij mogen aannemen dat hij als adelborst en luitenant de twee laatste Engelsche oorlogen zal hebben bijgewoond. In 1684 werd hij door prins W i l l e m III als extraordinaris en zes jaren later tot gewoon kapitein bij de admiraliteit van Amsterdam benoemd. In dien tusschen tijd had hij verscheidene kruistogten gedaan o.a. één met een eskader onder den schout-bij-nacht J a n v a n B r a k e l , in de Middellandsche zee, ter opsporing en vernieling van Algerijnsche roovers. Het eerste groote gevecht waaraan hij deel nam, was de zeeslag van La Hogue, waarin hij het bevel voerde op het schip Zeeland, van 64 stukken, en die beroemde overwinning hielp bevechten, door welke het aanzienlijkste gedeelte der Fransehe zeemagt veruield werd. In het volgend jaar (1693) verwierf hij zich uitstekenden roem, door den heldenmoed, waarmede hij op de kusten van Spanje den aan hem toevertrouwden bodem tegen een groote overmagt verdedigde, door welke hij 's lands eskader en een groot aantal koopvaarders redde, en zich tevens de bewondering van vriend en vijand waardig maakte. De twee volgende jaren hield hij zich met de vloot, onder den vice-admiraal C a l l e n b u r c h in de Middelandsche zee op, en werkte mede tot het ontzet van Barcelona en het bombarderen van Palamos. In 1696 was hij tegenwoordig bij de groote vloot, die onder den luit.-admiraal v a n A l m o n d e eenige Fransche zeehavens vernielde. Bij den aanvang van den successie-oorlog, woonde hij den togt naar Spanje bij, waarin Cadix vruchteloos aangetast en de Fransche en Spaansche oorlogschepen en galjoenen in de baai van Vigos vernield werden. Ook was hij tegenwoordig bij het eskader, dat in 1703 naar de Middelandsche zee vertrok. In het volgend jaar, was hij met zijn schip Gelderland, van 74 stukken, bij de inneming van Gibraltar, een der zes Nederlandsche kapiteinen, die deze gewigtige vesting hielpen beschieten en tot den overgang noodzaakten. In den kort daarop gevolgden zeeslag van Malaga kweet hij zich niet alleen man-

nelijk van zijnen pligt, maar onderscheidde hij zich door uitstekenden moed en beleid. In 1705 hielp hij Barcelona innemen: het volgend jaar bleef hij, wegens eenige geschillen met de admiraliteit, aan land, doch in 1707 ontving hij van hetzelfde collegie, een bewijs van vertrouwen, 't welk het in zijne kunde en dapperheid stelde, door dien hem het gebied werd opgedragen over het vrij aanzienlijk eskader, dat tot ontmoeting der Oost-Indische retourvloot bestemd was; van welke taak hij zich zoo wel kweet, det diezelfde eere hem het volgende jaar wederom te beurt viel Na zulk eene onderscheiding, en een trouwe dienst van 30 of 40 jaren had S c h r i j v e r mogen verwachten bij de eerste gelegenheid tot schout-bij-nacht verheven te zullen worden. Dit gebeurde echter niet, een ander werd benoemd en hij zag zich te dien opzigte voor de derdemaal teleurgesteld. Hoe zulks hem griefde, liet zich ligtelijk bevatten, en te meer, wijl hij zich verpligt zag, onder v a n A e r s s e n , die hem was voorgetrokken, een geruimen tijd in de Middellandsche zee te dienen, waar hij Sardinie voor koning K a r e l II hielp behouden en de vruchtelooze onderneming tegen Cette bijwoonde. Na een afwezigheid van ruim twee jaren in het Vaderland weergekeerd, verzocht en verkreeg S c h r i j v e r zijn ontslag, en daalde ruim een jaar later, gelijk zijn zoon de luit.-admiraal C o r n e l i s S c h r i j v e r heeft aangeteekend: ‘in een doodelijk chagrin over het hem aangedane leed ten grave.’

Zie J.C. d e J o n g e , *Gesch. v. Ned. Zeewezen*, D. IV *a.* bl. 420, volgg. 6, bl. 297, 486, 496, 568 volgg.

[Remigius Schrijver]

SCHRIJVER (REMIGIUS), waarschijnlijk te Middelburg, doch zeker op het eiland Walcheren geboren, was aldaar muzykkunst- en boekdrukker. Hij beoefende de dichtkunst en was in 1680 lid der Middelburgsche rederijkkamer. Ook componeerde hij de muzyk voor den 1^{en}, 5^{en}, 8^{en}, 9^{en}, 20^{en}, 23^{en}, 26^{en}, 32^{en}, 41^{en}, 42^{en}, 43^{en}, 60^{en}, 66^{en}, 67^{en}, en 76^{en} der Psalmen van W e s t h u y s e (zie dit art.) en die van J. O u d a a n , *Uytbreiding over het boek der Psalmen* 1^{e} D. Rott. 1680. Hij overleed den 11 Februarij 1681. Bij zijn overlijden verschenen verscheidene lijkdichten o.a. een van O u d a a n .

In de boekerij van J a c o b u s K o n i n g was van hem een hands. getiteld: *Eigenhandig geschrift en biografie van Remy Schrijver*, *beroemd musicus en organist*. 1676.

Zie P. d e l a R u e , *Gel. Zeel.*, bl. 91, 92; O u d a a n , *Uytbr. d. Psalm.* (*voorw*); Dez. *Mengelp.*, D. III. bl. 534; *Berigt*, vóór W e s t h u i z e n s *Psalmen* bl. 3, *Nav.*, 1870 bl. 196, 414; J. K o n i n g , *Cat.*, D. I. n°. 2099; *Nieuwejaarsgift van Mittels Redenhof op de geestige wagen van Pallas*, bl. 23-30, 66; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb*.

[J Schrijver]

SCHRIJVER (J), dichter uit de eerste helft der 17de eeuw.

Men heeft van hem o.a. *'T lof van de deucht*, in *Apollo's Harp.* bl. 245.

[Petrus Izak Schriever of Schrijver]

SCHRIEVER of SCHRIJVER (PETRUS IZAK), zoon van Johannes Schriever, werd te Kranenburg geboren, in 1734 als student in de godgeleerdheid te Harderwijk ingeschreven, den 21 October 1739 te Gendt en Ellekom, den 23 April 1741 te Warnsveld, den 23 Maart 1744 te Deutichem als hervormd leeraar bevestigd, en vertrok in 1755 van daar naar Deventer beroepen. In 1788 werd hij emeritus en in 1790 overleed hij.

Hij werd door Schroder in diens lijkrede op Cremer onder diens voortreffelijkste leerlingen gesteld, en kwam in diens plaats, als hoogleeraar in de godgeleerdheid te Harderwijk in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, bl. 192, 193; Moonen, *Naemketen*, bl. 8; de Jongh, *Alph. Naaml. der predd. in Gelderl.*, bl. 414; B. Keppel, *Naamvol. van predd.*, bl. 141.

[Gielis van der Schreck]

SCHRECK (GIELIS VAN DER), rederijker te 's Hertogenbosch, in het midden der 17de eeuw. Er komen gedachten van hem voor in *Vlissings. Redens.-Lust.-Hof.*

Zie v.d. Aa; *N.B.A.C. Woordenb.*

[F. Schroder]

SCHRODER (F.), tooneeldichter uit de 18de eeuw. Men heeft van hem *Dokter en Koppelaar*, *klsp.* 's Gravenh, z.j., onder de tooneelstukken van het Genootschap *Nulla quies*.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 25, 192.

[Gerhard Schroder]

SCHRODER (GERHARD), zoon van den geleerden Johannes Schroder, apotheker te Leiden; werd den 30 Mei 1708 aldaar geboren, studeerde 6 jaren in de letteren onder P. Burman, aan wien hij allerbijzonderst verbonden was, alsmede onder Haverkamp; in het oostersch onder Schaaf en Schultens, in de regten onder Schultingh. In 1730 verdedigde hij onder Burman een geschrift *de Lictoribus et fascibus Romanorum*, werd praeceptor, vervolgens corrector te Delft, en in 1737 te Leiden, na het verdedigen eener *diss. inaug. jur. crit. ad L. II. F.F. de Legg* doctor in de regten en gaf vervolgens te Delft, behalven onderwijs in de philologie, ook opzettelijk in het Romeinsche regt. Hiermede verwierf hij zich zoo veel goedkeuring, dat de regeering hem tot lector der regten benoemde. Terwijl hij deze aanstelling nog in beraad hield, werd hij den 5 October 1744 tot hoogleeraar in de regten te Harderwijk benoemd, en aanvaardde den 18 Junij 1745 zijne bediening met eene *oratio inaug. de politioris Literaturae et Jurisprud. connubio.*

Weldra met het akademisch bestuur belast, hield hij in Nov. 1746 eene lijkrede op zijn ambtgenoot Pagenstecher, na wiens dood hij, ten jare 1747, *professor primarius* in zijn vak werd benoemd. In 1756 hield hij zijn tweede rectorale rede uit *de advocatorum eloquentiâ*. In Febr. 1759 wenschte de Geldersche hoogeschool, zoowel als hare zusters plegtig de gedachtenis der prinses gouvernante Anna te vieren, en Schroder door curatoren uitgenoodigd de feestrede te hou-

den. Zijne redevoering werd in folio uitgegeven. Bij het eeuwfeest was hij tot Professor Juris Feudalis aangesteld, en niet alleen toen maar ook in 1757 tot secretaris der Hoogeschool. Hij overleed den 16 December 1762. S c h r o d e r was niet alleen een uitstekend regtsgeleerde, maar ook een beoefenaar der Latijnsche poezy, waarvan hij, even als van zijn juridischen arbeid, eenige vruchten heeft hij in het licht gegeven. Ook hanteerde hij de Nederduitsche lier, teekende zeer fraai, en was een groot liefhebber der bouwkunde.

Hij bezat een uitgebreid en kostbaar kabinet prenten, meest uit afbeeldingen der voornaamste gebouwen van Europa bestaande. Hij was de vriend van P o o t , met wien hij gemeenzaam omging, en voor wien hij meermalen stukjes uit Latijnsche en Grieksche dichters vertaalde, wier denkbeelden de schrandere landpoëet dan op een bevallige wijze in zijne gedichten wist te vlechten. S c h r o d e r vereerde zijne nagedanchtenis ook met een treffende Nederduitschen lijkzang.

Als medearbeider van den *Hollandschen Spectator* heeft hij verscheidene geestige vertoogen en dichtstukken tot dit voortreffelijk werk geleverd, van hem is o.a. de beschrijving van het karakter van *Agiathes* (*Holl. Sp.* IV. bl. 171-174; (II. bl. 595-599) het gedicht aan *Fillis* (ald V. bl. 110-112; (III. bl. 166-168) en dat getiteld *Zielenstrijd* (ald. N°. 304). Uit de laatste plaats volgt dat hij ook deel heeft gehad aan den zoogenoemden saletten-oorlog. Er is nog een grooten voorraad van onuitgegevene Latijnsche en Nederduitsche Gedichten en andere schriften van hem in handschrift voorhanden, die hij voor de drukpers schetste. Doch in de zomer van 1762 op reis naar Parijs, werd hij te Luik door eene ziekte overvallen, die hem noodzaakte naar Harderwijk terug te keeren, waar hij kort daarna overleed.

Hij gaf in het licht:

Orat. inaug. de politioris Literaturae et Jurisprudentiae connubio, ook achter zijn werk *Observatt. Juris Libri IV.* Harderov. 1754. 4°.

Notae et animadverss. in Callimachi Hymnos in *Observatt. crit. et miscell.* Vol. V.T.II. p. 260-262. 1735.

Somnium, *sive iter Lunariae*. Delph. 1735.

Observationes in Ovidium, in *Observ. Cet.* Vol. V.T.III. p. 73-75.

Orat. fun. in Pagenstecherium, op nieuw achter het door hem met voorr. en reg. uitgegeven werk *A.A. Pagenstecheri aphorismi Juris ad Inst. Juris. Ed.* 6 *auctior.* 1746.

Elegia de Themidis Romanae fatis. Hand. 1747.

Carmen Gratulatorium. Hand 1748. 4°.

Elegia in funere acerbissimo W.C.H. Frisonis etc. Hand. 1752.

Observationes Juris Libb. IV. Harderov. 1754. 4°.

Or, *de Advocatorum eloquentiâ*. Ib. 1754. 4°.

Or. funeb. habit. iu obitum Annae. etc. Hand. 1759.
Ook wordt hem toegekend *Catal. Bibl. Gymn. Delphens*.

Zie S a x e , *Onom.*, T. VI. p. 504; H o e u f f t , *Parn. Lat. Belg.*, p. 219; P e e r l k a m p , *de Poët. Lat. Neerl.*, p. 486; B o u m a n , *Gesch. d Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 158, 183, 241, 609; *Lett. Hist. en Boekbes.*, D. I. bl. 276 volgg.; W i t s e n G e y s b e e k , *N.B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 243; S t u a r t , *Vad. Hist.*, D. I. bl. 532; *Bibl. te Water*, p. 268; *Bibl. Meerm.*, T. II. p. 189; *N. Gelehrt. Europa*, Th. XIV. § 434, Th. XVIII. § 487; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1762*b.*, bl. 766; Dr. W. B i s s c h o p , *Justus van Effen, geschetst in zijn leven en werken*, bl. 270, 271; *Nav.* D. IV. bl. 377; *Lijk- en Grafdichten op H.K. Poot* (achter D. III. zijner *Gedichten*, bl. 138).

[Johannes Schroder]

SCHRODER (JOHANNES), vader van den vorige, beroemd apotheker en kruidkundige te Leiden, aldaar in 1747 overleden. Hij maakte zich vooral gunstig bekend toen hij onder aanraden en toezigt van G a u b i u s , eene zeer belangrijke bijdrage leverde tot de Nederduitsche uitgave van het zoo hoog geroemde werk van R o b e r t u s d e F u r v a c q u e s , *Medicina pharmaceutica, of groote algemeene schatkamer der droogbereidende geneeskunst*, III D.m. pl. Leiden 1741 fol. Het daarbijgevoegde ontsloten *kabinet der simpliciora of enkele drogerijen*, de vrucht van lange ervaring en ijverige studie, is ook van de hand van S c h r o d e r . Hij gaf ook de vertaling van hetgeen onder de letteren *G* en *M* voorkomt, in het *Groot alg. Woordenboek* van H o o g s t r a t e n en S c h u e r . Alsmede wordt geprezen zijne onuitgegevene *Nederd. beschrijving van Leiden*. Dat hij ook de Nederduitsche poezy beoefende, blijkt uit de volgende door hem uitgegevene tooneelspelen.

Horace, trip. n.h. Fr. van P. Corneille nagevolgt. Leyd. 1709.
De vrijstermarkt, klsp. o.d. zinspr. Suum cuique vitium est. Amst. 1713.
Met den titel *Schermerhornsche vrijstermarkt*. Amst. 1743. gr. 8vo.
De buitensporige Minnaar blip (*m.d. spr. Sors sua quemque beat.* Rott. 1718. kl. 8°.

Zie B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 159; W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 247; *Boekz. der Gel. Wereld*, 1742*a.* bl. 309, *Cat. d. Bibl. v.d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I*b.* bl. 192.

[Nicolaas Willem Schroeder]

SCHROEDER (NICOLAAS WILLEM), zoon van J o h a n J o a c h i m S c h r o e d e r , buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid en gewoon in de oostersche talen en kerkelijke geschiedenis, werd te Marburg den 29 Aug. 1729 geboren[1)]. Begaafd

1) Zijne broeders waren L u d w i g C o n r a d , hoogl. te Herborn, later te Groningen, J o h a n W i l h e l m , hoogl. in de Oostersche talen te Marburg, en P h i l i p G e o r g e , hoogl. in de geneeskunde, laatst te Gittingen.

met een uitmuntenden aanleg, zou hij reeds op zijn 9de jaar de akademische lessen hebben kunnen waarnemen, indien men zulks niet om zijn tederen leeftijd ongeraden had geacht.

Ongemeen waren reeds zijne vorderingen in de Grieksche en Latijnsche talen, de wiskunde, wijsbegeerte, kerkgeschiedenis en godgeleerdheid, toen hij in 1734 student werd, maar vooral in de oostersche talen, waarin hij zich den beroemden Albert Schultens tot voorbeeld stelde. In 1739 bezocht hij op een wetenschappelijke reis ook Leipzig, waar hij den beroemden oosterling Joannes Christianus Clodius leerde kennen, wien hij als ook aan Schultens hij zijn kort daarna verschenen werk *Quatuor prima Capita Geneseos Turcicè et Latinè* opdroeg.

In zijne geboortestad weêrgekeerd (1743) werd hij na het verdedigen eener *disputatio de libertate Dei* tot meester in de vrije kunsten en wijsbegeerte, en kort daarna tot buitengewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde bevorderd. Hij aanvaardde deze betrekking met een Programma de *antiquae linguae Arabicae origine*, en ontving later van den landgraaf van Heseen verlof tot het ondernemen eener letterkundige reis. Op deze reis bezocht hij ook Leiden, waar hij van den rijken schat van oostersche handss. in de bibliotheek der hoogeschool gebruik maakte, en in 1745 zijn geleerden *Commentarius de vestitu mulierum* in het licht gaf, waarvoor Schultens eene voorrede schreef. Te Marburg wedergekeerd, werd hij tot gewoon hoogleeraar in de Oostersche letterkunde, ook in de Grieksche taal benoemd, welk ambt hij met eene *Oratio de causis defectuum*, *quibus hodierna linguae Hebraeae cognitio laborat*, aanvaardde.

Niet lang mogt zijn vaderland hem bezitten, in 1747 benoemden Curatoren der Groninger hoogeschool hem tot hoogleeraar in dezelfde vakken, en beklom hij den 14 Junij 1748 den leerstoel aldaar, sprekende over *de veris cum principiis tum fundamentis interpretationis linguae cum veteris Testamenti Hebraicae*, *tum Novi Testamenti Graecae*. Den 25 April bevorens was hij te Marburg, na het verdedigen eener *Diss. de Christo*, *regnum Deo et patri tradituro ad I Cor. XV:*24-28, tot theol. doctor bevorderd.

Zijn Collegium over het Grieksch, waarop Schroeder zoowel de grammatica als onderscheidene schrijvers, b.v. Lucianus, Aelianus en Aristophanes met zijne leerlingen had behandeld, droeg hij in 1752 aan den hoogleeraar van Lennep over, en maakte een aanvang met het onderwijs in de Hebreeuwsche oudheden, volgens de handboeken van Ikenius en Reland. Gedurende zijne langdurige loopbaan als hoogleeraar behandelde hij achtereenvolgens bijna alle boeken des O.T., sommigen twee en meermalen. Het Arabiesch, Syrisch, Chaldeeuwsch en Arameesch vindt men op de *series*

Lectionum bij afwisseling opgenomen. Bij het grammaticaal onderwijs gebruikte hij later zijne *Institutiones ad fundamenta linguae Hebraeae* (Gron. 1766), meermalen herdrukt, en nog in een gedeelte dezer eeuw aan de hoogescholen bij het onderwijs in de Hebreeuwsche taal gebruikt. Ook in Duitschland, zelfs te Clausenburg in Zevenbergen zag eene uitgave van dit werk het licht.

Onder den bijnaam van ‘de Arabier’ was de groote man alom bekend. Het nageslacht zal de roem steeds blijven verkondigen hem, door zijn leerling Prof. M u n t i n g h e gegeven. Driemaal bekleedde hij het rectoraat en sprak bij die gelegenheid: *De Babelica sermonis confusione* (Gron. 1752), *de praecipuis causis fundatae et stabilitae inter Arabes religionis Muhammedicae* (Gron. 1757), *de causis criticae quae in sacro V.T. Codice exercetur*, *contemtae antehac et neglectae*, *nunc autem in pretio habitae*, *diligenterque excultae* (Gron. 1787). Sedert 1782 was hij bibliothecaris der hoogeschool.

Hij huwde in 1782 C o r n e l i a G e e r t r u i d a M e i s t e r l i n , die hem reeds in 1787 ontviel. Tijdens zijn overlijden, den 30 Mei 1798, waren er nog twee dochters in leven, van welke de eene met mr. J. H o f s t e d e , de andere met F.F. S t e i n m e t z was gehuwd.

Hij gaf behalve, de in den tekst genoemde werken in het licht:

Quatuor prima capita Geneseos, *Turcicè et Latinè*, *ex genuino Pentaeuchi Mosaici Ms. Codìce Turcico eruta*, *cum Latina versione et notis succinctis*. Lips. 1739.

Commentarius de vestitu mulìerum Hebraeorum, *ad Jes. III*:16-24. L.B. 1745.

*Diss. de prima cultus divini publici institutione ad. Gen. IV:*26. L.B. 1745.

Diss. de tabernaculo Molochi et stella Dei Rumphan, *ad Act. VII:*43. Ib. 1746.

Diss. de Eutuchianismo et variis ejus sectis. Marb. 1740.

Diss. de Moabitide ecclesiae hospitio, *ad Jes. XVI:*3-5. Marb. 1747.

Satura thesium phililogicarum. 1747.

Diss. de voto Jepthae. Gron. 1753.

Observationes de origine quarumdam Hebraearum vocum. Gron. 1755, 1756.

Diss. ad selecta S.S. loca. Ib. 1757.

Observationes selectae ad origines Hebraeas. Ib. 1761.

Specimen observ. ad quaedam V.T. loca. Gron. 1764.

De authentia quarundam Cetibbin. Ib.

Diss. ad Canticum Chabacuci, *quod continetur. C. III*. Gron. 1781.

Zijn *Oratio de Causis Criticae* etc. vindt men in Scheidii *Opuscula de ratione studii*. p. 433-462.

Zie S a x e , *Onom.*, T. VIII. p. 51, seqq.; W i l l m e t , *Oratio de retinenda antiqua Batavorum gloria*, Amst. 1835 p. 15, 41 seqq.; M u n t i n g h e , *Mona Sacc. Acad. Gron.*, p. 55, 107 seqq.; Hamberger und Meusel, *Das Gelehrte Teutschland; Progr. inaugurale*, *Progr. funebre; Neue Gelehrte Europa*, P. XV. p. 730-742; *Bibl. Critica*, V. I. P. II. p. 75; *Almanak der Academie van Groninge*, 1817, bl. 5-51; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.; Gedenkb. der Hooges. te Groningen*, bl. 73, 74, 75; C o l l o t d'E s c u r y , *Hollands roem*, D. III *a.* bl. 407, 408; v a n K a m p e n , *Beken. Geschied*, *der Nederl. letter. en wetens.*, D. II. bl. 278, 279, 280; D. III. bl. 175, 179; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Lodewijk Coenraad Schroeder]

SCHROEDER (LODEWIJK COENRAAD), broeder van den vorige, werd den 8 October 1724 te Marburg geboren, legde zich sedert 1746 aan de hoogeschool aldaar op de regten toe, en verwierf aldaar, in 1748, na de academiën te Jena, Leipzig, Italle en Göttingen bezocht te hebben, den titel van doctor in de regten, na het verdedigen eener *Diss. de principe imperii*, *citra Testamentum de tutela filii sui deponente* (Marb. 1748). Drie jaren onderwees hij daarna aan dezelfde Akademie als privaat-docent. In 1753 werd hij tot hoogleeraar te Herborn benoemd, bij gelegenheid dat hij tevens als prorector optrad, doch eerst den 24 Januarij 1755 hield hij zijne plegtige inwijdingsrede *de vario juris Romani tum recto usu tum abusu in caussis principum imperii*.

Den 9 Mei 1768 benoemde de Groninger hoogeschool hem tot hoogleeraar in het burgerlijk regt, en den 17 September d.v. hield hij de *orat. inaug. de Jctis Romanis suum in legibus interpretandis officium non transgressis*. (Gron. 1761). Sedert het ontslag van v a n d e r M a r c k belastte men hem met het onderwijs van het staats natuur- en volkenregt. Met ijver aanvaardde hij deze nieuwe taak, zoodat reeds in 1775 zijne *Elementa juris naturalis socialis et gentium*, ten dienste der akademische jongelingschap te Groningen het licht zagen. Onderwijs in de *historia juris naturalis*, en het *jus gentium Europaearum consuetudionarium*, *quod vulgo practicum vocant*, gaf hij telken jare.

Zoodra v a n d e r M a r c k zijn vroegeren leerstoel weder had beklommen, ving S c h r o e d e r op nieuw aan met de lessen, die hem oorspronkelijk waren opgedragen. De degelijkheid van zijn onderwijs straalt ook door in de punten, waarover hij bij de overdragt van het rectoraat sprak: zoo als in 1765 *de praetoribus optimis in legibus interpretandis juris civilis custodibus* (Gron. 1766), in 1777 *de spuria illa belli pacisque inter gentes norma quae vulgo tuitina Europae vocatur* (Gron. 1777), in 1789 *de statu plurimarum Europae rerum publicarum multis in partibus ex antiquo nexu clientelari declarando* (Gron. 1789), in 1801 *de diversis rerumpublicarum aetatibus* (Gron. 1801).

Hij huwde met M.F. G r ü t e r , dochter van een predikant te Hahnstetten in Nassau-Dietz, en overleed den 25 October

1801. Behalve de genoemde schriften, gaf hij nog in het licht:

Specimen Juris Germanici de actionibus personalibus, *quae ad rem petendam sunt comparatae apud veteres Germanos in foro rei sitae instituendis*. Merb. 1748.

Progr. de actione negatoria apud Romanos pro specie contravindicationis non habenda. Ib. 1750.

Progr. an actio hypothecaria adhuc creditori adversus debitorem pignus possidentem, *sit salva*, *postquam obligatio personalis per praescriptionem fuit extincta*. Ib. 1750.

De stipulationibus quibusdam emtioni venditioni apud Romanos adjici solitas. Ib. 1751.

Progr. num recte a reo hereditatis petitione conveniendo adhuc hodie editio tituli petatur. Herborn. 1753.

Progr. de imperio magistratibus, *qui suffragiis eliguntur*, *ad tempus committendo*. Ib. 1757.

Diss. IV. de legatis ex testamento destituto, *cui clausula codicillaris adjeita est*, *praestandis*, *Clar. Küstnero Lips. oppositae*. Ib. 1758, 1759.

Zie *Progr. inaug.*, van J.E. Rau, hoogl. te Herborn; *Progr. inaug.* van 1761; Hamberger und Meusel, *Das gelehrte Teutschland*; Ausg. VII. S. 321, S. 628; Muntinghe, l.c. p. 107, seqq.; *Almanak der Academie van Gron.* 1813, bl. 91-96; *Gedenkb. v. Gron.*, bl. 83; *Bibl. Hog.*, V. p. 676; Kobus en de Rivecourt.

[Lodewijk Adolf Schroeder Steinmetz]

SCHROEDER STEINMETZ (LODEWIJK ADOLF) werd den 18^{den} van Zomermaand 1808 te Groningen geboren, bezocht de Latijnsche scholen, en in 1824 de hoogeschool dier stad. Hier wijdde hij zich aan de regtsgeleerdheid, en de letteren, en verkreeg den 3^{den} van Hooimaand 1830 het doctoraat in beide vakken, na het verdedigen van een *Specimen literarium sistens observationes quasdam*, *criticas in nonnulla loca veterum*, en een ander *Specimen philosophio-juridicum de officiorum et jurium quae dicitur*, *collisione*. De bewerking van dit laatste specimen, dat zoo in ons vaderland als daar buiten veel lofs inoogstte, en in het algemeen de beoefening van het wijsgeerig regt, dat onder zijnen leermeester de Wal zoo zeer bloeide, had echter welligt meer dan zijne letterkundige studiën den regtsgeleerde nader geleid tot eene ernstige beschouwing van de eigenlijk gezegde wijsbegeerte, zoo dat die wijsbegeerte, na het verlaten der hoogeschool, zijn lievelings-studie werd, en hij zich van toen af, met ongemeene vlijt, aanhoudend en bij voorkeur er mede bezig hield. Zijn door het Stolpiaansch legaat te Leiden in 1835 bekroonde verhandeling betreffende den bewijsgrond van Gods bestaan, getuigde van zijne gelukkige beoefening dezer wetenschap. Ook bleek uit zijn *vertoog over de eerste grondslagen van het strafwezen*. Gron. 1837, dat de beoefening der regtsgeleerdheid niet door hem uit het oog werd verloren. Zijn stuk over de vraag naar het al of niet

genoegzame der menschelijke rede, onder de werken van het provinciaal Utrechtsch genootschap, is niet onverdienstelijk; ook gaf hij in 1835 *Algemeene grondbeginselen der aardrijkskunde*. Intusschen bekleedde hij de betrekking van praeceptor aan de Latijnsche school zijner geboortestad. Hij ontving deze aanstelling toen hij, vrijwillig de wapenen had opgevat. Na in het laatst van 1831 zijn ontslag verworven te hebben, keerde hij derwaarts terug, en overleed er den 12 November 1837.

Zie A. S c h n e i t h e r , *Prolusio Scholastica*, Gron. 1837; N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; S e p p , *Proeve eener Pragm. Gesch. d. Theol.*, bl. 164.

[Nicolaas Willem Schroeder Steinmetz]

SCHROEDER STEINMETZ (NICOLAAS WILLEM), werd den 25sten Julij 1793 te Groningen geboren, maakte zich als musicus en componist bekend. Hij was tevens een uitstekend bevorderaar der schoone kunsten. Hij zelf bezat eene musikale bibliotheek van meer dan 800 deelen, en was de stichter van het musikale tijdschrift *Amphion*. Behalve divertissementen voor het groot orchest, fughetta voor de piano, gaf hij in het licht:

De watersnood, cantate voor koor en orchest.
God save the king voor 4 stemmen naar O n s l o w .
Thema met variatien voor 4 snaar-instrumenten.
Variaties voor de piano.
Gezang voor vier stemmen.
Gezang met accompagnement der Piano.
Quartet voor twee violons, *alt* en *bas*.
Concertino voor de Clarinet.
Geboortedagszang, *voor vijf partijen*.
De Bevalligheid, *koor voor* 6 *partijen*, *zonder accompagnement*.
Grafgezang voor vier mannen stemmen; koren zonder accompagnement; Grafgezang voor vier stemmen; Pot-pouris.
Vlugtige gedachten over de Opera's Cosi fan Tutti en *Freyschütz*.
Aanprijzing van geestelijke muzijkwerken.
Over het Quartet en de uitvoering van hetzelve.
Over Rossini den componist van Tancredo.
Brieven over het leven en de werken van toondichters.
Iets over de muzijkale talenten van den Romeinschen keizer Nero.
Losse gedachten over de verhouding van den toondichter tot den toonspeler.
Aanprijzing van die Serapions-brüder van E.T. Hoffmann en Proeve uit der Dichter und der Componist.
Bepaling van het denkbeeld van toon- en toonkunst.
De Klarinettist Johan Hermstadt.

Hij overleed den 12 November 1826 te Groningen. Bij

deze gelegenheid gaf de hoogleeraar B.H. Lulofs in het licht: *Lijkklagt op het overlijden van den beroemden toonkunstenaar Schroeder Steinmetz*.

Zie Gregoir, *Les Artistes-musiciens Neerland.*, p. 161, 162; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. II. bl. 455.

[Jacob Lodewijk Koenraad Schroeder van der Kolk]

SCHROEDER VAN DER KOLK (JACOB LODEWIJK KOENRAAD), zoon van dr. Hendrik van der Kolk en Wilhelmina Schroeder, dochter van Prof. Schroeder te Groningen, werd den 14^{den} Maart 1797 te Leeuwarden geboren. Reeds op 15 jarigen leeftijd werd hij als student te Groningen ingeschreven, en beantwoordde aldaar de prijsvraag *Quae sunt emolumenta praecipua*, *quae ex calorico latente*, *seu ligato*, *aëris et aquae ad oeconomiam animalem redundant*. Vier jaren later behaalde hij nogmaals het eermetaal *over de stremming van het bloed*, later ook het onderwerp zijner Dissertatie *sanguinis congulantis historia cum experimentis ad eam illustrandam institutis*. Na zijne promotie was S.v.d.K. korten tijd geneesheer te Hoorn, doch spoedig werd hij benoemd tot inwonend geneesheer in het buiten-gasthuis te Amsterdam, waar hij zijn vrijen tijd aan ontleedkundig onderzoek en het bijeenbrengen zijner later zoo uitgebreide en schoone pathologisch-anatomische verzameling wijdde. In 1826 verschenen zijne *Observationes anatomices pathologici et practici argumenti*, vooral handelende over de tubercul. aandoeningen der longen, benevens over eenige andere ziekelijke veranderingen. Van deze *obs.* dagteekent zijn roem. In het gesticht te Amsterdam, waar hij zijne ontleedkundige kennis tot die ontwikkeling bragt, die wij in hem bewonderen, werd zijne aandacht ook bezig gehouden door de verpleging van meer dan een 150tal krankzinnigen. Met warmte trok hij zich hun lot aan, bestudeerde den aard hunner geesteskwaal en zocht in lijkopeningen naar de oorzaken daarvan. Spoedig hierna werd de behandeling van krankzinnigen zijn hoofdwerkzaamheid, de studie hunner ziekte zijn levenstaak, en in 1825 was de beschrijving van een krankzinnige de voorlooper van een groot aantal meer uitvoerige hoogst gewigtige verhandelingen. Na den dood van den hoogleeraar J. Bleuland te Utrecht, werd hij in diens plaats benoemd, en kort daarop tot mederegent van het krankzinnigen-gesticht, dat zich toen in ellendigen staat bevond, verkozen. Aanvankelijk gelukte het hem daarin eenige verbetering te brengen; maar eene grondige hervorming moest worden uitgesteld, tot dat eene bijzondere omstandigheid aan zijn wensch een grootere kracht schonk. Toen hij namelijk tot hoogleeraar in de klinische geneeskunde te Amsterdam werd beroepen, werden van alle zijden pogingen aangewend den geliefden leeraar te behouden. Ook de stedelijke regering vroeg, wat zij daartoe konde bijdragen, ‘verbetering van het kraukzinniggesticht,’ was het edel-

moedig en onbaatzuchtig antwoord. S.v.d.K. bleef te Utrecht, en een geschenk van *f*10,000 aan het krankzinniggesticht was daarvan het gevolg. Alzoo gelukte het den hoogleeraar zijne aangevangene verbeteringen voort te zetten en het ziekenhuis voor krankzinnigen te Utrecht weldra te maken tot een voorbeeld voor alle gestichten in Nederland. Door voortdurend vasthouden aan de taak, het lot der krankzinnigen in Nederland te verbeteren, kwam hij langzamerhand in aanraking met personen, wier invloed bij de hooge regering gewigt had, vooral met C.J. Feith, die hem krachtdadig in het doorzetten zijner plannen ondersteunde. In 1839 werd het wetsontwerp over de zorg voor krankzinnigen door dezen en S.v.d.K. opgemaakt, aan de leden der tweede kamer rondgedeeld, en in 1841 met enkele wijzigingen aangenomen. Hieruit ontstonden alle later ingevoerde verbeteringen en de verwijdering van de ongeschikte verblijfplaatsen voor krankzinnigen, die aan beesten hokken gelijk, met ketens en traliën voorzien, geen ander doel hadden dan de afsluiting en het onschadelijk maken der gekken.

Wat Pinel voor Frankrijk was, was dus S.v.d.K. voor Nederland, met dit onderscheid, dat Pinel een speculative ziekte-verdeeling en nosologie heeft geschreven, terwijl S.v.d. Kolk alleen feiten heeft opgeteekend, medegedeeld en beoordeeld. Als Pinel reeds lang vergeten is, zal de juistere kennis van de ziekelijke veranderingen, waaraan sommige gedeelten der hersenen bloot staan, nog blijven bestaan, en met haar ook de herinnering aan S.v.d.K. die ons tot die kennis bragt.

S.v.d.K. was ridder der orde v.d. Ned. Leeuw, lid der akademie van wetenschappen, lid der directie van het Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen enz. Hij overleed den 2 Mei 1862.

Zie zijne *Levensschets* door W. Vrolik, secretaris der akademie van wetenschappen, *Utrechtsche studenten-almanak* 1863; *Verslag v.h. verhand. in de alg. verg. v.h. prov. Utr. genoots.*, bl. 18; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *in voce*.

[Johan Christian Schröder]

SCHRöDER (JOHAN CHRISTIAN) werd den 29 Julij 1788 te Amsterdam geboren. Na het lager onderwijs genoten te hebben, ontving hij het voorbereidend voor de akademie van zijn oom J.F.L. Schröder, hoogleeraar in de philosophie te Utrecht, en studeerde aan de hoogeschool aldaar onder van Beeck Calkoen. In 1814 aanvaardde hij de betrekking van onderwijzer in de wiskunde aan de Fundatie van Renswoude te Utrecht, en dezelfde plaats werd hem in 1816 aan het gymnasium opgedragen. Voor zijne talenten in het vak zijner studie pleit vooral dat, na den dood van zijnen leermeester, den hoogleeraar van Beeck Calkoen, het voortzetten der openbare lessen van dezen aan hem werd toevertrouwd

en welligt duurzaam zou zijn toevertrouwd, zoo de druk dier tijden het bestaan der hoogeschool zelve niet in gevaar had gebragt. Gedurende 30 jaren was hij met de grootste naauwgezetheid werkzaam in het wiskundig onderwijs aan het gymnasium, en toen hij in 1846 bij die inrichting zijn eervol ontslag en pensioen ontving, bleef hij bij de stichting der vrouwe van Renswoude, in een engeren kring van leerlingen, al zijne krachten wijden. S. was doctor in de natuurkunde, curator van het evangelisch luthersch seminarie te Amsterdam, en lid der synode van die gemeente. Hij huwde Hendrika Huijser, in 1848 overleden, die hem drie kinderen schonk, Sophia Christiana Gerhardina Petersen Schröder, Johanna Adriana Schröder, Gottfried Dietrich Schröder, med. dr. in 1847 te Utrecht overleden. Hij zelf overleed te Utrecht 4 Aug. 1858.

Zie *Utr. Courant* en *Oude Rotterd. Courant* van 9 Aug. 1858; *Part. berigt.*

[Johan Frederik Lodewijk Schröder]

SCHRöDER (JOHAN FREDERIK LODEWIJK) werd den 31sten October 1774 te Dornberg in Westphalen geboren. Dertien jaren oud kwam hij, ten einde voor den handel te worden opgeleid te Amsterdam, waar zijn oudere broeder heelmeester was. Toen P.W. Feenstra, een bij den laatsten inwonend student, later leeraar der Doopsgezinden te Sneek, 's jongelings leergierigheid bemerkte, haalde hij zijn broeder over hem tot predikant bij het luthersche kerkgenootschap te doen opleiden, en gaf hem het eerste onderrigt in de latijnsche taal. Schröder bezocht vervolgens de latijnsche school te Amsterdam, en woonde ook eenige lessen der hoogleeraars aan het Athenaeum bij. Van daar ging hij naar de hoogeschool te Halle, waar hij van 1795-1798 als student in de godgeleerdheid vertoefde, en o.a. het onderwijs genoot der hoogleeraren in de philosophie J.H. Tieftrunk en L.H. Jakob, beide ijverige voorstanders der leer van Kant, er tevens de onder van Swinden aangevangen mathematische studiën voortzette, en zelfs op een armenschool onderwijs in de wiskunde gaf. In 1798 naar Amsterdam teruggekeerd, werd hij als proponent bij zijn kerkgenootschap aangesteld. In deze betrekking moest hij meestal tweemaal 's weeks preken, 't geen hem op den duur te veel tijd kostte, wijl hij, om zijne bijziendheid, verpligt was zijne leerredenen van buiten te leeren. Dientengevolge nam hij, drie jaren later, afscheid van den kansel, om zich geheel aan zijne wis-, natuurkundige en philosophische studiën te wijden, waarbij hem de omgang met Paulus van Hemert in dien tijd van veel nut was. Nog was hij candidaat tot den H. Dienst, toen hij op de prijvraag der Hollandsche maatschappij van wetenschappen, *wat mag men van de uitgestrektheid der wereld en de orde*, *in welke de hemelligchamen*, *ook met opzigt tot ons wereldstelsel*, *geplaatst zijn*, *sedert de*

waarnemingen der latere sterrekundigen, *bijzonder die van Herschel en Schröter*, *als wel bewezene of hoogstwaarschijnlijke waarheden*, *vaststellen*, de gouden medaille mogt behalen, terwijl het antwoord van E.F. W r e d e , hoogleeraar te Berlijn, de zilveren wegdroeg. Aan den naam, dien hij daardoor verwierf, had hij het vooral te danken, dat hij in 1803 aan het hoofd van 's lands zeevaartkundige school geplaatst werd. Hij moest nu aan 60 kadetten, aan boord van het fregat Euridice, waar deze inrigting toen was, in de geschiedenis, physica, mathesis en aanverwante vakken onderwijs geven. Dit fregat, met 250 koppen bemand, was eerst te Hellevoetsluis, vervolgens te Fijenoord gestationeerd, doch toen dit schip later in werkelijken dienst moest gesteld worden, werd de maritime school naar Enkhuizen verlegd, en ook daar bleef S. met den rang van kolonel er aan werkzaam. Na negen jaren dienst werd hij, die, naar de meening van Napoleon, zijne kweekelingen te veel liefde voor het vaderland inboezemde, ontslagen, en de inrigting opgeheven. S. ging nu met zijn gezin naar Amsterdam, en leefde daar zonder het hem beloofde wachtgeld van *f* 1400 te genieten, gedurende drie jaren als ambteloos burger, hield zich in dien tusschentijd met mathematische, philosophische en letterkundige studiën en den omgang met de kundigste en aanzienlijkste mannen bezig, en trad er, zoo bij de maatschappij *Felix meritis*, waar hij ook reeds vroeger lezingen had gehouden, als bij de Hollandsche maatschappij van kunsten en wetenschappen als spreker op. De jaarlijksche vergadering der laatstgenoemde opende hij in 1815 als voorzitter met eene voorlezing *over de redekunstige voorschriften van Cicero*, *getoetst aan die der zedewet en bijzonderlijk aan het gebod der waarheidsliefde*. In het volgende jaar (25 Jan. 1816) ontving S. zijne benoeming tot hoogleeraar in de wis- en natuurkunde te Utrecht, en aanvaardde zijne betrekking met eene redevoering *De majoribus corporum coelestium permutationibus*, *quatenus ex iis progressum naturae in his corporibus formandis suspicari licet*.

Nu eerst was S. op zijne regte plaats; maar niet genoeg dat hij zijn ambt als hoogleeraar in de wis- en natuurkunde met ijver behartigde, nam hij eenige jaren later ook het onderwijs in de *logica*, vervolgens in de *metaphysica* en andere vakken van bespiegelende wijsbegeerte op zich. Zijn onderwijs was boeijend, afgetrokken denkbeelden en beschouwingen wist hij boeijend voort te dragen. Zijne lessen werden dan ook niet alleen door studenten, maar meermalen door doctoren in verschillende vakken en predikanten bijgewoond. Bij dien veelomvattenden werkkring wist S. nog tijd te vinden de belangen van het luthersch seminarie, waarvan hij curator was, te behartigen. Niet alleen was hij een uitmuntend wiskundige, maar tevens een uitstekend philosooph, een groot

taal- en letterkundige, met de Grieksche en Latijnsche, de gewone nieuwere talen zelfs met het Spaansch, Italiaansch, Deensch en aanverwante talen bekend. Tot in vergevorderden leeftijd las hij het boek Job, de profetien van Jesaias en andere gedeelten van het O.T. in het Hebreeuwsch. S. was ridder van den Nederl. leeuw, secretaris van het prov. Utr. genoots., lid der 1ste en 3de klasse van het kon. Nederl. inst., voorzittend lid der commissie tot het vinden der lengte op zee, het verbeteren der zeekaarten enz., der Maatsch. van Nederl. letterk. enz.

Hij huwde in 1809 Margaretha Antonia Heemskerk, en overleed te Utrecht den 20sten Maart 1845 als rustend hoogleeraar.

Hij schreef: *Over de ruimte* in P. van Hemert's *Magaz. voor de krit. wijsbeg.*, D. II. bl. 275 volgg.

Proeve om de werking der twee grondkrachten, door de zwaartekrachten door den vorm der ligchamen aan te toonen. Ald. D. III. bl. 102 volgg. D. IV. bl. 108 volgg.

Wat mag men van de uitgestrektheid der wereld enz. in *Natuurk. verhand. v.h. Bataafsch genoots. der wetenschap, te Haarlem*. D. II. St. I.

Redevoering over de menigte van vaste starren aan den Hemel geplaatst, en de besluiten, welke wij hieruit kunnen trekken opzigtelijk de uitgestrektheid van het Heelal.

Redevoering over het verhevene. Beide geplaatst in *Alg. Vad. Letteroef.* voor 1810 *Mengelw.* bl. 129 volg. en bl. 133 volg.

Orat. de majoribus cet. in *Suppl. Ann. Acad. Rheno-Traj.* in 1835-1816.

De nostra cognitione animi, comparata cum cognitione rerum corporearum in *Ann. Acad. Rheno-Traj.* 1823-1824.

Over den aard der zielkunde en de werking der terugroepende verbeeldingskracht. Zalt Bommel 1828. 8o.

Over de prikkelbaarheid in *Werk. d.* 1ste *Cl. v.h. kon. Ned. inst.* Amst. 1835.

De menschelijke kennis eene teekenskunde, in *Fakkel*, 10e *jaarg.* bl. 129 volg.

Bijdragen tot de beschouwing van de waarheid der menschelijke kennis (1832-1835).

Elementa Matheseos purae. Ultraj. 1831-1834. 2 t.

Verhandeling over de meetkundige bepalingen. Amst. 1835. 2e dr. 1840. Hevig werd S. over dit geschrift aangevallen door den hoogl. J. de Gelder. Hij verdedigde zich daarop in zijn bovengemeld geschrift.

Bijdrage tot de beschouwing van de waarheid en berigten en verhandelingen over de zeevaartkunde. Amst. 1837.

Nieuwe volgorde dezer berigten en verhandelingen. Ald. 1840.

Zie Bouman, *Oratio* bij het neêrleggen v.h. rectoraat, Utr. 1845, bl. 49-66; G.J. Mulder, *Onze leermeester J.F.L. Schrö-*

der: Een woord tot zijne leerlingen. Rott. 1845; *Verslag en Handel. v.h. kon. Ned. instit.* 1845, bl. 184-187; *Hand. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1845, bl. 27-32; D o m e l a N i e u w e n h u i s , *Twaalf Preken uit het O.T.*, bl. 253 volgg.; de *wijsgeer J.F.L. Schröder door J. Douwes*, pred. te Leens; M u l l e r , *in Catal. v. portr. in voce.*

[Gottfried Dietrich Schröder]

SCHRöDER (GOTTFRIED DIETRICH) werd den 23 Jan. 1761 te Bielefeld geboren. Hij wijdde zich reeds vroeg aan de heelkunde, waarin hij zulke vorderingen maakte, dat hij in 1787 een plaats als militair geneesheer bij een der Pruisische regimenten te Berlijn ontving. Hier woonde hij ook gedurende drie jaren de lessen der beroemde hoogleeraren bij, vervolgens vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij als stadsheelmeester werd aangesteld en den 4 Maart 1835 overleed. Hij was lid der commissie van geneesk. toevoerzigt, heelmeester van het buiten-gasthuis, lid en later besturend lid van het genootschap ter bevordering der heelkunde, mede curator van het legaat van M o n n i k h o f f , lid v.h. prov. Utr. genoots. en van het genoots. *Vis unita fortior* te Hoorn.

Hij gaf in het licht:

Waarneming over een aanmerkelijk groote vleeschprop in den Baarmoeder-schede in *Prijsverh. v.h. Heelk. genoots*. 2 D. St. II.

Over een aanmerkelijk beenverlies van het grootste gedeelte van het voorhoofdsbeen. Ald. D. V. St. 2. bl. 149.

Zie *Levensschets van G.D. Schröder*, met afb. in *Lancet* 1839, St. II. bl. 149; H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 320.

[Pieter Schubbruck of Schaubrock]

SCHUBBRUCK of SCHAUBROCK (PIETER) in 1542 te Antwerpen geboren, en tot 1605 als schilder werkzaam, hield zich omstreeks 1597 te Neurenburg op. In de galerij te Weenen bevindt zich van hem eene schilderij, voorstellende *De brand van Troje*. Hij zou een leerling en navolger van J a n B r e u g h e l zijn geweest.

Zie K r a m m .

[Everhardus van der Schuer of Scheur]

SCHUER of SCHEUR (EVERHARDUS VAN DER), waarschijnlijk te Utrecht geboren, althans in den jare 1577, studeerde denkelijk te Leiden in de regtsgeleerdheid, en was vervolgens een zeer vermaard pleitbezorger te Utrecht in de eerste helft der 17de eeuw. Hij was zoo gezien, dat er in eene verzameling van *Utrechtsche Consultatien* van 1620 tot 1640 verschenen, 12 à 14 zijner Consultatiën voorkomen, en dat zijn portret, dat ons een snedig en fiks gelaat vertoont, na zijn dood gesneden werd door den vermaarden graveur J.G. B r o n c h o r s t , wiens werk hoogst zeldzaam voorkomt. Op zijnen dood, in 65 jarigen leeftijd, in den jare 1642 voorgevallen, maakte de Amst. hoogl. C a s p a r u s B a r l a e u s , een tien regelig latijnsch lijkdicht, dat we hier teruggeven.

Aspice, quem pacis studiis secrevit alemnum,
Illa reis nimium litigiosa Themis.

Maluit arbitrio dirimi, quam jure, querels,
Et facilis stricto praetulit aequa foro.
Dum trahit invisas Minois Curia causas,
Abrumpit lentis jurgia grata togis.
Nunc Themidis, nune Iuris habes, placidissime S c h u r i ,
Praemia et aethereo Iudice salvus abis.
Quique boni civis partes patronus obisti,
Post obitum superis desinis esse reus.

Het is, in folio, onder zijn in 4°. portret gedrukt. Zie ook C. B a r l a e i , *poëmata*, ed. 1655. Part. II. p. 534.

Hij is echter nergens elders vermeld geworden dan met een enkel woord door E.A. S a n d b r i n k , in zijne acad. dissert. *de advocatorum in Belgio Septentr. juribus ac doctrinâ*. Traj. ad Rh. 1849 pag. 76.

Particul. berigten.

[Jan Lodewijk Schuer]

SCHUER (JAN LODEWIJK) gaf in het licht:

Nederlands merkwaardigste gebeurtenissen sedert bijna twee eeuwen vervattende een aaneengeschakeld verhaal der wisselvalligheden, *ons vaderland overgekomen*, *beginnende met den overdragt der Nederlanden*, *door den keizer Karel V in den jare* 1555 *en eindigende met den dood van Willem IV van Oranjen*, in den jare 1751. Amst. 1752. 3 dn. 8°. m. pl. 2de dr. Utrecht. 1767. 8°. m. pl. 3 d.

Beknopte Beschrijving van de stadt Dantzig en het kasteel Weisselmunde met afbeeldd. Amst. 1735. 8°.

Hij werkte ook mede (hoeveel weten we niet) aan het bekende *Groot algem. Woordenboek* van *David van Hoogstraten*. Amst., Utr. en 's Gravenhage. 1733. m. 7 deelen, in fol. en met J.H. H u b n e r , gaf hij *Algemeene Histor. en Geogr. Boekzaal*. Amst. 1741. 3 dn.

Zie A r r e n b e r g , *Naamr.*, bl. 465; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 368, D. III. bl. 319; D e W i n d , *Bibl. v. Ned. geschieds*.

[Jacob van der Schuere]

SCHUERE (JACOB VAN DER) 'Meenenaer' volgens den titel van de door hem berijmde en in 1612 te Haarlem uitgegeven:

Tristia, *ofte Truerdichten van Publ. Ovidius Naso*, *vertaeld door M. Theod. Schrevelium*, *ter begeerte van Karel van Mander*.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C.W.* D. V. bl. 248.; M u l l e r , *Catal. v. portr.*

[Zacharias Schrooijesteijn]

SCHROOIJESTEIJN (ZACHARIAS). Deze zee-officier behoorde tot de voormalige koloniale marine in Ned.-Indië. Reeds in 1805 trad hij in den rang van kapitein-luitenant. Hij onderscheidde zich bij menige gelegenheid, onder anderen in 1821 bij de overwinning van Palembang, waarvoor hem de militaire willemsorde van de derde klasse verleend werd, alsmede in

1823 bij de expeditie tegen de Padries op de westkust van Sumatra, waarvoor hem bij koninklijk besluit van 27 Mei 1824 bijzondere tevredenheid betuigd werd. In 1824 kommandeerde hij Z.M. koloniale korvet Zwaluw en vergezelde daarmede 's konings fregat Eurydice, waarmede de gouverneurgeneraal van der Capellen de reis deed naar de Molukken. Hij overleed te Soerabaya als kolonel ter zeehaven en equipagemeester, tijdens het bestuur van den gouverneur-generaal De Eerens.

Part. berigt.

[C. Schröter]

SCHRöTER (C.) Arrenberg vermeldt van hem: *Woordenboekje*, *vervattende de kunstwoorden in de Chirurgische Anatomische boeken voorkomende*. Amst. 1750. 8°.

Zie *Naamr.*, bl. 465.

[Lucas Schukking]

SCHUKKING (LUCAS) werd den 27 Mei 1803 te Meppel geboren, en bezocht de lagere en latijnsche scholen aldaar. Op de laatste leerde hij onder den rector J.D. Wetsels te denken en zelf werkzaam te zijn. In Augustus 1821 werd hij student te Groningen. Zijn leermeester T.A. Clarisse wekte in hem den lust voor kerkgeschiedenis in den geest van van Heusde op. In deze geschiedenis verdiepte hij zich geheel en al, ten einde een helder overzigt te verkrijgen over de ontwikkeling van het Godsrijk. Sterken invloed oefende ook op hem de kundige en geestvolle predikant te Meppel, Alexander de Koning, in 1827 overleden. Deze laatste bevestigde hem in October 1826 in den heiligen dienst te Peperga en Blesse, niet ver van Steenwijk. In 1827 vertrok hij naar Zuidwolde in Drenthe, en in 1839 kwam hij als predikant naar Groningen. Hij overleed den 17 Maart 1851 en na zijne begrafenis (21 Maart) schreef zijn vriend Prof. P. Hofstede de Groot: *Iets over L. Schukking*, geplaatst in het *Godgel. tijdschrift Waarheid in Liefde*. Juarg. 1851. bl. 436 volgg.

Hij is tweemaal gehuwd geweest, eerst met Anna Poppe (1833) en vervolgens (1847) met J.W.M.M. Sannes.

Hij gaf in het licht:

De mogelijkheid dat het koningrijk Gods van een volk wordt weggenomen. Gron. 1841.

Zie *Waarheid in Liefde*, 1841. bl. 207.

Onderzoek naar de oorzaken, *welke Jezus zelf heeft opgegeven van zijne verwerping door de Joodsche natie*, *en of diezelfde oorzaken nog bestaan bij velen*, *bij wie het Christendom geen ingang vindt*, *dan of de tijd daarin verandering heeft teweeggebragt*. Ald. 1841. II. 253.

Verhandeling over de redenen welke Jezus gebruikte, *om de menschen tot het geloof in Hem te bewegen*. Ald. 1842. II. 197.

Onderzoek in hoeverre de taal en zegswijze der Bijbels bijzonder geschikt gerekend mag worden ter mededeeling van Gods openbaring aan de menschen. Ald. 1843. I. 51.

Waarop hebben wij te letten in de geschiedenis der kerk, *om in dezelve de openbaring van het voortdurend leven van Christus te zien? En*, *hoe moeten wij bij dit onderzoek de geschiedenis der kerk met de geschiedenis van Jezus zigtbare verschijning op aarde verbinden?* Ald. 1843. III. 517.

Moeten wij om Christus in zijne heerlijkheid te zien, *Hem ook in de geschiedenis der kerk gadeslaan? Zoo ja*, *hoe openbaart Hij zich dan in die geschiedenis der kerk als Gods Zoon*. Ald. 1844. IV. bl. 741.

Hoe zijn de voorstellingen des Nieuwen Verbonds omtrent de heerschappij van Christus en de regering van God te vereenigen? Ald. 1846. I. 57.

[A. Schuld]

SCHULD (A.)

schreef:

Waarneming omtrent eene bloedvloeijing uit de longen (*haemophytis*) *bij een paard*, *met eene bijvoeging van A. Numan*, in *Vee- en artsenijk. magazijn*. 1830. D. II. St. II.

De opgewekte teeldrift, *een gewoon verschijnsel bij de inwendige pokziekte*, *of paarlziekte van het rund*, *bevestigd door eene waarneming*. Ald.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 320.

[J. van Schulenburg]

SCHULENBURG (J. VAN) bloeide te Groningen in het midden der vorige eeuw en maakte zich als dichter bekend, b.v. door een *Lijk-klacht ter Uitvaart van enz. Albertus Alberthoma*, *predikant te Groningen*, *overleden in* 1758. Gron. 1758. 4°; *Grafschrift op Sicco Gockinga*, *burgemeester van Groningen; Groningen in rouwe over het afsterven van Johan de Drews* enz.

Zie v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.*

[Schulenburg of Schulenburch]

SCHULENBURG (.) of SCHULENBURCH, scheepshopman die in 1572 de zijde des konings hield.

Zie V e l i u s , *Beschrijv. v. Hoorn*, bl. 327; W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. III. bl. 356; v a n R i j n , *Bijv. en Nal.*, op D. VI van *Wagenaar*, bl. 82.

[Johann Mathias baron von der Schulenburg]

SCHULENBURG (JOHANN MATHIAS baron VON DER) nam als generaal aan de zijde der staten deel aan den successieoorlog, en wel aan den slag bij Oudenaarden, het beleg van Rijssel, hielp Doornik winnen, voerde het bevel over het leger van prins E u g e n i u s bij Malplaquet, en hielp Bethune innemen.

Zie zijn *Leben und Denkwürdigkesten aus Original-quellen bearbeitet* Leipzig 1834. 2 d.; B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te land*, D. II. bl. 410, 411, 428, 455, 465, 504.

[Johannes Schuler]

SCHULER (JOHANNES), theol. dr. en predikant te Sundert (1643), Dinteloord (1647), Rozendaal (1653) en Breda (1656), waar hij ook Prof. in de philosophie was, en in 1676 overleed, schreef:

Danck-predicatie, *over de glorieuse herstellinge van Carolus II. Gedaen den* 23 *Mey* 1660. Amst. 1660.

Tractaet ofte Philosophische ondersoeckinge van de cometen. Waerby kompt een speciale Historie van de comeet, *die ghesien is gheweest in de maenden van Dec.* 1664 *ende van Jan.* 1665. *Met een By-voeghsel van de comeet verschenen in April* 1665. *Midtsg. een Astronomische uytlegginge*, *ende een Gener. Astronom. Prognosticatie des selfde. Uyt het Latyn overgezet*. 's Gravenh. 1665.

Zie S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 154, 158, 159, 160; v a n G o o r , *Beschrijv. v. Breda*, bl. 76; M u l l e r , *Cat. v. Pamfl.*, D. II. bl. 123, 180.

[Carolus Schulerus]

SCHULERUS (CAROLUS), predikant in de Leur, werd den 9 October 1678 te Harderwijk tot doctor in de geneeskunde gepromoveerd.

Zie S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 158; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 369, 370.

[Mr. Peter Steven Schull]

SCHULL (mr. PETER STEVEN), zoon van P e t e r S c h u l l , med. dr., en A b i g a e l M a r t h a V i t r i n g a , kleinzoon van S t e v e n S c h u l l , kolonel bij het regiment R a n d w y c k , en groot majoor kommandant der stad Zalt-Bommel, werd den 11 Febr. 1791 te 's Hage geboren. Reeds op zijn derde jaar verliet hij het ouderlijk huis, om in dat zijner tante J.C. S c h u l l , echtgenoot van F. P i s t o r i u s , notaris en procureur te Dordrecht over te gaan, dewijl deze de verdere leiding en opvoeding van den eenigen zoon haars broeders had op zich genomen. Te Dordrecht bezocht hij de latijnsche school onder den conrector R o s en den rector A. V e r b e e k , en vertrok in 1807 naar de hoogeschool te Leiden, waar hij met H u g o B e y e r m a n , later hoogleeraar te Deventer, C o m m e l i n , v a n d e r M e e , M.A. v a n d e r B a n k , later predikant bij de Waalsche gemeente te Utrecht, en M o s e r de lessen van W y t t e n b a c h , S i e g e n b e e k , H a g e m a n en B r u g m a n s bijwoonde. Den 19 April 1811 promoveerde hij in de regten op theses, en zette zich, na een jaar te Brussel te hebben doorgebragt, als advocaat te Dordrecht neder, en volgde tevens in 1814 op zijn verzoek, zijn oom als notaris op. De uren aan zijn toenemende praktijk ontwoekerd, wijdde hij aan de belletrie en bij voorkeur aan de lezing van latijnsche gedichten, van welke hij een vrij aanaanzienlijke collectie had. Ook de hollandsche letterkunde en poëzy vond in hem een ijverig beoefenaar, daarenboven bespeelde hij nu en dan de latijnsche lier. Hij was medeoprichter van het genootschap Diversa sed Una, waarin hij vele voorlezingen hield. Ook was hij een werkzaam medelid van het Dordsche departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en een ijverig beoefenaar der geognosie. Hij had een rijke verzameling van steenen, naturaliën en ertsen, die hij zelf had bijeengebragt en geclasificeerd. Sedert 1822 was hij lid van het genootschap *ter bevordering der Natuurlijke*

Historie, te Groningen, en sedert 1830 van *La Societé Genéalogique de France* te Parijs. *De Maats. van Ned. Letterkunde te Leiden* telde hem sedert 1823 onder hare leden.

Behalve een menigte verhandelingen en beoordeelingen in de van 1832-1835 door hem uitgegevene *Bijdrage tot Boekenen Menschenkennis*, (met den dichter van der Hoop) *de Vriend des Vaderlands*, *Almanak van Blijgeestigen*, *Konst- en Letterbode*, *Natuurkundige Bijdragen* en *Militairen Spectator*, 1834-1835 gaf hij afzonderlijk in het licht:

Redevoering over de verdiensten van Mirabeau. Dordr. 1826.

Herinneringen aan Dr. Crol. Dordrecht. 1829.

Ernsi en Luim. Dordr. 1829.

Karakteristiek der Welsprekendheid. Dordr. 1829.

De overgave van Antwerpen. Dordr. 1830.

Dieryk en Dorothé van S. van Hoogstraten, nieuwe uitg. met aanteekk. en een levensschets van den dichter. Dordr. 1831.

Vertellingen in Proza en Poezy. Dordr. 1834 (met A.v.d. Hoop).

Boogspanning, benevens levensschets van den overledene, door J.C. van Rijneveld, Dordrecht 1835 uitgegeven. Vooraan zijn portret met handteekening en gedicht van A. van der Hoop.

Zijn Akademie-vriend G.H. Moser schreef aan hem een *Epistola critica de Horatii carminum Hofmanni Peerlkampi recensione*.

Hij huwde in 1817 mejufvrouw G. Hordijk, en overleed te Dordrecht den 4 Augustus 1835.

Zie J. Wap, *Aan Schull*; de Bosson, *Bedevaart naar het graf van* mr. P.S. Schull; Rijneveld t.a.p.; van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*; *Jaarl. Verslag der Maats. v. Ned. Letterk.*, 1835 bl. 18; M.A. van der Bank, *Over mr. P.S. Schull en de Neandergrot* in *Rec. v.d. Rec.*, XXXIV, 1841. II. 282; Muller, *Cat. v. portr.*, *in voce*.

[Mr. Christiaan Lodewijk Schuller tot Peursum]

SCHULLER TOT PEURSUM (Mr. CHRISTIAAN LODEWIJK), zoon van Lodewijk Schuller, een verdienstelijk zee-officier, werd te Ond-Alblas, waar zijn moederlijke grootvader, Jacobus Johannes de Jonge van Peursum predikant was, den 7 Julij 1813 geboren. Op zesjarigen leeftijd verloor hij zijn vader, en werd toen door zijne moeder aan de hoede van zijn grootvader toevertrouwd. In Mei 1820, toen hij bijna zeven jaren oud was, vestigde zijne moeder zich te Dordrecht, waar hij het onderwijs genoot van R. van der Pijl in de moderne talen. In 1825 vertrok zijne moeder naar Utrecht, waar hij de latijnsche school bezocht, en later onder de uitstekendste leerlingen van den rector dr. A. Ekker behoorde. In 1880 gordde hij ook de wapens aan en nam als kanonnier 2de klasse bij het

bataillon vrijwillige arteleristen dienst, en keerde in de eerste dagen van 1833 te Utrecht terug, waar hij zich met den besten uitslag twee jaren aan de beoefening der letteren en vier jaren aan die der regten wijdde, en in den aanvang van Junij 1838 doctor in de beide regten werd, na het verdedigen eener dissertatie *De necessitudine tum morali tum civili inter patronum et liberim*. Hij vestigde zich daarop als advocaat te Utrecht. Na een korte uitoefening der praktijk, genoot hij reeds in hooge mate het vertrouwen en de achting zijner medeburgers. Eene poging om met eenige zijner vrienden en ambtgenooten een regtskundig tijdschrift uit te geven, en waarvan werkelijk van Maart tot September 1839 dertien goed geredigeerde nummers onder den titel *De Themis* verschenen, mislukte. Gelukkiger was zijne poging in hetzelfde jaar, om in het luimige of humoristische genre eenige proeven te leveren, de toenmaals nog al sensatie makende *Utrechtsche Brieven*, waarvan de uitgaaf, na het 18^{e} nummer evenwel weder gestaakt werd. Sedert besteedde hij zijne uren van uitspanning aan de beoefening der regtsgeleerdheid, en gaf achtereenvolgens het *Burgerlijk wetboek* en het *Wetboek van strafoefening* met aanteekeningen in het licht.

Te midden van dezen praktisch nuttigen arbeid liet S c h u l l e r zijn letterkundigen arbeid niet varen, schreef zijn *Voorlezing over Don Quyote*, vertaalde eenige stukken uit het Zweedsch, Deensch en Servisch, en aanvaardde met zijn vriend J.I.D. N e p v e u de redactie van het *Algemeen Letterlievend Maandschrift* en gaf hoogst belangrijke stukken zoo in de rubriek *Boekbeoordeelingen* als *Mengelwerk*. Eerst na een ruim dertienjarigen onverdroten arbeid gaf hij de redactie over. In 1847 kon S c h u l l e r den wensch niet weêrstaan, zich ook eenigzins op staatkundig terrein te bewegen, en den 1 Mei verscheen het eerste nummer der *Politieke Bijdragen tot de Geschiedenis des Vaderlands*.

Zijne poging om zich tot lid van den stedelijken raad te doen kiezen, waartoe hij zelf zich in een *Brief aan het kiezerscollegie* tot candidaat had voorgesteld, mislukte, doch in 1855 werd hij auditeur bij het militair geregtshof. Te midden van zijne veelvuldige bezigheden van allerlei aard, voltooide hij een reuzenwerk, namelijk de vertaling van C e r v a n t e s *Don Quyote*.

Den 12 December 1859 trad hij nog eenmaal voor het provinciaal geregtshof in een belangrijke zaak als pleitbezorger op, korten tijd daarna overleed hij (1 April 1860). Hij huwde in 1846 T.M. v a n d e r B a n k, en was lid en bestuurder van het prov. Utr. genoots., honorair lid van het mede door hem opgerigte Historisch genootschap, lid der maats. van letterkunde te Leiden, enz. Ook was hij lid van verscheidene kerkelijke collegien.

Hij gaf in het licht:

Verzamelde berigten omtrent de krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort, 2 *Julij* 1600. Utrecht 1836.

Het Burgerlijk Wetboek, *met Aanteekeningen*. Utrecht 1841, later ald. 1854, en onder zijne medewerking herzien en aangevuld door mr. H. Waller, toenmaals advocaat, later griffier bij het kantongeregt te Utrecht, *Wetboek van Strafvordering en van Koophandel*, het laatste onder medewerking van mr. H. Waller. Utrecht 1843, 1857.

Reglement van orde en discipline voor de advocaten. Utrecht 1848.

Voorlezing over Don Quyote. Utrecht 1842. 8°.

De kapel, *eene der vrije phantasien uit het provincierozenboek van C.J.L. Almquist*, *rector der nieuwe elementaire school te Stockholm* (vert. uit het Scandinvisch) Utrecht 1839-49.

De vernuftige jonkheer Don Quyote van de Mancha, *door Michael Cervantes de Saavedra*. Haarlem 1854 en volgg. 4 d.

Ook bezorgde hij de uitgave van eene door P.L.F.C. von Eichstorff, vervaardigde vertaling van Tegners *Fritjofs Saga.* Utrecht. 1850.

Zie *Volksvriend*, *Maanndblad v.d. Ned. vereen. tot afschaffing v.d. sterken drank*, 1860 n°. 167; *Levensberigt* door J.I.D. Nepveu in Levensschetsen uitg. door de *Maats. v. Ned. Letterk.*, 1860.

[Albert Schultens]

SCHULTENS (ALBERT) den 23 Augustus 1686 te Groningen geboren, openbaarde reeds in kinderlijken leeftijd zijn ongemeenen aanleg, en was nog geen veertien jaren oud, toen hij als student aan de akademie zijner geboortestad werd ingeschreven. Wel was hij bestemd om eenmaal het leeraarsambt in de Hervormde kerk te bekleeden en werden zijne studiën daar naar ingerigt, doch vooral vond het hebreeuwsch in hem een ijverigen beoefenaar, en reeds toen vereenigde hij daarmede een grondige studie der overige oostersche talen, vooral van het arabisch, dat naar zijne overtuiging bij de verklaring van het O.T. te veel was verwaarloosd. Na verdediging van eene dissertatio *de Utilitate linguae Arabicae in interpretanda sacra scriptura* onder den hoogleeraar Braunius (1706), begaf hij zich naar Leiden, waar Salomon van Til hem belangrijke arabische handschriften mededeelde, en hem het vooruitzigt werd geopend, dat men den rijken schat der academische boekerij voor hem ontsluiten zou. Van Leiden begaf hij zich naar Utrecht, waar hij huisgenoot was van Hadrianus Reeland, op wiens raad hij zijne *Animadversones in Jobum* in het licht gaf. Schultens was nu 22 jaren oud, keerde naar Groningen terug, werd proponent, in 1709 doctor in de godgeleerdheid en gaf zijne *Animadversiones criticae ad varia loca V.T.* in het licht. Reeds was de aandacht op dezen jeugdigen geleerde gevestigd, en zulks niet minder toen de oostersche letterschat te Leiden voor hem werd geopend,

en hij zich aldaar gedurende twee jaren met het naauwkeurig onderzoeken en bestudeeren der handschriften doorbragt. Intusschen werd hij in 1711 tot predikant te Wassenaar beroepen, waar hij echter niet lang bleef, daar hij reeds in 1713 tot hoogleeraar in de hebreeuwsche taal te Franeker beroepen werd. Den 9 November van dat jaar aanvaardde hij zijn post met een *Oratio de fontibus*, *quibus*, *et quibus omnis linguae Hebraeae notitia manavit*, *horumque vitiis et defectibus*. Vier jaren later werd hem ook het ambt van academie prediker opgedragen. Hier was S c h u l t e n s op zijn plaats, krachtig bevorderde hij, en moedigde hij de beoefening der arabische taal aan, begon zijne school een heilzamen invloed op de verklaring van het O.V. uit te oefenen en was hij voor de Semitische 't geen T i b e r i u s H e m s t e r h u i s voor de grieksche letterkunde was. Zestien jaren had de Friesche hoogeschool hem bezeten, toen hij (in 1729) tot regent van het statencollegie te Leiden benoemd werd, terwijl hem de titel van *Intrepres legati Warneriani* werd opgedragen, en hem vrijheid geschonken het oostersch te onderwijzen. Drie jaren later benoemden curatoren hem tot hoogleeraar in de oostersche letterkunde en den 20 Junij 1732 aanvaardde hij deze betrekking met eene *Oratio de linguae Arabioue antiquissima origine*, *intima ae sororia cum linguae Hebr. cognatione nullisque secules praeflorata puritate*. Later werd hem ook het onderwijs in de hebreeuwsche oudheden opgedragen, dat hij den 26 September 1740 inwijdde met eene *Oratio de tabernaculo Mosis*. S c h u l t e n s was niet alleen de hervormer der hebreeuwsche taal-studie, zoowel door zijn voortreffelijk onderwijs als geleerde schriften, maar ontwikkelde en bewees het gevoelen dat men de oostersche taalstudie eigenlijk niet met het hebreeuwsch maar met het arabisch behoorde aan te vangen. Op deze wijze werd een belangrijken tak van wetenschap teweeggebragt, die gewigtigen en heilzamen invloed op de verklaring van het O.T. moest hebben. Velen juichten hem toe, doch ook niet weinigen konden het dulden dat de oude en zwakkere methode door hem werd verworpen. Hij had hierin geen voorganger gehad, alleen C h r i s t i a a n R a u had daartoe eenige wenken gegegeven. Tot zijne voornaamste tegenstanders behoorden D r i e s s e n , T a c o H a j o v a n d e n H o n e r t , en vooral de beroemde J o h a n n e s J a c o b u s R e i s k e , hoogleeraar in het arabisch te Leipzig. Al deze tegenstanders konden de kracht der waarheid, die S c h u l t e n s aan zijne zijde had, wel voor een oogenblik belemmeren maar niet verbreken. Zijn school had reeds mannen gekweekt, die zijn helder inzien over het vooroordeel zouden doen zegepralen. Hij mogt dat nog niet beleven, maar gerustelijk kon hij deze taak aan zijne leerlingen toevertrouwen.

Volgens getuigenis zijner tijdgenooten was S c h u l t e n s een

braaf, regtschapen en edel mensch, die aan echt godsdienstigen zin zijne beschaving paarde. Vier malen was hij gehuwd, eerst met E l i z a b e t h D o z y, die hem eene dochter en den beroemden J a n J a c o b (die volgt) schonk.

Hij overleed den 26 Januarij 1756.

Hij gaf in het licht:

Animadversiones philologicae in Jobum, *cum Specimine Observationum Arabicarum*, *in totum Vetus Instrumentum*. Traj. Bat. 1708. 8°.

Animadversiones phil. et crït. ad varia loca Vet. Testaments. Amst. 1709. 8°.

Originum Hebraearum T. II. Quorum prior cum adiecta Orat. inaug. Francquerana. Franeq. 1724. 4°.

Alter, *cum vindiciis Tomi I. nec non Libri de defectibus hodiernis L. Hebraeae et brevibus Strictur̈s in Considerationes ad novam versionem L. Jobi adversus cl. Driessenium; duabus item Orationibus infra commemorandis*. L.B. 1736. 4°. (D r i e s s e n deed zijne tegenspraak hooren in *Dissert. de veris causis et auxiliis interpretandi linguam Hebraeam biblicam et conside rationes ad novam versionem Jobi*, *in causa linguae Hebr. adversus Arabismi abusum*. Fran. 1737, en *In Linguae Hebr. bibl. interiora et Tristitia Arab. iterum detersa sermoni biblico.* Gron. 1739.

Vindiciae Originum Hebr. et opusculi de defect. hodiernis linguae Hebraeae eorumdemque resarciendorum tutissima via ac ratione. L.B. 1738. 4°.

Excursus tres ad caput I viae veteris et regiae Hebr. continentis scricturas ad dissertationem histor. de lingua primaeva. L.B. 1737, tegen F.H.v.d. H o n e r t 's derde uitgaaf van *Christus afkomst uyt David.* 1737, en diens *Dissertatio de lingua primaeva*. 1738.

Haririi tres priores consessus Notis illustrati. Franeq. 1731. 4°.

Consessus IV. V. VI. *cum Monumentis vetustioribus Arabiae*, *Notis illustrati.* L.B. 1740. 4°.

Vita et res gestae Saladini, *auctore Bohadinosive Sjeddadi: Nec non excerptamen ex historia universali Abilcedae. Itemque Specimen ex historia maiore Saladini*, *Amadodini Ispahanensis. Omnia cum Lat. versione; et postrema*, *cum Notis. Accedunt Index et Commentarius Geographicus*. L.B. 1732. fol.

Florilegium Sententiarum Arabicarum cum vers. et notis et clavis mutationis Elementorum, *qua dialecti L. Hebraeae*, *ae praerentim Arabicae*, *aliquando ab Hebraea deflectant. Adjecta nova editione Rudimentorum L. Arab. Thomae. Erpenii.* L.B. 1733. 4°.

Liber Jobi, *cum nova versione et commentario perpetuo Ibiit*, 1737. 4°. 2 voll. in 't Fr. door E. de J o n c o u r t, J. S a c r e -

laire, Allemande. Ibid. 1748. 4°. Eng. door Rich. Grey.

Institutiones ad Fundamenta L. Hebraeae. Ibid. 1737. 4°.

Claudiopoli 1743. 4°. Leidae. 1756. 4°.

Vetus et Regia Via Hebraïzandi; asserta contra novam, et metaphysicam hodiernam. Ibid. 1738. 4°.

Excursus tres ad Caput I. Viae veteris et regiae Hebr. continentis stricturas ad dissertationem hist. de Lingua primaeva. etc. Ibid. 1739. 4°.

Proverbia Salomonis; cum versione integra ad Hebraeam fontem expressa et Commentario. Ibid. 1748. 4°. *Praemissa ampla Praefatio, qua refutatur sententia Rabinorum de Lingua Sancta*.

Th. Erpenii Grammatica Arabica cum Fabulis Locmani et sententiis quibusdam Arabicis. Accedunt Cl. Schultensii Excerpta Anthologiae veterum Arabiae Poëtarum, Lat. conversa et Notis illustrata, nec non Praefatio, imaginariam Linguam, Scriptionem et Lineam sanctam judaeorum confutans. Ibid. 1748. 4°.

Epistolae duae ad amplissimum F.O. Menckenium (hoofdredacteur der *Acta eruditorum*, welke zijn vader Otto Mencke in 1682 had aangevangen) *quibus nuperae recensiones grammaticae Erpen. cum praefat. et accessionibus ex Hamasa et comment. in Proverbia Salomonis sub examen devocantur*. L.B. 1749, tegen het scherp oordeel over zijne methode en geschriften door Reiske uitgesproken in *Actis erud. Lips. aani* 1748. p. 690 seqq. *et anni* 1749. p. 5. seqq.

Orationes pro studiis humanitatis. Franeq. 1720.

Oratio de linguae Arabicae origine antiquissima. Ibid. 1729.

Oratio de regina Sabbaeorum. L.B. 1740.

Oratio funeb. in obitum Lamberti Bos. Franeq. 1718.

Oratio funeb. in obitum Campegii Vitringae. Ibid. 1722.

Oratio funeb. in obitum Hermanni Boerhavii. L.B. 1738; door zijn zoon J.J. Schultens in het Holl. vertaald. Leid. 1739.

Disputatio de verbis et sententiis ambigua et duplici significatione valentibus. Franeq. 1726, 1727.

De Muliere sedente in Epha, Zach. V:5-11. Ibid. 1725.

A. Schultens, Commentarius in Jobum in compendium redactus cum observat. crit. et. exeget. G.J.L. Vogel. Halae. 1773. 1774. 2 vol.

A. Schultens Commentarius in Proverbia in compendium redactus cum observ. crit. G.J.L. Vogel et auct. interpretationibus G.A. Telleri et Praefat. J.S. Semleri. Halae. 1769.

Disputatio in locum Marci XIII:32. Gron. 1709.

De utilitate linguae Arabicae in interpret. S. Scriptura. Ibid. 1706.

Opera minora. L.B. et Leov. 1769.

Institutiones Aramaeae p. 1-332, (het eenige dat daarvan

gedrukt is). Ook is er slechts een gedeelte uitgegeven van zijn *Historia Joctanidarum* en *Lexicon Hebraeicum*.

Joh. Bareuth vertaalde en gaf in het licht zijne dictaten op den *Heidelb. Catechismns*. Dordr. 1777. 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 762 seqq.; Saxe, *Onom*,, T. VI. p. 102, 103, *Anal.*, 638; Ernesti, *Nova Biblioth. Theol.*, T. III. Part. VIII. n°. VI. p. 756-759. T. X. Part. II. n°. VII. p. 185, 186, T. X. Part. I. n°. I. p. 1-11; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.*, Part. VI. p. 405-407; C. Stolle, *ad Heumannun*, p. 520, 521; *Nov. act. erudita*, 1740; *Mart.*, P. I. p. 132-144, 1748; *Dec.* p. 689-704, 1749, *Jan.* p. 5-20, 1775, *Aug.* p. 494-407; Ruhnkenius, *Elog. Henisterh.*, p. 33 (ed. Bergmanni p. 18); H.A. Schultens, *de studio Belgarum en literis Arabicis excolendis*, p. 40 seqq.; Te Water, *Narratio*, p. 214, 215; J.G. Eckius, *Vita J.J. Reiskii;* S.F.N. Morus, *de vita J.J. Reiskii;* D.A. Walraven, *Orat. de hermen. sacra cum L.L. atque Antiqq. O.O. studiis necessario copulando*, p. 43; S.H. Manger, *Orat. panegyr. in auspicium sec. III. Acad. Fris.*, p. 25; H.A. Schultens, *Orat. de finibus LL. CC. proferendis*, p. 10; N.G. Schroeder, *Praef. Observat. select. ad Orig. Hebr.;* Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk*., D. III. bl. 229, verv.; Ypey, *Gesch. d. Chr. Kerk in de* 18e *eeuw*, D. III. bl. 438 verv., T. III. bl. 53 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* van Kampen, *Beknopte Geschied. der Letter- en Wetens.*, D. II. bl. 273-276; Siegenbeek, *Gesch. d.L. Hoogeschool*, D. I. bl. 257, 266, 267, 271, 276 301, D. II., *Toev. en bijl.*, bl. 188, verv. 286; J. Kantelaar, *Lofreden op H.A. Schultens*, bl. 70, 71; Collot d'Escury. *Holl. roem*, D. III. bl. 83-85. A. III. bl. 391-393; Kist en Roijaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. II. bl. 187, 263, 379; D. IV. bl. 324, D. IX § 3; Schotel, de *Leidsche Bibliotheek*; Björnstähl, *Reizen*, D. V. bl. 419, 420; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Strodtmann, *N. gelehrt. Europa*, Th. VI. S. 319-326; Jöcher, *Bibl. raison.*, T. XXXVIII. p. 37, XLIV. p. 87, 89, 344 suiv.; *Biogr. Univ. Biogr. géner. mod.*

[Joannes Jacobus Schultens]

SCHULTENS (JOANNES JACOBUS), zoon van den vorige, in 1716 te Franeker geboren, wijdde zich vroeg aan de godgeleerdheid en de Oostersche talen. Op 26 jarigen leeftijd leverde hij door zijne dissertatie *de utilitate dialectorum orient. ad tuendam integritatem codicis Hebraei* (L.B. 1742) het bewijs dat men in hem den erfgenaam en handhaver van den ouderlijken roem mogt verwachten. Kort daarna werd hij hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Herborn. Zijn verblijf was aldaar niet van langen duur. Reeds in 1749 werd hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en Oostersche talen te Leiden beroepen, en wijdde den 27 September van dat jaar zijn ambt in met een *Oratio de fructibus*, *in theologiam redundantibus ex penitiore linguarum orientalium cognatione*. Na den dood van zijn vader werd hem den titel van interpres legati Warneriani en het regentschap van het staten-collegie opgedragen.

Schultens was dus in drievoudige betrekking aan de hoogeschool werkzaam. In de oostersche talen drukte hij de

voetstappen van zijn vader en was hij hem, volgens het oordeel van bevoegden, niet alleen in grondige en uitgebreide kennis gelijk, maar had zelfs nog meer arabische schrijvers gelezen. Veel geleerde werken bezitten wij niet van zijne hand, maar hoe onvermoeid hij was in de oostersche studiën, getuigen zijne schriftelijke aanteekeningen op een groot aantal werken, die later in bezit van den hoogleeraar v a n d e r P a l m zijn gekomen. Even als zijn vader drong hij ernstig op het beoefenen van het arabisch en van de verschillende oostersche dialekten aan, en meende als deze, dat men de oostersche taalstudie niet met het hebreeuwsch moest aanvangen. Onder de kweekelingen, die zijne school voortbragt, behooren zijn zoon H e n d r i k A l b e r t en de hoogleeraar S c h e i d i u s .

Dat ook het Nederduitsch in hem een ijverig beoefenaar vond, blijkt uit zijne geschrevene aanteekeningen op K i l i a a n , H u y d e c o p e r en H o o g s t r a t e n 's woordenboek. G l a s i u s gewaagt uitvoerig van de kerkelijke twisten, waarin hij gewikkeld werd, zoo als in de zaak van den Zwolschen predikant v a n d e n O s en met den dortschen predikant B a r e u t h over de uitgave der dictaten over den Catechismus van zijn vader. Hij werd den 27 November 1778 door den dood aan de hoogeschool ontrukt.

Hij schreef:

Lijkreden op H. Boerhaave, *vert. door J.J.S.* Leid. 1739. 4°.

*Dissertatio ad loc. Philipp. II:*5-11. L.B. 1743.

Sylloge Dissertationum philol. exeget a diversis Scriptor. edit. sub. praes. A et J.J. Schultens et N.G. Schroederi. L.B. et Leov. 1772-1775.

Waarschuuwing op de katechismus-verklaaring van A. Comrie. Leid. 1755. 4°.

Hoognoodig addres aan de faculteit te Utrecht. Leid. 1755. 4°.

Brief aan N. Holtius over den pred. A.v.d. Os. Leid. 1755. 4°.

Antwoord aan J. Doitsma. Leid. 1755. 4°.

Antwoord aan den kerkeraad van Rotterdam. Leid. 1755. 4°.

E. Hollebeek. Redev. over het toen kleinachten der goddelijke openbaring, *vert. door J.J.S.* Leid. 1769. 4°.

Nieuwejaarsgift aan twee voorstanders der Formulieren. Leid. 1754. 4°.

Briefwiss. tusschen J.J. Schultens en J. Bareuth over de uitg. v.d. Heid. Catechismus. Hierbij behooren: *Openhart. brief van een Leidsch student. Twee brieven van een Leidsch candidaat. Recensie der briefwiss. in de Ned. Bibl.* alle in 4°.

Dissertt. de utilitate Diall. O.O.L.B. 1742. 4°.

Zijne Bibliotheek is den 18 Sept. en volgg. dagen verkocht. 1780. Zijne hss. komen voor op den *Catal. Bibl. J.H. van der Palm* 1841, *Cat. Libr. mss. qui inde ab anno* 1741 *Bibl. Lugduno Batavae accesserunt* p. 290, en op *Cat. der Bibl. v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 61, 62, D. III. bl. 9.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII. p. 63, 64; Ferd. Stosch, *Nova erud. Europa*, T. XVI. p. 1065 seqq.; Te Water, *Append. Nar. rat. de Acad. Lugd. Bat.*, p. 41, 224; Gerdes, in *Scrinio Antiq.*, p. 566; H.A. Schultens, *Orat. de studio Belg. in liter. Arab.*, p. 43-46; E. Scheidius, *Orat. de eo, quod Schultensii cet*, p. 6; Kantelaar, *Lofred- over H.A. Schultens*, bl. 73; 74; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 483 verv., 491 verv.; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 276, 300, 316, D. II. bl. 204, 205, 286; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II. bl. 320, 321, 332, Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. III. bl. 85, A. III. bl. 393; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letter.*, D. II. bl. 277, 278, D. III. bl. 182; Ypey, *Gesch. v.d. Chr. kerk in de* 18 *eeuw*, D. III. bl. 442; Schotel, *Kerk. Dordr.*; Dez. *Gesch. der L. Bibl.;* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.;* Muller, *Cat. v. portr.*

[Henrik Albert Schultens]

SCHULTENS (HENRIK ALBERT), zoon van den vorige en van Susanna Amalia Schramm, dochter van Johannes Henricus Schramm, bekend door zijn *Commentarius in Epist. ad Titum.* L.B. 1763. 4°. werd den 15 Febr. 1749 te Herborn geboren, en was naauwelijks een half jaar oud, toen hij met zijne ouders naar Leiden vertrok. Na de latijnsche school te Haarlem bezocht te hebben, koos hij te Leiden hetzelfde studie-vak, waarin zijn geslachtsnaam reeds zoo beroemd was geworden, en wijdde ook, onder Hemsterhuis, Ruhnkenius en Valckenaer tijd ten vlijt aan de beoefening der latijnsche en grieksche letterkunde. Geen tak der klassieke letterkunde bleef hem vreemd, en toen Scheidius, die een paar jaar bij zijne ouders inwoonde, naar Harderwijk als hoogleeraar vertrok; vergezelde hij dezen vroegeren deelgenoot zijner oostersche studien, en liet zich daar den 16 September als student inschrijven. Twee jaren later keerde hij naar Leiden terug. In September 1772 deed hij een reis naar Engeland, kwam, na eenigen tijd te Londen doorgebragt te hebben, te Oxford, en werd aldaar, na het doen der gewone eeden, als gentleman commoner in Wadham's college aangenomen, als lid van de universiteit ingeschreven, en tot het gebruik der bibliotheek toegelaten. Den 9 Jan. van het volgend jaar vertrok hij naar Londen, en den 9 Maart van daar naar Cambridge. Hij bleef aldaar veertien dagen, en doorzocht op de bibliotheek de oostersche handschriften. De ontdekking van zekere misstelling in den catalogus, en de opgave van den regten titel van een arabisch m.s. had voor hem dit gevolg, dat men hem, onder belofte van eene goede belooning, het vervaardigen van een nieuwen catalogus wilde opdragen. Hij sloeg dit af, doch vulde in de weinige dagen van zijn verblijf 50 a 60 mss. in den catalogus in, waarvan de titels meest ontbraken, terwijl sommige anderen zeer verkeerd gesteld waren. De opzichters der bibliotheek rekenden zich daarvoor met recht aan hem ten hoogste verplicht; en de bisschop van Carlisle bood hem eene billijke belooning voor dezen arbeid

aan, waarvoor hij echter bedankte. Na te Oxford tot master of arts bij diploma verheven te zijn, keerde hij naar Holland terug, waar hij reeds den 18 Augustus 1772 als hoogl. te Amsterdam beroepen werd, en den 15 November zijn post aanvaardde met eene *Oratio de finibus orientalium literarum proferendis*. Zijn onderwijs werd te Amsterdam op hoogen prijs gesteld. Hier nam hij tevens ijverig deel aan de *Bibliotheca critica*, die Wijttenbach begon uit te geven, en nam de taak op zich om die werken, welke tot de oostersche letterkunde behooren, te beoordeelen. Na den dood zijns vaders begeerde de Leidsche hoogeschool ook den derde Schultens te bezitten, en den 1 Maart 1779 aanvaardde hij er het professoraat in de oostersche talen en hebreeuwsche oudheden, tevens met de betrekking van *interpres legati Warneriani* met eene *Oratio de studio Belgarum in litteris Arabicis excolendis*, een redevoering, waarvan zoowel de uitvoering als den inhoud en bewerking grooten lof mogten inoogsten. Sedert was hij een der grootste sieraden der hoogeschool, en vooral in 1787, toen hij het rectoraat bekleedde, ondervond de academie in hem eenen hoogleeraar te bezitten, die aan wijze bedaardheid, mannelijken moed en indrukwekkende achtbaarheid dien invloed kon toevoegen, welken ware verdiensten zeldzaam missen uit te oefenen. Hij trad als rector met eene *Oratio de origine Arabum* af.

Zijne school was uitmuntend. Ook wist hij aan zijn geheele onderwijs zulk een smaakvolle behandeling toe te voegen, dat ook het drooge en dorre daardoor het onbehagelijke verloor.

Hij wekte zijne leerlingen op tot het bestudeeren der onderscheidene oostersche dialekten en vooral van het arabisch. Zijne handschriften stonden hun ten dienste, en hij zorgde dat het hun aan geen geschikte leerboeken ontbrak. Een zijner beroemdste leerlingen was J.H. van der Palm. Hij vertrouwde niet veel aan de pers, maar arbeidde ongeloofelijk veel, waarvan zijne hss. op den Catalogus der boekerij van van der Palm ten bewijze strekken.

Hij huwde den 10 April 1774 Catharina Elisabeth de Sitter, die hem drie zonen en drie dochters schonk. Na eenige voorafgaande ongesteldheid, die hij telkens scheen overwonnen te hebben, werd hij den 24 Nov. 1792 door eene kwaadaardige zinkingkoorts aangetast, waaruit eene borstziekte overbleef, die hem den 12 Augustus 1793 naar het graf sleepte. Zijn portret vindt men in het vervolg van Wagenaar. Ook is hij voor zijne schoone vertaling van het boek Job door R. Vinkeles in plaat gebragt.

Hij gaf in het licht:

Anthologia Sententiarum Arabicarum, *cum Scholiis Zamachsjarii*, *versione latina et notis H.A.S.*L.B. 1772.

Specimen proverbiorum Meidani e versione Pocockiana. Lond. 1773.

Beoordeeling van K e n n i c o t t s *Biblia Hebraica cum variis lectionibus*. Oxon. 1776 et seqq. in *Bibl. Crit.* V. I. § 1. p. 79 seqq.

Verslag van *Abulfedae descriptio Aegypti*, uitgegeven door M i c h a ë l i s , waarbij hij eene beknopte geschiedenis der Arab. letterkunde voegde in P. II. p. 77 seqq.

Beoordeeling van S a l . G l a s s i i *Philologia Sacra*, *accommodata a Jo. Aug. Dathio*, van J.C.F. S c h u l z i i *Lexicon et Commentarius sermonis Hebraici et Chaldaici*, van J. v a n V o o r s t , *diss. phil. de notabili correctionum Masorethicarum genere*. in P. III. p. 121 seqq.

Pars versionis Arabicae libri Colailah wa Dimnah, *sive fabularum Pidpai*, *Philosophi Indi*. L.B. 1786.

Na zijn dood bezorgde S c h r o e d e r :

Meidani proverbiorum Arabicorum Pars, *Arab. et Lat. cum notis H.A. Schultensii*. L.B. 1795; M u n t i n g h e : *Het boek Job uit het Hebreeuwsch*, *met aanmerkingen*, *door H.A.S. voltooid en uitgegeven door H. Muntinghe*, Amst. 1794, en door J.P. B e r g en K.F. W e i d e n b a c h t overgezet in het Hgd. Leipzig 1797, in welk werk hoofdst. 3-29 door S c h u l t e n s bearbeid is.

W e n c k e b a c h bezorgde in 1845 te Leeuwarden de uitgaaf van *Drie Redevoeringen van S.*, *over de dichtkunde der oosterlingen; over de bloedwraak en zedeleer der Arabieren; over de natuurlijke geaardheid der Arabieren* (eene vertaling zijner rectorale oratie).

Hij schreef ook eene *Praef.* voor *Observationes ad quaedam loca Proverbiorem Salomonis*. L.B. 1793. Op verzoek van S. door C.F. N a g e l uit het Hgd. van A r n o l d i overgezet.

S. voegde bij de nieuwste uitgaaf van H e r b e l o t 's *Bibliothèque Orientale*. La Haye 1777. 4 d. verscheidene vermeerderingen niet alleen van R e i s k e , maar ook van hem; doch hij had het opzigt niet over de geheele uitgaaf, welker inrichting hem integendeel zeer mishaagde.

Hij vertaalde ook het boekje van E i c h h o r n , *over de letterkundige verdiensten van Michaelis*. Leyden 1791. 8°.

Zie S a x e , *Onom.*, T. VIII. p. 389, T e W a t e r , *Narratio*, p. 235; J u y n b o l l , *Or. de Hamakero*, (*Ann. Acad. Gron. a.* 1835-1836) p. 52; L e n n e p i i , *Memor. Amst. Athen*, p. 205, sq. 217, 263; V a l c k e n a e r , *Adnot. in Eurip. Hippol.*, p. 191; W y t t e n b a c h , *Praef. ad Bibl. crit.*, Vol. III. § I. p. 6; P a r a d i j s , *Orat. de* Ὑυϑαναοιᾳ *naturali*, *et quid ad eam continuendam Medicina valeat* p. 13-15; W y t t e n b a c c h i u s , *Vita Ruhnkenii*, p. 207, 209; *Elogia Tib. Hemsterhusii*, etc. de.; B e r g m a n n o , p. 210, 223, 236, 476; *Vad. Bibliotheek*, V D. n°. 12, *Mengelwerk*, bl. 546, p. 13-15; J. K a n t e l a a r , *Lofrede op H.A.S. in het Taal- en Digtlievend Genootschap op den* 23 *Junij* 1794 *uitgesproken*. Amst. 1794. 8°., met een lat. gedicht van R. v a n O m m e r e n , en ook opgenomen in de *Redevoeringen en Dichtstukken* van K a n t e l a a r , uitgegeven door M

Siegenbeek; Björnstähl, *Reizen*, D. V. bl. 419, 420; *Vervolg op Wagen.*, D. L. bl. 364-380; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.*, D. I. bl. 316, 322, 327, 424, D. II. bl. 223, verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* P.J. Veth, *Gids voor* 1846 n°. 2, beoord. blz. 174 verv., *Beets*, *Leven van v.d. Palm; Cat. Bibl. v.d. Palm;* J. de Bosch, *Prijsverh. over de vereischten in een lofreden*, in *Verh. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 278, 569, 577; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; F.Th. Rink, *Heinrich Albert Schultens*, Rign. 1794; Machaelis, *Orient. und Eceg. Bibl.*, IV. Th. S. 132-141; *Deutsche Museum*, 1779; B.I. *May*, S. 494, 495; Teissèdre l'Ange, in *Letterb.*, 1846. n°. 2; Muller, *Cat. v. portr.*

[Cornelis Schulting]

SCHULTING (CORNELIS) werd omstreeks 1540 te Steenwijk in Overijssel, waar zijn vader Michael baljuw en gedeputeerde ter vergadering der staten dezer provincie was, geboren. Hij studeerde te Keulen, maakte groote vorderingen in de grieksche en latijnsche talen en de philosophie, omhelsde den kerkelijken staat, werd theol. licentiaat, en eerst te Keulen hoogl. in de godgeleerdheid, in 1567 onderwijzer in de letteren aan het collegium Laurentianum te Leuven, waarvan hij later regent werd.

Hoogelijk wordt zijne milddadigheid, vooral jegens arme studenten geprezen. Hij overleed als kanonik van de kerk der H. Apostelen, en van die van den H. Andraeas te Keulen, den 10 April 1637.

Schulting was een ijverig man, die een uitgebreide kennis bezat, maar die niet altijd met oordeel aanwendde.

Hij gaf in het licht:

Een Elegie vóór de *Confessio Ambrosiana* van Joh. Nopelius uitgegeven. Col. 1580. 8°.

Confessio Hieronymiana ex omnibus Germanis B. Hieronymi Operibus optima fide collecta et per locorum theologicorum capita, *perspicua methodo in* 4 *tomos distributa*. Colon. 1580.

Bibliothecae Ecclesiasticae, *seu commentariorum sacrorum de expositione et illustratione Missalis*, *et Breviarii Tomi quatuor. Omnia ex puris fontibus Israël*, *orthodoxis Patribus*, *divinorum Officiorum variis interpretibus*, *tam editis*, *quam manuscriptis*, *Historicis Ecclesiasticis*, *oecumenicis provincialibusque conciliis*, *Pontificioque jure depromuntur. opera* C.S. Col. Agripp. 1599. 4 vol. fol.

Een werk van breeden omvang, doch waaraan alle historische kritiek ontbreekt.

Ecclesiasticae Disciplinae libri sex, *de canonicâ et monasticâ disciplinâ collapsâ restaurandâ*. Col. 1599 in 8°.

Thesauri Antiquitatum Ecclesiasticarum, *e septem prioribus Annalium Baronii Tomis*, *cum singularibus scholiis adversus Centurias Magdeburgensium*, *et Calvinistas*. Col. 1601. in 12°. 7 vol.

Tragi-comoedia Constantini Magni, *primi Christiani Imperatoris*, *et S. Helenae.* Col. 1602. in 12°.

Bibliotheca Catholica, *et orthodoxa*, *contra summam totius Theologiae Calvinianae in Institutionibus Joannis Calvini*, *et Locis Communibus Petri Martyris breviter comprehensam. Vel potius Variae Lectiones et Animadversiones contra libros Institutionum Joannis Calvini*. Col. 1602. 4°. 4 t. 2 vol.

Refutatio totius Theologiae Calvinianae, *praecipue vero quatuor librorum Institutionum Johannis Calvini.* Col. 1604. 4°.

Hierarchica Anacrisis; seu Animadversionum et variarum Lectionum libri sexdecim, *adversus varios Calvinistarum de Politiâ Ecclesiae libros*, *et Synodos ab iis celebratas*. Col. 1604. 4°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 196; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 164; Miraei *Scriptores seculi*, XVII. n°. 164, p. 267; Hartsheim, *Bibl. Colon.*, p. 66; Foppens, *Bibl. Belg.*; R. Simon, *Bibl. crit.*, T. II. p. 263-283; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 609-616; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

[Coenraad Schulting]

SCHULTING (COENRAAD), broeder van den vorige, was licentiaat of doctor in de regten, gedeputeerde der staten van Overijssel en werd meermalen als zaakgelastigde naar vreemde landen gezonden.

[Pieter Schulting]

SCHULTING (PIETER), broeder van den vorige, en even als deze doctor in de regten. Hij was 28 jaren raadpensionaris te Keulen, deed deze stad belangrijke diensten en maakte zich ook omtrent het Collegium Laurentianum te Leuven verdienstelijk.

Zie Paquot, *Mém.*, T. III. p. 615.

[Johannes Schultingh]

SCHULTINGH (JOHANNES), was eerst te gelijk met Wittichius, hoogleeraar te Duisburg, en sedert 3 Mei 1656 hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Nijmegen, waar hij ijverig werkzaam bleef, tot dat hem tien jaren later eene noodlottige pestziekte in het graf sleepte.

Hij was een voortreffelijk kenner der latijnsche en grieksche taal uit de school van J.F. Gronovius.

Zijne *Annotationes in Auctorem Dialogi de causis corruptae Eloquentiae* vindt men in de *editio Hackiana* van Quinctilianus (1665. 8°.)

Zijne aanteekeningen op Sencca, Quinctilianus en Calpurnius Flaccus zijn opgenomen in Io. Fred. Gronovius, *Senecae Rhetor.* Amst. 1672. 8°. in de uitgaaf van *Quinctilianus* van P. Burman. L.B. 1720. 4°. en vooral in diens uitg. der *Declamationes Calpurnii Flacci.* Tom. II. p. 791.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 122, 123; Burmannus, in *Praef. ad Quinctilianum*, Stell. 4. pl. 3; *ad Syllogen Epistol.*, T. II. p. 638, T. IV. p. 46; Jo. Alb. Fabricii, *Bibl. Lat.*, T. II. C. XV. p. 704; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I. V. II. p. 1595; *Opp. Pataroli*, T.

II. p. 438; V o n c k , *Beschrijv. v. Doesburg*, *Voorr.*, bl. XC; In de B e t o u w , *Quart. Acad.*, bl. 11; R o u k e n s , *Or. de Acad. Noviom.*, p. 14; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 248, 264; *Bibl. Gronov. Pars reliqua*, p. 15.

[Cornelius Schultingh]

SCHULTINGH (CORNELIUS), zoon van den vorige, was predikant te Noordwijkerhout (1686), Gorinchem (1687), Amsterdam (1693), en aldaar gestorven den 12 Junij 1725.

Zie P a a u w en V e e r i s , Vern. *Kerk. Alphab.*, bl. 181; S o e r m a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 38, 91; C r o e z e , *Kerk. Reg. der predd. te Amsterd.*, bl. 129, *vermeerdd.*, bl. 8; W a g e n a a r , *Amst.*; B o u m a n , *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 249.

[Antonius Schultingh]

SCHULTINGH (ANTONIUS), broeder van den vorige, werd d. 23 Julij 1659 te Nijmegen geboren, studeerde te Leiden onder T h e o d . R y c k e en J.F. B ö c k e l m a n in de letteren en onder I o . V o e t in de regten, en verliet in 1683 de hoogeschool, na het verdedigen eener *Disp. de obligatione naturali* (L.B. 1683). Hij bleef nog te Leiden als privaat-docent, en gaf eenige jaren publieke lessen en private collegiën. Den 1 Junij 1690 begaf hij zich, op uitnoodiging van den senaat, naar Harderwijk, om de promotie te besturen en verrigten van den geleerden P e t r u s O u s e e l , waarna hij den 7 April 1691 tot hoogleeraar in de regten aan deze hoogeschool werd beroepen. Hij aanvaardde den 5 Julij van dat jaar zijn ambt met eene *Or. de optimo genere interpretum juris civilis*. Het rectoraat, hem reeds in 1693, niet lang na zijne inhuldiging opgedragen, legde hij in het volgende jaar neer met eene redevoering *de malitia advocatorum*. In datzelfde jaar werd hij te Franeker beroepen, waar hij den 16 Maart 1695 zijn bediening aanvaardde met een *Oratio*, *qua disquiritur*, *culpandusne sit Tribonianus*, *quia Ictorum*, *qui stante libera Rep. Romana claruerunt*, *scripta suppresserit; ac posteriorum*, *qui sub Imperatoribus floruere*, *Responsa in Pandectas retulerit*.

Die hoogeschool had het voorregt hem tot in het jaar 1713 onder hare luisterrijkste sieraden te tellen. Doch in dit jaar moest zij hem aan de Leidsche afstaan, waar hij den 9 November het hem opgedragen ambt van gewoon hoogleeraar in het regt aanvaardde met eene redevoering *de caussis praestantiae juris Romani*. Sedert mogt deze academie zich nog ruim twintig jaar in het licht van zijne ongemeene geleerdheid, begaafdheden en deugden verblijden. Hij overleed den 12 Maart 1734, en vond in zijn ambtgenoo V i t r i a r i u s een waardig vereerder van zijne nagedachtenis.

Hij is in de *Effigies* bij v a n d e r A a en elders, o.a. vóór zijne ann. ad Dig., door S m a l l e n b u r g afgebeeld.

Men heeft van hem:

Dissertationes de recusatione Iudicis; pro rescriptis Imp. Romanorum; de transactione super contriversiis, *quae ex ultimis voluntatibus nascurtur*, *etiam non inspectis vel cognitis*,

Morum verbis, *recte ineunda. Accedit Oratio de Juris prudentiia M.T. Ciceronis*. Franeq. 1708. 4°.

Enarratio partis I Digestorum constat Disputationibus Franequerae quondam ventilatis, *hic vero auctis et expolitis. Accedit Diss. ad l. I ult. ff. de Quaestionibus*. L.B. 1720. 8°.

Jurisprudentia vetus Anteiustinianea, *cum duabus Orationibus*, *inaugurali Franequerana*, *alteraque de Jurisprudentia Historica*. Ibid 1717. 4°.

Thesium Controversarum inxta seriem Digestorum, *Decades C. quae disputatae olim Franequerae. Accedit Exercitatio ac Valerii Maximi L. VII. C. 7 de Testamentis rescissis*, *quae inserta quaque editioni huius Auctoris*, *Abr. Torrenii. Et Vitriarii Orat. funeb.* Ibid. 1738. 8°.

Notae ad Veteres Glossas Verborum Juris in Basilicis, *insertae Vol. III Thesauri Juris Romani. Cl. Ottonis*.

Orat. Rectorales de Jurisprudentia M.T. Ciceronis. Franeq. 1702. 4°.; *de Jurispr. historica*. Ibid. 1712. 4°.; *de Utilitate Jurispr. Rom. ad alias artes et sententias*. L. Bat. 1718. 4°.; *de angusta hominis innocentia ad legem boni.* Ibid. 1730. 4°.; *Oratio funebris in Jubitum Jac. Perizonii*. Ibid. 1715. 4°.

Men schrijft hem ook toe: *Ev. Ottonis edit. Lat. Paraphraseos Institutionum Caesarearum Theophili cum additis Observationibus*. Leidae, doch deze is, volgens de uitg. van Reitzius, Hagae-Comit. 1751 door Duker bezorgd.

J.L. Uhlius gaf te Halle 1770-1774 in het licht: al zijne *Commentationes Academicae*, *quibus selectissimae Juris materiae pertractantur*, met de *Orat. funebris* van Vitriarius in 4 d. gr. 8°.

In 1778 werden twee afdrukken van het romeinsche wetboek (Corpus Juris) door Schulting gebruikt, van de erven van den Hoogleeraar Rucker, in wiens bezit zij tot dusverre geweest waren, voor eene som van *f* 2000 door curatoren der Leidsche hoogeschool gekocht. Deze zijn door den hoogleeraar Smallenburg, met zijn eigene aanmerkingen in het licht gegeven onder den titel van Ant. Schultingii *Notae ad Digesta seu Pandectas. Ed. atque Animadversiones suas adiecit N. Smallenburg*. L.B. 1804-1820. 7 v. 8°.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 410, *Anal.*, p. 648; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 710-722, *Add.*, p. 15; J. I. Vitriarii, *Orat. funeb.; Series Rect. magnif. ad caliem Orat. Cl. Jo. de Gorter anno Acad. Herderov. Jubil.* 1748; F. Saxe, *Or. de A. Schult. altero genuinoque Batavorum Cujacio*. Dav. 1789; Arntzenius, *ad Aurel. Viect. C. VIII*. § 3. p. 89*a*; Te Water, *Narratio*, p. 26 sq. et 205; *Catal. Bibl. Bunav.*, T. I. Vol. II. p. 1595; G. Stolle, *ad Heumannum*, p. 842; Haubold, *Instit. Juris Rom. liter.*, p. 142; Struvii, *Bibl. Jur. Sel.*, p. 23, 30, 54, 110, 119, 138, 162, 300, 576; *Boekz.*, 1715, D. I. bl. 83 volgg., 1734, D. I. bl. 602-613; van Kampen, *Bekn. Gesch.*, enz., D. II. bl. 42, D. III. bl. 138; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. I. bl. 248,

D. II. bl. 52, 53, T. en B. bl. 174; 176, 409; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecoourt; Jöcher, *Biogr. Univ.; Biogr. géner. mod.; Cat. libr. Bibl. publ. Univ. L.B. annis* 1814-1847, *illat*, p. 312; Muller, *Cat. v. portr.*

[Willem Schults]

SCHULTS (WILLEM) in 1828 plaatsnijder te Amsterdam, van wier Kramm *Eene zittende Dame* gegrav. naar F. van Mieris, en *Een werkend meisje* naar Jan Steen vermeldt.

[J.O. Schultz]

SCHULTZ (J.O.) te Bentheim geboren, was sedert 1775 een der meest vermaarde onderwijzers der latijnsche school te Oldenzaal. Onder zijn rectoraat begaven zich een menigte leerlingen uit Friesland, Groningen, Drenthe en van elders naar Oldenzaal, en bereikte aldaar de school een tijdperk van bloei, dat na dien tijd sleehts zeldzaam is overtroffen geworden. Hij was sedert 1796 regent der Plechelmus-kerk.

Zie *Overijss. Volksalm.* 1841, bl. 216.

[Jacobus of Praetorius Schultz]

SCHULTZ (JACOBUS of PRAETORIUS), beroemd musicus, behoorde met Scheideman, Melchior Schild, componist en organist der St. George- en Jacobi-kerk te Hannover, Paul Syfert, beroemd organist, en anderen tot de leerlingen van den vermaarden Joh. Pet. Sweelink te Amsterdam.

Zie *Maats. tot bevorder. der toonk.*, I. bl. 33.

[Johannes Christoffel Schultz]

SCHULTZ (JOHANNES CHRISTOFFEL), in 1749 te Amsterdam geboren, was landschapschilder en gaf les in de teekenkunst. Volgens Kramm beoefende hij ook de graveerkunst, gelijk blijkt uit de titels der beide eerste deelen der *Stads- en dorpsbeschrijving* van van Ollefen, uit een portret van *Prof. G.J. Nahuys*, en verscheidene werken in den *Nederl. Mercurius* o.a. *de prachtige Decoratie op de Noordermarkt*, 10 Julij 1795 te Amsterdam. Hij overleed in 1812 te Amsterdam. Zijn portret bestaat in 12°.

Zie Immerzeel; Kramm.

[kapitein Schultz]

SCHULTZ (kapitein) nam deel aan de verdediging van Sluis 1794, 't geen tot een eer gerekend werd.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. III. bl. 112.

[Jacobus Schultz van Haegen of Hagen]

SCHULTZ VAN HAEGEN of HAGEN (JACOBUS), zoon van Jacobus Schultz van (of von) Haegen, en van Anna Sophia Schomerus, werd in 1651

uit een adelijk geslacht te F u r s t e n a u geboren[1]. Twintig jaren oud (1671) trad hij als ruiter in dienst van de Staten der vereenigde Nederlanden, onder den ritmeester M e l l o J a c o b B r o e r s m a, werd weldra wachtmeester van de lijfcompagnie van I g n a t i u s v a n K i n g m a, brigadier en kolonel te paard, en in 1686 tot adjudant bevorderd, doch zonder tractement. Sedert klom hij

1) Zijn vader was 'Hoch fürst. Osnabrücksche auch Braunswieg. und Luneburgische wohlbestelte Ambt- und Gerichts Secretarius und Notarins zur Furstenau.'

op tot cornet van de compagnie van den ritmeester Dorst (25 Maart 1689), ritmeester (1 Junij 1696) onder 't regiment van den graaf van Oost-Friesland, majoor, kolonel-kommandant van de cavallerie van het regiment van generaal-majoor Ernst Lodewijk van Prisselwitz (3 Dec. 1709), brigadier van de cavallerie (1 Maart 1727); majoor-effectief van het regiment van Philippe Didier, kolonel van een regiment te paard, kolonel van hetzelfde regiment (13 September 1737), luitenant-generaal (1 Jan. 1742), en vervolgens (16 Mei 1747) tot generaal over al de cavallerie ten dienste der vereenigde Nederlanden. Deze bevorderingen had hij aan zijn heldenmoed te danken, die hij in de verschillende veldslagen in de oorlogen betoonde met Frankrijk van 1672 tot 1748, waaraan hij deel nam. Hij heroverde o.a. Huy, bemagtigde Neerwinden of Neerhespen, doch zijn roemrijkst bedrijf was zijn wel bestuurde aanval op Ramelies: ook hielp hij Menen veroveren.

Hij overleed den 3 November 1748 in den ouderdom van ruim 97 jaren te Hillegersberg, waar hij zijne laatste levensjaren gewoond had. Op zijn graf, in de kerk aldaar, hing vroeger zijn wapen, en op zijn tombe las men:

'Grafteeken van zijne Excellentie, den dapperen heer Jacob Schultz van Hagen, oudsten generaal en kolonel der ruiterbende ten dienste der vereenigde staten, overleden den 3^{den} van Slagtmaand 's jaers 1748, oud ruim 97 jaren.

> Hier ligt hij, die, vol moeds, zich dapper heeft gekweten,
> De brave Heldt, die fier op 't bruisschend ros gezeten,
> Met uitgetogen kling, dikwerf van bloed begruist,
> Den vijandt schrikken deed, voor zijne stalen vuist.
> De Berg mag op zijn graf steeds roem en glorie dragen,
> En zeggen: in mijn schoot rust groote Schultz van Hagen.'

M. VAN KOUWENBERG.

De prins stadhouder gaf zijn regiment aan den luitenant-generaal Fagel van Assendelft, heer van Heynenoord. Hij liet aanteekeningen zijner campagnes en batailjes na, die verloren zijn geraakt.

Hij huwde 2 September 1683 te Oosterhout met Maria de Jonge, dochter van Nicolaas de Jonge en Johanna van der Zee, en liet zeven kinderen na. Zijne vrouw overleed den 22 November 1733.

Zie Hume, *Hist. d'Angeletrre*, T. XIV. p. 227; De Beauvain, *Hist. Milit. du Duc de Luxembourg*, La Haye, 1756-1758, 2 vol. 4°.; Le Général de Vault, *Mém. mil. rélat. à la succession d'Espiugne*, Paris 1835-1838; Feuquières, *Mém. hist. et milit.*, T. I.; *Holl. Hist. Courant*, 7 Nov. 1748; *Holl.* en *Europ. Mercuriussen; Oorlogstooneel van Europa*, Leid. 1750. 2 d.; Bosscha, *Ned. held. te land*, D. II. bl. 359, 360, 392, 396, 394; Vehse, *Gesch. d. Deutsche Höfe; Navors.*, D. IX. bl. 329; *Part. berigt*.

[Julius Dominicus Schultz van Haegen]

SCHULTZ VAN HAEGEN (JULIUS DOMINICUS), zoon van den vorige, werd den 16 Januarij 1688 te Deventer geboren, volgde het voetspoor van zijn vader, en klom op tot den rang van kapitein eener compagnie te voet van het regiment van den generaal-majoor van Huffel (7 April 1727), later in 't regiment van den kolonel van Kinschot. Hij overleed te Bergen-op Zoom 15 December 1741. Uit zijn huwelijk met Johanna Cornelia Schroots, sproten twee zoons, Willem Hendrik, geboren 11 Dec. 1734, overleden 19 Jan. 1758 te Dordrecht, en Jan Hendrik, geboren te Bergen-op-Zoom den 27 Maart 1737, notaris te Dordrecht, en aldaar overleden den 19 Julij 1811. Uit het eerste huwelijk van dezen met Agneta Helena van Steenbergen zijn de afstammelingen nog te Dordrecht woonachtig.

Part. berigt.

[Johannes Schultz]

SCHULTZ (JOHANNES) werd in 1776 te Amsterdam geboren en door Ds. Sterk en aan het Amsterdamsch Athenaeum voorbereid. Nadat hij van Julij 1794 tot Februarij 1796 te Göttingen en Tubingen onder Stäudlin, Eichhorn, Storr, Gaub en Schnurrer gestudeerd had, werd hij den 21 Maart 1796 tot proponent bevorderd, en was van den 20 September 1797 vast proponent in zijne geboorteplaats. Den 21 November 1798 werd hij aldaar geordend om den dienst bij de luthersche gemeente te Kampen te aanvaarden. In 1799 sloeg hij een beroep naar Leiden af, doch nam in 1803 dat naar 's Hage aan. Toen hij in 1806 voor de beroeping naar Rotterdam had bedankt, schonk de kerkeraad hem *f*1000, die hij terstond tot een fonds van tractementsverbetering voor de Luth. predikanten bestemde. Hij behoorde in 1809 tot de commissie tot regeling der belangen van den lutherschen eeredienst, en eindigde de feestviering van den 2 November 1817 (drie honderd jarig feest der kerkhervorming) met eene leerrede over Gal. V:I. Hij werd lid der commissie tot het ontwerp van een algemeen reglement tot organisatie van zijn kerkgenootschap, den 6 November 1818 door den koning benoemd tot secretaris der synode, sloot deze met eene leerrede over Eph. IV:3-6, en overleed den 23 Mei 1838.

Hij gaf behalve de genoemde feestrede, ziet van hem in *kerkelijke redevoeringen en aanspraken bij de opening en sluiting van de eerste vergadering der Evang. Luthersche Synode* 's Hage 1819, eene leerrede *over het wederzien* in het licht: ook vertaalde twee deelen *Leerredenen* van Ebersbach.

Zie Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Ev. Luth. Gem. te 's Hage*, bl. 71 volgg.; Dez., *Overzigt* enz., bl. 150.

[Johannes Christoffel Schultz Jacobi]

SCHULTZ JACOBI (JOHANNES CHRISTOFFEL), zoon van Caspar Heinrich Jacobi van Dortmund en Hendrina Christina Schultz, werd den 4 October 1806 te Amster-

dam geboren. Reeds op vierjarigen leeftijd verloor hij zijn vader, en bleef hij onder het opzigt zijner moeder tot dat deze met hem, den 11 Maart 1817, bij haren broeder, den haagschen predikant S c h u l t z ging inwonen. Hij bezocht te 's Hage eerst de school van 't Nut van 't Algemeen, die toen den kundigen H.J. B e e k m a n aan het hoofd had, vervolgens de latijnsche school, waar hij het onderwijs van den K a p p e y n e genoot, en bij zijn oom een voorbereidende wijsgeerige opleiding naar het leerboek van T r e l l, C i c e r o *de officiis* met de aanmerkingen van G a r v e, en G e l l e r t s *Moralische Vorlesungen*, maar de laatste diende tevens tot oefening in het duitsch. In 1824 vertrok hij naar Amsterdam tot de theologische studie aan het seminarie der Evang. Luth. kerk. Gedurende twee jaren woonde hij de lessen van v a n L e n n e p, W i l l m e t, v a n C a p p e l l e en V o û t e bij, en ontving ook het eerste jaar les in 't hebreeuwsch van S a r t o r i u s, later van D.A. L i s s a u e r. Na het examen, studeerde hij drie volle jaren bij de hoogleeraren van het seminarium P l ü s c k e, E b e r s b a c h en S a r t o r i u s, en werd in 1829 tot proponent aangenomen. Eerst diende hij, gedurende 16 maanden, als proponent te Leeuwarden, vervolgens een jaar te Kuilenburg, waarna hij in 1834 aldaar beroepen werd. Hier bragt hij het kerkelijk archief in orde, en maakte een ontwerp van vaste teksten in plaats van de bestaande pericopen, en zond die ter beoordeeling aan den Utrechtschen leeraar J. D e c k e r Z i m m e r m a n, destijds president der synode, waarvan het gevolg was, dat hij door de synodale commissie werd benoemd tot lid der particuliere commissie, belast met het ontwerpen van een nieuw liturgisch boek, die echter haar doel niet mogt bereiken.

In 1837 werd hij naar Zutphen beroepen. Hier was hij een werkzaam lid van het predikanten-gezelschap, waarin hij o.a. zijne opvatting van I Kor. XV:8 voordroeg, die later in de *Godgeleerde Bijdragen* van 1863 is gedrukt. Hier sprak hij in 1841 in de Groote-kerk, bij het verslag van het Nederl. bijbelgenootschap, naar aanleiding van Joh. XVII:17*b*, *over de waarheid van het door Christus gepredikte woord Gods*, *als een grond der heiligste verplichting*, *om zelven al meer en meer het te leeren verstaen en beoefenen*, *en het anderen aan te bevelen en in handen te stellen*. Ook vierde hij er het 150jarig bestaan van zijne gemeente, op den 2^{den} Maart 1843, met eene leerrede over I Cor. I: 23*a*, 24*c*, en regelde het zelfstandig armbestuur zijne gemeente, afgescheiden van dat der Hervormde gemeente. In Augustus 1846 werd hij naar Rotterdam beroepen. Hier hield hij zich even als in zijne vorige gemeenten met letterkundigen arbeid bezig, was van 1855-1857 lid der plaatselijke schoolcommissie, in Mei 1848 voorzitter der bestuursvergadering van het Nederlandsch zendeling-genootschap,

en in October van hetzelfde jaar voorganger bij het openbaar verslag van het Nederlandsch bijbelgenootschap. Hij sprak toen over I Petr. I:25*a*: *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid*. In December 1849 werd hij lid, in 1859 voorzitter der Synode, en was vele jaren lid der Synodale Commissie. Den 27 Jnlij 1859 vierde hij zijne 25jarige Evangeliebediening. Toenemende ligchaamszwakheid maakte hem de geregelde waarneming van zijn dienst moeijelijk. Hij wijdde zijne overige levensdagen aan de beoefening en beschrijving der geschiedenis van zijn kerkgenootschap, en deelde zoo in de met Prof. D o m e l a N i e u w e n h u i s uitgegeven *Bijdragen*, als in zijn *Oud-* en *Nieuw*, en in andere zoo afzonderlijk uitgegeven werken, als in periodieke geschriften de resultaten van zijne onderzoekingen mede. S c h u l t z J a c o b i beoefende ook de Nederduitsche poezy, en gaf menige niet ongelukkige proef van zijn dichterlijken aanleg en aesthetisch gevoel in het licht: ook vervaardigde hij verzen in het Friesch, dat hij, gedurende zijn verblijf te Leeuwarden had beoefend. Te regt boden de Maats. van Ned. letterkunde en het Friesch genootschap den verdienstelijken man het lidmaatschap aan.

Hij overleed te Rotterdam den 10 September 1865. Zijn stoffelijk overschot werd te Zutphen ter aarde besteld. Velen hebben bij die gelegenheid tot zijn lof gesproken. Ook zijn ambtgenoot van M e p p e n bragt hem een waardige hulde in den *Nederlandschen Spectator*. Zijn vriend, de hoogleeraar D o m e l a N i e u w e n h u i s heeft zijn leven beschreven. Hij huwde den 9 October 1835 W i l h e l m i n a M o l k e n b o e r , dochter van den Haarlemschen predikant J.H. M o l k e n b o e r .

Hij gaf in het licht:

Gedichten.

Praters, *een Catsiaantje*, in den *Leidschen Studenten-almanak* van 1828.

Yn it Album fen H.B.H. te Lieauwerd; en Oon Yen Geave Friesinne; beide in het Friesch Jierboeckjen foar it jier 1835.

De Echo en eenige andere puntdichten, *naar Owenus*, in *Zuid-Holl. Volks-almanak* voor 1839.

Uitboezeming bij eenen zonsopgang in het zevengebergte en *De koning* uit *der Todtentanz* van L u d w i g B e c h s t e i n in *Zuid-Holl. Volks-alm.* voor 1839.

Lutherslied op den marteldood van Esch en Voes, in *Bijdragen tot de Geschiedenis der Luth. kerk in de Nederl.* 1ste stuk. 1839.

Gezangen bij de Gedachtenis van het 150*jarig gevestigd bestaan der Evang. Luth. Gemeente te Zutphen*. Zutphen 1843.

Bloemen uit Salomo's gaard. Zutphen 1843.

Beproeving en vertrouwen, *naar 't Hoogd.* in het *Christ. Album*. 1847.

De Prediker. Naar het Hgd. uit L. B e c h s t e i n s *Todtentauz*, in het *Muzen-album* van 1849. 2° D.

Gezangen bij de inwijding van het Nieuwe Weeshuis der Ev. Luth. Gemeente te Rotterdam, *op* 22 *Junij* 1850.

De Orkaan, in het *Rotterd. Jaarboekje Dorcas*. 1851.

Gezangen bij gelegenheid der dankbare herinnering van het 250*jarig bestaan der Evang. Luth. Gemeente te Rotterdam*. 1854.

De Apostel van P.J. d e B é r a n g e r in *de Tijdspiegel* voor Sept. 1859.

Leerredenen.

Wij prediken den gekruisten Christus. Feestrede ter viering van het 150*jarig gevestigd bestaan der Evang. Luth. Gemeente te Zutphen enz.* 1843, *met geschiedk. aanmerkingen*.

Toespraak en Gebeden bij de 34ste *openlijke vergadering der Rotterdamsche afdeeling van het Ned. Bijbelgenootschap*. 1848.

Daar is slechts ééne schrede tusschen ons en den dood. Rotterd. 1848.

Voorstelling van den dood onder het beeld van den slaap. (Lijkrede op Ds. J.G.E.P. F o r t m e y e r). Rotterdam. 1849.

Jezus Christus is gestorven en dezelfde en in eeuwigheid. Feestrede bij geleqenheid der dankbare herinnering van het 250*jarig bestaan der Ev. Luth. Gemeente te Rotterdam*. 1854.

Herinnering van het gesprokene aan de groeve van wijlen mijnen hooggeschatten oudsten ambtgenoot, *C.A. Hollinghausen*, 23 *Maart* 1855.

Trouw aan hetgeen wij van Christus gehoord hebben! Afscheidswoord aan de Evang. Luth. Gemeente te Rotterdam. 1862.

In de *Leerredenen voor Evangelische Christenen*. Wijk bij Duurstede bij S t r a m r o o d 1°. *over Luk. XV:*1, 2. *De toenadering van tollenaren en zondaren tot Jezus*, *en hunne aanneming door Hem*, *eene gunstige getuigenis voor de menschheid*, *voor de Godsdienst voor het Christendom* 1850. 2°. *Over Rom. VIII:*14. *Zoo velen als er door den Geest Gods gedreven worden*, *die zijn Gods kinderen* 1852; 3°. *Over Luk. XXIII:*39-43. *In de ure des stervens wordt het openbaar hoe iemand geleefd heeft*, 1853; 4°. *Over Pred. VII:*7. *De dag des doods is beter dan die der geboorte*. 1853.

Letter- en Oudheidkunde en Geschiedenis.

Iets over de afbeelding van den Duivel met een staart, in *Vaderl. Letteroef.* bl. 37-41 (vervolgd in den *Navorscher* van 1854 bl. 225-229).

De Nederlandsche Doodendans. Utrecht 1848, en *Bijvoegsels tot den Nederl. Doodendans*, in het 3de D.v.d. *Navorscher*. bl. 353-356.

Allerlei in den *Navorscher*, sedert 1852, met vollen naam of met S.J.; waaronder *Tarok* in dien van 1855 bl. 321-328; in dien van 1856 *Zutphania turrita*, bl. 226, 227, in dien van 1857, bl. 226, 227, *Verklaring van het verschijnsel dat*

de Doopboeken der Gereformeerden hier te lande over 't algemeen niet eer beginnen dan 1620 *en* 1621; in dien van 1859 bl. 307-309; *Huwelijken buiten de steden*, in dien van 1861 bl. 301; *Lezing van een paar gebrekkige plaatsen van de Floris en de Blancefloer*, bl. 154-157*; Exod. XV*:3, 4*: Het kruis vertreden in Japan*, in dien van 1863 bl. 356.

De munten der voormalige heeren en steden van Gelderland (eene recensie in het Tijdschrift *Gelderland*. Tiel 1853. *Bijblad van Nederl. Letterk.* bl. 19-25.

Brief aan Dr. F.C. Kist, *behelzende eene bijdrage tot de Geschiedenis der Hymnologie* (uittreksel) in *Alg. Muzik. Tijds. van Nederland*, *Caecilia*, 1844 n°. 1.

In K i s t en R o i j a a r d s , *Archief voor Kerk. Geschied.*, D. XV. bl. 173-175.

De toestand van Antwerpen, *na de invoering der Hervorming. Toelichting tot eene mededeeling in de Archives de la maison d'Orange Nassau*, T. II. p. 328 seqq., en in het 19e D. bl. 417-427. *Berigt aangaande een tweede exemplaar du Note sur la Situation d'Anvers*, *toegelicht.* 1848.

Recensie van Prof. D o m e l a N i e u w e n h u i s , *Gesch. d. Evang. Luth. Gemeente te 's Gravenhage*, in *Gids* voor 1854 n°. 10, bl. 483-487.

Nicephorus en de oudste gemeente te Antiochie in 't *Christ. Album.* 1847.

Aanteekeningen omtrent de Zutphensche munt en Zutphensche munten, in *Bijdr. tot de Vad. Gesch. en Oudheidk. Nieuwe reeks*, Dl. IV.

Geschiedenis der Nederl. Luthersche kerk.

In de *Bijdragen*, door hem en den hoogl. N i e u w e n h u i s uitgegeven 1839-1845: De *Voorrede* en *Overzigt der godsdienstige onderwijsboekjes bij de Lutherschen in de Nederlanden*, (St. 1.) *Bijvoegsel* (St. 6).

Cassiodorus de Reyna; Volkard Visscher, *en zijn gevoelen over het rijk der booze geesten*.

Geschiedenis der Luthersche gemeente te Kuilenburg.

Geschiedenis van het godsdienstig gezang bij de Lutherschen in de Nederlanden.

De Lutherschen in Friesland in de 16de *eeuw* en *Aanteekeningen op de Geschiedenis van de Gemeente te Leeuwarden door H. Schutte* en *Naaml. der Luth. predikanten te Leeuwarden*.

Liederen van Hendrik van Zutphen en Willem van Zwolle.

Geschiedenis der Evang. Luth. Gemeente te Rotterdam, in 7 afleveringen van 1852-1864.

De zegels der Ev. Luth. Gemeenten in de Nederlanden, in *Navorscher* 1858, bl. 217-224.

Eene zamenkomst in 1598 *te Rotterdam* in den *Luth. Volksalm. voor* 1858, bl. 93-128 (romantisch).

Naamlijst van de Predikanten bij de Evang. Luth. Gemeenten

in de Nederlanden, *en derzelver vroegere en latere O. en W. Ind. bezittingen* 1859 8°., en *Naamlijst van de Predikanten bij de Ev. Luth. Gemeenten*. 1816. 4°.

Oud- en Nieuw uit de Geschiedenis der Nederlandsch-Luthersche kerk, 1852-1865 5 stukken.

Uitlegkundig en Godsdienstig onderwijs.

Over I Cor. XV:8 in *Godgel. Bijder.* van 1863, bl. 21-38.

Handboekje ter opleiding van het Christendom. 1845 3de druk. 1859.

Tafereelen uit de Bijbelsche geschiedenis, *ten geschenke voor de jeugd aanbevolen*, 24 *plaantjes*, *als panorama gedrukt* enz. 1860.

Zie *Levensschets*, door Prof. Domela Nieuwenhuis voor de Maats. van Ned. Letterk. 1867.

[J. Schultz]

SCHULTZ (J.), een bekwaam kunstschilder, leefde ten tijde van Jacob de Wit, Kramm vermeldt van hem een *beeld in eene nis*, *voorstellende de Poëzy*, als weêrgade van een ander, de *schilderkunst* voorstellende, door de Wit geschilderd.

Zie Kramm.

[A.G. Schultz]

SCHULTZ (A.G.) schreef:

Diss. bot. de formatione et evolutione pollinis ad antheras. Gron. 1825.

Diss. obstr. de partu praematuro arte procurando. Gron. 1835.

Commentatio ad quaestionem: quaenam est ad antheras pollinis formatio eiusque evolutio? quibusnam constat principis Quibus modis et viis pollen transfertur ad pistillorum stigmata? quamnam exserit actionem ad germen foecundandum, *an vitalem*, *seu dynamicam*, *aut materialem*, *et per quae tunc organa?* in *Annal-Acad.* Gron. 1820-1821.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 327.

[P. Schultz]

SCHULTZ (P.) schreef:

Waarneming aangaande eene breuk van het linker dijbeen, *en daarmede verzeld gaande wonde van het gewricht van den voet aan dezelfde zijde*, *opgevolgd van zware toevallen* in *N. Verhandel. ter bevord. v. heelk. te Amsterd.* 1813. D. II. bl. 23.

Waarneming aangaande eene volkomene pisopstopping der urin en afgang, *veroorzaakt door eene achteroverbuiging der zwangere baarmoeder*. Ald. 1808. D. I. bl. 36.

Waarneming wegens eene verbrijzeling van de beneden-einden van het scheen- en kuitbeen, *verzeld met eene gescheurde wonde van het gewrigt van den voet*. Ald. 1813. D. II. bl. 65.

Waarneming betreffende een drietal genezingen van verlamde deelen door geeseling met brandnetelen (*urticatio*). Ald. 1813. D. II. St. 2. bl. 24.

Waarneming eener aanmerkelijke water- en vleesch-breuk hydrosarcosele, *met doodlijk gevolg*.

Zie Holtrop, *l.c.*

[J.C. Schultze]

SCHULTZE (J.C.) was in 1809 luitenant kolonel en directeur

der genie in Oost-Indië, in 1816 kolonel, chef van den waterstaat en de gebouwen in Ned.-Indië. Hij overleed te Batavia als generaal-majoor titulair.

Part. berigt.

[R. Schultze]

SCHULTZE (R.) beoefenaar der teekenkunst. K r a m m vermeldt van hem een vignet, voorstellende een *stadsgezigt* met een kerk, door W. N i e u w h o f f gegraveerd.

Zie K r a m m .

[Jan Schumer]

SCHUMER (JAN), een landschap en beestenschilder, bloeide op het einde der 17de eeuw. Er zijn 5 stuks etsen van hem bekend, die door K r a m m beschreven worden.

[L.H. Schumer]

SCHUMER (L.H.) was schrijver van een *Brief ter beantwoording aan eenen vriend*, *wegens de beschuldiging door den vroedmeester*, *R. Schreuder H.Z.*, *in de zaak der verlossing voorgevallen den* 19 *April* 1803 *van wijlen mejufor. Schusler*, *tegen hem ingebragt*, *nevens tot staving van dezelve bijlagen.* Amst. 1805. 8°.

Zie H o l t r o p , *l.c.*

[Sigeniundt van Schuppen]

SCHUPPEN (SIGENIUNDT VAN) krijgsoverste, Pool van oorsprong, die zich vooral tijdens J o a n M a u r i t s v a n N a s s a u S i e g e n in Brazilië door zijn dapperheid beroemd maakte. Hij was aldaar van 1630 tot 1654.

Zie N.G. v a n K a m p e n , *Levenss. van ber. Nederl.*, D. II. bl. 179, 181, 183 volgg.; *P.M. Netscher*, *Les Hollandais an Bresil*, pag. 55, 188.

[B.J. Schuring]

SCHURING (B.J.), heel- en vroedmeester te Amsterdam, schreef:

Waarneming eener door de natuur bewerkte afscheiding van den rechter voet en een gedeelte van het been, in *N. Verhand. ter bevord. d. Heelk. te Amsterdam*. 1813. D. II. bl. 13, en *Geneesk. Magazijn* 1801. D. I. St. I. bl. 51.

Vroedkundige waarneeming ter gelegenheid van een gelukkige verlossing door de keizersnede enz. in *N. Kunst- en Letterb*. 1799. D. II. bl. 68 *a*.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 322.

[Anna Maria van Schurman]

SCHURMAN (ANNA MARIA VAN), dochter van F r e d e r i k v a n S c h u r m a n en E v a v a n H a r f , werd den 5 November 1607 te Keulen geboren. Toen zij den ouderdom van acht jaren bereikt had, vertrok zij met hare ouders naar Utrecht, waar

zij reeds vroeg blijken gaf van uitstekende gaven van geest, buitengewone scherpzinnigheid, juistheid van bevatting, helderheid, kracht en zelfstandigheid van oordeel, vlugheid van verbeelding en fijnheid van smaak. Nog had zij haar derde levensjaar niet bereikt, of zij las reeds de H.S. en den catechismus. De rekenkunst leerde zij zonder eenige inspanning, en zoodra hare kinderlijke vingeren in staat waren de pen te besturen, kon zij niet alleen duidelijk schrijven, maar haar

penneschrift werd spoedig kunstwerk, 't geen met dat der beroemdste schoonschrijvers wedijverde. Met hare jaren ontwikkelden zich hare talenten. Welhaast openbaarde zij eene overheerschende zucht, om alles wat kunstig was, na te bootsen. Nog telde zij geen zes jaar, of zij sneed reeds papieren afbeeldsels met schaar en pennemes, en niet alleen wanneer zij teekeningen of schilderijen tot haar voorbeeld nam, wist zij de natuurlijke gedaante en evenredigheid der voorwerpen in acht te nemen, maar ook dan, wanneer hare knipsels enkel gewrochten harer verbeelding waren.

Weldra moest dit kinderspel (zoo noemde zij zelve haren arbeid) zwichten voor de behandeling van teekenpen en penseel, waarin zij later groote kunstvaardigheid verwierf, doch, hoe gelijkend hare afbeeldsels ook mogen geweest zijn, evenwel zulke vorderingen niet maakte als in de overige kunsten. Met grooten lof wordt ook van haar beeldhouw- en boetseerwerk gesproken. Sommigen verheffen het boven haar schilderwerk. Zoo bezat het koninglijk kabinet te Munchen het portret van haar vader en haar zelve, beiden in medailjon en elpenbeen gesneden. Een harer eigen afbeeldsels was zóó treffend en gelijkend, dat G e r a r d H o n d h o r s t het met bewondering aanschouwde en wel duizend gulden waard oordeelde. Onder hare overige boetseersels, die zij in haar kabinet bewaarde, onderscheidde men bovenal haar eigen beeld, door haar voor den spiegel geboetseerd. Zij had er, zeide zij, gelijk A l b e r t u s M a g n u s aan zijn beeld, geen dertig jaren, maar toch dertig dagen aan gearbeid. Toen zij elf jaren oud was, leerde zij in drie uren de borduurnaald behandelen, en sedert bootste zij landschappen met watervallen, bergen en heuvelen, dorpen, gehuchten met woningen, hoven met vruchtboomen enz. op zijde, doek- en tapijtwerk na. Met verbazende vlugheid en sierlijkheid gebruikte zij den diamant, en beschreef zij meesterlijk bokalen, roemers, fluiten, drinkschalen op schroeven en andere glazen. Maar niet slechts vormde zij zwierige letters en figuren, met onbeschrijfelijke vlugheid schetste zij ook op het glas de beeldtenissen van hen, die slechts weinige oogenblikken in haar gezelschap doorbragten. Zij verstond ook de kunst van op het glas te stippen of te drillen, en behandelde met veel talent het graveerijzer. Men prees haar werk om zijne doorschijnendheid, helderheid van toon en uitvoerigheid, en vergeleek het met dat der Goltziussen, Visschers, Delffen en Bloemaerts. Door luttel oefening bragt zij het, zoowel in zang, als in het slaan der luit, het bespelen van de cimbaal en der violon, tot zulk een uitmuntendheid, dat zij tot niets anders scheen opgeleid. De beroemde E w a l d , die ergens haar beeld schetst, voegt bij dit alles, ten einde er niets aan de volmaaktheid van mogt ontbreken, een bevalligen dans. Men noemde haar ‘eene andere P a l l a s , eene tiende M u z e , eene tweede H i p -

pia, de volmaaktste aller vrouwen,' 'Kunst-oraakel' 'Schmuck der Welt', 'Weisheits-Fackel,' 'Tugend-Sinne.'

De beroemdste dichters bezongen haar, de uitstekendste schilders wedijverden om de eer hare beeldtenis te vervaardigen, geleerden bewezen haar schier afgodische eer. Dit had zij echter vooral te danken aan hare buitengewone kennis van oude en nieuwe talen. In het Fransch hield zij briefwisseling met de beroemdste geleerden in Frankrijk, ja hield zich onledig met het zamenstellen van een werk in die taal, waarvan Rivet de hoogste verwachting had.

Behalve het Fransch verstond, schreef en dichtte zij in het Duitsch, Engelsch, Italiaansch en andere talen. In het Latijn hield zij briefwisseling met de vermaardste mannen, door geheel Europa, schreef zij de meeste harer werken, vervaardigde zij uitmuntende dichtstukken. Ook had zij zich niet alleen met de Schriften der oude Latijnen, maar ook met die der Grieken gevoed, en met hunne gevoelens bezield. Demosthenes, Aeschines, Isocrates had zij als dag en nacht in handen, de gulden spreuken der wijzen van Griekenland zweefden haar vaak over de lippen; voor Plato en Aristoteles had zij een eerbied, alleen door dien voor de gewijde bladeren overtroffen. Vooral was het regt verstand der H.S. de studie van haar leven. Mannen grijs geworden in den dienst der kerk, zetten zich aan hare voeten neder om van hare lippen den waren zin der gewijde woorden op te vangen; geleerde bijbelverklaarders zochtten bij haar oplossing van moeijelijke plaatsen.

Zij sprak en schreef het Grieksch even vlug als het Latijn. Haar Grieksch taalkundig woordenboek, op de wijze van het bekende Lexicon philologicum van Matthias Martini, bewerkt, en door haar voor de pers bestemd, hare taalkundige aanteekeningen op vele Classici, hare verklaring der H. Schriften, o.a. van den Brief aan de Romeinen, waren weleer het eigendom van Jan Frederik Meijer, een geleerd Luthersch predikant en opzigter der kerken van Pommeren, zijn verloren of liggen hier en daar verborgen. Alleen eenige weinige harer Nederduitsche overzettingen van sommige plaatsen uit de Classici, en een enkele Griekscḥé brief (b.v. aan Bathsna Machin, Claudius Salmasius en aan Milesius, aartsbisschop van Ephese, alle in hare jeugd geschreven) zijn tot ons gekomen. Reeds in kinderlijken leeftijd had zij zich het Hebreeuwsch eigen gemaakt, en naauwelijks was zij dien ontwassen, of men begroette haar 'als doctores in de Heilige Sprake.' Zij had een bijzondere liefde voor die taal, en wijdde er een groot gedeelte van haren tijd aan. Gelijk meest al haar overige letterarbeid, zijn ook hare handschriften in die taal verloren gegaan. Vroeger bezat de geleerde Mayer te Greifswalde er eenige van exegetischen inhoud: thans zijn nog slechts schoonschriften in verschillende kabinetten verspreid

en drie brieven uit hare jeugd aan Dorothea Moor (eene geleerde Engelsche vrouw), Gijsbert Voet en André Rivet aanwezig.

Behalve het Hebreeuwsch, beoefende zij ook het Arabisch, las een groot aantal Arabische schriften, en was in kennis en briefwisseling met Jacobus Golius, den opvolger van Erpenius te Leiden. Er waren vroeger verscheidene harer Arabische handschriften, gelijk de Hebreeuwsche van exegetischen inhoud, in bezit van Meyer. Beverwijck had Arabische brieven van hare hand, en den Hamburgschen predikant Abraham Hinckelmann stond bij zijne uitgave van den Koran, de Codex met gouden en gekleurde hoofdletters, die zij plagt te gebruiken, ten dienste. Zij kende ook het Turksch, Syrisch, Chaldeeuwsch. Zij zou nog andere Semitische taaltakken b.v. het Samaritaansch beoefend hebben, en zeer ervaren zijn geweest in het Persisch. Daarenboven verheffen hare lofredenaars hare ingenomenheid met het Ethiopisch, en niet ten onregte. Zij zelve vervaardigde tot eigen gebruik het ontwerp eener spraakkunst van die taal, dat door den beroemden Ludolf, bij gelegenheid dat hij haar te Utrecht bezocht gezien werd. Dit Ethiopisch handschrift kwam in handen van den genoemden Mayer, die ook andere geschriften in die taal van haar bezat. Niet alleen bezat Anna Maria een uitgebreide taalkennis, maar zij beoefende ook de dichtkunst. Krachtig en mannelijk zijn hare Latijnsche verzen, die deels in handschrift verspreid zijn, deels in hare *Opuscula* voorkomen. Daar vindt men ook eenige harer verzen in de Fransche taal. Zij verdienen even als hare Nederduitsche gedichten, inzonderheid hare *Bedenckingen over de toekomste van Christi koningryck*, achter de door haar uit het Fransch vertaalde *Heylige Gezangen* (Amst. 1683), die de Labadisten te Wieuwerd bij hunne godsdienstoefeningen gebruikten, allen lof. Lang na haar overlijden (Gron. 1732) gaf de Groningsche boekdrukker Jacobus Sipkes nog een kleinen bundel in het licht, met twee uitvoerige gedichten van hare hand: *Uitbreiding over de drie eerste Capittels van Genesis*, *beneffens een vertoog van het Geestelijk huwelijk van Christus met de Geloovigen*.

Bij Beverwyck en vooral bij Cats vindt men een breede lijst van alle vakken, waarin zij zich tusschen haren twintig en dertigjarigen leeftijd zoo geoefend had ‘dat de wereld er verbaesd of was, en haer wedergade nooyt gekend had.’ Zij verstond grondig de aardrijkskunde, had alle oude en nieuwe boeken er over gelezen, en zelve kaarten gemaakt. De geschiedenis had zij uit de bronnen zelve bestudeerd, en zij las, meldt Cats, Italiaansche boeken over zaken van staat. In de rhetorica en oratoria was zij buitengemeen geoefend, de dialectica achtte zij met Voet zóó noodzakelijk, ‘dat zij de menschen, die wetenschap zonder dialectica bezaten,

het vuur, 't geen brandt zonder het te weten, achtte gelijk te zijn.'

Zij was ervaren in de reken- en meetkunst, 'zij bevatte den hemelloop, beoefende de botanie, verstond de gronden der anatomy,' vooral was zij bedreven in de geschiedenis der wijsbegeerte. Jaren verdiepte zij zich in al deze wetenschappen, 'haer dorst naer kennis was niet te lesschen,' 'hare weetlust kende geen grenzen.' Doch de wetenschappen waren voor haar slechts het voorportaal der ware wetenschap. Slechts in zooverre beoefende zij ze, als zij haar konden dienen om in het Heilige der Heiligen (zoo noemde zij de Godgeleerdheid) door te dringen. Deze beoefende zij bij uitnemendheid. Zij zelve erkende, 'dat zij de geheele godgeleerdheid verstond en beminde, zoodat zij in de beschouwing er van wel wilde sterven'. Geen wonder dat zij de vraagbaak der uitstekendste godgeleerden harer eeuw was, hare uitspraken als zoo vele orakels werden geacht!

Godgeleerde werken van hare hand bestaan er niet. Slechts een stukje *over den paelsteen onzes levens* is van haar in het licht. Zij schreef het op verzoek van Johan van Beverwyck in het Latijn. Het beleefde meer dan eene uitgaaf, en is ook afzonderlijk in het Nederduitsch gedrukt en door Beverwyck als een *Aanhangsel* bij zijn veel gelezen *Schat der gezondheid en ongezondheid* gevoegd. In Frankrijk en Duitschland werd het boeksken overgezet en met lofverzen uitgegeven. Uit deze landen, ja zelfs uit Spanje en Italië, werden haar gelukwenschen in proza en poëzy toegezonden. Wij mogen hier van den lof niet gewagen, die deze beroemde vrouw aan alle zijden ontving, nog minder van de menigte binnen- en buitenlandsche geleerden, waarmede zij briefwisseling hield, van de bezoeken van mannen en vrouwen van den hoogsten rang, die zij ontving. Wij deden zulks in een uitvoerig werk, waarin wij haar leven en werken schetsten, en aantoonden, dat hoe groot hare verdiensten waren, dit haar hoogste en schoonste verdienste was, dat zij, bij de grootste eer, die ooit een vrouw te beurt mogt vallen, een nederig en ootmoedig hart behield. Haar grootste sieraad was hare innige vroomheid. De komst van Labadie te Utrecht had een beslissenden invloed op het leven van Anna Maria van Schurman. Het was haar echter niet genoeg brieven van hem te ontvangen, zij had behoefte aan zijne prediking, zijn onderwijs, zijn omgang. Te Utrecht en te Amsterdam had zij hem 'eenige trekken van het ware christendom zien afmalen; zij wenschte het geheel volkomen schoone beeld van hem geschilderd te zien.' In weerwil der beden van Voet, Lodensteyn en andere vrienden, bij wie reeds twijfelingen ten aanzien der regtzinnigheid van Labadie waren ontstaan, vertrok zij naar Middelburg, waar hij tot leeraar bij de Waal-

sche gemeente was beroepen. Twee maanden bleef zij met eenige vriendinnen die haar uit Utrecht vergezeld hadden, in Zeeland. In September 1666 keerde zij naar Utrecht terug, stelde V o e t en hare overige vrienden ten aanzien der regtzinnigheid en de zuiverheid zijner bedoelingen gerust. Den volgenden zomer keerde zij naar Middelburg terug, en sedert verliet zij hem niet meer. Van dezen tijd zijn hare lotgevallen onafscheidelijk aan die van L a b a d i e verbonden, zij volgde hem, toen hij was afgezet, naar Amsterdam. Nooit heeft welligt, na den apostolischen leeftijd, een godsdienstleeraar zulk een leergierige leerlinge, eene lief hebbende zuster, eene alles voor hem over hebbende vriendin gehad als A n n a M a r i a v a n S c h u r m a n voor L a b a d i e was. ‘Zij was voor hem eene M a r i a en M a r t h a ,’ ‘zij eerbiedigde hem als een uitmuntend getuige der waarheid,’ ‘getrouwe herder,’ ja ‘als een man Gods,’ een ‘apostel vol des Heiligen Geestes.’

Toen L a b a d i e Holland verliet, was ook A n n a M a r i a v a n S c h u r m a n zijne reisgezellin, eerst naar Herford in Westphalen, vervolgens naar Altona en toen L a b a d i e den 13 Februarij 1673 was gestorven, vertrok zij met zijne aanhangers, die nu P i e r r e Y v o n aan het hoofd hadden, naar Wieuwerd, waar zij den 4 Mei 1678, in den ouderdom van 71 jaren, niet, gelijk velen willen, in eenzaamheid op haar ziekestoel gezeten, als verlaten van God, in vertwijfeling en wanhoop, maar omringd door de broeders en zusters, kalm en gelaten, vast verzekerd van hare zaligheid, stierf.

Men heeft van haar:

Amica dissertatio inter Annam Mariam Schurmanniam et Andream Rivetum de capacitate ingenii muliebris ad scientias, *curante Riveto*. Parisis 1638. 8°. herdrukt. Lugd. Bat. Off. Elzevir. 1641 in 8°. met den volgende titel: *Dissertatio logica de ingenii muliebris ad doctrinam et meliores literas aptitudine*, *cui accedunt epistolae aliquot* (S c h u r m . et R i v e t i) *ejusdem argumenti* (Z. B r u n e t , *Manuel du libraire*. T. III. p. 369, en met den titel A.M.S. *Problema practicum ad Rever. et Clariss. Theol. D. Andream Rivetum*, *Num foeminae etc.* in hare *Opuscula* p. 28 seqq. De titel der fr. overzetting is: *Question célébre s'il est nécessaire*, *ou non que les filles soient scavantes. Agité de part et d'autre par Madem. A.M. a S. Hollandaise èt le sieur André Rivet Poitevin*, *le tout mis en françois par le sieur Colletet*. Paris 1648. 8°.

Haar brief aan B e v e r o v i c i u s over de reden waarom de Heer bij het genezen van den blindgeborene een smeersel heeft willen gebruiken, vindt men in J o h . B e v e r o v i c i i *Epistolicae Quaestiones cum doctorum responsis. Accedunt ejusdem nec non Erasmi*, *Cardani et Melanchthonis Medicinae encomium*. Rotter. ap. A r n o l d L e e r s . 1644. 8°. Ibidem ap. R u d o l p h à N u y s s e l , 1665. 8°. p. 1-14, en overgezet in

een *Aenhangsel van Brieven* achter D. III van B e v e r w y c k 's *schat der gezondh. en ongezondheid*. Amst. 1671.

Paelsteen van den tyt onzes levens. (door J.P.) Dordrecht 1638. 4°. Amst. 1639. 1647. 12°., in het latijn, Leiden 1639. 4°. 1651. 4°. Rotterd. ap. A r n . L e e r s . 1644. 12°. Ook in het latijn in J. B e v e r o v i c i i *Epist. Quaestio de vitae termino fatali an mobili cum doctoram responsis. Pars tertia et ultima*, *nunc primum edita. Seorsim accedit nobiil. et doctiss. virginis A.M. à S. de eodem argumento*, *totius disputationis terminus*. L.B. *ex offic. J. Maire* 1638, 8°. ib. ed. 1650. in 4°. Ook in de verschillende uitgaven der *Opuscula* van A.M. à S. vert. in het *Aenhangsel van Brieven* achter B e v e r w y c k 's *Schat der G. en O.* In het Hgd. door S.W.Z.B. *Des Marcksteins von Ziel und Zeit unseres Lebens*. z.p. 1678. 8°. In 1730 verschenen te Parijs (Rebaffé) in 12°. *Lettres traduites du Hollandais par Madame de Zoutelande*. Deze brieven zijn de beide aan B e v e r w y c k geschrevene over den paalsteen en over den door Jezus genezenen blinde. Zie J.C. H e n d r e i c h i u s , *in Pandect. Brandenb.*, p. 557, Q u é r a r d , *la France littér.*, T. VIII. p. 551.

Lat. en Holl. feestzang bij gelegenheid der inwijding van de Utrechtsche hoogeschool. De eerste is afzonderlijk gedrukt, en komt voor in hare *Opuscula* p. 262, 263. B a r l a e u s schreef een lofdicht er op (*Poëm.* P. II. p. 173, 174). Het Ned. gedicht vindt men vóór de redev. van V o e t , met de *Honderdjaarige jubel-gedachtenisse der Akademie van Utrecht*, op nieuw uitgegeven door I z a a c l e L o n g . Utrecht 1736, en met twee anderen in den *Algemeenen feestwijzer* bij L.E. B o s c h te Utrecht 1836.

Opuscula hebraea, *graeca*, *latina*, *gallica*, *prosaïca et metrica*, door S p a n h e i m in 1648 te Leiden bij de E l z e v i e r s in het licht gegeven. Reeds in 1650 (L i p e n i u s , S p e r l i n g i u s en E b e r t ontkenden het bestaan dezer editie) herdrukt. Twee jaren later verscheen te Utrecht, ook in 1672, te gelijkertijd te Leiden en te Herford een vierde uitgaaf. In 1700 kwamen te Wesel, in 1723 te Dresden, met aanteekeningen van J o n a s G i l e n i u s , rector der Latijnsche school aldaar, en een aanhangsel van gedichten van H e n r i e t t a C a t h a r i n a v a n G e r n s d o r f f , in 1749 te Leipzig andere uitgaven in het licht. D o r o t h e a L o e b e r bezorgde eindelijk in 1794 ter laatstgemelde plaatse eene editie in 4°.

Zie V o g t , *Cat. libr. rar.*, p. 617; F r e y t a g , *Anal. litt. de libris rarioribus*, Lips. 1756, p. 833, 834; *Catal. J. Koning*, D. II. bl. 304.

Eucleria seu Melioris Partis electio, *Tractatus brevis vitae ejus descriptionem exhibens Luc. X:*41, 42. *Unum necessarium. Maria optimum partem elegit. Althonae ad Albim. Ex officina Cornelii van der Meulen. Anno* CIↃIOCLXXIII. 12°. De titel

der Ned. vertaling luidt: A.M. S c h u r m a n , *Eucleria of uitkiezing van het Beste Deel*, *waarin vertoont wert een kort begrip van haar leven*, *alsmede veel hoofdstukken van den godsdienst grondig werden verklaart*, *van haar Ed. in 't latijn beschreven*, *en nu in 't Nederduits vertaalt*, *te Amsterdam bij Jacob van de Velde*, 1684 in 12°. met eene *voorrede*, die niet zonder belang is.

Na haar dood is het tweede deel der *Eukleria*, *Amstelodomi apud Jacobum van de Velde* in 12°. in het licht gegeven. Beide deelen zijn in het latijn te Dessau 1782 2 vol. in 8°. en in 1783 in het Hoogd herdrukt.

Sommigen hebben het bestaan van dit boeksken, dat hoogst zeldzaam voorkomt, in twijfel getrokken: anderen b.v. J o h , F e u s t k i n g i u s meenden dat het niet door A n n a M a r i a geschreven was. Zie R e i m m a n n u s , *Cat. Bibl. Theol.*, p. 427; S t o l l e , *Nachrichten von Seiner Biblioth.*, T. XII. p. 367 seqq.; V o g t , *Cat. libr. rar.*, p. 616; G e r d e s , *Floril. libr. rar.*, p. 318.

Zie Dr. G.D.J. S c h o t e l , *Anna Maria van Schurman*, *'s Hertogenb.*, 1855 m. portr. waarin de vroegere en latere bronnen over haar zijn opgegeven; *Chron. van het Hist. Gen.*; K r a m m ; E l i s e , *Tabitha*; M u l l e r , *Cat. v. portr.*, *Biogr. Univ.*; *Biogr. génér.; Biogr. gén. mod.*; J ö c h e r ; *Repertorium v. Verhh. en Bijdragen*, bl. 374; M ü n c h , *Margariten*, S. 473; N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; *Vrye Fries*, D. VI. bl. 201-251.

[Johan Godschalck van Schurman]

SCHURMAN (JOHAN GODSCHALCK VAN), broeder van de vorige, werd in 1605 te Keulen geboren, studeerde te Franeker in de geneeskunde, doch, schoon hij, volgens getuigenis van B e v e r w y c k , een zeer ervaren geneesheer was, heeft hij nooit de praktijk uitgeoefend. Hij had veel smaak voor de letterkunde, hield briefwisseling met F r a n c . S y l v i u s , B a r l a e u s , H u y g e n s , B e v e r w y c k en andere geleerden, en vervaardigde Fransche verzen, die door B a r l a e u s geprezen werden. Dikwerf was hij op reis om hoogescholen te bezoeken, en met hare beroemdste leeraars in kennis te komen. Zijne zuster beminde hem teeder. Hij toch was ‘haar tweede vader, haar lieve broeder.’ Hij was vroeger een vriend van D e s c a r t e s , later verfoeide hij diens philosophie.

Hij schreef:

De weegschaal van 't huwelijk en *de studio seu praxi pietatis*. Basileae 1662 in 4°. B a r l a e u s was hoog met hem ingenomen. M o r h o f f prees hem. Een brief van hem aan C. H u y g e n s , aan wien hij zeer verbonden was, is door S c h o t e l medegedeeld. B e v e r w y c k noemt hem ‘geneesmeester’ en in zijn *Epist. Quaest. de vitae termino*, bl. 59 van zijn *Schat der ongezontheyt*, p. III. komt een brief voor van F r a n c . S y l v i u s *S. Theol. et ejusdem in Acad. Duacensi reg. ac ordin. professor clar. viro D. Joanni Godeschalco de Schurman*, waarin hij hem vraagt: *Quid*

sentit de quaestione de vitae termino? Hij overleed te Utrecht in 1664.

Zie Schotel, t.a.p., bl. 148, en bl. 36 der *Aant.*; Barlaei, *Epp.*, p. 1, p. 306-308; Mollerus, *Cimb.*, p. 805; Heringa, *de auditorio*, p. 120.

[Abraham Frederik van Schurman]

SCHURMAN (ABRAHAM FREDERIK VAN), zoon van mr. Johan Abraham van Schurman, burgemeester der stad IJlst, en van Jacoba Gercama, werd den 26 April 1730 te Abbingastate te Huizum geboren, den 15 Febr. 1752 J.U.D. te Utrecht, en heeft ook voor 't hof aldaar gepraktiseerd. Hij was kanunnik van 't kapittel van S.-Maria (12 Dec. 1750), hoogheemraad van 't waterschap Heicop, genaamd de lange Vliet (1 Mei 1767). In 1779 vertrok hij naar Franeker en woonde aldaar. Den 16 Julij 1780 vertrok hij naar Heerenveen. Spoedig raakte hij hier in onmin met E. Alma van Idema, grietman van Aengwirden. Hij huwde Louisa van Stuyvesant, dochter van Johannes van Stuyvesant, kanunnik van het kapittel van St. Pieter te Utrecht en van Christina Louisa Bönninga. Hij overleed 4 April 1783 te Heerenveen zonder kinderen, zij in 1810. Bij testament van 31 December 1780 vermaakte hij aan de academie te Franeker een legaat van *f* 30,000, benevens zijne bibliotheek, en eenige kunstwerkjes, teekeningen, manuscripten van zijn beroemde bloedverwante Anna Maria van Schurman.

Zie Schotel, t.a.p., bl. 51 volgg.; *Stamb. v. Frieschen adel*, II. 86.

[Herman van Schurrenburgh]

SCHURRENBURGH (HERMAN VAN) werd in 1447 tot rector der parochiale school van Harderwijk benoemd, op voorwaarde ‘dat hij te houden had driehonderd uitheemsche scholieren, en te gelijk de koordienst zou bezorgen.

Zie Schrassert, I, 72; Delprat 145, *Kerk. Hist. Archief*, I. 8°. v. 35.

[J. Schusler]

SCHUSLER (J.) gaf een *Verslag van het voorgevallene vóór, bij en na de gedaane verlossing door den vroedmeester R. Schreuder Hz. op den* 10 *April* 1803 *aan mijne geliefde Echtvrienden Sophia Elisabeth Ehm, welke aan de gevolgen derzelve op den* 18 *Nov.* 1804, *in den ouderdom van bijna* 39 *jaaren, is overleeden. Ter wederlegging van het verslag door de vroedvrouw B. Schreuder Hz. ter zijner verdeediging in dato* 10 *Dec.* 1804 *uitgegeven.* Amst. 1805. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 322.

[A Schut]

SCHUT (A), teekenaar en graveur. Van hem komen eenige prenten voor in de *Antiquitates Belgicae of Nederlandsche Oudtheden* enz. Amst. 1732. 12°. (door R. Versteegen, gezegd Rouland), alsmede de titel der *Histoire abregée de la ville et Province d'Utrecht* (door Casimir Frechot). *à Utrecht* 1713 in 8°. een aardig uitvoerig en met zorg bewerkt prentje.

Zie Kramm.

[Pieter Hendrik Schut]

SCHUT (PIETER HENDRIK), teekenaar en graveur, omstreeks 1650-1660 te Amsterdam werkzaam. Hij vervaardigde een aantal gezigten der voornaamste steden van Europa, voornamelijk van Vlaanderen en Amsterdam.

Ook heeft men van hem:

Tooneel ofte vertooch der Bijbelsche Historie, *sierlijk in 't koper gesneden door Pieter H. Schut*, *N. Visscher exc. Amst.* 1659. Voorts: *Het vertrek van Karel II van Scheveningen naar Engeland in* 1660; *boven aan zijn portret*, *in medaljon*, *door P.H. Schut* (*en C. van Dalen*) *dil. et sc. N. Visscher exc.* gr. 8°.

Zie K r a m m .

[Jan Schut]

SCHUT (JAN) schreef:

Twee duysend zinrijke en beknopte spreuken en sententien. Rott. 1740. 8°.

Het verwarde Christen-Babel. Dordr. 1739. 8°.

Historie van den Hoepelrok. Amst. 1740. 8°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 327.

[L.H.V. Schut]

SCHUT (L.H.V.)

Van hem verscheen een oproerig stuk, getiteld:

De troon der schutterij van de beroemde coop-stadt Amstelredam. Door L.H.V. Schut in 't licht ghestelt: om het gheklanck der Echo op den Eedt der Schutterijen te vermeerderen. Ghedruckt in 't Jaer o.H. 1628.

Het vendel der Amsterdamsche schutters wilde aan den nieuw benoemden kapitein V l o o s w i j k den eed niet afleggen, omdat hij de Remonstrantsch-gezinden begunstigde. Door de predikanten gesterkt, protesteerden zij openlijk daartegen, en hitsten het volk in vlugschriften als de *Echo ofte weerklanck op den Eedt* en dat van S c h u t , tegen de regeering op.

Zie verder W a g e n a a r , *Vad. Hist. v.H.*, D. XI. bl. 77; T i e l e , *Bibl. v. Pamfl.*, D. II. bl. 283.

[Jacobus Schuts]

SCHUTS (JACOBUS) schreef:

Bescheyden deel der zieken. Amst. 1720. 8°.

Bescheyden deel der Gezonden. Amst. 1725. 8°.

Gebedt der opregten. Amst. 1724. 8°.

Het Mosatse verbond. Amst. 1722. 8°.

Uitneementheid van 't Nieuw Verbond. Leyden 1730. 8°.

Bescheidenheid van 't Nieuw Verbond. Amst. 1709.

Over het Avondmaal. Amst. 1732. 8°.

De weg der Vertroostinge. Leyden 1736. 8°.
Boerepraat tusschen Jaap, *Kees en Piet over 't loopen van de zon*. Amst. 8°.
Boerepraat verdedigt. Amst. 8°.
Kort sommier der H. Godgeleertheid. Amst. 1720. 8°.
Den Hemel in den Hemel. 's Hage 1724. 8°.
Ondersoek van 't geloof tegen van Thuynen. Amst. 1723. 8°.

Sonne der Gerechtigheid. 's Hage 1717. 8°.

Uitnementheid van Jesus Borgerschap. Amst. 1715. 8°.

Levendige Tempel. 's Hage 1724. 8°.

Agt Wonderen. Amst. 1718. 8°.

Over 't vierde gebod. 8°.

Keten der H. Waarheid. Rott. 1691. 8°.

Het nodigste middel ter zaligheid. Rotterd. 1692. 8°.

Over het bidden. Amst. 1718. 8°.

Christelijke Rustdag. 's Hage 1696. 8°.

Ziels-verderffelijk Monster. Leyden 1739. 8°.

Mogelijkheid der Dwaalende conscientie. 8°.

Genade Verbond. 's Hage 1712. 8°.

Over 't Geloof. Gron. 1720. 8°.

Geestelijke vryheid der Dienstbaare Vaderen. 8°.

Emanuëls Ondertrouw. 8°.

Ernstig versoek om oordeel te vellen over de 2 *Borgerschappen*. 8°.

Broederlijke Redenwisseling over Prophetische en schrifverklaaring. 's Hage 1711. 8°.

Brief tegen Althenes. Rott. 1711. 8°.

Brief aan T. van Thuynen. 's Hage 1722. 8°.

Brief tegen Maarten van Royen. 8°.

Brief tegen Perizonius.

Brief tegen Aaltius en Steenwinkel.

Leere der Predestinatie. Rott. 1691. 8°.

Eenvoudig berigt of Genade Verbond verduystert. 8°.

Het werk der tweede oorsaaken bevestigt. 8°.

Aanmerkingen over de broederlijke Redenwisseling. 's Hage 1714. 8°.

C. Menninks Elendige Vertrooster ontdekt. Amst. 1714. 8°.

Korte aanmerkingen over de hedendaagse schriften. Amst. 1708. 8°.

De Christelijke rustdag verdedigt. 's Hage 1696. 8°.

Tegen de Hebreën. 's Hage 1694.

Berigt tot vooortkoming van misvatting omtrent 't Genade Verbondt. 8°.

Het bevindelijk werk der vroomen.

Tegen de genaamde Euangelise Troost bloem, *de waarheid verdeedigt tegen Spitzius*. 's Hage 1682. 8°.

Kort sommier der Heylige Godgeleertheid. 's Hage 1720. 8°.

Zie A b c o u d e , *Naaml.*, bl. 327, 328; *Aanh.*, bl. 192, *Tweede Aanh.*, bl. 131.

[J. Schuts]

SCHUTS (J.) schreef:

Oordeel van 't regt der Overheden tegen Bleiswyck. 4°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 192.

[G. Schuts]

SCHUTS (G.) gaf in het licht:
Broederlijke Reden-wisselinge over de tegenwoordige Profe-

tische voorbeeldische, *periodische en andere Schrift verklaaringe*. 8°.

Aanmerkingen over de Broederlijke Reden-wisseling. 8°.

Ernstig versoek om een publiek oordeel over die twee borgtogten, *welke met de benaming van Expromissor en Fidejussor benoemt werden*. 8°.

Mogelijkheid van het dwaalen der conscientie ondersogt en bewesen. 8°.

(*En J. Lansel*) *onderlinge samenspraaken over 't stuk van de vergevinge van sonden*. 8°.

Saamenspraak over 't vergif der Hebreën. 8°.

Troost-Bloem. 12°.

Zie A b c o u d e , *Aanh.*, bl. 192.

[Johann Heinrich Schutte]

SCHUTTE (JOHANN HEINRICH), geb. te Soest in Westphalen den 11 Junij 1694, was in 1719 med. doctor te Utrecht, vervolgens stadsphysicus te Vianen, en daarna arts te Cleve, waar hij den 20 Januarij 1774 gestorven is.

Hij schreef:

1. *Jenensis. S. fossilium et mineralium in agro Jenensi brevissima descriptio* etc. Lips. et Susati 1720, in 8°. *Neue Beschreibung d. Schwalmer Gesund brunnens etc. Iserlohn* 1733, in 8°. *Beschreibung d. neu entdeckt Clevischen Gesundbrunnens etc.* Cleve u. Dortmund. 1742. in 8°.

Kleefsche Waterlust, *ofte Beschrijving van de lieflijke vermaekelijkheden aen de wateren te Kleef*. Amst. 1752. 8°. met platen.

Oorsprong, *ontdekking*, *Kragt en uitwerking der Minerale Kleefsche Gezondbron*. Amst. 8°.

Authropotheologia d.i. Aanwijzing hoe men uit de beschouwingen van den mensch, *de Almagt*, *Wijsheit*, *Goedheit en Voorzorg Gods kan kennen*. Amst. 1769. 8°.

De wel onderwezen vroedvrouw of grondig en beknopt onderwijs van hetgeen een vroedvrouw weten en verrigten moet. Amst. 1771. enz.

Zie P o g g e n d o r f f , *Handwörterbuk zur Geschichte der exacten Wissenschaften*; S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 354; A b c o u d e , *Naamr.*; A r r e n b e r g , *Naamr.*

[Rutger Schutte]

SCHUTTE (RUTGER) werd den 29 November 1708 te Diepenheim geboren. Zijn grootvader van moederszijde R u t g e r C o u p e r , predikant te Rekken in Gelderland, onderwees hem in de Latijnsche taal. Na diens overlijden (1723) bezocht hij de Latijnsche en Doorluchtige school te Deventer (1723-1729) en eindelijk de hoogeschool te Utrecht, waar hij de lessen van D u k e r , M i l l , O d é , M u s s c h e n b r o e k , v a n A l p h e n en v a n d e n H o n e r t bijwoonde. In 1735 werd hij door de Classis van Amsterdam tot proponent aangenomen, en den 13 Jan. 1737 te Rossem ingezegend. Van

Rossem vertrok hij naar Zalt-Bommel, van daar naar Dordrecht (1742), en eindelijk (1745) naar Amsterdam, waar hij den 19 December 1784 ontsliep. S c h n t t e had als kanselredenaar verdiensten. Hij behoorde niet zoo zeer tot die leeraren welke in de verschilstukken, of in 't ontzwagtelen der prophetiën, of in 't aanwijzen der prophetiën, of in 't aanwijzen der voor- en zinnebeeldige schilderstukken; maar tot hen, die in taal- en oudheidkunde, zeggenskracht en het vermogen, om de waarheden zielroerend op het gemoed aan te dringen, uitmuntten. ‘Hij was een vijand van donkere en ingewikkelde uitdrukkingen, naar den stijl der Godspraken’ en wekte zijne medearbeiders op ‘om duidelijk, gelijk er op elke bladzijde van het N.T. staat, van den Heer en Zaligmaker J.C. te spreken.’

Hij gaf, behalve welligt zijne beide lijkredenen op W i l l e m IV, in het licht:

Bundel van plegtige leerredenen. Amst. 1772. 8°. Vooral belangrijk wegens de rijke uitlegkundige aanteekeningen onder den tekst, en de geleerde verhandeling *over den Boom des levens*, *in het Paradijs*.

Leerredenen over de Psalmen achter zijne *Ontleding van het Boek der Psalmen. Deze ontleding*, niet voor de pers vervaardigd, verscheen eerst, buiten weten van den autheur, in 1761 in den *Bundel van Godyel. oeffen.*, D. X. bl. 157-188. In 1771 werd zij wederom te Amsterdam, ook buiten zijn weten, bij P. H o g m a r herdrukt. Kort voor zijn overlijden legde hij de laatste hand aan den herdruk, die merkelijk veranderd en verbeterd, in 1790, met toestemming zijner weduwe door W.L. K r i e g e r, met eene *Voorrede* en 4 *leerredenen* werd uitgegeven.

Als Godgeleerde heeft hij zich bekend gemaakt door twee *Verhandelingen*, *behelzende eene Verklaaring van Gods Testament en Verbond onder de nieuwe huishouding en derzelver zegelen en een onderzoek nopens den aard van 't Verlossing en 't genade Verbond*, in 1783 door H a m e r s t e r in het licht gegeven. De voorstanders der formulieren achtten haar S c h u t t e onwaardig, wijl zij stellingen behelsden tegen de formulieren, gelijk blijkt uit den brief van I n g e n u u s A l e t o p h i l u s aan P h i l a d e l p h u s, in 1785 in 't licht gekomen. In 't zelfde jaar bezorgde K r i e g e r, S c h u t t e 's *Verhandeling over 's Heilands borgtogtelijk lijden*. Ook schreef hij eene *Voorrede* voor *Aandacht op 't laatste einde van de Redelijke Schepzels*, *dat zij te bedoelen hebben in al hun daden*, *alsmede op den weg uitgebeeldt in Jacobs-ladder*, *langs welke men ter bereikinge van dit einde gelukkig wordt opgeleidt*, *door Christ. Arnold van Bussen. in zijn leven predikant te Ingen*, *bij Nijmegen* 1753. Of zijne Verhandelingen over den *Ouderdom* en de *Geestelijke Geneeskunst* gedrukt zijn, is onbekend.

Als geleerd en gelukkig uitlegger der Heilige Schrift heeft Schutte zich bekend gemaakt door eenige *Verhandelingen over een gedeelte van Salomon's Hooglied*, en de *Godspraken van Jeremia*, eene *Ontleding der Psalmen;* aanteekeningen op zijne leerredenen en gedichten; eene *Commentatio ad Vaticinium Bileami Num. XXIV:*14-19 in *Bibl. Hag.* T. I. p. 48 seqq.; *Verhandelingen over Num. XX:*14-16, 17-20, 25-80; *Oordeelk. Aanmerkingen ouer Pred. X:*7, *XII:*7 en andere stukken in de *Akademie der Geleerden of uitspanningen tot ophelderinge van de H.S.*, *Taal-*, *Oudheid- en Geschichtkunde*, *als ook ter bevorderinge der beschaafde letteren*, *kunsten en wetenschappen door een Weetlievend genootschap*, voorts door zijne *Analysis I Cor. XV:*27, 28 en *Bibl. Hag.* T. I. p. 563 seqq., waartegen Joannes Nicolaas Richter schreef in *Bibl. Hag.*, T. III. p. 392 seqq. T. IV. p. I. seqq. Hij beoordeelde J. van Iperens' *Obadja* in *Tael-* en *Dichtk. Bijdr.*, D. II.

Groote roem verwierf hij als aardrijkskundige, en kan als zoodanig met Offerhaus, Verbrugge, Relant, Halma, Bachiene, van Emdre en Hamelsveld wedijveren.

Zijne geographische aanteekeningen op zijne gedichten verspreiden licht over de ware hgging sommiger plaatsen der H.S. Ook acht men zeer zijn arbeid aan R. Pocockes *Beschrijving van het Oosten* (vert. door L.W. Cramerus, Utr. 1776-1786), maar vooral zijne *Verhandeling over de reize der Israeliten in de Woestijn en eenige bijzonderheden van Jeruzalem en deszelfs omtrek*, met een *Voorberigt* van J.C. Mohr. Utrecht 1785. 8°.

Ook maakte hij zich als tijdrekenkundige bekend door *Heilige Jaarboeken of Overeenstemming der Evangelisten en inleiding tot de Handelingen der Apostelen*. Amst. 1783 3 D. 8°. Zij werden in 1795 herdrukt, en ofschoon er ook sedert dien tijd vele en gewichtige aanmerkingen op gemaakt zijn, en zij sedert de verschijning van latere tijdrekenkundige werken naar het licht der XIX eeuw opgesteld, in waarde verminderd zijn, blijven zij echter op hooge verdiensten aanspraak maken.

Met alle regt worden ook zijne *Geslachtboom van Adam tot Christus*, *tot opheldering van den Geslachtboom*, 2 St. Haarl. 1782. 8°.; en *Verhandeling over de zeventig weken van Jeruzalems herbouwing*, *en eene week van deszelfs verwoesting* 2 St. Amst. 1776, 1779 vermeld.

Groot waren ook de verdiensten van Schutte als taalkundige. Hij was niet slechts ervaren in vroegere en latere Oostersche talen en in die der Grieken en Romeinen, maar ook gemeenzaam met het Italiaansch, Fransch, Duitsch, en een grondig beoefenaar zijner moedertaal. Het waren niet alleen zijne verdiensten als dichter, die de Staten van Holland en West-Friesland bewogen om hem naar 's Hage tot het vervaar-

digen eener nieuwe Psalmberijming af te vaardigen. Hij zelf schreef drie taalkundige werken, die in ms. in de bibliotheek der maatschappij van Ned. letterkunde, waarvan hij lid was, berustten (*over de wijzen en tijden der werkwoorden; de verbuiginge der Nederduitsche werkwoorden*, *van de woordbuiginge der hulpwoorden zijn of weezen*, *hebben*, *worden*, *laaten;* over de woorden *thans* en *Weleerwaardig Heer*). Ook bezit deze maatschappij van zijne hand een *Lijst van Lombardische woorden uit Paulus Warnefridus Diaconus*, en van Iperen vermeldt zijne *Taalkundige aanmerkingen op eenige Psalmen* van Voet. Even als zijn vriend Eusebius Voet, vervaardigde hij stichtelijke gedichten, die, schoon door die van den eersten overtroffen, toch niet zonder verdiensten zijn. Driemaal werden zijne *Stichtelijke Gezangen* in 4 deelen, en het 1ste deel viermaal, het laatst in 1783, herdrukt. Het 4de deel bevattende de muzyk, is in 1787 in het licht gekomen.

Onder de op hem vervaardigde lijkzangen is er een van van Woensel, die hem ‘een zanger vol van vuur,’ een ‘David van zijn tijd’ noemde; Jacobus Tol noemde hem ‘een puikpoeët en hemelharpenaar, de eer der beste poezy.’

In 1788 gaf A. van den Berg nog een bundel *Nagelatene Gedichten* van Schutte in het licht.

Hij was ook lid van het dichtgenootschap, *Kunstliefde spaart geen vlijt* te 's Hage, van het genootschap *Dulces ante omnia Musae* te Utrecht, en *Concordia et Labore* te Dordrecht.

Hij is meermalen afgebeeld.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VII. p. 98; C. Boot, *Epistola ad R.S. ad Psalmi* XLV:3, in *Bibl. Hag. Fasc.*, 1 p. 562 seqq.; Richter, in *Bibl. Hag.*, T. IV. p. 84; Vervolg op Wagenaar's *Amsterdam* D. XXI. bl. 98; 99; L. Hamerster, *Leerred. over het godvr. Leven en zalig afsterven van R. Schutte*, Amst. 1785; Kok, *Vad. Woordenboek Bijv.*; D. III. bl. 311, 312; *Neue Gelehrte Europa*, Th. X. *S.* 401-406; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 353 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Schutte, *Bundel van plegt. leerreden.*, 1772; Brans, *Naamr.*, bl. 108; Wagenaar, *Amst.*, D. VII. bl. 494; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. alphab.*, bl.; *Boekz.* 1762 *a*. bl. 362, 1778, bl. 669 volgg. 1779, bl. 663 volgg., 1789, bl. 400-405, 1841, bl. 472; Ger. Borstius, *Opwekking tot blijdschap en wensch op de overkomst van R.S.* te *Amst.;* Voet, *Nagel. Sticht. Gez.*, Dordr. 1780 8°., bl. 106 volgg.; Krieger, *bij het vernemen van den dood van Schutte*, *Lijkgezangen op R.S.;* Brouwer, *Leerred. over het H. boek Esther*, Voorr. bl. IX; de Vries, *Proeve eener Gesch. d. Ned. Dichtk.*, D. II. bl. 174; Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 74; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 248 volgg., *Handel. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, 1784 bl. 8, 1785 bl. 2, 1795 bl. 5, 1804 bl. 13; van Iperen, *Kerk. Hist. v.h. Psalmgezang*, D. I. bl. 265; van Emstre, *Bijbelverkl. v. Palest.*, bl. 17; *Aanteekk. op Shaws Reizen door Barbar. en het Oosten*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. bl. 400, 401; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*, *Cat. v.d. Bibl. d. Maats. v. Ncerl. Letterk.*, D. I. bl. 256.

[C.H. Schutte]

SCHUTTE (C.H.) schreef:

Verhandeling over het onderscheid tusschen delfstoffelijke en planten zuren, *en over den invloed van dit onderscheid op de geneeskunst*, in *N. Verhandd. v.h. Bat. Genoots. uan Proefonderv. Wijsbeg.* 1781 bl. 167.

Uitvinding van eene nieuwe manier om de vitriool-oly te maken, in *Verhh. der Holl. Maats. van Wetens. te Haarlem.* 1758. bl. 395.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 122.

[G. Schutte]

SCHUTTE (G.) is schrijver van:

De verandering der lucht bij de ademhaling in de voortbrenging der dierlijke warmte, *ontvouwd*, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1791. D. I. St. 2. bl. 458.

Gelukkige herstelling van eene volkomene verlamming, *door schrik veroorzaakt*. T.a.p. 1794. D. IV. St. 2. bl. 191.

Verhandeling over het gebruik der zinkbloemen in *Verhh. v.h. Genoots. Servandis civibus*. 1791. bl. 1.

Zie H o l t r o p , l.c.

[J.H. Schutte]

SCHUTTE (J.H.) schreef:

Zonderlinge geneezing van een jongeling, *door eene molenwiek*, *omtrent zes loot hersenen uit het hoofd geslaagen*, *in Verhh. der Holl. Maats. v. wetens. te Haarlem*. 1754. bl. 94.

Geneezing eener wonde door den rechterslaap des hoofds tot de hersenen doorgegaan. Uit het Hgd. T.a. p. 1757. bl. 566.

Zie H o l t r o p , t.a.p.

[Everardus Schuttenius]

SCHUTTENIUS (EVERARDUS) werd in 1618 predikant te Oldemarkt, IJsselham en Paeschlo, in 1624 te Molle, waar hij in 1654 stierf.

Hij gaf in het licht:

Anti-Stratius, *ofte een korte ondersoeckinge van de Tafelen des Gheloofs*, *ghemaeckt door Jacobus Stratius Jesuyt van Antwerpen*. Zwolle 1633.

Christelijke Ridder. Amst. 8°.

Van 't Sacrement des Autaars. 4°.

Over het nieuwe Verbond of deel der Heyligen. 4°.

Practijk der Godzaligheid van Luda Bailly. Amst. 1640. 12°.

Een hands. door hem onderteekend *Swolle den* 25 *Octobris* 1631, *stylo loci* berust bij den heer v a n D a m v a n N o o r d e l o o s te Rotterdam.

Zie M o o n e n , *Naamkeeten*, bl. 54, 90; A b c o u d e , *Naamr.* en *Aanh.*, 1743, 1745, *Nav.*, D. VIII. bl. 359, D. IX. bl. 128, 142.

[Theodorus Schutter]

SCHUTTER (THEODORUS) een teekenaar, van wien K r a m m vermeldt *Een gezigt op de stad Cleef en den Eltenberg*, uitvoerig en extra fraai in rigting met O.S. inkt gewasschen, en *Gezigten op steden aan de Waal of Lek gelegen*, waarschijnlijk is hij dezelfde met den graveur S c h o t e r , die o.a. het *portret van Rembrandt* graveerde.

Zie K r a m m .

[C. Schutters]

SCHUTTERS (C.), dichter uit het begin der 19de eeuw, vervaardigde:
Proeve van gezangen, *ter bevordering van den waren troost des Christens*, *volgens het Heidelbergsch onderwijs*, 2 stukjes. Vlissingen 1804. gr. 8o.
Gedagten bij den watervloed, *die tusschen den* 14 *en* 15 *Jan.* 1808 *de stad Vlissingen heeft getroffen*. Vliss. 1808.
Kleine Bijdrage ter gedagtenis v.d. Wel Eerw. Heer E.W. Hugenholtz, *overl. den* 2 *van Oogstm*. 1808. Middelb. 1808.

Zie *Naaml. van Ned. Boeken gedurende de jaren* 1804-1808, bl. 80, 406, 472.

[Nicolaas Schutters]

SCHUTTERS (NICOLAAS), boekverkooper te Middelburg, in den aanvang der 19de eeuw, vervaardigde vrij vloeijende gelegenheidsverzen.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*, D. III. bl. 140.

[Johannes Jacobus Schuurman]

SCHUURMAN (JOHANNES JACOBUS) was in 1707 en nog in 1734 predikant te Kleef.
Hij schreef:
De Prophetie Joëlis. Wezel 1703. 4o.
Het gerighte Daniels. Ald. 1703. 4o.
Over het eerste, *tweede en derde Capittel van Genesis*. 12o.
Zijn portret bestaat. Hij is geschilderd door T. van Nijmegen, gegraveerd door G.D. Koning met 8 lat. dichtregels op 41jarigen leeftijd.

Zie Mourik, *Naamr.; Nav.*, D. VIII. bl. 359, D. IX. bl. 128, 142; *Cat. J. van Voorst*, T. I. No. 1299.

[Schuurman]

SCHUURMAN (.) schreef:
Drie gevallen van de dolle hond beet, in *Alg. Vad. Letteroef.* 1798, D. VIII. St. 2, bl. 460.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et chir.*, p. 323.

[D. Schuurman]

SCHUURMAN (D.) schreef:
Twee korte verhandelingen behelzende eene nieuwe theorie, *om*, *na eene doorbraak en scheiding van het darmkanaal*, *de genezing zonder overblijven van een anus artificialis te bevorderen*, in *Hippocrates*. D, II. St. 2, bl. 154.
Theorie omtrent het openen der ettergezwellen door aanmerkelijke waarnemingen gestaaft. Ald. D. II. St. I, bl. 112.

Verhandeling over de oorzaken en behoedmiddelen ter voorkoming van de tegenwoordig meerdere sterfte van het volk op onze Oost-Indische schepen, in *Verh. v.h. Bat. Proefonderv. Genoots.*, 1777. D. III. bl. 49.

Over vari en valgi, en in *Geneesk. Bijdr. door* C. Pruys van der Hoeven, D. II. St. II. bl. 148.

Zie Holtrop, t.a.p.

[Jan Bloemert Schuurman]

SCHUURMAN (JAN BLOEMERT), meer dan 50 jaar geneesheer te Steenwijk, lid van het prov. collegie van geneesk.

toevoerzigt in Overijssel, overleed in den ouderdom van 74 jaren, den 15 Sept. 1841. Hij schreef:

Twee gevallen van paralysis rheumatica musculorum faciei, in *Geneesk. magazijn door Stipriaan Luiscius* en andd. 1804. D. III. St. 2, bl. 99.

Waarnemingen aangaande het semen phellandrii aquatici. Ald. 1807. D. IV. St. 2, bl. 77.

Twee brieven over de gezondheid der kolonie Frederiksoord, in de *Slar*. 1819 bl. 453, 1821 bl. 202.

Verslag wegens den staat der gezondheid in de koloniën. Ald. 1822. bl. 409, 471, 557.

Berigt wegens den staat der koepoks-inënting in de kolonie der Maatschappij. Ald. 1823. bl. 994.

Brief wegens den Staat der ziekten in de Ommelanden. Ald. 1824. bl. 227.

Berigt van eenen langdurigen en volkomen afkeer van alle spijs (*asitia*) in *Praktisch tijds. v.d. Geneesk*. 1837. St. 4. bl. 289.

Zie H o l t r o p , l.c.; *Konst- en Letterb.*, 1841. D. I. bl. 194.

[Pieter Schuurmans]

SCHUURMANS (PIETER), Amsterdamsch koopman, een der 4 kooplieden, aan wien de Franschen in 1713 Berbice verkochten.

Zie W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 11.

[H. Schuurmans Stekhoven]

SCHUURMANS STEKHOVEN (H.), sedert 1819 hortulanus te Leiden, zoo door zijne kunde in de kultuur en de botanische wetenschap, als door zijn geschriften over de vaderlandsche planten bekend. Hij overleed omstreeks 1835.

Men heeft van hem:

Kruidkundig Kunst-woordenboek, *bevattende meest allen thans in gebruik zijnde Botanische kunsttermen*. Leyden 1825. kl. 8°.

Kruidkundig Handboek. Amst. 2 D. 12°.

Zie Gebr. v. C l e e f , *Alphab. Naaml. v. Boek.*, bl. 571.

[Jacobus Schuurmans Stekhoven]

SCHUURMANS STEKHOVEN (JACOBUS), in 1792 te Leiden geboren, behoorde tot een geslacht, dat zich sedert lang omtrent de plantkunde verdienstelijk maakte.

J a c o b u s volgde het spoor van zijn vader, werd in 1829 2de hortulanus, en in 1839 zijn opvolger. Hij vermeerderde zijne kennis door verscheidene buitenlandsche reizen, en deed zich spoedig als een der ijverigste beoefenaars der vaderlandsche Flora kennen. Hij was medearbeider van onderscheidene tijdschriften van botanie en horti-cultuur; zijn herbarium der Nederl. Flora is algemeen bekend; zijne verzameling van voorwerpen tot opheldering der vormleer was eenig in haar soort, en zijne boekerij voortreffelijk. Hij overleed omstreeks 1850.

Zie K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Florentius Schuyl]

SCHUYL (FLORENTIUS), zoon van E v e r a r d u s S c h u y l, predikant te 's Hertogenbosch, werd den 13 Januarij 1619 te Schiedam geboren. Bij het woeden der pest te dezer

stede verloor hij twee broeders, en zag zijne moeder aan den rand des grafs. De vader vreezende ook te zullen aangetast worden, beval Florentius aan de stads-regering als alumnus aan, om later voor kerk of staat de burgerij nuttig te zijn. Hij werd dan ook als stads-kweekeling op eene jaarlijksche bijdrage van *f* 250 aangenomen (25 Sept. 1636) en behield er het genot van tot 1640. Toen als artium magister zich te 's Bosch vestigende, werd hij tot professor philosophiae der illustre school, op het jaargeld, dat hij als alumnus genooten had, aangesteld, mits zich onder Maresius in de godgeleerdheid bekwamende. Na diens vertrek naar Groningen, wenschte hij met den leerstoel der godgeleerdheid bekleed te worden, doch vruchteloos; hij moest zich met die der wijsbegeerte vergenoegen, terwijl echter later (1644) zijne jaarwedde op *f* 400 gebragt werd. In 1664 ging hij naar Leiden als hoogleeraar in de geneeskunde. Hier had hij (1639) vroeger gestudeerd, en promoveerde den 18 April 1664 tot med. dr. na het openbaar verdedigen eener dissertatio *de natura et usu lienis*, die door G.C.B. Suringar zeer werd geprezen. Ook werd hem in 1667 het onderwijs der kruidkunde met het opzicht over den Botanischen tuin aanbevolen, waaromtrent hij zich zeer verdionstelijk maakte. Hij overleed den 5 van Herfstmaamd 1669.

Hij heeft verscheidene werken van Descartes uit het Fransch in het Latijn overgezet, en voorts een lijst vervaardigd van de planten en gewassen aanwezig in den Hortus Botanicus te Leiden, benevens een lijst van inlandsche planten en gewassen, welke in den omtrek der stad gevonden worden. Hij is bij van der Aa afgebeeld.

Men heeft van hem een tegenschrift van een puriteinsch boekske tegen het dragen van lang hair, door een predikant onder 't pseudoniem van J. Poiminander in 't licht gegeven (*Absoloms-Hayr*. Dordr. 1642. 8°.)

Het heeft den vorm van eenen brief aan eene *Juffrouw* E.V.D. en is onderteekend: A. Verborg, pseudoniem van Florens Schuyl.

'*Raedt voor de Scheer-siecke Hair-cloovers*. 's Hertogenb. J. van Dockum 1644.

Raedt voor de Scheer-siecke Hayr cloovers. Door Florens Schuyl, *ordin. prof. der philos. binnen 's Hertogenbosch. Het tweede deel*. 's Hertog. Ald.

De titels zijner oudere geschriften zijn:

Catalogus Plantarum horti Academici. Leid. L.B. 1668.

Renatus Descartes de homine, *figuris et latinitate donatus a Florentio Schuylio*, *inclytae urbis Sylvae-Ducis Senatore et ibidem philosophiae professore*. Leidae 1662. 4.

De Physiologia medicea Pars I. Leidae 1665. 4°.

De veteri Medicina. Leidae et Amst. 1673. 12mo.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d. Leidsche Hoogeschool*, D. II. b 72, 73 T. en B. bl. 138, 139; S o e r m a n s , *Acad. Reg.*, bl. 57; *Hortis brevis Historia*, door B o e r h a a v e , geplaatst voor D. I. van zijne *Index alter plantarum*, *quae in horto Academico-Lugduno-Batavo aluntur* p. 28; H e r m a n s , *Gesch. d. fil. en lat. school te 's Bosch*, bl. 12, 13: G.C.B. S u r i n g a r , *Invloed der Cartesiaansche wijsbegeerte op het natuur- en geneeskundig onderrigt aan de Leidsche Hoogeschool*, bl. 50, 51; H a l l e r , *Biblioth. anatom.*, T. I. p. 536; *Meth.*, p. 374, 521, *Bib. M. Pract.*, T. III. p. 263; H e y d a n i , *Orat. fun.*, S w a m m e r d a m , *Bijbel der Natuur*, bl. 90; B a n g a , *Gesch. der Geneesk.*, bl. 512 volgg.; P l e m p , *Fundam. Med.*, XVI; S y l v i u s , *Orat.*, anno 1670, D i e m e r b r o e k , *Anat.*, p. 47; R. d e G r a a f , *Oper.*, p. 417, 425; B a r t h o l i n i , *Epist.*, T. IV. p. 113; C h e r s e l i e r , voor de nieuwe uitgaaf van het gemeld tractaat van C a r t e s i u s door L. d e l a F o r g e , Franiof. 1692; v a n d e r A a , *Aardr. Woordenb.*, D. V. bl. 477, 489; v a n S o m e r e n , *Uytsp. der vernuften*, bl. 431; M u l l e r , *Cat. v. Panfl.*, D. I. bl. 367; *Cat. de la Bibliothèq.* de *Mr. J. Muelman*, p. 230; *Nav.* (*over het geslacht Schuyl*,) D. X. bl. 336, 337.

[S. van Schuylenburgh]

SCHUYLENBURGH (S. VAN). Van hem heeft men:

Affbeelding van de overoude rariteyten aan de strandt omtrent Domburch gevonden in 1647. 's Hage 1647. kl. fol. geteekend door S c h u y l e n b u r c h , gegr. door H. D a u c k e r t z .

Antycke steenen en penningen gevonden op de zee-strandt bij Domburgh in Zeelandt 3 *Jan.* 1681. *Door order van Veth*, *pres. van de kamer van Walcheren geteykent en naer 't leven gecoloreert*.

Zie *Cat. de la Biblioth.* de Mr. *J. Meulman*, p. 25.

[Johannes van Schuylenburgh]

SCHUYLENBURGH (JOHANNES VAN), griffier van Willem III, was benevens W i l l e m v a n S c h u y l e n b u r g h , heer v a n D r a k e n b u r g h , raad en rekenmeester der domeinen tegenwoordig bij het openen van het testament van W i l l e m III 17 Mei 1702.

Zie het *Verbael* in *Hist. Kron.*, D. VII. bl. 405, volgg.

[W. van Schuylenburch]

SCHUYLENBURCH (W. VAN), dichter uit het midden der 17de eeuw.

Hij gaf o.a. in het licht:

Aenspraek tot het gedreygde Nederlandt.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D, III. bl. 117.

[Joan Schuylenburch]

SCHUYLENBURCH (JOAN), afgevaardigde vanwege de staten van stad en lande ter generaliteit, bewilligde tegen last in den vrede met Portugal den 6 Aug. 1661 gesloten, en werd van zijne ambten verlaten. Zich niet in een bedrijveloos leven kunnende schikken, deed hij, met kuiperij, beloften en geschenken bij verscheidene burgemeesters en raden zijn best om hersteld te worden. Toen hem zulks mislukte, nam hij zijn toevlugt tot de burgerij, met name tot de rouwmeesters en oldermans

der achttien gilden, beklaagde zich bij dezen over 't onregt hem aangedaan en gewaagde tevens van ver-

scheidene gebreken bij de regering, die herstelling behoefden, 't geen ten gevolge had, dat het gemeen (1662) op de been kwam, en met een verzoekschrift bij burgemeesteren en raad, om herstelling van eenige misbruiken aanhield. De regering gaf toe, de akte, waarbij S c h u i l e n b u r c h onbekwaam verklaard was om eenig ambt te bekleeden, werd ingetrokken. Toen echter de regering, na de burgerij gewonnen te hebben, haar gezag wederom had hernomen, liet zij hem eerst door twee soldaten in zijn huis bewaken, en was op het punt hem in hechtenis te nemen, toen hij in vrouwenkleederen ontsnapte, en eerst naar Bremen en daarna naar Munchen week, waar hij zich een geruimen tijd onthield en door den bisschop in bescherming, en in zijn dienst genomen werd. Ondertusschen was hij door 18 gemagtigde rechters, ten overstaan van prins W i l l e m v a n N a s s a u, stadhouder in 't gewest, bij vonnis, ter dood veroordeeld (1663).

Zie A i t z e m a, *Saken van Staat en Oorlog*, D. IV- bl. 764-774, 781-787; W a g e n a a r, *Vad. Hist.*, D. XIII. bl. 17, 64, 67, 68; K o k.

[Mr. François Pierre Guillaume van Schuylenburch van Bommenede]

SCHUYLENBURCH VAN BOMMENEDE (Mr. FRANÇOIS PIERRE GUILLAUME VAN), van 1790-1795 grietman van Herwerderadeel, ambteloos burger van 1795 tot 1805, na 1814 lid van de staten generaal te 's Hage, was sedert 1814 lid der Maats. van Ned. Letterk. en overleed 13 Sept. 1818. Hij was gehuwd met W i l h e l m i n a B i g o t, en had bij haar vier kinderen.

Zie *Gedenks. v.d. Maats.*, bl. 52; v. S m i n i a, *Grietmannen*, *N. Naaml.*

[Joh. Herm. Schuymer Jr.]

SCHUYMER Jr. (JOH. HERM.), is schrijver van:

Mahomet, *trsp.* Amst. 1800.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letlerk.*, D. I. bl. 193.

[Joan Schuyring]

SCHUYRING (JOAN) schreef:

Doolhof der Minnisten, *beplant met* 84 *vruchteloose boomen*. Leeuw. (1661) 12°.

Zie M u l l e r, *Cat. v. Godgel. Boeken*, bl. 107.

[Nicolaas Schuyring]

SCHUYRING (NICOLAAS), gelegenheids-dichter, bloeide in de achtiende eeuw te Haarlem. Hij plaatste o.a. er een voor de *Geestelijke klaegliederen* van W. d'O r v i l l e.

Zie v.d. A a, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Willem Schuyt]

SCHUYT (WILLEM).

Rem. predikant te Zevenhoven 1730, Nieuwpoort 1732, Berkel 1734, Nieuwkoop 1737, Waddingsveen 1740, Utrecht 1742, emer. en gestorven 1784.

Hij schreef:

*Lijkrede uit Openb. XIV:*13, *over Adriaan v. Cattenburgh overl. binnen Utrecht den V Maert* 1743. *Uytgespr. door W. Schuyt.* Amst. 1748. Met 2 lat. gedichten op deze lijkrede

van J.H. van Stryen en Regn. v.d. Hoeven j.u. st. Achteraan *lijkzangen* van Lucr.Wilh.van Merken,K.Westerbaen,S.Doekes,Nic.Versteeg, Fr. de Haes, N.N. en Schuyt zelven.

Zie Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 102, 106, 183, 193, 258, 372; Rogge, *Bibl. van Rem. Geschriften*, bl. 242.

[J.F. Schuz]

SCHUZ (J.F.), kunstschilder. Op den Cat. eener verkooping in 1817 te Amsterdam, vond Kramm van hem vermeld:

Twee stuks aangename Rijngczigten, *gestoffeerd met vaartuigen*, *beelden*, *wagens*, *paarden*, *koeijen en schapen*, *kunstig en geestig behandeld*.

Zie Kramm.

[Lambert Schwab]

SCHWAB (LAMBERT), kunstschilder te Luik, bloeide in het midden der 16de eeuw. Hij was leerling van Lambert Lambertus.

Zie Kramm.

[Dr. Bartholomeus Schals]

SCHALS (Dr. BARTHOLOMEUS). Op Cat. van Ploos van Amstel, komen de volgende teekeningen van hem voor:

Een afbeelding van een bejaard heer, *uitvoerig*, *met zwart krijt*.
Een vorstelijk persoon met een ridderorde omhangen.
Een staande studie-vrouwenbeeld.
Een dito dito enz.
Zie Kramm.

[Joachimus Schwartz]

SCHWARTZ (JOACHIMUS) werd den 12 April 1686 te Maagdenburg geboren, in 1737 lector van het burgerlijke regt te Leiden, bij welke gelegenheid hij eene *or.* hield *utrum jure culpandus esset Tribonianus*, *quod in componendis Pandectis Ethnicorum hominum scripta compilaverit*. Den 12 April 1742 sprak hij, tot hoogleeraar in de regten benoemd, *de origine juris personarum et insigni mutatione quam eidem intulit pugna Cannensis*. In 1750 sprak hij, bij gelegenheid van het nederleggen der rectorale waardigheid, *de causis contemtae jurisprudentiae Romanae*. Hij overleed 6 Maart 1759.

Zie te Water, *Narratio*, p. 220, 221; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, D. II. bl. 198, 199, 275; *N. Gel. Europa*, D. I. bl. 269, Th. S.; Kobus en de Rivecourt.

[Joachim Johannes Schwartz]

SCHWARTZ (JOACHIM JOHANNES), zoon van den vorige, werd den 6 Augustus 1726 te Leiden geboren, ontving daar zijn eerste opleiding, en bragt aan hare hoogeschool zijne regtsgeleerde studiën ten einde, na het verdedigen eener *Diss. ad varia Jctorum veterum fragmenta*. Na twee jaren als praktizijn werkzaam geweest te zijn, werd hij

hoogleeraar te Groningen, en aanvaarde den 11 Sept. 1752 dien post met eene *Oratio de finibus critices in libris veteris prudentiae regendis*. Hij schijnt zich niet als regtsgeleerd schrijver bekend te hebben gemaakt. Zijne rectorale *Oratio* van 1755 *pro Batavis iuris Romanorum civilibus interpretibus* is niet gedrukt. Hij

was een gelukkig beoefenaar der muziek. en werd daarin een der eerste dilettanten onder zijne landgenooten. Hij bleef ongehuwd, en overleed den 19 October 1761.

Zie *Programma funebre*, *gedenkb. v. Gron.*, bl. 78; E.L. G e r b e r , *Hist. Biogr. Lexicon der Tonkünstler*, Th. II. S. 480; *N. Gelehrt. Europa*.

[Jacob Schwartzenbach]

SCHWARTZENBACH (JACOB), geboren en wonende te Veere, maakte zich door welgelijkende en keurig uitgewerkte afbeeldingen, door fraaije en fijne schilderijen, en zelfs door de ets- en graveer-kunst bekend. Hij was ook secretaris van de rederijkkamer de *Missende scholieren* aldaar.

K r a m m vermeldt van hem de *Afbeelding van de Eedzwering*, *door de regering van Veere*, den 2 Julij 1787.

Het Portret van Hendrik Antoni Tollé, *predikant te Vere*. A°. Aet. 61. 1790 is ook door S c h w a r t z e n b a c h geschilderd en gegraveerd, en komt ook voor in *Iets van H.A. Tollé*. Te Vere. 1790. 8°.

Zie K r a m m .

[Johannes Josephus Schwachhofer]

SCHWACHHOFER (JOHANNES JOSEPHUS) in 1772 te Mentz geboren, geraakte te Amsterdam in kennis en vriendschappelijke betrekking met J a c q u e s K u y p e r , oefende zich onder dezen meester in het teekenen naar afgietsels van antieken en het naakt gekleed model op de stads teeken-akademie, bij het genootschap *Kunst zij ons doel* en de maatschappij *Felix meritis*. Bij de laatste behaalde hij een eereprijs voor eene teekening, voorstellende *de weduwe van Oldenbarnevetd*, *prins Maurits om genade smeekende*. Zijne teekening, voorstellende *Saffo*, *zich in de zee stortende*, werd door den Duitschen graveur L. B u r c h h o r n in het koper gebragt. Van zijne hand bestaan een menigte schriftuurlijke en zinnebeeldige voorstellingen en portretten, zoo met olie als sapverw.

Zie I m m e r z e e l .

[Georg Wolfgang Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORG WOLFGANG, Baron THOE), zoon van W i l c o H o l d i n g a , Baron t h o e S c h w a r t z e n b e r g , grietman van Barradeel (die volgt), werd geboren in 1690, den 30 October 1697 aangesteld tot Tonneboeijer voor de provincie Friesland, doch verwisselde dit ambt met dat van grietman van Barradeel, waarvan zijn vader, den 8 Februarij 1703, afstand deed; maar voorshands echter kreeg hij verlof zijne studiën voort te zetten, en zijne grietenij te laten waarnemen.

De 11 Januarij 1713 werd hij grietman van Dantumadeel, en den 8 December 1729 van Menaldumadeel, en den 12 Februarij 1737 benoemd tot gedeputeerde uit Westergoo. Hij had zitting in alle hooge collegiën, huwde den 10 April 1729 te Voorburg met F r a n ç o i s e W l s o n d e S t . M a u r i c e (geb. 10 September 1705), overleed te Leeuwarden den 28 December

1738, in den ouderdom van 48 jaren, en werd den 14 Januarij van 't volgende jaar te Beetgum in den grafkelder bijgezet.

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, Gen. 16; van Sminia, *N. Lijst van Grietm.*, bl. 125, 126.

[George Frederik Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORGE FREDERIK, Baron THOE), zoon van Georg Wolfgang, Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg, verloor reeds vroeg zijn vader, doch kwam gelukkig in handen van bekwame verzorgers en leermeesters. Hij was meesterknaap in het jagtgeregt van Friesland, ontvanger-generaal van Menaldumadeel, volmagt van de Vijfdeels zeedijken, lid van de gedeputeerde staten, en werd om zijne bekwaamheden in alle gewestelijke en landscommissiën gebruikt. Vooral was hij benoemd als steller van de deductie van Frieslands *Quota* in 1782. Als curator van de akademie van Franeker bragt hij veel tot haar bloei toe. Lid of directeur van de meeste geleerde maatschappijen in ons vaderland, heeft hij vooral dank bij tijdgenooten en nakomelingschap verworven door zijne zorg voor de uitgaaf van het Friesche Charterboek. Hij huwde den 19 Maart 1758 met Sophia Elizabeth, dochter van Carel Duco, graaf van Aumale, die in 1746 in den slag van Raucoux sneuvelde. Hij woonde op de State Ter Horne te Beetgum, en overleed te 's Hage den 6 Aug. 1783, nalatende één zoon (die volgt).

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, Gen. 17; Scheitema, *Staatk. Nederl.*, van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 183, 184.

[George Wolfgang Carel Duco, Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORGE WOLFGANG CAREL DUCO, Baron THOE), eenige zoon van den vorige, volgde zijn vader 1783 op als grietman van Menaldumadeel, huwde Juliana Agatha, dochter van Wilco Holdinga Tjalling Camstra, baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg, overleed in 1808, elf kinderen nalatende.

Zie van Sminia, t.a.p. bl. 184.

[George Wilco, Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (GEORGE WILCO, Baron THOE), Heer van Viscbhuizen en Wiarden, eenige zoon van Johannes Onuphrius, baron thoe Schwartzenberg (die volgt), werd geboren den 14 October 1637. Den 5 Maart 1653 legde hij den eed af als grietman van Oostdongeradeel. In 1671 werd hij met Philips van Humalda, raad-ordinaris van den Hove van Friesland, gecommitteerde tot het aanleggen van de nieuwe steenen sluis van Ezumazijl, waaraan de eerste steen gelegd werd door zijn zoontje Wilco, oud zeven en Frans van Humalda, oud vier jaren. In 1672 woonde hij als commissaris politiek de synode van Bolsward bij. Hij huwde Helena Maria van Schwartzenberg, geb. 16 Sept. 1646, dochter van

Willem, baron thoe Schwartzenberg en Jannette Tjarda van Starckenborg, bij welke hij vier kinderen had. Hij woonde, even als zijn vader op Holdinga-Burgt te Anjum, en overleed aldaar den 15 November 1674.

Zie Schwartzenb., *Stamr.* 96, 98, *Wapenb. Sohwartzenb. Gen.* 14; Fokke Sjoerds, *Beschrijv. v. Friesl.*, D. I. St. I. bl. 244; van Sminia, t.a.p. bl. 83.

[Johannes Onuphrius Baron thoe Schwartzenberg]

SCHWARTZENBERG (JOHANNES ONUPHRIUS BARON THOE), zoon van Georg Wolfgang, den eersten, die den stam van Schwartzenberg in Friesland heeft voortgezet, en van Doed van Holdingen, werd den 1 Januarij 1600 geboren. Hij was zeer ijverig in de studiën, bezocht verscheidene hoogescholen in Duitschland en Frankrijk, en beoefende tevens de riddermatige exercitien. In December 1627 ontving hij van de staten van Friesland zijne aanstelling als grietman van Oostdongeradeel, en van zijne benoeming tot grietman af tot aan zijn dood, was hij bestendig lid van de staten der provincie. Om zijne buitengewone bekwaamheden dikwijls aangezocht om gezantschappen of andere hooge bedieningen te aanvaarden, bleef hij zulks echter altijd weigeren, verkiezende liever in een kleineren kring nuttig te zijn. Hij huwde in 1636 met Anna dochter van Johan van Böselager uit Oost-Friesland en Geele Maria van Wadwarden, bij welke hij één zoon had. Hij overleed den 2 Februarij 1653 op Holdinga-State te Anjum en zijne echtgenoot den 25 April 1656.

Zie *Schwartz. Stamr.* 96, *Wapenb. Schwartz.* Gen. 13, *Charterb.*, D. V. bl. 316 volgg.; van Sminia, t.a.p. bl. 82.

[Michael Onuphrius Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG (MICHAEL ONUPHRIUS Baron THOE), jongste broeder van George Wolfgang (hier voren) werd den 14 Julij 1695 te Leeuwarden gedoopt, en door afstand van dezen broeder den 6 Febr. 1725 grietman van Dantumeradeel. In zijn jeugd kwam hij, wegens het vroegtijdig overlijden van zijn vader, onder opzigt van zijn oom, Sicco van Goslinga, grietman van Franekeradeel. Hij was zeer bedreven in de wis- en werktuigkunde, en deed daardoor zeer veel nut, toen hij met Philip Vegilin van Claerbergen, commissaris was tot het leggen der nieuwe Zijlen bij Kollum in 1729. Ook staan zijn naam en wapen op de piramide van hartsteen, tot gedachtenis van dit gewigtig werk opgerigt. In 1748 was hij lid der Friesche staten, en bleef onafgebroken de ambten en commissiën der provincie waarnemen. Hij overleed te Leeuwarden den 27 April 1758 in den ouderdom van 63 jaren. Hij had 3 zonen bij Margaretha Maria, baronesse van Ghendt, met welke hij den 29 October 1707 gehuwd was.

Zie van Sminia, t.a.p. bl. 126.

[Wilco Holdinga, Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANSBERG (WILCO HOL-

DINGA, Baron THOE), zoon van George Wilco, baron thoe Schwartzenberg, grietman van Oostdongeradeel, werd in zijne jeugd in den krijgsdienst opgeleid, en bragt het tot den rang van luitenant-kolonel. Met zijne beide zusters was hij eigenaar van de heerlijkheid Ameland. Hij werd den 18 Julij 1689 grietman van Barradeel, en woonde op de state Eysinga te Rinsumageest, welke hij aanmerkelijk verbeterd heeft. In 1695 was hij lid van gedeputeerden, en had zitting in alle hooge collegiën. Hij huwde Fed Sophia, dochter van Johan van Goslinga, grietman van Franekeradeel en had vier kinderen. Hij overleed den 4 Februarij 1704 in den ouderdom van 40 jaren.

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, *Gen.* 15, *Goslinga Gen.* 7; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 217. 218.

[Wilco Baron thoe Schwartzenberg en Hohelandsberg]

SCHWARTZENBERG en HOHELANDSBERG (WILCO Baron THOE), zoon van Michael Onuphrius en Margaretha Maria, baronesse van Ghendt, geboren 28 Mei 1738, werd den 19 Sept. 1758 grietman van Wonseradeel, was tevens ontvanger-generaal en dijkgraaf van die grietenij, en in 1766 lid van gedeputcerde staten. Hij woonde op Wibranda-state te Hichtum, en was meesterknaap in het jagtgeregt van Friesland. Hij bleef ongehuwd en overleed den 12 April 1788.

Zie *Wapenb. Schwartzenberg*, *Gen.* 17; van Sminia, *N. Naaml.*, bl. 274; 275.

[Wilco Holdinga Tjalling Camstra, Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg]

SCHWARTZENBERG en HOHENLANSBERG (WILCO HOLDINGA TJALLING CAMSTRA, Baron THOE), zoon van Jan Sicco, baron Thoe Schwartzenberg en Hohelandsberg, generaal en gouverneur van Namen, en Elizabeth Helena van Camstra, werd den 4 Februarij 1738 geboren. Hij was in 1760 lid van de staten van Friesland en Volmagt van de Zeedijken, werd in 1788 grietman van Wonseradeel, in plaats van zijn neef Wilco. In 1795 moest hij afstand van zijn post doen, en heeft na dien tijd geen publieke betrekking gehad. Hij huwde Christina Helena Geertruida Meckema van Burmania, die hem acht kinderen schonk. Hij overleed in Mei 1803, zijne weduwe den 20 April 1819.

Zie V. Sminia, *N. Naaml.*, bl. 275.

[Hendrik Schwegman]

SCHWEGMAN (HENDRIK) werd in 1761 te Haarlem geboren, en oefende zich onder P. van Loo in het teekenen en graveren. Hij teekende o.a. de afbeeldingen van bloemen en planten naar het leven, in het werk getiteld: *Icones Plantarum rariorum* door Voorhelm Schneevoogt. Ook teekende, graveerde, kleurde en schilderde hij fraaije bloemen fruitstukken. Bij den oeconomischen tak der Hollandsche maatschappij der wetenschappen te Haarlem leverde hij een berigt in over de uitvinding om eene teekening op een koperen

plaat over te brengen, en ontving daarvoor in 1793 eene remuneratie van 20 dukaten. Voor prenten van hem, in de aqua-tinta manier uitgevoerd, werd hem mede in 1805 eene premie door de Nederlandsche huishoudelijke maatschappij toegekend. Over deze kunst gaf hij eene verhandeling in het licht. Hij teekende en schilderde fraaije bloem- en fruitstukken, etste verscheidene landschappen naar zijn eigen teekening en bezorgde ook verdienstelijke prenten naar teekeningen van E. van Duilst. Hij overleed te Haarlem in 1816.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Hendrik Willem Schweickhardt]

SCHWEICKHARDT (HENDRIK WILLEM), in 1746 in het Brandenburgsche geboren, bekwaamde zich in de teeken- en schilderkunst onder den Italiaanschen schilder Giralomo Lapis, zette zich te 's Hage neder, en verwierf zich roem door het schilderen van landschappen met koeijen, schapen en paarden, uitmuntend van teekening gestoffeerd als ook van kapitale behangsels en kabinetstukjes met dezelfde stoffagie. Ook vervaardigde hij portretten, teekeningen en prentjes met beeldjes en beestjes. In 1786 vestigde hij zich te Londen en overleed aldaar in 1797. Zijne dochter Katharina Wilhelmina was de tweede echtgenoot van Bilderdijk. Kramm meldt dat hij ook stadsgezigten o.a. van Londen met kloeke stoffagie schilderde, en dat hij in 't licht gaf: *Eigh Etchings of Animals*. Londen 1770. kl. fol. oblong; *Acht bladen met Hollandsche boeren*, *visschers* enz. *Twee bladen met koeijen en ossekoppen*. Hij had een' zoon Leonardus, mede verdienstelijk kunstgraveur te 's Gravenhage, en aldaar in Januarij 1862 in 79jarigen ouderdom overleden. Hij graveerde vele kaarten, vooral in den grooten Atlas van Friesland, bij Eekhoff in 1850 in fol. verschenen.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Katharina Wilhelmina Schweickhardt]

SCHWEICKHARDT (KATHARINA WILHELMINA), dochter van den vorige, werd den 3 Julij 1777 te 's Hage geboren. Zij bragt hare vroegste jeugd in Engeland, waar haar vader sedert 1786 gevestigd was, door. Aldaar leerde Bilderdijk haar kennen in het huis harer ouders. Reeds vroeg onderscheidde zij zich door buitengewone gaven. Met lof beoefende zij o.a. de teekenkunst, waarop zij zich ook in later tijd bleef toeleggen. Ook muntte zij uit in allerlei vrouwelijke handwerken en huishoudelijke kundigheden, vooral echter als dichteres. Zij schreef hare eerste verzen in het Engelsch, in welke taal zij ook de *Elfride* dichtte, later door haar in het Nederduitsch overgewerkt. Ook zijn er nog Fransche en Italiaansche dichtstukken aanwezig, die van onmiskenbaar talent getuigde. Ook in de oude, zelfs de Oostersche, talen maakte zij geen geringe vorderingen, blijkens de opdragt van den 2den druk van den *Klaagzang van Ibn Doreid*. Bilderdijk leerde haar de Hollandsche

dichtpen hanteeren, en gaf in zijne *Poëzij* (a°. 1803) een aantal dichterlijke voortbrengsels van deze zijne discipelin in het vak der dichtkunst in het licht. Al wat in deze verzameling met de letters C. of W. of S. geteekend is, was haar werk. Hij zelf had onder deze vroegste verzen zijner echtgenoote veel op met de *Zaïde en Almanzor*, de *Arria en Paetus*, den graaf *Lauzune* (naar Blumauer), *Leonore* (naar Burger) en de *Elvire*.

In het Vaderland teruggekeerd, gaf de geduchte ramp der dijkbreuken, in den aanvang van 1809, de dichteres aanleiding tot een *Treurzang* van die ontzettende gebeurtenis, te zamen met eene *Romance* in twee zangen, onder den titel van *Overstrooming* in het licht gegeven.

In de drie deelen *Treurspelen* van haren echtgenoot (1808 en 1809) is de *Elvire* en de overzetting van R a c i n e 's *Iphigenia* van hare hand. In later leeftijd zagen nog twee geheel oorspronkelijke *Treurspelen* van mevrouw B i l d e r d i j k met eene *Voorrede* van haren echtgenoot het licht, de *Dargo* op oud-Schotsch, de *Ramiro* op Spaansch-Moorsch grondgebied; beide uitgelokt door de prijs-uitschrijving der tweede klasse van het Instituut (1806). Aan het eerstgemelde gaf de klasse, aan het tweede B i l d e r d i j k de voorkeur. In 1813 gaf zij hare *Gedichten voor kinderen*. Schoon minder bekend en gezocht dan dat van den in dezen niet licht overtroffen v a n A l p h e n, werd dit bundeltje echter in 1829 voor de derde maal herdrukt. In de dichtbundels door B i l d e r d i j k uitgegeven, na de gezegende gebeurtenis in 1813, 1814 en 1815, had ook zijne egade een aanzienlijk deel. In de *Vaderlandsche Uitboezemingen* wisselde o.a. de zachte vrouwelijke stem telkens zijne forsche toonen af.

Afzonderlijk gaf zij nog in 1814 een dichtstuk op de *Moord te Woerden*, in 1817 eene te Gend met goud bekroonde *Cantate*, *Gedenkdag der zege van Waterloo*, in het licht.

In B i l d e r d i j k s Bundels van 1818 en 1819 *Wit en Rood* leverde de dichteres menig belangrijk stuk in meer dan één vak. In de *Nieuwe Dichtschakering* gaf zij de belangrijke gedichten *aan Alwine*, *de Hoop*, *Celeste* (naar Kosegarten) en de romance *Mathilde*. Het schokkende sterfgeval van den oudsten zoon ontlokte ook der dichteres roerende rouwtoonen. Van haar is in de dichtbundel ter nagedachtenis van J u l i u s W i l l e m B i l d e r d i j k, het aandoenlijke vers aan *Jonkvrouwe* ***. Dichterlijke arbeid was in die dagen haar tot een veel vermogende affeiding van moedersmart. Van daar hare overbrenging in het Nederduitsch, van het meesterstuk van R o b e r t S o u t h e y den *Rodrigo de Goth*. In de jaren 1823 en 1824 verschenen de 25 zangen van dit belangrijk heldendicht, met een voorbericht van B i l d e r d i j k, en een opdracht der dichteres aan den dichter van het oorspronkelijke. Tusschen de

verzen ter nagedachtenis van den geliefden zoon, en de uitgave van den Rodrigo, gaf zij (1820) nog een afzonderlijken dichtbundel onder den titel van *Poëzij*. (Rotterd. bij J. Immerzeel).

In 1827 verschenen hare *Gedichten*, waarin menig heerlijk dichtstuk uit de onuitputtelijke stof van evangelie en bijbelgeschiedonis. Ongeveer op hetzelfde tijdstip verschenen twee gedichten der begaafde vrouw in de *Keur van Nederlandsche letteren* (bij Westerman): *de Dageraad* en *de Zonnen-ondergang*. In 1828 volgde een uitvoerig, deels verhalend, deels beschouwend gedicht, *Jezus lijden*. Vol van keurige zoowel als innige poezy is de bundel in 1829 te Brussel uitgegeven, onder den titel van *Nieuwe Gedichten*.

Na de ziekte, die in het jaar 1826 het leven der dichteres bedreigde, maar hoe hevig ook en in de gevolgen ondermijnend, evenwel voor dat oogenblik spaarde, gaf aanleiding tot eene *Uitboezeming*, waarin zij hare geschiedenis schreef. Dit vers na haar overlijden onder hare papieren gevonden, werd door da Costa uitgegeven. Zij overleed te Haarlem den 16 April 1830. Haar vriend da Costa gaf uit hare nagelatene schriften, in 1835 verzameld, nog een bundel, die bij G.F.N. Suringar te Leeuwarden het licht zag, en schreef hare biografie voor van der Aa's Vervolg van Witsen Geysbeek. Reeds was er in 1831 een levensberigt van haar, door mr. Nic. Carbasius bewerkt, met hare beeldtenis uitgegeven.

[T. Schwencke]

SCHWENCKE (T.) gaf in het licht:

Aanmerkingen van een stuk been eener runder-ribbe, *na het twee en twintig maanden in de long gedraagen te hebben*, *door hoesten geloosd* in *Verh. v.d. Holl. maats. van wetens. te Haarlem*. 1765 bl. 203 van de *berichten*.

Aanmerkingen over verscheidene manieren van bloedstelpen, *en de voornaamste bloedstelpende middelen in de heelkunde*. Ald. 1755. bl. 225.

Voorbeeld hoe eene samengestelde breuk gelukkig behandelt en genezen is. Ald. 1758 bl. 133.

Verhandeling over de waare aart en uitwerking van de cicuta aquatica Gesneri, *of groote waterscheerling*, *een gewas 't welk hier te lande in menigte voorkomt*, *en genuttigt*, *van de doodelijkste gevolgen is. Ten algemeene nutte uitgegeven*. Amst. 1791. 8°. met 4 pl.

Aanmerkingen op het getal der dooden van 1756, 1757 *en* 1758, *in welke twee laatste jaaren de kinderpokjes gegrasseerd hebben in 's Gravenhage*, in *Verh.* enz. 1760. bl. 158.

Aanmerkingen op het getal der dooden van A°. 1759, 1760, 1761, 1762 *en* 1763, *in welke twee laatste jaaren de kinderpokjes gegrasseerd hebben in 's Gravenhage*. Ald. 1765. bl. 485.

Beschrijving van een nieuw werktuig om de lijfmoeder te ondersteunen. Ald. 1760. bl. 206.

Beschrijving van eene nageboorte, *waarin drie moederkoeken* (placentae) *zoch vertoonden. Met* 1 *afb.* Ald. 1758. bl. 141.

Mededeeling vau een bericht van Dachs, *wegens de watervrees in een mensch*, *na het onmatig gebruik van sterken drank*. Ald. 1768. bl. 471.

Aanmerkingen over de weer (callus) *der beenen*. Ald. 1754. bl. 39.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 324.

[M.H. Schwencke]

SCHWENCKE (M.H.) gaf eene

Beschrijving en afbeelding van een nieuw geslacht van planten, *flagelia genoemd*, in *Verh. v.h. Bat. Genoots.* 1774. D. I. bl. 473.

Zie H o l t r o p , t.a.p.

[M.W. Schwenke]

SCHWENKE (M.W.) is, volgens A r r e n b e r g , schrijver van

Verhandeling over de cicuta of waterscheerling m. pl. Amst. 1756.

Kruidkundige Beschrijving der in- en uitlandsche gewassen, *welke hedendaagsch meest in gebruik zijn*. 's Hage 1766.

Aanmerkingen over het getal in den ouderdom der gestorvenen aan de kinderpokjes. 's Hage 1770.

Zie v. C l e e f , *Naaml.*, bl. 468.

[L.M. Schweig]

SCHWEIG (L.M.) werd in 1779 te Nijmegen geboren, trad in 1790 in dienst van den staat, en behoorde vier jaren later tot de dappere verdedigers van Grave tegen de Franschen. Zijn vader sneuvelde bij dit beleg, en hij werd krijgsgevangen. In 1799 streed hij in Noord-Holland tegen de Engelschen, in 1807-1809 woonde hij de veldtogten in Duitschland bij, en in 1812 den togt naar Rusland. Dáár werd hij den 14 Nov. krijgsgevangen, en nam dienst bij het Russisch-Duitsch legioen, en streed sedert tegen de Franschen.

In 1814 keerde hij naar zijn vaderland terug, en trad in 1814 in deszelfs dienst. De koning schonk hem in 1849 een gouden medaille voor een trouwen dienst van 54 jaren: vroeger had de keizer van Rusland hem een zilveren geschonken. Hij was de oudste onder-officier van het Nederl. leger, toen hij in October 1853 te Groningen overleed. Op zijn graf aldaar is een fraai bewerkte tombe, door de onder-officieren van het Nederl. leger opgerigt.

Zie K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Hendrik Schweys]

SCHWEYS (HENDRIK) werd den 2 Julij 1786 te Amsterdam geboren, trad in jeugdigen leeftijd, in het jaar 1807, in militairen dienst, en van dien tijd af was hij steeds tegenwoordig bij alle groote veldslagen van het keizerrijk. Hij volgde in 1812 het groote leger naar Rusland, woonde de veldslagen van Smolensko, Berodino en Moskowa bij, en bevond zich in Moskou, toen de Russen de hoofdstad in brand staken. Gelukkig de Beresina met half bevroren voeten over-

gekomen, nam hij deel aan de veldslagen van Leipzig en Dresden en aan den veldtocht in Frankrijk. In 1815 in Nederlandschen dienst overgegaan, was hij tegenwoordig bij de veldslagen van Waterloo en Quatre-Bras. Benoemd tot luitenant-adjudant bij de Zuid-Hollandsche schutterij, was België wederom het tooneel van zijne krijgsverrigtingen bij Hasselt en Houthalen, tot dat hij, na den vrede met België, met den rang van kapitein eervol ontslagen en gepensioneerd werd. Hij was versierd, behalve met de medaille van de orde van St. George, met een zestal andere onderscheidings-teekenen en een eere-dragon aan het gewest van den degen. Hij overleed 12 Mei 1870 te Arnhem. Hij liet een zoon na, 1ste luitenant der infanterie in O.I. die daar aan verschillende expeditiën heeft deelgenomen, en thans civiel en milifair gezaghebber van het eiland Nias ter westkust van Sumatra is.

Zie *N. Rott. Courant*, 14 Mei 1870.

[J.S. Schyff]

SCHYFF (J.S.) van hem heeft men:

Het Mislukt Ontwerp, *of de Twee Preceptoren; blsp. vrij gev. n.h. Fr. van P.F.N. Fabre d' Eglantine* (*prosa*) Amst. 1801, gr. 8o.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 191.

[Hermanus Schijn]

SCHIJN (HERMANUS) in 1662 te Amsterdam geboren, oefende zich aldaar in de doode en levende talen, en te Leiden en te Utrecht in de geneeskunde, waaraan hij ten jare 1682 tot doctor werd bevorderd. Hij vestigde zich te Rotterdam en oefende daar de praktijk uit, doch legde zich tevens op de godgeleerdheid toe, zoodat de Doopsgezinde gemeente (waartoe hij behoorde) in die stad hem in 1686 tot haren leeraar verkoos. Driemaal beriep hem de Amsterdamsche gemeente bij de Zon op 't Cingel, schoon te vergeefs. Eindelijk liet hij zich in 1690 bewegen daar als leeraar op te treden. Hij bekleedde 37 jaren deze betrekking, en overleed in 1727.

Zijn ambtgenoot G e r a r d M a a t s c h o e n hield eene lijkrede op hem, in 1728 te Amsterdam in 4o. uitgegeven.

Hij gaf in het licht:

De Mensch in Christus of het geestelyck leven der geloovigen, *in zyn natuur*, *eigenschappen*, *staten snz.* Amst. 1720. 12o.

Korte historie der Protestante Chrislenen, *die men Mennoniten*, *of Doopsgezinden noemt*. Amst. 1711. 12o. door den schrijver zelven in het latijn overgezet, en in 1723 te Amsterdam in 12o. uitgegeven met den titel:

Historia Christianorum qui in Belgio Foederato inter Protestantes Mennonitae appellantur - adjecta accurata disquisitione de antiquitate Baptismi Proselytorum inter Judaeos.

Hierop volgde in 1729 *Historiae Mennonitarnm plenuis deductio*, *in qua de origine*, *nominibus*, *differentiis*, *dogmatibus confessionibus*, *autoribus*, *itemque de hodierno in Belgio foe-*

derato statu eorum Christianorum qui a Mennone Simonis Mennonitae appellantur, *fusius agitur*.

Beide deelen zijn eerst door M. van Maurik en later door Maatschoen in het Hollandsch overgezet. Deze laatste breide het werk aanmerkelijk uit en verrijkte het met een derde deel.

Van zijn kanselarbeid heeft hij proeven nagelaten, in zijne *Zalige nagedachtenis van* M. Fortgens, Amst. 1695, voor wiens predikatie hij evenzeer als voor die van J.G. Buyzer eene voorrede schreef, en in zijne, na zijn dood uitgegeven, *Heilige Keurstoffen*. 1738.

Zie Maatschoen, Lijkrede op Schijn, onder den titel: *Eeuwigdurende gedagtenis der regtvaardigen*, *uit Psalm* 112 *vs.* 6. Amst. 1728; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Holland* enz., bl. 135 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Paquot, *Mém.*, T. II. bl. 407; Kobus en de Rivecourt; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 468; Muller, *Catal. van portr.* i.v.; Abcoude, *Naamr.*, bl. 329, *Aanh.* bl. 193.

[Jacobus Schijnvoet]

SCHIJNVOET (JACOBUS) mogelijk een broeder of zoon van Simon (die volgt), bloeide in den aanvang der 18de eeuw. Hij was een bekwaam plaatsnijder en graveerde o.a.R. Rogmans afteekeningen van Nederlandsche oudheden, steden en dorpen, te vinden in Lud. Smids, *Schatkamer van Nederlandsche oudheden* enz. Amst. 1711. 8°. Hij graveerde ook naar zijne eigene teekeningen, en naar die van Simon Schijnvoet. Ook heeft men van hem *een Gezigt op de St. Pauluskerk te Londen*, naar de eerste teekening van Sir Christ. Wren, later te Londen bij Boydell in fol. in het licht verschenen. Volgens Bryan zou hij in 1700 te Londen zijn gevestigd geweest.

Zie Immerzeel; Kramm; Abcoude, *Naamr.*, bl. 193.

[Simon Schijnvoet]

SCHIJNVOET (SIMON), zoon van Andries Schijnvoet, geboortig van Dresden en aan de pest overleden, en van Barbara Sommeester, werd in 1652 te 's Hage geboren. Reeds vroeg bekleedde hij te Amsterdam het ambt van adjudant des geregts, eene bediening die niemand, zoo voor als na hem, heeft bekleed. Ook was hij buitengewoon klerk van de stads-schatkamer, en eindelijk in 1703 onderschout, hoofdprevoost en geheimschrijver van het aalmoezeniers weeshuis, welke bedieningen hij tot zijn dood, 24 Augustus 1727, heeft bekleed. In datzelfde jaar verscheen te Amsterdam een bundel lijkdichten op hem. Hij huwde Albertina Verbeek, die in 1694 overleed. A. Bogaert vervaardigde bij die gelegenheid een lijkzang, en bij gelegenheid van zijn tweede huwelijk, in 1697 met Kornelia de Bye aangegaan, een bruilofsvers. Zijn wapen was een slang van sabel gestrikt als een dubbele krakeling, met een kroon op den kop; opwaarts op een veld van zilver en een veld van keel, beladen met een opwaarts gerigt zwaard van zilver, gevest van goud. Dit komt voor in

het hierachter genoemde werk van J. Dart, alsmede onder zijn portret, in medaljon in kl. 8°. met een vers van Lescaille, door P. Schenck. Bij van Loon vindt men nog een medalje met zijn portret, waarbij eene zinspeling op zijn naam *Schijn Voed*. Hij was een bekwaam bouwmeester, die bijzonder bekend was door het aanleggen van buitenplaatsen, zooals die der heeren Gruterus, Brands, Cunus, Witbol, Oortman enz., en van aanzienlijke gebouwen, zoo te Amsterdam als aan de Vecht en Amstel. Ook beoefende hij de teeken- en graveerkunst, en bezat hij eene rijke verzameling van oudheden, munten, zeldzaamheden van natuur en kunst, o.a. door Czaar Peter I bezigtigd. Dit kabinet is beschreven onder den titel van *Muntkabinet der Roomsche keyzers en keyzerinnen. In vaarzen beschreven door Abraham Bogaert. Met* 70 *koperen platen versiert; te Amsterdam Jacob Lescailje*. 1695. in kl. 8°. Hierin komen afbeeldingen, met zinnebeeldig bijwerk voor van hem, Bogaert en Jacob de Rijk, aan wieu hij door zijn tweede huwelijk vermaagschapt was.

Hij gaf nog in het licht: *Kortbondige zinspreuken*, Amst. 1689. 8°. *Zedelessen*, Amst. 1689. 8°. en *Lusthofs-sieraden*, Amst. 2 d.m. pl. fol.

Zie Immerzeel; Kramm; van Loon, *Nederl. Hist. Penn.*, D. IV. bl. 221; A. Bogaert, *Gedichten*, Amst. 1728. bl. 466, 371; J. Dart, *Antiquities of Canterbury*, Lond. 1726 in fol.; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamr.*, D. I. bl. 329; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 468; Muller, *Cat. v. portr.; Cat. Meulman*, bl. 319.

[Simon Schijnvoet]

SCHIJNVOET (SIMON), is schrijver van:

De kistkruiper of Bedrooge vrijer; klsp. Leyd. 1776.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I*b*. bl. 191.

[Jan de Scoenere]

SCOENERE (JAN DE), kunstschilder, bloeide in het midden der 15de eeuw te Gent, waar hij eenigen tijd het onderwijs genoot van Hubert van Eyck. Hij schilderde o.a. met Boudin van Wytevelde een *Altaarstuk met deuren* voor de abdij van het Nieuwe-Bosch.

Zie Kramm.

[Lievin van Scoenere of Sconere]

SCOENERE of SCONERE (LIEVIN VAN), kunstschilder te Gend in het laatst der 15de eeuw.

Zie *Messager des Sçiences*. Gand. 1859, bl. 202.

[Saladin de Scoenere]

SCOENERE (SALADIN DE), kunstschilder te Gend, bloeide in de eerste helft der 15de eeuw, en was waarschijnlijk leerling van de gebroeders van Eijck. Weleer bezat de kerk der Minoriten te Gend een stuk van dezen meester. In het contract, dat nog aanwezig is, wordt niet alleen het onderwerp bepaald, maar worden ook de kleuren aangeduid, die de kunstenaar moest gebruiken. Ook schilderde hij in 1436 voor de

kerk der Franciscanen of Recoletten te Gend een altaarstuk, voorstellende *Jezus aan het kruis*, *omringd door de*

H. Maagd, *St. Johannes*, *St. Jacobus en St. Catharina* met vier deuren, langs welker buitenkant vier beelden in een nis geschilderd waren.

Zie Immerzeel.

[Gher. Annekout Scoenh]

SCOENH (GHER. ANNEKOUT), een kunstschilder te Schoonhoven, die reeds in 1368 het gebruik van olieverw kende. Hij komt voor in de rekeningen van Jan van Blois, heer van der Goude.

Zie de Lange van Wijngaerden, *Gesch. der Heeren van der Goude*, D. I. bl. 391; Kramm.

[Jan Scohier]

SCOHIER (JAN), omstreeks 1560 uit een aanzienlijk geslacht te Beaumont in Henegouwen geboren. Hij omhelsde den kerkelijken staat, en werd omstreeks 1584 kapelaan bij Maximiliaan Morillon, bisschop van Doornik. Hij bleef na den dood van dezen prelaat (1586) te Doornik wonen, en verkreeg later een canonicaat in de collegiale kerk te Bergen-op-Zoom en vervolgens te Doornik. Hij schijnt echter niet lang deze laatste prebende genoten te hebben, wijl hij nog in 1629 den titel van kanunnik van Bergen-op-Zoom voerde. Het jaar van zijn dood is onbekend.

Hij gaf in het licht:

La Génealogie et descente de la Maison de Croy. Douay. 1589. kl. fol.

L'Estat et comportement ées Armes; livre autant util que necessaire à tous Gentils hommes et officiers d'Armes. Bruxell. 1597. 1629. 4°.

La Véritable origine de la très illustre Maison de Sohier. Leide 1661. fol. fig.

In ms. *Théatre généalogique de la Noblesse de Flandre*. etc.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 726; d'Outremont, *Hist. de Valenciennes*, p. 96; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 46.

[Mr. Thomas Scot]

SCOT (Mr. THOMAS), in Engeland beschuldigd, wegens het schrijven van een boek, getiteld *Vox populi*, waarin hij de bedriegelijke handelwijs der Spanjaarden ontdekte, 't geen hem hevige vervolgingen van den Spaanschen ambassadeur Gondomare berokkende. Hij werd predikant bij het Engelsch garnizoen te Gorkum, vervolgens te Utrecht 1622. Hij werd den 8 Junij 1626, toen hij uit zijn huis naar de kerk ging, op straat vermoord door John Lambert, soldaat bij de compagnie van Viscount Wimbleston.

Men vindt eenige gedichten van hem vóór *Campe Royall*, *set forth in briefe meditations*, *in the words of the Prophet Moses*, *Deut. XXIII*:9-14. *Preached in the army at the Leager*, *profitable for all sorts of men to reade: and published for the generall good of all that will reade* van mr. Samuel Bachiler, *minister to Sir Charles Morgan's regiment*. London 1627 4°. in het Nederd. vert. Gron. 1628. 8°.

Zie Steven, *History of the Scottish Charch*, p. 306, 338, 339, 344.

[Carolus Scribanius]

SCRIBANIUS (CAROLUS), in 1561 uit een adelijk geslacht te Brussel geboren, studeerde te Keulen, en werd aldaar meester in de vrije kuusten (6 Maart 1582), trad in de orde der Jesuiten, en begaf zich naar het novitiaat te Trier. De vrome Frans de Coster, toen provinciaal der Rijn-provincie, zond hem met 12 medgezellen, de 12 apostelen genoemd, naar de Nederlanden. Vele jaren bekleedde hij de waardigheid van regent in de rhetorica, een jaar die van hoogleeraar in de wijsbegeerte te Douay, en 7 jaren die van prefect der lage klassen te Antwerpen. Gedurende de volgende 28 jaren gebruikten hem zijne oversten tot de voornaamste posten der societeit. In 1598 werd hij rector van het collegie te Antwerpen, vervolgens provinciaal zijner orde en deed ten behoeve van deze twee reizen naar Rome. Hij overleed te Antwerpen den 24 Junij 1629.

Scribanius sprak de meeste Eupopesche talen, en genoot de gunst van keizer Ferdinand I, der koningen Philips II en Hendrik IV, van paus Urbanus VIII, van den aartshertog Albert, den hertog Maximiliaan van Beijeren en van andere vorsten.

Hij gaf in het licht:

Ars mentiendi Calvinistica, *cum vero commentario. Emptori. Habes hic fabulas Gallicas*, *Batavicas*, *in Patres Societatis Jesu. Habes qui ea refellit: paucisque complectitur*, *civiles*, *apud Gallos*, *apud Belgas*, *sanguinis caussas*, *auctores*, *initiae*, *progressus*. Moguntiae. 1602.

Clari Bonarscii Amphitheatrum honoris, *in qua Calvinistarum in Societatem Jesu criminationes jugulatae. Palaeopoli Adriaticorum*. (Antwerpen) 1605. *Editio altera*, *quanto libro auctior*. Ibid. 1604. met een vijfde boek. Ald. 1606. 4°.

Dominici Baudii Gnomae, *Commentario illustratae*. L.B. (Antw.) 1607. 12°.

Justi Lipsii Defensio posthuma Carolus Scribanius Soc. Jesu Theologus amico bene merenti posuit. Antv. 1608. 12°.

Orthodoxae fidei controversa. Liber I. de scriptura, *tradionibus*, *judice. Liber II de Apostolica fidei*, *germanis de nuntiationbus*. Antv. 1609. 8°. *Lib. III. de reliquis Sanctorum. Lib. IV de miraculis*. Ibid. 1609. 8°. *Antverpiae*. Antv. 1610. 4°.

Origines Antverpiensium. Antv. 1610. 4°.

Heylighe Overdenckingen. Antv. 1613. 2 D. 12°., vert. in 't lat. door P. Brisselius, in 't fr. door Jean Brisset. Paris 1619. 16°.

Philosophus Christianus. Antv. 1614. Lugd. 1617. 8°.

Amor divinus. Antv. 1615. 8°. Mogunt. 1616. 12°. Colon. 1618. 12°.

Geestelycke Wijngaert. Antw. 1616. 1622. 12°.

In Annunciatione Dei-Matris votiva gratulatio. Antv. 1618. 8°.

Medicus religiosus, *de animorum morbis et curationibus*. Antv. 1618. 8°. 1622. 12°. In 't sp. Madrid. 1685.

Superior religiosus, *de prudenti et religiosa gubernatione*. Antv. 1619. 8°. Lugd. 1619. 12°. Monast. Westphal. 1620. 12°.

Adolescens prodigus ad se rediens. Antv. 1621. 8°.

Politicus Christianus. Antv. 1624. 4°. 1626. 8°.

Veridicus Belgicus, *sive civilium apud Belgos Bellorum initia*, *progressus*, *finis optatus*, *in quam rem remedia a ferro et pace praescripta; Fidei*, *Patriae*, *Orbis bono. Item Reformatio Apvcalypsis Batavica*, *aucta et recensita*. Antw. 1624.

Christus patiens, *piis exercitationibus illustratus*, *Urbano VIII. Pontifici Maximo D.D.* Amst. 1631. 4°.

Ghebet onses Heeren ende Salighmakers Jesu Christi. Ghebetsgewys uytgelegt. Amst. 1631. 4°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 170; Sanderi, *Chorog. Brabant.*, *ult. ed.*, T. III. p. 22; *Imago primi Saec. C.J.*, p. 877-879; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 126, 127; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 160; Paquot, *Mém.*, T. III. p. 307.

[Adriaan van Scrieck]

SCRIECK (ADRIAAN VAN), Schrieck of Schrieckius, werd den 26 December 1560 te Brugge geboren, ontving het eerste onderwijs in zijne geboorteplaats, vertrok vervolgens naar Parijs, waar hij in de philosophie en regtsgeleerdheid studeerde. Hier geraakte hij met vele vermaarde personen in kennis, o.a. met Henri de Mesmes, raadsheer van staat en kanselier van Navarre, Guillaume Tournier, Pierre en François Pithou en anderen. In zijn vaderland weêrgekeerd, maakte hij kennis met Gerard de Horne, graaf van Bassigny en met Nicolas de Montmorency, graaf van Etaire. Door voorspraak dezer heeren werd hij baljuw van Cassel, Etaire, Bassée en Locris. Later werd hij raadsheer van Albert en Isabella en der stad Iperen, waar hij het overige van zijn leven doorbragt, en den 26 December 1621 aan eene beroerte overleed. Nicolaas Cromhout, Erycius Puteanus en Justus Rijckius, die een Latijnsch grafschrift op hem maakte, waren zijne vrienden.

Hij gaf in het licht:

Van 't beghin der eerster volcken van Europen, *insonderheyt van den oirspronck ende saecken der Nederlandren*, *XXIII boecken*, *met betoon van de dwalinghen der Griecken ende Latinen op 't selve beghin*, *ende den ghemeynen oorspronck. Ende dat de Neder-landren metten Ga-halen ende Tuytschen 't samen in d'eerste tyden ghenaemt Kelten*, *ghecomen uuten Hebreeén op 't Noorden ofte den Kelteghen cant des weerelts*, *ghelyck de Caldeen op 't Oosten*, *ende ander na 't Heet op der Sonnen; verre te boven gaen der Griecken ende Romainen in ouderdom ende spraecke. Af-beleet van den Beghinne tot den tijd van Carolus Magnus; ende besluytende over de* 4900 *jaeren*. Ypre 1614. fol.

Ofschoon dit werk met een latijnschen titel prijkt, is het echter in het Nederd. geschreven. De Wind geeft er een uitvoerig verslag van, en lezenswaardig is hetgeen Ypey er omtrent aanteekent.

Monitorium secundorum Libri V. quibus originem rerumque Celticarum et Belgicarum opus suum nuper editum, *altius et auctius ex fontibus Hebraicis*, *ipsaque rerum origine deducit*, *probat*, *firmatque. Ad Teutones*, *Belgas*, *Gallos*, *Itulos*, *Iberos*, *Britannos*, *Danos et Aquilonares*, *admirandae Celtarum antiquitatis et hactenus inauditae et inanimadversae observationes de vera et falsa origine Monumentum*, *sive Europa rediviva*. Ipris 1615. fol.

Adversariorum Libri IV. Ipris 1615. fol.

Beleg van Ypre door de Engelschen en Gentenaars, *ten jare* 1383, *en oorsprong van de feest*, *gezeyd den Tuindag*, *met een verhael van de gebeurtenissen welke in Vlaenderen*, *omtrent dien tijd plaats hebben gehad. Eerst in het licht gegeven onder den titel van: Oorsprong van den Tuindag door A.v.S. Heer van Rodorne*, *nu in hedendaagschen stijl overgebragt en met geschiedkundige aanteekeningen verrijkt*, *door J.J. Lambin*. 2e dr. (?) Ypre 1833. 8o.

De eerste druk verscheen te Iperen 1610. 12o. herdrukt ald. 1733. 12o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 17; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 20; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 102, 103; Gramaye, *Defer. Flandr.*, p. 190; Sanderus, *de Brugens. erud. claris*, p. 12; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 158; Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, D. II. bl. 1-3; *Mém. de l'Acad. de Brux.* (1777) T. I. p. 489 *suiv.;* Morhof, *Polyh.*, T. I. p. 733; Vogt, *Cat. lib. rar.*, p. 614; De Wind, *Ned. Geschieds.*, bl. 321; Hermans, *Bijdr.*, D. I. bl. 51.

[Petrus Scriverius of Schrijver]

SCRIVERIUS of SCHRIJVER (PETRUS) werd den 12 Januarij 1576 te Haarlem geboren[1]. Zijn vader Hendrik Schrijver[2] had zich, na vreemde landen bezocht te hebben, als koopman te Amsterdam gevestigd, doch verwisselde, na zijn huwelijk met Cornelia Jans Soops[3], die rijkelijk

1) Volgens Meursius, Valerius Andreas, Schrevelius, Doekes, Foppens; doch volgens Hoffmann, Luiscius, Hoogstraten in 1580.

2) Deze was de zoon van Pieter Schrijver. Hij werd in zijn jeugd te Antwerpen tot den handel opgeleid. Hij koos in de kerkelijke geschillen van dien tijd de zijde der Remonstranten, en overleed te Haarlem den 2 Junij 1626. Zie over hem: Commelin, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. II. bl. 542; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV. bl. 59, B. bl. 872, *Leven van P. Scriverius*, vóór diens *Ned. Ged.*, bl. 5, 6.

3) Overleden te Haarlem, acht dagen na het overlijden van haar man, Jan Hendrik Schrijver, geb. 13 Maart 1578, die den naam van zijne moeder (Soop) aannam. *Leven* enz. bl. 5. Daniel Schrijver.

met tijdelijke goederen bedeeld was, die stad met Haarlem. In 1579 noodzaakte hem zijne handelsbetrekkingen naar Amsterdam terug te keeren. Hij nam zijne beide jongere zonen met zich, doch liet zijn oudste zoon Petrus over aan de zorg van burgemeester Barthoud van der Nijenburg [1], die met zijn vrouws eenige zuster was gehuwd, te Haarlem achter. Deze genoot in zijn jeugd het onderwijs van Cornelius Schonaeus, rector der latijnsche school, en gaf reeds vroeg blijken van buitengewone geestvermogens, en aanleg voor de poezy. In 1593 verwisselde hij de Latijnsche school met de hoogeschool te Leiden. Zijne ouders wenschten dat hij zich aan de regtsgeleerdheid zou wijden, doch Scriverius had meer smaak in de letteren, en het was alleen door den invloed van Dirk van Egmond van der Nijenburg, president van den hoogen raad van Holland, dat hij de lessen van Cornelis de Groot, Everard van Bronckhorst en Gerard Tuning, toenmaals hoogleeraren in de regten bijwoonde. Naauwelijks was de president (1596) overleden, of hij wijdde zich geheel aan de letteren, en geraakte in hooge achting bij Bonaventura Vulcanius en Paulus Merula, zijne leermeesters in de welsprekendheid en geschiedenis. Tot zijne bijzondere vrienden behoorden Joannes Wouwerus, Joannes Meursius, Joannes Isaacius Pontanus, Daniel Heinsius en Janus Rutgersius. Ook geraakte hij in kennis met Janus Dousa heer van Noordwijk, en werd de vriend van diens zonen George, Frans en Dirk. Doch onder de gelukkigste voorregten van zijn leven rekende hij de kennis met en genegenheid van zijnen grooten leermeester Justus Scaliger. Na voleindigde studiën huwde hij (1599) Anna van der Aar, dochter van Willem Govertz van der Aar, raad en schepen van Leiden en van Alyt Claasz den Hertog, en besloot zich voor het overige van zijn leven te Leiden te vestigen, naar geen eerambten te jagen, en zich geheel aan de studie toe te wijden, die hij met de beoefening der dichtkunst afwisselde. Voortbrengselen der eerste waren zijne uitgaven van en aanmerkingen op de Classici. Zijne uitgaaf der *Scriptores rei militaris* (1607) deed de aandacht op hem vestigen. Algemeen werd zij geprezen, en de Groot schreef hem: ‘dat hij niet als anderen wijs had willen zijn voor den tijd, maar de eerstelingen van zijnen arbeid gespaard had voor een mannelijken ouderdom, en niet dan rijpe vruchten van kennis en geleerdheid voor te brengen.’ Deze eerstelingen werden door een

1) Meursius noemt hem Barthoud van der Nijenburg, ‘vir consularis’, oud-burgemeester, waarschijnlijk van Haarlem, maar in zijne genealogie bij van Leeuwen, *Bat. ill.*, p. 958 komt hij voor als burgemeester van Alkmaar.

reeks van andere uitgaven van Classici gevolgd, die wij hierachter zullen opgeven. Zij werden gretig ontvangen, door de voornaamste geleerden uit de 17e en 18e eeuw op hoogen prijs gesteld, en zoo in proza en poezy geprezen. Men stelde hem onder de voornaamste philologen; Meursius, Dousa, Casaubonus, Heinsius, Grotius, Gruterus, de Burmannen, Draackenburgh, Rutgersius, Oudendorp, Gronovius, Heringa, Vonck en honderd anderen hebben zijne philologische en critische aanmerkingen geroemd, en er in hunne uitgaven der Classici vlijtig gebruik van gemaakt. Caspar Barthius noemde hem, ‘een schrander, geleerd en bijna weergaloos man.’ Lang na zijn dood (1737) gaf Arn. Henr. Westerhovius *anecdota philologica* van hem in het licht, 't geen door P. Burmannus in zijn *Praef. Emend.* Henrici Valesii p. 2 ten sterkste af werd gekeurd; deze toch waren door Scriverius niet voor de pers bestemd, en verdiende zulks evenmin.

Niet minder roem behaalde Scriverius door zijne Latijnsche gedichten, die afzonderlijk, vóór de werken zijner tijdgenooten en in de alba amicornm zijner vrienden verspreid zijn. Hij zelf heeft geen bundel zijner Latijnsche poezy in het licht gegeven; doch na zijn dood gaf dezelfde Westerhuizen deze en nog anderen in een kwarto-bundel, achter de genoemde *anecdota* uit. G. in de Betouw liet daarop eenige *Jambi inediti Smetio conscripti* volgen. Nog zijn er vele onuitgegeven gedichten voorhanden. Ook had Hoefft er een aanzienlijke collectie van, die hij echter der uitgave niet waardig keurde. Verschillend is het oordeel der geleerden over zijne Latijnsche Muse. Dousa, Gronovius, Scaliger, Francius roemden ze, Klefekerus echter verwonderde zich dat de laatste hem onder de voortreffelijke dichters stelde. Ook Peerlkamp gewaagt er van met grooten lof.

Ofschoon hij zelf zijne gedichten niet verzamelde en uitgaf, zoo deed hij zulks echter die van zijne vrienden Dousa en Scaliger. Ook gaf hij een nieuwe editie der brieven van Erasmus en der gedichten van Janus Secundus. Het was in het jaar 1618 en begin van 1619 dat hij de gedichten van dezen laatsten uitgaf, en het is bekend hoe hij de proefbladen gebruikte, ten einde mededeelingen aan de Groot en Hoogerbeets te doen. Eenige dezer proefbladen en de Latijnsche verzen van Scriverius tot deze ligt betrekkelijk, kwamen in bezit van Gerard Brandt; die er zoo in zijn *Leven van de Groot* als in zijne *Rechtspleging van Oldenbarneveld* uitvoerig over handelt. Overtuigd van de onschuld dezer heeren trachtte Scriverius die, waar hij kon bekend te maken en tevens blijken van zijne hoogachting voor hem te geven. Zulks deed hij o.a., in een latijnsch bijschrift op het portret van Hoogerbeets. Naauwelijks zag dit portret het licht of de afdrukken werden

opgehaald, en de schout gelast den maker van het bijschrift, voor de vierschaar der akademie, waarvan Scriverius lid was, te dagen. De schout eischte dat de vervaardiger eene boete van *f* 200 zou betalen, doch de gedaagde voerde gronden aan, op welke hij concludeerde, dat den schout zijn eisch moest ontzegd worden. Terwijl dit geschil hing, vielen er eenige redenwisselingen tusschen Scriverius en zijne rechters, die de verbittering deden toenemen. Hij wilde tot geen schuldbekentenis komen, ofschoon zijne vrienden hem daartoe aanspoorden. 'Hebben zij mijn hand (zeide hij), ik geef hun mijn hals, maar tot schuldbekentenissen te komen: neen, in eeuwigheid niet.' Hierop volgde het vonnis, doch hij weigerde steeds te betalen en liet zich voor de betaling panden. Even gelijk de kist van de Groot, zoo strekte deze 'boete tot stoffe voor de vlugste geesten van dien tijd.' Zijne uitgave der *amores Baudii* (1638) bragt hem onder verdenking van eene ongeregelde levenswijs, doch hij vond later een uitmuntenden verdediger in Pieter Bayle, die ook den handschoen voor Caspar Barthius, die onder dergelijke beschuldiging lag, opnam.

Behalve de Latijnsche beoefende ook Scriverius de Nederduitsche poëzy. Zijne gedichten werden door Simon Doekes bijeenverzameld en in 1738 te Amsterdam in het licht gegeven. Gaarne ziet men in deze eenige hardheden en Latijnsche constructien over het hoofd, om den rijkdom van schoone gedachten, stoute vindingen, kracht van uitdrukkingen en zuiverheid van taal, die men allerwege er in aantreft. De verzameling is klein doeh met regt noemt Langendijk ze:

'*Paerlen*, *lang verstrooid op alle wegen*,
Naauwkeurig opgezocht en aan een snoer geregen.'

In welk een hooge achting de Nederduitsche taal bij Scriverius stond, blijkt uit zijne dichtmatige voorrede der *Nederduitsche Poëmata* van D. Heinsius (door hem uitgegeven). Hij noemt haar o.a.

'*Tael*, *ongelooflyk zoet*, *princes van alle talen*,
'*Geboren om de kroon van 's andren hooft te halen*.
'*Vol zins*, *vol deftigheyts*, *vol luyster*, *lang en ruym*,
'*En die wel missen kent het overzeesche schuym;*
'*Tael*, *rijk en onvermengt; tael om ten toon te dragen:*
'*Godin*, *die niet behoeft een woord te leen te vragen*.

Dit is te opmerkelijker wijl meest alle, die zich op de kennis der oude talen toelegden, niet slechts weinig met hunne moedertaal op hadden; maar ze zelfs verachtten. Niet alleen de Nederduitsche taal, maar ook hare geschiedenis vond in Scriverius een gelukkig beoefenaar. Hij volgde het voetspoor van Douza en Emmius, en trachtte (ofschoon hij, volgens het oordeel van sommigen hierin soms te ver ging, en met het onkruid ook menige goede plant uitwierp), de oude

geschiedenis te zuiveren van de menigvuldige fabelen en dwalingen, die daarin voorkomen.

Reeds in 1606 gaf hij, onder den pseudoniem van *Saxo Grammaticus* een klein geschrift uit, getiteld: *Oud-Bataviën*, *nu genaamd Holland*, en drie jaren later zijn *Batavia illustrata*, eene verzameling van onderscheidene schrijvers, als Geldenhauer, Aurelius, Barlandus, Aquilius en anderen. Hij zelf leverde in dit werk, behalve zeer geleerde aanteekeningen op de kronijk van Aquilius, een nuttige bijdrage: getiteld *Antiquitates Batavicarum Tabularium* (bl. 170-232), bevattende de opgave en beschrijving der Romeinsche oudheden in Holland ontdekt. Deze *Batavia illustrata* behaagde zóó zeer aan de Staten van Holland, dat zij hem daarvoor met een gouden kop beschonken.

Later was hij Wouter van Goudhoeven behulpzaam in de uitgave zijner kronyk, (1620), waartoe hij hem een reeks van uitmuntende en doorgeleerde aanmerkingen bijzette, die niet het minst belangrijke gedeelte van dat werk uitmaken. Ten onregte schrijft men hem toe de *Korte beschrijving der Nederlandsche oorlogen*, het werk van zijn vriend, den hopman Duym. Zij is kort en onvolledig. Veel beter zijn zijne in 1650 in atlas formaat uitgegeven *Principes et Comites Hollandiae cet*. Dit werk waarin de platen, welke even als die bij Baarland, le Petit en Goudhoeven gevolgd zijn naar de zoogenoemde muurportretten uit het karmeliter-klooster te Haarlem, die Willem Thibaut, glasschrijver aldaar, ten tijde der belegering had afgeteekend, en die in 1576 door Michael Vosmeer in 't licht waren gegeven, behelst geen doorloopend geschiedverhaal, maar bestaat alleen uit uittreksels uit de oude chronyken, welke zonder aaneenschakeling, achter elkander gegeven werden. Het is vertaald door m^{r}. Pieter Brugman ('s Hage 1667 4°.), die de platen in 't klein er heeft bijgevoegd, en voorts de oude en nieuwe *beschrijving van Holland*, *Zeeland en Friesland*, mede van Scriverius vooraan geplaatst. Eindelijk bezorgde Scriverius nog een nieuwe uitgave van het *Goudsche Kronykje*, 't welk hij met uitvoerige en geleerde aanteekeningen, onder den naam van *Toetssteen* verrijkte, doch de uitgave zelve verscheen eerst in 1663, drie jaren na zijn dood.

Den 4 Mei 1650 werd Scriverius blind, en verspreidde zich het gerucht van zijn overlijden, 't geen koningin Christina van Zweden bewoog door Isaac Vossius aan Nicolaas Heinsius te schrijven om met de erfgenamen van Scriverius over diens nagelaten handschriften te handelen. Groot was de blijdschap der geleerde wereld, toen zij de valschheid van dit gerucht vernam, en Scriverius troostte zich met het verlies van zijn gezigt, blijkens een Latijnsch gedicht in 1652 aan Boxhorn gezonden. Zijn lust en ijver ver-

flaauwde niet, en nu zelf buiten staat zijn letteroefeningen te vervolgen, nam hij den bekenden dichter Joachim Oudaan bij zich en 'bediende zich van zijn mond en pen.' Oudaan begroette hem, op zijn tachtigste verjaardag, met een uitmuntenden geboortegroet. In hetzelfde jaar verloor hij zijne echtgenoote, met wie hij meer dan 57 jaren in het huwelijk had geleefd. Nu begaf hij zich ter woon te Oudewater, bij zijn jongste zoon Hendrik Schrijver, aldaar baljuw, dijkgraaf en schout, waar hij den 30 April 1660 overleed. Zijn lijk werd op zijn begeerte naar Leiden vervoerd, en aldaar den 6 Mei, gevolgd door den magistraat en professoren in de Hooglandsche kerk ter aarde besteld. De voornaamste dichters vervaardigden bij die gelegenheid lijkgedichten.

Tot zijn nagelaten schriften behoorde o.a. eene uitvoerige beschrijving van Haarlem, door Samuel Ampsing gebruikt. Zijne kinderen waren I. Willem Schrijver, in 1656 raad in de vroedschap te Amsterdam, in 1658 wegens deze stad gedeputeerd in het collegie ter admiraliteit van het Noorderkwartier, gehuwd met Wendele de Graaf, zuster van Andries de Graaf, burgemeester van Amsterdam. Hij verwekte een zoon Willem, die uit zijn huwelijk met Margaretha Six geen kinderen naliet. 2. Hendrik boven vermeld, gehuwd met vrouwe Anna van Rodenburgh, en vader van een talrijk gezin. Petrus Scriverius is meermalen afgebeeld (met den hoed, en zonder den hoed).

Hij gaf in het licht:

G. Benedetti Poëmata posthuma curâ P. Scriverii. L.B.C. Gruyot. 1601. 8°.

Jani Philodusi (P. Scriverii) *adv. P.C. Bockenbergii script. pro J. Dousa responsio*. 1602, 4°.

(Onder den naam *Saxo Grammaticus*, een toespeling op Petrus Scriverius) *Oud-Bataviën*, *nu genaamd Holland; hoe ende in wat manieren ende van wien Holland*, *Seeland en Vriesland eerst bewoond is geweest*. Leiden 1606. 8°.

Dit werk was volgens zijn levensbeschrijver gevoegd bij de geschiedenis van 's lands oude graven van zijn vriend, den hopman Jacob Duym, wiens werk naderhand onder den titel van *Korte historische beschrijving der Nederl. oorlogen bij het Oud-Batavia* van Schrijver is herdrukt.

Flavii Vegetii Renati Comitis aliorumque Veterum de re militari libri. Accedunt Frontini stratagemata ejusdemque Auctoris alia Opuscula, *omnia emendatius*, *quaedam nunc primum edita a P.S. cum Commentariis aut Notis God. Stewechii et Fr- Modii.* L.B. 1607. 4°.

J. Dousa Poëmata pleraque selecta Scriverius ex auctoris schedis literariis magnam partem descripsit, *sparsa collegit*, *ac cunctim edidit. Accedunt Jos. Scaligeri*, *Justi Lipsii aliorumque ad Dousam carmina*. L.B. 1609. 12°.

Batavia illustrata, *in qua de Batavorum insula*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Frisia*, *Ultrajectina varit scriptores; item Chronici Geldriae compendium*, *auctore Henrico Aquilio cum Scriverii observationibus* Ibid. 1609. 4°.

In 1611 herdrukt met bijvoegsels onder den titel: *Inferioris Germaniae Provinciarum auctarium antiquitatis*, *Musaeo P.S.* ook afzonderlijk L.B. 1611, *cum fig. et icon.* in 4°. uitgekomen.

Beschrijving van Oud Batavien met de antiquiteiten van dien, *mitsgaders d'afkomst en Historie der graven van Holland*, *Zeeland en Vriesland*. Arnhem 1612, 1614. Amst. 1636, 1646. 8°. Het *Oud-Batavien* is in de *Chronyk* van G o u d h o e v e n ingelascht. In het fr. *Histoire des Comtes de Hollande et Estat et Gouvernement des Prov. Unies.* La Haye. 1664. 12°. (*Cat. Peerlkamp* p. 46).

Antiquitatis Batavicarum Tabularium, *Hollandiae*, *Zelandiae*, *et Noviomagi Gelriae inscriptiones monumentaque antiqua representans omnia*. 1609. 4°.

J.J. S c a l i g e r i *Poëmata*. L.B. 1615.

D a n . H e y n s i i *Nederduytsche Poemata*, *byeen vergadert en uytgegeven door P.S.* Amst. 1616. Antw. 1619. (4e uitg.) 1622 m. pl. Hierachter *Hymnus ofte Lof-sanck van Bacchus*, *waer in 't gebruyck ende misbruyck van de wijn beschreven wort*. Met een brief van D.H. aan P.S. vooraan.

Animadversiones et variorum Notae in Martialem. L.B. 1619. 12°. Lond. 1661. Amst. 8°. Hij noemt het op den titel *Opus juvenile et nunc primum ex intervallo* 15 *annorum repetitum*.

Zie S c r i v e r i i , *Epist.* 3 *April*. 1603 ad A d r . v.d. B u r c h ap. J.G. v a n M e e l , *Dec.* 2 *ep.* 4 p. 58; G r o t i i *Poëm.*, p. 200; *Syll. Epist. P. Burmanni*, T. II. *ep.* 167, als ook den brief van J. M e u r s i u s ap. J.G. v a n M e e l , *Dec.* 2 *ep.*, 6. p. 63 en van G. J u n g e r m a n n , ald. *Dec.* 2 *ep.* 10 p. 75.

Collectanea Veterum Tragicorum, *Titi Livii*, *Andronici*, *Quinti Ennii*, *Cnaei Naevii*, *M. Pacuvii. L. Attii*, *aliorumque Fragmenta et circa ipsa Notae breviores*. L.B. 1620 8°.

Jani Secundi Opera. L.B. 1619. 12°.

Joan. Sec. Nicolaii Opera, *ex Museo rursus suo*. ib. 1631. 12°.

L.A. Senecae Tragoediae. L.B. 1621.

Apuleii Medar. Platonici Opera castigata. Amstel. 1624.

Manes Erpenii cum Epicediis variorum. L.B. 1625.

Lauerkrans voor Laurens Koster, in S. A m p s i n g s *Beschrijv. v. Haarl.* Zie *Lev. v.P.S.* bl. 30, 31.

Saturnalia sive de usu et abusu tabaci. Harlemi 1628. 8°.

Ook opgenomen in zijne *Opera Anecdota et poëtica* p. 406 seqq. Van dit werkje van S c r i v e r i u s is eene vertaling van S. A m p z i n g , met den titel: *P.S. Saturnalia ofte Poetisch vastenavondspel* 13, *vervatende het ghebruyck*, *ende misbruyck van de taback*, *onlangs by den auteur in 't latyn be-*

schreven ende by een liefhebber in 't licht gegeven. Nu verryckt ende herdruckt, *mitsgaders tot dienst ende vermaeck van een yder*, *in Nederduytsch vertaeld*, *door Samuel Ampzing*. Haerlem bij A d r i a e n R o m a n 1630. 4°. In deze uitgaaf vindt men den Lat. tekst boven de Nederd. vertaling, en vooraan een uittreksel uit Dodonaei *Cruytboeck*. Beide mist men in de tweede uitgave, *P.S. Vastenavondspel*, *de tweede druck vervatende - taback. Uyt het latyn in 't Nederduytsch door S.A. Noch zyn hier bygevoeght XL vermaeckelicke Poëtische grillen denselve Heere P.S. toe gheeygent*, *door H.v.D.* (elmenhorst). *Tot Leyden by Willem Christiaensz*. Anno 1631. Langw. form.

Amores Dom. Baudii s. Epistolae et carmina ejus erotica. L.B. 1638.

Epistolae selectae D. Erasmi c. vita. L.B. 1649.

Breda vetus ac nova. L.B. 1637.

Principes et comites Hollandiae, *Zelandiae et Frisiae ab anno Chr.* 863 *usque ad ultimum Philippum. Hispaniarum regem*, *aeri omnes incisi et fideliter descripti auspiciis P.S.* Harlemi 1650 in atlas formaat.

Mr. P. B r u g m a n gaf in 1667 eene vertal. er van in 4°. in het licht. Er bestaat echter eene vroegere overzetting van.

Beschrijving van Haarlem. Haarlem 1647. 4°.

Somnium nuptiale sacr. Th. Howard Com. Suffolcii. 1646.

Opera anecdota philologica et poëtica ex schediis auctoris mss. eruit et edi curavit Arn. Henr. Westerhovius. Traj. ad Rhen. 1737. 4°.

Gedichten van P.S. Benevens een uytvoerige Beschryving van het Leeven des Dichters. Verrykt met deszelfs afbeeldingen en lofdichten, *zo van oude als Hedendaagsche Poeten*. Amst. 1738. 4°.

Het Oude Goudtsche Kronyczken of historie van Hollandt, *Zelandt*, *Vrieslandt en Uytreght met een Byvoeghsel. Tot aan de laatste Graaf van Hollandt. Beneffens een toetsken tot proevingh van veel plaatsen deser Historie door P.S.* Amst. 1663. 4°. S. gebruikte echter niet de uitgaaf van 1478, maar de Leidsche van 1483. In 't algemeen is S. niet zeer naauwkeurig.

Men vindt zijne *Jambi Smetio inscripti.* bij in de Betouw, *Epp. de castris veterum*, sqq. Necomagi 1758.

Over zijne Brieven: *Catal. Bibl. Bunav.* T. II. Vol. III. p. 1944. Men vindt ze o.a. in *Miscell. Observ. in auct.* Vol. VI. T. II. p. 168 seqq. (met J.J. P o n t a n u s , J o h . à W o u w e r , C a r . v. D a l e n) in de *Epist. ill. et clar. viror.*, in de *Sylloge Epp.* B u r m a n n i en andere collecties.

Ned. gedichten van hem vindt men o.a. in *Bloemkrans van versch. gedichten*, bl. 30, *Appollo's harp.* bl. 245; J.A. A l b e r d i n g k T h y m , *Nederl. Gedicht.*, D. I. bl. 59, 269,

270 en in andd. Bloemlezingen; van Vloten, *Bloemlez. uit de Nederl. dichters*, bl. 30.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1009, 1010; F. Sweertii, *Athen. Belg.*, p. 633, 634; Morhoff, *Polyh. Liter.*, C. XVIII. p. 212; Crenii, *Animadv. phil.*, P. V. p. 1. P. II. p. 255, P. XIII. p. 1; Saxe, *Onom.*, T. IV. p. 186, 187, *Anal.*, p. 582; Freheri, *Theatr.*, P. IV. p. 1541, 1542, *c. icone*; Meursii, *Ath. Bat.*, p. 221; Imperialis, *Museum Hist.*, p. 186, 382; Noltenii, *Lex. Lat. Anti Barb.*, p. 345, 1855, 1858, 1859, 1878, 1883; Klefekerus, *Bibl. erud. Praec.*, p. 187; M. Altingh, *Not. Germ. Inf.*, P. I. p. 9, 1866, P. II. p. 116, 204; A. van Ruchell, in *Not. ad W. Hedae Hist. Episc. Ultraj.*, p. 89; P. Burman, *Praef. emend.*; H. Valesii, p. 2. Id. *Syll. Epist.* (Index); C. Barthius, *Advers. Lib. X.* C. II. *Lib.* 44. C. 27; Rutgenius, *Variae lectiones*; Cunaei, *Epp.* (Index); Boxhornii, *Epp. Poëmata*, p. 64, 247; Grotii, *Poëm.*, p. 200, 208; Casauboni, *Epp.*, p. 400; Heinsii, *Poëm.*; Neuhusii, *Poëm. Juven.*, p. 271, 272, 282, 284; Gebhardi, *Exel.*, p. 25, 53; Bod. Banning, *Carm.*, p. 173, 200; Dousae, *Poem.*, p. 439, 628; Borrichius *de Poëtis*; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 114, 115; Peerlkamp, *de poëtis Neerb.*, p. 394 seqq., *Praest. ac erud. vir. Epp.*; Jöcher, Hoffmann; *Conv. Lex.*; Lenglet Dufresnoy, *Méthode d'étudier l'Hist-*XIII. p. 288. édit de 1772; Colomesius, *Reocceil des Particul.*, p. 318 (ed. Fabr.); Paquot, *Mém.*, T. I. p. 335, Bayle, *Dict. Hist. et crit. art. Barthius*, in *Not. litt. N. Biogr. Univ.; Biogr. génér. mod.;* Moreri, *Leven van P.S.* vóór zijne *Gedichten* (1738); v. Harderwijk, *Redev. over* P.S. in *V. Letteroef.*, 1845, II. 208; Pars, *Naamrol*, bl. 60-64, 379; van Leeuwen, *Bat. ill.*, p. 958; De Wind, *Bibl. v. Geschieds.*, bl. 424; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IX. bl. 23; Commelin, *Beschrijv. v. Amst.*, D. II. bl. 542; S. Ampzing, *Beschr. v. Haarlem*, bl. 106, 110; F. Schrevelius, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 149; Koning, *Tafer. v. Haarlem*, T. IV. bl. 26; Kinschot, *Beschrijving van Oudewater; Reg. v.d. Reger. voor de Handv. v. Amsterd.*, 1603-1617; Brandt, *Regtspleg. v. Oldenb.*, bl. 41-45; Dez., *Lev. v.d. Groot*, bl. 166-168; Cattenb., *verv.* bl. 444, Hoogstraten, *Leven van Oudaan*, bl. 15-18; C.v. Alkemade, *Voorb. v.M. Stoke*, bl. 1. noot bl. 4 Koning, *Geschiedenis der boekdrukkunst*; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. III. bl. 606, D. IV. bl. 873, 897; Oudaan, *Mengeld.*, D. II. bl. 251; Tideman, *op de Ged. v. Beaumont*, bl. 36, 67; Vollenhoven en Schotel, *Letterk. Bijdr. tot de Gesch. v.d. tabak*, *Koffij en thee*, bl. 125; Vondel, *Poëzy*, D. II. bl. 32, 393; *Bloemkrans van versch. Gedichten*, bl. 506; Huydecoper, *Proeve van taal- en dichtk.*, (Reg.); Hermans, *Bijdr.*, D. I. bl. 287; Siegenbeek, *Gesch. d. Neerl. Letterk.*, bl. 111, 112, 204; van Kampen, *Bekn. geschied. d. kunst. en wetens.*, D. I. bl. 196, 197, 204; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D.A. (I) bl. 174, IV. (I) bl. 28; A. (II) bl. 149, 150; Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 242; van Vloten, *Bloeml. uit de Nederl. dichters*, bl. 31; *Cat. van Loon* (1759) bl. 197; *Cat. v. Alkem.*, bl. 10; *Cat. Reelant*, bl. 51; *Cat. Gronovius*, bl. 54, 74, 76, 80, 87; *Cat. de Groe*, bl. 128, 140, 141, 162, 163; *Cat. Visser*, bl. 31, 32, 98, 139; *Cat. v. Voorst*, (mss.) bl. 77; Muller, *Cat. v. portr.;* Hoogstraten; Luiscius; Kok; Nieuwenhuis, *Woordenb. d. zamenlev.;* Kobus en de Rivecourt.

[Albert Seba]

SEBA (ALBERT) werd in 1665 te Etzel in O. Friesland geboren, was te Amsterdam bij eenige apothekers als bediende werkzaam, deed later met onderscheidene koopvaardijschepen meer dan ééne reis naar onze Overzeesche volksplantingen en bragt van daar eene belangrijke verzameling van voorwerpen tot de natuurlijke historie betrekkelijk naar Amsterdam. Hier vestigde hij zich als apotheker, deed goede zaken en verwierf een vrij aanzienlijk vermogen. Hij verkocht zijne collectie van opgezette land- en zeedieren, vogels, slangen en insecten, aan Czaar Peter de Groote, met wien hij gedurende diens verblijf te Amsterdam, gemeenzamen omgang had, voor *f* 15,000. Hierop begon hij een nieuwe verzameling aan te leggen, rijker en uitgebreider dan de vorige, die na zijn dood bij gedeelten werd verkocht. Hij gaf er eene beschrijving van onder den titel: *Locupletissimi rerum natur. Thesauri accurata descriptio* etc. met een groot aantal gekl. platen. Amst. 1734, 1735, 2 dr. fol., herdrukt door de zorg eener commissie Fransche geleerden, als Cuvier, Geoffroy, Saint Hilaire, Valenciennes etc. Paris 1827 et ann. suiv. in 4°. De voornaamste verdiensten van het werk van Seba zijn de platen. Aan den tekst arbeidden Gaubius, Musschenbroek, Artedi, Massuet, de ridder de Iancourt; doch het ontbreekt op vele plaatsen aan naauwkeurigheid en critiek. Hij schonk het 1ste deel aan Boerhaave, wiens antwoord op dit geschenk is uitgegeven. Deze prijst er o.a. het gedicht van Gaubius voor het werk. Seba was lid der keizerl. koningl. Leopoldinische, Carolinische en kon. Engelsche societeit der wetenschappen, en van de akademie van Bologna. Hij overleed 3 Mei 1736. Zijn portret, door J. Houbraken staat voor zijn werk.

Zie Jöcher; *Biogr. Médic. Acta Acad. Nat. Curios* T. VI; *Nouv. biogr. génér. Biogr. Univ.; Nav.* D. II. bl. 216, D. III. bl. 213; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Catal. v. portr.* i.v.

[B. Sebastiaen]

SEBASTIAEN (B.); Augustijner-monnik in het klooster van Leuven, een voornaam etser. Den 23 Nov. 1573 drongen drie booswichten in zijn kamer, overvielen hem, en bragten hem om 't leven. Hij had toen reeds een hoogen ouderdom bereikt. De moordenaars ontvreemden al het zilver en koper dat ter bewerking in de kamer was, en werden door den portier, die geen het minste kwaad ten hunne opzigte had; uitgelaten.

Een jaar daarna (Februarij 1575) werd er een der daders, te Brussel levendig verbrand. Tot dusverre Molanus.

Zie verder *Nederlandsche kunstenaars*, *vermeld in de geschiedenis van Leuven*, *door* Edward van Even; Kramm.

[Sebastiaan Egbertszoon]

SEBASTIAAN EGBERTSZOON. (Zie SEBASTIAAN EGBERTSZOON).

[F.J.Ch. Sebastian]

SEBASTIAN (F.J.CH.) lector aan de militaire geneeskun-

dige school te Leiden, werd hoogleeraar in de geneeskunde te Heidelberg.

[Augustus Arnoldus Sebastian]

SEBASTIAN (AUGUSTUS ARNOLDUS), zoon van den vorige, den 30 December 1805 te Leiden geboren, werd eerst aan het gymnasium en vervolgens aan de academie te Heidelberg opgeleid. Hier onderwezen hem Fr. Creuzer en Baehr in de klassieke letterkunde, Erhard in de logica en melaphysica, Munck, Schiveins, Dierbach, Leop. Gmelin en Leuckhard in de wis- en natuurkundige wetenschappen, Tiedemann, Puchelt, M.J. Chelius, Naegele en zijn vader in de geneeskundige vakken. In het Heidelbergsch hospitaal verkreeg hij, als amanuensis, eene groote praktische ervaring, en verwierf in 1827 den doctoralen graad na het verdedigen eener *dissertatio de hydrope vesiculae felleae*. In zijn vaderland teruggekeerd, zag hij zich weldra als lector in de anatomie en physiologie aan de militaire geneeskundige school te Utrecht geplaatst, tot dat hij in 1830 zijne voorlezingen moest staken, wegens het groot aantal zieken en gewonden, die toen in behandeling kwamen en waaraan hij zijne hulp als militair heelmeester moest verleenen. Den 5 April 1832 aanvaardde hij het hoogleeraar-ambt te Groningen met een *Oratio de Batavorum saeculo decimo septimo de anatome meritis atque inventis in ea praestantissimis*.

Bij de overdragt van het rectoraat in 1836 sprak hij *de animo et ingenio gentium suis de medicina meritis evidentissimo*, in 1846 *de medicina*, *institutionis moralis adjutrice*. In 1844 werd hij hoogleeraar aan de klinische school te Amsterdam benoemd; doch hij sloeg deze gelegenheid tot standverwisseling af, en bedankte eveneens voor den katheder te Leiden hem aangeboden. Niet lang daarna verzocht hij, dat hem wegens zijne geschokte gezondheid een lector mogt worden toegevoegd. Toen hem deze geweigerd werd, nam hij zijn ontslag en vestigde hij zich als practiserend geneesheer te Amsterdam, en bleef de praktijk tot zijn dood, den 8 April 1861, uitoefenen. Hij huwde Maria Roghé.

Men heeft van hem:

Eenige waarnemingen bij het ontleden van den Gecko van Java.

Waarnemingen omtrent het tongbeen van den mensch.

Aantt. bij het ontleden van den bruinen draak.

Anatomische aanteekeningen.

Eenige geschiedkundige zoölogische aanteekeningen in *Bijdragen tot de natuurk. wetenschappen*. Dl. IV-VI.

Elementa physiologiae specialis corporis humani. Gron. 1838. Vert. onder den titel van *Grondbeginselen der bijzondere natuurk. van den mensch*, *ten dienste van de Clinische scholen en toekomstige plattelands-heelmeesters*. Gron. 1839.

Physiologia generalis. Gron. 1839, insgelijks vertaald, ten

dienste der clinische school door J.B. D o m p e l i n g , met een voorber. van Dr. F.S. A l e x a n d e r . Gron. 1840.

Over de overeenkomst en het verschil tusschen de jicht en de Scrophulesis, *vooral met betrekking tot de longtering*, met een *Naschrift*. Gron. 1839.

Zie *Gesch. d. Gron. Hooges.*, bl. 147, 148; H o l t r o p , *Bibl. Med.*, etc.

[Dr. Gerrit Sebel]

SEBEL (Dr. GERRIT). Geboren in 1765 te Utrecht, genoot hij zijne wetenschappelijke opleiding in het aldaar bestaande gesticht der Vrouwe v a n R e n s w o u d e , waarvan bestuurders, ziende dat de aanleg van den jeugdigen kweekeling de meeste zorgen waardig was, hem in de gelegenheid stelden, om zoo wel hier te lande, als te Parijs, de lessen bij te wonen van die mannen welke toen eene Europesche vermaardheid genoten, en het meest geschikt geoordeeld werden om bekwame geneeskundigen te vormen. Dat hij niet vruchteloos dat onderrigt genoot getuigt zijne verdere loopbaan, daar hij meer dan een alledaagsch geneeskundige en vooral een bekwaam operateur werd.

Hij was de vraagbaak niet alleen van allen, maar de hartelijke kameraad zijner spitsbroeders. In 1808 immers stond hij, als chef van het geheel geneeskundig personeel, aan het hoofd van dat lichaam bij het leger van generaal C h a s s é met den titel van medicin et chirurgien principal de la brigade en Espagne, en dat hij zich waardig en als kundig officier van gezondheid gedragen heeft, bewijzen zoo vele testimonia van legerhoofden en de onbegrensde achting die al zijne oude krijgsmakkers hem als gepensioneerd chirurgijn-majoor zoo ruimschoots bij alle gelegenheden hebben betoond. Hij overleed te Groningen den 15 December 1848 in den ouderdom van 84 jaren. Zijne stoffelijke overblijfselen werden den 19^{den} daaropvolgenden in den vroegen morgen, in plegtige stilte grafwaarts gebragt, gedragen door de gezamentlijke broeders der loge O. en V. aan wier hoofd hij zoo vele jaren werkzaam wae geweest en gevolgd door genoegzaam alle officieren van het garnizoen, terwijl een der eerstgenoemde aan de groeve de laatste hulde bewees aan de verdiensten van een man dien alle met achting herdenken.

S e b e l was ridder van de orde van den Nederl. Leeuw en lid van onderscheidene wetenschappelijke genootschappen.

Part. berigt.

[Gijsbert J. Sebille]

SEBILLE (GIJSBERT J.) Zie SIBILLE (GIJSBERT J.)

[Henricus Seclinius]

SECLINIUS (HENRICUS), aanzienlijk Gentenaar, als latijnsch dichter bekend. Hij gaf *Carmina* in het licht.

Zie V a l e r i u s A n d r e a e , *Bibl. Belg.*, p. 368; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T.. p..

[Hendrik Gerard Seelig]

SEELIG (HENDRIK GERARD) werd door zijn vader tot predikant bestemd, waarnaar ook zijne aanvankelijke opleiding werd ingericht. Spoedig koos hij de militaire loopbaan

en klom tot den rang van luitenant-generaal op. Hij was een man, algemeen in den lande en ook daar buiten bekend, door het groot en roemrijk deel dat hij had, als chef van het wapen der artillerie, aan de dappere en volhardende verdediging der citadel van Antwerpen in het jaar 1832, en vervolgens door zijn 19jarig bestuur, als eerste commandant en gouverneur der koninklijke militaire academie, waarvan hem door koning Willem I in het jaar 1836 de wederoprigting werd toevertrouwd, en in welke betrekking hij, in vereeniging met den toenmaligen tweeden commandant, den lateren generaal I.P. Delprat, het hooger militaire onderwijs hier te lande op zulk een goeden en degelijken grondslag vestigde, en door volhardend pogen de inrigting met zulk een uitmuntenden leercursus verrijkte, dat de militaire academie sedert een sieraad van het vaderland is geworden, aan welke een groot aantal bekwame officieren, zoo hier te lande, als in onze overzeesche bezittingen hunne opleiding te danken hadden, zoodat aan beide verdienstelijke mannen te regt de eernaam van herstellers van het hooge militaire onderwijs gegeven is.

Seelig was een man van buitengewone begaafdheden, helder verstand en juist oordeel. Men heeft o.a. van hem: *Onderwijs in de beweging der lasten voor artilleristen*, *of handleiding tot de kennis en behandeling der hef- en draagwerktuigen*. Delft 1821, en *Antillerie-Atlas*, 144 *platen met verklaring*. Breda 1861.

Hij was adjudant des konings in buitengewone dienst, ridder van verschillende orden, en overleed den 5 October 1864 te Ginneken, waar op het kerkhof een monument ter zijner eere is opgericht, in den ouderdom van 79 jaren.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III. bl. 741, 750, 778, 779; *Part. ber.*

[J. van Seeft]

SEEFT (J. VAN) schreef:

Verhandeling over de podagra en kolykpijn. Amsterd. 1740. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 469.

[Carolus Segaar]

SEGAAR (CAROLUS) werd den 26 Januarij 1724 te Leiden geboren, studeerde aldaar aan de hoogeschool, en verdedigde in 1746 eene *Dissert. de precibus Chr. Gethsemanit*. (L.B. 1746. 2 part. 4°.), werd den 7 Aug. 1747 aldaar proponent, in 1748 predikant te Benthuizen, den 18 Nov. 1748, in plaats van Marcus Jacobus Broen, te Goes beroepen en vertrokken 26 November 1752 naar Groningen, en in 1759 naar Utrecht. Daar werd hij den 25 September 1766 ook hoogleeraar in de Grieksche taal en den 27 Dec. 1780 in de *Bijbelsche Uitlegkunde*, welke post hij in 1799 wederom nederlegde. Hij werd in 1803 emeritus en overleed den 22 December van dat jaar. Segaar was een der beste bijbeluitleggers van zijn tijd, en prees vooral de verklaringswijze van den beroemden Grotius aan in zijne voortreffelijke *Oratio de Hugone Grotio*, *illustri humanorum et divinorum Novi Foederis scriptorum interprete*.

Traj. ad. Rhen. 1788. Hij was zeer welsprekend en bij zijne stadgenooten een zeer geliefd leeraar. Getuige ook het tienregelig vers dat H i e r o n . v a n A l p h e n plaatste onder zijn door A. D u r l e u gegraveerde afbeelding.

Ook gaf hij in het licht:

De egregiis fructibus, *qui ex assidua Auctorum Graecorum lectione ad oraculorum divinorum interpretem redundant*. Ultraj. 1766.

Epistola critica ad virum cel. Lud. Casp. Valckenaerum, *complectentem collationem M.S. Etymologici Trajectini cum Ammonio et cum Etymologico M. quod ad excerpta*, *quae habet ex Dictionario Ecclesiastico*. Traj. 1766. 8°.

Observationes phil. et theol. in Euangelii Lucae Caput XI priora. Ultraj. 1766.

De prophetie van Daniel met aanteekeningen. 1775.

Daniel, *secundum LXX en tetrapl. Orig.* Traj. 1775.

Specimen observationum criticarum in Isocratem in *Actis Liter. Societ. Traject.* T. I. (A. 1793) a. p. 73-103.

Zie S a x e , *Onom.*, T; VIII. p. 290; S e b . R a v i i , *Orat. Paneg. in CL. Natal. Traj.*, *in Serii Profess.*, n. XCIII; Y p e y , *Gesch. der Chr. kerk in de* 18 *eeuw*, D. VIII. bl. 426; H e r i n g a , *de auditorio*, p. 26, 152, 210, 211; *Bibl. Hag.*, T. IV p. 166; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*, A b . U t r e c h t D r e s s e l h u i s , *de Herv. Gem. te Goes*, bl. XXVI; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; *Cat. v. Voorst*, T. I. p. 60.

[Charles Sebille]

SEBILLE (CHARLES), zoon van D a n i e l S e b i l l e , (eerst predikant te Mauoerf en Bretagne, later (1681) te Goes, en aldaar in 1712 overleden) werd te Goes geboren, en was een aanzienlijk koopman te Amsterdam, boezemvriend van F e i t a m a , in zijn tijd de aristarch der gelijktijdige dichters, die bij zijn overlijden, 6 Julij 1738, S e b i l l e in weidsche lijkdichten tot een wereldsch wonder verhieven.

Men heeft van hem:

De schelmeryen van Cartouche; blsp. vert. n.h. Fr. van Le Grand, *en uit de andere waereld hier gekomen*. Amst. 1722.

Pompejus, *trsp. n.h. Fr. van P. Corneille op nieuw gev.* Ald. 1737.

De dood van Cesar, *trsp. n.h. Fr. van de Voltaire op nieuws gev.* Ald. 1740.

De Dobbelaar; blsp. gev. n.h. Fr. van Regnard. Ald. 1741.

Onder de Zinspreuk *Le Tems est un grand maitre. Tooneelpoëzy en Lijk- en Grafdichten op denzelven*. Amst. 1742.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl.270, 271; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II. bl. 192; A b . U t r e c h t D r e s s e l h u i s , *de Herv. Gem. te Goes*, bl. XXXVIII.

[J.C.J. Sécretan]

SÉCRETAN (J.C.J.) was laatstelijk Waalsch predikant te 's Hage, werd in 1861 emeritus, en schreef:

Sermons sur quelques textes de l'écriture sainte. Amst. 1834. 8°.

Discours prononcé pour l'église Wallonne de la Haye, *le* 18 *Nov.* 1838. La Haye 1838. 8°. Ook in 't Nederd. vert. 's Hage 1838. 8°.

Le jour public de Prières dans le Royaume des Pays-Bas. Sermon prononcé dans le Temple Wallon de la Haye le 2 *Mai* 1847. La Haye 1847. 8°.

Discours prononcé dans la réunion des deputés des Eglises Walonnes. La Haye 1860. 8°.

Fragment de théologie, *ou lettre à un ami etc.* La Haye 1851. 8°. - *Seconde lettre*. 1852.

Zie *Catal. de la Bibl. Wallonne à Leyde. Supplém*. 1855-1860, p. 52; 2e *Supplém*. p. 59, 3e *Supplém*. p. 89; *Boekzaal*, 1861 bl. 105.

[Martin de Secu]

SECU (MARTIN DE) schilder en tijdgenoot van Frans Floris.

Zie Immerzeel.

[Maryn de Secu]

SECU (MARYN DE) of van Romerswalen, naar zijne geboorteplaate, schilderde meer ruim dan net. Weleer bezat de muntmeester Melchior Wijntjes van zijn penseel een *tollenaar*, *zittende in zijn komptoir*, *net geordineerd en fraai gedaan*. Hij leefde ten tijde van Frans Floris van 1539-1571.

Zie van Mander, *Lcv. der Ned. Schild.*, bl. 178 vs.; De la Rue; *Gelett. Zeeland*, bl. 524, *Nederd. Helicon*, Alkm. 1616, bl. 212.

[Janus Secundus]

SECUNDUS (JANUS). Zie JANUS (SECUNDUS).

[Hercules Seghers of Zegers]

SEGHERS of ZEGERS (HERCULES). De plaats waar deze schilder in 1625 geboren werd is onbekend; zeker echter dat hij het grootste gedeelte van zijn leven in Holland heeft doorgebragt. Ofschoon een man van uitstekende talenten, mislukte hem al wat hij ondernam. Hij schilderde landschappen ‘die schier overdadig rijk van ordonnantie, natuurlijk van kleur, en door hunne wijkende tinten, die er zooveel diepte in bragten, alleraangenaamst van toon en daarbij kwik en fraai gepenseeld waren.’ Hij vond echter weinig aanmoediging. Nu beproefde hij het drukken van landgezigten op lijnwaad. Niemand kocht ze, en zijne meesterlijk geëtste landschappen, werden bij hoopen aan zeep- en boterwinkeliers verkocht. Hij zou zelfs in 1660 een andere wijze van graveren (aqua tinta) in praktijk hebben gebragt. Is dit zoo, dan wordt die uitvinding ten onregte aan M. Stapart te Parijs (1773) toegekend. Mistroostig dat zijn werk niet gewild werd, begaf hij zich tot het onmatig gebruik van wijn, viel van een trap en overleed in 1678. Het Britsch museum bezit 15 stuks etsen van dezen meester, benevens 6 varianten of dubbelen. In de bibliotheek te Parijs zijn er 3, waarvan in het Britsch museum geen afdrukken voorhanden zijn. In de prentverzameling te Dresden bevinden zich 15 zijner origineele stukken. Rembrandt bezit verscheidene geschilderde landschappen van dezen meester.

Zie Houbraken, Hoogstraten, Immerzeel, Kramm.

[Jacob Seghertsz]

SEGHERTSZ (JACOB) van Brugge, van hem bezitten wij:
Journael, *of Dagh-Register*, *gehouden bij Seven Matroosen*, *in haer overwintering op Spitsbergen in Maurits-Bay*, *gelegen in Groenlandt*, *'t sedert het vertreck van de visschery-schepen*

der Geoctroyeerde Noordtsche Compagnie, *in Nederlandt*, (*zijnde den* 30 *Augusty* 1633, *tot de wederkomst der voorsz. schepen*, *den* 27 *May*, *Anno* 1634. *Beschreven door den bevelhebber Jacob Segertsz van der Brugge. Gedruckt by Gilles Joosten Saeghman*, *in de Nieuwe-straet*, *ordinaris drucker van de journalen der zee- en landt-reysen*. Er bestaan nog verscheidene andere drukken van, ook een *Kort verhael uyt het Journael van de personen*, *die op Spitsberghen in 't overwinteren gestorven zijn. Anno* 1634. *Gedrukt te Hoorn*. 1648.

Zie M o l l , *Verh. over eenige vroegere zeetogten der Nederlanden*, bl. 103 (noot); T i e l e , *Journal des navigateurs Neerl.* p. 227-279.

[Pieter Segertsz]

SEGERTSZ (PIETER).

Men heeft:

Reisjournael van Jacob Specx ende Pieter Segertsz met het jacht den Brack van Palane naar Japan.

Zie *Specx* (*Jacob*).

[Johan Ludwig Seyffardt]

SEYFFARDT (JOHAN LUDWIG), den 9 Augustus 1723 te Erbach geboren, nam dienst in het leger der staten, en heeft in 1787 tijdens de ongelukkige beroertens hier te lande met een gedeelte van het regement Darmstadt in bezetting op het kasteel Soestdijk gestationeerd zijnde, het geluk gehad eenen verraderlijken nachtlijken overval der Utrechtsche patriotten, militairen onder commando des kolonel K l e i n b e r g s af te slaan, en de pogingen om gemeld kasteel te plunderen verijdeld, bij welke gelegenheid hij eene gevaarlijke wonde ontving, wordende zijn linkerarm verbrijzeld, voor welke daad aan hem door de toenmalige staten van Utrecht eene gouden medaille vereerd werd ter waarde van *f* 80. Op de eene zijde leest men ‘Erkentenis der Ed. Mog. Heeren Staaten 's Lands van Utrecht aan den Edel Gest. Macht. heer J.L. S e y f f a r d t majoor, wegens zijne goede directie en betoonde moed, 26 en 27 Julij 1787;’ op de keerzijde vindt men de Bataafsche Maagd houdende een lauwriertak en in de linkerhand eene vlag waar op een leeuw prijkt, verder staat: Soestdijk manhaftig verdedigd door een detachement van het regiment van Hessen Darmstadt. Met deze medaille werd hij op de Neude in het openbaar plegtig te Utrecht gedecoreerd, ook werd aan hem door den prins v a n O r a n j e , het commandement der stad Kampen opgedragen, van welke post hij bij de beroerten van 1795 eervol is ontslagen. Hoe hij aldaar gehandeld heeft blijkt uit de volgende verklaring door de regering der stad Kampen afgegeven:

‘Wij provisioneele burger-representanten der stad Kampen certificeren ter instantie van J o h a n L u d w i g S e y f f a r d t , dat dezelve zich gedurende zijne inwoning binnen deze stad altijd als een stil en braaf ingezeten gedragen heeft, en dat hij daarenboven in zijn post als groot-majoor en in die qualiteit meest het commando over het garnizoen gehad hebbende

buitengewone ijver en zorge getoond heeft, om de rust in goede order binnen deze stad in alle omstandigheid te helpen bewaren en zulks bijzonder heeft doen blijken gedurende dezen laatsten winter, wanneer hij bij nacht en dag bereidwillig is geweest om de desorder, die door de Engelsche troupes, die rond om deze stad arriveerden, gepleegd werden, helpen te keer gaan, en mede zorg gedragen heeft dat deze stad daarvan gelukkig bewaard is gebleven, zoodat wij en de geheele stad, om welke hij zich bij uitstek heeft verdiend gemaakt, verpligt zijn hem steeds die achting te geven welke hij door zijn gehouden gedrag verdiend heeft. En daar hij bij de aanstaande organisatie der armee waarschijnlijk wegens zijne hooge jaren niet in zijnen post zal kunnen blijven, kunnen wij niet anders als hem door die getuigenis aan alle bewindvoerende ligchamen als een man van eer en bekende probiteit aanbevelen.

In waarheids-oirconde hebben wij deze met ons stadszegel en subscriptie een dezer stads-secretarissen doen bekrachtigen, in Kampen den 25 April 1795, het eerste jaar der Bataafsche vrijheid.'

Hij overleed als gepensioneerd kolonel te Kampen, den 11 Februarij 1814.

Zie *Vervolg op Wagenaar's Vad. Hist.*, D. XXI. bl. 142; en *Part. berigt*.

[Dr. P.J.A. Seignette]

SEIGNETTE (Dr. P.J.A.) is schrijver van eene

Diss. med. de calculo renali. L.B. 1829.

Zie H o l t r o p , *Bibl. med. et chir.*, p. 326.

[A. Seil]

SEIL (A.), graveur uit de 2de helft der 17de eeuw. Men vindt o.a. van hem eenige goede gesneden platen in *zinnebeelden getrokken uit Horatius Flaccus*, *naar de geestrijke vindingen van den geleerden Otto van Veen*, *door Antonie Jansen van Ter Goes.* Amsterd. 1681. 4°.

Zie K r a m m .

[B.G. Seiler]

SEILER (B.G.) is schrijver van eene

Ontleedkundige beschouwing van het menschelijk ligchaam in eenen vergevorderden ouderdom, in H.A. B a k e , R. d e K r u y f f en J. L o g g e r , *Verhandel. en waarneming*. 1804. D. II. bl. 249.

Zie H o l t r o p , l.c. p. 326.

[Joannes Antonius Seinerus]

SEINERUS (JOANNES ANTONIUS) vertaalde:

Orthodoxa Homologia of Regtzinnige bekentenisse des geloofs der Catholyke Apostolische Orientaalsche kerke: door derzelver voorstanders goedgekeurd, *en in de Slavonisch-Russische en gemeene Grieksche lantael eertyts uitgegeven*, *ook mede van anderen in het Latyn overgezet; maar nu in 't Nederduitch overgebragt door Joaunis Antonius Senerus*, *vermeerdert met eene voorrede des vertaelers*, *achter welke de crisis L. Normanni en J. Claudii*, *door duidelijke regtmatige Epicrises beantwoort*

worden. Nog zijn achter de Homologia gevoegt wijdere verklaringen over verscheiden verschillige punten tusschen die kerke en derzelver tegenpartijen. Haarlem 1722. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer.*, *April* 1722 bl. 491.

[Aegidius Seist]

SEIST (AEGIDIUS), predikant te Zegveld, werd door de Synode van Dordrecht in 1619 afgezet, en moest het land verlaten.

Zie B r a n d t , *Hist. der Ref.*, D. III. bl. 970, 971.

[Joh. Chr. Seiz]

SEIZ (JOH. CHR.), uit Frankenland geboortigl, woonde destijds (1740) te Haarlem, en was schrijver van:

Het derde jubeljaar der uitgevondene boekdrukkunst, *behelzende een beknopt histories verhaal van de uitvinding derzelve*. Haarl. 1740. 8°. Hij was zeer bevriend met de Enschede's.

[W. Sekker]

SEKKER (W.) gaf in het licht:

Een huwelijks-leerreden genaamt den huwelijks ring gepast aan den vinger, *over Genesis* 11:18, *waarin de voortreffelijkheid van den gehuuwden boven den ongehuuwden staat werd aangetoont*. Amst. 1750.

Zie A b c o u d e , *Tweede Aanh.*, bl. 140.

[Casparus Selkart]

SELKART (CASPARUS), predikant te Abbenbroek, sedert 1614, in 1619 door gedeputeerden der Delftsche Synode afgezet, om zijne afwijking van de kerkelijke leer, weigerde de acte van stilstand te onderteekenen. Hij werd hierop ingedaagd en, niet verschijnende, gebannen.

Zie U i t e n b o g a e r t , *Antwoordt op de Naerder Unie*, 1631, p. 36, 39, *Remonstr. kerkgang*, bl. 83; B r a n d t . *Hist. d. Ref.*, D. III. bl. 874, 916; S o e r m a n s , *K.R.*, bl. 115.

[Bernard Sellius]

SELLIUS (BERNARD) van Nijmegen, gaf in het licht:

Problemata, *ex praecipuis utriusque Testamenti historiis desumpta*, *aeneis tabulis incisa. Lugd. Bat. Typis Plantin*. 1593.

Zie P o s s e v i n i , *Bibl. Sel.*, lib. XVII; V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 112; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I. p. 138.

[Gerardus Sellius]

SELLIUS (GERARDUS), geboren te Herenthals, rector der latijnsche school te 's Bosch, gaf in het licht:

Rudimenta Linguae Latinae. in 4°.
Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I. p. 361.

[Jan van Sele]

SELE (JAN VAN), voornaam kunstschilder die in de 2de helft der 16de eeuw te Utrecht bloeide.

Zie G u i c c i a r d y n , *Beschrijv. der Nederl.* (Arnhem 1617) bl. 128; K r a m m .

[Johannes van Selen]

SELEN (JOHANNES VAN), kunstgraveur in het begin der 17de eeuw. Hij vervaardigde o.a. in 1590 zeer fijn bewerkte *grotesquen*.
Zie N a g l e r ; K r a m m .

[F. Selke]

SELKE (F.). Van dezen teekenaar komen o.a. voor:

Een boer met een pijp in de eene, *en een glas in de andere hand*, zeer uitvoerig in kleuren geteekend naar A. v a n O s t a d e , en *eene boerin met een kan in de hand*.

Zie K r a m m .

[Jehan le Sellier]

SELLIER (JEHAN LE), kunstschilder, die in 1411-12 voorkomt, en toen te Kamerijk woonde.

Zie K r a m m .

[J. Sels]

SELS (J.) gaf in het licht:

Nieuw handboekje voor de korenmarkt te Dordrecht. Dordrecht 1822.

[Jan Sels]

SELS (JAN), zee-kapitein. Hij behoorde tot de drie kapiteinen, over wie door de admiraliteit van Amsterdam in 1787 vonnis werd gewezen, wijl zij zich aan den dienst der commissie van het defensie-wezen verbonden hadden. Hij werd van zijn betrekking ontslagen, onbekwaam verklaard den lande in eenige hoedanigheid te dienen, verbannen uit het land voor 15 jaren.

Zie J.C. de J o n g e , *Gesch. v.h. Nederl. Zeew.*, D. VI*a*. bl. 413.

[Joost Sels]

SELS (JOOST), verdienstelijk zee officier, die tot den rang van schout-bij-nacht opklom. In 1714 was hij als luitenant ter zee in dienst, en verpligt de wijk te nemen naar 's Hertogenbosch, waar hij een jaar bleef, uit vrees voor zijne schuldeischers, die hij, wegens het niet voldoen zijner achterstallige door de admiraliteit van de Maze, buiten staat was te betalen. Toen kapitein H. L i j n s l a g e r , den 30 Mei 1735, naar Marocco werd gezonden om den vrede te herstellen, voerde kapitein J o o s t S e l s het schip *Wageningen*, dat hem naar Gibraltar, en vervolgens naar Salee moest brengen.

In 1757 vertrok hij op nieuw naar Algiers, en slaagde er in de gerezen bezwaren uit den weg te ruimen. Hij was een geoefend en beschaafd zeeman. Zijne brieven zijn gewoonlijk zeer belangrijk, en het blijkt daaruit dat hij T a c i t u s , G r o t i u s en andere oudere en nieuwere klassike schrijvers met vrucht had gelezen. Vermoedelijk is hij de zoon van kapitein M a u r i t s S e l s , die volgt.

Zie J.C. d e J o n g e , *Gesch. v. Neêrl. Zeew.*, D. V. bl. 81, 213, 303, 349.

[Maurits Sels]

SELS (MAURITS), dapper zeeman, die den lande gedurende den successie-oorlog diende.

Hij nam o.a. deel aan het gevecht, den 19 Mei 1705, met drie Fransche Koningsschepen, van hetwelk men uitvoerig berigt vindt bij J.C. d e J o n g e , t.a.p. D. IV*b*. bl. 401-419.

[Willem Hendrik Sels]

SELS (WILLEM HENDRIK), zoon van den schout-bij-nacht Joost Sels en Catharina Vlaming, dochter van den bekenden dichter Pieter Vlaming, werd den 27 Maart 1741 te Wageningen geboren, aldaar en te Elburg in de gronden

der Grieksche en Latijnsche talen onderwezen, en genoot ook tot zijn 18de jaar het bijzonder onderwijs van den predikant van Barneveld op de Veluwe, waar zijne ouders het landgoed Dennebroek bewoonden. Van hier werd hij naar de Doorluchtige school te Amsterdam gezonden, waar hij voornamelijk de lessen van den hoogleeraar B u r m a n bijwoonde, die zijn lust voor de letteroefeningen, geschiedenis en dichtkunst aanmoedigde, en hem in de fraaije wetenschappen onderwees. Na zich drie jaren aan het Amsterdamsche Athenaeum op de regtsgeleerdheid toegelegd te hebben, werd hij in 1761 te Harderwijk tot meester in de beide regten bevorderd. Kort daarna door de regering van Amsterdam tot boekhouder in de wisselbank, en vervolgens tot auditeur-militair der gewone bezetting van deze stad aangesteld. Noch de werkzaamheden dezer beide ambten, noch de regtsgeleerde praktijk waren naar den smaak van S e l s , weshalve hij zich van het persoonlijk waarnemen zijner ambten ontsloeg, en zich in 1769 naar het ouderlijk landgoed Dennebroek, hem na het overlijden zijner moeder ten deele gevallen, begaf. Hier leefde hij geheel eenzaam, afgetrokken en zeer ingetogen; onthield zich van alle dierlijk voedsel, genoot een zeer korte nachtrust, en besteedde zijn tijd met dichtoeffeningen en godvruchtige overpeinzingen. Het kon niet missen of zulk een gestrenge levenswijs, die hem den naam van philosooph in den omtrek bezorgde, had nadeeligen invloed op zijne gezondheid, die allengskens werd ondermijnd, terwijl zijne krachten afnamen.

Gewis had hij deze ascetische levenswijs tot zijn dood toe voortgezet, indien de uitgaven zijner werken hem niet nu en dan naar Amsterdam riepen, gelijk hij ook in 1789 verpligt was, zich eerst naar Elburg en vervolgens naar Kampen te begeven, waar hij het verlies zijner eenzaamheid zeer beklaagde, welke hij zelfs, schoon ruim bemiddeld, boven het gezelschap van echtgenoot en kinderen verkoos, alzoo hij nimmer gehuwd is geweest. In November 1789 begaf hij zich, na een kort verblijf te Kampen, wegens bijzondere zaken naar Havesthe in Drenthe, waar hij den 16 December 1789 overleed en begraven werd. S e l s is als dichter en zedekundig schrijver bekend. Beter slaagde hij doorgaans in het laatste vak dan in het handteren der lier. Zijne verzameling *Brieven en Bespiegelingen* zijn in 1763 gedrukt. Ondanks eenige gezwollenheid en valsch vernuft, bevatten zij stoute en krachtige regels. Twee jaren later (1765) verscheen zijn *Salomon*, *koning van Israel* in 12 boeken met platen, oogschijnlijk een zwakke nabootsing van H o o g v l i e t s 's *Abraham*, doch niet meer dan een berijmde bijbelsche levensbeschrijving. Hierop volgde in 1767 *Het verbond der genade en het lied van Zion*. Het leerzaamste en beste zijner werken is ongetwijfeld zijne *Zedelijke Uitspanningen* in drie deelen. Amst. 1771, 1774. In 1777 gaf hij *Beschou-*

wingen; waarin hij Hervey tot model nam, in 1779 *Evangelische en Zedelijke Liederen*, vervolgens het eerste deel zijner *Zedespelen* en in 1782 de brochure, *Nederland aan deszelfs zeehelden*. De andere prosaische en gerijmde geschriften van mindere uitgebreidheid zijn door zijn vriend Vitringa bijeenverzameld, en in 1792 te Kampen, onder den titel *Kleine werkjes van Mr. W.H. Sels* in het licht gegeven.

Zie Huberts, *Chronol. Handleiding*, bl. 117; de Vries, *Gesch. d. dichtk.*, D. II. bl. 278; Vitringa, *Levensb. v. Sels;* Witsen Geysbeek, *Apollineum*, D. I. bl. 64, 66; *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 271; *Dieht- en Taelliev. uitsp.*, bl. 16. Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[H. Selijns]

SELIJNS (H.), predikant van Nieuw-Amsterdam op Manhattans in Noord-Amerika, keerde iu 1664 terug, en vestigde zich te Amsterdam, beoefende aldaar de poezy. Ook bezat Jacobus Koning en later J.J. van Voorst van zijne hand een handschrift, getiteld: *Nieuw-Amsterdamsche kerkelijke zaken*.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Ida van Selwerd]

SELWERD (IDA VAN) was de dochter en het eenig kind van den heer van Selwerd, erfelijk leenman of praefectus der bisschoppen van Utrecht te Groningen. De vader gaf zijne dochter in huwelijk aan Herman, heer van Koevorden, die daardoor ten jare 1360 de waardigheid van erfelijk leenman, zoo even vermeld in zijn geslacht overbragt.

Zie v.d. Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 449.

[Johan Sems]

SEMS (JOHAN) geboren in Friesland of Groningen, in 1572. Was zeer gezien in die gewesten.

Men heeft:

Practyck des landmeters: Leerende alle rechte ende kromzijdige landen, bosschen, boomgaerden ende andere velden meten, soowel met behutp der Quadraat, als sonder hetselve enz. Gecomponeert door Johan Sems ende Jan Pietersz. Dou, gheadmitteerde landmeters. Vermeerdert met hondert geometrische quaestien met haer solutien. Door Sybrant Hansz. enz. Ghedrukt, te Aemsterdam bij Willem Jansz. op het water in de vergulde zonnewijzer.

Opdragt aan prins Maurits, get. door Sems en Jan Pietersz. Dou. Leyden 11 Oct. 1600.

Johan Sems ende Jan Pietersz, Dou. Van het ghebruyck der geometrische instrumenten. Ghedruckt by Willem Jansz. in de Sonnewyser.

Opdragt *get. Leeuwaerden Sept. anno* 1600 *aan Wilhelm Ludwig, Graef van Nassau*.

De juiste grenzen tusschen de provincie Groningen en het landschap Drenthe zijn, uit oude stukken, op last der staten

van Groningen, door hem bepaald, aangewezen en aangenomen; ze zijn alsnog bekend onder den naam van de Semslinie. M u l l e r vermeldt een zijner portretten in houtsnede, twee anderen zijn er nog waurvan een door P. F e d d e s van Harlingen gesneden: allen in quarto. Hij overleed in 1623.

Zie over hem. *Navorscher*, D. XVII. bl. 10-12; *Cat. d. Leeuw. Bibl.*, bl. 109 en 110.

[Oth Sem]

SEM (OTH) stempelgraveur te Utrecht, in het laatst der 16de eeuw.

Zie *Utr. Volksalm.*, 1861, bl. 55; K r a m m .

[Sieuwert Pieterszoon Sem]

SEM (SIEUWERT PIETERSZOON), een vermogend Amsterdamsch koopman, en een der eerste oprigters en bewindhebbers der O.I. Maats. Ook hij droeg, nevens andere aanzienlijke stadgenooten de kosten van den eersten scheepstogt, door K o r n e l i s H o u t m a n , langs den zuidelijken uithoek van Afrika, sedert de Kaap de Goede Hoop genoemd. Van 's mans weldadige godsvrucht en die zijner echtgenoote, M a r r e t j e A r e n d B o u w e r s dochter is nog heden ten dage een bewijs voorhanden, in een hofje te Amsterdam, naar de laatstgemelde *Bouwers-huisjes* genaamd.

Zie W a g e n a a r , *Amstend.*. D. IV. bl. 96, D. VIII. bl. 618; K o k .

[Arend Brouwer Semeins of Semein]

SEMEINS (AREND BROUWER) of SEMEIN, afstammeling van het bekende geslacht van dien naam te Enkhuizen, werd aldaar geboren, studeerde voor predikant, werd het in 1731 te Hippolytus-Hoeff en Westerland op Wieringen, in 1734 te Asperen, in 1740 te Deventer, en in 1741 te Dordrecht, waar hij den 8 October 1778 overleed. S e m e i n s was een beroemd prediker en groot geleerde. V a n B r a a m hief bij zijn overlijden een lijkzang aan.

Zie Boekzalen over de jaren; B e e k m a n , *Beschrijv. v. Asperen*, bl. 292, 393; B r a n s , *Kerk. Reg.*; S c h o t e l , *K.D.*, D. II. bl. 347; P.V. B r a a m , *Carmina*, p. I. seqq.

[Mr. Cornelis Keizer Semeins]

SEMEINS (Mr. CORNELIS KEIZER), zoon van R e m m e r t K e i z e r en L i e f j e L u c a s . Deze laatste was de dochter van zekeren L u c a s , getrouwd met de dochter van P i e t e r S e m e i n s , een der bekende broeders te Enkhuizen (die volgen), C o r n e l i s was practiserend advocaat te 's Hage, en gaf in het licht:

Korte Deductie ofte verklaringe aengaende de Acten en Obligatien aen Pieter Jacob en Meinert Semein van Enckhuysen; mitsgaders denselver descendenten en nakomelingen by zyn Excell. Prince Willem Hooghl. Mem. in 't jaer 1577, *en de Hoogh. Mog. Staten-Generael* 1578 *voor eeuwig ende altoos verleent ende gegeven, ter zake van de groote diensten en weldadigheden aen de Landen ende byzonderlyk aen Hoogh. gemelte zyn Excell. Prince Willem van Orangie gedaen ende gepleeght. Dienende tot justificatie ende bewys van 't recht ende Privilegie, dat de*

voorzeide Nakomelingen van welgemelte Pieter, *Jacob ende Meinert Semein*, *tot het eyschen*, *occuperen ende bedienen van alle vacante Ampten en Officien*, *in alle plaetsen*, *collegien en steden*, *naer derselver bequaemheit*, *vervolgens ende onwedersprekelyk*, *als eigen is competerende ende toebehoorende*.

Gedrukt te 's Gravenhage, *by Jacobus Pietersz. Semeyn*, *Boeckverkooper in de Vlaming-straet*, *op den hoek van de Nieuwe straet*, *in de Maegt van Enckhuysen*, A°. 1703.

De eerste druk verscheen te Enkhuizen bij D. K u i p e r 4°. In de kon. bibliotheek te 's Hage berust *Register van de Acten*, *Obligatiën*, *Verklaringen ende Munimenten*, *dienende tot nader verstand van voorgaende Deductie en mitsgaders tot Bewys van de Faicten en omstandigheden aengaende de Faicten en omstandigheden aengaende de Praceeminentien*, *voor-regten en Privilegien aen M.P. en J. Semeins enz*. (1575-1571) 's Gravenh. S c h e l t u s 1695. in fol.

Requeste voor Margaretha, *Levina ende Maria Keyser Semeins* in fol.

Extract uyt de Genealogie van het Geslagte der Semeinen van Enckhysen, *rakende de naccomelingen van Pieter Semeyn voor Keyzer Semeyns*. 1765. in fol.

Zie *Nav.*, D. II. bl. 346, D. III. bl. 344.

[Mattheus Semeins]

SEMEINS (MATTHEUS) was een sterrekundige te Enkhuizen, bekend door zijne geleerde twisten met den hoogleeraar J. L u l o f s . Hij gaf in het licht:

Nieuw ontdekt Magnetische systema, *rakende de loop van den aardkloof op zijn jaarlijksche weg*. Enkh. 1767.

Over den aardkloot van binnen. Amst. 8°.

Nadere Demonstratie.

Merkwaardige verzameling van Brieven tusschen denselven en Prof. Lulofs. 's Hage 1764.

Zie S c h o t e l , *K.D.*, D. II. bl. 347; A r r e n b e r g , *Naaml.*, bl. 170.

[Simon Semeins of Semein]

SEMEINS of SEMEIN (SIMON) van Enkhuizen, leefde in het midden der 16 eeuw, ijverde reeds eenigen tijd vóór de troubles tegen de Spaansche inquisitie en deed vervolgens prins W i l l e m I, met gevaar van zijn leven en een deel van zijn goederen groote diensten. ‘Ook wilden zich zijne drie zonen P i e t e r , J a c o b en M e i n d e r d , toen deze landen in het uiterste gevaar waren van in eene eeuwige slavernij en tiranni der Spanjaarden te storten, zich ten dienste en liefde des vaderlands in geenerlei wijze onttrekken, maar hebben, onaangezien vrouw en kinderen, met het schrikkelijkste gevaar hunner levens, hunne personen en goederen den vaderlande en den hooggedagte Prince van Oranje in 't bijzonder opgedragen, hunne juwelen en andere roerende goederen verkocht, en onroerende verzegelt en de gelden ten dienste van den lande en der prince gegeven. Daarenboven hebben zij ook schepen ten

oorloge uitgerust, en in eigen personen daermede den prins van Kampen gehaalt, binnen Enkhuizen gebragt, en uit hunne eigene beurzen hem in 't bijzonder aldaar opgeoffert en gegeven eene somme van zestien duizend currente guldens. Ook hebben zij niet alleen vele schepen uit hunne bijzondere middelen tot de slagen van de Zuiderzee en Diemerdijk uitgerust, maar ook zelfs in persoon zich derwaarts begeven, de gemelde Pieter en Jacob Semein, gezegd Til, het bevel over verscheidene schepen gehad, en (naar sommiger oordeel) meer gedaan dan alle anderen; waarover ook na de gevangenis van Boshuizen van de quaadwilligen en Spaanschgezinden, deze versen werden gestrooid:

'Semeins in raad en daad, en Buiskes van Enkhuizen,
Die brengen naast de Prins, in Holland all' abuysen.'

Behalve dat zij niet alleen Enkhuizen, Hoorn en Medenblik, maar ook Haarlem en Alkmaar hebben bewogen den prince te zweren, en de wapenen voor de vrijheid aan te nemen. Zó dat boven deze en andere grote diensten (daar inne ook de gemelde Pieter Semein tot het uiterste einde zijns levens, zoo als kapitein, als andersints heeft volhard) den lande en zijne Princelycke Excellentie in 't bijzondere gedaan, alleen het verschot der gezegde Semeinen, ten dienste en liefde van het land en der prince zo mildelijk opgebragt, verre boven de somme van veertig duizend currente guldens quam te belopen, zonder daarvoor of tegen eenige vergelding of beloning, zo voor 't een als 't ander te hebben ontfangen. Uit het gezegde blijkt dat de Semeinen, volgens de verklaring van geloofwaardige getuigen, de notabelste instrumenten geweest zijn, naest God en den Prince van Oranje, tegen den hertog van Alva, en dat zij voor de troubelen de magtigsten in het Noorderquartier zijnde, meest alle hunne goederen vrijwillig en zonder restitutie dezen lande en den Prince hebben opgeoffert. Uit aanmerking van dese kragtigste en dringende oorzaken heeft de Hoog-gedagte prins Willem, wegens de zestien duizend gulden en andere verschote penningen, mitsgaders groote diensten aan zijne excellentie gedaan, na voorgaande aecoord en verdrag met dezelve, op den 16 October 1577 behoorlijke acte in forme gepasseert, en, met zijn eigen hant onder bekent, aan hen overgelevert, luidende aldus:

Acte van Zijn Excellentie Prince Willem de Oude, van den 26sten October 1577.

Willem van Nassau, Prince van Orangien, Grave van Nassauw & Ruwaard van Braband, Goeverneur over Holland en Zeeland, heeft den 26sten October 1577 aan Mijndert Semeyn van Enkhuize getrouwd aan de huyze van Egmondt, en d'ouste zijner naarkomelingen in infinitum gegeven, gelijk hij doet bij dezen, den tietel van raad der Prince van Orangien; mitsgaarders dat Pieter Jacob en denzelve Mijn-

dert Semeyn en haare descendenten in infinitum, tot alle tijden tot alle ampten, die zij bequaam wezende, moogen begeren geprefereerd zullen zijn, en bleiven eeuwiglijk, uit zaake van de mildadigheden en de groote dinsten aan de Nederlanden en in het bizonder aan zijn Excellentie gepleegd.

(Was getekend)

WILLEM VAN NASSAUW.

Geaccordeerd met de prineipale minuten bij ons notaris en twe oude schepenen op den 4de Februarij 1579, Freerk Simonsz., Gerrit Meijndert, Thomas Bas.

Notaris Publicq.

Een dergelijk contract sloten de staten:

Acten bij de Generale Staten der Landen op den 13den Augustus 1578.

De Prelaten, Edelen, en Gedeputeerde van de steden representeerende de Generale Staten van deze landen Heere Prince van Orangien getekend en ook verstaan hebbende de mundere daden der Semeynen, en dat zij in de uiterste nooden bij deze landen meer dan veertig duijsenden rente guldens, zonder eenige tegen giften opgezet hebben, hebbende de Semeynen belooft en willen bij dezen, dat dezelve Semeynen met hunne respectieve desendente voor de eerste erkentenisse altoos en eeuwiglijk voor alle andere gepreffereerd zullen zijn in het occupeeren ende bedienen van alle zodanige vacante ampten, als zij zouden moogen begeeren, ten waare haare notoire onbequaamheid tot den zelve zoude worden aangewezen.

Gedaan en besloten in de vergadering van de Generaale Staaten den 13de Augustus 1578.

Onderstond bij ordonnantie van de voorzeide staaten.

(Was geteekend)

J. HONSLIN.

Geaccordeerd met de principale minuten bij ons notaris en de oude scheepenen op den vierden Februarij 1579, Freerk Siemonsz., Gerret Myndertsz., Thomas Bas.

Notaris Publicq.

Onder de familie papieren vindt men nog de volgende stukken:

Verklaringen in de Jaare 1613, wegens gezegde van Prince Mouritius.

In 1613 is door heeren burgemeesters van Enkhuizen op verzoek van Mr. Poulus Bertinus, getrouwd met Freekje Meindert Semeijns en pensionaris van Enkhuizen, verklaard. Getuigen ter requisitie van onsen pensionaris Bertius, dat de actens bij den heere Prince van Orangien, ende heere staten aan de Semeijnen gegeven, sijn obligatoir, ende niet alleen de Generaale Staten, maar ook de particuliere Staten, ende respective steden verbonden omme de Semeijnen te moeten prefereren tot alle ampten, en verders de selve aen te doen alles wat honorabel is, als wel wetende, dat sulks de meininge van hooggemelte heeren altoos is geweest en blijven moet begrijpende onder de Semeijnen ook die geene die aen de eigen echte dochters getrouwt sijn.

Ook dat de heere Prince Mouritius d'actens, bij zijn heer vader ende heere staten aen de Semeynen gegeven, lezende heeft geseit, dit sijn waerlijk aengename Hypoteecquen, ende geheel eerlijke lasten op het Prinsdom van Orangien, ende dese landen, die uit de grootste diensten, ende welvaren deser landen gesproten sijn, ende dat die geene die eenighzints in dese quam te blijven in gebreeke, de ondankbaersten des werelts moste genoemt werden, ende dat hij Prince begeerde, ende wij ook helooft hebben dat wij de Semeijnen, ende hare decendenten alle vrijheden ende praceminentien, dien sij oit mochten begeeren, souden vergunnen, gelijk wij ook doen bij dezen voor ons en de onse nakomelingen; tot een waerheit sterken hebben wij hieronder onse handen gestelt den 11 Januarij 1613. Onderstont (was geteekent) Freek Jansz. Lucas Gerritsz. Willem Cornelisz. Wijbrandt Gerbrantsz. Noch lager stont neffens het grootzegel van Enchuisen, op het ernstigh versoek van Bertius voornoemt.

Ende opdat doch aen dese onse verklaringen niets soude werden getwijfelt, hebben wij boven geschreven burgemeesteren onse stadtszegel hieronder gedaen drukken op den 12 Januarij 1613

Na collatie met den principalen bevinden te accorderen bij mij notaris publicus desen zelve dito.

(Was geteekent)

P.P. Cok.

Approbatie van den heer Prince van Orangien Willem de III van dato den 16 Februarij 1678.

Zijne hoogheid gesien en geexamineerd hebbende den inhoud der requesten met de declaratoire actens en docamenten daarbij aangetogen en daartoe specteerende, heeft de voorrechten en prevennenten, die daarbij aan de Semeynen van Enkhuyzen en haare nasaten in infinitum gegeven tot een erkentenisse van haare trouwe en loffelijke dinsten den landen en onze voorvaderen ontsterffelijke memoriën bewezen mits dezen ende zelve nasaten, sooverre als die tot eenige ampten en demiteiten capabel zijn, wel willen approbeeren confirmeeren en bekragtigen gelijk dezelve geapprobeerd geconfirmeerd ende bekragtigt werden bij deezen.

Gedane in den Haage den 16 Februarij 1678.

(Was getekend)

G.M. Prinse d'Orange.

Onderstond ten ordonnantie van zijn Hoogheid

(L.S.)

Joh. Pessers.

In dese der stukken en Beweizen wegents de Prefferentie aan de Semeynen en hunne naarkomelingen verleend.

1. Preferentie gegeven aen de Semeynen door Willem van Nassauw den 26 Octobe 1577. 2t. Preferentie bevestigd door de generaale staten met een verschot van 40,000 guldens den 16 Augustus 1578. 3. Korten inhoud der dinsten verschot, actens en uit het memoriaal der Semeynen van den 4 Februarij 1578. 4. Missive van Jacob hunner aan Pieter Semeyn den 19 Maart 1579 gevende een remotie te kennen. 5. Notarieele getuigenisse den 2de Januarij 1580. 6. Obligatoire verklaringen van Burgemeesteren van Enkhuizen in 1588 en 1589. 7. Verklaringen 1613 wegents 't gezegde van Prince Mourits. 8. Twe verklaringen dat de personen aan de echte dochteren getrouwd, meede hiertoe behooren. 9. Verklaringen van den 28 December 1625 wegents het gezegde van prins Hendrik. 10. Verklaringen van den Mey 1628 wegens het gezegde van prins Mouritz. 11. Verklaringen van

den 5e November 1628. 12. Verklaringen van den 16 Januarij 1632. 13. Verklaring van den 6 Januarij 1642. 14. Missiven van den secretaris Timman 2 April 1650.

15. Approbatie en confirmatie van de actens door den heere prince van Orangien Willem den Derde den 16 Februarij 1678.

Zie Bilderdijk, *Vad. Gesch.*, D. VI. bl. 287-291, 310; Centen, *Verv. d. Hist. v. Enkh.*, bl. 10-14, 45, 57, 98, 119, 195, 426, 447; Abbing, *Gesch. der stud.*; Hoorn, D. I. bl. 42-62, V. bl. 295, 296; *Nav.* D. II. bl. 646, D. III. bl. 144, D. VIII. bl. 227, D. IX. bl. 184, D. IV. bl. 129, D. VII. bl. 196, *Cat. mss.* J. v. Voorst, bl. 115.

[M. Semeins]

SEMEINS (M.) gaf in het licht:

Corte beschryvinghe over de Haringh-visscherye van Hollandt 4 *druck*. Amst. 1640. 8°.

[Samuel Keyzer Semeins]

SEMEINS (SAMUEL KEYZER), zoon van mr. Cornelis Keyzer Semeins, verzocht in 1699 aan de staten van Holland en West Vriesland ‘octrooi op eene nieuwe uitvinding van een nieuw metael, seerna het zilver imiteerende, hetwelck van niemandt soodanigh en is gevonden. Ende alsoo denselven suppliant van voornemen is daervan te doen maken allerhande soorten van wercken, als leepels, forcken, tafelborden ende andere noodzakelyckheden in de huyshoudingh gebruyckelyck ende tot allerley sieraedt dienende, als kandelaers, snuyters ende diergelycke. Ende hij suppliant beducht is dat yemandt mochte komen te ondernemen onder eenige valsche soorten van andere stoffen hetselve na te bootsen, en de luyden alsoo te abuseren in de stoffe of materialen, alsoo des suppliants metael bequaem is om in te koken, en het beste tin in te smelten, en zoo smedigh, dat men het kan tot draden laten spinnen om kanten en franjes van te maken, ende met silver en alles overeenkomt behalve de capel of test’ enz. Door gecommitteerde raden, in wier handen dit request gesteld was, werd den 21 Julij 1699 geadviseerd, dat op zijn verzoek hem een octrooi van 15 jaren zou verleeud worden.

Zie *Nav.*, D. VIII. bl. 227, D. IX. bl. 184.

[Agatha Maria Sena]

SENA (AGATHA MARIA), huwde Jacob Muhl, en was de schoonmoeder van den dichter Nicolaas Simon van Winter, door zijn eerste huwelijk met beider dochter Johanna Muhl. Zij liet alleen voor hare familie drukken hare *Dichtlievende Huisoeffeningen*, die zich door eenvoudigheid en bevalligheid onderscheiden.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenboek*, D. V. bl. 278.

[Gerard Heinrich van Senden]

SENDEN (GERARD HEINRICH VAN) werd den 23 December 1793 te Uphusen, waar zijn vader Wigbold Coens van Senden, predikant was, geboren. Reeds in zijn eerste jeugd hij zulke vorderingen in geschiedenis, taalkunde en andere vakken van wetenschap, dat zijne onderwijzers hem den kleinen polyhistor noemden. Later werd hij de roem der Latijnsche scholen te Aurich en te Emden. In Aug. 1811 werd hij te Groningen als student ingeschreven, spoedig *Baccalaureus literarun*, en hij dacht niet te rusten voor hij licentiaat in

de letteren en doctor in de godgeleerdheid was geworden. Doch hij werd genoodzaakt als vrijwilliger de wapenen op te vatten. Pennen en boeken werden met zwaard en schietgeweer verwisseld, en hij trok met de Lingensche-Tecklenburgerjagers op. Van den dienst ontslagen, gaf hij de plannen van den doctoralen graad op, bezocht zelfs de academie niet meer maar bereidde zelf zich tot zijn candidaats-examen in de godgeleerdheid, dat hij met veel lof aflegde. Den 26 Julij 1815 aanvaardde hij de bediening als herder en leeraar te Nendorp, vijf jaren later nam hij de beroeping aan naar Middelbert, en in 1832 naar Zwolle aan.

Reeds als student verpoosde hij zich met de lier. Het waren dan schoone verzen, die uit zijn boezem opwelden of uit het Hollandsch in de Hoogduitsche taal werden overgebragt. Later heeft de ijverige beoefening van de gestrengste wetenschap, het dichterlijk vuur dat hem bezielde nimmer uitgedoofd, en al schreef hij ook over de dorste en diepzinnigste onderwerpen, men gevoelt steeds dat hij een dier schrijvers is, gelijk ergens van F. H e m s t e r h u i s wordt gezegd: *qui cachent une imagination vive sous une logique austère*.

V a n S e n d e n was een dier godgeleerden, die bovenal en allereerst naar grondige en onwankelbare overtuiging zocht van den goddelijken oorsprong der leer, die hij predikte, 't geen hem van zijn academie tijd tot de gezette beoefening der zoogenoemde *Apologetiek* leidde. De vrucht hiervan was zijne *Verdediging van Bijbel en Openbaring tegen de voornaamste vroegere en latere bestrijders van dezelve*, die, schoon onvoltooid, een groote aanwinst voor onze godgeleerde letteren is. Zij werd in het Hgd. overgezet, en vond bij onze niet altijd toegeeflijke naburen grooten bijval. Van zijn kanselarbeid had hij, gedurende de eerste 17 jaren zijner bediening, weinig proeven bekend gemaakt, maar sedert hij voor de gemeente te Zwolle optrad, gaf hij er verscheidene in druk, die zich door eene eigenaardig levendige kleur onderscheiden. Bijzondere bekoorlijkheid had de aardrijkskunde en vooral de gewijde voor hem, ja de gewijde geographie was het middelpunt zijner studiën. Onder anderen was de Atlas, die hij op verzoek van v a n d e r P a l m voor diens bijbelvertaling ontwierp er de vrucht er van. Hij voegde er eene beknopte vertaling bij, doch het *Register op den Bijbel-Atlas*, *of Woordenboek der gewijde aardrijkskunde*, mogt hij niet voltooijen. Zijn vurige wensch, om het H. Land te bezoeken, werd echter vervuld. Hij had het voorregt hare koningl. hoogheid prinses M a r i a n n e als geestelijke en aardrijkskundige te vergezellen, en gaf, na zijne terugkomst, het eerste deel zijner reisbeschrijving in het licht. Met groot verlangen zag men naar het tweede deel uit, toen men plotseling de mare van zijn overlijden vernam. Hij ontsliep den 20 October 1851 in den ouderdom van nog

geen 58 jaren. V a n S e n d e n was ridder van den Nederl. Leeuw, de godgeleerde faculteit der Leidsche hoogeschool benoemde hem *honoris causa* tot doctor in de godgeleerdheid. Ook was hij lid van verschillende buiten- en binnenlandsche genootschappen.

In 1816 trad hij in het huwelijk met mejufvrouw O y l a m , dochter van een aanzienlijk koopman te Emden. Hij liet drie zonen na, mr. E.G. v a n S e n d e n , procureur te Zwolle, G.H. v a n S e n d e n (die volgt) en W.C. v a n S e n d e n , toen student in de theologie te Leiden.

Hij gaf in het licht:

De vertaling der 95 *Stellingen* van C l a u s H a r m s , door dezen in 1817 *uitgegeven tot dankbaar aandenken aan de* 95 *stellingen van* Dr. M. L u t h e r , met een voorberigt.

De nagedachtenis van den hoogl. T.A. Clarisse, *plegtig gevierd in eene openlijke vergadering van het natunr- en scheikundig genootschap te Groningen*. Gron. 1828 met de afb. v. C l a r i s s e .

De Evangelische bediening onder de verschrikkingen der cholera verheerlijkt, *of Samuel Huber*, *gedurende te cholera in Augustus*. Gron. 1830.

Verh. over de hervorming van den tegenwoordigen staat der Nederlandsche Herv. kerk. Amst. 1840.

Davids Schwanengesang, *eine Predigt zum besten der Griechen herausgegeben*. Brem. 1823.

Leerrede over 2 *Chron. V.* 13, *ter plegtstatige inwijding van het orgel in de kerk te Middelbert*. Gron. 1823.

Jezus heerlijk en verheerlijkt, *eene leerrede over Joh. XII:*20-29. Gron. 1825.

*Leerrede over Handel. XX:*17-28 *uitgesproken in het uur van plegtig afscheid als herder en leeraar van Middelbert op den* 24 Junij 1832. Gron.

*Leerrede over Hebr. XII:*18-23 *bij het aanvaarden van de dienst in de gemeente van Zwolle*. 1832.

Het groot onderwijs, *dat God door de thans heerschende ziekte aan het menschdom geeft; Leerrede over Jes. XXVI:*9 *b. Tweede druk*. Zwolle 1832.

Het achtiende eeuwfeest van des Heilands dood plegtig gevierd. Vrijdag van 1833.

Het achtiende eeuwfeest van de goddelijke invoering des Christendoms in de wereld, *plegbig gevierd op Pinkster van* 1833.

Leerrede ter inwijding van heb kerkgebouw, *en ter bevestiging der geref. gemeente aan de Dedemsvaart en de geschiedenis van de eerste veenkolonie in Overijssel met kaart enz.* Zwolle 1834.

De laatste avond van het jaar 1835. Zwolle 1836.

De vereeniging tusschen leeraar en gemeente in hare alles overtreffende voortreffelijkheid beschouwd, *eene leerrede ter bevestiging van J.C.F. Sandick*. Zwolle 1836.

De plegtige bevestiging van leerlingen tot lidmaten der gemeente te Zwolle op Paschen. 's Hage 1836.

Leerredenen over de geschiedenis van Jezus lijden en sterven. 2 D. Gron. 1839.

Leerredenen over verschillende onderwerpen. Leiden 1843.

Leerredenen over Feesstoffen, 2de druk. Zwolle 1847.

Dankstond voor den oogst, *met bijvoegsels*. Zwolle 1847.

Het tweede eeuwgetijde van den vrede van Munster, *godsdienstig gevierd den* 5 *Nov.* 1848. Zwolle 1848.

Bij de inwijding en bevestiging van G.H. van Senden Jr. tot predikant te Kruisland. Zwolle 1849.

*Leerrede over Jerem. XXIII:*23, 24, *bij gelegenheid van de voorgenomene reis naar het Heilige Land*.

Nagelaten Leerredenen. 2 D. Zwolle 1852 m. portr.

Christelijk onderwijs in de geschiedenis des Bijbels voor eerstbeginnenden en eenvoudigen.

Aardrijkskundige beschouwing van Palestina. Zwolle 1837.

Verdediging van Bijbel en Openbaring tegen de voornaamste vroegere en latere bestrijders van dezelve. Gron. 1827-1841. 3 st. niet voltooid.

Klaagzang bij het afsterven van Herman Muntinghe. Gron. 1824.

Zier feierlichen Vermahlung S.K.H. des Prinzen Friederich der Nederlande. 1824.

Bijbel-atlas, *voornamelijk ten gebruike bij de bijbelvertaling van den hoogleeraar J.H. van der Palm*. Leiden gr. 4°. 1840-1844.

Register op den Bijbel-atlas. Leiden. (Slechts tot letter J.)

Alpenrozen 2 D. Amst. 1842-1843. 8°. In het Hgd. vert. *Z. Blätter für literarische Unterhaltung* n. 321. 17 Nov. 1843.

Het Heilige Land of mededeelingen uit eene reis naar het Oosten, *gedaan in de jaren* 1849 *en* 1850, *in gezelschap van Hare Koninklijke Hoogheid de Princes Marianne der Nederlanden. Eerste deel*. Gorinchem 1851. 8°.

Zur feierlichen Verlobung der Princessinn Marianne, K.H. 1830.

Zur feierlichen Vermahlung der Princessinn Marianne, K.H. 1830.

Aan Neêrlands krijgslieden, *in Nov.* 1830.

Bato, *Blumenlese Hollandischer Gedichte älterer und neuerer Zeit*, *ubersetzt von Dr. Ludwig Tross*, *nebst einer Zugabe von G.M. v. Senden*. Siegen u. Wiesbaden 1846.

Der Tempel der Natur, *ein Lied zur* 25 *jährigen Jubelfeijer der Physisch-Chemischen Gesellschaft zu Groningenam*. a. 1 März 1826.

Uitboezeming bij het overlijden van de Hoog-Geboren Vrouwe Antoinette Marie Charlotte, *gravin van Rechteren*, *geb. gravin Bentinck*. 1832.

Ontboezeming der gemeente van Tergast (*Oost-Vriesland*) *bij dc plegtige viering der in haar midden getrouw volbragte* 50 *jarige dienst van haren leeraar Otto Galama*, *op den* 28 *Julij* 1833.

Drie Cantaten ter gelegenheid van het 25*jarig feest van het departement Zwolle der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*. 22 Oct 1840.

De Drusus. De Alpenroos. Op de eerste vaart der stoomboot der stad Zwolle. Bij het van stapelloopen van het driemastkofschip de stad Zwolle.

Zie *Handel. d Maats. van Ned. Letterk.* 1852; *Kunst- en Letterb.*, 1851, N°. 45, bl. 290, 291; Sepp, *Proeve eener Pragm. Gesch. d. Theol.*, bl. 59, 209, 259; Levenschets vóór de *Nagel. Leerredenen;* Glasius, *Goduel. Nederl*; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

[Gerard Hendrik van Senden]

SENDEN (GERARD HENDRIK VAN), tweede zoon van den vorige, studeerde te Leiden, werd predikant te Kruisland, en vervolgens te Leur. Hij overleed in of kort na 1862.

Men heeft van hem:

Heike (*het*) in *Vad. Letteroef.* 1856. D. II. bl. 476, later afzonderlijk herdrukt, en geheten: *een woord over de geschiedenis en den tegenwoordigen toestand der bewoners* enz. Breda 1861. 8°.

Geschiedenis der hervormde gemeente aan de Leur. 's Hertogenbosch, 1862. 8°.

[Arnoldus Senguerdius]

SENGUERDIUS (ARNOLDUS) werd in 1610 te Amsterdam geboren, studeerde te Leiden in de godgeleerdheid, na zich onder Burgersdyck op de wijsbegeerte te hebben toegelegd, en de doctorale waardigheid in dit vak verkregen te hebben. Van Leiden begaf hij zich naar Franeker, waar hij Maccovius en Amesius hoorde en, na er toe bevoegd verklaard te zijn, in verschillende gemeenten optrad. Doch spoedig mogt hij zich geheel aan zijn geliefdkoosd vak, de philosophie, wijden, daar hij van den Utrechtschen magistraat verlof ontving aan het illnstre gymnasium voorlezingen te houden over de metaphysica (1635). Daarna (1636) werd hij gewoon, en vervolgens (1639) buitengewoon hoogleeraar in de metaphysica en physica op een wedde van *f* 300, onder voorwaarde binnen 4 jaren, zonder toestemming van den magistraat, de academie niet te verlaten. In 1641 werd zijn wedde met nog *f* 300 vermeerderd, en hem den titel van *Professor honorarius* gegeven. In 1648 volgde hij te Amsterdam Caspar Barlaeus op, en overleed den 8 Maart 1668, in den ouderdom van 57 jaren. Hij huwde Cornelia Webber, die hem een zoon (die volgt) schonk. Janus Klinckius hield een lijkrede op hem.

Hij schreef:

Collegium Metaphysicum. Traj. 1635 en 1640.

Introductio ad Physicam. 1644. 12°.

Index Metaphysicae generalis et specialis. Traj. 1647. 12°.

Oratio de vero philosopho. Amst. 1648.

Collegium physicum. Amst. 1652. 12°.

Collegium ethicum. Ibid. 1653. 12°.

Exercitationes physicae. Amst. 1659. 12°.

Osteologia corporis humani et Discursus de ostento Dolano. Amst. 1662. 12°.

Bij M a t t h a e u s , *Syll. Epist.* komt een brief van J o h . I s . P o n t a n u s aan hem voor:

Zie B u r m a n , *Traj erud.*, p, 355; V o e t , *Disput. Theol.*, T. IV. p. 290; Dez. *Bibl. studios*, *Theolog.*, l. II. c. 13; S c h o o c k i i , *Exerc.*, XXI. §. II; M e r k l i n i , *Linden. renov.*, p. 90; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I. p. 104; W a g e n a a r , *Amsterd*, D. III. bl. 231; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L.H.*, D. II. bl. 151; H e r i n g a , *de auditorio*, p. 135; J ö c h e r .

[Wolferdus Senguerdius of Wolfgang Senkward]

SENGUERDIUS (WOLFERDUS) of WOLFGANG SENKWARD, zoon van den vorige, werd den 4 Julij 1646 te Utrecht geboren. Op het voetspoor van zijn vader, legde hij zich op de wetenschappen en bijzonder op de wijsbegeerte toe, en maakte daarin zulke vorderingen, dat hij, op grond daarvan en zijne gehechtheid aan de oude leer, in 1665 tot buitengewoon en het volgend jaar tot gewoon hoogleeraar der wijsbegeerte aan de Leidsche hoogeschool werd benoemd. In 1701 werd hem, in plaats van S p a n h e i m , ook het toezigt over de openbare boekerij opgedragen.

Met den hoogleeraar de V o l d e r hielp hij de gronden leggen voor het onderwijs in de proefondervindelijke wijsbegeerte. De luchtpomp door C. v a n G u e r i c k e uitgevonden en door B o y l e verbeterd, bragt hij tot meerdere volkomenheid, en vervaardigde ook andere werkkingen daartoe noodig. Hij overleed 26 Januarij 1724.

Behalve den *Catalogus* der Leidsche bibliotheek gaf hij in het licht:

Disp. Philos. inaug. de Tarantula. L.B. Elzev. 1667.

Dissertationum physicarum selectarum decima, *undecima*, *et duodec. de rabie canum. sub praes. W.S. disq. subj. G. ab Ophoven cet*. L.B. Elsev. 1674.

H. Dibbetzi, *praes. W.S. Disp. phil. de sede animae rationalis*. L.B. Elsev. 1676.

Disput. physica select. sexta et sept. dec. de particulis subtilibus, *sub. praes. W. Senguerdi dis. J. Coninck cet*. Ibid. 1679.

A. Duez, *praes. W. Senguerdio*, *Disputationum Physc. select. quinta decima q.e. de Diebus canicularibus*. Ibid. 1678.

Rationes atque experientiae Connubium, *continens Experimentorum physicor. mechn. cet. enarrationem cet. Acc. ejusd. Disquisitio de Tarantulo tertio ed. Roterod*. B. B o s . 1715.

Zie T e W a t e r , *Narratio*, p. 197; S i e g e n b e e k , *Gesch. d.L. Hooges.*, D. I. bl. 229, D. II. T. en B. bl. 151, 270, 280; S c h o -

tel; *de Leidsche Bibl.*; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 65, 79, 80, 89, 100, 104, 134; van Kampen, *Gesch. d. Let.*, D. II. bl. 81; van Lennep, *ad d'Orvill*, p. 118 seqq.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*. D. I. bl. 201, 220, 369; Nieuwenhuis; Kobus; de Rivecourt en Jöcher. Zijn beeldtenis vindt men in de *effigies* van van der Aa.

[Mr. Willem Adriaan Senn van Bazel]

SENN VAN BAZEL (Mr. WILLEM ADRIAAN) ontvangergeneraal te Batavia, in 1809 lid in den raad van Indië, en vervolgens president der bank van magistrature te Batavia, aldaar overleden 16 April 1817, oud 62 jaren.

Part. berigt.

[Jan Senten]

SENTEN (JAN), Rotterdammer, is dichter van *De nieuwe vrucht des wijnstocks*, *inhoud: eenighe Pss. ende Lofzz.* (*en Gheestelycke Liedekens*). *Ter Ghouden*. 1624. 16°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 169.

[Walter Senserff]

SENSERFF (WALTER), ridder, oud-burgemeester van Rotterdam, bewindhebber der O.I. compagnie, bepaalde bij uitersten wil (10 Oct. 1737) dat jaarlijks te Rotterdam een der hervormde predikanten, voor een eeregeld van *f* 500, 8 leerredenen zou houden ter wederlegging van Atheïsten, Deïsten, Heidenen, Joden en Mahomedanen of andere tegensprekers van den Christelijken godsdienst; terwijl hij tevens begeerde, dat de prediker in zijn leerrede zich moest onthouden van wederleggende aanmerkingen op de leerstellingen van zoodanigen, welke men doorgaans onder de Christenen gewoon was ketters en sectarissen te noemen. Deze beschikking stond gelijk met eene dergelijke van R. Boyle te Londen. De eerste predikant, die, na 's mans dood (Aug. 1752), door de achtergeblevene weduwe daartoe benoemd werd, was Joh. Patijn.

Zie Kobus en de Rivecourt.

[J. Sent]

SENT (J.) is vervaardiger van een *Liedboek* in 1679 te Leeuwarden in het licht verschenen, en in de bibliotheek der Doopsgezinden te Amsterdam voorhanden.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[W. van Senus]

SENUS (W. VAN), plaatsnijder te Amsterdam, geboren in 1774, van wien men vele platen, zoo afzonderlijk als in boekwerken vindt, b.v. de portretten van *Mevrouw Ziesenis*, *geb. Wattier*, van *Mevrouw Kamphuysen Snoek*, van den tooneelspeler *A. Snoek*, vele schildersportretten in de *Geschiedenis der Vaderl. Schilderkunst van R. van Eynden en A. van der Willigen*, het portret van *Martinus van Marum*, voor welke fraaije gravure naar de schilderij van Hodges, de 4de klasse van het instituut

hem den 23 Junij 1831 een zilveren eerepenning, benevens *f* 250 schonk, eene *Madonna met het kind Jezns*, naar A. van Dyck, zinnebeeldige prenten enz.

Hij overleed te Aalsmeer, den 8 Januarij 1851.

Zie van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Muller, *Catal. van portr.*, bl. 383.

[Christiaan Sepp]

SEPP (CHRISTIAAN), de eerste hier te lande van dien naam, werd in den aanvang der 18de eeuw geboren te Goslar, alwaar zijn vader conrector was van de latijnsche school; tot den handel bestemd vestigde hij zich als koopman en kommissionair te Hamburg, ofschoon reeds toen zijn liefde tot kunsten en wetenschappen, en in 't bijzonder tot de natuurkunde groot was; nog daar ter plaatse vervaardigde hij een niet onbelangrijke verzameling koperen en houten physische instrumenten, die hem hunne diensten moesten verleenen bij zijne nasporingen op entomologisch gebied, terwijl zijn uitermate fraai schrift bewijs genoeg is, dat hij de teekenpen niet zonder goed gevolg bestuurde. Hoe lang hij te Hamburg vertoefde, is niet met zekerheid te bepalen, maar dit staat vast dat hij deze verblijfplaats verliet om zich naar Amsterdam te begeven, reeds vóór 1739, toen zijn oudste zoon J a n C h r i s t i a a n geboren werd uit het huwelijk, dat hij in Duitschland had aangegaan. Te Amsterdam gekomen nam C h r i s t i a a n S e p p de etsnaald en het graveerijzer ter hand, en verwierf zich een welgevestigden naam in 't vervaardigen van land- en zeekaarten, maar vooral maakte hij zich bekend door zijne kennis der Nederlandsche insecten en door de uitnemende teekeningen en gravures, die hij van verscheidene soorten uitgaf, in het bekende werk: *Beschouwingen der wonderen Gods in de minst geachte schepselen of Nederlandsche insecten naar hunne aanmerkelijke huishouding, verwonderlijke gedaante-verwisseling en andere wetenswaardige bijzonderheden beschreven* enz., van welk werk de 30 eerste platen met de beschrijvingen aan hem-alleen te danken zijn, terwijl bij de latere afleveringen de hulp van zijn oudsten zoon hem ten dienste stond, totdat eindelijk door des vaders dood, deze geheel alleen de bewerking der platen en beschrijvingen ter hand nam. C h r i s t i a a n S e p p stierf in de eerste dagen van Augustus 1775.

[Jan Christiaan Sepp]

SEPP (JAN CHRISTIAAN), de oudste zoon van bovengenoemde, werd den 8sten November 1739 te Amsterdam geboren. Nog op zeer jeugdigen leeftijd toonde hij geneigdheid te bezitten voor de hoofdstudie zijns vaders, niet minder dan voor diens handwerk; althans weldra vinden wij hem tot uitspanning het mikroskoop en het penseel ter hand nemen, terwijl hij in 't vaderlijk bedrijf zulke ongemeene vorderingen maakte, dat hij spoedig mede aan de werktafel zat, en met zijne gaven het eerlijk stuk brood vlijtig hielp winnen. Eerlang begon hij met zijn vader eene verzameling van insecten aan te leggen, en zich allezins verdienstelijk te betoonen voor de ‘afbeeldingen en beschrijvingen der Ned. Insecten,’ gedeeltelijk door weldra het beroep van boekhandelaar te aanvaarden, om te voldoen aan de stedelijke keuren, die het noodzakelijk maakten dat het werk, ofschoon 't bij de regering der stad

Amsterdam veel bescherming vond, werd opgeschorst, of dat men naar een boekverkooper uitzag op wiens naam de uitgave kon voortgaan; gedeeltelijk door de uitstekende gravures, die hij naar eigen niet minder uitstekende teekeningen van insecten vervaardigde.

Uit Sepp's huwelijk met Sara Focking, dochter van een papierverkooper te Amsterdam, werden drie kinderen geboren, waarvan twee jong stierven, terwijl de geboorte van het derde, Christiaan (zie beneden) aan de moeder 't leven kostte. Deze treurige gebeurtenis doofde den lust tot arbeiden van Jan Christiaan niet uit: nadat hij als eerste uitgave (uitgezonderd het werk over de Insecten), het boek van Philips '*Over de Perspectief- of Doorzichtkunde*' (hiervan verschenen exemplaren met Hollandschen en exemplaren met Duitschen tekst) de wereld had ingezonden, maakte hij zich, om van kleinere uitgaven niet te spreken, gereed tot het in 't licht geven van 't werk over '*de Nederlandsche Vogelen*,' waarvan de platen, decls door hem zelven, deels onder zijn opzicht in het koper gebracht en gekleurd werden, terwijl eerst de kundige Rotterdamsche predikant der Remonstrantsche gemeente Cornelis Nozeman de beschrijvingen leverde, na wiens dood Dr. M. Houttuijn dezen arbeid voortzette[1)]. Tot het uitvoeren van deze beide groote ondernemingen: het werk over de Insecten en over de Vogelen, was Sepp in staat, doordien de groote aftrek van 't eerste hem had genoodzaakt arbeidslieden in dienst te nemen, om de afdrukken der gravures te kleuren.

Inmiddels achtte Sepp 't noodig een tweede huwelijk aan te gaan, hij voltrok het met Wichertje Wichersdruijs, van Giethoorn in Overijssel; uit dit huwelijk werden hem elf kinderen geboren, van welken wij één straks zullen vermelden. (zie beneden). Kort na de voltrekking van dit huwelijk had het overlijden van den ouden Christiaan Sepp plaats, zoodat Jan Christiaan nu èn uitgever èn auteur was van 't werk over de Insecten. Ondertusschen nam hij nog eene belangrijke onderneming ter hand: de uitgave eener vertaling des werks van Edwards en Catesby *Over Uitlandsche Vogelen*, die zoo bijzonder wel slaagde, dat de uitkomst de verwachting verre overtrof. Spoedig hierop volgden de bekende '*afbeeldingen en beschrijvingen van Marmers*,' '*van Houtsoorten*,' Knorrs boek *over de versteeningen*, terwijl de uitgave van Caspar Stoll's *Cicaden en Wantzen*, *Sabel- en Trekspringhanen* enz., de bewijzen gaf dat zijn liefde voor de entomologie zich niet beperkte tot het doen kennen van *Nederlandsche* Insecten alleen.

1) Vglk. Björnstählς *reize door Europa* enz. D. V. bl. 432.

Een andere verdienste van Jan Christiaan Sepp is wel deze, dat hij in 1777 oprichter was van de sedert zoo zeer in bloei en aanzien toegenomene maatschappij ‘*Felix Meritis*,’ met zijnen vriend, den grooten werktuigkundige Willem Writs. Niet enkel als direkteur, als thesaurier, als kommissaris verplichtte hij de jeugdige maatschappij aan zich, maar menigmaal ook oogstte hij toejuiching in, na 't voorlezen eener verhandeling waarvan 't onderwerp zeer vaak aan zijne hoorders werd duidelijk gemaakt door toelichting met het mikroskoop of ander werktuig.

Ondertusschen werd hij in 't jaar 1781 door de Doopsgezinde gemeente der oude Vlamingen tot leeraar verkozen; hij nam dit ambt waar totdat mede door zijne bemiddeling de vereeniging van deze gemeente met die, vergaderende in de kerk de Zon, tot stand werd gebracht, waarna hij nog enkele malen in de vereenigde gemeente als voorganger optrad.

Nog ééne onderneming mocht hij aanvangen. Reeds had hij op 't gebied der botanie aan zijne landgenooten een wezenlijken dienst gedaan, door de vertaling uit te geven van het werk getiteld: ‘*afbeelding en beschrijving van artsenijgewassen*,’ toen hij de uitgaaf der *Flora Batava* ondernam, waarvoor de bekwame pen van den Utrechtschen hoogleeraar Jan Kops, aanvankelijk de beschrijvingen vervaardigde. Het eerste deel van dit omvangrijk werk zag in 1800 't licht.

Het is hier de plaats niet om van andere uitgaven des Boekhandelaars Jan Christiaan Sepp, die nadat zijn handel eenige jaren had bestaan de firma van J.C. Sepp en Zoon voerde, te gewagen; wat Sepp voor de natuurlijke historie in 't algemeen en voor de entmologie in 't bijzonder deed, blijkt genoeg voor hem die de lijst der boeken nagaat, op dit gebied door hem uitgegeven. En is 't reeds een lof van niet weinig beteekende waarde voor zijnen arbeid als entomoloog, hetgeen in de entom. Zeitung van 1855 wordt meêgedeeld: ‘*die Abbildungen besonders in den frnheren Theilen* (van 't werk over Nederlandsche Insecten) *übertreffen offenbar die von* Rösel, - meer nog gelden de woorden van Guenée, die, toen hij in de ‘*Suites à* Buffon, een overzicht en beoordeeling gaf van de werken over *Lyxidoptera* in Europa verschenen, vele afbeeldingen in 't werk van Sepp over Nederlandsche Insecten als onovertroffen meesterstukken roemde, en met name de afbeeldingen die men te danken heeft aan de meesterhand van Jan Christiaan Sepp.

Den 29sten November 1811, overleed in 't 73ste jaar zijns ouderdoms, deze in vele opzichten allezins verdienstelijk man.

[Christiaan Sepp]

SEPP (CHRISTIAAN), zoon van Jan Christiaan Sepp uit zijn eerste huwelijk, geboren te Amsterdam den 1sten Mei 1773, overleden aldaar 14 December 1835, heeft zich èn op het gebied der letterkunde, èn op dat des maatschappelijken

levens een gunstig bekenden naam verworven; nadat hij eenigen tijd deelgenoot was geweest van zijns vaders boekhandel, werd hij later benoemd tot commissaris van politie in zijne geboorteplaats, welke betrekking hij jaren lang evenzeer tot genoegen zijner superieuren als inferieuren voornam. Vooral werd hij hooggeschat door den toenmaligen directeur van politie, Mr. Wiselius, onder wiens in plaat uitgegane afbeelding hij een schoon vers te lezen gaf.

Meest wijdde hij zijn vrijen tijd aan de vertaling van Stilling's werken, b.v. *het Heimwee*, *het leven*, *de graauwe man*, *de overwinning van den Chr. godsdienst*, een boek aan welks vertaling door Christiaan Sepp, Bilderdijk groote ergernis nam; (zie de briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met de hoogleeraren Tijdeman, II. bl. 165, 166), terwijl hij de vertaling van Stillings *Tooneelen uit het rijk der geesten*, 2 dln. door zijnen behuwdzoon C.H. Hovingh (griffier bij de politie te Amsterdam) van een voorbericht voorzag.

Zijn eenige zoon Jan Christiaan Sepp is rustend predikant van de Hervormde gemeente te Beusichem.

[Jan Sepp]

SEPP (JAN), zoon van Jan Christaan Sepp en Wichertje Wichersdcruijs. Na zijns vaders dood zette hij als eigenaar der firma J.C. Sepp en Zoon de uitgave der werken over de Insecten, de Vogelen, en de Flora Batava voort; ook zelf was hij een niet onverdienstelijk entomoloog, hoewel hij niet in staat was, om even als zijn grootvader en vader, geheel alleen genoegzame stoffe voor de uitgave van 't werk over de Nederlandsche Insecten te verzamelen: zijne talrijke vrienden, waaronder de HH. d' Ailly en Verhuell stonden hem uitnemende teekeningen en beschrijvingen van hunne hand voor zijn werk af.

Hij voltooide 't boek over de Vogelen, dat, sedert de uitgave begonnen werd, nu in 5 folio deelen de afbeelding en beschrijving van 250 Vogelen bevatte. Onder zijne uitgaven verdienen genoemd te worden die van de '*afbeelding en beschrijving van Surinaamsche Vlinders*,' en van het '*Bloemkundig Woordenboek*,' dat, hoewel natuurlijk niet door hem vervaardigd, toch, door dien 't anoniem 't licht zag, bekend is onder den naam van Sepp's Bloemkundig Woordenboek.

Jan Sepp was gehuwd met Christina Bakker; hij genoot met haar en hunne acht kinderen, van welken een tijdens des vaders leven stierf, een gezegend huiselijk leven, al gingen zijn dagen niet voorbij zonder ruimschoots ook 't leed dezer aarde gekend te hebben. Den 19den December 1853 stierf hij op 75jarigen leeftijd. De *Entomologische Zeitung* van Jan. 1855 bevatte een levensberigt over Sepp, dat met deze woorden sluit: 'diese Familie hat sich in mehreren Generationen um die Entomologie sehr verdient gemacht.'

Zijn jongste zoon C h r i s t i a a n S e p p is predikant bij de Doopsgezinde gemeente te Leiden.

[Hendrik Albert Sepp]

SEPP (HENDRIK ALBERT). Deze oudste zoon van J a n S e p p mocht met recht den naam dragen van een veel belovend jongeling. Zijn aandacht richtte zich op de godgeleerde wetenschappen, en 't is zeker te betreuren, dat zijn vroege dood hem de gelegenheid benam, te vervullen wat hij op dit gebied beloofde. In 't jaar 1830 werd hij na volbrachte studiën aan de kweekschool der Doopsgezinde societeit te Amsterdam, tot voorganger gekozen door de gemeente te Knollendam, Krommeniedijk en Marken-binnen, maar ontvie haar reeds door den dood op den tweeden November 1831. Hij was te Amsterdam geboren 8 Junij 1808.

[Cornelis Sepp]

SEPP (CORNELIS) te Amsterdam geboren, 20 September 1810; de tweede zoon van J a n S e p p, na wiens dood de firma op hem overging. Hij was zelf geen beoefenaar der entomologische wetenschap, maar zette als boekhandelaar de uitgaven zijner vaderen voort, wat betreft het werk over Insecten, daarin ter zijde gestaan door den heer Mr. S.C. S n e l l e n v a n V o l l e n h o v e n, die als redacteur van dat werk optrad en daaraan belangrijke diensten bewees. Weldra werd, nadat acht deelen van 't boek ruim 400 afbeeldingen van Insecten geleverd hadden, een nieuwe serie (tweede) geopend, waarvan thans anderhalf deel voltooid is.

Ook de uitgave der Flora Batava zette hij met kracht voort, hoewel in den beginne vele moeielijkheden door hem overwonnen moesten worden, nog tijdens het leven maar vooral na den dood des toenmaligen schrijvers van 't werk, den heer Mr. P. G e v e r s D e y n o o t, totdat, nadat de uitgave eenigen tijd gestaakt was door de bezwaren om een auteur te vinden, de heer F.A. H a r t s e n die taak op zich nam; na een vierjarigen arbeid werd deze vervangen door den heer F.W. v a n E e d e n, onder wiens auteurschap het werk nu tot en met de 209de affevering of 1055ste plaat gevorderd is. Deze aflevering evenwel ging niet meer door de hand van C o r n e l i s S e p p of een der zijnen: dezelfde ziekte die korten tijd te voren een zijner zusters had weggenomen, had ook hem reeds den 31sten Jannari 1868 door den dood aan zijn gezin ontrukt; zijne laatste levensdagen waren met een donker ffoers omhangen, nadat een zijner kinderen verre van 't ouderlijke huis, in 1865 aan eene vreeselijke ziekte gestorven was. Met zijn dood hield de firma J.C. S e p p en Z o o n op te bestaan: de fondsartikelen werden verkocht, en de beide groote, nog niet voltooide uitgaven, de een door zijn overgrootvader, de ander door zijn grootvader aangevangen, worden elk door een afzonderlijke firma voortgezet. C o r n e l i s S e p p 's nalatenschap bevatte een belangrijke verzameling entomologische teekeningen van de hand

van Christian, en van Jan Christiaan Sepp; enkelen ook van Jan Sepp en eenigen van de heeren Q.M.R. Verhuel, d'Ailly en de Labouchère. Deze uitnemende teekeningen werden door de weduwe van Cornelis Sepp ten geschenke aangeboden aan de *Nederlandsche Entomologische Vereeniging*, die thans in 't bezit is van de bewijzen wat de teekenpen en 't penseel vermochten van Cornelis Sepp's vaderen.

Zijn eenige zoon Jan Sepp is candidaat aan de kweekschool der Doopsgezinde Societeit te Amsterdam.

Uit familie-berigten zaamgesteld.

[P. Serarius]

SERARIUS (P.) Zie SERRARIUS (P.)

[Martijn 't Serclaes]

SERCLAES (MARTIJN 'T), ridder, heer van Tilly, zoon van Jacob en Maria de Bossimel, vrouwe van Balastre, was uit een adelijk geslacht in Brabant gesproten. Hij ijverde voor de vrijheid, nam deel aan 't verbond der edelen, en werd door den bloedraad gebannen. Later week hij van het bondgenootschap af, en voegde zich aan de Spaansche zijde. Zijne zoons volgden zijn voetspoor.

Hij huwde 12 Oct. 1552 Dorothea Schierstaedt, staatsdame aan 't hof der koningin Maria van Hongarijen.

Zie Winsemius, *Histor.*, p. 90, 115; van Meteren, *Ned. Gesch.*, D. III. bl. 42; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III. bl. 291; over het geslacht Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II. p. 295, 300, *Suite du supplément au Nobil. des P.B.*, T. II. p 23-45; L'Espinoy, L. I. p. 85, 86; Christijn, *Jurispr. Her.*, T. I. p. 236-238, *Supplém. aux Troph. de Brab.*, T. I. p. 300, 345, 346; *Notib. d. Pays-Bas*, T. I. p. 140-142, 181-183, 230; *Quartiers*, *Géneal.*, T. I. p. 3, 4, 62, 63, 106, 159, 312; Bayle, *Dict.*. T. IV. p. 365; Goethals, *Dict. Généal. et Her.*

[Karel 't Serclaes]

SERCLAES (KAREL 'T) was volgens sommigen een der eedgenooten in 1566. Hij huwde Maria Oem van Wijngaerden, dochter van Floris en Arnolda van Duvenvoorde. Hij bleef in Holland wonen, gelijk ook zijn zoon Floris, baljuw van Schoonhoven, gehuwd met Berta van Swieten, en overleed in 1612 te 's Hage. Hij was de jongste broeder van Wenceslaus die naar Brabant terugkeerde en in 1586 te Liere stierf.

Zie Te Water, t.a.p. D. IV. bl. 453.

[Wenceslaus 't Serclaes]

SERCLAES (WENCESLAUS 'T) uit 's Hage, hielp in 1572 Gouda innemen en voor den prins verzekeren. Ook was hij, volgens Wagenaar, een der verbonden edelen. Den 10 Julij 1584 was hij tegenwoordig bij de begrafenis van Willem I.

Zie van Meteren, D. IV. bl. 66; Bor., D. VI. bl. 275 (378); D. XVIII. bl. 57; Hooft, D. VI. bl. 253; Te Water, D. III. bl. 293.

[H.D.D. Serexhe]

SEREXHE (H.D.D.) schreef:
Waarneming omtrent het vroegtijdig afkalven der koeijen,

ter oorzaake van het nuttigen van slecht voedsel in *Veeartsenijkundig Magazijn* 1830. D. II. St. II. bl. 470.

Zie H o l t r o p , bl. 326.

[P. Serlee]

SERLEE (P.) gaf in het licht:

Triumphwagen en overwinning zo binnen als buiten Europa behaald. 1711. 4°.

Zie A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 330.

[Adrianus Serne]

SERNE (ADRIANUS) werd den 5 Julij 1773 te Haarlem geboren, oeffende daar met roem het beroep van kunstverlakker uit, en hield zich bezig met het schilderen en teekenen van landschappen. Later vestigde hij zich te Zwolle, waar hij directeur van het teeken-collegie werd. Behalve schilderijen en teekeningen heeft hij ook etswerk gemaakt. Hij was in 1841 nog in leven.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Serin]

SERIN (.) vader van J a n S e r i n , (die volgt), vormde zich in de school van E r a s m u s Q u e l l i n u s . Men vindt van zijne kunst te Gend en te Doornik in de kerken.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Jan Serin]

SERIN (JAN) de oude, in 1678 te Gend geboren, oefende zich, onder zijn vader, in de schilderkunst. Hij vestigde zich te 's Hage, en muntte als portretschilder uit. In 1748 (hij was toen 70 jaren) was hij aldaar nog werkzaam.

Zie I m m e r z e e l ; K r a m m .

[Jan Serin]

SERIN (JAN), zoon van den vorige, was even als zijn vader een bekwaam portretschilder.

Zie K r a m m .

[Sericcus, Soye of Sytius]

SERICCUS, SOYE of SYTIUS, graveur in Vlaanderen geboren, was tijdgenoot en leerling van C o r n e l i s C o r t , die omstreeks 1568 te Rome gevestigd was. Hij graveerde een stel van 28 portretten van Pausen, in 1568 te Rome uitgegeven. K r a m m vermeldt nog andere prenten van hem.

Zie K r a m m .

[Serooskerken]

SEROOSKERKEN. Zie TUYLL.

[Sermees]

SERMEES, dichter uit het laatst der 17de en begin der 18de eeuw. Zijn *Bondgenoodsche Triumphwagen*, een boek in 4o. 438 bladz. groot, wordt door van Effen, in zijn *Poëtische zinnevlugt met noodige verklaringen*, te vinden in zijnen *Holl. Spect.* geestig ten toon gesteld.

Zie v.d. Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Jan Sermes]

SERMES (JAN) studeerde te Leiden tot med. dr., vestigde zich in zijne geboorteplaats Amsterdam, en oefende er de geneeskunde uit. Bijzonder legde hij zich op de ontleedkunde toe, en in 1710 werd hem, op zijn verzoek, vergund in het stads-gasthuis lijken, tot eigen onderzoek en leering van anderen, te ontleeden. In 1715 werd hij operateur bij de diako-

nie, en nam hij, op verzoek van Ruysch en met goedkeuring van burgemeesteren, drie jaren diens ontleed- en heelkundige lessen voor de heelmeesters-leerlingen waar. Even als P i e t e r A d r i a n u s V e r d u y n , S m a l t i u s , dr. A. H e l v e t i u s , de Jood B e n e v e n t e en H. U t h o o r n , bediende hij zich eerst bij het steensnijden van den grooten toestel. Doch door de schriften van D o u g l a s en C h e s e l d e n met den hoogen toestel, boven de Ossa pubis bekend geworden, was hij daarmede zoo ingenomen, dat hij in 1723 bij een kind dezelve aanwendde, doch met ongelukkig gevolg. Den derden dag stierf het kind. Deze nieuwigheid werd als een moord uitgekreten, en hij door de inspectoren van het collegium medicum op ongehoorde wijze vervolgd. Hem werd alle verdediging afgewezen en het steensnijden te Amsterdam ontzegd. Hij vestigde zich te Utrecht, leefde daar in rust en beschreef de omstandigheden en vervolgingen, die hij had geleden in *Lithotomia Dou glassiana*, *ofte eene nieuwe wijze van steensnijden*. Utrecht 1726. Hij was bevriend met L. H e i s t e r , en geacht bij G.J. D u v e r n e y , met wien hij in 1714 te Parijs kennis maakte.

Zie B a n g a , *Gesch. d. Geneesk.*, bl. 790, 790.

[Joseph Franco Serrano]

SERRANO (JOSEPH FRANCO), rabbijn, en onderwijzer in de Hebreeuwsche taal bij de Portugeesche synagoge te Amsterdam, gaf in het licht eene Spaanache overzetting der boeken van Mozes, met marginale noten, getrokken uit den Talmud en de voornaamste Rabbijnen, die hem hadden gecommentarieerd.

Los circo libros de la sacra Ley, *interpretados ex lengua Espanola*, *conforme a la divina Tradition*; *y Comento de los mas celebres Expositores; con les seyscientos y treze preceptos. Pir Joseph Franco Serrano*, *Professor de la S. Lingua in el Kahal kados de Talmus Torân. En Amsterdam*, *en casa de Moseh Dias. An.* 5455 (1695) in 4°.

Zie P a q u o t , *Mém.*, T. I. p. 469; K o e n e n , *Gesch. d. Joden*.

[Petrus Serrarius]

SERRARIUS (PETRUS). Zie SERRURIER (PETRUS).

[Pozzo Serrato]

SERRATO (POZZO). Zie POZZO SERRATO (LODEWIJK).

[Petrus Serrurier]

SERRURIER (PETRUS), uit Vlaanderen geboren, bloeide in de laatste helft der 17de eeuw, en bragt het grootste deel van zijn leven te Amsterdam door. Hij was bevriend met de A n t o i n e t t e d e B o u r i g n o n , doch later ontstond tusschen beide oneenigheid, die nimmer werd opgeheven. S e r r u r i e r had zonderlinge denkwijzen omtrent sommige godsdienstige begrippen, en noemde zich dienaar Gods in de algemeene kerk. Tot zijne denkbeelden behoorde o.a. dat het meest geschikte middel om de Joden tot bekeering te brengen, daarin bestond, in hun toe te stemmen, dat het Messias-rijk, zooals het door de Propheten voorzegd, en in de Openbaring van Johannes omschreven werd, een aardsch koningrijk was. Ook hield hij zich overtuigd en verzekerd, dat dit rijk nabij was, en voerde

astronomische gronden voor zijne meening aan. Een groot aantal werken van dezen zonderlingen man heeft het licht gegezien, van welke sommige hem met M a r e s i u s in twist bragten.

De titels zijner werken zijn:

Examen Synodorum seu conventuum Ecclesiasticorum ad Christi ejusque Apostolorum nec non et Hierisolymitani Synodi primae exemplar. Amst. 1654, 1668, 1716.

De getuygenisse eener aanstaande heerlycheit, *voorgedragen in XVII Geestryke Sermoonen door Josua Sprigge*, *overgezet door P.S.* Amst. 1654, 1716.

Brevis dissertatio de fatali et admiranda illa omnium planetarum in uno eodemque signo Sagittarii, *igneae triplicitatis ultimo*, *conjunctione die* 1 *et* 2 *Decembris anno* CIↃIↃCLXII. 1638.

'Dit werkje, aannemende dat geene zoodanige conjunctie in een der hemelteekens plaats had gehad, dan tijdens den zondvloed, beweerde, dat dit iets buitengewoons en wel bijzonder de aanstaande komst van den Zoon des menschen moest voorspellen.' M a r e s i u s , die zeldzaam onopgemerkt iets voorbij liet gaan, wat hij meende te moeten bestrijden, dreef den spot met deze meening, en wederlegde haar in eenige *theses*. Een onbekende gaf bij deze gelegenheid uit: *Vox clamantis in Babylone*, *Praeparate viam Domino*, *facta occasione nuperrimae omnium planetarum in uno signo conjunctionis: qua expenduntur signa 'quae P. Serrarius brevi disputatione probavit*, *conversionis Judaeorum*, *abolitionis Antichristi*, *et* επ ἐπιΦανειας. *D.N.J.C. ad regnum suum*, *nec non examinantur quae in adversum objecti S. Maresius*. Anno 1663. S e r r a r i u s antwoordde den Groninger hoogleeraar met '*Apologetica responsio ad S. Maresium super disputatione theologica de conjunctione omnium Planetarum in Sagittario; facta auno* 1662*; qua disseritur* 1° *de conversione Judaeorum* 2° *de abolitione Antichristi*, 3° *de regno Christi super terram et ejus sessione super Davidis thronum*. 4° *num sit aliqua prima resurrectio ad hoc regnum*, 5° *num astra quicquam portendant nec ne*. Amst. 1673.

M a r e s i u s nam hier uit aanleiding tot het schrijven van zijn *Chiliasmus enervatus*. Voorts gaf S e r r u r i e r nog in het licht:

Een blijde Boodschap van Jerusalem. Amst. 1666, waarschijnlijk eene vertaling van P a u l F e l g e n h a w e r s *Bonus nuntius Israeli*. Amst. 1655. 12°.

Refutatio Exercitationis paradoxae, *cui titulus: Philosophia scripturae interpres*. Amst. 1667. 4°.

Refutatio libelli Sociniani de Apostasia Christianorum.

De Chiliasmo adversus Mosem Amyraldum.

De vertredinge des heijl. stadts ofte een klaer bewijs van

't verval der eerste apostol, *gemeente*, *gestelt tot antw. op drie vragen aen dr. Galenus gedaen in 't byvoeghsel op 't boecxken tegens dr. Galenus en D. Spruyt uytgeg. door J.J. Swichtenheuvel. Mitsg. Christ. Entfelders bedenckinge over de scheuringen in 't stuck des geloofs voor* 128 *jaren beschreven ende nu vertaelt*. Amst. 1659.

Antwoort op 't boeck in 1659 *uytgegev. van de apostasie ofte afval der Christenen tot bewijs dat desen afval niet en is bestaende in die stucken daer het desen auteur in stelt*, *ende dat sijn boeck selfs een kint des afvals mach heiten. Gestelt tot waerschouw. aen alle bekommerde herten die over de breucke Sions treureu*, *opdat ieder op dien wachte*, *die ons geworden is tot gerechtigheyt*, *heyligmakinge ende verlossinge*. Amst. 1661.

Naerder bericht wegens die groote conjunctie van allen planetten, *den* 1/11 *Dec. waer inne bewesen wort de tweede komste J. Chr.* 1662.

Antwoort op een wond. spreuckigh tractaet van R. Des-Cartes, *in hetwelck hij de philosophie aen de Christen-werelt voor een onfeibare regel oparinght*, *om de H. Schrift uyt te leggen enz.* Amst. 1667.

Antwoord op een Discipel van Descartes. 4°.

Over de XIV eerste Capittelen van Jesaias. Amst. 1666. 12°.

Zie B a y l e , *Diction.* v. *Des-Mârets*, T. I. p. 559, 562 1 ed.; B e n t h e m s , *Holland. Kirch. und. Schulen Staat*, T II. S. 341-343; M e n c k e n s , *Gelehrten Lexikon*, 1714, Col. 2086; J ö c h e r ; P a q u o t , *Mém.*, T. II. p. 154; Y p e y , *Gesch. der Chr. kerk in de* 18 *eeuw;* G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 330, *Aanh.*, bl. 194; R o g g e , *Geschrift*, *betreffende de Ned. Herv. kerk*. bl. 61, *Beschrijv. verzam. v. Pamfletten*, bl. 254; K o b u s en d e R i v e c o u r t .

[Hendrik Cornelis Serrurier]

SERRURIER (HENDRIK CORNELIS) werd in 1754 te Amsterdam geboren, ontving een wetenschappelijke opvoeding, en stond reeds op achttienjarigen leeftijd aan 't hoofd van een der aanzienlijkste handelshuizen. Hij maakte zich door eerlijkheid en kunde geacht en bemind, en beoogde als president van 't arrondissement van Holland, hd van 't Syndicaat van Holland en van den municipalen raad, bij al zijne werkzaamheden, het welzijn der maatschappij. Hoezeer met het bestuur van zijn handel en verscheidene belangrijke administratiën onledig, vond hij nog tijd tot het opstellen van belangrijke verhandelingen. De koning L o d e w i j k benoemde hem tot ridder van den Nederl. Leeuw. Hij overleed den 23 Maart 1812, in den ouderdom van 58 jaren.

Hij gaf in het licht:

Onderwijs in de Godsdienst voor jonge lieden. 's Hage 1806.

Kronijk der gewigtigste gebeurtenissen, *bijzonder met opzigt tot de Fransche revolutie en hare gevolgen*, *voornamelijk getrokken uit de Fransche Leidsche Courant*, *waarvan het* 18 *stuk in* 1811 *verscheen*.

Zie *Kunst-* en *Letterbode*, 1812, D. I. bl. 242; Kobus en de Rivecourt.

[Jacob Frederik Serrurier]

SERRURIER (JACOB FREDERIK) werd den 5 Nov. 1771 te Hanau geboren. Hij bezocht eerst eene Hollandsche, later een Lat. school, terwijl hij op zijn 14de jaar de Hebreeuwsche taal bij een predikant te Wallau, een dorp nabij Maintz leerde. Na aan 't athenneum zijne geboortestad eenige exegetische collegiën te hebben bijgewoond, vond hij gelegenheid zich verder bij een predikant in het Latijn en Grieksch te oefenen. In 1789 begon hij te Leiden zijne theologische studiën, en werd in 1793 proponent bij de Waalsche gemeente, en bekleedde twee jaren de betrekking van predikant bij de Waalsche gemeente te Zwolle. Zoo overwegend was echter zijn lust tot den landbouw, dat hij den kansel vaarwel zeide, en zich als landbouwer te Zwollekerspel vestigde. In 1815 vertrok hij naar Amsterdam, werd later referendaris bij het ministerie van binnenlandsche zaken, en overleed den 2 Nov. 1844 te 's Hage. Serrurier was lid van 't Kon. Ned. Instituut, der Maats. v. Nederl. Letterk. en andere gezelschappen.

Hij schreef:

Onderzoek of groote dan wel kleine boerderijen in het belang vau den staat in het algemeen, *en van den landbouw en deszelfs beoefenaars in het bijzonder het voordeeligst zijn*, in *N. Verhand. d. eerste kl. van 't Kon. Ned. Inst.* (1816).

Boeren goudmijn, *of handleiding tot de kunst*, *om van verschillende soorten van landerijen het meest mogelijke nut te trekken met platen*. Gron. 1807. 8°.

J. Christ, *Fruitkundig Woordenboek; uit het Hoogd. vertaald en vermeerderd door J.F.S.* 2 D. *m. pl.* Amst. 1806.

De Buitenman, *uitgegeven door J.F.S.* 's Hage 1825 3 D. gr. 8°.

Brief aan van Marum over een blikken toestel voor dampbaden bij Cholera lijders in *Algem. kunst- en letterb.* 1831. D. II. bl. 454.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1845, D. I. bl. 243; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 326; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Daniel Serrurier]

SERRURIER (DANIEL) in 1720 te Hanau geboren, werd na voleindigde studie te Leiden predikant te Heemstede (1743), Barneveld (1746), Leiden (1751), waar hij 9 Augustus 1789 overleed. Hij was een man van groote bekwaamheden. Zijn portret is door P. Tanje naar Quinkhard gegraveerd. Zijn broeder F. Serrurier hield eene lijkrede over hem, naar aanleiding van Daniel XII:13.

Zie Pauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.*, bl. 185; Wagenaar, *Amsterdam*, D. VII. bl. 497; *Naaml.* achter de *Orde volgens welke de Feest- en lijdensteksten enz. te leiden gepredikt worden; Biekz.*

der Gel. Wer., 1798 *b*. bl. 205, 206; M u l l e r , *Cat. v. portr.;* D e J o n g h , *Naaml. v. Geld. predd.*, bl.; K e p p e l , *Pred. van Gelderl*.

[Daniel Serrurier]

SERRURIER (DANIEL) studeerde te Leiden, en overleed den 13 Augustus 1854 te Beek bij Nijmegen in den ouderdom van omstreeks 50 jaren, na het leeraarambt bij de Waalsche gemeente te Dordrecht gedurende 26 jaren bekleed te hebben.

Men heeft van hem:

Sermon sur l'attachement aux principes de la Rèformation, *considéré comme le meilleur moyen de ne pas se laisser entrainer par les erreurs*, *qui déchirent le sein de l'Eglise*. Dordrecht 1834. Hiertoe behooren *Lettre à Mons. D. Serrurier etc. au sujet de son sermon*, *sur l'attachement etc. par L.G. James*, *Past. de l'Egl. Wall. de Breda*. Amst. 1815. *Réponse donnée par le retour du Courrier à la Lettre de Mons. L.G. James etc. par D. Serrurier*. Dordr. 1835.

Leçons du Tombeau ou sermons prononcés l'un après la mort d'une jeune épouse et mère, *l'autre après la mort d'un pasteur ágé*. Dordrecht 1858.

Zie *Dordr. Cour.*, 17 Aug. 1854; *Cat. de la Bibl. Wallon. à Leyde* 2*e Supplém.*, p. 58; *Boekzaal*, 1854*b.* bl. 234.

[Philippus Serrurier]

SERRURIER (PHILIPPUS), broeder van D a n i e l , werd 15 Augustus 1727 te Hanau geboren, in 1751 als proponent beroepen te Wilsveeen en in 1763 te Amsterdam, waar hij 12 Feb. 1799 in den ouderdom van 72 jaren overleed. Hij muntte uit door ‘verstandige bijbelkunde, nadrukkelijke zeggingskracht en ongeveinsde godzaligheid.’ Zijn portret is door R. V i n k e l e s naar J.C. M e r t e n s gegraveerd.

Hij gaf in het licht, behalve zijn intree - en andere leerredenen:

Leerredenen over de geschiedenis van Ruth. Amst. 1800.4 D. 8°. Waarvan de twee laatste deelen door zijn zoon L.F. S e r r u r i e r , predikant te Hillegom, zijn in het licht gegeven.

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 48; W a g e n a a r , *Amst.*, D. VII. bl. 497; M u l l e r , *Cat. v. portr.; Boekzaal*, 1799*a*. bl. 202, 344.

[Jan Jacob Serrurier]

SERRURIER (JAN JACOB), broeder van D a n i e l en P h i l i p s S e r r u r i e r , in 1727 te Hanau geboren, was predikant te Zwolle, later te 's Hage (1797), emeritus 1791.

Hij beoefende de poezy, blijkens het 2 reg. vers onder zijn portret door R. V i n k e l e s naar P.F. d e l a C r o i x .

Zie B r a n s , *Kerk. Reg.*, bl. 145; *Boekzaal der gel. Wereld;* M u l l e r , *Cat. v. portr*.

[L.J.J. Serrurier]

SERRURIER (L.J.J.), woonde te Amsterdam, en was lid der kon. acad. van beeld. kunst. Op de tentoonstelling te Amsterdam in 1820, was van hem *Een zittend meisje met een vischemmer*, en een *Stil leven*.

Zie K r a m m

[Louis Serrurier]

SERRURIER (LOUIS), zoon van Daniel Serrurier, was

predikant te Jutphaas, Nieuw Loosdrecht, en sedert 1782 te Arnhem. Hij overleed 30 December 1788, in den ouderdom van 35 en een half jaar. Hij huwde Roselina Budde, dochter van D. Budde, pred. te Amsterdam.

Zie *Boekz.*, 1789*a.* bl. 91.

[Louis Filips Serrurier]

SERRURIER (LOUIS FILIPS), zoon van Filips Serrurier, werd in 1789 proponent en predikant te Elst, vervolgens (1792) te Hillegom. Hij vertrok in 1801 naar Hanau. Hij beoefende de Nederd. poezy, blijkens zijne bijschriften op Michiel de Roode, Jan Punt en A. van Halens' *Pan Poëticon Batavum*.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*, Brans, *Kerk. Reg.*. bl. 48; *Boekz. der gel. wer*.

[T. Serrurier]

SERRURIER (T.) schreef:

Besluit van een Huisvader over Josua XXIV. Amst. 4°.

Het regt gebruik eener herstelde gezondheid. 4°.

Het regt bidden ten tijde van oorlog. Amst. 1781. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 471.

[Andries Sersanders]

SERSANDERS (ANDRIES). Volgens *resol. der Staten Generaal* 17 Febr. 1611,

'Is Andries Sersanders, die, bij last van syne Excellentie, opgemaect ende in 't nette gestelt heeft de plaete van de *Belegering van Gulich* met alle hare quartieren, buytenwerck, approchen ende staten gepresenteert, toegelegt *f* 75.

Zie Kramm uit Dodt's *Archief*, D. V.

[Willem Servaas]

SERVAAS (WILLEM) werd in 1739 te Vlaardingen, waar zijn vader als doctor praktiseerde, geboren. Hij betoonde in zijne jeugd groote leergierigheid en vlugheid, leerde in korten tijd latijn en begaf zich naar de Hoogeschool te Leiden, waar hij den 20 Junij 1766 openlijk eene dissertatie verdedigde *in fundamenta et certiludinem Medicinae inquirens*, en den graad van med. dr. verwierf. Hij koos Delfshaven ter uitoefening van de praktijk, en vond er lust in, om jongelieden tot verschillende vakken van studie voor de hoogescholen op te leiden en onderwijs te geven in de meet-, stel-, natuur-, sterre- en zeevaartkunde. Hij hield eene uitgebreide geleerde briefwisseling, o.a. met Jan van der Kemp, dien hij aan zijne *Parmenides* hielp, en later van sommige overdrevene gevoelens trachtte af te leiden, met C.W.v.d. Heuvel, die in 1787 te Leiden zijne schoone nosologische dissertatie schreef en verdedigde, en naderhand in Amerika een openbaren leerstoel bekleedde, met P. van Hemert, met zijn neef Nicolaas Bondt, hoogleeraar te Amsterdam, een der eerste en voornaamste scheikuudigen van dien tijd, met van der Eyk, van Noorden, Lublink, Stipriaan Luiscius.

Hij was een voorstander der Kantiaansche wijsbegeerte, blijkens eenige verhandelingen in P. van Hemert's *Magazijn voor de Critische wijsbegeerte*.

Behalve de vertaling van de Oraties van Gaubius *de regimine mentis*, *quod Medicorum est*, en verhandelingen in tijdschriften, heeft hij geen schriften in het licht gegeven. Hij was lid van verschillende geleerde genootschappen, en overleed te Breda, in de armen zijner kinderen en kleinkinderen, in den ouderdom van 86 jaren, den 20 September 1825.

Zie *Konst- en Letterb.* 1825. D. II. bl. 228; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[Robert Servath]

SERVATH (ROBERT), kanunnik-regulier te Tongerloo, leefde in de XVI^{de} eeuw. Hij liet na.

Sermones in ms.

Zie Sanderi *Bibl. Bclg.*, ms. T. II. p. 195; Paquot, *Mém.*, T. I. p 635.

[Jonkheer J. Serraris]

SERRARIS (Jonkheer J.). werd in 1787 te Kieldrecht in België geboren. Naauwelijks 18 jaren oud zijnde en wel in den aanvang van 1806, nam hij dienst als vrijwilliger bij de Velster-grenadiers van de garde. In de bataille van Jena ontving hij in Spanje den graad van luitenant bij de oude garde, en in 1812 in Rusland het Legioen van Eer. Bevorderd in 1813 tot kapitein adjudant majoor bij het 11^{e} regement tirailleurs, werd hij te Leipzig voor de tweede reis gewond, en eindelijk bekwam hij te Antwerpen, onder den generaal Carnot dienende, eene derde blessure ten gevolge, waarvan hij werd voorgedragen om bevorderd te worden tot batailjons-chef en tot officier van het legioen van eer. In October 1814 eervol uit Franschen dienst ontslagen, werd hij als kapitein bij het Nederlandsche leger geplaatst, en diende hij voort tot in September 1852, wanneer het Z.M. behaagde hem het pensioen van generaal-majoor toe te kennen. Hij was een braaf soldaat, die door opregtheid en de strikste regtvaardigheid jegens zijne onderhebbende uitblonk. Zijne onkrenkbare trouw aan pligt en eed heeft hem tot den Nederlandschen adelstand doen verheffen.

Hij overleed te Maastricht den 2 Januarij 1855. Serraris was commandeur van den Nederl. Leeuw, van de Eikenkroon, en der Leopolds-orde, ridder der militaire Willemsorde 4de kl. en van het Legioen van Eer.

Zie *Handelsblad* 5 Januarij 1855.

[Willem Nicolaas Servatius]

SERVATIUS (WILLEM NICOLAAS), was opperkoopman te Batavia in 1804, en tweede resident aan het hof van de keizer van Soerakarta in 1806.

In 1817 werd hij resident van Cheribon, en in 1818 gouverneur van Macassar, van 1820-1822 was hij resident te Samarang, daarna in 1827 resident van Rembang en van de Preanger regent-

schappen, alwaar hij den 24 Nov. 1827 overleed in den ouderdom van 42 jaren.

[Joannes Servilius of Jan Knaep]

SERVILIUS (JOANNES) of JAN KNAEP, te Weert, in het bisdom Luik, nader in het graafschap Hoorn, geboren, bragt zijn leven te Antwerpen door, waar hij de ondersteuning genoot van Lancelot of Ladislaus van Ursine of Ursulus, een edelman, die dertien maal de burgemeesterlijke waardigheid te Antwerpen bekleedde en een maecenas van letterkundigen was. Servilius' bloeitijd was van 1536 tot 1545. Zijn zinspraak was *Sapit qui sorti sapit*.

Hij gaf in het licht:

Explications sur les Eglogues sacrées, *composees et imprimées par Corneille Graphaeus*. Antv. 1536. 12°.

De mirandis antiquorum operibus, *opibus et veteris aevi rebus*, *pace belloque magnifice gestis*, *Libri tres ad Ladislaum Ursulum*, *Equitem auratum. V. Cl.* Antv. 1541, 1569. 12°. Lubecae 1600. 4°.

Gratulatio Ladislao Ursulo, *Consuli electo.* Antv. 1542. 12°.

Geldro-Gallica conjuratio in totius Belgicae clarissimam civitatem Belgicam, *duce Martino Rosheymio*. Antv. 1542. 12°. Aug. Vindel. 1544. 12°.

Ook in T. III. der *Scriptores rerum Germanic*. van Marq. Freherus. (Hanov. 1611 fol. p. 263-295. en in de collectie van Struvius, *Argentin. Joh. Reinhold Dulseckerus* 1717 fol. T. III. p. 315-346).

Achter aan een elegie, getiteld:

Gelro-Gallorum grassatio in Lovanienses, *per Martinum a Roshem*, *ab eximiae spei adolescentulo Flandro posteritati prodita*.

Oratio gratulatoria Carolo V ex Hispania in Brabantiam reduci, *S.P.Q. Antverpiensis nomine*. Antv. 1545. 12°.

Dictionarium Tetraglotton. Antv. 1545. 12°. Amstel 1600. 12°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 469. 470; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 562; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém.*, T. I. p. 76.

[J. Servius]

SERVIUS (J.) schreef:

Over het steensnijden. Amst. 1726. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 471.

[S Serwouters]

SERWOUTERS (S) wordt vermeld als graveur van het portret *van Uladislaus Sigismundus* van Polen.

Mogelijk is hij dezelfde met

[Pieter Serwouters]

SERWOUTERS (PIETER), uitmuntend graveur in den aanvang der 17de eeuw. Zijne plaatjes komen o.a. voor in J. Cats, *Selfstryd*, Middelb. 1620. 4°, J.H. Krul,

Pampiere Wereld. Amst. 1681 4°. (een keurig plaatje), *Nieuw Nederlandsche. Kaertboek* enz. *der XVII Nederlanden* (titel), *Académie de Gérard Thibault*, *d' Anvers.* Ibid. 1628 (3 platen, zeer stout gesneden).

Ook graveerde hij 12 stuks *Jachten*, naar D. Vinckeboons, in *Fries-formen* 612; *Zinneprent op het Bestand*, in gr. 8°. oblong, met gedrukte Hollandsche verzen enz.

Zie Immerzeel; Kramm; *Dietsche Warande*, D. VI. bl. 266, volgg.; W.J.C. v. Hasselt, *Nalezing* op dit artikel.

[Johannes Serwouters]

SERWOUTERS (JOHANNES), zoon van Pieter Serwouters, van beroep boekhouder te Amsterdam, tooneeldichter, bloeide in het midden der 17de eeuw. Men heeft van hem:

Den grooten Tamerlan, met de Doodt van Bayaset de I, Turks keizer. (trsp.) Amst. 4°. 2de dr., door hem zelf overzien en vermeerderd. Ald. 1661 m. pl. Ald. 1672, Ald. 1745. (Op blaauw papier).

Den trotsen Leo en Philippus de Goede, koningen van Siciljen. Amst. 1658. Ald. 1719 (hiervan zijn niet meer dan 12 exemplaren gedrukt).

Hester oft verlossing der Jooden (trsp.) Amst. 1659, 2de dr. *overz. en verb.* Ald. 1667. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B.A.C. Woordenb.*, D. V. bl. 279; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I*b*. bl. 193.

[Johannes Seu]

SEU (JOHANNES) werd den 29 Junij 1576 uit Frankfort te Middelburg tot leeraar der Herv. gemeente beroepen en den 4 Jan. 1580 te Hulst, doch hij bleef te Middelburg, waar hij stierf en begraven werd den 7 Jan. 1613. Schoockius roemde hem als ‘een die in des Heeren wijngaard zich zonderling heeft gekweten.’

Hij gaf in het licht:

Schriftmatige artykelen tegen de ongeschikte en valsche dwaelingen der wederdoperen. Middelb. 1599.

Corte beschryvinge van het ambt der overheit, ende wederlegginge van een boucxken dat eenen wederdoper met verzwyginge zyns naems heeft laten uitgaen jegens de dienaeren des woorts deezes eilants, tegen het recht gebruyck des crychs. Middelb. 1600.

De opdragt van dit werkje aan bailjuw, burgemeesteren, schepenen en raden der stad Middelburg, werd aangevallen door een naamloozen schrijver, *allegeerende de texten der H. Schriftuere met sulken gront en verstant, als* (*zoo men zeit*) *Bartel de Psalm las*.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*. D. I. bl. 565, D. II. bl. 4, 5; H. Moded, *Grond. bericht van de wederd. vaorr.;* Schoockius, *de Canon. Ultraj.*, p. 494; Hoornbeek, *Summa controv.*, p. 372; Te Water, *Kort verhaal d. Ref. v. Zeel.*, bl. 181; Glasius, *Godgel. Nedert.; Nav.*, D. VIII. bl. 100, 232.

[Dirk Seuntjes of Seunties]

SEUNTJES of SEUNTIES (DIRK), bekwaam Haagsch beeldhouwer, die in 1719 het meesterschap van de confreriekamer aldaar verkreeg, en er in de kracht van zijn

leven overleed. Hij vervaardigde o.a., in of na 1722, voor de kerk te Monster, het fraai gedenkteeken van wit marmer, ter gedachtenis van Hollands

uit.-admiraal Anthony Pieterson, gest. 13 Juni A°. 1722, boven zijn graf.

Zie Kramm.

[Joris Engelsen van Sevenbergen]

SEVENBERGEN (JORIS ENGELSEN VAN), dichter, bloeide in het midden der 17de eeuw. Hij was lid der rederijkerskamer: *In liefde vuurigh*. Men vindt van zijne poezy in *Vlissings Redens-lusthof*. Zijne zinspreuk was: *Bemint Gods Engels*.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[W. Engelsen van Sevenbergen]

SEVENBERGEN (W. ENGELSEN VAN), waarschijnlijk een bloedverwant van den vorige, lid derzelfde kamer, gaf ook stukken in hetzelfde werk onder de zinspreuk: *Gods Engel gelooft*.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[H. van Sevenbergen]

SEVENBERGEN (H. VAN), Septimontanus of de Septemmontibus, pastoor te Diest, hervormde, ondersteund door den prins bisschop van Luik, Adolphus de Marka, de tucht der geestelijken en de instelling der broederschap van O.L.V. Hij werd religicus te Tongerloo, waar hij zich door geleerdheid en godsvrucht onderscheidde. Hij overleed in 1343, doch, volgens Sanderus, in 1367.

Zie Heylen, *Hist. verh. v.d. Kempen*, bl. 193.

[Martinus Sevenhoven]

SEVENHOVEN (MARTINUS), dichter uit de 18de eeuw. Hij vervaardigde een lijkvers op Mr. Pieter Boddaert, achter diens *Nagelatene Gedichten*.

Zie v.d. Aa, t.a.p.

[Jan Isaak Sevenhoven of van Sevenhoven]

SEVENHOVEN (JAN ISAAK) of VAN SEVENHOVEN, uit een welgesteld burgerlijk geslacht van Amsterdam gesproten, en door zijn vader, die boekhouder bij een der aanzienlijksten kooplieden zijner stad was, ook tot den handelstand bestemd, had nog zeer jong zijnde, zijn verlangen om in Indië zijn fortuin te beproeven aan den dag gelegd, en vertrok dientengevolge in het begin dezer eeuw als assistent naar Batavia. Hij deed zich al spoedig als een veel belovend en wakker ambtenaar kennen, en klom al ras hooger en hooger in aanzien en dienstbetrekking. Vele jaren aan een regterlijk collegie verbonden, in 1804 gezworen klerk, en in 1808 secretaris bij schepenen, werd hij onder de regering van den gouverneur-generaal baron van der Capellen als resident van Cheribon, later als commissaris ter regeling van de Palembangsche zaken benoemd, en onder het bestuur van den heer

commissaris-generaal, burggraaf du Bus de Gisignies als resident van Djocjocarta aangesteld.

Bij de komst van den gouverneur-generaal van den Bosch werd den heer Sevenhoven met de gouvernements-commissarissen mr. P. Merkus en mr. H.G. Nahuys de gewig-

tige taak tot regeling der zaken van Soeracarta en Djocjocarta aanbevolen, en mogt hij met zijne twee ambtgenooten zijn werk bekroond zIen door den afstand van vier der rijkste provinciën van het vorstelijk gebied aan het Nederlandsch gezag, en met zijn ambtgenoot den heer N a h u y s eene verbeterde grensscheiding tusschen het Soeracartasche en Djocjocartasche gebied daarstellen, hetwelk gedurende meer dan zestig jaren onder de pia vota van het Nederlandsch-Indisch bestuur betoond had.

Kort hierna werd hij tot lid van den raad van Indië en als commissaris ter Sumatra's Westkust benoemd.

Na bijkans veertig jaren onafgebroken dienst werd hij, uithoofde van zijne verzwakte gezondheid, genoodzaakt met een tweejarig verlof naar het Vaderland te vertrekken, alwaar hij ter belooning van zijne lange en gewigtige diensten door zijne majesteit koning W i l l e m II tot kommandeur van de orde van den Nederl. Leeuw bevorderd werd.

In het jaar 1841 in herstelde gezondheid weder naar Java vertrokken, mogt het hem echter niet te beurt vallen om het land zijner bestemming te bereiken, want na eene ongesteldheid van eenige weken, welke echter van geen bedenkelijken aard werd geacht, werd hij weinige dagen voor dat zijn schip de reis volbragt had, onverwacht uit het leven gerukt.

Zijn stoflijk overschot is nog te Batavia begraven, alwaar zijn dood met algemeene droefheid vernomen werd, want door zijne edele hoedanigheden, zijn uitmuntend hart, zijne groote weldadigheid en aangenamen omgang had hij zich veler vrienden hoogachting verworven, en waardig gemaakt.

S e v e n h o v e n is twee malen gehuwd geweest, de laatste maal met eene nog voor hem overleden dochter van den uitmuntenden heer G o l d m a n .

Hij heeft noch uit zijn eerste, noch uit zijn tweede huwelijk eenige kinderen verwekt.

Part. berigt.

[Casper Sevenstern]

SEVENSTERN (CASPER), omstreeks 1626 te Groningen geboren, trad in 1647 in de orde der jesuiten, en onderwees, na voleindigde studiën, de philosophie, wiskunde en de wederleggende godgeleerdheid. Hij leefde nog in 1674, en schreef onder den naam van L u d o v i c u s E l p i d i u s twee Duitsche werkjes, waarvan het eerste een verdediging van den jesuit P. B r u c x e l i u s tegen de Duisburger theologanten, te Keulen in 1668 het licht zag, en het andere een antwoord bij gelegenheid der vraag: waarom wilt gij niet, gelijk uwe voorouders katholiek zijn? in 2 deelen, Hanover 1669, Keulen 1670.

Zie P a q u o t , *Mém.*, T. I. p. 597; G l a s i u s , *Godgel. Ned.*

[Sevecotius]

SEVECOTIUS. Zie ZEVECOTIUS.

[Adrianus Severinus]

SEVERINUS (ADRIANUS), werd in 1670 vrijmeester-boekverkooper te Leiden, maakte zich als geschiedschrijver en dichter bekend door de volgende werken:

Geestelijke jaar-feesten, *op Rijm*. Leiden 1669. 8°.

Mengelingen, *bevattende keur van styl en staf*. Leiden 1673.

Het beroemde leven en sterven van den zeer doorluchtigen heer, *den heer Michael de Ruiter*. Leiden 1676. Hij sprak deze lijkrede uit voor een aanzienlijk gehoor in de Duitsche leerplaats der Leidsche hoogeschool, op den 27 November 1676. Witsen Geysbeek heeft deze fraaije lijkrede opgenomen in zijn *Apollineum*, D. I. bl. 155.

Het geluckig herdenken aen de vermaerde belegering der stad Leiden, *kort en klaer voorgestelt uit den gront der eerste*, *en gebragt tot de laatste beroerten en oerlogen van Nederland*, *voorgevallen in de vijftiende en zestiende eeuw*. Leiden 1664. kl. 8°. Ald. 1737. kl. 8°., Ald. 1757. 8°.

De titel van den vijfden druk is:

Oorspronckelijke Beschrijving van de vermaerde belegeringe en 't ontzet der stad Leiden, *kort en klaer voorgesteld uit den grond der eerste en gebragt tot de laatste beroerten en oorlogen van Nederland*, *voorgevallen in de XV en XVI eeuw*, door A.S., de vijfde druk. *Met Nieuwe Aentekeningen opgehelderd*, *en met kapere platen versierd*, *als ook vermeerderd met eene Na-reden*, *ten nuttigen gebruicke deeser gebeurtenis; en met de treffelijke oratie van den heere mr. Karel Crucius* enz. Te Leiden bij de wed. A. Honkoop en Zoon. 8°., met een vers van Severinus, en voor Leiden (zonder jaartal, maar naar het schijnt van 1777).

Zie voorred. van den 4de en 5de druk van Severinus, *Oorspr. Beschrijv.*, enz.; Pars, *Naemrol.*, bl. 311, 443; Witsen Geysbeek; *B.A.C. Woordenb.*. D. V. bl. 279; N.C. Kist, *Letterk. en Beoord. overzigt der werken over het beleg en ontzet van Leiden*, in *N. Reeks der werk. v.d. Maats. v. Ned. Letterk. te Leid.*, D. V. bl. 22, 23; mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr.*, bl. 91; Kobus en de Rivecourt.

[Lenaert Severszoon]

SEVERSZOON (LENAERT), rederijker uit den aanvang der 17de eeuw. Men vindt zijne poëzy in *Refereynen ghemaeckt op een vraghe*, *of in Christum te ghelooven in aller mensch*, *macht is*, *om naer naer believen te kiesen de doodt oft leven?* Amsterdam 1611.

Zie van der Aa, *N.B.A.C. Woordenb.*

[Jan of Jan Cornelisz. Severs]

SEVERS (JAN of JAN CORNELISZ.), denkelijk voorvader van den boekh. Adrianus Severinus. Men wil dat hij, uitgever van *Die Chronycke van Hollandt*, *Zeelandt ende Vrieslandt tot den jare* 1517. Leyden 1517 fol. ook tevens de autheur er van zou zijn. Auderen willen dat Cornelius Aurelius (Lopsen) van Gouda, tijdgenoot van Erasmus de schrijver is van deze *Chronyck*.

Zie de Wind, *Bibl. v. Geschieds.*, bl. 112; v. Doorninck, *Bibl. v. Anon. en Pseudon.*, bl. 119.

[Willem Sewel of Zewel]

SEWEL (WILLEM) of ZEWEL[1)], in 1654 te Amsterdam geboren, werd door zijne ouders, in zijne jeugd, op een handwerk besteld, doch zijne zucht voor taal- en letterkunde was zóó sterk, dat hij zijn handwerk liet varen, en in het schrijven voor de drukpers zijn bestaan zocht te vinden. Hij oefende zich derhalve zoo in zijne moedertaal, als in het Fransch, Engelsch en Hoogduitsch, maakte groote vorderingen in deze, en ook en Latijnsche talen, ja was zelfs niet onervaren in het Grieksch.

Van zijne kennis der Nederduitsche taal gaf hij eene schitterende proeve in zijne *Nederduitsche Spraakkunst*. Amst. 1708, waarvan de tweede druk in 1712 te Amsterdam verscheen, met den titel: *Nederduytsche spraakkunst*, *waarin de gronden der Hollandsche taale naauwkeuriglijk opgedolven*, *en*, *ten aanzien der spellinge als bewoordinge*, *duydelyk aungeweezen zijn. De 2de dr. doorg. vermeerdert*, *en met eene lijst van de geslachten der Naamwoorden*, *die onder geene vaste regelen betrekkelyk zyn; nevens eene verhand. redenkunstige figuren enz. verrijkt*. Sedert verschenen er nog verschillende uitgaven van, zooals te Amsterdam 1733 3de dr. *doorgaans veel vermeerdert* enz. Ald. 1756. 8°.

Zeer verdienstelijk maakte hij zich ook door zijn *Korte wegwijser tot de Engelsche taal*. Amst. 1740. 12°., *Compendious guide to the Low dutch linguage*. Amst. 1740, en *Wegwijser tot de Engelsche en Nederduitsche Tale*. 12°. (alle meermalen herdrukt), doch vooral door zijn *Groot Engels en Nederduyts* en *Nederduyts en Engels Woordenboek*, meermalen herdrukt, o.a. Amst. 1727 (3de dr.) 1735 4°. 2 D.

Ook vertaafde hij verschillende schriften uit het Engelsch, zooals: *Goede raad aan de kerke van Engeland*, *mitsg. de roomsch catholyke en protestantsche dissenters* 1687; *De leeringe der duyvelen* van N. Orchard. Amst. 1691; *Ondersoek van 's menschen gelukzaligheid* van Dr. Lucas. Rott. 1697. 8°.

Het leeven en afbeeldsel der vorstinne Maria, door G. Burnet. Amst. 1695 en anderen.

Uit de Grieksche en Latijnsche taal hebben wij zijne overzettingen van *Dionysius Haliicarnassensis*, *Flavius Josephus* (Haarlem 1732 m. pl. fol., 1739 2 D. 4 D. 8°), *het dertiende schimpdicht* van Juvenalis (in *Nederd. Vaersen*, *en met aanteekk*. voorzien. Amst. 1687). Als dichter (want hij

1) Zoo noemt hem Abcoude: zijn grootvader William Sewel, was omstreeks het einde der XVI eeuw met de Brownisten uit Engeland herwaarts gekomen, en had zich te Utrecht neêrgezet, alwaar zijn vader Jan Willemsz. Sewel geboren werd, en huwde met Judith Zinspenning, moeder van onzen Willem.

beoefende ook de Nederduitsche poëzy) muntte hij niet uit, blijkens de proeven, medegedeeld door v a n d e r A a , uit zijn *Koningh Davids val en wederopstandingh*. Amst. 1713. 4°. Meerder roem verwierf hij door zijn medewerking aan de *Historia Quakeriana* van G e r a r d C r o e s e , en vooral door zijn *Historie van den opkomst en aanwas en voortgang der Christenen*, *bekend bij den naam Quakers. Ondermengt met de voornaamste staats-geschiedenissen van dien tijd in Engeland voorgevallen*, *en met authentike stukken voorsien*. Amst. 1717 fol., waaraan hij 25 jaren had gearbeid. Hij zelf behoorde tot die gezindte, waartoe zijn ouders, vroeger leden der Waterlandsche doopsgezinden, waren overgegaan. Verschillende schrijvers maken nog van andere voortbrengsels van zijn pen gewag, zooals van zijne verbeterde uitgaaf der *Grammaire flamade* van L a G r u e . Amst. 1718. 8°.

Zedelessen des Evangeliums. Amst. 1729 8°.; *Historie van het O. en N. Testament; Beschrijving van den Trojaanschen oorlog*, 12°.

Verdediging des Hertogs van Marlborough tot antwoord op een boekje valschelijk zoo genoemd, uit het Eng. Amst. 1712. 8°.

Brief van seker Heer aen William Penn, *Eygenaar en Gouverneur van Pensylvania*, *benef. zyn antwoord uit het Eng*.

Hij vervolgde ook de *Boekzaal van Europa* door R a b u s , (*Maandelijksche Uittreksels* of *Boekz. d. Gel. Wer.* 1692. 8°.) en schreef eenigen tijd de *Amsterdamsche Courant*. Ook zou hij een bekwaam chirurgijn zijn geweest? Zijn portret is door G. R a d e m a k e r en I. d e L a t e r bewerkt, met vierregelig vers van F. H a l m a in 1705, oud 50 jaren.

S e w e l overleed 13 Maart 1720.

Zie S i e g e n b e e k , *Gesch. d. Nederl. Letterk.*, bl. 320; v a n K a m p e n , *Gesch. d. Nederl. Lett.*, D. II. bl. 194; Y p e y , *Gesch. der Nederl. Tale*, D I. bl. 537; v a n d e r A a , *N.B.A.C. Woordenb.;* G l a s i u s , *Godgel Nederl.;* W a g e n a a r , *Beschrijving van Amsterd.*, D. III. bl. 234 (uitg. in fol.); D e l v e n n e , *Blogr. du Royaume des Pays-Bas*, T. IV. p. 405; *Bibl. Univ.;* W i t s e n G e y s b e e k , *B.A.C. Woordenb.;* D. V. bl. 282, 283; *Republyk der Gel. Sept. en Oct.* 1717, p. 273; *Bibl. Brem.*, *Cl* I. p. 298; *Nav.*, D. XIV. bl. 244, 269, 303, 329; R a b u s , *Boekz. v. Europa*, 1697 bl. 484; R o g g e , *Bibl. v. Centrarem Geschrift*, bl. 258; A b c o u d e , *Naamr.*, bl. 392; N i e u w e n h u i s ; K o b u s en d e R i v e c o u r t ; M u l l e r , *Cat. v. portr.;* v. D o o r n i n c k , *Bibl. d. Ned. Pseud.*, bl. 474; S t e v e n , *Hist. of the Scott. Church.* p. 272.

[Antonius Sexagius]

SEXAGIUS (ANTONIUS) of VAN 'T SESTICH, geboren te Brussel, advocaat te Mechelen.

Hij liet drie zonen na, J o a n n e s Jur. utr. doct. en koninklijk hoogleeraar te Leuven, W i l l e m , pastoor aldaar, A n t o n i u s , die verschillende regerings-ambten te Mechelen bekleedde.

Hij gaf in het licht:

Orthographia Linguae Belgicae praesertim Brabanticae et pronuntiandi ratio. Lovan. 1576. 8°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 76; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 91.

[Sycka Sexma]

SEXMA (SYCKA), grietman van Ferweradeel in 1423.

Zie v. Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 37.

[Arnoldus Seyen]

SEYEN (ARNOLDUS) werd den 18 September 1640 te Amsterdam geboren, en in 1646 uit Gouda, waar hij de geneeskunde oefende, tot gewoon hoogleeraar in die wetenschap en de kruidkunde aan de hoogeschool te Leiden geroepen. Hij bewees hem gewigtige diensten, en vermeerderde de schatten van haren kruidhof, waarover hij opziener was. In den jare 1675 als rector-magnificus aftredende, vierde hij met een plegtige redevoering het tweede halve eeuwfeest van het bestaan der hoogeschool. Hij overleed 21 October 1678.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Leidche Hoogeschool*, D. I. bl. 188, 225, D. I. bl. 74, 75, T. en B. bl. 146; Boerhaave, *Horti brevis Historia*, p. 28, 29; Suringar, *de Leidsche hoogleeraren in de natunrk. wetenschappen;* Dez., *Invloed der Cartes*, *wijsbeg. op het Nosoc- en Geneesk. onderwijs;* Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

[C. Seyn]

SEYN (C.), beambte ter Leidsche secretarie, in de eerste helft der 19de eeuw.

Van hem bestaat een:

Catalogus van oudheden en bijzonderheden, *betreffende het beleg en ontzet der stad Leyden in het jaar* 1574, *bij de viering van het* 5*de halve eeuwfeest*, *op* 4-8 *Oct.* 1824, *op het raadhuis te Leyden ten toon gesteld*. Leyden 1824. 8°.

Zie mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr.*, bl. 92.

[Sibbe of Sybo]

SIBBE of SYBO was pastoor in Sandfirde in Friesland, toen hij, volgens Menso Poppius, in 1567, om de prediking van de Hervormde leer, moest vluchten.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.*, p. 741; Winsemius, *Hist.*, L. II. p. 88; Greydanus, *Naaml. v. Predd. onder de cl. v. Franeker*, bl. 161.

[Caspar Sibelius of Sibel]

SIBELIUS of SIBEL (CASPAR) werd den 9 Junij N.S., 21 Junij O.S. 1590 te Elberfeld, uit brave burgerlijke ouders geboren, oefende zich eerst te Herborn en te Siegen, werwaarts het Herbornsch gymnasium, wegens epidemie aldaar, tijdelijk overgebragt was, onder Io. Piscator en Ge. Pasor, naderhand (1608, 1609) te Leiden, onder Gomarus en Arminius in de theologische studie, en oefende zich onder Coddaeus in het Hebreeuwsch. Hij hechtte zich aan de begrippen van Gomarus en verdedigde onder dezen *Theses de Praedestinatione*. Kort nadat hij in zijn vaderland teruggekeerd was, werd hij predikant te Randerode en Geilenkirchen,

bleef aldaar bijna twee jaren, en werd in 1611 beroepen tot predikant te Gulik. In 1617 door zijn kerkeraad naar den

Haag gezonden, om van de algemeene staten het *subsidium ordinarium* te ontvangen, predikte hij te Nijmegen, en in hetzelfde jaar werd hij geheel onverwacht, in plaats van J e r e m . P l a n e i u s te Deventer beroepen. Hij nam dit beroep gretig aan, en bediende de gemeente ruim dertig jaren, tot dat hij vroeg oud en afgesloofd, in 1648 zijn emeritaat verkreeg.

Ofschoon in October 1617 eerst te Deventer beroepen, en pas 28 jaren oud, werd hij reeds in het begin van October 1618 op de Overijsselsche synode te Vollenhove tot de nationale synode te Dordrecht afgevaardigd. Doch omstreeks half Mei 1919 moest hij, door zware koortsen aangetast, naar Deventer terugkeeren. Later werd hij, in plaats van J o . L a n g i u s , destijds predikant te Vollenhove, die naar Utrecht vertrokken was, door de synode van Overijssel tot reviseur van het N. Testament en der Apocryphe boeken benoemd. Groot en belangstellend was het deel dat hij aan de stichting der doorluchtige school te Deventer nam, ook heeft hij een groot aantal belangrijke werken in het licht gegeven. Hij overleed den 1 Januarij 1658 in zijn 68ste levensjaar. Hij huwde 31 Aug. 1610 M a r i a K l ö c k e r , dochter van den burgemeester, schepen en verwalter drost te Randerode. De twee eerste kinderen, dochters, hun geboren, stierven vroeg. Zijne derde dochter E l i s a b e t h huwde 8 Jan. 1637 J o . L u b b e r t u v a n G o o r , predikant te Bloemendaal.

Hij gaf in het licht:

De sacrificio Abrahami. Daventr. 1624. Amst. 1637 in 12°.
De monomachiâ Jacobi cum Deo. Dav. 1630.
Conciones sacrae in D. Judae epistolam. Amst. 1631 1637.
- - *in Caput* 16 *Matthaei*. Ibid. 1633.
- - *in historiam sanati lunatici*. Ibid. 1634.
Homiliae 16 *in historiam transformationis Christi*. Ibid. 1634.
Commentarius in Psalmum 16. Ibib. 1635. 8°.
Mosis ars bellica contra Amalekitos. Ibid. 1637.
De dedrachmis et in Canticum Simeonis. Ibid. 1639.
Homiliae octo in Canticum Simeonis. Dav. 1641.
In passionem, *mortem et sepulturam Christi*. Amst. 1642.
Historia Hiskiae, *regis Judae*, *lethaliter aegrotantis*, *divinitus sanati et erga Deum grati; seu caput* 38 *Esaiae Prophetae*, *homiliis* 36 *explicatum.* Dav. 1643.
Conciones in 14 *priorss versus* 18 *capitis Matthaei*. Ibid. 1647. Amst. 1669.
Schole der Goddelijke versoeckingen in 31 *predicatien over de historie van Abrahams offerhande*. Dav. 1655.
Christianae precationes et gratiarum actiones. Dav. 1658, in het Holl.
Christelycke ghebeden en dankzeggingen. Amst. 1667.
Concionum anniversariarum in dies festos et dominicos tomi tres. Amst. 1665.

Meditationes Catechetisae. Dav. et Amst. 1646-1660. 4 T. 4°.

Opera omnia, *seu loco communis theologici*. Amst. 1644. 6 vol. fol.

Op de openbare bibliotheek te Deventer berust van hem in hds:

Curriculum vitae et perigrinationes.

Zie H.W. Tijdeman, *C.S. in leven predikant te Deventer*, *volgens zijne onuitgeg. eigen levensbeschrijving* in *Godgel. Bijdr.* 1850; Revii, *Daventr. ill*, p. 600, 603, 607, 611, 624; J. Heringa, Elzn., *Bijzonderheden betreffende de Bijbelvertaling*, in *Archief*, van Kist en Roijaards, D. V. bl. 151; Hinlopen, *Hist. v.d. Nederl. overz. des Bijbels*, bl. 156-167, en der *Commentarius Historicus* van L.G. Renesse, in de Bijlage p. 121-147; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. II. bl. 366-368 in de Aant.; Moonen, *Naamket.*, bl.; Koecher, *Catech. Hist.*, bl. 326; v. Alpen, *Gesch. v.d. Heidelb. Cat.*; Schotel, *Gesch. v.d. Heidelb. Catech.*; Brandt, *Hist. der Ref.*; Glasius, *Dordr. Synode*, D. bl.; Dez. *Godgel. Nederl.*, bl.; Cop, *aanteek. over het Devent. Athen* in *Over. Alm.* voor 1850, bl. 208; Paquot, *Mém.*, T. II. p. 649, 650; Jöcher; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr*.

[G. Sibelius]

SIBELIUS (G.), kunstgraveur, leefde op de helft der 18de eeuw te Amsterdam. Van zijn stift zijn bekend de portretten van *Mrs. Rudd* naar Dodd, den *Cardinaal Beton* vóór Pennants *Scotland*, *van Ds. Christ. Fisteijn* naar Dom. v.d. Smissen, *van Willem 1 Prins aan Oranje* naar Tanjé enz.; *Zeegezigten* naar de teekeningen van J. van den Ende; *Gezigten op Amsterdam en Rotterdam* naar L. Backhuysen, in fol.; *historiële onderwerpen*, als: *de ontmoeting van Hugo de Groot*, *ten huize van Daetselaer*, *te Gorinchem*, na zijne ontvlugting uit Loevestein, naar zijne eigene teekening. Ook vindt men van zijn werk in de *Inhuldiging van Willem V*, *Prins v. Oranje*, *te Veere*.

Zie Kramm.

[J. Sibelius of Sybelius]

SIBELIUS of SYBELIUS (J.), in 1769 plaatsnijder te 's Hage. Zijn werk is onbekend.

Zie Kramm.

[Taco Sibelius]

SIBELIUS (Taco)[1], predikant te Eemnes buitendijks, Alphen (1756), Gouda (1767), overleed aldaar in 1777. Ten jare 1757 beschuldigde hem Pieter de Windt, lid zijner gemeente, van onregtzinnigheid ten opzigte van het leerstuk van het Zoonschap des Heeren, en gaf met dit oogmerk eene *Waarschuwing aan Neêrlands kerk* uit. Weldra werd de zaak kerkelijk behandeld, en Sibelius door de klassis van Woer-

1) Zijn grootvader Taco Sibelius, een Harlinger van geboorte, was predikant te Weidum (1688), Waaxens en Brantgum (1696) en Dokkum (1703), waar hij in Julij 1704 overleed. Columba en Dreas, 80 en 190. Waarschijnlijk was Adolphus Sibelius, in 1700 pred. te St. Jacobi-parochie, den 7 Aug. 1705 overleden, zijn zoon. J. Greydanus bl. 63.

den van Roëllismus vrijgesproken. Deze uitspraak werd in 1758 te Gorinchem, door de Synode van Zuid-Holland, waarop de Windt zich beroepen had, bevestigd. Een en ander onthief echter Sibelius niet van de blaam van onregtzinnigheid.

Hij gaf in het licht:

Kerkelijke Leerredenen aan de hooge kerkvergadering van Zuid-Holland.

H. Trapgezangen of Liederen Hammaâloth op een nieuwe wijze verklaart en toegepast. Rott. 1763. 4°.

Over Prediker 12. 4°.

Tweetal leerredenen. Leiden 4°.

Geschiedenis van het lijden van Jezus Christus, in *eene Leerrede over Mattheus XXVI en XXVII*. Gouda 8°.

Zie Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 91, 92, *Examen v.h. Ontwerp v. Toler.*, bl. 22, 23; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Columba en Dreas, *Naaml. der Predd. onder de cl. v. Dokkum*, bl. 80, 81; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 68, 152; Abcoude, *Naamr.*, *Aanh.*, bl. 195; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 473.

[Gijsbert J. Sibille]

SIBILLE (GIJSBERT J.), burgemeester van Weesp, waar op het stadhuis, in de *Vierschaar*, van zijn penseel berust *Salomons eerste regt* en in *Schepenkamer*, *de vergadering van schout*, *burgemeester en schepenen dier stad* (1652), naar het leven afgebeeld, dus ook met zijn eigen portret.

Zie Immerzeel; Kramm.

[Johannes Siberg]

SIBERG (JOHANNES), te Rotterdam geboren, aanvaardde den 23 Augustus 1801 de betrekking van gouverneur-generaal der O.I. Nederl. bezittingen. In 1803 was hij tevens commissaris in eene zeer belangrijke bezending van eenige miljoenen waarde, die echter door de vredebreuk van Amiens geheel in handen der Engelsche viel. Hij werd den 19 October 1804 als gouverneur generaal ontslagen. De koning schonk hem de koninklijke orde van kommandeur der Unie. Hij was in het vak van handel zeer ervaren, en overleed in hoogen ouderdom te Batavia.

Zie Nieuwenhuis, (*Aanh.*); Kobus en de Rivecourt; H. Vernoest.

[Bouritius Sibema]

SIBEMA (BOURITIUS), predikant te Suawoude en Tietjerk (1617), Kornjum (1620), Oostzaan (1629), Schiedam (1632) en Haarlem (1635), overleden in 1636.

Hij schreef:

Salomons sweerdt, *scheydende de remonstranten van de rechtsinnighe leere*, *aengaende* 1 *de bewegende oorsaecke der verkiesinge*, 2 *de verwerpinge*, 3 *de dood Christi*, 4 *de werckinge Godts in de bekeeringhe*, 5 *de volhoudinge der heyligen. Tot nootwendigh ghebruyck van de gemeynte Chi. tot Oost-zanen*, *ende alle liefhebbers der waerheydt. Van nieuws oversien ende verbetert nae de nieuwe oversettinghe des bijbels door Gilles*

[Deze ingang wordt vervolgd in het tweede stuk van deel 17.]